EPISTOLA
MEDICINA
MANARDI

IOANNIS MANARDI

MEDICI FERRARIENSIS, HAC AETATE omnium medicinæ professorum per uniuersam Italiam, in Galeni doctrina & Arabum censura celeberrimi, & optime meriti,

EPISTOLARVM Medicinalium libri duodeuiginti.

Hi partim infinitis in locis & ab ipso autore iam recens castigati sunt, partim iam primum in lucem æduntur.

EIVSDEM annotationes & censura in medicamina simplicia & composita MESVE.

Cum gratia & priuilegio Cæsareo,

BASILEAE
M. D. XXXV.

HIERONYMVS ARTOLPHVS RHETVS LECTORI S. D.

NOVISTI optime Lector, nihil magis in animo, ac curę ueteribus fuisse, quàm ut medicam artem posteris absolute integram ac puram, atq; sibi ubiq; similem, ueluti diuinũ quoddã munus, ut mortalibus admodum necessariũ, relinquerent. Quæ paulò post per socordiam hominũ, maximo contemptu miserè ac frustulatim discerpta, omnibusq; iuncturis eius dissolutis, alienisq; mẽbris inuerso cõpacta ordine, monstrosum corpus induit, tam horridũ ac turpe, ut meritò ab eius conspectu, ueluti à nocentissimę feræ oculis, acutioris ingenij iuuentus diu se proripuerit. Vnde & stupidis, insensatis, auaris, solum lucro inhiãtibus, hactenus ferè locus datus: quorum inscitia non dubito accidisse, ut eius studiosos, tum morionũ, tum histrionum, turpiumq; hominum titulis passim uulgus appellitet. Cæterum illam ut omnium disciplinarum certissimam, ita imposturis maxime esse obnoxiam, nemo facile inficias ibit. Cuius tamen rei causam si exacte disquirere coneris, non est ut infelici seculo, aut linguarum imperitiæ, uel librorum penuriæ tribuas. Nam Hippocrates, Galenus, alijq; penè omnes, non sua modo, uerumetiã Romana nobis loquuntur lingua. Nec desunt insuper qui ueterem medendi artem affectantes, non accurate ex præscripto illorũ præcepta non proponant, tanto etiam studio, tantaq; simplicitate, ut uel inter medicos hodie Grammaticam pueri ediscere possint. Ad hæc, quis non persuasum habet, tantæ maiestatis uiros, ex doctorum albo, non ad amussim cæteras quoq; uniuersas, aut saltem adminiculantes tenere disciplinas: quarum scilicet ope & genuinum autorum sensum assequi, & abstrusa quæq; depromere queant. Non igitur in magna illa perfectione impostura locum habebit. Porrò in studiosa quoq; iuuẽtute hac parte nihil desiderabis, quę linguis, ut quidem necessario instrumento ad omneis disciplinas, tam anxie inhærens, atq; lepide instructa artis admodum sitiens, medicorum castris tenera ętate se adstringit: ubi uero per ætatẽ nacta iudicium, etsi hoc studiorum dispendio, planis facile renunciabit. Sed quanto felicius quum sub duce militare contingit, qualis hic IO. MANARDVS, cuius næ ingenij perspicuitatem ac singularem autores interpretandi fidem, satis abunde hoc unum Epistolarum opus comprobat: in quo uel hoc dignum admiratione, ut quæ usu quotidiano medendi illi obuia, iustam libri formã nacta, & ueluti ex industria composita uidentur. In eo utriusq; ualetudinis cognitio, eorumq; cõmoda atq; incõmoda, omnesq; circuitus, morbiq; symptomata, tanq̃ ab elementis suo quæq; ordine profecta, ueræ methodi habitum induunt. Hic rarus rerum usus, ueteribus tamen non ignotus, qui hactenus per temporũ iniuriam, seu potius ob hominum ignauiam in desuetudinem abijt, felicissime ualetudini suæ accõmodatus. In his uniuersis, quæ perperàm ex Græcis uersa aut sinistre percepta, unumquodq; admodum scite in suum locum reductum uidemus. Hic, ut simul dicam, omnia adeò concinne cohęrent, ut ne Momus in eo quicquam calumniari possit. Hic spiritum Galeno, aut si mauis Hippocrate cuiusdã maioris deprehendes. Solus hic celeberrimus ille Apollinis mystes, Homerica illa, ἰατρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, laude dignus: quẽ hodie uel præcipuis quoq; præferendũ maximus ille ERAS. ROT. doctissimusq; SIMON GRYNAEVS non dubitarunt. Nunc & IO. SINAPII, uiri tum in linguis tum disciplinis ad miraculum usq; docti, suffragiũ, ad quod nos impares, meritã sui præceptoris laudi coronidem apponet: qui uel unus, imitatione atq; præceptis Manardi fretus, Germaniã ab impostorũ technis uindicaturus est. Habes tandẽ pręter innumera alia in eius libris nõ solum dictionis, uerum etiã rerum proprietatẽ ac copiam, atq; medicinã omnino ad ueterũ institutum renatam, nouoq; habitu cultam. Rursus, quod omnium eximiũ est, hic multarũ rerum experientiã cum ratione coniungens, medicamq; ex methodo exercens, imposto-

ribus uiam præcludere studuit. Quapropter, candide Lector, si tibi studiū Medicinæ est cordi, si à fece barbarorum purgatam, si apposite ex ueris principijs traditam, si denicp omnibus partibus absolutam quæris scientiam, hunc Epistolarum librum legito, & nunquam spe futuræ eruditionis frustraberis. Hæc enim non medicis solum aut cæteris studiosis, sed uniuerso mortalium generi usui futura persuasum habeo. Quid unquā omnium rerum nobis optabilius ac præstantius euenire potuit, quàm ut ueris ac optimis repertis, miseram illam circumforaneorū turbam, unius MANARDI exemplo ducti, cōtemnere discamus? quorum recensere genera ac numerū, non est tutum. Alij à nuda linguarū cognitione multum sibi laudis uenantur: quæ certe ut medicis plane necessaria, ita sola medicum non reddit: qua tamen pleriqp hodie interpretum utcunqp instructi, mire sib placent, qui nec rem nec usum obseruantes, coniecturis pro ratione utuntur: hinc splendidi uulgo literatorum ac rudibus sese uenditant. Vnde fit non raro, ut Latini ex alijs linguis uersi autores, uix seipsos intelligant, maxime quod nulla rei ęstimatione, dictioni solum interpres inhęserit. Porrò hæc non eò pertinent, ut quempiam à suo conatu auocare, aut perstringere uelim, sed ut collatione utrobiqp facta, quantum alter in tractandis medicis ab altero distet, obseruemus. Plures scilicet hodie doctores, plures græce & latine, & si uoles chaldaice docti, sed pauci admodū medici. Hic obiter iuuentutem admonitam cupio, quæ per ætatem impostorum fraudem non nouit, sed ad uulgi sententiā, quem popularis aspirat aura, hunc & medicū salutat. Tandem ne quisquā me hæc absqp iudicio dixisse putet, hic sciat, heu quanta temporis iactura, ad eorum formam me transformatū, quo rectius singulorum imposturā deprehenderem. Reliquū est ut meam tenuitatem excusem, qui (crede mihi) nihil minus in animo habui, quàm ut meis ineptijs chartas oblinire uoluerim. Quare si quid, ut sane plurimū, est admissum, Michaële Isingrinio autore, uiro, ut citra omniū iniuriam dixerim, typographo, alioquin diligentissimo, ac singularis iudicij, factum scias: qui me, ut solent candidi & synceri amici, non rogauit, sed potius coëgit, ac tandem ut me ridiculo exponerem peruicit. Cuius operam ac studium in excudendis non nisi selectissimus autoribus nemo satis extollere potest, adeò ut nō raro uel ipsi sua lima purgatiores facti, ac ueluti splendidissimo typorum ornatu circundati, non parum gratiæ apud optimos quosqp merentur.

Tu igitur studiose Lector utriusqp conatum boni consule. Vale. Datæ Basileæ,

v. Calend. Martias,

Anno D. M. XXXV.

REVERENDO AC MAGNIFICO ALPHONSINO TROTTO, EQVITI HIEROSOLYMITANO, COELIVS CALCAGNINVS S.

SCISCITARIS à me uir Magnifice, quid de commentationibus Manardi nostri sentiam. Ego uero cunctanter tibi respondendũ existimarem, si aut res esset obscura, aut ego prius hominẽ amare, quàm admirari cœpissem. Sed quom iam publico doctorum omnium consensu dijudicatum sit, Manardũ in omni disciplinarum genere longe præcellere, omnesq́ præclaras artes feliciter hausisse, uideor mihi abdicata omni iudiciorum solennitate etiam stans de homine bene merito posse pronunciare, eum post homines natos longe esse clarissimum: seu tu quæ ad naturam, seu quæ ad mathesin, seu quæ ad diuinitatem pertinent, exploraueris. Nam quid ego de ea parte, quæ ad mores spectat, mentionem habeam? quam ita quotidianis actionibus exprimit, ut facile intelligas, hominem sanctissimũ, iuxtà & doctissimum, non solum lingua, sed uita, atq; hac in primis philosophiã exercere, ut ex eo possint aptius nostri ciues uiuendi exemplum, quàm documentum mutuari. Et sanè qui eius cõmentationes non oscitanter perlegerit, in ijs haud difficulter utraq; & animi & ingenij ornamenta perspiciet. Et profectò non aliunde factum est, ut homo minime ambitiosus, animum ad scribendũ & ad eorum quæ scripsit æditionem appulerit, nisi ut promiscue bonis ac bene studiosis suo labore suaq́ diligentia plurimum prodesset. Nam uir fœcundissimi ingenij, & qui quotidie se dignum aliquid meditetur, eorum maxime abhorret consuetudinem, qui suos thesauros ita recondunt ac dissimulant, ut nemini impartiendos arbitrentur. Quippe alij se intelligunt ad summam inopiam peruenturos, quom primum reconditas illas opes inuulgarint: alij perspectum habent multa esse in hominum opinione tantisper dum supprimuntur: quæ ubi publicum acceperint, tum mirifice expectationem frustrari. Contrà uero Manardus noster, uel quod uirtuti suæ plurimum cõfidat, uel quod optima quæq; in publicum usum depromenda censeat, nihil habet tam reconditũ, aut tam preciosum ex Musarũ sacrarijs erutum, quod non amicis, id est studiosis omnibus, obuia manu impartiatur: plagiarios quosdam minime ueritus, qui sæpe capita libera, pro suis uernaculis uenditant. Eo enim est ingenio natus, ut nullius uitio uelit suam uirtutem labefactari. Emisit annis proximis libros sex Epistolarum medicinaliũ (ita enim titulum præscripsit) qui sunt in manu hominũ, amantur, leguntur, expetuntur. Indoctissimus est, qui se non ijs multum debere fateatur: præsertim quom plurima in maiestate naturæ abdita, & à nostris hominibus ignorata, atq; ad uitam impense necessaria, ille aut primus ostenderit, aut, quod proximũ est, in disquisitionẽ uocauerit: ut qui antehac uenena, aut cer-

te ignota pharmaca, pro remedijs depromebant, hi nunc admoniti cun
ctantius, & non sine religione miseris mortalibus medeantur. Sex alios
mihi nuper ostendit, quos in ordinem digessit, opus dij boni quàm ua-
rium, quàm emunctum, quàm bonæ frugis plenum. Nam quod ad elo
quentiam attinet, tantum in hos libros contulit, quãtum existimauit ne-
cesse. Illud possum certò affirmare, eum ijs in cõmentarijs nihil prius
habuisse in consilio, quàm suo seculo prodesse, & literis laborantibus o-
pem ferre. Certe oratio ita perspicua est, ut neminem torqueat: ita pu-
ra, ut neminem, nisi paulò delicatiorem, offendat. Nam quod ex con-
suetudine medicorum, nonnulla in eorum libris protrita interseruerit,
quæ aliquis fortasse morosus auersetur: par est ut, quisquis ille est, secũ
cogitet, nõ modo à quo, sed ad quos etiam scribatur: & orationẽ non in
dicentis, sed in audientis multo maxime gratiam repertam esse. Ob id
frequens fuit apud ueteres illud Aristoph. ἀμαθέστερον πῶς εἶπε καὶ σαφέστερον.
Illud habeo compertum, Manardum parabili oratione contentũ, accer
sitos cultus, & uerborũ anxios delectus alijs reliquisse. Vtcunq; tamen
cæteri sentiant, mihi profectò frequenter ita adsurgit, ut non in Lyceo,
sed in foro, aut in basilica uersari uideatur. Nec sanè quispiã putet Gale-
num, Oribasiũ, Aeginetã à Manardo accuratius excussos, quàm Cice-
ronem, Demosthenem, Pliniũ, cæterosq; elegantioris notæ. Sed enim
eruditionis est uerba inuenire: suis autem locis accõmodare, & tempo
ribus inseruire, prudentiæ. Cæterũ quod tibi recentissimũ hoc opus di
cauerit, non possum non eius optionem plenam sapientiæ approbare:
Tu enim unus es omniũ, uir clarissime, qui literas ac literatos soleas li-
beraliter amplexari: qui recta studia, omnibus fortunæ bonis antepo-
nas: qui cætera omnia in rebus humanis incerta, fluxa, procidua existi-
mes: solam autem esse literarũ prærogatiuam, cui uera laus
& perpetuitas nominis debeatur. Bene uale.

Ferrariæ, ad XII. Calend. Nouemb.

M. D. XXIX.

INDEX MIRA BREVITATE MAGNAM COPIAM COMPLECTENS, QVI VLTRA QVÀM quod medicinæ ſtudioſo ceu inſtructũ pharmacopolion eſſe poteſt, utriuſq; linguæ Lexici munere fungitur, magna nimirum cognitionis rerum ſtudioſi commoditate.

C

D

Definitio-

E

e

εὔδιος

Macerones

N

Noto

Tabaisir.

Indicis finis.

ERRATA.

Pag.2.uer.28.ben.111,29.desudationes. 161,50.forma. 202.2 ἀπονία. 230.9.urina. 313. Custos non repetitur, cætera recte respondent superioribus. 318.17. iuribus gallorum. 330,4. caloris innati. 351.38. pertractant. 364.5. rosaceum solutiuum. 375.50. nomen. 377.50. cum tamen. 378.5. conabor ostendere.

IOANNIS MANARDI FERRARIENSIS MEDICI, EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER PRIMVS.

EPIST. I. ad Florianum Montinum, uirum doctiſsimum, in qua excuſat ſe de horum librorum æditione.

MVLTOS futuros eſſe arbitror, qui meam hanc Epiſtolarum medicinalium æditionem adeò nō probent, ut etiam ualde reprehendant: partim, quia in uniuerſum eos dānent, quicunq; noui aliquid poſt tot, tamq; celebres autores moliri hoc tempore audent. Superfluum enim eſſe, ea ſcribere, quæ ſint ſcripta. Temerarium, putare ſe uidere, quæ oculatiſſimi illi non uiderint. partim quod hanc operam, ut in quibuſdam artibus forte tolerēt, in medicina tamen nullo pacto admittent, ut quæ diuturnitati temporis, & antiquorum obſeruationibus, longiſſimæq; experientiæ innitatur, & quaſi diuina beneficentia ſelectis quibuſdam hominibus ſit condonata. Nec deerunt alij, qui me inſolentiæ inſimulent, quod nouus homo, & uix intra proprios lares (ut dici ſolet) cognitus, audeam cōtra eos inſurgere, qui autoritatem ſibi iam multis annorum ſeculis præſcripſerunt. Damnabunt pleriq; ſtylum: aliqui tāquam minus, aliqui tanquam nimis exquiſitum culpabunt. Nonnulli docendi modum per epiſtolas, ceu in medicina non uſitatum. Alij ut cætera ferant, hoc certe uitio dabunt, quod nominis aucupandi gratia, res tam exigui momenti inuulgādas, uel ipſemet curauerim, uel permiſerim. Ego (ut multis ſimul reſpondeam) rem, ſi ullo unquam tempore, in primis noſtro ſeculo ſummè neceſſariam puto, hac in arte ſcribere, eaq; ingenuitate & audacia, ut ueritate præ oculis habita, neq; autoritatis, neq; antiquitatis, propter mille etiam annos, ulla ratio habeatur. Ex ignauia enim, & nimia in ſeniores obſeruantia factum eſſe cognoſco, cur hactenus non ſolum nihil arti à noſtratibus ſit adiectum, ſed & priſcorum commentaria ſine delectu ueluti oracula ſuſcepta ſint: licet quādoq; ita fœda & barbara, ut intelligi non poſſint: ita mendoſa, ut quiduis aliud potius ſignificent, quàm quod autores uoluerint. Vnde factum eſt, ut ea pro arbitrio quiſque ad proprium dogma trahat, unaq; pro alia regula, uno pro alio remedio, & ſæpe pro ſalubri mortifero, magno cum humanæ uitæ diſcrimine utatur. Nec tantum à uulgaribus & ſequioris generis medicis hoc peccatum eſt, ſed & ab his qui primæ notæ atq; autoritatis apud primates & reges fuerunt. Quis enim extitit ſuperioribus abhinc annis plus minus quadraginta, qui tum uulgata illa Hippocratis opera, cum Galeni expoſitione, & libello qui Ars medicinalis inſcribitur, uno uolumine comprehenſa, cui Articulæ nomen indiderunt, inſtar Moſaicarum tabularū non coluerit? In quibus tamen innumerabiles eſſe errores, ex nouis modo interpretationibus & aperte iam patet, & paulò poſt euidentiſſime manifeſtabitur. Quis Auicēnam ceu cœleſte numen non adorauit? in cuius tamen libro præter denſam caliginem, infinitum eſſe ambagum chaos, & cōmentaria quædam nuper (ut audio) de Auicennæ erroribus ædita, & alia non multo pòſt ædenda, luce clarius (bonis tamen oculis) demonſtrabunt. Quis Serapionis aggregationes, in ſimplicium medicamentorum & figuris & uiribus dignoſcendis, Mathiamq; uere Syluaticum, in eorum & aliarum rerum medicinalium nominibus exponēdis, non

Id hodie præſtat academia Florentina.

est summopere ueneratus: in quibus tot ferè esse errata quot uerba, & Dioscoridis nouæ castigationes, & nostræ aliquot epistolæ palàm faciunt. Sed ut Galeni, Haliabatis, Razis uolumina prætercam, quorum non adeò frequens usus, nonne Ioannes cognomento Mesue, tantæ & extitit & adhuc extat apud multos existimationis, ut nonnulli magnæ autoritatis medici suum appellare euãgelistam non sint ueriti: cuius librum, præter multa Sibyllæ folijs obscuriora, quædam aperte falsa continere, nostræ in eum marginales annotationes ostendunt. Quod si quis fortè non credit, librum eius aperiat, primaq; statim pagina me non falsum dicere, nisi penitus careat iudicio, manifestissime cognoscet: ubi scribit, non ideo purgatorium medicamentum, humorem certum purgare, quia sit ei simile. In quo dicto aperte Galeno contradicit libro tertio de simplicibus medicamentis dicenti, purgatoria medicamina esse attractis humoribus similia, sed fortiora aliquo modo: & propterea trahere, non trahi. Per quæ uerba argumentatio diluitur, quam subobscure Mesuas innuit: » Si similitudo, inquit, causa esset, quare medicamentum humorem traheret: » ita humor traheret medicinam, sicuti medicina humorem. Huic enim occurrens Galenus, rationem reddit, quare cum duo sint similia, hoc potius trahat, illud trahatur: id scilicet eorum trahere dicens, quod sit potentius: illud uero trahi, quod sit imbecillius. Quare si Mesuas à Galeno prudens & sciens recessit, debuit utique uel sententiam eius refellere, uel nouam contrà argumentationem excogitare. Crediderim ego facilius Mesuen locum eum non uidisse: quando & alijs in locis se Galeni libros uel non uidisse, uel conniuenter euoluisse palàm prodit: ut cap. de centaurio, ubi maius cum minore confundit, & minus omni in re præfert: cum tamen multis in rebus, maius à Galeno celebretur, & minoris radix penitus dicatur inutilis, radix autem illius in multis cõmendetur. Porrò de manna & sena quædam adscribit Galeno, quæ ille ne somniauit quidem. Picram & Calaminthes antidotum non bene ex eiusdem sententia descibit. Medicamen de acetosis uocatum, & quandam tripheram, quasi Galeni, recitat: quas eius non esse, fausel, sandali, camphora, been, ambra & moschus ostendunt, illius temporibus incognita. Multa similia possem afferre, per quæ non bonus Galenicus, sed nonnulla potius notanda, per quæ non bonus medicus conuincitur: quale est illud: Aloën aperire uenas, & sanguinem ciere: cum, ut Plinium taceam, Dioscorides, Galenus, ratio & experientia contestentur, quod sanguinem undequaq; fluentem sistat, etiam si per screatum emittatur: quare si aliquando sedis uenas aperire uidetur, ex accidenti hoc fit, quoniam excrementa acriora agentia ad ea loca mouet, quæ uenas recludunt: sicuti ab alijs quoque fieri medicinis scribit Galenus aphorismo 47. lib. 6. Mixtam item melli minus purgare ait: cuius contrarium scribit Galenus, & ratione ac experientia est comprobatum. Verum hæc non propria eius errata, sed Auicennæ potius, quem est sequutus. In rheo uero barbarico cauere operæprecium est, ne ipsum sequẽtes, ad decem usque drachmas semel demus, quod nonnulli peccantes ad extremum periculum ægrotantes deduxerunt. Sed Dioscoridi & Auicennæ potius accedentes, *Rhei barbarici dosis.* non transcendamus duas drachmas: sicuti nec de epithymo plus quinque, uel ad summum sex dabis, & hoc paucis: dante interim ipso septem drachmas pulueris, *Epithymi.* & decocti drachmas uiginti. Tum capnij, quam fumariam, uel terræ fumum dicunt, *Capnij.* nisi supra duas, quas idem Mesuas iubet, uncias dederimus, nullam purgationem *Scammonij.* consequemur. Scammonij etiam ultra duodecim grana dare, non est cur ob eius autoritatem uereamur, cum à Dioscoride ad quatuor usque obolos accedat, & nostro tempore in Italia multi scrupulum integrum sine noxa biberunt. Apud Sarmatas uero & Turcas modus etiam Dioscoridis tutò longe exceditur. In Polypodio *Polypodij.* quoque eius sententiæ standum non est: siquidem integra uncia per se parum purgat, cum ille quatuor aureos non transeat. Eupatorium, quod ipse pingit, tam

est simile

eſt ſimile uero, quàm centaurij folia canabinis, & ſubluteus color albo. Nullus quoque antiquorum, uim huic adſcribit purgandi: imò Dioſcorides potam ex uino dyſenteriæ dicit opitulari. Iam quid per turbit intellexerit, difficile eſt diuinare. Neque enim cum Serapione conuenit, tripolium intelligente: nec cum Dioſcoride, radicem pityuſæ ſic uocante: folio enim hæc pini, illud iſatidis conſtat, non ferulæ. Sed neque id pingere uidetur quod paſſim in officinis nunc pro turbit uenditur: ſiquidem, ut à fide dignis intellexi, ex planta illud accipitur, quæ folio myrti conſtat. Alia permulta poſſem addere, ſed ſatis hæc ſunto ad eius autoritatem conuellendam: atque ut id demum conſtet, ad extirpandos receptos errores, neceſſarium eſſe libros non ſolum cudere, ſed etiam in lucem ædere: cum paria ſint, nihil ſcribere, uel quæ ſcripſeris domi premere: nulliusq; nomini quantum ueritati deferendum: quãdo & Galenus Hippocratem, erga quem ſummopere afficiebatur, nonnunquam perſtringit. Modus autem hic ſcribendi per epiſtolas, præter id quod uitari uix poteſt, interpellantibus amicis, non eſt nouus. Archigenes, Galeno teſte, undecim libros Epiſtolarum medicinalium ſcripſit. Et Themiſon, Paulo teſte, decem. Conſilia etiam à recẽtioribus uocata, non aliud certe ſunt quàm epiſtolæ. Nemo autem legẽdis fortaſſe barbaris aſſuetus, mihi uitio det, ſi homo in Latio natus, latinius aliquando loqui uideor: rurſus idipſum ſi ubiq; non planè aſſequutus ſum, uitio temporum excuſandus uenio, quæ talia fuerunt, ut non potuerint bonæ artes diſci, niſi à barbaris & libris & profeſſoribus: quanquam ſanè non latinam linguam, ſed medicinã diſcere cupientibus hæc ſcripta ſunt. Quod uero excudi hæc à typographis tulerim, non famæ aucupãdæ gratia factum fuit, cum in his plus laboris à bonis cognoſcendum, quàm ingenij ſcirem: ab alijs uituperium & riſum, non laudem expectarem. Sed quia iam pleraſq; epiſtolas me inſcio, non ſine multis erroribus publicatas uideram, ideo uetus meum inſtitutum, quo nihil ad hunc modum euulgare ſtatuerã, ſicut ſæpe tecum cõmunicaueram, mutare coactus ſum. Quod nec feciſſem, niſi ſperarem aliquos bonæ mentis iuuenes, ex harum lectione ad meliorem frugem excitãdos. Seniores autem, ſi quis modo ſenior hæc legere non dedignabitur, hoc ſaltem ex harum lectione poſſe lucri capere, ut ſentiãt quod prouerbio dicitur: Nec omnia, nec omnibus, nec paſſim eſſe credenda. Quod autem à primo limine præfixo tuo nomine in publicũ illas prodire ſiuerim, præter antiquam inter nos amicitiam, ſingularemq; tuam eruditionem optimis moribus, quod hoc ſeculo rarum eſt, coniunctam, illud quoq; in cauſa fuit, ut me cur ſententiam mutarim, apud te excuſarẽ, ac rationes quibus impulſus fuerim, tibi ſignificarem. Vale. Ex Iaurino Pannoniæ ſuperioris ciuitate, pridie Idus Sextiles, M. D. XVIII.

EPIST. II. Io. Mariæ Pacto. Caſtigatur aphoriſmus XII. libri tertij.

MIraris Pacte, quod aphoriſmi duodecimi libri tertij Hippocratis, tot legantur interpretationes, quot fuerunt in latinam linguam interpretes. In uulgata enim æditione legebatur: Si auſtrina hyems, & pluuioſa, ac trãquilla fuerit. Laurentianus, cuius interpretatio à multis etiam Theodoro Gazæ adſcribitur, pro uoce trãquilla, tepida ſcripſit: Leonicenus, ſerena: quæ uerba non minus ſignificato, quàm ſono ipſo uocis euariant. Tranquillus enim aër eſt, qui uentis: ſerenus, qui nubibus ac nebulis caret: tepidus, qui non impenſe aut calet, aut friget. Quid igitur, ais, ſentiemus? aut cui ex tot traductionibus præ alijs potiſſimum inhærebimus? Mihi certe Pacte (ueritas amicitiæ & autoritati præferatur) nulla earum probatur: tolerabilius tamen uidetur, ut tepida, quàm ut uel trãquilla, uel ſerena legatur. Nam ſi auſtralis eſt hyems, quo-

modo trãquilla? si pluuiosa, quomodo serena? Nisi forte quispiam dixerit, fieri posse, ut aliis atque aliis diebus, imò uno eodemque die, modo austri & pluuiæ ingruant, modo trãquillitas aut serenitas appareat. Sed uideant qui sic dicunt, quomodo consentanea Hippocrati & Galeno loquantur. Non enim est illis in hoc aphorismo sermo de ea mutatione quæ in una ex quatuor anni partibus, uel in uno die de una qualitate in aliam fit, ut de quibus superius, primo ac quarto aphorismo eiusdem libri disseruerint: sed Galeno etiam ipso teste in expositione aphorismi, de uarietate quæ in temporibus contingit, hoc est, in una ex quatuor anni partibus inuicem succedentibus, dum uidelicet propriam non habent qualitatem, sed eius loco aliam: alioqui non australis & pluuiosa, sed inconstans ac uaga hyems diceretur, ut quæ minime sibi constaret: sed ex pluuiosa in serenam, ex australi in tranquillam laberetur. Quod uero nec tepidam legendum putem, facit Galeni autoritas, qui ab initio commentarij eius aphorismi statim ait: » Econtrario se habet hæc temperatura, » duobus in priori aphorismo dictis tẽporibus: qualis enim prius in illo erat hyems, » tale nunc est uer: qualeque uer in illo, talis nunc hyems. Ver autem priore aphorismo, non magis tepidum, quàm serenum aut trãquillum dicebatur, sed australe tantummodo & pluuiosum: ergo & hyems in hoc aphorismo austrina tantum & pluuiosa intelligenda est. Idem quoque colligitur in expositione aphorismi decimitertij, ubi loquens de eisdem constitutionibus, quæ scilicet undecimo & duodecimo aphorismo supponuntur, nihil addit huic hyemi ultra pluuialem & australem. Ait » enim: Post duas præscriptas constitutiones, unam quidem, in qua hyemem borea » lem & siccam esse uult, uer pluuiosum & australe: aliam in qua contrarium, plu- » uialem & australem hyemem, uer siccum & boreale. & reliqua quæ sequuntur. Quæ cum sint de Hippocrate dicta, in libro de aëre & locis inscripto, relinquitur, neque ipsum Hippocratem uocem εὔδιος addidisse, quod etiam legentibus manifeste apparet. Sed & nostram hanc sententiam confirmat Aristoteles, nono problemate primæ sectionis, ubi causam eorum perquirit, quæ in hoc aphorismo ab Hippocrate dicta sunt: non enim aliud & ipse huic hyemi epitheton apponit, quàm pluuialis & austrini. Celsus quoque bonus Hippocratis interpres, lib. 2. cap. 2. sic ad » uerbum hunc aphorismum interpretatur: Si austri pluuiæque hyemem occupa- » rint, uer autem frigidum & siccum est, grauidæ quidem fœminæ quibus tum adest » partus, abortu periclitãtur: hæ uero quæ gignunt, imbecillos uixque uitales ædunt: » cæteros lippitudo arida, & si seniores sunt, grauedines atque destillationes male » habent. Fides demum græci codicis non parum me confirmat, qui ab exemplari Demetrij Chalcondylis uiri doctissimi & integerrimi transsumptus est: in quo sic scribitur: ἢν δὲ νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἔπομβρος γένηται. & reliqua. Vbi patet duo tantum, nec plura epitheta, scilicet australis & pluuiosæ hyemi esse apposita. Verum quid aliunde testimonia mendicamus? cum Galenus ipse Hippocratis primum Epidemiarum librum enarrans, hunc aphorismum, uti nunc recitauimus, afferat, nulla adiecta uocula, per quam uel tranquillum, uel serenum, uel tepidum, possit intelligi. Sed unde, inquies, moti sunt interpretes, uiri & utraque lingua eruditissimi, & medicinæ peritissimi, ut uerbum superadderent, quod Hippocrates non dixerat? Id ego euenisse reor propterea, quod in codicem inciderint, in quo additum erat καὶ εὔδειος: nam & nos in quodam exemplari talem animaduertimus scripturam: uidentur tamen illi non εὔδειος, sed amoto ε elemento à secunda syllaba, εὔδιος legisse, quæ uox Polluci Ponti malaciam, Aristoteli in Problematis modo serenum, modo tranquillum significat. Qua etiam usus est idem Hippo- » crates secundo Epidemiarum libro sic scribens: Ἐς πέρινθον περὶ ἡλίου τρόπας ὀλί- » γον τὰς θερινὰς ἤλθομεν, ἐγεγόνει δὲ ὁ χειμὼν εὔδιος νότιος. Neutram tamen nos (ut suprà patuit) earum lectionum probamus, sed uel abradendum illud uerbum putamus,

tamus, ueluti ſuppoſititium, uel legendum utrobique ὑδῖος, penultima circumflexa, quæ uox humidum ſignificat: uel ὑδῖνος, quæ procelloſum. Vtrunque enim ſignificatum ſenſui Hippocratico optime quadrat: non ὕδιος, cuius utrunque ſignificatum cum altero prius dictorum uerborum (ut oſtendimus) neceſſariò pugnat. Legitur & ὕδιος in antiquo quodam exemplari Romanæ bibliothecæ, ut mihi retulit Ioannes Heymus in Vienna ſuperioris Pannoniæ inclyta ciuitate, iuuenis græce & latine non mediocriter eruditus. Sed & proximis diebus Celius noſter uir undequaque doctiſſimus, in antiquo ſatis codice eandem ſententiam & lectionem mihi monſtrauit. Priorem tamen non propterea relinquo ſententiam, ceu Galeno & Hippocrati ipſi magis congruam, utpote ut uerbum illud penitus ex hoc aphoriſmo deleatur. Porrò in alio codice opera Hippocratis continente, εὐδιεινὸς legitur. Quid uero legerit Caluus, neſcio, ſed tulit tepida, quemadmodum Laurentianus. Meam autem iam tenes Pacte ſententiam, quam ſi minus probaueris, meque temeritatis accuſaueris, culpam in te reijciam, qui arbitrum me inter tam celebres uiros eſſe uoluiſti. Vale.

EPIST. III. Hippolyto Rufo. Quid ſit Eruilia, & an bonis alimentis connumeranda.

ORtam eſſe ais proximis diebus controuerſiam inter te, aliumque percelebrem medicum, quod tu uidelicet, cōmunem ſequutus ſententiam, cuidā prope genu uulnerato, eſum eius leguminis prohibueris, quod eruiliam etiam uulgò uocant: ille contrà ceu rem bonam, atque non modo uulnerato illi, ſed & alijs pleriſque ægrotantibus congruentem laudauerit: quæriſque propterea in hoc ſententiam noſtram. Ego uero, non quia tanti me faciam, ut de ueſtris diſcordijs iudicium ferre uel poſſim, uel debeam, ſed ut tibi morem geram, ſcribam quid ſentio: atque hoc ordine oſtendam in primis, id quod nos eruiliam uocamus, non eſſe id legumen, quod Arabes, uel potius libri ex Arabico in latinam linguam quomodolibet uerſi, mes, uel almes, uel meiſe uocant, neque id quod almelic, quorum utrunque præclarus ille uir (ut dicis) & primum recentiorum turba exiſtimauit. Deinde, eſto quod id eſſet, uulnerato tamen illi inutilem fuiſſe. Demum, ne id mihi crimen impingatur, quod ſcio nonnullos ἑλληνομάστιγας ſolere nobis impingere, quod ſcilicet dicamus quid res non ſit, nunquam uero quid ſit, aperiam, quo nomine hoc legumen uocatum ab antiquis putem: ex quo & illud conſtabit quod principaliter in controuerſiam uenit, eruiliam uidelicet ipſam, non eſſe bonis alimentis connumerandam. Primum non eſt difficile uidere legenti Serapionem cap. 116. granum id quod mes appellat, oculum habere dicentem, cum pupilla nigriore, herbamque eius eſſe phaſeli. Euidentia enim ipſa rei oſtendit, eruiliam oculum non habere: uel ſi quid habet, quod oculus à defendente proprium dogma forte dici poſſit, id omnino nigriore pupilla non conſtare. Quantum uero phaſeli herba, ab ea quæ eruiliæ, diſtet, ex utriuſque aſpectu quiuis poteſt ediſcere. Si quis tamen uiſui non credit, guſtum conſulat. Scribunt ſiquidem Auicenna & Iſaac, in cortice mes eſſe ponticitatem. Ita enim ipſi appellant eum ſaporem, quem Græci στρυφνὸν, noſtri acerbum nuncupant: qui quidem eſt ſapor linguam uehementer aſtringens & ueluti ligans, qualem glandes maxime præ ſe ferunt. Tam alienus eſt autem hic ſapor ab eruilia, quàm ipſa à glandibus. Rurſus mes eſt idem quod piſum (ut infrà probabo) ſed piſa non ſunt eruilia noſtra. Scribit enim Plinius libro duodecimo, piſa habere angulos, ut cicercula, quos in eruilia certe noſtra non uidemus. Libro quoque decimooctauo, de *Ponticitas qui ſapor.*

eruilia & piſo ceu rebus diuerſis ait, quod folio conſtant longiore. Et Theophraſtus piſum multifolium eſſe dicit, terrenum, amplum, adeoq; uagum, ut locum totum impleat, etiamſi amplo interuallo ſit poſitum: quæ noſtræ eruiliæ minime quadrāt. Liquet ergo, quod eruilia non ſit mes. Quod uero non ſit id quod Arabes uocant almelic, non alio quàm Auicennæ ipſius teſtimonio probandum: is enim cap. 353. ſecundi libri, ex ſentētia propria aſſerit, almelic eſſe erbum, ut ibi legitur. Quod uero erbum, de quo ibi Auicenna (orobon Græci appellant) nos eruum, tam ſit ab eruilia noſtra, quàm mes Auicennæ diuerſum, adeò clarum eſt, ut probatione non egeat: iumentorum enim potius quàm hominum cibus eſt eruum, eruilia homines libentiſſime ueſcuntur. Hoc igitur ceu notum relinquentes, id potius aggrediamur, quod ſecundo loco propoſuimus, probantes rem quam mes Auicenna nuncupauit, maxime dum recens eſt (hæc enim in cōtrouerſiam uenit) non eſſe cibum uulnerato in neruis congruentem: quod ita colligimus. Ratio uictus ſiccior & pauca ſuperflua dimittens, in omnibus uulneribus, & potiſſimū neruorum, inſtituenda eſt. Sed Galeno teſte, primo alimentorum libro, capite de faba, omnibus fructibus qui uirides comeduntur, antequam maturentur, & exiccentur, hoc commune eſt, ut alimentum humidius, & multis redundans ſuperfluitatibus præſtent: igitur quicquid ſit mes Auicennæ (legumen enim certe eſt) non poteſt uulnerato, recens & immatura, qualis tunc erat, conuenire. Præterea conſtat conferenti quæ dicuntur à Serapione, capite de mes, ex ſententia Galeni, cum uerbis eiuſdem Galeni in lib. alimentorum, mes Arabum eſſe piſum Græcorum. Quod cum ſimile ſecundum totam ſubſtātiam fabis, rei non bonæ ſcribat Galenus, niſi quod minus inflat, & non abſtergit, uidetur tanto minus quàm fabæ in caſu noſtro conferre, quanto magis tergendi uirtute priuatū eſt. Parum enim ex minori illa inflatione fabis præſtat. Præterea cibi qui non conueniunt ſanis, minus conueniunt ægrotis, quatenus cibi ſunt: ſed nulla legumina quatenus cibi rationem ſubeunt, ſunt ſanis cōducentia, ex Auicennæ ſententia, capite de eo quod comeditur & bibitur: ergo nec ægrotis. Scripſit etiam Galenus primo libro de uictu morborum acutorum, ab idiotis etiam ipſis frumentacea omnia (nomine frumenti ad legumina extenſo) reſpui in acutis morbis, præter panem, alicam, & ptiſanam. At ſi mihi opponas Auicennam Serapionemq; dicentes, quod mes ſit boni ſucci: iterum Auicennam quibuſdam in locis libri ſui, cibum ex mes ægrotantibus exhibentem: dicam, non de uiridi & immaturo, ſed de ſicco ac plenè maturo fuiſſe loquutos. Alioqui, ut res boni ſucci ſit, non ſtatim ſequitur, quod ſit bonus cibus, cum poſſit & qualitate, & concoctionis duritie, & obſtructione, alia ue ratione multifariam obeſſe. Bonus enim cibus multa deſiderat: quorum unum ſi deſit, bonus eſſe non poteſt. Sed & lib. 4. de uictu morborum acutorum, legumina uniuerſa ceu ſuam ſingula malignitatem habentia, penitus à conſortio bonorum ciborum eliminantur: cui ſententiæ Celſus, alioqui Hippocratis æmulator, libro ſecundo ſuæ medicinæ apertiſſime ſubſcribit. Notum quoq; & illud ex Epidemiarum libro, quàm male his ſucceſſerit, qui in Aeno legumina eſitarunt: quod etiam Galenus repetit in Aphoriſmis. Quicquid igitur mes Arabum ſit, & quicquid de eo ſcripſerint Arabes, uſum eius, præſertim recentis, in uulnere neruorū melioribus autoribus innitens non probauerim. Quonam uero nomine hæc res ab antiquis cenſeatur, quam eruiliam Plinij uoce nōnulli, uel parum ab ea (ut fieri aſſolet) deflectendo, rouiliam uocant, piſarelos Veneti, rodionos alij, hoc operoſius eſt ualde iudicare. Si enim uix poſſunt illa agnoſci, quæ ab antiquis ſumma arte effigiata, & ueluti ſub oculos poſita ſunt: quanto laborioſius fuerit legumina agnoſcere, quorum illi uel nomina tantum, uel naturam, non quali forma conſtarent, oſtenderunt: præſertim noſtro æuo, quo ſimul cum nominibus, multarum rerum cognitio interijt. Adde quod & Galenus ipſe ambigere in

Victus ratio uulneratis conueniens.

his

his uidetur,anxie & ſcrupuloſe nõnulla eorum perueſtigans,& dubitanti demum quàm decernenti ſimilior. Quod non alia ex cauſa puto accidiſſe,niſi quod antiqui in eis deſcribendis fuere negligentiores, quæ in propatulo & aſſiduo hominum uſu eſſe cognoſcebant. Quod & Plinius quodam loco animaduertit. Sunt tamen duo tria'ue,quæ me mouent, ut credam eruiliam hanc noſtram eſſe id,quod Theophraſtus & Diocles dolichon uocauerunt, & Galeni tempore phaſeolus, uel lobus dicebatur,& à Theodoro ſiliqua appellatur: quanquam(ſi à tanto uiro diſſentire licet) ſiliqua exiſtimanda eſt aliud legumen iuxta latinos autores. Quod uero præter nomen ipſum,quod nulli alterius leguminis nomini magis quadrat, præcipue me mouet,eſt id quod de dolichis ſcripſit Theophr. 8. de hiſt.plantarum libro: Quod ſi iuxta longum lignum quis eos affigat,aſcendunt & frugiferi fiunt: ſi non, mali & uermiculoſi redduntur. His ſi addideris Galenum dicẽtem,dolichos in hortis conſeri,excrementa alui excutere, & uix ob redundantem humiditatem conſeruari poſſe:uidebis profectò huius dolichi proprietates adeò huic noſtræ eruiliæ congruere,ut nulli alteri legumini magis. Adde quoque,ſi placet,& aliud dolichorum proprium ex eodem Theophraſto,& Galeno,ſecundo lib.de alimentis ſumptum, quod ſcilicet ipſorũ ſolorum,dum recentes ſunt,ſimul cum ſeminibus ſiliquæ quoque mandentur: ratione cuius proprietatis appellari eos lobos ſcribit Theophraſtus,& poſt eum Aëtius. Eruiliæ autem ſolius inter legumina edi ab hominibus ſiliquas ſimul cum ſemine,nemo eſt qui neſciat: cum & crudæ aliquando ab ocioſis, & coctæ à nobilibus,confecto præſertim ex eis delicato quodam pulmento, libentiſſime mandantur,aliorum leguminum ſiliquis in cibum iumentorum proiectis. Nolim tamen quenquam mihi de uerbo calumniam facere,quod dolichon dixerim Galeni temporibus fuiſſe nuncupatum phaſeolum,qui ſit aliud ab eruilia: dicimus enim,Galenum ſequuti, aliud eſſe legumen quod phaſelus,aliud quod phaſeolus,uel phaſiolus dicitur: & phaſeolum eſſe idem dolicho,ut Paulus poſt Galenum confirmauit: phaſelum eſſe,qui nunc uulgò phaſeolus,quem & Virgilius uilem nuncupauit. Quod ſi animaduertiſſet Serapio, ſub lubiæ nomine,quod certe à lobo græca uoce deflexum eſt,phaſelos cum phaſeolis,id eſt eruilia, minime confudiſſet. Quod & hi quoque peccarunt,qui noſtro tempore Dioſcoridem interpretati ſunt. Ex quo uidere licet,quantum ad res ipſas probe internoſcendas conducat nominum intelligentia,quam tamen nonnulli hoc tempore penitus aſpernantur. Si igitur (ut probauimus) eruiliæ ſunt dolichi,quis ambigat malas eſſe? cum ſcribat Galenus, dolichos multum eſſe fabis deteriores, quæ dubio procul malis cibarijs connumerantur. Hoc autem fuit id,cuius gratia uniuerſa hæc ſcripſimus: quod ſimul cum alijs ab initio propoſitis cum abſoluerimus,finem iam epiſtolæ faciamus. Vale, & ſi quid adhuc,uel in hac ipſa quæſtione,uel in alia quauis medica re ambigis,non te pigeat interrogare: nam me non pigebit (ut tibi morem geram) pro uiribus laborare.

Phaſelus,aliud à phaſeolo.

EPIST. IIII. P. Crinito Florentino, de Manna.

CVm heri ueſperi poſt ægrotorum uiſitationes ad ſeplaſiarium quendam de more diuertiſſem,accedit repente Florianus meus, & bonarũ literarum & doctorũ hominũ ſtudioſiſſimus,manu gerens forma enchiridij libellum. Ego ſititor alioqui rerũ nouarũ,percunctor quid rei, undeq; acceperit. Ait dialogũ eſſe de ſculptura, & emiſſe ex quodã bibliopola(tabernãq; indicat)qui illum ſimul cũ nõnullis libris Florẽtiæ formis excuſſis uenales haberet,inter quos recẽſet Criniti neſcio quid. Audito Criniti mei nomine,ſtatim aduolo,magnaq; cum uoluptate librũ tuũ de honeſta diſciplina reuoluo,

capita percurro, uniuersa deuoro potius quàm lego. Deus bone, quæ copia, quæ uarietas, quàm multiplex lectio, quæ obseruationes, quàm pura castaque narratio. Agnosco in his Criniti uiuax illud ingenium, profundam memoriã, acre iudicium: in mentem subeunt nostræ illæ propter Arni ripas deambulationes: crescit ardor (quoniam aliter non licet) uel in ipsis tuis cõmentationibus te audiendi uidendique. Librum igitur domum mecum porto, occipio legere cunctatius, modo hoc, modo illud caput: tandem, nescio quo modo, septimum caput libri ultimi offendo. Accensus nouitate tituli, magna attentione legere incipio: uideo inscios, improbos, ignaros uocari medicos, qui mannam, cuius nunc cõmunis usus, ante Galeni tempora ignotam Italiæ affirmant. Doleo hic simul & gaudeo. Doleo quidem, me in eorum numero hactenus extitisse, quos uideo proteri à te, & floccifieri. Gaudeo ignorantiæ nebulam per te mihi abstergi. Non enim ex his sum, qui sibi placendo malunt errare, quàm alterius cedendo ingenio resipiscere. Pergo legere, audioque, Tiberio imperante mannæ usum à medicis probatum, licet alio nomine eam appellarint. Probari hoc magna animi propensione expetens, uniuersum caput perlego: eo tamen lecto, non minus ac antea probationes desidero. Siquidem quæ abs te ad huius rei probationem afferuntur (amico uera loquenti ignosce) mihi haudquaquam satisfaciunt. Nam Celsus tuæ sententiæ adstipulari (ut dicis) minime uidetur. Lectionem ego in primis deprauatam, ut alibi plerunque, ita eo loco puto: scribendumque rhos, uoce quidem græca, sed quæ, ut inquit Plinius, latinum nomen non habet, significatque eum fructum, quem Arabes & uulgus nunc medicorum sumac dicunt, olim obsoniis & pellibus, nunc medicinæ seruientem: de quo & Theophrastus libro tertio de historiis plantarum, & Dioscorides libro primo, & Galenus octauo, & Plinius libro 24. abunde scripserunt: aitque Plinius quod ulceribus medetur manantibus cum melle: quæ ferè sunt uerba Celsi per te recitata. Galenus quoque αὐλιβαλλομένα scribens, Syriacum eum nuncupat. Sed sit uera & genuina illa lectio, certe nullus in differendi arte uel mediocriter eruditus, ex ea id affirmabit sequi, quod tu contendis, rorem scilicet Syriacum eo loco oportere intelligi, quem Hebræorum monumenta, & recentiores medici, mannam uocant. Nihil enim uetat uel aliam quamuis rem, uel ipsum rhoun intelligi, præsertim cum in libris recentiorum medicorum pro rho, legatur aliquando ros Syriacus, sicut & apud Columellam & Palladium. Nec manna intelligi apud Celsum possit, nisi inscitia rei medicæ Celsus ipse notetur. Quæ enim uis mannæ huic nostræ, ut mala oris ulcera, de quibus inibi scribit, per eam sanescant? aut quod cum amaris nucibus consortium? Quanto igitur melius, peccatum unius elementi in librarium reiicere, rhunque ipsum, rem à Galeno & cæteris in stomaticis pharmacis summe collaudatam, uel legere, uel intelligere, quàm Celsum ipsum facere, aliis autoribus, rationique, ac sibimet, parum consentanea affirmare? Dioscorides quoque in suo illo ad Arium περὶ ὕλης ἰατρικῆς libro, tam nominat eam qua de quæstio est mannam, quàm meam hanc quam nũc scribo, epistolam: sed eo ipso quem tu affers loco, hoc est cap. 84. de manna thuris, non de manna hac recentiorum scribit: quod profectò adeò est clarum Dioscoridem ipsum legẽti, ut mirari satis non possim, te, quem oculatissimum semper agnoui, in tanta luce caligasse. Scribit enim cap. 82. περὶ λιβάνου, altero, id est 83. περὶ φλοιοῦ λιβάνου, deinceps uero 84. περὶ μάννης λιβάνου, in hunc modum: » μάννα δὲ λιβάνου, δόκιμός ἐστιν ἡ λευκὴ καὶ καθαρά, ἔγχονδρος. Et paucis interiectis: » μίσγουσι δὲ ἔνιοι δολίζοντες, ῥητίνην πιτυΐνην σεσησμένην, καὶ γύειν. Quæ ferè sunt uerbum ex uerbo quæ per te allata sunt, ex eius sentẽtia. E quibus non aliam mannam quàm thuris eum intellexisse nullus dubitabit, qui sciat idem esse apud Græcos λίβανον seu λιβανωτόν, quod apud nos thus. Videatque post hoc cap. 85. in quo de thuris fuligine tractatur, ita ut quatuor capitibus uniuersa thuris materia absoluatur. Sed

Celsi locus emendatur.

Sumac, ros Syriacus.

Sed & Galenus qui nullibi hanc uulgarem mannam ſub hac uoce nominauit, licet de ea in lib. de alimentis, cap. de melle, aliquid tetigerit, cum alibi pluries, tum decimotertio libro περὶ θεραπευτικῆς μεθόδου, mannæ libani mentionem habet, impleri ea docens ſuppuratos tumores poſt ſectionem, quam & definit ἀπόσεισμα λιβανωτοῦ. Demum quam Orpheus inter thymiamata (ut ſcribis) refert, quis utranque internoſcens, non potius credat eſſe excribrationem & puluiſculum quendam thuris, ad ſuffimēta idonei, & quem adoleri aris uetuſtiſſimum ſit, quàm hanc uulgarem quæ penitus inodora, ſuffiriq́ contumax ac inepta, & quæ in uſus potius ægrotorum quàm ſacrificia deorum uenire conſueuerit? Neq; igitur Celſus, neque Dioſcorides, uerum neque Orpheus, quorum teſtimonio niteris, id probare mihi uidentur quod contendis, Tiberio ſcilicet Cæſare imperāte, mannam hanc, quam nunc paſſim ad aluum nobilium (precioſa enim res eſt) leniendam exhibemus, in agnitione & uſu fuiſſe medicorum. Quare ſi quas habes huius rei euidentiores demonſtrationes, eas ſcribere ne pigeat, ſimul Manardo tuo rem gratiſſimam facturus, ſimulq́; ueritati patrocinaturus: niſi enim fortiores rationes uidero, non ſum ab Auerroë Cordubenſi receſſurus, qui mannam hanc inter ea repoſuit, quæ poſt Galenum in uſum uenerunt medicorum. Niſi fortè quiſpiam antiquitati fauens, mel ſylueſtre, ut Sudas, uel mel roris aut aëris, ut Galenus, uocatam ab antiquis contendat, cui nec nos magnopere (ut aliàs oſtendimus) repugnabimus. Vale.

EPIST. V. Pacto medico Mantuano, de temperatura Populi, & medicaminis ex ea parati.

Quæris quid ſentiam de myracopi, quod populeum unguentum uocant, temperatura, cuius apud officinas communis eſt uſus: quoniam apud uos diſceptatio orta ſit, alijs calidum, alijs frigidum affirmantibus. Scribam quid ſentio, iſtud in primis præfatus. Ambiguitatis cauſam me putare, quoniam de Populo ipſa, rationibus infrà dicendis, pariter ambigatur. Nam ſi fructus illi populei, quos oculos uocant, uel frigidi, uel modice calidi ſtatuantur, & pro papauere rubro, hoc eſt, ut multi putant, anemone, calida herba, ut corrupti habent codices, nigrum legatur, non erit ita frigidus medicus, qui frigidum non affirmet. At ſi Galeni communem traductionem, Petriq́; Aponenſis in ſuo Conciliatore autoritatem ſequuti, Populum in tertio ordine calidorum locauerimus, res profectò digna erit, quæ in controuerſiam ueniat, utpote uel ſupputatione calidorum frigidorumq́;, & exacto utrorunque examine, uel experimento rationi innixo, decidenda. Sed miſſo in præſenti ſcrupuloſo hoc ſcrutinio, quod quiſque Alchindum, uel Auerroën, uel Gentilem, & Sauonarollam, uel Maiolum tuum ſequutus, modo mediocri ſupputandi peritia non careat, cum ſtylo & abaco experiri poteſt. Illud potius quod te deſiderare cognoſco, quæ ſcilicet ſit Populi temperatura, abſoluere enitar. Vulgata igitur Galeni interpretatio, calidum in tertio ordine ſtatuit: græca lectio, in primo: utra uerior, non facile eſt iudicare. Siquidem non uideo, dicet quiſpiam, cur hac in re, non tam Græcus quàm Latinus, uel Arabs librarius potuerit hallucinari (reijcienda enim culpa potius in ſcriptorem quàm in interpretem) cum non poſſit qui interpretandi munere quomodocunque fungitur, adeò expers eſſe literarum, ut γ literam quæ tertium, ab α, quæ primum denotat, non internoſcat: aut ſi non per notas, ſed per dictiones ſuas numeri exprimantur, quid πρῶτον, & quid τρίτον latine ſignificent, non intelligat; alioqui neceſſe fuerat, eum ſimili

errore aliis in locis ſemper lapſum eſſe. Augent ſuſpicionem erroris græcorum exemplarium, Oribaſius græcus & ipſe medicus: tum Serapion & Auicenna, magni uterque nominis inter Arabas, quorum ille in prima parte ſuæ aggregationis, medicinis in tertio ordine calefacientibus haurum romi (ſic enim ipſe Populum nigram uocat) connumerauit. Capite quoque 276. ſecundæ partis, idem uerbis Galeni confirmauit. Intelligere autem ipſum per haurum romi Populum nigram, hoc eſt, eam quæ græce αἴγειρος dicitur, uerba Galeni & Dioſcoridis quæ recitat, palàm oſtendunt. Sed Oribaſius in lib. 2. ad Eunapium, & lib. 15. ad Iulianum Cæſarem, inter calida tertii ordinis computauit. Auicenna autem cap. 344. ſecundi libri, ſub nomine Hauri romani, & 510. ſub nomine Nucis romanæ, de eadem ſcribens, ait, quod calefacit uehementer in tertio. Quanquã neſcio ſi ulla in re tam uarius, tamq́ parum ſibi conſtans fuit. Nam præter loca ſuperius allata, bis quoq; de eiſdem rebus non eadem ſcripſit. Capite enim 311. ſub nomine Hauri, confundit ea quæ de alba & nigra Populo à Galeno & Dioſcoride diuerſis capitibus ſcribuntur: dicitq́ haurum æquale, & ad paucam declinare ſiccitatem, nec eſſe uehementis caliditatis. Capite 374. dicit, Carabe (quod quidem ipſemet cap. 351. ſcripſerat eſſe gummi hauri romani) eſſe calidum parumper: & in libello de Viribus cordis, quod eſt calidum in primo gradu, quod tamen gummi cap. 344. dixerat calidiſſimum. Verum diſſonantia hæc, tametſi ei deroget, ceu parum idoneo teſti, in ea tamen parte, quæ Oribaſio, Serapioni, & Galeni uulgatæ traductioni conformis eſt, quoniam teſtes tres habet ſecum ſentientes, eius teſtimonium penitus reiiciendum non uidetur. Quid igitur iudicãdum? An uni ſcripturæ magis credendum, quia græca eſt, quàm duobus, & quidem celebratis medicis? Profectò uereor, ne ſi pro Græco in hac lite ſteterimus, ab amicis qui nos de græcitate inſimulant, iure meritò derideamur. Sed age examinemus, an Græco idoneus aliquis teſtis ſubſcribat. Inuenio quidem multos Arabes à Serapione recitatos in cap. 176. quorum unus temperatæ caliditatis cum pauca frigiditate, alii frigidam, ſicut & Haliabas, affirmant. Verum cum de ſuccino loqui uideantur, quod ipſi crabe, uel carabe uocant, & quod falſò gummi Populi rentur, fabuloſo ſcilicet errore, à Plinio & à re ipſa iamdiu exploſo, parum dignos ſe monſtrant quibus credatur. Conſulendus igitur naturæ codex, cui refragari nec poſſumus, nec debemus: hoc eſt, Populus ipſa, quam utiq; non neceſſe eſt nos, qui propter Eridani ripas degimus, à longinquo petere. Sed certe naturæ hic liber, modo ſcias legere, oſtendet, ad tantum caliditatis gradum hanc arborem nõ extolli, ut inter medicinas tertii ordinis debeat collocari. Nam quis rogo ſapor, quis odor, quę demum qualitas, tam præcellentis eam monſtrat caloris? Neq; enim multum odorata, neque eximio aliquo ſapore prædita, ſed dum guſtatur, primo quidem modice aſtringit, poſtea amaritudinem quandam ſubobſcuram inuehit, olfacienti quid non inſuaue, uerum exiguum id omnino repræſentat. Si quis uero uia regia, quam Galenus monſtrauit, incedens, experiri eam in corporibus temperatis, diſtemperatis, ægriſq́ uoluerit, calefacientem non ualde inueniet. Paulus præterea Aegineta Galeni ſimia, calefacere eam ſcribit in primo ordine: cui Conſtantinus quoque monachus conſentit. Volunt leges, eum qui ſemel malus fuerit, ſemper eodem in genere eſſe præſumẽdum malum: ſed Arabica illa Galeni æditio, non ſemel tantum, ſed ferè ſingulo quoq; capite multifariam labitur: unde fit, ut exigua illi fides ſit tribuenda. Numeraui ego eadem pagina, qua de Populo ſcribitur, errores pluſquam quinquaginta: inter quos capite de Lolio, quod Populum proxime præcedit, pro tertio ordine primus ſcribitur: ut minus mirandum ſit in Populo pro primo ſcribi tertium: quod certe uidere poterat is medicus, qui ea Galeni uolumina caſtigauit, quæ ſunt ſecundo loco formis excuſa, niſi omnino cæcus fuiſſet: cum Galenus ab initio capitis dicat, lolium eſſe calidius iride, & proximum medicinis acutis in calore

& ſiccitate. Mitto, quod in calce libri ſexti deeſt pars capitis, ubi de gingibere agitur. Et deinceps capita uigintitria. Vide igitur quàm temere, ne dicam impudenter, bonus ille corruptor potius quàm corrector, manes Galeni ſibi apparuiſſe confinxerit, & caſtigatum uolumen obtuliſſe. Et ne me etiam putes hæc fingere, ſubſcribam capita quæ deſunt. Ea ſunt huiuſmodi: De zytho, fermento, mentha, hedyſaro, hemerocalo, hemionitide, herigero, eryngio, thalietro, thapſia, lupino domeſtico & ſylueſtri, thlaſpe, lactuca, thymis, idæa radice, uiſco, uiola, cauda equina, equino fœniculo, iſatide, iſopyro, ſalice. Quis igitur græcæ lectioni non magis accedat, non tot errandi diſcriminibus ſubiectæ, quot communis illa, quæ ex græca ad Arabicam, ab Arabica ad noſtram linguam peruenit? eoq́ ſeculo quo latinæ & græcæ literæ peſſum ierant. Quæ etiam græca lectio Paulum medicum grauiſſimum, & Conſtantinum non uſquequaq aſpernabilem, conſentientes habet. Ade, ſi placet, & græcum (quiſquis ille fuerit) qui multorum capitum libri de ſimplicibus medicinis Galeni, ſummas collegit. Et Auicennam quoque ipſum cap. 351. ubi ſerioſius quàm alijs locis de hac arbore ſcripſit. Quod uero alibi calidum in tertio ordine dixerit, ex eadem puto radice natum, ex qua & Serapionis, & communis traductionis, & Oribaſij litera pullulauit, ex uitioſo uidelicet græco exemplari. Nam ipſa rei experientia cæteris omnibus anteſtans, græcæ lectionis ueritatem confirmat. Si ergo populnei fructus primum ordinem in calore non tranſcendunt, certe populeum myracopum frigidum iudicandum eſt, in quo præter Populi fructus & adipem, modice calida, reliqua omnia ſint frigida, & bona eorum pars ad ſupremos uſque ordines attollitur. Neque his in hac parte acceſſerim, qui non ægeri, hoc eſt, nigræ & communis Populi fructus, recipi in hoc unguento iubent, quoniam ſit calida: ſed leuces, hoc eſt, albæ, quam uulgò apud nos uoce parum, ut fit, mutata, albaram uocant, ad frigidum inclinantis. Ego enim leucem quoque ipſam calidam potius quàm frigidam puto, ſcribente de ea Galeno lib. 6. de ſimplici medicina, quod mixtæ eſt aliquo modo temperaturæ, ex aquea tepida, & terreſtri tenuata ſubſtantia, & quod abſterſiuæ uirtutis eſt particeps: quam ipſe quinto tractatu eiuſdem libri de ſimplicibus medicamentis, à calido fieri docuerat: & lib. de medicinis ſecundum loca patientia, ſecundo, ei uim diſcutiendi adſcribit. Inuenio etiam
apud Galenum & Paulum acopon διαιγείρου, hoc eſt, per populum:
διαλεύκης legiſſe non memini. Hæc ſunt quæ de ueſtra con
trouerſia mihi alioqui (ut noſti) occupato in
præſentia occurrêre. Quæ ſi tibi ſa
tisfecerint, gratias age lu
ci ueræ, quæ
no
ctem meam radio ſuæ uirtutis illuſtrarit: ſi minus, imbecillitati meæ adſcribito,
non uoluntati.
Vale.

EPIST. I. ad Martinum Melerstadium, Illustriss. ducis Saxonum physicum, apologetica.

POSTRIDIE quàm defensio tua, Simonisq; Pistoris accusatio ad nos peruenit, fortè contigit, ut cum Principe meo in suburbanam uillam secederem. Tuli igitur utrosque libellos mecum, natura ipsa sititor alioqui nouitatis, ne in ocio penitus essem sine negocio. Hosq; cursim primo, atq; ferè sine interspiratione perlegi. Dehinc occepi legere accuratius, interq; legendum (quoniã non erat tunc in quo me melius exercerem) notaui quæcunq; in Simonis libro occurrerent, in quibus aliter atq; ille sentirem: non minori scilicet uenia reprehensurus Simonem, quàm ille reprehenderit Leonicenum. Has ego annotatiunculas ad te mitto, non quasi rem egregiã, aut te dignam, sed ueluti quoddam mei in te amoris monumẽtum. Conciliauerãt enim te mihi dudum communia studia, & tua in Ioannem Franciscum Picum Principem meum, uirum uel doctrina, uel moribus, uel utroq; incomparabilem, explorata mihi iampridem obseruãtia: nec aliud putabam deesse ad nostram amicitiam, nisi ut te amari à me cognosceres: non enim uerebar ne esses me æque redamaturus. Quod si mihi præsens præstiterit lucubratio, cum ex se non placeat, uel uno hoc officio erit gratissima. Vt igitur ab epistola sumamus initium, Simon Galeni, & Petri Aponensis, uulgò Conciliatorem quem dicunt, autoritati innixus, eos medicos redarguit, qui nominum curam habent: in qua certe reprehensione, ipse reprehensione carere non uidetur: siquidem Aristotele teste, qui nominum uires ignorant, & seipsos sæpenumero, & alios fallunt: & ut scripsit Auicenna, ad uocum considerationem duxit nos necessitas. Quot enim errata in medicina, in philosophia, in sacris literis, ob solam uocum ignorantiam uidemus accidere? Atq; ut ex multis & ferè innumerabilibus pauca afferantur, unde est quod recentiores medici ad diutinum puerperium & ciendos menses, siliquæ Aegyptiæ corticem exhibent, nulla adaperiendi, seu prouocandi facultate præditum, nisi quod cognominatione ipsa decepti, quod scilicet ea siliqua uulgò Casia fistula dicatur, aromaticæ uires, quæ sola & fistulæ & casiæ nomen habet, simul cum nomine in illam transfundunt? Quid Auicẽnæ secundum de medicina uolumen, Dioscoridis antiquam interpretationem, Serapionis librum de simplici medicina, fereq; ad unum omnes & autores & libros, qui in usu apud medicos uulgò habentur, tot errorum ambagibus inquinauit, nisi quod autores ipsi, uel eorum interpretes, uocum significantias parum habuerunt exploratas? Vnde errores circa cardamomum, apium maius, centaurium, rheon ponticum, innumerasq; penè herbas, in quibus non modo plebei & uiliores, sed & qui ætate nostra principes, atq; semidei sunt habiti, & peccant, & peccauerunt? profectò ex eadem radice pullularunt. Non igitur posthabenda sunt nomina, præsertim medico, cum humanæ uitæ præiudicio in his aberranti. Nam quomodo aut libros antiquorum, à quibus ferè accepimus quicquid in hac scientia habemus, aut magistros ipsos uiuentes, spreta ipsarum uocum significatione, ualebimus intelligere? Si potest Simon, quicquid hactenus aut humana industria uestigatum, aut diuina indulgentia reuelatum est, proprij ingenij uiribus excogitare, ut nec antiquorum lectione, aut præceptoris adminiculo, ita nec uocum cognitione indigebit. Nos profectò qui sumus rudiores, malumus de uocum ui esse soliciti, quàm in rebus ipsis crassissime

Siliqua Aegyptia falsò Casia fistula dicta.

craſſiſſime pererrare. At nónne in ſacris quoq; literis, & in philoſophia multi errores ſunt, qui à ſolis linguarum peregrinarum notitiam habẽtibus, & cognoſci poſſunt, & caſtigari? Vidit hoc noſtro æuo Beſſarion inter Græcos, inter Latinos Picus, inter ueſtrates Ioannes Phorcenſis, eius libri autor qui De uerbo mirifico intitulatur. Quis enim ſciret legendum in Euãgelio, Si eum uolo manere: in Pſalmo, fortem uiuum: in Euangelio rurſus, Thabiti kumi: non autem, ut latina habent exemplaria, in primo loco, ſic eum uolo manere: in ſecũdo, fontem uiuum: in tertio, Thabita cumi. Nemo profectò homo uocum neglector: nec communes hoſce errores caſtigare quiſpiam poterit, qui non ſit in perſcrutãdis uerbis accuratus. Neq; illos quiſpiam ut parui momenti contemnendos dicat: quanquam enim unico elemento peccatur, tamen præter id, quod ne minimus quidem ſcripturæ ſacræ apex, abſq; ſpiritus ſancti lumine eſt cõſcriptus, occaſio etiam data eſt uiris alioqui doctis, ut in diſtortas laberentur expoſitiones, quas non eſt precium operæ hoc loco recitare. In philoſophia uero quot errores ex una hac radice exorti ſint, longum eſſet in præſentia recenſere: ſed uno tantum appoſito, alios ad librum noſtrum Ariſtotelicarum caſtigationũ reſeruabo. Legebam proximis diebus apud Ariſtotelem, quarto Moralium ad Nicomachum libro, ea parte qua de prodigalitate agitur, in antiqua traductione hæc uerba: Velociter relinquit ſubſtantia dantes idiotas. (quanquam & idiotis, pro idiotas corrupte legebatur) quod cum legerem, ſtatim uenit in mentem, debere eius loci enarratores in ea dictione, idiotas, impingere: ſtatimq; cuiuſdam expoſitoris (nomen ob reuerentiam taceo) ſumpto in manus codice, offendi quod præſagiueram, inconcinnam ſcilicet expoſitionem, & ab Ariſtotelis mente penitus alienam: ea eſt huiuſmodi: Prodigos appellare eo loco Ariſtotelem idiotas, quaſi irrationabiles, quoniam ſcilicet indiſcrete ſubſtantiam dilapident. Quod ſi aut qui librum conuerterat, aut ipſe expoſitor, per idiotam non aliud eo loco græce, quàm latine priuatum hominem ſignificari. & ad aliquid aliud ſemper uocem illam dici, ut non uno loco docet Galenus, intellexiſſet, ille planiorem feciſſet interpretationem, & hic (qua erat mentis ſublimitate) philoſophi ſententiam plenè percepiſſet. Deſinat igitur tuus Simon, nominum inquiſitionem, quaſi fruſtratoriam, & parum philoſopho dignam, calumniari: è quorum ignoratione, tot in omnibus diſciplinis ſequi uidemus incõmoda. Neq; nobis obijciat Galenum: quamuis enim multis in locis, ſuperfluum circa nomina ſtudium redarguerit, atq; eos medicos qui ocioſam operam in non neceſſarijs uerbis conſumunt, ipſe tamen & multos libros de medicinalibus nominibus conſcripſit, & prognoſtica Hippocratis enarrans, atq; alijs in locis plurimis, non aſpernandum hunc laborem docet. Sed quærenda eatenus nomina, quatenus in rerum nos perducunt agnitionem. Libroq; primo de differentijs pulſuum ait: Occupatio circa nomina, eſt inuitis nobis neceſſaria. Tanto autem eſt nobis quàm Galeno hoc ſtudium magis neceſſarium, quãto medicinam, quam ipſe partim ſibi peperit, partim à propriæ linguę autoribus didicit, nos à Græcis barbariſq; nationibus mutuauimus. Et utinam ſatis fidi fuiſſent internuncij, qui eam ad nos uexere, & uerſores tantum, non etiam peruerſores extitiſſent. Vtinam non utriuſque linguæ ignari, eius ſcilicet ex qua accipiebant, & in quam conuertebant: non enim præſtitiſſent nobis medicinam non modo fœdam, incultam, punicamq; potius ac barbaram quàm latinam, ſed & mancam, in pleriſque mutilam, & interpollatam. Qui tamen, ut ob pium propoſitum, & temporis uitium excuſandi, (præſtiterunt enim quod potuerunt) ita ſunt ſine omni indulgentia illi accuſandi, qui ſcaturientem iam undiq; ex ipſis fontibus, & per puros canaliculos transfluentem medicinam, turbare potius maledictis uolunt, quàm ebibere. Sed dimittendi ſunt hi, non monendi. Idem quippe in literis quod & in moribus accidit. Vt enim qui ſe bonos putant, cum mali ſint, nunquam ad meliorem frugem conuertuntur:

Nominũ inquiſitio medico neceſſaria.

ita qui se putant doctos, nunquam ab ignorantiæ morbo liberantur. Conciliatoris uero hac in re autoritatem tam paruifacimus, quàm quod nihili: quandoquidem si dictionum ipse uim probè calluisset, non tot errorum ambagibus libros suos compleſſet. Atq; ut ex innumeris unum aut alterũ attingam, si uocis σφακελισμὸς, qua Aristoteles decimo primæ sectionis problemate utitur, multiplicẽ à Galeno secundo libro de locis affectis, & septimo Aphorismorum, expressam uim didicisset, non putasset dolorem capitis uehementem, & cum pulsu, de pituitæ redundantia fieri, & eo loci ab Aristotele intelligi: rem quidem ab Aristotelis mẽte, & fortasse ab ipsa ueritate non parum alienam. Melius quoque intellexisset nonum, trigesimum, trigesimumq; primum eiusdem partis problemata, aliaq; permulta, quæ non est necesse hoc loco recitare. Satis enim monstrauimus, multum in omni scientia conducere, rerum uocabula recte intellexisse, præsertim in medicina, ubi tanto cum discrimine in nominibus erratur, quanto cum discrimine & aliud pro alio medicamentum, & inexpertũ pro experto, & nocuum pro innocuo propinatur: quãto etiam cum periculo unus pro alio morbus intercuratur. Sed iam reliqua examinemus. In prima conclusione, morbum gallicum, sub pustularum anthematum, aut (ut ipse dicit) albumere capite ab antiquis collocatum affirmat. In qua re id mihi in primis peccasse uidetur, quod neglectis his quæ in eo sunt præcipua, id est, articulorum doloribus, duris tumoribus, ulceribusq; pessimis, cutis defœdationem tantummodo considerauit. Verum hic error illi communis cum multis, quorum opiniones peculiari tractatu late confutauimus. Ille uero Simonis proprius, quod aut propositum non manifestat, aut à ueritate ipsa discordat. Si enim idem penitus per anthemata & pustulas intelligit, quod & Constantinus, & alius Hippocratis interpres sensisse uidentur, dum aphorismum illum sextæ particulæ uertentes, τὰ πλατέα ἐξανθήματα ὀ πάνυ τι κνησμώδεα, pro anthematis pustulas reddidere, non satis explicat quod intendit. Non enim ad certam speciem, præfinitumq; Caput (quod propositio eius uidetur profiteri) morbum hunc redigit, cum nomen pustularum late pateat, & uarias sub se species comprehendat. Sin autem Celsum sequutus, peculiarem quandam pustularum speciem intellexit, à uero longe seiungitur: siquidem nihil simile in hoc morbo his pustulis uisitur, quæ ex urtica, uel sudore nascũtur, qualia esse anthemata quæ dicuntur, Celsus definiuit. Si Paulum Aeginetam, non minus errat: definiuit enim exanthemata ulcerationes superficiales, subrubras, & asperas, quales in hoc morbo non semper reperiri, quiuis potest agnoscere. Nec illum à primo errore releuat, quod non simpliciter anthemata, sed cum adiectione epidemialis dixerit: quandoquidem ipse sibi hanc excusationem ademit, dum multos morbos fieri posse epidemiales affirmauit. Non maior fit igitur ad certam speciem limitatio, quando anthemata dicimus epidemialia, quàm si animal album diceremus. Taceat igitur Simon, nec pergat Leonicenum accusare, tanquam nõ definientem quid sit morbus iste: quem nec ipse multo plus declarauit, quàm si epidemialem simplici & absoluta ratione dixisset. Hactenus de conclusione. Ad corollaria accedamus, in quorum primo iniuria te accusat Simon, quasi improprie loquutum, quando pestem hãc κακοήθη nominabas. Ea enim uox, tametsi sæpe mala quædam ulcera Græcis medicis significare uideatur, si tamen ad latinum transferatur sermonem, malignum, uel mali moris significat. Qua quidem nomenclatura, nullam huic morbo dari posse decẽtiorem, quotquot illum patiuntur, malo suo (plus etiam puto quàm uellent) quotidie experiuntur. Sæpe etiam fit, ut pessima & maligna, uel male morigera appellata ulcera, illi morbo cõiuncta sint. Sed hæc leuicula sunt, & in quibus qui uersatur, suspicione curiosioris nominum indagatoris carere non possit. Illud uero inquisitione dignius, an recte in secundo corollario illi redarguãtur, qui hunc morbum nominantes, epidemialis adiectionem tacuerunt. In qua re, quanquam

Conciliatoris errores.

eos longe puto aberrare, qui elephantiaſim, uel ſaphatum dixere, non uideo tamen cur meritò de taciturnitate epidemialis reprehendi debeant. Alioqui iuſte taxauerit quiſpiam antiquos, qui de multis morbis ſcribentes, qui ſæpenumero uagantes epidemici uerè fiunt, proprio tãtum nomine expreſſo, adijcere epidemialis uocem ſuperſederunt. Quanquam ſi epidemiali uoce proprie utamur, non erit epidemialis uocandus, ut alibi demonſtrauimus. Optarem autem definiſſet Simon, recte an perperàm illi ſentirent, qui hunc morbum uel ſaphatum (ſic enim ipſe loquitur, Græci ferè achoras uocant) dixere, uel elephantum: probaſſem enim apertis (ut puto) rationibus, eum tota aberrare uia, ſi eos putaret non errare. Sed obfuſcauit ſeſe, ut arbitror, ex induſtria, more ſepiarum. In eo enim quod ſe illis connumerat, eandem hæreſim profiteri uidetur: in eo uero, quod ſimilem illis morbum hunc facit, uidetur facere diuerſum. Siquidem (ut Ariſtoteli placet) ſimilitudo relatio eſt inter diuerſa. Sed ſcio quid ipſum tenuit, quo minus propriam aperte propalaret opinionem. Leoniceni rationes ſuper ea re ſenſit, nec earum eſt auſus aggredi ſolutionem. At ſi hoc in cauſa fuit, utique ſuam debuit deſerere poſitionem, malleq; rationibus cedere, quàm proprium errorem pertinaciter defendere. Non eſt quoque reticẽdum, errorem multorum ſequutum Simonem, ubi affirmauit, elephantiaſin eſſe lepræ ſpeciẽ, cum ſunt ægritudines longe diſſimiles: eſt ſiquidem Elephas morbus triſtis quoq; nomine dirus: *Verſus Sereni Sammonici.* Lepra inter faciles morbos cõputatur: imò ſi autori libri de affectionib. credimus, qui Galeno teſte, uel fuit Hippocrates, uel Polybus eius diſcipulus, inter eos affectus numeranda eſt, qui dedecus potius ſunt, quàm morbi: quem autorem, quiſquis tandem ille fuerit, puto ſequutus eſt Auicenna, cum primo canone dixit eſſe affectiones, quæ cum morbi non ſint (ſed ſupple, dedecora potius) morbis tamen connumerantur. Neque eſt illius libri de paſſionibus inſcripti, uel affectionibus autoritas, quaſi parum idonei reſpuenda, utpote ex quo Galenus tantus in medicina autor, integras ſententias, uerbũ è uerbo interim uſurpat. Quod ſi quis dixerit, lepræ nomen in ſacris literis pro graui morbo accipi: obijciam ei Auguſtinum, coloris uitium, non ualetudinis, aut integritatis ſenſuum atq; membrorum, lepram eſſe dicentem. *Lepra dedecus potius quàm morbus cenſenda.* Sed & Galenus uiceſimum tertij libri aphoriſmum enarrans, adeò leuem & abſque periculo morbum putauit, ut licet uerni temporis proprius exiſtat, non tamen tollit quin uer ſaluberrimum dici poſſit. Verum hæc ſuo loco exactius penſabuntur: nunc ſecundam concluſionem aggrediamur. Si uidiſſet Simon, nonnullos hunc morbum patientes, quales nos ſumus intuiti, non puto tam aſſeueranter negaſſet, poſſe illum à pituita interdum generari. Vidimus ſiquidẽ hac peſte fœdatos, quibus puſtulæ apparuerunt craſſæ, latæ, ſubalbidæ, quæ quoties uel ſuapte ſponte, uel medicaminum auxilio areſcebant, in cruſtas quaſdam ſeu ſquammulas albicantes reſoluebantur: exibatq; interdum ueluti aqua craſſior, manifeſtiſſimum pituitæ indicium. At ſi mihi forte, tanquam parum idoneo teſti, fidem abrogat, credat quæſo rationibus, ac maiorũ autoritatibus, quæ fateri cogunt, non ſolum poſſe hanc peſtem ab pituita fieri, ſed etiam ab ea non infrequentius, quàm à ſucco nigræ bilis contingere. Quandoquidem eius non contemnenda portio, id eſt, artuum dolores, Raze medico teſte, ab ipſo nigro humore proueniunt quamrariſſime: ut propterea exiſtiment nonnulli non infimi nominis in medicina uiri, Galenum in libro de medicamentis ſecundum loca patientia, in catalogo humorum articularem morbum facientium, atram bilem non adſcripſiſſe, utpote à qua dolores articulorum, non niſi inſolenter & raro fieri poſſe intelligeret: uetante ſcilicet eius craſſitie, & terrea ſubſtantia, ne intime, ac in penitas oſſium, membranarum, & compaginum partes adigatur: qui etſi interdum ab eo fieri poſſint, conſtat tamen hos qui in morbo gallico accidunt, tales non eſſe, ut inde ſemper credi debeant prouenire: quoniam Auicenna teſte, debiles & occulti ſunt,

ſi qui à tali materia fiunt: hos autem manifeſtos & uehemẽtes eſſe, quotidiana monſtrant experimenta. Dicere autem aliam eſſe materiam quæ dolorem, aliam quæ reliqua mala facit, hominis eſt dogma potius quomodolibet tuentis, quàm ueritatem & rationem ſectantis. Si enim ita eſſet, mala illa, dolor ſcilicet, ulcera, puſtulæ, merè ex accidenti, atque ut ſequens eſt, rarenter & paucies in hoc morbo iungerentur. Contrà autem euenit, ut nunquam, uel certe rarò, in toto morbo ſeparentur, ſed ſerè ubi puſtulæ deliteſcunt, dolores inſurgunt: quod certe ſignificat materiam illam uel certe aliam ei ſimilem quæ in cute puſtulas faciebat ad intima accedentem, dolores excitaſſe. Incredibilem uero mihi admirationem parit hic uir, qui paulò ante epidemiam hanc ſaphato (ſic enim ipſe loquitur) fecit quamſimillimam, & eiſdem differentijs utrunq; morbum interſtingui definiuit: nunc illos intantum ſeparat, ut impoſſibile iudicet hunc fieri ab humiditate, à qua primã ſaphati (ut uerbo eius utar) ſpeciem ſuprà dixerat dependere. Sed iam reliqua examinemus. Ad cõmune deinde medicorum cõfugium ſeſe recipit, quaſi ad portum, uel tutelarem deum, cum morbum hunc occulta fieri aſſerit proprietate, de cœleſtibus corporibus emanante. At ſi Auicennæ ſententiã ſequamur, in eo qui de uiribus cordis inſcribitur commentatio, quam etiam primo attigit canone, dicere poterimus, haſce uires occultas, quas uocant proprietates, non differre à natura, niſi ſicut minus commune, à magis communi, aut figmento eſſe perſimiles, commentumq; hominum ab innumeris quæſtionibus ſeſe illarũ præſidio releuantium. Sed ſint aliud à natura (non enim id magnopere pernegabo) non certe à cœlo, præterquam ſicut ab uniuerſali cauſa, proueniunt: quemadmodum Ioannes Picus, æui noſtri ſplendor & gloria, in ſuperhumano illo cõtra aſtrologos libro, quem à tenebris ad lucem magnis laboribus reuocauimus, multis rationibus comprobauit. Quod ſi etiam gratis demus huic uiro, & eſſe illas aliquid, & fieri à cœlo, nihil tamen comparet in hoc morbo, quod in manifeſtas cauſas referri non poſſit, uel quod ad occultiores illas proprietates, quaſi ad aſylum fugere nos compellat. Videmus enim in eo puſtulas, artuum dolores, oris & pudendorum, & aliarum quoque interdum partium ulcerationes, ac præduros quandoque tumores: quæ omnia accidere ab humorum uel copia, uel feruore, uel putredine, nullus puto medicus dubitabit. Sed præter ea quæ diximus, notaui ego alias ſex in hoc morbo mirabilia: uidelicet, quod longus ſimul ac uehemens: quod noctu magis quàm interdiu affligens: quod ferè à pudendis incipit, & non niſi rarò, & per longam ualde conſuetudinem, per alia membra in alterum transfunditur: quod in puſtulas oris deſinit, quæ etiam applicitis potentioribus remedijs concitantur. Hæc autem omnia non eſt difficile mediocriter in medicorum libris exercitato, ad manifeſtas cauſas reducere. Nihil ergo in hoc morbo eſt, quod nos cogat relictis manifeſtis, ad occultiora illa confugere. In ſecundo uero corollario, præter id quod epidemiale genus peſtilentialis tandem agnoſcit, quod ſecum reciprocare ſuprà ſtatuerat, Gallicum quoque morbum ueneno ait & peſtilentia participare. Quod dictum (pace ſua dixerim) hominis eſſe uidetur parum in medicina exercitati. Nam unde peſtilentiam, aut uenenum eius deprehendimus? Peſtilentes morbi magna ex parte febrem, & quidem nota dignam ſibi aſſociant, cor lædunt, difficultatem ſpirandi faciũt, & ad ſalutem rarò, ad mortem ſæpe, exiguo ſemper temporis ſpatio perueniunt, facileq; & abſque ullo contactu per ſolam communis aëris inſpirationem ab uno in alium euagantur. In hoc uero morbo, cerebri potius uel iecinoris, quàm cordis oblæſiones uiſuntur, difficultas incedendi magis quàm ſpirandi apparet, rarò interficit, longus eſt, nec ferè præterquã diuturna conſuetudine, aut per naturalia inficit. Cauſam igitur cur peſtilentialis dici mereatur, ego non uideo, uideant qui acutius cernunt. Parum Simoni uidebatur in te ac Leonicenum iactaſſe conuicia, niſi etiam Picum laceſſeret: quem tamen puto non alia

cauſa

causa damnauit, quàm quod eius scripta non intellexit: malo enim illum inscitiæ, quàm maligni animi arcessere. Neque utique arbitror fore quenquam (modo diuinum illud contra mathematicos opus munda aure perlegerit) qui tam puerili superstitioni possit posthac fidem mancipare. Sed uide quàm sit solers & catus Simon noster, quum astrologicæ uanitati (ut eius scripta præ se ferunt) sit supra modum addictus, intelligeretq; in eam Ioānem Picum duodecim libris, quasi duodecim ueteranorum legionibus acerrime dimicasse, non ausus secum de astrologica re contendere, satis putauit & se, & facultatem tutaturū, si illum de medicinæ inscitia insimularet. Sed unde in Pico hanc ignorantiam deprehendisti? Debebas saltem locum mōstrasse, ne ex temeritate potius, quàm cum ratione iudicasse uidereris. An quod princeps uir fuit, & medicinā non est professus, ignorasse eam illum uis conijcere? Sed nónne simili argumento Auicennam (cui fortassis plus quàm par esset in hac arte attribuimus) quem regem aiunt fuisse, & curandis infirmis operam non dedisse, eadem inscitia damnare oportebit? Fuit Picus, ut omnium bonarū artium, ita & medicinæ studiosus, in eaq; arte (quod pace Simonis dixerim) multa & didicit & cognouit, quæ Simoni ipsi unà cum medicorum uulgo adhuc sunt inexplorata. Sed dimisso Pico, ad conclusionē reuertamur. Putat Simon ex hoc Auicennam astrologiæ fauisse, quod pestilentiam causam dixit habere uniuersalem. Si quis tamen diligenter examinet, quæcunq; ab eo uarijs in locis super astronomica re conscripta sunt, cognoscet utiq; tantum abfuisse illum à fide astrologiæ, quantum abest astrologia à ueritate. Libro enim quarto, si quis nucleum, non tantum uerborū corticem spectet, sub nomine eorum qui dixerūt, in pestilentia aliquid causæ eius non proportionatum, (sic enim ipse loquitur) astrologos taxauit, peculiarem aliquam uim pestilentiæ effectricem cœlo adscribentes, cum sint cœlestia causæ tantummodo primæ & longinquæ, hoc est, uniuersales, non propinquæ & particulares horum inferiorum. Qualis uero esset uis ista, meritò cuius cœlum uniuersalis causa dici mereatur, libro primo monstrauerat: ubi influxus declarans qui ex multarū stellarum coitu in nos proueniunt, non alterius influentiæ commeminit, quàm caloris, quem uertici nostro propinquantes, & frigoris, quod ab eodem discedentes, ex accidenti, atq; non agendo (ut ita dixerim) in nostra hac agunt regione. Neutroq; loco uides eum, aut multi ponderis planetarum, aut magnarum, quas uocant, coniunctionum, aut maligni astri fecisse mētionem, uenenum è cœlo in terras iaculantium, ut Genethliaci putant. Sed & quo capite de temperaturis agitur, cum in regionis sub æquinoctiali circulo sitæ mentionem incidisset, homines, ait, inibi habitantes erunt certæ æqualitati ualde propinqui, nisi aliqua de rebus terrenis obuiando impedierit. Quo loco, si quid astrologiæ tribuebat, non erat cœlestis causa reticenda, utpote à qua præter communem caloris influxum (si uera sit hæc superstitio) multipliciter possit temperaturæ æqualitas, imò qualiscunque habitatio, submoueri. Ex eo igitur, quod terrestrem tantum causam commemorat, floccifacere se cœlestem demonstrauit. Definat igitur Simon, Auicennæ patrocinio astrologiam tutari, quam constet ab eo ubique uel dissimulatam, uel neglectam. Addit præterea alia quædam circa eandem conclusionem, mihi parum credita: sed cum uideam lucubrationem hanc iam longius quàm præstitueram creuisse, ea nunc silentio prætcribo, præsertim cum de his quæ ad astrologiam spectant, infrà quoque loquendi præstetur occasio. Pari quoque ratione quæ in primo corollario dicuntur, conniuentibus oculis pertransibo, firmatis aliquantisper uestigijs in secundo, ubi in occultas rursus proprietates (propter nescio quæ Auicennæ uerba) referre hunc morbum satagit. In qua re illud in primis peccat, quia quæ ab Auicenna de putredine aëris dicuntur, dissimili nimis similitudine in hunc morbum transfert. Nam ubi, rogo, sedet isthæc argumentatio? Corruptionis aëreæ interdum causa est res cœlestis,

Astrologiæ nulla fides.

hominibus incognita: ergo morbus Gallicus ex occulta aduenit cœleſtium proprietate. Sed & non parum nutat aliud quod innuitur, à corruptione ſcilicet aëris pendere hunc morbum. Quanquam enim non eſt prorſus à ratione alienum, potuiſſe illum in ſui exortu ex aëris putredine uel coaleſcere, uel foueri, poſſe & nunc ſi cui abſque contagione innaſcatur: ſuperat tamen omnem dementiam, ut putetur quocunque per contagionem transferatur, eandem aëris putredinem ſecum ducere: cum & ſub quolibet cœlo, & quacunque anni uel aëris conſtitutione, uideamus hanc luem debacchari. Nolim tamen quenquam exiſtimare, ea quæ ex Auicenna hoc loco afferuntur, ad aſtrologiæ iudiciariæ adſtructionem pertinere. Siquidem per rem cœleſtem, ignotam hominibus, non aliud intelligere putandus eſt Auicenna, quàm quod alijs eiuſdem libri locis explicauit: hoc eſt, certam & præfinitam qualitatum primarum menſuram, ex cœleſtium acceſſu, uel receſſu in aërem progenitam, animantibus interdum noxiam: quam quidem nominauit, occultam: quoniam ſicuti certam, ac (ut ita dixerim) punctualem elementorum in ueris mixtis quantitatem ſcire (quod Auerrois optat) exacte non poſſumus, ita in imperfecta hac mixtione, quam aërem uocamus, exactam qualitatum primarum menſuram, certa & proba ratione metiri non ualemus. Neque enim nouum, aut inuſitatum eſt, pro cœlo, aërem intelligi. Notum enim eſt illud Vergilij in 5.

Hoc ſperem Italiam contingere cœlo.

Atque illud Celſi: Peſſimum cœlum quod ægrum facit. Sed & Galenus quædam Hippocratis uerba primo libro Epidemiarum exponens, in quibus cœli mentio habetur, aërem intellexit. Ait enim: Cœlum dixit, iuxta uulgarem cõſuetudinem: aërem, ſupra nos ad nubium uſque regionem exiſtentem. Poſſem equidem pariter impertinentem concluſionem in præſentia præterire, tum propter ea quæ ſuperius notata ſunt, tum relegans Simonem (ut Auguſtinum, Gregorium, Baſilium, & alios prætereã, religione ſimul & doctrina celeberrimos) ad ea quæ noſtris temporibus Ioannes Picus ex Mirãdulæ principibus, & Hieronymus Sauonarola Ferrarienſis, ex Prædicatorum ordine, contra huiuſcemodi deliramenta nuper conſcripſere, quorũ uterq; doctrina, autoritate, ſcriptis, totam Italiam, ne dicã orbem uniuerſum illuſtrauit: & hic præterea cõcionandi ui, fidei ac ueritatis intrepida ad mortem uſque defenſione, paupertatis dilectione, ardentiſſimo in Chriſtum & eius religionem affectu, animi fortitudine & imperturbatione, primitijs illis Chriſtianorum, & naſcentis eccleſiæ inconcuſſis columnis meritò poteſt comparari: prophetico uero ſpiritu ideo illuminatus creditur, quia quæ nunc nos infeſtant bellorum turbulentiæ, plures ante annos tota in pace triumphante Italia, prout euenere, eueniuntq; quotidie, ab eo ad unguem fuerint prænunciatæ. Poteram igitur (ut dixi) ad utriuſq; præclara uolumina Simonem non iniuria relegare, niſi ueritatis amor, & Chriſtianæ religionis zelus, cui ſcio peſtem hanc aſtrologicam uirus eſſe nocentiſſimum, me impellerent, ut quæ in eius aſſertionem adducuntur, hoc loco refellerem. Faſcem igitur illum in primis mathematicæ, diuinatricisq; aſtrologiæ, utpote male compactum, & ex rebus tantum inter ſe diſſidentibus, quantum ueritas mendacio, & tenebris meridianum lumen aduerſatur, ea facilitate diſſoluimus, qua à Simone extitit coagmentatus: Mathematicam in conſortium recipientes uerarum diſciplinarum, diuinatoriam cum reliquis ſuperſtitionibus è philoſophia & Chriſtiana republica in totum relegantes. Ptolemæi teſtimonium ceu in hac parte de ueritate ſuſpecti, penitus reſpuimus. Quæ autem ex libro quodam Hippocratis afferuntur, ſuſpicionem non paruam mihi faciunt, non emanaſſe eum librum ex Hippocratis Coi officina, ſicut nec quicquid aliud ſub eius titulo efferatur, in quo aſtrologiæ iudiciariæ ſit mentio: quandoquidem (ſi Galeno credimus) Hippoc. nuſpiam librorum ſuorum aërem contemplando tranſgreſſus eſt. Quod adeò credidit ipſe Galenus,

Laus Hieronymi Sauonarolæ.

Galenus,ut si quando diuini,pro quo tamen corrupte in uulgata Prognostici ædi-tione cœleste scribitur,apud Hippoc.uel etiã cœli (ut suprà diximus) nomen inue-nit,maluerit expositione parum coacta,aëris constitutionẽ intelligere,quàm illum de re non bene explorata facere loquẽtem. Vt uero librũ illum quasi Hippocrati-cum admiserimus,quid prohibebit eo loco,non cœlestem astrologiam intelligi,sed aëream illam tantummodo, de qua late libro tertio Aphorismorũ, & in Epidemijs disseruerat? Multa enim in tribus hisce libris leguntur similia. Quod si de cœlesti lo quutũ Simon omnino cõtendat,non magnopere resistemus,dum & hoc nobis re-donet,motricẽ,ut diximus,non diuinatoriã ab eo intelligi. Quemadmodũ enim su prà monui,nõ paruã mihi fidem facit expositio illa Galeni,ut ne uerbũ quidẽ Astro logiæ iudicatoriæ apud Hippoc.legi putẽ. Quod tanto magis credimus,quãto con stat Galenũ ipsum professioni fuisse non inimicũ, utpote cuius interdum in suis scri ptis meminerit,& in quam crisimorũ dierum rationẽ referre studuerit.In qua tamẽ re,si non parum medicus,uel philosophus,certe parũ astrologus, testimonio etiam Aponẽsis,maximi astrologiæ patroni,iudicatus est. Afferrem quæ in ea re peccas-set,nisi scirem à Pico in lib. cõtra astrologos,& inter medicos etiã à Petro Aponẽsi, alijsq; nõnullis esse abunde demõstrata. Alioqui si uera sint quæ in libro de crisimis diebus scripsit,derogant potius fidem hodiernæ astrologiæ,quàm corrogant: siqui dem alium lunæ motum credidit,quàm qui hodie supputatur. Quare si uerum ille motum agnouit,falsa est quæ nunc in usu astrologia,quæ alium sequitur: si minus, corruere suam dierũ crisimorum machinã necesse est,tanquã nulli fundo basiq; in-nitentem. Quæ rursus ex Haliabate,Auicenna libro primo,& ipsomet etiam Ga-leno in arte curatiua,ad probandam astrologiæ necessitatem afferuntur, nihil pror sus de iudiciali concludunt, sed de alia duntaxat,cui paulò ante locum inter libera-les artes concessimus.Nolim tamen quenquam existimare,hanc ipsam quæ motus metitur astrorũ,medico simpliciter necessariam: cum sit longe aliud,artem quam-piam esse absolute necessariã medicinæ, & necessariã ad hoc,ut autores medicinæ, qui nunc celebres habentur,plenè possint intelligi. In horum quippe libris multa legũtur,quæ non sunt medico,qua medicus est,simpliciter necessaria. Si quis enim recto examine libret, is arbitror iudicabit,præter Dialecticam,& naturalis Philoso-phiæ quandam partem, ac Arithmeticæ exiguã portionem, quæ sunt medico ne-cessaria, præterq; Grammaticam, quæ ea solum ratione est necessaria, quod eam ignorantes antiquorum monumenta nequeunt intelligere: omnes alias discipli-nas, decori esse potius medico,quàm necessitati. Nec Galeni uerba primo Thera-peutices scripta,si bene & legantur,& intelligãtur,contrariũ ostendunt.Sed de hac re in nostro medicinali Isagogico, Deo concedente,ampliter disputabimus. Tecum autem sentio mi Martine (quod & superius dixi) nihil esse in toto Auicennæ uolu mine,per quod credidisse illum iudiciariæ Astrologiæ, aut putasse medico necessa-riam,possit deprehendi: esse potius,quibus cõijciatur neglexisse,& inutilem peni-tus existimasse. Quod uel hoc cõstet argumẽto, quod nusquã nouilunium,uel in-terlunium,obseruari in uentris,aut uenarũ solutionibus, alijsúe medici operibus, docuit:rem tamen,si quid aliud astronomicũ medico obseruandũ,(quod certe mea sententia non est) summa obseruatione dignissimã. Nec quæ ex Canticis afferun-tur,nostram infirmant sententiam.Nam de eo tantũ libro loquimur,quo se quinq; uoluminibus uniuersam complexum medicinam gloriatus est.Quanquã si Auer-roi credimus,librum Canticorum enarranti, dogma illud astrologorum potius pla citis,quàm ueritati & philosophiæ adstipulatur: qua docemur, omnes cœlestium corporum operationes laudandas esse, non maleuolas reputandas. Commenta-torem uero illum Alexandrinum, si uniuersale tantum regimen cœlo adscripsit, non inuiti recipimus: si particulare, & præcipue malignum, in hoc repudiamus.

Locus mẽdosus in Prognostico Hippocratis castigatur.

Disciplinæ medico necessariæ.

Didicimus enim ab Augustino, hanc solam diuinis literis præstare autoritatem, ut illis absque ratione credamus: cæteris in his quæ rationi subsunt tantum credentes, quantum probant, uel quantum rationi loquuntur consentanea. Et quid mirum? Non enim filij sunt deorum, quibus, Platonis sentētia, sine ulla ratione credendum sit. Petrum Aponensem alijs quoque in locis errasse suprà monstrauimus: speramusq; (si tantum nobis erit ocij) olim dicato uolumine, infinita penè eius errata detegere, non ut uiro, satis quidem quantum illa ferebat ætas, docto, multæq; lectionis, detrahamus, sed ne ei fides in magnis, ut ipsi putant, & occultioribus artibus à simplicioribus præstetur, quem cōstet in manifestioribus & leuioribus multifariam præuaricasse. Vt ne longe exempla petantur, in problemate ipso à Simone recitato, in quo manifestius certe errauit, quàm ut ulla possit cauillatione defendi. Siquidem græcus codex, ad quem recurrēdum est quoties dubitatio in translatione contingit, quod Augustinus etiam in sacris literis testatur, hoc pacto iacet: » διὰ τί ἥδιον » ὄζει τῶν ῥόδων ὧν ὁ ὀμφαλὸς τραχύς ἐστιν, ἢ ὧν λεῖος. Quod si uerbum uerbo reddatur, sic sonat latine: Propter quod suauius olent inter rosas quarum umbilicus asper est, quàm quibus læuis. Venia autem fortè dignus esset hic error in Aponensi, nisi omnem ipse sibimet ueniam ademisset, dum se ubiq; de græcorum librorum iactat interpretatione: quanquam errandi occasio non minus de latinarum inscitia, quàm græcarum prodijt literarum. Demum quæ in calce afferūtur, non difficilius est nobis reijcere, quàm fuerit illi adijcere. Quod enim quis uena cubiti secta, luna Geminos peragrante, læsionem incurrerit, potuit imperitia, potuit errore artificis, potuit instrumenti ineptitudine accidere: neque minus ex accidenti, quàm quod me ambulante coruscauerit. Vidimus quoque nos (si unusquisque suas referre habet uisiones) luna alteri signo supposita, nobilem quendam uirum Ferrariensem, ex uena secta, uitæ discrimen incurrisse. Quid plura? nónne quotidie cernimus, melius longe medicis succedere, qui astrologica uel ignorant, uel negligunt, quàm illis qui illa uel sciunt, uel sequuntur? Franciscus Bencius, Vgonis Senensis filius, præceptor olim in medicina meus (aliorum pace dixerim) medicorum in Italia, nostra ætate facile princeps, nihil unquam cœleste obseruauit: sed quoties occasio urgebat, in ipsis solis lunæq; cōgressibus, & purgationem, & uenæ sectionem imperabat. Vnde euenit, ut cum præstantis cuiusdam uiri curationi, unà cum Hieronymo Manfredo, astrologo sui temporis famosissimo, Bononiæ præesset, immineretq; simul & purgandi necessitas, & luminarium coitus, astrologo reclamante, & ægrotanti mortem minitante, potione ad Bencij imperium exhibita, infirmum ę graui morbo cōualuisse. Quod si magis Ptolemæo docēti, cœlum inspiciendum, quàm Hippocrati præcipienti, pharmaca eodem die in ualde acutis morbis danda, dum turgent, creditū fuisset, fortassis uitam prius ille finisset, quàm cœlum coniunctionem. Recte igitur & sibi & ægrotis medici consulent, si quoties uacuandum uidetur, lotium magis quàm astrum inspicient, & uenarum pulsationem potius, quàm stellarum obseruabunt configurationem. Sed uide quomodo ab epistolari mēsura, non Laconica modo, sed & Asiatica iam recessi. Finem igitur fecero, si monuero, potuisse me & plura, & hæc ipsa locupletius, atq; comptius in medium afferre: sed quod dixi ab initio, hæc ad te mitto qualiacunq; sunt, non ueluti rem tanto lectore, quantum te puto, dignam, sed ceu pignus quoddam sancitæ inter nos amicitiæ: non aliud ex his quærens, quàm ut mutuò me ames: quod ut facias, te etiam atque etiam rogo.

Medico lotium magis quàm astrum inspiciendum.

Vale. Ex Mirand. M. D.

Ioanni

Ioanni Camerti Theologo inſigni, & omnium bonarum diſciplinarum eruditiſs. de ſaccharo duplici,

EPIST. II.

CVm proximis diebus librariam tuam ſupellectilem euoluentibus, neſcio quomodo ſacchari mentio incidiſſet, dixiſſemq; aliud eſſe antiquorum medicorum ſaccharū, ab eo quod nūc uoce parum (ut fieri ſolet) mutata, zuccharū uocant, paradoxon dogmatis impēdio admirari uiſus es, & in contrariā pedibus manibusq; abire ſententiam. Quare domum reuerſus, quia rationes quæ me mouerent præ tēporis anguſtia in mediū afferre ad plenū non potueram, operæpreciū me facturum putaui, ſi eas colligerē, & capita in ſcriptis darem, quo mentē meam locupletius poſſes inſpicere, & tuam pacatiore animo mihi ſignificare. Ad aſtruēdam igitur nouā hanc opinionē, in primis ſtatuendum, quænam, qualis ue res ſit, quam nunc paſſim zuccharum nūcupant. Deinde oſtēdendum, quæ de ſaccharo ab antiquis ſunt dicta, ei minime cōuenire. Res zuccharū dicta, tantopere nunc menſis expetita, ut in prouerbiū abierit, non eſſe eſcā quæ zuccharo uitietur, nihil aliud eſt quàm ſuccus, à proprij generis planta bene contrita expreſſus, calore ignis plus minus ue excoctus, coactus, & defecatus: in zuccharū tanto candidius & durius euadens, quāto plus coctionis defecationisq; tolerauerit. Ex diuerſa autem huiuſcemodi defecatione & coctura, contingit uarios ei perfectionis numeros adſcribi: ut quoddam ſummū dicatur, & perfectiſſimum, à fine nomen uulgò accipiens, quia uidelicet ad finē bonitatis peruenerit, candore, duritia, ſuauitate præcipuū. Aliud infimū huic penitus cōtrarium, lentum, humidum, nigricans, inſuaue, & feculentū, primæ decoctionis uocatū. Inter duo hæc extrema, duo quoq; ſunt media, alterū infimo proximū, ſecundæ: reliquū ſummo, tertiæ decoctionis nominatū. Planta à qua exprimitur, humectis locis proprio ſemine ſurculis ue ſeritur, exteriore quidē ſpecie arundini magnæ ſimilis, interiore ſubſtantia ualde diſſimilis: pulpoſa enim eſt, grauis, mollis, & ſucci plena: quum arūdo ecōtrario ſit leuis, dura, uacua, & propterea milio potius Indico, quod melicā uocāt, quàm arūdini ſimilis. Hæc de zuccharo noſtro, à Siculis & Luſitanis cognoui: quæ an antiquis de ſaccharo ſcribētibus cōcinant, age perſcrutemur. Dioſcorides, Galenus, Plinius ſpeciē mellis putātes, de eo inter mella loquūtur, mellis materiā eſſe rorem omnes fatētur: à quo tam differre uidetur zucchari materia, quàm planta differt ab aqua. Forma quoq; quam illi adſcribunt, minime huic noſtro cōgruit: gummium enim modo cādidum à Plinio, ac dentibus fragile dicitur: & à Dioſcoride ſalibus quo ad conſiſtentiā ſimile, & dentibus inſtar ſalis perfringi. Quibus & Alex. Problematū lib. ij. in hæc uerba ſubſcribit: » Quod ſacchar Indi appellant, mellis coagulum eſt, ſole cogēte, cōuertenteq; ad mellis dulcedinē: quod idem monte etiā Libano fieri certū eſt. Fit ſacchar id proximū, ſalis glebulis cādidum, fragile. « Noſtrum priuſquam coquatur, colore potius nigricans, & ſubruffum, quàm candidum inuenies: nec dentibus fragile, ſed per ſuctum, nō per dentiū attritionem deglutiendū. Efficiens noſtri primum, eſt forma uiſq; ipſa plantæ: ſecundum, artifex calore ignis concoquens & defecans, & demū in hanc quam uidemus metæ formam in ligneis quibuſdam uaſculis deducens. Illud noctis primo frigus agglutinat, dehinc ſuperueniens ſolis calor obdurat. Noſtrū plantæ pulpa in Siciliæ & Cannariæ inſulis latitat, effigie tantum (ut diximus) arundini ſimilis. Quam certe plantam ſi Dioſcorides & Plinius cognouiſſent, arundinemq; putaſſent, non erant ſilentio præteritu ri, ubi multiplices arundinum ſpecies enumerant: ſed ſicuti aromaticæ & odoratæ arundinis, ita & dulcis huius ſeorſum mentionem habuiſſent. Illud ſupra arundinis ueræ folia in India, feliciq; Arabia, & monte Libano coagulatum inuenitur,

Zuccharū quid & quomodo cōficiatur.

Zucchari planta.

Saccharū mellis ſpecies.

Noſtrum gulæ proceribus ſuauiſſimas dapes miniſtrat: illud ad medicinæ tantum uſum teſte Plinio, uenit, bonum uentri & ſtomacho exiſtens, ut ſcribit Dioſcorides. Noſtrum pectori potius quàm ſtomacho utile experimur, cum nauſeã, teſte etiam Auicenna libro tertio, excitet. Illud non ſiticuloſum ſicut mel, ſcribit Paulus: noſtrum ſitim non minorem quàm mel facit. Quæ ſi uera ſunt, quis ambigat eſſe res diuerſas? quum forma, materia, efficiente, loco, uiribus, longe euarient. Si quis uero à me petat, ſaccharum illud antiquorum medicorum, an in totum perierit: & ſi adhuc in uſu eſt, quænam res ſit: Reſpondebo, rationi conſonum uideri, cum res mera naturæ fuerit, nullum cultum artemq́ deſiderans, quod extet adhuc, & ad eam rem quam nunc mannam uocant, referatur. Quod ſi quis adhuc pergat quærere, quo nomine ea res quæ nunc manna dicitur, ab antiquis fuerit appellata: dicam: ſi ulla eſt eius apud antiquos mentio, eſſe inter mella. Mouet me primum Galeni autoritas, lib. de alimentis, mel roris, uel mel aëris, ſupra plantas dicens coagulari: & Plin. lib. 16. cap. 8. ſic ſcribens: Robora ferũt & uiſcum, & mella, ut autor eſt Heſiodus: cõſtatq́ rores melleos è cœlo (ut diximus) cadentes, non alijs magis inſiſtere frondibus. Confirmat Sudas, licet in nomine non conueniat, mel ſylueſtre uocans. Mannæ porrò & ſacchari affinitatem, oſtendit eorum cõcinnitas, quæ de hoc antiqui, de illa Arabes reliquere. Firmat inter cæteros Auicẽna, cap. ult. libri ſecundi, zuccharum alhuſar (ſic enim ipſe loquitur) eſſe mannam ſcribens, cadentem ſupra rem, quam uocat alhoſor, ſimilem ſali: à qua fortè ſimilitudine interdum ſaccharum, ab eo ſal Indum nominatur, præcipue lib. 4. cap. de aſperitate linguæ, ubi tenere in ore docet ſalem qui ab India deportatur, colore ſalis, dulcedine mellis. Ex quo capite notari etiam poteſt differentia inter ſaccharum, quod ibi uocat ſalem Indum, & zuccharum: quoniam utriuſq; ueluti diuerſæ rei ſeorſum meminit: licet lib. 2. (ut aliquando in alijs ſolet) utraque eodem capite confudiſſe uideatur. Serapion de eodem ſcribens ſaccharo alhoſor uocato, ex oculis cognominis plantæ exire id ſcribit, plantamq́ depingit. Crediderim igitur ego, antiquum illud ſaccharum, parum à uocata nunc manna differre, & utrunq; inter mellis genera comprehendi, ſolumq́ proprie ſaccharum dicendum: ex India aliquando, uel felici Arabia portatum, nunc uocatum Candum: quia nimia ſolis excandeſcentia multum obduruerit. non portari hoc tempore, quoniã ex noſtro zuccharo quater uel quinquies excocto, lucelli maioris corradendi gratia, ſeplaſiarij Veneti rem ſimilem facere didicerunt, arundines quoq; ipſi immittentes, ſupra quas uideri poſſit conglobatum, & goſapio inuoluentes, ut naui ex oriẽtalibus regionibus inuectum putetur. Candum igitur naturale, antiquis ſaccharum nominatum, à nuncupata nunc manna differre non uidetur: niſi quod hæc ſupra alias plantas, & aliquando ſupra petras, uarijs in regionibus, etiam in Italia reperitur: illud tantum in felici Arabia & India in arundinibus, maioribus fruſtis, maioriq́ duritia, ob uehementiores ſolis radios, aptioraq́ ad id tolerãdum arundinum folia, coagulatur. Vnde etiam fit, quod non æque ut manna aluum leniat, quando & inter uocatas mannas, eæ magis citare aluum uidentur, quæ ſunt liquabiliores. Si uero adhuc interrogauerit quiſpiam, noſtrum hoc zuccharũ, quo nomine antiqui appellarint: dicã, nullam eſſe eius apud antiquos medicos (quod me legiſſe meminerim) mentionem. Medicos dico antiquos, quoniam medicis multis qui poſt Galenum fuerunt, de eo eſt crebra mentio, præſertim Punicis. Varroniſq; uerſus de hiſce cannis fortaſſe loqui uideri poſſunt:

Indica non magna nimis arbore creſcit arundo,
Illius è lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeunt ſucco cõtendere mella.

Et Solinus in India naſci quaſdam ait cannas, è quarum radicibus ad ſuauitatem mellis ſuccus exprimitur. Quorum ſententijs conſentire uidetur Galenus lib. 4. de ſimplicibus medicamentis, molles

radices

radices calamorum, maxime Aegyptiorum, dulces eſſe dicens. Verum non ex radicibus, ſed ex ipſis arundinaceis medullis, quas Cannas mellis uocant Siculi, noſtrum hoc ſaccharum exprimitur: ut propterea aliam rem illos intellexiſſe credi poſſit. Ex utriſq; tamen, radicibus ſcilicet & cannis, mel fieri Strabo commemorat. Sed & Statius quodam loco noſtrum zuccharum agnouiſſe uidetur, licet nomen tacuerit, quando inquit:

Et quas præcoquit Aebuſita cannas.

Fuit tamen hic Dioſcoride & Plinio iunior. Poſtremo etiam Serapion Arabs, omnibus his poſterior, inter quatuor quinque'ue genera capite proprio enumerata, huius noſtri non meminit. Quod itidem argumento eſſe poteſt, medicis iſtis quos ipſe citat, illud fuiſſe incognitũ. Si cui autem res incredenda uideatur, de re tam nobili antiquos medicos non ſcripſiſſe: conſideret, quammulta ſint noſtro æuo precioſiſſima, antiquitati penitus ignota, ueluti moſchus, iubetũ, ambra, camphora, aliaq; non parum multa. Hæc ſunt quæ ad hoſpitium reuerſo, longe tamen à mea bibliotheca, pro dogmatis propoſiti defenſione ſcribenda occurrêre: quæ ſi à te probata fuerint, in lucem prodire non formidabunt: ſin minus, in tenebris perpetuò latitabunt. Vale. Viennæ Pannoniæ ex hoſpitio noſtro, quinto Nonas Sextiles, anno M. D. XV.

EPIST. III. Cælio Calcagnino, uiro doctiſſimo, de ſtomacho.

Stomachus non ſolum uulgo, ſed Plinio quoque, & interdum Celſo, necnon pleriſq; Græcis, quorum in uarijs ſuarum commentationum locis meminit Galenus, eam corporis cauitatem ſignificat, in qua cibus recipitur, & prima cõcoctio celebratur. Galeno autem, & Græcis qui poſt Ariſtotelis ætatem, ad Galeni uſq; tempora ſcripſerunt, meatum illum indicauit, qui fauces & os uentriculi interiacet, per quem cibus & potus ad ſuperius memoratam inanitatem, cui cõmittitur, deglutiẽdo deducitur. Quem meatum Ariſtot. & ueteres Græci omnes οἰσοφάγον, Latini gulam, Arabes & noſtrates Arabum imitatores merin nũcupauere. Nec defuere ex antiquioribus, qui ipſius uentriculi os, ſtomachũ quoq; nũcupauerint. Non meritò igitur reprehendi debet, quiſquis cibum in ſtomacho cõcoqui aſſeruerit: ſicuti neq; qui per ſtomachũ uel appetẽtiam fieri dixerit, uel deglutionem. Qui uero ſtomachum non cibi, ſed ſpiritus gratia factum putat, is meo iudicio excuſari nullo modo poteſt: quoniã & antiquorum autoritate, & rei ipſius fide cõuincitur. Nam ut medicos prætermittam, qui ad unum in hoc cõueniunt, ut duas eſſe in collo ſemitas ueluti canaliculos dicant, alteram per quam ſpiritus defertur, quam guttur, ſiue aſperam arteriam: alteram per quam cibus & potus, quem ſtomachum & iſophagum, & gulam nuncupant. Pridem enim & ab Ariſtotele, & à medicis exploſa eſt illorũ ſententia, qui per hanc cibum, per illam potum tranſire crediderũt. Ariſtoteles ipſe primo lib. de animalium hiſtoria, per arteriam, quæ cartilaginea eſt, & priorem partem colli occupat, uocem tranſmitti & halitum docet: per poſteriorẽ, quæ ſpinæ iniacet & carnea eſt, cibum. Quam ſententiam libro tertio de partibus animalium fuſius declarauit: licet nonnulla uerba inibi legantur, quæ ſi ſeorſum conſiderentur, ſuſpicionem aliquam facere poſſint, quod gulam, inſtrumentum ſpiritus putauerit. Ea ſunt huiuſmodi: » Cum igitur inſtrumentum ſpirationi accommodatum, longitudinem habeat ne- » ceſſe ſit, gulam inter os & uentrem haberi neceſſe eſt. Quæ tamen uerba, ſi totum caput legatur, eum ſenſum habere non poſſunt: ſed ita audiẽda ſunt, ut docere per ea uoluerit Ariſtoteles, his animalibus gulam inter os & uentriculum eſſe, atque ut ſequens eſt, oblongam, quibus guttur adeſt: longum enim hoc neceſſariò eſt, gula

non neceſſariò, ſed in multis non manifeſta, quibus uidelicet uentriculus ori proxime adhæret: quæ cum pulmonem non habeant, gutture & collo carent, ut genus omne piſcium. Quibus uero pulmo, his & collum & guttur adeſt, gulaq; non ſolum longa, ſed & gutture longior: quoniã uentriculus ad quem tendit, ceu ignobilior, inferiorem ſedem pulmone & corde poſſidet, à quibus etiam per tranſuerſum uocatũ ſeptum, diſpeſcitur, per quod tranſire gulam oportet, ſi portare cibum ad uentriculum debet. Liquet igitur ex Ariſtotelis ſententia, gulam non ſpiritus, ſed eſcæ uiam exiſtere. Cui & Galenus 8. libro de uſu particularum, cap. primo, ubi utilitatem colli explicat, apertiſſime conſentit. Quod euidentia quoq; ipſius rei apertiſſime demonſtrat, nec tantum in homine, ſed in uniuerſis etiam animalibus, quæ gulam habent. Eam enim eſt uidere, non ad loca ſpiritus, cor uidelicet & pulmones, ſed ultra (ut ſuperius dictum eſt) tranſuerſum ſeptum, in uentriculum deſinere. Hæc habui doctiſſime Cæli quæ in hac controuerſia ſcriberem: non quidem ut te docerem, ſus Mineruam, ſed ut ſententiam meam, quod optare uidebaris, aperirem. Vale, & me quaſi ueterno obſitum inter hoſce Scythas, aliquando ſimilibus quæſtionibus expergefacies. Iterum ac ſemper uale. Budæ, Nonis Ian. M. D. XVIII.

Gula non ſpiritus, ſed eſcæ uia.

IOANNIS MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER TERTIVS.

EPIST. I. Io. Manardus Io. Pacto, medico Mantuano, de alui lumbricis.

POSTVLASTI à me Pacte eruditiſſime, ut quæ ex Paulo Aegineta in meum Auicennam tranſcripta, de lumbricis alui, & ſigna, & remedia, dum iſtic eſſem perlegeras, ad te tranſmitterem; adderemq;, ſi qua eſſent per me longo uſu comperta. Ego uero, qui tantum tibi debeo, ut grandi etiam alieno ære conflato, uix portiunculam rationis poſſim expungere, arrepto calamo, ſtatim amicos, hoc eſt, libros, & opiſtographa cœpi conſulere, in quibus quid inuenerim pro tempore accipe. Leges enim non ſolum quæ petiuiſti, ſed & nonnulla ueluti auctariũ quoddam ſuperaddita. Lumbricorum tria genera tradit Paulus, Galenum, ut aſſolet, ſequutus: rotundos, latos, & aſcarides. Hippocrates Celſusq; duo: ille enim latos, hic aſcarides ſilentio pertranſiuit. Galeno reliqui medicinæ autores, tam Græci quàm barbari aperte cõſentiunt, uno Auicenna excepto, qui adeò (ut ſolet) confuſe ſcripſit, ut nec quid ſcripſerit, nec quid ſenſerit, liquidò poſſit intelligi. In quibuſdam enim exemplaribus tres, in quibuſdam quatuor ſpecies proponuntur: in omnibus uero ita obuolutæ, ut non ſit facile eas extricare: ſi quis tamen diligenter introſpiciat, tres quoq;, non quatuor (ut eius narratores putãt) ab eo poſitas animaduertet, licet pluribus uerbis expreſſas. Per longos enim unam, per latos & rotundos alteram, per aſcarides & paruos tertiam intellexit: ita ut probanda ſint ea exemplaria in quibus tres, non in quibus quatuor in capitis titulo initioq; proponuntur. Quod certe conſtare poteſt, conſideranti ea uerba quæ ſtatim ab ipſomet Auicenna ſubnectuntur, in quibus cum uellet eorum differentias tum ex loco, tum ex materia generationis inuenire, non niſi trium meminit differentiarum. Sed & ſequenti capite, in quo de ſignis agitur, non niſi trium generum indicia conſcribuntur. In utroq; enim loco per latos & rotun-

Lumbricorum tria genera.

dos eos intellexit, quos latos Galenus, Paulusq; appellarunt. Nam quæ secūdo capite de latis & rotundis dicuntur, quod ueluti panniculo quodam integantur, ex Paulo, ut mihi uidetur, de latis loquente desumpta sunt, licet barbarie, ut fieri solet, obfuscata. Sic enim scribit Paulus: Lati sunt mutatio (ut ita dixerim) intraneæ intestinorum membranulæ ad animalis corpus, quæ quandoq; per partes, plerunq; tota simul excernitur, incredibilem speciem magnitudinis præbens. Aëtius quoq; eadem fere scribit ad hūc modum: Latus lumbricus est (ut quispiā dixerit) transmutatio mēbranulæ tenuia intestina introrsum subcingētis ad animale quoddam corpus. Videntur autem utriq; autorem libri de morbis sequuti, siue ille Hippocrates, siue alius fuerit. Hos ego lumbricos bis ter'ue in tota uita, sed præcipuæ magnitudinis Mirandulæ conspexi, nec sine magna spectantiū admiratione. Indicia quoque latorum & rotundorum, cap. quarto recitata, quæ & ipsa ex Paulo desumpta sunt, clare ostendunt, eosdem esse qui apud Auicēnam lati & rotundi, & qui apud Paulum lati absolute dicuntur. Sed priusquam indicia scribamus, aliud quoq; circa Auicennæ species notandum uidetur, ne forte nomenclatura ipsa imposturam faciat, eos uidelicet, quos Auicēna longos uocauit, Hippocratem & Græcos omnes στρογγύλας, & Celsum teretes appellasse, passim in regionibus nostris apparētes, non absimiles uermibus in fœtunticetis nascentibus, quos Græci ἔντερα γῆς, oniscolos uulgò uocamus. His ueluti in parerga prælibatis, ad ea accedamus quæ desideras.

Teretiū lumbricorum notæ.

Rotundos significant, inquit Paulus, uentris & intestinorum morsus, exigua & arida tussis, sed molesta. Nonnullis & singultus adsunt, dormientes saliunt, & absq; ratione eleuantur. Aliqui clamitando surgunt, ac rursus concidunt. Arteriæ inæqualiter pulsant. Febres absque ordine cum extremorum frigore, ter quater'ue, noctu, aut interdiu sine ratione inuadunt. Pueri superuacue mandunt, & linguam exerunt, dentibus strident, conniuent oculis, taciturnitatem diligunt, excitantibus irascuntur, malæ per exigua interualla modo rubent, modo liuent. Si uero ad uentriculum procurrunt, nauseam, morsus, & inappetentiam faciunt: & si cibum capere patientes cogantur, uix deglutiunt: & si quid acceperint, euomunt: multas quoque uenter corruptiones ciborum excernit, & instar tympani inflatur: reliquū corpus non ex ratione macrescit. Hæc sunt rotundorū indicia, quæ tamen non in omnibus omnia quærenda, sed quædam & potiora. Accidunt autem hæc tum ab animalibus ipsis in intestinis obuolutis, ac morsum inferentibus, cum ex febrili calore malos uapores ad cerebrum eleuante, ac coaceruata in uentre putrida humiditate. Hæc Paulus de rotundis: quæ si his quæ ab Auicenna de longis recitantur, fuerint collata, non erit dubium eosdem esse, qui ab eo longi, & qui à Paulo rotundi nominantur.

Latorum indicia.

De latis ita scribit Paulus: Abundant interdum in non febrientibus, interdum febrientibus in longis morbis superueniunt, morsus stomacho inferentes, appetitusq; ad cibum intemperatos. Escam enim ita deuorant, ut alia opus sit: quæ nisi præstò adsit, morsus uehemētes inferunt: tenuitas corporis cum imbecillitate, quadamq; inæqualitate contingit. Infallacissimum uero indicium est, quod cum alui excrementis, corpuscula quædam cucurbitæ seminibus similia excernūtur. Hæc Paulus de latis: à quo Auicenna ea accepit, quæ de latis & rotundis scripsit. Poteram his indicijs esse contentus, sed adijcienda nōnulla ex Aëtio duxi, quo locupletius tibi satisfacerem: non quæ ille scripsit omnia, sed quæ Paulus prætermisit. Pulsus ait, fit inæqualis, imbecillis, deficiens ac recurrens. Pueris dum dormiunt, os ad similitudinem lactentium figuratur: nonnulli & desides & absq; pulsu fiunt, frigescunt, & tenue quid ac frigidum exudant: desipiunt aliqui, & aliena per somnos loquuntur. Alij figuras decubitus assidue transmutant, ac seipsos proijciētes, locum ex loco demutant: loquuntur nonnulli, multi inuocales omnino persistunt. Qui in ore uētriculi lumbricos habent, magna ex parte eos euomunt: qui in intestinis,

» per inferiora excernunt. Præcedens quoque uictus ratio lumbricorum tibi præſen» tiam demonſtrabit: ſi craſſior, copioſior, difficilis concoctionis fuerit, ſi frumenta» cea plurima eſitauerint, balneiſq; poſt cibum ſint uſi. Omnes enim lumbrici gene» rari ex multis ciborum differentijs conſueuere, præcipue circa pomorũ tempus.

Lumbricorum cauſa & origo.

De lato eadem ferè quæ Paulus, niſi quod quos uẽtriculo infert morſus dicit eſſe continuos, atq; appetitum ad eſcam inexplebilem, & quod cibaria aſſumpta celeriter in excrementa commutantur. Hæc de indicijs ſatis ſint.

In curatione, ait Paulus, interdum febri & lumbricis æqualiter occurrẽdum eſt: interdum exiguam febris rationem habentes, ad extrahendos à corpore feſtinabimus. Pleriq; enim negligentes, ab ipſis comeſti, conuulſi interiere. Nec deſunt, qui exeuntes per inguina ſe uidiſſe atteſtantur. Expelles ubi interfeceris: interficies rebus amaris. Cõmunis autem febris, lumbricorumq; curatio eſt, ut chamæmeli decoctum, & myxariorum quæ uulgò Sebeſtem uocãt, præbibatur, uel myxaria ipſa cocta manducentur, & ſuccus ſereos, aut coriandri ſemen cum calida contritum, aut oxycrato, aut myotidos, hoc eſt, herbæ quæ auricula muris dicitur, aut ramenta cornu ceruini, aut miltos nitidiſſima, quam & Auicenna ſub nomine macræ multum commendauit. Vbi uero uiſcera intenta ſint, & phlegmonem patiantur, utendum cataplaſmate ex lini ſemine, lupinorũ farina, abſinthio, & radice bryoniæ cum hydromelite, aut oleo chamæmeli cum abſinthio & aloë. At ubi febris non adſit, ſeriphum, quæ eſt ueluti abſinthij ſpecies, ut alio loco inquit Paulus: pteris, id eſt, ſi lix: cardamomum, Auicenna cordumeni uocat: ac ſandonicum, abſinthium marinum uocat Dioſcorides, Auicen. ſcea, uulgò apud nos nunc ſanctulinam uocatum puto, cuius ſemẽ ante corallinæ uocatæ uſum, in magna erat celebritate. Vtendum aloë, & per ſeipſam, & cum abrotono, pilulis factis ex melle, & extrorſum cum melino & uino: nam & appetitũ excitat, cui rei maxime ſtudendum. Miſcendum aliquando & abſinthium. Impleatur umbilicus felle tauri, & aliquo ex his amaris quæ dicta ſunt. Iuuat & melanthion, cum roſaceo, aut ſeriphi decocto, ac medulla cerui, umbilico, pectini, ac lumbis inuncta. Vngẽdum & ſæpe ex oleo rhododaphnes. Confert coagulum ſiccum, & mentha. Cataplaſma fiat per omen lyſin, hoc eſt, ordei farinam, ptereon, abſinthium, farinam lupinorum, ſandonicum, abrotonum, ſydia, balauſtion, acaciam, & gallam. Cerote ex aloë, abſinthio, farina lupinorum, ſeripho, melanthio, ana γραμμάρια (ſcrupulos noſtri uocant) ſex, cæra uncia ſemis, chamæmelino quantum ſat fuerit, his quæ ſicca ſunt, cum felle cõtritis.

Febris & lumbricorum cauſa eadem.

A ſcarides in infantibus euacuantur balanis ex melle cum modicis ſalibus, uel nitro. In adultioribus, ex acri muria. Ei uero clyſmati ab Auicenna recitato, in quo centaurium recipitur, addit Paulus nitrum ac mel: & reliqua quæ adduntur, non copulatiue, ſed per diſiunctionem à Paulo ſcribuntur.

Aſcarides infantum quibus necentur.

In medicinis quoq; interficientibus, numerat abſinthium, chamæleonta, anchuſam, puleium, calaminthan, lupinum. Ad latos confert comeſtio allij, decoctio ptereos, aut centaurij pota, uel deuorata: ſimiliter calaminthe, dictamnum, puleium. Compoſita demum duo deſcribit, quæ ſunt penultima ab Auicenna, cap. 5. recitata, quæ danda dicit modo febris non adſit: eiq; quod baccas lauri recipit, addi iubet æquale nitrum, ſi quæris ut ſit efficacius.

Eodem etiam capite ubi legitur, mediatim, legendum ex Paulo, ana grammaria 3. Sed quoniam caſtigare Auicennam hoc loco cœpimus, non ſubticebo & alium locum qui caſtigatione, uel certe declaratione eget. Capite ſequenti, id eſt, ſexto, laudantur pili animalis uocati Alcaſim: legendum autem Ichneumonis. Sic » enim ſcribit Paulus: In uniuerſum omnes à lumbricis ægrotantes Ichneumonos » pili iuuant ſuffiti. De Theriace quoq; ita ſcribit Paulus, de latis loquens: Ad per» fectam morbi amotionem da theriacen, niſi fortis uetet febris. Medicamen quoq; de Inula

de Inula, ultimò loco eiuſdem cap. 5. deſcriptum, aliter ſcribit Paulus, ad hunc uidelicet modum: Elenij, ammoniaci, piperis, uel (ut in alio) ptereos ana uncias quinque, cum oxymelite calido: & intermittentes bibant euphorbij drachmam unam, uel duas. Aliud: Ptereos oxybaphon, nitri drachmas duas, da in aquæ cotyla, ei qui fuerit antea uacuatus. Melius autem eſt, ſi & exiguam capiat ſcammoniam.

Aliud: Corticis radicum punici acidi, extima ſemota parte, drachmas quatuor, piperis drachmas quatuor, cardamomi drachmas duas, praſſij drachmas duas, da cum melle ei qui antea allia eſitauerit.

Hæc ſunt ferè quæ à Paulo collegi. Non tacebo tamen & miram (ut Paulus appellat) methodū, per quam & aloë pueris, & ſorbitiones interdū per os inijciuntur. Inſtrumentum quoddam coquinariū, quod ζωμηρύσιν uocant, ſupinis ipſis detentis, ori imponitur, & per clyſteridion, fortem habentem auliſcon, inuitis aloë, quanto plus fieri poteſt, intimius ore eorum diſtento impellitur.

De uictus ratione ſic ſcribit Paulus: Eſcæ patientium lumbricos, ſint boni ſucci, quæ facile diducantur, atque ad membra tranſeant, nec cauſam foueant, nec uires minuant. Quam ob rem uinum cōcedimus aquoſum, cibumq́; crebro exhibemus, tum propter id, tum etiam ne lumbrici morſus inferant. Si adſit uentris profluuium, indicio eſt, multos gigni cibo non diſtributo: miſcendaq́; eo caſu ſunt ſorbitionibus, uel pira, uel cotonea.

At libet quoque nonnulla remedia ex Aëtio colligere, quo tibi plenius ſubſeruiam. Vbi (inquit ille) ambigua ſit affectio, mitioribus utendum: acrioribus enim remedijs febris exacuitur, ſi falſam ceperis ſuſpicionem: ſtabili uero dignotione exiſtente, tēporibus morbi attendendum. Circa primos enim dies, multoq́; magis iam inclinante morbo, ſi apparuerint, acrioribus inſiſtendum remedijs, circa conſiſtendi uigorem mitioribus: & tum præcipue cum uiſcerū inflammatio, tentio'ue concurrit. Vtendum igitur cataplaſmate ex lini ſemine, & lupinorum farina. Bibereq́; debent ante omnem eſcam pueri quidem cremorem myxorum & menthæ: perfecti, abſinthij & abrotoni. Perfectis uero infantibusq́;, etiam ſi trimeſtres fuerint, febrierintq́;, tutò potui dabis terræ inteſtina, id eſt, uermes terreſtres, de quibus ſuprà etiam mentio facta eſt, cum epſemate, id eſt, muſto cocto, ſi tolerant: ſi minus, cum hydromelite, aut ut uoluerint, nihil ueritus, neque uilitatem eorum paruipendens, dabis autem ſeptem. Datur & chamæmeli decoctum exiguo cum roſaceo, & efficaciter operatur. Iuuat & erigeros, id eſt, ſenection. Nec eſt carduus benedicta, ut putauit Genuenſis, ſed herba apud nos paſſim naſcens, uel mulierculis cognita, quam, quoniam in petris ferè inueniunt, Petrellam uocant. Educit abſque moleſtia & tragoponos, hoc eſt, hirci barbula, uulgo & ipſa cognita, olus uidelicet ſylueſtre, barbam petræ dicunt, uel eam, uel aliam multum ſimilem. His qui in declinationibus ſunt febrium, ſorbitionibus multum mellis immittendum, & ptiſanæ, plurimum oleum omphacinum concoquendum.

Hæc ſunt quæ ex Paulo & Aëtio collegi: quibus quoniā uis me ueluti coruum olores interſtrepere, adijciam duo ſimplicia per me obſeruata, & meam quandam compoſitionem.

Simplicia ſunt duo, olea thuris, & atramenti, quod nunc uitriolum uocant, per eam uidelicet artem facta, quam chymicen dicunt. Ex horum priore uenter inungatur: ſed in ſecundo ualde caute agendum, ne locus exulceretur ſi intrò ſumatur. Sunt tamen qui auſint eius guttulam potui dare cum melicrato. Porrò noſtra compoſitio capit, corticis rhei, uel barbarici, uel pontici, coriandrorum præparatorum, ſeminis ozymi, ſeminis arnogloſſi, ſydiæ, id eſt, corticum mali punici, careos, id eſt carui, rhu, id eſt ſumach, ana drachmam unam: ſeminis cardui, quam Benedictam uocant, ramentorum cornu ceruini & eboris ana unciam ſemis, corticum ra-

dicum mori, seminis brassicæ, seminum citri, corticum salicis, ana drachmas tres, seminis portulacæ, dictamni, ana scrupulos duos: margaritarum, coralliorum rubrorum ana scrupulum unum. Fiat puluis, de quo detur drachma una uel duæ, cum uino, hyeme, uel non febrientibus: cum oxycrato æstate, uel febrientibus. Vale.

EPIST. II. Io. Georgio Trisino, pro curatione Incubi.

Incubus studiosis uerendus.

Assiduæ lucubrationes, indefessaque studia, ut animum tuum supra modum excoluerũt, ita corpori non exigua intulere dispẽdia. Eam enim affectionem incurristi, quam ἐφιάλτην fere Græci omnes medici uocant. Dioscorides ἀπὸ ἐφιαλτῶν πνιγμόν, Themison πνιγαλίωνα nominauit: ex nostris uero Plinius modo suppressiones, modo noctis ludibria: recentiorum turba incubum uocat.

Incubi morbi symptomata.

Difficilis motus cum tremore, stupidus quidam sensus, inuocalitas, cum clamandi desiderio, imaginabunda suffocatio, ueluti re quadam graui opprimente, & uiam spiritus præcludente, hunc affectum comitantur. Quæ licet grauia, non tamen tam proprio malo molesta (fere enim non nisi in somni initio infestant, quàm quod grauiores affectus, comitialem uidelicet & attonitum, sed & maniam quoque minitantur: uel his præsertim uerendos, qui literarum studijs incumbunt, ut per quos animi sapientiæque secundum Platonem & Galenum sedes, hoc est, cerebrum ipsum, potissimum labefactetur. Enitendum igitur, ut quanto ocyus fieri potest, maligna illa affectio elidatur: hoc fiet, si causam amputauerimus: ea enim semota, dispositio quoque ipsa, à qua ea quæ enumerauimus symptomata pendent, pariter præcidetur. Causa, ut ex colloquio tecum habito collegi, sunt uapores mali, qui ex sanguine, plusquam modo conueniat atræ bilis habente, exurgentes, & in somni initio cerebri cauernas opplentes, transitumque liberum spiritui animali ad propria peragenda munera excurrenti præcludentes, modo omnia, modo quædam eorum quæ enumerauimus, pariunt detrimenta. Est igitur uapor ille causa, obstructio morbus, Incubus symptoma. Eritque primus curationis uel potius præseruationis scopus, prohibere ne huiusmodi uapores cerebri meatus occupent. Hoc fiet, si eos humores abstulerimus à quibus sustolluntur: caputque roborauerimus ne recipiat: & si qui in eo sint consistentes, discutiantur, uel distrahantur. Præsentissimum igitur auxilium multas intentiones simul explens, esset uenæ præcisio: sanguine enim misso, & materia amputaretur, & uapores distraherentur. Sed quoniam Syrij ardor nos absterret, experiri forte hoc tempore tutius fuerit cucurbitulas. Admoueantur igitur duæ cucurbitulæ cute præcisa, prima supra talum, altera sub poplite, dextra utraque parte & interiore: & si per has malum non leuatur, duas quoque sub lato spatularum osse, utile erit admouisse. Per has enim, ni malum altas nimis fixerit radices, adhibito conuenienti uictu, uel totum eruetur, uel magna ex parte.

Victus ratio.

Porrò congruus uictus est, ut parcè semper, parcissime in cœna cibus sumatur, qui & boni succi sit, non inflet, facile concoquatur, modice alat, nec uapores multos in caput mittat. Et ut ad particularia descendamus, panis sit ex bono tritico, bene coctus, modiceque & salitus & fermentatus. Vinum album, clarum, leue, subacerbum, dilutum, moderate sumptum, ita ne cibus innatet. Caro sit auium potius quàm quadrupedum, & syluestrium magis quàm urbanarũ, modo aquaticæ non sint: ceu pulli gallinacei uel columbini, turturis, uituli, hœdi, phasianorum, perdicum, auicularum, leporum, & aprorum: hæque potissimum partes eligantur, quæ præ alijs mouentur & pinguedine carent. Oua gallinarum recentia, sorbilia uel tremula, non dura, nec assa uel frixa. Cappares oxymelite conditi utiliter in cœnæ initio come

tio comeduntur. Piſces niſi ſaxatiles, & hi quidem non niſi rarò guſtentur. Fructus omnes, præter piſtacia, paſſulas, & pineos nucleos, interdicuntur: ex adſtringentibus tamen ut piris, cotoneis, quid in ſecunda menſa, poſt alium uidelicet quemuis cibum, aut potũ ſumi poteſt. Non ſecus & uniuerſa olera, præter fœniculum, anethum, bugloſſum. Ruta uero tantum abeſt ut noceat, ut etiam ſummè conducat: uerum medicamentis potius quàm cibis eſt connumeranda, ſicut & ſaluia, & ſampſychus, hyſſopus, ac ros marinus.

Fugere oportet ſolem, frigus, uentum, ignem, fumum, Venerem, balnea, laſſitudinem, ſolicitudines, negocia, omnem ingentem, omnemq; aſſiduam circa rem quamuis meditationem, & præſertim duabus horis à cibo, uehementes ſtrepitus, præcipitis loci, rei uelociſſimè motæ, magnæq; lucis conſpectum, eximios uel bonos uel malos odores, meridianum ſomnum, imò omnem ſomnum longum, longasq; uigilias.

Exercitio ante cibum moderato utendum, ſed quo inferiora potius quàm ſuperiora membra fatigentur. Poſt cibum uero animi & corporis quieti indulgendum. Frictione utendum multa & uehementi, quæ ab humeris & pectore incipiens, ſenſim ad crura uſque deſcendat. Qua finita, caput quoq; ipſum & perfricandum erit, & pectendum. Glycyſidos, id eſt, pæoniæ radix recens collo ſuſpenſa geratur: uapores enim ab ea ſurgentes, cerebrumq; petentes, alienos excludunt, & cerebrum roborant. Eligenda autem in hoc mas, quæ folio nucis regalis conſtat, radice alba, digitali craſſitudine, longitudine palmi, & guſtu adſtringit. Myrobalanus quoq;, quam chebulam uocant, ſaccharo condita, quotidie mane comeſta, cerebrum mire corroborabit.

Pæoniæ radicis efficacia.

Myrobalanus.

Quod ſi per hæc malum non tollitur, aut magna ex parte leuatur, fortiora aggredi remedia neceſſe erit. Secanda igitur exterior cubiti dextri uena, & auferenda, ſi ater fluxerit, ſanguinis ſemilibra. Hyſſopus deinde herba, & paſſulæ tandiu in pluuiali aqua coquẽda ſunt, donec dimidium excoquas: decoctiq; tres unciæ, cùm ſeſquiuncia oxymelitis ſcyllitici per octo continuos dies in aurora bibendæ. Poſt quos potus purgãda aluus per obolos quatuor Armeni lapidis, toties aqua pluuiali abluti, ut eius nec odor nec ſapor guſtata aqua ſentiatur: quod ferè poſt quinquaginta ablutiones fieri conſueuit: poſt quas iterum ter roſacea aqua abluatur. eſt autem cum melicrato bibendus. Proderit & per interualla ſemunciam, uel unciam integram herbæ, quam ſenam uocant, cum pari bugloſſi menſura perpetuam noctem aqua calefacta madere ſinere, & mane, quod excolatum fuerit, bibere.

Corpore bene purgato, caput quoq; ipſum uacuandum: quod optime conſequemur gargarizando eandem potionem quam ſuprà deſcripſimus, quæ uidelicet ex hyſſopo, paſſulis, & oxymelite componitur. Vel ſi paſtilli maſticentur qui habent pulei unciam unam, caricas pingues ſeptem, piperis longi drachmam integram, pyretri mediam. Semina nigra pæoniæ quindecim, ſi cum melicrato bibantur, mirè uapores excludunt, & cerebro robur imponunt. Pyretri etiam radix inſtar zingiberis condita, frigoris tempore multum conducet.

At ſi neq; his in totum malum ceſſerit, tranſacta bona autumni parte, iterũ ſanguis mittendus, & per oxymel Iuliani purgatio facienda, ac hieram diacolocynthidos, aliquos inter uenæ ſectionem unamq; & alteram purgationem intermittentes dies, quibus & uires recreentur, & natura per ſeipſam agere permittatur. Per gargariſmata quoq;, maſticationes, ac naritiua caput bene purgandum. Deinde cucurbitulæ præcordijs & dorſo admouendæ, cum ſcarificatione. Danda Mythridatis antidotus mane & ſerò, auellanæ magnitudine, & quibuſdam interpoſitis diebus iterum per hieram diacolocynthidos purgandum. Cucurbitulæ collo & capiti admouendæ. Calidis fomentis, demumq; ſynapiſmo in uertice utendum, & ſi opus

fuerit tandem candentibus ferramentis, ulcus conſueto capitis loco ſupra caluariæ ſuturas excitãdum. Sperandum tamen, ut non ſit neceſſe ad hæc ardua uenire, ſed obſeruata uictus ratione, quam ſuprà mõſtrauimus, per faciliora auxilia citò optata incolumitas expectanda. Quod ille nobis donare dignetur, qui eſt uera ſalus Chriſtus dominus, cui laus & gloria. Vale.

Ferrariæ, ex ædibus noſtris, 20. Iulij 1512.

EPIST. III. Io. Mariæ Pacto medico Mantuano, in defenſionem præcedentis epiſtolæ, de curatione Incubi.

HEri ueſperi dum uix ſacrum ſoluiſſem ieiunium, redditæ mihi fuerunt literæ illæ tuæ magnæ, & à me magnopere deſideratæ. Quas dum legendi auidus refero, inuenio in eis aliud longe argumentũ quàm expectabam: non enim de lumbricis, ut putabam, ſed de noua, & mihi nequaquam cogitata materia agentes uideo. Epiſtolam enim quandam meam, non ad te, ſed ad Ioannem Georgium Triſinum datam, uirum non minus literarum peritia, & morum grauitate, quàm generis nobilitate præcipuum, ſub limam ducis, fereq; totam atteris. Quatuor autẽ ſunt præcipua quæ non probas: quod uenæ ſectionem imperem: quod uentrem antè uel pòſt non leniam: quod nulla alia præeunte, oxymeliten potionẽ ſcilliticam cum hyſſopo dem: quod lapidem Armenum, rem aut ignotam, aut certe ambiguam, pro purgatorio exhibeam. Ego mi Pacte, licet non diſputandi gratia ea conſcripſerim, ſed probi uiri, & amici ſaluti cõſulturus, ut tamen tibi morem geram, id enim optare per hanc tuam epiſtolam uideris, reddam conſiliorum meorum rationem, & tuas aduerſum ea argumentationes, quantum in me erit, & quambreuiſſime potero conabor refellere. Magnitudo morbi, & uirtutis robur, uel ſolæ, uel primæ phlebotomiæ ſecundum Galeni doctrinã intentiones, ad ſecandam uenã me trahebant. Magnus enim erat morbus qui aderat, maiores longe quos formidabamus: adeò, ut ſi non magnam quoq; plenitudinẽ fuiſſemus adeſſe ſuſpicati, auxilium tamen hoc tam neceſſarium non eramus prætermiſſuri: præſertim quoniam clariſſimus ille uir, aliquando attonito morbo fuerat uexatus, cuius & ueſtigia ſecum aſſidue deportat, ſiniſtro crure claudicans. Subobſcurus tamen rubor, & tentio uenarum, anteactaq; uictus ratio, plethoram mihi ſignificabant. Vnde uero coniecerim, atram bilem cum ſanguine, eſſe morbi cauſam, multa fuere, ſed inter cætera ſpecies illæ imaginũ, quæ & in ipſa nocturna ſuppreſſione, & in reliquis etiam ſomnis, imò & interdum uigilanti occurrebant. Ex his autem quæ te ad aliam trahunt ſententiam, urinam quidem & præincipientem cauſam paruifacio: alterius enim inter tot proprio cõmentario de phlebotomia indicia, nũquam meminit Galenus. Nullam uero cauſarum præincipientium oſtendere curationem, ſcripſit idem autor quinto libro artis curatiuæ. Verum nec æger ipſe (quod tu contendere uideris) aſſerebat, ſe nunquam hac paſſione afflictum, niſi quando poſt cœnam legiſſet: ſed ſæpenumero, ubi nec poſt cœnam, nec antè legerat, offenſum: alioquin neque ratio conuincit, ut uapores cibi male concocti ſint paſſionis cauſa, ſi non patiatur niſi poſt cœnam legerit: poteſt enim illa lectio, ueluti præincipiens cauſa, aliam in corpore cauſam mouere præcedentem, à qua, non ab ipſa præincipiente, ſit curationis methodus accipiẽda. Quod uero adijcis, poſſe & hoc contingere à cerebro, proprium nutrimentum non bene concoquente, & abſque ſtomachi uitio: non tollit, quin ſanguis atræ bilis naturam habens, is eſſe poſſit. Licet enim cerebrum ſanguine proprie pituitoſo nutriatur, ubi tamen hic deſit, alio quouis præſente nutritur. Quem ſi non uis dicere atræ bilis na

lis naturæ esse, plus quàm par sit eius secum habere concedas. Huic tamen sententiæ nequaquam ego adhæserim, ut ex reliquijs uidelicet nutrimenti, male à cerebro concocti, ea fiant nocumenta: illo enim modo solent tumores præter naturam in membris fieri: assiduecꝫ oporteret aliquid ex his quæ per interualla malis patitur, in cerebro persentiri, nec in somni tantum principio, sed distributo potius iam sanguine, per secundam concoctionem genito. Subdis præterea, consentire quidem missioni sanguinis temperaturam, sed morbum negare, ut qui ex crudis humoribus fiat, & fortè extra uenas: quod uel ex hoc dicis ostẽdi, quod pueri tali morbo frequentius infestantur, ueluti crudis humoribus abundantes, quibus minime competit phlebotomia. In quibus uerbis uideris negare phlebotomiam aliquando tali affectui, incubo scilicet uocato, conuenire. Quod certe, præter id quod à ratione alienum est, præcipuis quoque autoribus aduersatur. Nam (ut Paulum & alios Græcos omittam) cura eius, inquit Auicenna, est phlebotomia. sic Rasis, sic quicuncꝫ celebres habentur. Quod si dixeris, non negare te semper phlebotomiam, sed in hoc uiro qui crudis humoribus abundet: iam non erit morbus qui neget, sed crudi humores. Ego tamen in eo nunquam plumbeum, uel pallidum, uel subalbidum colorem aspexi, qui Galeno teste, sunt crudorum humorum colores, à quibus prohibetur phlebotomia, sed floridum semper atque rubentem. Neque uenas exiles (ut tu dicis) sed magnas satis, crassas, & extentas. Vt igitur totam hanc disputationem colligamus, aut morbus sit à sanguine (ut ego puto) cui atra bilis miscetur: aut ab alio quouis humore. Si primum, non tu modo, sed uix Chrysippus aut Erasistratus detractionem sanguinis negabit. Si secundum, affectus magnitudo, & præsentis, qui nec sit cõgruo uictu, & quas iussi cucurbitulis ablatus: & futuri, præcipue attoniti quem iam sit passus, formido, ad idem uel inuitos nos trahunt, consentiente uirtute, & nihilominus ætate. Laxato, si non soluto primo nodò, iam secundum aggrediamur. Quod nullam de uentre leniẽdo mentionem habui, non propterea fuit, quod aliter in hoc quàm cæteris sentirem, sed breuitati indulgens, ut hoc, ita multa alia ad phlebotomiam pertinentia prætermisi, ut horam, situm, cibum, atcꝫ id genus cætera. Necꝫ enim phlebotomiæ cõmentarium, sed cõsultricem epistolam scribebam: alioquin necꝫ lenitio illa est simpliciter necessaria, sed quemadmodum scripsit Galenus, determinatione eget Hippocratica. Quod uero tertio quæris loco, maioris momenti est, & quod, ut scribis, maiorem te in admirationem, & certe meritò trahere debebat, quod uidelicet non per gradus, sed per saltum statim ad altiora conscendo. Possum hic respondere, me non statim ad extrema accedere, sed morbo, etiam quando ad me peruenit, satis antiquo, cucurbitulas primo cruribus, deinde spatulis admoueo, congruum uictum, uacuantem scilicet & attenuantem impero. Quibus auxilijs ni morbus uel tollatur, uel magna ex parte leuetur, phlebotomiam impero: in qua inspici sanguinem iubeo, ne fortè coniectura me fefellisset, & nisi ater crassusq́ꝫ fuerit, non detrahi. Nigrum & crassum sanguinem fateamur necesse est atræ bilis naturam habere, quam uehementi medicamine tenuare, atque præcidere oportet, simul quoque uias de obstruendo uel reserando parare. Hoc enim est quod Galeno interprete nos Hippocrates docuit, quando ait: Corpora ubi purgare uolueris, bene fluida facito. An uerebor ego in diuturno morbo, ab atra bile pendente, iam per parcum uictum, cucurbitulas & phlebotomiam uacuato, hyssopum, quam Galenus in acutis morbis, & cum uehementi febre turgentibus, prima uel secunda die, nulla præeunte uacuatione, non formidat? Dicunt recentiores, & quandoque antiqui à facilioribus esse auxilijs inchoandum. Scribit uetustissimus Hippocrates: Ad ultimos morbos extremæ curationes, exactæ optimæ sunt. Concilium inter utrosque statuit bonus Hippocraticæ doctrinæ cultor Galenus quinto Therapeutices libro, per hæc uerba:

Colores phlebotomiam prohibentes.

Sanguinem nigrum & crassum atræ bili participare.

Morbo urgente audendum.

Non quemadmodum nonnulli medicorum, à paruis inchoandum est auxilijs: neque (quod illi dicunt) intelligendum, ut prius hæc tentanda, deinde (si non iuuerint) ad maiora accedendum: in his enim quæ periculo uacant passionibus, uera est hæc opinio. Possum igitur (ut dixi) negare me statim ad summa accessisse: possum & si quis uel in ipso purgatorio pharmaco à me hoc actum affirmet, me tum Galeni & Hippocratis autoritate tueri, tum Pauli & Auicennæ. Paulus in hoc ipso morbo per hellebori drachmam purgat, cui (nisi in libro sit menda) tres obolos addit scamonij, & anesi quid, uel dauci, uel petroselini. Auicenna uero euphorbij drachmã dat, cum tertia parte scamonij, & quarta colocynthidos: ita ut mirari subeat recentiorum, qui uerba paulò ante conscripta ab Auicẽna, scilicet solutionem uentris faciendam cum eo, quod totum humorem educit, exponunt non una, sed pluribus euacuationibus. Nisi fortè putent Auicennam uoluisse hoc compositum pluribus sufficere uacuationibus, quod tamen litera non patitur. Quare enim diceret, si uirtus fuerit fortis, si ex eo medicamine dari tantummodo quindecim grana uoluisset? quemadmodum Iacobus cognomento de Partibus interpretatur. Sed nónne pilulæ ex cyaneo lapide, quas Lazuli uocant, quarum dosis est, ut ipse Iacobus dicit, drachmæ binæ, & quas uirtute non forti existente præbet, sunt illis quindecim granis potentiores? Facessat timor, & in his præcipue morbis, qui absq; febri sunt, sed non absq; periculo, & in quibus adhuc homo solita potest opera exercere, magna non uereamur auxilia. Ego certe (cum econtrario multi soleant) quo magis senesco, eo audentior fio. Exhibui crebrò hellebori nigri integram drachmam, adiectis etiam diagridij duobus granis, nec uel molesta, uel maior plus debito sequuta est purgatio. Lapide quoque Armenio, bene iuxta Alexandri doctrinam abluto, & in catapotia quoque eius modo reformato, plerunq; & in pluribus hoc anno usus sum, semperq; iuuamentum sequutum est, nec cum magno impedimento: bis tantum uomitum incitauit, sed qui postmodum iuuerit. Mulierem cancro in mammilla laborãtem, ab ingentibus doloribus liberauit. Alium à melancholiæ morbo, cum iam fores esset ingressus, bis uel ter acceptus, reuocauit. Quomodo, inquis, inuenisti, quem alij Venetijs diligenter inquisitum inuenire nequiuerunt? Dicam quomodo. Dum hic quoque apud nullum inueniretur seplasiarium, monachæ quædam semunciam donauerunt. Quî scis, inquis, quod uerax sit? Non minus certe, quàm quod id sit scamonium, quo passim utimur. Res omnino est à communi cyaneo, quem lapidem Lazuli uocant, diuersa, cum multa tamen similitudine, & quæ atram bilem, non cum magna purgat uiolentia: cuius si potero fragmentum ad te mittam. Demum quasi cum felle in Leonicenum stylum uertis, in qua cõtrouersia nolo me nunc quidem intromittere: hoc duntaxat dixerim, omnino mihi uideri, Arabes autores utranq; rem, Armenum scilicet & Cyaneum lapidem simul eodem capite confudisse. Hæc sunt quæ raptim, ut cernis, tuæ magnæ epistolæ respondenti occurrerunt, quæ ut minore cura & opera exarata sunt, ita maiore uenia digna erunt apud te. Accelerationis causa fuit nuncij occasio, quem nescio, an potuerim etiam celeritate assequi.

Pilularum Lazuli dosis.

Cyaneus lapis Lazuli.

Vale ex Ferraria.

Epist.

EPIST. IIII. Hippolyto Roſcio. Quid intelligendum apud Auicennam per Albeſed.

QVæris quæ res ſit, quam Auicēna Albeſed tertio ſuæ medicinæ libro uocat, & magnopere in articulorum morbis cōmendat. Cui quidem quæſito, quiſpiam autoritate ipſiuſmet Auicennæ nixus, facile reſpondebit, Albeſed eſſe Keiri: quæ non aliud eſt, quàm id quod Græci λευκόϊον, noſtri albam uiolam uel matronalem uocant, rem uel puellis notam, ut quam in penſilibus hortis, atque etiam interdum in parietibus libenter conſerant. Sed huic ſententiæ reclamat Simon Genuenſis, cui hiſce in rebus magna à patribus noſtris fides hactenus eſt adhibita: admiratus Auicennam ignoraſſe bezed eſſe corallium, quum de eo ſub bezed nomine ſecundo eiuſdem ſuæ medicinæ libro perſcripſerit. Ego uero non minus erraſſe Simonem quàm Auicēnam in hac re puto, bezedq́ ſeu albezed (eadem enim eſt utraq; dictio, ſolo articulo differens) nec leucoion, nec corallion eſſe dico: quorum alterum Simon credidit, alterum Auicenna, ſub quadam tamen protulit dubitatione: intelligendumq́ pro bezed, quandam puto anagallidos ſpeciem, quæ rubicundum florem profert. Vnde autem ad hoc mouear affirmandum, hinc diſce. Conſtat Auicennam totum ferè ſuum de medicina librum, ex alijs medicis, tum Græcis, tum barbaris tranſcripſiſſe. Ex quo fit, ut non ſit ad intelligendum ipſum, ſicubi difficilis uidetur, uia melior, quàm ad ipſos recurrere autores, à quibus id, de quo dubitatur, aſſumpſit. Quiſquis autem hoc melius facere norit, is utiq; melius eum intelligat neceſſe eſt. Et qui ab hac uia receſſerunt, multipliciter ſemper lapſi ſunt. Primus, quod ſciam, hanc intelligendi Auicennæ uiam nobis monſtrauit Nicolaus Leonicenus, uir & græce & latine doctiſſimus, ac medicinæ ſicuti bonarum omnium artium cultor eminentiſſimus. Hoc idem Hermolaus Barbarus æui noſtri ſplendor & gloria, aliquando mihi Venetijs indicauit, cum de communibus ſtudijs in eius bibliotheca colloqueremur. Tantorum ego ducum caſtra ſequutus, quoties ſcrupulus aliquis in Auicenna incidit, ad antiquiores præſertim Græcos me confero. Inter cæteros autem, in his præcipue quæ ad curationes morborum pertinent, Auicenna ſequutus Paulum uidetur. Hunc igitur euoluens, inuenio antidoton, cui nomen diacorallion, ſummopere in articularibus morbis commendari: cuius compoſitionem dum examino, manifeſte cognoſco, Auicennam ſuam quam uocat albeſed antidoton, inde accepiſſe, licet (ut crebro in alijs etiam factum eſt) multipliciter labefactam. Quod ut agnoſcas, uerumq́ tam laudati medicaminis conſtruendi modum habeas, Pauli ipſius ſeriem ſubſcribam. ea eſt huiuſmodi: Rhei barbarici, pæoniæ, myrrhæ, ſpicæ nardi, ana uncias duas, folij unciam unam, garyophillorum grana quindecim, anagallidos habentis florem rhuſſion, quam uocant corallium, unciam ſemis, ariſtolochiæ longæ & rotundæ uncias quatuor: doſis grammarium unum, quotidie poſt bonam cibi concoctionem. Hæc eſt Pauli deſcriptio: ex qua licet aduertere, non ſolum quod Auicenna Simonq́ errauerint, ſed etiam quænam cauſa eos in errorem duxerit. Auicenna enim putauit anagallidem eſſe alkeirin, id eſt, leucoion: quoniam ipſius quoque leucoij quandam ſpeciem rubrum proferre florem, apud Dioſcoridem legerat. Simon accipiēdum corallium, quoniam albezed uox, apud Arabes corallium ſignificat: non aduertens medicamentum id appellari diacorallium, non à uero corallio, ſed ab ea anagallidos ſpecie quæ quod flore, colore corallio rubro ſimili conſtat, corallium nuncupatur. Habes igitur mi Roſci, quid pro albeſed in eo ſit medicamine capiendum, & quæ ſit uera medicaminis compoſitio.

Vale.

Difficiles Auic. locos explicare uolenti, quæ ſpectanda.

Nicolaus Leonicenus.

Hermolaus Barbarus.

EPIST. I. ad Pactum, de Lumbricis.

REVOCAS me iterum Pacte ad lumbricos, atque in primis petis, Latus ille, quem me uidisse scripseram, esset ne unus obuolutus, an plures, cucurbitæ seminibus similes. In quibus uerbis ostendis, te nondum assequutũ quod scripseram, licet Pauli & Aëtij autoritate, & meo demum testimonio cõfirmatum. Addam igitur antiquiorem testem, meamq́ attestationem pluribus, & quidem clarioribus uerbis explicabo. Scribitur libro quarto de morbis, qui liber inter sexaginta Hippocratis opera numeratur, ita uerbum ex uerbo: » Vermes lati gignuntur in puero adhuc intra uterum existente. » & post multa: Est autem species ipsius ueluti abrasio intestini alba. Indicia eius » sunt, quod excernuntur interdum nonnulla cucumeris seminibus similia. Scribuntur & alia multa ibidem, quæ consultò prætereo, & ad meam in alia epistola attestationem confirmandam me conuerto. Exeunt aliquando, maxime ablutis clysmate intestinis, membranosa quædam corpora, ualde lata, colore exalbida, consistentia inæqualia, intraneam intestinorum superficiem repræsentantia, quæ dicere assolent medici, esse mucos intra intestina repertos, uel mucosam pituitam frigiditate intestinorum addensatam. Mulierculæ lectulos uermium uocant. Hæc crediderim ego portiunculas latorum uermium, quando (ut inquit Paulus) per partes excernuntur. Nec esse puto medicum uel mediocriter exercitatum, qui hæc aliquando inter alui excremẽta non fuerit intuitus, nec cum magna admiratione. Sed cum toti simul excernuntur, & præsertim adhuc palpitantes (quod ego bis ter ue in tota uita conspexi) incredibili illa (ut idem ait Paulus) magnitudine, in magnam nos trahunt admirationem. Quod tamen raro contingit: tum quia (ut inquit Galenus) rarior est lumbrici lati generatio: tum quia (ut ait Paulus) dimissi non consistunt. & hinc fieri puto, ut assidentes plerunq́ inter excrementa, nescio quid medico ostensuri, frustra perquirant, quod tamen se prius uidisse testantur. Hæc est lati uermis effigies, latinis medicis hactenus incognita. Neminem enim adhuc legi, qui hunc uermem plenè cognouerit. Arnaldus tantum & Beniuenius ueritatem, conniuentibus tamen oculis, procul aspexerunt. Sed & Plinius per illam tricenûm pedum tineam, hunc ipsum latum uermem intellexit.

Latorum uermiũ effigies.

De teretibus dixeram ab Auicenna longos uocari, esseq́ similes in fœtunticetis nascentibus, quos onisculos uulgò uocant: tu uero ambigere uideris quid sint fœtunticeta, & qui sint apud uulgum onisculi. Onisculos, uoce parum detruncata, nisculos, uulgò apud nos uocant, quos Græci γῆς ἔντερα, quasi terræ intestina dixeris, nos uermes terræ, Auicenna charatim, qui in fœtunticetis, id est, fœtidis ac cœnosis locis reperiri consueuere. His eos esse similes qui teretes, uel rotundi à probatis autoribus, ab Auicenna longi uocantur, nemo negauerit, qui utrosque cognoscat.

Fœtunticetum quid.

Circa ascarides deinde tria petis, uel potius quatuor: nomen, rem, antiquorum sententiã, an eos uspiam uiderim. Nominis etymon nullibi (quod meminerim) uel apud Græcos, uel apud Latinos legi: mihi autẽ uerisimile fit, deduci eam uocẽ à uerbo græco ἀσκέω, quod latine significat exerceo: uel potius à uerbo ἀσκαρίζω, quod idẽ est quod moueo: sedi enim circa quam cõsistũt, uehementẽ pruritũ inferẽtes, ut Paulus & Aëtius testãtur, assidueq́ cõmoti animal cõtinuò extimulant & exercẽt.

Quicquid uero recẽtiores sentiant, non est dubiũ apud antiquos per ascarides paruos uermes intelligi: sunt enim ascarides (inquit Galenus aphor. 26. libri tertij) tenues quidã lumbrici, in parte maxime inferiore crassi intestini geniti. [Ascaridum definitio.] Galenũ Aëtius & Paulus sunt secuti: à quibus nec dissentit Auicẽna, si modo recte & legatur & intelligatur. Sic enim ego principiũ secũdi capitis legẽdum puto: Longi, & lati & rotũdi, & ascarides & parui. & uerbum, lati, secũdo loco in quibusdã codicibus etiã Hebræis scriptũ, omnino suppositiũ puto. [Locus Auicennæ restituitur.] Ita autem intelligẽdum, ut per ascarides & paruos (quod alia etiã scripsi epistola) unam tantũ speciem intelligamus, eos uidelicet quos Galenus ascarides, ipsemet Auicẽna in primo libro minutos: in tertio, modo simul ascarides & paruos, modo ascarides tantũ, modo paruos tantũ uocat. nam quæ de loco generationis paruorũ ab eo dicũtur, de ascaridibus à Galeno, sed ab Aëtio ac Paulo aptius dicta sunt: quæ uero de ætate ascarides gignẽte, ex Hippocrate & Galeno in Aphor. superius adducto sunt accepta, qui nullo pacto de latis intellexerũt, quãdo nec eos quidem nominasse eo loco Hippocratẽ, Galenus testatur: tum capite quoq; tertio in quo de signis agitur, quæ de sedis pruritu, & assiduo motu paruorũ dicũtur, similia sunt his, quæ de ascaridibus Paulus Aëtiusq; conscripserũt. Quod autem scribitur quarto capite, medicinas interficiẽtes ascarides, & rotundos, interficere etiam longos: fuit sententia Galeni in fine artis curatiuæ, licet ordo sit in Auicenna permutatus. Scribit enim hoc modo ad uerbum Galen. » Rotundos uermes sufficit interficere absinthium: latus fortioribus eget pharmacis, quale » est filix, adhuc autem & uocata ascaris. » Quemadmodum uero ambigi non potest, hic ab Auicenna dici longos, quos Galenus uocauit rotundos: & quos Galenus latos, Auicennam uocasse rotundos: ita clarum esse debet, ab utroq; eosdem uno nomine uocatos ascarides, qui scilicet sunt ab his, quæ bibuntur (ut Auicenna ait) remotiores, utpote in parte maxime inferiore crassi intestini generati, prout ex Galeno superius ostẽsum est, id est, circa ani extrema, & longanonis initia, sicuti Paulus declarauit. Liquere igitur ex dictis puto, non aliud esse ascarides Auicennæ, quàm Galeni: nec paruos, ascaridesq;, præterquam nomine apud Auicennã distare. Nec te moueant sexti, septimiq; capitis inscriptiones: solent enim capitum sectiones inscriptionesq;, tum in alijs, tum in hoc ipso libro plerunq; mentiri, utpote non semper ab autoribus ipsis, sed à quouis potius lectore pro arbitrio cõscriptæ. Mendam uero in sexto capitis titulo adesse, uel hoc potest ostendere, quod statim post primũ remedium, latorum auxilia subscribuntur, deinde toto ferè capite ea quæ sunt omnibus speciebus communia. Sed & kitram, id est, cedria, quæ hic conferre scribitur ad ascarides, sequenti capite in paruis bis repetitur, quam peculiariter ascaridibus, proprio capite, lib. 7. de simplicibus medicinis Galenus commendauit. Et hæc quidem de ascaridibus dicta sint. Vnus autem adhuc superest scrupus circa lumbricorum species, qui me sæpenumero non mediocriter perturbauit. [Cucurbitini lumbrici.] Nam qui Cucurbitini uocantur, ad nullam trium dictarum specierũ uidentur pertinere, & propterea quartam per se speciem putari possunt constituere: quod ex recentioribus nonnulli prodiderunt, latos in duas species distinguentes, longos uidelicet, & breues: illos ascarides, hoc cucurbitinos nominãtes. Nec desunt qui cucurbitinos pro genere capiant, quod in disiunctos ac coniunctos ueluti in speciem diuidunt. At certe negari non potest in quibusdam libris ex arabica lingua translatis, cucurbitinos absolute pro latis poni, sicuti in commento arabico aphorismi superius allati, ubi etiam peruerso ordine, ascarides pro rotundis, atq; econtrario rotundi pro ascaridibus leguntur. In libro quoque Serapionis, capite de filice, ubi Dioscorides & Galenus habent latos, in Serapione ex eorum uerbis scribuntur cucurbitini. Sic & apud Moisem nona suorum Aphorismorum particula, ex Galeni autoritate pro latis leguntur cucurbitini. Verum hæc disputatio ad nomen spectat: illud

uero potius ad rem, an lumbricus reperiatur qui ſit cucurbitæ ſemini non abſimilis. Ego quidem, quod meminerim, nunquam lumbricum uiuum conſpexi, qui cucurbitæ ſemina repræſentaret. Paulus & Aëtius, corpuſcula illa cucurbitæ ſeminibus ſimilia, non in numero uermium, ſed inter uermis lati indicia connumerant: quod ex Galeno, lib. de locis paſſis primo, ſumere potuerũt, & ex lib. de morbis ſuperius adducto. Antonius Beniuenius Florẽtinus, noſtra memoria medicus grauiſſimus, in ſuo de abditis libello, uidiſſe ait inter ſeſe adeò cohærẽtes, ut unus uideretur, quatuor cubitorum longitudinem excedens. Arnaldus quoſdam refert, dicentes, cucurbitinos hoſce, in uentre cuiuſdam alterius magni uermis generari, quem Cingulum uocant: quæ ſententia à Paulo & Aëtio non abhorret. Ex ſenioribus adhuc nobiſcũ degentibus medicis, nonnulli uidiſſe eos multoties uiuos referunt: alij non uiuos, ſed mortuos. Quin proba & fide digna matrona nuper in magno quopiam uerme, quem eius auia ægrotans deiecerat, ſe uidiſſe multos uermiculos cucurbitæ ſeminibus ſimiles adſeuerauit. Quicquid autem ſit, dicere oportet, antiquos hoſce in numero uermium non habuiſſe: quoniam decîdi à lato ueluti ſegmentũ quoddam, & eius portio uiderentur: ſed indicium proprium lati uermis eſſe, ſicuti arenam lapidis, ſcripſit eodem loco Galenus.

Vermium præſagia.

Petis deinde, ut de prognoſticis nonnihil ſcribam, quæ neſcio quomodo alia epiſtola prætérieram. De his ſic ſcribit Paulus: Circa febrium initia geniti, ſubſiſtentiam ex ſubiecta habent corruptione: circa conſiſtendi uigorem, ex morbi malignitate: circa declinationem ad melius omnino proficiunt. Ait enim Hippocrates, bonum & uermes rotundos exire ad criſim eunte morbo. Aëtius autem ex Herodoti ſententia, ad hunc modum: Lumbrici & in febribus & abſq; febribus fiunt, multitudine, magnitudine, colore, & tempore inuicem differentes. Circa enim morbi principia geniti, ſubſiſtentiam ex ſubiecta recipiunt corruptione: circa conſiſtendi uigorem, ex morbi malignitate: circa declinationem, ex tranſmutatione ad melius, qui & celeriter excernũtur, natura eos ad exteriora non ſecus ac cætera excrementa propellente. Deteriores uero ſunt maiores minoribus, multi paucis, rubri albis, & uiuentes mortuis. Poſtremo tamen Aëtij dicto, Raſis atq; Auicenna aperte repugnant, uiuos mortuis ſimpliciter præferentes. Mitto quæ in hac cõtrouerſia ſcripſerunt recentiores, ut quæ & legiſſe te puto, & cuiuis legere in promptu ſit. Mihi quidem uidetur firmius ſemper eſſe iudiciũ quod ex mortuis ſumitur, ut quos neceſſe ſit expelli, nec ſuapte ſpõte exire. Hæreo tamen Hippocraticæ ſentẽtiæ, quod bonum ſit eos excrementis alui commiſceri, dum morbus iudicatur: ita ut per hoc intelligamus, ſi alio tempore emittantur, ſymptωmatis, id eſt, caſus potius fieri ratione, ut Galenus dixit, quàm naturæ ui: & propterea uel corruptionem, uel malignitatem indicare, ueluti Paulus Aëtiusq; diſtinxere. Et hæc quidem de prognoſticis in præſentia dicta ſint.

De milto quoq; quam Auicenna macrã uocat, quæris quid ſit, & an ſit minium. Certe ſi Plinij, uel Hermolai, qui locum caſtigauit, autoritatẽ ſequemur, fateri oportet, milton eandem rem eſſe cum minio: ait enim Plinius ab Hermolao emendatus, Milton uocant Græci minium. Si uero Theophraſti, Dioſcoridis, atque ut ego quidem puto, ueram Plinij caſtigationem, res tantum diuerſas, quãtum diſtant uenenum & antidotus. Siquidem minium adeò uenenoſum, ipſomet etiam Plinio teſte, exiſtit, ut qui id in officinis poliunt, faciem laxis ueſicis illigent, ne in reſpirando pernicialem puluerem trahant. Miltos tantum abeſt à ueneni natura, ut intra corpus aſſumpta, & lumbricos enecet, & hepaticos iuuet, & ad alia quoq; quamplura utilis reperiatur. Sed & idem Plinius lib. 33. ubi de minio agit, paulò poſt uerba ab Hermolao (ut diximus) emendata, rubricam & ſinopidem, quæ ſunt ex milti genere, uel eadem cum ea, res diuerſas facit à minio. Item lib. 35. minium, ſinopidem, & rubricam

Milton non eſſe minium.

rubricam inter se disiungit, multa de sinopide scribens, quæ Theophrastus & Dioscorides de milto. Et lib. 33. miltum rubricam uocat, testimoniũ Homeri adducens, naues rubrica commendantis, qui μιλτοπαρείδας eas nominauit, ut Hermolaus quoque testatur: quem alioqui oculatissimum, mirum est non uidisse, milton si sit rubrica secundum Plinium, non posse esse minium: nec sic castigandum Plinium ut ex ipsa castigatione, quod mali pueri solent, deterior euadat. Deprauatũ omnino uerbum erat, militon, quod antiqua habebat lectio, non mutandum tamen in milton, sed ut mihi uidetur in ammion: quod constare potest, comparanti ea quæ Plinius scripsit de minio cap. 7. & 8. lib. 33. his quæ de ammio scripsit Diosc. cap. de cinnabari, & cap. de hydrargyro, & præcipue quæ de uesicis circa faciem ponendis superius annotauimus: adscriberem singula, nisi timerem uideri uerbosior. Illud tamen non tacebo, id quod Plinius Dioscoridesq; scribunt, quosdam minium uocasse cinnabarim, posse de Theophrasto intelligi: quoniam ferè quæcunq; scripsit Plinius de minio, excerpta uidentur ab his quæ de cinnabari in libro de lapidibus scripsit Theophrastus, licet (quod sæpe in Plinio accidit) multis mendis obfuscata, quarum nonnullæ possint in librarios reijci, aliàs in ipsum Plinium referre necesse sit. Totam igitur hanc disputationem sic colligamus: Quod minium uocat Plinius, id Græci ammion, uel cinnabarim: quod Plinius sinopidem uel rubricam, id illi milton: tam igitur diuersa res est minium à milto, quàm ammion uel cinnabari à sinopide uel rubrica. Quænam uero res sit, uel quomodo nũc uocetur miltos, haud satis mihi compertum est. Vidi aliquando trochisci forma Venetijs pro Lemnia ad nos delatam terram, densam, grauem, illapidosam, hepatiten, hanc ego puto esse milton, quam sinopicen uocat Dioscorides. Tectonicen audio etiam nunc fieri à nonnullis pictoribus ex ochra combusta, ut Theophrastus Dioscoridesq; scripsere, non econtrario, ut Plin. atq; in arcanis haberi, quoniam in floridissimum rubicundum euadit colorem. Veram lemniam nescio an unquam uiderim: à paucis annis citra cœpit ferri, preciosiusq; cæteris sub nomine ueræ lemniæ uẽdi, aut principibus uiris pro magno munere donari, alba quædam terra exiguo rubore. Hanc (si modo eius generis est) putarim ego secũdam sinopidis speciem, à Theophrasto primo, dehinc à Plinio scriptam, non sine mendis tamen, ut crebrò solet accidere: sic enim scribit Theophrastus: ἔστι δὲ αὐτῆς γένη τρία, ἡ μὲν ἐρυθρὰ σφόδρα, ἡ δὲ ἔκλευκος, ἡ δὲ μέση. Plinius hoc »
pacto: Species sinopidis tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quam »
enim Theophrastus dixit ἔκλευκον (id est, ut mihi uidetur, exalbidam, uel potius uehementer albam: sic enim Galenus ἐν περιῤῥήκτοις & ἐπιδημίοις, similes apud Hippocratem uoces intelligit) & Plinius minus rubentem, hanc ego quandoq; putaui esse eam quæ nunc (ut dixi) pro uera lemnia portatur: cuius & aliquando experimentum fecimus, uenenum duabus auiculis propinãtes, alteriq; tantum lemniam illam exhibentes, quæ uixit quidem diutius reliqua, non multo tamen post & ipsa uitam finiuit. Eiusdem etiã generis est ea quam insciæ plebeculæ myracopolæ nonnulli uendunt, qui se à diuo Paulo originẽ traxisse iactitant. Hæc habui quæ de milti generibus scriberem. Nunc ad cardamomum accedo, quod Arabes cordumeni uocant, de alia re sub cardamomi nomine pertractantes. Quænam uero res ea sit, Oedipo eget coniectore, quoniam nullum de ea scribentem græcum autorem affert Serapion. Ex quo fit, ut existimem, uel rem esse nouam, hoc est, quæ post Galeni tempora in usum uenerit medicorum, uel errasse in ea non solum interpretes, sed & ipsos autores. Nisi fortè quispiã putet, cum Plinius quatuor cardamomi species enumeret, de duabus, capite de cordumeni, de reliquis, cap. de cardamomo ab Arabibus scribi. Auerrois tamen quinto libro sui Colliget, quoddam cardamomũ inter medicinas post Gal. repertas connumerauit, cum superius inter eas quæ à Galeno pertractantur, de alio conscripsisset. Ego tria seminũ genera uidi, quæ pro car-

De Cardamomo.

damomo ferũtur, inter quæ nescio, an unum sit quod uere cardamomũ dici possit.

Seriphium aliud à santonico, non solum uoluit Paulus, cuius uerba alia epistola recitabamus, sed & Galenus lib. 6. simplicium medicaminũ, & Plinius lib. 27. Nec te mouere debet Dioscorides, absinthium marinum, à nonnullis seriphion, ab alijs santonicon uocari scribens: scis enim quàm inconstantes sint huiuscemodi nomenclaturæ, ut pro libito ab unoquoq; confictæ: alioqui si ubiq; has sequamur, abrotonum idem dicemus, quod absinthium ponticum, cum eodem Dioscoride autore, Romani sic abrotonum uocent: atq; idem quoq; cum santonico: quoniam ut refert Galenus, abrotonum à Romanis uocari santonicum, scripsit Pamphilus. Vocet igitur unusquisq; prout uult, ut ait Galenus, modo sciat res esse diuersas. Tutius tamen est sequi antiquorum, præsertim Galeni, nomina, ne in rebus quoq; ipsis labi contingat. Verum & Dioscorides ipse, si emaculatus sit codex, santonicum rem diuersam à seriphio facit lib. 3. in fine cap. 25. pro uerbo enim sardonicum, legendum santonicon: & pro uerbo sardonium, legendum santonium. Quod nedum ex Galeni, Plinij, Serapionisq; concordi sententia patêre potest, sed & ex hoc quod nulla est in Gallia sardonis regio, sed santonis: estq; sardonion alia herba, de qua Dioscorides lib. 2. inter batrachij species, & lib. 6. inter uenena mentionem facit, à qua sardonius risus Græcorum prouerbium non bonæ famæ in uita, sicut Dioscorides Paulusq; testantur, & lib. 4. Auicenna sub nomine Sebardi, licet ignorauerit de qua re scriberet, nec intelligi ualeat quid scripserit, nisi ab ijs qui ea quæ ille scripsit, alibi prius didicerint. Obscurius quoque idem Auicenna scripsit de seriphio & santonico, lib. 2. sub Schee nomine, in capitis principio, adeò ut ne diuinãdo quidẽ possis assequi quid uoluerit: & ne in nostra tantum æditione putes difficultatem, consule etiam Hebræam, atque maiorem, non modo æquam inuenies obscuritatem. Vide quod saxum uoluant ij medici, qui Auicennam sibi in idolum erexere. Sed de his aliàs maiore ocio.

Sardonius risus.

Grammarium quid.

Petis ulterius quid sit grammarium. Grammarium, siue gramma (utrunq; enim apud Græcos lego) Paulo teste, est pondus duorum obolorum. Pendet obolus ceratia tria, ceratium calchos duos, quo fit ut in grammario calchos duodecim intelligamus, in obolo sex: cum tamen in Plinio lib. 21. in fine obolum continere decem calchos scribatur. Miraris postmodum, quod Paulus drachmam, uel quod magis mirandum, drachmas duas euphorbij exhibeat. Potuit fortasse te in huiuscemodi admirationem trahere Ioannes cognomẽto Mesue, qui ex Dioscoridis scribit autoritate, aureum unum interficere. Ego in hoc uiro, ut multoties, ita hoc in loco fidem requiro, cum nuspiam hoc apud Dioscoridem legerim, sed apud Paulum capite proprio inuenerim drachmam pituitam & aquam educere: apudq; Auicennam tertio lib. cap. de ephialte, id est, de incubo, drachmæ tertiam partem scamonij, & quartam colocynthidos superaddi. Apudq; eundem Auicennam & Serapionem, quod tres drachmæ, non autem unus aureus, interficiunt. Non auderem tamen tantam quantitatem exhibere: præbui enim aliquando exiguum quid, beneq; per assationem & nonnullarum rerum commixtionem repressum, copioseq; admodum purgauit. Sed sumus hoc tempore fortè, quàm esset opus timidiores.

Zomerysis.

Porrò zomerysios dicti instrumenti illius coquinarij ego quoq; libentissime formam perdiscerem, sed nondum inueni qui doceret. Meminit eius & Pollux, non tamen quale sit edocet. Vocis etymon notare mihi uidetur iuris fusorium: res uero ipsa, ut superiore parte pateat, inferiore adeò angustetur, ut in cãnaliculum quoddam, ceu collum desinat, instar illius per quod uina cantharis immittimus. Per hanc igitur zomerysin duo præcipue consequimur, & quod uidelicet amaror rei degluttiendæ non persentitur, & quod procliuis descensus fit. Altero autem instrumento quod clysteridion idem Paulus nuncupat, uiolenta impulsio fit. Concurrentibus

Clysteridion.

autem

autem ſimul natura & ui, uelociſſimus motus fit, re graui ſponte inferiora petente, & ad eadem uehementiſſime impulſa. Huius clyſteridij formam uario modo imaginari poſſumus; ſed ea cuius meminiſti, ſi extremum os aliquantiſper pateat, ſatis apta uidebitur.

Erigeronti quadrant quæcunq; ſcribis, præter calendulæ nomen, quod nos alteri rei adſcribimus, hoc eſt, herbæ cuidam coronariæ, quæ à nonnullis ut olus editur, flore aureo quaſi perpetuo, qui ex hoc argumento cuiuſlibet menſis flos, uulgò dicitur: de qua aliquando dubitaui, an eſſet lyſimachium. Nec ſponte apud nos prouenit, ſicuti uera erigeron, ſed in hortis, præcipue penſilibus, ſeritur.

Poſtremo petis, an tria à me cõſcripta remedia, euidenter conferre cognouerim, ſimq; aliquãdo Pauli & Aëtij remedijs uſus. Ego, ut uerum ingenue fatear, in hoc pecco, quod rarò eiſdem auxilijs pluries utor, ſed modo hoc, modo illo, prout ſeſe mihi offerunt, & intentioni meæ, particularibusq; rebus deſeruire uidentur. Olim duo illa ab experimentatoribus habui. Noſtra compoſitio, precibus cuiuſdam amici medici facta eſt, qui quoad uixit ea uſus eſt, magnificeq; iuuare affirmabat. Hæc habui, quæ tuis interrogationibus reſponderem, in quibus ſi quid diſplicuerit, ignorantiam malim accuſes, quàm uoluntatem. Vale amicorum optime.

Ex Ferraria, M. D. XIII.

EPIST. II. Antonio Fauentino, noua quarti aphoriſmi, libri primi, expoſitio.

Dubitaui ſæpenumero Antoni doctiſſime, quomodo ea quæ ab Hippocrate, Galenoq; eius interprete quinto aphoriſmo primæ particulæ dicebantur, & eſſent intelligenda, & his quæ ab eiſdem autoribus ſecundo libro de uictu acutorum morborũ ſcribuntur, conſentanea. Nam quæ à recentioribus dicuntur, præter hoc quod parum mihi ſatisfaciebant, plurimis quoque erroribus ſcatere uidebantur. Tandem dum diebus præteritis aphoriſmum illum pro mea profeſſione enarraturus, omnes ingenij neruos, in boni ſenis hauriendis ſenſibus intenderem, ueritatis quidam radius, neſcio quo modo, mentis aciem colluſtrauit: cui dum acrius intendo, ipſa demum ueritas, omni diſcuſſa caligine, ſe (ut mihi uiſum eſt) penitus inſinuauit. Quam licet quo magis magiſq; excutio, & alieno quoq; examini, publica propoſita de more diſputatione ſubijcio, eo lucidiorem experior: ueritus tamen proprij imbecillitatem iudicij, ſciensq; proprium nihil magis eſſe hominis, quàm falli, errare, decipi, in proprijs præſertim inuentis & meditatis, iudicem, cenſoremq; mihi quempiam conſtituere decreui, cui arbitrium decernendæ huius rei demandarem. Occurriſti autem tu, ut qui extra omnem controuerſiam primas inter profeſſores medicinæ iandiu tenes, apud me uero ſemper ſumma autoritate refulſeris. Accipe igitur hanc qualemcunque Manardi tui lucubratiunculam, atque aliquid ocij à magnis tuis illis meditatis, quibus ſcio te aſſidue inſudare, ſuffuratus, per proximas ferias ad hæc noſtra leuicula deſcende, atque acri illo tuo iudicio ita examina, ut uel uitam, uel ſententiam ſubeant capitalem.

Non ab re autem fuerit, priuſquam expoſitionem aggrediamur, aphoriſmum ipſum uerbum ex uerbo ex græco transferre: quoniam apud uarios interpretes uario modo legi conſueuit. In tenuibus uictus rationibus peccant ægrotantes, ideo magis læduntur. Omne enim quodcunque fit, magnum fit magis, quàm in paulò plenioribus. Propter hoc igitur & ſanis fallaces ſunt, ualde tenues cõſtitutæ, & exactæ uictus rationes, quoniam peccata difficilius ferunt. Propter hoc igitur tenues & exactæ uictus rationes, fallaces ut plurimum ſunt, paulò plenioribus. Hæc eſt aphoriſmi ſeries, fidelius quàm elegantius in latinum ſermonem conuerſa. Princi-

pium uero aphorismi iuxta aliam lectionem, quam ab initio commentationis proponit Galenus, quod neminem adhuc interpretem uideo assecutum, sic habet: In tenuibus uictus rationibus plerunq; peccantes ægrotantes, ideo magis læduntur. Hic est aphorismus, qui mea quidem sentẽtia sic est & ordinandus & exponendus. Præcedens aphorismus diætas exacte tenues, in diuturnis morbis semper, & in acutis non semper, sed in his solum in quibus non competunt, fallaces esse demonstrauit: rursusq; eas quæ ad extremum essent tenuissimæ, graues atque difficiles. Præsens, quanam id fiat ratione, & quarum comparatione fallaces dicantur, aperte declarat: estq;, ut paraphrasi quadam totus aphorismus comprehendatur, sententia Hippocratis huiuscemodi: Diætæ ualde tenues & exactæ magis fallaces tum in sanis, tum in ægrotis ut plurimum sunt, quàm paulò pleniores: quoniam eos qui tali uictu utuntur, errare aliquo modo contingit: quicquid uero fit, maioris momenti est tenui diæta utenti, quàm si paulò pleniore uteretur. Hæc est, ut ego puto, Hippocratis mens. Quæ ut locupletius perpendatur, aphorismi partes diligenter examinemus, & uerba ipsa senis sigillatim percurramus.

Verba Aphorismi.

Tenues diætas hoc loco audire oportet eas, quibus aliqua ex parte uis cõminuitur: non tamen adeò quin perdurare possit ad consistendi usq; uigorem. Hunc etenim terminum tenuibus diætis Galenus in aphorismo præcedenti statuit, uidelicet uirium modicam exolutionem. Nec tantummodo eæ uocandæ tenues quæ ad extremum tenuitatis accedunt, sed omnes per quas uirium quædam exolutio innascitur. Sic enim intellexisse uidetur ipse Galenus, dicens, ex tali uictus ratione, uires reddi inualidas: non morbi cõparatione, sed earum uirium quæ in tempore sequundæ aderant ualetudinis. Peccati uero nomine intelligimus omnem errorem circa ægrotantes contingentem, siue ratione uictus, siue aëris, siue ob affectionem quampiam animi, siue ex adsidentium incuria, uel alia quacunq; causa: ita ut etiam ægrotum qui primo paruit, mox pleniore quàm medicus imperauit, uictu utitur, in tenui uictu delinquere dicamus. Constat id tum ex ipso Hippocrate, in tenui uictu delinquere simpliciter ægrotantes proponente, & paulò post uniuersaliter & absolute dicente, omne quodcunq; fit, magnum fit magis, quàm in paulò plenioribus: tum ex Galeno, affirmante eum loqui de omni delicto, omnemq; errorem accidentem ægrotãtibus, qui tenui uictu reguntur, maximum afferre periculum. Et propterea primam aphorismi lectionem magis laudante, eo quod & alteram circumplecteretur, & generaliorem faceret sententiam. Patet igitur quid nomine peccati intelligendum. Coniunctio uero illa, ideo, nobis significat, eos qui tenui uictu utãtur, eo maiorem læsionem incurrere, quod dum tenuem uictum agunt, aliquo pacto oberrant: taciteq; & inaccessibili illa sua ac felici breuitate nobis Hippoc. insinuat, eos non lædi nisi errore aliquo inuoluantur. Similis enim loquutio est ac si diceremus: Sub religiosa uiuendi norma constituti interdum peccant, & propterea maiore pœna plectendi sunt. Vt enim nemo sanæ mentis, ex his uerbis intelligit religiosos uiros maiorem absolute pœnam mereri, sed id duntaxat, dum scilicet peccant: ita nec ex Hippocraticis, magis lædi ægrotantes, nisi quando tenui uictu aliti, uel propria, uel adsidentium culpa aberrarint. Quorum uero comparatione eos magis lædi dixerit, haud difficile quis percipiet, lectis uerbis quæ sequũtur, ad hunc modum: Omne enim quod fit, magnũ fit magis, quàm in paulò plenioribus diætis. Palàm enim est uoluisse Hippocratem, tenui uictu utentes, si quãdo peccarint, ex æquali errore magis oblædi, his qui paulò plenius reficiuntur. Cuius dicti Galenus duplicem reddit causam, quod uidelicet ex tali uictu uis imbecillior fit, & quod minus eo uti consueuerunt.

Non ab re autem prudens senex, plenioribus diætis dictionem illam, paulum, adiecit: ne quis uidelicet, si simpliciter dixisset, putare posset grauiora fieri quæcunque

que occurrunt tenuem uictum agentibus, quàm si quantumuis pleniore fruerentur. Quam adiectiunculam etiam in calce aphorismi, eadem ratione non reticuit. In ea rursus parte quæ ad sanos attinet, simili modo loquendi utitur, quo in ægrotantibus usus fuerat, dicens: Propter hoc & sanis fallaces, & reliqua. Quod & euidentius declarat, subdens: Quoniam peccata difficilius ferũt. Quam quidem comparationem dubium non est ad id referendam, ad quod & prior, quæ ad ægrotos attinebat, ferebatur, hoc est, ad uictum paulò pleniorem: siquidem eandem afferre in utrisque rationem uidetur, quam illis uerbis expressit: Omne enim quod fit, magnum fit magis, quàm in paulùm plenioribus. Quæ uerba, ut prioris dicti rationem reddunt, ita posterioris sunt causa. Liquet igitur quod non absolute asserit, tenuiorem uictum fallacem in sanis fore: sed ideo fallacem, quia eo utentes peccare contingit, eaq; peccata minus perferre possunt, ob uirium, ut diximus, imbecillitatem, dissuetudinemq;, quàm si paulò plenius reficerentur. Vbi id aduertendum, quod non simpliciter hic tenues nominauit, sed ualde tenues, constitutas, & exactas: & mea quidem sententia uerbum, constitutas, (sic enim conuertimus, id quod Græci κατεστηκύας dicunt) certas & ueluti lege quadam perpetua firmatas, significare uidetur.

Demum in aphorismi calce concludit Hippocrates id quod erat propositum & summa totius aphorismi, qua uidelicet ratione, diætæ exactè tenues sint magna ex parte paulò plenioribus magis fallaces: dicens propter hoc eas esse fallaces, quod uidelicet, si qua errata cõtingant, ea difficilius feruntur, corpore iam ex tenui uictu facto imbecilliore. Addidit autem, ut plurimum: quoniam maxima ex parte error eis interuenit. Vt enim reliquis in rebus, ita in ægrotantium regimine, effugere errata uix ualemus. Hæc igitur est (ut ego quidem puto) aphorismi sententia: ex qua uidere licet, quàm multifariam recentiores aberrarint, quodq; nihil hic dixerit Hippocrates quod eius dictis in secundo libro de diæta acutorũ morborum sit contrarium. Ordinem enim illi totum in primis peruertentes, ex propositione conclusionem, ex conclusione propositionem faciunt. Siquidem Hippocrates, quia ægrotantes peccant, ideo eos lædi: ipsi uero econtrario, eo quod læduntur, peccare ægrotos concludunt. Sed & ei particulæ quam putant conclusionem, aduerbium Magis apponunt: quasi Hippocrates dixisset, in tenuibus diætis magis peccant ægrotantes: quod Hippocrates non ei parti, sed alteri tantummodo apposuerat, dicens: In tenuibus uictus rationibus peccant ægrotantes, ideo magis læduntur. In nomine quoq; Peccati non minus peccant, totas ipsas tenues uictus rationes peccata esse putantes: cum Hippocrates non propterea in tenuibus diætis peccare ægrotantes dixerit, quod ipsæ per sese peccata sint, sed quoniam hi qui tali utuntur uictu, alijs erroribus inuoluuntur, ideo posse lædi affirmat. Sed forte peccatum hoc neotericis ignosceremus, modo sibi constarent, nec eandem uocem in aphorismo eodem, uarijs modis exponerent. Verum ubi de sanis agitur, peccata, diætas deficientes, seu in quantitate diminutas, interpretantur: & sic eandem peccati uocem, eodem in aphorismo, modo pro errore, modo pro uictu tenuiore interpretantur.

Non minus quoque falluntur, putantes diætas dici ab Hippocrate tenues crassas ue, ad uim ita facta comparatione: ut illæ dicantur tenues, quæ tenuiores sunt, quàm ipsa uis requirat, ut scilicet seruari ad consistendi usque uigorem possit, atque econtrario crassæ, quæ sint plus quàm uis perferre possit, crassiores. Non enim hic fit qualis illi putant, ad uires comparatio: alioqui inconstantissima res esset ipsa tenuis uictus ratio, nec certum quippiam medium inueniri posset, ad cuius collationem crassior tenuiorq; quæuis alia diceretur. Cuius tamen contrarium & Galenus in præcedentis aphorismi expositione, & reliqui medici uoluerunt, ptisanæ succum, uel ptisanam ipsam paucam, tenuem exactè uictum statuentes, atq; in medi-

tullio totius ægrotantium uictus collocantes: cuius comparatione reliqui uictus uel crassi, uel tenuissimi uocarentur. Sed ille uictus uere & exacte tenuis hoc loco intelligitur, qui in genere uictuum præcedenti aphorismo à Galeno definitorum, nomen & definitionem tenuis subit, quod ab omnimoda inedia incipiens, ad ptisanam usque protenditur. Aiunt præterea, nisi reliqua paria sint, aphorismum uerum non esse: non aduertentes paritatem hanc atque æqualitatem, ab Hippocrate prorsus tolli, ut qui plenioribus addit modo hanc determinationem ὀλίγον, modo hanc μικρὸν, per quas uoces, paulum, uel parum significatur: tenuibus uero πάνυ, hoc est, ualde: ita ut comparasse uideatur, ualde tenues, parum crassioribus: non æque tenues (quod illi contendunt) æque crassis. Sed hæc leuiuscula. Illud uero grauius, & quod multos in perniciem adegit, quod uidelicet ex aphorismo eliciunt, semper inclinandum potius esse ad crassiorem quàm uis requirat uictus rationem, quàm ad tenuiorem: & sicubi à modo recedendum, crassius semper, nunquam tenuius esse uel ægrotos, uel sanos reficiendos. Vnde natum est illud commune medicorum atque idiotarum adagium, longe præstare morbum quàm imbecillitatem curare. Quod dogma ubi ab Hippocrate Galenoque eius interprete, necnon à ratione ipsa alienum esse ostenderimus, mox argumẽtationes diluemus, quæ ad id suadendum à recentioribus sunt excogitatæ.

Hippocrates libro secundo de ratione uictus morborum acutorum, postquam per longam satis seriem ostendit, quantam in uictus ratione debite metienda uim habeat consuetudo, ultraque consuetudinem, robur quoque & modum morbi, naturamque dixerat coniectanda, ita scripsit ad uerbum:
» Multo autem minus uersus
» adiectionem eundum est: detractio enim omnino frugalis plerunque confert, ubi
» superfuturus est ægrotans, donec morbi status cõcoquatur. Quæ Hippocratis uer
» ba expositurus Galenus, sic scripsit: Cum cognosceret certam cuiusque remedij
» quantitatem coniectura quadam egere artificiali, non esse autem cuiusuis artifico-
» se coniectari, sed eius tantum uiri, qui omnia quæ ad artem attinent, & perdidicis-
» set, & in memoria teneret, essetque laboris amator, & in operibus artis attritus, qua-
» les pauci admodum reperiũtur: ea quæ in præsenti sermone dicta sunt, meritò præ-
» scripsit, quod uidelicet ubi peccandum, & à decente mensura recedendum sit, om-
» nino laudabilius fore, ad id quod quãtitate minus est potius, quàm ad id quod plus
» est, inclinare. Id enim quod plus est, oblæsiones interdum inemendabiles facit: id
» uero quod est minus, facile corrigitur, ualentibus nobis, si uis labi uideatur, parum
» dare nutrimenti. Eius autem quod antea in uentre concoctum est superfluitatem
» auferre, & aliàs difficile est, & multo magis in acutis morbis.

Quæ certe Galeni uerba sufficere uel sola possunt ad conuellendam cõmunem de ratione uictus sententiam. Addo tamen & alio loco Hippocratem, qui eodem
» libro, nec multo post præscriptam sentẽtiam inquit: Deterius quidem est, si ei qui
» ob laborem, morbique acutiem imbecillis est, potum quis offerat, multam ue sorbi-
» tionem, aut cibum, putans eam imbecillitatem ob uasorum cõtingere uacuitatem.
» Sed & indecens est, eum qui ob uasorum uacuitatem imbecillis est, non agnosce-
» re, rationeque uictus opprimere. Affert enim & hoc periculum quoddam atque pec
» catum, longe quidem minus quàm alterum, sed quod magis subiaceat irrisioni: ubi
» enim alius, uel medicus, uel idiota superueniens, accidentiaque cognoscens, ea ad esi-
» tandum potãdumque dederit, quæ prior ille prohibuerat, aperte uidebitur auxilium
» attulisse, cum magno alterius dedecore, putantibus hominibus superuenientem
» medicum, ueluti mortuum suscitasse.
» Quam sententiam enarrans Galenus, ait: Plerunque ægrotantes ob dolores
» absque pulsu fiunt, animoque deficiunt, ac nullo motu moueri possunt. Simile & ob
» morbi acumen contingit. Nonnulli non ob hæc uiribus laborant, sed ob uasorum

quomo

quomodolibet hoc fiat, uacuationem, ſiue ob manifeſtam ſenſibus excretionem, ſiue ob cæcam diſſolutionem, ſiue ob famis agoniam. Exigunt igitur hi quidem, ut cibus quamcelerrime exhibeatur: econtrario uero alij, qui dolore uel morbi acutie premuntur, uacuatione magis interdum egent, quàm repletione. Et ſi quis eis nutrimentum dederit, maximum malum operabitur. Illos uero qui ob uaſorum uacuitatem debiles ſunt, ſi tenui oppreſſerit uictu, nocebit quidem, ſed non æque uehementer & manifeſte. Hæc ſunt quæ ab Hippocrate & Galeno interprete de hac re eo loco ſcribuntur: è quibus facile intelligi poteſt, & quantum neoterici aberrauerint, & quod nulla ſit inter Hippocratis dicta uel ſuſpicio repugnantiæ. Quæ certe ſi affuiſſet, Galenum alioqui oculatiſſimum non effugiſſet: quem conſtat in nullo iſtorum locorum eius mentionem habuiſſe, ſed tenuem uictum ita in Aphoriſmis approbaſſe, ut ubi etiam uiribus non fidamus, ptiſanæ ſucco, qui eſt uictus exacte tenuis, utendum præceperit. Quem etiam ſequutus eſt Auicenna libro quarto: licet pro ſucco ptiſanæ aqua hordei eo loco, ſicuti & alibi frequenter, in uulgato codice legatur. Sed & ratio ipſa conuincit, falſum eſſe & pernicioſum hoc recentiorum dogma. Vt enim experimento conſtat, per tenuiorem quàm uis requirat cibum, uires ipſas aliquantiſper ſtatim ſubleuari: ita ratio monſtrat, à craſſiore, ut quem nec concoquere ualeant, nec diſtribuere, obrui potius quàm releuari ægrotantes. Vbi enim cibus plus præter naturam ingreditur, hic morbum facit, ait idem Hippocrates. Naturam autem eo loco nonnulli antiqui expoſitores, quos & approbat Galenus, potentiam intelligebant, à qua animalia gubernantur. Plus igitur cibi quàm naturali potentiæ conueniat ingeſtum, cum ſanis morbum facere poſſit, multo magis ægros offendet: morbum enim augebit, & uires, ſi ex morbi uehementia imminutæ fuerint, amplius labefactabit: ſi ex uaſorum uacuatione, quoniam à natiuo calore non peruincetur, obtundet potius quàm releuabit. Perperàm igitur aiunt neoterici, craſſiorem quàm uis exigat cibum, periculo magis uacare, quàm tenuiorem.

Cibo ſe ingurgitare, periculoſum.

Non quoque mendacio caret id quod abſolute nonnulli pronunciant, præſtare craſſius quàm tenuius ægros reficere. Victus enim craſſior, robur auget, tenuis minuit. Rarò autẽ accidit, ut robur maius reddendum in diuturnis, nedum in acutis morbis ſit, quoniam hoc fieri nequit niſi morbus augeatur: ad cuius augmẽtum plerunq; euenit (quod & ſuprà dicebamus) ut robur quoque minuatur: quo fit ut cõtrarius effectus ſequatur, & quo magis per pinguiorem eſcam uires auctare contendimus, eo magis conflacceſcant. Taceant igitur neoterici, nec pergant Hippocratem (quod & Theſſalus faciebat) in numero eorum reponere, qui ægrotos implebant: quum Galeno teſte, Eraſiſtratiorum potius ſit laudanda ſententia, qui illum fame cruciare ægrotantes aſſerebant. Licet enim media inceſſerit uia, uideri tamen magis poteſt tenuiorem quàm oporteret uictum imperans, quàm ægrotantes implens: ſicuti primo libro de uictu morborũ acutorum Galenus teſtatur. Nec difficile fuerit ex his quæ diximus, quas aduerſarij in proprij dogmatis aſſertionem afferunt, diluere rationes. Licet enim à tenui uictu depereant ſpiritus, calor diſſoluatur, humiditas ſubtilis conſumatur, demúmque totum corpus exinaniatur, non propterea ſequitur eum eſſe deteriorem. Siquidem maiori ex parte hæc à medico procurantur, ut cuius propoſitum ferè ſit, ne morbum foueat, uires minuere uel conſeruare, non augere, niſi rariſſime. Et quod aſſerunt, difficilius corrigi oblæſiones tenuem uictum quàm craſſum ſequẽtes, falſum eſſe & ratione & Hippocratis Galeniq; autoritate demonſtrauimus. Non enim adeò uires hebetari ſinet prudens medicus, ut adhibito congruo uictu nequeant reparari, ſicuti neque athletarum more ſupra modum replebit. Vter uero citius ad mortem deueniet, an qui tenuiſſimo uictu, an qui pleniſſimo utetur: licet dubium ſit, uidetur tamẽ eum

Victus exacte tenuis incommoda.

citius interiturum, qui assidue atque indesinenter replebitur, eo, qui nihil omnino assumet. Multi enim ultra integrum quatriduum absque omni cibo potuq; superuixerunt: nullus ne dieculam quidem, assidue cibos ingurgitans, superuixit: quin potius ex crapula multi subitò periere, cum tamen nihil accipere tenuissimus extreme uictus à Galeno dicatur. Nullus uero sit, qui crassissimus proprie dici queat, etiam si integrum bouem quis deuorauerit. Quid igitur sibi uoluit, dicet quispiam, Hippocrates, tenuem uictum, eo qui sit paulò plenior, magis fallacem demõstrans, si in illum potius quàm in hunc inclinandum esse uolebat? Non aliud certe, quàm nos monere, ne temere, & absque diligenti examine, tenuem exacte uictum imperemus, ut quem sciamus corpora, ad tolerandos (si qui forte committerentur) errores, reddere ineptiora. Atq; ubi hunc imperamus, diligentius caueremus, ne quis error uel ex nobis, uel ægroto, uel ex assidentibus, uel aliàs quomodolibet irreperet, scientes huiusmodi errata magis eos lædere qui tenuiter, quàm qui crassiuscule aluntur. Ne uero quispiam arbitraretur, quod detestandi atque abigendi tenuis uictus gratia, præsentem scripsisset aphorismum, statim subdidit: » Extremis quidem » morbis, extremæ curationes ad exactionem optimæ. Quod & Oribasius notauit. Subiecit quoque & alios quinque, qui hos sequuntur aphorismos, in quibus singillatim demonstrauit, quando tenuissimus, quando plenior, hoc est, minus tenuis uictus esset adhibendus. Neque putandum eum minus nociturum, qui ubi tenuissimo uictu utendum sit, nonnihil alimenti concesserit, quàm illum qui ubi alimentum sit dandum, omnimoda excruciat inedia, sicuti superius Hippocratis & Galeni testimonio probatum est. Hæc igitur sunt, mi Antoni, quæ mihi circa huius aphorismi expositionem occurrere: quarum, ut dixi ab initio, te iudicem & censorem delegi, id probaturus, quod abs te probatum iri cognouissem. Vale.

EPIST. III. Hippolyto Roscio. Quid intelligendum per Antheram.

Legisse te in multis medicamentis Antheræ nomen dicis, nec adhuc scire quidnam significet: alijs luteum illud quod medium florentium rosarum interiacet, alijs rubentem ueluti fructum, quem ubi defloruere, in sua spina relinquunt, antheram nominantibus: quærisq; hac in re meam sententiam. Poteram certe petitioni huic tuæ breuibus satisfacere, si dixissem, neutrum esse antheram: apud idoneos enim autores, non simplicis medicamenti nomen esse, sed compositionum, quas ad oris præcipue ulcera antiqui reliquere: quarum Plinius uigesimoquarto, Celsus sexto, Dioscorides primo, Galenus quinto de compos. medic. secundum genera, Paulus & plerique autores in suis libris meminere. Sed dixisses puto, non te hoc quærere, sed quam rem hi intellexerint, qui ad alia componenda medicamina ea utuntur. Non enim uideri rationi consentaneum, ut cõpositiones hasce in alias compositiones adhiberi uoluerint, præsertim cum non certi cuiuspiam medicamenti nomen anthera sit apud enumeratos autores, sed multis commune, quæ ulcerato ori solent adhiberi. Vt igitur id melius assequare quod desideras, res est altius repetenda. Antiqui in rosa sex partes, non nomine tantum, sed uiribus quoque & facultatibus differentes, cognouere: quas à recentioribus fere neglectas, non inutile fuerit recensere. Rosam primo diuidunt in folia, flores, & capita: folia in ungues, & id quod exemptis unguibus remanet. In flore aliud semen, aliud capillus: in capite aliud cortex, aliud calix (ut Plinij uerbis utar) intelligitur. Vnguis, pars illa candida uocatur, quæ capiti de proximo hærens, præcidi à seplasiarijs consueuit, rhodomeli, uel rhodosaccharum reliquo paraturis: unde rosæ tales exungulatæ solent appellari. Florem

Rosæ partes sex, uirtute differentes.

Rosæ exungulatæ.

Florem luteum illud intelligunt, quod folijs circumquaq; ambitur: ſeparatum in capillum, id eſt, in tenuia quædam fila, & in ſemẽ quod ſub his filis lanugine quadam opertum, cortice cõtinetur. Caput autem ſolidum illud, quod folijs & floribus, ceu baſis ſubſternitur: cuius ſuperior pars, ex qua flos & folia prodeunt, proprie caput, reliquum calix nuncupatur. Differre autem hæc non nomine tantum, ſed & uiribus, Dioſcoridis primum teſtimonio probatur, florem in gingiuarum fluctione inſperſum, capita pota in alui profluuijs, & ſanguinis excreationibus, folia ad alios uſus commendantis. Sed & Galenus libro ſeptimo de ſimplicibus medicamentis, florem in adſtrictoria ui, ait folijs præſtare. Quod etiam confirmauit Auicenna libro ſecundo: licet pro flore ſemen, ſicuti quoque alijs in locis ſcripſerit. Septimo quoq; libro, qui de compoſitis medicinis ſecundum loca patiẽtia inſcribitur, Hiram medicum, ait idem Galenus, in quadam Andromachi compoſitione, roſarum folia in flores mutaſſe. Plinius florem ſcribit ſomnum facere, ſemen urinam ciere, dentium dolori, igni ſacro, & ſtomacho mederi, & naribus ſubductum caput purgare, ungues epiphoris ſalubres. Ex his roſæ partibus, re ipſa & ui, nedum nomine differentibus, flores antheræ nomine recentiores ſignificaſſe, ex hoc maxime uidentur, quod ea in morbis utuntur, qui adſtrictoriam uim ualde deſiderant, qua præcipue flores pollere, Galeni teſtimonio ſuperius demõſtrauimus. Quod & nomẽ ipſum manifeſtat, cum ab eo quod eſt ἄνθος ῥόδου, id eſt, flos roſæ, deductum uideatur, uoce tamen (ut fieri uulgò ſolet) pauliſper decurtata. Hæc habui de anthera quæ ſcriberem, magis ut tibi morem gererem, quàm humanæ ſaluti conſulturus. Quando non magni periculi res eſt, utrũ ex his quæ petieras pro anthera capiatur. Vale.

EPIST. IIII. ad I. F. Beſutium, compendium medicinæ.

EFflagitaſti à me Beſuti, ut quemadmodum olim Dialecticæ, ita Medicinæ typum quendam, & ueluti ſubfigurationem tibi conſcriberem, uniuerſa eius capita breuiſſime innuentem potius quàm explicãtem. Feci quod iuſſiſti, ut potui, nõ fortè ut uoluiſſes. Accipe, & lege, illud cogitans, breuis eſſe laboro, obſcurus fio.

Medicina eſt ſcientia, corporis humani ſanitatem uel reficiens, uel conſeruans. Corpus humanum ex uarijs partibus inſtrumentalibus conſtat, quæ ex ſimplicibus componuntur. Simplices in alias ſimpliciores reſoluuntur, nec ceſſat reſolutio donec ad elementa uentum ſit. Hæc ſunt primæ partes corporis, numero quatuor: ignis calidus & ſiccus, aër calidus & humidus, aqua frigida & humida, terra frigida & ſicca. Ex horum commixtione nouem reſultant temperaturæ: una temperata, quæ potius intelligitur quàm ſit, in qua nulla qualitatum elementarium aliam uincit. octo diſtemperatæ. ſimplices quatuor: calida tantum, frigida tantum, humida tantum, & ſicca tantum. Compoſitæ rurſus quatuor, elementorum qualitatibus reſpondentes. Quæ etiam in quatuor humoribus reperiuntur, ſanguine, pituita, bile ruffa, & atra. Qui quidem humores, & ab initio corpus humanum faciunt, & pòſt nutriunt. Cibus enim à uentriculo in ſuccum mutatus, in hos primo à iecore conuertitur, & demum in membris tertiam recipit concoctionem, qua eis ſimilis fit. Reſpondent elementis hoc pacto: Bilis ruffa igni, atra terræ, ſanguis aëri, aquæ pituita. Ex his primo ſimplicia & ſimilaria membra componuntur: id eſt, in quibus pars eandem cum toto rationem ſubit, ueluti caro, os, neruus. Ex ſimplicibus conſtituuntur (ut diximus) inſtrumentalia, caput, manus, pes, & id genus cætera. Ex quibus tria principalia ad indiuidui conſeruationem neceſſaria, cerebrum, iecur, cor: in quorum ſingulo una ex principibus poteſtatibus reſidet.

Quartum ad ſpeciei perpetuitatem, teſtes. Cerebrum ſedes eſt poteſtatis animalis. Quæ duplex eſt, motiua uidelicet & cognoſcens, per neruos in uniuerſum corpus diſſeminatos diffuſæ. Iecur per uim naturalem in eo conſiſtentem, ſanguinem, & alios humores gignit, quos per uenas uniuerſo corpori ad alimentum præſtandum (ut diximus) diſtribuit. Cor uitæ fons, per uitalem ſpiritum à ſe genitum, & per arterias tranſmiſſum, ſingulis particulis uitam elargitur. Sunt & quædam membra quæ principalia quidem non ſunt, ſed quia principalibus miniſtrant, etiam ipſa magni momenti ſunt, ueluti uentriculus iecori, pulmones cordi, ſpinalis medulla cerebro. Sanum itaque corpus erit, cum ſuo quæq; munere particula integrè pollebit: ægrum, dum conſuetas explere functiones non ualebit.

Cor uitæ fons.

Læduntur hæ ab ægritudine. Ea quippe nil aliud eſt, quàm diſpoſitio, ex qua operationes oblæduntur. Ipſa enim operationum læſio ſymptoma dicitur, quod ita à morbo, ſicut morbus à cauſa, pendet. Quæ quidem eſt duplex: præincipiens ſcilicet, quæ extrinſecus occurrit: & corporea, quæ intrinſecus. Morbus triplex in genere eſt, ſcilicet, mala tẽperatura, quæ primo lædit ſimplicia membra: mala compoſitio, quæ inſtrumentalia: continuitatis ſolutio, quæ eſt utriſq; communis. Porrò mala temperatura totuplex genere eſt, quotuplicem ſuprà diſtemperantiam eſſe monſtrauimus, quæ præterea & cum materia & abſque ea eſſe poteſt. Inter malas temperaturas præcipua eſt calida & ſicca, ſi in corde accenſa ad totum corpus feratur: hanc Febrem uocamus. Quæ ſi in ſpiritibus primo accendatur, ephemera: ſi in humoribus, putrida: ſi in membris, hectica uocatur. Mala cõpoſitio aut in quantitate, numero ue auctis aut diminutis, aut in poſitu ac ſocietate, aut in formatione, id eſt, ſuperficie, uia, concauitate, figura ue conſiſtit. Symptoma, quod (ut diximus) morbum ſequitur, ut hic cauſam, eſt triplex: operatio læſa, qualitas mutata, exiens mutatum: per quæ ueluti notiora morbos cognoſcimus. Præter naturam has res, priores naturales uocamus: atq; naturales quidem per ſimilia conſeruare, præternaturales per diſſimilia curare laboramus. Sunt præter has tertiæ quædam res, quas non naturales dicimus, aër uidelicet, cibus & potus, ſomnus & uigilia, motus & quies, excretio & detentio: & ſextum cum his, animi affectus: per quæ, ſi rectè adhibeãtur, & ſanitas conſeruatur, & morbus pellitur: ſi minus, & morbi, & tandem mors ſequitur. Morbus ergo cum ſit res præter naturam, tollendus per cõtrarium eſt. Quod uenari recte non ualemus, niſi & morbum ipſum bene agnouerimus, & ea ipſa quæ afferenda ſunt contraria. Morbus ſignis agnoſcitur: hæc ſunt, prognoſtica, quæ propria futurorum: dignoſtica, quæ præſentium: memoratiua, quæ præteritorum. Contrarium uero, morbi quidem intemperatura, ſi ipſa materia uacat, eſt medicina quæ tantum debet ad contrariam qualitatem uergere, quantum mala ipſa temperatura à naturali habitu receſſit. At ſi temperatura materia fouetur, hanc euacuare oportet. Eſt autem uacuatio, alia ſenſibilis, quæ uel per propria ſuperfluorum excretoria fit, uel per cutem: & aut à natura, aut à medico: alia cæca, ad quam multum confert inedia. Morbus malæ compoſitionis per ſuum quoque contrarium amouetur, figuram uidelicet congruam, ſuperficiemq; debitam inducendo, uias & meatus reſerando, ſuperfluam quantitatem uel numerum abijciendo, minuta augendo, & demum ſuum cuique contrarium adhibendo: ſicuti & ſoluta continuitas per unionem curatur, ita ut nihil aliud ſit Medicina, niſi quod bonus ſenex nobis definiuit, adiectio, & ablatio.

Vale.

Epiſt.

EPIST. V. ad amicum atra bile agitatum.

NEſcio quæ res tantum mihi afferre moleſtiæ potuiſſet, quantum attulerunt tuæ literæ. Ex his enim ea intellexi, quæ ut minime uolebam, ita minime putaſſem, & quæ niſi tumet ſcriberes, nulli unquam hominũ crederem. Ea non repeto, quando meminiſſe animus horret, nedum referre. Vrget me hoc præcipue inter cætera, quod te, quem ueluti ſcopulum ſoliđiſſimum, aduerſus omnes ſæuientis fortunæ ictus ſemper immobilem cognoui, ita uideo animo conſternatum, ut tui penitus oblitus uideare, & quaſi temetipſum deſeruiſſe. Quod niſi obſtaret, facile bonam ualetudinem te recuperare poſſe conſiderem. Non enim ſunt tibi medicamina à littoribus Indicis perquirenda, uel Aeſculapius ab inferis reuocandus, qui te liberet: intra teipſum habes antidota, & nemo tibi melior, quàm tumet tibiipſi, eſſe medicus poteſt. Ab ægritudine cœpit hic morbus, & per hũc creuit ægritudo, rurſusq; uiciſſim ex hac morbus coaleſcit, quaſiq; reciprocus quidam circuitus fit: qui niſi clauo figatur aut retundatur, perpetuo agitatu mentem ſimul & corpus perturbabit. Affigere hunc clauum, in tua poſitũ eſt manu: neq; aliud amplius quàm ut uelis, exigitur. Suboluit quidem & hoc tibi prius, recteq; quid opus eſſet conieciſti. Sed ubinam figendus eſſet clauus, præ ſenſuum perturbatione, non bene iudicaſti. Amor quippe ſolus eſt, qui impetus hoſce remorari, perturbationes frenare, agitatus mentis & fluctus ſedare poteſt. Sed non erat in re fluxa, uana, tumultuaria, lubrica ponendus, & quæ mentem æque & corpus laxaret ſimul & emolliret: ſed erigenda acies ad ſublimes illas ultramundanas mentes, ſemper ſui ſimiles, nulli inuidentes, nullius indigas, ſemper felices: in has ueluti propriæ naturæ maxime conformes, mens ipſa, modo corporea mole non grauetur, ſuapte ſponte facile conſcendit, atq; in ſeipſa mortua, in illis feliciſſime uiuit. Hæc eſt illa deſideratiſſima & feliciſſima mors, cuius meditationem ueram eſſe philoſophiã Plato definit. Per hanc, quaſi per ſcalam Iacob, de uirtute ad uirtutem conſcendimus, donec Deus deorũ in Sion, id eſt, in altiſſima ſpecula uideatur. Ad quam ubi mens ſe ſupra ſe attollens, peruenerit, uoluptates, diuitias, honores, ut uiliſſima ſtercora reputabit. Nec arduũ eſſe putes hunc conſcenſum: munda à terreſtribus ſordibus pedes, & alas cõtemplationis coapta, ſtatim erunt pedes tui tanquam ceruorũ, & alarum remigio uolabis potius quàm ambulabis. Quid cũctaris? quid hæres? Si amandum aliquid eſt, id amãdum certe eſt quod ſimillimum, quod pulcherrimũ, quod liberaliſſimũ, quod optimum, quod ſapientiſſimũ, quod præuenit & inuitat, quod optima quæq; dedit, meliora promittit, nec quenquã aut fallit, aut uult, aut poteſt fallere, nunquã deſpicit, nunquã faſtidit, quod nullus unquam nobis inuitis auferet, cui ubi unita mens fuerit, nihil formidabit. Irruãt homines, ſæuiant feræ, cœlum minetur, inſultent tenebrarũ poteſtates, ſcuto circũdabit te ueritas eius, non timebis à timore nocturno, ſed dices Domino: θεός μου εἶ σὺ, καὶ ἐξομολογήσομαί σοι. θεός μου εἶ σὺ, καὶ ὑψώσω σε. Hæc eſt methodus, hic eſt ſcopus, hæc ſtella & polus, ad quæ ſi intenderis, imperabit mari & uentis, & mox fiet tranquillitas magna.

Aeger animo ægrotus corpore dicitur.

Mortis meditatio uera philoſophia.

Humana tamen remedia, & quæ Deus ipſe de terra creauit, non ſunt negligenda: inter quæ id mihi præcipuũ uidetur, ut uena quæ annularẽ minimumq; digitũ interiacet, ſecetur, ſanguiniſq; ſex unciæ hauriãtur: fiatq; propotiſma ad hũc modũ: Accipe ſenæ ac polypodij uncias ſingulas, agarici, rhei barbarici, utrobiq; drachmã mediã: abſinthij, cicorijq; ſingulos manipulos: bulliãt omnia hæc in libra aquæ, donec tertia pars excoquatur, & quod remanet in tres partes diuidatur, quæ in tribus diebus, adiecta ſemper mellis roſacei uncia, bibãtur. Quarta die tres drachmæ roſacei ſacchari comedãtur, adiecta eius cõpoſitionis drachma, quam lætificantẽ uocãt.

Rurſusq; ſequenti die ad priorem potionem redeundum: de qua idem modus triduo bibendus, & quarto ſimiliter die eadem mixtura ſumenda: nec ceſſandum ab hoc ordine, donec quindecies potus ille aſſumptus fuerit. Bonis interim cibis uescendum, præcipue ouis ſorbilibus, & gallinarum, uel caponum iure: uinumq; album, odoratum, mediocriter dilutum moderatè bibendum. Sequenti tempore ſingulo quoq; die parum aloës deglutiendum uſque ad magnos æſtus, in quibus loco aloës tantum ſingulo die ſeri bubuli bibendum, quantum ſubducere aluum poſſit. Vtendumq; ſecundo Io. Meſue compoſito, quod Regium electuarium uocauit, quod tamen ſit ſine ſandalis præparatum. Fouenda præcordia ex cremore abſinthij, rutæ & aneti. Vtendum balneis aquæ dulcis, ſomno, quiete, lætitia, fideliũ amicorum conſuetudine. Peregrinationem maxime laudo, quam ſi ad nos feceris, Deo optimo maximo iuuante ſpero nos lætabundos & ſanos patrios lares ſimul reuiſuros. Vale amice ſuauiſſime, & ſi me uiuere uis, fac te uel uideam, uel conualuiſſe intelligam. Datum Budæ.

IOANNIS MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER QVINTVS.

EPIST. I. ad uirum magnificum Mathiam Phrigepanum, qui ex immodico ſanguinis per ſedis uenas effluxu, ad malum habitum peruenerat.

SI NOBILITAS (ut Ariſtoteli placet) eſt maiorum claritas: isq; generoſus dicẽdus eſt, qui à maiorum antiqua nobilitate non degenerat, quis dubitet te Mathia magnifice inter nobiles nobiliſſimũ, inter generoſos eſſe generoſiſſimum? Ex uetuſtiſſima enim Phrigepanorũ familia ortus, quæ poſt Troiæ excidium Phrigios penates in Italiam ſimul cum Aenea portauit, inter maiores tuos, & Gregorium Pontificem ſanctiſſimũ, & Thomam Aquinatem, non mimus doctrina quàm uitæ puritate clariſſimũ, innumeroſq; & toga & armis præcipuos, numeras. Quorum ueſtigia ita ab ineunte ætate es imitatus, ut in Vladiſlai Pannoniarum & Bohemiæ regis optimi curia educatus, adeò omni uirtutum genere ornatus euaſeris, ut uerum te antiquæ nobilitatis hæredem omnes prædicent. Et niſi aduerſa ualetudine iandiu obrutus, arma intermittere, & domi deliteſcere coactus fuiſſes, cognouiſſent iam portentoſiſſimæ illæ Turcarum belluæ, quæ ſe Troiano è genere deſcẽdiſſe iactant, te à uera Troianorum propagine ortum duxiſſe. Sed ſubripere quidem corporis uires morbi potuerunt, fortitudinem animi nequaquam, qua concitatus, illarum reparandarum gratia, longum & difficile iter aggredi non es ueritus, ut Budam regiã Pannoniarum ciuitatem peteres, ubi multos præclariſſimos medicos, in hoc præſertim procerum & primatum generali cõuentu adeſſe exiſtimabas, de ſalute tua conſulturus. Quô cum deo iuuante perueniſſes, quatuor ſtatim medicos conuocaſti: qui ſolerti & accurata indagine affectiones, quibus affligebaris diſcutientes, tales eas inuenerunt.

Primo enim iuxta Hippoc. decretum, faciem conſiderantes, eam uidimus pallore quodam ad plumbeum inclinante deturbatam, rugoſam pluſquam ætas expoſceret: nondum enim trigeſimumſeptimum annum attigiſti: exalbidis labijs, palpebris &

bris & malis laxo quodam tumore infectis, & (ut uno uerbo dicatur) malum corporis habitum, quem Græci cachexian uocant, demonstrantem. Corpus uniuersum excarne, & lene: præcordia, quæ Græci hypochondria uocant, lenta quadam mollitie relaxata: uentriculum & intestina flatuoso spiritu plena: pulsum arteriarum mollem, uacuum, paruum, frequentem, & inæqualem: pedes œdemate laxo absq; dolore intumescebant: urina pallida & crassiuscula, cum crudo quodam sedimine uisebatur. Et hæc quidem nostris sensibus oblata sunt. Nonnulla uero per interrogationem cognouimus: ægre uidelicet te ambulare, non bene dormire, nec cibum nec potum appetere, adstrictam aluum habere, sanguinis per podicis uenas profluuio (Græci hæmorrhoidas nominant) iam quadriennio uexatum, qui prius statis temporibus, modo quoties alui excrementa emittenda essent, affligebat: prominereq; semper, & intus & extrà, uenas, & condylomata, quæ quandoque uehementes dolores in sede excitabant: inspectumq; sanguinem qui exierat, fluidum, & ad aqueum & album uergere cognouimus. Vniuersa autem hæc sub examen rationis mutuis disputationibus adducentes, in hanc tandem sententiam conspirauimus. Ex immodico uidelicet & quotidiano sanguinis fluxu, magnam imbecillitatem iecur contraxisse: uimq; propterea naturalem, cuius fons est, & origo, non solum in eo, sed & in uẽtriculo, ac cæteris membris multum defecisse: atq; ex his contingere, ut nõ bonus sanguis gigneretur, sed incoctus & ualde pituitosus: ex ipsaq; pituita, ob aliquam uenarum iecinoris obstructionem putrescente, febriculam latentem excitari, neq; bonam concoctionem aut in uentriculo, aut in membris fieri: hincq; & malum habitum, & decolorationem contingere, ac flatuosum spiritum in uentriculo & intestinis consistere, diminuta uidelicet caliditate: & pedes intumescere, ueluti à principibus membris magis semotos, & nocumentum prius, uel magis cæteris sentientes, & aliorum membrorum superflua recipientes. Reciprocumq; quendam ueluti circulum fieri, ex immoderata sanguinis uacuatione nata imbecillitate: sanguinem fluxibilem, & ex immodico hoc fluxu quotidie iecur imbecillius reddi. Iudicauimusq;, non aliter posse futuræ, imminentiq; aquæ intercuti occurri, & præsentia mala expugnari, nisi utrique rei pariter obuiaremus, naturalem quidem uim roborando, & sanguinis fluxum intercipiendo. Satius esse putantes, morbis qui iam aderant obsistere, quàm eos qui ex antiqui sanguinis per ora uenarum effluxus constrictione, euenire iuxta Hippocratis aphorismũ poterant, formidare: præsertim cum factu facile uideretur, corpore ad pristinum robur deducto, uel cõsuetum fluxum si opus esset reuocare, uel alio ingenio formidatos ex adstrictione consueti sanguinis fluxus morbos præcauere. Roboratis itaq; per interiora exterioraq; medicamenta naturalibus membris, obstructioneq; reserata, & sedi moderate adstringentibus applicitis, intra paucos dies & fluxus & febricula leuata est, & omnia fere accidentia, præter dolores quosdam uentris, uel penitus abolita, uel magnopere mitigata, suusq; redditus membris nitor, adeò, ut non aliud superesse nobis uideatur, nisi recessurum ex hoc loco instruere, quo uictu, & quibus remedijs cauere possit, ne rursus eadem discrimina incurrat: atq; ita munire, ut periculis quæ ex retentione antiqui fluxus possent accidere, ualeat repugnare, doloresq; illos submouere, qui aliquãdo solent uentrẽ infestare. Quod ergo ad uictus rationẽ attinet, eam ita instituere conandum, ut trinæ simul intentioni subseruiat.

Mali corporis habitus indicia.

Cibus itaq; sit boni succi, facilis concoctionis, non inflet, non obstruat, nec uehementer aut calefaciat, aut frigefaciat, sed deobstruendi uim quandam, & tenuandi possideat. Sicuti panis ex bono tritico, non usquequaq; à furfuris tenuioribus particulis emundatus, bene à moderato igne in furno coctus, fermenti multum, & salis modicum habens, cui uel anesi, uel ammij, uel cymini aliquot semina cõmisceantur. Cauendus azymus, testaceus, subcineritius, qualis circa Illyrium in uestris oris

præparari ſolet. Vinum ſit clarum, tenue, odoratum, colore uel flauum, uel ſubrubrũ, media ætate & ui: cui & abſinthij quid adiecisse non erit inutile, ad modum huic patriæ conſuetum. Vitandum muſtum, antiquũ, turbidum, dulce, craſſum, acidum, aqueum, nigrum. Ceruiſia qualiſcunq; ſit, ac melicratum commune, cui lupi ſalictarij, quem lupulum uocant, flores adiecti ſunt. Aqua item ſimplex, & potus qui ex acerbis pomis, uel ceraſijs apud uos parantur, eiusq; generis reliqui potus penitus dimittantur. Quod ſi uoluptas, uel conſuetudo, alium potũ quàm uinum aliquãdo cogit accipere, ſimplex melicratum, ex electo uidelicet melle, aquaq; uel fontis, uel pluuiali, adiectis uel aneſi, uel fœniculi ſeminibus, paratum, non erit inutile. Carnes ſint uituli, hœdi, ueruecis iuuenis, capi, gallinæ, columbi, turturũ, perdicum, phaſianorum, attagenarum, gallinarum numidicarum, quas deſerti uocant, merularum, paruarum auicularum, quæ in dumetis uerſari ſolent: ſintq; uniuerſæ iuuenum exercitio utentium, & liberorum animalium. Vitandæ agni non caſtrati, bouis, capræ, uel domeſticæ, uel ſylueſtris, ſuis, apri, cerui, leporis, ſturni, coturnicis, quam qualeam uocant. Anſeris præter alas, anatis, omniumq; auium in aquis uiuentium, longumq; collum habentium. Atque in uniuerſum omnes antiquæ, in caueis ſaginatæ, duræ, ſupra modum pingues, uel macilentæ, & uel recenter occiſi animalis, uel nimia mora iam corruptioni proximæ. Præter gallinarum ac anſerum iecora, omnia animalium uiſcera dimittantur, & pariter capita, & ſanguis. Teſticuli tamen iuuenum pullorum gallinaceorum non adhuc coëuntium, & adenes, id eſt, glandoſæ carnes, & linguæ permittuntur. Probantur elixa, uel leniter in ueru aſſata. Damnantur frixa, & in clybanis, uel teſtaceis uaſculis cocta. Oua gallinarum ac phaſianorũ noua, ſorbilia, uel tremula, cum teſtis ſuis cocta, uel in aqua perfracta commendamus, reliqua in totum prohibemus. Piſciculos paruos petrinos laudamus: lucios, trottas, auratas, mullos, id eſt, triglas, gobios toleramus: reliquos piſces prohibemus, præcipue tincas, anguillas, cicos ueſtros, cunctosq; cetodes, id eſt, magnos, omnes etiam non bonis aquis enutritos, & tenaces, maliq; odoris exiſtentes, atq; omnia oſtrearum & cõcharum genera. Quicunq; piſces edendi ſunt, eos uel modo huius patriæ cum ſale coqui uolumus, uel more Gallico in albo iure, quod ex anetho, porris, oleo & ſale præparatur, uel ſpeciebus aromaticis inferius deſcribendis condiri iubemus. Cammarorum uſum ob difficultatẽ concoctionis, craſſumq; nutrimentum, non probamus: & ſimiliter cancrorum. Caſeum ſiccum, qualiſcunq; ſit, interdicimus: recentem ante cibum alium toleramus: quæcunq; tamen ex utroq; parari pulmenta conſueuere, uituperamus. Iuſcula pulmentá'ue confici poſſunt ex recentibus ouis, pane contrito uel mollito, amygdalarum ſucco, atriplicibus & communibus & ſpinaceis, bugloſſo hortulano, quam boraginem uocant, & ſylueſtri, anetho, fœniculo, hortulanoq; apio uocato petroſelino, commixtis, addita etiam mentha. Item farre & hordeo optime coctis, anetho adiecto, atque uuis acerbis, prunis, & paſſulis. Braſſicarum ius & cicerum, corporibus ipſis abiectis non reprobamus, bullire tamen cum ciceribus mẽtham uolumus. Poteſt & Galeni modo, ex hordeo quidem pauco, & lente multa, bonum edulium parari, ſatureia addita, & puleio. Cucurbitam cum origano non improbamus, nec porcellorum pedes cum ptiſana. Oleum oliuarum, uel amygdalarũ laudamus: reliqua olea, ſimul cum butyro prohibemus: id ſemper cauendo, ne res multum pingues edantur. Ex amygdalis contritis, ſaccharo, omphacio & aqua roſacea inctinctus confici poteſt, palato gratus & ſanitati non inutilis. Simile quid poteſt fieri ex petroſelini, fœniculi, ſerpylliq; folijs contuſis, & aceto melleq; diſſolutis.

Ex oleribus petroſelinum, anethum, fœniculum, bugloſſum, mentham, aſparagos, intybum tam domeſticum quàm ſylueſtre, medicinæ potius quàm cibi ratione concedimus. Lactucas, maluas, blitum, atriplicem, portulacam, & acidum lapathum,

thum, quod acetosam uocant, toleramus: ita tamen ut frigida semper calidis temperentur: reliqua prohibemus. Acetum quo cibaria condienda sunt, rosaceum esse uolumus, passulasq; semper secum habere. Capparorum usum cõmendamus, maxime si oxymelite condiantur. Species aromaticas tales esse uolumus: Cinamomi, cardamomi, maceris, quem florem muscatum uos, alij macem uocant, ana partes quatuor: piperis, croci, ana partem unam: quibus saccharũ addatur ad omnium pondus. Inter fructus laudem in hoc casu merentur amygdalæ, pineoli, pistacia, auellanæ, passulæ, caricæ, præsertim cum amygdalis comestæ. Ficus recentes penè innocuæ sunt: uuæ aliquandiu in sole suspensæ ferè & ipsæ culpa uacant. Cerasia acida, pira, mâla rosea & paradysa assa, & melopepones bene odoratos indulgemus, modo reliqui fructus dimittantur. Persica si qua sumenda sunt, uel mâla armenica, ea uolumus omnem alium cibum præcedere, ordinemq; semper hunc seruari, ut res peioris succi melioribus, & quæ citò descendunt, his quæ tardius, præponantur. Ex his quæ saccharo operta, luxus potius quâm necessitatis gratia in secunda mensa sumuntur, conueniunt amygdalæ, grana pini, anesi, pistacia. Ex conditis cum melle aut saccharo, citri, & citrij, id est, narãtij cortices, zingiber (modo omnis acrimonia ab eo sit ablata) myrobalanus chebula, eryngion, & eius herbæ radix quam secacul Arabes, Itali fraxinellam, uel geniculatam uocant, & Dioscorides, ut ego quidem puto, polygonaton. Cydonia quoque, & pira modicè post alios cibos degustata, non usquequaque interdicimus.

Sed cum de cibis iam satis dictum sit, tempus est ut ad reliqua transeamus. Et primo de aëre loquemur, qui ut semper nos ambit, ita eligi pro arbitrio nõ potest: estq; Galeno teste aliquando auxilium, aliquãdo causa, morbum uel faciens, uel fouens. Auxilium quidem in casu nostro erit, cum modice calidus & siccus fuerit, purusq; & clarus, ac tranquillus, uel dulcis, Fauonij aura modice exagitatus. Morbum præcipue fouebit, quando ualde frigidus uel humidus, & Austro uel Aquilone commotus, uel nimio calore uires dissoluens: quibus temporibus domo contineri satius erit, & si necessitas aliqua exire coëgerit, capite & reliquo corpore bene uestibus munito (etiam si necessarium non uideatur) erit exeundum. Habitatio quoque eligenda, & his rebus sternenda ac suffienda, quæ instanti obuient tempestati. Ciboq; ac potu, motu & quiete, ac rebus alijs utendum, quæ nocuæ tempestati aduersentur, ut uidelicet calori, frigidioribus cibis resistamus, frigori calidioribus. Temperato exercitio ante prandium utendum, frictioneq; & unctione ex chamæmelino oleo, quod cum bono uino albo prius bullierit. Post cibum omnis motus uitandus. Equitatio & aurigatio inimica sunt. Quæ si euitare omnino non licebit, saltem erit uel equus eligendus qui molliter gradiatur, uel currus qui minime concutiat.

Somnus ita moderandus, ut octo horarum spatium non excedat, & quantum fieri potest, meridianus fugiendus. Concubitus ita intermittendus, ut uigorem potius & alacritatem, & meliorem spirationem post se relinquat, quàm segnitiem, tristitiam, uel dissolutionem. Procurandum ut quotidie uenter eat: quod si natura per se non fecerit, balano, uel clysmate irritetur. Omnes animi immodici affectus, sed tristitia potissimũ & ira fugiendi. Quanquam hac uictus ratione iam cœptam bonam ualetudinem & conseruari, & augeri speramus, & formidata mala caueri: non superfluam tamen operam facturi uidemur, si & auxilia quædam addiderimus, quibus pristinus uigor melius instaurari ualeat, antiquæ passiones præcaueri, & nouis ne adueniant, cautela adhibeatur. Et quoniam omnia (ut superius diximus) ex superflua sanguinis uacuatione originẽ traxere, prouidendum omni ingenio, ne ea de cætero contingat. Quod certe fiet, si sanguis neque copia, neq; mala qualitate à mediocritate recedat: omnisq; causa uitetur, quæ reserare illas uenas potest, per quas fundi aliquando consueuerat: ea asciscantur, quæ aliò ipsum distra

hant. Sanguis non ſupra modum creſcet, niſi eſcæ ſupra modum ingerãtur. Summe igitur, præter reliqua quæ antea diximus, cauenda eſt crapula, & cibi ac uini copia: ſed iuxta Auicennæ decretum, à menſa ſemper eſt cum fame recedendum.

A menſa cum fame diſcedendum.

Qualitas præter correctionem præincipientium cauſarum, de qua in prima parte abunde dictum eſt, à uentriculo & iecore pendet: quæ recte ſua abſoluent officia, ſi mala careant temperatura, robuſtaq́ſint. Licet autem omnis mala temperatura, Galeno teſte, propriam membri operationem intercipiat, frigida tamen & humida magis nobis timenda eſt, ut à qua pendere uniuerſa mala præterita demonſtrauimus. Hæc igitur quoniam non in totum ablata eſt, funditus auelli debet, & procurandum ne rurſus inuadat. Eritq́ noſtra operatio, partim ad præſeruatiuam, partim ad curatiuam medicinæ partem pertinens: ita tamen ut præſeruatiua maiorem ſibi in hoc negocio portionem uendicet: ſiquidem ablatio materiæ frigidæ & humidæ, quæ malam temperaturam facit, ad præſeruationem, iuxta Galeni doctrinam, pertinet. A cuius materiæ amotione eſt inchoandum, ut ab eo incipiat medici operatio, in quod deſinit reſolutio. Purganda igitur pituita, quæ non ſolum in iecore & uentriculo, ſed in toto corpore redundat: talibusq́ purganda, quæ ex proportione uiribus reſpondeant, roburq́ potius, quàm imbecillitatem in iecore & uentriculo relinquant: qualia ſunt agaricum, aloë, rheon, ſeu quod barbaricum, ſeu quod ponticum, & myrobalanus quam chebulam dicunt: ex quibus uel catapotia, uel pulueres, uel mixturæ confici poſſunt, additis etiam quibuſdam quæ robur membris indant. Ac ut ad particularia iam deſcendamus, conducere arbitror, ſemel in hebdomada unam, duas, uel tres ex his pilulis per horam ante cibum ſumere, quas ex tribus cum rheubarbaro nominãt, uel ex his quas maſtichinas, uel quas elephanginas, uel quas communes, uel quas è ſimplici aloë elota parant. Si pulueres magis placent, eius quem medicamen de turbit uocãt, drachmam hauſiſſe non erit inutile: cui uel chebulæ myrobalani, uel rhei ſemiſcrupulus addatur. Si mixturæ, catholici ſemuncia, uel diaprunon abſque diagridio tantundem, uel διαφοινίκων tres drachmæ deglutiãtur. Si uniuerſa hæc faſtidio eſſent, polypodij ſemuncia cum cinamomi drachma ſemitrita in iure gallinacei pulli ebulliant: hiſq́ proiectis ſacchari ſemuncia iuri addatur: quod in principio menſæ ſorbeatur. Maximo æſtu infeſtante, omnibus alijs prætermiſſis, ſemuncia medullæ illius ſiliquæ, quæ caſſia uulgò dicitur, uel cum iure, uel cum cicorij aqua bibatur, uel per ſeipſam deglutiatur. Cæteris diebus, quando uidelicet nihil horum accipitur, uel zingiberis condîti fruſtum, uel myrobalanus una chebula ſimiliter condîta, ieiuno ſtomacho recipiatur: ſed id frigoribus, hæc caloribus, medijs temporibus utraq́ commiſceantur.

Pituitam commode purgãtia medicamenta.

Exterius tota regio ab ore ſtomachi ad umbilicum, alterutro ſequentiũ unguentorum calido, ante ſumptum cibum foueatur: hyeme quidem ex oleorum abſinthitis & maſtichini uncijs ſingulis: aceti roſacei & uini Cretẽſis drachmis binis. hæc unà tantiſper bulliant, donec acetum & uinum deficiant: deinde adiecta drachma cinamomi, garyophilorumq́, & exigua cæra. Sic unguentum molle paretur in hyemis uſum. Aeſtate uero accipe olei roſacei omphacini ſeſcunciam, abſinthitis ſemunciam, aceti & aquæ roſaceæ drachmas binas, quæ ſimul ad aceti & aquæ coquantur conſumptionem, adiecto tandem ſandalorum citri, & maceros, id eſt, macis (flores moſcatos dicunt) drachmæ pondere. Hæc quidem ſatis ſint ad uetandum ne malus ſanguis rurſus aggregetur.

Præter ea autem uitanda quæcunque trahere ad inferiora ſanguinem poſſunt, ſequenda quæ in aliam partem euocant. Exercendæ igitur ſuperiores potius quàm inferiores corporis partes, id quod multis modis fieri poteſt, uel pilam alternatim de manu ad manum pellendo, uel ſi telum ſedendo iaculetur, uel manus inuicem percutiantur, uel aliquid trahatur, uel alio quocunq́ modo, inferioribus membris quieſcen

quieſcentibus ſola ſuperiora moueantur. Frictio quoq; ſuperiorum ſatis aſpera facienda, inferiorum uel nulla, uel molliſſima.

Roborandi etiam loci gratia, utile uidetur, ut uino acerbo tepido in quo roſæ bullierint, ſæpe lauetur, uel cum ſpongia eo madefacta foueatur. Non tamen hoc quotidie faciendum, ne in totum materia inde pellatur. In uotis enim nobis eſſet, ut ſemel ſingulo menſe, uel ad ſummum bis, ſanguis moderate erumperet. Sic enim ſecuri utraque ex parte maneremus, & ab his qui nunc eum uexarunt affectibus, & ab his quos Hippocrates his minatur, quibus antiquæ hæmorrhoides ſanātur. Ad quos tamen auertendos, purgationes, de quibus paulò ante diximus, conducent, ſanguinisq; (ſi augeri uiſus fuerit) per cucurbitulas natibus admotas, uel per nares uacuatio: & ſi priſtinum robur rediret, etiam uenæ iecorariæ ſectio ad hoc conduceret. At ſi fortè nimia ſanguinis copia, ſicuti anteactis tēporibus erumperet, cucurbitulæ utriq; hypochondrio abſq; ſectione apponēdæ, uinoq; ſuperius ſcripto, quo ſedem foueri iuſſimus, roſæ ſemina, caſtaneæ cortices, glandes, folia quercus, gallæ, malorum punicorum cortices, & caduci flores addenda: & magna imminente neceſſitate, ferri ærugo, alumen, hyoſcyamus, album papauer, & demum ſi opus fuerit, & nigrum. Ex quibus etiam & pulueres, & unguenta, & balani, & licinia parari poſſunt, ad eundem uſum accommodanda. Speramus tamen his quæ ſcripta ſunt rite ſeruatis, ad hæc uenire non fore neceſſarium: ſed M. T. incolumem permanſuram, annuente omnium bonorum opifice Deo, cui ſit honor, gloria, & imperium, Amen. IX. Maij, M. D. XVI. Budæ.

EPIST. II. ad reuerendiſsimum D. Gillinum Comaclenſem Epiſcopum. De uſu Ptiſanæ, pro regionum uarietate magis aut minus commodo.

INualuiſſe ais, poſtquam à patria abſum, apud medicos qui celebriores habētur conſuetudinem, ut in omnibus ferè morbis hordeo nutriant ægrotantes, uel ptiſanam, uel aquam ex eo parari iubentes, uel iuſculã eius farina concinnari. Quam rem cum neq; hic, neque in patria à me obſeruari uideris, non ab re & admiraris, & cauſam cur non eos ſequar, inquiris, uel Hippocratem potius, tantum huic hordeo (ut ipſi dicunt) deferentem, ut ptiſanam ex eo factam cæteris cibarijs ægrotantium prætulerit. Audi igitur Pater reuerendiſſime, & rationes meas, illoq; tuo acri iudicio quo in dirimendis litibus uti, nondum ſacris initiatus ſolebas, diligenter utranqué ſententiam examina. Habeo & ego, non uno tantum loco, ſed pluribus, Hippocratem, quem illis opponam. Primo argumentum capiam ex conſuetudine: cuius magnam eſſe uim in ratione uictus bene inſtituenda, in primo aphoriſmorum libro bis nos monuit, plurimumq; omnibus in rebus poſſe, ſecundo eorundem Aphoriſmorum libro demonſtrauit, tanti eam eſſe dicens, ut quæ longo tempore conſueta ſunt, licet ſint deteriora, minus lædere perhibeantur inſuetis. Quem locum enarrans Galenus, conſuetudinem æquaſſe naturæ uidetur, cibos & potus conſuetos naturam dicens facere aduentitiam. Quod etiam peculiari tractatu de aſſuetudinibus inſcripto, uberius demonſtrauit. Cui concordat uulgatum illud Ariſtotelis dictum, Conſuetudo eſt altera natura. Sed & in eodem ipſo libro, in quo ptiſana tantopere laudatur, hoc eſt, in eo cuius titulus, de ratione uictus morborum acutorum, hoc argumento utitur Hippocrates: Si in ſanorum uictu conſuetudo ſeruanda eſt, quanto magis in ægrotantibus. Innuens (quemadmodum exponit Galenus) ex

conſuetudinis mutatione, ægros plus lædi quàm ſanos: & eos adhuc plus qui acutas patiuntur ægritudines. Et propterea ſubdit idem Hippocrates, malam cibi & potus uictus rationem, modo familiaris ſit & aſſueta, tutiorem eſſe, quàm ſi derepente in aliam meliorem fiat tranſmutatio. Huic autem uniuerſali dicto ſi addamus, ptiſanam antiquis hominibus ſequunda ualetudine perfruentibus fuiſſe in conſuetudine, non eſſe his temporibus, præſertim in patria noſtra: ſtatim conſtabit, & ea bene Hippocratem uſum fuiſſe, & non male agere eos qui nunc reſpuũt. Quorum dictorum alterum per ſe eſt manifeſtum: tantum enim abeſt ut ea ſani nunc utantur, ut nec etiam inueniatur qui recte parare ſciat, ut inferius oſtendemus. Vſos uero antiquos, ut Galenum & Dioſcoridem taceam, liquet ex Celſo, eam inter cibos ſanorum reponente: nec ſecus ex Plinio, alicæ comparante, & antiquiorem, licet non ſine errore (ut aliàs ſcripſimus) exiſtimante. Conſtat igitur, ptiſanam non ab re tanquam noſtro æuo inſuetam, ab Italis medicis fuiſſe uel penitus prætermiſſam, uel rarò admodum admiſſam. Quod non modo ob ſeruandam conſuetudinem, ſed ob eius etiam inſuauitatem feciſſe uideri poſſunt: eſſe enim hoc tempore inſuauem, manifeſtum eſt: ſicuti & contrà, alia quæ in uſu eius loco nunc ſunt, ægris minus diſplicere. Scripſit autem idem Hippocrates in ſecundo libro Aphoriſmorum: » Paulò deterior quidem potus & cibus, uerum ſuauior, » melioribus, ſed minus ſuauibus præponẽdus. Et libro ſeptimo Epidemiarum, gratificandum ægrotantibus monet, in purgationibus, cibis, potibus. In his quoque quæ uident, aut tangunt, cæteriſq;, modo non multum noceant. Nec hoc ad gratiam ſolum fieri ægroti docet Galenus, ſed ueluti eius utilitati conſulendo, quia quæ cum uoluptate ſuſcipiuntur, uentriculus amplexari conſueuerit, & facilius concoquere: atque econtrario quæ diſplicent, refugere, ceu nauſeas, inflationes, & fluctuationes inferentia: indéque fieri magna ex parte ut cibus qui erat paulò deterior, non talis maneat, ſed interdum melior euadat. Ex quibus Hippocratis & Galeni dictis aperte colligitur, non male agere recentiores medicos: nec adulatores eſſe, uel deceptores putandos, qui non omnes eundem morbum patientes, ptiſana, uel eiſdem ſemper cibarijs nutriunt: ſed in his deligendis, calculum quoque ægroti expoſcunt, ei inquantum ualent, ſine tamen damno complacituri. Nec illi quoq; explodendi, qui uarias interdum eſcas (modo non ualde inuicem diſſideant) ſumere eos patiuntur, faſtidij uidelicet uitandi gratia, atq; ut quod ex ſingulis non poſſunt, id ex pluribus conſequantur, uirium uidelicet quantum neceſſe eſt, conſeruationem uſque ad conſiſtendi uigorem. Nec Galenus, ſi uerba eius recte penſentur, ſimpliciter uarietatem ciborum damnat, ſed eorum præcipue qui contrariarum inter ſe ſunt uirium. Et quamuis primo libro artis curatiuæ, & primo de ratione uictus morborum acutorum, eos medicos taxare uideatur, qui adulando ægrotantibus uoluptuoſiſſimum uictum indulgent: ipſum tamen aliquando & rigorem remiſiſſe, & remittendum docuiſſe animaduertimus. In expoſitione enim primi libri de uictu morborum acutorum, his qui ptiſanam abhorrent, petreos piſces exhibet: & (quod magis recentiores mirentur) porro, anetho, ſalibus, & oleo conditos. Et in cura tertianæ febris primo libro artis curatiuæ ad Glauconem, his qui delicati ſunt, & oua, & carnes, & fructus concedit: quum minus delicatos, ſucco ptiſanæ tantummodo nutriat. Cuius facti rationẽ reddens Paulus bonus Galeni æmulator, mutatum eſſe cibandi modum ait, quoniam antiqui & minus comedebant, & magis exercebantur. Quæ res ſi uictus rationem immutare Galeni & Pauli tempore potuerunt, quanto magis noſtro tempore, in quo uix unum reperias, qui congruo utatur exercitio, multos qui ſe malis cibis quotidie infarciant. Adde quod cœli etiam ratio non patitur, uel Celſo autore, ut tanta inedia Europæ incolæ, quanta Aſiatici affligantur. Ex quibus liquet, quando non minus tortoris nomen,

Ptiſana noſtro æuo inſueta.

Ciborum uarietas non ſimpliciter damnanda.

men, quàm adulatoris fugere medicum decet, propterea inſuetis, & quibus diſplicet, ſub cœlo præſertim noſtro, qui non dant ptiſanam, ipſomet Hippocrate iudice non eſſe damnandos: qui neque omnibus in morbis ea utendum præcepit: ſiquidem in libro ubi tot laudes ptiſanæ ſcribuntur, non omnium morborum, ſed acutorum tantum uictus rationem edocuit. Nam ubi ptiſanæ ſermonem aggreditur, inquit: Ptiſana potius utendum in acutis morbis, quàm reliquis frumẽtaceis. Quod & ex ipſo libri titulo licet agnoſcere: De uictu enim acutorum morborum inſcribitur. Acutæ autẽ ægritudines (ut ait Hippocrates) in quatuordecim diebus finiuntur: rarò autem temporibus & regionibus noſtris ægritudines inuenias, quæ non ultra quartumdecimum protendantur. Sed neque omnibus acutis congruit: quia non morbis ſiccis, utpote maiorem humectationem deſiderantibus, quemadmodum teſtatur Galenus in libro ſuo quem de ptiſana inſcripſit. Qui tamen morbi ſicci & multi ſunt, & frequenter contingunt: ſicuti Pleuritis, & Peripneumonia, & in totum thoracis morbi, in quibus nihil expuitur: iecoris, uentriculi, & inteſtinorum inflammatio, in qua uel nihil, uel tantum dura & pauca excernuntur: capitis affectus, in quibus per palatum & nares nihil expurgatur: inflammationes quoque & ulcera & id genus reliqua, ſanie pure'ue non manantia, inter ſiccos morbos computantur; & in uniuerſum omnes morbi, in quibus lingua admodum arida, & exterior cutis retorrida uidetur. In his omnibus, uel nequaquam, ut Galenus in libro ſuo de ptiſana, uel non ſola eſt danda, ut Hippocrates ipſe primo libro de uictu morborum acutorum, teſtatus eſt. Non omnibus etiam acutis, & non ſiccis ægritudinibus adflictis, etiam conſuetis ea cum uoluptate uti, ptiſana eſt exhibenda: quoniam non his in quorum uentriculis aceſcit, uel qui ea guſtata ſtatim nauſeabundi fiunt, ut libro ſeptimo artis curatiuæ docuit Galenus, & iterum primo libro artis curatiuæ ad Glauconem: ubi & panem ex aqua commendauit, & accurate eius uerba perſcrutantibus, arbitrandum medico reliquit, quis cibus in continuis & acutis febribus exhibendus. ait enim: Et panis ex aqua, & quæcunque alia eandem & ſimilem uim habent. Vnde cognoſci poteſt, eos non magnopere à Galeni uictu recedere, qui uel pane ex ſeminis peponum ſucco, quem Oribaſius ad Iulianum inter febricitantium cibos connumerat, uel lactucis, uel atriplicibus communibus, aut his quas ſpinaceas uocant, uel pulliculi gallinacei iure, cum omphacio aut lactucis condito, uel etiam ipſius carnis portiuncula eodem iure liquefacta, in acutis morbis utuntur. Magnaq́; ex parte morbos contingere, in quibus aliud potius cibi genus, quàm ptiſanæ ſit eligendum. Verum & quibus danda maxime eſſet, uix hoc tempore dari poteſt: quandoquidem nec hordeum habemus ad eam conficiendam idoneum, nec coquos qui parare recte nouerint. De hoc enim & ipſe Galenus conqueritur, cuius tamen temporibus, in nobilium quoque cœnas ueniebat: quanto minus noſtri ſcient, qui & nomen ipſum ignorant, paucóſque inuenias medicos qui eos docere ſciant.

Ptiſanam à recentioribus non rite parari.

Ego, ut uerum ingenue fatear, licet non ſemel legerim, cum in his libris qui paſſim habentur, tum in tractatu peculiari à Galeno de ea ædito, qui nondum (quod ſciam) per alium quàm per me ad Latinos uenit, modum quo conficienda eſt: nunquam tamen potui tantum docendo laborare, ut recte paratam uidere potuerim, & in qua hordei diſcreta inuicem grana, contra Hippocratis præſcriptum, maſticationem non deſiderarent. Quod non ſolum ignoratione artificum, ſed & malignitate hordei euenire credendum eſt.

Apud nos enim non ad hominum, ſed ad brutorum potius animalium eſcam hordea ſeminantur. Vnde fit, ut non ſeligantur magnopere grana ad ſementem, incurioſius uero ager uel terrenum & eligatur & præparetur, natúmque à

malis herbis non emundetur, nec in area ſatis cuſtodiatur, nec in horreo bene conſeruetur, atq; ut ſequens eſt, à boni hordei conditionibus longe abſit. Quod etiam antequam coquatur cognoſci poteſt. Videmus enim eius grana ſordida, rara, leuia, rugoſa, exigua, uel ſi magna quædam reperiantur, laxa eſſe & mollia, & ſuperfluò humida, à multisq; dum franguntur puluiſculus quidam inſtar calcis euolat, & fuſcedo quædam potius quàm albedo intrinſecus apparet, tetri odoris, ſaporéque quando cocta fuerit, iniucundo. Quantum uero ptiſanæ deeſt ſuauitatis, tantum & bonitatis. Sed experientia quoque nos bono hordeo carere oſtendit, quando & ſerò, & uix aqua madefactum in tumorem attollitur, neque unquam totum in ſuccum conuertitur. Vnde fit, ut ptiſana ex eo parata laudes Hippocratis amittat, & meritò: quoniam inſuauis, maſticatione egens, non lubrica, durior, & propterea concoctu non facilis, inflansq;, ex hordei malignitate & coquorum ignorantia fit. Sed eſto bonus coquus, bonum & hordeum, tanto tamen tempore eget ſi bene coqui debet, ut cibandi hora, quæ præceps præſertim in acutis eſt, antè plerunque tranſeat, quàm parata ſit. Si igitur inſueta, inuoluptuoſáque ptiſana noſtro ſeculo & regione eſt: ſi morbi magna ex parte nunc contingunt, quibus nec iudicio Hippocratis eſſet danda: ſi bonum hordeum non habemus, nec coquos qui parare nouerint: & ſi habemus, tempus eam pro ægrotis parandi plerunque deſit: relinquitur eos potius errare, qui plerunq;, quàm qui nunquam eam ægrotis apud nos quidem hodie dant, cum ſuppetant alij cibi facile parabiles, nec adeò inuoluptuoſi, qui plus & minus nutrire ualent quàm ptiſana & eius ſuccus: quales & apud Oribaſium loco ſuperius citato leguntur, & uulgò in uſu ſunt. Siquidem olera, Auicenna teſte, minus nutriunt: panis plus, ſecundum Hippocratem & Galenum. Sunt & nonnulli fructus qui ægrotantibus dari poſſunt, & pulliculorum iura, & auicularum, quæ plus minus'ue apta ad nutriendum fieri poſſunt, addita etiam aliquãdo contuſa carne. Nec uerendum quod nimis nutriat: quia quod contuſum uocamus, ut aliàs probaui, parari aliquo modo poteſt, ut minus nutriat quàm ptiſana. Nec abhorret hic cibus à Galeni in libro ad Glauconem doctrina: quando & ipſe porcellorum carnes liquefactas tertianarijs concedit. Vt uero ptiſanæ uſus aliquando probari poſſit, & medici qui ea utantur clypeo ſe Hippocratis & Galeni tueri ualeant, certe qui iuſcula ex farina eius ad eundem uſum parant, nullam excuſationem merentur: quum ſcribat Galenus lib. de rebus boni & mali ſucci, & libro de attenuãte uictus ratione, farinam hordei ſuperfluicam eſſe & inflatiuam. Libro quoque primo de eſcis, coquos Romanos uitupe ret, hordeum in mortario conterentes, ex quo erant ptiſanam paraturi. De aqua demum hordei, uideant qui Auicennam colunt, quo modo ea utantur: ſcribente illo lib. 2. capite de hordeo, eam eſſe malam ſtomacho, & inflatiuam: nec putent ſe eiuſdem autoritate tueri, eodem capite, & 4. etiam lib. eam commendantis. Sciant enim in eius libro plerunq; pro ſucco aquam legi, ſicuti capite de cibo febricitantiũ, ubi dicit: Si timueris debilitatem, ſis cõtentus aqua hordei. Nemo enim neſcit, communem aquam hordei reparare uires debiles pluſquam Iulebum non poſſe. Boni etiam, nec corrupti ob dogmatis amorẽ, iudicij homo, facile cognoſcere poteſt uerba illa Auicennæ ſumpta eſſe ex Galeno, in expoſitione quarti Aphoriſmi primi libri dicente: In quibus non ultra hebdomaden morbus protrahendus eſt, ſolum ſufficit melicraton. Quod ſi non ſatis fidimus robori, ptiſanæ utemur ſucco. Vbi & aduertere licet, pro melicrato ab Auicenna Iulebum ſcribi: alioqui nulla apud Galenum Iulebi mentio, ſicuti neque alterius cuiuſquam ſimilis potionis cum ſaccharo concinnatæ. Aliquando etiam apud Auicennam aqua hordei pro ptiſana legitur: ſicuti ubi conficere eam docet duplici modo, & ubi non eſſe dandam aquam hordei iubet quando aluus adſtricta eſt. Quod etiam cognouit Ioannes cognomento

De aqua hordei.

mento Meſue, dicens antiquos conſueuiſſe uocare aquam hordei ptiſanam. Apud uere tamen antiquos, nomen aquæ hordei rarò leges. Me legiſſe memini quarto de uictu morborum acutorum, ubi ſcribitur: Si ſiticuloſi ualde fuerint, aquæ hordei quid bibant. Quæ uerba enarrans Galenus, ait: Melius erat docere quo pacto eſſet conficiẽda, per ſolam ne uidelicet madefactionem, an ueluti nunc zython facientes. Dicerem ego quoque Galeno, ſi liceret, conſultius eum egiſſe, ſi modum quo eſſet paranda docuiſſet, quod nullibi (quod ſciam) fecit: ſed de zytho propriũ faciens caput lib. 6. medicamẽtorum ſimplicium, quod in uulgatis codicibus deeſt, eum tantummodo uituperat, ſicut & Dioſcorides: non tamen aut ille, aut hic docet quo pacto parandus ſit, ſicuti nec Auicenna cap. de foca, ubi de hiſce potibus loqui uidetur. Libro autem primo, quod Paulus zython, ipſe aquã hordei uocauit, ubi ſcilicet docet lac prouocare cum terreſtribus uermibus. Neque hoc dixerim quaſi communem hordei aquam exploſurus, ut qua etiam ego & ſedandæ ſitis gratia frigida, & prouocando uomitu tepida, & extrahendo ſudori calida, uti conſueuerim: ſed ut his qui medicinæ autores pro dijs habent, locum monſtrarem. Alioqui licet & ratio & antiquorũ autoritas, reprobare eos potus uideantur, qui ex granis conſtant, ceu aſpectu, odore, guſtu etiam inſuetis, quod & mihi contigit, horribiles: experientia tamen docet, ſeptentrionales homines, qui nihil ferè aliud bibunt quàm ceruiſiã, & pulcherrimos eſſe, & ſaluberrimos, & robuſtiſſimos. Sed de hac re fortè aliàs: ſatis enim nunc ſit oſtendiſſe medicos, qui ptiſana, farina, & aqua hordei in noſtra regione non utuntur, non ſine ratione id facere. Vale Præſul eminentiſſime. Ex Buda, 27. Iulij. M. D. XVIII.

EPIST. III. ad magnificum D. Alexium Turzum. Præſeruatio & curatio Peſtilentiæ ex Galeno, libro primo de differen. febr. & procemio libri de euchy. & cacochy. & libro ſecundo de natura humana &c.

Qvanquam multos ſcio fuiſſe, qui de Peſtilentiæ præſeruatione & cura, prolixa cõmentaria cõſcripſere: difficileq́ eſſe ea inuenire, quæ alij non ſcripſerint: ſuperfluum repetere quæ ſunt abunde ab alijs pertractata: tamen ut morem geram Magnificentiæ tuæ, cui me plurimum debere ſentio, calamo manum admoui: enitarq́, ſi non rerum nouitate, facilitate tamen, breuitate, & ordine, tuo deſiderio ſatisfacere. Addens nonnulla à me ex antiquorũ lectione obſeruata, atque uſu comprobata, quæ apud ſcriptores recentiores, qui de eodem argumento meminerunt, fortè non inueniuntur. Sed omiſſis uerbis, rectà rem ipſam aggrediamur, à præſeruatione ceu nobiliore & magis neceſſaria parte ſumentes exordium.

Præſeruatio ergo in duobus præcipue conſiſtit, in reddendo corpus aptum ad repugnandum, & agens debile ad imprimendum. Horum prius perficietur corporis mundificatione & roboratione. Mundum & purum corpus redditur, ſi quæ adſunt ſuperflua uacuentur, cautioq́ adhibeatur, ne in futurum ſimilia generentur. Vacuantur ſuperflua uarijs auxilijs, ut ſanguinis miſſione, medicamentis tam per uentrem, quàm per urinam purgantibus: exercitio, ſudore, inedia, necnon ea quæ obtutum effugit difflatione.

Phlebotomia ex media uena dextri cubiti facienda eſt, his quidẽ qui aſſueti ſunt, toties quoties conſueuere: his qui non aſſueuere, antequam ad loca infecta deueniant, uel ſi in locis infectis ſuſpectis ue agant, quamprimũ poſſibile fuerit. Nec eſt

multus ſanguis auferendus,ſed iuxta temperaturam,uires,copiam,& conſuetudinem.hoc ſemper conſiderantes,ut ſi neceſſitas ingruerit, poſſit opportune morbo iam incipiente iterum extrahi. M. T. ſufficere ſex uncias puto. Sunt qui ſingula luna ſcindere uenam iubent,& parum ſanguinis auferre. Quod ego in his qui multi ſanguinis ſunt,& frequenti miſſioni aſſueti,in hiſce præſertim regionibus,non uitupero. Sanguinis miſſione facta, triduo mane uncia una ſemis oxymelitis,cum tribus uncijs aquæ,in qua betonica herba cocta ſit,bibenda eſt, ſi hyems fuerit:ſi æſtas,pro oxymelite acidus potus,qui acetoſus ſyrupus uocatur: pro betonica,cicorium accipiatur. Quarto die purgandi illi humores leui medicamento ſunt,qui redundare magis in corpore uidentur. Conuenire ego haſce pilulas M. T. puto: Aloës lotæ,agarici præparati ana ſcrupulum,rhei barbarici grana tredecim,ſcamonij præparati, quod diagridion uocant,grana tria,cum aqua betonicæ. Fiant pilulæ quinque. His uero qui ignorant, quinam humores eis abundent, drachma pilularum quæ aggregatiuæ uocantur, utilis erit. Sequenti die ſumenda eſſet bonæ theriacæ drachma: ſed quoniam nec reperitur, nec reperiri hoc tempore bona poteſt,loco eius erit ſequentis antidoti duplum,id eſt,duæ drachmæ ſumendæ: ſanguinis ſicci,anatis maris,anatis fœminæ,anſeris,hœdi,rutæ ſylueſtris,ſeminis fœniculi,cymini,aneti,buniados,id eſt,napi ſylueſtris,uel ſi non habetur, loco eius napi uel rapi ana tres drachmas: radicis gentianæ, trifolij, ſchœnoantheos, uulgò ſquinantum uocant,thuris, roſarum ſiccarũ ana drachmas quatuor:piperis albi & longi,coſti,phu,aneſi,cinamomi ana drachmas duas:myrrhæ,nardi ana drachmas ſex: benzoi,aſſari, ammoniaci ana drachmas tres:mari, agarici ana drachmas duas: carpobalſami grana numero uiginti: ireos,croci, rhei ac pontici, quod nuper repertũ eſt à Polonis, uel eius quod orientale uocant,gingiberis, maſtiches ana drachmam unam: ſtœchados drachmas quinque. Fit tenuiſſimus puluiſculus ex omnibus,& cum quadruplo mellis electi beneq; expumati commiſcetur, & uaſe argenti puriſſimi ueluti theſaurus precioſiſſimus conſeruetur. Non ſolum enim in Peſtilentia utile eſt,ſed & uenenis uniuerſis ac ſerpentium morſibus ſumme aduerſatur.

Berbena eſt, quæ & uerbena dicitur.

Pilularũ Ruffi compoſitio.

Sequenti die drachmæ unius pondus ex puluere noſtro cum bono uino bibatur,qui habet tormentillæ,hoc eſt,ut ego conijcio,radicis ueri quinquefolij,ſeminis citri,ſeminis cardui benedicti,partes æquales. Altera die comedantur duæ nuces, totidem caricæ,folia rutæ uiginti, adiecto exiguo ſalis. Sequenti,bolus berbenæ herbæ maſticetur bene,& demum deglutiatur. Altero,pulueris hyperici drachma,cum bono uino bibatur. Alio, ex ueris pilulis Ruffi, ſcrupuli quatuor ſumantur,quæ ſic componendæ ſunt: Aloës hepatici partes duas,ammoniaci electiſſimi partes duas,myrrhæ electæ partem unam,cum uino Cretenſi, uel alio odorato. Fiant pilulæ paruæ, & cum eodem uino deglutiantur ſeptem, & ultimo die ſcrupulus boni rhei barbarici maſticetur, & paulatim deglutiatur. Deinde iterum ad antidotum primo deſcriptã recurratur,ſed ſat erit unicam drachmam ſumpſiſſe, & conſimili ordine ſeruato, unum ex his quæ ſuperius ſcripta ſunt, quoque die accipiatur, donec hyems perdurauerit. Caloribus iam ingruentibus,cum roſaceo ſaccharo,roſiſq; ipſis, & aqua earum ac cicorij,cuncta erunt plus minus ue refrigeranda, ſecundum quod maiores minores ue æſtus corpusq; requirent. Si qua uero ex ſuperius notatis rebus fortè deeſſet, aliquod ex his quæ adſunt loco deficientis eſt accipiẽdum,ita ut non ſit dies qua nihil ſumatur. Proderit quoq; interdum,maxime ſi phlegma in ſuperiore uentriculi parte abundare uidebitur,uomitu id expurgare, cutiſq; meatus apertos reddere. Non enim eos laudo,qui cautelæ gratia aceto uniuerſum corpus abluunt,ſed potius iubeo,ut oleo odorato,quod de ſpica uocant,quarta parte boni uini adiecta,uel oleo de coſto ſimplici,bene cuncta membra perfricentur.

Balneum

Balneum aquæ calidæ non laudo, quod & carnem nimis laxam reddit, & ad patiendum ab extrinſecis cauſis obnoxiam: ſed frictionibus potius moderatis utendum cenſeo. Et hæc quidem ſufficere ad corporis emundationem & robur puto. Labores enim, & omnimoda inedia, emundarent quidem, ſed imbecille nimis corpus redderent: ſatis erit moderate exerceri, & modico cibo uti, taliq́;, ut facile concoquatur, ac bonos humores generet: quam uim habent carnes perdicum, phaſianorum, auicularum, gallinarum, turturum, hœdi, ueruecis, leporis, cuniculi, udituli.

Piſcibus non niſi paruis & bonis utendum: nec ouis, niſi uel tremulis, uel ſorbilibus, & ſemper recenter natis. Cauendus nimius uſus pinguium, & aſſiduitas iurulentorum. Ex herbis congruunt lactuca, cicorium, portulaca, lapathum (acetoſam uocant) pampinella parua, calendula, betonica, fœniculus, anethum, bugloſſon, quam boraginem uocant, & omnes ſereos ſpecies, quas ſcariolas, cicerbitas, endiuias nominant. Allium, quicquid alij dicant, ego in parua quantitate non uitupero: & ſimiliter raphanum, & quam turmam uocatis, aceto uel uino, ut fieri conſueuit, ſolutam. Fercula ex prædictis herbis parari poſſunt, addito etiam bono oleo, paſſulis & aceto: atque etiam ex hordeo, lentibus, prima abiecta aqua, & demum aceto conditis: & ciceribus: raro tamen leguminibus hiſce utendum. Ex fructibus nuces auellanæ, ficus, piſtacia, amygdalæ, & præcipue amaræ, pini grana, uuæ ſiccæ, ſiue noſtrates, ſiue orientales, quas paſſulas, uel ziziuas, uel ſclauas uocant. Mala uel pira acida, mala punica, citra, citria quæ & narantia nuncupātur, limones, cappares, pruna ſicca non multum dulcia, ceraſia acida: ex quibus etiam iuxta morem patriæ fercula parari poſſunt, & carnes piſceſq́; condiri. Vſus aceti, atq; omphacij, quod agreſtam dicunt, ſummæ utilitatis exiſtit, atque omnium quæ acidum habent ſaporem: unde curandum eſt, ut omnes cibi aliquo acido ſemper condiantur: & propterea conditura quam gelatinam nuncupant, addito aceto commendatur. Piperis contriti, & gingiberis uſum, niſi in exigua ualde quantitate, non commendo: ſed commixto cibaria ſunt condienda, quod habet cinamomi partes quatuor: cardamomi, aneſorum ana partes duas, roſarum, maceros ana partes tres, croci partem unam: quibus addi poteſt piperis, uel zingiberis p. s. Piperis tamen integra grana, ut fieri ſolet, in iure decocta, non uitupero, maxime ubi acidum quoque aliquod adijciatur. Poſſunt ex herbis ſuperius deſcriptis, atque ex petroſelino, ſaluia, ſerpyllo, ſatureia, contritis optime, & cum aceto, uel omphacio liquatis, embammata fieri, quæ intinctus uel ſapores Itali uocant. Ex amygdalis quoque bene contritis, addito omphacio, uel aceto, & aqua roſacea, & pauco ſaccharo, intinctus fit utilis, & palato non inſuauis. Vinum malorum punicorum, quæ granata etiam dicuntur, in ſimili uſu commendatur. Aſſa modo bene cōcoquantur, utiliora ſunt quàm elixa. Lac non conuenit, niſi acidum. Et hæc quidem ſatis ſit dixiſſe circa cibos: nam ea quæ non conceſſimus, intelligenda ſunt prohibita.

Quod ad potus uero attinet, eligendum eſt uinum clarum, album, odoratum, pauciferū, id eſt, leue, quod ad acerbum potius uergat quàm ad dulce: quod etiam aqua temperandum plus minus ue eſt, iuxta & eius potentiam, & anni tempus.

Vinum abſinthites ſatis laudo. Laudarem tamen magis ceſtrites, id eſt, ex betonica paratum. Ceruiſiam non probo, neque alium potum ex granis, uel lupulorum floribus concinnatum: ſed loco ſimilium potuum uinum factum ex acerbis piris uel malis, uel hydromel cum pane aſſo præparatum, quod ad acidum uergat, exiguo etiam cinamomo conditum. Summe autem conferret, ſi canthari in quibus uinum conſeruandum, eſſent ex iuniperi, uel lentiſci, uel fraxini ligno fabricati: & calix quo bibitur, ex auro, cui à natura quinta uel ſexta argenti pars eſſet connata. Non paruum quoque robur corpori præbet ad reſiſtendum, ſi facies & os ex bono uino, cui aqua roſacea, hyeme quidem minore, æſtate

maiore quãtitate ſit commixta, mane abluatur. Naribus decoctio foliorum lauri attrahatur. Aures ex oleo de ſpica odorato calido intrinſecus digito inungantur. Semen citri in ore teneatur, atq; poſt maſticationem deglutiatur. Somnus diurnus, ira, clamor, triſtitia, concubitus, ut inimica ſunt fugienda.

Et hæc ſatis dicta ſint quantum ad ea quæ intrinſecus robur corpori imponunt. Nunc de his dicemus quæ exterius defendunt, & uires inimici, hoc eſt, peſtiferi aëris, imbecilles reddunt. Horum quædam propinqua & corpus cõtingentia, quædam remota. Ex propinquis ſunt ueſtes, quæ pulchræ, mũdæ & odoratæ eſſe debent, aſſidueq; mutari: & propterea utiliſſimum eſt, antequam quis eas induat, ut aliquo ex infra dicendis thymiamatibus ſuffumigentur. Ad idem attinent ſacculi, cordi, hepati, uentriculo admouendi. Et pilæ manu portandæ, atq; aſſidue ex manu ad manum uolutandæ, ac naribus olfaciendæ. Ad remota ſpectant, habitatio, quæ munda eſſe debet à latrina, cloacis & fœtidis locis ſemota, aperta ad ſeptentrionem & occidens, ad meridiem & orientem clauſa, quæ igne lignorũ odoratorum in aperto ardentium, non in fornace clauſorum, etiam ſi æſtas fuerit, debet calefieri: ſuffitibus, inſperſionibus & odoratis herbis ac fructibus, boni odoris reddi. A qua niſi duabus poſt ſolis ortum horis, non eſt exeundum, nec nubilis uel nebuloſis diebus, niſi urgente neceſſitate: ſemperq; tutius eſt, pranſum quàm ieiunum exire, & bene omnibus prædictis auxilijs munitum.

Vt uero ea quæ diximus exequi poſſis, ſubijciam pulueres duos, alterum hyemi, alterum æſtati commodum. Hybernus habet, ſtyracis, iridis, maſtiches, ana partes duas, garyophilorum, maceros, nucis unguentariæ, quam moſchatam uocant, cinamomi, croci, agaloci ana partem unam, ambræ partis unius quintam, moſchi partis unius decimam. Aeſtiuus cõſtat ex ſuccini electi partibus duabus, foliorum myrti, corticum citri, florum nimphææ, roſarũ, uiolarum, croci, maceros, ſandalorũ citrinorum partibus ſingulis: camphoræ, ambræ, benzoi p. s. moſchi partis unius decima. Ex his pulueribus poſſunt fieri pilæ: hybernam cum ſtyrace componendo, æſtiuam cum aqua roſacea & tragacantha, addendo utriq; ladanum ad libitum. Poſſunt ijdem pulueres, ut ſunt, ueſtibus inſpergi: poſſunt & formæ ex eiſdem confici ad ſuffumigandum aptæ, addendo etiam carbones, ut fieri communiter ſolet.

Ego pilam parari iubeo ex cupreſſo, uel aliquo ex lignis quibus cãtharos fieri ſuprà docui, interius concauam, quæ aperiri & claudi poſſit, ſitq; tota foraminulenta: intra quam ſpongiæ nouæ fruſtum immitto, hac mixtura prius infuſum: aquæ roſatæ, uini Cretici ana partem unam, aceti p. ſem. & altero ex dictis pulueribus poſt infuſionem aſpergo: quæ pila manu geritur, & crebro naribus admouetur, & dum maius aliquid timetur, manu colliditur, & liquore exeunte nares linũtur. Ex hiſdem quoq; pulueribus repleri poteſt ſacculus purpureæ ſyndonis, quo ueluti clypeo cor muniatur.

Hepar uero, ſtomachus & teſtes hoc unguento roborari poſſunt: olei roſati omphacij unciæ duæ, olei de ſpica odoriferi uncia ſem. pulueris cinamomi, garyophilorum, ana drachma ſem. roſarum, ſandalorum citrin. de unoquoque drachma, cum modico ceræ & aceti roſacei. fiat unguentum molle. His debito modo obſeruatis, Deo optimo adiuuante, ſperandum peſtilentiæ uim reprimi. Quod ſi fortè, uel ex nimia cum infectis conſuetudine, uel maxima aëris malignitate, contingat nocumentum aliquod perſentiri, ſtatim eſt ad ſequentia auxilia confugiendum.

Primo alui excrementa clyſteri uacuanda ex libra una iuris galli bene ſaliti, quatuor uitellis ouorum, & uncijs tribus mellis roſacei compoſito. Dein cordi, hepati, teſtibus panni applicandi, crebroq; renouandi, hac mixtura madefacti: Cape partes quatuor aquæ roſaceæ, uini optimi partem unam, aceti roſati, ſi haberi poteſt, uel communis, ſi id non habetur, p. s. pulueris frigidi ſuperius pro æſtate deſcripti

partis

partis unius decima. Post hoc si qua in parte exteriori tumor uel dolor ostenditur, ei admouenda est cucurbitula. Si nullibi quid se ostendit, post utrasque aures, sub axillis, prope inguina cucurbitulæ apponantur: quibus sic manentibus uena secetur, sanguisq; copiosus iuxta uires & alia quæ suprà diximus, fluere permittatur. Quæ autem uena secanda sit, his cognoscendum. Si tumor uel dolor in collo, uel suprà apparet, uena cephalica secanda est, quæ supra cubitum in parte exteriori inuenitur. Si à collo usque ad pudenda, uena iecoraria, quæ in interiori parte brachij sita est. Si in inguinibus, uel infrà, uena quæ est supra talum interior, quam saphenam uocant. Si suprà simul & infrà, etiam ipsa saphena secanda erit. An uero ex dextra uel ex sinistra parte incisio uenæ facienda sit, hoc modo iudicandum. Si ex una tantum parte dolor uel tumor apparet, uena ex illa parte accipiatur. Si ex utraq;, dextra potius pars eligenda. Si nullibi uel dolor uel tumor apparet, inferiores uenæ, id est, saphenæ, ex utraque parte dextra & sinistra aperiantur. Facta sanguinis uacuatione, ueræ smaragdi subtilissimè contritæ pondus granorum octo hordei, cum aqua rosata & gutta boni uini deglutiatur. Vbi smaragdus non habeatur, antidotus à nobis superius descripta, uel aliud ex septem his quæ suprà recitauimus, pari modo recipiatur. Si tumor alicubi se ostenderit, ei rursus cucurbitula applicetur, sed cum profundis satis incisionibus. Et hæc quidem primo die agenda.

Secundo die, loca tumoris sicubi apparent, decocto chamæmeli cum spongia foueantur, post quod cucurbitulæ apponantur, ipsisq; permanentibus hoc medicamentum bibatur: Tamarindorum drachmæ decem in aqua ferueant, postea exprimantur & proijciantur: & decocto addatur rhei barbarici drachma una, agarici drachma semis, & potus ille tepidus hauriatur. Vesperi puluis ex carduo, uocato benedicto, semine citri, tormentillæ, margaritis, corallis & rosis æquali quantitate, cum aqua rosacea, gutta boni uini adiecta bibatur.

Tertio die, antidoti de sanguinibus superius descriptæ drachma detur, cum æquali rosaceo saccharo, & sæpe syr. ex acetositate citri cochleari deglutiatur, uel si is non adest, acida simplex potio, uel simplex posca. Vespere duæ uel tres unciæ succi uel calendulæ, uel berbenæ, uel betonicæ bibantur: & si herbæ uirides non repeperientur, decoctio siccarum: post quem potum patiens bene tegatur, ut si fieri potest, copiose sudet.

Quarto die, tumor si adest, etiam si maturus non uideatur, phlebotomo est aperiendus: sequentibus diebus utendum eisdem auxilijs quæ suprà in præseruatione descripta sunt, rebus tamen frigidis additis plus minus ue iuxta tempus anni & magnitudinem incendij. Epithemata cordi & alijs locis, prout suprà notauimus, crebrò apponenda: oxyrhodino quoque caput crebrò est perfundendum. Domus frigidis fructibus, folijs salicis, uitis, cannis sternenda, aceto & aqua rosacea irroranda, frigidis suffitibus odoribusq; quandoq; suffienda. Cibaria sint ex carnibus superius descriptis contusis, cum rebus acidis præparata, uel ex iuribus eorum, rebus semper acidis commixtis. Oua etiam sorbilia in aqua rosata & aceto antea per horam infusa, superaddito margaritarũ puluere conueniunt, & olera frigida, præsertim acedula, portulaca, cicorium, & endiuia, necnon fructus acidi superius enumerati. Potus sit uinum tripla aqua dilutum: uinum granatorum, oxysaccharon.

Super tumore mox ubi apparere cœperit, inter omnia placet, ut uitellus oui bene salitus apponatur, & crebrò permutetur, uel uerbascus herba cum radice contusa bonoq; uino albo aspersa, & proprio folio inuoluta, interq; calidos cineres calefacta. Laudant aliqui stœben herbam, quam scabiosam uulgò appellant. Quidam maius symphyton, quæ consolida dicitur: alij pampinellam: alij lilij albi radicem. Expertus ego aliquando sum, fermentum cum oleo & sale: aliquando ficus

cum melle. Vbi reliqua deſint, cinis oleo coctus ſuperponatur. Tumore autem inciſo, uulnus cum ſucco apij & melle purgandum eſt, longoq; tempore apertum conſeruandum, ut uirus bene expurgetur: demum cõmunibus auxilijs & implendum & glutinandum, & ad cicatricem ducendum.

Hæc ſunt quæ mihi opportuna uiſa ſunt ad peſſimi huius morbi propulſationẽ. Prætermiſi autem nonnulla multum ab antiquis celebrata, partim quia nunc incognita, partim quia parum mihi credita & explorata. Incognita ſunt Lemnium ſigillum, quod terram ſigillatam: terra Armeniaca, quam bolum Armenium uocãt: ſcordiumq;, & thlaſpi herbæ. Quæ ut M. T. poſſit inquirere, uel oblata cognoſcere, deſcribam qualia eſſe debeant.

Terra ſigillata quo modo examinanda. Terra ſigillata ſit rubri coloris, munda, non ualde lenis, guſtu non mordax, ſed modice adſtringens, tenax aliquo modo & lubrica, ita ut in aqua reſoluta ſimilis fiat molli ceræ. Portatur ex Lemno inſula Græciæ, formulis paruis, quæ antiquitus imagine Dianæ ſigillabantur. *Bolus Armenius.* Bolus Armenius in pallore ſimilis auro, facile ſolubilis, nihil arenoſi in ſe habens, modice denſus & grauis, adeò ut his qui non bene conſiderant, uideatur lapis. Portari debet ex Armenia contermina Cappadociæ.

Thlaſpi. Thlaſpi herba eſt anguſtis folijs, digiti magnitudine, ſuper terram iacentibus, in ſummo ſciſſis, ſubpinguibus: uirga tenui duorum palmorũ, adnaſcentias quaſdam paucas habente, & circa totam ipſam fructu parumper lato ab extrema parte, in quo ſemen paruum ſimile naſturcio, ad diſci figuram, ueluti conquaſſatũ, floremq; *Scordion.* ſubalbum habet. Naſcitur in uijs & ſepulchris. Semen eſt acris ſaporis. Scordion naſcitur in locis montanis & paluſtribus, folia habens ſimilia chamædryi, maiora tamen, nec adeò circunquaq; inciſa, aliquo modo allij odorem referentia, adſtringentia guſtum, ſubamara, uirgulas quadratas, à quibus flos ſubrubens dependet.

Quatuor haſce res ſi quis habere poſſet, alia medicamenta contra peſtilentiam & uenena fruſtra perquireret: ſed incuria & auaritia fecit, ut hæc cum multis alijs deperderentur.

Quædam demũ ſunt quæ geſtata utilia eſſe traduntur, quibus tametſi exiguam fidem attribuam, non tamen damno eorum uſum: quum, ſi non iuuant, non etiam obſint. Hæc ſunt: Hyacinthus collo alligatus, uel digito geſtatus. Adamas ſiniſtro brachio alligatus. Betonica portata, lapis Achates, lapis Chelidonius niger, Carbunculus.

Habes quæcunq; in hoc peſſimo morbo, ad hoc uſque æui obſeruata à me tanquam excellentiora ſunt. Nonnulla autem de induſtria prætermiſi, uel ut triuialia, uel à temerarijs hominibus cum nece multorum tentata. Deus miſericors Mag. T. ab hoc peſſimo morbo, omniq; malo tueatur, & mei memorem reddat.

Ioannes Manardus Ferrarienſis Medicus. Calend. Ianuar.
M. D. XVI. Budæ.

EPIST. IIII. Angelo Coſpo, febre & obſtructione laborante.

MAgna me triſtitia affecerunt literæ tuæ, mi Coſpe, te adhuc ægrotare ſignificantes, quem ex his quæ Nouellus noſter ſcripſerat, iam ſanum putabam. Vnum tamen eſt quod me cõſolatur, quod ex his quæ ſcribis, plus tibi timoris eſſe uideo quàm periculi, cum nullum adſit ſymptoma, quod uel per ſe uerendum ſit, uel ſit maioris cuiuſpiam morbi præſentis uel futuri non modo initium, ſed nec indicium. Nam ut interim de regio morbo taceam, qui niſi ante ſeptimũ diem euenerit, uel iecoris duritiem comitem habeat ferè ſolet eſſe ſalubris. Nihil apparet quod formidandam aquã intercutem oſtendat: præcedunt enim eam pedum, manuum, faciei, & palpebrarum tumor,

ilia extenta, color ex pallido albus, lotium ægre it, & flatuoſo ſpiritu uenter, & interdum teſtes implentur: deniq; malus totius corporis habitus, quem Græci καχεξίαν uocant, his adeſt, quibus ille affectus timendus eſt. Quare bono animo eſto mi Angele, & ſecurus te nec intercuti, nec grauiori cuipiã morbo ſubiacere: ubiq; potius ſperandam citam ſanitatem, quàm uel difficilem, uel longam ægritudinem timendam: tecum enim ſentio, à bile te potius parum torrida, quàm ab alio humore uexari, aliquamq; ſolum obſtructionem uenarum, quæ à gibbis hepatis ad renes deſcendunt, obſtare ne lotium coloratius fiat. Cuius etiam obſtructionis indicium non leue eſt ſpuma, claritati illi quaſi perenni aſſociata. At ſedimen id quod ſubſidet, ſi modo uerum eſt ſedimen, breuitatem & ſecuritatem pollicetur. Quæ duo & uictus ratione, & medicamentis iuuari poſſunt. In quibus recte inſtituendis media uia procedendum iudico: ipſa ſiquidem obſtructio, calida: bilis, & ſymptomata quæ ſcripſiſti, frigida deſiderant. Ita moderanda igitur omnia, ut nec nimis calefaciendo, bilem excitemus, nec infrigidando obſtructionem augeamus. Atq; ut ad particularia deſcendamus, domeſticũ & ſylueſtre intybum laudo: hoc cicorium, illud endiuiam uocãt: ſi cocta, uel oxymelite, uel oleo bono & aceto, ſuperadditis ſemper paſſulis, condiantur. Cappares utrouis modo præparati, & cibus erunt, & medicina. Apium hortulanum, quod petroſelinum uocant, ſemper cum carnibus decoquatur, inter quas galli Veneris adhuc expertes ex domeſticis, perdices & phaſiani auiculæq; ex ſylueſtribus, cæteris præponũtur. Vinum ſit album, clarum, odoratum, modice pro eius potentia dilutum. Singulo die tres unciæ aquæ, in qua par modus abſinthij & cicorij bullierit, adiecta oxymelitis, quod compoſitum uocant, uncia ſemis, calide bibantur. Quinto quoq; die mane catapotia triobolorum pondere deglutiantur: quæ quoniam æquali portione aloën, agaricum & rheon recipiunt, de tribus cum rheubarbarico nominant. Præcordia ex decocto roſarũ, cicorijq; & abſinthij, uacuo uentre foueantur: quibus atq; communibus regulis obſeruatis, Deo opitulante, ſpero te circa quadrageſimum ab initio morbi diem, ſanitatem recuperaturum, præſertim ſi tute tibi non defueris, ſed bene ſperãdo, & affectus animi moderando promiſſam ſanitatem lætus expectaueris. Et hæc quidem de tua ualetudine. Intelligere deſidero, an diſceſſerit Nouellus: & ſi diſceſſit, quo die diſceſſit. Venetijs, ut putabat, Surianum non inueniet, quum interceptus à Maranenſibus ſit. Diſcipulus enim eius qui nuper huc uenit, ei ſcribere deſiderat. Valetudinem tuam cura mi Coſpe.

Aquæ intercutis præſcita.

EPIST. V. Nicolao Leoniceno, uiro undecunq; doctiſs. De uera Rheo.

MEminiſti puto Leonicene uir doctiſſime, dum paulò antea quàm huc uenturus, Ferraria receſſiſſem, in Opizonum clariſs. familiæ domo, cum Ioanne Georgio Triſino, uiro nõn ſolum generis nobilitate, ſed omnifaria doctrina præſtantiſſimo, de uarijs ſimplicibus medicamentis loqueremur, in grandem nos inter reliqua incidiſſe dubitationem, circa precioſiſſimam illam radicem, quam Rheon Græci, Plinius rhecoma, uulgus rheum barbarũ uocat: quod uidelicet Dioſcorides & Plinius eam odore carere dicerent, re ipſa & experimento ualde odoratam comprobantibus. Quod cum tu negares, radix in medium allata, thalamum in quo ſedebamus ſtatim odore replens, manifeſtum ueritati præbuit teſtimonium: adeò ut neceſſariò alterum concedendum uideretur, uel falſa illos ſcripſiſſe, uel hanc non eſſe ueram rheon. In qua controuerſia ego uolens quaſi medius intercedere, dixi illos de uiridi loquutos: eam uero quæ ante nos eſſet, ualde ſiccam eſſe. Aliqua enim eſſe quæ humiditate ſuper-

flua obtundente, donec ea reſoluatur, abſque odore perſeuerent: aliqua econtrario: quæ ſicca, nullum: uiridia magnum odorem mittant, & experientia, & Theophraſti autoritate conſtare: ſicuti & eſſe nonnulla quæ ſiue recentia, ſiue antiqua ſint, proprium odorem ſpirent. Videbar hoc pacto & antiquos à mẽdacio tueri, & recentiores in ea radice, quam pro uero rheo habent, approbare. In qua ſententia uſque ad id temporis perſeueraui, quo tres Caſamiri, reges, Cæſaris aduẽtum præſtolantes Poſonij conuenerunt. Tunc enim à Sigiſmundi regis Sarmatarum medicis didici, in eo bello quod cõtra Moſchos fortiſſime idem rex geſſerat, repertum eſſe aliud rheon, communi quidem ſatis ſimile, ſed penitus inodorum: cuius puluerem chirurgus quidam mihi dono dedit, quoniam radicem integram non haberet. Dedi poſthac operam, ut radicẽ ipſam haberem: quod tandem tertio abhinc menſe conſequutus, ipſamq; quantum ualui diligenter rimatus, eſſe quam Plinius & Dioſcorides pingunt dubio procul iudicaui. Affertur enim ex his quæ ſupra Pontum, uel Boſphorum ſunt regionibus, prope uidelicet Rha flumen, radix nigra, & coſto nigro exterius, magno centaurio interius ſimilis, minor tamen & ruffior, ſine odore, calefaciens guſtum & aſtringens, laxa, leuicula, & dum maſticatur pallida & ad crocum uergens. Quæ ne omnia me finxiſſe putes, fruſtum eius mitto, non ambigens te mox ubi id uideris, eſſe putaturum antiquos de hac loquutos, non de illa communi, quæ præter id quod odorata, leuis etiam non eſt: imò quanto grauior, tanto melior, & à Ioanne cognomento Meſue, & ab omnibus putatur. Nec à Ponto, ſed ab extremis meridionalis Indiæ partibus ad nos uehitur, uimq; purgatoriam non minorem agarico habet: quam certe ſi in eo de quo ſcribunt antiqui inueniſſent, non ſilentio præterijſſent: ut uel ex hoc obiter aduerſus Auerrois calumniam Galenus defendatur. Quanquam nec ratio conuincit, ut ſi purgandi uim habet, non poſſit & adſtringendi uim habere: quãdo & aloë, & agaricus, & alia multa, adſtringunt ſimul & purgant. Nec dicit Galenus quod aluum adſtringat, ſed quod ſtypticen, id eſt, adſtrictoriam uim habet: quod & ipſe Auerrois confirmauit: alioqui nec Ponticum hoc ui purgandi caret, licet minorem habeat, & quæ uix unica drachma exhibita deprehendatur. Duo tamen adhuc ſuperſunt nodi, quos per te, hiſce in rebus nouum Herculem, ſolui deſidero. Vnus, utra harum radicum in uſu medico præferenda: alter, an communis hæc barbarica uulgò dicta, loco tantum, non etiam ſpecie diſtet à Pontica. Mihi enim eiuſdem eſſe ſpeciei uidentur, præſtareq; Indicum, non ſolum ui purgatoria, ſed & quoniam profundius ſe adigit, maiuſq; robur in membris relinquit: ſemper tamen bonum & recens Ponticum, malo & antiquo Indico prætulerim. Tuum in omnibus hiſce iudicium & expecto & expeto: ut in quo ea omnia cognoſco, quæ Galenus in bono inuentore & iudice deſiderat, naturale uidelicet ingenium, bonam in primis diſciplinis eruditionem, aſſiduum ſtudium circa antiquorum monumenta, amorem immenſum ueritatis, longamq; in huiuſcemodi rebus exercitationem.

Vale.

IOANNIS MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER SEXTVS.

EPIST. I. ad Prætorem, uulnera capiti cuiuſdam inflicta, non fuiſſe letalia.

INFLICTA fuerunt duo uulnera cum duobus catenæ ferreæ annulis, in caput Alouiſij fabri ferrarij, alterum ſupra ſupercilium ſiniſtrum, aliud in eodem latere parum infra angulum, ubi ſutura, quæ ſagittalis dicitur, coronariæ coniungitur. Octauo die poſt uulneratione̅ ſuperuenit eryſipelas in facie, quod paulò poſt totum caput complexum cum febre eſt. Die uero duodecimo reſolutio quædam dextræ manus cum diminutione loquelæ: & demum die decimoquarto mors. Quæſitum eſt, an ea uulnera eſſent letalia, uel mors alia ex cauſa prouenerit. Ad quod dubium, præſuppoſitis quibuſdam reſpondebimus.

Primum ſuppoſitum eſt, quod nos occurrentes huic uiro octauo die mane, inuenimus ipſum abſque febre, dolore capitis, deſipientia & quouis malo ſymptomate: interrogāteſq; de præteritis diligēter, intelleximus eum nec cecidiſſe, nec uomuiſſe, nec uertiginem paſſum, aut deſipientiam: uulnuſq; frontis uidimus non pertranſire totam cutem. Aliud uero pertingere uſq; ad membranam ambientem caluariam, quam almocatin uocant Arabes: à qua etiam membrana uidimus exiguā quandam caluariæ portionem denudatam, quam albam, omni mala infectione immunem, ſimul cum membranæ parte quæ detecta erat, inſpeximus. Quam etiam membranæ oſſiſq; detectionem, non uulnere ipſo contigiſſe, ſed manu prudentis medici factam, quo uulnus melius conſpici curariq; poſſet. Facta quoq; per nos ſedula totius capitis attrectatione, quam etiam poſthac ſæpe adhibuimus, non tantū in parte læſa, ſed & in quauis alia nullum unquam indicium apparuit, per quod ſubeſſe oblæſionem aliquam conijci poſſet: ſed neque ex re ipſa qua percuſſio facta eſt, modoq; ictus, quid tale deprehendi poterat.

Secundo ſupponimus ex ſententia Galeni lib. 5. & 6. Aphor. morbum dici mortalem, uel quia neceſſariò ac ſemper, uel quod ut plurimum mortem affert.

His ſuppoſitis dico primū, uulnera ſupradicta non fuiſſe ex numero mortalium primo modo, hoc eſt, eorum quæ neceſſariò mortem inferūt. quod probo: nam ex ſententia Gal. lib. 6. Aphor. aphoriſmo 18. uulnera cerebri etiam ſatis magna, nō ſunt neceſſariò mortalia: ergo multo minus uulnera huius uiri, quæ ne ad caluariā quidem, nedum ad cerebrū penetrarunt. Idem ſenſit Auic. lib. 3. cap. de plaga & inciſione cutis capitis: inciſionem quæ pertinet ad cerebrū, licet raró, ſanari tamē interdum concedens. Idem quoq; Galenus 8. lib. de uſu particularum, cap. 10. in Ionia Smyrnæ ſanatum ait ſe uidiſſe adoleſcentem, cui alter ex cerebri anterioribus uentribus fuerat uulneratus. *Vulnera cerebri nō neceſſariò mortalia.*

Deinde dico, eadem uulnera nō fuiſſe mortalia ſecūdo modo, hoc eſt, ex his quæ ut plurimū perniciem inferre apta ſunt. Tripliciter enim (ut inquit Galenus 4. lib. Therapeutices) dicitur morbus uehemens, ob principatū patiētis particulæ, ob magnitudinē diſpoſitionis, & tertio ob ipſius malignitatem. Nullo autē horum modorum uulnera iſta magna dici poterāt. Siquidē cutis ſolum exigua pars præciſa erat, nec uenenata, maligna ue ulla affectio uulneribus erat impreſſa. Pręterea uidemus conſimilia uulnera, & his etiā longe maiora, quotidie cuti capitis illata, ſanari perfacile, utpote in quibus nec arteriæ, nec uenæ, nec nerui nota digna oblæſi ſint: & propterea ueluti ſimplicia uulnera, quod Auicēna quoq; teſtatus eſt, facile coaleſcunt.

Quod cõſiderans prudens ſenex in aphoriſmo ubi uulnera letalia enumerat, non capitis, ſed cerebri mentionem habuit, inquiens ueſicam inciſam habere, aut cerebrum, & reliqua. Si quis uero contendat, exigua quidem in ſuperficie apparuiſſe uulnera, uerum oblæſionem ad cerebrũ ipſum uel membranas pertigiſſe: quod tum ex rei ipſius probet euentu, tum ex febre, eryſipelate, paralyſi, ſtupore, quæ ſuperuenerunt: afferatq; pro ſe aphoriſmum 14. ſeptimi libri: In capitis ictu obſtupeſcentia & deſipiẽtia, malum. Item 19. eiuſdem: In oſſis exutione eryſipelas. Rurſus 24. In oſſis præciſione deſipientia, ſi in uacuum apprehenderit. Huic reſpondebit Hippocrates quinquageſimo aphoriſmo ſexti libri, dicens: Quibuſcunque præciditur cerebrũ, his neceſſe eſt febrem & bilis uomitum ſuperuenire. Cui aphoriſmo conſonat illud Auicennæ libro tertio: Cum inciſio peruenit ad cerebrum, apparet febris & uomitus choleræ. Nec ſolum cerebro uulnerato euomunt homines bilem, ſed & dura etiam membrana: ſicuti Galen. eum locum enarrans atteſtatur. Neq; ſat eſt dicere, ſuperueniſſe huic uiro poſterius febrem: ſiquidem accidentia ipſa, quæ pathognomica Græci uocant, ſtatim ipſam paſſionem conſequuntur: id quod docuit Galen. in expoſitione aphoriſmi 12. lib. 1. & in libro de conſtitutione artis medicatiuæ, atq; alijs in locis. Ipſemet quoq; Hippocrates aphoriſmo 58. ſeptimi libri, addidit uerbum, ſtatim, de his accidentibus loquens quæ cerebri cõcuſſionem comitãtur. Tum etiam Alexander tria mala ictum membranarum cerebri conſequi uoluit: conuulſionem uidelicet, deſipientiam, & acerrimum dolorem. Et Celſus bonus Hippoc. interpres, libro quinto, ſi cerebrum, membrana ue eius uulnus accepit, præter bilis uomitum, ſanguinem per nares, & quibuſdam etiam per aures dixit exire.

Non difficilius quoq; reuincentur, ſi qui aut perfractam caluariam, aut ipſa quidem integra, interiorem aliquam membranæ uenam ruptam fuiſſe affirmauerint: oſſe enim fracto, & prædicta eueniunt, & præterea oculi obcæcantur, obmutit homo, & ſine ſomno quaſi dormitans iacet. Diſrupta uero uena, ſanguis exit, qui conglobatus uehemẽtem dolorem excitat. Quo dolore cum hic ſemper caruerit, non conciderit, non bilem uomuerit, non uertiginem aut obcæcationem paſſus ſit, uerisimile eſt, non cerebrum, non membranas oblæſas fuiſſe, ſed nec caluariã, aut uenam perfractam. Credendumq; ea accidẽtia quæ in octauo & duodecimo die euenerunt, & conſequenter mortem ipſam, quæ ex illis eſt ſequuta, non magnitudine uulneris, ſed malitia potius humorum & capitis debilitate contigiſſe. Sic ſentio ego Ioannes Manardus ordinarius medicinæ profeſſor, in quorum fidem ſupradicta exaraui, & manu propria ſubſcripſi. M. D. IX.

EPIST. II. pro domino Benedicto Porto, Patritio Mantuano. De præſeruatione & curatione uariarum affectionum.

QVanquam uariæ ſunt affectiones quibus præſtantiſſimus hic uir infeſtari conſueuit, ferè tamen ab eadem cauſa proueniunt: ſiquidem totius corporis temperatura, ſed præſertim iecoris, uenarumq; calidiore ſicciorecq; tum natura, tum ætate (agit enim primum ultra uigeſimum annum) fit, ut ruffa bilis, & mole, & feruore ultra modum augeatur, quæ per uarias corporis partes delata (utpote ſuapte natura mobilis & uaga) atque etiam interdum quibuſdam alijs ſuperfluitatibus adiuta, uarias in corpore excitat læſiones. Quando enim intimas lacertorum & cartilaginum partes ingreditur, & ad oſſa uſque adigitur, ſubiectas ipſas partes ſeparans, dolores artuum facit. Cum de maioribus uenis ad minores, atque ex his ad minimas, quas capillares uocant, tandemq; ad cutem,

ad cutem, extimasq; partes diffunditur, ſed neque putreſcit, neque admodum uel torrida, uel ſanguini admixta, colorem deturpat & arquatum morbum gignit, qui præſertim in oculis apparet ceu tenerioribus nitidioribusq;. At ſi retorrida ſit, atq; ſanguini admixta, puſtulas excitat, non his abſimiles quæ ex culicum morſu fieri ſolent, quas Arabes ſeres, Celſus exãthemata uocat. Quod ſi ipſa per ſeſe, non aduſque cutim meat, ſed uapores ad eam mittit tenuiores quàm ut puſtulas facere poſſint, pruritum tantummodo mouet: dum uero ad caput coadiuuante etiam eius calore trahitur, ab eoq; aliquid pituitæ ſalſioris recipiens ad os nareſq; deſcendit, ulcuſcula illic, hic cruſtas facit. Si ad oculos palpebraſq;, pruritum lippitudinemq; excitat, præcipue ſi torridior fuerit. Quod ſi forte obſtructione facta computruerit, tertianas febres generabit, uel ueras, exquiſitaſq;, ſi ſyncera ſit: uel nothas & adulterinas, ſi pituitam ob frigidiorẽ uentriculum cruditatem ue genitã, aut ſeroſam humiditatem ſecum habuerit admixtã, uel atram bilem, uel ipſa abſq; alterius rei miſcella ſit tanquã exuſta. Hi autẽ affectus tametſi maiori ex parte faciles uideãtur, & de eorum numero, qui ſint potius dedecora quàm morbi uocitandi, haudquaquã tamen ſunt negligẽdi, quum poſſint ad deteriora, ſi neglectui habeãtur, facile prolabi: narium quidem cruſtæ ad ozenam, cui malo uix ſuccurri poteſt: oris ulcera ad ea quæ aphthas ſcilicet Græci dicunt, quæ ſunt longe periculoſiſſima. In oculis mala lippitudo ſeu inflammatio oriri poſſet, & quæ ad interiores partes bilis, uehementes artuum dolores, quæ ad extimas, mala ulcera, & demum elephantiaſin facere. Accedit quod materia hæc non ſolum propriam habet malitiam, ſed ex contagione occultum quoddam uirus contraxiſſe uidetur. Verum ſi his quæ Deo duce conſcripturi ſumus audiens obſequensq; fuerit, ſperamus eodem ſummo Deo & uero medico opitulante, non modo deterrimas illas labes euaſurum, ſed & à leuiculis iſtis, uel nihil, uel certe exiguum quid detrimenti paſſurum. Diuina igitur ope freti propoſitum aggrediamur.

Duplici, quãtum propoſito attinet exiſtente medicina, altera quæ imminentem, altera quæ iam factum morbum propulſat, utranque exequemur, orſi à prima ueluti à primaria & nobiliore. Rurſus, quoniam tam præſeruatio quàm curatio duplici inſtrumento perficitur, uictu ſcilicet & medicamentis, inter quæ ratio uictus præſtat, ab ea ſumemus exordium. Quandoquidem ipſa per ſeſe interdum ad bonam ualetudinem ſatis eſt, alia ſine ea fruſtra tentatur.

Victus ratio medicamentis præſtat.

Quoniam igitur (ut monſtrauimus) noxæ quibus præſtans hic uir affligi conſueuit, fere à ruffa bile proueniunt, ea ratio uictus inſtituenda eſt, quæ hanc ipſam præcedentem cauſam moderari poſſit & retundere. Vitanda igitur quæcunque eam uel gignunt, uel fouent, aut exacuunt: aſciſcenda quæ reprimunt & cõminuunt. Ex cibis igitur acria, acuta, ſalſa, amara, dulcia: ceu inter olera ruta, ſaluia, ocymum, eruca, mentha, apium tam hortulanum, quod uulgò petroſelinum, quàm id quod etiam apud communem loquendi uſum apij nomen retinet: item ſaluia, amaracus, ſerpyllum, naſturtiũ, tarcon, uulgò draconem dicunt, braſſica, cherefoliũ, anethum, fœniculum, libanotis (quem rorem marinũ dicunt) allia, cepæ, porra, atq; id genus cætera ſunt penitus fugienda. Item raphanus uterq;, tam ſcilicet qui radix dicitur, quàm qui armoracia, rapa, paſtinaca, ſiliquaſtrum, ſeu piperitis, inula, ſinapi. Conueniunt aquatilia & acida: qualia inter olera lactuca, intybus tam ſatiua (quam endiuiam) quàm aruenſis utraq; (quarum alterã radiculam, & alteram cicerbitam uulgus nominat) item portulaca, lapathon (pręſertim acetoſa quæ dicitur) pręterea olus quod Arabes aſpanac, nos nomine paulùm mutato ſpinaciũ dicimus, atriplex pampinella uocata, blitus, bugloſſus, trifolium acidum. Hæc poſſunt uario modo parari: ſed quoniam debilioris uentriculi eſt, melius eſt coquantur, & ut ex calidis & odoratis quippiam miſceatur. Ex fructibus, nuces iuglandes, ſtrobili, hoc eſt,

pinei nuclei,caſtaneæ,penitus dimittenda: ceraſia,mora bene matura,mâla & noſtratia & punica dulcia,ficus,uuæq;,cuncta hæc ſi admodum dulcia ſunt,non conueniunt. Poteſt interdum ſumere,maxime frigidiore tempore,auellanas: quæ licet ab Auicen. lib. 2. ponantur inter biliosa, in 3. tamen dicuntur hepati conferre: amygdalas,& cum ſuis acinis paſſulas,caricas,piſtacia, ſuoq; tempore cotonea,ſorba,meſpila. Congrua ſunt pruna,maxime quæ damaſcena,& quæ myrobalana dicuntur,ceraſia,mâla item acida, & ex piris quæcunq; fragilia, non multum dulcia, punica uel acida uel media, medica cortice,ſeminibusq; abiectis,cucurbita omphacio condita. Ex carnibus laudantur præ cæteris pulli cohortales,præſertim fœminæ,& quæ in alborem potius,quàm nigrorem declinent, & ex maribus qui nondum iniere,capi iuniores,hœdi,uituliq; lactentes,anniculiq; uerueces. Conceduntur perdices,phaſiani,coturnices(uulgò appellari ſolitæ: non autem ueræ coturnices,quæ ſunt illæ quas uocant qualeas) capreoli iuuenes,alæ anſerum & anatum. Alas autem cum dico,non pulpas intelligi uolo, ſed eam partem quæ ad uolatum deſeruit. Damnantur columbi, anſeres,anates, præter eas partes, quas ſuprà conceſſimus:boues,cerui,&omnis caro durior,uetuſtiorq;. Piſces maritimi,fontium uel fluminum,inter duros teneroſq; medij cōducunt,præcipue uero ſaxatiles: nocui ſunt quos ſtagna & lacus limoſi educant,& qui teneriores uel duriores. Oua gallinarum recentia,mollia,omni tempore, præterquam in uehementi æſtu conceduntur: quo etiam tēpore ſi aceto,aut omphacio condiantur,ſecure ſumi poſſunt: dura,præſertim frixa,omnino prohibentur, & ſimiliter cæterarum auium quocunque modo parata ſint. Lac, caſeus recens,ſi bene concoquantur, proficua ſunt. Indicium bonæ concoctionis,ſi neque ructus acidos aut fumidos concitant, neque præcordia,aut uentriculum grauant. A uetere & ſalito caſeo penitus abſtinēdum.

Lactis & caſei bonæ concoctionis notæ.

Potus ſit uinum album,clarum,debile,odoratū, & quod ad acidum potius uergat quàm ad dulce,æſtatiſq; tempore moderatè dilutum. Nigrum,craſſum,dulce, potens,in totum dimittatur. Panificia omnia,item lagana, & id genus cætera uitanda: furnaceus tantum panis & bene fermentatus ac coctus edendus, cuius nihilominus cruſta extima dimittenda: heſternus admodum idoneus: calidus ueluti hoſtis formidandus. Condita omnia,præſertim cum melle, inutilia. Ex his uero quæ ſaccharo condiuntur, ſumi interdum poſſunt pruna,cucurbitæ, intybi,cotonea, atque alia quæcunque ſuperius laudauimus, modo ſine calidis aromatibus ſint præparata: hæc enim tum in his, tum in cæteris cibarijs ſunt fugienda. Aromata cum dico, ea intelligo, quæ uulgò ſpecies dicuntur: quibus ſi omnino uelit uti,confici in hunc modum faciat,ut accipiātur,Coriandrorum ſecundum communem modum paratorum,ſandalorum citrinorum,florum labruſcæ,cinamomi electi pares portiones, quæ in tenuiſſimum puluiſculum redigantur. Conceditur etiam uſus illarum placentularū, quas martios panes uocant,præcipue ſi unà cum amygdalis,cucumerū,cucurbitarumq; ſemina receperint. Item cōmode adhibentur eadem ſemina per ſe ſaccharo operta. Inter omnia uero id genus bellaria,id mihi præſtantius uidetur,quod ex ſaccharo, roſarumq; ſucco in hunc modum conficitur: Saccharum quamalbiſſimū inſtar farinæ tenuiſſimæ teritur,atq; ſuperfuſo tanto roſarum ſucco, quantum ſat ſit, placentulæ aut panes uaria forma conficiuntur, qui in ſole quoad ſicceſcāt,operti linteolo,dimittuntur:demum reponūtur, & toto anno conſeruantur. Quod præter id quod delicatius eſt,hoc etiam cōmuni ſaccharo roſaceo præſtat, quod uentrem ſicut illud non retinet. Iurulentis,elixiſq; potius quàm aſſis & frixis utatur. Et ſi interdum aſſis uti uoluerit,non ſint admodum toſta, ſed alba & mollia,ac prunis ceraſijſq; acidis oppleta, & omphacia uua, aqua roſacea,aceto ue ſimiliter roſaceo, aut mâli medici ſucco,uel punici,aut aliquo generis eiuſdem condita. Aeſtu quoq; uehemēti ingruente,haud prætermittatur, quin

aut

aut portulaca, aut cucurbitæ fruſtum, aut lactuca, aut quid ſimile cum carnibus elixetur. Ex herbis quas ſuprà laudauimus, additis etiam cõdimenti & uentriculi gratia ramuſculis odoratarum, & intinctus tuceta'ue cum aceto, omphacijq́, uel punicorum ſucco, & cum recenti caſeo, ouiſq́, quam tortam uel tortulam uocãt, & conſtrui & comedi interdum poſſunt non illaudabiliter. Circuncidenda omnis negocioſa cogitatio, uel actio ſecundum cibum eſt. Conclaue eius æſtate quidem aquilonem, hyeme ſolem orientem ſpectet: meridionalem proſpectum omni tempore deuitet, morámque in ſole, & quantum fieri poteſt maxime caueat ſub eodem deambulationem: ignem præterea, & multo magis fumum: &, ut in ſumma dicatur, totius corporis, ſed maxime capitis calefactionem. Somno & quieti potius quàm labori & uigilijs innitatur: iram, clamorem, cõtentionem, triſtitiam, longam lectionem, immoderatiorem Veneris uſum, famem, crapulam, cruditatem, uelut hoſtes fugiat. Cubile & ceruical quibus quieſcit, non multum mollia ſint, lana potius aut coto uel goſapio quàm pluma oppleta. Caput in lecto ſublime habẽdum, corpus nũquam ſupinum, non ſemper dextro lateri incumbens, hyeme tamen minus nocue, & omni tempore in ſomni initio: dormire uero ſuper faciem nullo modo debet. Summa ope nitatur, ut ei quotidie uenter eat. Et ſi in hoc opere natura nimis hebeſcat, aliquo auxilio ex his quæ infrà ſcribam, excitetur. Hæc igitur pro uictus ratione hactenus dicta ſint: nunc ad pharmaceuticen accedendum.

Peracta ea purgationis ſerie, quam ſuperioribus diebus ſcripſi, ſi initium aliquod non perſenſerit earum affectionum, quibus oblædi inſueuit, ab omni penitus medicamento interquieſcat, donec ſol Geminos ingreſſus ſit, hoc eſt, ad 13. uſque Maij diem: quo tempore ſi uel pruritum, uel puſtulas, uel alium quempiam eorum affectuum, qui eum affligere conſueuerunt, emergere cognouerit, ſtatim ex ea uena ſanguinem mittat, quæ annularem mediumq́ digitum dextræ manus interiacet, ex eaq́ circiter ſex ſanguinis uncias hauriat. Poſtera die quatuor uncias caprini ſeri, cum ſucci roſarum puriſſimi uncia, in aurora bibat: frigida quidem, ſi id ſtomachus tolerat: ſi minus, calida. Quem potum continuis ſeptem diebus eadem hora cum acceperit, adijciat drachmam unam cum dimidia rhei barbarici electi & purgati, & ſeſquiſcrupulum nardi celticæ, cunctaq́ ſimul in uitreo uaſe per totam noctem adſeruentur, & mane quod excolatum fuerit tepidum bibatur. Sed quoniam in nobilis huius medicamenti mentionem incidimus, de quo nõnihil ambigere hic eruditus iuuenis uidebatur, non alienũ erit pauca de eo ſubijcere, ex quibus quæſtiones quoq́ nonnullæ abs te propoſitæ diluantur.

Quod uulgus medicorum & officinæ omnes nunc rheum barbarum uocant, & Punici rauedſeni, hoc Celſus radicem ponticam, Dioſcorides rha, & iuxta quoſdam rheon, ſecũdum alios rhian, Plinius rhecoma, Galenus quemadmodum Dioſcorides interdum rheon, interdum rhian, aliquando rheon ponticum appellat. *Rhei barbari plura nomina.* Eo antiqui ad uentris purgationem non utebantur, ſed antidotis miſcebant, & ad pleroſq́ uſus alios adhibebant, quos operæprecium non eſt hoc loco referre, quando ex Plinio, Dioſcoride, cæteriſq́ facile diſci poſſunt. Primus (quod meminerim) Auerrois Cordubenſis Galenum cæteróſque medicos taxans, qui conſtringere etiam putarunt, tantum abeſt ut ſubducere uentrem crediderint, inter cætera purgantia medicamina eſſe ſcripſit præcellentiſſimum. Quem ſequutus Ioannes Damaſcenus cognomento Meſue, ubi medica pharmaca ſolutoria, quæ benedicta uocat, recenſet, ſerioſam & honorificam illius mentionẽ facit. Cui hac in re, ſicuti & in reliquis, recentiores medici credentes, tanti illud fecerunt, ut aliquando auri precium pari pondere æquarit: neque ad alios ferè uſus noſtro æuo accommodant, quàm uel ad bilis uacuationem, uel ad inteſtinorum difficultates, uel ad eos qui de ſublimi aliquo loco ceciderunt. Non prætereundum tamen ſilentio, poſſe cuipiam

uideri, Serapionem iuniorem solutoria ui illud præditum existimasse, quum in de simplicibus medicamentis libro scribat, dari in omnibus in quibus datur agaricum. Verum cum uerba illa non ex propria, sed ex Diosc. sentētia proferat, nec sit (quod plerunq; peccat) satis fidus interpres, audiamus ipsum Diosc. sua uerba personantem: uidebimusq; id nō ex Dioscoridis, aut Serapionis opinione, sed potius de peruersa uerborum Dioscoridis, uel lectione, uel intellectione, uel interpretatione prodijsse. Ait siquidem ipse Dioscorides: „ Modus seu dosis pariformiter agarico ad „ unumquenq; affectum eodem drachmæ pondere. Quod si quis contendat Dioscoridem his uerbis sensisse, omnibus uiribus pollere rheon quibus agaricum, is & Galenū incuriæ, & Auerroin crimine falsi accuset necesse est. Illum quidem, quoniam ex Dioscoride non didicerit rheon sicut agaricon inter cathartica reponendum: hunc, quod talem ignorantiam perperàm antiquitati impegerit, & se quasi nouum tam nobilis medicamenti inuētorem iactanter & falsò prædicet. Magis autem mouet me Paulus, qui lib. 1. suæ medicinæ cum dixisset, rhesinam, terebinthinam oliuæ magnitudine uentrē ciere: subdit, magis autem subducere uolentes parum quid rhu admiscemus. Est autem rhus (uulgò sumac dicunt) Dioscoride, Galeno, cæteris, experiētiaq; ipsa testante, medicamen uehemēter uentris adstrictiuum: quo fit ut suspicer, librarij culpa deesse e literam illi dictioni, legēdumq; rheu, non rhu. Verū hæc ambigendo potius quàm decernēdo dicta sint: nondum enim Paulum uidere potui, aut quæ scribūtur ab eo proprio cap. de rheo: quamuis legerim apud medicum non magnæ autoritatis, ex sententia Pauli, quod mundificat. Quicquid tamen sit, non est ambigendum eam prærogatiuam non habuisse apud antiquos inter cathartica, quam nunc habet. Quæ res non mouere nos debet, ut minoris illud hac in re faciamus. Quandoquidem neq; myrobalanos inter solutoria medicamina, nec senam, nec mannam, nec siliquā Indam, quam uulgò casiam uocāt, ex purgātibus nunc præstantissima, habuerunt: moschum item, camphorā, sandalos, ambram, nobilissima quidem & efficacissima medicamina penitus ignorarunt, aliaq; permulta nostro æuo explorata, & supreme celebrata. Antiquos cum dico, Galenum, & eo uetustiores intelligo: qui non propterea tamen accusandi sunt: siquidem nec omnia cognoscere, nec eorum quæ cognoscebant, omnes etiam uires scire potuerunt. Nec enim falsò (quod Auerrois innuere uidetur) rheo adstrictoriā uim attribuerunt: ipsum nanq;, sicuti pleraque alia, utraq; ui pollet, adstrictoria uidelicet & purgatoria. Ex Ioannis Mesue & Auerrois, ac recentiorum omnium autoritate, ipsaq; experientia didicimus igitur rheum barbarū inter medicinas bilem pituitamq; expurgātes, esse pereximium, adeoq; ab his nocumētis quæ secum reliqua cathartica afferre consueuerūt, immune, ut pueris, prægnātibus, cæterisq; imbecillioribus tutò exhibeatur. Esse autem iecinori congruentissimū, non solum hi, sed & Plinius & Diosc. Galenusq; cōtestantur. Quod uero particulatim bilem à capite educat, non legi penes idoneū autorem. Plinius tantum bibi contra capitis grauitates affirmat: quas tamen ut in pluribus, non de bili naturali & impermista, sed de alijs potius humoribus pendere apertū est: siquidem bilis ipsa aliorū humorum cōparatione suapte natura leuis est. Dioscor. febrientibus cum melicrato, infebrientibus cum œnomelite, phthisicis cum passo, stomachicis masticatū exhibet. Plinius pro uarietate morborum modo in uino, modo in aqua, modo in passo. Communis usus medicorū habet, ut uel formetur in catapotia, uel cum aquis arnoglossi in intestinorū difficultate, uel deuolutis: apij, aut intybi, in febribus bibatur. Nos pro morborū uarietate, patientis tēperatura, cōsuetudine, ætate, atq; id genus cęteris, modo huic, modo illi rei miscemus, prout tamē cōducere arbitramur, ut nihil perpetuū habentes, ita à maiorū uestigijs, ratione ac experimēto nō discedentes. Omnibus autē quantum potui libratis, optimū duxi, si à te quo præscripsi modo sumeretur. In qua re præter

Antiquis plura incognita quæ à recētioribus peruestigata.

Rhei barbari uires innocuæ.

re præter rationes & experimenta, Ioannis quoq; Damasceni autoritas mihi suffragatur. An uero idem modus socijs conueniat, decernere non est, nisi cum earum, quas diximus, rerum cõsideratione. An cum casia sumẽdum, anceps quæstio est, & utrinq; rationibus autoribusq; munita: sed præter efficaces satis rationes, huiuscemodi cõmistio experimẽtis multifariã quotidie cõprobatur. Mediocris autẽ modus erit, ut ex casiæ liquore sex drachmæ, ex rheo barbaro una recipiatur: quibus si Mesuæ credimus, scrupulum spicæ superaddemus. Hæc etsi περίεργως, non tamẽ intempestiue uideor attulisse, ut quæsitis satisfacerem. Iam redeũdum unde discessimus: Docuimus quid agendum, si nulla se ostenderit consuetarũ affectionum, priusquã sol geminos attigerit: nunc docẽdum, quid agendum si quid ante id tempus apparuerit. Quãdocunq; igitur imminere quempiã eorum affectuũ animaduerterit, statim cubiti interiorem uenam hepatiten uocatam, secet, indidemq; selibram sanguinis hauriat: siquidem, ut docet Galenus in lib. de phlebotomia, atq; alijs locis, non solum his qui actu ægrotant, sed & his qui uel ægrotare cõsueuerunt, uel iam ægrotaturi sunt, sanguinem mittere debemus. Neq; est quod uereatur sanguinis missionem, quasi oculis inimicam. Quãtum enim immoderata, spiritus uacuando uisum hebetat: tantum moderata, redundantes humores demendo, & uapores qui sursum feruntur distrahendo, acuit & refocillat. Adde, quod non est in præseruando à defœdationibus huiusmodi cutis, & artuũ doloribus, ullum magis præsentaneũ & efficacius remedium. Qua peracta, si iam apparuerũt rosæ, purgationem prout suprà descripsimus perficiat. Si minus, loco succi rosarũ, capnij, hoc est, fumariæ, uel, ut uulgò, fumi terræ succum eadem mensura sumat: qui & depuratus sumi potest, & ut est ex herba ipsa extractus. Sed hic quidem minus mollit, & uentrem magis confortat, ille econtrario. In eoq; sumendo non alijs regulis utendum, quàm quibus in reliquis potionibus, quos syrupos uocant. Potest calidus, potest frigidus sumi, tepidus non debet: cætera autem, prout in purgatione Maij descripsimus, exequatur. Nec tamen prætermittat, quo minus anteaquam rosæ desinãt, octo uel decem diebus succi unciam cum sero caprino sumat, & purgationis loco non amplius rheum, sed uncias duas succi cum tribus quatuor ue heminis eiusdem seri. Hoc pacto ergo Vere purgãdus est. Vnum tamẽ præterijsse uideor haud prætereũdum, quid scilicet acturus sit, si nec antequã sol geminos attingat, nec cum attigerit, quicquam molestiæ persenserit. Dicendum cuncta esse pariformiter exequẽda, præter phlebotomiã: quam nisi uehemẽtior iam æstus esse ceperit, nolumus prætermitti: est enim magna præseruationis pars, ut suprà mõstrauimus. Iunio mense, septẽ uel octo diebus aquam in qua maduerint intybi flores, mane bibat. Macerandi autem hoc modo: Flores mane colligũtur, & usq; ad uesperã in umbra expansi cõseruantur: dehinc aqua pluuiali uel fontis quãta bene tegãtur, infunduntur, igni appositi in uitreato uase cõcalescunt: dum bullire occipiunt, deponũtur, & tota nocte sub diuo uas custoditur: mane excolantur, & uncia syrupi ex succo rosarũ addita, ex colatura unciæ tres bibũtur. Vltimo die plus syrupi adijcitur, hoc est, ad uncias 4. Mense Iulio aqua hordei supremo tantum cortice purgati, cum uiolaceo syrupo eodem modo bibatur, aucto pari mẽsura ultimo die syrupo. Augusto, aquæ per destillationem ex intybo & fumaria in duplici uase factæ, eodem modo cum saccharo bibantur, ultimoq; cum his uncia medullæ pinguis casiæ: obseruata tamen tepidiore die, hoc est, qua uel Aquilo perflet, uel imbres ingruãt. Autũnali peracto æquinoctio, uehemẽtiore purgatione utendum est, hoc modo: Accipiantur succi fumariæ, lupi salictarij, domesticæ intybi, rosarũ, singulorum pondo unc. decem, polypodij, foliculorum senæ, epithymi, singulorũ pondo unciæ tres, florũ buglossi hortensis, uiolarũ, Mei, seminis intybi, singulorũ pondo drach. duæ, omniaq; simul coquãtur, arte in huiuscemodi rebus cõsueta: sic, ut flores postremo apponãtur, expressioneq;

Venarum sectio an uisum hebetet.

facta, & addito liquori quantū ſatis ſit ſacchari. Conficiatur medica potio, quæ abſq; alterius liquoris admiſtione bibi poſſit: ex qua ſingulo quoque mane unciæ tres bibantur, donec tota ſit ebibita: ultimo tamen die addantur tres drachmæ eius medicamenti quod ad Hamech Arabem quendam autorem refertur. Si qua uero uentriculi ex huiuſmodi, uel alijs purgationibus relicta fuerit imbecillitas (ferē enim medicamēta ſtomachum oblædere conſueuerunt) ea facile ſaccharo roſaceo remouebitur, tribus horis ante cibum ſemuncia ter aut quater accepta. Hyeme purgatio non uidetur admodum neceſſaria: non ab re tamen fuerit ſumere interdum, auſtro maxime perflante, ſcrupulum, ſemidrachmam uel drachmam catapotiorum, quæ habent pulueris picræ, rhei barbari, agarici, foliculorum ſenæ, roſarū, ſingulorum pares portiones: omnia per ſe teruntur, & cum roſaceo melle in catapotia rediguntur. Proderit etiam interdum ſemunciam diarhodon, tribus ante prandium horis eſitaſſe. Hæc ad generalem præſeruationem ſatis ſunto, deinceps nonnulla ad particularem conferentia ſubijciam.

Oculi frigida potius inſperſa quàm per manus admota, ſingulo quoque die ieiuno abluantur. Conficiaturq; pila ex panno lineo mediocriter tenui, quæ ex æqualibus partibus roſarum, pompholygos, id eſt, tutiæ, myrobalanorū citrinarum impleatur, ex eaq; poſtquā imbiberit roſarum, & ſolani aquas, oculi & palpebræ multoties ita contingantur, ut humor in eis aquarum remaneat. Nares ſæpe ex oleo roſaceo & arnogloſſi ſucco illinantur. Os modo ex aqua frigida cum pauco aceti, modo ex lacte, modo ex lactucæ ſucco, modo ex arnogloſſi aqua abluatur. Prodeſt etiam mādere interdum mala acida, oxylapathon, immaturas amygdalas, mora ſimiliter immatura. Præcipuum eſt gargarizare pluuialem aquam frigidam, in qua gallæ immaturæ excoctæ ſint. Facies uniuerſa ex panno lineo madefacto in aqua deſtillationis florum ſalicis, cui tertia pars ſucci limonis ſit adiecta, ſæpenumero foueatur. Corpus uniuerſum, uel ſaltem brachia, crura, genitalia, lauentur aliquando aqua tepida, in qua flores nimphææ, roſarum, uiolarum, & folia fumariæ, lapathi, arnogloſſi, hordeumq; bullierint.

Exequuti quæcunq; ad præſeruandum uiſa ſunt opportuna, iam tempus eſt ut quæ ad curationem attinent, aggrediamur. Siquidem uix fieri poteſt, ut quæ dicta ſunt omnia ad unguem fiant: quæ tametſi ſeruentur, nihil tamen uetat quo minus iam tanta ſit in humoribus membriſq; facta impreſſio, ut nihilominus naturam aliquo modo à tot malis uinci neceſſe ſit. Summatim igitur & per compendium iſtarum affectionum curationem exequamur.

Lippitudo, ruborq; oculorum, ſi leuis fuerit, per ſolam aquam roſaceam biduo frigidam, nō tepidam, tollitur: quod ſi ultra quatuor dies prorogetur, aloës parum primo aqua roſacea, uel ſi hoc non ſufficiat, uino albo nocte maceretur, mane gutta aquæ, uel uini oculis inſtilletur. Si fortior, cucurbitulæ infra latum ſpatularum os admoueantur, è quibus ſi cutis fuſcior efficiatur, incidenda ſcalpello eſt, cucurbitulæq; iterum admouendæ. Succus ſolani oculis inijciatur, panniculus ex eodem ſucco expreſſus oculo clauſo ſuperponatur. Stuppa quæ album oui biberit, cui miſtus optime ſit puluis roſarum, acaciæ, corticum aridorū mali punici, frontem comprehendat & tempus cui oculus læſus ſubiacet: aut collyrium album abſq; papaueris lachryma cum eodem ſolani ſucco primis diebus oculis inſtilletur cum muliebri lacte: poſtea parum ſarcocollæ addatur: & demum imminuto ardore, aqua in qua fœnum græcum bullierit, reſiduum diſſoluet. Narium uero cruſtis medetur butyrum recens, uiolarū aqua bene ablutum, aut adeps gallinæ recens lota cum aqua nimphææ. Aut hæc mixtura: olei uiolati pondo unciarum trium, medullæ cruris uituli pondo unciarum duarum, tragacanthæ, ceræ albæ, ſingulorum pondo unius unciæ: ſolutis quæ ſoluenda ſunt, reliqua miſceantur. At ſi per hæc cruſtæ non reſoluantur,

ſoluantur,

ſoluãtur, ad fortiora ueniendum: quale eſt quod habet, butyri recentis ſucco ſemperuiui abluti, ceruſſæ lotæ, ſingulorum pondo unciæ unius ſemis: olei nimphææ pondo unciæ unius: lithargyri, plumbi uſti eloti, ſandalorum citrinorum, ſingulorum pondo unciarum trium: ellebori albi, camphoræ, & magna urgente neceſſitate, argenti uiui, ſingulorum pondo unius ſcrupuli, ceræ albæ parum. Quicquid autem horum fiat, ſemper antea uapor aquæ calidæ per nares attrahatur.

Puſtulis oris proderit in initio collutio ex aqua cœleſti, in qua ſemen roſæ & gallæ decoctæ ſint. Item ex lacte, in quo ferrum candens multoties ſit extinctum. Sedato autem feruore, butyrum cum melle roſato inter præſtantia remedia connumerari debet: aut extrahito ſuccum ex toto malo punico acido cum cortice ſuo contrito, addito tantundem mellis roſacei: facitóque omnia tandiu ſimul bulliant, donec mellis craſſitudinem habeant. Quod ſi efficacius remedium deſideras, adde tertiam partem pulueris conchularum glandium aduſtarum. Et ſi adhuc efficacius, ſextam aluminis ſciſſilis uſti ſuperaddito. Illud tamen haud prætereundum, in omnibus huiuſce capitis affectibus, poſt uniuerſales purgationes cucurbitulas, ut ſuprà in oculis monuimus, ceruici eſſe admouendas, hirudinesq́ prope locum patientem. Ad pruritum genitalium, accipiatur album duorum ouorũ recentium, ſucci ſemperuiui, olei roſacei, ſingulorum uncia, farinæ fabarum uncia ſemis, cuncta in mortario plumbeo tandiu agitentur, donec congrue craſſeſcant.

Hæmorrhoidum amotionẽ non ſcribo, quoniã prouocari potius debent quàm repelli. Tertiana uero, & regius morbus, præſentem medicum deſiderant. Hæc ſunt quæ in præſentia mihi occurrẽre ad huius præclari uiri præſeruationem, curationemq́: quem iſtis, iuuante eo qui eſt uera ſalus omnium, ſperamus priſtinæ integritati decoriq́ reſtituendum. Vale. VI. Aprilis. M. D. IIII.

EPIST. III. Ioannes Manard. Ferrarienſis medicus, Franciſco Gaballo eiuſdem artis profeſſori eminentiſs. S. P. D. De Theriaca.

INter reliquas errorum cauſas qui proximis ſeculis in medicina accide runt, hanc fuiſſe non minimã puto, quod medici nihil de ſimplicibus medicamentis cognoſcentes, ſeplaſiariorum & pharmacopolarum arbitrio compoſitiones medicaminum permiſerunt. Inde enim factum eſt (ut reliqua nunc taceam) quod generoſa illa antidotus, ab Andromacho ſeniore Theriace, à iuniore Galene (non à Galeno medico eius ſibi nomen uſurpare cupiente, ut credere uiſus eſt Auicenna, ſed à tranquillitate) uocata, uel omnibus, uel certe pluribus poteſtatibus carere inuenta ſit, quas ei antiqui medici adſcripſerunt. Huic tu rei prudentia tua occurſurus, maximum in eius compoſitione errorem, peculiari commentario ſuper hoc ædito caſtigaſti, oſtendens feras illas quæ in antidoto erant ponendæ, quibus uidelicet theriaci paſtilli cõcinnantur, non ex Aegypto petendas, ſed in media ipſa Italia reperiri. Nec ſatis tibi hoc uiſum ad bonam conficiendam theriacen, ſed Andromachum eius inuẽtorem ſectatus, Neronis primarium medicum, aliumq́ Andromachum prioris filium, & Demetrium Antonini Cæſaris ſimiliter primarium medicum, aliosq́ complures, Galenumq́ demum ipſum, non manibus quidem proprijs, ut illi, ſed tibi obſequentium ſeplaſiariorum, tam ſalubre medicamentũ in ampliſſima Venetiarum urbe, quæ noua quaſi Roma dici poteſt, præparaſti: ad quam ceu commune Europæ emporium, licet ueriſimile ſit ueluti olim Romam, tum à Creta Venetorũ imperio parente, tum à cæteris orientalibus locis, ſimplicia medicamenta tantæ compoſitioni idonea fuiſſe apportata. Ego tamen nimis fortè in hac, ſicut in omni re medica timidus & curio

ſus, non uereri non poſſum, quin aliqua adhuc uel defuerint penitus, uel uitiata appoſita ſint: non quod de tua fide & diligentia ambigam, ſed quod res quaſdam, uel non afferri, uel non ſine macula, uel in totum ignorari puto. Eæ ſunt: Balſamus, myrrha, rheon, amomum, cinamomum, caſia, ſchœnoanthos, nardus Indica, malabathrum, lemnia, cardamomum, dictamnum, petroſelinon, ſcordion, radix pentaphylli, thlaſpi, atque in hedychroo magmate, quod alindaracaron Arabes uocant, aſpalathon, calamus odoratus, xylobalſamum, maron.

Balſamus & myrrha. Verum enim opobalſamum, uel ad nos non affertur, uel ſi affertur, tanti precij exiſtit ut totius antidoti precium præuertat: duodecim enim drachmas, præter id quod in hedychroo apponi debet, tota Andromachi compoſitio recipit, quæ octodecim libras parum excedit. Vix tamen crediderim, ſyncerũ & recens afferri. Nam quod hactenus uidere potui, odore, colore, ſubſtantia, longe à qualitatibus ueri diſtat. Sed & Galenus uarijs adulterari id modis quæritur, inueniriq́ꝫ in optima myrrha opobalſamum, quod intra corpus aſſumptum mortiferum eſſet: niſi forte extra hoc periculum nos ſumus, qui non optima ſolum, ſed bona etiam myrrha caremus: nam quæ myrrhæ loco habetur, pro odore ſuaui teterrimum uirus obolet.

Rheon. Rheon ſcribunt Plinius & Dioſcorides radicem abſque odore, coſto nigro ſimilem, cum id quod in uſu eſt, nullam cum coſto nigro ſimilitudinẽ gerat, magnumq́ꝫ longe odorem, nec inſuauem, iactet.

Amomum & cinamomum. Verum amomum, id eſt βοτρυώδες, & ueluti uua, neſcio ſi Italia hoc ſeculo uidit, ſicuti, quod multi forte mirabuntur, nec cinamomum. In quo ideo diutius eſt immorandum, quod neminem adhuc audiui ambigentem, id quod paſſim ex India, præcipue à Luſitani regis claſſe, in Europam inuehitur, eſſe uerum cinamomum. Quod tamen non eſſe, ex Galeni uarijs dictis in lib. de Antidotis, facile patêre poteſt, cinamomum dicentis eſſe arbuſtum ſex uel ſeptem plus minus adnaſcentes ramuſculos habens, longitudine inæquales, ita tamen ut maior ſemipedem Romanum non excedat, & id quod optimum eſt, indicibilem quendam ſuper omnia alia odorem habere, guſtuq́ꝫ aliquatenus calefacere, non uſqueadeò tamen, ut cum triſtitia mordicaret. Colore tale, quale ait Galenus: » ὡς εἴτις μίξειε τὸ τοῦ γάλακτος χρῶμα » τῷ φαιῷ μετὰ βραχέος τοῦ κυανοῦ καλουμένου. id eſt, ut mihi uidetur, colore albo ad fuſcum & ſubcyaneum tendente. Eſſe eius ſex genera, quatuor uidelicet inter optimum & peſſimum: quod quidem peſſimum exiguo interuallo ab optima caſia minime mirandum diſtare, cum ea in cinamomum aliquando conuertatur: quemadmodum poſt Galenum in libro ſecundo ſuæ medicinæ ſcripſit Auicenna: uidiſſe enim ſe ait Galenus caſiam adeò altam & uberem, ut ad arbuſti aſcenderet magnitudinem, ramuſculoſq́ꝫ quoſdam mitteret, uiſu, corticis tenuitate, odoreq́ꝫ & guſtu exacte ſimiles cinamomo.

Caſia. Ex quo dicto intelligere quoque licet, quantum uulgaris noſtra Caſia diſtet à uera, nihil cum cinamomo habens commune, tetra cum ſit, inodora, & penitus aſpernabilis, imò nihil habens quare caſia putari debeat: ut Dioſcoridem & Plinium legenti, remq́ꝫ ipſam in manu habenti, facile conſtabit. Caſiam cum dico, aromatiten intelligo, quam officinæ Ligneam uocant: aliam enim, cuius nunc cõmunis eſt ad aluum leniendam uſus, ſcio antiquis penitus incognitam. Inter illas, id eſt, aromatites, ea eſſet eligenda, quæ Gizi, non Gizir, ut putauit Hermolaus, barbarico nomine dicitur: quæ adeò ſimilis eſt cinamomo, ut duplum eius pro cinamomo, Galeno teſte, poni poſſit: qui Quinto accedendum non putauit, dicenti non ſecus eos facere, qui carentes cinamomo duplam caſiam accipiunt, his qui dicerent, dum caremus phalerno, uel uino Cretico, duplum uiliſſimi uini bibendum: & eos qui ſimilagineum panem non habent, debere duos furfuraceos eſitare. Non enim ait Galenus, ſimile quid his faciunt, qui caſiam cinamomi loco accipiunt: ſed illis aſſimilantur po

tur potius,qui cum forti careant uiro ad pondus ferendum idoneo, duos ei ſubſtituunt debiliores. Hanc Gizi appellatam,theriacæ imponere deberemus,& carentes cinamomo,pro ſimplo cinamomo duplam accipere. Fiſtularem autem uocatā, omnium uiliſſimam,& propterea theriacæ non imponendam ſcripſit Galenus:eſſeq́ paſſim cognitam,exteriorem quidem corticem,quem fiſtulam uocant, fortem habentem & odore & guſtu,interiora debiliſſima,adeò ut nullius ſint utilitatis.

Nardus. Carere nos Indica nardo quis dubitet, qui Spicam quidem uocari apud Galenum legerit,eſſe tamen radicem? Sed & in ea theriaces præparatione,quam cæteris ueluti conciſam magis & manifeſtiorem præfert Galenus,ſic ad uerbum carmine quodam ſcribitur: Thermentinæq́ rheſinam,nardiq́ radicem Indicæ. Ad nos uehitur ſpica,atque utinam nardi eſſet; ſuauitate enim odoris penitus caret,& ſaporis eſt ualde ingrati.

Schœnoāthos. In flore etiā Schœni idem accidit: cum enim ſcribat Democrates, ſchœniq́ non feſtucarū, ſed floris:ad nos feſtucæ portantur,non flores:ſed in hoc magna uis non eſt: ſiquidem Galenus herbam laudat.

Malabathrum. Lemnium ſigillum. Malabathrum quis noſtro ſeculo cognoſcit? Ego toto uitæ meæ tempore, uix unicum uidere folium eius potui: ſicuti & Lemnij uocati ſigilli, glebulam. Nam quæ paſſim ſub nomine terræ ſigillatæ uenditur,nec facie, nec uiribus ueræ ſimilis exiſtit:alioqui Galeni quoque temporibus tam apte adulterabatur, ut dignoſci à legitima non poſſet.

Cardamomum. Cardamomi,quod Arabes cordumeni nominant,tria habemus genera, odorata illa quidem,&cum cæteris aromatibus in uſum uenientia,longe tamen ſicut mihi uidetur,à quatuor generibus diſtantia,quorum meminit Plinius.

Dictamnus. Dictamno,niſi eam rurſus Venus ab Ida ſylua deportet,omnino deficimus: flore enim,caule, & ſemine carere debet: quibus noſtra hæc uulgaris maxime abundat: radicem uero habere tenuem,& inutilem,quæ noſtræ magna & ad uſum ſola ueniens,neglectis folijs,quæ imponenda eſſent pharmaco,non radix.

Petroſelinum. Sed carere nos balſamo & malabathro,quæ & precioſa ualde, & à longinquis regionibus petenda,non eſt mirum. At quis non miretur ſimul & ægreferat, petroſelinum,& therebinthi rheſinam nos deſiderare? Quod enim uulgò petroſelinum uocamus,uel apium eſt, ab antiquis dictum hortulanum; uel quicquid tandem ſit,conſtat eius ſemen non id eſſe quod theriacæ miſcendum iuſſit Andromachus:præfertur enim reliquis,Galeno teſte, macedonicum,& macedonicis extreaticum,in hoc alia excellens,quod amariſſimum & acerrimum exiſtit. Noſtratis autem ſemen,ut acredinis cuiuſdam particeps fortè uideri poſſit,omni tamen prorſus caret amaritudine. Sed poſtquam macedonico carendum erat,utinam Epiroticum haberemus,quod Galeni tempore (tanta erat ueri æmulatio) in Macedoniam per Theſſalonicen apportabatur, ut pro macedonico uendi poſſet. Recentiorum autem negligentia effecit,ut macedonico & epirotico carentes,apij communis ſemine pro eo utamur: ſicuti & peucina uel laricea rheſina loco Termentinæ, quæ ex Chio optima,ex Libya & Ponto etiam bona olim afferebatur. *Termentina.*

Scordium. Eadem negligentia factum eſt,ut non ſolum herbam ipſam Scordium uocatam amitteremus,ſed & uocis ipſius ſignificatum:allium ſylueſtre eius loco,nominis ſimilitudine decepti,accipientes: magis in hoc peccantes,quàm in petroſelino:quod non ideo theriacæ imponitur, quia ſit uenenoſis pharmacis, aut feris repugnans, ſed aquæ intercutis gratia,ſimiliumq́ morborū. Scordij autem tantam uim eſſe nonnulli fide digni ſcripſerunt,ut quæcunque ſupra illud in prælio quondam corpora occiſorum ceciderant, diutius remanerent incorrupta,ſecundum eas potiſſimum partes,quæ herbam ipſam attigerant. Vnde creditur,Galeno teſte, uenenis

ferarum & mortiferis pharmacis uehementer repugnare.

Pentaphyllum.

De pentaphyllo libenter intelligerem, uulgarem ne hanc paſſim in uijs etiam ſtratis naſcentem acceperitis: ego non huius radicem accipiendam puto, ſed eius quam tormentillam uocant: quam licet ſeptifoliam maiore ex parte in Italia uideamus, hic, hoc eſt, in Pannonia, ſæpius uidi quinquefoliam.

Thlaſpi.

Thlaſpi ignotū noſtro æuo, etiam uoce eſt, mihi apud Ioannem Auguſtum Iauriensem epiſcopum, uirum & doctrina & prudentia, & quod maius eſt religione celebrandum degenti, comperta herba eſt, quam ueram Thlaſpi eſſe puto. Cappadocæ tamen ſemen deſiderat Galenus, colore ad nigrum accedente, maiorem Cretica, & ex quadam eius parte ueluti quaſſam, unde & nomen accepit.

Aſpalathus. *Calamus aromatites.*

Aſpalathum, niſi ſandali uocati ſpecies ſit, puto hoc tempore penitus ignotam: ſicuti & calamum Aromatiten. quod enim uulgus eo nomine uocat, radix eſt, non calamus, nec, ut arbitror, calami illius radix, ſed uel Acorus eſt, ut etiam ſuſpicari Hermolaus quodam loco uiſus eſt, uel alia quædam res nobis incognita. Ego quoties Acoro opus eſt, non uulgari illa radice, & iniucundi odoris, ſed uocato Aromatico calamo uti conſueui.

Maron. *Xylobalſamū.*

Maron ſi non eſt Sampſuci ſpecies, ingenue fateor me neſcire quid ſit. Veram Acaciam, id eſt, ex Aegyptia ſpina factam, quam lachrymā Cyaneam uocauit primus Andromachus, puto etiam in Italia deeſſe, ſicuti & uerum balſami lignum.

Theriacæ cōpoſitio difficilis.

Tot igitur exiſtentibus pharmacis, quæ theriace accipit, uel penitus ignotis, uel ualde dubijs, uel ad nos hiſce temporibus non delatis, neſcio quo modo parari recte uel poſſit, uel potuerit: ut illud mittam, quod uerus etiam parandi modus, longo abuſu eſt abolitus. Non poſſe autem quempiam bene parare, niſi alium bene parantē uiderit, putat Galenus: qui tanta diligentia, ut in cæteris, ita in ea conficienda uſus eſt, ut mortaria omnia, præterquā Aegyptia repudiarit: ſingula medicamenta non ſolum ſigillatim eligens, ſed ita inuicem cōparans, ut nullum eorum reliqua ſuperaret, experientia ipſa cognoſcens. Quod ſi, exempli gratia, zingiber ualde potens pharmaco imponatur, reliquis debilioribus, in compoſito & ſapor & uis zingiberis dominabitur: non omnia, ſed quæ id bene ferre poſſent, contereret: reliqua prout cuiqꝫ congruebat uel liquaret, uel ſolueret. Thlaſpij & rapi ſemen quoniam ob innatam quandam tenacitatem ſimul alijs contrita adhærere mortario uiderat, ſola modico uino addito conterebat: thus per ſe abſque uino. Quantam uero diligentiam & in uino eligēdo, & in pharmaco per chalcitin denigrando, demum omnibus in rebus adhibuerit, legenti librum eius de antidotis facile conſtabit. Qua diligentia factum eſt, ut Antoninus Cæſar, qui quotidie pharmaco utebatur, mox ut id prægustauit quod à Galeno paratum fuerat, quod ſibi longe magis cæteris placuiſſet, antiquam compoſitionem immutatam putauerit. Sed ut iam finem epiſtolæ faciam, & ad id redeam à quo incepi, cum ex recipiendis in theriacæ medicaminibus, nonnulla incognita, alia factitia, alia mala eſſe putem, in artificibus peritiam & fidem deſiderem, uix credere ualeo bonam hoc tempore theriacen præparari poſſe: tantum tamen tibi tribuo, ut ſi abs te certior factus fuero, ſingula inuenta & probata, recteqꝫ fuiſſe cōmixta, ea uti, quod hactenus nunquam feci, poſthac non ſim formidaturus.

Vale.

XXVI. Auguſti. M. D. XVIII. Budæ.

Epiſt.

EPIST. IIII. Ad Vacienſem epiſcopum, præſeruatio oculorum, & dentium.

CVpiens id exequi quod heri Dignitas tua reuerenda mihi commiſit, curſim adnotaui quæ nunc occurrerunt, ad oculorũ, dentiumq́ præſeruationem conducentia. Sed quoniam hæc ſana eſſe non poſſunt, niſi caput ſanum ſit: neque hoc, niſi uniuerſum corpus bene habeat: ratio uictus, quam Diætam uocant, bene in primis inſtituenda eſt, ut ſine qua fruſtra in tuenda reparanda ue bona ualetudine reliqua tentantur auxilia. Conſiſtit autem hæc, non ſolum in quãtitate, qualitateq́ cibi & potus, ſed & in omnibus his quæ uelimus nolimus nobis occurrunt: ut ſomno & uigilia, motu & quiete, excretis & detentis, animiq́ affectibus, præcipue autem in aëre, qui non ſolum extrinſecus nobis ſemper adhæret, ſed in intima corporis noſtri penetralia per inſpirationem cõtinuò adigitur. Quæ igitur ad cibos potusq́ attinent, ceu ſatis per ſe nota, non exequor: nemo enim eſt qui neſciat, maligna cibaria, ac uaria, & malo ordine ſumpta, cruditatemq́ & crapulam, maximũ & corporibus & animis afferre nocumentum. Reſidua uero quinq́ genera, non adeò in propatulo poſita, nec cuiuis manifeſta, breuiter pertractabo. *Victus ratio in quibus cõſiſtat.*

Somnus inter diem & noctem ſeptem horarum ſpatium non excedat: ſitq́ potius nocturnus quàm diurnus: duabus horis à cibo, & ſupra dextrum latus, capite bene alto, duriore puluino, æſtateq́ corio tecto, initium capiat. Primo ſomno finito, uoluere corpus, & ſupra ſiniſtrum redormire, non eſt inutile.

Exercitium prandium præcedat, quies ſequatur. Nec quilibet motus exercitium putandus, ſed ille tantum per quem reſpiratio permutatur. Illud autem maxime conduceret, quo inferiora corporis capite quieto mouerentur.

Enitendum ſummopere, ut excrementa omnia quotidie expurgentur, tam ea quæ manifeſte per certos meatus exeunt, quàm quæ occulte. Naſus igitur mane bene mungendus, & quicquid ſordium nocturno tempore adhæſit, expurgandum. & ſi quando nares obſtructæ uidebuntur, uel digito butyro intincto, uel betæ ſucco, uel ſampſuci ſurculis aperiantur. Gargarizandum & abluendum os aqua, cui quandoque aceti quid etiam admiſceatur. Dentes autem ſunt aliquo ex his quæ inferius deſcribentur, abſtergendi. Oculi quoque & aures bene à ſuis ſordibus emundandi.

Danda opera ut quotidie aluus bis eat. Quod ſi ſponte non fiat, iuuanda uel prunis in aqua mulſa decoctis, uel capi iure cum ſaccharo, uel iuſculis ex atriplice, beta & maluis multo oliuo dulci condîtis: uel, quod omnibus his efficacius eſt, uini fece contrita, aut ſenæ folijs cum iure decoctis. Vniuerſa autem hæc ſunt ante alium cibum accipienda: longeq́ melius eſſet, ſi qua morula inter ea & prandium intercederet. Cauendum autem, ne quoties deſidendi inceſſit cupiditas, uel meiendi, ob negocia differatur: ſumme enim hoc capiti nocet, adeò ut quoſdam, uel ob ſolam hanc cauſam, peſſimos incurriſſe ac letales morbos cognouerimus.

Sunt & aliæ quædam uacuationes per occultos cutis meatus factæ, quæ & ipſæ adiuuandæ. Caput igitur ſecundum conſuetudinem ſemel ut minimum in ſeptimana abluendum, lixiuio æſtate mitiori, & in quo chamæmelon & roſæ bullierint: hyeme fortiori ex chamæmelo & ſampſuco. Diebus quibus lotio non fit, caput linteolo aſpero primo perfricandum, dehinc eburneo pectine bene pectendum eſt. Balneo dulcis aquæ uacuo ſtomacho utendum, bis uel ſemel in hebdomade, pro conſuetudine: quotidieq́ uniuerſum corpus ſubaſpero linteo perfricandum, à ſu-

perioribus ad inferiora deſcendendo. Animi motus quantum fieri poteſt mode randi, præſertim ira: maioreſque curæ & cogitationes poſt cibum ſunt abigendæ. Sol, ignis, fumus, lunæ radij, uentus ualidus, præſertim Auſtrinus, à capite arcendi ſunt. Itaque interdiu & noctu caput ita tuendum, ut nec algeat, nec æſtuet. Et propterea in cubiculis, impenſe more patriæ calefactis, non eſt immorandum, multoq; minus in hypocauſtis. Et hæc quidem ad uictus rationem breuiter dicta ſint.

Ad alia accedendo, congruum mihi uidetur ut bis in anno uena ſecetur, poſt utrunq; uidelicet æquinoctium. Vere quidem, ea quæ eſt in cubito media: autumno, exterior. Illam communem ſeu medianam, hanc cephalicam uocãt. Extrahendæq;, Vere ſanguinis octo ʒ. autumno ſex.

Laudo etiam, ut ſingulo quoque menſe poſt plenilunium quatuor cucurbitulæ intra ſcapulas admoueantur: & ſi nigreſcere locus uidebitur, tres unciæ ſanguinis per conſuetum modum loca pungendo extrahantur. Eiſdem quoque temporibus ueris & autumni, præmiſſis quibuſdam præparationibus, poſt uenæ ſectionem corpus erit purgandum. Præparatio Vere per ſequẽtem potum ter uel quinquies acceptum facienda: Herbæ uel radicum fœniculi, foliculorum ſenæ, mediam cuiuſq; unciam: ſampſuci, roſarum rubearũ, utrinq; manipulum s. polypodij, paſſularum drachmas ternas. Res iſtæ in aqua arte coquantur: decocti tres unciæ mane bibantur, adiecta acidæ potionis, quam compoſitam uocant, uncia. Sumpta præſcripta potione, purgatio erit his catapotijs in aurora ſumendis facienda, quæ recipiunt pilularum Sine quibus, ſcrupulos duos, agarici præparati ſemiſcrupulum, nucis muſcatæ grana quinque, diagridij duo, cum aqua fœniculi. Fiant ſeptem numero, & deaurentur. Duobus uel tribus diebus ſequentibus quolibet mane accipienda mithridati drachma: poſt quam tribus aut amplius horis abſtinendum. A Vere ad autumnum, niſi quando magni erunt æſtus, utile erit ab una ad tres ex infraſcriptis catapotijs accepiſſe, poſt leuem quidem cœnam, ſi caput: ante, ſi ſtomachus magis læſus uidebitur: Rhei electi drachmam, agarici electi ſcrupulum, ſenæ dimidium drachmæ, roſarum quindecim grana, diagridij ſeptem grana, cum ſucco roſarum: fiant 21. Autumno bibẽdus ſequens potus quotidie ſub aurorã per integrã hebdomaden. Senæ unciam, radicum cicorij unciam s. ſummitatum boraginis manipulum unum: in aqua congruo modo hæc coque, & ex decocti ternis uncijs, & una ſyrupi de pomis Sabor (quem rectius forte Saporis ſyrupum de pomis appellaremus, ſiquidem illius autor Perſarum rex Sapor fuit.) Hinc fiat potus aromaticus cum roſis. Quo ſumpto (ut dictum eſt) per hebdomaden, deinceps his purgetur catapotijs: Pilularum aurearum ſcrupulos duos, lucis ſcrupulum s. roſarum grana ſex, diagridij grana duo, cum ſucco roſarum: fiant ſeptem, & folio auri contegantur. Inde tribus ſequentibus diebus, quolibet mane accipiatur medium cochleare ſequentis compoſitionis: Sacchari roſacei unciæ duæ, pulueris aromatici roſati drachmæ dimidium, cum Iulebo roſato quantum ſatis ſit miſceatur. Catapotia quibus tempore hyemis utendum: Aloës lotæ, rhei barbari electi ana drach. unam, epithymi cretici, pulueris de ſemine fœniculi ſcrupulum unum, nucis myriſticæ, diagridij ana grana 10. cum aqua fœniculi: fiant pilulæ uigintiſeptem, & deaurentur. Ex his ſumendæ ab una ad quinque: mane, ſi totum corpus: ante cœnam, ſi ſtomachus: poſt cœnam, ſi caput, purgationem deſiderare uideatur. Et hæc ſatis ſint quantum ad purgationem.

Addentur nunc nonnulla oculis & dentibus accommodata. Hyeme mane abluendi oculi uino hoc pacto parato: Vini albi acerbi non ualde potentis ℔. 1. herbæ fœniculi, ſi haberi poteſt, manip. 1. ſi non poteſt haberi, ſeminis eius uncia una, xylobalſami boni drachmæ 2. pompholygos, Nil uocant Germani, unciam mediam.

Bulliant

Bulliant omnia unica ebullitione, postea per rudem laneum pannum stillent, & liquor in uase uitreo bene obturato conseruetur.

Aqua pro oculis æstate.

Rosarum partes tres, herbæ fœniculi, rutæ, ana partem unam: incidantur, & simul bene commisceantur, & post tres dies destilletur aqua, uel cum solo uapore aquæ bullientis, uel in sole, uel ad balneum Mariæ uocatum, ita ut in recipiente aquam uase pugillus earundem herbarum imponatur, ut super eas stillæ cadant, & rostrum superioris uasis cum inferiore illo studiose committatur, & circumlinatur, ut uapores exire non possint.

Pro dentibus.

Rosarum albarum & earum seminis ana drachmam unam, sandalorum alborum, succini albi (id est, lapillorum qui uulgò Pater noster de ambra uocantur) margaritarum albarum ana scrupulum unum, mastiches, cinamomi ana drachmam s. conterantur omnia mediocriter, & addito pauco melle rosaceo bene misceantur. In hanc miscellam uesperi intincto digito, dentes bene perfricentur. Mane ablutio fiat cum uino albo, in quo radix iridis sicca bullierit. Dentiscalpia fiant ex ligno lentisci. Optima est etiam radix unius speciei maluæ, quam in Italia herbam ungaricam appellant: alceam puto græce & latine uocari.

Poteram finem facere, sed libet adscribere res quasdam alias etiam oculis & dentibus eximie uel utiles, uel inutiles.

Conferentia oculis.

Myrobalanûm chebulam conditam mane comedere, & nucleum qui intrinsecus est, longo tempore in ore continere. Excellit etiam in hoc nux myristica, quam moschatam uocant. Semina fœniculi, saccharo cooperta. Vinum absinthites potum, & eo magis rutaceum. Cœna exigua capiti confert & oculis. Aspectus rerum uiridium, præcipue smaragdi. Acetum scyllite gargarizare oculis confert, præsertim post purgationem. Garyophili oculis sunt amici, & asparagi comesti, ac betonica. Iuuat & perdicis cerebrum, & rapa, præsertimq́ folia. Euphragia herba crebro masticata. Semen fœniculi aceto maceratum, dehinc exiccatum, si ei tantũdem optimi cinamomi addatur, mediaq́ pars optimi sacchari, puluisq́ ex omnibus in usu sit, mire acies recreabitur.

Lædentia oculos.

Crapula, Venus, mustum, uinum dulce, turbidum, crassum, legumina, canapis, brasica, præcipue salita, raphanus, allium, porrum, cepe, & id generis reliqua, magni pisces, aspicere rem lucidam, uel uelocissime motam, legere literas minutas, maxime post cibum.

Iuuantia dentes.

Syluestris mentha uel mentastrum, saluia, origanũ, lupini, leporis caput ustum, tamariscus, cortex fraxini. Aqua in qua salitæ sunt oliuæ. Radix berbenæ masticata. Cimæ rubi. Vinum decocti radicis pentaphylli, quam tormentillam uocant. Radix lapathi masticata. Cornu cerui ustum, acetum scyllite, amurca olei, oleastri folia, quatuor hæc illita dentibus infricentur.

Nocentia dentibus.

Vehementer calida uel frigida, & maxime si unum post alterum dentes attingat. Dulcia, tenacia, acerba, dura, frequens uomitus, lac, pisces magni uel pingues, raphanus, porra, brasica, limonia.

Multa addi possent, sed Deo Opt. Max. adiuuante, pauculis his spero D. T. R. & dentium, & oculorum, & totius corporis sanitatem conseruaturam. quod ille

efficere dignetur, qui eſt uera ſalus, cui laus & honor nunc & in perpetuum. Vale. Nonis Auguſti. M. D. XIIII. Budæ.

EPIST. V. Ioanni Paulo Caſtiliono medico. Caſtigantur & exponuntur loca quædam Auicennæ: item aphoriſmus 26. libri ſexti.

VTinam mi compater, multi hoc tempore medici inuenirentur, qui tecum ſentirent, nec tantum nomini & quorundam autoritati, quantū ueritati & rationibus crederent: facile enim ſperare poſſemus, ut antiqua & uera Medicina, quæ iam caput exerere occepit, exuta plene barbarie, deterſaq; omni caligine ac labe, leuigata ac ſplendenti facie, ſe totam ſpecioſam & caſtam ueris amatoribus oſtenderet. Sed magna medicorū pars, & hi maxime qui celebriores uulgò habentur, tam male initiati ſunt, ut prædicare per compita & fora non uereantur, ſe malle cum Auicēna, Serapione, Meſue ac reliquis, quorum uerba pro oraculis hactenus habuere, non recte ſentire, quàm cum recentioribus, qui medicinam à græcis fontibus hauriunt, recte. Tu uero nihil habens ueritate antiquius, non reliquis modo, ſed nec Auicennæ ipſi, iſtorū numini, tantum tribuis, ut eius dicta in rationis æquilibrio non apponas, & ſicubi deuergere putaueris, quæ tua eſt modeſtia, aliorū iudicium requiris. Quod ut recte facis, ita illud neſcio an recte, quod me in eorum numero ſtatuis, qui de tam celebratis uiris norunt iudicare. Paucorum eſt hoc priuilegiū, & quod non temere quiſpiā ſibi debeat uindicare. Quod ut mihi neq; uſurpo, nec arrogo, ita cuiuſq; boni uiri eſſe puto, oculo ad ueritatē directo, libere quid ſentiat, his maxime qui id expetunt, aperire. Quod ſi cui fortè negare poſſim, tibi nec poſſum, nec debeo, per epiſtolam petenti, ut quod uiua, ut aiunt, uoce te audiente multoties feci, & quotidie meis diſcipulis facio, id faciam abſenti per literas, ut ſcilicet de nōnullis Auicennæ dictis quid ſentiam tibi ſignificem. Ne igitur te amplius uerbis morer, rem ipſam aggredior. Scribit, ais, Auicenna capite de tremore, hæc uerba: Et materia quidem frigida, aut eſt pauca in meatibus, in quibus ipſa mouetur, & quandoq; cum uia penetrationis, & quandoq; cum uia prohibitionis, aut non eſt potens omnino. Hæc ſunt Auicennæ in uulgatis exemplaribus uerba. In quibus cum expoſitores errarint, te alioqui ingenioſum mirari non eſt hæſiſſe: quoniam & in codice tuo, ſicuti in pleriſque mendoſe leguntur: & etiam ſi recte legantur, ſunt difficilia. Caſtigabo igitur ea in primis, dehinc uerum eorum ſenſum aperire conabor. Sic legendum iuxta Hebraicam æditionem, quæ tamen præterquam unico uerbo ab antiqua latina non euariat: Et materia quidem obſtruens, aut eſt patiens in meatibus, in quibus ipſa mouetur, & quandoque cum uia penetrationis, & quandoque cum uia probibitionis, aut non eſt patiens omnino. Horum uerborum ſententia eſt. Materia obſtruens prohibenſq; uirtutem, ne perfecte poſſit penetrare, ſicuti ſuperius dixerat, aut eſt patiens in meatibus in quibus mouetur, ita ut aliquando uincatur à uirtute, nec poſſit prohibere quin penetret: aliquando contrà, ita ſuperat uirtutem, ut ipſam prohibeat penetrare, aut omnino non patitur: quia uidelicet ſemper uirtuti reſiſtit, & nullum ei tranſitum permittit. Pati ſiquidem & patientem eſſe, uel non patientem, materiam in hoc loco intelligimus, non actionem in ſe aliquo modo ſuſcipere, uel non ſuſcipere: ſed tunc intelligimus materiam pati, quando ſuccumbit quodammodo & cedit uirtuti: tunc non pati, cum penitus reſiſtit. Accepit autem hæc dubio procul Auicenna à Galeno libro tertio de cauſis ſymptomatum,

matum, qui in uulgatis Galeni æditionibus liber quintus de accidenti & morbo inscribitur, capite iuxta eandem barbaram æditionem secundo. Verba Galeni subijciam, quæ Auicennæ uerbis lucem expositionis præbebunt: ut hinc quoque cognosci possit, medicinam à fontibus ipsis, non à turbidis lacunis esse hauriendam: καὶ μὲν δὴ καὶ οἱ παχεῖς καὶ γλίσχροι χυμοί, τὰς ὁδοὺς τῆς δυνάμεως ἐμφράττοντες, ὡς ἐπιρρεῖν ἐλάττονα, τρόμων αἰτία καθίστανται, καὶ μάλιστα ὅταν ἀκριβῶς ἐμφράξωσι καὶ παραλύσωσι μόρια ἄττα νεύρων τινῶν. αἱ γὰρ ὑπόλοιποι τῶν ἰνῶν, ἀδυνατοῦσιν ἰσχυρῶς ἐντείνειν τὸν μῦν. ἐπειδὰν μέντοι τὰ φράττοντα τὰς διὰ τῶν νεύρων ὁδοὺς τῆς δυνάμεως ὑγρὰ μηδέπω τελέως ἐμπεπλασμένα τύχῃ, διασείεσθαι δὲ ἔτι καὶ διακινεῖσθαι δύνηται κατὰ τὰς βιαιοτέρας ἐμπτώσεις τῆς δυνάμεως, αἱ τοιαῦται γίγνονται κινήσεις, οἵας ἔμπροσθεν ἔφαμεν ἐν παραλύσεσιν ἀρχομέναις ἐνίοτε συμβαίνειν, ἐπαιρομένου μὲν ἐνίοτε τοῦ κώλου, καταπίπτοντος δ᾽ αὐτίκα. κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἔμπτωσιν τῆς δυνάμεως, ὅταν ἐπεγείρασά τε καὶ συναθροίσασα σφοδρότερον ἑαυτήν, ἀπώσηται τὰ τῶν νεύρων ἐμφράγματα κινεῖται τὸ κῶλον. αὖθις δὲ τῶν ὠσθέντων εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς τόπον συρρεόντων, καταπίπτει τε καὶ ἀκίνητον κεῖται, μέχρι περ ἂν πάλιν ἐκ δευτέρου ἡ δύναμις ἀθροώτερον ἐμπεσοῦσα, διασκεδάσῃ τοὺς χυμούς, οἳ κατειλήφεισαν αὐτῆς τὰς ὁδούς. Crassi ac tenaces, ait Galenus, humores, quando meatus uirtutis ita obstruxerint, ut minor eius fiat influxus, tremoris causa sunt, ac tum præcipue, cum integram fecerint obstructionem, & in neruorum quorundam partibus resolutionem: reliquæ euim fibræ musculum uehementer tendere non ualent. Sed quando humores uias uirtutis per neruos euntis obstruentes nondum integre impacti fuerint, sed adhuc aliquo modo agitari & moueri queunt, conante uehementer potentia, tales eueniunt motus, quales fieri superius diximus resolutione incipiente, subleuato aliquando membro, mox decidente. Per incursum enim uirtutis aut potentiæ quãdo (seipsam uehementius excitans & colligens) obstructiones neruorum expellit, mouetur membrum. Rursus autem his quæ expulsa fuerant ad locum in quo in initio erant confluentibus, decidit & immobile iacet, quoad rursus secundo potentia collectis magis uiribus occurrens, humores qui sibi uires abstulerant, dissipauerit. Hæc Galeni uerba si quis diligenter scrutetur, atque illis conferat quæ ab Auicenna scripta sunt, eandem in utrisque agnoscet sententiam, in illo clarius ac fusius, in hoc breuius & obscurius expressam. Nam quod dixit Galenus, ita obstrui aliquando meatus, ut minor fiat uirtutis influxus: hoc significat Auicenna, per materiam non esse patientem: quia scilicet non patitur ut uirtus aliquo modo pertranseat. Et per contrarium, id est, per hoc quod dicit materiam pati: obstructionem non esse integram, & aliquem pati uirtutis ingressum. Et quod Galenus ait, subleuari aliquando membrum, aliquando decidere, exprimit Auicenna his uerbis: Quandoque cum uia penetrationis, quandoq; cum uia prohibitionis. Quando enim uis obtinet, tunc penetrat & membra subleuat: quando materia uincit, tunc prohibendo penetrationem prohibet & motum, sicq; membrum decidit. Et hæc ad primam tuam dubitationem dicta sint.

Quod ad aphorismũ uero pertinet, ab Auicẽna eodem capite uersus finem recitatum, & 4. lib. cap. de causo, neutro horum locorũ Galenum reprehendisse uidetur, maxime si Hebræam sequamur literã. Libro enim tertio sententiam eius refert tantũ, non taxat. sic enim iacet litera ad uerbum: Et Galenus quidem non cõcedit hunc aphorismum, ex eo quod modum non habet. Quorum uerborũ sensus est, Galenũ non cõcedere hunc aphorismũ, non quia uerus nõ sit, sed quia modum loquendi Hippoc. non habet. Liquet autem duo hæc de aphorismo sensisse Galenũ, eius expositionem legenti. Primo enim ueritatem aphorismi ostendit, his uerbis: Quæ enim hanc febrem efficiũt causæ, in uenoso genere existentes, quãdo ad neruos transferũtur primũ tremores faciunt, cõpatiente uero principio, etiam deliria. Deinde quibusdam interiectis, non uideri hunc aphorismũ esse Hippocratis osten-

dit, dicens: Improprie igitur dictum eſt, febrem ardentem à tremore ſolui. Hæc enim dicere conſueuit Hippocrates: Quibuſdam ſuperuenientia, eorum ſoluere conſiſtentiam, quæcunque omnino hominem liberant, non quæ alteram generant paſſionem, quæ nihilo minus ſit priore periculoſa. Ex quibus patet, probari à Galeno aphoriſmi ueritatem: loquendi modum non probari, ueluti Hippocrati non conſuetum. Patet & aliud, hoc eſt, aphoriſmum à te non bene legi, eſſeq; in eo antiquam ſequēdam interpretationem, non nouam. quæ quidem noua habet, ut tu ſcribis: Qui in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio ſoluuntur. Non enim uoluit Hippocrates, delirio tremorem ſolui, ſed à tremoribus & delirio ardentem febrem. In quem ſenſum Auicenna quoque ipſe aphoriſmum adducit, libro tertio, in hunc modum: Et Hippocrates quidem iam dixit, Cui accidit in febre cauſode tremor, tunc ſenſus permixtio reſoluit eam ab ipſo. Licet libro quarto nouæ interpretationi ſuffragari uideatur, dum dicit: Et Hippocrates quidem dixit, quod ſi alicui accidit in febre cauſo tremor, tunc permixtio mētis ſoluit ab eo tremorem. In qua re non uideo, quicquid imaginetur Gentilis, quomodo defendi poſſit: quando unum & eundem aphoriſmum, unico tantum modo ab Hippocrate ſcriptum, aliter uno loco, aliter alio interpretatur. Prima autem, hoc eſt, tertij libri interpretatio, græcæ literæ accommodatur, quæ uerbum ex uerbo ſic habet: Quibuſcunque in ardentibus febribus tremores fiunt, delirium ſoluit.

Ad id quod tertio loco de Sucuto petis, nemo qui Auicennæ caput ſecundi libri 642. ubi de ſucuto agit, capiti Dioſcoridis de ſymphyto comparauerit, ambigere poterit, idem eſſe Auicennæ ſucutum, & Dioſcoridis ſymphyton: erroréque uel interpretis, uel ipſiuſmet Auicēnæ contigiſſe, ut ſemperuiuum dicatur. Erraſſe autem Auicēnam, uel potius neſcijſſe quid eſſet, ex eo conſtat, quod uarias de eo opiniones & ſecundo & tertio libro affert, nec uni præ alijs adhæret. Secundo enim libro alios exiſtimaſſe, quod eſſet ſemperuiuum, alios quod mandragoræ cuiuſdam ſemen, alios aliam rem. Libro etiam tertio, capite de ſputo ſanguinis, duas de eo ſententias affert. Nam poſtquam dixerat, quod eſt ſemperuiuum: aliam cuiuſdam Aggregatoris ſubdit opinionem. Non enim de alia medicina loquitur, ſicut Iacobus cognomento de Partibus eſt arbitratus, ſed de eodem ſucuto ait, ſcripſiſſe uirum quendam in ſuis Aggregationibus eſſe calamenti, id eſt, origani ſpecie, hoc eſt, ſimilitudine. Origanum autem dici ab Auicenna calamentum, ſecundo libro manifeſtatur, cap. 158. ubi ſub calamenti nomine de omnibus origani ſpeciebus pertractat. Deinde ſubdit, eundem uirum dixiſſe, quod naſcitur inter lapides. Vtrunque autem primæ ſymphyti ſpeciei adſcribit Dioſcorides, naſci uidelicet inter petras, & origani trahere ſimilitudinem, tertiumq; cum his, ſputo ſanguinis prodeſſe. Melius igitur quàm Auicenna conieciſti, & ſucutum eſſe ſymphyton, & utranq; eius ſpeciem uulgò dici Conſolidam: quarum maior paſſim apud nos naſcitur, & à ſimilitudine radicis lucanicam uocant. Mirandulenſes alam nominant, alum uolentes, uel potius debentes dicere. Ita enim primam eius ſpeciem nominat Plinius lib. 26. & 27. in ſaxis naſcentem, ramis origani tenuibus, in cacumine thymi capitibus, ſurculoſam, odoratam, guſtu cum dulcedine ſaliuam cientem, radice longa, rutila, digitum craſſa. Quam ſi, ut ſcribis, conſpicatus es, & apud te habes, rem mihi pergratam facies, ſi uidendam miſeris.

Illud demum quod maioris momenti putas, & uerē exiſtit, ceu in perniciem certam hominis tendens, (ſi, quod plerique peccant, Auicennæ uerba oſcitanter lecta, ueluti oracula ad minimum uſque apicem memoriæ commendentur, ut pro certa regula ſint, per quam medici opera dirigantur) facillime tollitur, ſi litera, prout debet, caſtigetur. Capite enim de pleuritide in tuo codice, ſicuti in quodam

in quodam etiam meo, hæc uerba leguntur: Et cum accidit in pleuresi solutio uentris, & fuerit pleuresis succedens decollationi resolutæ ad latus, prohibe istud cum cura phlebotomiæ & lenificationis naturæ cum sufficientia sauic hordei. Quæ sunt hoc modo castiganda. Cum in pleuritide acciderit uentris solutio, fueritque pleuritis succedens anginæ, quæ ad latus resoluta sit, prohibet hoc omnem curam phlebotomiæ & lenitionis uentris, sufficitque ut cum polenta ratio uictus instituatur. Est enim sensus apertus, quod angina ad latus permutata, si uenter laxus fuerit, nec uena secanda, nec uenter leniendus, sed sat est polenta uti. Polentam Latini uocāt id, quod Græci alphithon, & Arabes sauic. *Polenta.* Habes igitur mi compater, quid de tuis petitionibus sentiam. In quibus si quid te offenderit, te potius culpa, quod talem iudicem elegeris, quàm me, qui publicis (ut nosti) lectionibus, alijsque negocijs implicitus, hæc ut amico morem gererem, qualiacunque pro tempore occurrerunt, tumultuarie annotaui. Vale.

EPIST. VI. in qua diminutæ uisionis causæ inuestigantur.

CAsus huius præclarissimi uiri, quantū ex his quæ scripta & relata sunt, potui conijcere, sunt diminutio, & quasi ablatio uisus, in sinistro oculo ex cicatrice, in dextro diminutio cōiuncta corruptioni. Symptomata hæc quidem euidentia. Dispositiones, & dispositionum causæ in dextro immanifestæ: quod uel ex hoc constat, quia alter ex medicis quorum consilio utitur, Nyctilopam, alter Agilopam putat. Et qui Agilopam, non satis etiam sibi constat: nam uel à subtilitate, uel à debilitate instrumentorum fieri ait, & fuisse aliquando guttam serenam, id est, ut ipse definit, interiorem oppilationem cum oculi in anteriore parte limpiditate: ita enim ipse loquitur. In hac igitur controuersia, filij precibus impulsus, sententiā meam libere aperiam: non tamen propterea præiudicium aliquod ueritati, meliusque sentientibus facturus, præsertim excellentiss. D. Anselmo tanquam fratri mihi obseruatissimo. Mihi quidem uidentur Nyctilopæ symptomata huic uiro non adesse: siquidem qui eo affectu læduntur, interdiu uident, sole occidente imbecillius, nocte nequaquam. Præstans autem hic uir, male semper, ut scribitur, & in magno lumine nihil uidet. Agilopæ autem nomen non nisi apud barbaros lego: uidenturque ea uoce id significasse, quod alia barbara uoce ab Auicenna Aliar dicitur, eum uidelicet qui in tenebris uidet, in lumine minus. Videtur autem Agilopis uox corrupta à græca, aliam tamen rem significante: αἰγίλωπα enim uocant Græci abscessum inter nares, & magnum oculi angulum: qui si incuriose, ut inquit Paulus, tractetur, in Fistulam uertitur. Verum uoces quidem, Agilopis & Aegylopis, propinquæ: res tamen, uti constat, in totum diuersæ sunt. Siquidem ægylops extra oculum fit, & ab ea rarò uisus offenditur: qui in Agilope ualde læsus est. Verum habent Græci aliam uocem huic non adeò similem, sed cuius significatum magis cōueniat cum barbarorum uocato Agilope. ἀμβλυωπίαν enim uocant uisus obscuritatem, ab immanifesta causa. *Amblyopia uisus obscuritas.* Conuenit autem Amblyopia cum alio affectu, qui ab eisdem Græcis uocatur ἀμαύρωσις, quatenus uterque fit ab immanifesta causa. *Amaurosis plenum uisus impedimentum.* Differt uero, quoniam in hoc plenum est totius uisionis impedimentū: in amblyopia sola obscuratio, nō plenus defectus. Vt igitur ad rem ipsam, cuius causa nomina hæc inquisiuimus, accedamus, si uera sunt quæ mihi narrantur, nullam uidelicet ostendi in oculo mutationem, certe amblyopiam pati clarissimus hic est uir dicendus, fatendúmque erit causam in uisuali esse

neruo. Ait siquidem Galenus libro quarto de locis affectis: Cum nullo in oculo malo apparente cernendi sensus deperditus est, demissus à cerebro neruus causam in se continet. Posset hoc præter Galeni autoritatem patere examinanti causas, & à Galeno & ab alijs recitatas, à quibus impedimentum uisionis potest cõtingere. Sed satis erit eas percurrisse, quas huius symptomatis esse causas D. Anselmus putauit, subtilitatem scilicet instrumentorũ, uel debilitatem. Videtur autem per instrumenta intellexisse spiritus: siquidem alio in loco concludit, in oculo adesse, uel magnam indigentiam spirituum, uel subtilitatem. Neutrum uero horum mihi deintegro uidetur posse accidere sine oculi mutatione. Diminutis enim adeò spiritibus qui de natura sua lucidi sunt, ut propemodum nulla uisio fiat, necesse est claritatẽ, limpiditatemq; oculi obfuscari, imò etiam magnitudinẽ eius minui. Nam copia eorum in tunicas & humores penetrãte, omnes oculi partes uel maiorem locum occupãt: atq; illis deficientibus, corrugari & contrahi eas necesse est, atq;, ut sequens est, minorem locum occupare. Præterea sanguis qui in oculi uasis continetur, dissolutis spiritibus minus quoq; spatij occupat, atque eam ob causam etiam oculus minuitur, & uasa ipsa minus apparent, imò ex illis quæ apparebant, aliqua tota delitescunt: sicq; mutatio in oculis cõtingit. Absentia item spirituum oculus frigefactus, & à pristino habitu permutatur, & densior effectus minorem locum occupat. Vt enim calidi est dilatare, rarefacere & extendere, ita frigidi constringere, densare, & contrahere. Præterea si diminutio hæc uisionis ex sola spirituum paucitate fieret, deberet longinqua quidem male, propinqua bene uidere: cum tamen, ut scribitur, nihil uideat à longe, male propè. Concludit etiam hæc ratio, & spiritus non esse subtiles, quia spiritus subtiles faciunt, ut propinqua bene discernãtur. Cum igitur in hoc homine, & propinqua & remota male uideantur, oporteret dicere, spiritus factos esse non solum paucos, sed etiam turbidos: & sic necesse esset ipsam oculi substantiam turbidiorem apparere. Principale porrò propositum similiter probabimus, excutiendo causas tenuis spiritus ab Auicenna assignatas, quæ sunt: siccitas magna, rarefactio, densatio. Nullum enim horum absq; manifesta oculi mutatione uidetur posse contingere. Multa addi possent, quæ breuitatis causa dimittuntur: ex his enim liquet, uel paucitate & tenuitate spirituum hanc læsionem non fieri, uel mutationem aliquam in oculi parte exteriore apparere: quæ cum, ut scribitur, non appareat, alia dispositio est quærenda, à qua hoc impedimentum fiat. Quæ quoniam nec in tunicis, neque in humoribus esse potest, nisi ad sensum ostendatur, ut facile probari posset, sequitur ut in neruo sit. Vt igitur tandem concludamus, his quæ scripta sunt innitendo, fatendum in uisualibus neruis esse ægritudinem: quæ cum triplex, Galeno teste, esse possit, inflammatio uidelicet, durities, uel obstructio: inflammationisq; aut duritiei signa non adsint, sequitur ut sit morbus in compositione, qui oppilatio, uel obstructio dicitur. Sicq; iam inuenimus symptomata & morbum: causam autem obstructionis propriam mihi absenti impossibile, præsentibus non facile est uestigare. Verisimile tamen est, crassam esse materiam, uel pituitam uidelicet, uel atram bilem. Sed dicat fortè excellentiss. D. Anselmus, si obstructio (ut ais) uisualium neruorum adest, sequitur ut spiritus transire non possit: & sic recidis in opinionẽ quam reprobasti. Dicam, spiritus ad oculum non solum per uisuales neruos, sed & per motiuos, & per arterias transmitti. Nec solum carentiam spirituum esse causam in casu nostro talis impedimẽti, sed multo magis uisionem impediri, quia species pertransire non possunt. Rursus dicet secundum sententiam Galeni, uisio in crystalloide perficitur, ergo non potest per obstructionem neruorum uisualium, qui sunt post crystalloidem, impediri. Dicam ex Galeni sententia, inter oculi partes crystalloidem principalius ad uisum concurrere, eiq; principaliter uidendi officium attri-

bui:

bui: perfectam tamen & completam uiſionem, ſicuti & aliorum ſenſuum operationes in cerebro abſolui, ut aperte Galenus lib. decimo de uſu particularum. Nequeuntibus igitur ſpeciebus uiſilium ad cerebrum peruenire, uiſio compleri non poteſt. Non negamus tamen deficere etiam ſpiritus in cryſtalloide, & propterea uiſionem ipſam, prout ad eam pertinet, impediri: in anteriore tamen oculi parte obſtructis illis neruis, adhuc reperiri tot ſpiritus poſſe contendimus, ut nulla mutatio facta in cryſtalloide cognoſcatur. Alioqui fieri non poſſet, ut nu.lo in oculo malo apparēte, obſtructio eſſet in uiſualibus neruis, quod tamen Galen. aſſeruit. Quando enim ualde deſunt ſpiritus, tunc uel corrugatio corneæ, uel phthiſis oculi contingit, ut idem Galenus oſtendit: qui affectus ſenſu & inſpicientis & bene conſiderantis deprehenduntur. Sed de his fortè plura quàm eſſet opus: ad agenda enim & operam medici feſtinandum. Facile autem ex dictis colligi poſſunt curatiuæ intentiones. Læſionem enim uiſionis diximus fieri ex obſtructione: ipſam uero obſtructionem à craſſa materia. Erit igitur principalis intentio, materiam illam à neruis uiſualibus extrahere: quæ res ut facile cognoſcitur, ita difficile fieri poteſt, adeò ut multi impoſſibile hoc iudicarint. At quoniam morbus hic, id eſt obſtructio, non in totum eſt factus, ſed adhuc fit: uel ſi non fit, periculum eſt ne adhuc creſcat, & plena tandem obſtructione ex amblyopia ad amauroſin fiat tranſitus, ideo præſeruatiuo etiam genere utendum, imò ab eo incipiendum: fruſtra enim materiam illam obſtruentem amouemus, ſi alia loco eius ſemper præſtò ſit. Cauendum igitur ne materia adſit, quæ ad locum poſſit defluere. Congruo itaque uictu procurandum, ut neque de integro generetur: uel, ſi qua eſt genita, uel generabitur, uacuanda, & aliò diſtrahenda eſt. Et quia ex imbecillitate cerebri congregatur, roborandum cerebrum, ne eam congreget: roborandi & oculi nerui, ne recipiant: eruntq; quatuor in genere intentiones præſeruatiuæ: ratio uictus, uacuatio, diuerſio, membrorum roboratio: curatiua unica, uacuatio. Quibus uero inſtrumentis explendæ ſint ſingulæ, ridendus ſim, ſi præſentem medicum doctrina & experientia percelebrem, docere uelim. Nam quæ ad uictum attinent, ſatis diffuſe ab antiquis & recentioribus ſcripta ſunt: ĳdem etiam multa medicamina nobis reliquerunt, quibus peccantes humores purgandi ſunt: nóſque docuerunt, non poſſe caput purgari, uniuerſo corpore non prius purgato. Ego tamen ex his quæ ab antiquis ſcripta ſunt aliqua eligerem, quæ non ſimul multam facerent uacuationem: quibus ſemper aliquid miſcerem quo cerebrum roboraretur: crebriſq; potius quàm magnis uterer purgationibus. Quod & in capite ipſo uacuando, ſiue per caputpurgia uocata, ſiue per apophlegmatiſmos obſeruarem: quibus etiam fortè curatiua intentio perficeretur, uacuato uidelicet humore qui obſtructionem facit. Quod ad tertiam uero pertinet intentionem, ſecunda expleta, quacunque uia conarer materiam aliò trahere, neq; in hac, ut in ſecunda, leuioribus uterer, ſed ad potentia ſtatim uenirem, incipiendo tamen à partibus magis diſtantibus. Primo igitur cum aliquo uim urendi habente, eſcharam in dextro brachio loco congruo excitarem: factúmque ulcus cum ciceris grano, uel alia ſimili re, apertum diutius tenerem.

Secundo, in poſteriore parte capitis, conſueto etiam ad ſimilia loco, factis à perito chirurgo duobus foraminibus, ſetas equinas inſuerem, quibus facta foramina aperta diutius conſeruarentur. Tertio, in confinio anteriorum ſuturarum caluæ, cum auro, uel ferro ignito urerem: quod non ſolum ad præſeruationem, ſed etiam ad curationem, ſi quid aliud, maxime idoneum puto, ceu potens materiam obſtruentem diſſoluere & diſtrahere. Quæ auxilia ſi fortè præſtantiſſimus hic uir formidaret, loco ignis in tribus prædictis locis, calce & ſapone commiſtis eſcharas facerem, uel ligno uitis. Quantum demum ad quartam attinet intentionem, pleni

ſunt medicorum libri, quibus rebus cerebrũ, quibus oculi roborandi ſint, tam per interius ſumpta, quàm per extrorſum applicanda: in quibus etiam aliqua, quæ materiam obſtruentem diſcutere uel diſſoluere ualerent, miſceri poſſent. Curatiuam intentionem non aliter proſequor, quoniam eiſdem auxilijs, quibus tres ultimæ præſeruatiuæ, perficitur: ipſamq́, atque etiam quæcunque ſuperius ſcripſimus, iudicio & arbitrio præſentis medici fratris mihi obſeruatiſſimi relinquimus, cui me plurimum opto eſſe commendatum.

IO. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBRI SEXTI FINIS.

IOANNES MANARDVS FERRARIENSIS ME- dicus Alphonſino Trotto Sigiſmundi filio, equeſtris ordinis uiro, atque urbis noſtræ alteri Mœcenati, S. P. D.

INTER omnia uirtutum genera à philoſophis, præcipueq; ab Ariſtotele Peripateticorum principe, celebrata, mea quidem ſentẽtia, liberalitas plurimum excellit. Non ſolum enim nos hominibus reliquis admirabiles, ſed ſi qua alia Deo maxime ſimiles reddit. Qui non alia ex cauſa (ſi Platoni credimus) mũdum creauit, niſi ut bonus cum eſſet, ſuam bonitatem alijs impartiretur. Hanc tam eximiam raramq; hoc ſeculo uirtutem, uel ex beneficẽtia, qua in Leonicenum incomparabilem uirum, quoad uixit, uſus es, in te eminere cognoſcens, Alphonſe Trotte uir benigniſsime, atque in alijs fortunæ, corporis, atque animi bonis, quibus locupletiſsime ornaris, ueluti precioſiſsimam in puriſsimo auro gemmam reſplendere, ſæpius mecum ipſe cogitaui, ut quod Leonicenus ipſe, quanquam nonagenarius, immatura tamen, ſi uſum, quãto mortalibus erat, ſpectemus, morte præuentus, facere plene non potuit, tuam hanc liberalitatem, quod ſolum eſt uirtutis præmium, quãtum puſillæ meæ uires poſſent, immortalem reddere. Occurrerat autem mihi uia, qua ſimul & Leoniceno de me, ſicuti de omnibus qui literas colunt, bene merito gratias redderem, ſimul & meo illi deſiderio ſatisfacerem: Si Leoniceni uidelicet interpretationes, quas emẽdare ipſe morti proximus cœperat, conſultis græcis exemplaribus, quæ nunc inuulgata ſunt, caſtigarem, & tuo nomini dedicarem. At dum huic caſtigationi operam do, tu (licet huius mei propoſiti penitus inſcius) eadem beneficentia, qua in Leonicenum utebaris, me aggrederis, atq; certatim quotidie me, meoſq; nouis beneficijs accumulas, & quaſi obruis. Quare ne ingratus planè ex diutina mora uiderer, mutare ſententiam coactus ſum: atq; non de cudenda aliena moneta, ſed ex propria, & iandiu in ſcrinijs adſeruata, rationem non amplius Leoniceni, ſed iam meam aliqua ex parte diſpũgere. Libros igitur ſex medicinalium epiſtolarum, in opiſtographis meis inuẽtos, ſex prioribus, iam agitur ſextus annus à me æditis, ſuperaddere conſtitui, & ſub tuo nomine publicare: ut ex hac, quamuis exigua ſolutione, me non omnino malum nomen eſſe cognoſceres, facultatemq; mihi potius perſoluendi deeſſe, quàm uoluntatem. Accipe igitur hæc qualiacunq; hilari illa, qua me ſemper excipis fronte, atque meliora, ſi tempus & uires ſuppetent, patienter expecta.

Vale uir magnifice, &, quod facis, literas, & earum amatores foue.

Ex ædibus noſtris, X V. Calend. Ianuarij.

M. D. XXVI.

LARVM MEDICINALIVM LIBER SEPTIMVS.

EPIST. I. ad Iacobum Ciglerium. Quod ſub æquinoctiali eſt habitatio.

CVM anno abhinc quinto primum Auicennæ medicinalem librum pro mea profeſſione in Ferrariæ patriæ meæ literario gymnaſio publice enarrarem, ad idq; caput perueniſſem, in quo de Temperaturis agitur: & ad eius capitis locum, ubi inquirit, quænam orbis regio ueræ mediocritati, exactoq; tẽperamento ſit propinquior: conſiderarem q; diligentius, atq; ſub examen experimenti & rationis ducerem, tam eius ſentẽtiam, quàm eorum qui ſecus ac ipſe ſenſerant: non tantum (quod ferè neoterici peccauerunt) dicentium autoritati, quantum dictorum tribuens ueritati: inueni nonnulla in quibus ſecum, nonnulla in quibus ſecus quàm ille, ueritas ipſa, qua nihil philoſopho eſſe antiquius debet, me & credere & docere coëgit. Mea autem hæc inuenta, quoniam tunc (ut conſueueram) non potui ob bellorum turbulentias examini publicæ diſputationis exponere, nunc tuo ſubijcere decreui iudicio, ut quem intelligam in mathematicis, ad quas quodammodo hæc pertinent, eminentiſſimum, ſicuti & in humana, diuinaq; philoſophia apprime eruditum. Vt igitur certo ordine procedam, in primis Auicennæ mentem, dehinc eorum qui in contrariam abiere ſententiam, explicabo, utrobiq; meum ſemper interponens iudicium: quod & rationibus enitar roborare, & contrarias argumẽtationes pro uiribus diluere. Duo inibi rerum capita ſunt quæ in controuerſiam ueniunt. Primum, ſub æquinoctiali circulo, niſi ex accidente aliquo impedimentum aduenіat, eſſe temperatiſſimã habitationem. Alterum, quod poſt prædictum locum quartum clima maiore gaudeat temperie. Primam ſentẽtiam, luciditatis maioris gratia, in duas ſeco, iuxta duo quæ in ſe claudit, ſcilicet ſub æquinoctiali eſſe poſſe habitationem, & eſſe temperatiſſimam. Quorum primum apertam noſtris temporibus ueritatem habet. Siquidem Luſitanorum in extremo occidente habitantium hominum, per oceanum Atlanticum ad auſtrum primo, deinde ad oriẽtem nauigatio clare nos docuit, ſub æquatore, diuerſis in locis, in quibus nec mare, nec alia res impedit, uarias gentes habitare. Quod ſi quis credere nõ uult, plus Ariſtotelis autoritati tribuens, & Auerrois Cordubenſis, quàm apertæ ueritati, plurimorum fide digniſſimorumq; uirorum teſtimonio, qui ad ea loca nauigarunt, approbatæ, cum eo certe non eſſet alio modo diſputandum, quàm eo quo cum negantibus ignem eſſe calidum diſputat Ariſtoteles, ut ſcilicet cogeretur cum aſtrolabio, ſtylo & abaco, illuc nauigare, rem ipſam exploraturus. Nos tamen, ut obiter hoſce tam obſtinatos Auerroicos retũdamus, qui quicquid ille dixit, axiomatis loco habent, argumẽtationes ipſius Auerrois ſectatorumq; eius ſigillatim diluemus, ut uel ex hoc bonæ mẽtis iuuenes moneãtur, ne temere alijs in rebus ei credant. Qui ubi ſe demonſtrare putauit, cõtra ueritatem uix dialecticis argumẽtis pugnauit. Sed miſſis uerbis, rem ipſam aggrediamur. Habitationẽ ſub æquinoctiali circulo nõ eſſe, multiplici uia probare conatur Auerrois, primo ſigno ſumpto à ſenſu & ratione. Cuius uim ego ſic colligo: Senſu cõſtat Aethiopes ſub Cancri circulo habitãtes, ab humana tẽperatura eſſe ualde ſummotos, nec poſſe in eo loco ob exuperantẽ calorẽ, niſi per accidens, hoc eſt in ſpeluncis & aquis habitari. Cum igitur ſub æquinoctiali maiores ſint calores, quàm ſub Cãcro, ſub eo omnino erit impoſſibilis habitatio. Anterius ſumptũ ſenſu (ut diximus) cõſtat. Poſterius hac ratione: Sol ſemel in anno accedens ad uerticem habitantiũ ſub Cancri circulo,

Luſitanorũ peregrinatio.

Lib. 2. de cœlo.

Auerroi haud temere credendum.

circulo,causa est ut uix ibi possit habitari:Ergo bis accedens supra loca quæ subsunt æquinoctiali, impossibilem omnino inibi reddet habitationem. Cõfirmatur hoc signum,quoniam idem uidetur cõtingere eunti uersus austrum,ob calorem, quod eunti uersus septentrionem propter frigus. Sed eunti uersus septentrionem occurrũt loca uix habitabilia propter frigus,ut quæ Theutones,& uocati(ut ait ipse)habitant Sclaui,ultra quæ nulla est habitatio: igitur idem credendum est esse uersus austrum:totamq́ humanæ tẽperaturæ latitudinẽ,in Sclauorũ uocatorũ & Aethiopũ tẽperaturis,tanquã duobus extremis finiri. Hæc est prima Auerrois argumẽtatio. Cui respõdentes,negamus posterius sumptũ:causam enim maioris caloris sub Cancri circulo,non solum ex directione solis ad uerticẽ habitãtium esse dicimus, sed ex mora & uarijs causis,quas inferius adducemus,nobis quidem &alijs multis intellectis: licet Auer. putauerit nõ intellectas:ex quibus etiã cõfirmatio adducta infirmabitur,ostendentibus nobis habitationẽ uersus utrũq; extremũ, ultra ea loca protendi, quæ terminos habitationis Auerrois existimauit. Altera Auer. ratio,quam demõstrationẽ esse dicit à signo,est huiusmodi: Si est locus inhabitabilis ob frigus,erit in opposita parte locus inhabitabilis ob calorẽ, alioqui ob frigoris fortitudinẽ mundi fieret abolitio. Hæc autem ratio (quod cum bona Auerrois uenia dixerim)tantũ abest ut demonstratiua sit,ut uix dialectica dici mereatur. Frigus enim cum sit res uitæ contraria,locum magis inhabitabilem reddit,quàm æqualis, imò eo etiam maior caloris modus. Econtra uero remissior calor à sole,astrisq́ reliquis, ac uniuerso cœlo adiutus,expugnare uehemẽtius frigus, nedum se ab eo tueri potest,ut qui per se à natura intenditur,& sicuti Aristoteli placet,rationem positiui habet,quemadmodum frigus priuatiui: atq; id potissimum frigus,quod in ora aquilonari ueluti relegatum est: frigent enim ea loca, potius quia causæ ibi desunt calefacientes, quàm quod adsint infrigidantes. Quod uel ex ipso Auerroẽ colligi potest,causas illius frigoris,in solis distantiã,debilem radiorũ reflexionem, cœlestis motus tarditatem,dierum cum noctibus improportionem referente: ferè enim hæc omnia calorẽ potius tollunt,quàm frigus ponãt. Patet igitur Auerrois connexionẽ non esse necessariã, fieriq́ posse ut mundo non destructo,sit in eo locus inhabitabilis propter frigus,& nullibi sit locus inhabitabilis propter æstum. Neq; locus à cõtrarijs,quo ad eandem firmãdam argumentationẽ utitur,maius argumẽto robur addit:sic enim argumentatur: Si inuenitur unum cõtrarium, inuenitur & reliquũ: sed est locus in quo ob dominiũ niuis,quæ frigida est & humida,habitari nõ potest: igitur erit locus qui ob ignis calidi & sicci dominiũ non poterit habitari. Dicam enim in primis, cõtraria nõ adeò necessariã habere connexionẽ,ut uno actu posito, aliud necessariò ponatur: eorum enim oppositorũ potius ea est proprietas,quæ relatiue opponũtur,non contrariorũ. Et si illa aliquãdo Aristoteles utitur,non ut demonstratiua, sed ut probabili utitur. Deinde,esto quod unum contrariũ esse non possit nisi aliud sit,non tamen id sequitur quod Auerrois uult: sequetur quidem,si frigus sit,calorem esse: non autem tantã uim in submouenda habitatione habere calorem, quãtam habet frigus, quod scilicet ex natura sua habet,ut uitæ principijs aduersetur: cum econtrario calor,& uitã tribuat & cõseruet:ut própterea per locum qui à cõtrarijs dicitur,oppositum potius sequatur,ut uidelicet si frigus facit locũ inhabitabilem,calor faciat habitabilem. Liquet igitur & hãc, quam demonstrationẽ signi Auerroẽs uocat,multifariam peccare,nihilq́ habere ob quod demonstratio dici mereatur. Sed age eas examinemus argumentationes,quas,quod ita sit, & quam ob rem ita sit, probare dixit Auerrois. Vna est huiusmodi: Distantia solis maxima,& tarditas motus partiũ cœli maxima,maximum faciunt frigus: igitur maxima solis propinquitas, maximaq́ partium cœli uelocitas,maximum operatur calorem. Duo autem hæc sub æquinoctiali contingunt: ad uerticalem enim habitantiũ sub æquinoctiali punctum, quæ

Calor positiui, frigus priuatiui rationẽ habet.

maxima eius propinquitas eſt,ſol accedit,parteſqꝫ ibi cœli in æquali tempore maximum ſpatiũ deſcribunt,quod eſt ſecundum Ariſtotelem,uelociſſime moueri. Tanto igitur uelocior eſt æquinoctialis motus,motu arctici circuli, quãto illius ambitus eſt huius ambitu maior:tam uehemens igitur eſt ſub æquinoctiali calor,ut omnem penitus excludat habitationem. Signo quoqꝫ tali hanc confirmat rationem: Ad ſenſum,inquit,conſtat,ex locis medijs inter polum arcticum & æquinoctialem,ea magis incaleſcere,quæ æquinoctiali:ea magis frigeſcere,quæ polo arctico ſunt propinquiora,adeò ut in his frigus calorem,in illis calor frigus ſuperet manifeſte. Quãtoqꝫ maior fit ad æquinoctialem circulum propinquatio,tanto calor magis ſuperat frigiditatẽ: Ergo ubi maxima propinquitas,ibi & maximus calor. Cum enim inuenitur unum cõtrarium & medium,alterum quoqꝫ contrariũ inueniri neceſſe eſt: & cum inueniuntur cauſæ unius extremi & medij,cauſas quoqꝫ alterius extremi inueniri neceſſe eſt. Hæc eſt una ex Auerrois demõſtrationibus,quam ei ſimilem eſſe dicit, quam facit Ariſtoteles in libro Cœli: Si corpus maxime diſtans à motu cœli eſt maxime graue,neceſſe eſt corpus,quod eſt maxime propinquũ cœlo,eſſe maxime leue. Rurſus alio in loco aliam affert demonſtrationẽ,quam ſic poſſumus colligere: Cauſa quæ facit habitationem ſub Cancri tropico difficilem,& ferè impoſſibilem, ex parte cauſæ agentis,inuenitur ſub æquinoctiali: & præter illam alia ex parte materiæ,quæ maioris eſt potentiæ ad calefaciendum:igitur ſub æquinoctiali erit omnino impoſſibilis habitatio. Patet anterius ſumptum: quoniam cauſa faciens caloris uehemẽtiam ſub Cancri circulo eſt ſolis rectus,& ad perpendiculum aſpectus,per quem radij ad angulos rectos reflectũtur,qui ſunt omnibus alijs potẽtiores. Quod cum ſemel tãtum in anno fiat in eo loco,ſcilicet ſub Cancri circulo,bis fit ſub æquinoctiali, ſole uidelicet ad primam Arietis & Libræ partem accedente. Additur & alia (uti diximus) ex parte materiæ uocata ab eo cauſa: quoniã experientia conſtat, quod poſt maximam ad quemuis locum habitabilem,ſolis propinquationem,calor maior fit,tantoqꝫ maiori tempore perſeuerat,quanto locus magis ad meridiem uergit: unde longiores tanto æſtates fiunt,quanto loca magis ſunt meridionalia. Cum igitur in noſtro climate,quod ab æquinoctiali ferè quinqꝫ ſupra quadraginta partibus recedit,calores poſt ſolſtitium quaſi ad trimeſtre tempus extendantur, & in latitudine triginta partium ad quadrimeſtre: ſequitur ut ſub æquinoctiali propè ad ſex menſes protendantur,quo tempore altera fit propinquatio: atqꝫ ut ſequens eſt ferè cõtinua inibi erit exæſtuatio,nec quatuor inibi erunt ſibi ſuccedentia anni tempora,ſed uel unum continuum,uel octo: & ſic tolletur animalium & plantarũ conſeruatio,quæ per quadruplicem temporũ uiciſſitudinem alijs in locis cõtingit. Hæ ſunt rationes quas uere demonſtratiuas Auerrois exiſtimauit: quæ licet prioribus efficaciores prima facie uideantur,ſi quis tamen acrius introſpiciat, non maiorẽ ualde in his,quàm in illis adeſſe uim iudicabit. Nam ut demus illis plus etiã quàm poſſunt,nõ plus certe habebunt,quàm loca æquinoctiali ſuppoſita, ratione binæ unico in anno ad uerticalem punctum acceſſionis,directionis radiorum,& ad angulos rectos reflexionis, motuſqꝫ demũ cœli partium uelocioris,debere impenſe calere: non uſqueadeò tamen probant calere,ut inde in totum arceant habitatores. Nam aliæ adſunt (ut oſtendemus) repugnãtes cauſæ,adeoqꝫ potentes,ut non ſolum hebetare caloris acerbitatem ualeant,ſed ad modum quendam & temperiem deducere, qui ſit animalium uitæ conformis, præſertim quoniam (ut ſuperius dictum eſt) non ſicuti frigiditas,ita & caliditas uitæ inimicatur,præcipue cœleſtis, quæ mitis benignaqꝫ,quãtum ex ſeipſa eſt,& uitam potius affert,quàm aufert. Ex acceſſu enim

Calor cœleſtis uiuificus.

ſolis generationes,ex receſſu corruptiones, teſte Ariſtotele,proueniunt. Qui nec ſub æquinoctiali ob aliam rationem negauit habitari,quàm quod prius deficeret habitatio,quàm umbræ,quæ ad ſeptentrionẽ in noſtra regione uergunt,ad auſtrum flecteren-

flecterentur, hoc est sub Cancri circulo: ibi enim non habitari propter æstum, nec in parte alia propter frigus: ut obseruationibus inniti potius uideatur, quàm rationibus, & narrāti potius similis quàm probanti: tantum abest ut demonstrationibus in hoc usus sit, quemadmodum putauit Auerrois: quem non modo non demonstrasse, sed nec probabiles ualde rationes attulisse, satis ex his quæ dicta sunt posset constare. Verum ut Auicennæ sententia, ueritasq; ipsa clarius elucescat, altius exorsi, causas afferemus quibus fit, ut sub æquinoctiali possit habitari. Experientia magistra scimus, regiones quę sub cœlo sunt, alias aliis magis minus'ue incalescere, longioresq; aut breuiores æstus perpeti. Horum effectuum causa, alia è terra tantum, alia è cœlo pendet. Purè terrestres in præsentia dimittamus: cœlestis uel ex cœlo, uel ex astris pendet. Ex astris uel sole, uel aliquo aliorum. Reliqua, ut parum certa exiguiq; momenti, nunc prætermittamus: cœli tantum motum, solemq; consideremus. Cœlum motu calefacere uoluit Aristoteles: quod si uerum est, sequitur ut qua parte uelocius mouetur, ea & uehemētius calefaciat. Verum quicquid id est caloris quod cœlum suo motu nobis iaculatur, id adeò exile est, dum terram attingit, ut quantum ad nostrum propositum attinet, uix efficere sensilem uarietatem possit. Ipsum enim quod mouetur cœlum, maiorem minorem'ue intra semetipsum calorem ex quocunque motu haudquaquam suscipit, imò si ad uiuum resecanda res est, nec cœlum, sed nec sol ipse, calorem quem in inferiora mittit, in se actu habet, sed potestate tantum ac ui: ex quo fit, ut non plus eo media regio incalescat, ubi uelocius, quàm ubi tardius mouetur, nisi quod uel uim illam excalfactoriam, quo uelocius mouetur, eo crebrius deorsum mittit, uel quia uelocissimo motu, contiguum citimæ suæ parti ignem secum rapit, ipseq; ignis aëra pariter contactu secū circumrotat. Vtrum horum dicatur, non magnus deorsum pertinget calor: uis enim illa influendi calorem, quæ uniuerso adest cœlo, quum mitis benignaq; suapte sponte sit, ut superius est dictum, non tam eximia est, ut exurentem calorem hic ualeat generare. Et quod ad alium modum attinet, ut concedamus totam ignis sphæram ad cœli motum circumuolui, primo non uidetur quomodo calorem ex hoc motu consequi ualeat eo maiorē quem ex se possidet, quum natura sua ignis sit calidissimus. Deinde non satis rationi consonum uidetur, ut simili uelocitate tota aëris sphæra eum consequatur: quam etiam scimus quacunque agitetur uelocitate, nunquam totam incalescere, cum & euidentia ipsa rei, & Aristotelis autoritas ostendat, mediā eius regionem ualde semper frigidam, ipso etiam Auerroë confirmante remanere. Insuper & à sensu & à ratione alienum sit, aërem hunc nostrum in quo degimus, circa terram magna uelocitate circumuolui: alioqui neque fœtor, neque pestilens aliqua affectio, sed neque nebulæ aut nubes diutius eandem ciuitatem obsiderent. Et sicuti uenti motum persentimus, ita & aëream illam girationem sentiremus. Quod cum neque hic, neque alibi fiat, disci potest aërem circa nos non adeò uehementer exagitari, ut nota dignum calorem ex eo motu uel indipisci possit, uel terris elargiri. Quæ si uera sunt, relinquitur unicus Phœbi calor, in quem huiuscemodi referri caloris uarietas possit. Agit igitur in unum magis quàm in alium locum sol, uel quia terræ proximior, uel quia magis è directo radios in eum iacit, uel quia diutius respicit. & hoc dupliciter: uno modo, quia dies sunt noctibus longiores: alio modo, quod pluribus talibus diebus respexit. Propinquitas parum in hoc habet efficaciæ: siquidem sole in opposito suæ apsidis (quam augem nunc uocant) existente, cum maxime nobis propinquet, maximum tamen frigus patimur. Relinquuntur igitur duæ causæ, mora scilicet & directio: ex quibus opinionum diuersitas in hoc quæsito nata est, dum alius hanc, alius illam efficaciorem putat. Aristoteles, Auerrois, & ante omnes Pythagoras, directionem cæteris præstare arbitrati, quam bis in anno sub æquinoctiali habitātibus sciebant euenire,

Caliditatis per æstatem causæ uariæ.

Cœli motus qua ratione calefacere dicatur.

Aëris regio media semper frigida.

Sol qua ratione calefacere dicatur.

Solis propinquitas.

Solis aspectus directus.

tantum ibi caloris eſſe iudicarunt, ut in totum habitationẽ prohiberet. Contrà Auicenna & Ptolemæus, plus moræ quàm directioni tribuêre, duplici ad hoc ſentiendum experimento impulſi. Primum, quoniam una uel altera poſt meridiem hora, calor impenſius nos urget, cum tamen tunc à uerticali puncto magis quàm in meridie, æque uero ut totidem horis ante meridiem ſol ſit ſemotus. Altera experientia eſt, quoniã apud nos æſtus maiores ſunt, ſole ultimam Cancri partem uel Leonem ſubeũte, Quintili uidelicet menſe, quàm dum Geminos, uel primas Cancri partes, Maio uidelicet & Iunio, illuſtrat: licet in eadem ſit uel maiore diſtantia à noſtris capitibus. Quod certe non alia euenit ratione, quàm quod longiore tempore aërem ad incaleſcendum diſpoſuit. Tametſi igitur ſol eos qui ſub æquinoctiali degunt, bis in anno è directo proſpiciat, tamen quia totidem horis ſub terra latet, quot terram illuminat, & ſtatim ab æquinoctijs, longe magis ab illis declinat, quàm à nobis à ſolſtitijs, ut 2. lib. magnæ compoſitionis demonſtrauit Ptolemæus, & 1. lib. ſuæ medicinæ, parte ſecunda, tetigit Auicenna, cum minus poſſit directio uel eius propinquitas, quàm perduratio: ſequitur longe maiorem eſſe ſub Cancri & Capricorni circulo æſtum, quàm ſub æquinoctiali, nec ſub hoc tantum, ut prohibere habitationem poſſit. Eos enim qui ſub ſolſtitialibus tropicis habitãt, uel circa eos, ſol è directo percutit, & eo tempore longiores noctibus dies habent, nec citò ab eorũ capitibus recedit, adeò ut duplex mora cum directo aſpectu coniungatur: & ſi quid uelocitati motus dandum eſt, ea quoq; non deeſt. Sub æquinoctiali uero una tantum eſt caloris efficax cauſa, quoniam ſcilicet ſol bis in anno ad perpendiculum radios in eos mittit: totoq; anni reſiduo non multum ab illorum capitibus ſubmouetur, accedente etiam ſumma partium cœli uelocitate. Quæ licet cauſæ poſſint multum, à quibuſdam tamen alijs multum remittuntur. Quarum una eſt, quod cum noctes ſemper ibi ſint æquales diebus, ex abſentia ſolis multum tepeſcit caliditas, quæ ex eius præſentia naſceretur. Ad quod & illud facit, quod nullibi quantum ſub æquinoctiali ab horizonte ſol noctu remouetur: præſertim eo tempore quo rectiſſime illuc radios mittit, ſcilicet tempore duarũ æſtatum: ad nullam enim partem tunc inclinat: ſed per mediam exactiſſime inter utrunq; polum uiam progreditur: quod in nullo climate contingit. Tantum enim horizonti cuilibet intempeſta nocte propinquat æquinoctij tempore, quãta eſt climatis latitudo. Alijs uero temporibus tanto plus, quãta eſt latitudo regionis, ſimul cum ſolis eo tempore declinatione. Alia cauſa eſt, (quam ſuprà tetigimus) quod poſt puncta æquinoctialia, quæ illis duas æſtates faciunt, magis declinat ſol, quàm poſt ſolſtitium, quod nobis unicam facit æſtatem, ſed duabus illis longiorem. Addit & Aponenſis aliam cauſam, aperte Auerroi repugnantẽ, quam iudicandam tibi & tui ſimilibus relinquo, ſcilicet radios ſub æquatore apicem terræ ferientes, non ita refringi, ſicuti alijs in locis, ubi in conuexam incidunt ſuperficiem. Ad hoc etiam facit, quod ibi ſunt duæ hyemes, inter quarum utranque & æſtatem tantum tres menſes intercedunt: quo fit ut æſtates multum calidæ eſſe non poſſint, ſicuti neque hyemes multum frigidæ. Non enim in tam exiguo ſpatio, magna poteſt ab uno contrario in aliud fieri permutatio: quia ſuperueniente æſtate, frigiditas in aërem à præcedenti hyeme impreſſa, nondum eſt tota abolita. Videmus enim apud nos hyemes ultra tres menſes perdurare, & frigus per hyemem in aërem impreſſum, bona etiam Veris parte perſeuerare. Huic præterea ſententiæ experientia ipſa ſuffragatur: refert ſiquidem Nicolaus Florentinus inſignis medicus, conciuem eius quendam cognomẽto Indianum, quoniam in India longo tempore fuiſſet, affirmare ſolitum, habitaſſe ſe in locis quibuſdam, ubi eſſent duæ hyemes, & duæ æſtates, quarum nulla multum in calore aut frigore excelleret. Affirmãt id & Luſitani, qui noſtris tẽporibus (ut ſuperius diximus) noua, & antiquis incognita nauigatione, multa æquinoctiali ſubdita loca perluſtrant.

Solis mora.

Quæ

Quæ ſi uera ſunt, imò quia uera ſunt, omnes aduerſariorũ corruũt rationes, etiam quas illi demonſtrationes putarunt. Sub Cancri enim circulo & Capricorni, ſi uſpiam, ſunt loca ob calorẽ inhabitabilia, quæ maxime diſtant à ſeptẽtrionalibus, non ſitu, ſed qualitate. Dixi, ſi uſpiam, quoniã Luſitanorum nauigationes torridam uocatam Zonam refertam habitatoribus teſtantur. Sub æquatore uero ſunt loca ſatis cõmode habitabilia, nec habitationẽ directio aut reflexio impedit radiorũ, quia ex 24. horis tantum per 12. ſolem uident, qui nec eos ultra modum æſtatibus calefacit, quoniã paulò ante hyems præceſſit: nec multo tẽpore durat caliditas, quia in paucis diebus multũ ab eis ſol declinat, & citò ad punctum aliud, hyemem quoq; faciens, peruenit. Nec propter duas hyemes uiuentiũ generatio tollitur, imò multiplici fœnore reſpondet: quoniã ſingulam hyemem, mox uer, dehinc æſtas citò conſequitur, ita ut quod apud nos ſemel generatur, bis generari apud eos poſſit. Maxima etiam directio maximũ calorem ſola facere non poteſt, niſi cum mora plurium dierum cõiungatur: ſicuti nec mora ſine propinquitate & directione: nam unius diei longitudo ſub polo calorẽ facere non poteſt, cum ſit à propinquitate, directione & reflexione deſtituta: & uti tarditas motus in faciẽdo frigus, exiguũ ibi momentũ habet, ſic & uelocitas in faciendo calorem ſub æquatore, aut parũ, aut nihil operatur.

Zona torrida habitatoribus referta.

Satis igitur iam, ni fallor, liquet & ueritas & cauſa, quare ſub æquatore ſit poſſibilis habitatio. Nunc aliud caput quæſtionis aggrediamur, an ſcilicet ſit habitatio tẽperata. Putant nõnulli Auicennã ſequentes, non ſolum ibi habitari, ſed eſſe æquũ omnino, & in neutrã partem uergens temperamentũ. Ad quod credendum, uel ea ratione præcipue mouentur, quod paribus perpetuò interuallis, ſibi inuicem noctes dieſq; tẽpora partiuntur: ideo fieri, ut quantũ ex ſolis præſentia caloris, tantum ex abſentia frigoris generetur. Cui rationi nonnulli Chriſtiani ita manus dederunt, ut eſſe in eo loco paradiſum putarint, quæ in ſacris libris delitiarũ appellatur. Petrus Aponenſis in libro quem Conciliatorẽ appellauit, aliam (quam & ſuprà tetigi) rationem ſuperaddit, quod ſcilicet minus quàm alijs in locis ſolares radij apicem cõuexi terræ feriẽtes, retro flectuntur. Et ob hoc tantã eſſe inibi putat temperiem, ut humana corpora eo loco generẽtur, quæ ſecundi modi ab Auicẽna poſiti æqualitatẽ, quæ eſt inter omnes humanas tẽperaturas exactiſſima, nanciſcũtur. Ego licet rationibus & teſtimonijs idoneis adductus, non maximã ibi eſſe intẽperiem putem, ad calorẽ tamen multo plus inclinare, quàm ad frigus regionẽ illam puto: ex gemina enim illa ſingulis annis cõtingente ad uerticẽ directione, & ad perpẽdiculum radij iaculatione, fereq; angulo carente reflexione, multũ omnino incaleſcere ea loca puto. Nam etſi ab exigua mora, alijſq; in contrariũ faciẽtibus ſuperius recitatis, uigor aliquãtiſper imbecillis reddatur, efficaciores tamẽ uidentur caloris cauſæ, ueluti per ſe agẽtes, & nõ ex accidenti, q̃ cauſæ cõtrariæ, quæ nõ agendo potius, quàm agẽdo frigus faciũt, aut calorẽ remittunt. Et hæc de habitatione ſub æquinoctiali dicta ſint.

Sub æquinoctiali an ſit habitatio temperata.

Paradiſus uoluptatis.

Quod ad aliud uero quæſitũ attinet, Auicen. aperta ſentẽtia eſt: poſt loca ſub æquinoctiali circulo ſita, quartũ clima exacto eſſe temperamẽto proximius, eo quod ibi habitantes non uruntur ob directionẽ, ſicuti hi qui in primo morãtur climate: neq; impẽſius calefiunt ob propinquitatẽ, ſicut qui in ſecũdo & tertio: ſed neq; cõgelantur, ſicut hi qui in extremo ſunt quinti, uel in maiori latitudine, ſolem nimis remotũ habẽtes. Hanc Auicẽnæ ſententiã ſequutus Aponen. homines in altera tantũ contrarietatũ tẽperatos ſub ea cœli inclinatione collocauit. Repugnat Auer. 2. ſui Colliget, dicens non eſſe uerum, quod quidam dicũt, quartũ clima eſſe melius quinto: licet ſecundo Meteororum, quartũ & quintum climata dixerit tẽperatiora. Et alio eiuſdem libri loco, terras naturales in calore eas eſſe, quæ ſunt mediæ in latitudine, ſicut Græcia. Et alibi præpoſuerit quintum, eius mediocritatẽ probans ex temperamento habitantiũ, quod ex colore & capillis præcipue dicit oſtendi. Eandem quarti

Temperatiſsima habitatio.

prærogatiuam confirmat Ebumaſar Alpharabij, ut ſcribit Moſes 25. lib. Aphoriſmorum, dicens homines ibi tam perfectius cæteris loqui, ſicut perfectiores ſenſu, figura, ac forma ſunt, & magis temperati. Omnes autẽ ex Galeno ſumpſiſſe hanc opinionem uidentur, qui tertio Aphoriſmorum dixit, quod zona exquiſitam habens temperiem ac media orbis terrarum, eſt quæ per Gnidum tranſit & Coum: & quæcunq; loca ab his non multum uel ad Aquilonem, uel ad Auſtrum receſſerunt. Et lib. ſecundo ſalubrium: In immoderatis locis non fit exactiſſime temperatum corpus. Et paulò infrà: In noſtra regione fiunt multa corpora ei ſimilia: & in hac regione quæ latitudinem non paruam habet, id temperatiſſimum eſt, quod eſt exacte medium: ut Hippocratis patria, quæ æſtate & hyeme eſt temperata, multoq; magis Vere & autumno. Ego autem, licet non ignorem quàm temerariũ ſit, ſecus quàm tot, talesq; uiri & ſentire & ſcribere: ſciens tamen nihil eſſe ſanctius ueritate, ea præ oculis habita, dicam libere quod ſentio. Teneo contra omnium, quos legerim, ſententiam, temperamẽto magis propinquam eſſe habitationẽ ſub ſexto, quàm ſub quarto aut quinto climate. Ad quod probandum pro hypotheſi eſto, ex communi aſtrologorum ſententia, principium quarti climatis, quod per Rhodon uocant, eſſe in latitudine triginta trium partium & duarum tertiarum alterius partis: hoc eſt, tot partibus ab æquinoctiali circulo remoueri. Ex hoc ſequitur, quod diſtat ab aquilone partibus quinquagintaſex, & tertia alterius partis: tota enim noſtra latitudo nonaginta partibus cõtinetur, quarta uidelicet parte CCCLX. in quot partes quemlibet circulum aſtrologi diuidũt: ex quo rurſum ſequitur, ut plus propinquet æquinoctiali, quàm arctico polo, partibus uigintiduabus & duabus tertijs alterius partis: &, ut ſequens eſt, non ſit medium orbis terrarum, ſed diſtet à medio partibus undecim, & tertia alterius partis. Si igitur id eſt temperatiſſimum quod eſt exacte medium orbis terrarum, ut uoluit Galenus: uel id quod eſt medium in longitudine & latitudine, ut Auerrois: euidenter concluditur, clima hoc quartum non eſſe temperatiſſimum. Sed dixerit fortè quiſpiam, Galenum per orbem terrarum, non abſolute totam hanc terræ quartam portionem intellexiſſe, ſed id tantum eius quod habitatur, quam in ſeptem climata diuidunt aſtrologi, quorum quartum eſt medium, tria ex utraque parte climata relinquens: eodemq; modo Auerroẽm terram mediam in longitudine latitudineq; intellexiſſe, non abſolute, ſed habitatæ reſpectu, quam τὴν οἰκουμένην Græci uocant. At profectò quiſquis id dixerit, aliquid dixiſſe fortè uidebitur, reuera autem nihil dixerit. Nam rogo quid in re ipſa facit ſeptiformis iſta diuiſio? aut quid firmi habet & certi? Poſſet enim quis in ſeptem, ſed aliter quàm neoterici, ita ſecare, ut quod hac computatione eſt quartũ, tertium eſſet, ut Plinius ex quorundam placito computat. Poſſet in octo, poſſet in plura, poſſet in pauciora pro libito ſegmenta habitatum à nobis orbem diuidere: quibus diuiſionibus factis mediam non amplius ſedem quartũ hoc clima poſſideret. Ipſam potius rei naturã ſequamur, uidebimusq; clima hoc quartum, non propter hoc quod in medio numeratur, mediam quoque naturam in calore & frigore ſortiri. Si enim caloris maioris minoris'ue potiſſima cauſa eſt (ut ſuperius eſt oſtenſum) maior minor'ue ſolis ad uerticalem punctum appropinquatio, uel, ut uoluit Auerrois, maior anguli, quem radius ſolis terrã uerberans facit, ad rectum propinquitas: quum hominibus quarti climatis, ſol ſatis propinquet, angulumq; illis faciat quinti, ſexti, ſeptimiq; comparatione non multum à recto differentem, ſequitur calere eos potius quàm frigere. Sed uide quàm ſit iſta quarti climatis mediatio imaginaria potius quàm in re. Spatium quod à ſeptem climatibus includitur, eſt partium 37. & trium quartarum alterius partis: principium enim primi eſt in latitudine partium duodecim, & trium quartarũ alterius partis: finis uero ſeptimi quinquaginta partium & mediæ alterius partis. Cum igitur medium quarti ſit in partibus 36. & tertia alterius partis,

Clima ſextum temperatiſſimum eſſe.

Clima quartum non eſſe mediũ.

partis, sequitur quod distet à principio primi, quod est in partibus 12. & tribus quartis alterius partis, per partes 23. & septem duodecimas alterius. A fine uero septimi, qui est (ut superius est dictum) in partibus quinquaginta, & medietate alterius partis, distet per partes 14. & sextam alterius, &, ut sequens est, sit propinquius septimo quàm primo, per partes nouem & quinque duodecimas alterius. Et consequenter capiat uniuersi interualli omnium climatum, partes 23. & septem duodecimas alterius, quæ sunt ferè duæ tertiæ eiusdem integri interualli, quod 37. partibus & tribus quartis diximus contineri: absitque ab eius iam dicti interualli medietate, partibus quatuor, & septemdecim uicesimis quartis alterius: medium nequaquam dici meretur. Quomodo enim dici potest medium, cum nec sit medium totius latitudinis, sed ad æquinoctialem multo magis quàm ad polum appropinquet: nec sit medium æque distans ab extremis totius spatij ab climatibus septem introclusi, sed ad septimum magis inclinet quàm ad primum. Ad horologia fortè recurret quispiam, dicens, cum climata penes sensilem horologiorum uarietatem distinguantur, quæ in dimidio horæ notatu digna conspicitur, in totoque discrimine differentia trium horarum semis cõprehendatur, cuius differentiæ dimidium hinc, dimidium illinc quartum clima relinquat, habere ob hanc causam mediocritatis quandam ueram rationem. Sed & hoc quoque parum habet momenti: siquidem ipsa per sese dierum quantitas, uel exiguam, uel certe nullam habet uim ad maiorem minorem'ue caliditatem regioni tribuendam. Dictaret enim ratio, quantum est ex hoc, ut ubi dies longiores, ibi calores maiores. Contrarium uero experientia ipsa testatur: quo magis enim ad aquilonem uergimus, ut dies maiores, ita maiora frigora inuenimus. Neque uero in hac dierum uarietate quartum hoc clima mediocritatem possidet: medium enim eius maximam diem habet horarum ferè 14. semis, in qua quantitate nulla mediocritas uel fingi potest. Quod si quis omnino contendat, inter totam uarietatem quæ in habitabili parte contingit, hanc esse mediam: certe & hoc præsenti tempore falsum esse deprehenditur, quando iam innotuerit 24. climatum habitatio, ab æquinoctiali sumpto principio, ad eam usque regionem ubi latitudo est ferè 66. semis partium, differentiaque maximæ diei à minore in hoc interuallo est duodecim horarum, cuius medietas non 14. semis horis, sed 10. & 8. continetur, & in latitudine 58. semis partium cõtingit, ubi quæ nunc Dacia dicitur, & ea Britanniæ portio sita est, quæ Scotia nuncupatur. Quæ tamen regiones non propterea temperatæ sunt, sed potius ingentibus frigoribus infestantur, sicuti quartum clima caloribus. Rhodos enim insula, quæ toti climati nomen dedit, ita uehementer calet, ut nisi aquilonares flatus, quibus ob loci positum maxime patet, æstum leniret, uix posset æstatis tempore habitari. Mauritaniam quoque, Aegyptum, Siciliam, atque eam Italiæ oram quæ ex aduerso iacet, ultra modum scimus incalescere, hominesque in his gigni, qui sint à mediocri temperatura longe semoti. His ego tum rationibus, tum experimentis motus, recedere à summis illis uiris coactus sum: de quo spero me ueniam apud te, & apud eos impetraturum, qui non tantum dicentes, quantum dicta ipsa pensi habent. Quicquid uero alij uel sentiant uel dicant, susque deque fero. Quintum porrò clima quod per Romam uocant, licet minore calore quàm quartum prematur, longe tamen magis & ipsum calet, quàm ut mediocre dici possit, sicut & in austrum magis quàm in aquilonem inclinat: principium enim eius latitudini trigintanouem partium subiacet: finis 43. semis, medium 41. & quarta alterius partis. Ex quo fit, ut ex alia parte 48. & tres quartas relinquat, atque per tres & tres quartas à uera medietate secludatur: quæ distantia eo in loco unius climatis differentiam, hoc est uarietatem diei maximæ in horæ medietate constituit. Quæ si uera sunt, sequitur, Auerroim amore proprij climatis seductum, quandoque repudiato quarto, prætulisse omnibus quintum, ueræ quidem mediocritati

Dacia.
Scotia.
Rhodos.
διὰ ῥόδου.
Clima quintum quod διὰ ῥώμης est, temperatum non esse.

propinquum,non exacte tamen mediocre. Quod ſi Auerroi in ſuo licuit,ex colore & capillis habitantium, non alia ex re ſumpto argumento: cur non mihi liceat, meum,hoc eſt ſextum,cunctis præferre? in medio exactiſſime ſeptentrionalis huius quam incolimus,quartæ orbis partis ſitum,fœcundiſſimis campis,amœniſſimis collibus,limpidiſſimis fontibus,piſcoſiſſimis lacubus, ſaluberrimis fluminibus ornatum,præcipueq́ꝫ fluuiorũ rege Eridano,qui ueluti maris uicarius,totius orbis merces,magnis nauigijs ad præclariſſimas urbes,quæ utrinq́ꝫ inſident ripæ,facillime deportat. Inter quas maxime emicat Ferraria,patria & alumna mihi dilectiſſima,ſiue mœnium decorem,ſiue uiarum rectam ad regulam latitudinem, ſiue magnificentiſſimas ædes,ſiue auguſtiſſima templa,ſiue cõpita, ſiue fora,ſiue pomœria,ſiue pomaria,ſiue agri fertilitatem,ſiue cœli ſalubritatem,ſiue ſuburbia, ſiue uillas,ſiue populi frequentiam, ſiue uirorum robur, ſiue mulierum pulchritudinem, ſiue ingenia, ſiue artes uel ſellularias uel liberales, ſiue togam, ſiue arma ſpectes: in quibus quantum excellat, proximis annis Alphonſo inuictiſſimo Duce,toti orbi, nedum uniuerſæ Italiæ,re ipſa apertiſſime demonſtrauit, duobus potẽtiſſimis hoſtibus intra paucos annos ſuperatis. Ingrederer campum laudum Alphonſi Ducis, niſi rei magnitudo,quæ maiorem tubam quærit,me abſterreret, cognoſceremq́ꝫ hanc materiam,ut meis humeris, ita præſenti epiſtolæ non congruere. His ergo omiſſis, ad noſtrum clima reuerſi,dicimus id exacte medium exiſtere in hac noſtra ſeptentrionali habitatione. Incipit enim à latitudine quadragintatrium partium & mediæ, & definit in quadrageſimamſeptimam & quartam alterius portionem, adeò ut medius eius punctus parũ recedat à quadrageſimaquinta parte, quæ medietas eſt nonaginta partium, in quas facilioris computationis gratia,quartæ huius noſtræ latitudinem aſtrologi diuiſere. Veram igitur medietatẽ habet, & à re ipſa natam, non ab hominum imaginatione, metiri dierum ſpatia cupientium: quantum enim diſtat à polo, tantum diſtat ab æquinoctiali: ſed & medium exiſtit in eo ſpatio, quod in tota hac noſtra terræ portione ſatis cõmode habitatur: quod uidelicet inter Cancri tropicum & Arctoum circulum iacet. Diſtat enim Cancri circulus ab æquinoctiali partibus paulò minus uigintiquatuor: totidémque Arctous circulus à polo: quare remanent inter utroſque,partes ferè quadragintaduæ: quas ſi per medium ſecueris, uidebis ſexti climatis ſpatiũ, utriuſq́ꝫ dimidij partem capere. Quod etiam ratio mathematica demonſtrat:demptis enim à lineæ extremis partibus,æquis portionibus,punctus qui in tota linea medius erat, in remanente etiam parte medius remanebit.Si enim ad alterum extremorum declinaret,ſequeretur maiorem ab eo extremo portionem,quàm ab alio fuiſſe ſublatam. Facit autem medius hic ſitus,ut anni tempora ſuum quodq́ꝫ habeat temperamentum: nec tantum ſit hyeme frigus,ut habitatores gelu torpeant: nec tantus æſtate calor,ut exæſtuent. Hæc ſunt mi Cigleri,quæ olim in patria circa temperamenta noſtræ habitationis meditatus ſum,in quibus tantum à me probabitur improbabiturq́ꝫ,quantũ abs te probatum, reprobatum'ue iri cognouero. Vale.

Climatis ſexti temperies et cõmoditas.

Eridanus fluuiorum rex dictus à Marone.

Ferraria.

Ex hoſpitio noſtro Budæ. VII. Idus Septembris. M. D. XIIII.

EPIST. II. Ad Michaëlem Sanctannam Chirurgum, de nominibus morborum in exterioribus corporis partibus euenientium.

REm à me petis Michaël,ut ſanè non facilem,ita his qui cõmunem medendi modum ſequuntur,ualde neceſſariam, ut confuſionem nominum,earum affectionum quæ in extima corporis humani ſuperficie contingunt, ſubmoueam: & quo ſingulæ nomine apud Græcos,Latinos,barbaroſq́ꝫ Medicos uocẽtur,ſigillatim exponam. Magni enim & mul

& multiplices errores ex huiuſcemodi nominum ignoratione communibus medicis quotidie obueniunt) dum idem nomen apud diuerſos autores eundem ſemper affectum ſignificare arbitrantur: quum tamen, ut inferius late patebit, eadem uox aliud Græcis, aliud Arabicis, aliud Latinis medicis plerunꝗ ſignificet: quæ res multum auget negocij difficultatem. Cõmunes medicos cum dico, eos intelligo, quos & ex cõmentario medicos uocare poſſumus: quoniam uidelicet totam ſuam medicinam non in pectore & mente, ſed in chartis habent & membranis ſepoſitam: nec manum adhibere curationi alicuius morbi ſciunt, niſi nomine prius habito, remedia proprio eius capite à libris requirant: quum ueri medici, ut qui methodo artem proſequuntur, exiguam nominum curam habentes, morborum ſubſtantias atque cauſas per diuiſionem & reſolutionem inquirant, è quibus curatiuas indicationes eliciant, & intentiones acquirant, quibus inſtrumenta inueniant morbos ab humanis corporibus propulſantia: & ſi quandoꝗ ad libros recurrunt, non tanquam cæci, ut illi, à nominibus ſe duci ad eos ueluti ad iudices permittunt, ſed ad limam rationis quæ legunt applicantes, ſcriptis non tanquam dominis parent, ſed ipſa potius tanquã mancipia ad ſuas proſequendas intẽtiones trahunt. Et propterea ſtudio eis non eſt, quo quiſque morbus nomine à prioribus medicis uocatus ſit, ſed ſub quo contineatur genere, quot, quæ ue eius curatiuæ intentiones, & quibus ſint auxilijs perficiendæ. Paucorum autem hoc munus eſt, tantumꝗ poteſt inueterata conſuetudo, ut qui hanc uiam ſequuntur, ludibrio ferè cæteris habeãtur, nec poſſint cum medicis uulgaribus de rebus medicinalibus agere, niſi & ipſi norint morbos proprijs nominibus appellare, & ad proprium, ut illi appellant, caput ſingulos referre. Vnde fit, ut utrique ſectæ ſit iſta exacta nominum notitia neceſſaria: illis quidem, quod aliter mederi neſciant: his, ut poſſint cum reliquis inire colloquia, & de curandi uia & ratione diſputare. Vt igitur tibi morem geram, operámque ſumam iunioribus medicis non inutilem, ordine locorũ humani corporis ſeruato, orſus, ut multi, à capite, ſeriem nominum eorum affectuum explicabo, qui exteriores partes uel infeſtant, uel dedecorant.

Medici ex commentario.

Notitia nominum quatenus medicis neceſſaria.

DE MORBIS IN CAPITIS CVTE.

Inter hos primus eſt porrigo à Latinis uocatus, à Græcis πίτυρα in plurali, uel πιτυρίασις, ab Auicenna & Haliabate non inepte furfur: ſiquidem & uox græca idem ſignificat, quæ eſt à re ipſa deſumpta: quædam enim quaſi furfuraceæ ſquammulæ abſque ulceratione à cute eorum reſoluuntur, qui hoc dedecore dehoneſtantur: fereꝗ in capillo fit, Celſo teſte, rarius in barba, aliquando etiam in ſupercilio.

Porrigo: πίτυρα, uel πιτυρίασις. Furfur.

Ἀλωπεκία, & ὀφίασις areæ genera ſunt Celſo: uox utraꝗ græca eſt: prima à uulpe nomen habet, quæ frequenter eo morbo, ut ſcribit Galenus, infeſtatur. Secunda à ſerpentis ſimilitudine, cui pars læſa ſimilis exiſtit, teſte Paulo & Celſo, qui addit eam incipere ab occipitio, nec duorum digitorum latitudinem excedere, & ad aures duobus capitibus ſerpere: commune utriꝗ eſſe dicens, quod emortua ſumma pellicula pili primum extenuantur, deinde excidunt. Auicenna & Haliabas, illud uoce parum corrupta, Alopitiam, hoc Tyriam uocant: qua uoce quandoꝗ omnes ſerpentes, quandoꝗ uiperas proprie ſignificant. Sunt ambo capillorum defluuia, à uitioſis humoribus contingentia: hocꝗ differunt à Caluitio, Latinis, & Auicennæ uocato, Græcis dicto φαλάκρωσις, in quo ex indigentia humoris, non ex malignitate capilli decidunt.

Alopecia: Ophiaſis. Tyria. Caluitium. Phalacroſis.

Manantia capitis ulcera, una uoce nominat Plinius, quæ Græci ἀχῶρας & κήρια, Auicenna ſaphatum, Haliabas tineam, generali & ipſe nomine, ſub quo non ſolum achores, & ceria Græcorum, ſed & ficus, & ψυδράκια, & ἐξανθήματα collocauit.

Saphatum. Tinea.

Sunt autem ἀχῶρες Galeno & Paulo, cutis capitis cum tumore ulcera forami-

Achores.

Cerion. nulenta, è quibus sanies manat tenax, non aquosa, sed nec ut mel crassa. Κήριον achori simile maioribus foraminibus, in quibus sanies melli similis, instar faui apum *Ficus.* cõtinetur. Ficus, ulcerosæ quædam eruptiones, rotundæ, subduræ, rubræ, quas dolor comitatur, & maiori ex parte capiti, sed interdum reliquo corpori cõtingunt. *Psydracia.* Ψυδράκια parum supra summã cutem eminent, & sunt φλυκταίναις, hoc est bul- *Phlyctænæ.* lis, quæ ab igne excitãtur, similia. ἐξανθήματα, subrubræ, & asperæ in suprema cu- *Exanthemata.* te ulcerationes, de quibus alio loco rursus nobis erit sermo.

Congregatur & interdum in capitibus, præsertim puerorũ, aqua in medio aut *Hydrocephalon.* cutis & pericranij, aut huius & ossis: ὑδροκέφαλον Græci uocant, Auicenna aquam extra craneum: Haliabas, apostema intercutaneum.

Hi sunt affectus cutis capitis proprij apud antiquos reperti. Recentiores testudi- *Testudines.* nes & talpas addiderunt, quæ penes antiquos proprium neq; nomen, neq; tracta- *Talpæ.* tum inuenerunt: ideo à nobis etiam hic prætermittuntur, cum alijs recentiorũ nominibus inferius declarandæ.

OCVLORVM MORBI.

In oculis exteriore parte diuersa mala contingunt: primum quidem in adnata, *Taraxis.* seu coniunctiua membrana fit τάραξις à Græcis uocata, apud Auicennam contur- *Conturbatio.* batio, uel uacillatio uocatur, & non uera ophthalmia. Est autem humiditas oculi *Vacillatio.* cum rubore, & præternaturali calore, ab extrinsecus occurrente causa, ut sole, fumo, uel puluere facta: quæ celerrime soluitur, submota quæ eam fecit causa: quæ enim permanentior est, & absque manifesta extrinsecus occurrente causa facta, *Ophthalmia.* ὀφθαλμία nominatur à Græcis: χήμωσιν tunc uocãtibus, quũ fortis adeò est inflam- *Chymosis.* matio, ut utraq; palpebra intantum peruertatur, ut uix oculos operiant: & album oculi supra nigrum ita extollitur, ut id in pluribus locis operiat. Auicenna & Halia- *Lippitudo.* bas communi uoce tria hæc genera ophthalmiam nuncupant, & Latini lippitudinem: tertiam tamen proprio nomine uocat Auicenna Alguadarnesi, uel alguadarnegi, secundam ueram ophthalmiam.

Fit in eadem membrana parua quædam excrescentia, quæ ut nomine, ita & re similis est his pustulis, quas diximus appellari ψυδράκια.

In membrana uero, quæ quoniam similis cornu est, Cornea uocatur, nonnulli *De affectibus corneæ.* etiam affectus proueniunt. φλύκταιναν uel φλυκτίδα uocant Græci eius extuberan- *Phlyctæna.* tiam, ab humore aliquo membranæ tunicas subexcoriante: Auicenna uesicas, Haliabas pustulam, sicuti & Celsus. In eadem uocata cornea, ulcera diuersa fiunt, de *Vlcera corneæ.* quibus Auicẽna scripsit cap. cui titulus, De exituris oculi & corneæ. Paulus unum esse genus dicit, & particulares differentias plures: quod enim cauum, arctum & *Bothryon.* purum est, βόθριον, quasi fossulam dixeris, Auicenna anulum uocat. Secundum la- *Cœloma.* tius & minus profundum, Paulus κοίλωμα, Auicenna Lilimie. Tertium Paulus ἄρ- *Argemon.* γεμον. Auicenna ei nomen non reddit, Serapion Achymon: fit id in Iridis circulo, exteriorem etiam locum occupans, ita ut intra Iridem albus color, extrà rubor ap- *Epicauma.* pareat. Quartum, quod sordidum, impurũ, & crustosum existit, à Paulo ἐπίκαυμα, ab Auic. adustiuum uocatur, à Serapione Ausume. In his autem ulceribus, sicubi aliàs, maxime lapsus est Auic. septẽ species enumerans: quatuor Galeni autoritate, quæ in superficie dicit cõtingere: cum tamen prima & secũda, non inter ulcera à Galeno reponãtur, sed ex humiditate corneæ fieri scribat lib. 2. de causis symptomatũ, ut ueluti per nebulam, uel caliginem, uel uaporẽ, uel fumũ fiat uisio: tertia & quarta ad ea quæ profunda uocat, pertineãt. Error hic in tertia specie primi ordinis præcipue detegitur, quæ dubio procul nil aliud est, quàm id quod à Paulo argemon in- *Arabum commune uitium.* ter profunda est nominatum: sed fuit hoc Auicẽnæ cum omnibus Arabibus commune: quorum ferè uitium, ut sicubi unus impegerit, reliqui absque iudicio balan-

tum

tum more ſequantur: in hac autem re ſequuti reliqui uidentur Serapionem.

Accidit & eidem corneæ πρόπτωσις. ſic enim nominat Paulus, Auic. rupturam *Proptoſis.* corneæ, Haliabas acumen. Definitur ab eodem Paulo caſus uueæ tunicæ, ab exeſu uel corroſione, uel diſruptione corneæ contingens. Si exiguum ſit id uuæ, quod cadit, μυοκέφαλον, quaſi muſcæ caput, uocat Paulus: Auicenna & Haliabas formi= *Myocephalus.* calem. Si formam habet uuæ, id quod egreditur, σαφύλωμα, id eſt uuatio, ab om= *Staphyloma.* nibus dicitur. Si plurimum, adeò ut ſuper palpebras cadat, μῆλον, id eſt mâlum, *Melon.* uocatur à Paulo. Quod ſi callum obducat, ἧλος, id eſt clauus, dicitur.

Quandoq; ſub eadem cornea pus congregatur, ὑπόπυον Græci dicunt, Auic. ſa *Hypopyon.* niem in ſiphac, Haliabas ſaniem poſt corneam. & ſi redditur unguis ſimilitudo, ὄνυχα, id eſt unguem: quod etiam nomen alteri affectui à Celſo & alijs adſcribitur, *Onyx.* de quo paulò poſt tractabimus.

Euenit quoq; in cornea καρκίνωμα, id eſt cancer: tenduntur, & rubent tunicæ, *Carcinoma.* dolor pungens ad tẽpora uſq; protenditur. Hæc ſunt quæ corneæ accidunt mala.

Superadnatæ autem oculi membranæ, id eſt coniunctiuæ uocatæ ſimul & cor= neæ, nonnulli quoque communes affectus eueniunt, qualis eſt qui ὑπόσφαγμα à *Hypoſpha=* Græcis, ab Auicenna tarfati dicitur: ea eſt uenarum ruptura, ex ictu plurimũ con= *gma.* tingens, ex qua in oculi extima parte ueluti ſanguinis puncta demonſtrantur. Ga= lenus αἱματώδεις ὑποχύσεις, hoc eſt ſanguineas effuſiones, appellat.

Fit & in utriſq; uocatum πτερύγιον, quaſi alam diceres, ungulam Auicenna nomi *Pterygion.* nat. Eſt autem Paulo neruoſa quædam adnatæ membranæ excreſcentia, à maiore angulo ut plurimum orta, ad oculi coronam ita procedens, ut quandoq; pupillam operiat. Celſus unguem uocat. Verba eius ſunt lib. 7. Vnguis uero, quod πτερύγιον » *Vnguis.* Græci uocant, eſt membranula neruoſa, oriens ab angulo, quæ nonnunquam ad » pupillam quoq; peruenit, eiq; officit. Sæpius à narium, interdum etiam à temporũ parte naſcitur. Diuerſa eius genera facit Paulus. Ex colore quidem albam, rubram, *Genera unguis.* ruffam, fuſcam: ex tactu duram, & mollem: ex annexione ad membranam hæren= tem & unitam: magiſq; ſanitatem eam recipere ait, quæ ſit albior, tenuior, adhæ= renſq;, non unita: ad quam referri mihi uidetur id quod Arabes ſebel uocant.

Communis etiam utriq; membranæ eſt albugo ab Auicẽna uocata, cuius duas *Albugo.* facit ſpecies: tenuem, quam dicit uocari nebulam: craſſam, quam albuginẽ. Quam *Nebula.* diſtinctionem (licet non perfecte) ſumpſiſſe à Paulo uidetur, ſic loquente: Cicatri= » cum oculi, alia tenuis, in ſuperficie apparens, quæ generale cicatricis nomen ſeruat, » & à quibuſdam dicitur nebula: alia profunda, quæ λεύκωμα nuncupatur. Halia= » bas albedinem & pannum uocat, Latini cicatrices & albuginem, plerunq; tamen *Leucoma.* græca ipſa uoce λεύκωμα.

Huic non ualde diſſimiles ſunt nominatæ à Paulo συγχύσεις, ab Auicẽna botor. *Synchyſis.* Id tamen quod Auic. dicit, ſuper corneã albedinem, ſupra coniunctiuãruborẽ ap= parere, dictum eſt à Paulo in argemo, & ab ipſomet Auic. in tertia ſpecie exiturarũ.

Lego apud Galenum quoque inter oculorum affectus ὑμένων ἐπαναστάσεις, qua= *Hymenon epa=* ſi diceres membranarum rebelliones, uel inſurrectiones: intelligo autem earum *naſtaſes.* præter naturam extuberantiam.

In tertia quoque oculorum membrana uuea uocata, nonnulla eueniunt incom *Affectus uueæ.* moda: aliquando enim eius foramen, quod pupilla uocatur, latius ſit, quàm erat na turaliter. Et hunc affectum Auicenna alintiſar, Græci μυδρίασιν, Latini pupillæ ef= *Mydriaſis.* fuſionem, aut dilatationem uocant: aliquando conſtringitur, conſtrictionem pu= pillæ uocat Auicenna, Paulus φθίσιν, id eſt tabem. *Phthiſis*

Ad hanc quoq; aliquo modo pertinere uidetur affectus, quem ὑπόχυμα Græci, *Hypochyma.* Latini ſuffuſionem, Auicẽna aquam, uulgus cataractam uocat. Eſt autẽ, teſte Pau= *Suffuſio.* lo, effuſio humorum lentorum inter corneam & cryſtalloidem congelatorũ. Huic

Glaucoma. tam simile est id quod Græci uocant γλαύκωμα, ut aliqui idem putauerint, quum tamen sint res diuersæ. Fit enim glaucoma ex mutatione crystalloidis ad glaucũ. Videtur Auicenna glaucedinem oculi uiriditatem uocasse: quamuis eo capite, quod de uarietate oculi inscribitur, de naturalibus potius quàm de his qui præter naturam sunt oculorũ coloribus loquutus sit: capite tamen de destructione uisus, glaucomatis meminit, eius nullum dicens esse medicamen.

Sunt præterea alij affectus qui ad totũ oculum uidẽtur pertinere, ut qui à Græcis ἀτροφία, quasi innutritio dicit̃: qui quoties fit, totũ oculum minorẽ, humilioremq́, hoc est, depressum magis reddit. Auic. profunditatẽ oculi uocat, Celsus imminutũ oculum. *Atrophia.* Fit & ecõtrario, ut nimis promineat, ἐκπιεσμὸν uocat Paulus, Auic. exitũ. *Ecpiesmos.*

Euenit etiam toti oculo, & quãdoq; palpebræ maligna ulceratio, quæ interdum perambulat. Paulus ἀνθράκωσιν, Celsus carbunculum uocauit. *Anthracosis. Carbunculus.*

Est etiã totius oculi affectus strabositas ab Aui. uocata. Paul. στραβισμὸν uocat, qui modo resolutionẽ mollitiemq́ musculorũ bulbũ mouẽtiũ, modo cõuulsionẽ sequit̃. *Strabismus.*

Accidit etiam ex resolutione, παράλυσιν Græci uocant, ut oculus nequaquam intendi possit, nec omnino consistat, sed huc atq; illuc sine deliberatione moueatur. *Resolutio.*

Habent & oculorum anguli sua mala: horum non leue est, αἰγίλωψ à Græcis uocatum, ab Auic. garab. Est autem abscessus inter magnum angulum & nares medius: qui si rumpatur, & indiligenter tractetur, in fistulam uertitur, quæ ad os usq; protenditur. Haliabas coruum nominauit. Plin. lib. 20. epinyctides uocari dicit ulcus aciem hebetans, & in angulo oculi perpetim humor emanans. *Aegilops. Epinyctides.*

Crescit interdum in ipso magno angulo naturalis caro, adeò ut palpebras parũ diduci patiatur: interdum ultra modum minuitur: primum ἐγκανθίδα, secundum ῥυάδα Græci nominant. Auic. additionem alterum, alterum diminutionem carnis lachrymalium uocat. Haliabas primum gada, secundum fluxum. *Encanthis. Rhyas.*

Ad hos quoq; angulos spectare delationes rheumatum uidentur, ἐπιφορὰς Græci, pituitæ cursum Celsus, Plin. delachrymationes, aliam rem putasse uidetur ab epiphoris: & certe latius patet epiphoræ nomẽ apud Græcos, cõprehendit enim quãcunq; humiditatũ ad oculos delationẽ, siue per angulos, siue per totũ oculum fiat. *Epiphoræ.*

Est & ubi Plin. lachrymosos oculos nominet, & lachrymãtes. Nostri tantũ lachrymas uocant. *Lachrymæ.* Videntur aliquando anguli ueluti erosi, περιβεβρωμένους uocãt Græci.

PALPEBRARVM AFFECTVS.

Non pauciora quoq; palpebris, quàm oculis nocumenta contingunt. Est enim cum extra modum crassescunt cum rubore, & calore, pilorumq́ plerunque casu: πτίλωσιν Græci, silac Auicenna, Haliabas palpebrarum casum uocat. *Ptilosis.* Quandoq; adeò duræ fiunt, ut difficile moueantur, dolentq́, ac sine humore rubent: σκληροφθαλμίαν Græci, Auicenna gesse uocat. *Sclerophthalmia.* Pruriunt interim absque fluctione, & ξηροφθαλμίαν Græci nuncupant, Auicenna oculi siccitatem. *Xerophthalmia.* Paulus tamen σκληροφθαλμίαν & ξηροφθαλμίαν inter morbos oculorum, non palpebrarum, collocat.

Interdum laxo quodam, & indoloroso tumore crescunt: ἐμφύσημα Paulus, Auicenna inflationem nominauit. *Emphysema.*

Accidit etiam aliquo casu ut palpebra superior, aut tarso inferiori, aut oculi albo, aut corneæ tunicæ ita agglutinetur, ut aperiri oculus non possit: συμφυῶντας Paulus, Celsus ἀγκυλοβλέφαρον, inuiscationem Auicenna uocat. *Ancyloblepharon.* Superior etiam palpebra ita quandoq; conuellitur, ut album oculi non tegat: λαγοφθάλμους, id est, leporinos oculos habentes, qui hoc patiuntur, uocant Græci. *Lagophthalmos.* Auic. ascera, & palpebræ inuersationem. Idem inferiori contingit, & ἐκτρόπιον Græcis est. *Ectropion.*

Fit & in eis pruriginosa quædam scabies, ψωροφθαλμίαν uocat Paulus, Galenus ψωριῶντα βλέφαρα καὶ κνησμώδεις κανθούς. Auic. scabiem & pruritũ, Haliabas pruriginem. *Psorophthalmia.*

nem. Exaſperātur quandoq; intrinſecus, & τράχωμα hæc paſſio à Paulo dicitur, à Celſo aſpritudo. Quod ſi aſperitas in tantū creſcat, ut tēdi uideatur, σύκωσις ab eodem dicit̄, ficoſa palpebra à Latinis: ſi antiquatur, & callū obducit, τύλωσις. Vniuerſa autē hæc Auic. eodē de ſcabie cap. cōprehendit. Haliabas ſpecies pruriginis facit. *Trachoma. Sycoſis. Tyloſis.*

Additur etiam quādoq; ſuperiori palpebræ pinguis quædam, grauisq; materia, quæ uix attollere oculum ſinit: leuesq; pituitæ curſus, ſed aſſiduos mouet. Paulus ὑδατίδα, Auic. alſarnac, Celſus ueſicam, Haliabas ſciſſuram appellat. *Hydatis ueſica.*

In eadem ſuper pilorū locum tuberculum paruulum naſcitur, quod à ſimilitudine ordei à Græcis κριθὴ nominatur, & à nonnullis ποσθία, ab Auic. ordeolum. *Crithe.*

Aliud ibidem huic non diſſimile naſcitur, diuerſæ tamē figuræ, mobile: ſi huc atque illuc pellatur, χαλάζιον à Græcis, à noſtris & ab Auic. grando dicitur. *Chalazion.*

Adduntur ab Arabicis nōnullæ palpebrarū affectiones, quas nō facile eſt apud Græcos reperire: inter quas eſt quædam carnis puſtuloſa eminētia, quam ob ſimilitudinē uocat Auic. Morū: nec ad alium effectū quàm ad σύκωσιν referēda uidetur. *Grando in oculo. Morus.*

Addunt & ſuſati, quam dicūt eſſe carnem mollem intra palpebrā, à qua fluit ſanguis ruber, ater, aut uiridis. hæc autē ipſomet Auic. teſte, eſt ad ſcabiē fortē referēda. *Suſati.*

Meminerunt & lapidis qui ad grandinem referendus eſt, & uocati alintiſac, tumoris uidelicet, ab inflatione, uel pituita, uel aqua, uel nigro humore geniti: qui nō uidetur eſſe proprius morbus, ſed ſub generali tumorum diuiſione reponendus, ſicuti & acrochordones, quorum meminit Paulus. *Capis.*

Accidunt & pilis palpebrarum ſui morbi uel dedecora. Aut enim concidunt, & à Græcis μαδάρωσις, uel μίλφωσις, uel μύδωσις paſſio uocatur. Auic. caſum pilorum nominauit. Aut præter naturalem ordinem augētur: Paulus uocat δυστριχίασιν, Galenus τριχιῶντα βλέφαρα, Auic. inuerſos, uel additos pilos. *Dedecora pilorum. Madaroſis. Milphoſis. Mydoſis. Dyſtrichiaſis.*

Et hæc quidem de oculorum exterioribus malis dicta ſint: ad aures accedam.

DE MORBIS AVRIVM.

Exit ex aure modo ſanguis, modo pus, modo uermiculi: αἱματώδη ὦτα primū Paulus: ſecundum πυοῤῥοοῦντα, ſicut Galenus: Dioſcorides autem ἰχωῤῥοοῦντα: tertium σκωληκιῶντα uocat. Latini aures uerminoſas hoc ultimum uocant.

Creſcit in eis caro, & uocant Græci ὑπερσαρκῶντα. Deeſt aliqua eius pars, & κολοβώματα idem Paulus, Celſus curta. Tumores poſt eas naſcūtur, & παρωτίδας uocāt. *Hyperſarcōta. Colobomota. Curta.*

Et hæc de auribus. *Parotides.*

NARIVM AFFECTIONES.

Naſi exterior pars nullum proprium affectum patitur: interior duobus, & quidem uehementibus malis uexatur: alterum ὄζαιναν, πολύπουν reliquum, Græci & Latini uocant: in hoc caro multos ueluti pedes inſtar animalis polypi uocati, habens, intra narium foramina concreſcit: illud ulcus eſt putridum ab effluctione acrium humorum factum, plures cruſtas, & odorem fœdum habens. Ad alterum autem horum morborum referendi ſunt morbi, de quibus agit Auicēna capite inſcripto de hæmorrhoidibus alcarnabet, & ad polypum Pauli ſarcoma. *Polypus. Ozæna.*

DE LINGVA.

Linguæ proprium quid euenit, quod Paulus ἀγκυλόγλωσσον uocat: ſub hoc breuior fieri lingua uidetur, duratis, diminutisq; membranis linguā continentibus, aut duriore cicatrice ex ulcere derelicta. Auicenna abbreuiationem linguæ uocat. *Ancylogloſſos.*

Naſcitur & ſub ea tumor cum inflammatione præcipue in pueris, βάτραχον Græci, Auicenna ranulam, uocant. *Batrachos. Ranula in lingua.*

Eidem alij quoq; affectus accidunt: reſolutio uidelicet, conuulſio, excellens ma=

gnitudo, prominentia, ustio, rhagada, & tumorum omnia genera, de quibus propria capita scripsit Auicenna. Sed quia nihil peculiare, nec propria nomina habent, ideo à Græcis prætermissa quum sint, à me quoque non aliter tractabuntur.

GINGIVARVM AFFECTVS.

Parulis. Epulis. Celsi locus emendatur.

In gingiuarum morbis παρουλίδες, & ἐπουλίδες à Græcis enumerantur: uoces quidem similes, sed res diuersas significantes. Est enim, ut inquit Paulus, παρουλὶς, abscessulus circa gingiuas factus, qui nisi solutus fuerit, suppuratur. Ἐπουλὶς uero ab eodem definitur, superflua caro ex inflammatione in extremo molari dente, cui dolor quandoque & febris iungitur. Celsus parulidas (licet corrupte in uulgatis codicibus parotides legātur) tubercula quædam dicit esse in gingiuis iuxta dentes dolentia. Haliabas auralem illud, hoc abulem uocat. Auic. beralem & carnem additam.

Sanguinem quoque emittunt ulcera, corrosionem, fistulas, raghadasque patiuntur, excarnes, laxæ ue fiunt. Quæ omnia quum satis per se nota sint, nihil amplius hoc loco de eis dicemus, sicuti nec de labiorum tumoribus & scissuris. Sed ad internas oris partes conuertemur.

DE ORIS VITIIS INTERNIS.

Aphthæ.

In his mala adueniūt ulcera, præsertim in pueris, ἄφθας Græci uocant. In antiqua trāslatione libri de medic. secūdū loca, corrupte legit ascæ. Quæ aut alba, aut rubra, aut nigra sunt: interdūque crustas, his quæ ab igne fiūt nō dissimiles emittūt. Interdū quasi depascēdo, linguam & palatū erodunt. Auic. alcola uocauit, Haliabas calaba.

Gargareon. Paristhmia. Cion. Columella oris. Staphyle. Antiades. Tonsillæ.

In intima uero oris parte, ubi gulæ & asperæ arteriæ principium, particula est à Græcis γαργαρεὼν dicta, ueluti plectrum uocis existens: & iuxta eam utrinque uocata παρίσθμια. Gargareon hic, si fluctionem à capite suscipiens, longus & tenuis fiat, κίων uel κιονὶς, id est columna, uel columella dicitur. Inferiore eius parte crassa & orbiculari facta, σταφυλὴ, id est uua: παρίσθμια uero inflammata & superaucta, ἀντιάδες uocantur. Auicenna paristhmia, amygdalas: gargareonem, uuam nuncupat: & propterea caput, ubi de affectionibus utriusque partis agit, de uua, & duabus amygdalis inscribit. Paristhmia & eorum inflammatio, à Celso tonsillæ nominantur.

AFFECTVS FACIEI.

Distentio oris. Cynicus spasmus. Hypopia.

Ab ore ad faciē trāseūdū. In hac fiūt diuersæ uel passiones, uel dedecora. Pessima est, quā oris distentionē Celsus, Græci κυνικὸν σπασμὸν, Auic. torturā faciei uocauit.

Sub oculis uero, quod uox ipsa græca designat hypopia, quæ uox prolatione quidem alteri similis est per quam affectū significamus, quē inter oculi mala numerauimus, in quo scilicet pus sub cornea uocata tunica cōtinetur: scriptura tamen diuersæ sunt dictiones, sicut & significato: hæc enim per ο in secūda, & per υ in tertia syllaba scribitur, ὑπόπυα, & à pure deducitur: illa per ι in tertia, & in secūda per ω, & ab oculo originem trahit, ὑπώπια, quasi subocularem diceres, & dehonestat potius faciem quàm lædit: quum contrà alius sit inter malos oculi morbos numerandus. Sunt autem ὑπώπια hæc nigrores sub oculis contingentes, à sanguine cōpressis uenis exeunte, & sub cute permanente, sugillata Latini uocant: nec sub oculis tantum, sed quacunque parte ob ictum caro liuescit. De his egit Auicenna lib. 4. capite cui titulus est, De sanguine mortuo, & lentiginibus magnis, & panno.

Sugillata.

Ionthus. Varus. Ficus.

Fit præterea in facie à crasso humore tumor exiguus & durus, uocatus à Græcis ἴονθος, Celsus & Plinius uaros nuncupant. Fiunt & συκώδεις quædam eminentiæ in loco barbæ, si tenuis & acris quædam ueluti sanies crassis humoribus misceatur: Ficus Latini uocant, de quibus inter capitis affectus suprà loquuti sumus.

Lenticulæ. φάκοι.

Fiunt & lenticulæ toto quidem corpore, sed præcipue in facie, & cum maiori mulierum molestia, φακὸς uocant Græci.

Est &

Est & alia cutis leuior infectio, quæ sæpius ex mora in sole, aliquando ab alia non absimili causa fit, ἐφηλίδας uocant Græci.

Ephelides.

Est & uocatũ στίγμα, quasi pũctũ dixeris uel uarietatẽ: alguasen Auic. nũcupauit. putauerim ego significari ea uoce infectionẽ quandã, qua uaria & quasi pũctis quibusdã interstincta cutis uidet̃. Vernicatã uulgò dicũt, uariegatã uolentes opinor dicere. Apud Auic. in 2. duobus locis, cap. uidelicet de Kebikengo, id est batrachio, & de labrol, id est mãdragora, pro stigmatibus legit̃ albaras. Sunt & aliæ faciei defœdationes, quæ quũ sint cęteris quoq; partib. cõmunes, inferius loco suo tractabunt̃.

Stigma.

COLLI MORBI.

Iam ad collum descendendum. Huic proprius quidam accidit morbus, quem βρογχοκήλην Græci uocant: nostri herniã gutturis, & gutturosos qui eo morbo dehonestantur: uulgus botium. Est autem tumor inter cutem & asperam arteriam, in quo modo caro, modo humor aliquis melli, adipi, pulti, aquæ'ue similis, includitur: interdum etiam, ut ait Celsus, minutis ossibus pili immixti, adeò ut ad apostematis genus, de quo inferius agetur, referri debeat.

Hernia gutturis

Meminit etiam Hippocrates inter puerorum ægritudines alterius huius loci affectus, in quo ceruicis aliqua uertebra in interiora deflectitur.

Et grauis quidẽ hic: sed illi grauiores, quibus quodã rigore neruorũ modo caput scapulis, modo mẽtũ pectori annectit̃, modo intẽta & immobilis ceruix manet: priorem Græci ὀπισθότονον, posteriorẽ τέτανον, mediũ ἐμπροσθότονον nominãt. Nostri cõmuni & una uoce tetanum. Auic. cuzen, uel alcuzen. Celsus rigorem.

Opisthotonos. Emphrosthotonos. Tetanus.

MAMMARVM MORBI.

Mulierum mammæ propria quædam & ipsæ habent mala: nam abundat supra modum in eis quãdoq; lac, ut propterea & doleant, & inflammentur: σπαργῶντας eas uocant Græci. quandoq; instar casei lac in eis concrescit, & χονδριῶντας appellant. Auicenna illud lactis superfluitatem, hoc caseationẽ uocauit. Interdum si fortè pilum hauserit mulier, uehementissime dolet: magnaq; sæpenumero interdum exoritur febris. τριχίασιν uocat Aristoteles hoc malum, Latini pilarem.

Lactis superfluitas & caseatio. Pilo hausto mãmas dolere. Trichiasis.

DORSI MORBI.

Nec dorso sua quoq; desunt mala: modo enim extrorsum spina flectitur, modo introrsum, modo in obliquũ: ὕβος, uel κυφὸς, uel κυρτὸς primos Græci uocãt, gibbos Latini: secũdos illi λόρδους, Latini regibbos: tertios illi σκολιωμένους, Latini obliquos.

Hybi. Cyphi. Cyrti. Lordi. Regibbi. Scoliosi.

OBSCOENARVM PARTIVM MORBI.

Obscœnis partibus hi peculiares morbi adueniunt: σατυρίασις, quæ saltus quidam pudendi est, seminalium uasorum tentionem cum inflammatione sequens: & nisi saltus & palpitatio illa cesset, incurrere resolutionem, aut conuulsionem eorum uasorum patientes solent, celeriterq; cum uentris tumore & frigido sudore intertermori. Auicẽna acrain, & arsacon uocat, mulieribus quoq; faciens communem. Error tamen est in cõmunibus exemplaribus morbum frigidum dicẽtibus, quum calidus ualde sit. Paulus euenire quidem interdum ait mulieribus, sed raro.

Satyriasis. Error exemplariũ cõmuniũ Auicennæ.

Πριαπισμὸς auctio uirilis membri est secundum longitudinem & rotunditatem, apta permanere sine impetu ad Venerem. Auicenna scripsit de eo, capite cui titulus, De multitudine erectionis absq; desiderio, & de priapismo. Haliabas priapismum erectionem, satyriasin titillationem nominauit.

Priapismus.

Tegit̃ interdũ penis glans, ita ut nudari nõ possit: Græci φίμωσιν uocãt. Interdũ ita est detecta, ut tegi nõ ualeat, & etiã φίμωσις uel περιφίμωσις à quibusdã nominat̃.

Phimosis. Periphimosis.

Gonorrhea. Onirogmos. Exit aliquãdo uigilantibus ſemen nolentibus nobis, γονοῤῥοίαν Græci, noſtri corrupto uocabulo gomorheã uocant. Exit & per ſomnia, & uocant Græci ὀνειρωγμοὺς, imaginariam Venerem Latini.

MORBI TESTIVM.

Rhacoſis. Nec teſtibus ſua deſunt mala: laxata enim aliquando ſcroti cute, interioribus in ſua ſede manentibus, fit fœditas, quam Auicenna mollificationem uocat, Paulus ὄρχεων ῥάκωσιν.

Enterocele. Ruptura. Hernia. Ramix. Aliquando fracto uel producto peritonæo, in ſcrotum corpus aliquod deſcendit. Et ſi inteſtini fuerit portio, ἐντεροκήλην Græci, Latini inteſtinorũ ramicem, Auicenna rupturam, herniam, & ramicem.

Epiplocele. Si deſcendit omentum, ἐπιπλοκήλην Græci, omenti ramicem Latini, Auic. zirbi ramicem nominat.

Hydrocele. Si humor lentus, Græci ὑδροκήλη, Latini & Auic. ramicem aquæ. Deſcendit etiã aliquando res quædam feci ſimilis, aliquando ſanguis, aliquando flatuoſus ſpiritus, à rebusq́ ipſis locum opplentibus ſinguli affectus nomen accipiunt.

Sarcocele. Interdum uero dura concreſcit caro, & σαρκοκήλην Græci dicunt, nos carnoſam herniam.

Cyrſocele. Varicoſus ramix. Interdum uenæ ultra modum repletæ glomerantur: κιρσοκήλην Græci, nos uaricoſum ramicem dicimus.

Epiploenterocele. Aliquando plura ex his miſcentur, & nomen cõpoſitum affectio ſortitur: apud Græcos tamen longe quàm apud nos cõmodius. Vbi enim omentum ſimul cum inteſtinis deſcenderit, ἐπιπλοεντεροκήλην uocant. Nos inteſtini ſimul, & omenti ramicem poſſumus appellare, atq́ pariformiter reliquas.

Bubonecele. At ſi corpora hæc non intra ſcrotum deſcendant, ſed in inguine retenta intumeſcere locum faciant, βουβωνοκήλην Græci uocant, nos inguinis ramicem.

Exomphalos. Vmbilicus prominens. Si uero in umbilico, ἐξόμφαλον Græci, Auicenna umbilici augmentum, Celſus prominentem, Plinius prociduum umbilicum uocat.

MVLIEBRIVM LOCORVM MORBI.

Phimoſis. Myſis. Sua etiam mala mulierum genitalia patiuntur: clauditur enim aliquando, uel à primo ortu, uel caſu aliquo illud oſtium, quod ſæpius nimis patêre uiri queruntur: clauſas Auicenna uocat, Græci ἀτρήτους, id eſt imperforatas, cum à natura: ſed φίμωσιν, cum caſu euenerit, appellant. Eſt & quando μύσιν.

Proptoſis. Deſcendit interdum uterus magis, minus ue: augmentum matricis Auicenna, Paulus πρόπτωσιν, id eſt caſum, uocat: Celſus os uuluæ procidiſſe tũc dicit: Plinius uuluarum procidentias uocat.

Scirrhus. Scirrhoma. Duratur & plerunq́ uterus: & ſi hoc abſque dolore fit, cum inæquali tumore & magna ad tactum repugnãtia, σκίῤῥος ſimpliciter dicitur: ſi minus repugnat tactui, & cum mediocri dolore eſt, σκίῤῥωμα. conſiſtit hoc autem præcipue in ceruice eius.

Thymi. Fiunt in eodem oſtio uteri eminẽtiæ quædam, modo rubræ, modo albæ, & ferè abſq́ dolore: quæ quoniã corymbis thymi ſimiles exiſtũt, θύμοι, id eſt thymi uocant̃.

Condylomata. Extolluntur interdum per ambitum ueluti tubercula ſanguinẽ fundentia, quæ à ſimilitudine extremorum in pugno clauſo in quatuor digitis nodorum, κονδυλώματα à Græcis uocantur. Hæc omnia eodem capite Auicenna cõprehendit, quod de hæmorrhoidibus bothor, & clauo in matrice apparentibus inſcripſit.

Nymphe. Creſcit quibuſdam νύμφη, id eſt membranoſum id corpus quod in medio pudendi eſt, adeoq́ creſcit, ut inſtar uirilis membri tendatur, & ad concubitum incitet.

Quibuſdam caro adnaſcitur totũ pudendũ implens, & in exteriora inſtar caudæ prominẽs, quæ à caudæ ſimilitudine κέρκωσις à Græcis nominatur. De his agit Auicen. cap. cui titulus, de carne addita & lõgitudine allakie, & apparitione ſicut uirga,

& rei nominatæ furfus. Et hæc quidem mulieribus propria.

VTRIQVE SEXVI COMMVNES AFFECTVS.

Illud uero utriq; fexui cōmune, quod utrunq; utriufq; fexus uideri facit: hermaphroditas Græci pariter & Latini appellāt. quorū tres in uiris differētiæ, una in mulieribus: in uiris enim fimilitudo muliebris pudendi, aliquādo in fcroto, aliquādo in perinæo apparet, aliquādo per mediū fcrotū urina exit. In mulieribus fupra pudendum per pubē uirilis mēbri cū duobus teftibus forma prominet. Hæ funt quæ in obfcœnis mēbris cōtingūt affectiones: in quibus defcribēdis fi obfcœnis quoq; uerbis ufus uideor, ignofcēdū eft, alioqui nulla in uerbis turpitudo, fi Stoicis credimus. *Hermaphroditæ.* *In uerbis turpitudo nulla.*

MORBI EXTREMORVM MEMBRORVM.

Extrema demum membra, pedes uidelicet ac manus, proprios quofdam perpetiuntur affectus. Circa unguium enim radicem abfceffus malus cōtingit, παρωνυχίαν Græci, Arabes & noftrates corrupta uoce, panaricium, Latini reduuiam uocant. *Paronychia.* *Panaricium.*

Fit & eodem loco maxime in pollicibus, manus quidem ferè poft paronychiam, pedum uero ob ictum, ut propinqua ungui caro ita crefcat, ut partem unguis abfcondat: πτερύγιον Græci uocant. *Reduuia.* *Pterygion.*

Nafcitur & fupra ungues afperitas quædam: λεπρὸς Græci, Plinius fcabros, Auicenna baras, & lepram patientes ungues uocat. *Scabri ungues.*

Fiunt & per hyemē in digitis pedū præcipue & in calcaneis, tumores quidam cū liuido rubore, qui nifi citò occurrat, in ulcus tranfeunt, perniones latine uocati, græce χίμετλα, uulgò mugas, uel bucātias dicūt. Meminit Celfus inter ulcera, nec ullum eis peculiare nomē adfcribit, fed ex hyberno frigore in pedib. manibusq; oriri dicit. *Perniones.* *Chimetla.*

DE MORBIS QVI CERTAM SIBI SEDEM *non determinant.*

Et de his quidem exterioribus morbis, quæ peculiarē aliquam fibi fedem decernunt, dictum hactenus fit: fi qua enim defunt, ad aliquod eorū quæ dicta funt, uel dicenda, (ni fallor) referri ualent. Tempus eft ut ad eos qui in toto corpore uagantur, hoc eft, qui nullam certam fibi fedem depofcunt, tranfeamus. Ex his quidam ad tumorū genus, quidam ad ulcera fpectant. Tumores aut ab humoribus fiunt, aut à flatuofo fpiritu, qui quandoq; fub cute, quādoq; fub circumoffalibus membranis, quādoq; in uentre, quandoq; in inteftinis, quādoq; in medio horū & peritonæi colligitur, quod Græci ἐμφύσημα, Auic. apoftema uentofum uocat. Si ab humoribus, aut calidi, aut frigidi funt, aut mixti. Calidi aut fiunt à fanguine bono, & φλεγμονὴν Græci, Latini inflammationē uocant. Aut à bile, uel feruēti, & tenui fanguine, uel fanguine & bile calidioribus: ἐρυσίπελας illi, hi Ignem facrum. Frigidi uel à tenui pituita, & illi οἴδημα, noftri laxum tumorē uocare poffunt. Auic. undimiam. Aut ab humore atræ bilis, uel craffa & tenaci pituita: σκίῤῥον illi, Latini duritiem, Arabes fephiros uocant. Mifcentur aliquando fimul hi tumores: & fi alter alteri dominetur, dominantis nomen præponitur, ut phlegmone domināte eryfipelati, phlegmonē dicemus eryfipelatoden. Si pares fint, per copulam cōiungimus, phlegmonem dicētes, & eryfipelas. Atq; ad hoc exēpli reliquos etiā, fi triū uel quatuor fit cōmixtio. *Emphyfema.* *Phlegmone.* *Eryfipelas.* *Ignis facer.* *Oedema.* *Scirrhus.* *Phlegmone eryfipelatodes.* *Phlegmone & eryfipelas.*

Et hi quidem funt principales tumores. Sunt uero & nonnulli qui licet fub aliquo dictorum generum comprehendantur, uarijs tamen ex caufis diuerfa fortiti funt nomina: ficuti phygethlon, phyma, & bubon, laxarū partium, quas Græci uocant adenas, affectus. φύγεθλον enim Græci uocāt inflammationem eryfipelatoden, uel eryfipelas cum inflammatione. Celfus definit tumorē non altum, latū, in quo quiddā puftulæ fimile eft, Panūq; uocari à noftris dicit, ad fimilitudinē figuræ. *Phygethlon.* *Panus.*

Phyma. φύμα, quod tuberculum à Celso dicitur, uocant tumorem qui citò augetur, & ad
Tuberculum. suppurationem accelerat. Huius speciem Oribasius statuit τέρμινθον, cui suprà in=
Terminthon. fraq; adiacet bulla nigra, qua fracta excoriatio quædam apparet. Hos uidetur Cel=
Helcodes pu= sus helcodes nominasse pustulas: bubonem, simplicem eorum locorum inflamma
stulæ. tionem. Galen. lib. 3. in sextum Epidem. Τέρμινθοι sunt, inquit, adnascētiæ quædam
Bubo. nigræ, in cruribus præcipue factæ, colore & magnitudine terebinthi fructui similes.
Auic. sub cap. de Althohoino, uidetur hæc omnia cōprehendisse, curam tamē ma=
gis applicat pestilentiali: sequēti uero capite, cuius uidelicet titulus est de Apostema
tibus accidētibus in glandulis, ponit curā huiuscemodi tumorū nō pestilentialium.
Dothienes. Duritie sola à phymatibus differūt uocati à Græcis δοθιῆνες, ait Galenus. Celsus
acutie etiam differre dicit: phymaq; rotūdius & planius esse, & sæpe maius. Paulus,
δοθιῆνες sunt, ait, tumores cum abscessu à crassis humoribus geniti, qui in carnosis
præcipue locis cōsistunt: & sunt satis mites, nisi cum profundi fuerint, quia tūc con=
iunctam habent malignitatem. Auicēna de his scribit capite de Aldemurenul. Cel
Furunculi. sus furunculos uocat, dicitq; esse tuberculum acutū, cum inflammatione & dolore.
Sunt etiam prope phlegmonem, ut Galenus inquit, carbunculi & gangrenæ:
Gangræna. imò γάγγραινα, ait idem Galenus, inter maximas phlegmones est reponenda, quæ
ad mortem ducit membrum, & nisi præstò sanetur, præter hoc quod moritur faci=
le patiens particula, transit quoq; ad proximas partes corruptio, & totius corporis
uita aufertur. Retinet gangrænæ nomen hæc affectio, donec insensibile penitus fa
Sphacelus. ctum est membrum, tunc enim à Græcis σφάκελος dicitur, à Latinis syderatio, Aui=
Syderatio. cenna corrupte ascachilon dixit, in eoq; duos gradus intellexit. Quando enim ad
partes continuas transit corruptio, esthiomenon uocauit: quo nomine in alia re
utuntur Græci, sicuti paulò inferius demonstrabo.
Carbunculus. Carbūculus uero, quem ἄνθρακα uocant Græci, magna ex parte à bulla quadam
Anthrax. exoritur, his simili quæ ab igne excitantur: quandoq; sine ea, sed ita tamen, ut pars
læsa incendatur. Sequuntur unica, uel plures instar milij bullæ: quibus perfractis,
ulcus cum crusta apparet cinerulenta, uel nigra, circunstansq; caro flamminulenta
fit, & nigrescit. Galen. lib. ς. de med. secundum genera, uidetur sub ulcere repo=
nere. Ita enim definit: ἄνθραξ est ulcus escharam celeriter faciens, cum forti totius cir
cunstantis particulæ inflāmatione. Auic. de eo scribit cap. de pruna & igne Persico.
Aneurysma. A sanguine quoq; fit, uocatum à Græcis ἀνεύρυσμα: nostri corrupta uoce empo
risma, & matrē sanguinis dicunt. Fit autem quoties aperta arteria cutis superiacens
integra est. Spirituosus enim sanguis ab arteria exiens in altum cutem attollit.
Et hi quidem tumores ad genus φλεγμονῶν pertinent. Ad erysipelata uero ui=
Herpetes. dentur aliquo modo referri, uocati à Græcis ἕρπητες. Fiunt enim & hi à flaua bile,
Herpes esthio= sed alteri humori commixta: ex quibus uocatus ἕρπης ἐσθιόμενος fit à bile crassa &
menus. acri, quæ totam cutem ad carnem usq; exulcerat. Herpes autem simpliciter dictus,
Herpes miliaris qui solam superficiem quasi urit à tenuiore: sicuti miliaris à tenui minusq; acri & ca=
lida, & propterea bullulas paruas in cute excitat milio similes. Aëtius & Oribasius
Formica. mixtam bili pituitam, hunc facere tradiderūt. Auicenna formicas tria hæc mala uo=
Error Auicen. cauit, nominisq; similitudine deceptus, quoniam Græci μυρμηκίας, id est formicas,
genus quoddam uerrucarum uocant, eodem capite uerrucas illas cum herpetibus
turpissimo errore commiscuit. Quem lapsum, sicut alios multos, ante nos agnouit
Laus Leoniceni Nicolaus Leonicenus, in extirpandis barbarorum erratis censor acerrimus. Cel=
sus sub Ignis sacri nomine hæc uidetur significasse.
Phlyctænæ. A bile etiam ferè proueniunt φλύκταιναι à Græcis uocatæ, de quibus agit Aui=
cenna capite de uesicis, & inflationibus.
Ad tumores pituitæ pertinent nōnulli tumores sub apostematis nomine à Græ
cis cōprehensi, ab Haliabate selaa dicti, Auic. nodos uocat. Quorum iuxta diuersas
materias

materias in eis contentas, diuersæ sunt species. Si enim ueluti adeps sit, quod continetur, στεάτωμα à Græcis, à nostris adipinus nodus nominatur. Si ueluti mel, μελικηρὶς ab illis, à nostratibus melleus nodus. Si ueluti puls, ἀθήρωμα ab illis dicitur.

Steatoma. Meliceris. Atheroma.

Est & apostematum huiuscemodi genus in quo res aliæ continentur, ut ueluti cænũ, urina, thrombus, mucus, ossa, ungues, pili, lapides, arenæ, ostraca, ligna, carbones. huius mentionem fecit Auicenna capite inscripto, De exituris calidis: & dicit se de eo tractaturũ inter dubelet frigida: nullum autem est caput tali inscriptione, De exituris frigidis: nec ad aliud caput referri posse uidetur, præterquam ad nodos quos definit dubeleta pituitosa.

Diuersæ res in apostematibus contentæ.

Huc quoq; spectant uocata à Græcis γάγγλια, ab Auicenna Glandulæ. Differũt à uocatis Nodis, quia oblique tantum mouẽtur, non autem uersus exteriora & interiora, sicuti illi: stupidúmque quendam, dum premuntur, sensum præbent. Eueniunt, inquit Paulus, in pluribus corporis partibus, sed in his pręcipue quæ mouentur, ut manibus pedibus ue. Et licet Auic. ut diximus, de his scripserit proprio capite de Glandulis inscripto, eorundem tamen (quanquam, ut arbitror, inconsiderate) mentionem fecit in tractatu de Nodis, circa finem capitis quarti & quinti, inueniri nodos proprie in iuncturis dicens, & constrictione cum rebus grauibus curari.

Ganglia. Glandulæ.

Scroffulæ quoque uulgò uocatæ à pituita fiunt, quæ nihil aliud sunt quàm indurati adenes, in collo, alis, & inguinibus præcipue consistentes. dicuntur à Græcis χοιράδες, uel à chœradibus petris per marinas aquas transparentibus, uel à suibus multiparis animalibus, & eo morbo frequenter affectis. Latini uocant Strumas. Et hi quidem sunt tumores à pituita generati.

Scroffulæ. Chœrádes. Strumæ.

Ad eos qui atræ bilis sunt, pertinẽt uocati Cancri, de quibus superius etiã aliquid tactũ est, à Græcis καρκῖνοι & καρκινώματα, uel quia uenæ circa eos plenæ, & extẽtæ instar pedum animalis cãcri sunt, uel quia adeò pertinaciter hærent loco quẽ apprehendunt, ut cãcer animal. Fiunt ab atra bile efferuescẽte: quæ si acrior fuerit, ulceratos cãcros operatur. Celsus Cancrũ à Carcinomate ita seiũgit, ut illum ab his quæ extrinsecus incidunt, oriri dicat & serpere: hoc corrupta interius aliqua parte innasci. Cancrũ in multas species deducit, erysipelas scilicet, gangrenã, & ulcus nigrum.

Cancer. Carcinoma.

Ab his differt uocata à medicorũ uulgo Lepra, uel S. Lazari morbus, & à Græcis ac Latinis Elephantus, uel ἐλεφαντίασις, quod eam faciens humor non est unico loco, ut in Cancro contentus, sed in totam exteriorem partem expellitur. Qui humor, ut ait Galenus, ab initio est sanguis, atræ bilis naturam habens, procedente uero tempore exacte ad atram bilem conuertitur, quo tempore fœtidi & aspectu horribiles sunt, huiuscemodi morbum patientes.

Lepra. Elephantus.

Cauẽdum aũt ne nomine decepti hunc morbũ cum elephãtia Auic. & multorũ Arabũ cõfundamus, qui elephantiã definiũt pedum tumorẽ. Cauẽdum & illud, ne recẽtiores quosdã secuti, morbũ, qui Gallicus uocať, elephãtiã putemus. Nã, ut inferius, deo dante, ostẽdemus, nouus hic morbus Gallicus uocatus, ut nouus est, ita & antiqua caret nũcupatione. Cauendũ demũ, ne quis eadẽ uocũ similitudine deceptus, uulgarẽ hãc leprã, quę, ut dictũ est, elephãtia à Gręcis diciť, eãdẽ putet cũ morbo à Græcis lepra uocato: hæc siquidẽ adeò similis scabiei est, ut uix ab ea discernať, ambæq; solã cutẽ occupãt: cũ elephãtia carnẽ quãdoq; totã depascať, & ad ossa usq; ingrediať. Vt uero discrimẽ lepræ à lepra noscať, nõ ab re fuerit, naturã Græcorũ lepræ melius declarare, pręsertim cũ & ipsa à simili humore, atræ scilicet bilis genereť.

Error circa morbũ Gallicum. Lepra Græcorum alia est à lepra recentiorũ. Elephantia.

Sciẽdum igitur λέπραν & ψώραν affines esse affectus, aspredinẽ uidelicet cutis cũ pruritu, & corporis colliquatione: ab eodẽq; fieri humore, id est atra bile: Differre, quod λέπρα cũ manifestis squãmis cutẽ profundius per circulum depascit, ψώρα superficiẽ tantũ uarijs figuris lædit, & furfuracea quædã corpora remittit. ψώρα à Latinis scabies uocať: lepra nomẽ suũ ideo apud Latinos seruauit, quia aliud nõ inuenit.

Lepra & psora in quibus conueniant, differant ue. Psora & scabies idem.

Impetigo. Licet ſint nonnulli qui impetiginem uocari à Celſo cõtendant: quum tamen ab ea manifeſte differat, ſicuti intellecta impetiginis natura facile dignoſcetur. Eſt enim *Lichenes.* impetigo, id quod Græci λειχῆνες uocant. Fiunt lichenes, teſte Galeno & Paulo, mixtis ſaniebus, tenuibus & acribus, cum alijs craſſis, & celeriter in lepram & ſcabiem tranſeunt. Non ſunt igitur lichenes lepra, ſi proprie loqui uolumus, alioqui idem in ſeipſum mutaretur. Definitiones etiam in libro definitionum poſitæ, *Galeni non eſſe librũ qui inſcribitur, Definitiones medicæ.* quanquam liber ille nec Galeni ſit, nec Galeni dogmatis in multis conſentiat, oſtendunt res eſſe diuerſas, leprámque addere ſupra lichenas cutis, in contrarium habitum mutationem, dolorem, & ſquammarum reſolutionem. Eſt igitur impetigo latine dicta, λειχὴν græce, leuis cutis infectio, uulgò dicta Volatica, quæ dum talis ma*Impetigo quæ proprie.*net, cum ſola uidelicet cutis aſpredine ac pruritu, impetiginis nomen retinet: dum peior fit, nomen, ſicuti & formam mutat. Si enim manifeſtas ſquammas facit, ſa*Lepra.*tisq́ profunda eſt, Lepra dicitur: ſi per extimam tantum ſuperficiem extenditur, *Pſora.* & furfuracea corpuſcula emittit, ψῶρα à Græcis, à nobis ſcabies uocatur. Sciendum *Scabies.* tamen non omnem cutis infectionẽ uulgò, & à medicis etiam multis uocatam ſcabiem, eſſe puram & ueram ſcabiem: ſed quemadmodum diximus impetiginem in ſcabiem, aut lepram tranſire, ita dicendum ſcabiem in alios frequẽter mutari morbos: ipſa quoq́ ſcabie ſimul uel in eadem, uel in alia corporis particula permanente, ut furunculos, phlegmonas, eryſipelata, rhagadas, profunda & cruſtacea ulcera, *Scabiei nomen late patêre.* pſydracia, exãthemata, herpetas, & id genus multa. Latius igitur patêre ſcabiei nomen apud noſtros liquet: ſignificari tamen proprie per illud, affectum à Græcis ψώραν uocatum, adeò notum eſt, ut mirari ſatis non poſſim fuiſſe apud nos magni *Error quorũdã in Albaras.* nominis uiros, qui Albaram nigram Auicennæ, ſcripſerint eſſe pſoram Pauli, & Græcorum, præſertim cum legerent apud Auicennam Albaram nigram emittere ſquammis piſcium ſimilia, eſſe uehementer aſperam, adeoq́ malignam, ut præuia ſit ad lepram ſuam, id eſt elephantiam, affectio, & quod non ſanatur ſi ſit antiqua: quæ nemo neſcit ſcabiei, uel quod idem eſt pſoræ, non conuenire, quam in ſuperficie magis conſiſtere ſcripſit Paulus, nec ſquammis piſcium, ſed furfuri ſimilia emittere, ut ſuprà quoq́ oſtenſum eſt.

Omnia autem hæc melius cognoſcentur, ſi Albaras ab Auicen. uocatæ, & Morpheæ eius ſociæ natura explicetur. Quarum tanta eſt affinitas, ut eodem capite de utraq́ ſcripſerint autores, & Celſus uno uitiliginis nomine utranq́ cõprehenderit.

Vitiligo. Eſt autem Vitiligo, ſi genere quodam cõprehendatur, fœdus cutis color, ex malo particulæ habitu proueniens, nutrimentum bene aſſimilare non potẽtis: eiusq́ alia ſolam cutem inficit, alia altius deſcendit, adeò ut carnem quoq́ contingat, ac pilos coloret, & utraque albo uel nigro præcipue colore commaculet. Primam, id eſt eam, quæ ſublimior quum ſit, ſolam attingit cutem, ſiue alba, ſiue nigra ſit, Græci *Alphos.* eadem uoce ἄλφον uocant, Auic. Morpheam. Celſus uim uocis ſequutus, albam, *Morphea.* leucam alphon: nigram, melan nominauit. Altera, quam profundiorẽ dixi, à Græ*Leucæ.*cis, & Celſo Leucæ, ab Auicenna & ferè Arabicis autoribus Albaras dicitur. ferè *Albaras.* dixi, quoniã Haliabas lepram uocauit. Eam ſicuti & primam Auic. in albam & nigram diuiſit, diuiſione utiq́ uocis in ſua ſignificata, nõ generis in ſpecies: ipſo etiam met Auic. teſte, nigram genus eſſe diuerſum ab alba dicente, eamq́ tali modo deſcribente, ut, quẽadmodum ſuperius notauimus, ambigi non poſſit, quin eum affectum intellexerit, quem Græci λέπραν uocant: ut uel ex his intelligi poſſit, quàm parum nominibus ſit fidendum, niſi res bene fuerit explorata: quando & lepræ no*Triа ſignificata à diuerſis per lepræ nomen.*men leuem morbum apud Græcos, à ſcabie non multum differentem, apud Auic. grauiſſimum, ac pernicioſiſſimum, apud Haliab. fœdum quidem, & difficile curabilem, non pernicioſum tamen ſignificat. Et hoc nomen Albaras apud Auic. modo ἄλφον, modo Græcorum lepram. Et de his quidem ſatis, & fortè plura quàm deſiderares.

ſideraret. Sed nominum confuſio longiorem me eſſe coëgit, ut ſcilicet rerum confuſio, quæ ex nominibus non bene intellectis ſequi ſolet, effugeretur.

Ferè autem & hi affectus ab atra bile procedunt, ad quam etiam referuntur uerrucæ ab Auicenna uocatæ latina uoce, quæ proprie æditiorem montis partem ſignificat. Quoniam igitur tumores iſti inſtar monticulorũ quorundam in cute eminent, ideo uerrucæ dicti ſunt: à uulgò porra dicuntur, quia quandoque intra ſe fila quædam continent porrorum radicibus non diſſimilia. Græci nomen non habent quo omnia genera complectantur, ſed quanque proprio nomine ſpeciem nuncupant. ἀκροχορδόνας quidem eas quæ ſub cute coëunt, infrà tenues, ad cutem latiores, ita ut ſuſpendi uideantur. Auicenna clauos. Quæ ecõtrario ſe habent, hoc eſt, ima parte qua ad cutem uergunt, latiores, ſuprema anguſtiores, uocãt μυρμήκια, ac ſi formicales diceres: quoniam dum attrectantur, morſui formicarũ ſimilem inferunt dolorem: ἧλος illi, nos clauos, Auicenna almiſmar, albas rotundas clauorum capiti ſimiles: quæ aliis quidem partibus, præcipue uero digitis, plantiſq; pedum contingunt, cum dolore & incedendi impedimento.

Verrucæ. Acrochordones. Myrmecia. Elos.

Eſt & uerrucula fabæ græcæ magnitudine ſuper corpus iacens, ima parte & ipſa tenuis, ſumma latior & aſpera, unde & ſanguinem quandoq; fundit in manus, & pedis planta, fœminibus, præcipue uero circa pudenda contingens: Græci & Celſus thymum, uel thymium uocant, quoniam thymi herbæ capita repræſentat. Auicenna uidetur tuſium, uel, ut alia habet litera, tarſecum nominaſſe, reponitq; inter uerrucas dicit: licet ab eis eo differat, quod ſaniem, uel materiam quandam (ut Hebræi legunt) ſub ſe continet: melius tamen legemus ſanguinem, quoniam (ut ſuperius dictum eſt) thymi quandoq; ſanguinem fundunt.

Thymum uel Thymium.

Ex uerrucarum quoq; genere ſunt uocata ab Auic. cornua, non alio à cæteris diſtantia, quàm quod cum oblonga ſint, inſtar cornuum recuruantur.

A clauis non magnopere differũt calli, τύλους quos uocant Græci, niſi quod per ſe indoloroſi ſunt, eodem quo cutis colore, neque ſponte, ſed ex labore obdurata cute gignuntur.

Tyli. Calli.

Ad atram quoq; bilem ſpectare uidetur morbus, quem Auicenna uenam medeni, Haliabas uenam ſanioſam, Græci δρακόντιον uocant, à ſanguine atræ bilis naturam habente, uel ab exuſta & ualde ſicca pituita. Vermi quædam ſimilia corpora ſub cute conſiſtunt, quæ & locum inſtar animalis mutare uidentur, & progreſſu temporis ſuppuratioñẽ in membro faciunt cum dolore. Aliqui uerum animal eſſe dicunt. Alij uideri quidem animal, ſed non eſſe. Ab hac animalis forma dracontij nomẽ accepit. Infrequens, uel nullus eſt hic morbus in occidentali plaga, frequens in India, & Aegypti ſuperioribus. Appellant quidam uenam ciuilem.

Vena medeni. Dracontium.

Accidunt præter magnos hoſce quos recenſuimus tumores, in corporis ſuperficie non infrequẽtius, paruæ quædam, uel eminentiæ, uel maculæ: illas puſtulas uel bothor, has cutis defœdationes uocant: quæ licet & inter ſe, & ab his tumoribus quos ſuprà nominauimus, differant, ab eiſdem tamen humoribus fiunt, à quibus & magni, maioris tantum minoriſue ratione diſtantes. Harum puſtularum nonnullas, à ſermonis conſequentia & uocum ſimilitudine tracti, ſuperius numerauimus, ſicuti lepram, ſcabiem, impetiginem, alphon, leucen: nunc reliquas percurramus, ab his orſi quæ maiorem habent ambiguitatem, & in quibus magnos noſtro æuo medicos anhelantes uideo deſudaſſe, identidem inquirentes, ſub quonam nomine de illis loquuti ſint antiqui. Hæ ſunt quæ uariolæ & morbilli ab Auicenna, à Raze exanthemata & eulogium nuncupantur: niſi in hoc quoq; errarit Valla Placentinus, eius libri interpres, qui de peſtilentia nõ recte ab eo inſcribitur, alioqui rarò non errare in ſuis interpretationibus aſſuetus. Alſaharauius algidra & alhasba, nuncupauit. Qua in re (mea ſententia) non erat multum laborandum. Si enim

Puſtulæ. Bothor.

Variolæ. Morbilli.

uariolæ (ut uoluit Auic.) sunt pustulæ sanguineæ, & morbilli ex bilis sanguinisq; fiunt mixtione, nihil certe addunt supra cōmunem pustularū rationem, nisi quod per modum crisios, hoc est, cuiusdam ueluti iudicij, in malignis quibusdā febribus contingunt, & epidemialium cōtagiosarumq; ægritudinum more, & pluribus eodem tempore accidunt, & de uno in alium uagando pertranseūt. Nihilq; supra earundem pustularum curationem, nisi quod repellendæ non sunt, sed potius ueluti naturæ opere genitæ, morbi materiam in ignobiliores partes expellentis, iuuandæ omni ingenio & prouocandæ. Quisquis autem hoc nouit, frustra est de nomine solicitus, quum quocunq; nomine uocitētur, eandem curationem desiderent. Si quis tamen pertinax adeò fuerit, ut morbum non posse curari putet, eius proprio ignorato nomine, pergatq; adhuc inquirere, sub qua uoce de eis scripserit Galen. dicam

Morbillos Variolasq; uulgo dictas, à Galeno uocari exanthemata.

uocari ab eo exanthemata: quod aperte cognoscitur legenti cap. 11. lib. 5. artis curatiuæ, ubi pustulas in quadam pestilentia in asperarum arteriarum interiore tunica, totaq; extima corporis parte contingentes, non alio quàm exanthematum nomine appellauit. Nec mirari quispiam debet, si superius inter morbos capitis & faciei exāthemata numeraui: non enim hoc maiore admiratione dignū, quàm quod erysipelata, aphthas, ophthalmias, atq; aliorum morborū plurimos qui in ea pestilentia uagabātur, eisdem nominibus appellauerit, quibus dum seorsum & sparsim adueniūt, appellare consueuit. Si quis uero adhuc aliud nomen inquirit, legat Hippoc. 3. lib. Epidemiarum, in pestilenti constitutione aduenisse inter alios morbos di-

Ecthymata.

centem, magna ecthymata. Quem locum enarrans Galen. nuncupari ait ἐκθύματα tumores sponte in cute florentes, à crassis humorib. genitos. Additq;, quod tenues humores exulceratione potius faciant quàm tumorem: crassi in tumorem cutem extollunt. Ex quibus certe uerbis licet colligere, non solum quo nomine uocati hi

Variolæ. Morbilli. Scopuli à qua materia fiant. Magni herpetes qui.

morbi ab antiquis sint, sed quo modo etiam inter se differant. Variolæ enim & scopuli à uulgo lingua Italica uocati, à materia fiunt crassiore, morbilli à tenuiore. & illi quidem ecthymata: magna quidem scopuli, minora uariolæ. Hi, hoc est morbilli, herpetes nominantur, de quibus eodem loco ait Hippoc. Herpetes multi magni. Magnos, ait Galenus, Hippoc. dixit, uel quia magnum occupant locum, uel quia cum maligna contingunt erosione. Vidimus autem nos morbillos, quandoq; altero tantum, quandoq; utroq; modo magnos. Et de horum quidem morborum nomine hæc sufficere puto: nisi quis latinum nomen adhuc desideret: cuius desiderio

Papularum uel Pituitæ eruptiones. Arabum sententia de uariolis: cui nō repugnat opinio Manardi, & uulgi.

satisfacturi, dicimus à Plinio uocari papularū, & interdum pituitæ eruptiones. Addunt medici Arabes, Zoar præsertim & Isac, peculiare quoddam his morbis, quod uidelicet ex malignitate sanguinis fiunt, quo in utero matris nutrimur, dum uel ab interna uel ab externa causa ueluti ebulliens, efferbuerit: & propterea necessariò cuiuis homini uel semel cōtingunt. Quæ res ut nō temere credenda, ceu sine ratione narrata solum, non probata: ita non obstinate penitus reijcienda, quādo in eam cōmunis uulgi sententia concurrit: Aristotele monente, uulgarem famam non omnino inanem esse solere. Verum autem id sit uel non, haud multum referre puto, quum propterea non sit uarianda curatio. Licet frustratoria uideri sic putantibus possit præseruatio: frustra etenim cauetur quod uitari nullo modo potest. Nisi dilatio, præseruatio quædam dicenda sit, quam & in morte ipsa omnino ineuitabili, omni ingenio molimur.

Vari. Ionthi.

Sed de uariolis cum multa dicta sint, reliquas pustulas breuiter, quātum fieri potest, percurramus. A uaris incipientes, quos nolim quenquā uocis similitudine deceptū, idem esse cum uariolis arbitrari. Hos, ut superius annotaui, ἴονθους Græci, lingua uernacula uulgus apud nos (ni fallor) cossi. Sunt autem tubercula duriuscula, in facie præcipue contingentia, quæ uel resoluuntur, uel exiguo ingenito pure maturantur. Paulus Aegineta, & ante eum Galen. ἴονθους definit exiguos & duros in

uultu

uultu tumores. ἐπινυκτίδας definit Paulus ulcuſcula inſtar bullæ exeuntia, ſubrubra, quibus eruptis effluit ſanies ſubſanguinea: in die quidem non ualde, noctu uero multo magis quàm ulceris ratio expoſcat affligentia. Pollux, puſtulas ſubliuidas modice tumeſcentes & plenas ſanguinis in tibijs & pedibus, ferè noctu maxime infeſtantes. à quo nominat Plin. puſtulas liuentes, ac noctibus inquietãtes. Quas definitiones ſi quis cõtulerit his quæ de eſſere ab Auic. ſcribũtur, & de ſaire ab Haliabate, proculdubio iudicabit eundem affectum ab utroque nomine ſignificari. Si quis uero nomina attendat, Plantam noctis ab Auic. uocatam, eſſe Græcorũ ἐπινυκτίδα putabit: à nocte enim uox & ipſa græca originem trahit. Si remedia utroque capite appoſita percurrerit, anceps in initio remanebit. Siquidem cap. de eſſere, nullum ex his inueniet quæ à Græcis in epinyctide præcipiũtur, ſed ea ferè excripta ab his quæ legũtur apud Serapionem. Cap. uero de Planta noctis, cognoſcet ipſum Auicennam, Raſim Almanſorem ſequutũ, ubi agit de alhaſapho. Quod autem mihi de his puſtulis uidetur, eſt: quod Græci ac Latini epinyctida, id Arabes eſſere, ſere, uel ſaire uocare. Quod Græcis ſunt ὕδρωα, Latinis quibuſdam ſudamina, Plin. papulæ ſudorum, id Auic. eſſe Plantam noctis, & Raſi alhaſaphum. Sunt autem ſudamina hæc, Galeno teſte, aphor. 21. lib. 3. ex genere puſtularum in ſumma corporis parte hærentium, quæ inſtar ulcerum cutem exaſperant, fiuntque (ut nomen ipſum indicat) ob multos ſudores uel biliosiores, uel mordaciores, cutẽ mordentes & pruriginoſam reddentes, ac per modum ulcerũ exaſperantes. Hæc Galenus. Ex quibus ſatis nota fit hæc affectio, puerulis atque iuuenibus, his præcipue qui bilioſi natura ſunt, æſtus tempore communis, adeoque facilis curationis, ut per ſe abſque ullo præſidio albicãtibus quibuſdam ſquammulis dimiſſis ſaneſcat. Epinyctis tantum abeſt ut facilis dici debeat, ut eam Celſus peſſimam puſtulam eſſe dixerit, colore uel ſubliuido, uel ſubnigro, uel albo, nec faba maiorem, in eminẽtibus partibus orientem, & ferè noctu. Plinius, quod & ſuprà diximus, puſtulam liuentem noctibus inquietantem. Quæ conditiones malam potius quàm bonam puſtulam indicant. Vnus tamen adhuc reſtat ſcrupus, quoniam Auic. præter capita illa ubi de ſere & de Planta noctis agit, aliud quoque ſcripſit, cui titulum fecit, De ſudatione, quæ nomine ipſo uidetur reſpondere his quæ à Græcis ὕδρωα dicuntur. Quem amouentes ſcrupum dicimus, non tam nomina ipſa apud barbaros ſequenda, quàm rerum deſcriptiones: quas ſi in his Auicẽnæ deſudationibus ſequamur, eas potius exanthematibus Celſi, quàm ſudaminibus Galeni uidebimus reſpondere.

Puſtulæ liuentes. *Plancta noctis.* *Hydroa. Sudamina* *Epinyctis puſtula peßima apud Celſum.* *Deſudatio quid apud Auicen.*

Legitur apud Auic. lib. 4. cap. de bothor lenibus, quæ dubio procul ſunt quas puſtulas albas uel lacteas Raſis & Serapion uocauerunt: apud Græcos uero nullum nomen inueni quod uideatur arabicæ illi nomẽclaturæ reſpondere: ſed quum remedia quæ ad eum affectum ab Auic. facere ſcribuntur, à Dioſcor. ad ephelidas præcipiantur, uideri poteſt, quod Græci ἐφηλίδας, id Arabes appellaſſe puſtulas lacteas leues uel albas: deſcriptio tamen earum ad Ionthos potius pertinet, de quibus inter morbos faciei ſuperius meminimus, & poſt uariolas.

Ephelides. Puſtulæ lacteæ.

Mentio eſt quoque apud eundem Auic. lib. 3. de quibuſdam puſtulis quas iunctu rarum bothores uocat, & lib. 4. aluatim. Quas quum nigras eſſe dicat & uiridibus granis ſimiles, proculdubio erunt quæ à Græcis autoribus τέρμινθοι uocãtur, à nobis ſuprà inter phymatis ſpecies enumeratæ: ſiquidem Arabes, (ut conſtat ex Auicennæ lib. 2.) terebinthi fructum granum uiride nominant: has uidetur Celſus ſimiles uaris facere, & dici à Græcis ἑλκώδεις, id eſt, ulceroſas putare.

Terminthi.

Sunt & puſtulæ apud Auic. lib. 4. glandoſæ dictæ, quæ differre à ganglio non uidentur, niſi maioris minoris'ue ratione.

Glandoſæ puſtulæ.

Latini autores, præter eas quas ſuperius enumerauimus, quarũdã puſtularũ meminerũt, quæ à nobis prætermittendæ non ſunt, ne prudentes ſciẽteſque uideamur

aliqua præterijſſe, quæ huic noſtro inſtituto & tuo deſiderio eſſent neceſſaria.

Pſydracia. Celſus inter puſtulas meminit phyzacij, puſtulæ parũ durioris, ſubalbidæ, acutæ, ex qua quod exprimitur humidum eſt. Ego quum phyzacij nomen nuſpiam legerem, corruptam dictionem putaui, proq; ea legendum pſydracium, de qua ſuperius inter capitis morbos loquuti ſumus.

Impetigo & lichen idem ſunt cõtra Pliniũ. Scribit idem Celſus de impetigine, eiuſq; quatuor ſpecies facit. Quod magno argumento eſt, aliam rem eum intellexiſſe quàm lichenas: ſiquidem nullum legimus græcum autorem, tot genera in lichene agnoſcentem. At è diuerſo Plinius in principio libri 26. ſcribens lichenas omni æuo priore nõ Italiæ modo, uerumetiam uniuerſæ propè Europæ incognitos, tanta fœditate, ut quæcunq; mors præferenda eſſet: tanta contagione, ut oſculo ſolo ueloci tranſitu inficerent: mentagramq; *Mentagra.* latine appellari: nec nominis impetiginis ullam mentionem faciens, rem omnino aliam ab impetigine uiſus eſt eo loco ſignificaſſe, longeq; peiorem affectum, quàm quem Græci lichenis nomine intellexerunt. Licet in medicinis quandoq; Græcorum lichenes impetiginem ſit interpretatus: & apertiſſime lib. 20. cap. 1. lichenem eſſe Latinis impetiginem dixerit, ſicut pſoram ſcabiem.

Papulæ. Eſt præterea apud eundem Celſum poſt impetiginis tractatum, capite in quo de duplici ſcribit papula, una leuiore, altera maiore, quam ἀγρίαν, id eſt feram dicit à Græcis appellari: in utroq; tamen genere minus uitij quàm in impetiginibus agnoſcit, adeò ut id quod difficilius ſaneſcit, niſi ſublatũ ſit, in impetiginem tranſire dicat.

Hæc omnia cum diligẽtius conſiderarem, atq; his conferrem quæ à Græcis, Galeno præcipue & Paulo, de ſimilibus affectibus ſcripta ſunt, tandem in hanc ſententiam ueni. Quæ ſub duobus nominibus, impetiginis ſcilicet & papularũ à Celſo, & à Plin. ſub lichene cõprehenſa ſunt, per plura à Græcis ſignificari: fieri tamẽ omnia ex tenuibus acribusq; humoribus, diuerſis portionibus cum craſſioribus admixtis: quam miſcellam Galen. & Paul. in lichenibus oſtenderunt. In quibus eam quoq; pro lichene agnouiſſe Galen. uidetur, quam lib. 26. Plin. in Italiam Tiberij Cæſaris temporibus primum importatam teſtatur: quinto enim lib. de medicamẽtis ſecundum loca, fœdiſſimam quandam impetiginem fieri in barba dicit, cum anguſtia & pruritu, & quæ ſerpendo quãdoq; ad oculos uſq; procedit. Meminit præterea ionthoſi cuiuſdam affectus, quem principium eſſe dicit elephantiaſis, ſub quo affectu uidetur tertium & quartum genus impetiginis Celſi comprehendiſſe. Auicenna affectum elephantiaſin præuenientem albedſanem nuncupauit: cæteri Arabes alguaſen: qua uoce Auicẽna aliam rem intellexit, quam nempe ſuprà diximus Græcos σίγματα uocare. *Stigmata.* Hæc ſunt quæ de minoribus his tumoribus puſtulis uocatis mihi occurrêre.

Eueniunt præter maiores minoresq; quos recenſuimus tumores, exteriori cuti *Spili.* nonnulla, quæ licet minime lædant, quia tamen dehoneſtant, maiori plerunque tæ*Maculæ.* dio præſertim mulieribus ſunt, quàm multi, lædentes quidem, ſed latentes morbi. *Cutis uitia.* Horũ quædam conſequentia ſermonis tracti ſuprà enumerauimus, deinceps quæ *Aliud ſignificari per Panũ apud Pliniũ & apud recẽtiores.* ſuperſunt percurrere conabimur. Inter hæc præcipui ſunt qui à Græcis ψίλοι, Plinius modo maculas, modo uitia cutis uocat. Eſt tamen ubi pro ſpilis uaros uerterit: &, quod magis quiſpiam miretur, furunculos recentiores Panum appellant.

Cauendum autem ne ſimilitudine uocum decepti, quod nonnulli alioqui magni nominis medici peccarunt, cum panos apud Plin. legimus, eandem cutis ma*Maculæ albæ.* culam intelligamus: Panus enim Plinio, quod & ſuprà monuimus, eſt φύγεθλον *Melaniæ.* Græcis. Apud Serap. non ſemel pro ſpilis legitur liuor: apud Auic. pro ephelide *Cicatrices nigræ.* quandoq; panus. Maculas albas uocat aliquando Serapion ἄλφος Græcorum, *Rugæ.* ſicuti cap. de faba & de rubia tinctorum. μελανίαι græce, latine nigrores, cicatrices *Peliomata.* nigras Græci, οὐλὰς μελαίνας. Rugæ græce ῥυτίδες. Liuores Græci πελιώματα.

Auic.

Auic. uestigia percussionis. Huiuscemodi tamē uerberum uestigia uibices proprie Latini uocant. Vestigia sanguinis cap. de aceto, in Auic. legimus pro hypopijs, de quibus inter faciei uitia suprà loquuti sumus. Et cap. de calamento, pro eisdem hypopijs habentur uestigia nigra. ἴκτερος, inquit Paulus, est effusio bilis uel flauæ uel nigræ in totum corpus: regium morbum Celsus & arquatum: Plinius fellis suffusionem: sunt qui auriginem, ab auri pallore: medicorum uulgus ictericiam.

Vibices. Vestigia sanguinis. Vestigia nigra. Icteros. Regius morbus. Arquatus. Aurigo.

DE SOLVTIONE CONTINVI.

Fiunt præterea exterioribus in membris uariæ integritatis continuitatis ue solutiones. In carne quidem ἕλκος dicitur, inquit Galen. id est ulcus: sicuti & uulnus. Auic. plagā uocat, ubi nondum est pus, & ulcus ubi iam adest. In osse κάταγμα, uel ἄγμα, id est, fractura. In neruo σπάσμα, id est, conuulsio: & est continuitatis solutio, absq; uulnere contusis neruorum fibris. Huius generis est & ἀπόσπασμα, id est, euulsio: quod fit in coniunctionibus, hoc est ligamentis. Et ῥῆγμα, id est, ruptio absq; uulneratione in carne facta. sicuti & θλάσμα, id est, contusio uel collisio. fiunt duo hæc ex uiolento ictu, aut casu, aut uehementi alio motu, aut quia subitò & repente præter modum membra intenduntur. Ἐγχύμωσις & ἐγχύμωμα, id est, effusio, magna ex parte fit cum ruptione & contusione: aliquando uero ex reseratione apertura ue uasis. Et ea quæ uocatur à quibusdam διαπήδησις, id est, dissultatio, altero quodam solutæ continuitatis genere: sanguis enim exiliendo ex uenis, sub cute ἐγχύμωσιν facit.

Vlcus. Agma. Spasma. Apospasma. Rhegma. Thlasma. Enchymosis. Diapedesis.

Soluitur interdum continuitas ex corrosione, ἀνάβρωσιν uocant Græci: sed hæc ægritudo composita est, quoniam secum habet ægritudinem aliam in quantitate diminuta, deficiente scilicet ea parte quæ est erosa. Fit corrosio uel ab interno, id est, ab humoribus malis erodentibus: uel ab externo, igne uidelicet, aut similem ei uim habentibus medicamentis. Facta ab interno, si ossa uitientur, ab Auic. & recentioribus spinæ uentositas uocatur.

Corrosio. Spinæ uentositas.

Fractura, quam κάταγμα & ἄγμα diximus à Græcis uocari, quū simpliciter profertur, de caluariæ, hoc est cranij fractura, interdum à quibusdam solet intelligi: cuius ut plures sunt modi, ita diuersa sunt apud Græcos nomina, taliaq;, ut uix possint latine bene exprimi.

Catagma. Agma.

Inter hos modos, siue species malis appellare, prius est ῥωγμὴ à Græcis dicta, ac si diceres rima, per longū procedens scissio, uel superficialis sit uel profunda, osse non transmutato: quæ si adeò arcta fuerit ut sensum effugiat, τριχισμὸς, uel τριχίασις, quasi capillaris dicitur: quæ, ut inquit Paulus, multis fuit mortis causa.

Rhogme. Trichiasis.

ἐκκοπὴ, quasi dixeris effractio, est scissio in qua os læsum disruptum est. At si pars oblæsa à reliquis ossibus recesserit, ἀποσκεπαρνισμὸς uocant, à securi facta denominatione, quod disruptum os uideatur, ac si securi esset percussum.

Eccope. Aposceparnismos.

ἐκπίεσμα, est ossis in multas partes diuisio talis, ut rupta ossula ad membranā usq; cerebri descenderint.

Ecpiesma.

ἐγγίσωμα fit ubi os perpessum, ita infra sanum subsidet, ut membranam cerebri contingat.

Engisoma.

καμάρωσις, est diuisio ob quā ossa in testudinis formā, & quasi camerata uidentur.

Camarosis.

θλάσις quum fractura non sit, inter fracturas tamen à nonnullis numeratur. Est autem contusio qua os quidem non frangitur, sed in interiora deflectitur.

Thlasis.

ἀπόχημα, secundum nonnullos est quando non pars caluæ percussa, sed alia opposita perfringitur. Paulus hoc fieri posse negauit. Celsus solere ait euenire, ut altera parte fuerit ictus, & os altera fiderit. Recentiorum turba Celso consentit, atq; inter eos Nicolaus Florentinus eius rei locuples & oculatus est testis. Hi sunt fracturarum caluariæ modi.

Apochema.

At reliquorum quoque ossium fracturæ sicuti uarijs & ipsæ modis contingunt, ita diuersa apud Græcos nomina inuenerunt.

Cauledon. Raphanedon. Sycyedon.

καυληδὸν, ῥαφανηδὸν, & σικυηδὸν uocãt Græci eam, quæ in ossis crassitie per trãsuersum fit, à raphanorum uel brassicarum (utrunque enim ea uox apud eos significat) caulium, & cucumerum, quæ sic ferè perfringuntur, similitudine. Auicenna raphanalem, hastalem, & arundinalem.

Schidacedon.

σχιδακηδὸν, quasi scissionem diceres, quæ in longitudinem fit, nec in totum os partes seiungit. Auicenna linealem.

Calamedon.

καλαμηδὸν, uel ad unguem, quæ secundum aliquam partem est recta, in extremo lunaris. Auicenna lunarem.

Alphitidon.

ἀλφιτηδὸν, uel καρυηδὸν, quæ in multas, & eas quidem tenues partes fit. Auicenna sanchiam.

Apothrausis. Apocope.

ἀπόθραυσιν & ἀποκοπὴν, quando pars ossis ablata est. Celsus tria tantum genera facere uidetur. Verba eius sunt: Omne os modo rectum, ut lignũ in longitudinem » finditur, modo frangitur transuersum, interdum obliquum: atq; id ipsum nonnunquam retusa habet capita, nonnunquam acuta, quod genus pessimum est.

Exarthrema. Exarthrosis. Ecptosiæ. Ecptomata.

Soluitur & alio modo ossium continuitas, quando scilicet os ab osse seiungitur, cui à natura fuerat connexum: διαρθρήματα & διαρθρώσεις, ἐκπτώσεις & ἐκπτώματα uocant Græci: & sunt secundum Galenum ossium ex propria regione transmutationes absq; fractura euenientes. Paulus excisionem esse ait articuli à propria concauitate ad locum insuetum, à qua uoluntarius motus impeditur: differentiasq; nullas habere, nisi maioris minorisq; ratione. Vbi enim perfecte exierit articulus, communi generis nomine διάρθρημα, quasi exarticulationem dici: eo autem solum moto, nec penitus extra cauitatem recedente, παράρθρημα. Auicenna dislocationẽ, si integra, id est plena & perfecta sit. Si non sit integra, separationem iuncturæ uocat & torsionem: quæ uox ei id significat, quod Græci στρέμματα nominant. Nos euersionem dicere possumus. Dioscoridis tamen noui interpretes, Plinium sequuti, pro strẽmatibus semper legunt luxata: quæ Celso nihil aliud sunt, quàm ossa à sedibus suis mota, & ut sequens est, non aliud quàm Græcorũ διαρθρήματα: quæ quum diuersa sint à stremmatibus, nõ recte uidentur stremmata latine dici luxata. Fit præterea ut articuli ipsi ita laxẽtur, ut membrũ longius effectum uideatur: χαλασμένους, id est laxatos articulos, uocant Græci. Auic. prolongationem & algmenon.

Parartbrema. Stremmata. Noui Dioscoridis interpretes lapsi. Luxata. Chalasis.

Ossa dupliciter à suis sedibus mouentur. Radius. Cubitus. Focilia brachij.

Celsus duobus modis à suis sedibus moueri ossa dicit. Altero, si ea quæ iuncta inter se sunt, dehiscant: hoc est, ita dissocientur, ut mediũ quendam locum uacuum relinquant, ut si radius submoueatur à cubito in brachio. Radium & cubitum uocant recẽtiores duo brachij focilia. Vbi igitur unum ab alio seiungatur, primus erit luxati ossis modus apud Celsum. Secundus, quando articuli suis sedibus excidunt.

Ancylosis.

Sunt & apud Paulum ἀγκυλώσεις & ἀγκύλαι uocatæ, quæ detentiones quædam sunt articulorum, ob densitatem, uel neruorum aliquam tensionem contingentes. Celsus, recenti cicatrice cõtractos articulos uocari ait à Græcis ἀγκύλας. De his Auicenna egit lib. 4. cap. de neruorum duritie & torsione: nec abhorret ab ea quam lib. 3. uocauit contractionem & azemenam. Est & apud eundem Auicennam caput de duritie iuncturarum in eodem lib. 4. in quo quum nullum peculiare auxilium tradat, non magnam iacturam fecerit, qui id præterierit.

Thlasis. Thlasma. Contusio.

θλάσις, uel θλάσμα Græcis, est nobis cõtusio, uel collisio: latius tamen apud recentiores medicos patet contusionis nomen, quàm apud Græcos thlasmatis: siquidem sub eo spasmata & rhegmata Græcorum comprehendunt, imò & apospasmata. Auicenna duobus locis libro quarto de his agit, secundo uidelicet tractatu, cap. de contusione & attritione, & 4. cap. de attritione neruorũ & torsione. Postremum hoc caput, quo ad ultimam eius partem respondet his quæ à Galeno scribuntur libro sexto

bro sexto artis curatiuæ, ubi agitur de cura nerui contusi, quod in uulgata æditione est tertium. Prima uero eius pars accepta est à Paulo cap. de thlasmate. Alterum caput respondet rhegmati & spasmati. ῥῆγμα enim ibi uocatur contusio, σπάσμα contritio: sicuti & in uulgata æditione, libro de differentijs morborum, qui liber inscribitur perperàm primus de accidenti & morbo. Quæ autem dicuntur ab Auicenna pro cura contusionis, ferè accepta sunt à Galeno capite ultimo, lib. 4. artis curatiuæ, ubi docet curare ῥῆγμα & ἐκχύμωμα. Serapion cap. de aristolochia, rhegmata & spasmata uocat conquassationes accidentes in capitibus neruorum & musculorum: cap. de betonica, attritiones & conquassationes à casu.

De casu & offensione scribit Auicenna: πτῶμα Græci uocant. Plinius, deiectos, quandoq; simpliciter, quandoque addens, ex alto. Idem Plinius ῥήγματα rupta, & σπάσματα dicit conuulsa, uel uulsa. *Ptoma. Deiecti. Rupta. Conuulsa.*

πυρίκαυστα Græci uocant, Latini usta, uel ambusta. Auicenna seorsum de ignis & aquæ combustione pertractauit. *Pyricausta. Vsta.*

θηριόδηκτα Græci, nos bestiarum morsus. κυνόδηκτα illi, nos canum morsus: qui si rabidi fuerint, λυσσόδηκτα ab illis nominantur. *Theriodecta. Cynodecta. Lysodecta.*

DE VLCERIBVS.

Vlcera, late sumpto ulceris nomine, multas differentias ueras habent, multas quoque quæ non sunt ueræ differentiæ, sed ex alijs fiunt dispositionibus cum ulceribus complicatis.

Propriæ differentiæ sunt, quæ ab ipsa ulceris substantia accipiuntur, non ab effectu alio, qui possit per se consistere. Ex figura, rectum, obliquum, circulare, &c. *Propriæ ulcerũ differentiæ.*

Ex quantitate, magnum & paruum. Ex dimensionibus, longum, breue, latum, angustum, sublime, superficiale, profundum. Ex tempore, recens, sanguinolentum'ue, & multi pauci'ue temporis. Ab exterioribus alijs, apparens uel non apparens, in toto uel in parte. Ex incisione, laniatione'ue, uel utroque.

Ex loco, in extremo musculi, uel medio, &c. Simplex, compositum, crudum, callosum. Auicenna ostracinum, fistulosum, cuniculosum, græce ὑπόνομα, profundum.

Quædam computantur à multis pro differentijs, quæ non sunt differentiæ, sed alterius dispositionis complicationes: sicuti phlegmonodes, erysipelatodes, cancerosum, gangrænosum, putrefactum, comedens: Auicenna corrosiuũ, dolorosum, concauum, superfluæ carnis: ὑπερσαρκοῦντα Græci: Auicenna carnem additam super uulnera, sordidum, ῥυπαρὸν uocant Græci: rheumaticum à Gal. dicitur, quod fluentes humores uetant sanescere: uerminosum, σκωληκώδης dicitur à Græcis. *Vlcerum denominationes. Rheumatica ulcera.*

Immunda apud Auic. sunt, in quibus humor plurimus, sed non malus.

Vlcera κακοήθη, id est male morigerata, uel mali moris, maligna'ue dicũtur, quæ cum omnia decenter & recte feceris, non tamen curantur: quia scilicet, ut dicit Gal. in loco ulcus patiente malignitas adest, sanari ea prohibens. Atq; in hoc differunt à rheumaticis, quæ, ut diximus, influxum malorũ humorum aliunde recipiunt. Celsus primam carcinomatis speciem hoc nomine appellauit. *Vlcera maligna.*

σηπεδὼν, est ulcus putridum. *Sepedon.*

νομὴ uocatur putredo, quæ ad sanas partes distribuitur: cuius species est φαγέδαινα. Vlcus nomodes, comedens carnem subiectam, & circunstantem corrumpens, factum à materia quæ est media inter materiã quæ facit herpeta, quæ tenuissima est, & eam quæ facit cancrum, quæ crassissima. Hoc uel ei ualde simile uidetur Celsus θηρίωμα nũcupare, quãdo neq; tactus, neq; medicamentũ sentit: sed si intẽditur, ad ἕρπητα ἐσθιόμενον trãsit: aliud per hoc nomẽ intelligens, quàm quod nos suprà inter ἕρπητας, id est formicas, definiuimus, id uidelicet quod σφάκελον Græci dicunt. *Nome. Phagedæna. Therioma. Herpes esthiomenos. Sphacelon.*

quod & apud Auicennam eodem nomine, scilicet ἐσθιόμενα nuncupatur. Videtur autem (ut dixi) cancrum ulceratum significare: nec omnem, sed qui exedendo & depascendo uicinas partes ad ossa usq; deuorat.

Chironia & Telephia ulcera. χειρώνια & τηλέφια sunt species phagedænæ: illud quidem, quoniam ob eius malignitatem Chirone medico indigere uideatur: hoc, quod Telephus eo fuerit uexatus, nomen sortitum est. Sunt autem antiqua & difficile ad cicatricem uenientia. Celsus tamen chironium uocat ulcus magnum, non serpens, doloris modici, oras duas callosas tumentes habens, sine inflammatione quidem & periculo, sed difficile sanescens.

Pladara. Dysoda. Sunt & quæ πλαδαρὰ Græci uocant, id est, laxa & mollia. & quæ δυσώδη, id est, male olentia seu fœtida.

Colpos. Rhacodes. Hyponoma. κόλπος, latine sinus, est in quo cutis adiacens, est à subiectis corporibus adeò separata, ut agglutinari eis haud facile possit. Quod si in totum erosa fuerit, ita ut lacernæ similis uideatur, ῥακώδης, hoc est, lacernosum dicitur: ab Auicenna autem absconsio, & cauerna si flexuosum sit. Græci uocant ὑπόνομα, Latini cuniculosum, ut suprà diximus.

Syrinx, fistula. σύριγξ uero, id est fistula, dicitur sinus qui obcalluit, per metaphoram, ut inquit Paulus, à fistulis quæ ex calamis fiunt. Celsus definit, ulcus altum, angustum, callosum.

Thymium. Cancer ulceratus. Est etiam apud Celsum thymij mentio, ulceris pessimi ex carcinomate facti, & quod tolli nõ potest, sed curationibus irritatur. Nostri cancrum ulceratũ appellant.

Ignis sacer. Meminit & inter mala ulcera Celsus Ignis sacri, duas eius faciẽs species, & utranque serpentem: minimi tamen periculi inter ea quæ serpunt, sed quæ propè difficillime tollantur. Videtur autem duabus hisce speciebus comprehendisse ἑρπῆτα comedentem & φλυκτωνώδη Græcorum: formicas corrodentes uocant Arabes. Sed & erysipelas exulceratum. Mentio est huius formicæ & apud Auicennam cap. de pruna & igne Persico.

Rhagadia. Scissa. Attrita. Intertrigines. Aposyrmata. Desquãmata. Inter ulcera quoq; numeranda sunt quæ Græci ῥαγάδας uel ῥαγάδια, Auicenna fissuras, Latini rimas, uel scissa, uel fissa: sunt autem cutis scissuræ cum callosis labris. Sunt & attrita à Plinio dicta, & intertrigines: Græci παρατρίμματα, Auicenna excoriationem uocauit, miscuitq; cum alio ulcere quod Græci ἀποσύρματα uocant, & Plinius desquammata. Intertriginem proprie uocat Plinius eam quæ ex membrorum ad inuicem, in itinere potissimum, confricatione. Et de ulceribus hæc dixisse sat sit.

Morborum noua nomina apud recentiores medicos. DVM cogitarem iam epistolæ finem imponere, subijt in memoriam multa in recentiorum medicorum libris morborũ exterius euenientium legi nomina, apud antiquos non reperta: de quibus meritò dubitari possit, an ut noua sunt nomina, ita nouos quoque morbos indicent, antiquioribus medicis incognitos. Ne quid igitur huic nostræ epistolæ, quantum per me fieri poterat, deesset, ea percurrere decreui, & quid in eis quoque sentirem, aperire.

Incipiã igitur rursus à capite, ut simili quo hactenus usus sum ordine procedam.

Testudo. Testudinem uocant tumorem mollem uel non ualde durum, satis autem magnum, in quo pinguis materia tunica quadam obtecta continetur, quæ caluariæ ita hæret ut ipsam plerunq; uitiet. Hanc non est dubium de numero esse abscessuum sub meliceride uel atheromate contineri: uidetur tamen ad melicerídem magis inclinare.

Talpa. Caries. Rima. Ad genus abscessuum pertinent uocatæ ab illis talpæ, quæ non magnopere distant à nuper dictis, nisi quod quum albam materiam contineant, ad ἀθηρώματα potius quàm ad μελικηρίδα referuntur. Pertinent ad idem genus, morbi quos cariem & rimam Gilbertus Anglicus appellauit.

Fit in

Fit in facie malignus quidem tumor, qui quoniam ferè cum magno rubore fit, Gutta rubra à uulgo & nouis medicis nuncupatur. Sunt & qui ob eius fortè ingentem molestiam, Guttam rabidam appellent. Qui morbus sub erysipelate maiori ex parte continetur. Est tamen interdum, ut alios humores habeat cum bile commixtos, & tunc commixtum nomen habebit: ut si sanguis misceatur uincente bile, ἐρυσίπελας φλεγμονῶδες: si è diuerso sanguis superet bilem, φλεγμονὴ ἐρυσιπελατώδης. Atque pari modo in alijs humoribus dicendum, sicuti suprà quoque in generali mentione tumorum docuimus. Nihil enim uetat quin omnia tumorum genera, sicuti alijs in membris, ita & in facie oriantur. *Gutta rubra.*

In capite quoq; & facie, fereq; toto corpore, præsertim infantiũ, ulcuscula quædam gignuntur, maiori ex parte crustosa, statim uel paulò post initium: lactumen uocauerunt, quoniam lactis impuritatem sequi putabant. Hæc non est dubium ad ἀχῶρας, & uel κηρία, uel ψυδράκια, uel ἐξανθήματα antiquorum pertinere: licet enim eodem semper nomine lactuminis à mulieribus appellentur, uariant tamen multum, iuxta materiæ à qua gignuntur uarietatem. *Lactumen.*

Scribunt proprium caput de zerma: quam tamen ab impetigine non differre, nec ipsimet inficiantur: licet zermæ nomen ei tantum quæ ad ulcus peruenerit, falsò tamen, adaptent. *Zerma.*

Sanguinem mortuum, mortuiq; & diaboli morsum uocãt, quæ latine diximus uocari sugillata. *Sanguis mortuus.* *Sugillata.*

Guttam roseam appellant, malum faciei, & præcipue nasi ruborem, qui præire elephantiasin solet, cuius superius meminimus. *Gutta rosea.*

Peior longe morbus is est, quem nonnulli fornicem, alij ob eius sæuitiam & ueluti feritatem uocant, Noli me tangere. Est autem malignum adeò ulcus, ut ex remedijs, etiam quæ congrua uidentur, irritetur potius quàm mitigetur, & in sanas partes depascendo uagetur. Sunt qui cancrum putent: ego ad phagedæna pertinere putauerim. *Fornix.* *Noli me tangere, morbus.*

Lupum appellant ulcus aliud à priore non ualde dissimile, nisi quod non faciem sicuti illud, sed inferiores partes, præcipue autẽ crura, infestat, celerrime depascens, & quasi lupus famelicus proximas sibi carnes exedens. Quod & dubio procul de genere est phagædænæ, à magis exusta tantum materia factum, & propterea uelocius obambulans. *Lupus.*

Malum mortuum uocant exulcerationem quandam malam crustaceam, aridam, brachia & crura præcipue inficientem: ego non aliter nominauerim quàm ulcus ἐσχαρῶδες. *Malum mortuum.*

Spinam & clauum uocant nonnulli tuberculum, quod superius δοθιῆνα diximus à Græcis, à nostris furunculum appellari. *Spina.* *Clauus.*

Natam uel naptam appellant tumorem dolore carẽtem: nisi fortè adeò magnus existat, ut partes membri trahendo, soluta continuitate aliquem dolorem circunstantibus inferat. De numero est & hic abscessuum, & ad στεατώματα ferè spectat. *Nata, & Napta.*

Folium, carũculas quasdam ori prope caput arteriæ asperæ factas, loquelam impedientes, quæ ad ægritudinẽ numeri pertinent, & per solam ablationem curãtur. *Folium.*

Ignem sancti Antonij dicunt perfectam membri corruptionem, sensum penitus auferentem, quam superius diximus à Græcis σφάκελον uocari. *Ignis sancti Antonij.* *Spacelus.*

Ranculæ nomen legitur apud Ioannem Anglicum, significatq; ei tumorẽ cum dolore & pulsu uulneribus contingentem: qui certe nihil aliud esse potest, quàm phlegmone inchoans. *Rancula.* Hæc sunt quæ in recentiorum libris morborum exteriorum nomina ad hunc diem, quod mihi nunc occurrat, inueni. Recẽtissimi aliud nomen addiderũt, per ora uulgi non minus uolitans, quàm morbus ipse quem significat, per corpora uagatur: Gallicum morbum uocat Italia, Hispanicum Gallia, *Morbus Gallicus.*

Pudendagra.

Hiſpanam ſcabiem Germania. Contrahitur morbus hic peſſimus raro aliter quàm per contagium, nec quarumcunq; partium, ſed ferè obſcœnarũ: ut non incongrue nonnulli, Romanorum nomenclaturã in mentagra ſequuti, Pudendagram uocarint. Puſtulæ primũ eas partes inficiunt, longe difficilius ſanitatẽ recipientes, quàm quæ eodem quidem loco, ſed aliȷs ex cauſis cõtingunt. Has, reliquarũ partium, præcipue uero uultus & capitis, deteriores aliæ puſtulæ excipiunt, diuerſorum quidem generũ, ſed maiori ex parte cruſtoſæ, nec ab ȷs ferè diſſimiles, quæ ab igne excitantur, niſi quod ſunt quadantenus craſſiores: quæ ubi uel ſuapte ſponte, uel medici auxilio ſubmotæ fuerint, corpore prius non plenè expurgato, extremorũ membrorum dolores uehementes, per noctem potiſſimum, quam inſomnem reddunt, miſerrime affligunt, nullo exterius ab initio tumore apparẽte, qui tamen quibuſdam citius, quibuſdam tardius, & in his etiam quãdoq; locis in quibus nullus præfuit dolor, ſe oſtendit: quem ſi preſſeris, tantum abeſt ut dolorem augeas, ut quandoq; ſe iuuari ex loci contrectatione patientes fateantur, & unicum hoc habeant in tantis cruciatibus leuamen. Tumores hi per magna interualla (à ualde enim craſſis humoribus fiunt) ſuppurantur, uel potius ſaniem quandam malam gignunt, ei quæ à Celſo hydrops, aut melicera uocatur, non diſſimilem. Non uniuerſus tamẽ ſimul tumor ſuppurationem hanc recipit, ſed per partes, portionem ſæpe aliquam omnino ad maturationem contumacem gypſo ſimilem derelinquens. Suppurationem uariȷ modi ulcera, ſemper tamen maligna, comitãtur, quæ plerunq; oſſa etiam ipſa uitiant, & ubi cicatricem contraxiſſe uidentur, alio uel eodem loco erũpentia, medicos multoq; magis patientes ipſos deludunt. Comitantur interim hunc morbum aliæ quædam malæ affectiones, non uſqueadeò crebrò, ut hæ quas numerauimus, ut ophthalmia, tubercula nares cum eroſione dehoneſtantia, articulorum luxatio, oſſium fractura, elephantiaſis, aphthæ, præcipue poſt argenti uiui uel miniȷ, uulgò cinabriȷ uocati uſum, & poſtremo febricula ad tabem, & paulò poſt ad mortẽ perducens. Ex his autem omnibus non difficile eſt definitionem colligere, hunc morbum comprehendentem, & ab aliȷs generibus ſeparantem. Ea erit huiuſmodi:

Definitio morbi Gallici.

Gallicus morbus eſt ſoluta continuitas, ab exuſtis humoribus per contagium ferè in concubitu genita, à malignis quibuſdam puſtulis incipiens, pudenda plerunque, deinde reliquas corporis exteriores partes, caput præcipue inficiens: dehinc intimas partes ingreſſa, dolores circa articulos & oſſa noctu præcipue facit, atque abſceſſus duros, in peſſima adeò ulcera, ut oſſa quoque plerunque uitient, poſt longum tempus deſinentes.

Variæ opiniones de morbo Gallico.

Ex his autem cognoſcere licet, quàm inaniter laborauerint ab huius peſtis exordio medici ferè quicunque celebriores habebantur, conati multicipitem hanc hydram ſub unum caput redigere. Aliqui ſaphatum: aliȷ duos morbos, ſaphatum & articularem: nonnulli lichenas: Veneti medici uariolas: Galli uariolas quidem, ſed craſſas. Fuere & qui carbonem, & qui ignem Perſicum: ſed & qui elephantiaſin, & qui epinyctidas, & qui Celſi phygethlon.

Leoniceni opinio.

Leonicenus demum noſter, deiectis ſtrenue tribus ex nuper recitatis opinionibus, propriam erexit: quam utique, quod in Lactantio optat Hieronymus, uellem ita bene adſtruxiſſet, ſicuti alias deſtruxit. Eius definitio ex pluribus locis cõmentariȷ ab eo ſuper hoc morbo æditi collecta, hæc eſt: Morbus epidemialis & æſtiuus, puſtulis primum partes obſcœnas, deinde reliquum corpus, cum magno plerunq; dolore, atq; ipſam præcipue faciem occupãtibus, ex uaria humorũ corruptione genitis, propter nimiam aëris in calore atq; humiditate præſertim intemperiem.

Leoniceni lapſus in morbi Gallici definitione.

In qua definitione uir alioqui eminentiſſimus, uel in hoc maxime lapſus eſt, quod hunc morbũ ex aëris humiditate, quæ eo anno quo eum in Italiam Caroli exercitus portauerat, magna fuerat, genitum putauit: & propterea cenſuit inter epidemicos numerandum: quum tamen res ipſa

ipsa ostenderit, nihil huic morbo cum aëris uel humore, uel qualitate alia esse commune: quæcunque enim constitutio sit, & quātumcunque sicca, si uir etiam siccissimus cum muliere ea lue infecta cōmisceatur, bene secum agi putet, si non & ipse polluatur. Idemque contingere sanè mulieri uiro infecto congressæ, pleræque cum magno suo malo expertæ sunt. Dici igitur quomodo debet epidemicus, quum morbi epidemici, ut Galenus docet in prooemio enarrationis in lib. Epidemiarum Hippoc. sint morbi pluribus ex inspirato aëre communes: Gallicus autem non ex aëris inspiratione, sed ex contagio ut plurimum contingit? Non magis quoque æstiuus dici meretur quàm epidemicus. Aestiui enim morbi breues sunt, hic plerunque cum iuuenibus consenescit, & commoritur cum senibus. Quo fit, ut genitalium putredines, quas inter æstatis morbos 3. lib. Aphorismorum enumerat Hippoc. morbum hunc sub se comprehendere nequaquam possint: alioqui nec putredo dici meretur ea pustula, quæ ab initio pudendum exulcerat, quum ad siccū potius quàm ad putridum uergat. Et si demus Leoniceno, à genitalium putredine hunc morbum inchoare: non continuò fatebimur, Hippocratem eum in aphorismo significasse, quum nocumentum in pudendo, præ his quæ postea consequuntur, exigui adeò momenti sit, ut uix ullam molestiam afferat: quæ res facit ut procliuior sit ad propagandam hanc luem uia, ipsis patientibus, concubitus: per quem, ut diximus, uel solum, uel maxime transfunditur, concupiscentibus potius quàm refugiētibus. Nihil ergo in aphorismo legitur, quod ad hunc morbum iam radicatum pertineat: sed quod ibi legitur, ad eius exile quoddam initiū pertinere quidem uideri potest, uere tamen (ut ostendimus) non pertinet: sicuti nec ad eum pertinent quæ ex secunda epidemia à Leoniceno recitātur. Carbones enim in hoc morbo minime uisuntur: sed nec humores liquidiores in cute, (sic enim ἰχῶρας Leonicenus interpretatur) nec uesicæ quales in igne leniter exustis, sed escharæ potius quales in plenè exustis excitantur. In tertia epidemia, si eo modo apud Hippocratem, quo apud Leonicenum legeretur, esset omnino aliquid, quo is credi posset similem huic morbum designasse. Hippocratē autem nihil minus eo loco cogitasse, quàm hanc malorum catenam, quam morbus Gallicus uocatus, secum trahit, ostendam: idque pauca quædam attingens, quæ ad id ostendendum sufficere puto. Prius tamen indicabo, constitutionem de qua Hippoc. ibi loquitur, non in totum ei, de qua Leonicenus, fuisse similem: & hoc per ipsius Hippoc. uerba: Ἄπνοια enim, inquit, per totū annum: hoc est, uentorum ualidorū carentia. Factis autem siccitatibus, sub primis anni tēporibus austri, circa arcturum aquæ multæ: autumnus tenebrosus, nubilosus, aquarum multitudo: hyems australis, humida, mollis. Post solis autem uersiones, prope æquinoctium retrocedens hyems, & circa ipsum iam æquinoctium niuosi aquilones non per multum tempus. Ver rursus australe, uentorum carentia, aquæ multæ per totum, ad ortū usque caniculæ. Aestas serena, calida, suffocationes magnæ: etesiæ exiguæ sparsim spirauere: rursus circa arcturum in aquilonibus pluuiæ multæ. Hactenus Hippocrates. In hac igitur constitutione non pauca leguntur, quæ nec ipsomet Leoniceno teste, in nostra uisa sunt: siccitas uidelicet ab initio, autumnus tenebricosus, hyems in fine retrocedens, uer aquilonium & niuosum, æstas serena, calida, & alia quædam.

Epidemialis morbus.

Nihil morbo gallico cum aëris humiditate.

Inter morbos uero, præter erysipelata, carbunculos, & uentris perturbationes à Leoniceno quidem memoratos, sed uix unquam puto in hoc morbo uisos, alij quoque numerantur morbi ab Hippocrate, nihil cum hoc habentes commercij, ut καῦσοι, φρενίτιδες, κώματα, id est, profundi somni, magnæ phlegmonæ, lienteriæ, diarrhoeæ, dysenteriæ, tinesmi, στρόφοι, id est tormina, febres tertianæ, quartanæ, nocturnæ, continuæ, longæ, erraticæ. Addit demum, quosdam citò, quosdam serò interijsse: quum Gallicum patientes morbum, mortem potius optent quàm

oppetant. Si quis præterea diſcurrat XVI. ægrotos ab Hippocrate ſeriatim ſub hac conſtitutione deſcriptos, mentior ſi quem inueniet, de quo uel ſuſpicio haberi poſſit, quod Gallico uocato morbo laborauerit: omnes enim febrem, & quidem uehementem ſunt perpeſſi: in Gallico morbo, uel ipſomet Leoniceno teſte, rariſſimam. Sed cur fruſtra laboro, quum Galenus ipſe hanc litem dirimat, ſtatim in primo uerbo enarrationis ſuæ in hanc epidemiam, conſtitutionem, de qua Hippocrates meminit, peſtilentē nominans. Ita enim ad uerbum loquitur: Peſtilentem cōſtitutionem in hoc loco ſcribente Hippocrate, &c. Et alio loco, exponens uerba illa Hippocratis: Et multi interiere, ait: Peſtilentes fuiſſe morbos qui uagabantur, oſtendit, ex eo quod dicit: Et multi interiere. Tam igitur longe abeſt ab ea cōſtitutione Gallicus morbus, quàm longe abeſt à peſtilentia & mortalitate. Scio futuros qui mihi uitio dent, quod in re tam aperta anxie nimis & ſcrupuloſe depugnauerim.

Præſtet igitur & uincat ueritas proprijs uiribus nixa, diuerſos quidem affectus huius morbi eſſe ſigillatim ab antiquis ſcriptos: connexionem uero eorum & ſequelam, à nemine fuiſſe ſcriptis demandatam. Nec pergant homines in aëre uel in cœlo cauſas huius morbi perquirere, ſed in aëris cœliq; moderatorem, hoc morbo flagitia hominum, libidinem præcipue & linguæ petulantiā punientem, (ferè enim à genitalibus incipit lues, & in os deſinit) & in inficientis infectiq; corporis natura, cauſas & differentias huius morbi perquirant.

Hugo Senēſis, inter omnes quos hactenus legi, ſaluti cuiuſdam iuuenis per ſcripturam conſuluit, qui propè hunc morbum uidetur acceſſiſſe. Paſſus enim eſt puſtulas, tumores duros, ulcera, capitisq; & diuerſorum membrorum dolores, noctu etiam magis quàm interdiu affligentes, ita ut caruiſſe tantum puſtulis genitalium & capitis inter capillos uideatur, quæ tamē ſunt uel primæ, uel maxime huius morbi propriæ.

Vnde accepta uulgaris Gallici morbi curatio.

Curatio autem quæ ei paſſim ab imperitis, præſertim per argentum uiuum & minium adhibetur, ab eo morbo accepta eſt, quem recētiores Chirurgi malam ſcabiem, & malum mortuum appellant, alium tamen longe ab hoc morbo.

Morbus Gallicus quo modo nouus dici poſſit, ſimul & per contagium generatus.

Huttenus lib. de Guaiaco.

Gallici morbi ortus.

Sed dixerit forte quiſpiam: Si hic morbus non niſi per concubitus cōtagium generatur, quo pacto primum nouus cœpit: uidentur enim duo hæc inuicem repugnare, quod ſcilicet nouus ſit, & quod per ſolum contagium innaſcatur: ſi enim nouus eſt, cœpit primo, nec prius erat à quo poſſet per contagium deriuari: ſi per contagium cœpit, non poteſt nouus eſſe, quia neceſſariò in eo fuit à quo eſt per contagium deriuatus. Dupliciter hic poſſumus reſpondere, iuxta duplicem hiſtoriam de eius origine. Sunt enim qui dicant nouum non ſimpliciter eſſe, ſed ex inſula quadam antiquis incognita, ubi frequentiſſimus eſt, in hanc quam nos incolimus habitabilis terræ portionem, per Hiſpanos qui illuc nauigarunt importatum, principio apparuiſſe. Alij ſunt, & hæc eſt antiquior ſententia, & maioribus fulta teſtimonijs, qui cœpiſſe hunc morbum per id tempus dicunt, quo Carolus Francorum rex expeditionem Italicam parabat: cœpiſſe autem in Valentia Hiſpaniæ Taraconenſis inſigni ciuitate à nobili quodam ſcorto, cuius noctē elephantioſus quidam ex equeſtri ordine miles, quinquaginta aureis emit: & cum ad mulieris concubitum frequens iuuentus accurreret, intra paucos dies ſupra quadringentos infectos: è quorum numero nonnulli Carolum Italiam petentem ſequuti, præter alia quæ adhuc uigent importata mala, & hoc addiderunt, inter minima non deputandum. Quæ hiſtoria ſi uera ſit, ut ego non inuitus credo, nouus ſimul erit, & per contagium ortus, non alterius hominis eodem affecti, ſed elephantiaſi quæ in hunc quaſi degenerauerit, & de ſuo gradu in proximū deciderit. Minus autem de hoc mirabitur quicunq; apud recentiores legerit, eos qui mulieri coierint quæ parum antea cum leproſo (ſic enim elephanticum uocant) rem habuerit, ſemine quidem adhuc in utero ma

ro manente, elephantiaſin quandoq; incurrere, quandoque non, ſed alias oblæſiones, maiores, minores'ue, prout & ipſi affecti ſunt, & elephantioſus ille qui mulierem infecit. Hæc igitur ſunt quæ de morbo Gallico hactenus potui intelligere. Curam eius in aliud tempus & locum diſtulimus, neque enim nunc morborum curam, ſed nomina tantum inquiſiuimus: in quibus enumerandis, ſi forte defecimus, boni conſulant quicunque legerint, & quæ deſunt, ſuppleant, & errores ſi quos offenderint, qui certe in tam ampla & confuſa adeò materia uix euitari poterant, amicè corrigant. Tantum enim abeſt ut id moleſte laturus ſim, ut ingentis beneficij loco ſim habiturus. Tu uero Michaël hæc diu deſiderata lætiore facie ſuſcipe: ſolent enim quæ longo tempore deſiderauimus, eſſe gratiora: tarditatiſq; culpam non in uoluntatē alioqui tibi propenſiſſimam, ſed in meam ualetudinem uariaſq; occupationes reijce. Ferrariæ. M. D. XXV.

Quare nō ſcripſerit Gallici morbi curationem.

EPIST. III. ad Bachienſem Canonicum, dolore capitis & artuum, cum ſanguinis mictu, & præuio quodam ad elephantiam affectu laborantem.

MOrbi longi, longam curationem deſiderant, difficiles diligentiam: qui utrunq; habent, præſertim cum ſunt plures, maximo ſtudio & cautela indigent. Quum igitur patiaris dolorem antiquum capitis & articulorum, cum ſanguinis mictu, præuioq; quodam ad elephantiaſin affectu, quæ in facie iam & unguibus exerit ſe manifeſte, ſi uitam propriā diligis, non ſecus ac pro animæ ſalute diuina, ſic noſtra pro corporea obſeruare præcepta debes, quæ ſunt: Victus parcitas, laborum & curarum moderatio, Veneris fuga, uigiliæ & ſomni æqua diſtributio, ita ut nō minor ſeptem horis ſomnus ſit, nec maior octo: nocturnuſq; potius quàm diurnus: & ſi neceſſitas dormire interdiu coëgerit, ante cibum potius, quàm pòſt dormiendum. Semperq; cauendum, ne ſtatim à cibo ſomnus occupet, ſed duarum horarum interuallo ad minimū diſcludatur. Durum ſit ſtratum, lana potius quàm pluma oppletum, corióque potius quàm panno opertum. Idem de ceruicali intelligatur, quod etiam ſatis eſſe debet elatum & eminens. Caput leui operimento interdiu, leuiſſimo noctu tegendum. Summopereq; uitandum, ne uel mora in ſole, uel prope ignem, uel in æſtuarijs ſeu hypocauſtis, uel alio quouis modo præter modum calefiat. Renes etiam & hepar à calore, quantum fieri poteſt, defendenda: ideo conandum ne etiam hyeme pelles corpori proxime hæreant: & propterea ueſtis pellicea, ſi quando ea utendum, lata eſſe debet, nec per zonam arctius corpori adnecti.

Somnus à cibo perniciosus.

Cibis his ueſcendum: Panis ſit bene coctus, ſalitus, fermentatus, & ab exteriore cruſta emundatus. Caro ſit uituli, hœdi, ueruecis anniculi. Pulli gallinacei, capi, phaſiani, perdicis, auicularū, turturum. Piſces, uel parui, uel lucij, uel hi qui ab eo quod aſſari ſolent, nomen à uobis acceperunt. Oua gallinæ recentia, & uel ſorbilia, uel in aqua cum omphacio leuiter cocta. Vniuerſa aromata penitus interdicuntur. Ex oleribus maxime conueniunt, intybum tam domeſticum, quæ dicitur endiuia: quàm ſylueſtre, quod cicorium uocant. Item utraq; bugloſſus, ſcilicet quam boraginem, & quam communi nomine bugloſſam appellant. Lactucas quoq; concedimus, atriplices, & ſpinacia. Oxylapathon, quod acetoſam uocant, cōmendamus. Ex granis ordeum, auenam, far, orizam, milium, panicum, tantum concedimus. Ex fructibus ceraſia acida, bona ueſtratia pruna, biſtricia quæ à loco dicitis, & pira, uuas uel ſuſpenſas in ſole, uel penitus exiccatas, concedimus, & amygdalas, & auellanas. Caſei uſus, niſi recentis, & raro, prorſus abdicetur. Cappares & aſparagos non uetamus, ſi cum melle & aceto condiantur.

Aceti tamen rarus ſit uſus, & ſi quãdo utendum, paſſulæ in eo antè maduerint. Oleo oliuarũ condiri, & panem de more patriæ, & alia iuſculenta, potius quàm butyro, uolo: reliqua olea præter amygdalinum prohibeo, immodicamq; qualiſcunq; ſit pinguedinem. Omnia animalium interanea, præter gallinarum hepata, dimittantur. Cauenda omnia ſale condita, uel etiam nimium ſalita. Et hæc quidem de cibis dicta ſint, illud ſemper in mente habendo, quod quæcunque conceſſa non ſunt, prohibita intelligantur.

Potus ſit uinum leue, album, uel ſubrubrum, clarum, non dulce, ſed potius ad acerbum inclinans, cui tantum aquæ miſceatur, ut omnis ad caput euaporatio, omniſq; acuitas amoueatur: quod fieri in ueſtris uinis uix poſſe uidetur, niſi ut minimum tertia pars aquæ addatur. Neque uinum, neque aqua quæ bibitur, eſt aut glacie, aut niue, aut alio ingenio infrigidanda: ſed, præſertim hyeme, potius ad tepidum uergat. Ex alijs potibus, aquã cum ſaccharo, uel cum exiguo melle coctam concedimus, & eos qui cum ſylueſtribus pomis uel piris parantur. Aquam quoq; olerum, de quibus ſuprà mentionem fecimus, per modum quem deſtillationem dicunt, extractam. Non autem loturo balneum puræ aquæ, niſi in ea herbæ, quas infrà ſcribemus, ebullierint, ſed aquarum ſponte calidarum laudamus. Moderatis uero etiã frictionibus in partibus non læſis utendum. Enitendum porrò ut quotidie uentris excremẽta exeant: quod ſi natura per ſe non fecerit, uel enemate, uel balano, uel maluarum & braſſicæ iure eſt irritanda. Nõnulla tamen infrà inter medicinas ſcribemus, quæ huic rei poterunt ſubuenire. Vehementes animi affectus fugiendi, ueluti ira, triſtitia, cogitatio. Sed & clamor quoque, riſus effuſus, rixa, & cõtentio. Odores magni, præſertim rerum calidarũ, ſunt euitandi, ut moſchi, ambræ, ſtyracis, binzoi, chamæmeli, eius ſpicæ quam lauandulam uocãt, & ſimilium.

Et de his quidem quæ ad rationem uictus attinent, hæc dixiſſe ſat ſit: ſi qua enim deſunt ex dictis facile poſſunt intelligi: nunc ad medicamenta tranſeamus. Non enim ſat eſt bono uictu, ne malus gignatur ſanguis præcauere, ſed ſimul quoq; antiqui corruptio, ita medicamentis purganda eſt, ut ſimul malitia auferatur, & bonus ſanguis paulatim ſubnutriatur. Membra quoq; principalia roboranda ueniunt, in quibus uirium uigor reſidet, & quæ infeſtant accidentia mitiganda.

Ad primum exequendum, præter tres iam factas uenæ ſectiones, uariaſq; purgationes, ſumme confert per uices, modo aquam in qua cicorium & borago bullierint, in aurora bibere, modo ſerum caprinum. Quibus ſi aluus adſtricta fuerit, cochleare magnum fecis uini albi tenuiter contritæ adijciatur. Aeſtate autem ſemel in hebdomade, quinque ex catapotijs eadem hora ſumendæ, quæ habent: Aloës lotæ, agarici electi, ſenæ ana ʒ. 1. s. myrob. citrinorum ʒ. s. roſarum ℈. 1. diagridij grana 15. pilularum de lapide lazuli ʒ. 1. id eſt, de lapide cyaneo. Cum ſucco roſarum fiant pilulæ numero 35. Vbi calores remitti cœperint, ineũte autumno, extracta prius ex media ſiniſtri brachij uena ſanguinis ſelibra, ſeri caprini binis calicibus, quatuor ebuli molles ramuſculi, & medius centauri pugillus, ueſperi immittenda ſunt. Hinc poſtridie mane herbæ excolandæ, & ſerum bibendum. Singulaq; hebdomada, quinq; ex his pilulis ſumendæ, quæ recipiunt: Aloës hepaticæ, ſenæ, agarici, corticum ellebori nigri, myrob. Indorum ana ʒ. 1. diagridij, nucis unguentariæ, quam moſchatam uocant, roſarum ana ℈. 1. Cum decoctione tenuioris centauri fiant pilulæ 35.

Herbæ in aqua ubi balneandum coquendæ: Calamentum, ſerpyllum, hyſſopus, lapathium, fumus terræ, hoc eſt capnum, ſaluia, chamæmelon. In quo balneo ſudor eliciendus eſt, uaſe in quo fiet (ut aliàs diximus) cooperto. Vnguento omnia membra, mane tertio quoque die ungenda, quod recipit: Vini albi Sirmici uel Cretici ℔. 1. florum chamæmeli, fructuum Populi uel abietis ana unciam. Exco

quatur dimidium uini,atque uino excolato adde tantundem chamæmelini olei,& tantiſper ambo in duplici uaſe ſimul bulliant,donec totum uinum ſit cõſumptum.

Regio uentriculi & hepatis,ſæpe ante cibum uino rubro fouẽda, in quo par abſinthij & roſarũ portio cocta ſit. Caput ſingula hebdomade bis lixiuio ex ſublimi uaſe cadente abluendum, in quo hæc bullierint: Roſæ,chamæmelon,ſampſucus, id eſt maiorana. Sacculus ſiniſtræ mamillæ ſuperponendus,qui ex roſis,maiorana, meliſſophyllo,id eſt meliſſa,& garyophilis plenus ſit.

Dolentia loca hoc unguẽto linenda: Olei uulpini ℥.4. pinguedinis tauri ℥.2. caſtorei ʒ.1. rutæ ſiccæ ſemunciam: euphorbij,piperis ana ʒ.s. cæræq́ quãtum ſufficit: fiat unguentum molle. Singulo quoque menſe luna plena,duæ cucurbitulæ natibus,duæ dorſo adhibendæ,atque cum his tres unciæ ſanguinis in totum extrahendæ,bisq́ in anno,ineunte uidelicet Vere,& iam cœpto autumno uena media ſupra ſiniſtrum cubitum aperienda,& ſelibra ſanguinis auferenda. Regio renum ex unguento quotidie ungenda,quod ex oleo & aqua roſaceis,oui albumine,ſtilla aceti addita compoſitum ſit.

Sequenti die quo pilulæ ſumptæ fuerint, caputpurgio naribus impoſito cerebrum purgandum: quod uel ex betæ radice,uel ex maioranæ ſucco,uel ex pipere naribus inſufflato,uel ex batrachij radice,quod pedem columbinum uocãt, uel ex chelidonij,uel anagallidis ſucco fiat.

Doloribus per hæc quæ ſcripſimus auxilia non interquieſcentibus, ulcus aliquo ingenio in ſiniſtri brachij exteriori parte excitandum erit, octo digitis ſupra cubiti iuncturam,longoq́ tempore ciceris grano impoſito ſeruãdum,& quotidie expurgandum. Manus ſæpenumero immergantur in aquam,in qua calamentum,lapathum & ſulphur bullierint. Brachiũ & crus dolentia illota lana tegenda ſunt. Vehementer infeſtantibus doloribus,antidoti cuiuſdam quam dabimus,hora ſomni ſumendum eſt,quãtum eſt aurei pondus: nec hoc aſſidue, ſed per magna interualla,& magna urgente neceſſitate faciendum.

Poteram finem feciſſe,ſed placuit nonnulla adijcere,ad dolores articulorum antiquos efficaciſſima:quæ ſunt: Semen & folia urticæ,cum adipe urſi inuncta. *Ad antiquos articulorum dolores efficaciſſima.*

Oleum in quo uulpis uiua impoſita tãtiſper bulliat,donec caro colliquetur. Debet autem integra ſicuti eſt,cum pelle imponi. Stercus caprinum cum farina ordei & aceto,ad formam cataplaſmatis reductum. Radix altheæ cocta,& cum adipe anatis commixta. Oleum in quo radices enulæ bis uel ter permutatæ ebullierint. Rapa in iure pingui bene cocta. Sacculus ſale cõtrito plenus in uino bulliente ſæpe calefactus. Stercus bouinum calidum,ut exit,modo cataplaſmatis applicatũ,uel cum irino oleo calefactum. Lotio in aqua in qua ſales,& medius ſambuci cortex ebullierit. Chamæpityos,quam iuam uocãt, pugillus,in uino coctæ, ſi ex uino locus dolens lauetur,& herba ipſa calida ſuperligetur.

His adhibitis remedijs,ſpero D. T. quotidie in melius profecturam, ſupremo adiuuante medico,in quo ſolo uera ſalus conſiſtit,domino noſtro Ieſu CHRISTO, cui honor,gloria, & imperium. Amen.

Budæ, XXVI. Maij. M. D. XVI.

EPIST. IIII. ad Cælium Calcagninum, uirum undequaq; doctiss. de Taxa Lauri specie. Quod Milos & Melia confundantur apud Plinium.

Taxam Lauri speciem nullibi, quod meminerim, præterquam apud Plinium legi: quo fit, ut errorem omnino subesse eo loco putem, non librariorum qui Plinium scripsere, sed uel autoris quem ille sit sequutus, uel cuiuspiam ex his quorum opera utebatur in excerpendis quæ de uniuersæ naturæ historia in tam uastum uolumen cōgerebat. Deceptum autem illum, quisquis fuerit, duorum nominum uicinitate, fraxinumq; in taxum commutasse: illam enim μελίαν, hanc μίλον nonnunquam appellant Græci. Esse autem quandam fraxini speciem laureis folijs, post Theophrastum Plinius lib. 16. cap. 14. testatur: in quo etiam capite ex earundem græcarum uocum similitudine, duplex error (ni ego potius erro) deprehenditur. Vnus, ubi fraxinum, quæ sit in Ida Troadis, intantum citro similem dicit, ut emētes fallat cortice ablato: quod non de fraxino, sed de taxo scribit Theophrastus. Nec mirum est, μίλον in μελίαν mutatam, quum & cedrus in citrū transierit. Alius error eo loco uisitur, quo folia fraxini iumētis mortifera scribuntur: quod de taxi folijs, non fraxini, tradit Theophrastus. Sed & sensus ipsi, præter Theophrasti autoritatem, utranq; rem esse ut Theophrastus uoluit, non ut in Plinio legitur, demonstrant: maximam scilicet inter taxi & cedri ligna similitudinem, nullam fraxinei ad citrinum uel cedrinum. Iumenta etiam innocue folijs fraxini uesci, nullus est pastor qui non nouerit. Si igitur pro taxo, bis fraxinus legitur lib. 16. quis non suspicetur, semel lib. 15. eadem lapsus causa concurrente, pro fraxino legi taxum? præsertim nulla inter laurum & taxum se ostendente affinitate, nec alio loco uel apud Plin. uel alium autorē huius taxæ lauri inuenta mētione. Nec est ut aliquis mihi obijciat, fraxinū aliquam esse quidem lauri folijs similem, non magis tamen numerari inter lauri species ullam quæ fraxinea dicatur, quàm quæ taxa. Dicimus enim eo cap. quod est libri 15. ultimum, non solas ueras lauri species, sed & multas plantas quæ lauro uel nomine, uel effigie sunt similes, numerari, ueluti chamædaphnem, alexandrinā, & daphnoidem. Inter quas nemo miretur & arborem hanc reponi, quæ, licet uera fraxinus sit, foliorum tamen figura laurum repræsentat. Hæc sunt quæ meæ mihi dominæ, podagra & chiragra, & meditari & scribere permiserūt: quarum tyrannidi condonandum, si quid castissimas tuas aures offenderit. Vale Doctorum doctissime, & amicorum amicissime.

Plinij locus castigatur.

Ex ædibus nostris. M. D. XXIIII.

IOANNIS MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER OCTAVVS.

EPIST. I. Ioannes Manard. Marcello Virgilio uiro doctiss. S. D. Examinantur eiusdem interpretationes libri primi Dioscoridis.

CONTIGIT nescio quo fato Marcelle doctiss. ut paulò post quàm Dioscorides tuus ad nos peruenit, dolore pedum uexatus, surgere è lecto per dies multos non potuerim. Cui malo non aliud magis præsentaneũ remedium inueniens, primum tuæ interpretationis uolumẽ sine interspiratione percurrens, magnopere leuatus sum. Reconditam lectionem, exactissimã diligentiam, grauissimũ iudicium, & (quod ueluti nostro seculo rarius, impensius sum admiratus) ingenuæ mentis candorem, in eo apertissime cognoscens. Huic maxime confisus, simili ingenuitate & notare, & tibi significare non sum ueritus, quæ inter legẽdum non usquequaq; à me probata sunt: Non monendi tui gratia, ut quem in eo albo esse dudum scierim, ut docere, nõ doceri, à mei præsertim similibus, debeas: sed duo ex hoc labore, si meum hoc studium nõ penitus fueris aspernatus, lucraturus, profectũ uidelicet, & tuam amicitiã: ad quam mihi nihil deesse putabam, nisi ut qui à me ob eximias & tota Europa notissimas animi dotes diligeris, hoc ipsum à me diligi te scires: non ambigens, quæ tua prædicabatur humanitas, quin me uicissim esses amaturus. Hac ergo spe animatus à procemio exordior. In quo non probo quod pro ἀκμὴ græca dictione, integrã ætatem conuertas: licet enim ea interpretatio eo loco fortè possit tolerari, frequẽter tamen ἀκμὴ in alio significato & ab ipsomet Dioscor. & ab alijs medicis usurpatur, cui non uidetur posse integra ætas cõuenire, sicuti (ut reliqua obmittam) in 1. Aphorismorum Hippocratis lib. ubi, Galeno teste, summũ in morbis ostendit: cui quemadmodum nec ætas, ita nec perfecta ætas, nisi per impropriam quandam translationem uidetur quadrare. At si consistendi uigorem, Celsum sequuti, pro ea reddiderimus, non solum in herbis & morbis, sed alijs quoq; in rebus uim dictionis, meo iudicio, commode exprimemus. Et hoc quidem in procemio. *Ex procemio.*

I IN IPSO uero tractatu, cap. de Iride, suspectũ est mihi, quod dicitur, Illyricã non sine causa cõmendari, quoniam frigida & aquilonia regio est, quo cœli statu & afflatu materia omnis in omnes usus melior escit. Nam præter id, quod magna ex parte Illyriũ ab aquilone rectum austrum prospectat, quicquid scribat Plin. medicinales herbæ ex Creta meridionali insula, ad Galeni usq; tẽpora Romam portabantur: fereq; medicinalis materia, ab austro potius quàm ab aquilone, & nũc petitur, & à maioribus nostris petebatur. Ego igitur nõ aquilonis gratia præferri Illyricã Iridem puto, alioqui Thressam & Dacam magis cõmendare oporteret: sed quia in Illyrio melior ea ratione nascatur, qua hic segetes, illic ueniunt felicius uuæ, quod soli causa præcipue fit, aëris circunfusi frigus non admittentis, & internũ calorem adseruantis, ut Theophrastus lib. 6. de causis plantarũ testatur. *Ex cap. I. de Iride. Iris Illyrica. Creta herbarũ medicarũ ferax*

II Eodem cap. ubi de floribus agitur, res ipsa facit, ut Hermolaum magis probem, scribentem flores in caule ipso alternis semper coliculis inflexos: uel, si uerba malumus sequi, flores in caule æqualibus inuicem spatijs inflexos. In bonis enim codicibus legitur, ἄνθη δὲ τῷ καυλῷ παράλληλα, τῷ καμπῇ. Nam in uniuerso quoque caule, non in summo tantum (ut ais) flores uisuntur: nec singuli, sed in uno caule plures.

III In eorundem quoq; florum colore non placet, quod duo illa uerba, ποικίλα ὁρᾶται, ideo, ut scribis, in participium *uariantes* conuersa sint, quod Iris cum luce colores mutet; certi enim ego &

Iridis flores non mutare colorẽ.

ſtati coloris flores in Iride ſemper uidi, nec ex lucis modo, ſed ex natura ipſa plantæ
& loco ubi creuit, uariãtes: nam præter purpureos, qui paſſim uiſuntur, candidos,
pallidos, luteos, cæruleóſq; aliquando conſpexi, uirides nunquam: ut probandi IIII
etiam mihi uideãtur qui ὠχρὰ pallidos intellexerũt, cõſuetiore apud medicos illius di
ctionis ſignificatione, quàm tu qui uirides. Ita cõſtantis tamen ſingulos coloris ſem-
per animaduerti, ut quocunque ſitu, & ad quamcunq; lucis refractionem, uel pa-
rum, uel minime mutarentur, tantum abeſt ut tot coloris diſcrimina poſſit unus at-
que idem flos recipere. Fidelius igitur & uerius quis uerterit, uarij: aut enim albi,
aut pallidi, aut nigri, uel, ut Oribaſius legiſſe uidetur, ſubnigri, aut purpurei, aut cæ
rulei uiſuntur: uel, ut Plin. dixit, floret diuerſi coloris ſpecie. Excuſandus quoq;

Ruellius.

in medicinis Iridis uideri poteſt Ruellius, qui communem lectionem ſequutus, ha- V
bentem, πνεύμασι ψυχομένοις ἢ ῥιγῶσι, uento infrigidatis, aut rigentibus conuerterit.
Non enim penitus ratione caret, ut aliud remedium deſiderẽt, qui uento, aliud qui
alia ex cauſa, præſertim intranea refrixerũt: uoluiſſeq; Dioſcoridem docere, utroſ-
que ab Iride iuuari, tam eos uidelicet qui uento alia'ue extranea cauſa infrigidati eſ-
ſent, quàm eos qui ex intranea algerent: ſicuti ratione non caret, & ex uento poſ-

Rigor latine dici poteſt, ubi Marcell. dixit, perfrictiõibus.

ſe purũ frigus algoremq; excitari. Nec uideo non poſſe eum affectum rigorem VI
etiam latine uocari, eodem ſcilicet nomine quo Græci utũtur, dicente Virgilio, Ter
ram aquilone flante rigere: ut illi rigere quidem dicantur, qui τέτανον græce uoca-
tum patiuntur. At rhigere cum aſpiratione, uoce à Græcis (ut pleræq; aliæ) mutua
ta, qui frigent. Nec hæc dixerim, quod præferendam Ruellij lectionem putem: ſi-
quidem in melioribus libris ego quoque ut tu περιψυχομένοις lego, non πνεύμασι ψυ
χομένοις, ſed ut hominis fidei patrocinium aliquod ferrem. Nam fides tanti apud me
eſt in hoc interpretandi munere, ut quiduis aliud quod in exacta omnibus nume-
ris interpretatione deſideratur, quàm eam deeſſe malim. Nec accedere illis poſ- VII
ſim, qui ſententiam quam eſſe putant autoris, ſequuti, à uerbis recedunt, præſertim

Marcellũ à uerbis Dioſcoridis quandoq; recedere.

ubi uerba ipſa quæ uertimus, diuerſos tolerant ſenſus. Quod tu & aliàs quandoq;
& hoc loco feciſſe uideris, generale infrigidationis & rigoris uerbum ad febrium fri
gora, & tremebundos algores contrahens: mihi uideris autoris uocem, imò Iridis
latam poteſtatem coartare. Si enim remedio eſt Iris in uniuerſum aduerſus frigo-
ra, ei etiam frigori quod in acceſſionibus contingit, aduerſabitur: non tamen ratio
reciprocat, ut ſi frigori febrium opitulatur, alijs quoq; frigoribus neceſſariò opitule
tur. Necq; hi ſolum ῥιγῶσι, ut uis, qui à tertiana febre inuaduntur, ſed & qui à quar VIII
tana, uehementiſſime. Et nonnulli, Galeno teſte, ſine febribus à uitrea uocata pitui
ta, ſicuti pleriq; à cauſis extraneis: ut nõ magis ſit tertianæ peculiaris hic caſus, quàm
quod tu etiam ſcribis quartanæ, περίψυξις, & ſemitertianæ φρίκη. Adde quod non
recte ῥῖγος definitur, frigus cum tremore: cum ſint res omnino diuerſæ ῥῖγος καὶ τρό
μος, ſi Galeno potius quàm Platoni in medicina credendũ eſt. Fidelis igitur inter-
pretis officio fungemur, ſi Plin. Hermolaoq; adhærẽtes, abſolute abſq; omni febriũ
mẽtione, perfrictionibus Irides mederi dixerimus: uel eis qui exteriore corporis ſu
perficie frigent, ut exponit Galen. lib. 3. περὶ ῥιγηλικῶν. Melius etiam intelligemur à

Algoris uox.

medicis, ſi pro algoribus rigores ſcripſerimus: alioquin latius patet algoris uox. Cel
ſumq; uidemus, horrorem, non algorem, ubi apud Hippoc. ῥῖγος legit, uertentem.

Ex cap. 2. de Acoro.

CAPITE ſecundo ſcribit Dioſc. καὶ εἰς ἐγκάθισμα ὡς ἶρις πρὸς τὰ γυναικεῖα ἁρμόζει.
Quæ uerba hoc pacto conuertis: Vtiliterq; Iridis modo inſidentibus acoro mulie-
bria, id eſt mẽſes, fouẽtur. In qua interpretatione iterũ uniuerſale ad muliebria ma
la iuuamen, ad unum tantũ malum, hoc eſt mẽſes, determinas. ſignificari enim per
eam uocẽ non ſolum menſes, ſed diuerſa mulierũ mala, Hippoc. oſtendit, librũ, in
quo de uarijs mulierũ morbis agitur, περὶ τῶν γυναικείων inſcribens. Latam uero etiã
hoc loco eſſe eius uocis ſignificationẽ ipſemet Dioſc. demõſtrat, dicens, quod iuuat

ad mulie

ad muliebria ut Iris, de qua priore cap. temet interprete scripserat, quod potu menses duceret, insessu uero fouerentur fœminæ, calido eius decocto muliebres locos molliente & aperiente. Ego igitur sic uerbum ex uerbo cōuerterem, *insessu sicut Iris ad muliebria utilis est*: nec uererer, ut ais, cum periculo humanæ salutis hæc scribi. Siquidē non uulgo produntur, sed medicinæ peritis, qui remedia in libris inuēta norunt & morbis, & ægrotātibus, suis quæq; tēporibus accōmodare. Non paruū enim nocumentum his accidit, Galeno teste, qui credunt medicamentis absq; determinatione scriptis: quoniam, ut dixit Herophilus, IPSA PER SE MEDICAMENTA, ET NIHIL SVNT, ET MANVS DEI SVNT. *Herophilus.* Maius autem discrimen tuam circunstare interpretationem uidetur, si quis ex ea intellexerit, utiliter menses redundantes, iride & acoro foueri. Quod certe imperitus quispiā ex tuis uerbis facile poterit existimare, quæ sunt, Vtiliter Iridis modo insidentibus acoro muliebria, id est, menses fouentur.

MEDICINIS quæ lambendo sunt, non magnopere in inferiorū partium noxis uti medici consueuerunt: & propterea uitium subesse puto, ubi linctus Mei *Ex cap. 3. de Meo.* qui in fluctionibus thoracis cōmendandi uidentur, ad dolores articulorū, uuluas, tormina, aliaq; superius descripta remedia retrahuntur: & ad omnem quoque à capite in subiectas partes destillationem extenduntur, cum multæ fieri possint à capite destillationes, quas talis linctus irritare potius ualeat, quàm sistere.

SCRIBIT Diosc. inter alias potestates Cyperi, quod adiumento est λιθιῶσι, id *Ex cap. 4. de Cypero.* est, calculosis: ubi nescio quare addas uesicæ: quum notū sit apud medicos, difficilius longe per ea quæ bibuntur, uesicæ calculum, quàm renū, & atteri & pelli. Scribatq; Galen. saltem de ipso Cypero, quod incidendi quandam uim habet, qua calculosis *Cyperi facultas* prodest. qui loquendi modus ostendit, non tantum ei in hoc tribuisse Galenū, ut ad uesicæ conterendum calculum sufficere existimauerit. Melius igitur fuerat calculo laborātibus simpliciter dixisse, quàm addidisse uesicæ, cuius nulla in Diosc. mentio.

ΝΕΦΡΙΚΟΥΣ uideo à medicis uocari, renum uitio, quodcunq; illud sit, labo- *5. de Cardamomo.* rantes. Sic enim intellexit Galen. lib. 6. Aphorismorum, uocem νεφριτικά. Quare miror scribente Dioscoride, Cardamomum nephriticis conferre, transferri à te, nephritim, renum cum urinæ malo aliquo dolorem: quum multi renum affectus sine dolore contingant.

Annot. I IN NARDO multa à me desiderātur: ut in Gangitide nescio quare præter- *6. de Nardo.* miseris, longiorē esse: scribente Diosc. quod ἐπιμηκεστέρα: ratione etiā consentiente: quoniā ferè imbecilliora esse consueuerunt quæ longiora, & aquosis locis nata: con-

II sentiente etiam huic lectioni Oribasio. In montana nō intelligo qua ratione uerbum κολοβόσταχυς, torosæ spicæ conuertas, quum κολοβὸν mutilum & mancum Ari-

III stoteli & alijs, & tibi quoq; in alijs locis significet. Sed hæc exigui momenti. Illud uero non parui, quod mutata usitatiore lectione, quæ in usu nardi auferre iubet lutum, si quod forte radicibus hæserit: eam sequeris, quæ auferre radices ipsas, & quasi *Spicæ nardi radices utiliores.* inutiles abijci præcipit: quū tamen, teste Gal. in lib. de antidotis, præferendæ in theriaces præparatione radices sint, spica neglecta. Qui etiā lib. 6. de simplicib. medic. uires radicis explicat, tacita spica: quem (ut tu quoq; notasti) sequutus est Paulus, & Arabes medici. Nec à Dioscor. serie hoc abhorret, plurali uerbo uires nardi explicante, quasi radices intellexerit, quas uoce similiter plurali, paulò superius nomi-

IIII nauerat. Scio tamen ad enumerata nardi genera, pluralem hanc locutionē posse referri, quemadmodum tu fecisti, addens de tuo duo illa uerba, *Nardi omnes*. quum tamen simpliciter scribat Diosc. δύναμιν ἔχουσι, non addens nec nardi, nec omnes. In

VI quibus ipsis uiribus explicandis, scribente ibi Diosc. ad literam: Appositæ, fluctiones ex utero & sanies sistunt. Tu diuidis hoc pacto: Appositæ muliebriū locorum fluctiones sistunt. deinde addis: Compescunt præterea sanies. quasi uoluerit Dio-

ſcorides quod ſaniem undecunque manantem compeſcant, quod nequaquam pu-
to, ſed ex utero duntaxat, ut uerba ſonant. Sed alius maior reſtat eodem cap. cir- VI
ca Cardiogmon ſcrupus, quem tu ſtomachi eroſionem uocas: in reddendaq; talis
interpretationis ratione, altius exorſus, καρδίαν ais antiquiſſimis & Hippocrati, os
uentriculi, non cor ſignificaſſe. Mihi autem Galenum ſequẽti, uidentur ueteres os
quidem uentriculi cor nominaſſe ab affectibus quæ inferre cordi conſueuit: diffe-
rentiam tamen & ipſos agnouiſſe inter illud & cor. Et ſi hoc quoq; tibi detur, ut ſem
per antiquiorib. os uẽtriculi ſignificauerit, non ſequitur tamen, ut idem quoq; Dio-
ſcoridi ſignificet, multis ſeculis Hippoc. ſecuto, nec inter antiquiſſimos numerãdo.
Vnicuiq; tamen apertum eſt, qui Hippocratis græca cõmentaria aliquando euol-
uit, ubicunque cordis mentio incidit, non alia in eo nominando quàm καρδίας, uel
κραδίης uoce illum uti. Et conſtat, quod cardiogmi uox, non ſemper ad uentricu-
lum apud eum ſit referenda: quando aphoriſmo 66. quarti libri (ſi Galeno credi-
mus) cordis motum palpitationi ſimilem deſignat: ut propterea excuſari poſſit Her
molaus, tremores cordis hoc loco intelligens. Et 41. libri ſecundi, uehemẽtiſſimum
cordis affectum, quem momento ſequitur interitus, & qui συγκοπὴ à Græcis dici-
tur. Nec quæ pro te affers teſtimonia aliud certe dicunt, quàm antiquos per cor,
quandoq; os uentriculi intellexiſſe. Si quis enim uerba Gregorij Nyſſeni accurate
» penſitet, ea nobis conſentire cognoſcet, quæ (ut ſcribis) hæc ſunt: Conſueta appel-
» latione ueteres cor, & os uentriculi uocant. Quid enim aliud notat cõiunctiua, &,
particula, quàm ultra proprium & commune cordis ſignificatum, os etiam uentri-
culi ab antiquis aliquando per cor ſignificari? Nemini ergo, mea ſentẽtia, ambigen-
dum apud ueteres Græcos καρδίας nomẽ, primaria ſignificatione, extum illud deſi
gnaſſe quod in medio corporis ſitum, metæ figura aſſiduo motu uitam inſtar fontis
cæteris membris elargitur: ſic Plato, ſic Ariſtoteles, ſic amborum ſchola loquuta eſt.
Secundario uero ad os quoque uentriculi translatum eſſe, quod conſimiles cordi
affecto morbos interdum ſolet excitare. E quorum numero ſunt cardiaca & car-
diogmos. Qui tamen, etſi uitio uẽtriculi interdum euenire poſſint, conſentiente ta
men corde fiunt, ut lib. 5. de locis affectis, Galen. teſtatur: qui etiã lib. 2. de Hippoc.
& Plat. Dogmatis, ὁμωνυμίαν quandam in καρδίας nomine ait eſſe, nemini ignotam
in antiquorum ſcriptis uerſanti, & 6. de cauſis ſymptomatum: ut uel ex hoc liceat
coniectari, libros de definitionibus, & Introductoriũ uocatos, Galeni non eſſe: qui-
bus tu aliquando nimis tribuens, contra Galenũ multa definis. Ego igitur uerbum
ex uerbo, pro cardiogmo cordis morſus conuerterem: integrum relinquens lecto
ri, per proprietatem ne, an per uentriculi compatientiam, ſit cordis ille morſus intel
ligendus. Alioqui non ſatis conſonum rationi uidetur, ut morſus uentriculi ferè ab
acribus humoribus facti, potu nardi rei calidæ liberentur. Sed eſt id ueriſimilius, ut
cor odore nardi recreatum, repellat à ſe quæ nocebant.

ASARVM ſi in coronas non addebatur, non uideo quare coronaria herba à Anno
Dioſcoride dicatur: licet enim odor præcipua fuerit cauſa, quare in coronis herbæ
necterentur, non omnes tamen herbæ bonum ſpirantes odorem, coronariæ dice-
bantur. Quod ex Plinij lectione licet cognoſcere, ſeorſum de coronarijs ſcribente,
prætermiſſis tamẽ multis, & in alium locũ dilatis, quæ ualde ſunt odoratæ. Præterea
ſi ſolus odor faciebat, ut coronaria herba Aſaron diceretur, quare utrũq; appoſuit
Dioſc. coronariũ ſimul dicens & odoratum? Quare etiã cum omnia ferè de quibus
hactenus egit, boni odoris ſint, unicam hanc coronariæ nomine dignatus eſt? Ego
certe cauſam nõ uideo: ſicuti nec quare damnãdus Hermol. uerba hæc Dioſc. ἔχον II
καυλία γωνιοειδῆ, ὑπότραχέα ἀραιά, hoc pacto cõuertens: Coliculi angulati leuiter aſpe
ri ac ſoluti. Nec enim ignoraſſe putãdus uir tali ingenio, tam multifariæq; lectionis,
quid ſint καυλιοδῦντες apud Homerũ & Ariſtotelem: ſed potius cõſultò uoluiſſe uo

cem

Cardiogmos. *καρδία.*

Veteres os uentriculi cor nominabant.

Hermolaus excuſatur.

Syncope.

Cardiaca. *Cardiogmos.*

Librum de definitionibus, et Introductorium, Galeni nõ eſſe, ut putauit falſo Marcellus.

Ex cap. 9. de Aſaro.

Odorem nõ eſſe cauſam ut herba coronaria dicatur.

cem herbarijs protritam, eorum magis more, quàm poëtæ aut philosophi interpre-
III tari. Nec minus congrua uideri Dioscoridis series debet, post seminis historiam, quod ferè in caule oriri solet, de cauliculis loquentis: fecit enim natura ipsa flores in hac herba, non ex caule, ut consueuit, sed inter folia, à radicibus eos producens: ut concinne & cohærenter à folijs ad flores, ab his ad semina procedens Dioscor. ad
IIII cauliculos demum & radices conuersus sit. Eadem quoque ipsa natura ostendit in hac herba cauliculos angulatos, (quomodo enim angulorum figura aliquid esse potest, quod angulos non habeat?) non subasperos quoque simul & molles, sed leniter asperos & raros, uel (ut ipse Hermolaus) solutos. Quanquam nec molle aspero, ut tu putas, sed duro potius aduersatur, sicuti asperum leui, quemadmodum tu quoque capite de Phu, apertissime docuisti. Et hæc quidem dicta sint communem Diosc. literam sequentibus. Si quis uero castigatiori inhæreat codici, omnes huiusce modi perplexitates effugiet: in capitis enim initio, & turba illa nominum obmittitur: & quod coronaria sit, non dicitur: sicut nec in II. Oribasij legitur, in caulibus, sed in radicibus: nec uerba illa legũtur, ἔχον καυλία γωνιοειδῆ ὑπότραχέα ἀραιά, quæ neque Serapion legit: quod argumento est, aliunde accreuisse illa Dioscoridi.

Annot. I IN CAP. de Phu, non recte, ut mihi uidetur, pro παραπλήσιος, æqualis reddi- *Ex cap. 10. de Phu.*
II tur: cum græca ad qualitatem, latina ad quantitatem spectet. Non placet & loco ἐμπορφύρου, color in purpura albicans: quasi non possit color alia uia à purpureo recedere, nisi ad album accedat. Sed hæc leuicula. Illud maioris momenti, quod olu
III satri, & (ut sequens est) phu herbæ folia, elleboro albo, piro, betæ, & plantagini similia facis, apud me tam dissimilia, quàm herbæ ipsæ diuersæ. Similia quidem inter se quadantenus hæc omnia: illa, id est olusatri, apij modo fibriata. Sed & ualeriana *Phu Valeriana*
uocata, quæ phu esse creditur, multiplici apud nos uisitur specie & magnitudine, *uulgo dicitur.*
ita tamen ut omniũ generũ folia apium potius referant, quàm aut album elleborũ, aut plantaginem. Quibus etiam consentit Oribasius, hipposelino similia scribens.

OCVLORVM epiphoræ apud idoneos autores, delationes fluctionũ sunt: *Ex cap. 11. de*
quæ licet lippientibus accidant, aliud tamen sunt quàm lippitudo, quam Græci & *Malobathro.*
nostrates ophthalmiam: aliud quoq; quàm inflammatio, quam phlegmonem uo- *Epiphoræ.*
cant: quod (ut alios obmittam) ex Paulo aperte monstratur, seorsum de ophthal- *Lippitudo.*
mia, chemosi, taraxi, quæ inflammationes oculorum sunt, maioris minoris ue tan- *Inflammatio.*
tum ratione ac præincipientis causæ inuicem differẽtes: atq; de epiphoris. Quo fit, *Phlegmone.*
ut communem lectionem mutandam, cap. de malobathro, non putem: sed legendum utrunq;, & quod ad lippitudines, & quod ad inflammationes decoctum uino, & contritum si inungatur, opituletur: ut sit lectori integrum, an oculi tantum, an absolute inflammationes intelligendæ. Simplexq; hæc interpretatio à me magis probatur, quàm uel Hermolai, quæ habet, Oculorũ epiphoras uino inferuefactũ, uel farina inunctum: uel tua quæ addit, expresso uino. Vterque enim uestrûm, zelo Plinij uictus, à uerbis Dioscoridis recessit, qui uel πρὸς τὰς ὀφθαλμίας καὶ φλεγμονὰς, uel πρὸς τὰς ὀφθαλμικὰς φλεγμονὰς ἀναζεσθὲν ἐν οἴνῳ καὶ λεῖον ἐπιχριόμενον facere dixit.

TRIA Casiæ genera tradit Galenus. Primam, quam reliquis præfert, uocari *Ex cap. 12. de*
ait Gizi, duabus uidelicet literis ac totidem syllabis, (sic enim ipse utraq; numerat.) *Casia.*
Secundam Noto, & à nõnullis acruo & daphnitim. Tertiam omnium uilissimam, *Casiæ genera*
fistularem, quæ extimo quidem cortice, fistula uocato, odore & gustu est uehemen *tria.*
Annot. I ti: intima uero parte imbecillissima, & ad nullum usum accommoda. Quæ Galeni dicta animo reuoluens, atque his quæ de cinamomo sequenti capite dicuntur, *Casiam ligneã*
rebusq; ipsis comparans, adducor ut credam uulgarem nostro tempore casiam, li- *nõ esse, quæ uul*
gneam uocatam, rem omnino diuersam esse ab omni ea quæ tribus generib. à Ga- *go in usu habea*
leno & Dioscor. enumeratis cõprehenditur. Id uero quod pro cinamomo passim *tur.*

Cinamomum quod paßim uẽditur, eſſe Caſiam.

Erodere. »
Exedere. »

uenditur, ut mentitum cinamomũ, ita ueram eſſe caſiam. Quæ ſi uera ſunt (ut cer=
te puto) reprobandi qui caſiam folio Iridis deſcribunt: folio enim uulgare hoc cina
momum conſtat, ad rotundum uergente, nullamq́ cum Iride ſimilitudinem præ
ſe ferente. Nec probandum, ut guſtata erodere dicatur: quoniam uerbum id, ſi Cel
ſo credimus, plus aliquid notat, quàm exedere. Verba eius ſunt: Illinitur medica=
camentis quæ ſic exedunt ne erodant: σηπτὰ Græci uocant. Hæc Celſus. At quod
hodie Cinamomum uocatur, non ſolum exedendi ui caret, ſed & per ſe à nonnul=
lis eſtur, & delicatiſſimis eſcis miſcetur. Alioqui nec uox græca δηκτικὴ id ſignifi= II
cat, ſed quod pungentis cuiuſdam mordacitatis ſit particeps, quam in ficis quoq; le=
pidus poëta Martialis figurate commendauit. Minus etiam congruere uidetur,
ut ἀρωματίζειν amareſcere intelligamus: ſaporum enim nomina ad odores transfer= III
re docet Ariſtoteles, non econtrario. Amaritudoq́ ipſa adeò eſt à proprie uocatis
aromatibus aliena, ut quibus adeſt, quocunque odore præcellant, nomen aroma=
tis auferat. Cum proprie aromata dico, zingiber, cinamomum, atque cætera id ge=
nus intelligo, quorum odor tantum abeſt ut uino (quod tu opinaris) repugnet, ut
uinum illud maxime probetur, quod aromatis modo ſuauiter ſpirat. Quod cum
uina ex propria natura non habent, arte ad maiorem gratiam cõciliamus: ut in exi=
mijs illis uinis, quæ, me iudice, à moſcho ſuauiſſimo aromate, moſchatula nuncu=
pantur: quorum odorem in carentibus eo uinis deſiderantes, muſto odorata quæ=
dam miſcemus, quæ illum aliquo pacto repræſentent. Non putarim etiam ego
meliora illa exemplaria, in quibus pro βλαστοῦ, βάτου ſcribitur. Quid enim huic plan= IIII
tæ commune cum rubo? niſi forte quis dixerit, rubum moſyleticum dici: uel, ut ca=
pite de cinamomo legitur, muſylitin: uel potius ut in Theriaca ad Piſonem, moſyl=
lon: quaſi forte rubus in ſacris literis quem uiderat Moſes, huius generis fuerit. In
codice ultimo formis excuſo βλάκτος legitur. Sed dum exiliora hæc inſectamur, V
illud ferè obliti ſumus, quod ad rem ipſam, hoc eſt curandi rationem pertinet, & in
quo poſſit error cum uitæ diſcrimine cõtingere, in uoce ἀνευρυσμὸς: quam tu ita in=
terpretaris, quaſi uoluerit Dioſc. inſeſſu & ſuffitu decocti huius plantæ, muliebres
locos laxari: cum tamen dilatatio quædam per eam ſignificetur, & ea proprie, quæ
reſeratis arterijs cõtingit cute cõglutinata, ut Gal. definit in lib. de tumoribus præ=
ter naturã, & æmulator eius Paulus. Quæ cum te legiſſe oſtẽdas cap. de quinqueſo
lio, mirum eſt quare ad contrarium ſignificatũ hoc loco, eandem aneuriſmi uocem
traxeris, ut quod Dioſcor. ualere dixit ad dilatationem, tu laxationes facere dixeris,
quæ uel dilatationes ſunt, uel eas potius faciunt, quàm remoueant. Quin ratione
etiam caret, ut res adſtringendi ui prædita, laxationes efficiat. Quod uero dilatatio=
ni uteri conducat caſia, præter allatam rationem, teſtimonium Arabum Auicẽnæ
& Serapionis confirmat.

Amaritudo ab uocatis proprie aromatibus aliena.

Vina moſchatula.

Rubus Moſyleticus & Muſylitis.

Caſiam dilatationi uteri conducere.

Ex cap. 13. de Cinamomo.

SI VERVM eſt quod de caſia diximus, id uidelicet quod cinamomum nunc
creditur, caſiam eſſe, non cinamomum, cum nulla res alia ſeculo noſtro, ex orienta=
libus locis feratur, quæ uerè cinamomũ dici uel putari poſſit: relinquitur, nos uero
cinamomo nunc carere: ut propterea minus admiratione dignum ſit, te, licet inge
nio & doctrina plurimũ excellentem, multum hoc capite laboraſſe, & parum pro=
feciſſe. Vbi enim in plantarum hiſtoria diuerſi & mendoſi ſunt codices, nõ aliunde
celerius & tutius ſubſidium patet, quàm ab ipſa re, ſub obtutũ & ſenſum ueniente.
Nõ inueniri autẽ nunc uerũ cinamomũ, præter ea quæ dicta ſunt, ex his cõſtat, re=
cõditis quidẽ adhuc, & paucis cognitis. Scribit Gal. in lib. de antidotis, optimũ cina
momũ facillimũ eſſe cognitu, his qui multoties conſpicati ſunt, reliquis difficillimũ.
Sex enim eius genera uidiſſe, bonitate ita inuicẽ differentia, ut peſſimũ cinamomũ
optimæ caſiæ eſſet propinquũ. Quod minime admirandũ, ſcientibus utrũq; in eadẽ
etiã planta inueniri, ſicuti præter Gal. 2. lib. ſuæ medicinæ, ex quorundã autoritate,

Cinamomi ueri notæ.

refert

refert Auic. Probatissimæ notæ indicium est, eodem Galeno teste,ut odore quodam inenarrabili omnibus præstet, gustu autem calorem quendam inuehat, non usqueadeò tamen uehementem,ut cum tristitia mordicet: colore,ac si lactis color, colori uocato phæo,adiecto etiamnum exiguo cyaneo,commisceatur. Esse autem ueluti arbustum quoddam sex uel septem plus minus adnascentias habens,longitudine quidem inæquales, sed quarum maxima semipedem Romanum non ex- *Cinamomi odor inenarrabilis.*

Annot. I cellat,utriusque ellebori similitudine,uel potius damassonij. Ex his Galeni dictis colligitur,supposititiū esse quod de rutæ & cardami odoris similitudine, in quibusdam(ut ais)codicibus scribitur: ingratus enim utriq; odor,qui est in cinamomo gratissimus.

II Quod ad colorem attinet,communi lectioni consentit Galenus,si omnia uidelicet simul sine copula legantur, miscellaq; quædam intelligatur, ex nigro, cinereo & uinoso: ex qua unicus dissultet color,qui in cinamomo maxime cōmendatur.Nec nouum est apud medicos,ut quid colore uini describatur, urinas etiam *Vini color.*

III quasdam à uini colore οἰνώπας uocātibus. Illud potius nouum,ut uino ablutum, ex atro in cinereum calorem transmutetur,scientibus tam esse infectoribus difficile,quàm sophistis facile,nigrum in candida uertere. *Vrinæ οἰνώπες.*

Annot. I IN Amomo βότρυον uuam nescio an recte interpretaris. Ego racemum dixerim,concinente magis hac uoce his quæ à Dioscoride subijciuntur.Quod tu quoq; *Ex cap. 14. de Amomo.*

II agnouisse paulò inferius uideris, βοτρυώδες racemosum uertens. Nescio etiam quare bryoniā tot uerbis exprimas,& labruscā nomines,aliam certe rem,uel teipso teste,qui solo cultu differre labruscā à domestica uite lib. 4. scribis,& bryoniā uitem *Bryonia. Labrusca.*

III albam uocas. Eadem dubitatio mihi cōtingit in eo, quod scribente Dioscoride in laudem Armenici esse ὀζῶδες ἱκανῶς,tu odoratissimum dicis:apud me enim satis uel

IIII abunde odoratū,non tamen odoratissimū,uoces illæ significant. Sicut & ὑπόχλωρον

V subuiride,nō pallidum. Et πληκτικὸν non tentans,uerum uel percutiens,uel

VI cōuulnerans. Et ὑπέρυθρον subrubrum,non modice rufum: adiecta etiam disiungendi particula,ne utrunq; requirere uideatur,ut scilicet album simul & subrubrū, sed ut singulum probetur,tam id uidelicet quod est albū,quàm id quod est subru-

VII brum. Nec repugnare hæc mihi uidentur (ut tu dicis) his quæ de armenio dicta sunt,quod scilicet subrufum,& colore ad aurum uergens maxime probatur. Sed armenij hæ notæ,simpliciter etiā in quouis alio,hoc loco probātur. Vno hic (quantum ad colorē spectat) adiecto,quod album quoq; eligendum sit, si non præ rufo,

III præ alijs certe coloribus, & præcipue uario. Quod ad medicinas uero attinet, prætereundum non est, Melicerida non tam ulceris nomen esse iuxta Galen. & Paul.quàm abscessus:cuius curatio triplici uia cōpleri potest,putrefactione scilicet, *Meliceris. Abscessus triplici uia curari.*

IX discussione,& sectione. Nec putandum concoctionē discussionemq; ita pugnare inuicem,ut idem medicamentum utrunque non possit efficere: sicuti neq; fatendum, suppurationem per res calidas, discussionem per frigidas perfici. Nam cum utraq; operatio calida desideret, suppuratio æqualiter,discussio exigit magis calida. Clariora hæc apud medicos sunt, quàm ut declarari oporteat. Pleni sunt medicorum libri medicaminū,quæ utraq; ui pollent.Fere etiam contingit,ut quod uni corpori suppuratoriū est, sit alteri discussiuū. Et plerūq; in operibus artis uidimus,medicum cōiectura fallente,ut quod suppurādi gratia appositum fuit abscessui,ipsum *Suppuratio. Discußio in absceßibus.*

X discusserit.atq; ecōtrario. Melius igitur,mea sententia,fuerat utrunq; priuilegiū integrū amomo permittere,multis iam seculis præscriptum: ut scilicet inflammationes ac meliceridas,non uno eodemq; loco & tempore,sed uarijs uel particulis,uel temporibus, & concoquere ualere & discutere,uel unius simul abscessus uno atq; eodem tempore, eam partem quæ discuti ualeret,discuteret: id quod cōtumax ad discutiendum esset,concoqueret,& in pus cōuerteret:nec mutare Dioscoridis uerba,dicentis: φλεγμονάς τε καὶ μελικηρίδας διαφορεῖ. quæ nihil aliud significant, quàm

inflammationes & meliceridas discutit: uel si magis placet uulgata æditio, addens καὶ πεπαίνει, id est, & maturat: quoniam, ut ostendimus, eadem simul res maturare, & discutere potest.

Ex cap. 15. de Costo.

πυρία.

AMBIGVA est mihi cap. de Costo interpretatio, pro uoce ἁδρὸς, quæ crassum, etiam te alibi interprete significat, speciosum reddens. Anno II
Et pro καταντλήμασι καὶ πυριάσεσι, liquida & sicca fomenta: per πυρίαν enim significari fomenta humi- III
da, liquidò patet ex Galeno, in expositione aphorismi 31. lib. 6. Melius quoque meo iudicio fuerat, huic capiti hoc peculiariter indulgere, ut castigationem non pateretur, quàm particulam ἢ in καὶ commutare. Galeno Græco & Auicenna Arabe disiunctiue legentibus, cum aqua aut melle.

Ex cap. 16. de Schœno.

NESCIO quare inter medicinas schœni florum prætermissum fuerit, dolores Anno
pulmonum potu eorum adiuuari, consentiente ratione & Auicennæ testimonio.
Nec uideo quod supplendum aliquid sit in eo loco, ubi dari radicem iubet cōtra II
aquam intercutem, & conuulsa, cum pari pondere piperis. Satis enim intelligi potest æquis portionibus eas radices, & piper esse miscenda, nec in huiusmodi medicamentis certū necesse est modum definire, qui semel dandus sit, sicut in medicamentis purgatorijs, alijsq; in quibus maior quædam existit potestas. Mitto quod di- III
scrimen inter lethargum & caron, aliter hoc loco reddis, quàm & per te alibi, & per Galenum & alios medicos proprijs locis reddi solet.

Ex cap. 17. de Calamo odorato.

Odorato calamo caremus.

ODORATVM calamum, quem tu adeò notum esse ais, ut non sit de eo longius agendum, me nunquam uidisse ingenue fateor. Res enim quæ uulgò pro eo uenditur, non calamus, sed radix: albicansq; potius quàm rufa: nec ex India aut Arabia petita, sed in Europa, uel proxima illi regione (ut ego puto) nascens. Vidi enim & aliàs plerunq;, & semel in Pisonio superioris Pannoniæ ciuitate adeò succosas, & planè recentes huiuscemodi radices, ut non nisi proximo loco natæ iudicari possent.

Ex cap. 18. de Balsamo.

Dioscorides à Galeno notatus in Balsamo.

Balsami succus Galeno calidus in secundo, Diosco. in quarto ordine.

Humoris uox apud medicos.

ῥοῦς.

BALSAMI succum esse θερμαντικώτατον, scribit Dioscor. tu egregie calidum di- Ann
cis: quod certe minus est quàm calidissimum, quale ipsum esse, & uox Dioscoridis significat, & Galenus intellexisse uidetur, Dioscoridem in hoc (tacito tamen nomine) notans, quod nimis calidum existimauerit. Cum in secundo ordine calefaciat, cuius ordinis egregia quidem satis uis dici potest, non tamen extrema, qualis in his quæ ad quartum usq; ascenderunt. Scribit idem paulò post: ἔστι δὲ καὶ πεπτικὸς καὶ II
οὐρητικὸς πινόμενος. tu, potus urinam ciet, maturat & concoquit. Ego cōtentus essem uerbo concoquit: nihil aliud (ut mihi uidetur) uolente Dioscor. nisi quod cōcoctionem cibi facit, quæ maturatio præterquā improprie, dici non potest. Magis quo- III
que placuisset, ut semen de quo scribit Dioscor. quod uteri ἀπάγει ὑγρασίαν extrahere humiditates diceretur, quàm (ut tu uertis) humores proritare: humoris siquidem uox absolute prolata penes medicos, quatuor illas primas substantias ex cibo primitus genitas designat, sanguinem uidelicet, utranq; bilem, ac pituitam. Mens uero Dioscor. sicuti & Auicenna quoq; intellexit, fuit, ut ei affectui conferret, qui ῥοῦς à medicis uocatur, qui nihil aliud est, quàm assidua muliebriū locorū humectatio: quum ex uerbis tuis facile posset quispiam intelligere, quod humores purgaret.

Ex cap. 19. de Aspalatho.

IN Aspalathi medicinis magis placet, ut contra pudendorū (ut Hermol. cōuertit) putrilagines laudetur, quàm ut tu, difficiles purgationes. Purgatio enim (cum de pudendis est sermo) menstruam significare solet. Videtur autem Dioscor. cōmuni utriq; sexui uoce usus, de maris quoq; pudendo intellexisse. Sed & Galeni autoritas huic parti fauet, ad σηπεδόνας utilem dicens, siccitatis ratione.

Ex cap. 20. de Musco.

VITIO dandum nō est uel Paulo, uel librarijs scribentibus, in Pino muscum An
nasci, si id uerum non sit: sed Galeno potius, cui subscribunt. Nec solum in hac II
parte, sed etiam in uiribus adstringendi, simul discutiendi, atque emolliendi, quas in uno

in uno eodemq; medicamento conuenire posse, mille exemplis probari potest.

III Non magis quoq; agnosco uitium in eo loco ubi primæ partes cedrino, secundæ populeo, nullæ quercino tribuũtur: quandoquidem ubi tria ordine quodam collocanda sunt, primo atq; altero locato, tertij locus absq; alia mentione statim patefit.

Annot. I TANTOPERE mihi placet, quemadmodum dixi, in interprete fides, ut tacere nequeam, ὑποποίκιλον non colore uarium, sed penè uarium in agallocho signi- *Ex cap. 21. de Agallocho.*
II ficare. Nec τὴν ὑγρὰν πλάδην στομάχου, idem posse, quod tu uertis, stomachi aquosos
III humores siccare. In torminum autem uoce, nescio cur à Celso recedendum, dysenteriam tormina simpliciter nominante. Et si recedendum, difficultas potius intestinorum uocanda est dysenteria, quàm tormina intestinorum: quum στρόφοι intestinis accidentes, intestinorum στρόφοι, id est tormina, etiam Paulo teste dicantur. *Tormina. Dysenteria.*

NASCAPHTHON similem cortici sycamini, id est mori, facit Dioscorides: tu Aegyptiæ fici. Quod certe satis miror, quando & tuipse hoc eodem uolumine sycaminon morum interpretaris. Videtur etiam mihi huius rei mentionem fecisse Theophrastus, licet sub alio, hoc est, nartæ nomine, ut fortè in uulgato Dioscoride pro narcaphthon, legendum sit nartaphthon, quod meliora habent exemplaria. *22. de Nascaphtho.*

IN VLTIMA uel penultima canchami medicina prætermissum esse miror, uinum, consentiente præsertim cõmuni lectioni (ut alios taceam) Paulo Aegineta. *23. de Canchamo.*

Annot. I SVPPOSITITIVM in Dioscoride esse de Cyphi caput, non est cur ex eo suspiceris, quod Paulus inter simplicia medicamenta eius non meminerit: congrue- *24. de Cyphi.*
II re enim magis ei uisum, ut cum cõpositis locaretur. Nec inter eclegmata, sed inter thymiamata, ceu mediæ existens materiæ inter antidota & trochiscos qui bibuntur, & trifariam in usum ueniens, suffitu, potu, olfactu. Nec illud augere suspi-
III cionem debuit, quod cum simplici materia miscenda non uideretur compositio: siquidem non hoc tantummodo, sed uaria & olea, & unguenta, & uina composita, huic libro locis suis uidemus inserta.

PRIMAS Corycio Croco non dat Galenus eius gratia Corycium antrũ ingressus: quoniam repentino odoris robore & diuturnitate à quibusdam alijs inuenit superari. Tribus enim notis optimũ dignosci ait, ut sit flauum, odoratissimum, & longi temporis spatio proprium uigorem conseruet. Hoc tempore Aquilanum cæteris, non modo Italicis, sed & orientalibus præfertur. Vincitur hoc tamen tan- *25. de Croco. Croci optimi notæ.*
Annot. I tum à Pannonico, præsertim Viennensi, quantum uincit reliqua. Nescio igitur quare tu bonitati coloris ruborem addideris, dicente simpliciter Dioscoride εὔχρουν
II esse: & dicente Galeno, illum esse optimũ qui sit maxime flauus. Rei quoq; ipsius ueritas facit, ut codices magis probem, in quibus ἄθραυστος legitur, quàm in quibus εὔθραυστος. Si enim friabile ex seipso esset, cur insolandum diceret Dioscor. ut friabile fieret. Nouerũt hoc & speciarij, in patella illum subinde leniter assantes, ut conte-
III ri facilius possit. Non placet etiam ut Siculum ideo uituperetur, quod satiuũ sit: nusquam enim de croco memini me legisse quod de nonnullis plantis, ut satu deterior fiat. Leuius enim degenerare, id quod est satiuum, scribit Plinius: lætius tamen esse, maius & nitidius syluestre. quasi his uerbis declaraturus, quare syluestre optimum dixerit. Theophrastus odoratius dixit, non melius. Quicquid tamen uel ipsi uel alij scripserint, experiẽtia ipsa nostro tempore docet cultu non degenerare, sed excellentius reddi, & quod nunc cæteris præstat, non esse syluestre. Sed nec Dioscoridis uerba id uolunt, λαχανώδης uocantis: quando & inter olera pleraq; sponte
IIII nascentia connumeretur. Melius itaque erat oleraceos, quàm satiuos dicere: & quod sic à Dioscoride uocaretur, integrum legentibus relinquere. Phlegmonæ erysipelatodes Gal. sunt, tumores ex phlegmone & sacro igne compositi, uincente phlegmone: in his enim sanguis & bilis inueniuntur uincente in mixtione sanguine, & uicta bile. Quæ miscella non bene exprimi uidetur, per hoc quod dicis, *Phlegmonæ Erysipelatodes.*

ſacrorum ignium inflammationes. ſed per hæc potius uerba, inflammationes cum ſacri ignis portione. ſic enim nominat Galenus.

Ex cap. 26. de Crocomagmate. Annot IN CROCOMAGMATE deſiderari nonnulla ad fidem ſpectantia poſſunt: quale eſt quod ἀναπλασθέντων in paſtillos dicis conformatis: quaſi non aliam quàm paſtillorum ſeu trochiſcorum formam ualeant aromata illa ſuſcipere. II Et εὐώδης odoratiſſimum. III κροκώδης τὴν χρόαν, colore croci rubens. πλεῖστον multum. IIII Fidelis enim meo iudicio interpres, poſitiuum in ſuperlatiuum, aut econtrario, hoc in poſitiuum, non conuerteret.

27. de Inula. Annot IDEO nec in Elenio probo quod ὑπομήκη longiſſima dicatur. II Magis etiam placeret, ut ſubalba & ſubrufa radix diceretur, quàm intus albicans, foris rubens: dicente Dioſcoride, ὑπόλευκον καὶ ὑπόκιῤῥον eam eſſe. III Subeſſe quoq; librarij tui errorem puto in ea parte ubi ais, ex radice ad conſitiones oculos aſſumi, nulla adnatorum habita mentione: cum tamen tuipſe παραφυάδας, qua uoce ibi utitur Dioſcorides, eſſe nobis adnata, non oculos dicas.

28. de omni oleo. Annot QVAM parum credendum libris, qui Definitiones, & Introductorium Galeni inſcribuntur, uel ex hoc patêre poteſt, quod tenuioris & craſſioris inteſtini morbos, inflammationes eſſe definiunt: qui tamen & ab alijs cauſis, & à pituita, frigido humore, ut Galenus in ſeipſo expertus teſtatur, non rarius quàm ab inflammatione contingunt. II Non placet eodem de oleo capite, ut δυνάμεις, id eſt, uires exulcerantium medicamentorũ, maleficia nũcupentur, ut quæ magno plerunq; ſunt nobis beneficio, quoties uel mala caro erodenda, uel bona, uitandi maioris mali gratia exulceranda. Nec putãdum uoluiſſe Dioſc. quod oleo perunctum ſit, ulcerari quicquam non poſſe, quemadmodum tu intelligis: ſed quod oleum mixtũ ulcerãtibus uim eorũ hebetat, & minus potentem facit: quod & multis locis teſtatur Galenus.

29. de Elæomelite. Annot IN ELAEOMELITE, niſi plus interpreti licet, quàm ſenſum autoris reddere, non eſt addendum, ſponte: ſcribente Dioſcor. ſimpliciter ῥεῖ. II Et ſi (ut ego quoq; puto) ſponte fluere intellexit Dioſc. non tamen cogimur cõmunem lectionem mutare, pro uoce λίπους, λείπους ſcribendo. Poſſumus enim duos liquores in eadem arbore intelligere: unum craſſiorem, ſponte ex trunco manantem: alium qui ex pingui in ſurculis latente, ſicuti ex pleriſq; alijs plantis, arte paretur, minus craſſum: & propterea oleum ſimpliciter uocatum, non olæomel ut primum. Duas autem res indicari ordo ipſe demonſtrat: in prima enim parte poſt elæomelitos hiſtoriam, eius apponitur medicina: dehinc ſubdit Dioſcor. σκευάζεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ λίπους τῶν θαλλῶν ἔλαιον. id eſt uerbum ex uerbo: Conficitur autem & ex pinguedine ſurculorum oleum. Sequuntur poſt hæc bonitatis indicia, & demum olei quoq; huius medicinæ. III Non difficile quoq; fuerit Plinio hoc capite patrocinari, ſcientibus eſſe affectum quendam, in quo ſimul cum ſomno uigilia iungitur. Et propterea compoſito nomine ἀγρυπνὸν κῶμα, ſoporem uigilatiuum uocari, commixtis ſimul bile & pituita: quarum hæc ſomnum, illa uigilias conciliat. Mixtum igitur hunc affectum intellexiſſe Plinius uidetur, dicens eos qui hunc liquorem biberunt, torpeſcere, excitariq; crebrò.

40. de oleo Laurino. INTER laurini olei uires ἀναστομωτικὴν reponit Dioſc. id eſt, ut mihi quidem uidetur, apertoriam. tu laxare ais, rem longe diuerſam, & Gal. χαλαστικὴν uocatam.

41. de Lentiſcino oleo. IN PAVCVLIS illis de Terebinthino oleo uerbis, ſubeſſe errorem puto, uel ipſomet Dioſcoride teſte, qui capite de Terebintho, calefacere fructus eius ſcribit: hic uero dicitur oleum ex ipſiſmet ſolis fructibus paratum, refrigerare: quare magis probandus inuulgatus græcus codex alter, in quo nulla uirium mentio, ſed præparatio tantum Terebinthini olei docetur.

42. de Maſtichino oleo. CAPITE de oleo Maſtichino non laudo, ut teſtimonio Pauli, Galenum potius imitati quàm Dioſcoridem, Dioſcoridis uerba quæ in uulgata æditione hoc pacto iacent,

cto iacent, ἢ πρὸς τὰ πάθη τ στόμαχον ὑπερριπτόμενα. uel,ut in secunda æditione legitur, ὑπερριπτόμενα σκιρρώματα καὶ κοιλιακὰ καὶ δυσεντερικά,ita mutentur,ut uerbum σκιρρώματα in κηρώματα transeat:ex emolliendi enim ui adstrictoriæ iuncta, habet Mastiche,ut duritiebus uētriculi cōueniat:durities siquidem quatenus durities est,emollientia:quia autem in uentriculo est,adstringentia desiderat. Ductus quoq; ipse uerborum admittere nequaquam uidetur,ut morbi cum medicamentis,sub eodem loquendi modo contineantur,ut scilicet mastichinum oleum facere ad uteri affectus & ad cerata dicatur. Quanto illud concinnius,ut seruata communi lectione,conferre ad uentriculi durities intelligatur,quàm ea mutata ad ceromata. *Mastiches facultas.*

CVM uaria sint mala quæ serpūt, tutius esset, hoc quod peculiari nomine ἕρπητα *Ex cap. 46. de Melino unguento.*

Annot. I Græci uocant,non absolute nominare malum quod serpit, sed uel addere, *per cutem*, uel potius ipsa græca uoce uti,quum sint apud Gal. herpetes quidā qui nō ser-

II pūt. Placeret eodē de Melino unguēto cap. ut quod in uulgatis græcis codicib. legitur ψωρώδη ἕλκη, scabiosa ulcera dicerent,nō diuisa cōstructiōe,ulcera & scabies. Alioq; nō uideo quomodo profundiora ulcera possint melino hoc unguēto sanari. *Herpetes non semper serpere.*

IN CALCE Telini unguēti,seruanda cōmunis lectio est, quæ trium sensuū examine electionē eius facit,odore,gustu,tactu:empturientibus enim probare tribus his uenales res cōcedunt,qui uendunt,non uirium experimēto,atq; tali præsertim,quod longū exigat tempus:atq; si fortè capillis careat emptor,impossibili. Apposita uero unguento manu,eáque naribus primo, dehinc palato admota,exiguo temporis spatio tribus indicijs unguenti bonitatem glaber quātumuis emptor experietur. Sed etsi huius rei mētio facienda erat,quod scilicet capillos abstergeret,inter alias medicinas erat facienda:sicut & eo quem tu affers loco, cap. de fœnugreco, cæteris potestatibus hæc coniungitur,ut capillos,furfures,& achoras abstergat. *48. de unguento ex Fœnugr.* *53. de Lilino unguento.*

Annot. I LICET superius quoq; dixerim,non placere mihi ut τὰ γυναικεῖα, ad menses solum referātur,non possum tamen & hic tacere,quod scribente Dioscor. susinon unguentum reserare uteri præclusiones,inflammationibus utile esse,& in uniuersum utilissimum omnium esse ad muliebria:non esse coartandas eius uires ad menses tantum,sed relinquendum integrū legentibus,ut ad reliquos quoq; muliebres affectus utilem ualeant intelligere. Simile quoque & hic & alibi peccatum (ni

II fallor)cōmittitur in uoce ἐξανθημάτων & ἐκζεμάτων,generali earum uocum significato,ad capitis tantum pustulas cōtracto. Posse autem exanthemata in quauis corporis parte fieri,ex tuis hoc capite dictis colligi hoc modo potest: Vari (ut dicis) sunt cicatrices pustularum,quæ in pueris toto corpore,præsertim in uultu fiunt. Pustulas uero quas uari sequuntur,esse putas exanthemata. Sequitur igitur,ut sicuti uari in

III toto corpore fiunt,ita exanthemata. Non tamen, si Galeno credimus,putandum est ἴονθος, quos tu Plinium sequutus uaros uocas,esse callum uel cicatrices ex pustulis relictas:sed rem proprij generis,duros uidelicet & paruos tumores,à crasso humore in cute faciei cōsistentes,mollientibus ac discutiētib. medicamētis curādos.

IN LIGVSTRINI unguenti confectione,non intelligo quo pacto incertæ olei mensuræ,certus adijci possit aromatū modus. Sic enim incipis: Sumito eloti acerbi olei quam uolueris portionem. Accipiam,postquam hanc mihi concedis potestatem,olei libellam:quomodo capax hæc fuerit librarum paulò minus decem & septem? Quod si dixeris,addendas ad hanc libras olei nouem & quicuncem: nondum ne summa quidem ista sufficiet:decem enim libræ olei, 17. aromatū nunquam capient. Adde quod paulò post in 28. huius olei libris,libræ 46. florum apponuntur,unde enim auctum est oleum? Error igitur absque dubio est in capitis initio. Licet enim quādoq; per portiones indeterminatas à medicis aliquæ cōpositiones describantur,ubi tamen semel à portione cœptū est,oportet reliqua ex proportione, nō ex certo numero metiri. Quare & hoc loco magis probādus nouus codex,quē *56. de Ligustrino unguēto.*

etiam Hermolaus sequutus uidetur, partem unam olei accipiens, & aquæ unam & semissem.

Ex cap. 57. de Irino unguento HAEMORRHOIDES licet res præter naturã esse, uel nomine ipso uideantur, non minus tamen quandoq; utiles sunt, quàm sanguis, qui quod singulo mense exire à muliebribus locis debet, menstruus uocatur. Scribit enim Hippocrates, his qui atra bile uel renũ uitio uexantur, hæmorrhoides superuenientes bono esse: & cõsuetis eas pati, nisi unica seruetur, periculum esse aut tabis, aut intercutis. Non est igitur mirandum, si inter Irini unguenti remedia, id quoque numeratur quod hæmorrhoides aperit. *Annot. I*

Scribit eodem cap. Dioscorides, dari idem unguentum πρὸς τραχύτητας ἀρτηρίας: tu faucium uertis asperitates: cum tamen arteriæ nomen, non fauces, sed (ut uerbo tuo alio in loco utar) animæ canale significet. Fauces uero nostris sint, id quod Græcis φάρυγξ. II

58. de Gleucino unguento. CAPITE de Gleucino scribit Dioscor. κινεῖται ἐπὶ ἡμέρας λ΄. δὶς τῆς ἡμέρας. id est, mouetur diebus XXX. bis in die. Ad quem modum etiam loquitur Galen. lib. 8. de cõpos. med. secundum loca. Tu uero (nescio qua de causa) scribens, triginta diebus omnia miscentur, nullam, quod bis in die moueri debeat, mentionem facis.

59. de Amaracino unguento. INTER Amaracini unguenti uires πυρωτικὴν numerat Dioscor. tu his uerbis latinam facis, Calore fouet: minorem meo iudicio faciens, quàm sit ignis uis, à qua uox illa græca deriuatur: alioqui quis nesciat, si calefaciendi uires habet, ut prius dixit, quod calore fouet? Maiores uero ei uires adesse uoluisse Dioscor. ex eo constat, quod conferre fistulis scribit. *Annot. I*

οἰδήματα. οἰδήματα etiam medicis rarò omnes, sed laxi plerunque & indolorosi tumores sunt, à pura pituita geniti. Et propterea aliquid adhuc addendum est, ubi discutere durities & tumores uteri, Amaricinum dicitur, quod pituitosos tantum tumores faciat nos intelligere. II

61. de Hedychroo unguẽto. HEDYCHROVM magma componere docuit post Andromachum Galenus, post hunc Paulus & reliqui, ubi Theriacen, quæ dicitur, cõponunt: mutato tamen in barbaris libris, ut plerũq; fit, hedychroi nomine in alindaracaron. Tanti autem & fuit & esse nunc debet, quãti Theriace, quæ absq; eo parari non potest. Galeni autẽ confectio, si olea demas, non multũ abest ab Amaracini unguẽti cõfectione.

62. de Metopio. LIGNVM ex quo fit chalbanum, metopium uocari ait Dioscorides: tu arborem ex qua stillat, diuerso sanè, uel teipso teste, significato, qui ὀπὸν, id est liquorem, uocas eum qui non per se destillat, sed secta arbore exit. Esse autem chalbanũ ὀπὸν, constat ex Dioscor. lib. 3. *Annot. I*

Et quod ille ait parari ex amygdalis amaris, tu ex oleo ex amygdalis amaris expresso. II

Et χαλᾷ, mollit: improprie (ut mihi uidetur) hæc omnia conuertens. III

65. de Cinamomino unguẽto. IN CINAMOMO, quod pro ἄγαν πικρῷ, id est, ualde amaro, amarissimum: *Annot. I*

pro σφόδρα δριμέα, id est, uehementer acri, acerrimum: II

pro μαλακτικῷ, aptissimum ad molliendum, pro eo quod est apte facit, efficacissimum est, reddis, nequaquam probo. III

sicuti nec uocem πικρὰν, mutari in πεπτικήν. IIII

Nam si qua mutatio ex coniectura facienda est, in πυρωτικὴν potius uidetur facienda, hoc modo: Potestatem habet uehementer acrem, calefaciendiq;, & urendi: propterea aperit, discutit, diffundit, & reliqua. Ducunt me ad hanc cõiecturam, quæ ab eo paulò infrà dicuntur, scilicet adiectis oleo, cera & medulla, leniri eius acredinem, qua in comburẽdo, durandoq; reliquis crassis unguentis præstat.

Nec placet ut uerba πρὸς τὰ ῥίγη τὰ περιωδικὰ καὶ πρὸς τρόμους, hoc est uerbum ex uerbo: Et ad rigores qui per circuitũ fiunt, & ad tremores: in hæc cõuertantur: Inungũtur eo] in accessione circularium febrium contra earum cum tremore algores. V

66. de Nardino unguento. IN PROBATIONE Nardini unguenti, probare non possum probatissimum illum tuum codicem, in quo pro πεπτὴ, λιτὴ legitur. Quis enim credat, cum à Nardo nardinũ unguentũ nomen capiat, eligendam in eius confectione ignauam nardum?

nardum? præſertim dicente ipſomet Dioſcor. ea magis cõmendari,quæ rem à qua nomen capiunt,magis redolent.Sed ut probatiſſimo illi tuo codici id uerbum condonemus,quomodo reliquis tua reſpondebunt? legendum enim erit ſic ad uerbũ: Eſt autem optima ignaua,non acris,bene olens ut ſicca nardus aut amomũ.Te uero uertente probatur in nardini unguẽti confectione nardus, quæ non adeò præcipua,acrimonia careat,& ſiccæ nardi aut amomi odorẽ referat. Nam ut mittã,quod nulla in Dioſc.confectionis nardini unguenti hic mentio,quis putet nardum ignauam ſiccæ nardi odore eſſe, cum ſicca ſit longe quàm humida odoratior? aut quàm ignaua hæc fuerit doctrina,ignauam nardum per ſiccam nardum (quam & ipſam ignauam eſſe oportet,ſi ignauæ eſt ſimilis) faciens cognoſcere? Quanto igitur melius ex fœmina hermaphroditũ,hoc eſt neutrum,facere, quàm ſeruato genere fœminino uigorem ferè omnem,& maſculinum robur unguẽto auferre, & uerba in græcis exemplaribus non inuenta ſuperaddere. Non ab re autem laudare uidetur id quod aridæ nardi odorem habet: quoniam,ut diximus,arida,ſicut pleraque alia, eſt odoratior:legendumq; & λεπτή,non λιτή. Ex hoc colligi poteſt,quod paulò poſt hoc unguẽtum niſi reſinam habuerit,liquidum eſſe dicit, ut intelligamus id cui addita reſina fuerit ſicuti minus tenue, ita minus bonum reddi: & hac de cauſa inter bonitatis notas poſitam tenuitatẽ. In quo loco fœmininis quoq; uocibus Dioſc.utitur: quas cum in neutras cõmutaris, non uideo cur citra culpam non potuerit eadem quoq; mutatio ſuperius fieri. Quare autem fœminino genere toto hoc capite utatur Dioſcorides,alijs cogitandum relinquo.

Annot. I IN CALCE capitis de Iaſmino, ſcribit Dioſc. βαρυτέραν δὲ ἔχει τὴν εὐωδίαν. id eſt ad uerbum: Grauiorem habet beneolentiã. Tu alio (ut mihi uidetur) ſenſu transfers, Ingrata in eo odoris nimia bonitas. Eſſe enim quoſdã odores graues, & Theophraſtus & alij teſtantur. *Ex cap.68. de Iaſmino ung.*

II Vnum eſt haudquaquã prætereũdum,priuſquã unguẽta relinquamus,te in pleriſq;(ut tu ex Columella uocas) ſpiſſamẽtis,ubi in uulgatis codicibus χίνου eſt mentio,σχοίνου cum legas,odoratũ rotundum iuncum transferre:quum ratione non careat,lentiſcũ intelligendam,ut in qua maior adſtringendi uis,quàm in hoc iunco,leniter tantum (ut Dioſc.ait) adſtringente:& cum odore præſtet,odorandis potius,quàm ſpiſſandis unguentis,idoneo.

Annot. I ANDROMACHVS in Theriaces cõpoſitione myrrham craſſam probat:unde fit,ut cõmunem lectionẽ probem, ſecundæ bonitatis myrrham, λεπτὴν,id eſt tenuem,non λευκὴν,id eſt albam. Deſiderare enim uidetur Andromachus eam quæ optima ſit & primæ notæ. *69. de Myrrha.*

II Inter reprobatas myrrhas enumerat Dioſc.amineã, tu mineã uocas:ſed hãc cæteris Troglodyticis præfert Gal.ceu odoratiſſimã,&præcipuum hoc habentẽ,quod in balſamũ non mutatur.Eas enim quæ in balſamũ mutantur,ſi intra corpus ſumãtur,uenena eſſe.Et propterea mineam præ alijs cõmendat,ceu præter odoris excellentiã periculo carẽtem.Mutãda ergo non uidetur communis lectio,ne cogamur fateri Galenũ à Dioſc. diſſentire.

III Inter myrrhæ uirtutes ſcribit Dioſcor. πραΰνει δὲ καὶ τοὺς χρονίους καταῤῥοὺς διαχριομένη πτερῷ τῶν μυξωτήρων. hoc eſt,lenit antiquas deſtillationes inuncta alæ nariũ. Tu uero (neſcio quare) addis deſtillationibus nariũ:quod nec dixit Dioſc. nec eſt rationi cõſentaneũ: naribus enim inuncta,caliditate ſua & acredine proritare ad eas humores aptior eſt,quàm ſiſtere. Eaq; de cauſa diuturnis fluctionibus ad pectus eſt idonea,ceu aliò materiam ad pectus defluere aſſuetã diſtrahens.

IIII Quod uero de parte naſi quadam inungẽda præcipit Dioſc.tu ad inſtrumentũ quo inunctio faciẽda ſit referens,ais: Inũctis penna naribus:ſenſu (ni fallor) mẽti autoris & ſeriei ſermonis minime cõgruente. Verba Dioſc. διαχριομένη πτερῷ τῶν μυξωτήρων. id eſt,uncta parti cuidam naſi πτερὸν uocatæ, ei uidelicet quæ in ima parte ſphæri,ſola utrinq; inſtar pennarum mouetur. Vocari autem eam πτερὸν ſeu πτερύγιον (ut Pollucem & alios mittã) teſtatur Gal. lib. 11. de

usu particularum. Quod de Bœotica myrrha in uulgatis codicibus legitur, gra V
uissimum habet in medicina testem Galen. lib. 8. de simplic. medic. easdem illi ui=
res adscribentem, quas Dioscorides. Quo fit, ut tanquam legitima proles seruanda
hæc pars, non quasi abortiua uel spuria exponenda, aut reijcienda sit.

Ex cap. 70. de Styrace.

STYRACEN Catabaliten, Pissidiacon & Cilicium laudat Dioscor. Tu quia Annot.
nullibi scis esse locum qui Catabala dicatur, autoritate Plinij Catabaliten in Gaba=
liten mutas. Ego in Calamitem, si qua mutatio facienda, libentius mutarem, Galeni
de Antidotis testimonio, cui plus in hoc tribuo quàm Plinio. Quanquam locus etiam
Plinij corruptus esse potest. Inquit enim Gal. è Pamphylia ferri Styracen, intra ca=

Styrax calamites.

lamos (quam ob rationem quidam etiam nostro tempore pharmacopolæ Calamitem
uocant) tanto reliquis præstantem, quanto Phalernum uilissimo uino à cauponibus
uendito. Qui quidem styrax sit colore pallidissimus, odore & gustu uehementissi=
mus. Scimus etiam Pissidiam ac Ciliciam proximas Pamphyliæ, hancque procul abesse
à Syria & Phœnice, ubi est Gabala ciuitas. Inueniri quoque scribit Dioscorides II
lachrymam gummi similem splendidam, σμυρνίζοντα, id est, myrrham referentem:
tu myrrhæ odore conuertis, quasi colore, sapore, substantia, aliàue re quàm odore
non possit myrrhæ simile aliquid intelligi.

71. de Bdellio.
Saraca urbs.

SI ALIA non cogit ratio, quàm nullum fuisse Saracenorum nomen dum hæc Annot.
scriberet Diosc. cōmunem ego lectionem non mutarem. Siquidem Saraca urbs, à
qua Saraceni, teste Stephano, dicti, in Arabia post Nabathæos existit, penes quam
credi potest arbores gigni, quarum Arabicum Bdellium lachryma sit. Inter no= II
tas probati bdellij, sic scribit Diosc. εὐώδης ἐν τῇ θυμιάσει ἐοικὼς ὄνυχι. quæ uerba sic la=
tina reddis, Cum incenditur odoratum, & humano ungui colore simile. duo addens
uerba, scilicet humano, & colore: quæ ad alium trahunt sensum, quàm quem Diosc.
uerba uel faciunt, uel facere possunt. Duplex enim sensus ex illis intelligi potest:
unus, ut bdellium quum bene odoratum sit semper, incensum sit ungui simile: alter,
quem Hermol. est sequutus, quod dum incenditur, odore similatur ungui. Scimus

Vnguis odoratus.

uero, uel ipsomet Diosc. docente, in paludibus Indiæ odoratum unguem inueniri.
Vtrunque autem sensum tua tollit interpretatio: in qua idem tu quoque peccasse uide
ris, quod in alijs damnas, quod scilicet ex Plinio potius, quàm ex proprijs uerbis, sen=
sum uolueris Diosc. aucupari, scribente Plinio, Bactriano multi candidi ungues.

72. de Thure.

THVS quod artificio rotundatum, atque ei quod natiuam habet rotunditatem red Annot.
ditum simile, ab his qui eo pacto afformarunt, nomine quoque sicut figura fallere cupien
tibus, ἄτομον potius, quàm ἔντομον nuncupari uerisimile est. Et propterea antiqua le
ctio mutanda minime uidetur, quæ ἄτομον uocari dicit. Primum enim masculum uoca=
tum, est uerè atomum potius quàm dicatur: factitium uero hoc ecōtrario cum non sit,
falsò tamen atomum nominatur. sicuti, si tuæ castigationi standum est, etiam stagiron.
Quo pacto uero sit atomi uox Latinis reddenda, haud satis mihi constat: non enim
uideo quid ei bonitatis accrescat, si nihil ab eo derasum, defectum, ablatum ue fuerit,
aut quid ab eius præstantia tollatur, si qua particula auferatur, cum possit aliquid de=
radi, quod si adsit, minus illud speciosum & efficax reddat. Quod rheo barbarico,
alijsque medicamentis quotidie cōtingit: sed & gemmis, atque omnib. ferè, quæ ad usum ho
minis ueniunt. Si indiuiduum quoque dixerimus, nescio an mentem Diosc. exprimemus.

ἄτομον.
ἔντομον.

Ego, si uertendus à me esset hic locus, non sectum dicerem: sicuti enim quæ Græci ἔντομα,
Latini appellant insecta, ita quæ illi ἄτομα, possumus uocare nō secta: nec hoc à tua
interpretatione multum abest, licet aliam in appendice primi libri uidearis habere senten
tiam. Posset fortè, nec absque ratione, insectile, hoc est, quod facile secari nō potest, in=
telligi. Id enm quandoque significari ea uoce, lib. 5. primæ philosophiæ scribit Aristot.
De eo quod est secundæ bonitatis, sic scribit Diosc. δεύτερον δ' ἐστὶ ὁ ἀῤῥαβίας, καὶ ὁ ἐν σμί- II
λῳ, ὃν ἔνιοι κοπίσκον καλοῦσι, μικρότερον καὶ κιῤῥότερον ὄντα. hoc est uerbum ex uerbo: Secun=
dum

dum locum habet Arabias, & quod in Smilo, nõnulli Copiſcon uocãt, minus & ru
fius exiſtens. Tu uero propriũ magis, quàm autoris ſenſum, ut mihi uidetur, ſequu-
tus, ita cõuertis: Secũdæ bonitatis eſt quod orobiã & melioton appellant, quãtitate
III minimũ, colore uero maxime rufum. Inter medicinas mihi nõ probatur, quod
& ſupra notatũ eſt, ut arteria fauces dicatur: ſiquidẽ arteria trachẽa, id eſt aſpera uo- *Arteria.*
cata, eſt canalis animæ, aërem ultro citroq; ad pulmones ferens: fauces ad os perti- *Fauces.*
IIII nẽt. Nec quod in ſecũdo modo cremãdi thuris perforari æneum uas ad fuliginẽ
V colligẽdam prætermittatur. Sicuti nec quod uerbum φώγνυτ, in uerbũ frigitur,
cõuertis, obuio exiſtente uerbo, torretur, quod græco melius, ni fallor, reſpondet.
ΚΟΙΛΏΜΑΤΑ neſcio an recte dicantur concaua ulcera, cum ſint (Paulo te- *Ex cap. 73. de*
ſte) bothrio quidem latiora, minus autem profunda. *Thuris cortice.*
THVRIS mannã ὑόχονδρον laudat Dioſc. tu thuris micis grumoſa. Quod ne- *74. de Man-*
ſcio quomodo pulueri, pollini ue poſſit cõuenire. Non enim mãna, ſed thus ipſum *na.*
fuerint grumoſæ illæ micæ: fruſtraq; laborarẽt interpollatores giri, uel excribrata re
ſina, aut cõtuſo thuris cortice, quæ omnia grũmis carẽt, eã adulterãtes. Hæc quoq;
ratio facit ne Hermol. probẽ, cartilagineã intelligẽtẽ, & propterea ad tertiũ chondri
ſignificatũ pulſus, alicæ ſimilẽ intelligerẽ, niſi uiderẽ 3. ab hoc prẹcedẽte, & proximo
ſeq. cap. per chõdrũ, thuris portiũculã ſignificari eã, quẹ ueluti callus nucleus ue eſt.
Annot. I PICEAE & tedæ folia lenire inflãmationes abſolute ſcribit Dioſc. Tu (neſcio *76. de Picea.*
qua ex cauſa) generalem inflãmationis uocẽ ad uulnera cõtrahis. Scribis enim, uul-
nerũ inflammationes leniũt, & tuta ab inflãmationib. ea ſeruãt, Dioſcoride dicẽte,
II φλεγμονὰς παρηγορεῖ καὶ τραύματα ἀφλέγμαντα διατηρεῖ. De Dadio ſcribit Paul. pro
priũ caput, propterea certi generis res eſſe uidetur, nec omnis materia harũ arborũ
III δαδὸς uel δαδίον eſſe ſecũdum Paul. αἰθάλην eodem cap. nõ αἰθάλημα legendũ,
& ſeries & res ipſa oſtendit. Ait enim: αἰθάλη δὲ ἐξ αὐτῶν γίνεται εἰς ἀνώπων σκευασίας.
IIII πτίλωσις, ſi Paulo potius quàm libro definitionũ credimus, craſſities quædam pal *πτίλωσις.*
pebræ eſt, calloſa, rubra, quam plerunq; pilorũ caſus conſequitur. Auic. ſilac uocat.
SI VOX πυρὰ ab igne deducta, ſignificare id cõſueuit, quod adeò aridum eſt, *77. de Lenti-*
ut igne torrefactum uideri poſſit: quod ſignificatum & tu agnoſcis: capite ſequenti *ſco.*
expungenda non erit, ſed eius loco, arida uel torrida Latinis reddendum.
Annot. I TEREBINTHI fructum ἄριστον, id eſt optimũ ad Venerem, dicit Dioſc. Tu *78. de Tere-*
Venerẽ adiuuare ſimpliciter ſcribis, nihil addens per quod præſtantia eius hac in re *bintho.*
II oſtẽdatur. Vbi uero diſijcere reſinam omnẽ ait, tu collectiones addis. Verbũ
III quoq; καίεται, quod urere ſignificat, coquitur cõuertis, alio omnino ſignificato. quod
magis mirandum, quãdo paulò poſt, eiuſdem uerbi plurale καίονται, tu ipſe uruntur,
uertis, addita &, particula, ut uidelicet intelligatur uſtionẽ quoq; hoc loco doceri.
Annot. I ΘΑΝΆΣΙΜΑ φάρμακα, hoc eſt, letalia medicamenta, ea Dioſc. eſſe ais, quæ in *79. de Pice li*
medicina uſum quidem aliquẽ habent, per ſe autẽ letalia ſunt. Quod ego non pro- *quida.*
bo, cum uenena ipſa quæ totis ſubſtantijs uenena ſunt, pharmaca quoq; dicantur,
& mortalia pharmaca. Eodem etiam modo phthiſis nomen nimis contrahere *Phthiſis.*
II uideris, dicens Græcos ea uoce tantũ uti in his in quibus à capite in pulmones de-
ſcendens deſtillatio, eos exulcerat. Galen. ſiquidem librum Epidemiarũ exponens,
phthiſium duas eſſe ſcribit maximas differentias: unam, quæ ex fluctionibus à capi *Phthiſis ſpecies*
te contingit: alteram, quæ ex proprijs pulmonis affectibus trahit originem, maiori *duæ.*
quidem ex parte ob ſanguinis ſputum, præcipue ubi uas fuerit perfractum. Quan-
III doq; tamen fluctionem aliunde quàm à capite recipiente uiſcere. φθόην uero, *φθόη.*
eodem Gal. 7. aphor. lib. teſte, Græci, præſertim Athenienſes, proprie uocãt, uni-
uerſi corporis cum exigua febre extenuationẽ, pulmonis inſanabilia ulcera conſe-
IIII quentem. ἐμπυήματα Hipp. & Gal. ſunt, non ſolum purulentæ (ut ais) excrea
tiones, quæ ſanguinis ſputũ ſequuntur, ſed quãdoq; omnes ſuppurationes, ſæpius

tamen puris inter thoracem & pulmonis effusiones.

Ex cap. 80. de oleo Picino. ALOPECIAM non bene definiuit (quisquis ille fuit) qui librum definitionũ composuit: color enim, Galeno teste, in alopecia, aliquando ad album, aliquãdo ad nigrum, aliquando ad flauum, iuxta uidelicet dominantis humoris naturam inclinat: ille uero uergere semper dixit ad aurum.

86. in fine ex positiõis de Naphtha. SANGVINIS thrombos, non in uesica tantum, sed in utero, uentriculo, alijsq; humani corporis cauitatibus posse coagmentari, & medici testantur, & experientia comprobat. Sed in aneurismate quoque gigni posse, Galenus in lib. de tumoribus præter naturam, scriptum reliquit.

87. de Cupresso. Adstringentia aluum urinas mouent. NON erat ut magnopere dubitares, & subesse mendam suspicareris, si cupressi folia adstringendi uim habentia, urinæ angustijs opem ferre dicãtur. Non nouum est hoc, atq; huic tantũ rei peculiare: sed fere euenit, ut quæ adstringendæ aluo sunt, urinas moueãt: dicente Hippoc. urina multa noctu facta, exiguũ secessum indicari: & econtrario. Vtrasq; etiam uires paulò infrà Paliuro adscribit Dioscorides, & alij plerisq; alijs medicamentis: alioqui cupressus acredine quadam participat & calore.

88. de Iunipero. IVNIPERVM nescio quare scribas cupresso similem, tacẽte hoc Diosc. nec Anno re ipsa multam similitudinem ostendente: sicut nec fructus in eo apud nos qui- II dem, quos ego meminerim uidisse me, apparet, qui nuci maiori uel minori, aut fabæ uel magnitudine, uel forma respõdeat: sed magna ex parte ciceri potius, qui est odoratus, & dum manditur dulcis, & postea subamarus: ut mirari etiam subeat, quare scribente Diosc. γλυκὺς ἐν τῷ διαμασᾶσθαι, dulcedine tacita, in commanducan- III do odoratum dicas, ratione ipsa & experientia contestante, odorem ei adesse antequam manducetur, & dulcedinem primo ostendi dum manditur, deinde lenem quandam amaritudinem, suffituq; potius ostendere odorem quàm dum estur.

89. de herba Sabina. INTER uires Sabinæ sic scribit Dioscor. ἀποκαθαίρει τὰ μελανίας σὺν μέλιτι καταπλασσόμενα, καὶ τὰς ῥυπαρίας καὶ ἄνθρακας περιρύπτει. σὺν οἴνῳ ποθεῖσα δὲ αἷμα δι' οὔρων ἄγει. quæ sic ad uerbum mihi sonant: Expurgant etiam cum melle illitæ nigrities, atque sordities, & carbones auferunt. cum uino potæ, sanguinẽ per urinas agunt. Tu uero ita uertis: Ex melle itidem illita nigredines abstergunt, sordesq; alias cutis, carbunculorum crustas ex uino imposita exterunt, & cum urina sanguinem pota ducunt. In qua interpretatione illud in primis non placet, ut quod sordes ille dixit, tu alias cutis sordes dicas: ex hoc enim loquendi modo intelligitur etiam nigrities sordes esse, & cutis tantum dehonestationes, non morbos ab eo intelligi: cum tamen Galen. denigrata potius, & ualde sordida ulcera intellexisse uideatur, carbunculos etiam cum eis cõiungens, amoueri eos ex ipsa cum melle apposita dicens, nulla de crustis mentione habita, uel de uini commistione. Alioqui series ipsa Dioscor. aperte ostendit uinum ad sequẽtia referendum, per quod bibitæ sanguinem per urinas pellunt, licet mala per commata distinctio aliud præ se ferat significatum.

90. de Cedro IN CEDRO unicus tantum locus est, quo offendor, in quo aduerbium ἀνδρικῶς, his uerbis, ut in homine fit, circumloqueris: cum esset longe facilius per aduerbium uiriliter, exprimere. Sensus enim Dioscor. est, oleo cedrino uiriliter, hoc est uehementer perfricando inuncto, scabies quadrupedum sanari. Quem, iudicio meo, tua uerba minime assequuntur.

91. de Lauro & Lauri baccis CAPITE de Lauro, nescio quare quod cõiunctim ipse Diosc. dixit, cum pane Anno & polenta, à te disiunctim dictum sit, cum pane polenta ue. Et participium πο- II θεῖσα, id est pota, in participiũ deuoranda cõmutaris. Odorati adiectionem in III ultimo remedio tacueris, quam præter Diosc. Galen. Paul. cæteri uino cõiungunt.

Non ab re autem ambigis in uerbo πραΰνει, quod lenire seu mitigare cum signifi- III cet, aduersari uidetur his quæ sequũtur: quæ enim stomachũ leniũt, uomitiones potius sedant quàm mouẽt, nisi forte quispiã dixerit, leniri stomachũ nauseantem atq; angustias

anguſtias inferentem,uacuata per uomitum materia, quæ moleſtiam faciebat, Auicenna mollire dixit.

PLATANVM compeſcere oculorum fluctiones ſcribit Dioſcorides. Poſtea addit: Leuat autem &laxos tumores,& inflammationes. Tu uero generale de tumoribus dictum,ad oculos tantum coarctas. *Ex cap. 92. de Platano.*

DE FRAXINO ita ad uerbum ſcribit Dioſcorides: Fraxinus arbor eſt nota,cuius foliorum ſuccus & ipſa folia cum uino pota & illita morſis à uipera opitulantur. Tu hoc pacto interpretaris: Folia autem,foliorumq́ ſuccus, illa illita,hic potus,uiperarum morſibus ſubueniunt. *93. de Fraxino.*

SIC SCRIBIT capite de alba Populo Dioſcorides: τὰ δὲ περὶ τὴν ἐμβλάστησιν τῶν φύλλων σφαιρία. hoc eſt,ut mihi uidetur,Pilulæ quæ in germinatione foliorum gignuntur. Tu alio ſenſu uertis: Conuoluta in orbem pilulæ modo in prima germinatione Populi albæ folia. *49. de Populo albo.*

CRASSIOREM ulmi corticem cum uino aut aqua frigida potum, educere pituitam ſcribit Dioſcorides. Tu addis ambobus,hoc eſt,uino &aqua frigidis.quod nec ille dixerat,nec Serapion aut Auicenna intellexerunt. Sed nec in melioribus codicibus aliqua eſt frigiditatis mentio. *96. de Vlmo*

DESIDERO (quod alías ſæpe dixi) in Interprete præcipue fidem, & propterea exigui aliquando momenti res proſequor: qualis hæc eſt,quod quum dicat Dioſcorides,Populi nigræ folia ex aceto impoſita,podagricos dolores iuuare:tu utiliter imponi podagricis dicis.quod certe aliud eſt: utiliter enim podagricis adhibentur non ſolum quæ dolores leniunt, ſed & quæ uel repellunt, uel diſcutiunt, uel emolliunt eorum tumores. *98. de nigra Populo.*

Annot. I FRVCTVM fert, ais, Tamarix, quemadmodum & florem,concretione ſua muſcoſum:ſenſu,ut mihi uidetur,à Dioſcoride,& re ipſa diuerſo. Inquit enim: καρπὸν ὥσπερ ἄνθος φέρουσα βρυώδη.id eſt,fructum ueluti florem ferens muſcoſum.ut uoluerit Dioſcor.non florem deſcribere,ſed fructum qui ſimilis flori ſit: id eſt,qui flos *101. de Tamarice.*
II potius quàm fructus uideri poſſit. Nec placet quod eodem cap. eandem uocē καρπὸν,primo fructum, poſtea ſemen conuertis: licet enim utrunq; ſignificet, credi tamen facile poſſit à minus perito lectore,fructus aliud quàm ſemen. Videtur autem ſecundo loco fructus nomen magis conuenire quàm ſeminis,quum gallæ ſi-
III milis dicatur, quæ fructum potius quàm ſemen repræſentat. Nec placet etiā, quod & ſuprà tetigi, ut οἰδήματα ſimpliciter tumores dicantur: tumoris enim nomen per ſe ſemper generale eſt phlegmone,eryſipelati,œdemati & ſcirrho. Oedema uero,Galeno (præter cæteros) teſte,ut plurimum laxus tantum,& abſq; dolo- *Tumor.* *Oedema.*
IIII re tumor eſt,ex ſimplici pituita factus. Foliorum ex uino decoctum ſi bibatur, lienem liquare,ait Dioſcorides: tu minuere dicis,alio certe,ni fallor,ſignificato.

BVBONES, phymata, & phygethla,adenum eſſe affectiones, ſcribit Galenus,eo inter ſe differentes,quod bubo phlegmone abſolute eſt: Phyma ſtatim ab initio augeſcens,ad ſuppurationes tendit:Phygethlon uero eſt uel phlegmone eryſipelatodes, uel eryſipelas phlegmonodes. Quæ definitiones non in totum congruunt his quæ cap.de Paliuro per te ſcripta ſunt. *106. de paliuro* *Bubones.* *Phymata.* *Phygethla.*

OXYACANTHA fructū ferè myrto ἐμφερῆ, id eſt ſimilem, ait Dioſcorides: tu æqualem reddis:cum tamen ſimilitudo & æqualitas inter ſe differāt: ſintq; multa æqualia,quæ nō ſunt ſimilia: multa ſimilia,quæ non ſunt æqualia. ſicut alio quoque loco ſuprà oſtenſum eſt. *107. de Oxyacantha.*

OPTAREM ut ſpinas Cynoſbati, quas ἰσχυρὰς dicit Dioſcor.fortes,robuſtas, uel duras abſolute dixiſſes,non duriſſimas. *108. de Cynosbato.*

FRIGIDVS certe ſenſus Dioſc.erit,ſi more tuo legamus, liguſtrinū unguentum calefacere,admixtis quæ calefaciēdo ſunt. Si uero legamus uerbum ex uerbo, *109. de Liguſtro.*

unguentum ex eo paratum calefacit, neruosq́ emollit,ſi quod ei ſmigma adijcia=
tur,quod feruidam igneamq́ uim habeat.
Ex cap.110. de Tilia. NON prętereundum profectò erat caput de Tilia,quo pacto folia,quæ adſtrin
gendi ui pollent,non ſolum urinas,quod tu in iunipero admirabaris, ſed & men=
ſes mouere dicantur.
111. *de Ciſto.* CAPITE de Ciſto,uel nihil,uel unicũ uerbũ deeſſe mihi uidetur,ſi uerba ex ſi
de reddãtur,hoc modo:Flores ut punica,fœminæ albi. Intelligemus enim in mare
flores colore punicæ, in fœmina albos:addemusq́,ſi ſubintelligi non poterit,quod
Hermol.fecit,primæ parti,*mari*,figurã tacentes,quã nec nominat,nec innuit Dioſc.
113. *de Ladano.* FOLIA Ladi adſtringendi uim habere,omniaq́ poſſe quæ Ciſtus,ſcribit Dio= *Anno*
ſcor.Tu uero ad pinguitudinem hæc refers,de qua paulò infrà agit Dioſc. Ano= II
Anodyna. dyna quæ uerè anodyna ſunt,non ſomno,ſed temperato calore tenuiq́ ſubſtantia
dolorem leuant,teſte Galeno 5. lib. de ſimplicibus medicamẽtis. & propterea me=
lius erat ſimpliciter dicere,Ladanum utiliter miſceri his quæ dolorem leuant,& his
quæ tuſſim,ac malagmatis:quàm ut tu,Miſcetur utiliter his quæ ſomno dolorem le
uant malagmatis,& contra tuſſim medicamentis: dicente Dioſcoride, καὶ ταῖς ἀνω
δύνοις καὶ βηχικαῖς καὶ μαλάγμασι χρησίμως μίγνυται.
114. *de Ebeno.* ΞΗΡΟΦΘΑΛΜΙΑ, hoc eſt,arida lippitudo,eſt,ait Paulus, pruriginoſus ocu
li affectus abſq́ fluctione. ψωροφθαλμίαν uero,id eſt,ſcabioſam lippitudinem, defi=
nit pruriginoſam palpebræ ſcabiem,à ſalſo ac nitroſo humore factam:cuius ſenten
tiam ſi ſequamur,non erit xerophthalmiæ ſcabies,quemadmodum tu feciſti, aſſo=
cianda,ſed pſorophthalmiæ,quod & græcæ ipſæ indicant dictiones.
115. *de Roſis.* ROSAS ſiccas magis adſtringere quàm recentes,& ratio,& experiẽtia, & Dio *Anno*
ſcoridis,ac reliquorum medicorum autoritas teſtatur. Perdere autem eas refrige=
randi poteſtatem,omnibus prædictis repugnat. Et propterea melius eſt antiquam
ſeruare lectionem,quæ habet,Refrigerant,& adſtringunt roſæ,ſiccæ autem magis
adſtringunt: atq; ex his uerbis non aliud intelligere,quàm præferri in adſtringendi
ui ſiccas,nec ab eis frigus tolli. Vinum in quo roſæ decoctæ ſint, doloribus ca= II
pitis,oculorum,aurium,gingiuarum, ſedis,uuluæ,recti inteſtini prodeſſe,ait Dio=
ſcorides, ἐγχριόμενον καὶ προσκλυζόμενον: tu inunctum, aut clyſtere infuſum intelli=
Antheræ. gis. Quod cum non poſſit capiti,oculis,& gingiuis congruere,melius (ut mihi ui=
detur) fuerat collutum intelligere. Antheras uocant medici compoſitiones III
quaſdam ægritudinibus oris accommodatas, quibus roſæ miſcentur. Quo fit, ut
non floridas antidotos pro antheris reddendum putem, ſed uoce eadem utẽdum,
qua & Latini uſi ſunt,præſertim Celſus, diuerſas antheræ ſcribens compoſitiones.
Apud Galenum tamen latius patẽre uidetur antheræ nomẽ,lib.5. de comp.med.
ſecundum genera. Roſarum florem facere inſperſum,ait Dioſcor. πρὸς οὔλων III
ῥευματισμούς: id eſt aperto ſenſu,ad gingiuarum deſtillationes. Quem ſenſum tu am
biguum reddis,per hæc uerba, Inſperſi in gingiuas deſtillationes cõpeſcunt, quaſi
ſic inſperſi omnes compeſcere deſtillationes poſſint.
119. *de Amurca.* ἘΚ ΠΕΡΙΣΣΟΥ, non priuatim & egregie,ut tu uertiſti: ſed ex ſuperabun= *Ann*
danti,ultra ea uidelicet quæ poteſt lycium,mihi cap. de amurca ſignificat. Em= II
plaſticen uim (ni fallor) non bene exprimis per ea uerba, Quæ opplendo, & ob=
ſtruendo ſunt: ut infrà clarius monſtrabitur.
120. *de Vitice.* CAPITE de Vitice,unico uerbo δυσθραύστους,omnibus his reſpondes,uitilium *Ann*
modo lentore ſuo infragiles:aptius dicturus,ad frangendum difficiles. Purpu II
reum etiam dicis florem,quem Dioſcor.ſubpurpurizantem.
122. *de agreſti olea.* CAPITE de agreſti olea,de ægritudinibus cutis nõnulla tradis, quæ ſunt mi= *Ann*
hi ualde ambigua. Primo,exanthemata apud Græcos proprie fieri denſatis in cute *ex c*
Exanthemata. craſſioribus humorib.magisq́ ubi dẽſior ſumma cutis ſuperficies fuerit:quæ uerbũ *men*

fere

fere ex uerbo à Paulo accepta ſunt. Addis præterea, quod non aliud ſignificare ui=
dentur, quàm exiguas puſtulas, quales ex urtica uel ſudore fiunt. Quæ dicta mihi
inuicẽ uidentur pugnare: cum craſſi humores qui uel pituitæ, uel atræ bilis naturæ
exiſtunt, exiguas adeò puſtulas poſſe facere non uideãtur: & ſi quas fecerint, albæ
erunt uel nigræ, non rubræ, quales ſunt quæ ab urtica, uel ſudore gignũtur: latæq;,
non exiguæ: frigidi enim humores lata exãthemata faciũt, Galeno teſte, exponen=
te illud Hippoc. latæ puſtulæ non admodum pruriũt. Paulus tamen alio loco, ubi
de capitis puſtulis agit, exãthemata definiens, in ſuperficie factas ulcerationes ſub=
rubras & aſperas, aliam rem intellexiſſe uidetur: ſicuti & Galen. aphor. 21. tertij li=
bri, genus quoddam exanthematum ἴονθοι uocatũ, fieri dicens in ſumma corporis
parte, quod inſtar ulcerũ cutem exaſperat. Ex quibus colligitur, exanthematis no=
men latius patêre: Celſiq; exanthemata, à quo ea quæ ſecũdo loco attuliſti ſunt acce
pta, alia eſſe ab utroq; Pauli genere, quorũ altera capitis propria, altera toto corpo=
II re proueniũt: nec rectè à te Pauli & Celſi dicta fuiſſe cõiuncta. Dubium & illud
mihi eſt, quod puſtulas eſſe ais, quæ cõcepto intra ſe pure, graui dolore cruciant. la=
tius enim patet etiam puſtularum nomen. Et quanquam à pure ortum uideatur, *Puſtulæ.*
non tamen putandum, eſſe non poſſe puſtulam, niſi intra ſe & pus habeat, & gra=
III ues dolores moueat. Antiquæ deſtillationes oculorũ, non ſolum ex augmento
magni anguli contingunt, ſed alijs quoq; de cauſis, ex libris medicorum cognoſcen
dis. Quare nõ bene ab eo, quiſquis ille fuit, definitæ ſunt, eo qui à te recitatur modo.

SCRIBENTI Dioſcoridi cap. de Colymbadibus oliuis, ὁ δὲ ἐκ τῶν ἅλμυς χυλὸς Ex cap. 123. de
αὐτῶν διακλυζόμενος, οὖλα σὐλλει, neſcio quomodo reſpondeant uerba hæc tua, Repri= *Oliuis conditis.*
mendiſq; gingiuis earum muria utiliter colluuntur: cum nulla in eis ſit uox quæ χυ
λῷ, id eſt ſucco, reſpondeat.

ΔΙΆΚΑΥΣΜΑ οὔλοις μυδῶσι, eſſe oleum oleaſtri, legitur in melioribus codi= 124. *de oleo*
cibus. Tu πλαδῶσι legis, atq; πλαδαρὸν ais Græcis ſignificare, non humens ſimplici= *Oleaſtri.*
ter, ſed quod cum humore flacceſcit: oportereq; in eo intelligere humorem, & ex
humore infirmitatẽ. Ego autem ſcio inter ptiſanæ laudes τὸ πλαδαρῷ eam ab Hip
poc. commendari, alio certe eius uocis ſignificato. Scio etiam à Galeno in 1. lib. ex=
poſitionis in ſecũdum Epidemiarum, pladon definiri ſuperfluam humiditatem. Et
propterea aliam lectionem magis probo, & putreſcentes gingiuas intelligo.

NON uideris Dioſc. ſententiam in glande bene expreſſiſſe, ubi ipſe ſcribit, τὸ τὸ 126. *de Quer*
περὶ τῆ βαλαίνῳ ὑπὸ τὸ κέλυφος. uertens in hæc uerba: Quod inter corium glandis & *cu.*
carnem interpoſitũ eſt. quum ille id quod ſub calice circa glandem eſt, intellexerit.

OMPHACITIM gallam, paruam & condyloden, ait Dioſcorides. Tu exi= 127. *de Galla*
guam, & articulorum in digitis magnitudine: iudicio meo addens quod non opor
tebat, nec bene exprimens quod ille intellexit: magnitudinem enim ſatis oſtende=
rat, exiguam dicens. Figuram igitur dehinc demonſtraturus, inſtar condyli, id eſt, *Condylus.*
extremæ partis articulorum in digitis cum flectuntur, ſimilem eſſe dixit.

PLANTAE quæ coriaria rhus dicitur, neſcio quare cubitum abſtuleris, con= 128. *de Rhu.*
ſentiẽtibus reliquis medicis Dioſcor. bicubitam facienti: niſi fortè quia minor apud
uos gignitur, ideo cubitalem ferè dixiſti.

Annot. I CVRANTIBVS non quomodo Plinius, ſed quomodo Dioſcorides loqua= 129. *de Pal*
tur, μεσοπωρῦσα ἀκμῇ, non paulò ante maturitatem, ſed mediam maturitatem ſigni= *ma.*
ficabit: maturitas enim quum tempore, non momento abſoluatur, principium ha=
bet, medium, & finem, qui ἀκμὴ, id eſt conſiſtendi uigor dicitur. Quocunque au=
tem modo maturitas intelligatur, mediocritas hæc nõ poteſt paulò ante eam intelli
gi. Paulò enim ante incipientẽ maturitatẽ, nulla adeſt maturitas: paulò ante mediã,
nõdum eſt media: paulò ante ſummã, eſt pluſquã media. Intellexiſſe igitur uidetur
Dioſc. mediocrẽ maturitatẽ, quæ ſcilicet inter ſummã & incipientẽ ſit media: quam

& tu intellexiſſe uideris in cõmentario, aliĳs tamen uerbis eam circumſcribens, ante totam ſcilicet maturitatem: quæ uerba mentem Dioſcoridis melius explicant, quàm ea quæ in interpretatione ſunt ſcripta. Verius autem fortè quis τὴν ὀπώραν, non ad palmulas tantum, ſed ad eam anni partem retulerit, qua matureſcere ficus & uuæ ſolent, atq; hoc pacto cõuerterit: Colliguntur in eius temporis medio quo ad ſummum uigorem maturitas uuæ uenit. *Stomachici.* Stomachicos uocant medici non ſolum eos, qui cibum non continent, ſed quibus etiam aliàs laceſſitus & imbecillis eſt ſtomachus, nec in aperto eſt, quænam cauſa ſit imbecillitatis. II Vocant & cauſona, ardentem febrem, non ſitim eam conſequentem. III Quare ſcribente Dioſcoride, *Cauſus.* παύει καύσωνα, fidelius uertiſſes, ardentem febrem ſedat, quàm ſitim.

Ex cap.130. de Elate. CAPITE de Elate, ingenuitatem tuam laudo, qua plus ueritati quàm cuicunque tribuens nomini, Plinĳ autoritatem euidentiſſime cõuellis. Ann Vnum tamen adĳcio, id quod ueluti ἀμφίεσμα, fructus uocat Paulus, uideri aliã rem quàm Elate. Galenus enim, à quo omnia accepit Paulus, ſic ad uerbum ſcribit lib. 8. de ſimplicibus » medicamentis: Germen molle palmæ, quod Elate uocant, eandem poteſtatem ha» bet uocato Cerebro. Id uero quod ueluti aphieſma ipſius eſt, adſtringendi quoque » uim habet, omnibus tamen prædictis eſt ſiccius. & reliq. Vbi notãdum, aphieſma, non amphieſma apud eum legi, niſi in libro ſit menda. Libro uero qui de attenuante inſcribitur uictu, à lateribus pullulare hãc Elatem dicit, ſicuti Cerebrũ uocatum à ſummo cacumine. Mirum tamen eſt ſi de hoc tantum cortice hoc loco ſcribit Dioſcorides, quare fructus intra eum clauſi mentionem fecerit, quum de fructibus omnium palmarum, tam acerbis quàm maturis ſuperiori capite abunde tractauerit.

Nec ſilendum, ubi tu legis, adhuc florentium, in uulgatis codicib. legi, ἀκμὴν ἀνθούντων: hoc eſt, perfecto uigore flores habentium. II Addiq; inter notas probatiſſimi adſtringens, & his quæ paſcẽdo ſerpunt, adĳci ulceribus. III Atq; demum, ubi III tu legis, Candido & ipſum colore: legi in Dioſcoride, Cor autem trunci album, & ipſum recens in cibo ſumptum.

Ex cap.131. de Punicis, ſiue granatis mâlis. NON abre dubitas, an per πυρῆνας, cap. de Punicis mâlis, ſint nuclei, uel toti Ann acini intelligendi: docente Dioſcoride, ex ipſis expreſſis fieri cum melle medicamentum ad multa ualde utile: quod male uidetur nucleis ipſis poſſe conuenire, aridis & abſq; ſucco. Non erat tamen, meo iudicio, tam facile ferenda ſententia, ut alteri parti omnino præiudicaretur, Galeno præſertim & Paulo, quem te legiſſe oſtendis, maiorem ſiccandi uim πυρῆνι tribuentibus, quàm ſucco: quod uix intelligi poteſt, niſi ſeorſum à ſucco accipiatur. Sed & Dioſcorides ipſe aliter non uidetur poſſe intelligi. Nam ſi de acinis ibi loqui incipit Dioſcorides, ubi ait, τὸ δὲ ὀξέιας ὁ πυρὴν, de quanam re prius dixit, quod eſſet boni ſucci, ſed exilis ſtomacho nutrimenti, quod ardoribus ſtomachi prodeſſet, urinamq; cieret? Certe non poſſunt illa niſi de ſucco intelligi, uel de totis acinis. Mihi igitur diligentius rem conſideranti, uidetur Dioſcorides uſq; ad eam partem, τὸ δὲ ὀξέιας ὁ πυρὴν, de acinis ipſis egiſſe, qui ſoli è toto mâlo granato cibi rationem ſubeunt: poſt acinos agere de nucleis, tertio de floribus, quarto de cortice, ſicq; in uniuerſum de omnibus pomi huius partibus. Nec probandus etiam in hoc probatiſſimus ille tuus codex. Vix enim poterit ſuccus intantum exiccari, ut in puluerem cõuertatur, niſi planè exuſtus omnem uim prius amiſerit. Nuclei uero recenter exempti, tantum adhuc humoris ſeruant, ut extrahi ex eis ſuccus ualeat: & niſi in ſole uel aliter ſiccentur, puluis fieri uix poſſint. Sed de hoc pluſquam ſatis. Illud uero non prætereundum, non uideri rationi conſonũ, II ut penitus nutrimento carere punica dicãtur. Et propterea uox ἄτροφος, exigui potius quàm nullius nutrimenti rem hoc loco putanda eſt ſignificare: ſic enim & corpora ἄτροφα dicimus, non quod penitus non nutriãtur (quomodo enim uiuerent?) ſed quia uix, & non plenè ac rectè nutriuntur.

Cap. de

Annot. I CAPITE de Myrto, ubi ualere inflãmationibus dicit, in meo codice additur, *Ex cap. 133. de Myrto.*
II cum tenui polenta. Vbi etiam tu legis, Et denigrando capillo inspergitur: uerbum Inspergitur, superadditum uidetur.

Annot. I DISCRIMEN illud inter λύειν, μαλάττειν, ὑπάγειν, non uidentur Græci medici, præsertim Galen. agnoscere. *134. de Cerasijs.*
II Nec εὐκοίλια ea dicere, quæ medio habitu aluũ relinquũt, sed quæ leniter, plus tamen quàm natura per se faceret, subducũt. Quod cerasia quidẽ ipsa & brassicas facere euidentius est, quàm ut probari à nobis debeat.

DECOCTVM Cotoneorum πρόκλυσμα esse idoneum procidenti sedi & utero scribit Dioscorides: tu aspergi interpretaris, cum prolui potius ea uox significare uideatur. *136. de malis omnibus.*

Quicquid Nicandri interpres dixerit, notum est ex Galeno lib. de alimẽtis, aliud esse Persicam arborẽ à Persea: hancq́, non Persicam, ex Perside translatam interficiendi uires in Aegypto amisisse. Et lib. 7. de simplici medicina, de Persico inter mala recenset. Lib. uero 8. de Persea, uires ei alias quàm Persico attribuit. Notũ etiam ex Dioscoride. Quare non in dubium à medicis reuocãdum, sed inquirendum potius, quænam ea nunc sit arbor, quæ ab antiquis Persea dicebatur: Persicum enim omnes norunt pomum mensis expetitum, & ori ualde commendatum. Perseam uero nemo mirabitur à nobis ignorari, qui apud Galen. lib. 2. de medicinis secundum loca patiẽtia, legerit, nullibi sub Romanorum imperio eam arborem, præterquam in Alexandria, à se uisam. *Persica arbor aliud est à Persea.* *Persea à nobis ignoratur.*

Annot. I CAPITE de Piris, duo sunt quæ me offendunt. Primum, quod etiam maioris momenti est, quod Dioscoridem dicere facis, Cataplasmatis, quæ discutiendo sunt, ea misceri. quod rationi & uerbis minime consentaneũ est. Calida enim esse oportet, quę discutiendi uim habent, qualia pira non sunt: & ἀποκρουστικὰ ea dixit Dioscor. hoc est repellentia, non discutientia, diuerso utriusq; uocis significato, ut quisq; pene nouit, qui duas uel tres paginas in libris medicorũ euoluit. *137. de Piris.*
II Alterum, quod non adeò tamen clarum existit, quod capite de Acradibus Dioscorides ait, cinere ipsorum aperte eos iuuari, qui fungis suffocantur: tu de omnibus piris intelligis: quod nec dixit Dioscor. nec Auicenna intellexit.

MESPILVM mãlo simile scribit Dioscor. tu figura addis & magnitudine. quod faciendum meo iudicio non est ab eo qui fidelis interpres uideri uult, præsertim cum constet uix adeò exiguum mãlum inueniri, quod maximũ mespilum non uincat magnitudine. *138. de Mespilo.*

LOTON fluentem capillum detinere, præter Plinium scribit Galenus, nulla quod eum coloret facta mentione. Idem & Paulus. Quo fit, ut ingenium & diligentiam tuam summe laudem, ita in hoc sicuti in toto hoc libro, & subesse omnino uitium in uoce ξανθίζει, tecum putem. *139. de Loto.*

CORNVS fortis quidem, speciosa uero arbor mihi minime uidetur: & propterea satis erat pro uoce ἁδρὸν, reddere Latinis fortem, nec addere speciosa. *140. de Corno.*

GVMMI pruni & amygalæ calculo prodesse absolute scribit Dioscorides: tu *143. & 144. de Amygdalis.*
Annot. I uesicæ addis: cum longe tamen difficilius sit (quod & superius monui) hunc quàm renalem perfringere: nec sit Interpretis officium, etiam si uerum sit quod additur, adĳcere quidpiam autori: alioqui aperte ei imponit, qui falsum aliquid superaddit. *Interpretis officium.*
II Communem lectionem eodem de Amygdalis cap. magis probo, quæ copulat rosaceum aceto, non disiungit, & suadente ratione, & Arabum autoritate confirmante.
III Σηπεδόνες Galeno aliquando sunt putredines, non semper ulcera exedentia. Paulus etiam ἀπὸ τῆς φαγεδαίνης, id est comedentibus, distinguit. Melius igitur erat eodem de Amygdalis cap. ad putredines, herpetas, & canis morsus eas cõmendare, quàm contra exedentia ulcera.
IIII ἀνώδυνα sunt medicis (quod & superius monui) non solum quæ somno, sed & quæ æqualitate substantiæ dolores leuãt. Alio-

qui bis dixisset Dioscor. somnum ab eis fieri, ἀνώδυνα dicens & ὑπνωτικά.

Ex cap. 145. de Pistacijs. PISTACIA iecur laxare ais ex Pauli sententia: melius dicturus si reserare dixisses, & obstructiones aperire.

148. de Sycomoro. INTER notas sycomori πολύκωμον scribit Dioscorides: tu multo lactis liquore abundans, quasi πολύγαλον legeris, conuertisti.

149. de Ficis. VBI tu duobus locis strumas, ego δοθιῆνας lego, alium certe morbū, uel temet alibi teste. Annot. Vbi etiam de olynthis sermo, quos tu caprificorum, uel ficorū grossos uocas, qua parte uerrucas & thymos tolli per eos scribit Dioscorides, addēdum uidetur, crudi. II Non uideo etiam cur non potuerit humidum synapi intellexisse Dioscorides. III

Hæc sunt mi Marcelle, quæ percurrenti mihi primū tui Dioscoridis librum, moram attulere: quorum teipsum censorem & arbitrū constituo, id probaturus reprobaturusue, quod abs te probatū reprobatumue iri cognouero. Ea igitur ut æqui boniq; consulas rogo: meq; in eorum numero esse scias, qui te suspiciunt, atque in hoc nemini cedere. Vale. Ex Ferraria. M. D. XIX.

EPIST. II. cuidam uiro doctiss. pariter & amiciss. qui Marcelli defensionem rogatus acceperat.

Legi uir doctissime, quæ pro Marcello aduersus me acutissime simul & eruditissime disputasti. Quibus primo congressu adeò deterritus prostratusq; sum, ut deditionem uel fugam potius, quàm defensionem cogitarem. Verum quum post primum illum impetū, epistolam tuam humanitatis & modestiæ, qua semper tua scripta scatent, undique refertam relegerem, præsertimq; eam partem in qua ais, obsequendi mihi gratia, magis quàm ueri delectu te contendisse: resumptis aliquātisper uiribus, quoniā amant quiq; sua, cœpi respirare, simulq; cogitare, an meos illos quanquam abortiuos partus, tueri quoquo pacto à morte ualerem: arreptoq; calamo, tumultuatim, ut occurrebant, quæcunq; mihi fauere uidebantur, in unum aceruum collegi, digesturus, si tibi digna uiderentur, ut prodire in conspectum hominum possent. Ea ad te hactenus non misi, pudore quodam prohibitus, quod te alioqui maioribus rebus occupatum, tam crebrò in hæc adeò exilia demitterem. Nunc uero postquam, ni fallor, supra biennium apud me delituissent, aliud quærenti, quum se mihi obtulissent, deuorato pudore, accedere ad te iussi, reuerenterq; ueluti mancipia salutare, sententiamq; tuam, etiam si capitalis esset, demissa fronte expectare.

IN PROOEMIO.

Celsus morbi tempora enumerans, eam morbi partem quam Græci ἀκμὴν uocant, consistendi uigorem interpretatur: quam interpretationē dixi me magis probare, quàm Marcelli, qui, Integram ætatem. Annot.

Aquilonio cœli statu & afflatu, materia omnis in omnes usus melioreſcit, ait Marcellus. Aduersus quod uniuersale dictum ego ostendo, materiā medicinalem diligere potius australia, quàm aquilonaria loca. II

Ex cap. I. de Iride. DE FLORIBVS Iridis, ad ipsosmet prouoco, & ad Diosc. uerba, τῶν καυλῶν ἐπάλληλα ἐπικαμπῆ ποικίλα, nihil in his de summis caulibus, imò nec de pluribus caulibus, nihil quod in altum surgant, quod in singulis singuli, quod rectà, nihil demū de arcu. Annot. Modus etiam loquendi alternatiuus in coloribus, ipsis floribus quādo apparent cōcordans, cogit me credere, non omnes illos colores simul in uno flore ostendi, sed in diuersis diuersos. Postquā enim flores dixit uarios, statim addit, Aut II

enim

enim albi, aut pallidi, aut purpurei, &c. Quare non probaui, ut adiectiuum, uarij,
III in participium, uariantes, mutatum sit. Quid rigoris uox apud Latinos possit,
IIII non est meum uobiscum contendere. Illud autem in Marcello probare non
possum, quod πυρετώδη ψυχρώδεις, uel, ut ipse mauult, nec ego abnuo, περιψυχρώδεις
V eos solum dicat, qui in accessionibus febrium frigent: cadere enim in hoc mihi uide
VI tur à boni, nedum fidi Interpretis officio. Nec illud quod ῥῖγος sit tertianis pe-
VII culiaris: φρίκη, semitertianæ: περίψυξις, quartanæ.

ΤΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙ͂Α posse menses intelligi, non abnuo: sed in acori medicinis *Ex cap. 2. de*
intelligi, uel ex hoc maxime, quod Iridis modo conferre insessu ad muliebria à Dio- *Acoro.*
scoride dicitur, quam Iridem potu quidem menses ciere, insessu uero mollire & aperire muliebres locos, superius dixerat.

SI SINE uitio sermonis trahi uis Mei lincti ad superiora potest, sine uitio ta- *3. de Meo.*
men rationis, & artis præiudicio, nõ potest ad pedes usq; pertingere: pectore enim licet purgatissimi, pedes plerunq; misere affliguntur.

MVLTA sunt quæ renum calculos frangunt, uesicæ nequaquam: inter quæ *4. de Cypero*
cyperus reponitur. Propterea non sequitur, si calculum potest comminuere, ut uesicæ possit, quod est longe difficilius. nec commeat ratio, ut quod potest leuiori malo succurrere, possit & grauiori: sicut econtrario, quod grauiori, id & leuiori. quanquam nec hoc perpetuũ: nõ enim quod potest phrenitin sanare, potest & reduuiã.

IN IVRIA possessori fit, quoties possessionis fines arctiores fiunt. Quod cer- *5. de Carda-*
te de Marcello uox νεφρικῶς queri potest, cuius ambitus in omnes renũ affectus ex- *momo.*
pansus, ad eos tantũ limitatur, qui urinæ malo aliquo cum dolore affliguntur. Nec illustrare hoc est, sed in angustum ambitum uocis & autoris mentem redigere.

not. I IN GANGITIDE miror prætermissam proceritatem: cui defectui nihil *6. de Nardo.*
quod à Marcello addatur, satisfacit: quum ad interpretãda alia Diosc. uerba omnia sint apposita. Vitio ego potius uel exemplaris, uel librarij puto defectum huiusce-
modi contigisse, quàm Marcelli. Nulla enim ratio suadere mihi potest, ut dimitten-
II dum sit uerbũ in græco exemplari, cui nihil respondeat in latino: sicuti nec quod
uerbum sit ad contrarium sensum trahendum, ut in κολοβόσταχυς uerbo, quod, Mar
cello ipso teste paulò infrà, decurtatæ spicæ significat, & torosæ spicæ hoc loco cõuer
III titur. Hanc autem interpretationẽ exigui momenti dixi, non in ipso interpretandi munere, sed sequentis cõparatione, quæ meliorem partem abijci iubet, deteriore in cõpositionem medicaminũ admissa. Sic enim intelligẽdum Marcellus ipse ostendit, dicens lectionem quam sequitur & probat, omnem radicũ usum damnare, præcipereq; tanquam inutiles à reliqua nardi materia separãdas abijciendasq; esse. Seruata autem antiqua lectione quæ purgari radices docet, non adeò frigida uidetur cõstructio, si uires radicum, non spicarũ intellexerimus. Fidelioreq; habendus Interpres, qui sententiã & uerba Diosc. sequutus, simpliciter cõuerterit ad hũc modum:
IIII Vires habent &c. Sicuti & ille fidelior qui paulò post sic conuerterit: Fluctiones
uteri appositæ & sanies sistunt: quàm Marcellus, transferens: Appositæ muliebriũ locorum fluctiones sistunt, cõpescunt præterea sanies. Dicente Diosc. uno cõtextu:
V τὰς ἐκ μήτρας ῥύσεις ἰχῶρας στέλλουσι. Atq; ille rursus qui cardiogmon cordis morsum
uel erosionẽ, quàm qui stomachi erosiones καρδίας nomine, ita antiquis sicuti & recentioribus cor significante, non autem solum uentriculum, ut Marcellus affirmat.
VI Quod autem de acribus humoribus dixi, de his intellexi qui à Græcis δριμεῖς dicuntur, quos calidos esse potius quàm frigidos constat, sicut & alia quæ uere acria sentiuntur.

not. I ET ODORATVM Asarum est, & flecti aptum, &, ut sequens est, re ipsa & *9. de Asaro.*
Dioscor. sententia, nisi error in communibus exemplaribus sit, coronarium. Quod uero Asarum dicatur, alia quærenda ratio, quoniam nec caput infestare uidetur.

Sed & rosæ, & alia pleraq; caput infestantia, ad coronarum usum ueniunt: imò &
quædam odore carentia, ueluti gramen. Non cõtenderim ego, modo loquen II
di Dioscoridis magis congruere, ut caulia seminis potius, quàm totius plantæ intel-
ligantur: scribenti tamen herbæ historiã, ea uox potius significare ipsius herbæ cau
lem, quàm cuspidi simile semen uidetur, ut scilicet redeat sermo ad herbam, nec am
plius seminis sermo habeatur. Postrema tamen Diosc. græca æditio hanc litem diri-
mit, in qua nulla mentio περὶ τῶν καυλῶν. sicut nec apud Oribasium. Quicquid III
de uoce γωνιώδη statuatur, constat nullum aut caulem aut semen, angularem spe-
ciem habere, nisi uerè angulatum sit. Possunt quidem sensus deludi, nihil tamen est
quod similitudinem anguli uerè præ se ferat, quod uel orbiculare, uel ad lineam sit
rectum, uel omnino angulis priuetur.

Ex cap. 10. de Phu. SI παραπλήσιον similem proprie significat, cur mutandum in æquale? ex qua uo Annot.
ce debeat potius quãtitatis, quàm qualitatis conformitas intelligi. Pauci enim (ni fal
lor) erunt, legentes Phu æquali folio esse olusatro, qui quãtitatem non intelligant.
Interpretis officium. Secus esset, si æquali uiriditate diceretur. Aliud est interpretis, aliud exponẽtis II
officiũ. Potest hic quam putat autoris mentẽ, proprijs uerbis explicare: ille sensum
ita autori dimittere debet, ut si uerba aliã quàm ipse putat sentẽtiam tolerant, idem etiã
ferant translata. Quod in uerbo ἐμπορφύρου non custoditũ à Marcello queror, *albican*
tem addente, nec integrũ relinquente lectori, ut in alium colorẽ uergere possit puta
re. Tam dissident inter se betæ & olusatri folia, ut si quis folium ignotæ herbæ
per alterum uoluerit notum facere, ridendus sit: si reliquo etiam simile dicat. Et pro III
pterea repudiandi omnino uidentur, qui pro elaphobosco elleborum legunt.

11. de Malobathro. EPIPHORIS oculorum non semper accedere maximas inflammationes,
præter Pauli autoritatem, remedia quoq; ipsa attestantur, quorum multa sunt ual-
de calida. In postrema tamen æditione legitur ὀφθαλμικὰς φλεγμονάς.

12. de Casia. QVOD uulgò Casia nasci traditur, & aliquando in Italia frequens fuerit, non Annot.
meam infringit sententiam: siquidem de casia herba nostrates, Græci de frutice lo-
quuti sunt. Si cinamomi uocati folium, nullam cum Iride similitudinẽ gerit, ea- II
demq; in planta casia cum cinamomo crescit, non in tenebris pugnare dicẽdus, qui
casiæ foliũ, quod idem & cinamomi est, rem hoc tempore notam, nullam cum Iride
habere similitudinẽ dicit. Non lacessendi gratia, sed pro ueritate & uerbo Dio III
scor. dixi, non placere ut δηκτικὴ uox erosionem significet, quæ à cinamomo, non so
lum ubi primo gustui occurrit, sed semper aliena est. A proprie uocatis aroma IIII
De quibus aromatibus aliena sit amaritudo. tibus alienam esse amaritudinem dixi, ea intelligens quibus ad condienda opsonia
præcipue septentrio utitur: inter quæ nullus puto rheon barbaricum numeraue-
rit (quãquam odore præcellentem) ob insignem scilicet amaritudinem. Non V
igitur dicens, ad cõciliandam uino gratiam addi aromata, mecum pugnaui, sed po-
tius firmaui quod uolebam: aromatum odorem ita uino congruere, ut si qua eo ca
reant, ut cõmunia uina, arte odorata à nobis reddantur, ad æmulationẽ moschatu-
Plinij locus. lorum uocatorum, quæ natiuũ habent moschi odorem. Vt Plinium mittam, lauda
tissima fuisse apud priscos dicẽtem uina miro odore, uel (ut legendum potius mihi
uidetur) myrrha condîta. Modus loquendi Dioscoridis, & alijs in locis, & hoc VI
capite, aneurismũ pro morbo censeri ostendit. eodem enim loquendi modo utitur,
quo paulò ante in inflammationibus usus fuerat: ac si dixisset, ualere ad intraneas
omnes inflammationes, ad renes, ad uteri aneurismum. Et propterea probare nõ
possum Marcellum, ad laxandos muliebres locos casiam ibi commendantem, ubi
aneurismum legebat.

13. de Cinamomo. MEO iudicio in cinamomi bonitate non dissident Gal. & Diosc. Propinquũ di-
xit Gal. pessimum cinamomũ optimæ casiæ perfectione. Diosc. optimum cinamo-
mum optimæ casiæ effigie ac specie comparauit. Odorem Cardami, multoq; Anno
minus

minus rutæ,non esse miscẽdum cinamomo,puto quisq; existimabit,qui Galen.audiat dicentem ipsum δυσωδέστατον,ἄῤῥητόν τινα δυσωδίαν ὑπὲρ ἅπαντα τὰ ἄλλα. Et Diosc. σφόδρα δυσώδης. Neq; enim eorum iudicio standum (si qui tamen hi sunt) quibus rutæ aut cardami odor suauis est. Alioqui,si paucis credendum, omnis sensus iudiciũ in controuersiam ueniet. Consentit tamen lectioni Marcelli in ruta,ultima Diosc.

II æditio,ubi legitur, πηγανίζουσα ἢ καρδαμώμῳ ἐμφερής. De colore sic scribit Gal. τῇ χρόᾳ δ' ἐστὶ τοιοῦτον,ὡς εἴ τις μίξειε τῷ τοῦ γάλακτος χρώματι τὸ φαιὸν καλούμενον,μετὰ βραχέως τοῦ κυανοῦ καλουμένου. quæ uerba nemo negauerit magis congruere cõmuni Diosc.literæ,μέλαν,τεφρίζον ἢ τὸ οἰνῶδες,quàm ei quam magis probat Marcellus,nigrum simpliciter,& ex natura sua statuente,& ablutũ uino cinereũ reddi. In Galeni autẽ illis uerbis (ut ingenue ueritatẽ fatear)nullam agnosco corruptelam:è græca uero in latinã linguam ea melius uertant,qui utranq; me melius callent. ego neutrã mihi arrogo.

Annot. I OIONEI βότρυς. Expeditius & lucidius uerterit quispiam,instar racemi,quàm, uuæ modo: quæ enim sequuntur,alijs Dioscoridis uerbis respondent.Nec curan- *Ex cap.14.de Amomo.*

II dum hoc loco magis quomodo Plin.sed quomodo Diosc.loquatur. Nec bryo

III nia in labrusca mutanda. Si modus loquendi Marcelli,facit ut disiunctio intelligenda sit,erit etiam in prima qualitate intelligenda: eritq; sensus,eligendum quod

IIII uel recens,uel candidum,uel modice rufum. Non omnis abscessus in ulcus trãsit,multa enim sunt ulcera sine abscessu,sicuti & multi abscessus sine ulcere.Con coqui autem & discuti abscessibus potius,quàm ulceribus conuenit. Matura-

V re & discutere,dissidere ut cõtraria,dicit Marcellus: illudq; calidis,hoc plerunq; frigidis fieri. Nos uno medicamento utrunq; fieri diximus:& si à diuersis fiat, à calidis

VI tamen semper fieri: reprimunt enim frigida,non discutiunt. Coagulum fatetur Marcellus contraria facere,non tamen maturare & discutere. In hoc autem sibi tantum placuit Marcellus,ut uerbum διαφορεῖ abraserit.

Annot. I IN Indico Costo magis placet crassities, quàm species,quæ nec qualis esse de- *15. de Costo.*

II beat explicatur. Humida actu esse multa, potestate siccantia,nullus medicus ambigit. Idem autem medicamenti genus,esse forma humida & sicca, nemo dixe-

III rit. Plus potest apud me in legendo & intelligendo Dioscoride,Galeni autoritas,quàm mille antiqui codices:nec cogit ratio,ut si mel exterendi uim habet,misceri semper debeat: quando & Costo ipsi per se ea uis adest,quæ cuti alicui cõparata, quandoq; potest adeò uehemens existere,ut retundi aquæ admixtione desideret. *Plus potest Galeni autoritas apud Manard. q̃ codicũ antiqtas*

Annot. I PVLMONEM esse prætermissum oscitatione librarij,non negauerim:nunquam tamen probauerim industria Marcelli dimissum,ex reliquis uolentis intelli- *16.de Schœno.*

II gi: alia enim membra sæpenumero alia exigunt remedia. Suspicatus est Marcellus,mendam eodem cap.de iunco odorato subesse, ubi par piperis pondus dandum dicitur,quia referri ad aliud oportet quod par dicitur. Ego nihil deesse dixi,& par utriusq; pondus intelligi: nec definiri quantum semel sit dandum. Sunt tamen exemplaria in quibus addatur,drachmæ unius pondere.

ODORATVM calamum (quod ego minime puto) esse Canellam si putauit Marcellus,plus longe errauit quàm prius putaueram.In Canella enim uocata,nulli geniculi,non glutinosus lentor,non amaror,non demum aliud quicquam,quod calamis adnumerari eam faciat. Fistularis enim dici forte potest,non tamẽ calamus. *17. de Calamo odorato.*

HAVD utiq; eum probauerim patronum,qui nisi per inficias nequeat patroci- *18. de Balsamo*

Annot. I nari: per testes enim re probata,reus cliens cõuincitur. Locupletissimi autem testes,in balsami calore omnes libri Diosc.sunt θερμαντικώτατον habentes: quare male patrocinatus uidetur Marcellus, calidissimum, in egregie calidum commutans.

II Si maturare aliud est quàm concoquere,ut ipsemet fateris,quare πεπτικός, quæ unica uox est,per duas illas latina redditur? Nec per ebibita,sed per apposita,maturatio abscessuũ,quibus proprie,non ulceribus, maturitas conuenit,procurari solet.

Epispastica. Quum epispastica, teste Celso, dicantur, quæ extrahunt: ἐπισπᾶται cōmodius uer III
teretur, ni fallor, extrahit, quàm proritat. Aliud autem quandoque esse extrahere,
quàm euocare uel retrahere, nemo est qui nesciat.

Ex cap. 19. de Aspalatho. ἈΚΑΘΑΡΣΊΑΣ, ni fallor, feliciter, & ad Galeni mentem uertit Hermolaus,
putrilagines: immunditias enim ea uox proprie designat, quas eleganter (ut solet)
maluit Hermolaus dicere putrilagines. Purgationes autem, ut uiris etiam fieri con=
cedamus, non tamen dicimus eos facile uel difficile per genitalia expurgari.

20. de Bryo. VITIVM in Paulo subesse suspicatur cap. de musco, Marcellus: quia Diosco
ridi non consentit, pro Cedris Pinos dicens. Nos non Dioscoridi subscribere Pau=
lum, sed Galeno dicimus.

21. de Agallocho. LATINVM hominem debere potius Celsum sequi, quàm sibi uoces fabrica=
re, æquum mihi uidetur. Celsi uerba sunt: » Pessima his inter intestinorum mala tor
» mina esse consueuerunt, dysenteria græce uocatur.

22. de Nascaphtho. TAM diuersa est mihi in Nascaphtho à Marcello mens, quàm diuersa morus
ab ægyptia fico. Nescio igitur quare eandem mentem esse utriq; dicas, uerba uaria.

25. de Croco. NON ut accusarem Marcellum dixi, primas Corycio Croco nō dare Galenū,
sed ut monstrarem non ita stata hæc esse, ut ueluti perpetua decreta essent accipien
da. Non debuit Marcellus interpretis officio fungens, si doctis tantum Diosco Anno
rides loquebatur, uelle indoctis loqui, illudq; addere, quod non apposuerat Diosc.
& suspicionē relinquere medicis, putandi Galenum Dioscoridi aduersari, altero fla
uum, altero rubrū crocū laudante. Vt facile friabilis fiat crocus, insolandus est: II
igitur natura sua facile friabilis nō est: ergo inter notas probati croci magis proban
dus codex, non facile friabilem dicens, quàm qui facile: quem enim eligere docuit
Diosc. docet & insolare, nō ut melior uideatur, sed ut ad conterēdum aptior redda=
tur, qui natura sua ἄθραυστος erat, id est, ad conterendum non aptus. Oleracei III
nomen idem nobis significat, quod Græcis λαχανώδεις. Quid ergo interrogas me
quid significet? Dioscor. potius interroga. Nec Marcellum laudes, non solum cro=
cos hosce, sed pariter omnia olera satiua facientem. Si nemo paulò humanior IIII
ignorat erysipelas, ignes sacros à Latinis dici: nemo homo medicus nescit, erysipela
todes phlegmones dici, in quibus superat phlegmone, superatur erysipelas: non ut
Marcellus transfert, sacrorum ignium inflammationes.

27. de Inula. ὙΠΌ præpositio (ni fallor) nunquā inuenietur intus uel foris, multoq; minus
utrunq; significare. quod Marcellus facit, ὑπόλευκον καὶ ὑπόκιῤῥον, intus albescētem
& foris rubentē interpretatus. Sunt tamē codices in quibus ὑπόκιῤῥον tantū dicitur.

28. de omni oleo. SI definitio debet reciproca esse definito, definitio illa non potest recta esse, quæ Anno
tenuioris intestini morbum per inflammationem definit, quando (quod & tuipse
fateris) potest ille morbus sine inflammatione contingere. Sed præter hoc multa
sunt, quæ librū illum ex Galeni officina non exisse ostendunt. Non ut argue= II
rem inscitiæ Marcellum dixi, δύναμιν cap. de oleo, uim, non maleficium esse intelli=
gendam: sed ad rem ipsam respiciens, quoniam exulcerantia medicamenta magno
interdum nobis essent beneficio.

29. de Elæomelite. NON putasse Marcellum duas res indicari cap. de elæomelite, uerba eius de=
monstrant, ubi de secundo (ut ego quidem puto) fit mentio: sic enim ipse Diosco=
ridem loqui facit: Conficitur præterea ex surculorum corticibus eiusdem arboris
idem oleum. In quibus uerbis tria superadduntur uerba, scilicet eiusdem, & arbo=
ris, & idem. & unum mutatur leui argumēto, quia scilicet uerbum Confici, ad eam
rem spectat quæ prius non erat. Vnguen autem per se ad olei naturam accedit: sci=
mus enim unguen, quando à ligno separatū est, speciem olei habere: in ligno uero
quandiu latet, oleū nec est, nec uidetur, sed dum elicitur, confici tunc demū dicitur.

40. de oleo Laurino. QVVM alia sit ἀναστομωτικὴ, & alia χαλαστικὴ uis apud Græcos, diuersis quoq; uer
bis sunt

bis ſunt Latinis reddendæ. Igitur quoniam χαλαστικὴν communi uſu laxatiuam con
ſueuimus interpretari, ἀνασομωτικὴν aliter eſt interpretanda: Ego reſerandi uel ape=
riendi dixerim.

LICET plerunque alia cortici, alia medullæ uis ſit: cum tamen oleum terebin= *Ex cap. 41. de*
thi ex toto fructu exprimatur, ſimili ui eſſe fructui, rationi eſt conſonum. Et pro= *Lentiſcino oleo*
pterea magis probanda ultimo impreſſa exemplaria, in quibus uerba illa tacentur,
ſcilicet infrigidat, & adſtringit.

SI durum eſt, durities cap. de Maſtiche intelligere: duriſſimum certe mihi uide= *42. de Maſti-*
tur, ut cum eodem uerbo, ποιεῖ uidelicet, medicamentum cum morbo conſtruatur: *chino oleo.*
ac ſi dixiſſet, Facit ad omnes uteri affectus & ad ceromata & cœliaca. Alioqui nuſ=
piam alibi uel Dioſc. uel alius medicus, ſimplicia medicamenta, ad hæc uel illa com=
poſita facere dicit, ſed miſceri potius, uel addi.

Annot. I EADEM fides quam in Interprete exigo, facit, ut non probem herpetas dici *46. de Meli-*
malum quod ſerpit: quoniam ea uoce medici, non abſolute malum quod ſerpit, ſed *no unguento.*
certum morbi genus ſignificāt, qui uulgò formica dicitur, cuius etiam quædam ſpe=
cies non ſerpit. Sicuti nec eum probarem, qui πυρετὸν ignitum morbum interpre=
II taretur. Defenderetur certe ſatis belle Marcellus in ſcabioſis ulcerib. niſi ipſe=
met ſibi tuam defenſionem ademiſſet, eadem ſerie cum ſcabie & ulceribus, furfu=
res, perniones, & quæ ſerpunt, ſine copula pronuncians: quanquam neſcio quàm
rite ψωρώδη, ſcabies dicatur.

Annot. I SI ἐκζέματα poſſunt toto corpore cōtingere, quare ſic interpretanda ea uox eſt, *53. de Lilinò*
quaſi ad ſolum ſpectet caput? Si hoc ideo fit (ut ais) quia in uultu maiorē præbent *unguento.*
deformitatem: ſequitur, ut quæcunque uoces deformitatem aliquam denotant,
ut lepra, pſora, lichen, & id genus cætera, cum eadem uultus adiectione debeant
II transferri. ἴονθοι Galeno ſunt exigui tumores cum duritie, Marcello cicatri=
ces ἐξανθημάτων. Tantum ergo diſſidet Marcellus à Galeno, quantum cicatrices
à tumoribus.

QVICQVID dicatur, omnino ſuſpicandum in compoſitione Liguſtrini un *56. de Ligu-*
guenti mendam ſubeſſe, quoniam nuſquam tali modo componere docet Dioſc. ut *ſtrino unguen.*
incertæ olei menſuræ, certam adijciat aromatum quantitatem.

Annot. I QVARE ad noxam magis pertinere putandum ſit, hæmorrhoides Irino un= *57. de Irino*
guento aperiri quàm Cyclamine, ego certe nō uideo: nec poſſum non zelotypum *unguento.*
II putare, qui nulla occurrente ſuſpicionis cauſa, adulteram uxorem credat. Si
faucium nuncupatio late patet, in homine tamen non aſperam arteriam, ſed quod
Græci φάρυγγα, ſolet ſignificare: nec teſtimoniū Lucretij mihi probat aliud, quàm
canale animæ per arteriam ſignificari.

Annot. I IN Amaracino πυρωτικὸν maius quid eſſe quàm calore fouere, ita probaui, ut *59. de Amara-*
tu etiam fatearis, petens à me quo pacto transferenda ea uox ſit. Ego certe à te & à *cino unguento.*
Marcello hoc potius expectauerim: igni tamen ſimilem, uel, ſi dici poſſet, ignito=
riam, uel inflammatoriam uim dicerem. Hermolaus corpus adurere dixit. In=
II terpreti explicandus proprius uocis ſignificatus, qui in œdemate eſt, nō tumor ab= *Tumor.*
ſolute: communis eſt enim tumoris uox apud medicos, quatuor ſpeciebus, phle=
gmonæ ſcilicet, eryſipelati, ſcirrho, œdemati. Sicuti igitur bonus Interpres non red=
deret pro τοῦ ἀνθρώπου, animal, ita nec pro œdemate, tumorem.

RARVM aut nullum in medicina hedychroi uſum ſcribit Marcellus, à Gale= *61. de Hedy-*
noq; neglectum. Neceſſariò igitur, & non oſtendendi ſtudio, eius uſum docui. *chroo.*

ARIDAM Nardum non eſſe odoratiorem, uerba Dioſcor. minime probant: *66. de Nardi-*
niſi fortè ex eo quod πρόσφατος melior dicitur, humidam odoratiorē eſſe uelis argu *no unguento.*
mentari. Cum ſit tamē cogitatu facile, Indicam herbam non poſſe humore maden=
tem ad Græciam ferri; omnéſque ſciant, aliud eſſe recens quàm humidum, quod

contrarium eſt ſicco. Quod uero additur pro fortiſſimo argumēto, quod ſcilicet in alia præparatione annectitur ℞ ℥, certe ſatis eſt frigidū. Nulla enim ibi mentio apud Marcellum de ignauia, ſed de ſimpliciore unguenti præparatione, ſicut ſuperius de Nardo, non de parandi modo. Nihil ergo ad rem, imò facilius poſſit contrarium intelligi, eam uidelicet compoſitionem quæ prius ſcripta eſt, melius unguentum facere, hanc poſtremā ignauum. Docte autem (ut ſoles) cauſam reddis, quare toto hoc capite fœminino genere utatur Dioſcorides. Ariolabar quidem & ego quid ſimile, ſed neſciebam oſtendere. Mirum uero, quàm hæc arrideant noſtræ ſentētiæ.

Ex cap. 68. de Iaſmino ung. — ALIQVA eſſe ingrati, quæ non ſint grauis odoris, unuſquiſq; puto cognoſcit: *Annot.* multa etiam eſſe grauis odoris, quæ multis ſunt grata, multi ſciunt. In noua tamen æditione caput hoc non legitur. Sententiā meam de unguentis, per lentiſcum II potius, quàm per odoratū iuncum, qui odorandis aptior quàm ſpiſſandis, multis teſtimonijs firmare poſſem: ſed ſatis erit Dioſcoridis cap. de unguento nardino, quod odorandum dicit inter reliqua Coſto, qui iunco ipſo odorato minus eſt odoratus.

69. de Myrrha — DESTILLATIONES intelligo ad pectus fluentes, quas Græci nonnulli κατάῤῥους uocant. Leniuntur hæ materia ad nares deriuata, factisq; per eas deſtillationibus, uel auctis per myrrham, non delinitis. Nonnullos dixi, quoniam ſunt & qui catarrhum dicant fluxionem ad fauces & palatum. Quàm uero ductus ille uerborum uiolenter ad Marcelli interpretationem trahatur, non alium quàm te iudicem elegerim.

70. de Styrace — STYRACEN aliam rem eſſe à uocata Ambra, ita notum apud noſtrates & Arabes medicos, ut probationem non deſideret.

71. de Bdellio. — ONYX nota adeò res & antiquis & nobis eſt, ut nō ſit mirādum, Bdellij odorē eius ſimilitudine oſtendi. Nec ſeries ipſa orationis huic repugnat: poſſumus enim hoc modo diſpūgere: Odoratū, in ſuffitu ſimile ungui: hoc eſt, per ſe odoratū eſſe, in ſuffitu uero ſimile reddi ungui, qua etiam in ſuffitu utimur. Vel hoc pacto: Odoratū in ſuffitu, ſimile ungui: ut prius in genere dicat, deinde odoris ſpecies declaret.

72. de Thure. — PRIMAE bonitatis Thus uocatū Stagonias & maſculum, ἄτομον quidem eſt, ſed non uocatur: ſicuti album etiam eſt, non tamen album uocatur. Aſt Indicum ἄτομον, cum non ſit, uocatur.

122. de agreſti olea. — FRIGIDI humores, Gal. teſte, lata exanthemata faciunt. Igitur non bene de *Anno* finiuntur exanthemata, quod ſint exiguæ puſtulæ, quales ex urtica fiunt uel ſudore. Pituita enim albas, atra bilis nigras, nunquam rubras puſtulas faciūt. Quas uero Paulus ſubrubras & aſperas exulcerationes, exanthematum nomine nuncupauit, non à craſſioribus humoribus, ſed à tenuioribus fieri putādum. Cum igitur late pateat (ut ais) exanthematū nomen, non bene Marcellus dixit, nihil aliud ſignificare quàm exiguas puſtulas, quales ex urtica uel ſudore fiunt. Non rectius etiam II ab eo definitas puſtulas, uel teipſo teſte patet, & oculorum deſtillationes. Non III qualem putas ſaltū ego feci, ſed librarij oſcitatio, qui mediū ternionem cæcutiendo prætermiſit, ut eſt uidere legētibus hæc in epiſt. antecedēte, ubi reſarta ſunt omnia.

127. de Galla. — QVICQVID ſignificet κονδυλώδης, nullus mihi perſuadebit, modo loquēdi Dioſc. cōuenire, ut magnitudine ſimilem condylo uoluerit ſignificare. quare enim diceret paruam, & condylo magnitudine parem? Et ſi non ſatis erat paruā dicere, quia paruū relatiue dicitur, ſatis erat dixiſſe, cōdyli magnitudine eſſe. At nónne cōdyli digitorum, ita magnitudine differūt, ſicut & digiti? ſolentq; uoces huiuſcemodi deſinen

desinentiam habentes, similitudinem potius quàm æqualitatem designare, sicuti γονατώδης, uel Marcelli ipsius testimonio.

MATVRITAS (si philosophandum est) quum proprie, loquendo ut philosophi, alteratio sit, tempore absoluitur, sicuti & calefactio. Sicuti igitur mediam ca- *Ex cap. 129 de Palma.* lefactionem aquæ dicimus, non quando prope est ut sit calidissima, sed cum mediũ obtinet caliditatis gradum, ita & de maturitate censendum.

STOMACHICOS & in causone sitientes, relinquamus: ad Elaten cõuersi, *130. de Elate.* in qua ex propugnatore oppugnator effectus, in Marcellum ita irruis, ut malim cũ eo fugam capere, quàm tecum cominus decertare. Vnam tamen fugiẽdo, Parthorum more, sagittam emittam: Pollucem non dicere ramum uocari Elaten, sed palmam: nimisq; coactum uideri, ut ramus arboris πολυκάλυμμα dicatur fructus.

not. I CAPITE de Punica, πυρῆνες ais duritiem cum carne significare: Acinos ad *131. de Punicis seu Granatis.* utranq; speciem referri, quæ durum habeat & quæ non habeat. Nucleos speciem eam tantum esse quæ duritiẽ habet. sicq; uideris acinos ueluti genus quoddam statuere supra nucleum, ut sit omnis nucleus acinus, non omnis acinus nucleus. Quæ si uera sunt, idem erit Latinis nucleus, quod Græcis πυρὴν. Quare reprehensione non carebit Marcellus, pro specie genus reddens, cum æque cõmode speciẽ reddidisset. Videtur tamen Marcellus nucleũ intelligere, durã & arentem, & sine succo, rem: & propterea acinum uertisse, non nucleũ. Sed non meum hasce inter uos lites cõponere. Illud potius mihi cõsiderandum, quam rem πυρῆνα Diosc. uocauerit, ut ea si quãdo opus fuerit, uti sciam. Multa autem sunt quæ me cogãt credere, purũ sine carne os intelligere. Primo, quod nisi ea ossa intelligamus, mancus ea in parte fuerit Diosc. nihil de ipsis à succo & pulpa seclusis determinans. Secũdo, male à Galeno & Paulo compararetur πυρὴν succo, si & ipse secum succum haberet. Tertio, ossa illa cum carne, non possent (quod Dioscor. iubet) in puluerem uerti. Quarto,
II quod alij sic uidentur intellexisse, Auicenna uidelicet & Serapio. Legendum εὔτροφος non ἄτροφος, non sine ratione licet dicas, non tamen accedo: non enim ea uoce uti consueuerunt medici, nisi in his quæ abunde nutriunt. Minimi autem potius nutrimenti, quàm uel nullius uel multi, teste etiã Gal. est Punicũ intelligẽdum.

PRAETERMISSIS his quæ ad medicamenta uentrem mouentia, & Persica attinent, in Piris aliquantisper immoremur. *136. de Malis omnibus.*

HIC nonnulla dicuntur quasi medica, medicis minime consentanea. Medici ulcera non discutiunt, sed agglutinãt. Nihil enim aliud sunt ulcera, quàm discissa unitas, quæ per coalitum & cohærentiam disseparatarum partium ad integrum reducenda est, non per discussionem. Tumores uero præter naturam, inflammationes uidelicet, ignes sacros, & reliqua id genus, discutiunt, non quidem quando incipiunt, sed quando consistunt: incipiẽtes repellunt: quod longe aliud est quàm discutere. Sicuti alia sunt ἀποκρουστικὰ, quàm διαφορητικὰ: hæc enim calida, illa frigida esse oportet. Inter quæ, pira bene à Diosc, numerantur, male autem à Marcello discutiendo esse dicuntur. An uero emitti dicãtur ulcera uel abscessus, quando ad maturitatem excoquuntur, mihi (ingenue fateor) est incognitũ: sicuti illud ualde perspectum, medicamenta quæ id faciunt, concoquere & mouere pus à Celso dici. *131. de Piris.* *Apocrustica.* *Diaphoretica.*

Differentiam hanc inter repellentia & discutientia, etsi alibi sæpe clare, tamen lib. 3. de medicamẽtis secundum loca patientia, declarat Galen. dicens: Repellunt » austera & acerba, quæ communi uoce styptica dicuntur: discutiunt calida & sicca. »

PER ID quod difficilius est, ais, id quod factu facile est ostendi. Vt hoc tibi *144. de Amygdalis.* & Marcello donemus, quomodo probabitis, si ab aliqua ui potest id quod facilius effici, posse & ab eadem id quod difficilius? Potest enim imbecillis senex libellam plumbi ferre, qui non poterit myriadem. Possunt gummi in hac ui imbecilles calculum renum confringere, non tamen uesicæ. Peccat igitur quicunq; apud Dioscor.

Calculos uesicæ frangere nullū medicamen potest.

legens, Gummi calculum perfringi, adijcit id quod difficillimū, scilicet uesicæ. quod adeò difficile est, ut multi sint qui negent inueniri usqueadeò efficax medicamen, ut id efficiat bibitum. Boni itaque Interpretis officio melius functus erat Marcellus, si quoties nulla est apud Dioscoridem, medicamini cuipiā calculi frāgendi uim adscribentem, renum uesicæ'ue mentio, nihil ipse plus addidisset, quàm quod apud Dioscoridem legebat: sed integrū reliquisset legentibus medicis, num tanta uis medicamini adesset, qua uesicæ calculus posset perfringi. Sed hac de re nimis multa, ut de qua superius fuerit sermo. Receptui iam canendum, ut si quæ supersunt copiæ, ad feliciorem pugnam integræ adseruentur. Vale uir doctissime pariter & amicissime. Ferrariæ.

EPIST. III. Ioannes Manardus Barth. Tingo Pistoriensi medico S. D. Interpretatio Marcelli in reliquos Dioscoridis libros examinatur.

SVadebant olim nonnulli amici, quorum consilio in re literaria uti soleo, ut eam cum alijs in publicum Epistolam darem, in qua primum Dioscoridis librum per Marcellum latinitate donatum, consultis græcis exemplaribus, sub examen rationis adduxeram. Quibus ego morem gerere prius nolui, quàm tuam in hoc sententiam explorassem, qui ad auspicandam inter nos amicitiā ueluti proxeneta extiteras & mediator. Consultus igitur tu à me per literas, eam minime publicādam duxisti: parum decere putans, ut quæ amicè inter nos fuerāt agitata, in omniū notitiā peruenirent. Tuis itaq; monitis acquiescens, nō solum ab æditione Epistolæ abstinui, sed & examinare reliquum operis destiti: uni tibi plus in hoc tribuens, quàm plerisq; contrariū suadētibus: inter quos erant qui affirmarent, Marcellum apologiā & cōscripsisse, & Leoni pōtifici nominatim dicasse: ut uel ex hoc me quoq; ad æditionē animarent: nullam iniuriam amicis fieri dicentes, si seposito omni liuore, quisq; quod sibi uidetur, ueritatis studio & legentium usui, quieto & pacato animo, & scribit, & publicat. Nullis tamen rationibus adduci ad hoc potui, ne importunus uideri possem, si seni amico & ualetudinario negociū facesserem, & molestiam adferrem: amico præcipue alio, te uidelicet, dissuadente. Postquam uero mœstissimum de illius morte nunciū accepimus, negare itidem efflagitātibus amicis nō amplius potui, quin residuo libri perlecto, quæ secus ac ille uel legebā, uel intelligebam, annotarē. Ea qualiacūq; sunt, ad te mitto, ut uel, si tibi uidebitur, unà cum ipso Marcelli Dioscoride, quē & nunc (ut audio) sub prælo affines tui Giontæ habent, in lucē ueniāt, uel cum bona tua uenia alibi publicentur. Quanquā enim in his, ut in prima etiā epistola, nōnulla sunt quæ leuiuscula mihi ipsi etiā uidētur, nōnulla in quibus facile defendi Marcellus possit: uidebis tamē (ni fallor) multa ad rem, id est medendi artē spectātia, in quibus ille ueluti homo, atq; homo qui in libris poëtarū & oratorū magis quàm medicorū uersabatur, aperte est lapsus: quæ si incastigata remanserint, possint & multis medicis imponere, & hominū uitæ non parum obesse. Nec est ut quispiā uereatur, manibus Marcelli iniuriā hac æditione fieri. Si quis enim harū rerum illi sensus est, putādum est gauisurū potius, boniq; consulturū, quicquid bono animo, ueritatis inuestigādæ gratia, cuius inter nos agens studiosissimus semper fuit, scriptis mandatū est. Nō secus etiam te facturū confido: atq; quoscunq; Marcelli studiosos, ut faciāt, moneo, rogoq;. Nec me aliam ob causam hæc & scripsisse & publicasse putent, quàm ob ueritatis amorem, & amicorum id petentiū obsequium. Sed iam rem ipsam aggrediamur, orsi ab his quæ in fine primi libri aduersus Hermolai æditionem disputauit.

Marcellus medicæ artis imperitus.

Probari

PROBARI inquit Dioscorides, Iridem quæ sit τῇ ὀσμῇ εἰλικρινὴς καὶ μὴ νοτίζουσα. Cap.1.
Hermol. olfactu syncero non madido: Marcellus sermonis seriem & uerborum ductum ostendere ait ad Iridem, non ad odorē eius referendum participiū νοτίζουσα, & propterea, humore nō lentescens, Iris scilicet, non odor eius, conuertit. Ego ad odorem pertinere nō dubito, sicq́ propemodū ad uerbū transferrē: Olfactu syncera, nec sitū obolens. situs enim corruptionē quādam significat ex diuturna mora rei in humido loco, quæ tetrū quendam odorē spirat, qui etiā situs uocatur. Vnde Plin. crocum damnat quod situm redolet, alijsq́ locis odorē quendam terræ nominat. Situs.

DAMNAT cap.2. quod τὰ γυναικεῖα desideria mulierū appellauerit, multisq́ testimonijs probat ea uoce menses significari. In qua re certe laborādum non erat. Sciunt enim hoc quicunq́ aphorismum Hippoc. legerunt libri quinti 28. sed ostendere debuit, non aliud posse quādoq́, præcipueq́ eo loco significare: cuius contrarium nos cap. de Acoro, prima epistola probauimus. Quanquā si à nobis locus ille uertendus esset, nec Marcelli, nec Hermolai exemplo uerteretur, sed in hunc modum: Facit & insidentibus ad muliebria Iridis modo. Hermolai tamen traductionem magis quàm Marcelli probamus: satis intelligi huiuscemodi desideria putantes, per ea quæ in Iride dicta fuerant: præter enim menses, quos potam Iridem ciere dixerat, mollire quoq́ eius decoctum uteros fotu asseruit & reserare. Cap.2

Nec pariter probauerim Marcellum, id quod Diosc. dixit, misceri panacem κεφαλικαῖς δυνάμεσι, de his tantum quæ contra cephalæam componuntur intelligentem: scimus enim κεφαλικὰ à Græcis uocari, non ea tantum quæ uehementi illi capitis dolori conferunt, cephalæa uocato: sed quæcunq́ alijs etiam capitis affectibus sunt utilia: ad quem modum Celsus cephalicā emplastron quandam Philotæ nuncupauit, capitibus fractis accommodam. Et Galen. in lib. de medic. compos. secundum genera, multas tales componere nos docuit. Nihil igitur aliud uoluit Dioscor. nisi his compositionibus panacem misceri, quæ ἄκοπα, & his quæ κεφαλικὰ à Græcis appellantur: à qua sententia non multum remota est Hermolai interpretatio, misceri dicens acopis, & his quæ ad desideria capitis componuntur. Cephalica.

In θηριοδήκτοις non est ut laborem Hermolaum defendendo, Plinij in re literaria, præsertim in his quæ ad latinæ linguæ eruditionē spectant, imperatoris inuicti clypeo satis tuti. Sed illud potius notandum, quod ad rem, hoc est, ad curatiuam artem pertinet, non bene dici à Marcello, quæ à morsu bestiarum fiunt uulnera, communi aliorum curatione esse curanda: propriam enim hæc curam desiderant: & ideo Morsus bestiarū
seorsum de illis scribunt medici, quoniam uenenositatis cuiusdam & ipsa participant: ut propterea melius fuerit ubi θηριόδηκτα legimus, communi serpentibus & quadrupedibus uoce ferarum uel bestiarum morsus reddere. propriā curationē desiderare. θηριόδηκτα.

SI calumniandus est Hermolaus, Cyperi folia porraceis dicens longiora & exiliora, quæ Dioscorides Porro similia dixerat, longiora autem & graciliora: certe nec calumnia multis in locis carebit Marcellus, longe magis à uerbis Dioscoridis recedens, quàm hoc loco Hermolaus: alioqui uerba ipsa quibus ipse usus est, similem porri uidentur ostendere. Cap.4. Hermolao patrocinatur.

Defendit quoq́ Hermolaum eodem cap. uulgatus nuper codex, in quo sic ad legitur: ῥίζαι δ᾽ ὕπεισιν ὧν καὶ ἡ χρῆσις, ὥσπερ ἐπιμήκεις ὡς ἐλαῖαι συναφεῖς ἑαυταῖς. hoc est ad uerbum: Subsunt radices quorum & usus est, ueluti oblongæ oliuæ similes.

IN CARDAMOMO non ausim tueri Hermolaum, pro calore feruorem reddentem. Velim autem Marcellum, quod in alio reprehendit, in sua interpretatione cauisse, nec simili errore lapsum, unam pro alia (quod sæpe, ut prima epistola notauimus, fecit) uocem reddidisse. Cap.5.

DE nardo in ead. epist. ad Marcel. satis ostēdimus, posse cardiogmi uoce, cordis morsum intelligi. Nūc addimus, nō absolute uerū esse, quod hoc loco scribit Marc. Cap.6

Cor affectũ curari posse cõtra Marcellum.

Cor τῶν πρωτοπαθείαν, hoc est, primarium affectum offensum, nullam medicæ artis opem admittere. Scimus enim quamplures cordi primarios morbos cõtingere, qui & per se, & medici auxilio, nec difficilem curationem accipiunt. Scimus etiam, Galeno docente lib. 4. aphor. 66. aliquos medicos cordis παλμοὺς, cardiogmos uocasse: cuius contrarium asserit eodem loco Marcellus.

Cap. 7.

REPREHENDIT præterea Hermolaum, quod contra Dioscoridis præcepta nardi Gallicæ purgationes docuerit. nos uerbum ex uerbo Dioscoridis seriem uertemus, ut integrum sit unicuiq; græcas literas non callenti, uter melius autoris mentem expresserit, iudicare. Caulium, inquit Dioscorides, tantum & radicũ usus est & odor. Quare oportet ante unam diem consperſos aqua fasciculos, & à terreno emundatos, super humido sternere pauimento, supposita prius charta, posteriore autem die expurgare. Non enim simul cum paleari & alieno, id quod utile est expurgabitur.

Cap. 19

CAPITE de Aspalatho, pecus pro embryo trãsfert Hermolaus, Apuleij herbarium sequutus: quod arguit Marcellus. Ego alijs hanc litem dirimendam relinquo, contentus signasse autorem, quem fortè Hermolaus est imitatus.

Cap. 28.

IN OLEO, cap. 28. pro uoce μαλακτικὸν, non bene dictum ab Hermolao putat, lenit, referendum ad aluũ iudicans. Ego cum superius μαλακτικὸν γαστρὸς oleum dixerit, libentius hoc loco intellexerim, uim molliendi quæ obduruerint. Non agnosco etiam in uerbo καθαίρειν, mitiorem illam quam Marcellus, purgationem: cum uideam Hippoc. in uehementibus purgationibus, ualdeq; laboriosis ea uti, & cathartica à medicis dici, etiam quæ cum magna ui purgant, sicuti elleborus & scammonium. Ad fœminas Hermol. retulit, quod de ileosis eodem cap. scribit, quia (ut ego quoq; in meo) & ipse in suo codice πρὸς τὰς εἰλεώδεις legebat.

Cathartica.

Cap. 50.

CAPITE de Ocimino unguento, in uulgatis nuper codicibus, nulla Ligustri mentio: ut mirum uideri non debeat, si aliter Hermolaus quàm Marcellus legerat, non consentientibus sibi inuicem exemplaribus, neq; ulla suppetente euidenti ratione, quare una præ alijs lectio probanda sit. Ego tamen potius eam laudauerim, in qua non nominatur Ligustrinum unguentum, ceu adhuc incognitum, nec cuius antea docuerit Dioscorides confectionem.

Multa & alia in Hermolai interpretatione taxat Marcellus, quæ ad secundum librum festinans, consultò prætereo: uel quia leuioris notæ, uel quia in prima epistola defensa, uel quod in eis ego quoq; peccatum cognosco, aut Hermolai, aut, quod libentius crediderim, librarij. Placuit autem breuitatis gratia alium modum in sequentibus libris sequi, uerba uidelicet Marcelli quæ castigationem desiderare uisa fuerint, signando: dehinc prima litera mei cognominis præsignata, addere quæ, mihi uidentur: & hoc absq; ulla præfatione, locũ duntaxat libere notans, integrumq; lecturis relinquens, utram sentẽtiam maluerint approbare: non enim tantum mihi arrogo, ut mea uelim quasi extemporanea, Marcelli meditatis, absq; magna indagine præferri.

LIBRO SECVNDO.

Cap. 2. de terrestri Erinaceo.

Renum cum urinæ malo aliquo doloribus.] MAN. nephriticis ait Diosc. Nos autem in epistola superiore ad Marcellum ostendimus, non bene eam uocem sic uerti, ut Marcellus semper facit.

Solidæ partes in aquã resolui non possunt.

Toto corpore resoluentibus se in aquæ naturam solidis partibus.] MAN. multi hic errores: neq; enim solidæ partes uel in hoc, uel in alio morbo in aquam resolui possunt: nec tumor qui in membris hyposarcidio laborantibus ostenditur, ab aqua, sed à pituita fit.

Et his, quorum corpus macie conficitur.] MAN. legendum elephantiosis, & his qui

his qui mali sunt habitus. Verba enim Dioscor. sunt, ἐλεφαντιῶσι καὶ καχέκτοις.

Maiore ui tamen urendo exulcerat.] M A N. ad uerbum, caustici magis sunt. Cap. 4.

Vtilissimum & utilissime.] M A N. lege utilem & utiliter.

Difficillime eadem corrumpitur.] M A N. difficile. 9

Facillime.] M A N. facile.

Fluuiatiles uirus habent.] M A N. βρωμώδης à Dioscoride dicitur.

Syluestribus.] M A N. syluestres, ut uidelicet cochleas ipsas syluestres intelligas.

Possunt crematæ omnes] M A N. crematæ earum testæ.

Viuentibus cochleis exempta caro.] M A N. lege, uiua caro.

Præsenti remedio.] M A N. φανερῶς, id est, aperte. 10

Spica folio ue nardi.] M A N. lege, spica nardi, aut folio, aut malobathro. 16

Venenatorum morsibus.] M A N. θηριοδήκτοις, quæ uox mihi ferarum morsus significat, ut primo libro dictum. 24

Τένοντας uideo appellari omnes chordas, tendones à nonnullis uocatas, non tantum ceruicis, ut Marcellus putauit, esseque rem à neruis diuersam, sicut & copulæ sunt, quibus ossa inuicem copulantur. 25 Tenontes. Copulæ.

Fauces.] M A N. ἀρτηρίας, id est, asperas uocatas arterias, quæ aliud sunt à faucibus, ut primo libro dictum est. 26

Salsamentoso liquore fouentur.] M A N. εἰς ἐγκάθισμα, id est, si in eo sedeant.

Rabidorum canum.] M A N. simpliciter canum scripsit Dioscorides: sicuti aliàs sæpe, ubi Marcellus rabiem addidit. Morsus uero canum absolute per uocem κυνοδήκτων esse intelligẽdos, Galeni testimonio patet, in hoc Dioscoridem non probantis, quia nihil propriũ habere morsus canis non rabidi uidetur, quin idem adsit aliis quoque morsibus. 30

Sistat & emendet.] M A N. communis lectio, ut ipse quoque Marcellus testatur, habet ἀποκαύσει, id est, inurat: & satis quadrat, siquidem à Galeno & aliis, pleraque urendi uim habentia, dysentericis iniiciuntur. 31

Eius canali.] M A N. οὐρητικῷ πόρῳ, id est, meatui per quem lotium egreditur. 33

In aquosis & humidis.] M A N. legendum ὑπὸ τὰς ὑδρίας, id est, sub hydriis: intelligendasque situlas aperte docet Galenus, dicens plurimos ruri sub his hydriis nasci, quibus à fontibus aquas rustici ferunt, & prope focum reponunt. 34

Arcentur excitandæ in pedibus.] M A N. clarius Dioscoridis mentem Hermolaus est assequutus, attritus calciamentorum conseruari dicens absque inflammatione, ut scilicet intelligamus locum à calciamẽtis læsum, his pulmonibus ab inflammatione defendi. 37

Nyctalopas uocat Galenus, sicuti & Paulus, eos qui interdiu uident, uesperi parum, noctu nihil: ut uel ex hoc intelligi possit, libros Definitionum, & Isagogen (quorum autoritati Marcellus nimis credens sæpe lapsus est) non esse inter Galeni commentaria numerandos. 38

Aliquot diebus.] M A N. ἱκανὰς ἡμέρας, multis diebus, ego libentius cõuerterim. Galenus continuè. 40

Lichenis seu impetiginis naturam, non bene descripsit Marcellus: fœditas enim quædam est scabie leuior, nisi ex earum numero sit quæ feræ dicuntur. 41

Soleæ.] M A N. δέρματα, id est, pelles, scripsit Dioscorides. 42

Cibum in stomacho non continentibus.] M A N. στομαχικοῖς, scribit Dioscorides. Ego uel eadem uoce scriberem stomachicis, uel uentriculi imbecillitate laborantibus, sicuti etiam libro primo latius monui. 43

Gallorum uero.] M A N. in secunda Dioscoridis æditione ea uerba sunt addita, quæ à Marcello afferũtur. Ego uero apud Galenum lego ἀποκρατητικὴν δύναμιν, id est, retentricem uim ius simplex gallinæ habere. Et propterea suspicor in uerbo

ὑπὸ κρωδίου, apud Dioſcoridem mendam eſſe, fuiſſeq́ eandem utriuſque ſententiam, gallinæ quidem iunioris ius uentrem adſtringere, antiquorum gallorum purgare: iudicandum tamen hoc peritioribus relinquo.

Eorundem in ſenectute gallorum.] MAN. accreuiſſe hoc remedium Dioſcor. cum Marcello ſentio.

Cap. 44 Glutinat.] MAN. græcè ἐμπλάττει, quod uerbum aliam proculdubio habet ſi-
Emplaſtica. gnificationem, ut Galen. docet lib. 5. de ſimplicib. medic. Emplaſtica enim ea eſſe dicit quæ ita hærent corpori, ut auelli difficulter poſſint, meatusq́ obſtruant.

46 Craſſioribus cruribus.] MAN. μεγαλόκωλος, inquit Dioſcorides: & propterea magis placet, ut magnis, quàm ut craſſioribus dicatur: & extremis membris, nō tantum cruribus.

49 Lapillos inuenies duos.] MAN. legit, lapillos inuenies, ex quibus duos accipies. ſic enim loquitur Dioſcorides, & experientia ipſa plures inueniri teſtatur.

Bucculæ.] Dioſcor. δαμάλεως.

52 Cum ſpinæ quam tragacantham appellant.] MAN. non addit tragacanthon Dioſc. niſi poſt ueſicæ dolores. & Galen. qui ad reliquos hic enumeratos affectus, præter ueſicam, laudari hoc cornu dixit, tragacanthæ nō meminit: quo fit ut Barbarum in hoc magis probem, doloribus tantum ueſicæ tragacantham addentem.

54 In ſummum corpus calorem trahere.] MAN. Quum ſimpliciter dicat Dioſcor. quod calefaciunt, neſcio quare Marcellus tot uerba addiderit.

Antidotis ad ciendam urinam factis.] MAN. non ſic Dioſc. ſed quod antidotis miſcentur ueluti urinam mouentes.

56 Plagellæ confricatus.] MAN. Dioſcor. ſententiam non bene expreſſit Marcellus: iubet enim Dioſcor. emolliri hoc animal cum aliquo ex uocatis Splenijs, mox fronti aut temporibus apponi.

57 Pellit.] MAN. ſcribe uel intellige, amouet uel aufert: quod etiam ipſemet Marcellus teſtatur.

62 In confeſſo apud omnes.] MAN. ὁμολογεῖται ſimpliciter dixit Dioſcor. hoc eſt, creditur, uel in confeſſo eſt.

63 Saporis & ſucci.] MAN. alterum intelligi oportet, non utrunque. εὔχυμον dixit Dioſcor. quæ uox mihi eo loco boni ſucci ſignificat: ferè enim eo ſolo ſignificato in uſu medicorum ea uox eſt.

Aliud tamen mollit.] MAN. neſcio quare additum ſit, tamen.

Pingue.] MAN. adde, ualde.

Ideoq́ non tantopere utile.] MAN. lege, non adeò autem ſtomacho utile.

Magis aluum ſoluunt & turbant.] MAN. εὐκοιλιώτερα, id eſt, uentri meliora: nec ulla hic de turbatione mentio.

Et uomitiones.] MAN. lego, nauſeam.

Papularum eruptiones.] MAN. exanthemata Dioſcor.

Heminis per interualla temporis uſque ad quinas.] MAN. clarius meo iudicio Hermolaus: heminis per interualla ſingulis uſq́ ad quinas.

64 Corpus auget.] MAN. carnem facit.

Ab elixatione ſtatim ſepoſitus.] MAN. lege, expreſſus, ſcilicet ἐκθλιβείς.

Facillime digerit.] MAN. clarius Hermol. & fidelius: facilis reddi, id eſt, facilis diſtribui in mēbra: hoc enim ſignificat εὐανάδοτος uox, qua hoc loco Dioſc. uſus eſt.

65 Pingue nitensq́.] εὔτροφον.

Puſtulis ſimiles.] MAN. cum puſtulæ ueræ ſint pſydracia, miror quare ſimiles puſtulis dicat.

Viroſum.] δυσώδης, id eſt, mali odoris.

Deradito.] MAN. penna, addit Dioſcorides.

Ex aceto,

Ex aceto,oleo.] M A N. lege,ex aceto & oleo,uel uino.
Concretum sanguinem.] M A N. hac lego in ultimo impresso Dioscoride: ad utrunque tamen ualere testis est Galenus. Cap.66 67

Fœminarum mensibus accommodus.] M A N. πρὸς τὰ γυναικεῖα,id est,ad muliebria.& latius patet,ut primo libro demonstrauimus.

Albuginibus.] M A N. ἀργέματα aliud sunt quàm λευκώματα, quæ significant albugines. 70

Et puerorum ulceribus.] M A N. adde, oris.

Præsenti utilitate.] M A N. hoc in Dioscoride non legitur.

Matricum equarum quæ admissuræ inseruiunt.] M A N. magis probo ut legatur, admissariorum equorum quos matricibus equabus præferendos existimo, Galeni & Arabum testimonio,cui & res ipsa suffragatur, cum mares fœmellis sint calidiores. 71

Si prægnantes eo linantur.] M A N. nescio quomodo additum sit,prægnantes, quod uerbum in Dioscoride non legitur. Alioqui prægnans periclitatur,potius ut aborsum faciat,quàm ut sterilis sit.

Et ulcera quæ à serpendo herpetas dicunt.] M A N. non ulceris nomen herpes est,sed tumoris,ut primo libro à nobis ostensum est. 72 Herpetes.

Et ulceribus quæ thymos uocant.] M A N. nec thymi ulcera sunt, sed ad uerrucas pertinent. Thymi.

Caprinum tritum.] M A N. lege,aprinum.

Inter duos neruos.] M A N. hoc non legitur in Dioscoride.

Exterit urina.] M A N. hic additum est,urina: quæ uox facit,ut de humana loqui uideatur,non de canina. 73

Quæ pascendo serpunt genitalium uitia.] lege,& genitalium:ita ut quæcunque serpunt,atque etiam quæ in genitalibus serpunt,intelligatur.

Colore rutilo.] ὑπόξανθα,id est,subflauo. 74

Tynnorumque salsæ carnis cibi.] M A N. scribente simpliciter Dioscor.ὁ τάριχος, nescio quare Marcellus ad Thynnorum tantum salsuram contraxerit.

Exulceratæ uesicæ.] κύστιν κεκακωμένην. quæ uox non ulcera tantum, sed mala omnia significat.

In calefaciendo & extrahendo maxima.] M A N. ualide calefacere & trahere dixit Dioscorides,non maxime.Galenus in secundo ordine ad tertium usque calefacere,ac uehementer attrahere. 76

Luteo colore.] M A N. fidelius,& ad rem accõmodatius Hermolaus,in luteum uergens. μηλίζοντι scripsit Dioscorides. 77

Rabidi canis.] M A N. tacendum erat rabidi,ut suprà.

Plantarum uitia callos,scilicet in pedibus.] M A N. Diosc.callos non nominat.

Maxima molliendi refrigerandique ui.] M A N. uerborum ductus monstrat panem esse frigidissimum,quod & falsum est,& à Dioscoridis mente alienum.

Præsertimque admixtis succis herbis.] M A N. lege,mixtus herbis succisque quibusdam. & est sensus,panem crudum quibusdam herbis aut succis mixtum, uim habere refrigerandi.

Quæ tamen ex farina eius ptisana facta est, ob expressum in coctura succum.] M A N. duo uerba addit Marcellus,quæ ptisanam Diosc.turbant,farinam uidelicet & expressionem. Nunquam enim miscenda farina,nec exprimendum hordeum, nisi quando succum ptisanæ,non ptisanam uolumus parare. Et propterea laudanda in hac parte Barbari interpretatio,quæ hoc pacto iacet: Ptisana magis alit quàm polenta,quoniam hordeum coquendo succulentum fit. 78

Tumores collectionesque omnes.] M A N. clariorem fideliorem que fecisset inter-

pretationem, dicens, œdemata & phlegmonas.
Durities mollit.] MAN. συμπέσσει, id est, concoquit.
Expressus cum aqua.] χυλωθέν. Hermol. fidelius, insuccata.
Postremo quæ in finem capitis huius septuagesimioctaui adnotantur à Marcel-
lo de polenta, ptisana, & ea quæ à Græcis uocatur ὠμήλυσις, Galeno & bonis medi-
cis non consentiunt, & propterea repudianda sunt, & ex legitimis Galeni scriptis
Polenta. modus colligendus, quo tria illa sunt parãda: Polenta quidem ex uiridi adhuc hor-
Ptisana. deo: Ptisana ex sicco, integro, plenè cocto: Omelysis ex eodem sicco, mola in pul-
Omelysis. uerem, hoc est farinam, redacto.
Cap. 81 Quæ mirifice nutrit.] Dioscor. ἱκανῶς, id est, satis.
85 Cremor.] lego apud Dioscor. χυλός. quæ uox mihi succum, & sæpe etiam Mar-
cello significauit.
90 Stellionum & Cerastarum morsibus.] MAN. ut legẽdum putem Colicis, loco
Stellionum, præter communem lectionem, facit conformitas Arabum, & Serapio
nis præcipue, qui uerbis Dioscor. hoc dicit. Facit & res ipsa, modice enim calet Sesa-
mus, & pinguedine tenacitateq; sua mollire aluum potest.
91 Cum bitumine.] MAN. communi lectioni concordat idem Serapion: nec ui-
deo cur suffiri non possint lolium & polenta.
93 Facit ad collectiones.] MAN. phlegmonas ait Dioscorides.
94 Omnes intus forisq; inflammationes.] MAN. labitur hic Marcellus, idq; pec-
cat quod in alijs reprehẽdit, scilicet quod uocem φλεγμονὰς, quam priore capite col-
lectiones, hoc iam loco inflammationes uertit.
Aut despumato melle.] Dioscor. ἑφθῷ, id est, cocto: nulla enim res est quæ co-
gat, ut hoc loco despumetur.
Ex ficulneo cinere.] MAN. κονία Dioscor. quæ ex quolibet cinere fieri potest, si
Conia. Galeno credimus, id quod ueluti ablutio cineris est, Coniam uocanti.
95 Renes tamen & exulceratam uesicam lædunt. MAN. Modus iste loquendi
ostendit Cicera simpliciter renes lædere, quod ueritati repugnat: & propterea sic ad
uerbum fidelius quis transferret, Lædunt autem & uesicam exulceratam & renes.
96 Insomniosa est.] MAN. δυσόνειρος, id est, mala faciens somnia.
In ultimæ impressionis græco codice additur, media in calefaciẽdo & infrigidãdo.
Strumas.] MAN. Nulla hic de strumis mẽtio: nec tanta uis fabæ est, ut hoc præ-
stare possit, nisi fortioribus medicinis adiuta.
Discutiunt ijdem strumas.] MAN. facit hoc ut credamus strumas superius le-
gi non debere: estq; rationi magis consentaneum, alumini & antiquo oleo associa-
tos cortices hoc facere posse.
97 Asia Ciliciaq;.] MAN. non hoc Dioscor. sed quod plurima quidem nascitur in
Aegypto: tamen in Asia quoque & Cilicia palustribus locis inuenitur. Exigui mo-
menti scio esse hunc errorem, sed à suscepto mihi munere non alienum uisum est,
etiam ad hæc minora aliquando descendere.
98 Grauia & tumultuosa somnia.] MAN. eadem hic quæ cap. nonagesimosexto
de faba uox, hoc est, δυσόνειρος, aliter tamen à Marcello uersa: quod Marcellus cre-
brò in alijs reprehendit.
Aut siccis rosis.] adde, & synceris gallis.
Quæ omnia post cocturã abijcienda erunt.] MAN. non omnia abijcienda di
cit Diosc. sed gallas tantũ, ueluti rem cibo minime idoneam: post gallarũ enim men
tionem statim addit, αἵτινες μετὰ τὴν ἕψησιν ῥίπτονται. hoc est, quæ, uidelicet gallæ, post co
cturam abijciũtur. Esse autẽ hanc meliorẽ lectionẽ ex hoc ostenditur, quod post illa
uerba, Rhum cum alijs enumerat. Alioqui quare pira, & cotonea (ut alia mittam)
à pultario sunt abijcienda: taceo Serap. autoritatẽ aperte huic lectioni suffragantẽ.

Cruſtas erumpit.] M A N. intellige, ab uſtione factas: ἐσχάρας enim dicit.

Verum oportet diligentiſſime Rhum cum aceto illo decoquere.] M A N. fidelius quis, ſi non adeò eleganter, hoc pacto conuerterit: Oportet autem acetum accurate illi concoquere: niſi enim hoc feceris, uentrem turbat. ſic enim integrum erit legenti, uel de lente, uel de Rho ſeu Rhu intelligere.

M A N. Phaſiolum aliud eſſe à phaſelo, ex Galeni ſententia in quadam noſtra epi- Cap.99 ſtola oſtendimus, uocarique à Theophraſto dolichum, latine eruiliam.

Et his quæ contra uenenata ad leuandos ſomno dolores conficiuntur.] M A N. 102 Tot uerbis duo nobis Dioſcoridis uerba reddidit Marcellus, nec ſcio an recte: anodynis enim Theriacis miſceri rapi ſemen dixit Dioſcor. Sunt autem anodyna medi- *Anodyna.* cis, non ſolum quæ ſomno, ſed multo uerius quæ caloris moderamine dolores mitigant: quod etiam non ſemel dictum eſt in alia epiſtola.

Cutem ſubeuntibus aquis, lienoſiſque utiliter raphanus emplaſtri modo imponi- 104 tur.] M A N. fidelius hoc pacto uerbum uerbo reddideris: Cortex cum oxymelite ſumptus uomitum magis mouet, aqua intercute laborantes adiuuat. Emplaſtri uero modo applicitus, etiam lienoſis conducit.

Marinam braſſicam folia habere longiſſima & tenuiſſima, ſcribit Dioſc. Marcel- 111 lo interprete. Ego in uno exemplari lego, longa & tenuia: in alio, longa tantum.

Adſtringũt ambo.] M. oẽs legẽdũ, tres eñ numeratæ ſunt, & πᾶσαι ſcribit Dioſ.

Annotat Marcellus ſub finem huius cap. de Braſſicis, quod ſolis uenenis & uenenatis antidota reſpondent. Ego autem aperte cõtrarium uideo Galenum dicere in principio libri de Antidotis, & Paulum Galeni uerbis lib. 7. ſuæ medicinæ.

De Plantagine maiori Marcellus ait, Latiore folio & oleris figura.] M A N. πλα- 115 τύφυλλον ἢ λαχανῶδες. ad uerbum, latifolia & oleracea. Nec ſcio diuinare, quænam ſit oleris figura, quum nõ minor ſit in oleribus figuræ uarietas, quàm in reliquis herbis: niſi fortè braſſicam per olus intellexerimus, ut fieri poſſe alibi docuimus.

Et canum morſibus ſubuenit.] M A N. mirum quare non addidit rabidorum: non quia id uerbum addat Dioſc. ſed quia ita conſueuit κυνόδηκτα interpretari. Dimiſit quidem combuſta, quæ Dioſc. cæteris coniunxit.

Plantaginis olus.] M A N. ecce quod plantago inter olera numeratur, & ut olus *Plantaginẽ ole-* eſtur. Pro beta autem dicit dari cum lenticula, quoniam conſueuerãt antiqui betam *raceam eſſe.* miſcere lenticulæ, ut teſtis eſt Galenus.

Veſicæ calculi.] M A N. λίθους ſimpliciter ſcribit Dioſc. neſcio aũt quæ cauſa impu- 116 lerit hunc uirum ut ſemper adderet ueſicæ, quum longe difficilius ſit hos quàm eos qui in renibus ſunt & frangere & educere, ut in epiſt. ad ipſum Marcel. dictum eſt.

Sunt qui ſerpyllum.] M. in noua Dioſc. æditione additur ἀγρίου, id eſt, ſylueſtre. 117

Vtrunque genus.] M A N. hæc uerba in nullo exemplari lego, eaque accreuiſſe omnino credo, cum ſint primi Siſymbrij medicinæ, proprio cap. plenè recitatæ.

Cubitali altitudine.] Dioſc. non cubitalem, ſed fermè cubitalem dixit. 118

In duos ſtatim folioſos.] M A N. magis placet, ceu rei ipſi magis accõmodatum, ut undique folijs plena Batis iſta dicatur: non enim uideo quod in duos ſtatim ramos ſcindatur.

M A N. Quum hæc herba non ſolum in cenſu olerum reponatur, ſed & ipſa & 119 radix in cibum uenire à Dioſcoride dicatur, magis credendum his qui eam uulgò dici herbã ſtellæ, qua in acetarijs paſſim utimur, quàm his qui Capreolam, uel aculeatum gramen dicunt, iumentorum potius quàm hominum cibum: quanquam nec illi ſine ratione ſunt loquuti, ob Pſyllij ſimilitudinem.

Angulosus.] M A N. γωνιοειδὴς: quam uocem aliter (ſi rectè memini) primo li- 120 bro cap. de Aſaro, interpretatus eſt, ſcilicet angulorum forma; ubi nos diximus, nihil angulorum formam eſſe poſſe niſi angulos habeat.

Cap. 121 Aliter legitur capitis huius initiũ in recens ædito græco codice, in hunc modum: Seris ſyluestris eſt & domeſtica. Syluestris, Picris aut Cicorion uocata, latioribus folijs conſtat, meliorq́; ſtomacho eſt quàm domeſtica. Domeſticæ rurſus duplex genus eſt &c. Non facile autem concordauerint ea quæ Dioſcor. uerbis à Marcello dicuntur, cum his quæ ab eodem dicta ſunt in commentario.

122 Liquore lactis.] in meo Dioſcoride nulla lactis mentio.

Inanem.] κοῦφην, id eſt, pondere leuem.

123 In ardore febris, ſumma corporis ſuperficies.] MAN. πρὸς καυσουμένην, id eſt, cauſum patientem. Eſt autem cauſus, febris ab incendio ſic nominata.

Cauſus.

125 In ſomnioſis potum ſemen eius opitulatur.] MAN. lege, uel ipſomet Marcello docente, Venerem aſſidue ſomniantibus opitulatur, & concubitum arcet.

130 Pulmonum inflammationibus.] MAN. neſcio unde accreuerit Marcello uox pulmonum, quæ huic loco abſq; dubio minime congruit.

Quibus atra bilis nocet.] MAN. fidelius, quibus atra bilis gignitur.

131 Et ſine folijs.] MAN. ſub pinguibus folijs lego in nouo Dioſcoride.

Albeſcente & in luteum inclinante.] MAN. ego inuenio, ſubalbo, uel ad luteum uergente.

Creditur.] δοκεῖ, id eſt, uidetur.

Inter legumina.] MAN. adde, quædam.

138 Folia ipſa.] MAN. lego, ipſum porrum, ſine foliorum mentione.

Carbunculos.] MAN. ἐσχάρας, id eſt, cruſtas ex aduſtione relictas: ita enim & ipſe Marcellus alibi conuertit.

140 Erodendi.] MAN. δηκτικά: quæ uox, ut primo libro monuimus, mordendi potius quàm erodendi ſignificationem habet.

Extenuant ſtomachi ueluti ex repletione faſtidia.] MAN. λεπτυντικά, διψώδη, ἀσώδη. Legendum ergo, ſi error fugiendus, attenuant, ſitim faciunt, & ſtomachi ueluti ex repletione faſtidia.

Laxant.] MAN. clarius & ſecurius uerteris, ſi referant dixeris: laxandi enim uis alia eſt medicis quàm aperiendi. Addendum etiam, à cortice purgata. Sic potes ad uerbum fideliter conuertere: Excrementis, hisq́; præcipue quæ per hæmorrhoidas exeunt, aditus aperiunt: pro balanis etiam ſubijciuntur, exſquamatæ & oleo immiſſæ.

Rabidorum canum.] hic etiam abſq; cauſa additum eſt, rabidorum.

Σκύβαλα non bene interpretatur Marcellus aridiora ſtercora, uulgus potius medicorum, quàm Galenum & alios bonos ſequutus, quibus ea uox omne ſtercus ſignificat, non id tantum quod plus nimio aruerit.

141 Concreto capite.] lego, μονοκέφαλον, id eſt, uniceps, uel unius capitis.

Porri modo, & reliq.] MAN. omnia hæc uerba deſunt in nouo græco codice, uſq; ad eum locum, Vocantq́; in eo: quæ neq; à Serap. afferuntur.

Erodit.] MAN. nihil lego in meo Dioſc, quod illi uerbo reſpondeat.

143 Nec rubeat.] μὴ κατάξηρον καὶ κατάπυῤῥον ἀδρόν. Hermolaus negationem ad primam tantum dictionem ferens, quod nõ obaruerit dixit, quod rubens adultumq́; ſit. crediderim ego ruborem in bono deſiderari.

Eaq́; ratione.] MAN. Marcellus Hermol. taxat, purgare per ſternutamẽta ſinapi dicentẽ, cum nulla ſit eo loco in Dioſc. purgationis mentio. Nec (iuxta euãgeliũ) qui in alieno feſtucã, in proprio oculo trabem uidet, addens & ipſe uerba hæc, Eaq́; ratione: dicente ſimpliciter Dioſc. cõmitialesq́; iuuat. Et paulò poſt ſcribente Dioſcoride, mixtum ficis, & ad ruborem uſq; impoſitum, coxendicum dolores iuuat, nec plus: ipſe uertit, Fico mixtum ſubactumq́; ſinapi, mox impoſitum uſquedum cutis cum cruento rubore exulceretur, coxendicum dolores lenit. Vbi multa uerba ſuper

ba superaddita, quiuis facile agnoscit: sed quod peius est, sensum quoque mutatum: non enim quæcunque ruborem cuti inducunt, uim exulcerandi habent: experientiaque quotidiana cognoscimus miscellam hanc, ex ficis & sinapi, ruborem tantum, non ulcus inducere; quod etiam si faceret, non est tamen hoc loco à Dioscoride dictum.

Aut cera.] M A N. aut cerato.

Farinæ modo.] ὡς ἄλφιτα, id est, ut polenta.

Ad extrahendũ.] ἀντισπαστικαῖς. sic autẽ uocant medici ea quæ ad aliũ locũ trahũt. ἰχῶρες, Galeno sunt tenues corporis superfluitates.

Aequale nasturtij semen est.] M A N. ἔοικε, id est, simile est.

Strumas præterea absumit ex muria illitum.] δοθιῆνας τε ἐκπυοῖ σὺν ἅλμῃ καταπλασθέν. Hermolaus, furunculos concoquit cum fermento. Ego scribendum puto, furunculos ad suppurationem ducit, cum muria cataplasmatis forma applicitum. Hermolaus Plinium secutus est. Marcellus, ut existimo, codicis sui fidem. Ego mei, & præterea Arabum consensum. Cap.144

Et circa caulem.] additur in meo codice, totum. 145

Flos illi albus.] M A N. subalbus, id est, modice uel parum albus.

Et circa domos.] ἐν ὁδοῖς καὶ τοίχοις καὶ τῶν θριγκῶν, hoc est, semitis, parietib. & uallis.

Acerrimum.] M A N. acre.

Candidi flores.] ego lego tenues, facili in græca dictione lapsu, λευκά, pro λεπτά. 146

Purulentis excreationibus.] ἐμπύους, uulgus medicorum empyicos uocant, latine suppurati dicuntur. 147

Occulti cancri ab Hippoc. & græcis medicis dicuntur, qui in penitioribus partibus & latentibus constituti sunt. Hos enim non esse curandos docet Hippoc. libro 6. Aphorismorum. Eos uero qui in extimis membris nondum ulcerati sunt, qui & ipsi occulti dici possunt, incertum reliquit ex aphorismi uerbis Hippocrates, Galeno teste, an curari deberent. Nihil igitur uetat quin κρυπτά, & hic Carcinomata intelligamus, ea quæ in intraneis partibus sunt: imò non absque magno periculo, potest Irionis semen exterioribus Cancris adhiberi.

Nigrum maiore acrimonia est quàm candidum.] M A N. additur in meo codice ἥδιον, id est, suauius. 148

Tabidum.] M A N. ἄτροφον, id est, quod nutrimentum non sentit.

Cum Taminia uua.] M A N. σὺν σταφίδι: nec additur Taminia.

Somno idem dolores leuat.] M A N. ἀνώδυνον. Quid uero sint anodyna, suprà non semel ostensum est. additur etiam salubre.

Somnum & appetentiam cibi conciliat.] M A N. nulla hic etiam somni mentio. nec uideo quare salubritas in somnũ mutari debuerit, præsertim cum ea quæ somnum faciunt, frigere potius quàm calere oporteat.

In cremanda lente.] M A N. in meo codice non φακός, sed ὡς φασιν, quod latine sonat, ut dicunt.

Potionibusque.] M A N. εἰς πόματα ποτισμοὺς, id est, his quæ præbibuntur. Hermolaus propinamenta uocat. 149

Hepaticos seu iocinorosos eos intellige, quibus imbecille iecur est, absque dolore tumoreque. atque ex hoc cognosce, parum libro credendum de Definitionibus, falsò Galeno inscripto. 150 Hepatici.

Sapore acri.] M A N. adde, leniter. ἠρέμα.

Lienes minuit.] lege, liquat. 153

In nouo Dioscoride totum hoc quinquagesimumquartum supra centesimum de altera Cyclamino caput deest. 154

Capillamentorum Croci rutilo colore.] M A N. non tot uerbis utitur Dioscor, 156

ſed tantum κροκίζων, id eſt, ad crocum uergens, uel crocum referens.

Radix eſt illi rotunda.] MAN. addit Dioſc. πωσῶς, id eſt, quadantenus raphano ſimilis. Ego lego ἀρῷ, & in meo Dioſcor. & apud Galenum.

Eſt ſemini ſuccoq́.] MAN. non ſic lego, ſed ſeminis ſucco: nec aliter legẽdum: ſiquidem primo de ſemine, quod fortius eſt, Galeno teſte, ſecundo de radicibus, tertio de folijs agit.

Inungũtur eo etiã utiliter carcinomata. MAN. belle hoc quidẽ, ſed nõ plenè Dioſcor. exprimẽs: ςέλλειν enim dicit, hoc eſt, ut mihi uidetur, ſiſti, ne ad deterius labãtur.

Phagedæna. Phagedæna ulceris ſemꝑ nomẽ eſt apud Gal. nunq́ inexhauſtæ cibi appetẽtiæ.

Cap. 159 Sordida ulcera, quæ paſcendo ſerpunt.] Clarius ſic legeris, Sordida ulcera, & quæ paſcendo ſerpunt.

Floret per meſſem.] MAN. Quæ ſequũtur uſq́ ad capitis finem, in meo Dioſc. non leguntur, & accreuiſſe ea credendum eſt, ut Marcellus quoq́ notauit.

161 Ex melle & aceto.] ego lego, uel aceto.

Vltima medicina, de bulbo uidelicet elixo, non legitur in meo Dioſcoride, ſed nec apud Serapionem.

162 Plurimos habet cremata uſus.] ὀπτηθεῖσα, id eſt, toſta, uel aſſa.

Medicamentis quæ rarefaciendo ſunt.] Legitur in noua etiam Dioſcoridis ædi-

Medicamina aromaticæ poteſtatis. tione ἀρωματικάς. Poſſunt autem aromaticæ poteſtatis intelligi medicamina, ex uarijs aromatis compoſita, ceu Theriace. Serap. idem uerbis Dioſcor. ſcribit.

Ciborum in ſtomacho incontinentiam.] lege, ſtomachicos.

164 In cibis omnium inutiliſſima.] fidelius uertit Hermolaus, cibo inepta.

167 Tenuiſſimis inciſuris.] Dioſc. λεπτοσχιδέστερα. & propterea melius Hermolaus, tenuius ſciſſa, quàm folia uidelicet coriandri.

Minus profunde ſplendet puniceus color.] ἧττον βαθὺ, id eſt, minus profundus: nec aliqua hic ſplendoris mentio.

Papauer rhœas candidius & acre eſt.] MAN. ſuperfluit uerbum, eſt, ut nõ papaueris, ſed ſucci color intelligatᷣ. Legendũ igitur, papauer rhœas, cãdidiorẽ & acrẽ.

168 Quæ diluti aqua croci colore liquorem ex ſe remittit.] ὀπὸν δὲ ἀνίησι κροκίζοντα. hoc eſt ad uerbum: Succum autem remittit croci colore. & de tota planta, non ſolum de radice poteſt intelligi.

De Argemone hac.] MAN. deſunt omnia hæc ad capitis uſq́ calcem Dioſcoſcoridi meo. deeſt & totum de altera argemone caput 169.

170 Leniendi uis utrique eſt.] lego πραϋντικόν, uereorq́ ne ſubſit menda. Galenus tergere eas dicit.

Oculorum albugines.] ἀργέματα.

171 Species, differentias.] puto legendum, ſecundum ſpecies differentias.

Genere uero præcipuas.] γενικωτάτας, id eſt, ſi quis uerbo uti Boëtij non uereatur, generaliſſimas.

Crocatum.] lego, κροκίζοντα. Mirum eſt quod nunc crocatum dixerit, qui quarto ante hoc capite, diluti aqua croci colorem uocauerit, & alibi ſæpe.

Tenuibus uiticulis.] MAN. albis legendum, niſi errore librarij, λεπτὰ tranſierit in λευκά.

Breuibus.] MAN. legitur hic in meo codice, tenuibus.

Melle & nitro.] lege, aut melle, aut nitro.

172 Violæ ſimilem.] adde, matronali, hoc eſt λευκοΐῳ.

Acer.] adde, mordax.

175 Nullum eſt in meo Dioſcoride huius capitis uerbum.

177 Verbum in hoc cap. de ſatiua Iſatide ultimum, Exedentia.] melius ut Hermol. putreſcentia. Græci σηπεδόνας uocant, ut latius in Epiſt. ad Marcellum.

Graciliores.

Graciliores.] id eſt, tenuiores. 178

Locis cultis inter uites.] lege, locis cultis, & inter uites. 179

Hydræleo macerata.] MAN. hoc non legitur in noſtro codice.

Vitiligines.] ἀλφοὺς.

LIBRO TERTIO.

Naſcitur ſylueſtribus & incultis Sarmatiæ locis.] γεννᾶται δὲ ἐν τῇ ἀγρίᾳ τῆς σαρματικῆς. hoc eſt, in Agria Sarmatiæ. Eſt enim in Sarmatia regio adhuc Agria uocata, & eiuſdem nominis ciuitas, cui multos annos præfuit, qui nunquam è memoria hominum excidet, Hippol. Card. Eſten. Cap. 1 *Agria regio & ciuitas. Hippol. Card. Eſten.*

In arboribus.] in Cedris, ait Dioſcor. meus.

Rupta conuulſa.] lego, ex alto deuolutis. πτώματα enim ait Dioſcorides.

Sine manifeſta cauſa decoloratis & pallidis.] Dioſcor. κακοχροίαις ſimpliciter dixit, id eſt, male coloratis.

Cibum non continentibus in ſtomacho.] leges & hic fidelius ſtomachicis, quæ uox latius patet, ut aliàs oſtendimus.

Contra muliebrium locorum inflammationes.] lege, inflationes.

Fungoſa nec ponderoſa.] χαύνη ὑπόκουφος, id eſt, parum leuis. 2

Rheon barbarum à noſtris uocatum, ex meridionalibus regionibus ad nos fertur, non aquilonaribus, ubi Boſphorus, Rha fluuius, & ſtagna Mæotica: odore etiã quem uehementẽ habet, ſi non alia re, ab eo de quo loquitur Dioſc. diſcerni poſſet. *Commune Rha Barbarum à Rha barbaro Dioſc. differt.*

Caulis grandis.] Nihil eſt in meo Dioſcor. quod illi uoci grandis, reſpondeat.

Cuniculoſis.] ὑπονόμων, quaſi ſubpaſcentibus. 3

De ſtomachicis etiam hoc loco mentio, & teſtimonio Pauli probatum, eos proprie ſtomachicos ab antiquis dictos, qui cibum non continebant. Quæ licet uera ſint, fidelius tamen quis interpretis officio fungetur, ſi uocem illam intactam dimiſerit, ut ſuperius quoq; non ſemel monuimus. *Stomachici.*

Grauiſſime odoratum.] δυσώδης, id eſt, mali odoris. quare igitur ad ſuperlatiuũ trahitur? 4

Ibidem ſtatim ſubdit, Qui cum dehiſcere cœperit.] ἐξανθῆσαι, id eſt, defloruerit.

Et menſes.] MAN. adde, fœtus.

Verba quæ de ariſtolochia in quarti capitis fine accreuiſſe Dioſcoridi putat Marcellus, licet in meo codice legantur, ego quoq; ſuperaddita puto: nihil enim eis reſpondet apud Galenum, ſed nec apud Serapionem.

Oculorum pterygijs.] MAN. pterygijs abſolute ſcripſit Dioſc. & ex eius ſententia Gal. Serap. digitorum pterygia intellexit, propterea melius erat nihil addidiſſe. 5

Lychnidis colore purpuraſcentes.] MAN. adde, parua & oblonga rutæ ſimilitudine folia. 7

Radicem paruam.] MAN. additur & hic λεία, id eſt, læuis.

Exprimitur ex herba etiam ſuccus.] MAN. neſcio quare additum, etiam: quaſi de alio ſucco ſit ſuperius loquutus. Fidelius quiſpiam ſic uerterit: In ſuccum autem uertitur herba, ſemine prægnans collecta.

Aſperiora.] MAN. In poſtremo uulgato græco codice lego, nigri chamæleontis folijs craſſiora, acutiora, fortiora. Ego tamen locum non muto, cum Serap. habeat conſonantem. 8

Cum grauitate odoratam.] ὑπαρωματίζουσαν, βαρύοσμον. id eſt, ſubaromatizantem (ſi dici latine poſſit) & graueolentem.

Latos uentris lumbricos.] In ſingulari latum lumbricum ibidem dixit Dioſcor. nec ab re, ferè enim unicus reperitur.

Carduo folijs.] MAN. lege, uel intellige, Scolymo. 9

Colore uario, candido ſcilicet, hyacinthinoq́;.] Meus Dioſcorides ſic ad uerbum: Tenues, hyacinthum referentes, uarios. λεπτὰ, ὑακινθίζοντα, ποικίλα. Meminiſſe autem oportebat Marcellum, quomodo hanc uocem ultimã cap. de Iride cõuertiſſet.

Fuluo colore.] MAN. fidelius Hermolaus, ſubfuluo.

Et calens impoſita.] MAN. hoc cum ſequenti membro legendum, ſcilicet quod radix calida denti admoueatur.

In fomento uero, nulla de calore mentio.

Herbaceo colore.] λίαν χλωρά. & propterea melius Hermol. admodum uiridia.

Cap. 10 Radice longa.] adde, leui. ἐλαφρὰν enim Dioſcorides.

15 Qui neurada.] Iones neurada, ait meus Dioſc. Gal. eodem etiã modo nominat.

Flores longos.] Meus Dioſcor. μικρά, id eſt, paruos.

Et pallidi coloris.] λευκά, hoc eſt, albos.

17 Nucamentis aculeatis.] ὑακινθώδεσιν, non ἀκανθώδεσιν. id eſt, hyacinthinis, ut etiã legit Hermolaus.

19 Pellit urinam, frangitq́; calculos.] MAN. cõmodius quiſpiam in hunc modum uerterit: Cortex radicis in uino potus, urinã ducit, & calculos frangit, cruſtas quas Græci ἐσχάρας uocant, abſtergit. Non recte enim eſcharæ carbunculi dicuntur. Vltimum etiam ad hæmorrhoidas remedium, in meo non legitur codice, nec apud Galenum, qui ononidem, non anonidem uocauit, ut Marcellus.

21 Ad uulnus infeſti.] lege, recti.

Opplet enim.] MAN. uim habet ἐμπλαστικὴν, ait Dioſcor. emplaſticen Galenus. Hermolaus conglutinantem. Neuter plenè uim uocis aſſequutus, ut ſuprà monſtrauimus.

Non recte etiam Marcellus connectit quod ſequitur, quaſi Dioſcor. dixerit, uim opplendi habere ſolum in oculorum medicinis. Emplaſticen enim uim habere dixit Dioſcor. poſtea ſubdit, uſum eius eſſe in ocularibus medicinis, & ad tuſſes &c. Culpa tamen hæc in librarium, non in Marcellum referenda.

23 Grauiſſime olet.] lege, graui odore eſt.

Naſcitur plurima in India.] additur in meo codice, pinguis.

Inutilis.] οὐκ εὔχρηστος, id eſt, non ualde utilis.

Egregie purgat.] τελέως, id eſt, perfecte.

24 Imponitur eodem modo.] MAN. non recte additum eſt, eodem modo: nam præter hoc, quod nihil ei reſpondet in græco codice, antea paſſo, hic cyprino uel roſaceo miſcetur.

ἰχωροῦντα ὦτα, neq; ego ſecus uerterem quàm ſanie manantes aures: nec damnarim eos, qui bilem fel uocent.

25 Seriphij paſtu maxime pecora pingueſcere.] MAN. additur uiribus eius, in meo Dioſcoride.

26 Quod arboreſcit.] θάμνος δενδροειδής. quaſi diceres arbuſtum, arborẽ referens: quod non eſt proceritate metiendum, ſed alia ſimilitudine.

Inciſuris minimis, Seriphij modo circa ramulos diuiſis: floribus plenum, comantibus in ſummo fulgore auri ueluti corymbis quibuſdam. Naſcitur æſtate.] Ego in hunc modum lego: φύλλοις λεπτοσχιδέσιν ὥσπερ σερίφου. περὶ τὰ κλωνία πλήρης ἄνθους. ἐπ' ἄκρου ἔχων κορυμβώδεις χρυσοειδεῖς, θερείας γεννώμενον. quæ quis ſatis (ut mihi uidetur) fideliter & aperte poteſt in hunc modum latina facere: Folijs inſtar Seriphi minutim ſciſſis, floribus circa ramulos plenus, aureum ueluti corymbum in ſummo habens, æſtate natum.

Plurimum naſcitur abrotonum.] MAN. Abrotoni uox, quæ in codice græco non legitur, credere cogit de utroque genere loqui Dioſcor. cum fortè de ſecundo tantum intellexerit.

Fruticoſa

Fruticosa herba est.] λεπτόκαρπος. Marcellus λεπτόκαρφος legisse uidetur: melius q; uertisset, tenuibus ramulis. Cap.28

Et aspero.] M A N. nihil lego quod illi concordet uerbo, sed, quod ille omisit, gustu acrem. Gal. amaram, & moderate subadstriingentem dicit. Et propterea deobstruere, tenuare, tergere, uisceraq; omnia, & uniuersum corporis habitum confirmare. Quæ uerba quasi Dioscor. adijcit Marcellus: improprie tamen laxandi uoce usus, cum aliud sit obstructiones amouere, quod Græci ἐκφράττειν dicant, quàm laxare, quod illi χαλάζειν.

Nō densum durumq; est.] M A N. nulla est in meo codice de origano duri uox. 29

Efficaci ad glutinandum potestate.] M A N. κομμώδης ἱκανῶς. 30

Vsq; ad ruborem incensa cute.] M A N. satis erat dixisse adducta, non incensa. 31

Eodem modo.] M A N. & duo hæc gratis adiecta.

Sanè intelligenda sunt quæ à Marcello in fine huius capitis 31. adnotantur de acrato & eucrato: constat enim ei qui artem medicinalem Galeni gustauit, aliquid dici eucraton, cui non sit aqua commixta.

Oblongiora tantum, angustiora, paulumq; crassiora.] M A N. ex meo codice, longiora & asperiora & crassiora. Serapio tamen cum Marcello legisse uidetur angustiora. 35

Contra canum morsus.] M A N. nescio quomodo uel Marcellus uel librarius, salem hic non apposuerit. 36

Feruido sapore & acri gustu.] lege, feruida uehementer & acria. 38

Necat itidem elixa crudaq; trita.] M A N. totum simul legendum, hoc modo: Vermes ascaridesq; necat cum sale & melle pota, cocta cruda ue contrita.

Vlcera sui nominis.] M A N. præstabat græcā uocem, θυμὸς uidelicet relinquere. 39

In capitis 41. fine, pro pondere drachmarum duarum, ego ubiq; quatuor lego. 41

Contra oculorū inflammationes, eorumq; tumores.] M A N. nec in meo Dioscoride, nec in Serapione leguntur tumores. 42

Additis aliquando oui uitello.] M A N. adde, asso. 43

Meminit Mari Galen. in lib. de antidotis, similemq; facit amaraco, sed odoratiorem, ut credi possit sub Mari huius nomine, Galeni amaracum contineri. 44

Adnata multa habens.] M A N. in meo Dioscoride non legitur multa. 46

Nec humida.] M A N. negatio in meo quoq; codice nō est adiecta de bacchare.

Mammas ex partu tumentes.] M A N. φλεγμαίνοντας, hoc est, inflammationem patientes.

Quo fico arbori adnata.] M A N. non uideo quare ex uerbis Theophrasti sint Dioscoridis uerba mutanda: & propterea legendum puto hoc pacto: Inter hortulanas esculentior est quæ iuxta ficum est nata. 47

Feruentis naturæ utraq;.] lege, caustica.

Quæ in definitione hyposarcidij ex Paulo recitat in calce annotationum in hoc caput de Ruta, non bene uertit Marcellus: per uocem φλεγματώδης enim non colore pituitæ, sed natura fieri pituitosum totum corpus uoluit, ut suprà etiam monuimus, ubi longe hac peiorē eius morbi descriptionē à Marcello allatā damnauimus.

M A N. Inchoat hoc caput in nouo Dioscoride eodem quo Marcello uisum est loco, ab his uerbis: Vocant & aliqui agrestem Rutam. 48

Flores uiolæ similes.] M A N. leucoio, id est, ei uiolæ quam matronalem uocāt. 49

Ad ficulneorum figuram & quantitatem accedentia.] Diosc. πρὸς τὰ τῆς συκῆς, nulla uel figuræ uel quantitatis mentione: ut propterea uideri possit fidelior Hermolai interpretatio, quæ habet, ut ficulnea possint uideri. 50

Prædictis illis.] M A N. & hæc duo uerba sunt superaddita.

Anethi modo.] M A N. in meo Dioscoride adiectum est, longam.

Friabilem.] M A N. additur & hic εὔθετος. uertit tenerum Hermolaus.

Quicq; celerrime diluitur.] M A N. ταχέως δὲ διέμενος, id est, celeriter.

Cap. 51 Cubitalemq;.] M A N. adde, geniculis distinctum.

Breuis & candida.] M A N. candidam non lego in meo codice.

53 Stomacho utilissimum.] M A N. ἱκανῶς εὔστομον, id est, ori satis accommodatum.

54 In qua flores sunt.] M A N. adde, candidi.

Vrinæ angustijs.] M A N. adijciendum & his, potum.

M A N. daucum aliam rem ab utraque pastinaca cognouit Galenus libro sexto de illo, de his octauo differens.

55 Acrius & odoratius.] M A N. adde, suaue ualde.

58 Somno dolorem leuat.] M A N. Tutius fideliusq; hoc etiam loco egisset Marcellus si græcam uocem, ut erat, latinis literis excripsisset, anodynum dicens: uel tacita somni uoce, leuare dolorem dixisset.

Hærentia disijcit.] M A N. διαχυτικὴν habere uim dicit Diosc. quam diffundentem, forte fidelius, Hermolaus uocat, nulla adhærentium habita mentione.

60 Discrimen inter genituram & semen habes ab Aristot. 7. hist. & à Galeno, libro de semine.

61 Calefaciendi siccandiq; uires.] M A N. adde, & adstringendi.

Fabæ lomento.] M A N. lege, lolij farina.

62 Gingidij modo serratis.] M A N. non hoc modo lego: sed ueluti serratis, gingidij scissura, fruticem syluestris cymini.

64 Antiqui corianum.] M A N. recentiores medici corion uocant, ait Galenus.

Refrigerandi uires habet.] M A N. In hoc reprehendit Galenus Dioscoridem, mixtamq; habere uim dicit.

Semen auget.] M A N. Auicenna, alijq; quidam Arabes, & uulgus, contrarium sentiunt.

65 Betæ similia.] M A N. In meo etiam codice pro beta, sonchus legitur: & hanc ego lectionem meliorem puto. Additur etiam περιφέρειαν, ut similis soncho in extrema eius parte, quam circunferentiam uocamus, intelligatur.

67 His quæ somno dolorem leuant.] M A N. anodynis.

ἄλφιτον hic non recte definit Marcellus, è tosto enim hordeo fit, ut superius quoque diximus.

70 Miscetur antidotis.] lego, Miscetur antidotis & remedijs, quę calefacere & urinã mouere possunt.

Galenus alia ratione quàm natalium, differre putauit ab hortulano.

71 Aliud ab eo quod smyrnium.] lege, aliud ab eo quod proprie smyrnium.

Antequam floreat.] lege, antea quàm defloreat. Alioqui quomodo antequam floreat, flore esse plena potest? πρὶν ἐξανθῆσαι.

Intus candida, foris nigra.] Ego lego alba, cum nulla nigredinis neq; intus neque foris mentione.

72 Et humentibus incultis locis.] Additur in meo & Hermolai codice, καὶ γωνίαις χερσεύουσαις. Hermolaus angulos terrenos interpretatur.

Contra coxendicis dolores utiliter bibitur.] M A N. cum uino, legitur in nostro Dioscoride.

73 Inter salgama sale seruatur.] M A N. λαχανεύεται, inquit Dioscorides, id est, ad oleris modum in cibum uenit.

74 Rabidorũ canum morsus.] M A N. alio loco ostendimus, non esse addendum, rabidorum, Galeni autoritate. atq; illud etiam, morsus canis etiam non rabidi, non eodem modo alijs uulneribus curandos.

75 Vesicæ calculos.] M A N. abrade uesicæ.

Violæ ſimilem.] M A N. intellige matronali. Cap. 77

Vocatam nunc Senam eſſe delphinion, ipſe nunquam putarim.

Vmbellam anetho ſimilem & rotundam.] Ego τριχοειδὲς, id eſt, capillo ſimilem, 78
& lego, & laudo magis, quàm τροχοειδὲς. Satis enim ex eo quod anetho ſimilis dicta eſt, conſtabat rotundam eſſe.

Abundat commanducata in ore ſaliua.] M A N. legitur in meo Dioſc. φλέγματός ἐστιν ἐπισπαστική. hoc eſt, pituitam trahit.

Vnguntur ea ex oleo ad ciendos ſudores. Facit ad longos &c.] M A N. totum hoc pacto commodius leges: Ex oleo inuncta ſudores mouet, faciens aduerſus antiquos rigores.

Et torpent.] M A N. παρειμένα, id eſt, reſoluta.

Glutinoſius.] lege, glumoſius. 81

Palleſcentes candidos ue.] M A N. in meo codice non legitur palleſcentes.

Pituitam.] M A N. φλεγματώδης, id eſt, pituitoſa, non pituitam.

In meo quoq; codice leguntur ea quæ ſuperaddita Marcel. putat, nec ego nego. 82

Inutilis exucto igne humore.] M A N. accreuiſſe puto, ignem. inutilis enim eſt radix quocunq; modo ſuccus extractus ſit. 83

Sed minus efficax liquore ſuccus eſt.] ἧττον δὲ ἐνεργεῖ χυλοῦ ὁ ὀπός. quod quiſpiam ſic uerterit, Minus ſucco operatur lachryma.

Guſtu feruens.] M A N. nihil plus hic lego: quæ igitur ſequūtur adiecta à Marcello, abradenda puto, ea uidelicet, & linguam exurens.

Compinſitur id pani gratiſſimo cibo.] M A N. duo ultima uerba non leguntur in meo græco codice. 84

ὑποχύσεις, Incipientes.] M A N. non aliter quàm incipientē ſuffuſionē uerterem.

Contra latos lumbricos.] M A N. rotundos, non latos lego.

Et quaſi foliaceum.] M A N. Theophraſti ſunt hæc uerba, non Dioſcoridis. 85

Qui porraceo colore uiret.] M A N. μὴ πρασίζων, id eſt, non porraceus: quod ad odorem potius, quàm ad colorem uidetur referendum, ſicuti & Serapion refert. Vtrius uero nota ſit, fidelis interpretis erat, colorem non addere.

Et qui cum diluitur facile albeſcit.] M A N. Damnādum hunc oſtendit Marcelli interpretatio: laudandum Hermolaus, Dioſcoridis mentem (ni fallor) hoc loco aſſequutus, ſcribentis: διαφέρει δὲ αὐτοῦ ὁ ὑπέρυθρος καὶ διαυγής, σμυρνίζων καὶ ἐν τῇ ὀσμῇ εὔτονος, μὴ πρασίζων, μὴ δ' ἁπλῶς πρὸς τὴν γεῦσιν τῇ γεύσει, εὔχροός τε διαιρούμενος ἐπὶ τὸ λευκὸν χρῶμα.

Cyrenaicus ſi tantillum &c.] M A N. ἐπ' ὀλίγον. quod ad tempus uidetur referendum, ſi exiguo uidelicet tempore deguſtetur.

Et cum humore aliquo. M A N. ἐν τῇ λύσει, id eſt, & ſolutione: quia ſcilicet non adulteratus, facile aliquo humore diluitur.

Sed oportet quæ illic excreuerunt forcipe auferre.] M A N. Non recte pleneq; Dioſcoridis ſententiam aperuit, quæ fuit, ut quæ in naribus excreuerūt carnes, per aliquot dies miſcella illa inunctæ, chirurgico ferramento quod Græci σαρκολαβίδα appellant, facilius auferantur.

Vocemque exaſperatam.] M A N. αἰφνιδίως, id eſt, de repente: cui uoci nihil in Marcello reſpondet.

Vtentibus eo.] M A N. ἐν διαίτῃ, id eſt, in uictus ratione, addidit Dioſcorides.

Rigentibus & in ſcapulas rigentibus.] M A N. aptius, meo iudicio, quiſpiam hoc pacto uerterit, his qui uel immota ceruice, uel in poſteriora conuerſa rigent. τέτανον Tetanus.
illud, ὀπισθότονον hoc Græci uocant. Opiſthotonus.

Purgat quæ in pulmonibus craſſa hærent.] M A N. uerbum, hærent, ab interprete adiectum eſt: quod proprium eſt tenacium, non craſſorum omnium. 86

Et circularium febrium perfrictionibus.] κατεψυγμένοις περιοδικοῖς πυρετοῖς. ut & duo intelligenda uideantur, facere scilicet ad eos qui perfrixerunt, & ad febres quæ cum circuitu fiunt.

Contra anguium morsus præsenti remedio.] MAN. ἀρήγει θηριοδήκτοις. quos consueuit transferre uenenatorum morsus, nescio quare hic anguium morsus conuerterit.

Nescio etiã quare, præsenti remedio, addiderit, simpliciter loquente Dioscoride.

Cap. 87 Ea est Persicæ arboris lachryma, thuri similis.] MAN. Hæc addita sunt à Marcello, declarare uolente quid sit Sarcocolla. præcidenda autem sunt per parenthesin, ut intelligatur adulterari Euphorbium Sarcocolla, & glutine.

Iuba rex Euphorbij inuẽtor Inuentum Euphorbium in Libya regnante Iuba.] MAN. Iubæ ipsi acceptam referendam hanc inuentionem, & uerba Diosc. insinuant, & Plin. testatur.

In odorata potione.] MAN. in aromatica, ait Dioscorides.

Dilutum Euphorbij liquorem.] MAN. λεῖον, id est, tritum, non dilutum.

89 Aut harenam.] lege, lapides.

Cremor aliud est à succo. Ptisanæ cremore.] MAN. χυλῷ, id est, succo, quæ alia res est à cremore.

Non adeò calentibus.] MAN. ἡμιψυγέσιν, id est, semifrigidis. Barbarus, egelidis.

91 Vsque dum calore inarescant.] MAN. si inaruerint, quomodo succum emittent? ἄχρι μαρασμοῦ. hoc est, ad marasmum usque. Donec marcescant, uertit Hermolaus. tabescant forte melius dixisset, ut scilicet intelligamus, aqueum humorẽ, non plantæ ipsius natiuum resolutum.

94 Probatur in quo læuor est.] MAN. legendum nouus, ex fide mei Diosc. & Serapionis cõsensu. frustra etiã adderetur, in quo nihil asperũ, si læuem prius dixisset.

Fit æstate.] MAN. eiusdem codicis & Serapionis concordia legendum, Fit ex quodam fructu rotundo: nulla æstatis uel acinorum mentione.

96 MAN. Principium capitis de Alysso, aliter legitur in meo codice, ad hunc sensum: Frutex paruus, subasper, folijs rotundis, iuxta quæ fructus ficuti dupli clypeoli, in quibus semen parum latum. Auic. lilio similem. Plinius rubiæ. Aëtius non differre à siderite. Phocion folio subpurpureo. Aliqui crucialem uulgò dici, alij marrubium putant.

97 In quibus hederæ folia.] lege, in quibus folia longa, hederæ similia.

Vitijs.] MAN. κακοήθειας, id est, male morigeris, uel malignis.

98 Minoribus folijs.] MAN. longioribus, ego & Hermolaus legimus.

Nudo & sine folijs reliquo caule.] MAN. Non sic Dioscorides meus, sed, Maiore sui parte, nudo & aspero.

99 Pulegij semine.] MAN. καυλὸν πολυγόνατον ὥσπερ γλήχωνος. hoc est, caulem cum multis geniculis ut pulegium.

Ita tamen ut quotidie soluatur.] lege, quinta die.

100 Per interualla marrubij modo dispositis.] MAN. ἐμφερῆ πρασίῳ, id est, similes prasio uel marrubio.

MAN. In fine capitis sic lego: Aluumque sistit si ad tertias decoctum bibatur. Febrientibus ex aqua, his qui febrem non habent ex uino. Nullam tamen adstringendi uim ei adscribit Galenus.

101 Duo tria'ue semina.] MAN. adde, si meo credis libro, parua.

102 Virgata herba.] MAN. uirgas multas habens. Hermol. tenues spargens iuncos. Plin. Non peccauerit fortè, qui uirgæ similem dixerit. ῥαβδοειδὴς scribit Diosc.

Cissaden.] MAN. ego inueni Cepiden.

103 MAN. In meo Dioscoride lego Chamædropa, non Chamæropa.

Breuis frutex.] MAN. θαμνίσκος.

105 Violæ.] MAN. adde, uel intellige, matronali.

Semen

Semen & flores.] M A N. ſeminis tantum meminerunt Dioſcor. & Galenus.

Potum ſemen eius.] M A N. drachmarũ binarum pondere, lego in meo codice. Cap. 106

Additis aceto & melle.] M A N. Quincuplum eſſe mel ad utrũq; uult Galenus. 107

Cremata radix.] M A N. aſſa.

Additis Apollinaris.] M A N. Ex meo Dioſcoride loco uocis additis, lege, aut.

Ex aceto conciſa. M A N. Ex uino, in eodem meo codice legitur, & apud Serapionem.

Inareſcant.] lege, flacceſcant.

Teneriora'q;.] M A N. lego, tenuiora. 108

Serpentium.] lege, ſcorpionum, ex libri mei & Serap. concordia. 109

Humano pollici ſimilibus.] M A N. lege, æqualibus. 110

Specioſiora.] M A N. εὐθαλέστερα. Hermolaus, adultiora. 112

Interiore.] lege, anteriore.

Foris.] M A N. lege, poſteriore.

Pendentes.] M A N. ἀπηρτημένας, hærentes.

Naſcitur hortorum umbroſis locis.] M A N. lege, umbroſis locis & hortis.

Breuem.] M A N. lege, tenuem. 113

Ex altero cacumine longiorẽ ueluti apicem ſuſpendens.] ἐκ τοῦ ἑτέρου πέρατος ὥσπερ κεραίαν ἔχων. Hermol. ab altero latere cornutum, antennæ modo. 114

Tenaxq;.] M A N. ἰσχυρά, id eſt, fortis, uel robuſta.

Calefacit.] M A N. adde, urinam mouet. 116

Bibitur.] M A N. adde, recens trita, & areſcens. ξηρά, id eſt, ſicca, in eclegmata parata.

Superne à terra candicantia, inferiore autem ſui parte uirentia.] M A N. ἐκ μὲν τῶν πρὸς τὰ ἄνω χλωρά, ἐκ δὲ τῶν πρὸς τὰ κάτω λευκά. hoc eſt, ſuperiore parte uiridia, inferiore candida. 117

Anguloſa.] M A N. expreſſius reddiderit quis, plures angulos habentia. γωνίας πλείους ἔχοντα.

Radix gracilis & inutilis. M A N. Quomodo inutilis, ſi thoracis abſceſſus rumpit, ut inferius dicis? ſubeſſe igitur errorem putandum eſt.

Siccas tuſſes.] Plinius non ſiccas, ſed antiquas dicit. Galenus ſermone abſoluto, tuſſes.

Singulari ramulo.] M A N. lege, ſimplici caule. 118

Nunquã florentibus.] M A N. βοτρυδίοις μηδέποτε ἀνθοῦσι. ut ad uuam quæ nondum floruerit, referendum uideatur. 120

Lutei coloris herba.] M A N. adde, tota. 121

Et apricis.] M A N. adde, καὶ εὐπνοίαις. id eſt, ubi perflant uenti. 125

Florem habet infirmum.] M A N. ψαφαρόν, minus ſplendet, Hermol. fragilem ego libentius conuerterim. 127

Culmi.] βλαστοί. 130

Poſtquam defloruit flos, incipienti oliuæ ſimile.] ὅμοιον ἄνθει ἐξηνθηκυίας ἐλαίας βότρυδας. Clarius (ni fallor) hoc pacto quiſpiam uerterit: Semine differt, quod raceмоſum habet, oliuæ, quæ defloruit, ſimile. 131

Radicem bulboſam &c.] M A N. adde, anguſtam. 132

Elixa aut toſta.] M A N. ἑψηθεῖσα, id eſt, cocta.

Et in ore exedentibus.] M A N. non ſic lego, ſed, & putreſcentia atque maligna oris ulcera ſanat. 133

Quoniam tribus plerunque folijs fractis uiret.] M A N. lege, quoniam tria fert folia ad terram uerſa. 134

Etiam ſub Hedyſari nomine, de hac planta lib. 6. ſcripſit Galenus. 137

Cap. 138 Anchuſæ modo per terram ſtrata.] M A N. fidelius uertiſſet in hunc modum: Super terram ſtrata, anchuſæ folijs ſimillima. ἐπὶ γῆς κατεστρωμένα, ἐμφερέστατα τοῖς τῆ ἀγχούσης.

Radice innititur breui,oblonga.] M A N. Quomodo oblonga & breuis, ego non intelligo. ſic autẽ loquitur meus Dioſcorides: Subeſt radicula ad aliquem modum longa,imbecillis,tenuis.

140 Naſcitur & alia Nymphæa.] M A N. adde (ſi meo credis Dioſcoridi) cuius flos Blephara dicitur.

Antedictæ ſimilis.] M A N. adde, folijs. ferè enim reliquis partibus differt.

Naſcitur in Theſſalia.] M A N. maritimis locis,lego in meo Dioſcoride.

141 Candida.] M A N. lego, λεπτὴ, id eſt, tenuis: non λευκή.

In ſummis cirris.] M A N. lege, in capite.

142 Venenato inſecto.] M A N. θηρίῳ, beſtiolæ. Aſpera.] M A N. δασεῖα.

Hoc capite 142. uulgarem errorem ſequutus Marcellus, agi à Dioſcoride de herba putauit, *Scolopendria.* quam imperiti herbarij Scolopendriam uocant, quæ longis ſatis, ac latis conſtat folijs, & ab ima parte ueluti lituratis; qua ratione à nõnullis eſt etiam Herba ſcripta uocata. Non eſſe autẽ hanc uerã Aſplenon, uel ex hoc cõſtat, quod nulla eſt eius folijs, utpote longis & latis, cum Scolopendra exiguo uerme & tenui ſimilitudo: cum uera Aſplenon, ea uidelicet quæ uulgò Citrachia dicit, tantã habeat cũ eo inſecto in quantitate, forma, & colore ſimilitudinẽ, ut qui alterũ nouit, utrũq; norit.

Ex hoc errore natus & alius, quod inuenire rationẽ Marcellus non potuit, quare Pterix diceretur: quod promptiſſimum eſt in uera Aſpleno, filicis parui figuram referente. Porrò magnæ hæc litis cum Phyllitide: utriq; enim aliqua adſcribũtur, per quæ uocata à uulgo Scolopendria uideri poſſit: tamq; congruit utriuſq; hiſtoria, ut nomine potius inter ſe differre, quàm re ipſa credi debeãt. *Dracunculus.* Hæc folio Dracunculi, *Rumex.* illa Rumicis conſtare dicitur: quod ferè idem eſt. Nam & Dracunculus Rumicis folio à Dioſc. ſuperius dictus eſt. Caret utraq; caule, flore, & ſemine, & guſtu adſtringit. Differre uidentur, quod hæc lunaris figuræ, illa in auerſa folij parte, ueluti uermes hærẽtes habet. Ambo tamẽ hæc uulgari congruũt Scolopẽdrio. Fecit harũ cõſideratio, ut mecum ſemper dubitauerim, ad utrum horum duorũ caput, Scolopendria illa uulgò uocata, eſſet referenda: magis tamẽ inclinat animus in Hemionitida, quæ ideo Aſpleno coniuncta eſt, quia parem ei in liene liquando uim habet: quam Scolopẽdrio uulgari adeſſe præter cõmunem conſenſum quotidiana etiam demonſtrant experimẽta. *Phylitis.* Phyllitim uero eſſe ſuſpicor herbam aliam, Rumici non foliorum tantum figura, ſed & colore adeò ſimilem, ut inter eius genera connumeretur. Ex his uero liquet, quàm fruſtra hic Marcellus laborauerit, quam ue grauiter lapſus ſit, Hemionitem hanc Aſpleno, uel eandem, uel ualde ſimilem putans: cum alterius folium Scolopendræ exiguo uermi, qui & Centipes dicitur, alterius Dracunculi, magno & lato folio, aſſimiletur.

144 Dodrantali altitudine ipſa eſt.] M A N. fidelius certe quiſpiam hoc pacto uerterit: Lenti ſimilia folia habet, & ramos dodrantali altitudine, rectos autem.

Naſcitur ſabuloſis locis.] M A N. cõmunem lectionem ego magis probo, ὑφαλμύροις, id eſt, ſubſalſis habentem, ceu ab Auicenna, & quod pluris eſt, à re ipſa approbatam. Scribit ſiquidem de his herbis Auicenna ipſe, capite prope libri ſecundi finem, quarto.

Grauiſſimi odoris.] M A N. lege, uehementer grauis: qui (ni fallor) minor eſt quàm grauiſſimi.

145 Idq; proprie quidam.] M A N. in meo codice non legitur, quidam.

146 Bilem & pituitam.] lege, atram bilem & pituitã, ex Paulo, Serapione & Auic.

Sine folijs.] lege, ſine flore.

Non

Non agnouisse Marcellum hanc herbam, satis clarum est:nec ualde mirãdum, cum paucæ admodum sint,quas se cognouisse ostendat,præ illis quas ignorauit. Illud uero me in admirationem trahit, quod quam Coriandri folio constare asserit Dioscorides,capillata,& fœniculo similia habere folia dixerit: cum nulla sit Coriandro cum fœniculo in folijs conformitas. Agnoscenti hanc Partheniũ,quæ (ut aliàs quoq; docui)notissima uel mulierculis est,Matricariam uocantibus, facile est Marcelli deceptionem agnoscere.

Coliculos profert teneros.] M A N. lege,caulem profert tenerum. Cap.147

Nascitur in planitie circa oppida & urbes.] M A N. lege,in cãpis & circa urbes.

Pæoniam,sunt qui glycysidem.] M A N. ego lego,Glycysidem,sunt qui pẽtobo ron,sunt qui idæos dactylos,radicem Pæoniam uocant. 148

Ad summam radicem eius iacentia.] M A N. Modus hic loquendi,omnia folia iacere ostendit. Non hoc autem uoluit Dioscorides, sed quæ in ima parte sunt,super terram iacere. 149

Vesicæ calculos frangere.] M A N A R D. absolute,calculos:nulla enim hic uesicæ mentio.

Radix tingendo apta.] M A N. lege,radix rubra tingendo apta. 151

In Galliæ Thebanæ.] M A N. legebatur in meo codice,Galileæ: sed Marcelli lectionem meliorem puto.

Nec aliter in aruis prouenit.] M A N. lego,sicuti in aruis utiliter seritur.

Mox rubentem.] M A N. hoc non legitur in meo libro.

Viperarum morsibus.] θηριοδήκτοις.

Omnes oculorum tumoribus similes excrescentias.] M A N. ἐμφυσήματα. nec aliqua oculorum mentio. Inflationibus tamen oculorum ea uox quandoq; accommodatur.sed de hoc infrà uberius. 154

Calculos,cruditates.] M A N. legitur in nostro codice,calculosorum cruditates.

Aliorumq; uenenatorum.] M A N. lego,tenuium omnium ferarum.

Enimuero circa morbum quem Græci ἐμφύσημα uocãt, eisdem ducibus quibus & aliàs plerunq;,lapsus est Marcellus,libro uidelicet isagogico,qui Galeno falsò adscribitur. Mirum autem est in Pauli lectione uersatum non legisse, uel (si legerat) non meminisse,emphysema ab eo dici,non tantum in oculo,sed in omni spiritu flatuoso,uel sub cute,uel sub membranis,quæ ossa aut lacertos ambiunt contento. *Emphysema.*

Crassioresq;.] M A N. lege,asperiores. 156

M A N. Præter id quod ordinem peruertit,de syluestri prius agens quàm de domestica,si quando aliàs hic maxime hallucinatus est Marcellus,pro μελία,hoc est fraxino,mâlum scribens:monente eum præter alios interpretes re ipsa omnibus exposita, & quam,ut ipse ait,omnes gentes norunt, & nullum esse eius folij cum folijs mâli cognationem uident. 157 *Insignis Marcelli error.*

Dantur bibenda.] M A N. adde,drachmæ pondere. 158

Pendetq; ex collo.] M A N. hæc uerba addidit Marcellus.

Radicis cortex.] M A N. lege,succus.

Muliebrium locorum præfocationibus.] M A N A R D. lege,ad uteri affectus. ὑστερικὰ πάθη. 160

Flore albo.] M A N. manifestus hic error: nouerũt enim omnes, flore albo non constare Hypericon.sed præterea nõnulla desunt uerba. lege ergo hoc modo:Florem habet luteum,qui digitis attritus,sanguineum emittit succum: qua ratione,& Androsæmon,quasi humanum dixeris sanguinem,uocatur. 162 *Androsæmon.*

Folijs paruis.] M A N. non legitur hoc in meo codice. 163

Gracilibus ramulis.] M A N. λεπτόκαρφος,id est,tenuibus festucis. 164

Sanguinis colore liquorẽ emittit.] M A N. οἰνώδη,id est,uineum,uel uinosum.

In calyculis.] MAN. in calyce.
Veluti punctis distinctum.] MAN. οἱονεὶ κατάγραφος, hoc est, ueluti pictus.
Biliosa & alui excrementa.] MAN. lege, alui excrementa biliosa.
166 Incuruæ similis.] ὑπόκυρτος, quasi subcuruæ similem dixeris.
Multo tamen tenuiora hirsutaque.] MAN. ego lego, tenuiora multo & pinguiora & hirsuta.
Colore luteo.] MAN. adde, aut albo.
Fruticosa.] MAN. λεπτόκαρφος, quam uocem paulò ante tenuibus ramis est interpretatus.

LIBRO QVARTO.

Cap.1 In dulci aqua aut simplici aqua.] MAN. nulla simplicis aquæ hoc loco mentio.
Datur & sanguinem expuentibus trium obolorum pondere in dilutæ uini potionis cyatho uno.] MAN. additur γαλακτώδους.
Aluum purgat drachmarum duarum pondere.] MAN. ego inuenio quatuor, & sic quoque legit Serapion.
Cyathis quatuor.] MAN. & hic lego decem.
3 Bibitur & inungitur.] MAN. ἔγκλυσμα. cur non igitur potius infunditur quàm inungitur?
4 Vrinam efficacissime trahit.] MAN. γάργαρος.
5 Galenus & Auicenna marem fortiorem esse scribunt: quare errorem subesse in Paulo Marcelli putandum.
7 Nascitur in Aegypto.] MAN. nascitur super terram, pingui solo.
Pinguibus quidem, sed incultis locis.] ἐν χέρσαις lego.
8 MAN. Non legitur caput hoc de altera Clematide, in recentioribus Dioscoridis libris, sed inferius inter purgantia.
9 Radix cubitalis alba.] MAN. lege, subalba.
Lanariæ herbæ.] MAN. scilicet uocato Struthio, ut habet Dioscor. græcus.
10 Ramulos habet origano similes gracilesque.] MAN. non graciles rami, sed folia gracilia in meo Dioscoride leguntur.
Subrufam.] MAN. lege, subpurpuream.
Purgat pulmonum uitia.] MANARD. τὰ ἐκ πνεύμονος, id est, quæ pulmoni hæserunt.
ῥοῦν γυναικεῖον ἐρυθρὸν, id est, rubras muliebres fluctiones, arcte nimis, quisquis ille fuit definiuit, nuper iugulatæ uictimæ similes esse dicens, intercurrentibus grumis cum dolore, febre, & dentium crepitu. Exit enim quandoque purus sanguis, quandoque & sæpius ueluti sanguinis ichor, nec semper casus ab eo numerati comitātur.
11 Cauli adiacentium foliorum.] MANARD. φύλλον λεπτὸν πρόσυπον, id est, folium tenue.
Rutæ similes.] MAN. rei ipsius aspectus, & liber meus, accreuisse hæc uerba ostendunt.
12 MAN. Olestion lego, non olosteon. Sic etiam Galenus lib. 8.
Quibus adstringendi uis est.] MAN. nulla adhuc uirium mentio. συπτικὰ dixit Dioscorides, de sapore uidelicet loquens, non de uiribus.
Miror dubitasse Marcellum, an hæc herba esset transuersis quatuor digitis uel porrectis metienda: quando quoties quid per digitos metiuntur autores idonei, transuersos semper intelligant, ut apud Poëtam,
-Digitis à morte remotus, Quattuor.
13 Nota ubique herba est.] MAN. non leguntur hæc uerba in meo codice.
15 Fabarum floribus æquales.] MAN. ἐμφερὲς. & propterea fidelius, si non adeò elegan

eleganter uerteris, similes.

Finit & eiusdem exti dolores.] M A N. τὸ κόπου λύει, nulla lienis mentione. Melius ergo Hermolaus, lassitudinem discutit. κόπος enim, Galeno teste, lassitudinem sponte uenientem proprie significat.

Sterilitatem in uiris.] M A N. non recte additum, in uiris: non enim semen tantum in uiris medicorum sententia, sed nec etiam Theophrastus, licet masculino genere usus, exclusit foeminas.

Folia latiora.] M A N. lege, lata, ne putetur comparasse terrestri. Cap. 16

Ex uiridibus.] M A N. adde, fructus.

M A N. Caput hoc una litura, si nostro stamus Dioscoridi, emendandum est. 17

Neurodes.] M A N. scribitur in meo Dioscoride Neuroides. 18

Graciliorāq.] M A N. lego, longiora.

Folia Seridis.] M A N. in meo Dioscoride Iridis. 20

In quem usum siccata.] M A N. non hoc pacto codex noster, sed in hunc sensum: Sicca & cõtrita, si cum melle cocta per multos dies lingatur, nec os nominatur.

Semen etiam.] M A N. lege, autem, non etiam, quasi dixerit, herbam quidem sistere, semen uero menses prouocare.

Faciunt sterilitatem trita folia.] M A N. adde, & radix. 22

Drachmæ pondere.] M A N. drachmarum quinq; scribit meus Dioscorides.

Venosumq;.] M A N. ἰνώδης, inis, hoc est, filamentis plenum. 23

Deinceps dispositi.] M A N. στιχηδόν. peruersus uertit Hermolaus.

Ducunt ambæ menses.] M A N. de superiore tantum loquitur Dioscorides.

In mulso trita.] M A N. adde, radix. 24

Ad minuendos lienes.] M A N. addendum & hic, cum aceto.

Grandia.] M A N A R D. ego inuenio in meo libro, μέλανα, πολλά, id est, ni- 25
gra, multa.

M A N. Mirum est Marcellum hanc nesciuisse herbam, quæ sit tempore quoque nostro notissima. Passim ex ea nunc quoq; in Pannonia ceras tingunt.

Radices oblongas, graciles.] M A N. non legi in meo Dioscoride uerbum quod 26
gracilibus respondeat.

Commanducatam.] M A N. lege, ea commanducata. Eodem modo in tertia specie legendum, commanducato semine.

Crassiora.] M A N. lege, crassa. 27

Flores purpurascentes.] M A N. adde, parui.

Albicantes.] M A N A R D. non ὑπόλευκα, sed ὑπόλεπτα, id est, ad aliquem mo- 28
dum tenuia, lego.

Ad anchusæ ruborem aliquem accedentia.] πρὸς τὰ τῆς ἀγχούσης, id est, ad anchusæ similitudinem accedentia. Quæ lectio longe mihi magis placet, quàm ea, quam & Marcellus & Hermolaus sequuti sunt: nullum enim in anchusæ folijs posuit ruborem. Sequacia etiam magis sunt, quæ sequuntur: quasi dixisset, ad anchusæ similitudinem accedere folia, minora tamen esse, & pinguia.

Ex tot ocimastri appellationibus, Phyleterion tantum lego in meo codice. 29

Nigellæ uasculis similes.] M A N. ἐοικότας μελανθίῳ, semini nigellæ uel melanthij, non uasculis.

Vnicum & hic Erini nomen. 30

Nigrum semen.] M A N. adde, paruum.

Lacteo liquore.] M A N. non lego lacteo, sed simpliciter, liquore.

Nullum gramini, præter agrestis, nomen. 31

Quod uero in Parnaso nascitur.] M. alterius capitis est hic initiũ in meo exẽplari. 32

Ramosius.] M A N. lege uel intellige, plures habere ramos.

Dulcesq́;.] MAN. adde, robuſtas.

Cap. 33 Numeroſa in ſummo utrinq; inciſuris diuiſa.] MAN. ἀκροσχιδῆ, πολλὰ ἑκατέρωθεν. hoc eſt uerbum ex uerbo, In ſummo diuiſa, numeroſa utrinq;.

Ramulos alios.] MAN. ἀποφύσεις, hoc eſt, adnaſcentias.

Et glutinoſo.] MAN. legendum glutinoſos, ut uidelicet flores intelligas: nullus enim ſapor, quod norim, glutinoſus dicitur.

34 Subamaras.] MAN. non ὑπόπικρα, ſed ὑπόπυρρα, id eſt, ſubruffas. cui lectioni conſentit Serapion. Hermolaus ſubſalſas legit.

Glutinoſo lentore molles.] MAN. lege, glutinoſa, uel lenta. omniaq́; neutro genere, ut ad foliola referantur, in hunc modum: Et circa eas foliola tenuia, ex obliquo inciſuras crebras habentia, coriandro ſimilia, ſubrufa, tenacia.

Flores uario, inter purpureum, candidum & aureum, colore.] MAN. albi, & ad aureum colorem inclinantes. λευκὰ καὶ χρυσίζοντα. Conſentit Serap. ab initio albos dicens, & deinde ad aureum inclinare.

Decocto eius muliebres fluctiones utiliter fouentur.] MAN. fidelius uerteris, utiliter in decocto eius ſedent, quæ muliebres fluctiones patiuntur.

36 Quoniam multas in Ida monte.] MAN. non eſt in meo Dioſcoride ulla montis mentio.

37 MAN. Caput hoc non legitur hoc loco in recens ædito græco Dioſcoride, ſed loco eius ſcribitur de alia Helxine, quæ folio conſtat hederaceo, & alio nomine dicitur Ciſampelos. Galenus & Paulus ſcribunt de utraque. In codice meo agitur de ea ante cap. LXXX.

38 Sapore acerbo foliorum plenos, quæ adſtringente ſapore ſint.] MAN. ego lego, folijs plenos guſtu acerbis.

MAN. Si helxine, cui Elatine ſimilis dicitur, eſt (ut ait Marcellus) ea quæ ciſampelos dicitur, atq; eam ob cauſam poſt helxinem tractata: ſequitur neceſſariò, ut de ea quoque quæ ciſampelos dicitur, ſcripſerit Dioſcorides. Et propterea non erat caput illud breue, tanquam ſuppoſititiũ prætermittendum. Nec propterea diuerſa res putãda helxine Dioſcoridis, ab helxine Galeni & Pauli, quod hi diſcutere, Dioſcor. dixit uentrem ſoluere: poteſt enim utraq; uis eidem adeſſe, ſicuti & alijs multis medicamentis. Poteſt & in alterutro menda, librariorum culpa contigiſſe.

39 Cannabis ue.] MAN. lego, uel cannabis potius.

Singulari illi uirgæ.] MAN. lego, à medio caule. nec legitur deinceps.

Aſperum & hirſutum.] MAN. hæc duo uerba non legũtur in meo codice, ſed hoc modo: In terram ita annuens, ut ueſtibus &c.

40 Tricena quotidie pota.] MAN. XXX diebus, ſed non tricena folia.

Ad luſtrationes & purificationes.] MAN. καθαρμοὺς καὶ αἱμορραγίας καὶ ἁγνείας. puto autem inepte accreuiſſe hæmorrhagias.

43 Cum nardo.] MAN. codex meus ambiguitatẽ Marcelli tollit: pro nardo enim roſaceum exiguum legitur.

Inſpergitur.] MAN. ἐμβρεχόμενα.

44 Et foſſis.] καὶ τάφροις.

45 Rectus caulis, æqualis, cubito maior, concauus.] MAN. omnia hæc deſunt in nouis Dioſcoridis uoluminibus.

46 Naſcitur & in roboribus.] MAN. accommodatius Dioſcor. uerbis hoc pacto conuerteris: Naſcitur autem Cilicius in roboribus. Ore legi à mulieribus in Cilicia coccum ex Dioſc. uerbis refert Serapion, ut propterea credi poſſit locũ in Dioſcoride integrum eſſe, non uitiatum, ut putauit Marcellus.

48 MAN. Nullum hic, ſicut & præcedente proximo capite, præter Tragij nomen in meo Dioſcoride legitur.

Naſcitur montanis.] M A N. Nec uerba hæc leguntur, nulla enim de natalibus mentio.

Qui uero Euripicus dicitur.] M A N. non ſic lego, ſed hoc pacto, Aethiopicus autem iuncus. Cap. 50

Ne ſoporem faciat.] M A N. καρωτικὸν λίαν, id eſt, ualde enim ſoporiferum eſt.

Sunt qui muſcum.] M A N. Dioſcorides meus, Sunt qui bryon. nec dicit uocari muſcum. 51

Durities.] M A N. non durities, ſed κηρία, lego in meo Dioſcoride, id eſt fauos: & ſic quoq; legit Galenus. 52

Frutex exiguus.] M A N. ῥαβδίον, id eſt, uirga. 53

Radicem hirſutam.] M A N. adde, tenuem, & ellebori nigri.

In mulſo.] M A N. lege, in aqua mulſa. ὑδρομέλιτι.

Intus rubens.] M A N. adde, uehementer. 54

Conciſa hæc & ex aceto impoſita.] M. ego lego, attrita cum aceto & impoſita.

Heliochryſon.] M A N. Elichryſon lego, in titulo & capitis initio. 55

Virga eſt breuis, recta.] M A N. ῥαβδίον λεπτόν.

Areſcentes.] M A N. lege, aridos.

Folia inciſuris diuiſa.] M A N. adde, multis. 56

Ad tempus.] M A N. προσκαίρως.

Per terram ſpargitur.] M A N. hæc adiecit interpres. 57

Origano ſimilis.] M A N. adde, maxime.

Bibitur herba hæc etiam.] M A N. legendum ex meo Dioſcoride: Et herba ipſa ſuffitu urinam mouet. nec de potu ulla mentio.

Ex uetere ſuillo adipe.] M A N. Totum contrarium ego lego, ex recenti uidelicet, & additum, uel ex roſaceo. 58

Inſcribitur caput hoc de Hierabotane, hoc eſt, de ſacra herba, & in hunc modum inchoat: Sacra herba, ſunt qui Periſtereona uocent. 59

Aduerſantur ſerpentibus folia.] M A N. adde, & radix.

Bibenda dantur.] M A N. adde, cum uino. Præterea non erat ut dubitaret Marcellus, non bene legi tonſillarum cruſtas: ita enim in pariſthmijs, ſicuti in alijs locis, ab acribus atque acredine nimia ueluti urentibus humoribus, excitari cruſtæ poſſunt.

Nigris adnatis multis.] M A N. non multis lego, ſed ſolidis. 60

Ventoſis & niualibus.] M A N. adde, & umbroſis.

In Arcadiæ Phæneo.] M A N. ego lego, in Memphide Arcadiæ.

Romani uaccinium.] M A N. uerba interpretis, non Dioſcoridis. Vnicum enim ei Hyacinthi nomen, minimo hominis digito graciliorem. 61

Additum.] M A N. inuenio, uiridem, in noua æditione.

M A N. In capitis initio multa adduntur: ſic enim ego lego uerbum ex uerbo: Mecon rhœas, id eſt, fluidum papauer. Nomen hoc ex eo habet, quod celeriter florem abijcit. 62

Et in hordeacea ſegete.] M A N. deſunt noſtris exemplaribus hæc uerba.

Caulem lanuginoſum.] σχοινώδη lego, hoc eſt, iunceum: non cenſeo tamē, nam forte melius legit Marcellus, χνοώδη.

Aſperum.] M A N. inuenio, præter hæc, & rectum.

Vſquedum duæ tantum partes, aut altera ſuperſint.] M A N. ego lego, donec ad duas reducantur.

Quinetiam inſperſum.] M A N. καὶ τὸ αὔτλημα δὲ αὐτῶν αὐτληθέν. à uerbo græco αὐτλέω, quod ſignificat haurio. fouere ora dixit Hermolaus.

Deſtillationes in fauces.] M A N A R D. ῥευματισμὸς ἀρτηρίας, id eſt, fluctiones 63

asperæ arteriæ.

Hypocystidis, & acaciæ succo.] MAN. lege, hypocystidis succo, & acacia.

Contra destillationes in aluum.] MAN. lege & hic, alui.

Et ubi sopire opus fuerit.] MAN. adiecit hæc uerba interpretis audacia.

Crassescendi.] MAN. παχυῦον, id est, crassum potius reddens reliqua, quàm crassescens.

Inexpugnabilem somni necessitatem, quam lethargum dicunt, usque ad mortem faciens.] MAN. ποιῶν ληθαργικοὺς καὶ ἀναιρεῖ. id est, lethargicos faciēs & interficit.

Caros. Lethargus. Male autem definit Marcellus lethargum: inexpugnabilis enim somnus, caros potius dicitur, quàm lethargus.

In mortario uetere.] MAN. lego absolute ἐν θυίᾳ. nec scio quare additum, uetere: eam tamen uocem Hermolaus quoque adiecit.

Cap.64 Aphri Simaca.] MAN. non leguntur hæc quæ sequuntur in nostro codice, ad ea usque uerba, folia habet.

Et asperas remittentibus urinas.] MAN. non lego asperas, nec memini alibi legisse ullam urinam dici asperam: sed neque Serapion eam uocem legit.

Si quis autem corniculare hoc papauer.] MAN. Verba hæc & quæ sequuntur ad capitis usque finem, accreuisse Dioscor. puto, non tam quod in meo codice non leguntur, quàm quod parum sequacia & eius phrasi dissimilia.

67 MAN. Ex tot huius herbæ nominibus, unum tantum, hoc est, hyoscyamum, quasi porcinam dixeris fabam, in meo lego Dioscoride.

Clypeolis in medio obstrusos.] MAN. πεφραγμένοι ἀσπιδίσκοις. hoc est (ut mihi uidetur) clypeolis septi, nulla medij uel alterius partis mentione.

Ceu Irionis.] MAN. Erysimon intellige.

Infelicis in usu euentus.] δύσχρηστοι, id est, difficilis usus, uel inutiles.

Est autem sic expressus succus priore illo innocentior.] MANARD. ἔστι δὲ βέλτιον τοῦ ὀποῦ τὸ χύλισμα. hoc est, est succus opo melior. In quibus uerbis non huius succi ad priorem fit comparatio, sed utriusque succi ad opon, quem Marcellus liquorem appellare consueuit. Esse autem hanc Dioscoridis sententiam, præter eius uerba, hoc in loco etiam quæ paulò infra de utriusque succi uiribus pariter scribuntur, aperte manifestant. Valere enim utrunque ait ad acres oculorum destillationes, & dolores, ad aures dolentes, muliebrium locorum uitia, podagras, oculorumque & cæterorum membrorum inflammationes.

Ipsa etiam ter quater'ue pota.] MAN. non ter aut quater, sed tria aut quatuor ego lego folia.

MAN. ὄρχεις πεφυσωμένους, id est, inflatos, ut Marcello placet, testes. Nec putauerim uentosum significari ramicem: seorsum enim scribunt medici de ramicum generibus, & de testium tumoribus. Sed nec ulla uis adest hyoscyamo, qua uentosi ramices curari possint, calida & sicca medicamenta desiderantes.

68 MAN. Vnicum quoque Psyllij nomen huic herbæ à Dioscoride adscribitur.

Sed longiora.] MAN. hoc non legitur in meo codice, nec in Serapione.

Fœni modo foliosa surculosaque est.] MAN. pro omnibus his nihil plus lego quàm χορτώδης, quasi fœnaceum dixeris.

Semen pulicibus simile.] MAN. lege, in quibus semen pulicibus simile.

Mollire, adstringere.] MAN. amouenda omnino duo hæc uerba, ceu in bonis exēplarib. nō inuēta, nec alijs medicis de Psyllio scribētib. imò nec ipsi rei cōformia.

Conuulsis.] MAN. σπάσματα lego in meo codice, id est, luxata. Consentit huic lectioni magis quàm alteri Serapion.

Heminis duabus.] MAN. δακτύλοις lego, id est, digitis. sed quia nullus idoneus subiacet sensus, corruptam lectionē omnino puto, & legēdum ut legit Marcellus.

uolui

uolui tamen locum monstrare.

Strychnon nigrum hortensem.] MAN. capitis initium aliter, ad hunc uidelicet modum lego: Strychnos, hortulanus. Statimq́, caterua illa nominum prætermissa, sequitur, esibilis frutex est. Cap. 69

Per terram sternuntur.] MAN. χαμαικλινεῖς, id est, ad terram inclinant, non sternuntur. 70

Surculosos.] MAN. πλεχώδεις. 71

Lentore suo.] MAN. hæc adiecit interpres.

Miscentur.] MAN. miscetur.

Cortex eius & succus.] MAN. tacetur cortex in meo codice.

Perisson.] MAN. lego Persion.

Thrioron.] MAN. lego, Thryon: nec plura, usq; ad ea uerba, Erucæ folio. 72

Altitudine quantum protensa, & reliq.] MAN. Omnia hæc unico Dioscoridis uerbo respondent, ὀργυιᾶς.

Nascitur montanis locis.] MAN. additur in meo lib. καὶ πλατανώδεσι, id est, ubi Platani nascuntur. Nec adest uerbum quod littoralibus respondeat. Cõcordat nostræ lectioni Serapion.

Crateas halicacabum uocat.] MAN. adde, aut calcam. 73

Angustiora & asperrima.] MAN. στερρότερα καὶ τραχέα ἰσχυρῶς, hoc est, solidiora, & ualde aspera.

MAN. Sic scribit meus Dioscor. Mandragoras, sunt qui Antimelum, qui Dirchæam, qui Circæam ideo uocent, quod radix eius creditur philtron esse, hoc est, ad amores conferre. Reliqua uero tacẽtur nomina, quæ in Marcelli æditione legũtur. 74

Pomis ouorum uitellis æqualibus.] MAN. οὔοις lego, id est, sorbis, non ouis: Serapion mespilis. Similibus quoque melius scribes, quàm æqualibus, ne magnitudo intelligatur.

Morion.] MAN. norion: sed melior fortè Marcelli lectio.

In his.] MAN. lege, & in his.

Quinque aut sex diebus leniter confricata.] MAN. stigmata citra ulcerationem delent. Melius, ni fallor, hæc à prioribus disiuncta inuicem connectes, hoc modo: Leniter confricata, quinque aut sex diebus stigmata, absque hoc quod ulcerent, delent.

Circunsecta, &c.] MAN. adde, multiformiter.

Cammaron.] MAN. Inuenio, Cammoron. & pro Theriophono, Therophonon. 75

Miscetur oculorum remedijs, & his quæ somno dolorem leuant.] MAN. non seorsim hæc lego, sed coniunctim, hoc modo: Miscetur ocularibus medicamentis, quæ dolores tollunt.

Huius tria genera.] MAN. non leguntur hæc in nostris codicibus, sed post duo prima nomina, lycoctoni scilicet & cynoctoni, subditur, Plurimum in Italia &c. 76

Breuiora.] MAN. lego, longiora, sicuti & Hermolaus.

Caulem filicis glabro pediculo similem.] MAN. leges clarius, Caulem ut filix, glabrum pediculum.

MAN. Vnicum conij nomen huic herbæ adscribit meus Diosc. in reliquis cum Marcello satis concordans. 77

Thymion.] MAN. lego, thymalon. 78

In Carbonia Hispaniæ.] MAN. lego, sicuti & Hermolaus, Narbonia.

Post Cynocrambis nomen, quæ sequuntur nomina, in meo Dioscoride non uisuntur. 79

Pani commixta.] MAN. ἀρτοποιηθέντα, id est, in panem formata.

Aſperioribusq́.] M A N. lege, craſſioribus.

Lanis plenum.] M A N. non lanis, ſed lanoſa lego natura.

Acanthi ſpinæ.] M A N. lege, hyacinthinis pappis.

Naſcitur maritimis locis.] M A N. adde, & in hortis.

Iumenta, quadrupedesq́ omnes.] M A N. ego lego, canes, aſinos, mulos, & plurima quadrupeda animalia.

Eadem homini.] M A N. ego lego, hominum ſeruatricem cum uino pota aduerſus ferarum morſus.

Cap. 81 Aut copioſum in eclegmate.] M A N. lege, aut linctum cum multo melle: ut de gallinaceo uidelicet intelligas fimo.

82 Romani bulbum agreſtem.] M A N. ex fide codicis mei melius legeres, ſunt qui bulbon agrion ſcilicet, qui bulbum agreſtem: prætermiſſo Romanorum nomine.

Rufo, ἐγκιῤῥόν.] M A N. de ſemine legitur πυῤῥόν. uidendum an utraque uox ruſum ſignificet.

83 Nondum intra ſe collecto pure.] M A N. non pure, ſed humore lego.

M A N. Poſt hoc caput, in meo Dioſcoride legitur caput de Helxine, id eſt, muralio. lege, parietaria. & poſt id, de Alſine.

84 Vnicum huic plantæ nomen adſcribitur, phaci uidelicet paluſtris.

Muſcus.] M A N. βρύον græce dicitur.

85 Initium huius capitis aptius, ni fallor, & fidelius leges, reiectis quæ creuerunt nominibus, in hunc modum: Aizoon, hoc eſt, ſemperuiuum magnum, nomen habuit à ſempiterna foliorum uiriditate.

In uallari lactaria.] M A N. ὥσπερ τοῦ χαρακίου τιθυμάλλου. id eſt, ſicuti genus tithymalli, quod characias uocatur.

Addito roſaceo.] M A N. polenta hic quoq; additur in noſtro codice.

ὀφθαλμῶντας.] M A N. non utiq; uerterim, lucis oculorum perturbationes: ſed ophthalmiam, quæ latine lippitudo dicitur, patientes.

86 Ab hoc quoq; capite, præter ἀειζώου minoris, reliqua nomina abijcienda.

Colore pallido.] M A N. χλωρά. Solet autem hanc uocem Marcellus uiridia interpretari.

Aliquando autem in hortis.] M A N. hæc non leguntur in meo codice, nec quæ ſequuntur, uſque ad locum, ubi uires narrantur. Male autem eſſe adiecta ita apertum eſt, ſicuti diſcrimen inter portulacæ & oliuæ folia.

87 Nec Veneris hortum, nec aliquo alio nomine ex his quæ ſequũtur, inuenio uocari hanc herbam.

Senſim, leni, & ut ſenſum fallat in cõcauitatem deſcenſu.] M A N. Duobus tantum Dioſcor. uerbis uniuerſa hæc ſeries reſpondet, ſcilicet λεληθότως κοῖλον. Hermolaus ſatis (ut mihi uidetur) feliciter, imperſpicuè concauum dixit.

Præcluſa genitalia.] M A N. φύμους τοὺς ἐν αἰδοίοις χαλᾷ. id eſt, pudendorum phymos laxat.

89 Rabidorum canum.] M A N. abſolute hic, ſicuti & alibi ſæpe, lego canum.

In gangrænam tranſeuntibus.] M A N. καὶ γαγγραινικά, hoc eſt, & ad gangrænica. nec magis intelligendum de morſibus canis, quàm de alijs ulceribus.

Cum cera.] M A N. cum cerote lego, idem tamen ſenſus.

90 Carcinomata.] adde ſtrumas ex meo exemplari, à quibus curandi nomen uulgò adepta eſt, ut ſcroffularia dicatur, nunc enim ſtrumas ſcroffulas dicunt.

91 Rectos ramulos &c.] M A N. lege, ramulum & foliũ habet Aparinæ ſimillimũ.

92 Nullum hic nomen, præter primum lego.

Dehiſcentibus.] M A N. σχιζόμενα, id eſt, ſciſſa.

Circa urbes & oppida, in aggeribus murorum, & ſeptis.] M A N. περὶ θριγκοὺς καὶ πόλεις

περὶ τὰς πόλεις. id eſt, in ſepibus, & circa urbes.

Vtraq; ſimili.] M A N. lego folia tantummodo.

In uino dulci.] M A N. lege exiguo, pro dulci.

Apud Galenum lego non Thalientron, ſed Thalietrum quoq;.

Adiectæ ſunt huic Bryo, barbaræ omnes illæ uoces, Balliris, Iranis, Gnomeuſili. Cap. 93

Piſcium teſtis.] M A N. oſtracis. 94

Capillata herba.] M A N. mirum cum herbam, ut dicit, non putauerit Marcellus, quare capillata addiderit, herbæ nomen: cum Dioſc. ſimpliciter τριχώδης dixerit.

Præterea candidum, quod in Creta ad terram naſcitur.] M A N. ego lego: Aliud 95
albũ: id uero quod in Creta naſcitur prope terrã, floridum ualde, & imputridum.

Venenatis prodeſſe.] M A N. Theriacum eſſe ait Dioſcorides.

Idq; crediderũt, & reliqua uſq; in finem.] M A N. ego ſic lego ad literam: Quod nonnulli putarunt eſſe, quo mulieres utuntur, cum radicula illa ſit, æquiuoce uero uocetur phycus.

Non erat ut laboraret Marcellus, fontalem, in fontinalem mutando uocem, ſi 96
meam Dioſcoridis æditionem ſequutus fuiſſet, in qua unicum tantum, potamogiti nomen.

Habet.] M A N. lege, eſt folium.

Habet hæc folia auicularum pennis ſimilia.] M A N. νεοττοῦ πτερῷ, nouellæ uide- 98
licet auis maxime ſimilium. Adde, & adhuc breuiora.

Aſperioribus agris.] M A N. ὑποτραχέσι. parum igitur potius aſperis, quàm aſperioribus.

Denigrat capillum.] M A N. tingit. & pro luteo colore, lege, aureum. 99

Syderatis.] σφακελίζοντα.

Vlceribus medentur.] M A N. lege, uulneribus.

Sumitur & cum melle.] M A N. ego pro copula, &, lego, autem, ut uidelicet ad 100
ſuperiora referatur, quod dicitur.

Paruumq;.] M A N. ego lego, paruo Cymino. 101

M A N. Aparines nomen huic herbæ accreuit, cum ſit alterius proprium. 102

Minora.] M A N. lege, maiora, codicis mei, Galeni, & rei ipſius teſtimonio.

Caulem albicantem.] M A N. caule carere hanc herbam lego in meo Dioſcor.

Cubitalis & aliquando.] M A N. lege abſolute, cubitali maior. 103

Duo tantum nomina huius herbæ leguntur in meo Dioſcoride, Epipactis ſcili- 104
cet & Elleborine.

Vnicum & hic lego Capni nomen. 105

Et numeroſum undiq; purpureũ florem.] M A N. ego lego, undiq; numeroſa: ut ſcilicet de folijs, non de floribus intelligatur. deinde ſubijcio, purpureũ florem.

Euulſos palpebrarum pilos.] M A N. legitur in meo codice διπλᾶς, non ἐκλαβέσας. id eſt, duplas, non autem euulſas.

Qui Libycam.] M. lege, Libyon: nec aliud præterea nomẽ, niſi Loti & Trifolij. 107

Vnum & hic Cytiſi nomen. 108

Loto ue aut trifolio. M A N. ego lego, aut loto trifolio.

Et in medijs extante dorſo.] M A N. lego pro his uerbis, τὸ ῥάχιν ἔχοντα.

Aegyptiacæ fabæ.] M A N. non inuenio Aegyptiacæ, ſed abſolute, fabæ: intel- 109
ligendum tamen de Aegyptiaca puto.

Milij quantitate.] M A N. ut milium.

Vnicum hic Myriophilli nomen inuenio. 110

Per totum denſus.] M A N. διαποίκιλος, id eſt, uarius.

Non lego hic Conilæ nomen. 111

Semen fœnogræco ſimile.] M A N. lego, τραχήλῳ. & ſic quoq; Hermolaus, colli 112

uertens figura.

Cap.114 Nec buglossi, nec spinæ hic nomē lego, esseq́ hanc uulgarem buglossum puto.

115 Purpureum & luteum.] MAN. lege, aut, non &.

Chamæmali capitulum, undiq́ per orbem &c.] MAN. Nullum scio Chamæmali capitulum, & propterea lego, aut luteum instar chamæmali, capitulum circūquaq́ scissum. Multæ huic accreuere medicinæ, ut in uiola ostendemus.

116 In phasiolorum clauiculas torquetur.] MAN. fidelius hoc modo conuerteris, Phasiolum uocant nonnulli; ex eo quod phasiolo in hoc similis est, quod foliū quod in summo est, ἕλικα, hoc est, clauiculam, capreolum uulgò apud nos uocant, fert.

117 MAN. Accreuerunt tot nomina uiolæ.

Medij inter folia coliculi.] MAN. lege in singulari numero coliculus. Galenus ferè eisdem cum Diosc. uerbis facere hanc uiolam per se & cum polenta, ad calidas phlegmones, ad uentriculi ustiones & oculos dicit: de angina, comitialibus & sedis procidentijs mentionem non faciens. In astere Attico, tacet hæc omnia. Sequitur utroq́ capite Galenum, Auicenna. Quare omnia illa adiecta esse asteri puto, quæ his uerbis expressit Marcellus: Prodest æstuanti stomacho, emplastri modo imposita, prodest & oculorum inflammationibus: & solis uiolis conuenire.

119 Bunij tantum nomen in meo Dioscoride lego, propterea turbam reliquam nominum adiectam puto.

Et ex eo ramulos plures foliolis tenuibus & floribus plenos.] MAN. nihil legitur in meo Dioscoride, quod alicui ex his uerbis respondeat.

Longitudine digitali.] MAN. lege, crassitudine digitali: & adde, oblongum, ut de caule intelligatur, non de ramulis, quorum nulla est mentio.

Ad radicem.] MAN. nec hoc inuenio in meo libro.

120 Et ramulos.] MAN. Ramulorum nomen iterum non lego in meo Dioscor.

121 Vnicum & hic Chamæcissi nomen.

Ramulos.] MAN. adde, multos, si meo credis Dioscoridi, cui ego certe in hoc loco parum credo: quare enim infrà diceret quatuor aut quinq́?

Radix est illi gracilis.] MAN. adde, & alba.

122 MAN. In meo codice legitur Chamæleuce: & de ea quoque scribunt Galenus & Paulus, non de Chamæpeuce.

Sunt qui herbam.] MAN. desunt hæc omnia ad finem usq́ in meo codice.

123 Breuissimum est hoc de buglosso caput in meo Dioscoride, ut cui omnia desint, ad ea usque uerba, Verbasco similia folia habet.

124 Rabidorum canum morsibus.] MAN. κυνόδηκτα & hic legitur, id est simpliciter, canum morsibus.

125 Radicem longam.] MAN. lege, breuem.

Virentem.] MAN. additum hoc participium ab interprete.

126 Caterua hæc nominum huic accreuit Leontopodio.

Digitalis herba.] MAN. lego διδακτυλιαῖον, hoc est, duorum digitorum.

Angusta.] MAN. adde, robusta.

Lanosa.] MAN. lego εὐωδέστερα, nō ἐριωδέστερα. id est, odoratiora, nō lanosiora.

Quasi incisuris diuisa.] MAN. τετρημένα, id est, perforata.

Corpori adalligatam.] MAN. hoc non lego in meo codice.

127 Nomina & hic tria superaddita.

Radix & succus.] MAN. tacet hæc duo uerba meus Dioscor. cogimurq́ de coma, non de succo & radice, si ei credimus, id intelligere quod dicitur.

128 Ligustrino, uel oleo.] MAN. Lilino tantum lego, non etiam Ligustrino.

129 Vndecim & hic nomina paulò minus sunt meo Dioscoridi superaddita.

Quod cum siccatur.] MAN. lege, ad terram flectitur, & unguibus mortui mil-

ui similis redditur.

Semini.] MAN. additur in meo codice, puniceus color.

Vnicum & huic nomen.

Crassaq́ue, uerum latiora.] MAN. lego, uerum crassiora: nec aliquid plus. Cap.130

Ad amuleta.] M. lego, ad alexipharmaca: & nihil de amuletis, aut ueneficijs.

Præter Adianti, solum hic lego Polytrichi nomen. 131

Et calculos uesicæ frangit.] MAN. male additur uesicæ, legendum calculos.

Duo tantum nomina adscribuntur huic herbæ in meo Dioscoride, Trichomanis uidelicet & Adianti. 132

Multo breuius.] MAN. lege, paruum ualde.

Romani Lappam appellant.] MAN. hæc addidit interpres. 133

Aestate.] MAN. & hoc additum.

Aequalia.] MAN. uel lege uel intellige, similia.

Incisuris diuisa.] MAN. lege, incisuras habentia.

Figura pilularum.] MAN. lege, ut Platani pilas.

Tenaci.] MAN. & hoc addidit Marcellus.

Aegylopis hic tantum nomen lego. 134

Cytiso.] MAN. in meo codice legitur Citto. 136

ἐκ γῆς in meo quoque legitur libro.

Singularis surculus.] MAN. φρυγανίον μέλαν, id est, niger: nec singularis mentio. 138

Foliola.] MAN. adde, tria, quatuor ue, quinq́ue aut sex.

Creuit & hic Smilacis nomen in tot, ut legenti uel numerũ recensere sit difficile. 139

Qualis est quem Græci epiphyllida uocant.] MAN. nihil quod his respondeat inuenio in meo codice, sed tantum βοτρυώδη.

Leniter in gustu adstringentem.] MAN. ὑποδάκνοντα lego, id est, leniter mordentem, uel submordacem.

In fine capitis additur in meo codice, Inciditur etiam ad alexipharmaca, id est, ad ea medicamina, quibus arcentur uenena. *Alexipharmaca.*

Supra quem.] MAN. adde, semper. 140

Ex innumeris tot nominibus unum syluestris myrti lego. 141

Minus tamen.] MAN. lege, latius.

Infragiles.] MAN. lege, difficiles frangi.

MAN. Inter radices non ultima est Rusci radix, quibus ad obstructiones & ciendam urinã medici utũtur, & propterea in aliquo honore est, quod negauit Marcel. *Rusci radix.*

Nomina quæ stephanen sequuntur, in meo Dioscoride non scribuntur. 142

Pondere drachmarum quinque.] MAN. lego, sex.

Validioraq́ue.] MAN. ἰσχνότερα, hoc est, graciliora. 143

Sexdecim.] MAN. lege, quindecim.

Addita & hic omnia nomina, præter Alexandrinam & Chamædaphnen. 144

Singulares, nullisq́ue ramulis.] M. non leguntur hæc uerba in meo Dioscoride.

Graciles.] MAN. nec hoc.

Vnico Elleborus hic nomine contentus est. 145

Aliqua parte rubro.] MAN. simpliciter rubro lego in meo Dioscoride.

Quod mediocriter riget.] M. μετρίως τεταμένος, hoc est, mediocriter extentus.

Ab Ethna.] MAN. lege, ab Enna.

Faciendæ medicinæ rationem docere.] MANARD. θεραπευτικὴν lego, id est, curatiuam.

In sorbitione pultis, aut alicæ.] MANARD. lege, cum multa sorbitione aut succi copia.

Qui Ectonion.] MAN. lege, Ecstomon. 146

Qui Prœtion.] MAN. tacetur hoc cum reliquis nominibus quæ ſequuntur.

Prœti filias.] MAN. Prœti ſorores legitur in meo codice, ſed Marcelli lectio poëtis magis conſentanea.

Semen Cnico ſimile.] MAN. additur, & in ipſo.

Cap. 147 Prætermiſſis reliquis, ſic legitur in meo Dioſc. Seſamoides magnum Elleborum uocant in Anticyra, eo quod in purgationibus Elleboro albo miſceatur.

Purgat id ſuperiorẽ uentriculum.] MAN. aliter ego legerem ad uerbum, purgat per ſuperiora pituitam & bilem. Galenus primum magnum, ſecundum album uocauit.

148 Purgat.] MAN. adde, per inferiora: quia Dioſcor. addit κάτω.

149 Præter Sycios agrion, id eſt ſylueſtris cucumeris nomen, nullum ex tot quæ à Marcello ſcribuntur, lego in meo codice.

Stibij quantum ſatis ſit.] MAN. additur χρῶσαι, hoc eſt, ad colorandum.

Cum oleo.] MAN. adde, uetere.

Ex Taurino felle.] MAN. lege, aut, non ex.

Adduntur quædam de domeſtici cucumeris radice, quæ ſuperaddita à quopiam propriæ commoditatis gratia putanda ſunt.

150 Et hic unicum lego Staphidos agrias nomen. Galenus aſtaphida uocat.

Decem aut quindecim.] MAN. legitur in alijs, decem aut quinque: ſed Marcelli lectionem meliorem puto.

Malagmatis quæ fouendo ſint.] MAN. πυρωτικοῖς. urentibus uertit Hermol. & rectius quidem mea ſentẽtia: cauſtica enim quadam ui participare ſcribit Galenus.

151 Vnicum & Thapſia nomen habet in meo Dioſcoride.

Gracilior tamen caulis eius eſt.] MAN. lego, ſemen. ſed uera eſt Marcelli (ut puto) lectio.

152 Spartion, non Sparton legitur in meo Dioſcoride: nec præterea nomen aliud.

Breues.] MAN. lege, longas. Duras.] lege, ſolidas.

Natiuo lentore infragiles.] MAN. Vna pro his omnibus uox δυσθραύστους, id eſt, ut ſuprà etiam uertebamus, ad frangendum difficiles.

154 Eruptiones.] MAN. lege, exanthemata.

Quod ex tuſa expreſſaque ſupereſt.] M. lego ἐκπίεσμα, id eſt, quod exprimitur.

Ad exterendas ſcabies.] MAN. aſperitates lego.

155 Capitis huius initium ſic ad uerbum lego: Narciſſos, nonnulli hunc quoque ſicuti lilium, lirium uocant.

Multo tamen tenuiora minoraque & anguſtiora.] MAN. lege, tenuia, minoraque multo & anguſtiora.

In medio croceus.] MAN. ἔσωθεν, id eſt, intus.

Porraceum.] MAN. πρασίζον.

156 Vnicum & hic nomen.

Vellicando poliunt.] MAN. γναφεῦσι.

Frondoſus.] MAN. ἀμφιλαφής.

MAN. De Gnaphalio ſcribit Galen. uocari dicens eo nomine, quod folijs eius mollibus exiſtentibus ad fulloniam uterentur. Aliam tamen rem intellexit, de qua ſub eodem nomine, lib. 3. ſcripſit Dioſcor. adſtringere eius folia, & propterea dyſentericis dari ſcribens, cum omnibus huius plantæ partibus purgandi uim adſcripſerit. Vbi de Gnapho ſcripſerit Galenus, uel de Hippophaë, non inuenio.

157 Serpit per terram.] MAN. χαμαιπετές.

Capitulaque ſpinoſa.] MAN. lege, foliola parua, ſpinoſa, capitulaque põdere leuia.

158 Qui crotona.] MAN. nullum ex his quæ ſequuntur nominibus lego in meo Dioſcoride.

Mollia.

Mollia.] M A N. hoc non lego. Colligitur.] M A N. lege, exprimitur.

In nullo ſanitatis.] M A N. De ſanitate nulla hic mentio.

Fœminarum præterea mammas.] M A N. hoc membrum ſuperiori coniungendum uidetur, ut ſit ſenſus, cum polenta mixtum mammis conducere.

Romani herbam lactariam.] M A N. Interpretis ſunt omnia hæc, non Dioſcoridis, qui à numero Tithymalorum exorditur. Cap. 159

Ob comæ quam &c.] M A N. & hæc ſunt interpretis uerba.

Vel à foliorum figura.] M A N. & hæc. Vel à longitudine.] M A N. & hæc.

Secundus fœmina &c.] M A N. Sequitur, aut Myrtites, quem & Caryitem uocant, aut Myrſinitem, reliqua ſunt addita.

Tertius paralius.] M A N. Sequitur, quem Tithymalida uocant. cætera adiecit interpres. Reliquorum quoq; generum nomina tantum ſcribit Dioſcorides.

Eius quæ uallaris.] M A N. Characias.

Lacteo liquore.] M A N. lege, albo.

Deglutienda ſunt.] M A N. deeſt, catapotia.

Condylomata.] M. non lego hæc in hoc loco, legit tamen Serapion.

Guſtu ſimilis eſt, colore albicante.] M A N. lego, nam ſimilis. & nihil de guſtu aut colore. & ſic quoq; legiſſe uidentur Serapion & Hermolaus.

Annuum fructum inuicem alternãtes.] M A N. aliter ego lego uerbum ex uerbo: Fructum autem fert annuum nuci ſimilem. Serapion, fructum fert ter in anno. Hermolaus, alternis annis.

Rubentes.] M A N. lege, ſubrubentes.

Deinceps.] M A N. στοιχηδόν. Hermolaus, in ordinem uerſusq;.

Semen ceu folijs.] M A N. capitulis lego, non folijs.

Colligitur ex hac etiam aliorum tithymalorum modo lac. M. adde, & ſemen.

M A N. Nec illud prætermiſerim, in uerbis quæ ex Paulo tranſtulit Marcellus, inſignem eſſe errorem. ſecũdi ordinis in calefaciendo eſſe tithymalos, qui ordo cauſticus eſt: legendum enim quarti: quæ enim ſecundi ordinis ſunt, non lædunt, nedum quod urant. *Error in uerbis Pauli per Marcel. translatis.*

M A N. Multa mutauit Marcellus ex Theophraſto, & fortè bene: ſed notare nobis placuit, quæ ſecus in noſtro Dioſcoride legebantur, ut omnibus bene penſatis, integrum ſit lectori, eam quæ magis placuerit ſcripturam ſequi.

ὀπὸν hoc capite, contra legem quam ſibi libro primo ſtatuerat, ſemper lac Marcellus transfert. 160

Et hic quoq; pro opo reddidit lac. quod licet exigui momenti eſſe ſciam, placuit tamen locum ſignare. 161

Deuorata.] M A N. lege, in catapotia. Conformatus.] ἀναληφθείς.

Candido lacte.] M A N. Quis neſcit lac candidum? fugiſſet hanc nugationem, ſi fideliter uertendo dixiſſet, candido liquore. 162

Feruenti aqua aſperſum.] M A N. ἀποβρεχθείς.

Lactis liquore plenus.] M A N. lege, liquore albo. 163

M A N. Vocari hanc herbam ſpumeum papauer, non inuenio in meo Dioſcor. 164

Lacte plenos.] M A N. Mirum eſt quàm Marcello placuerit lac reddere pro liquore: lego enim & hic ὀπόν.

M A N. Adiecta eſſe huic capiti tot nomina, primum & ſecundum oſtendunt, à radice deducta, cuius uel nullus uſus, teſte Theophraſto, uel rarior quàm liquoris. 165

Aliquando quatuor.] M A N. hoc non lego.

Quadantenus piloſos.] M A N. lege, craſſitiem quandam oſtendentes.

Grauiſſimi odoris.] M A N. grauis, non grauiſſimi. βαρύοσμος.

Eodem modo.] M A N. lege uel intellige, tholi modo.

Fungoſus.] MAN. lege, rarus. ἀραιός.

Qui tenues habet diſcurrentes uenas] MAN. pro tot uerbis lego, συρίγγας ἔχων λεπτάς, id eſt, tenues habens fiſtulas.

Cap. 166 Heracliæ, bdelyræ, citocacij, oleaginis, uel oleaſtelli nomina, non legũtur in meo Dioſcoride.

Amaris.] MAN. lege, denſis & amaris.

Fauces ſcarificantibus.] MAN. lege, arteriam.

167 Cneſtron.] MAN. lege, ceſtron.

Id Syri apolinon uocant.] MAN. lege, quod Eubœes ætolion uocant.

Satiuo lino.] MAN. lege, ſparto lino.

Specioſas.] MAN. adde, & multas.

In pane pulte ue.] MAN. lege, farina aut polenta.

168 MAN. Nullum hic nomen præter actes.

Rotundas quadantenus, inanes.] MAN. lege, rotundas, ſubcauas.

Tria, aut quatuor, aut quinque, aut ſex, aut ſeptem.] MANARD. lego ſolum, tria aut quatuor.

Ex uirgis.] MAN. lege, circa uirgas.

Maioribus inciſuris diuiſa.] MAN. lege, τμηϊκώτερα, hoc eſt, magis inciſa.

Chamæactis quoq; tot nomina non leguntur in meo Dioſcoride.

Refrigerantq;.] M. abradendum omnino hoc uerbum, calent enim ambæ.

Radix in uino decocta.] MAN. adde, in uictu. παρὰ τὴν δίαιταν.

Oculorum inflammationes.] MAN. lego abſolute, inflammationes.

Cauernoſa.] M. ὑποφορὰς, & podagricis opitulantur.

169 Porri ſemen.] MAN. lege, praſſij, id eſt, marrubij: non praſſi, hoc eſt, porri.

Lutei coloris.] MAN. ὠχρὰν, hoc eſt, pallidi.

Exiguo mâlo æqualem.] MAN. lege, ut exiguum mâlum.

Tumores omnes.] MAN. non lego, omnes.

MAN. Pro eodem habet Marcellus colorem luteum & pallidum, quod ego non probarim.

170 Neque Aphrorum, neque Romanorum nomen lego huius herbæ in meo Dioſcoride.

Spondylio.] M. aſphodelo legunt alij.

In nulla raphano foris color niger inſpicitur, ait Marcellus: quod falſum eſſe nemo apud nos hortulanus non nouit.

171 Qui amaram cucurbitam.] M. σικύαν, id eſt, cucumerem, lego. Tacentur autem reliqua ſequentia nomina in meo Dioſcoride.

Colocynthidis farctum.] M. intellige interiorem eius partem.

Stomacho inimica.] M. adde, ualde.

172 Neſcio unde natum Cedis nomen, & Inuolucri, huic herbæ.

Inania.] M. κοῦφα lego, id eſt, leuis ponderis.

Caudas.] M. οὐραγοὺς.

174 A ſimilitudine lentis quam refert.] MANARD. hæc ſunt interpretis, non Dioſcoridis.

175 Romani ſylueſtrem &c.] M. & hæc addidit interpres.

Rimoſi corticis.] φλοιοῤῥαγοῦντα.

176 Additur tot nominibus & Cedroſtes in meo codice.

In gangrænam phagedænamq; tranſeuntibus.] M. non tranſeuntibus, ſed ſecum eos affectus habentibus dixerim. γαγγραινικῶν enim & φαγεδαινικῶν lego.

Quæ de apoplexia quaſi Galeni ex Definitionum libro recitantur, nec Galeni ſunt, nec ſuis dogmatis conſentiũt. Ea potius ſequenda, quæ ex Introductorio ſunt accepta,

accepta, quanquam nec illud Galeni est.

Quæ post Bucranium recitantur nomina, in meo codice non leguntur. Cap. 177

Blechnon & Polyrrhizon uocat meus Dioscorides, reliqua tacens nomina. 178

Indicatq; id.] MAN. lege, probatio talis.

Vbi multa arundo & multa filix.] MAN. additur in meo Diosc. corones, dispa ret filix. Putóque talem aliquando fuisse eius loci sententiam: Radix pota, & cum axungia pro cataplasmate apposita, facit ad eos, qui ex arundine uulnerati sunt: cuius probatio talis est: Vbi multa arundo, si ibi coronæ modo per ambitum multam filicem conferas, disparebit arundo: atq; econtrario, si ubi multa filix, multam arundinem conserueris, disparebit filix.

Obliquæ.] MAN. latæ, hoc est πλατεῖαι, non πλαγῖαι. 179

Legitur in meo libro, sicuti & in reliquis, Si supergrediatur prægnans, eam abortiri. placet tamen Marcelli lectio, cui præter Theophrastum & Plinium, consentit etiam Serapion.

Vnicum hic Polypodij nomen. 180

Præsertimq; quercuum.] MAN. lege, in agrestibus quercus truncis.

Dodrantali altitudine.] MAN. adde, filici simile.

Et hic quoque unicum dryopteris nomen. 181

In dulci.] MAN. lege, ad dulce uergentes.

Magnitudine.] MAN. ego quoque lego magnitudine. θαλλίας. 182

Quo in opsonijs utuntur.] MAN. ego lego, huius flore εἰς τὰ περιϐλήματα.

Offulæ.] MAN. κοπτάρια.

Despumato melli.] MAN. lege, cocto.

Tria tantum nomina habuit herba hæc in meo codice, Linozostis, Parthenij, & Mercurij. 183

Duplex eius genus est, sexu discernuntur.] MANARD. nec ista quoque in meo leguntur.

Geminatis geniculis.] διγόνατα.

Alarum cauis multis.] MAN. adde, & densis.

Dodrantalem.] MAN. lege, duorum dodrantum. 184

Per interualla disposita, & albescentia.] M. ego lego, per interualla albescentia.

Est cauli folijsq; uis &c.] M. sic ego uerterim ferè ad uerbũ: Caulis & folia olerũ modo pota, uim habẽt ad ciẽdam aluũ. Coctorũ uero aqua bilem educit & aquosa.

Sunt qui Scorpiuron.] MAN. adde, à floris figura: & reliqua nomina mitte. 185

Candidioraq;.] MAN. lege, nigriora.

Purpurascentem.] MAN. lego, ὑπόπυῤῥον, quasi subfuluam.

Ante accessiones.] MAN. adde, hora una.

Sunt & qui hanc Scorpiuron.] MAN. hoc non lego. 186

Scorpionũ ictibus subuenit.] MAN. adde, ἄκρως, id est, summè & excellenter. 187

EX LIBRO QVINTO.

Cibum in stomacho non continentibus.] MAN. lege, stomachicis, ob causam à me non semel redditam. Cap. 1

Defectis.] MAN. intellige antea ablatis. ἀφαιρεθέντα.

Et in uerrucarum genere thymis.] MAN. Thymos sedis intellige antea ablatos.

Vsq; ad pubertatem.] MAN. ἄχρι ἀνθήσεως, id est, usquedum floreat. 2

Minimis acinis.] MAN. paruis lego, non minimis.

Innocentior.] MAN. lego ad uerbum, minus horum est particeps. 3

Ollares & in uinaceis seruatæ.] MAN. ἐκ τῶν στεμφύλων καὶ ἐκ τῶν βικίων.

Exiguo uino ut uinosæ fiant.] M. ego legerẽ, fiunt autẽ tales paulò post uinosæ.

Emplastri modo.] adde, cum sale.

Adstringendi maiore ui.] MANARD. ego lego, attenuandi. Serapion consentit Marcello.

Aut cymini farina.] MAN. lege, &, non aut.

In uerrucarum genere quas epinyctidas uocant.] MAN. lege absolute, epinyctidas. Nullæ enim sunt in uerrucarum genere epinyctides.

Cap.4. Legenda cum floret.] MAN. si flos œnanthe est, frustra dicitur legenda cum floret. Melius igitur leges hoc modo: Oenanthe uocat̃ syluestris uitis fructus, dum floret reponi debet in fictili &c.

Gingiuas sanat.] MAN. adde, cum melle.

5 Vehementissime enim urit.] MAN. ἱκανῶς, id est, satis.

ὡραῖοι fructus. Non accesserim in hac parte Marcello, quod scilicet antiqui medici horæos fructus solum uocent cucurbitas, cucumeres, pepones. Nec in eo, quod diuidi cibum ab oris particula columella dicit, ne si uniuersus descenderit, præfocet: scio enim alios quoque fructus ab antiquis medicis dictos horæos: & usus columellæ esse, ad aërem & sputum, non ad cibum. *Columellæ usus.*

6 Vrinam magis expellit.] MAN. non lego magis.

Vtroq; uitio caret.] MAN. lego, utrunq; excessum effugit.

Corpus auget.] MAN. lege, carnes.

Vermiculum.] MAN. κιῤῥός.

Aegerrime resoluitur.] MANARD. δυσδιάπνευστος, id est, difficile transpirat, uel difflatur.

Aluum, & in alias partes destillationes.] MAN. ego lego, aluum abstinet, & alias destillationes.

Molle.] ἁπαλός.

Et ab infirmitate corporis.] MAN. ego lego, & his qui ab imbecillitate affliguntur est utile.

Languentes uenarum pulsus excitat.] MAN. σφυγμῶν ἀνακτικός. uerterem ego simpliciter, pulsus excitat.

Venarum pulsus.] M. & hoc loco pulsus simpliciter leguntur.

Concoctionem tamen impedit.] M. lege, concoqui ineptum.

Hadrianum Mamertinumq;.] M. adde, in Sicilia genita.

Eapropter fallit bibentem.] M. ego lego, neque latet copiose potum.

Meatus laxat, laxatisq; his sensuum cæca excrementa purgat.] M. τὰς τε αἰσθητὰς ἀνακαθαῖρον ἐκκρίσεις, καὶ ἀδήλως ποροποιοῦν. quæ uerba in alium sensum ego hoc pacto conuerterim: Et ea quæ ad sensum patent purgans excrementa, & occulte meatus adaperiens. ut sit sensus, excrementa ab huius uini potu & aperte, & ea etiã quæ sensum effugit difflatione uacuari.

Bibitur eodem anno.] M. post annum. Eadem lectio in uino adynamo, scilicet μετ' ἐνιαυτὸν, & eodem modo utrobiq; legit Hermolaus.

7 Priuatim mulieribus.] M. non lego priuatim.

8 Sextarijs duobus mellis.] M. lege, sextarijs sex.

9 Insignis error est, in græcis etiam exẽplaribus, hoc cap. à nemine interprete animaduersus: bis enim repetitur, decocta nos uti: primo in his quorũ aluũ mollire uoluerimus, aut uomitũ ciere: secũdo in pulsib. pusillis &c. Multa enim sunt quæ subesse errorẽ in altero eorũ locorũ ostendunt. Primũ, quoniã si nõ est alterius q̃ decoctæ mulsæ aquæ usus, frustra nõ solum bis, sed etiã semel fuisset adiectum decocta. Deinde, quæ necessitas fuit ei qui iam usum decoctæ dicere incepisset, nullo alio intercedente sermone, sed alios eiusdem usus narrãti, iterũ repetere, nos uti etiã decocta, in his qui pusillis sunt pulsib? Clarius uero detegit̃ hic error in græcis exẽplarib. sic enim *Error insignis etiam in græcis exemplaribus.*

Ex lib. V

ſic enim primo loco legimus: χρώμεθα δὲ τῷ ἀφεψημένῳ ἐφ' ὧν &c. ſecundo loco τῷ δὲ ἀφεψημένῳ. hoc eſt ſi quis uerbum uerbo reddat: Vtimur autem cocta in his quibus aluum mollire cupimus &c. cocta autem in his qui paruis ſunt pulſibus &c. Quis enim non uideat altero horum locorum errorem eueniſſe? & pro non decocta, legi decoctam? Vt uero primo loco legendum ſit non decocta, facit Galeni autoritas, qui lib. 3. de uictu morborũ acutorum, mulſam aquam non decoctam, aluũ magis ſubducere, decoctam magis dicit nutrire. Facilis autẽ fuit lapſus in græca lingua, à uoce ἀναφεψημένῳ, quæ nõ decoctum, ad ἀφεψημένῳ, quæ decoctũ ſignificat.

Copioſius.] M A N. ἀκρατέστερον. meracius uertit Hermolaus.

Cap. 10 — Hypochõdria. Præcordia. Ilia.

Hypochondria uocant medici, utrinque à lateribus uentriculi os attingentia loca, dextrum ſub quo iecur, ſiniſtrum ſub quo lien iacet, nominantes. Celſus præcordia uocauit. Nonnulli temporis huius, ex græca lingua, multa ad latinam interpretati, ilia uocauerunt, non recte, ut puto, quum teſte eodem Celſo, ilia inferius circa pubem iaceant.

Bilem & pituitam trahit.] M A N. lego pituitam tantum, non autem bilem. & eodem modo ſcribit Paulus. 11

Miſcetur apte malagmatis &c.] M A N. ego aliter lego, in hunc modum: Apte farinæ hordeaceæ miſcetur, emplaſtriſq́ ac malagmatis, quæ diſcutiẽdi uim habẽt.

Male Marcellus Hermolaũ accuſat.

Facit ad exinanitiones, in quem uſum tepida infunditur.] M A N. Accuſat hoc loco Barbarum Marcellus, quod clyſteres addiderit, cum poſſit hæc aqua & pota exinanire, & per urinam reddi: nimis certe hic uel dormitans, uel ad Hermol. taxandum intentus. Si enim bibatur, quomodo infunditur? alioqui de potu eius ab initio capitis dixerat, quod pituitã educeret: hic uero infundi tepidam ad aluũ exinaniendam, calidam ad tormina: quod certe non aliter quàm per clyſterẽ intelligi poteſt.

Patrocinatur Hermolao.

In quem uſum feruente ea, fouentur.] M A N. Marcellus qui nihil addendum uocibus Dioſcor. dixerat, participium *feruente* ſtatim addit. Quod ſi dixerit, in uoce πυριώμενον, feruorem includi: dicet ſimiliter Hermol. in uerbo Infunditur, clyſterem intelligi. Quid autẽ per uerbum πυρίαν intelligatur à medicis, lib. 1. à nobis eſt monſtratum. Hic addemus, non meritò à Marcello reprehendi Hermolaũ, quod ſaccis aquã claudere uoluerit: hac ratione, quod ſi rariores ſint ſacci, effluet: ſin dẽſior materia, calorẽ non trãſmittẽt. Videmus enim ueſicis aquã optime cõtineri, & nedum per eas, ſed & per ſtãnea uaſa calorẽ liquoris incluſi trãsfundi. q́d cognoſcẽtes Pannones, uaſculis ad hoc paratis, decocto herbarũ plenis ad leuãdos dolores utuntur.

Ruellius defenditur.

Ruellium quoq; non maiore ratione taxat, quod ſcilicet ſuffitu dixit, qui abſque fumo quo aqua caret, intelligi non poteſt: poterat enim diſcere uel à Plinio Marcellus, aquam fumo non carere, ſi nunquam fumum aquæ uiderat, qui lib. 31. ſuffiri aquam marinam calidam cum aceto in dolore capitis, docet.

Adſtringit & refrigerat acetum.] M A N. adde ex fide noſtri codicis, & cibi appetentiam facit. 13

Fluentem ex uulneribus ſanguinem.] M A N. ἔναιμον. Sic autem Græci uocãt ea, quæ cruentis protinus uulneribus imponuntur.

Inſpergitur.] M A N. hoc non lego.

Rabidorumq́ canum.] M A N. lege, canum, ut aliàs ſæpe. 15

Exulceratis inteſtinorum torminibus.] M A N. μετὰ νομῆς, cum depaſcentia.

In confectione Thymoxbalmæ, non lego rutam neq; polentam. 16

Operculatum.] adde, linteolo.

Non recte à Marcello definitur arthritis, quæ & latine ab eodẽ articulorũ dolor dicitur, quod ſit inflammatio permanẽs, male affectis neruis ualidiſſimos afferens dolores: fit enim & abſq; inflammatione, neq; permanẽs, hoc eſt diuturna, ſemper eſt, nec in neruis fit ſemper, nec ualidiſſimos affert dolores. Melius igitur feciſſet, ſi

definitionem ex his quæ affert in fine Pauli uerbis elicuiſſet, quâm ex libro de Deſſi nitionibus, perperàm Galeno adſcripto, à quo ſæpenumero magnam errandi occa ſionem accepit.

Cap.17 Putreſcentes humore gingiuæ.] M A N. μυδῶντα ὅλα. labantes Hermolaus.

Reprimit.] M A N. ςέλλον. Hermolaus, adſtringit.

Quæ in ore exeduntur.] M A N. σηπεδόνας. putreſcentia Hermolaus.

Solideſcit potu eius guttur, callum faucibus obducit.] M A N. pro gutture & faucibus, unam tantum uocem lego, βρόγχον. ideo ad uerbum ſic uerterem, fauces firmat, & calloſas facit.

Datur idem utiliter cibum in ſtomacho non cõtinentibus cruditatibus.] M A N. ego lego, ſtomachicis, & difficile concoquentibus.

Concreſcẽtibus in ueſica calculis.] M. & hic quoq; inutiliter additum, in ueſica.

Vegetum.] M A N. ὑγιεινὸν, id eſt, ſalubre.

18 Et inueterare.] M A N. ἄγαν. addendum ergo, ualde.

Neruos non lædit.] M A N. lege, minime neruos lædit.

19 Vuis mare miſcent.] M. ego lego, ſtatim poſt uuæ uindemiam mare miſcent.

Alij paſſis prius factis uuis mare miſcent.] M A N. ego lego, paſſas uuas in uaſis mari profundunt.

20 Demiſſa.] M A N. lego, laxa facito, id eſt, χάλασον.

Sextarijs decem.] M A N. lego, duodecim.

Spiſſandi uim.] M A N. ἐςὶ δὲ συπτικὸς, hoc eſt, adſtringendi habet uim.

23 Non exceſſura tamẽ ſunt pira maturitatis ſuæ modum.] M A N. aliter loqui uidetur Dioſc. & hoc pacto ad uerbum: Non admodum autem matura ſint pira.

Acerbo ſapore ſunt.] ςρυφνοί.

25 Simpliciter aut ad tertias.] M A N. non lego ſimpliciter.

26 Concoctiones à cibo potum.] M A N. aliter meus Dioſcorides, & ſic ad uerbum: Vtile non febrientibus ad uentriculi concoctiones doloresq; ſuperbibitum, ad humidas quoq; aluos & inteſtinorum difficultates.

27 Nigræ myrti.] M A N. Tanti eſt apud me fides in hoc interpretandi munere, ut etiam ſi crederem Dioſcoridem nigras myrti baccas intellexiſſe, non recedendum tamen à uerbis eius iudicarem, quæ ſunt, Myrta, hoc eſt, myrti baccas nigras, quæ maturitatem exceſſerint, accipito. Quod tamen putem non de nigra tantum, ſed ſimpliciter de quauis loquutum, faciunt uerba quibus capite ſequenti utitur, ubi de nigra intelligens, aperte eam demonſtrauit dicens, Nigræ myrti ramulos &c.

Tuſarum modio.] M A N. χοίνικι.

In ſtomachum & aluum deſtillationes.] M A N. ῥευματιζομένῳ τε ςομάχῳ καὶ κοιλίᾳ. id eſt, uentriculo & uentri rheumatiſmum patientibus.

Fœminarum fluctionibus.] M A N. ῥοῦν ſimpliciter ſcribit Dioſcorides, id eſt, fluctionibus.

29 Siſtunt in eum deſtillationes.] M A N. fidelius, tametſi non adeò eleganter, quiſpiam hæc omnia hoc pacto (ni fallor) conuerterit: Stomachi fluctionem iuuant, inteſtinorum, ueſicæ, ſanguinis eruptiones, in uniuerſum autem & rheumatica uniuerſa ulcera fota ad cicatricem ducunt.

31 Incorruptum.] M A N. lege, difficilem mutari.

Ex Aegyptia fico.] M A N. ſycomorum intellige.

Acerrimum.] M A N. acre.

32 Paſſim.] M A N. aduerbium hoc addidit interpres.

Narium deſtillationibus.] M A N. καταῤῥιζομένοις, id eſt, fluctione laborantibus naribus.

Nigra.] M A N. lege, nigreſcentia.

Conficiuntur

Conficiuntur uina.] M A N. adde, picea. Cap. 34

Nuper cæsam.] M A N. adde scissam, χίζοντας. assulatim transfert Hermolaus.

Exudati humoris.] M A N. hoc non legitur in meo Dioscoride, sed ex ductu sermonis, non humorem apponendum, sed lignum iudico.

Adstringunt.] M A N. adde, parum.

Cutem subeuntibus aquis.] M A N. hoc non inuenio.

Aceti sextarios sex.] M A N. pro aceto, lego mustum: sed fortè uerior fuit Marcelli lectio. 36

In musti sextarios uiginti.] M A N. lege, sex.

Et ex gelu contractam corporis noxam.] M A N. fideliter, & uno uerbo poterat reddere, perfrictionibus. κατα ψύξεις enim tantum ait Dioscorides. 38

Cum pyrethro herba.] M A N. cum pyrethro simpliciter dixit Dioscor.

M A N. Vbi de uino ex hircina origano cõcinnato legit, In linteolo: adde, laxo.

Torminibus, inflationibus.] M A N. hoc loco non lego, inflationibus.

Anisi uero tres.] M A N. pro aniso, lege, anethi. 40

Idem hoc uinum.] M A N. non reperi hæc uerba in meo Dioscoride.

Lienem minuit.] M A N. lege, lienis crassitiem attenuat. 41

Apij seminis.] M A N. adde, montani.

Soluendis inflationibus accommodatum.] M A N. εὔπνους. halitum oris commendans, Hermolaus. Ego, facile spirantes, conuerterim.

M A N. In Elleborite ubi legit, In marinæ aquæ duodecim quindecim'ue cõgios, ego lego quindecim aut quatuordecim.

Odorati iunci drachmas triginta.] M A N. lego hic & in calamo uncias.

In Scammonite ubi legit Marcellus drachmas quinque, ego lego quindecim.

Intus candido.] M A N. lege, albiore. 42

Maculis alabastritæ lapidi similibus.] M A N. διαφύσεις ἔχουσα ἐμφερεῖς ὀνυχίτῃ λίθῳ. id est, lineas habens onychiti lapidi similes.

Maculas lineis similes.] M A N. lege, uenas zonis similes.

Fauilla.] M A N. λιγνύς. ut fortè magis proprie fuligine Hermol. reddiderit.

Et cameris.] M A N. τῇ κορυφῇ, hoc est, summitati.

Coquitur Cadmia.] M A N. lege, uritur.

Alterum candidissimum.] M A N. λεῖον lego, id est, leue. Marcellus λευκὸν legit, debuitque propterea album uel candidum, non candidissimum dicere. 43

Opplendi.] M A N. προσαλαστικὴν, quæ uox aliud significat, quàm opplere: quod nescio etiam quare differat ab eo quod est explere. quam uim & superius huic pompholygi attribuerat Hermolaus conglutinandi, nos eandem uim cum emplastice credimus, de qua suprà abunde diximus.

Est præter hæc in genere leniter crustas obducentium.] M A N. hæc nec lego, nec legenda aliquo pacto puto: nulla enim res frigida crustas facere in cute potest.

Lentis carbonibus.] M A N. lege, tenuibus & leuibus.

Aut lentiscum.] M A N. lege, aut herbam schœnon. Puto tamen in græco quoque βοτάνην non rectè additam, id est, herbam.

Exiguis granis quibus constat &c.] M A N. lege, milij forma exiguus, & grauis. 45

Et adstringit.] M A N. hoc non lego in meo codice.

Egregie erodens.] M A N. δακνον, mordens scilicet: quod certe minus est, ut primo etiam libro monui.

Trium obolorum.] M A N. lege, quatuor.

Papularum eruptiones.] M A N. lege, exanthemata.

Vulgari ære.] M A N. hoc non lego. 46

Adstringendi reprimendique.] M A N. lego στάλτικὴν solum.

Cap. 47 Colore fauillæ.] MAN. lege, cineris.
48 Contra inteſtinorum tormina.] adde, cœliacos.
50 Donec nulla ſuperſit nigredo. MAN. ἐφίστηται. clarius ſupernatet dixeris, ut Hermolaus.
Sub manib. paulatim in loco uacuo.] MAN. lego, ἐπιχέοντες, hoc eſt infundẽtes.
Opplere.] M. hic quoq; pro uerbo προσεμπλάττειν, redditur opplere, quum tamen ſubdat Dioſc. πληροῦν, quod ipſe Marcel. uertit explere, ſicq; uideat idem bis dixiſſe.
Sine exulceratione.] MAN. ἐσχαροῦν, id eſt, abſque eo quod eſcharas, id eſt, cruſtas ignis modo excitet.
51 Validiſſimo igni.] MAN. lego, ὄξει, id eſt, aceto, ut Hermolaus: non ὀξεῖ, id eſt, ualidiſſimo.
52 Vitri modo pellucidum.] M. ὑαλίζοντα, id eſt, uitrũ referens, nulla lucis mẽtione.
53 Sunt etiã qui quod oculos dilatet, platyophthalmon.] MAN. lego pro his omnibus ferè hæc uerba: Hoc nonnulli Stibi: alij Platyophthalmon: ſunt etiam qui Larbaſon uocent. Vim habet &c.
Eſt illi uis opplere.] MAN. ἐμπλαστικὴν hic quoq; uim lego: quam qualis ſit, ſuprà Galeni teſtimonio oſtendi.
54 Quæ ad Coryci Sebaſtiam foditur.] MAN. lege, quæ apud Corycum & Sebaſtiam inuenitur.
55 Helcyſma.] MAN. lege, enclyſma, uel encauma.
56 Cocta.] MAN. χωνευομένης.
Puteolis & Bais.] MAN. non leguntur hæc in meo Dioſcoride.
Spiſſare, adſtringere.] MAN. lege uel intellige, συστέλλειν.
Foſſilis ſalis drachmas quinq;.] MAN. lege, uncias.
Sedis itidem cicatricibus.] MAN. lege, fœdis.
57 Tum diuidenda.] MAN. lege, formanda. ἀναπλαστέον.
Per opplendi uim.] MAN. hic quoq; emplaſticam opus eſt intelligere.
58 Virente.] MAN. πρασίζοντα.
Vlcera extergit.] MAN. lege, cicatrices. οὐλῶν.
Leniterq; cum eroſione aliqua exeſt.] MAN. leges meo iudicio, & uerbis Dioſcoridis, & rei ipſi accõmodatius, hoc modo: Leniter exeſt cum quadã mordacitate.
59 Et cœruleus color aliquis eſt, qui æqualiter cõmunicato ſibi eo colore ſplendet.] MAN. neſcio quo pacto uerbis Dioſcoridis hæc reſpondere poſſint: ea ſunt huiuſmodi: τὸ χρῶμα κυάνεον ὁμαλόν τε ἄγαν. quæ in hunc ſenſum quiſpiam uerterit: Cœruleus color, æqualisq; ualde.
In genere eorum eſt quæ in medicina alendis tantum palpebrarum pilis uſum habent.] MAN. hic quoque excluſionis nota addita: ſic enim ad uerbum loquitur Dioſcorides: Eſt ex eorum numero quæ palpebrarum augent pilos.
60 Eligenda harena illa eſt quæ craſſiſſima.] MAN. ad cœruleum ipſum, non ad harenam refert Hermolaus. & pro craſſiſſima, ſaturatum uehementer colore nominis ſui, reddidit. cui & ego in hac parte conſenſerim.
61 Spumæ modo.] MAN. Dioſcor. ueluti ἐκβρασμα eſt. Indicarum harundinum pullulum uocat Hermolaus, quod & mihi magis probatur. ἐκβράζω enim uerbum, emittere ſignificat.
62 Vndiq; lutea.] MAN. addidit Dioſc. κατακορῆ δέ. ſaturatum uertit Hermolaus.
Adſtringere.] hoc non lego, hoc eſt συστέλλει. ſed στέλλει.
Deijcere.] MAN. σκεδαστικήν.
Collectiones.] MAN. lego, phlegmonas, id eſt, inflammationes.
63 Minio.] MAN. Amineo ſcribit Dioſcorides. An uero Græcis ſit ammion, quod Latinis minium, alibi declarauimus.

Floridum.

Floridum.] M A N. lege, floridiſſimum.

Puſtulas.] M A N. exanthemata ſcribit Dioſcor. quam uocem conſueuit Marcellus uertere, eruptiones pituitæ.

Lini ue decocto.] M A N. lego ſelini, hoc eſt, apij. Cap. 64.

Quinetiam minutiſſima auri ramenta.] M A N. hæc uerba nõ lego in meo Dioſcoride, & propterea ſuppoſititia puto.

Carthaginenſis.] M A N. Carchedonice. 66

Quinetiam.] M. hic deſunt uerba ſequentia, Antidotis quoque miſcetur. 67

Quidam etiam mutata tantum.] M A N. aliter lego totam hanc partem: Quidam ſtalacticon, pecton, hephthon, aracton, lonchoton. 68

Quod ab Hiſpanis etiam lonchoton.] M A N. lege, ab alijs lonchoton dictum.

Repurgare.] M A N. hoc non lego in meo codice. 69

Exulcerare.] M A N. lego eſcharas, id eſt, cruſtas excitare.

Sanguineo colore.] M A N. milti, hoc eſt rubricæ, non ſanguinis lego. 70

In ſuo genere.] M A N. hæc adiecit interpres. 71

Leuorem habet.] M A N. adde, pura eſt. 72

Grauans enim ſory olfactu uirus mittit, eoq; nauſeam cit.] M A N. multa de ſuo addidit Marcellus. βρωμωδέστερον tantũ, hoc eſt uiroſius, & nauſeã facere dicit Dioſc. 73

Pingueq; eſt.] M A N. lege, ſubpingue.

Potuq; aut olfactu.] M A N. lege, dum deglutitur.

Quod autem fractum non minus quàm Miſy ſplendet.] M A N. aliter lego, hoc uidelicet modo: Quod autem non ſplendet dum frangitur conſimiliter Miſy, Marcelli tamen lectionem puto meliorem.

Coctis quæ cocta non ſunt.] M A N. lege uel intellige, uſtis quæ uſta non ſunt.

Quæcunq; cruda humore aliquo reſolui poſſunt.] M A N. multa & hic ſenſum mutantia. Verba Dioſcor. ſunt: ὅσα ὠμὰ ὄντα λύεται, id eſt, quæcunque cruda dum ſunt, diſſoluuntur.

In fornacibus quæ aureæ dicuntur.] M A N. lege, quæ areæ. 74

In fornaces foueas dictas.] M A N. lege, in foueas tacitis fornacibus.

Expers alterius naturæ auripigmentum eſt.] M A N. Coniungenda hæc pars præcedentibus eſt, ut ſcilicet & hæc ſit nota boni auripigmẽti, alteram rem non habere ſecum commixtam. Lege igitur, Et expers alterius naturæ exiſtit. 75

Glandium modo concretum, pallidum, Sandarachæ colore gleboſum.] M A N. ego lego, βωλώδης, hoc eſt, gleboſum. atque colore Sandarachæ, nulla palloris aut glandis mentione.

Habet exedendi uim.] σηπτικήν. de ui ſeptica alibi diximus.

Ad ſatietatem flammeo colore rufeſcit.] M A N. κατακορῆ πυῤῥόν. hoc eſt, ad ſatietatem rufo. 76

Fragilem.] M A N. adde, conteri facilem.

Sulphuris uirus.] M A N. lege, ſulphuream ſpirationem habentem.

Quod ualidiſſime adſtringit.] M A N. adde, βαρύοζος, hoc eſt, graue olens. 77

Bulloſumq; eſt.] id eſt πομφολυγώδης. quod fortè quis pompholygi, id eſt, tuthiæ uocatæ ſimilis, conuerterit.

Natione perfertur alijs.] M A N. fidelius quiſpiam & hoc alio modo uerterit, dicens, Et genere ex Melo uel Aegypto.

Quodq; ſine aſperitate &c.] M A N A R D. Ego inuenio, æquale, & omni ex parte ſuccoſum.

Cum quodam igniculo caloris.] M A N. lego, καὶ τυρῶδες ἀποπνέουσαν. hoc eſt, quod caſeum ſpirat, id eſt, redolet.

Braſſicæ ſucco.] M A N. lege folijs.

Ex aqua illita.] MAN. καταιονουμέναι, hoc est, perfusæ.

Inunguntur.] MAN. adde œdemata, id est, laxi & indolorosi tumores.

Cap.78 Ad narium mucum, & in subiectas partes destillationes.] MAN. lege, ad coryzam & catarrhum. grauedinem & destillationem uocat Celsus.

Podagræ eo ex aqua.] MAN. adde, cum nitro.

Veternosis.] MAN. lege, lethargicis.

79 Leuissimus.] MAN. ualde leuis.

Fistulosus.] MAN. πολύκγωον lego, multiforus.

Nec in attritu harenosus.] MAN. ἄλιθον, id est, illapidosus.

Candidissimus.] MAN. lege, albus.

80 Tateon.] MAN. lego, Tapeon, aut Tritæon, aut Gantæon.

Subeuntium cutem aquarum tumores.] MAN. uerba Dioscoridis sunt: Et ad hydropicorum œdemata. quorum alius sensus est, ut norunt medici, quàm qui à Marcello exprimitur.

Calentes ijdem &c.] MAN. πυρία, id est, fomentum per ipsos, ait Dioscorides.

Cum polenta.] MAN. adde uel intellige, usti. κεκαυμένοι enim ait Dioscorides.

Crabrones.] MAN. ego quoque lego τενθρηδόνας, ut Hermolaus.

Et capitis ulcera quæ psydracia, & quæ thymos appellant.] MAN. tutius & fidelius legeris hoc pacto: Et ad capitis psydracia, thymosque & phymata. Non enim sunt capitis ulcera thymi, sicuti neque psydracia sunt ulcera.

Tubercula quos dothienas uocãt, & testium tumores discutiunt.] MAN. sic lego ad uerbum: Cum uua passa, aut suillo adipe, aut melle dothienas discutiunt. Et testium œdemata cum origano & fermento citius maturant.

Sugillata.] MAN. adde, faciei.

Podagris.] MAN. adde, similiter.

82 Contra exulcerata intestinorum tormina.] MAN. adde, depascentia.

83 Defertur Nilo.] MAN. καταῤῥεῖ, defluit.

Innatat & paludibus.] MAN. Innatat uero paludibus.

Maiore in gustu &c.] MAN. lege, & maiore. Videbuntur hæc leuiuscula, sed si quis diligenter aduerterit, uidebit non sine causa notata.

Defluente colore.] MAN. hoc non lego, sed ἐκ μέρους, id est, ut mihi uidetur, per partes aqua etiam diluitur.

σμήγματα. Ex his quæ exterendo sunt.] MAN. σμήγμασι. Sunt autem σμήγματα, quæcunque purgant & emaculant faciem.

84 Fistulosum.] MAN. lego, perforatum. quod mihi aliud est quàm fistulosum.

Ex alto in summũ euocandi.] MAN. μετασυγκριτικήν. Quæ uero hæc sint, Galenus docet lib. 4. Methodi curatiuæ.

Quale quod ex bunis.] MAN. Si eisdem locis nitrum & nitri spuma nascitur, ut Marcellus ipse testatur, quum nulla sit inter tot natales spumæ bunorum mentio, melius erat hoc loco colles intellexisse.

85 Spumosa.] MAN. lego, aut spumosa.

Amplius tamen id nitrum nitrique spuma possunt.] MAN. Non lego hoc loco, nitrique spuma.

Aut cum decocto.] M. inuenio in meo codice, aut cum epsemate, id est, sapa.

Aut anisi.] MAN. hoc non lego.

Exterendo & extenuando.] MAN. lege, ad lepras.

Cum resina excepta sanant.] MAN. non lego sanant, sed aperiunt.

86 Validissime adurere.] M. lego ualde. Adde, septicen uim, de qua sæpe.

Panos.] MAN. adde, & tubercula.

Lauatur cremata fex.] MAN. Adiecit hæc Marcellus. quare enim dixerit hic lauari,

lauari,quũ docuerit ſuperius ablui,ut põpholyga: lege igitur, Lota uero miſcetur.

Albugines.] M A N. lego,ἀχλῦς,id eſt,obtuſam aciem.

Candorem.] M A N. lege,ſummam albedinem. Cap. 87

Vulgari albo lapide.] M A N. χυδαίας μαρμάρυ,id eſt,uilis & cõmunis marmoris.

Glutinat.] M A N. Emplaſticen uim habere dicit Dioſcor.quam opplendi alibi uocat Marcellus,& nos aliam eſſe non ſemel oſtendimus. 88

M A N. πτώματα lego,& caſus intelligo in eo ſpatio quod uacuũ Marcel.reliquit. 89

Sine pondere.] M A N. lege,leue. 90

Fiſtuloſum.] lego,πολύκενον,id eſt,multis uacuitatibus,uel foraminulentum.

Bembico.] M A N. lege,Besbico.

Ad exterendum & inducendum leuorem.] M A N. ad ſmegmata dixit Dioſc. cui uoci tot reddit Marcellus.

In Cappadocia.] M A N. lege,in Galatia. 91

Et cremijs.] M A N. lege,χορταρίοις.

Inani.] M A N. πολυκένῳ, id eſt,multiforo. fiſtuloſum proximo capite Marcellus intellexit.

Recentes.] M A N. lege,nouæ,alio ſenſu: poſſunt enim aliquæ ſpongiæ nouæ eſſe,quæ longo tamen antea tempore euulſæ ſint. 92

Omnes tamen præcluſa ulcera calloſq; aperiunt.] M A N. totam hanc partem fidelius quiſpiam hoc pacto conuerterit: Præcluſa ulcera & callos dirimunt, ſiccæ lino colligatæ, linamentiq; modo impoſitæ. Rheumatica uero ueluti depaſcentia, & antiqua ulcera exiccant, ſi nouæ,ſiccæ & uacuæ apponantur, ſanguiniſq; compeſcunt eruptiones. Ex aceto autem crematæ ad ſiccas lippitudines faciunt.

Crematarum cinis.] M A N. hoc addidit Marcellus Dioſcoridi,uſtas ſimpliciter dixit. non quicquid tamen uritur, uſqueadeò uritur ut cinis fiat. Refert Galenus chirurgum quendam ea utentem ita calida poſt uſtionem, ut & cruſtam,ignis modo excitaret,& pro operimento eſſet.quod non bene poteſt de cinere intelligi.

Veluti candens ferrum.] M A N. nulla in Dioſcoride ferri mentio. 93

Sandarachæq;.] M A N. lege,antherico.

Aut Sandyci.] M A N. adde,ſaturæ.

Et ad cicatricem perducit.] M. lege,& cicatrices,ſcilicet implet.

Inæquali coloris concretione.] M. οὐκ εὔτονοϛ τῇ συγκρίσει τοῦ σώματοϛ. Hermol. nec corporis portione ponderoſus.Ego,non robuſta corporis concretione. 94

Candidas ſiquidem.] M A N. non lego ſiquidem,ſed δὲ,hoc eſt,autem: diuerſo, ut clarum eſt,ſenſu.

Rufeſcat.] M A N. adde,magis.

Cruſtas inducit.] M A N. ποσῶς,id eſt,aliquantiſper.

Et ambuſtis cum cera medetur.] M. Cum urendi uim habeat,mirum eſt quod, ut Achillis lancea,ambuſtis medeatur. Lego in meo Dioſcoride, καταπλασμάτων. Nullo ſenſu Marcellus legiſſe uidetur κατακαυμάτων. Galenus uehementer exiccare,adſtringereq; aliquatenus,& mordere.

Purgat cum melle malefica.] M. lego,θηριώδη. fera uertit Hermolaus. 95

Rubens.] M. κατακόρης. colore nominis ſui egregie infectus, uertit Hermolaus, hoc eſt,ſanguinis. 97

Pondus amiſerit.] M A N. lege,mediocriter leuis.

M. πρόπτωσις definitur à Paulo Aegineta caſus uueæ tunicæ,fracta aut exeſa cornea. Procidentiam autem totius oculi,uocat ἐκπίεσμον.

Naſcitur in Lycia.] M. lege,in Cilicia.non damno tamen Marcelli lectionem. 99

De Morochtho. In teneris corporis partibus.] M. ego lego,tenera ulcera. 100

Ibidem in Thyite. Qui quod eo medicinalia mortaria fiunt,nomen inuenit.]

Hæc addidit Marcellus. Alioqui mollior uidetur, quàm ut idoneus mortarijs sit.

Erodit ualidissime.] MANARD. lego, ἀναδάκνων σφοδρὰ, id est, uehementer mordicans.

Præcipua.] MAN. hoc adiectiuum adiecit interpres.

In Iaspide. Alius glaciem repræsentat saliuæ similis.] MAN. lege, alius crystallinus, pituitæ similis.

Calai gemmæ similis.] MAN. adde, colore.

MAN. Inter Iaspidis uires detegere eum furta scribit meus Dioscorides, sicuti & Hermolai exemplaria: quod ut superstitiosum reliquit (puto) Marcellus.

In Ophyte. Graui enim odore.] MAN. grauem dicit meus Dioscorides, non habita odoris mentione, ut de pondere opus sit intelligere.

In Ostracite. In leuiganda cute.] MAN. pilis uidelicet amouendis.

Drachmarum duarum pondere.] MAN. lege, unius.

Quinetiam si quis quatuor dieb. &c.] hic lego, duarum drachmarũ pondere.

In Smyride. Exterendo & exedendo.] MAN. septas & causticas lego.

In Geode. Quem quoniam terram intra se amplexus est, Græci.] MAN. hæc omnia sunt interpretis, non Dioscoridis uerba.

Cap. 101 Præcipuam & supremam.] MAN. αὐωτάτω. intelligo communissimam atque (ut ita dixerim) generalissimam, & omni terræ communiter conuenientem.

In Eretriæ uiribus, lego etiam molliendi.

In Pignite. Crassiores habet glebas.] MAN. lege, crassas.

Marinarum testarum cinis.] MAN. lege, ostraca ex fornacibus ualde assa.

In Melia. Viridibus emplastris.] MAN. lego δυνάμεσι, id est, potestatibus.

In Ampelite. Reprobanda ẽ diuerso cinerulenta.] MAN. adde, alba.

103 Melan.] MAN. lege, melan quo scribimus.

Gummi pondo.] MAN. lege, uncia una.

Et atramenti sutorij tantundem.] MAN. ego lego, Taurini glutinis unciam unam semis, chalcanthi unciam unam semis.

EX LIBRO SEXTO.

Ex præfatione. Aut oblata occasione &c.] MAN. Aliter meo iudicio fidelius & plenius quispiam hoc pacto uerterit: Aut ea materia quæ iuuamenti gratia infirmis præcipue offerri uidetur, ut absinthio &c. Et est sensus, malum ueneni odorem auferri nõ solum aromatibus, sed his etiã medicamentis quæ odorata cum sint, iuuamenti gratia dari consueuerunt: hocq; præcipue falli eos, qui quum imbecillitate aliqua molestentur, eius pellendæ causa hæc medicamenta accipiunt. Vides enim quæcunque hic enumerantur, esse uehementer odorata, ut præter ductum uerborum ex ipsis rebus possis intelligere, ad id quod prius de malo uenenorum odore dictum fuerat, hæc referri.

Asperiore uino.] MAN. σκληροῖς, id est, duris uel potentibus.

Aut alijs quæ passim in cibo dantur, uenena illa compinsentes.] MAN. ego lego, aut pharmacis, aut alijs quæ offeruntur, compinsentes.

Difficillime corripiuntur à stomacho postea cæteræ qualitates.] MANARD. ego lego ἀπεπτόταται, & intelligo, difficillime concoqui cæteras qualitates. Si uero Paulum Aeginetam sequuti legamus, ἀκατάληπτοι, intelligemus non apprehendi cæteras qualitates.

Et honeste.] MAN. καλῶς. magis mihi quadrat aduerbium bene, uel recte: ut sit sensus, bene se habere, ut imbecillibus ea caueamus, quæ uenefici, quasi auxilij gratia bibenda offerunt.

Aut Nepetæ foliorum.] MAN. lego hic, aut milti, quæ Lemniũ sigillum, idem

pondus

pondus cum uino.

Grauitate halitus.] M A N. βρῶμος, id est uiru & ueluti ſanie. halitus autem nullo pacto poteſt huic loco conuenire.

Vertigines.] M A N. lege, obtenebrationes, σκοτοῦσθαι.

Elangueſcere.] M A N. πνίγεσθαι, id eſt, ut mihi uidetur, reſolutionem pati.

Et toto corpore eroderi.] M A N. ὀδαξᾶσθαι. pruritum pati, libentius uerterim. Quî enim poteſt à re tam uehementis frigoris uniuerſum erodi corpus?

Eoq; magis quod aliis quæ uenenis ſuperueniunt.] M A N. Aliter, &(ni fallor) fidelius quiſpiam ſic tranſtulerit: Et præcipue quoniam aliis quoq; ſuperuenientibus affectionibus hæc ſunt communia.

Oportet ſane.] M A N. lege, Licet aliquo modo cognoſcere, ſi ad ea quis reſpexerit, quæ ſumus edocturi.

Rubeta rana.] M A N. adde, leuis.

Lacti mixtum coagulum.] M A N. lege, coagulatum lac.

Auripigmentum, ſandaracha.] M A N. lego, ſandarachæ duæ.

Pota à balneo, curſu, laborioſisq; exercitiis &c.] M A N. ego lego, uinum copioſum ſimul à balneo potum, aut dulce, aut frigidum. Legēdum tamen puto in fine, paſſum, aut frigida ſcilicet aqua.

Aſperrime omnium.] M A N. hoc adiecit interpres. difficillimas tantum dixit Dioſcorides. Cap. I.

Ciborum ueluti ex repletione faſtidiis.] M A N. omnibus his uerbis unicū Dioſcoridis uerbum ἄσαις reddidit Marcellus.

Erodendaq;.] M A N. ἐκνίψαι. lege igitur, & eluenda.

Fouere.] M A N. καταπλάσσοντας. uerte, cataplaſmata facere.

Fomenta.] M A N. hic quoq; lege, cataplaſmata.

Vitalioribus partibus inhærens.] M A N. lege, principibus.

Poſt aliquod tempus.] M A N A R D. χρονισθέντων. amoue ergo, aliquod. Paulus, poſtremo.

Dolores earum inflammationum.] M A N. lege, difficillimas inflammationes.

Vtile interim eſt præter hæc.] M A N. lege, in hoc tempore utile eſt. Paulus hic addit, poſtea.

Carnes hœdorum.] M A N. adde, agnorum. Paulus, ouium.

In paſſi drachma.] M A N. manifeſtarius hic error. Quomodo enim octo terreſtrium rerum drachmæ, unica liquoris drachma diſſolui poterunt?

Graue olenti nitro.] M A N. lego βρωμώδη. 3

Linguæ inflammatio.] M A N. adde, & mentis impedimentum. ſic legit Auicenna. Paulus, ut Marcellus. aliqui utrunq;. 4

Aut urtica ureretur.] M A N. ὀρθιζομένοις, id eſt, irritatis. 5

Erodentur interanea.] M A N. lege, mordentur.

Inualeſcat malum.] M A N. lege, uenenum.

Inteſtinorum inundationes.] M A N. hæc adiecit interpres.

Vniuerſa & ſine interſpiratione.] M A N. lego ἀθρόα pro tot uerbis. 6

Paſſum.] M A N. lege, dulce uinum.

Carabi aſtaciq;.] M A N. Mirum eſt Marcellum, alioqui græcas uoces fugientem, duas haſce dimiſiſſe. locuſtas & gammaros intellige.

Cum frequentiore pedituum ratione.] M A N. lego πνεύματα, id eſt, ſpiritus. 7 alioqui ex præcordiis uel pectore peditus non redduntur, ſed ex aluo.

Addito caſtorij &c.] M A N. Addidit Marcellus participium, addito, quod delendum eſt, & pro eo ſcribendum, Aut aliud enim remedium eſt.

Confert & cum uino lixiuia.] M A N. in meo codice lego claris & apertis uer-

bis, lixiuia cum uino & gallinaceo decocta, aut bubularum carnium pinguium ius cum aceto sumptum.

Ea in Heraclia ponti &c.] MAN. usque in finem non legũtur hæc in meo codice.

Cap. 8 Ad Heracliam ponti.] MAN. adduntur alia multa uerba in meo libro, scilicet, In qua & Aconitum gignitur: Attice Ionia uocatur in Euboea Sideritis. An uero hæc fini præcedentis capitis iungenda essent, meum non est hoc loco censere: satis me fecisse putaui, si ea referrem quæ in meo exemplari secus quàm Marcellus legebam. Sed nec tacebo mirari me dicere Marcellum, Dioscoridem hoc loco testari mel illud fieri ex Aconito. quod ego nec in græco lego codice, nec in ipsa Marcelli ipsius interpretatione.

9 Cum absinthio meracum uinum.] MAN. lege, oleum cum absinthio potum. melior tamen uidetur Marcelli lectio.

Nec minus itidem.] MAN. hoc etiam de oleo legitur in meo codice.

Ouorum putamina.] MAN. Cum nulla sit hic putaminum mentio, sed tantum ouorum, eaque uoce utatur Dioscorides, qua medici in ouis ipsis semper utuntur, scilicet ῥοφούμενα, Auicennaque & reliqua Arabum turba de ouis intelligant, consentiente & rerum ipsarum natura, quæ oua quidem ad hanc rem idonea ostendit, putamina minime: sic uerbum ex uerbo legendum duco: Ouaque uacuata in ipso & tepefacta ac cum muria sorpta. Si tamen Paulum, qui non χλιανθέντα, id est, tepefacta, sed διαθέντα legit, sequamur, pro tepefactis, detrita scribemus.

11 In arterijs.] MAN. lego singulari numero, in arteria: & asperam intelligo.

Cum pipere.] MAN. additur in meo codice, & uino.

Aut amomi liquorem.] MAN. hoc non inuenio.

Passum per se potum.] MAN. lego, dulce uinum. & sic etiam legit Paulus.

14 Miserabili dicterio.] MAN. οὐκ εὐφήμως, id est, non bonæ famæ.

15 Vt potum uinum somno concoquant.] MAN. legitur in impresso hoc ultimo codice, sicuti & apud Paulum, in hunc modum: Ita cogendi sunt quiescere, quemadmodum qui uinum biberunt. Nec erat ut laboraret Marcellus quærendo, an soporifera uis falsò quarto libro esset huic herbæ adscripta, an hic omissa: ostendente experientia, eos qui præ nimio uini potu desipiunt, ferè soporari.

16 Languor.] MAN. lego ἔκλυσις, id est, exolutio. Marcorem uertit Hermolaus.

Vomitiones, & à uomitionibus &c.] MAN. ego lego, uomitus & mulsa aqua, & post hoc & nitrum & absinthium.

Inspergendum.] MAN. ἐμβροχή.

17 Nitrum itidem cum aqua aut lixiuio passo ue &c.] MAN. ego lego aliter: Nitrumque cum aqua, & origanum cum lixiuio, agrestisque rutæ semen.

19 Nardo similem.] MAN. In meo quoque codice additur, agresti.

Cilissa nardo.] MAN. & hic lego, Gallica.

Quam quidam.] MAN. lego in loco illo uacuo, serinim.

Et croci florem.] MAN. ego lego, Irim cum croco. florem tamen scio esse rosæ partem.

20 Nota etiam hoc tempore res toxicum est sub Napelli nomine.

Passum cum rosaceo.] MAN. lego, dulce uinum. & simili modo legit Paulus.

Attoniti. Apoplectici. Attoniti.] MAN. Si attoniti sunt Latinis, qui apoplectici Græcis, ut tu superius testimonio Celsi comprobasti, uel citissime moriuntur, uel in resolutionẽ transeunt attoniti. quare nullo pacto intelligi potest, eos qui toxicũ hauserint, si surrexerint, reliquo tempore uitam attonitos agere. Ego igitur lego, ἐπτοημένοι, id est, tabefacti. Auicenna hectici, aut phthisici.

21 Aut lacte.] MAN. hoc non legitur in meo codice, sed ex Paulo acceptum est. Sicuti & quod sequitur: Aut resina terebinthina.] in Diosc. enim abietina legitur.

Aut

Aut Thapsiæ cum mulsa aqua.] M A N. aliter legitur finis huius capitis in meo codice, in hunc ferè modum: Aut succi absinthij drachmæ duæ cum mulsa aqua, & aceto multo potæ. Paulus scripsit ut Marcellus.

Oleastelli herbæ aut Thapsiæ drachmæ duæ.] M A N. manifestissimus hic error & periculosissimus. Siquidem oleastelli, id est, chamæleæ à Græcis uocatæ unica drachma interimit, Serap. teste. Thapsiæ treis obolos tantum præbet Diosc. Forte pro drachmis uel uncijs, quod & aliqua habent exemplaria, oboli sunt legendi.

Error periculosissimus.

Persicorum ossa cum hordei decocto.] M A N. simpliciter lego, Persicorũ ossa. Paulus ut Marcellus. *Cap.22*

A singulorum tamen potu euocandus uomitus est.] M A N. hoc non lego.

Succurrendum his quamprimum cõmuniter est, oleoq; ad uomitum.] M A N. sic fidelius uerterit quispiam: His statim auxilium commune adhibendum per uomitum, cogendo eos uomere. 23

Prodest cum uino potum etiam absinthiũ, & mel in cibo, & cum aqua potum.] M. ego lego, Aut absinthium cum uino & melle commixtum, & cum aqua potum.

Cum lixiuia aut aceto.] M A N. adde, aut passo. 24

Passum & maluæ decoctum.] M A N. hic non lego passum. Paulum tamen sequutus est Marcellus.

Cum grauissima conuulsione.] M A N. lege, cum forti strangulatione. Conuulsionem ipse quoq; Paulus legit. 25

Densante se magis in stomacho &c.] M A N. fidelius (ni fallor) uertit Hermol. hic enim ferè est uerborum Dioscoridis sensus: Grumis, quoniam in sublimia trahuntur, magis in stomacho addensatis.

Ficorum caprificorum'ue grossi.] ὄλυνθοι.

Conyzæ folia.] M A N. lege, femina.

M. Titulus capitis huius est, περὶ γάλακτος ἐμπυτιασθέντος, hoc est, coagulato. 26

Admixto coagulo lac.] M A N. ἐμπυτιασθέν.

Thymus cum uino.] M A N. lege, cum aceto.

Agrestis ormini.] M A N. lege, therebinthi. 27

Myrrhæ itidem drachmas octo, absinthium, hysopum, apij semen.] M A N. nullum horum lego in meo codice.

Potum, tum uomitionibus redditum copiosum lac.] M A N. non hæc fuisse Dioscor. sententia uidetur, sed quod prius quàm lac bibant, euomuerint. Verba eius sunt, ἐμέτωσαν δὲ καὶ ὕστερον. 28

M A N. Etiam in meo codice legitur ὠμλυεῖς, uoluisseq; Dioscor. mihi uidetur, ea danda esse, quæ cum eo quod temperant, mitigare quoq;, & lubricam aluum reddere possunt: dolores enim cum morsu mitigari debent, & quod aluum molestat, deijci. 29

Multæ lubricitatis succus est.] M A N. παρέχων, hoc est, existens.

Aut frumentacei tragi.] M A N. ego lego, & tragi uocatæ herbæ semen. Nec interpretis esse puto, pro sua coniectura, uerba autoris mutare uel inuertere.

Corruptis piscibus &c.] M A N. ego lego, uirosis piscibus similis gustus: nec ex Nicandro interpretandum Dioscoridem puto. 30

Pisces alios.] M A N. adiecit, alios, interpres. Dioscorides simpliciter dixit, pisces.

Aliquando cruentus.] lege, sanguini mixtus.

Quam rapum terræ dicunt.] M. interpretis hæc sunt uerba, non Dioscoridis.

Aut ueratri.] M A N. uel lege uel intellige, radix.

Scamoniæ'ue herbæ liquor.] M A N. lege, scamonij liquor cum mulsa aqua.

Cum mulsa aqua drachma.] M A N. lege, cum uino, nulla ponderis mentione.

Concoquuntq; eos præsenti remedio.] M A N. hæc non lego in meo libro.

Cap. 31 Haustæ rubeta uel muta palustris rana.] MAN. ego lego φρῦνος, id est, rubeta palustris rana.

32 Aut nix cum posca pota.] MAN. non lego hoc remedium.

33 Et recentes pappi, qui flores sunt spinæ, quæ in carduorum genere κάκτος uocatur.] MAN. Pro his omnibus duo tantum uerba lego, scilicet νεαροὶ πάπποι. Sequitur caput aliud, cuius titulus περὶ ἄξος. Ego tamen locum esse bene à Marcello castigatum puto: nósque tum hoc nomine, tum ob alia multa, eius manibus plurimum debere.

EX LIBRO SEPTIMO.

Cap. 35 MAN. Principium est hic in meo codice libri septimi, nec alioqui uideo quo pacto inscriptio hæc posita huic capiti possit congruere, in quo nihil agitur de rabido cane, sed sequentibus capitibus.

Venenumque ictu aut morsu relinquentibus.] MAN. Omnia hæc uerba, uni tantum græco respondet ἰοβόλων.

Vt curationis remediorumque totus in medicina modus.] MAN. duo & hic tantum uerba leguntur, περιοδευτικοῦ τόπου. laudo tamen Marcelli castigationem.

A cõmuni serpentũ appellatione.] M. uerba hæc interpretis sunt, non Dioscor.

Quod pharmacis repugnat & aduersatur.] MAN. & hæc addidit interpres.

Habitus.] καταστάσεις.

Neque enim omnino id uerum.] MAN. γὰρ ὅλως καθάπαξ.

Sed difficillimum semper habet.] MAN. sic leges clarius, Sed semper id quod protrahitur, & nullum usum in aliquod opus præbet, difficile ad cõiectandum est.

Etsi causarũ ratiocinatione priuatim, & in proprijs omnino non careat.] MAN. & hoc aliter lego, ad hunc modum: Si perfecte etiam causarum propria ratiocinatione priuatum est.

Nec remedij occasiones præbet.] MAN. lege, & quod ad curandum occasiones præbet.

Quin ex eo magis.] MAN. lege, sed magis ab eo quis orsus.

Incerta.] MAN. lege, de apprehensione eorum quæ immanifesta sunt.

Sensu enim ob exiguitatem suam &c.] MAN. lege, differunt enim sensibus à proprijs ob exiguitatem.

Quod autem &c.] MAN. ego sic lego: Quod uero & exacte deprehensum est, eo quod uim quandam habent corrumpendi, quæ mixta corporibus causa est malorum quæ accidunt, concessum est, hoc & creditum.

Quod ea faceret &c.] MAN. lege, opus hoc faciẽtem ostendere cõmunem causam, ne quid nos lęderet in omnib. si particulares proprietates nõ apprehẽderimus.

Et ante.] MAN. in spatio uacuo scribe, obseruationes.

Sed rationales quos methodicos.] MAN. lege, sed methodici. alia enim fuit rationalium, alia methodicorum secta.

Adeò inepte uocibus & nominibus immorantur.] MAN. lege, adeò absque mente nomini hærent.

Ab eis siquidem manifeste φθοροποιός. M. lego, φθοροποιὸς enim & ab ipsis.

Docentque in causis præcedentes esse.] MAN. προκατάρξαντας, id est, præincipientes. Initiales Hermolaus uocat: quæ aliæ sunt à præcedentibus, quas προηγουμένας dicunt. quam differentiam non intellexit Marcellus, & propterea utrasque in unum in suo commentario confudit.

Suntque illis præcipuæ hæ causarum differentiæ.] MAN. ego lego, & hæc quidem probatissimæ causarum differentiæ.

Quod affectionem facit.] MAN. lege, Quod passio ipsa permanet.

Quoniam

Quoniam aliunde adeſt quod nocet.] M A N. plurimum enim hoc adeſt.

Nec corruptionem facere &c.] M A N. lege, nec facere uerbum in hac dictione, corruptionem faciens, contentum, ſimile nominibus alijs aſſumptis eſt.

Maxime præualentem.] M A N. lege, maxime proprium.

Idq́ in letalibus uenenis.] M A N. lege, & in letalibus uenenis, & his quæ corporibus infunduntur.

A caluæ fractura.] M A N. lego fractura abſolute, ſine caluæ mentione.

Efficaciter nocentem.] M A N. lege, manifeſtiſſimam.

Maximusq́ ueluti ſcopulus.] M A N. lege, & præcedens ſcopus hic faciendus.

Quæ uitalis non ſit.] M A N. lege, quæ princeps non ſit.

Et uitalia.] M A N. lege, uiſcera.

Aut e diuerſo acerrimis cibis.] M A N. ego lego, aut ex cibarijs acribus cõtrarijs.

Alia profundius aut leuius exulcerant.] M A N. ego lego, putredinem gignunt.

Quammaxime aduerſantibus.] M A N. lege, repugnantibus: uel, præliantibus.

De arte ſermonem.] M A N. Ego, ex artis mediocri ratione.

In inſcriptione, ubi Marcellus dicit, Eiusq́ in homine morſus: ego non ſic lego, ſed, & eorum quos ille momorderit. Cap. 36

Exiguum e uulnere dolorem.] M. ego lego, niſi pro uulneris ratione dolorem.

Sudore, ſuiq́ & domeſticorum ignorantia.] M A N. ego lego, & præcipue poſt ſudorem. ἐκ ἀπυρείας.

Præterquam ex hiſtoria.] M A N A R D. additur, ex hiſtoria ſuperuixiſſe neminem accepimus.

M A N. Galenus addit thus, cancris & gẽtianæ, ad hunc modum: Thuris partẽ 1. gentianæ partes 5. cancrorum partes 10. & dat ſingulis diebus ſingula cochlearia. 37

Curanda in primis cruſta illa eſt ne decidat.] M A N. ego lego totum cõtrarium, præcipue curandum ut cruſta cadat, ne ſub ea ulcus coaleſcat. 38

Cum cætera deſint.] M A N A R D. non ſic lego, ſed, opportune tum eis utendum. εὐκαίρως.

Meraci ſcilicet dulcioris uini.] M A N. lego, ζωροτέρου, id eſt, purioris. Hermolaus, uetuſti. 39

Videnturq́ hæc paſſim.] M A N. ego lego, hæc mihi uiſa ſunt.

Dropacisq́ & ſinapis.] M A N. lege, dropaciſmus & ſinapiſmus.

Quæ ueratro purgatio eſt.] M A N. lege, elleboriſmus, id eſt, prouocatio uomitus per elleborum.

Ex diligẽtia curationem.] M. lege, per eum quem prius diximus epilogiſmum.

EX LIBRO OCTAVO.

M A N. Principium eſt hic octaui libri in meo codice. Cap. 40

Mediocriter.] M A N. non lego hoc aduerbium hoc loco.

Ex aduerſo autem.] M A N. ego lego, mediocriter humeſcit.

Rigores.] M A N. lege, tentiones. ἐντάσεις.

Adſtrictiones.] M A N. σύλληψις. contractiones uertit Hermolaus.

Et multa ex aduerſo in pellendo difficultas.] M A N. ego lego, & multa in ſuperfluitatis excretione difficultas.

M A N. Taxat hoc loco Marcellus Hermolaum ex Paulo Dioſcoridem corrigentem, quod tamen & ipſe non ſemel fecit, & hocmet capite facit.

Et exulceratur locus.] M A N. lege, & putreſcit. 41

Et incurabili.] M A N. lego, δυσφόρου, id eſt, quæ difficulter fertur. Marcellus hic quoque ſequutus eſt Paulum.

Horrores.] M A N. lege, horridus ſenſus. 42

Cap. 43 Labor.] MAN. πόνος. laſſitudinem ego dixerim.

Vigilia, languor.] MANARD. pro his duobus lego, ἀτονία, id eſt, imbecillitas uel languor.

Poſt hæc.] MAN. lege, poſt hoc.

Aquoſus humor.] MAN. lego, ichor, id eſt, ſanies.

44 Puſtula.] MAN. φλυκτὶς. libentius ueſicam legerim.

Aquoſo humore.] MAN. lege, aquoſa ſanie.

Diſruptaq́ꝫ puſtula.] MAN. & hic legerem ueſica.

His quæ ſerpunt ſimilis.] M. ego lego, ſimilis ei quæ fit ab his quæ ſerpunt.

Inteſtinorum dolores.] MAN. στρόφος. tormina hic conſueuit interpretari.

45 Aquoſus humor.] MAN. ichor.

Et oleoſus.] MAN. hoc non lego, ſed tantum ſubpinguis.

Puſtulæ.] MAN. lege, ueſicæ.

MAN. Lapſus eſt hic pudendo errore Marcellus, non agnoſcens differentiam inter echin & echidnam, marem ſcilicet & fœminam uiperam.

47 Inſurgentes puſtulæ.] MAN. lege & hic ueſicæ.

Aquoſus humor.] MAN. ego lego, aquoſæ ſaniei effuſio.

Eroſiones.] MAN. lege, morſus.

48 Sanguinis eruptio.] MAN. ego lego, & multa ex morſu excretio.

Et ſi cicatrix inducta fuerit &c.] MAN. ego lego, Et ſi cicatrix in alia corporis parte fuerit, ſanguinem & ipſa præbet.

Et pro urina &c.] MAN. lego hic ut Hermolaus, Et qui effluit ſanguis concretus eſt. & in hunc ſenſum ſcripſit etiam Paulus.

49 Intolerabilis ardor.] MAN. ego lego, ἄστεγνος ὄγκος, id eſt, non conſtrictus tumor. & ſic Hermolaus quoq́ꝫ legiſſe uidetur, uertens, ſolutus tumor. Paulus inter ſigna ſcribit καῦσος ἄστεκτος, & hunc ſequutus eſt Marcellus.

Ab urendo & ab ardendo.] MAN. uerba ſunt interpretis, non Dioſcoridis.

51 Accedit exulceratio.] MAN. lego σηπεδὼν, id eſt, putrilago, uel putrida exulceratio. eroſionem uertit Hermolaus.

Decidunt carnes] MAN. περιῤῥέουσι. effluunt per orbem, uertit Hermolaus.

Veſica.] MAN. lego νῆστιν, non κύστιν. hoc eſt, ieiunum uocatum inteſtinum, non ueſicam. Paulus tamen lædi iecur dixit, ueſicam & laxius inteſtinum.

Corrumpi.] MAN. lege, paſſa eſſe. & in eundem ſenſum ſcribit Paulus.

Corruptas.] MAN. adde, aliquo modo.

52 Puſtulas.] MAN. hic quoq́ꝫ lege, ueſicas. & pro aquoſo humore, ichor.

Fluit à morſu.] MANARD. lego ῥήγματος, id eſt, ruptura: ut intelligi poſſit, ruptis ueſicis.

Porraceo colore.] MAN. lego κιῤῥοειδής. rufeſcit, ait Hermolaus. Marcellus legit κιρσοειδὴς, & propterea addit, uaricum modo; ſequutus & in hoc Paulum potius quàm Dioſcoridem.

M. Additur in meo codice, oculorum obſcuratio. Hermol. caligant oculi. Hebetatur quamprimum oculorũ acies. ἀμαύρωσις ὀμμάτων. Hermol. oculi obſcurantur.

53 Stomachi non adeò grauis eroſio.] MAN. lege, exiguus cardiogmos.

Frons continue contrahitur.] MAN. ἀνασπᾶται, id eſt, conuellitur.

54 Subflauo & quaſi aureo.] MAN. ὑπόχρυσος, id eſt, ſubaureo, ſubflauo.

55 Venenum illinc pellitur.] MAN. lego, αἴρεται ὁ ἰὸς ἐκ τοῦ τόπου. id eſt, uenenum ex loco aufertur, uel eximitur, ut Hermolaus.

Vniuerſoq́ꝫ.] MAN. ἀθρόως. quod uerbum ipſe Marcellus melius ſuprà expreſſit. Eſt autem ſenſus Dioſcoridis, id quod intus adiectum fuerit, cum ſanguine, qui multus ſimul exit, excerni.

In serpentibus.] M A N. lego θηρίων.

Imponatur itaque lixiuia &c.] M A N. unicum hoc loco remedium lego, ad hunc modum: Imponatur cinis ficulneus, aut ex uitis sarmentis factus, cum lixiuia, temperatus garo acri inueterato, eo quod uenenis aduersantur. ὡς ἀντιπαθέσιν.

Cedrinus liquor.] M A N. lege, Cedrus.

Acerrime calidissimeque.] M A N. non lego, calidissime.

Piperis unciæ duæ.] M A N. lege, drachmæ duæ.

Erucæ albæ.] M A N. non lego albæ.

Castorij unciæ duæ.] M A N A R D. manifestus hic error. Paulus drachmam tantum exhibet.

EX LIBRO NONO.

M A N. Hoc loco est alterius, hoc est, noni libri principium in meo codice. Cap. 56

Ficulneum cinerem.] M A N. adde, cum uino permixtum. 58

Trifolij semen.] M A N. adde, herbæ. προποτισμοῖς χρηστέον, id est, præpotionibus utendum. 60

Ex repugnantia quadam naturæ.] M A N. κατά τινα ἀντιπάθειαν. Hermol. transfert, rerum diffidentiam.

Hordeacea polenta.] M A N. lege, farina hordeacea. Emplastri modo.] σπληνίου τύπῳ, splenij more.

Diu antea.] M A N. clarius scribes, multum. ἐπὶ πολύ. Hermolaus, etiam diu.

Cyperis.] M A N A R D. lego κυπάρισσος, id est, cupressus. Paulus tamen Marcello consentit.

Prodest similiter & ruta.] M A N. lego, aut ruta: nec aliquid plus.

Parthico liquore.] M A N. lege, Peucedani utendum succo. 61

Sunt in maritimis &c.] Non leguntur in meo lib. hæc, usque ad uerbum, bibitur. 62

Per se uel.] M A N. non lego hæc uerba in meo Dioscoride.

Malicorium.] M A N. κοκκία.

M. In quo loco crux à Marcello est posita, ego lego, eum qui morsus est. 63

Probatissima uero.] M A N. Desunt in meo codice quæ sequuntur, ab hoc loco usque ad capitis finem. 64

Superiore commentario.] M A N A R D. Mirum est non meminisse Marcellum, uno eodemque commentario, hoc est sexto, si quis adhæreat ipsius diuisioni, & hæc & illa fuisse à Dioscoride conscripta. 66

M. Non utique Marcello accesserim, δριμυφαγίας acremento ciborum quæsitas uomitiones interpretanti, sicuti secundo quoque libro notatum est. 68

Et cum asphodeli.] M. ego lego, & serpyllum cum asphodeli drachmis duabus, & uini cyathis tribus.

Nasturtium.] M A N. lege, cardamomum, non καρδαμόν. 71

Finis huius capitis & totius libri in meo codice sic clauditur: Et hic quidem est theriacus modus.

XV. Ianuarij, M. D. XXIII.

IOANNIS MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER NONVS.

EPIST. I. Ioannes Manardus Iacobo Galeno, uiro literis & dignitate clarifs. S. D. Defendit epiſtolam ſuam ſecundam libri primi.

ETSI ego (ita ſunt uaria hominum & ingenia, & iudicia) à Leoniceni uiri extra omnẽ aleam clariſſimi placitis, in multis diſceſſerim, quod eum tamen præceptoris loco ſemper habui, nihil unquam, nec publice, nec priuatim quidem, niſi coactus uel ſcribere, uel docere uolui, quod eſſet ipſius dogmatis, uel interpretationibus aduerſum. Coëgit autem, & inuitum ac repugnantem ad hoc me traxit, aliquando docendi munus quod profiteor, aliquando amici rogantes, & tales quidem amici, quibus nec debebam, nec poteram quicquam negare quod poſcerent, nec aliud uel ſcribere, uel proferre, quàm quod ſentirem. Feci autem hoc quanta ſemper potui cum modeſtia, nomini etiam uel in totum parcens, uel cum honeſta præfatione eius mentionem faciens. Inter reliqua autem quæ ſic è meis manibus excidêre, fuit quædam ad Pactum Mantuanũ medicum epiſtola, in qua dubitationem diluere conatus ſum circa aphoriſmi Hippoc. in libro tertio duodecimi intellectum: cuius tot legebantur interpretationes, quot interpretes: nec ſine magna bonarum mentium, atq; eius præſertim, ad quem epiſtola data eſt, animi ſuſpenſione, ſimul & admiratione. Quàm uero pacato animo, & ab omni prorſus maligno affectu ſemotus hoc fecerim, & tu, ut ipſemet Leonicenus affirmat, facile cognouiſti, & poteſt quicunque legerit non difficilius agnoſcere. Verum quia non poteram id quod ſentiebam aſſerere, niſi uerbum expungerem, quod ueræ & genuinæ lectioni accreuiſſe putabam, quibuſnam rationibus hoc facerem oſtendere compulſus ſum. Quas rationes cum heri uidiſſem libello quodam apologetico, tibi ab ipſo Leoniceno dicato acerrime refelli, licet mecũ ipſe ſtatuiſſem, quicquid ille in ea materia ſcriberet, me æqui, boniq; conſulturum, (ſciebam enim illum iandiu hoc meditari) ſtatim mutaui ſententiam, non tam tuendæ epiſtolæ, quàm meiipſius gratia. Non ſolum enim ſuam defendit interpretationẽ, ſed in me quoque multiplicia tela contorquet. Placuit autem mihi in hac noſtra, ut ego quidem omnino uolo, bona lite, non alium quàm te arbitrum eligere, ut cuius probitatem & doctrinam ab ineunte ætate ad hanc uſque utriuſq; ſenectam, longa conſuetudine habeam exploratam. Sed iam rem ipſam aggredior. Ex multis quæ in me iactat, decem hæc ſunt quæ præcipue uidentur refellenda.

Decem capita refellenda.

1 Quod epiſtola falſò ſit Pacto inſcripta.

2 Quod putarim ſerenum à tranquillo differre.

3 Quod male præpoſuerim Theodori interpretationẽ, quæ tepidam legit, ſuæ, quæ ſerenam.

4 Quod non recte putarim trãquillum repugnare auſtrino, & ſerenũ pluuioſo.

5 Quod non fideliter attulerim Galeni uerba in expoſitione duodecimi & decimitertii aphoriſmi.

6 Quod Celſum appellarim bonum Hippocratis interpretem, qui plerunq; male interpretetur.

7 Quod ſuarum tranſlationum errores notare ſim ſolitus.

8 Quod uerba Galeni in epidemiis falſò allegauerim.

9 Quod non intellexerim quomodo conueniant, differantq; primus & duodecimus

cimus aphoriſmus libri tertij.

10 Quod male appellauerim inconſtantem & uagam mutationem, quam Hippocrates & Galenus magnam.

Ad primam obiectionem.

Hæc ferè ſunt quæ obijcit Leonicenus: quibus ſigillatim reſpondentes dicimus, mirari nõ debere Leonicenũ, ſi Pactus, ipſius olim in medicina diſcipulus, de aphoriſmo dubitauerit, cum & de compoſitarum medicinarũ temperatura, alijsq́ medicinalibus quæſtionibus, longa æ diderit commentaria. Modeſto quidem erat ingenio, & quieto, non uſqueadeò tamen, quin & contra ipſum Leonicenum, & me, non ſemel acriter in ſcriptis diſputauerit. Extat inter cæteras meas, ad eum epiſtola, in qua multa quæ aduerſus me ſcripſerat, diluuntur: ſed nullius momenti res eſt, ſiue ille petierit, ſiue ego nõ rogatus ſcripſerim, modo id mihi nõ impingatur quod à meis moribus & inſtituto ſemper longe fuit alienum, me uidelicet gloriolæ, aut popularis auræ cupiditate, uel hanc de qua eſt diſputatio, uel aliam ſcripſiſſe epiſtolam. Norũt qui mecum aſſidue uerſati ſunt, nouit ſcrutator cordis deus, me ad ſcribendum non aliunde impulſum, quàm uel ut amicis, & bonis animis obſequerer, uel ut ueritati patrocinarer. Sed de hoc plura fortè, quàm eſſet opus. Ad ſecundum uenio.

Ad ſecundam. Serenũ & tranquillum neque idem ſignificãt, neque ſynonyma ſunt.

Serenum & tranquillum non ſignificare eandem rem, neque exiſtimandas eſſe ſynonymas uoces, ut Leonicenus dicit, ego & putaui, & puto: & ſi ætatem meam & profeſſionẽ noſtram deceret, de Cornucopiæ uerbis uiciſſim diſputare, dicerem uerba quæ ex eo accepit, cõtrarium potius aſſerere, quàm quod uult Leonicenus: nec eſſe ſynonyma, ſed plus habere latiusq́ patère tranquilli, quàm ſereni uocem: ſiquidem ſerenum ille definit tranquillum ſine nubibus, ſine imbre: addit igitur ſerenitas ſupra tranquillitatem nubium & imbris carentiam. Neſcio autem an uolens & lubens, uel quod legentem effugerit, ſaltum fecit Leonicenus, duosq́ uerſus præterijt, in quorum fine dicitur, ſerenitatem ſiccam eſſe. Quod ſi uerum eſt, uideat ipſe quomodo cõcordet ſerenitas cum pluuia, diuidente præſertim Celſo, cui maior adhibenda hac in re fides eſt, quàm Sipontino, ſerenos dies contra pluuios, nebuloſos, ac nubilos. Celſi uerba ſunt cap. 1. lib. 2. Saluberrimi ſunt, inquit, ſereni dies, meliores pluuij, quàm tantum nebuloſi aut nubili. »

Serenum quid.

Ad tertiam.

Sed ſinamus hæc Grammaticis, ad tertiumq́ accedamus, in quo proprijs iam armis non mutuatis decertat Leonicenus, ut cui eſſet non ſolum contra me bellum, hominem uix intra proprios parietes agnitum, ſed contra Theodorum, unum inter recentiores cui primus honor in hoc interpretandi munere omnium conſenſu debeatur. Quam tamen prouinciam non libenter ſe accepiſſe demonſtrat, nec alia ratione ſubijſſe, niſi ut autoris epiſtolæ, (ſic enim me nominat) iudicium improbet, qui Theodori tranſlationem ſua dixerit eſſe tolerabiliorem. Ego uero Theodori libens capio patrociniũ, ceu hominis de literis benemeriti, & qui ſe tutari nunc mortuus non ualet. Ad me enim parum ſpectat hæc defenſio, qui ſuppoſititium eſſe id uerbum affirmo, neq́ uel tepidam, uel humidam, uel trãquillam, aut ſerenam eam hyemem ab Hippocrate dictam. Sed rem ipſam aggrediamur. Duabus rationibus Leonicenus Theodorum impetit: prior eſt, quoniã difficile eſt apud idoneum autorem reperire per uocem εὔδιον, tepidum ſignificari: cuius rationis peculiarem ſolutionem ijs relinquo, quorum uel profeſſionis eſt uocabulorum propria ſignificata rimari: uel ſi aliud profitentur, plus quàm mihi ſuppetit ocij: ſatis dilutam eam, quantum ad medicum ſpectat, cum altera putans, ubi oſtendam Hippocratico & Galenico ſenſui, in omnibus quæ adducit ipſe locis, teporem congrue poſſe per illam uocem intelligi, atq́ ut ſequens eſt, non æquiuoce ea uſum uel Hippocratem uel Galenum. Poſt multa uerba Leonicenus hac utitur argumentatione: Vox εὔδιον paulò ante in octaui aphoriſmi cõmentatione non poteſt ſignificare tepidum,

Theodorus Gaza.

Theodoro patrocinatur.

Rationes Leoniceni cõtra Theodorum. Prima.

Secunda. εὔδιον.

ergo nec in hoc duodecimo, niſi uitium æquiuocationis eodem ferè loco Hippocrati & Galeno attribuamus. Sumptum hoc pacto probat, quod uidelicet octaua illa comment. non poſſit tepidum ſignificare, docere eo loco ex ſententia Hippocratis uult Galenum, qualis ſit temperata & mediocritatem ſibi propriã ſeruans hyems, uultq; eam eſſe neq; ualde εὔδιον, neq; ualde frigore excedentem. Eſſet igitur Hippoc. ſenſus, ſi tepidum ibi per εὔδιον intelligeremus, naturam ſuam ſeruantem hyemem non eſſe ualde tepidam, neq; ualde frigore excedentẽ. Quod falſum eſſe ideo probat, quia ex eo ſequatur, talem hyemem eſſe tepidam, quoniam id quod nõ eſt ualde tepidum, eſt tamen tepidum: ſicq; hyems cum Vere aliquam haberet communionem: cum uer tepidum ab Hippocrate & Galeno ſtatuatur, & hyems frigida & humida.

Reſponſio ad ſecundam Leoniceni rationem.

Hæc eſt ſecunda Leoniceni hoc loco argumentatio: cui tot occurrunt reſponſiones, ut uix eligere ſciam, cui potius innitar: eam tamen eligam, quæ ut magis medica, ita magis ad rem noſtram facere uidetur. duoq; præcipue agam: primo oſtendam tepiditatis ſignificatum eo loco optime congruere: ſecundo, ſerenitatem non poſſe ullo modo ibi legi. Dico igitur ex Galeni ſententia hoc eodem lib. 3. in expoſitione aphoriſmi uigeſimi, & eorum qui deinceps ſequuntur, extremas cuiuſq; temporis anni partes magnam habere cum propinquis ſibi cõmunionem. Nam ſicuti prima hyemis pars eſt autumno communicans, ita poſtrema Veri: creſcit enim autumni frigus hyeme, donec ad ſummum peruenerit, quod regioni tamen conueniat: deinde ita minuitur, ut ad teporem Veri proximum accedat. Succedit poſt hyemem uer, tepidum quidem ab initio, non exacte tamen, utpote hyemis naturã adhuc aliquo modo reſeruans. Non potuit igitur aptius hyemis natura deſcribi, quàm per medias inter utrunq; ipſius extremum qualitates, frigus inquam & teporem: quarum alterum, hoc eſt frigus, ceu ipſi hyemi proprium, ualde creſcere oportet: teporem ceu non niſi ex eius ad uer inclinatione contingentem, non ualde.

Hyemis temperatura.

Roget uero quiſpiã, cur utriq; qualitati ſimilem adiecerit determinationem, *non nimium*, ſcilicet tepori: frigori, *non ſupra modum*. Si (quod & ego dixi, & per ſe cõſtat) frigida ualde debet eſſe hyems, tepida autem nõ ualde: reſpondebo, diſſimiles quidem ab Hippoc. appoſitas uoces: ſed eam quæ addita eſt frigori (ni ego fallor) nullum adhuc interpretem eſſe plenè aſſequutũ: dixit enim, μήτε ὑπερβάλλοντα τὸν καιρὸν τῷ ψυχεῖν. id eſt uerbum ex uerbo: Neq; frigore id quod opportunum eſt excedentem. Per quæ uerba ſignificatur, excellentis quidem frigoris eſſe oportere temperatam hyemem, non uſqueadeò tamen, ut modum conuenientem tranſcendat, qui ſcilicet quarto climati debetur, in quo Hippocrates commentabatur.

Locus Hippoc. de aqua, aëre, & locis, à Galeno citatur in cõmẽto octaui Aphor. lib. 3.

Vel ſi hoc uolumus ad alia quoq; climata transferre, quod ſuo cuiq; climati conueniat, loquutum tamen Hippoc. de temperata regione uoluit Galenus in cõment. 13. aphoriſmi, ſic Leoniceno interprete dicens: » Par eſt ſeruare ipſum, puta Hippocratẽ, hyemem ſimilem ei quæ eſt naturalis, hoc eſt frigidam atq; humidam, quãtum hæ duæ qualitates conueniunt temperatæ regionis habitationibus. Vtrouis autem modo intelligamus, liquet nõ ita impenſe frigere oportere naturalem hyemem, ut aliqua ſaltem ſui parte teporem quendam, eo qui Veris eſt minorem, non admittat: ſicuti & autumnus licet ſiccus ſit ualde natura ſua, eodem Hippocrate in eo loco teſte, aquarum tamen deſcenſus requirit, nedum patitur. Nulla igitur eius uocis in Hippocrate aut Galeno æquiuocatio, ſed tolerari poteſt, ſicuti in aphor. 8. ita in 12. tepiditas, longeq; cõmodius, quàm uel trãquillitas, uel ſerenitas: nec ſolum in aphoriſmo, ſed etiam in lib. de aëre & aqua, per Galen. & Leonicenũ adducto.

Serenitas exacta ſicca eſt.

Serenitatẽ enim nõ uideo inibi intelligi poſſe: ſiquidem exacta ſerenitas, ut Galen. ſcribit lib. 3. Epidem. ſicca eſt: quæ qualitas ab hyemis natura longe eſt aliena: experiẽtiaq; ipſa, ſimul cum ratione docet, ſerenos hyemis dies turbidis eſſe frigidiores: quod & Ariſtot. in Problematis affirmat, & Galen. abſolutam ſerenitatem habere plus frigoris teſtatur.

teſtatur. Aequalia igitur ferè ſunt, non ualde ſerenam eſſe hyemem, & non ualde frigere: quare fruſtra alterũ additum ab Hippoc. uideretur. Poſſum præterea Leoniceni argumentũ in ipſummet hoc pacto retorquere: Qui dicit hyemem, ait ipſe, eſſe non ualde calidam uel tepidam, non idcirco frigidã eſſe aſſerit, ſed calidam quidem, ac tepidam, parumper tamen: & ita ſecundum Theodori translationẽ hyems cum Vere aliquam habebit in tepore cõmunionem: quod eſt maxime abſurdum. Sic Leonicenus. Ego ſimili argumento probabo, ex eius interpretatione ſequi, hyemem habere cum æſtate communionem: quod re uera abſurdum eſt, cum ſint tempora in totum contraria. atq; ſic argumentabor: Qui dicit hyemem non eſſe ualde ſerenam, non propterea dicit ipſam eſſe nubilam, ſed ſerènam quidem, parumper tamen, & ita cum æſtate habere cõmunionem. Patet igitur quibus rationibus tueri ſe poſſit, qui tepidam, non ſerenam hyemem in aphor. 12. intelligendam dixerit, ſicuti Theodorus & Laurentianus.

» Leoniceni ar» gumẽtum in » ipſum retor» quetur.

Boni tamen Imperatoris more Leonicenus fortioribus ſemper copijs pugnam redintegrat, oſtendens hyemem uel auſtro flante, aliquando eſſe tranquillam, modò leniter flet: imò uero & boream licet procellis crebrum, non ſemper priuare aërem nos ambientem trãquillitate, ſed ſolum cum ſæuius incubuerit. Ad hoc approbandum præmittit Hippocratem 3. lib. Epidem. dicentem: Annus erat auſtrinus, & uentorũ carentia, ſiue tranquillitas uſq; in finem. additq; Galeni longam ſeriem Hippocratis uerba declarantem. Sed quæ ex tot dictis ad propoſitum ſpectant, ea ſunt, Hippocratem dixiſſe, auſtrinum ſimul atq; tranquillum totum fuiſſe annum: tanquã poſſibile ſit etiam trãquillum ſimul ac borealem eſſe, ac dici totum annum. Ex his colligit, idem anni tempus & totũ annum dici poſſe auſtralem, uel etiam borealem, nihilominus tamen tranquillum: ut ex hoc tollat argumenti mei partem, qua dicebam, Si auſtrina, quomodo trãquilla? Quaſi poſſe quandoq; fieri neſciuerim, auſtrinũ ſimul & tranquillum tempus. Acute quidem hæc & apparenter ad tuendam antiquã translationem, à qua mirũ eſt ipſum receſſiſſe, ſi quando aphoriſmum tranſtulit, hæc cogitauit. Sed in his tamen latet æquiuocatio, quam detegere non poſſum, niſi uerba ipſa græca adduxero, in quibus hæc abſcõdita eſt. Conatus ſum in epiſtola uocem εὔδιον oſtendere non poſitã in Aphor. ab Hippoc. ſed ſuppoſititiã eſſe, & ab alio, quiſquis ille fuerit, primo fortè expoſitionis gratia, quod plerunque fit, & ſæpe queritur Galenus, appoſitã: deinde à primo librario aphoriſmo coniunctam, & in multos poſtea codices ſuccedentibus tẽporibus deriuatam. In his autem quæ ex Galeno & Hippocrate Leonicenus huc transfert, non ea uox legitur, ſed aliæ prorſus uoces, quas tamẽ ille eodem modo cõuertens, uideri facit græcas literas neſciẽtibus, male me ex eo loco abradendam eam uocẽ iudicaſſe, ceu auſtrinæ hyemi repugnantẽ, quam tamẽ annectãt & Hippoc. & Galenus. Scire igitur licet, nõ legi in his locis εὔδιον, ſed ἄπνοια & νηνεμία: quibus uocibus priuatio quædam flatus uel uenti deſignatur, non trãquillitas. Scimus autẽ, uel Ariſtotele hoc docente, priuatiuas has uoces quandoq; non totam formã tollere, ſed uix haberi eam formã oſtendere. Non prorſus igitur dictiones illæ uẽtos adimũt, ſed adeò paruos eos eſſe oſtendunt, ut Galenus ait, ut propter paruitatẽ lateant. Tam exiguos uero auſtros non intellexit aphoriſmus, quoniã, ut uoluit Ariſt. 22. Probl. 26. ſect. auſter paruus nullas nubes obducit. Is autẽ, de quo loquitur aphoriſmus, nõ ſolum nubes, ſed & pluuias facit, ſiquidem Hippoc. auſtralem & pluuioſam hyemem ſupponit. Cum præſentis igitur aphoriſmi auſtris, nõ ſolum uera trãquillitas ſtare non poteſt (quæ, ut Ariſt. 25. ſect. 4. Probl. definit, eſt ſtatio & quies aëris) ſed nec ἄπνοια Hippocratis & Galeni in Epidemijs, quæ magnos auſtros excludit, quales aphoriſmus uult intelligi. Per hæc igitur, ni fallor, Leoniceni excluditur argumentatio.

Obiectio quarta.

Priuatiuæ uoces non totam formã tollunt.

Obiectio quinta.

Vertit ſe poſtea idem ad aliam meam (ut ego quidem puto) euidentẽ argumen-

tationem,ut ipſe uero,non ſolum non bene concludentem,ſed duplici errore ſcatentem: altero,ſuperfluæ huius pronominis *hoc*, adiectionis: altero, plurium uerborum omiſſionis,& breuitatis, quibus ſenſus autoris perturbatur. Vter noſtrûm ſuper ea argumẽtatione melius iudicauerit,tuum erit cenſere: nullam enim adhuc uideo in tot Leoniceni dictis,doctis illis quidem, & ex bonis autorib.ſumptis,meæ rationis ſolutionem. Ad errores uero quos mihi impingit,dico me idcirco adieciſſe demõſtrandi pronomen *hoc*,quia id in græco codice adiectum inueni.Sicuti & Laurentianus in hunc modum principium cõmentationis faciens: Econtrario hoc temperamentũ ſe habet,atq; id quod eſt relata ſententia de duobus temporibus memoratum,&c. Neq; arbitror me erraſſe,ſi non omnia Galeni uerba,eoq; modo quo à Leoniceno uerſa ſunt,recitaui. Amo enim breuitatẽ, ſed cui ſit coniuncta claritas. Et ſi hoc eſt errare,utiq; fateor me errare. Quàm uero & breuiter & clare mentem meam aperuerim,ex ipſa uerborũ meorum ſerie cõſtat, quæ talis eſt: Ecõtrario ſe habet hæc tẽperatura duobus in priori aphoriſmo dictis tẽporibus: qualis enim in illo erat hyems,tale nunc eſt uer:qualeq; in illo uer,talis nunc hyems. Hæc ſunt Galeni uerba. Ex quibus hoc pacto argumentor:Quale uer in præcedenti aphor.talis nũc hyems,ſecũdum Gal. ſed nec in illo præcedente dicebatur trãquillum, ſerenũ, uel tepidum,ſed ſolum auſtrinũ & pluuioſum: ergo ſecũdum Galenũ,nec hyems, de qua ſermo eſt in hoc aphoriſmo,eſt dicẽda ſerena,trãquilla,uel tepida, ſed ſolum auſtrina & pluuioſa. Hæc fuit mea eo loco prima argumẽtatio:cui aliam ſubnexui, ex uerbis Galeni ſumptã,exponentis 13. aphoriſmum,ubi de conſtitutionibus huius aphoriſmi, & alterius qui hunc præcedit, Hippocratem in lib. de aëre,aqua,& regionibus intelligens,ait: Poſt duas præſcriptas conſtitutiones, unam quidem,in qua hyemem borealem & ſiccã eſſe uult,uer pluuioſum & auſtrale: aliam in qua contrariũ, pluuialem & auſtralem hyemem, uer ſiccũ & auſtrale &c. Neſcio quomodo potuerim apertius oſtendere,Galenum duobus locis conſtitutionem huius aphoriſmi afferentem,nullam habere uel ſereni,uel tranquilli,uel tepidi mentionẽ: hoc eſt,uocem ἔνδιον,huic hyemi non adieciſſe,ſed pluuialem & auſtralem tantum dixiſſe.Huic rationi quid in tam longa uerborũ ſerie reſpondeat Leonicenus,uidere ego non poſſum:uidebunt forte,qui acrius uident. Calorem quidem & humorem huius hyemis,cauſam ait eſſe morborũ,qui in aphoriſmo nominantur,iuuante tranquillitate. Non nomina temperaturarum raritatem,potius quàm humiditatem facere ut mulieres lædantur. Maiorem auſtrũ non magis calefacere. Non omnem auſtrum calidum,ſed ſolum illum qui lenis eſt. Hæc quidem & alia nonnulla dicit his ſimilia:ex quibus tamẽ non infertur,ſed nec innuitur huius meæ argumentationis ſolutio,ſed potius alterius,etiam prius ſolutæ,qua probabam tranquillitatẽ auſtro repugnare. Addit & unũ,quod prius multis uerbis oſtendere laborauerat, teporem ſcilicet eſſe ab hyemis natura penitus alienũ. Sed quid faciunt hæc ad Galeni uerba per me adducta,in quibus hyemis huius aphoriſmi fit mentio, nulla appoſita uoce,quæ tranquillum,uel ſerenum,uel tepidum poſſit ſignificare? At forte quiſpiã putauerit huc pertinere Galeni ſeriem ab eo græce allatam, in qua cauſam reddit,quare ex aphoriſmi cõſtitutionibus ſequatur,ut grauidæ mulieres abortiãt, quoniam in ea ἔνδιον hyemi illi adſcribitur. Verum nec illa uox ibi ponitur,quaſi in aphoriſmo legatur: nec ipſemet Leonicenus ea uerba ad aliud probandum adducit,quàm caliditatem & humiditatem eſſe aborſus cauſam. Sed nec poteſt,meo iudicio,ea uoce in eo loco ſerenitas ſignificari, cum quia non ea conſueuit Galenus ſerenitatem ſignificare, ſed per uocem αἴθριος, tum uero quoniam ſerenitas hyemis corpora reddit dura, ſicca & denſa,non mollia,humida & rara, qualia per hyemem, quam ἔνδιον dicit Galenus, efficiuntur. Intelligenda igitur & hic per eam uocem,uel tepida,uel humida:non ſerena,aut tranquilla hyems. Occurrunt etiam multa

In cõmento aphoriſ.12. lib.3.

Breuitas cum claritate.

Hippoc. locus in aphoriſmis emendatus.

multa in Leoniceni dictis dubitanda, quæ nunc breuitati conſulentes prætermittimus: plura nos dixiſſe cognoſcentes, quàm eſſet neceſſariũ, uolenti non epiſtolam tueri, quæ ſatis adhuc in robore conſiſtit, ſed ea reijcere, quæ mihi in apologia obijciuntur. Vnum tamẽ eſt quod præterire bonus meus dæmon non patitur, non rectè dici, auſtrum qui uehemẽtius flat, nõ eſſe calidum, ſed eum qui remiſſius ſpirat: Experiẽtia enim contrariũ oſtendit: norũtq; hi maxime qui Aemiliam, proximasq; regiones incolunt, à uehemẽti auſtro cum magno corporũ & annonæ detrimento, ſæpenumero calefacti. Sed etiam ex Galeno idem aperte colligitur. In primo enim Epidem. dicit aphoriſmũ quintum, tertij libri, cuius principium, Auſtri auditum hebetantes, quem totum recitat, loqui de uehemẽtibus auſtrinis & aquilonijs cõſtitutionibus, & longo tẽpore perdurãtibus: oſtenditq; hoc per uerbum δυναςεύειν, hoc eſt, præualere, uel dominari, quod de eo nõ dicitur, qui Vere uel exiguo perflat tẽpore: ſed nec de eo qui pluribus quidem diebus, ſed exiliter flat. Eſſe autem auſtrũ illum de quo aphor. loquitur, calidum & humidum, ipſemet Galen. in eius expoſitione teſtatur his uerbis, ſecundum Leoniceni interpretationem: Cauſam uero, ob quam auſtri reddant auditũ grauiorẽ, & uiſum caliginoſum, non eſt difficile ex eius tẽperatura cognoſcere, quæ calida & humida natura eſt. Ex his igitur duobus Galeni dictis ſic licet argumẽtari: Auſter de quo Hippoc. in aphor. loquitur, eſt calidus & humidus, ſecundum Gal. in cõment. ſed idem eſt magnus & diuturnus, ex eodem Gal. in Epidemijs: ergo magnus auſter & diuturnus eſt calidus & humidus. cuius oppoſitũ aſſerit Leonicenus, & probare nititur. Ait enim: Illud inſuper adiungimus, nõ omnem auſtrũ eſſe calidum, ſed qui remiſſius ſpirat: nam qui flat uehemẽtius, boreæ naturã induit, hoc ipſum Gal. teſtante in cõment. libri tertij Epidemiarum: Nonnulli, inquit, opinãtur auſtrũ ſemper eſſe humidum: res autẽ non ita ſe habet, apparet enim quandoq; ſiccus, quẽ & uulgus Leuconotũ. Hæc ille ad uerbum. Neſcio autẽ quomodo uolens probare non omnem auſtrũ eſſe calidum, probat aliquãdo eſſe ſiccũ. Addit tamẽ & alia uerba Galeni in eodem tertio, ſed de conſtitutione quadam primi libri loquẽtis, quæ uideri poſſunt aſſerere, auſtrũ aliquãdo eſſe frigidum: ea ſunt, Leuconotus autẽ quandoq; frigidus apparet. Quæ tamẽ uerba nõ id probant quod Leonicenus uellet, auſtrũ, qui uehemẽtius flat, ſemper frigidum eſſe. Non enim hæc dicere Galenus poteſt, qui contrariũ dixit, ut ſuperius declarauimus: ſed Leuconotũ, qui non uerus auſter eſt, dicit quãdoq; nõ quidem eſſe frigidum, ſed apparere. Scimus tamen Galenum non negare, aliquando, licet rarò, auſtrum frigidum exiguo tempore ſpirare: primo enim Epidemiarum, In noſtra, inquit, habitatione boreas quidem frigidus, auſter calidus, niſi ſi quando, rarò ualde, in Veris initio frigidus, aut alia hora exiguo tempore ſimilis ſpirauerit.

Non rectè dici, auſtrum uehemẽtius flantem non eſſe calidũ.

Damnat præterea me Leonicenus, quod Celſum bonum Hippocratis interpretem uocauerim, quaſi dicatur ideo etiam Galeno medicorum principe melior. Ego autem Celſum & uocaui, & uocare poſthac non uerebor, bonum Hippocratis interpretem: Galeno tamen propterea non antepoſui. Non enim tam turpi æquiuocatione peccarim, & quam omnes ceu uulgatiſſimã agnoſcũt. Interpretem aio Celſum Hippocratis in latinã linguam bonum, quia uideo ipſum & omnes ferè aphoriſmos, & pleraq; ex prognoſtico & alijs commentationibus Hippocratis fideliter interpretatum. Quod non fecit Galenus: nec ſi feciſſet, ita bene, ut Celſus feciſſet, quia latinas literas uel non æque, uel nequaquã norat. Interpres autem & ipſe Hippocratis dicitur, & nemini in hoc ſecũdus, quia eius cõmentationes, & obſcura uerba luculentiſſime declarauit. Licet autem in aliquo uerbo lapſus quandoq; Celſus uideatur, non propterea negandum eſt ipſum bonum interpretem fuiſſe. Nam & Leonicenum ego aſſero, & omnibus prædico, bonum eſſe interpretem: in cuius ta

Ad ſextam obiectionem.

Celſus & Galenus boni Hippocratis interpretes, alio tamẽ & alio ſenſu.

men interpretationibus, & ego scio, & ipsemet non diffitetur, multa posse castigari. Theodorum Gazam laudant omnes, laudat & ipse Leonicenus, errores tamen nonnullos esse in eius traductionibus, & aliàs sæpe, & in hac sua affirmat apologia. Si bonus ille tantum dicendus interpres est, qui nūquam errauerit, nescio an quisquam poterit bonus dici. Demus nunc Leoniceno, aliàs fortè Celsum defensuri, uerbum Hippocratis ἀπὸ αὐτομάτου, aliter uersum esse à Celso, quàm exposuerit Galenus: & περὶ τὴν κύστιν in alio, & etiam in hoc aphorismo, de quo est disputatio: οἱ συντόμως ἀποθνήσκοντες non plenè exprimi per duo hæc uerba, *male habet*: An propterea cōuincitur adeò in lingua græca cæcutiens, ut si in Hippocratis aphorismo legebat εὔδιον, non ei uoci sciuerit latinam aliquam coaptare? Volunt leges, ut illius testimonium non reijciatur, qui licet non plenè probet, multos tamen contestes habet secum sentientes. Ego autem in epistola multis testibus pro me stantibus, hoc pacto
» Celsum coniunxi: Vox εὔδιον, inquiens, siue tranquillitatem, siue serenitatē significet, alijs aphorismi uerbis non concordat: sed nec in probatæ mihi fidei codice legitur, nec in Aristotele huius aphorismi in Problematis rationē reddente: nec à Celso lecta fuit aphorismum cōuertente: neq; à Galeno apponitur quoties ab eo aphorismus hic recitatur. Ergo si in aliquo exemplari habetur, ceu adulterina & suppositia est abradenda. Nunc quia tot testibus Leonicenus non mouetur, addo Auicennam in 1. & in 3. libro sui Canonis: addo demum cui refragari nemo possit, ipsummet Hippoc. in lib. de aëre & aqua, quem cum & ante me, & dum apologiā meditaretur, legerit Leonicenus, mirum est, quod uadimoniū non deseruerit, atq; ut ultro alios esse fatetur in suis translationibus errores, ita & hunc in cæterorū turbam non collocauerit, culpamq; reiecerit in mendosum codicem, ob quem ipsemet

Ad septimā obiectionem. fatetur in suis traductionibus multos esse errores: Quos si ego in codice meis pecunijs empto, castigaui, nō est quod moleste ferre debeat, & pro beneficio iniuriam reponere. Præposui semper, & præpono alijs omnibus traductiones Leoniceni, & in priuatis colloquijs, & in publicis lectionibus. Cur autem quispiā mihi uitio det, si quos cognosco errores, undecunq; euenerint, (culpam tamen ego uel in librarios, uel in malos codices libentius quàm in illum reijcio) è meo libro summoueo, quem quotidie in manibus habeo, mecum fero quocunq; pergo, maxime cum scholas ad docendum peto? Melius igitur (ni fallor) existimationi suæ consuluisset, cuius tuendæ gratia hanc prouinciam aggressus est, uel dissimulando, uel errorem agnoscendo, uel silendo, uel culpam deprecādo, quàm iniustam causam cum mea iniuria defendendo. Hactenus tamen satis modeste mecum se gessit, iam uero à sua modestia paululum recedens, me falsa ait allegatione uoluisse omnes epistolæ meæ lectores ludificare, quia uidebam omnes quas attulerā rationes facile pessundatum iri. Nescio autem quo pacto hallucinatus uir alioqui oculatissimus, in mea epistola uiderit, quæ absunt: in Galeno non uiderit, quæ adsunt. Non enim possum credere id in suo codice, & alio quem affert, non legi, quod in meo legitur, cum ab eodem & unico exemplari omnes emanarint. Vt uerò omnes uera esse cognoscant, quæ dico, adducam epistolæ meæ uerba, non recte ab eo animaduersa: dehinc subijciam
» Galeni uerba, à me in epistola prætermissa. Verba mea in epistola sunt: Verū quid
» aliunde testimonia mendicamus? quum Galenus ipse Hippoc. primum Epidem. li
» brum enarrans, hunc aphorismum uti nunc recitauimus, afferat. Hactenus ego,

Obiectio octaua. » nec plura de hoc. Addit Leonicenus: Ita autem uerba Galeni græca autor Epi-
» stolæ attulerat: ἢν δὲ νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἐπόμβρος γένηται. id est, si uolumus latine in-
» terpretari, Si hyems austrina & pluuiosa fuerit. & reliqua. sic autor Epistolæ Gale-
» num citat. Hæc ubi dixit Leonicenus, ad calumnias se uertit, quibus respondere nescio, nec si sciam, uelim: sed hoc tantum respondeo, uerba me nulla Galeni hoc

loco

loco recitasse, sed dixisse, Galenum in Epidemijs hunc aphorismum, uti ego ex exemplari Chalcondylis recitaueram, afferre. Et quia hinc, hoc est, ex Galeni in libro Epidemiarum uerbis tota hæc calumnia pendet, ut ostendam falsò mihi falsarij nomen adscribi, à quo semper abhorrui, & longe absum, uerba ipsa Galeni hic fidelissime subnotabo, ut cognoscere quilibet possit, uter nostrûm uel deceptus sit, uel uoluerit alios decipere. Galenus igitur iam exponere incipiens primam ab Hippocrate recitatam constitutionem contra Quintum disputans, sola experientia, non rationali aliqua methodo, inuenta esse dicit ea, quæ de constitutionibus ab Hippocrate scripta sunt, & pro exemplo duos adducit aphorismos, undecimũ scilicet & hunc duodecimum de quo disceptamus, dicens: ὅταν μὲν ὁ χειμὼν αὐχμηρὸς καὶ βόρειος γένηται, τὸ δὲ ἔαρ ἐπόμβρον καὶ νότιον, εἰς τὸ θέρος ἔσονται πυρετοὶ ὀξεῖς καὶ ὀφθαλμίαι καὶ δυσεντερίαι. καὶ πάλιν, εἰ μὲν ὁ χειμὼν ἔπομβρος καὶ νότιος γένηται, τὸ δὲ ἔαρ αὐχμηρὸν καὶ βόρειον, αἱ μὲν γυναῖκες, ἧσιν οἱ τόκοι πρὸς τὸ ἔαρ, ἐκ πάσης προφάσεως ἐκτιτρώσκουσι, καὶ τἆλλα ὅσα τούτων ἐφεξῆς κατέλεξε, τέσσαρας μόνας διαφορὰς καταστάσεων γράψας. hoc est, Quãdo hyems sicca fuerit & aquilonia, uer pluuiale & austrinum, æstate erunt febres acutæ, & ophthalmiæ, & dysenteriæ. Et rursus, si hyems pluuiosa & austrina, uer siccum & aquilonium, mulieres, quibus ad uer partus, ex quauis occasione abortiunt, & reliqua quæcunq; deinceps his dixit, quatuor solum constitutionum differentias scribens. Hæc sunt Galeni de his duobus aphorismis uerba, in quibus qui uel legere græce nouit, εὔδιον uocem non adiectam hyemi nostræ cognoscet, neq; aliam, quæ possit tranquillum uel serenum denotare.

Falsarij nomẽ, falsò Manardo adscribi à Leoniceno.

Pergit tamen ulterius me accusare Leonicenus, ceu non agnoscentem conuenientiam inter aphorismum primum & duodecimum, & differentiam utriusque à quarto. Vtrobiq; enim, in primo scilicet & duodecimo, intendere Hippocratem de uarijs alterationibus quatuor anni partium inuicem succedentium, siue sint duæ, siue tres aut quatuor, sed in primo generaliter: in duodecimo ad particulares descẽdere eum mutationes, particularesq; morbos, qui ab eis cõtingunt. quartũ differre à duodecimo, quia generatim etiam docet, quod quandocunq; eadem die modo calor, modo frigus uiget, autũnales morbi expectandi sunt. duodecimo nõ unius diei mutationẽ, sed uicissitudinẽ quandam quorũdam dierum ad serenũ & pluuiosum: quæ tamẽ uicissitudo totã hyemis temperaturã non uariat, quæ semper ad calidum & humidum uergit. Hæc sentẽtia Leoniceni. Vt uero ostendam quid putem in tribus illis aphorismis sensisse Hippocratẽ, ratio altius est repetenda. Mutationes tẽporum, de quibus prima pars aphorismi loquitur, ego intelligo mutationẽ propriarũ temperaturarũ partium anni deinceps succedentium. In secũda parte intelligo mutationem unius solius partis in sua temperatura propria. Primæ mutationes generant potissimũ morbos, quando multæ sunt: una deinceps post aliam. secũdæ generant quidem semper aliquos, sed nõ potissimũ, nisi cũ magnæ sunt. Intelligo utrasq; mutationes, tam scilicet primæ, quàm secundæ partis aphorismi, non solum ad propriæ tẽperaturæ cõtrarias qualitates, sed etiã in propria tẽperatura. ut, exempli gratia, hyemis, si uel ultra, uel citra modũ algeat, & humescat: & æstatis, si calida & sicca plus minus'ue sit, quàm regioni conueniat. Mutationem, de qua quartus aphorismus, intelligo non eam, quæ tantum in uno die fit: ut enim unica dies nõ facit uer, sicut est in prouerbio, ita nec unica dici uariatio de calido ad frigus, aut autumnum, aut autumnales morbos: sed tunc expectandi sunt autũnales morbi, quãdo multis unius temporis, uel pluriũ diebus tales mutationes fiunt. Tres igitur mutationes in 1. & 4. aphor. tetigit Hippoc. scilicet plurium temporũ, unius temporis, & dierum unius uel plurium temporũ. Tertia autem non adeò differt à duabus primis, ut sub utranq; non possit cadere. Nam si in una tantum anni parte mutatio hæc dierum

Obiectiõ nona.

Quid sentiat Hippoc. in tribus aphorismis tertij libri, primo scilicet, quarto, & duodecimo.

Vna dies non facit uer.

de calore ad frigus contingat,ad ſecundam : ſi in pluribus,ad primam in aphoriſmo primo tactam mutationem pertinebit. De 12. aphoriſmo dico ex ſententia Galeni,quod in 11. aphoriſmo loqui incipit Hippocrates de alterationibus,quæ in pluribus temporibus fiunt:quæ licet multipliciter uariari poſſint, modo quem Galenus in principio commentationis undecimi aphoriſmi,quod deeſt in Leoniceni æditione,& fuſius in cõmentatione decimiquarti notauit, quatuor tamẽ tantum ab Hippocrate complicationes recitantur,ab aphoriſmo ſcilicet 11. ad 14. In nulla autem harum conſtitutionum inueniuntur plures,quàm duæ qualitates uni tempori attributæ: una per flatum uenti deſignata,alia per pluuioſum & ſiccum: ex quo argumentũ etiam capi poteſt ad propoſitum in epiſtola mea oſtendendum.Quatuor autem hi utique aphoriſmi generali quadam ratione ſub prima aphoriſmi primi parte continentur: nec ſolum hi quatuor,ſed quotquot uel aphoriſmi,uel ſententiæ in libro de aëre,aqua,& regionibus, & in Epidemijs leguntur, in quibus conſtitutionum duorum uel plurium temporum mentio habetur, à proprio temperamẽto recedentium: ſiquidem ſub generali mutationis temporũ uoce, ſingulæ duorum, uel plurium mutationes comprehenduntur. Agnoſco igitur & ego pariter cum Leoniceno,aphoriſmi huius duodecimi cum prima parte primi,eam conuenientiã quam habent cum ſuis uniuerſalibus minus uniuerſalia: nec hanc in epiſtola negaui,ſed cõmunionem huius cum ſecũda parte eiuſdem primi aphoriſmi,in qua mentio habetur mutationis unius ſolius partis, de qua nec in hoc aphoriſmo,nec in alijs tribus,ſcilicet 11. 13. & 14. ulla eſt recordatio. Et propterea dixi,non poſſe in aphoriſmo 12. intelligi mutationem hyemis de auſtrali & pluuioſa ad tranquillam uel ſerenam: quia de hac erat aphor. 1. in ſecunda ſcilicet, non prima parte ipſius aphoriſmi determinatum: eſſet enim mutatio huiuſcemodi ab auſtrali & pluuioſo ad ſerenum uel trãquillum,mutatio unius partis anni,non ſolum à propria natura, ſed ab una aliena ad aliam etiam alienam:adieciq́; hanc hyemem,ſcilicet quæ de extranea qualitate ad aliam etiam extraneam mutatur,eſſe potius dicendam inconſtantem & uagam,quàm auſtralem & pluuioſam: conformiter loquens Galeno in 1. lib.Epidem.annum quendam inæqualem & uagum uocanti,in quo mutatio facta eſt de frigido & humido ad frigidum & ſiccum, & in quo aliquando auſter,aliquando aquilo præualuit. Quod multo magis erit dicendum, ſi Leoniceni modo uiciſſitudinem pluuiæ & ſerenitatis intelligamus.Non recte igitur impingit mihi Leonicenus,quod appellauerim inconſtantem & uagam,quam Hippoc.magnam.Non enim dixi mutationem unius partis anni eſſe dicendam uagam, & inconſtantem, ſi ſibi conſtet:ſed eam hyemem quæ minime ſibi conſtaret,quia ex pluuioſa in ſerenam,ex auſtrali in trãquillam laberetur,non poſſe dici pluuialem & auſtralem,ſed potius inconſtantẽ & uagam eſſe uocitandam:alioqui ſi tria illa æqualiter,ut tranſfert Leonicenus,hyemi adſcribantur,ut ſcilicet legamus, Si hyems auſtralis & pluuioſa & ſerena fuerit: quid in his uerbis nos cogit,ut uincere in ea credamus uel auſtrale,uel pluuioſum,cum pariter & abſolute tria illa ſint ei attributa? Quod uero à Leoniceno dicitur,ſerenã non exquiſite & ſimpliciter eam dici,ſed ſerenam ut hyemem: contrariũ magis probat,quàm id quod uult. Si enim ſerena eſt ut hyems,igitur à natura ſua recedit per ſerenitatẽ,& plus ſerena eſt,quàm hyemem deceat,naturam ſuam ſeruantem:atq; ut ſequens eſt,minus erit pluuioſa, quàm natura hyemis requirat.Non enim poteſt ſerenitas creſcere,niſi pluuia minuatur: & ſi ſerenitas (ut uult Leonicenus) claudit in ſe tranquillitatem,minui etiam auſtros oportet, præſertim magnos:nam erit etiam eadem,ut hyems,tranquilla. Quomodo igitur auſtrina dici poterit & pluuialis,ſi à proprio temperamẽto per ſerenitatem recedet, & tranquillitatem, imò & per ſiccitatem? ſiquidem ſerenitas ipſa ſecum, ut ſuprà

Leonicenus contrarium magis probat quàm intentum.

proba

probatum eſt, coniunctam habet ſiccitatem. Superabit igitur in hac hyeme trāquillitas, ſerenitas, & ſiccitas: & tamen auſtrina & pluuioſa ſimpliciter nominabitur. Quod certe & rationi, & Hippocratis ac Galeni placitis, imò & ipſimet Leoniceno aperte repugnat. Nam Galeni uerba, ex primo Epidemiarū ſumpta, quæ ſuo propoſito credidit commodare Leonicenus (ni ego fallor) ei ſunt parum commoda. Hyems enim de qua ibi loquuntur & Hippoc. & Galen. non ſimpliciter auſtralis fuit: ſed in ea aquilonares uenti, licet exigui, nec longo tempore, perflauere. Quare non eſt cur quiſpiam miretur, ſi ſicca eſt ab Hippocrate uocata hyems, quæ aquilonares flatus natura ſua ſiccos perpeſſa eſt. Aphoriſmi uero hyemem, quæ ſimpliciter & auſtralis & pluuioſa dicitur, quis non miretur tranquillam, ſerenam, & ſiccam dici? Si igitur Galenus uocem αὐχμὸν nō ſatis proprie attribui illi hyemi dixit, in qua tamen aquilones ſpiraſſe dixerat Hippocrates: non erat (uir ſemper uerborum Hippocratis diligentiſſimus annotator) conniuentibus oculis pertranſiturus, ſi uocem aliquam hoc loco legiſſet quæ tranquillitatem, ſerenitatem, & ſiccitatem ſignificaret. Non igitur negamus poſſe in eadem hyeme modo pluuias, & auſtrum, modo per interualla ſerenitatem & tranquillitatem inueniri, ut in ea quam μυξαίθειαν uocauit Hippoc. ſed talem nō eſſe eam quam aphoriſmus ſupponit, conſtanter defendimus: illa enim in qua μυξαίθεια plurima facta Hippocrates dicit, nō ἐπόμβρος, hoc eſt pluuioſa, ab eo dicitur: ſed aquas multas, λάβρα, hoc eſt, ut Galenus exponit, repentinas, uehementes, & breuis temporis, niuesq; etiam magnas habuiſſe. Sed & morbi, qui in noſtra euenire ab Hippocrate dicūtur, non eius quæ μυξαίθεια effectus ſunt, hoc eſt hyemis, in qua quandoq; pluuiæ, quandoque ſerenitas appareat, ſed auſtralis & pluuioſæ. Aborſus enim & imbecillitatis infantium cauſa, non in aliud à Galeno refertur, quàm in humiditatem, laxitatem, mollitiemq; corporū maternorum, & aſſuetudinem infantium in calore. At ſi uiciſſitudo, quam Leonicenus imaginatur, ſerenitatis & pluuiarum in hyeme ſit, non adeò & materna corpora humida, & infantilia calido aëri erunt aſſueta: quoniam quantum calefacient, & madefacient auſtri & pluuiæ, tantum tranquillitas & ſerenitas frigefaciet, & denſabit: nec uſqueadeò replebuntur capita mulierum & marium pituitoſorum & caleſient, ut ſalſam pituitam gignant, quæ per uer frigidum ad inteſtina deſcendens, difficultatem in eis faciat inteſtinorum. Idem intelligendum de ſiccis ophthalmijs, ac deſtillationibus, quæ caloris & humoris hyemalis aſſiduitatem conſequuntur, quæ per ſerenitatem impedirentur. Hæc igitur ſunt quæ prohibent hyemem noſtram mixtam habere pluuiam ſerenitati. Tanto autem ſerenitas auſtris & pluuiæ, atque naſcenti ex eis caliditati & humiditati magis repugnat, quàm tranquillitas, quanto magis apta eſt frigus facere in hyeme & ſiccitatem: tantumq; de hyemis humiditate ab ea minuitur, quantum à pluuia humiditatis augetur. Non minor enim eſt ſiccitati, quæ ſerenitati iuncta ſit, uis ad exiccādum, quàm pluuiæ humiditati, uis ad humectandum: imò ſi res ad uiuum eſt reſecanda, potentior eſt ſiccus aër ad exiccandum, quàm humidus ad humectandum: Nam (ut uoluit Auicenna) aër in omni diſpoſitione corpora noſtra reſoluit & exiccat: longeq; difficilius ſicciora humeſcunt, quàm humidiora exiccentur, Galeno autore in libro ſeptimo artis curatiuæ. Non igitur bene dictum eſt, à ſerenitate parum de hyemis humiditate comminui, quoniam ab aquarum multitudine, & auſtrinis flatibus fouetur: ſerenitate enim exiſtente tolluntur abſque dubio pluuiæ: & ſi ſerenitas, ut Leonicenus uult, eſt tranquillitati uel eadem, uel coniuncta, etiam auſtri magni ſummouētur. Ex his ergo iam conſtare poteſt, duodecimum aphoriſmum eſſe à me intellectum: nec me latuiſſe, ita eum à primo depēdere, quatenus minus uniuerſalia à magis uniuerſalibus dependent: quantum uidelicet ad primam partem primi attinet, à ſecunda eſſe omnino diuerſum, quoniā non unius tantum temporis mutationem, ſed duorum

sibi succedentium continet: quæ tamen tempora in sua mutatione constantiam habent, nec uel in pluribus, uel in uno die euariant, quarum uarietatū prima ad secundam primi aphorismi partem, alia ad quartū pertineret. Vnum adhuc addo, quod ad diluenda multa argumēta, quæ ex longis Galeni in Epidemijs sermonibus Leonicenus colligit, non parum proderit: aliam esse considerationē consistentiarū anni in lib. Epidemiarū, & in lib. Aphorismorum. In hoc enim à rei natura, ut ait Galenus, persuasus, & non ex aliqua obseruatione, finxit potius constitutiones, quàm ueras recitauerit: morbosq́ enumerauit, nō quos uidisset ex illis sequi, sed quos ratio dictauit ex illis debere generari. In Epidemijs uero, per historiæ modum & factæ cōstitutiones, & morbi qui post illas euenere, ex ordine recitātur: & propterea ex his quæ ibi prout acciderunt, recitata sunt, non sunt ea quæ in Aphorismis supponuntur interpretanda: ut si ibi dicit Hippoc. fuisse quandam hyemem ἔνυδρον νότιον, posse etiam idem in Aphor. legi credamus: & si annū dicit australem, pluuiosum & ἄπνοια διὰ τέλους, ex hoc putemus hyemem de qua est cōtrouersia, esse australem & tranquillam. Illic enim quæ facta sunt, rememorantur: in Aphorismis quatuor tantum constitutiones adducūtur, quæ frequentius cæteris possunt euenire, ut sint nobis pro exemplo ad alias inuestigandas, sicuti Galen. docet in expositione primæ constitutionis libri Epidemiarū. Fiunt autem hæ cōstitutiones, sicuti & quæuis aliæ, per primarum qualitatū cōplicationem, caliditatē scilicet & frigiditatem, humiditatemq́ & siccitatē: quarum actiuas quidem per faciētes eas uentos, austrū uidelicet & aquilonē, passiuas per pluuias & siccitatē significauit. Nulla igitur causa est, cur semel tantum addere debuerit uel tranquillitatem, uel serenitatem. Quare enim potius huic hyemi addiderit, quàm uel Veri in 11. aphor. uel autumno in 13. Certe si unico tantum loco addenda, 11. addenda erat, ut in cæteris sequētibus subintelligeretur. Amoueatur igitur uox illa ἔνυδρον, nec nobis pluris sit Philotheus, atque alter ille quisquis fuerit expositor, à malo librario deceptus, quàm Celsi, Aristotelis, Galeni, ipsiusq́ met Hippocratis autoritas.

Alia est consideratio consistentiarum anni, in lib. Epidem. & in lib. Aphor.

Primæ qualitates actiuæ & paßiuæ.

Hæc sunt uir optime, quæ nōtam epistolæ prioris meæ, aut existimationis, quàm ueritatis tuendæ gratia, mihi occurrēre. In quibus licet cauerim quantum ualui, ne uerbum esset, quo Leoniceni, uiri de literis optime meriti, & quem ut præceptorē ac patrem obseruaui semper & colui, honor uel tantillum læderetur: si quid tamen fortè offenderis, quod aculeum aliquem habere uideatur, rem mihi gratissimam feceris, si illud ceu male natam prolem sustuleris, & penitus cōfoderis. Quod si totum etiam ipsum partum indignū esse uita iudicaueris, esto tibi ceu honorario arbitro, uitæ & necis arbitrium. Vale, & Manardum tuum, quem olim iuuenem ad bonarum literarum studia excitasti, tua autoritate, quæ apud principem maxima est, foue iam senem. Ex ædibus nostris, pridie Cal. Febr. M. D. XXIII.

EPIST. II. Pro Reuerendo Præsule à Vulpe uocato, Melancholia laborante.

Sicuti ambigi nō potest Reuerendum hunc uirū eo morbo affici, quē melancholiam, siue atram bilem uocāt medici, atq́ ut sequens est, eius cerebrū, in quo omnes principales potestates sedem habēt, necessariò affligi: ita ualde dubiū est, an primaria affectione cerebrū ipsum patiatur, uel per cōmunicationē quandam, & uel cuiuspiā alterius partis, uel totius corporis cōsensum. Quodcūq́ horū putetur, ulterius dubitare cōtingit, quū diuersæ sint atræ bilis, id est materiæ quæ hūc affectū facere potest, secūdū medicos species, à quanā id fiat. Alterutro enim horū ignorato, præterq́ ex accidenti, curatio sequi recta non potest. Quod ad primā igitur dubitationē attinet, apud me clarum est, cerebrū per se & primario affectu, aliqua saltē ex parte, in hoc uiro oblædi.

Perpetua enim, ut mihi relatum, adeſt læſio, nullaq́; hora interquieſcens, neque uel totius corporis, uel cuiuſuis particulæ præcedentem oblæſionem ſequens: nullo enim in reliquis corporis partibus præſenſo nocumento, triſtitia & puſillanimitas perſeuerat. Diuturnitas quoq; affectionis, indicat cerebrum in ſeipſo cauſam habere nocumenti. Fieri enim non poteſt, ut membrũ quod longo tempore per conſenſum & per nocumentũ ab alio acceptum paſſum eſt, propriam ex antiqua patiendi conſuetudine noxã non contraxerit. Siue igitur ab initio cerebrũ proprio & primario affectu perpeſſum ſit, ſiue aliunde detrimentum acceperit, credendum mihi omnino uidetur, hoc tempore per ſe, & primo perpeti, ac ægritudinẽ malæ temperaturæ pati, ab humore atræ bilis, ſeu ab ipſa proprie uocata atra bile pendentem. An uero ſemper primario affectu cerebrũ paſſum ſit, uel ab initio cœperit per communicationem pati, non poſſum certò nunc definire. Veriſimilius tamen uidetur, quod ab initio quoq; affectio hæc in cerebro extiterit, quantum quidem poſſumus per ſyllogiſmum diuiſiuum hoc pacto colligere: Affectio melancholia uocata, ut ex Galeno conſtat lib. de locis affectis, & à Paulo eum ſequuto cap. proprio, tribus fit modis: primo, quando cerebrum eſt primum patiens: ſecundo, quãdo toti corpori compatitur: tertio, quando naturalibus membris, ut in ea quæ inflatiua, & hypochondriaca paſſio uocatur. Sed hæc de qua loquimur, non fuit ſecũdi aut tertij modi, igitur neceſſariò ſub primo continebatur, ueluti & nunc continetur. Macilenti enim ſunt, nigri, hirſuti, quibus atra bilis in toto corpore apta eſt generari. Et ſi in alijs quibuſdam congregatur, uigiliæ, labores, ſolicitudines, tenuiſq́; uictus, aut cibi qui nigrum ualent humorem gignere, præceſſerunt. Albus autem eſt hic uir, ſatiſq́; (ut mihi relatum eſt) corpulentus, nec eo uictu uſus, qui peſſimũ hunc humorem in tanta ualuerit copia congregare, ut uniuerſum corpus oppleret. A toto igitur corpore non uidetur hæc affectio dependiſſe. Quod uero nec hypochondriaca fuerit, facile ex hoc probari poſſet, quod ei defuerunt indicia, quæ uerbis Dioclis à Galeno tertio libro de locis affectis recitantur. Sed illis breuitatis cauſa prætermiſſis, proprijs Galeni uerbis propoſitum demonſtrabo. Ait enim eo loco: Cum circa uentriculum prima cœperint ſymptomata, ipſiſq́; auctis melancholica ſequatur affectio, deinde alui deiectione, uomitu, proba concoctione, ructibuſq́; leuetur is qui laborat, hypochondriacum flatuoſumq́; morbum ipſius nominabimus. Huius uero morbi ſymptomata dicemus, & mœſtitiam, & metum. Et ſubdit: Quum autem propria melancholiæ accidentia auctiora uidentur, circa uentriculum uero aut nulla, aut parua ſunt, haud ab re exiſtimaueris primitiuam in cerebro affectionem conſiſtere, ob atram bilem in ipſo congeſtam. Hæc Galenus. Ex quibus uerbis, additis his quæ mihi narrata ſunt, apertum eſt, non hypochondriacã, ſed cerebralem potius in hoc uiro & nũc adeſſe, & ab initio affuiſſe melancholiam: nullis in eo indicijs, aut melancholiæ uniuerſalis aut hypochondriacæ. Concludendum ergo, ut uerbis utar Aëtij, in ſolo capite eſſe melancholiam, id uidelicet quod huius affectionis iam factum eſt, uel adhuc fit: nam non eſt negãdum, ſtatis & certis temporibus, quippiã eius adhuc fieri, uaporibus uidelicet, & interdum humoribus quos neceſſe eſt ad atram bilem uergere, ad caput aſcendentibus. Hæc igitur ſunt quæ dicẽda occurrerunt circa primã dubitationem.

Syllogiſmus diuiſiuus.

Affectio melancholiæ tribus fit modis.

Melancholia hypochondriaca ab Arabibus uocatur Mirachialis.

Ad ſecundæ ſolutionẽ accedentes, cõiecturis potius quàm certis indicijs uſi, ut qui nec hominem nouerimus, nec excrementa eius inſpicere, aut accidentia poſſimus cõtemplari, cõmunibus quibuſdam ſolis innitentes dicamus, materiam, quæ hunc morbum in quocũq; homine facit, eſſe uel melancholicũ ſuccum, uel melancholiam proprie dictam. Nam ut prætermittamus quod hic morbus, Galeno 2. artis curatiuæ lib. atteſtante, melancholiæ nomẽ à cauſa ipſum faciente accepit: ab omnibus enim melancholia uocatur, indicante nomine, ut idem Galenus inquit libro 3. de locis affectis, humorem qui ipſius cauſa eſt:

Materia faciens melancholiã duplex tantum.

Metum & mœſtitiam ab atra bile proficiſci.

Hoc ex ſymptomatibus quoque colligitur, ab Hippocrate, ut notauit Galenus, in duo hæc collectis, metum ſcilicet & mœſtitiam: quæ non alia ratione fiunt, ut Galenus 3. lib. de cauſis ſymptomatũ, & iam dicto lib. de locis affectis oſtendit, (quicquid oblatret Auerrois) quàm quod qui morbum facit humor, atro ſuo colore principalium uirium ſedem obſcurat, & tenebris ſimilem reddit, quæ terrorẽ inducunt, Aſclepiade ante Galenum teſte: quod certe nulli alteri adeſt, præterquam atræ bili, uel eius ſucco. Alia enim bilis flaua eſt, ruber ſanguis, & ſi quis niger reperitur, ut is de quo lib. 4. Aphoriſmorum, mentionem facit Hippoc. craſſior & magis concretus eſt, quàm ut in uenis cerebri ualeat cõprehendi. Candida adeò eſt pituita, ut dixerit Galen. lib. 3. de locis affectis, epilepſiam à pituita factam, nõ tranſire in melancholiam. A nullo igitur humore naturali, præter melancholicum, fieri hic morbus poteſt. Sed neq; ab aliquo eorum, qui præter naturam in corpore reperiuntur, niſi

Melancholia, atra bilis. Bilis pallida. Crocea. Porracea. Aeruginoſa.

ab eo qui proprie melancholia à Græcis, à nobis atra bilis uocatur, eadem ratione, quod uidelicet nullus eorum nigro uiſitur colore: non naturalis enim bilis, hæc pallida, quam citrinam uulgò uocãt, illa crocea, quam uitellinam, tertia porracea, quarta æruginoſa. Pituitæ uero omnes albæ ſunt, teſte Galeno, cap. ſecundi libri de melancholia. Sic igitur colligentes dicamus, ſi hic morbus neq; à ſanguine, neq; à bile, neq; à pituita fieri poteſt, ſiue naturam ſuam ſeruantibus, ſiue præter naturam affectis, ſequitur neceſſariò, ut ſi ab aliquo humore fit, uel à ſucco fiat melancholico, uel ab ea quæ proprio nomine uocatur melancholia. Verum quum hæc quadruplex ſit iuxta communem medicorum noſtri temporis ſententiam, inquirendum adhuc eſt, an ab aliqua harum quatuor, uel ab ipſo naturali humore melancholico, in hoc Reuerendo uiro contingat. In quo quæſitò facile cognitu eſt, quod non fiat ab ea melancholia, quæ exuſta flaua bile generatur. Nam, ut ait Paulus, ſi aliquando ea

Mania à flaua bile exuſta.

ſuperaſſata in nigram permutatur, uocatam uidebis maniam, in qua feraliter adeò inſaniunt, ut accedentes qui non aduertunt, aggrediantur. Auertat autem Deus Optimus Maximus, ut eò inſaniæ uir hic deueniat. Non difficilius quoq; eſt cognoſcere, his maxime qui Auicennam ſequũtur, quod neq; ab ea fit, quæ ex ſucco melancholico aduſto gignitur: non enim, ait ille, dicitur melancholia, niſi ea cuius euentus eſt à cholera nigra, non exuſta. Sed nec à ſanguinea, quoniam riſus abeſt, qui iuxta aphoriſmum eam comitatur. Supereſt igitur ut uideamus an fiat à pituita, in quo diutius immorandum, quum eius ſententiæ ſit unus ex conſultoribus uir clariſſimus, & dudum mihi maxima familiaritate cõiunctus: cui & alius conſentit, inter celeberrimæ Bononiẽſis academiæ primos profeſſores reputatus. Mihi autem, ſaluo utriuſq; honore, non ſolum nõ in hoc uiro, ſed nec in alio quopiam fieri hunc

Non poteſt melancholia à pituita fieri.

Non poteſt pituita in homine tãtum aſſari, ut nigra in totum euadat.

morbum poſſe à pituita uidetur. Tantum enim eam aſſari in corpore humano nõ credo, ut nigra in totum euadat. Et quemadmodum ex Galeni autoritate, in expoſitione libri de ſpiritibus, ſcripſit in ſuis Aphoriſmis Moſes, in atram bilem tranſire nullo modo poteſt, etiã ſi calor adeò fortis adſit, ut urat: cui quidem Moſi licet non ſit in omnibus credendum, nec uidere mihi illam Galeni commentationem hactenus licuerit, adducor tamen ut putem eam fuiſſe Galeni ſententiã, ex eiuſdem uerbis ſecũdi libri prognoſtici, pituita exaſſata in pectore, in quo longe maior calor eſt, quàm in cerebro, fieri ſputum album, tenax & rotundum, non nigrum, aſſerentis, nec aliquo loco pituitoſæ huius atræ bilis mentionem facientis. Quam certe ſi alijs in locis, in peculiari commentario de atra bile inſcripto, non erat prætermiſſurus. Adde, quod ſi, ut communis nunc tenet opinio, ex Auicenna orta, quilibet humor per exuſtionem in atram bilem uertitur, quinque numero erunt atræ bilis ſpecies: quare non poterũt omnes humores tàm naturales quàm præternaturales, ſanguine excepto, denario numero contineri: quod tamen uoluiſſe uidetur Galenus in fine ſecundi libri de uirtutibus naturalibus, Praxagorã laudans, ad eum numerum

humores omnes reducentem. Quinque enim ad minus sunt biles, & tres pituitæ. Adde etiam, quod neq; Ioannitius, neq; Serapion, neque Haliabas inter atras biles alicuius meminerũt, quæ ex pituita generetur. Nullam præterea esse ultra ea quæ attulimus, ex hoc probari potest, quod fieri nequit, ut ex albo in nigrũ mutatio fiat, nisi per medios colores, imò & per medias substantias. Norũt hoc Chymici, per multitudinem colorum ad desideratum illud, quod caput Corui uocant, peruenientes, quum tamen in rem simpliciter albam non operentur, sed cui sit croceum aliquod admixtum. Varios ergo nasci colores in pituita, erit necesse, priusquam in atrum colorem per exustionem permutetur, imò & uarias substantias: quarum aliquæ ad pituitæ naturam, aliquæ ad nigram bilem proximius accedant, iuxta minorem maioremue adustionem: sicuti & in ipsa flaua & pallida bile contingit, quæ primo in uitellinam, secundo in porraceam, tertio in æruginosam transit, priusquam in exactam atram bilem transmutetur. Sed in pituita tanto plures fieri medias substãtias, mediosq; colores quàm in bile oporteret, quanto maior est distantia albi quàm flaui coloris, à nigro. Hanc autem pituitarum aut nigrarum bilium uarietatem, nec ad sensum percipimus, neq; apud medicos legimus de humoribus scribentes. Quod uero præclari hi consultores Auicennam sequuti imaginantur, pituitam per congelationem in cerebro ad atram bilem cõuerti: mihi in captum mentis haudquaquam uenit. Ad tantam enim frigiditatem uiuentis hominis cerebrum uenire non potest, ut cõgelandi uim habeat. Siquidem ut Galen. docet 8. lib. de usu partium, calidius aëre est, etiam æstiuo. Alioqui neq; statim necesse est pituitã congelatã ita exiccari, ut in melancholiam conuertatur. Videmus enim aquam in gelu cõuersam, uirtutẽ adhuc humectandi retinere. At si maiorem in humano corpore fieri congelationem imaginentur, certe non maiorem faciet siccitatem ea quæ in gipsea uocata pituita reperitur, quæ tamen & nomen & colorem pituitæ non amittit. Quæcunq; igitur humiditatis remissio in pituita intelligatur, sicuti media inter aquosam & gipseam erit, ita necessariò intra pituitæ limites continebitur. Sed nónne uidemus in omnibus pituitæ speciebus ad extremam usque duritiem, qualis in scirrho sentitur, peruenientibus, manifestam albedinem ac luciditatem, tetro melancholiæ colori, & ut sequens est, his quæ eam consequũtur accidentibus aduersantem? Quod aduertens Galenus in commentario de tumoribus præter naturam, scirrhum à crassa & tenaci pituita factum, ab eo separauit qui à succo fit melancholico. Si igitur pituita ad summam siccitatem euecta, inter pituitas, nõ inter atras biles numeratur, quo pacto res quæ minorem habet siccitatem, debet atra bilis existimari? His itaq; & rationibus motus, & Galeni clypeo munitus, non uerebor ab Auicennæ & communi recentiorum sentẽtia abscedere, nullamq; atram bilem ex albissimo inter humores phlegmate, neq; per exustionem, neque per congelationem factam agnoscere: sed morbum qui melancholia uocatur, ita in hoc uiro, sicuti in cæteris, ab eiusdem nominis humore fieri affirmare. Quod tamẽ non ita obstinate defendo, si mihi contrarium ostendatur, quin sim manus daturus. Nullam autem in his quæ ab excellentissimis tribus medicis consultoribus scripta mihi ostensa sunt, rationem uideo, quæ me ad illarum sententiã cogat accedere. Nam argumentum, quod unum ex alterius sententia mihi obstare uidetur, à iuuamento ex uacuatione pituitæ sequuto acceptum, Auicẽna ipse soluit, dicens: Non ergo te seducat iuuamentum quorundam propter phlegma quod ipsi euacuant uomendo uel egerendo: nam illud non est propter euacuationem phlegmatis iuuantem ipsos, imò quoniam multitudo & cõpressio humorum adinuicem remouetur ab eis. Verum iuuamentũ essentialiter est euacuatio choleræ nigræ. Interim autẽ, donec aliud mihi ostendatur, quæ hactenus confecimus colligentes, ex eis breuiter curationem eliciamus.

Chymici.

Corui caput apud alkimistas.

Bilis transmutationes.

Pituita in cerebro cõgelari nõ potest.

Cerebrum aëre æstiuo calidius.

Pituitam congelatam in melancholiã nõ uerti.

Pituita gipsea.

Ab Auicenna desciscit.

Reuerẽdus hic uir ægritudine propria cerebri laborat, melancholia uocata, quæ

eſt mala cerebri temperatura, frigida & ſicca, ab humore atræ bilis partim facta, partim fiens, partim futura fieri: qui quidem humor uel nequaquã exuſtus eſt, uel mo dice. Symptomata morbum comitãtia ſunt, timor, triſtitia, puſillanimitas, cum corruptis quibuſdam imaginationibus.

Facta igitur ægritudo calidis & humidis indiget: fruſtra autem hæc adhiberentur, faciente cauſa in cerebro permanente. Eſt igitur hæc antea per euacuationem amouenda. Verum quia & hæc fruſtra tolleretur, ſi præſtò eſſet in corpore, alia ſimilis materia apta ad cerebrum ferri, ideo & hanc uacuare oportet: & ne de cætero rurſus abundet præcauere, cerebrumq́ ipſum demum roborare, ut ſi qua fortè regeneretur, eam à ſe pellat.

Intentiones curatiuæ melãcholiæ per proprietatẽ in cerebro.

Erit igitur una & prima intẽtio, ad quam ultimo reſoluendo deuenimus, humoris melancholici in corpore abũdantis euacuatio. In omnibus enim in quibus cauſa faciens adhuc adeſt, ab ipſa curatio inchoãda eſt, autore Galeno quarto Therapeutices. Secunda, euacuatio eius qui in capite eſt: quæ duæ intentiones, ſi exactè loqui uoluerimus, præſeruatiuæ potius ſunt quàm curatiuæ: ſicuti & ea quæ præcauet ne humor hic abundet, & quæ cerebrum roborat, ut uel non recipiat uel repellat, ſi quid eò feratur. Tertia uero in ordine ſola & uerè curatiua, eſt ea quæ prima occurrit, & ad iam factam uertitur ægritudinem, contraria uidelicet ad calidum & humidum alteratio.

Atræ bilis euacuatio. *Venæ ſectio.* *Galeni cautio in ſecãda uena.* *Vena media.*

Euacuatio melancholici humoris in toto corpore inuenti, à uenæ ſectione, ſi Galeno credimus, eſt inchoanda. Verum quia non certis indicijs cognoſcimus ſanguinem melancholicum in uniuerſo corpore dominari, ſed contrarium potius ſuperius collegimus, Galeni cautione utemur, qua tum aliàs, tum in hac ipſa, de qua loquimur, affectione utitur, ut ſcilicet fluentem ſecta uena ſanguinem inſpiciamus, & ſi ater fuerit, tantum fluere ſinamus, quantum ſatis eſſe coniecerimus: ſin ſecus, cohibeamus. Vena autẽ huic ſectioni magis idonea erit, quæ in cubito media. Ab hac autem uenæ ſectione inchoandum putamus, tametſi non in toto corpore, ſed in cerebro cauſam morbi eſſe putemus: tum quia in tam diuturno, quo uexatus eſt tempore, uix fieri poſſe exiſtimamus, quin ob longos mœrores uniuerſus ſanguis ad melancholicum ſit mutatus: tum quia Galenus, ubi ſolum cerebrũ ſanguinem continet melancholicũ, non in totum reijcit uenæ ſectionem, ſed quãtum ad ipſam diſpoſitionem attinet, dicit non eſſe neceſſariam: innuens, ratione alia poſſe eſſe oportunã. Quam rationem explicans Aëtius, addit, Niſi multi ſanguinis fuerit ægrotus. Eſſe autem hunc uirum multi ſanguinis, & medicus ille, qui mecum hac de re loquutus, & monachus qui me conſuluit, atteſtati ſunt.

Sanguinis per hæmorrhoidas prouocatio.

Ad eandem intentionem pertinet ſanguinem per hæmorrhoidas prouocare. Notum enim illud Hippoc. maniacis, uaricibus aut hæmorrhoidibus ſuperuenientibus, maniæ ſolutio fit. Quo loco melancholicos proprie uocatos intelligere debemus, ſi Galeno credimus. Hanc autem hæmorrhoidum prouocationem, licet multifariam efficere poſſimus, commodius tamen per purgatoria medicamina, & per clyſmata faciemus: quæ & propria ratione adeò congruunt, ut eorũ aſſiduus uſus » ualde ſit in hac uacuationis intentione neceſſarius. Quando enim (ait Paulus, de his » loquens quibus cerebrũ primo afficitur) ob temporis diuturnitatem humor eſt fa» ctus difficile mobilis, uarias & fortiores curationes adhibere oportet. Purgandi ergo

Purgatio per initia facienda.

ſunt ſtatim ab initio per epithymũ aut aloën: quorũ ſi modicum quotidie aſſumpſerint, maxime iuuabuntur, & quietẽ conſequẽtur. Laudauit quoq; Aëtius, ut uẽter quotidie leuiter ſubduceretur, per amaracũ & ſerum nõ ex caſeo factum, ſed ex lacte uel equino uel bubulo. Quo pacto uero à lacte ſeparãdum ſit ſerũ, docet Dioſc. cap. de lacte, ſimulq́ etiã bibendi modũ, quippe ut per interualla, heminæ, id eſt, ℔.

Amaracus.

5. bibantur, minus tamẽ pondus bibenti quotidie fortè ſufficiet. Amaracũ uero intelligo

telligo herbam apud nos corrupto uocabulo Marellam uocatam: medicorum uulgus & officinæ, Matricariam uocant. Auic. uehuen, de qua Dioſc. ſcribit ſub nomine Parthenij. Ego pro omnibus his utor Sena, quæ licet non multo antea in uſum uenerit medicorum, illaborioſe tamen melancholiam & exuſtos humores purgat, & ſecure quotidie bibitur, additis diuerſis rebus, iuxta laborãtis temperaturam, ætatem, horam, & reliqua id genus, quæ in omni ſua operatione medicus ante oculos ſemper habet. In hoc autem uiro, præterquam æſtatis tempore, flores uel ſemina roriſmarini maxime puto congruere, & roſas, uel earum potionem æſtate. Primo tamen, ut dixit Ruffus, habenda eſt cura bonæ concoctionis.

Roriſmarini ſemen.

De Clyſmatibus inquit Aëtius: Poſt uenæ ſectionem & purgationem, interpoſitis aliquot diebus, clyſteribus euacua. His auxilijs ſi ſanguis per ora uenarum ani exierit, non erit æger alia moleſtia propter hoc afficiendus: ſin minus, ſanguiſugis, alijs ue aptis ad id notis medicamentis promouendus. Ad hanc quoq; intentionem pertinet uomitus, de quo idem Aëtius: Vomitus per maiora interualla prouocandus, non à cibis, ſed ieiuno: nec cum fortibus, quoniam ſunt nocua. Auicenna uero dixit, accerſendum uomitum, ſi in ſtomacho ſit aliquid quod in ægritudine faciat augmentum, & ſi non eſt ægritudo uehementis debilitatis. Verba autem hæc ultima torſerunt expoſitores, quoniam non bene leguntur in communibus exemplaribus: legendum enim, & non eſt ſtomachus uehemẽtis debilitatis. Quibus uerbis conſonant alia Auicẽnæ uerba, ubi loqui incipit de melancholia in cerebro confirmata. Ait enim: Euacua per clyſterem & uomitum, niſi in illo cuius ſtomachus eſt debilis. Huc quoque ſpectant, id eſt, ad euacuationem materiæ in toto repertæ, urinæ & ſudoris prouocatio. de his enim inquit Paulus: Bonæ autem & diureticæ uirtutes, & ſudorum purgationes. Vtrunq; igitur procurandum, adhibita tamen cautione, ne calidioribus utentes, eam quæ adeſt atram bilem exuramus, aut nouã in corpore creſcere faciamus. Hæc quidem ſufficere puto ad primam intentionem exequendam.

Clyſmata. Vomitus. Auicennæ locus emendatus. Vrina. Sudor.

Secunda intentio, hoc eſt, humoris in capite cõtenti euacuatio, iiſdem ferè auxilijs, quibus & præcedens abſoluitur. Erit igitur & hanc ob cauſam uena ſecanda, ſi multi (ut relatum mihi eſt) ſanguinis hic exiſtit: primũ quidem humeralis eius partis, ut bene hoc loco dixit Auic. in qua caput eſt grauius, facta prius ſectione baſilicæ, ſi in toto corpore abundare ſanguis uideatur: dehinc ea quæ in fronte eſt media. Erit enim hic ordo eo caſu ſeruandus, ut primo media, iecoraria ſecundo, tertio humeralis, quarto uena frontis incidatur. hoc enim uoluit Auic. ſi eius uerba bene legantur & intelligantur. Sic enim ſcribendum eſt: Et quandoq; neceſſarium erit tibi ut phlebotomes baſilicam, cum inuenis ſigna cõmunia ſcilicet multi ſanguinis in toto corpore, & ante phlebotomiam uenarum frontis, quia tunc mouebit plus. Sanguis ex naribus prouocandus: hirudines poſt aures admouendæ, cucurbitulæ inter ſpatulas: tum quoq; per nares & palatum materia euacuanda, atq; etiam per capitis cutem occulta & ſenſum fugiente difflatione. Pleni autem ſunt medicorum libri medicamẽtis quibus hæc tria poſtrema peragentur. Vtilia autem in diſtrahendo & uacuando ſunt, frequentia balnea: ſed dulcium, non medicatarum aquarum. Siquidem humectandus eſt hic uir, non exiccandus. Calida autem ſunt & ſicca, inquit Paulus, omnia ſpontanea balnea, Galenum ſequutus, tum alibi, tum 1. lib. Salubrium. Ego utrorunq; ueſtigijs hærens, monacho conſilium ſuper his aquis pro hoc uiro petenti, abſolute eorũ uſum in balneis interdixi: potum tamen aquarũ earundem eatenus conceſſi, quatenus purgationẽ facit dominãtis humoris: in qua tamen & illud cauendum, ne propria ui, aut longo uſu, nimis calefaciãt uel exiccent.

Euacuatio humoris in capite contenti. Balnea. Balnea ſpontanea, calida & ſicca omnia.

His peractis, ſatis arbitror occurſum eſſe & futuræ ægritudini, & ei quæ adhuc fit: ſupereſt ut ei quæ facta eſt, id eſt malæ temperaturæ, frigidæ & ſiccæ, nos oppo-

Præſidia factæ intẽperaturæ.

namus. Illud fiet, ſi tantum calefecerimus humectauerimusq; caput, quantum frigefactum & exiccatũ eſſe ultra naturalem habitum cognouerimus. Ad hoc autem maxime confert uictus ratio, quæ tanti momenti eſt, ut abſque alio præſidio, ea ſola ſe multos Galen. curaſſe teſtetur. Cibus igitur, inquit Paulus, eſſe boni ſucci debet, & modice humectans. Aliæ quoq; res, quas non naturales medici uocant, ad eaſdem qualitates uel actu uel poteſtate uergãt. Ineptus autem ſim, ſi ad particularia deſcendam, omnibus nota, præſente præſertim tam docto medico, cui non ſolum hæc quæ in propatulo ſunt, ſed etiam quæ pleroſque medicorum latent, ſunt apertiſſima. Illud potius non prætermiſerim, ultra uictus qualem diximus rationem, caput quoque ipſum eſſe humidis calidiſq; & fomentis & lotionibus præſertim ex altioribus locis guttatim cadentibus abluendum: hoc adhibito moderamine, ut uel utraque ſimul miſceantur, uel per uices, modo hoc, modo altero utamur: cauentes ne tenuioribus partibus per calida exolutis, terreſtriores ineptæ omnino reſolutioni dimittantur: uel per ſola humentia tota materia ita incraſſetur, ut ex melancholia comitialis morbus ſequatur. Bene igitur monuit Auicenna, utraq; commiſcenda, ubi curam eius melancholiæ exequitur, quæ eſt in cerebro cõfirmata: licet eius uerba non bene in communibus codicibus apponantur. Sic enim legendum erat:

» Et ſecunda eſt, ut adminiſtres cum euacuatione humectationem aſſidue cum em-
» brochis & oleis calidis, & ponas in eis ex medicinis, ſicut chamæmelon & anethum
» & melilotum & radicem lilij, ut non incraſſetur humor propter reſolutionem pu-
» ram in qua non eſt lenitas, neq; incraſſetur cum his quæ humectant, & non eſt in
» eis reſolutio.

Auicennæ locus emendatus.

Clarius autem hoc exequutus eſt Ioannes cognomento Meſue, capite de cura doloris capitis à melancholia, & proprio capite de melancholia, in utroque loco citans Galenum: quanquam ego cum perlegerim totum Galeni librum de medicamentis ſecundum loca patientia, ad quem maxime hæc pertinebant, nullibi hanc ſententiam inueni: ſicuti nec Senam in muſto miſceri. Quod tam alienum eſt à Galeno, ut iureiurando affirmare poſſim, nullam eſſe in Galeni libris Senæ mentionẽ. Nullibi etiam apud eum legi, iure hœdi aut ueruecis caput abluendum: quæ tamen omnia affert Meſue ex Galeni autoritate. Nec hoc dixerim, quod ea præſidia uelim reſpui: ſed ut cognoſcatur, tantum huic Meſue non eſſe attribuendum, ut quicquid ſcripſit, abſq; alia indagine, (quod multi faciunt) pro oraculo habeatur, quum multi in eo non aſpernandi inueniãtur errores: quale eſt illud, quod ex eiuſdem Galeni ſententia, uitanda eſſe docet urinam prouocãtia: cuius nos contrarium autoritate Pauli ſuperius docuimus. Sed & ipſemet Galenus in cura quartanæ commendat res urinam mouentes, utiturq; dioſpolitico, & diatrionpiperon uocato medicamine, imò & ipſo pipere. Non igitur Galenus fuit, qui urinam prouocantia prohibuerit, ſed Auicenna: nec cap. de melancholia, ſed de mania. nec tamen prohibuit omnia, ſed ea quæ plurimum prouocãt. Nam Paulum ſequutus, radicem & ſemen equini fœniculi quotidie præbet, ac bryoniæ, id eſt uitis albæ radicẽ.

Apud Gal. non eſt Senæ mẽtio, contrà quàm dixit Meſuas.

Error Meſue.

Hippoſelinum. Bryonia.

Hæc igitur ſunt quæ mihi relatis inhærenti, de affectione & curatione huius uenerabilis uiri occurrère, quibus ipſum ſpero, eo iuuante qui ſolus languores ſanat, ſanitati priſtinæ reſtituendum. Quod ſi omnibus peractis ſtatim nõ ſucceſſerit, non ilico ſpes abijcienda eſt. Quemadmodum enim ſcripſit Aëtius, & nos quandoque experti ſumus, multi tempore curationis nihil adiuti, poſt eam roboratа natura conualuerunt. Cuncta autem quæ ſcripſimus, arbitrio ac iudicio præſentis medici ſubijcimus, uiri ſolertiſſimi & ſtudioſiſſimi.

Ex Ferraria, pridie Calend. Iunias. M. D. XXIIII.

Epiſt.

EPIST. III. in qua multa ſimplicia medicamina dilucidantur.

Ioannes Manardus Hieronymo Carezono. S. D.

SErò quidem reſpondi literis tuis, ſi tempus ſpectetur quo ſunt datæ: ci tò, ſi id tempus ſpectes quo ſunt redditæ: citiſſime, ſi nodi conſiderentur, quos petis diſſolui: qui tot ſunt, atq; ita cõſtricti, ut uix ab ipſo enodari Hercule poſſint. Tuum igitur erit ignoſcere, ſi non omnibus manum admouero, & ſi hos etiam quos aggrediar, non penitus diſſoluero: malui enim tibi minus ſapere putari, quàm minus diligere, præſertim quũ Hieronymus Auguſtonus communis amicus te deſiderare reſponſum per plures antè dies ſignificaſſet, quàm tua mihi fuiſſet reddita epiſtola. Eodem igitur quo tu uteris ordine, ne te diutius protraham, iam rem aggredior.

Naſcaphthon Paulus Aegineta Naocaphthon uocat, & à quibuſdã dici ait Nacaphthon: nec plus de eo docet capite proprio, quàm eſſe Indicum aroma. In deſcriptione autem Cyphi Niliaci Lacaphthon dicit eſſe corticem piceæ, uel alterius arboris: ubi eandem rem intellexiſſe mihi uidetur cum Naſcaphtho, ut etiam Hermolaus putauit. Theophraſtus inter aromata quæ unguentis miſcentur, Nartam reponit, libro nono de hiſtoria plantarum: quam eſſe eãdem rem cum Naſcaphtho, ſuſpicor potius, quàm certus decernam. quod ſi uerum eſt, fortè pro Narcaphtho apud Dioſcoridem legendum Nartaphthon. Hæc ſunt quæ hactenus cognoſcere ualui de Naſcaphtho: nec temere arbitror inuenias, qui docere certum aliquid de eo poſſit, peregrina ſemper re, & quæ iandiu apportari ad nos deſierit. Nuper tamen ex Thoma Lucẽſi, arte quidem ſeplaſiario, ſed eruditione multos medicos excellente, didici, corticem qui uulgò Tegnamen dicitur, eſſe Naſcaphthon. *De Naſcaphtho.*

Halimon (ni fallor) uidi aliquando iuuenis in maritimis Vmbriæ, monſtrante Vlyſſe Lanziareno, uiro omnium bonarum artium ſtudioſo, & in herbaria (quantum illa ferebat ætas) erudito: quo uero nomine ab eo diceretur, non ſatis poſſum meminiſſe. Scio ab Auicenna in ſecundo libro de ea ſcribi, ſub Melliæ nomine, & à Serapione ſub nomine Molochiæ, & alio nomine Atriplicem marinã ab eodem uocari. Scio etiam tum in hiſtoria, tum in uiribus aberraſſe hunc barbarum. In hiſtoria quidem, quod plures ſpinas habere dicit, quàm Hauſegi, id eſt Ramnus, habeat: & id quidem ex Dioſcoridis ſententia, qui apertis uerbis carere ſpinis ſcribit. Saporem etiam ex Galeni ſententia ei dicit eſſe amarum, falſum cum pauca ſtypſi: quum Galenus nullam ei attribuat amaritudinem, ſed ſalſum & ſubſtyphonta tantum ſaporem. Habere etiam inflammationem paucam, uitio tamen (ut puto) librarij: legendum enim inflationem. Radicis drachmas duas cum melicrato potas conquaſſationi conferre neruorum, ſedare dolores, & prouocare lac ſcribit autore Dioſcoride: qui tamen non duas, ſed unicam drachmam, lenire tormina rupta & conuulſa dixit, & facere lactis ubertatem. *De Halimo.* *Error Serapionis.*

Ramnum, Hauſegi uocat Auicenna, licet falſò dicatur rubus. Eſto enim quod ramnus inter rubos à Theophraſto alicubi numeretur, neq; ipſe tamen neq; alius bonus autor, ſimpliciter affirmauerit ramnum eſſe rubum: minusq; quàm cæteri hoc dicere poteſt Auicenna, qui aliud caput ſcripſit de rubo: ubi dicit quoſdam dixiſſe rubum eſſe Alhauſegi: qui loquendi modus oſtendit, eum ſic dicentium opinionem non ſequutum. Quicquid autem de hoc ſit, conſtat rem, quæ nunc dicitur rubus, diuerſam eſſe ab ea, quæ capite de Ramno à Dioſcoride deſcribitur. Spinam uocatam ceruinam, ego ſemper arbitratus ſum genus eſſe Ramni. Marcellus contrà ſentit, leuibus (ni fallor) argumentis: quod uidelicet ramnus frutex, non arbor *De Ramno.*

eſt, nec eius materia rubro colore uiſitur, quum ſpina uocata Ceruina iuſta arbor ſit, & tota rubeat. Quod enim ad magnitudinem attinet, memini me olim puerum uidiſſe Ceruinum ſpinum, uix duas ulnas à terra elatum, fruticemq́ potius quàm arborem præ ſe ferentem. Quod ſi ſpecie arboris quandoque uiſitur, non facit hoc, quin natura ſit fruticoſa. Vidi enim quandoque Florentiæ braſſicam, quæ proceritate multas æquabat arbores, & quaſdam etiam ſuperabat: nullus tamen propter unam alteram ue talem, braſſicam inter arbores numerauerit. Sed & ipſemet Marcellus paliurum, quem affinem ramno facit, quandoque arboreſcere, quandoque fruticis naturam ait non excedere. Ex colore etiam non ſatis ualidum colligitur argumentum: non enim in totum rubet ceruini ſpini materia, ſed extrorſum candida quum ſit, introrſum rubet. Sint igitur uel non ſint idem ramnus & ceruinus ſpinus, neque enim hoc nunc decerno, argumenta certe Marcelli non ea oſtendunt diuerſa: tantiſper igitur ceruinus ſpinus mihi pro ramno ſtet, donec alia ſpina compareat, quæ eum loco dimoueat. non utar tamen ea, quum nota ſint multa, longéque magis expoſita, quibus poſſim in eryſipelatibus & herpetibus uti. Vim eius in herpetibus tacuit Auicenna, ſicuti & quod pro amuleto ſit, in foribus & feneſtris ſuſpenſus, ad mala arcenda medicamina: qui tamen in hoc minus peccauit, quàm Serapion, pro malis medicamentis propriam ſcribens arboris operationem.

Braſsica ingēs.

De Paliuro. Paliurum ſi dixero me uidiſſe, dicam quod certum mihi non eſt: ſi non uidiſſe, id quod eſt ambiguum. Videor enim uidiſſe inter ſepes uaria fruticum genera ſpinis obſita, atq; in his forte Paliurū. An uero aliquo in loco arboreſcat, incertū mihi eſt. Virgilius carduis eum iungens, arborem putaſſe non uidetur: nec in carminibus ſuis Columella, rubis, herbisq́ potius, quàm arboribus connumerans. Aliquo tamen in loco arborem fieri, Agatoclis & Theophraſti teſtimonio, credendum: quibus conſentire Plinius quoq; uidetur, loto eum coniungens, quam pyri eſſe ſcribit magnitudine, Theophraſtum ſequutus.

De Loto. Fuit autem & ipſa Lotos quandoq; Italiæ familiaris, nunc adeò rara, ut ferè pro miraculo ab aduenis ſpectaretur ea, quæ prope templum diuo Antonio dicatum Patauij Hermolao uiuente uidebatur. Scribit de fructu eius Auicenna, ſub nomine grani Aneſcen, non abſque tamen errore, ut ferè ſolet: magnitudine enim piperis eſſe dicit: dicente Dioſcoride, & eum ſequuto Serapione, quod maius eſt, & Theophraſto fabæ æquante. Tacet dulcedinem, odoris boni dicit, quum Dioſcorides dicat grauis. Addit coloris ſimilitudinem, quem tacet Dioſcorides. Plinius croci eſſe dum eſt maturum, ante maturitatem alium atque alium. Addit & quod facilius frangatur, & neſcio quid de medulla: quæ unde acceperit, diuinare non potui. Sed quod peius omnibus his eſt, ponit calidum & ſiccum in ſecundo ordine, quum Razes & Serapion reponant inter frigida: Galenus & Paulus ſiccitatis mentionem faciant, ſed actiuas (ut philoſophi uocant) qualitates reticeant. Serapion arborem uocat Sadar, fructum Nabac: quem ſequutus uidetur Auicēna. Nam præter ea quæ ſuprà ex eius diximus ſententia, de Sadar quoque ſcripſit capite 631. nihil tamen aliud de ea tradens, niſi quod ad caput de Nabac, lectorem remittit: nulla habita mentione eorum, quæ de grano Aneſcen ſuperius ſcripſerat. Ex quo colligi facile poteſt, id quod ego ſæpe ſoleo dicere, Auicennam ſuo de medicina libro ultimam manum non appoſuiſſe: ſed quæ occurrebant, à uarijs autoribus ſumpta, in unum uolumen congeſſiſſe, digeſturus per ocium, ſi licuiſſet. Celtis hæc arbor latine dicitur, & faba græca uel ſyriaca, quia autore (ut diximus) Theophraſto, fructum fert magnitudine fabæ.

Auicennæ error in Aneſcen.

Auicēnā ſuo de medicina lib. ſupremam manū non appoſuiſſe.

De Hiberide. Hiberidis nomen duabus herbis adſcriptum inuenio: uni, quam Naſturtij folia habere,

habere, in fine primi libri ſcribit Dioſcorides, & libro uigeſimoquinto Plinius: alteri, quæ fruticoſa & lauri folio, niſi maius longe eſſet, cuius inter coxendicis remedia meminit Aegineta, alióque nomine uocari dicit Lepidion: de quo Lepidio ſcribit Dioſcor. libro ſecundo, nulla eius ceu notæ herbæ parte depicta. Plinius libro decimonono, laurinis folijs eſſe, ſicuti Paulus, ſcribit: ſed mollioribus, non maioribus, ut Paulus: niſi & in ipſo Plinio deprauatus locus ſit, & pro mollioribus, legendum ſit maioribus. Arabes ſub uoce Sceitaragi, de Lepidio loquuntur: licet Auicenna ſub eodem nomine de ligno quodam Indico & de fructu alio pertractauerit, atque ultra hæc nõnulla adiecerit, quæ de Hiberide à Dioſcoride uidentur accepta: quod tamen caput ego poſt Marcellum fini primi libri ſimul cum capite de Halicacabo, Dioſcoridi accreuiſſe puto. Non enim in eum locum ubi de arboribus tractatur, congruum erat, duas illas herbas non uocatas irrepere: & quum de Halicacabo libro quarto inter Strychni genera abunde diſſeruerit, ſuperuacaneum omnino fuerat de ipſo ſeorſum, & importuno adeò loco pertractaſſe. Quare probandi uidentur codices, in quibus caput illud ultimum non inuenitur: quo ſummoto, non uideo quo pacto Hiberis herba, ſola poſſit inter tot arbores comparere, præſertim quum nec Galenus nec Paulus proprium de Hiberide caput ſcripſerint, contenti de Lepidio ſcripſiſſe, quod uocari à nonnullis dicunt Hiberida. Huic ſi acceſſerimus ſententiæ, Hermolaóque conſenſerimus, Lepidion eſſe herbam, quæ nunc uulgò apud nos Raphanus dicitur, affirmanti, quæ à Pannonibus, apud quos in continuo uſu ad carnium & piſcium condituram eſt, Turma dicitur, apud alios, ut audio, Myrroraphanus appellatur: cui in guſtu & uiribus tanta eſt cum Naſturtio affinitas, ut Cardami nomen tertium apud antiquos meruiſſe putanda ſit: quod & apud ſciolos quoſdam & grammaticos & medicos adhuc reſeruat, Naſturtium ſcilicet nuncupantibus: ſi his utique conſenſerimus, Hiberis erit notiſſima ſub Raphani nomine. Si uero de prima Hiberide loquamur, de qua Dioſcorides libro primo, & Plinius uigeſimoquinto, utique fatebor hanc mihi incognitam, niſi inter Naſturtij genera deputetur.

Capita duo Dioſcor. accreuiſſe.

Raphanus.

Silurum piſcem eſſe quem nunc uulgò Sturionem uocamus, in nuperrime uulgato de piſcibus Romanis libello, multis rationibus probare contendit Paulus Iouius, inter eos qui hoc ſeculo medicinam bonis literis coniunxere, eminentiſſimus. Cui ſententiæ cur non accedam, multa me, licet inuitum, cogunt: non enim libenter à tanti uiri, atque etiam amici ſententia recedo. Primum eſt, quod Silurus dentes adeò duros habet, Ariſtotele teſte, ut morſu hamos frangat. Nullos autem eſſe Sturioni dentes, & omnes ſciunt, & ipſemet Iouius atteſtatur. Silurus eodem autore damnatur, quum fert oua. Nos autẽ fœminas Sturiones ouis plenas plus quàm enixas probamus: non uſqueadeò tamen, ut maribus, quod idem in Siluris facit, præferamus. Silurus Canis exortu, quia ſublimis innatat, ſideratur: Sturiones eo tempore maxime cõmendamus, imò (ut ipſemet Iouius ait) in medijs tantum ſolſtitij feruoribus laudantur. Adde, ſi placet, quod Silurus, Plinio teſte, omne animal graſſando appetit, ut & innatantes equos quandoq; demergat: quod facere nullus unquam Sturiones uidit, ceu ſegnitiem potius, quàm tantam agilitatẽ præ ſe ferentes: alioqui quo pacto magna animalia uel læderent, uel tenerent, quum dentibus careant? cur etiam in tam uaſta animalia inſiliant, quum non niſi minutiſſimis & ſugendo ueſci poſſint? Mitto longam illam, & quaſi ſingularem ouorum cuſtodiam, de qua Ariſtoteles, & eum ſequutus Plinius: & quod fluuiatilis ſemper ab Ariſtotele dicitur, neq; inter eos piſces cõnumeratur, qui ex mari ad flumina aſcendunt: è quorum numero Sturionem eſſe, nec ipſe Iouius diffitetur. & quod præcipuæ magnitudinis eſt Silurus, nec minus quindecim talentis aliquãdo pendet, teſte Plinio, ad quam molem nullus Sturio protenditur. Vnum eſt quod plurimum

De Siluro.
Paulus Iouius.

Silurum nõ eſſe Sturionem, manifeſtis rationibus probatur.

apud me poteſt, quod ſcilicet Plinius prope Padum natus, & qui propter Tybeꝛs ripas uixit, Silurum, ſi eſſet Sturio, peculiarem Nilo non feciſſet: ſed Attilo potius Padano, ſicuti magnitudine, ita natalibus aſſociaſſet. Hæc ſunt quæ me à Iouij ſententia uel inuitum retrahunt, rationibus præſertim, quibus utitur, me non retinere ualentibus. Maxime enim adductus ad id opinãdum eſt, quia mirum ei uidebatur, quod Silurum apud antiquos celebratum, hac ætate ignoremus: & Sturionem ex aduerſo nunc celeberrimum, quo nomine ab antiquis dictus ſit, plurimum dubitemus. Minimam autem hoc argumentum apud me uim habet, qui (iam ſupra tertium decimus agitur annus, dum Vladiſlai Pannoniarum regis ſaluti inſeruirem) non ſemel uidi piſcem, quem indubie Silurum eſſe, præter reliqua, hoc argumento putaui, quod in animalia quantumuis magna, in Tybiſco præſertim flumine, quod Iſtrum influit, audaciſſime adeò inſurgit, ut nec hominibus parcat. Publica enim apud Pannones fama eſt, aliquando captum, in cuius uiſceribus humana manus ornata anulis inuenta ſit. Vocant incolæ hunc piſcem (ſi recte memini) Acchiam, uaſtiſſimo ore, & duriſſimis dentibus armatum, figura Gobio ſimilem, eaq; aſpectus atrocitate, ut terrorem etiam mortuus uideatur ſpectantibus afferre. De nomine uero Sturionis apud antiquos, ut ab illis in totum diſſentio, qui Lupum uel Attilum notiſſimos nũc piſces arbitrati ſunt: ita alteri illorum accedo, qui uel Torſionẽ, uel Hyccam putauere. Vter autem uerior, nõ opus eſt eſſe me hoc loco arbitrum: ſatis enim fuerit id quod petis declaraſſe, quem ſcilicet piſcem eſſe nunc Silurũ exiſtimem. Sturione igitur & Siluro nunc ſepoſitis, ad minutiores piſces, hoc eſt Smarides, me conuertam.

Silurum apud Pannones haberi.

Sturio, uel Torſio uel Hycca eſt.

De Smaridibus.

Mænulæ.

Smarides maritimi piſces adeò Mænis ſimiles ſunt, ut ab eodem nomine utraque Mænulæ nunc uulgò dicantur: plebei certe & uiles adeò piſciculi, ut non numero aut pondere, ut ferè reliqui, ſed aceruatim inuitato etiam emptore, Venetijs uendantur.

De eruo.

Orobum ignorauit Auicen. ut multi etiam noſtro æuo.

Eruum, Græci Orobum, Auicenna cap. 331. herbam Iudaicam: capite uero 353. Herbum uocauit: ignorare tamen uiſus, quæ res eſſet, ſicuti & à multis nunc quoque ſeplaſiarijs & medicis ignoratur, granum quoddam nigrum Vitiam potius, quàm Orobum referens, pro ea capientibus, quum ſit in Tuſcia notiſſimum. Vidi ego Florentiæ album & rufum.

De ſiſere.

Siſere, ſiue Siſarum in Italia non uidi: in Pannonia uidiſſe me puto & Germania eius radicem, napi figura & magnitudine, luteo colore, iucundo ſatis odore, & ſapore adeò grato, ut ad nobilium quoque menſas ueniat cum bubulis carnibus elixa: ut minus mirandum ſit eam Tiberium è Germania flagitaſſe, ut ſcribit Plinius.

De Atriplice.

Spinacia, Atriplicis fortè genus.

Plinij locus emendatus.

Atriplex notiſſimum ſemper fuit olus: Atreplexum antiqui uocabant: unde uulgò apud nos nomine parum decurtato, Trepexum adhuc nominatur. Dicitur & alio nomine à Græcis Chryſolachanum, quaſi aureum olus dixeris: cuius quoddam genus dicit Plinius in pineto naſci, lactucæ ſimile: hoc ego plerunque ſuſpicatus ſum eſſe olus nunc apud nos cõmune, Spinacia nominatũ. Quod ſi uerum eſt, nõ bene ab Hermolao hi reprehẽduntur, quibus uidetur Atriplex idem eſſe cum Spinacijs: erit enim idem eo modo, quo genus eſt idem cũ ſpecie, ut Atriplicẽ, ſeu, quod idem eſt, Chryſolachanũ duas ſub ſe ſpecies continere intelligamus, Spinacia uidelicet, & Trepexũ. Quare uero Plin. dixerit in pineto illud naſci, nõ ſatis eſt mihi compertũ: ſubeſſe tamẽ mendam puto, & pro pineto legẽdum nomen aliquod, quod à ſpina deriuetur. Nec unica hæc in ea mẽtione dubitatio, ſed alijs etiã ſociata pluribus: ut, quod ſecundum genus folijs eſſe oleris dicitur: incertum enim eſt inter tot olerum genera & diuerſa folia, cuinam ſimile ſtatuatur. Ibi quoq; oriri ambiguitas poteſt, ubi dicitur, edi ut olus molle. Verum ſi oleris nomine dum ſimpliciter profertur, braſſicam intelligamus, utræq; hæ dubitationes tolluntur. Intelligendum

dum autem ita esse, ex Plinio licet colligere, libro 19. capite octauo scribente: Olus caulesq; quibus nunc principatus &c. Et libro 35. capite 15. de Alumine, quod lepras curet cum succo olerum: scribente Dioscoride, capite de Alumine, Cramben, ubi Plinius olus dicit. Similiter cum idem, inter brassicam & uitem esse inimicitias: Varro libro primo, capite 16. Vitis, inquit, adsita iuxta olus &c. Sed de Atriplice hactenus nimis multa.

De Chondrilla.

Chondrillam Serapion cap. 143. Candarel nominat. Est autem herba adeò Cicorio similis, ut Cicorium etiam nunc dicatur. Primum eius genus, in cuius ramusculis gummi Mastichæ simile inuenitur, nescio me unquam uidisse. Secundum creberrimum apud nos est, folijs communi Cicorio ita similibus, ut non dignoscerentur, nisi magis & incisa essent, & terræ hærerent.

De Tragopogone.

Tragopogon id olus syluestre esse diu arbitratus sum, quod uulgò barbam preti dicunt, petræ fortè uolentes dicere, uel presbyteri, quem prete uocãt: folio enim Croci oblongo constat, radice dulci & longa, caule exiguo, super quem barbula cana, à qua nomen accepit. Me tamen ab antiqua sententia deterret Hermolai autoritas, magni alioqui momenti, falsò opinari id quod nos, nonnullos dicens: sed quia nullam rationem reddit, quare falsi sint qui ita opinantur, nondum antiquam penitus desero opinionem.

De Ornithogale.

De Ornithogale nihil habeo quod scribam, nisi uelim ea excribere, quæ Plin. & Dioscor. de ea tradidere: nec magni referre uidetur eam cognoscere, quum Gal. & Paulus, ut nullius usus in medicina, eam prætermiserint.

De Phaseolo.

Hermolaus à recentioribus Aëtium sequutis, Phaseolum pro Smilace intelligi scribit, non candidum, sed rubentem, qui & lobos, & dolichos dicatur: quam sententiam licet nec approbet, nec reprobet, sed tantũ referat Hermolaus, eam tamen ac si ab illo probaretur, & recitat Marcellus, & explodit: non alio argumẽto, quàm quod uerisimile non uidetur ad eam altitudinem & frondium copiam posse legumen aliquod augeri, ut scenas & tabernacula uestiens inumbret: in quo argumento tantus Marcello fuit taxandi Hermolai ardor, ut semetipsum, proprio (ut aiunt) gladio iugulet: siquidem superius hoc eodem capite Smilacem, quicquid ea sit, in leguminum genere & censu numerandam dicit: quam tamen ipsomet interprete tanto incremento esse dicit Diosc. ut scenas & tentoria inumbret. Fateri igitur oportet, aut uerbum Diosc. σκηνοποιεῖσθ, non bene à Marcello conuerti: aut Smilacem, quæ ipsomet teste, legumen est, adeò posse crescere, ut tabernaculi instar soles arceat: atq;, ut sequens est, Marcelli argumento eos non reuinci, qui Phaseolum pro Smilace intellexerunt: quum tamen esset ad manus aliud argumentum, quo posset eorum sententia euidentius conuelli: si enim Smilax sit Phaseolus, sequitur Dioscoridem de eodem legumine bis scripsisse: primo scilicet sub Phaseoli nomine, secundo sub nomine Smilacis. quod tamen argumentum licet probabilius uideatur, quàm id quo usus est Marcellus, facile tamen diluitur ex his, quæ lib. 1. Epist. medicinalium, epist. 3. à nobis tradita sunt: ostẽdimus enim Phaselum aliud legumẽ esse à Phasiolo, sicut ab utroq; Pisum. Iuxta quam sentẽtiã dicere quispiã poterit, de Phasiolo, id est, de legumine, quod latine dicitur Eruilia, sub Phasioli nomine scripsisse Dioscor. de Phaselo autẽ, sub nomine Smilacis: quorum dictorũ primum certum apud me est: secũdum etsi nõ adeò mihi compertũ sit, uideo tamẽ Serapioni & Auicennæ placuisse, quum de Phasiolo nunc uulgò uocato ea prodiderint, quæ Diosc. de hortensi Smilace. Nuper tamen etiam cognoui ueram Smilacem in summam proceritatem ascendentem, grana quoq; in siliquis producentem, Phaselo communi præterquam colore (rubra enim uel crocea sunt, & ueluti à lateribus pressa uidentur) similia. Multo tamen duriora uidentur quàm cõmunes Phaseli. In summa igitur tria iam cognosco in hoc genere uel sub hoc nomine legumina, specie inter

Eruilia Phasiolus est.

Phasiolus apud Auicen. & Serapionem Smilax est.

ſe diuerſa, Phaſelum ſcilicet cõmunem, Phaſiolum qui & Lobos & Eruilia dicitur, & Smilacem.

De Medica. Medica quanto olim notior Italiæ, tanto noſtro ſeculo ignotior, quum ſit in Hiſpania uulgaris, & notiſſima, Alfalfa ab ea gente uocata: quæ uox fortè deducta eſt à uoce Alfaſaſat, quam Auicenna ſimul cum nomine Cot, & Aliſtiſcat, eidem in 2. lib. adſcribit: licet lib. 3. cap. de tremore, ubi oleum de Andacoca multum laudat, uideatur eandem per Andacocam intellexiſſe.

De Aphace. Aphacen Vitiæ proximam eſſe, ex Galeno lib. Alimentorum primo colligi poteſt, de utraqꝫ eodem cap. ſcribente, ſimilitudinemqꝫ quandam inter eas agnoſcente. Nonnulla tamen à Theophraſto Aphaci adſcribuntur, quæ longe diſtare eam à Vitia manifeſte oſtendunt: quale eſt, folia ſimilia agreſti Cicorio habere, primã Vere florere, citiſſimum ſeneſcere, florem in lanuginoſos pappos reſolui, aculeatã eſſe, & alia. *Duplex Aphace.* Quod autem mihi de ea uideatur, hoc eſt: Duplicem Aphacen eſſe: alteram, de qua Dioſcor. & Galen. ſcripſerunt, inter legumina reponendam, *Vitia ſylueſtris.* Vitiæ adeò ſimilem, ut eius nomẽ etiam hodie adhuc apud rura retineat, & ſylueſtris Vitia dicatur, quam in agris ſæpiſſime ſpõte natam uidemus: de hac proculdubio ſcripſit Plinius capite quinti libri ſeptimo & uiceſimo: & Auic. lib. 2. uidetur ſcripſiſſe ſub nomine Bachechem, cap. 103. Aliam, de qua Theophraſtus lib. 7. & Plinius libro 21. inter ſylueſtria olera reponendam, & quæ (ni fallor) Cicorij nunc ſpecies habeatur, flore luteo.

De Thlaſpi. Thlaſpi. Serapion de eo ſcribit capite de Naſturtio, ſub nomine Naſturtij tectorum. In Theriacæ autem deſcriptione, Naſturtium album uocauit, ſicuti & in eadem Auic. Quo nomine autem nunc uulgò dicatur, haud ſatis mihi compertũ eſt, nec præterea aliquid, niſi quæ lib. 6. Epiſt. medicinalium à me ſunt ſcripta.

De Eryſimo. Eryſimon ſunt qui eſſe putent olus, quo in acetarijs libenter ſimul cum lactucis ueſcimur, Eruca gentilis uocatum: à quorũ ſententia non admodum ſum alienus. Alij herbam eſſe dicunt, cuius ſemen uulgò Rhugetam appellant. Serapion Burugi nuncupauit. Auic. capite de Tuderi, Orminum quidem pingit: plures uero medicinas Eryſimi, quàm Ormini ſibi adſcribit.

De Ptarmice. De Ptarmice nihil habeo quod ſcribam, ceu frutice inter montana, ac petroſa loca nato, nec qui unquam ad campeſtria hæc noſtra loca, quod norim, deſcenderit.

De Struthio. Struthion, quam Condes Arabes uocant, diu deſideraui. Vidi toto eo tempore, quo in Pannonia fui, ſingulis annis, quo die oleæ ramos apud nos ſacerdotes, certa cum religione benedictos populo donant, flores ſine odore, quos ſimul cum ſubuirentibus ſalicis ramuſculis, pro olea, qua carent, Pannones tribuunt: quos, quod paſſerum ſpecies præ ſe ferebant, Struthi flores exiſtimaui: ſed quia ineunte Vere uiſebantur, quum ſcribat Plinius Struthion æſtate florere, licet reliqua ſatis quadrarent, non ſum auſus eam herbam Struthion credere. Marcellus uulgarem herbam dicit, & ubiqꝫ locis incultis naſcentem. Sunt & qui in agro Bononienſi naſci dicũt, & Gualdam uulgò dici.

De Ariſaro. Ariſaron mihi penitus ignota, & fortè Italiæ: nam (ſi Plinio credimus, qui Arim eam uocauit) Aegyptia herba eſt.

De Iſatide. Iſatim nunc uulgò Guadum uocant: uulgaris & notiſſima herba eſt, ut quam nigro colori infectores ſubſternunt. A Serapione uel eius interprete uocatur Indicum, quum ſit alia res, quæ Indicum uocatur. Auic. ſcripſit de eo ſub nomine Nil. *Nil.* Germani tamen uocant nunc Nil, album quendam puluiſculum in ærarijs fornacibus inuentum, oculis ualde utilem: de quo per iocum dicunt, Nil prodeſt oculis: *Spodium apud Germanos ſub nomine Nil haberi.* quem ego puluiſculum puto eſſe uerum Spodium, magno medicorũ errore, qui imponi ſibi à mercatoribus permittunt, uiliſſimas quaſdam res exuſtas pro Spodio multa pecunia uendentibus. Quanquam me non latet quoſdam eſſe, qui Nil illud

exiſti

exiſtiment Pompholyga ſiue Tutiam eſſe: ex quorum ſententia ipſe quoque quodam loco ſuprà loquutus ſum.

De Crocodilio. Crocodilion ſimilis eſt Chamæleontæ nigræ, ei uidelicet herbæ quæ nunc Carlina dicitur. Diſtinguitur, præter natales, radice, quam longã, & mediocriter latam habet, odore ut Naſturtiũ acri. Carlina craſſam, extrinſecus nigrã, interius ſubflauã.

Acantha Arabica, Poterion, Acanthion, mihi ſunt penitus ignota.

De Acantha. Acantha uel Acanthus per multos annos à me quæſita, anno ante hunc tertiodecimo, aliud tunc agenti, ſeſe mihi obtulit, gratiſſimo ſpectaculo: uulgò apud nos Brancham urſinam maiorem uocant. Eſt enim alia minor, re & nomine, cuius frequens apud iuniores chirurgos mentio: ex qua Vladislao Pannoniarum & Bohemiæ regi, mihi olim benigniſſimo domino, pergratum edulium parari à ſuis cocis ſolebat. Eſt autem frequentior hic, quàm prima: neutram tamen in Italia alibi, quàm in hortis uidi.

De Tragorigano. Tragoriganum Leonicenus, in ueſtigandis ſimplicibus medicamentis, ſicuti & redintegranda uniuerſa medicina diligentiſſimus, à ſimilitudine uocum motus, herbam eſſe putauit, gratam in acetarijs, quæ uulgò Tracon nuncupatur, & ab Auicenna (ni fallor) una tranſpoſita litera, Tarcon. A qua ſententia ego ſemper abhorrui, quoniam Tragoriganum folio & ramulis origano communi, agreſti ue Serpyllo ſimilibus ſcribatur à Dioſcoride, à quibus Traconis folia multum ſunt diuerſa, ramulosq; uel non habet, uel alios omnino, quàm origanũ, uel ſerpyllum. Nunc uero in mentem mihi uenit, fortè genus primum intellexiſſe Leonicenum, quod loci gratia lætius inuenitur & latifolium magis: ſubijtq; in memoriam in inferiori Pannonia prope eam regionẽ, in qua fuit Sirmium nobilis olim ciuitas, nunc uinorum gratia celebratiſſima, uidiſſe me aliquando hanc plantam, adeò præ ſoli bonitate luxuriantem, ut ad bicubitalem ferè altitudinem attolleretur, & folio eſſet pollicari latitudine. Si tamen uerum eſt id, quod præter uulgatã opinionem Hermolaus confirmat, ex ſemine uidelicet lini in cepis macerato naſci hanc herbam, artificialis potius herba erit, quàm Tragoriganum. *Sirmium Pannoniæ.*

De Maro. De Maro non ſemel ſcripſimus ex Galeno libro de Antidois, adeò ſimilem eſſe Amaraco, hoc eſt Maioranæ nunc uocatæ, ut eodem nomine, utraque Maiorana apud nos dicatur. Nobilior tamen habetur Maron, quoniam odoratior, nec uilloſa, ut uulgaris Maiorana, folijsq; albicantibus. Eſt in ſecundo Auicennæ libro caput de Maro, in quo, ſicubi, maxime detegitur, quàm ignarus fuerit ſimplicium medicamentorum.

De Acino. Acinos, clara adeò redditur ex Ocimi notiſſimæ herbæ ſimilitudine, ut uel ex hoc ſolo debeat agnoſci. Ocimum autem id intelligendum eſt, quod maioribus folijs conſtat, minusq; hodie in precio eſt: tale enim intellexiſſe uidetur Dioſc. quum Mercurialis folia, quæ ſatis magna ſunt, Ocimo faciat ſimilia. Vidi ego iuuenis dum ad perdiſcendas herbas cum earum peritis euagarer, herbam quandam odoratam, quæ niſi hirſutior fuiſſet, Ocimũ credi poterat, hanc mihi pro ſylueſtri Ocimo præceptor meus monſtrabat, & Acinos mihi nunc eſt. *Ocimum.*

De Bacchare. Baccharem neſcio an unquam ueram uiderim, omnibus herbarijs Aſaron pro ea monſtrantibus. Marcellus notiſſimã omnibus eſſe ait, ruraq; omnia uolentibus eam monſtrare. Volui ſæpe è Florentia petere, ſed alijs occupatus negocijs minime feci: dabo operam ut ineunte Vere ad nos deferatur.

De Panace. Ex tribus Panacis generibus, Herculeum tantum, quod meminerim, uidi: & id quidem uno tantum loco, Ferrariæ in horto monachorũ, quos uulgò Ieſuatos uocant. Ex hoc manat Opopanax: licet Meſue alterius uideatur fuiſſe ſententiæ, ſicuti in noſtris in eum annotationibus demonſtratum eſt: poterat tamẽ ueritatem, ſi non ex Græcis, ſaltem ex ſuo Serap. ediſcere & Auic. qui, tametſi nõ abſq; multis *Opopanax. Meſue lapſus in opopanace.*

erroribus, quos quiſquis cum Dioſcoride eorum dicta contulerit, facile animaduertit, Heraclium tamen Panacem è quo fit Opopanax, melius quàm Meſue uidentur agnouiſſe.

De Liguſtico in alia epiſtola ad eundem Careʒonum.

De Liguſtico quid ſentirem, tertio ante hunc anno, tibi meis literis ſignificaui: quare quum in eadem adhuc ſententia perſeuerem, ne (ut aiunt) actum agam, nihil aliud nunc ſcribam.

De Siſo.

Siſon in Syria naſci ſcribit Dioſcorides, ſemenq́ eſſe, nulla plantæ in qua gignitur, habita mentione, niſi quod in cacuminibus multa habet ueluti granula. Galenus addit, ſubamaro eſſe ſapore: nec ipſe tamen, nec alius (quod ſciam) quicquam tradit, per quod poſſit eius planta cognoſci: quare à Syris quærenda eius hiſtoria.

De Smyrnio.

Smyrnium, quicquid alij ſentiant, mihi eſt id, quod nunc Alexandrum uocant, uoce ab Oluſatro deflexa. Florentiæ Macerones, corrupta & ipſa à Macedone nominatione.

De Elaphoboſco.

Elaphoboſcum nondum uidere mihi datum eſt. Vulgares quidam herbarij herbam pro ea oſtendunt, cui præter folia ſatis quadrant reliqua: quanquam nec uerum folium ſatis nobis certum eſt: ſiquidem Dioſcorides Terebintho, Plinius Oluſatro ſimile facit, niſi ſit in Plinianis codicibus menda, à tot, tamq́ oculatis caſtigatoribus nondum caſtigata: quod ego certe tam uehementer ſuſpicor, ut non poſſim aliud cogitare. Nec ſolum uerbum Oluſatrum mihi ſuſpectum eſt eo loco, ſed tota » illa periodus, Semine corymbis dependentibus ſimilis effigie, ſed non amaris folijs » oluſatri. Quem locum, ſi mihi quoq́ liceat ferulam errantibus Plinij codicibus adhibere, partim coniectura, partim lectione quorundam hæc Plinij uerba recitãtium, ſic emendauerim: Semine corniculis dependentibus Siliciæ, id eſt fœnigræci effigie, ſed non amaris, folijs oleaſtri. Oleaſtri enim ad Terebinthi folium, quod eſt laurino ſimile, magna affinitas eſt, quæ nulla eſt oluſatri. Nulla tamen aut corymborum, aut cornicularum in Dioſcoride eſt mentio, niſi in Elaphoboſci coma corymbos intellexerimus, quales & in Hippoſelini coma intellexit Dioſcorides. Hæc ſunt mi Hieronyme quæ hactenus de his cognoſcere ualui plantis, de quibus me interrogaſti. Vereor autem hæc mea nõ omnia fortaſſe probatum iri: ſed malui inſcitiæ apud te reus fieri, quàm quicquã, quod poſceres, negare. Vale, & ſi quid melius in his indagaueris, mihi quoq́ te non pigeat impartiri.

Plinij locus caſtigatur.

Ex Ferraria, VI. Calend. Martias. M. D. XXV.

EPIST. IIII. Ioannes Manardus Vincentio Caprili medico egregio S. D. De Lilio conuallium.

LEgiſſe te Epiſtolas meas medicinales, & laudaſſe (ut uerum ingenue fatear) non parũ gauiſus ſum: (quis enim à laudato uiro laudatus non lætetur?) Longe tamen maiorem ex eo uoluptatem accepi, quod me rurſus ad ſcribendum prouocas, & quaſi quodam præludio, præluſoria'ue pugna in amœniſſimum florum campum inuitas. Nihil enim libentius facio, quàm cum pulcherrima illa Heſiodia lite, à Galeno etiam probata, decerto, in qua longe melior eſt uicti, quàm uincentis conditio: uictor enim gloriam, fluxam certe rem, ac fragilem, & quam boni ferè ſemper, uel nihili, uel minimi fecerunt: uictus ueritatis agnitionem, qua nulla precioſior, magisq́ optanda poſſeſſio, poſt pugnam reportat. Occurrit autem tibi primo in ipſo patẽtiſſimo florum campo, cãdidiſſimus ille floſculus, mole quidem exiguus, ui adeò eximius, ut ſuauiſſimum odorem tam longe lateq́ iactet, ut nulli quantumuis magno flori in hoc cedat: ab qua candoris, odorisq́ præſtantia, Lilij nomen à Pannonibus, aquilonaribusq́

Certamen in re literaria.

ribusq; alijs hominibus, apud quos eſt frequentiſſimus, meritò adeptus eſt: adiecta Conuallium cognominatione, quoniam & in humilibus potius, quàm in ſublimibus locis naſci eum uidebant, & ſponſum ſeipſum in Canticis canticorum nuncupare conuallium Lilium legebant. Hunc tu primo congreſſu, eum qui Conuoluolum putauit proterens, Hemerocallem uocari à Dioſcoride & Plinio audacter contendis. Ego uero nimis fortè mihi ſumens, & tibi & illi occurro quiſquis fuerit, aliam rem & ab Hemerocalle, & à Conuoluoli flore Liliolum hoc conuallium eſſe affirmans: quod non alia ratione melius probare poſſum, quàm re ipſa uel ante oculos poſita, uel ita calamo depicta, ut qualis ſit, etiam ab his qui non uiderunt, poſſit intelligi: ita enim diſcerni certo iudicio poterit, an ea huic flori cõgruant, quæ de Hemerocalle & Conuoluolo à bonis autoribus traduntur.

Lilij cõuallium depictio.

Planta ex qua flos iſte prodit, folio fermè conſtat Arnogloſſi, minus tamen ſtriato, & plures quidem fibras, ſed nõ adeò manifeſtas oſtendente, cauliculis tenuibus, eidem etiam Arnogloſſo ſimilibus: floſculis plurimis, ueſtitis calathi figura, ſummo candore fulgẽtibus, & ſuauiſſimum odorem late fundentibus: radicibus laxis, longis, nodoſis. Quæ quantum notis Hemerocalles diſſideant, nemo eſt Dioſcoridem & Plinium legens, qui non facile agnoſcat: folio enim & caule Lilij conſtare Hemerocallem dicunt, radice bulboſa, & magna, flore uehementer pallido. Similitudinem inter folia, licet non multa ſit, poteſt tamen quiſpiam defendendi proprij dogmatis gratia, affirmare: caules uero tantum diſtant, quantum baculi craſſities à feſtuca. Quid uero dicam de radice, quæ in Hemerocalle craſſa & bulboſa, in hac planta tenuis, & lacinioſa? Quid de flore, quem Hemerocallis ualde pallentẽ, plan ta hæc candidiſſimum oſtendit? Ex his probatum mihi manifeſte uidetur, Liliolum hoc à magno Hemerocallis Lilio longiſſime diſtare.

Hemerocallem non eſſe Lilium conuallium.

Non eſſe autem Conuoluoli florem ita euidens per ſe eſt, ut ſtultus putãdus omnino ſit, ut tu etiam ſcribis, qui id non modo credat, ſed ſuſpicetur. Si igitur flos hic cõuallium Lilium uocatus, nec Hemerocallis eſt, nec Conuoluolum, quo, inquies, nomine ab antiquis dicitur? Dicam quid ſuſpicer, ut uobis quoq; inſurgendi contra me materiam præbeam, mutuoq; hoc congreſſu tandem ueritas eruatur.

Lilium conualliũ non eſſe Conuoluolum.

Obſeruaui ego multoties, dum Vladislao & Ludouico Pannoniarum & Bohemiæ regibus inſeruirem, tantam eſſe affinitatem inter huius floſculi plantam, & eam quam uulgò Fraxinellam nunc uocant, ut non facile eſſet unam abſq; reliqua reperire: tantamq; ſimilitudinem, maxime quum defloruerunt, ut uix una ab alia poſſit internoſci: nec certe, præterquam ex radicibus, quæ craſſiores, & certioribus internodijs in Fraxinella diuiſæ ſunt, diſcerni. Quo fit, ut differre tantum ſexu (eo uidelicet ſexu qui in plantis eſſe poteſt) mihi uideantur: Fraxinellamq; uocatam eſſe marem, & Slilioli plantam fœminam nuncupandam. Quæ ſi uera ſunt, ſimulq; etiam uerum ſit id quod longo à me tempore creditũ eſt, Fraxinellam hanc eſſe, quam Græci & Latini Polygonaton, Arabes Secacul uocant, ad idem quoq; genus Lilium conuallium pertinebit. An uero coniectura me mea fefellerit, accepto in manus Dioſcoride, plantaq; ipſa, quæ, quoniam decorem mulieribus conciliat, in hortis ſatis frequens eſſe cœpit, tu qui oculatiſſimus eſſe in his rebus ſoles, ſemotis his affectibus qui uerum perturbare iudicium ſolent, iudicabis. Vale, & quibus cœpiſti armis me in pugnam uocare, perge.

Lilium conuallium eiuſdem generis eſſe cũ fraxinella, ſexu tãtum differre.

Ex ædibus noſtris Ferrariæ, Calend. Quintilibus, M. D. XXII. ante plenam ex Podagra poſt Nephritidem conualeſcentiam.

EPIST. V. ad eundem, de Aloë, Saccharo, & Rheo.

BOni imperatoris munere fungeris, uereq; Vincentius mecum eſſe cupis Vincenti: qui uix præluſoria inter nos de cōuallium Lilio incepta pugna, hoc minime cauētem triplici acie diuerſis ex partibus adoriris, in aloë uidelicet, in ſaccharo, in rheo barbarico. In aloë quidem nō probas, quod ſolus auſus ſim egregium magiſtrum (ſic enim tu eum nominas) Meſuen negare, aloën ora uenarum aperire affirmantem: cui, ut maior ſit autoritas, Galenum cōiungis dicentem, Aloën omnem materiam iam fluxam diſſoluere: ex hoc enim uniuerſali dicto ſequi putas, ut collectum in ani uenis ſanguinē diſſoluat, ſicq; ora illarum uenarum (ut Meſue dixit) adaperiat. Ego, quantum ad Meſues cōuellendam autoritatē, ſatis me oſtendiſſe arbitror, & in proœmiali mea in haſce Epiſtolas medicinales epiſtola, & in his annotationibus quas in ipſum olim æditas propediem inuulgaturus ſum, tanti eum non eſſe, ut maioris præiudicij, nedum certi iudicij loco eius dicta à nobis habenda ſint. Quod ad maiorem uero machinam, hoc eſt Galenum attinet, quæ tu affers bene & lecta, & intellecta, nihil ad propoſitum noſtrum ſpectant: non enim plus uoluit eo loco Galenus, quàm præter adſtringentem & reprimentem, ui quoq; quam Græci διαφορητικὴν, hoc eſt diſcuſſoriam uocant, aloën conſtare: ita enim uerbum ex uerbo loquitur, lib. de ſimplic. medic. 6. » Omnino repellit, & diſcutit. Sic Paulus, qui ubique, ſed præcipue in hac medicinali materia, non ſolum ſenſum, ſed uerba eius æmulatur. Sic Serapion ex eius refert ſententia. Eſſe autem diſcutiendi uim ab ea quæ aperiendi eſt, diuerſam, ita clarum eſt, ut ſuperuacaneum ſit probare. Diſcutere ualent etiam, quæ moderate ſunt calida. Aperire nequeūt, niſi quæ adeò uehementer calent, ut acria ſint, & ferè urant: ſicuti Galen. 5. ſimplicium medicamentorum lib. teſtatur: ueluti allium, cepe, fel, quæ pro exemplis apertoriæ medicinæ ibidem à Galeno numerantur, quæ ad quartum uſque calefaciendi ordinem aſſurgunt, quum aloë uix ſecundum attingat. Diſcutit igitur, & (ut communiter loquuntur medici) reſoluit aloë, non tamen tantā uim habet ut uenas aperire poſſit, iuxta Galeni ſententiā. Quum igitur ut antea fuit, in ſua hæreſi, Meſue ſolus maneat, nō cogor loco cedere, aut in hoc tam laudato ab omnibus medicamine, quale ipſe putauit, maleficiū admittere.

Aloën nō aperire ora uenarū.

In ſaccharo adeò putabam mentē meam me oſtendiſſe, ut ſi inueniri poſſet qui ſecus ſentiret, neminem tamen futurū, qui nouam hanc de eo opinionem, & quibus ad eam fundandam rationibus mouerer, non intelligeret: ſed (ut uideo) tu inuentus es, qui nec quid uelim, nec quibus rationibus id uelim, aſſequutus ēs. Inſurgis enim in primis in me, quaſi dixerim, nos non ſolum antiquorum ſaccharo carere, ſed & arundine, ex qua in India, & felici Arabia olim colligebatur: quum tamen ſcripſerim aperte contrarium: rationi uidelicet conſentaneum eſſe, quum res mera naturæ fuerit, nullum cultum artemq; deſiderans, adhuc extare: eademq; epiſtola rationem reddiderim, quare olim ex India uel felici Arabia portatum, nunc non afferatur. Affirmaui igitur, non negaui, antiquorum ſaccharum, licet ad nos non deferatur, adhuc tamen reperiri: ſed quod tota ea epiſtola uolui, hoc fuit, de uulgari hoc noſtro antiquos medicos non ſcripſiſſe, eſſeq; hoc rem omnino ab antiquorum ſaccharo diuerſam, utpote differēte Materia, quæ in nouo eſt ſuccus certæ plantæ: in antiquo ros: Forma, quam antiquum ſalis, nouum inſpiſſati liquoris habet: Efficiente, quod in nouo eſt ignis, in antiquo ſol: Fine, & uiribus, quæ diuerſa in utroq; & ſcribentium autoritate, & reiipſius experientia cōprobantur. Ad quas, aliaſq; rationes nihil reſpōdes, niſi quod de materia aliquid tāgens narras potius, quàm probes, ex eadem materia, hoc eſt arundine conciſa utrunq; conſtare: & licet inter mella à Dio

Saccharum antiquorum.

la à Dioſcoride, Plinio & alijs antiquum ſaccharum enumeretur, non ideo hoc factum, quod eiuſdem materiæ putauerint, ſed quia conſueuerunt cognata cõgeneribus adiungere. Sed uide quæſo, quomodo omnibus antiquis medicis in hoc repugnes, quamq; potens ſit ueritas, quæ te paulò poſt etiam tibimet pugnare coëgerit. Conſueuit quidem Dioſc. diuerſarũ rerum capita ob quandam uel naturæ, uel figuræ, uel alterius rei ſimilitudinẽ, inuicem copulare, ut toto eius libri progreſſu uideri poteſt: ſed uno eodemq; capite de diuerſis toto genere rebus nũquam eum uidebis tractantem. Quum igitur uno cap. libri uidelicet ſecundi 74. cui titulus unicus eſt de melle, cum tribus mellis generibus de ſaccharo ſcribat, clarũ eſt quod mellis ſpeciem putauit: quod ipſe etiam modus loquendi, uerbaq; aperte monſtrant: poſtquam enim egit de melle Heraclio, ſubdit: Vocatur & quoddam ſaccharum, quod mellis genus eſt, in India feliciq; Arabia concreti. Galenus etiam mellis ſpeciem dicit noſtro minus dulce, & quatenus quidem abſtergit, ſiccat, & diſcutit, ſimile: quatenus uero non malum ſtomacho, nec ſiticuloſum, à ſubſtantia noſtri recedere. Paulus mel eſſe portatum è felici Arabia. Plinius (ut tu met affers) mel in arundinibus collectum. Quæ ſi uera ſunt, & à te lecta, quo pacto potes dicere inter mella Pliniũ, Dioſcoridem & alios meminiſſe ſacchari: non quod mellis materia cõſtare exiſtimarent, ſed ut morem ſeruarent cognata cõgeneribus adiungere? Meum igitur argumentũ in ſuo conſiſtit robore, materiam utriuſq; ſacchari probans diuerſam, quum antiqui ſit quæ mellis, noui plantæ ſuccus. Si enim uerum eſſet id quod tu uериſimile dicis, ſub ea zona dulcem humorẽ eius plantæ ui ſolis extrahi, & denſari, ac in antiquorum ſaccharũ conuerti: non recte ab allegatis autoribus mel diceretur, & inter mella locaretur. Et quod tu ais, eadem (ex qua ſine arte in India & Arabia fit antiquorũ ſaccharum) planta cõciſa, nunc hominum artificio noſtrum parari, præter id quod ex libito abſq; ulla probatione à te dicitur, etiam ſi uerum eſſet (quod ego nequaquam puto) meam potius roboraret, quàm infirmaret opinionem: omnino enim diuerſum eſſe oporteret id, quod ex ipſa planta uiuente adhuc & integra, ui ſolis tractum & agglutinatũ obduruiſſet, ab eo quod tota conciſa planta ignis miniſterio arte cõdenſatur. Et quum autores de illo tantum ſcripſerint, non eſſe temere eius uires in alterũ transfundendas. Et hæc quidem ſatis eſſe puto quantum ad latinos & græcos autores. Ad Auicennã uero accedens, quem etiam in ſubſidium uocas, facile dicere poſſem, ſi uellem, nihil ad me eius dicta in hac re pertinere, ut hominis inter antiquos nõ numerandi, ſed nec inter autores, hoc eſt, qui arti aliquid addiderunt, quum ex alijs ferè uerbum ex uerbo acceperit, quicquid in ſuum librum cõgeſſit, atq; cum multis uel ſui, uel interpretũ culpa mendis, ut aliàs maiore ſubſellio fortè demõſtrabitur. Verum ut amico, hoc eſt tibi, aliquid condonem, eum inter idoneos hoc in negocio (proteſtatione tamẽ præmiſſa, dono hoc me facere, non ex debito) libens & uolens admittam, oſtendamq; quæ ex eo abs te afferũtur, tantum abeſſe ut meæ opinioni aduerſentur, ut mirũ in modum mihi faueant. Mel enim & Mannã eſſe rorem dicit, nec differre inuicem, niſi quod id quod eſt occultum apes colligunt, & in mel formant id quod manifeſtum, homines, quod certe (ut tu dicis) Manna dicitur: quibus uerbis ſi addideris id quod ab eodem ſcribitur ultimo capite libri ſecundi de Zucharo, quod ipſe uocat Alhuſar, quod uidelicet eſt Manna cadens ſuper Alhuſar, ſimilis fruſtis ſalis, clarum tibi fiet eandem eſſe materiam mellis apum, mannæ & ſacchari antiquorum etiam ſecundum Auicennam. Nam quod per zucharum Alhuſar, antiquorum ſaccharum intellexerit, ex eo cognoſci poteſt, quod eas uires illi adſcribit, quas Dioſcorides ſuo, ſcilicet quod cõfert renibus & ueſicæ, ac uiſus obtenebrationi, & eſt ſtomacho accõmodatum. Sed & quas Galenus & Paulus, exiguã uidelicet dulcedinem, abſtergere, & eſſe ἄδιψον, id eſt, abſq; ſiti, uel inſiticuloſum. Eandem igitur materiã & ipſe Auic. eſſe putauit mellis,

Saccharum mellis ſpeciem eſſe apud antiquos.

Auic. nec inter antiquos, nec inter autores numerandus.

mannæ,& sacchari. Quod uero saccharũ hoc rem diuersam à cõmuni zucharo existimauerit,præter id quod proprio cap.de eo differit,ex hoc etiam patet, quod reliquis speciebus cõparat,dicens,quod nõ facit sitim,sicuti reliquæ species. Sed & apertius lib. 4. cap.de linguæ asperitate,ubi de zucharo Tarberzet, & sale Indo,ceu de diuersis rebus mentionem facit,qui Indus sal (etiam te teste) est saccharum:ut possimus sic ad hominem argumentari: Sal Indus (ut tu ais) est saccharum,& est res alia à zucharo apud Auicennam: igitur saccharum est aliud à zucharo apud eundem: quod ferè est id,quod tota de sacchara epistola probare conati sumus. Sed in sacchoro diutius fortè,quàm esset opus immorati,ad Rheon transeamus.

Salem Indũ esse saccharum.

Rheo barbarico nõ inesse uim purgatoriam.

In hoc me accusas, quod dixerim,antiquos uim purgatoriã eius non agnouisse: scribente Dioscoride,ante accessiones febriũ eo modo dari,quo agaricum. Nulla autem alia causa utrunq; dari putas ante febris accessionẽ, nisi ut humorem febrem facientem purget. Sed caue quæso mi Vincenti,ne dum hæc dicis, magnæ medicinalium regularum inscitiæ Dioscoridem insimules: norunt enim qui uix prima medicinæ rudimenta didicere,non solum ante accessionem,sed nec eo die,quo futura timetur accessio,humores,qui febrem faciunt,esse purgandos. Respondeo igitur petenti tibi,nec à proprij honoris uento (ut ais) inflatus,sed ueritatis ui,non alia re impulsus,medicos agaricũ & rheon ante accessionem præbentes non ad purgãdum, sed ad rigorem prohibendum dare,sicuti & costum,& piper,& lasser, atque id genus mille:quod & ipsius Dioscoridis uerba aperte ostendunt,de agarico scribentis: Ante accessionem datum rigorem soluit:præsertim quum nondum de purgatoria eius uirtute mentionem fecisset,de qua post ea uerba agens,subdit: Purgat & uentrem,unius uel duarum drachmarũ pondere cum melicrato potum. qui loquendi modus declarat eas,quas hactenus dixerat in diuersis morbis utilitates, non à purgatoria ui,cuius nondum meminerat,sed uel ab adstringente,uel à calefaciente fieri.Post historiam enim de uiribus loqui hoc modo cœperat: Vi quidem adstringens est,ac calefaciens:facit aduersus tormina,cruditates.& reliqua quæ sequuntur. Clarius etiam hoc Galen.demonstrat,eod.de Agarico cap.in hæc ferè uerba: Discutit, crassitiem incidit,uiscerum obstructiones remouet,& propterea arquatos ex iecoris obstructione sanat,comitiales adiuuat,circulares rigores à crassis & tenacibus humoribus factos tollit. Et quum omnes recensuisset uires, in fine addit: Etiã purgat. aperte ostendens ea,quæ prius enumerauerat,non à purgatione fieri,sed à uiribus quas primo loco recensuerat. Sed ut ad Dioscoridem reuertamur, cuius tantũ testimonio niteris,quum ad purgandum minimum drachmæ pondus requirat,ad rigores trium obolorum pondere sit contentus,nónne euidenter ostendit se in rigoribus submouendis purgationẽ ab eo non expetere? Ex his constare satis arbitror, non ad purgandum,quod omnes boni refugiunt medici, agaricum ante accessiones dari,sed calefaciendi,discutiendi,& incidendi gratia. Quæ si uera sunt,quis credat rheon,cui nulla purgãdi uis,uel à Dioscoride uel à Galeno adscripta est,ea causa ante accessionẽ exhiberi? nihil plus de eo hac in re scribente Dioscoride,nisi quod ad periodos facit: licet tu,nescio quo modo hallucinatus, dicere Dioscoridem affirmes,ante febriũ accessiones eo prorsus modo dari,quo agaricum: quod certe Dioscorides non dicit: nec ubi de accessionibus loquitur,ullam de agarico mentionem facit,sed alio interposito remedio, in hæc uerba comparat: Dosis ad singulos affectus similiter agarico eodem pondere, & ijsdem liquoribus. Addis præterea Pauli testimonium,sed nec uerba,nec locum signas. Ego quum totum Paulum non semel perlegerim, uim purgatoriam rheo adscribentem nunquam inueni. Tu si locum mihi mõstraueris,plus tibi hoc nomine debebo,quàm ijs laudibus,quibus me non merentem accumulas. Vale.

Rheon non dari ante febris accessiones causa purgationis.

Agaricũ quare ante accessiones detur.

Ex ædibus nostris, VII. Idus Quintiles. M. D. XXII.

Ioannis

IOANNIS MANARDI EPISTOLARUM MEDICINALIUM LIBER DECIMUS.

Annotationes in Simplic. Mesue, cum annotationibus in Cõposita eiusdem, proprio volumine sequentur.

EPIST. I. ad illustriss. Mirandulanos Principes, D. Ioannem Franciscum literis, & D. Ioannam pudicitia & uestate nemini secundis, de fructu Azarolo uocato.

Quæ misistis poma, grata mihi admodũ multis nominib. fuere: & quod peregrina, nec in nostro hoc climate hactenus (quod sciamus) inuẽta: & quod à uobis missa: quos ita obseruo & colo, ut mortalium neminem. Accessit his & ueluti nata est, tertia quædam gratia, quod uidelicet occasionem præstitere uestigandi, atq; (ni fallor) inueniendi, quo nomine ab antiquis uocata, & quas eis uires illi adscribant, qui medicinalem materiã nobis reliquere: obiterq; (quod alioqui libens semper facio) aliquot explodendi errores in his Arabum libris repertos, quos nostri seculi medici instar oraculi habent. Veritus autem ne (quod plerunq; accidit) dum alienam insector inscitiam, meam prodam: mea hæc meditata examini uestro submitto, ut qui arborem ipsam, à me nunquam uisam, optime nostis, & acri uestro ingenio non exilia hæc modo, sed his longe abstrusiora iudicare estis idonei.

Pomum ad me missum, uulgò Azarolum uocatũ, antiquos uocasse Mespilum, ex his colligo quæ de primo Mespili genere scribit Dioscorides. Ea enim (quantum ad fructum ipsum attinet) ita Azarolo nostro quadrant, ut habuisse eum in manu uideatur, quum scriberet: Pomum, inquit, paruo mâlo simile, gustu iucũdum, ternis intus ossiculis, unde nomen apud aliquos Tricocco: sera ei maturitas. Ex quibus uerbis æque colligitur, & Azarolum esse hoc primum Mespili genus, & pomũ id quod nunc Mespilum uulgò uocamus, sub eodem genere non utiq; contineri, quod Anthedon nominant Theophrastus & Plinius, Dioscorides Aronion, (nisi forte codicum uitio uel in Dioscoride Anthedon, uel in illis Aronion legẽdum) sed sub secũdo, Setanion & Epimelis uocato. De eo siquidem scribit idem Diosc. quod in Italia nascitur, & latioris est umbilici: qui usqueadeò latus nostro Mespilo est, ut nulli pomo magis. Et quamuis uel ex hoc solo ualeat unum ab alio genus internosci, addam tamen & nonnulla ex Theophrasto accepta, quibus euidentiora quæ diximus reddentur. Fert, ait Theophrastus, Setania fructum grandiorem, candidiorem, solutiorem, lignumq; intus mollius habentem: reliquæ minorem, sed odore præstantiorem, magisq; gustu adstringẽtem, ita ut seruari diutius possit. Mespilum enim nostrum magnitudine ita superat Azarolum, ut ad iusti mâli crassitudinẽ aliquando accedat: coloreq; est, si non plene candido, ad candorem tamen plus quàm Azarolum, quod uere rubens est, deuergente. Tanto uero præ illo, dum utrunq; maturũ est, facilius soluitur, ut suctu deglutiri etiam ab edentulis succus eius possit: quum Azarolum bene dentibus attritũ, uix succum emittat. Lignum quod intus, mollius esse nostro Mespilo quàm Azarolo, clarius est ei qui utrũq; gustarit, quàm ut probari à nobis debeat. Illud potius in dubiũ uenire possit, Marcelli cõmentaria in Dioscoridem legẽti, an recte damnetur à Marcello Hermolaus, qui πυρῆνας μαλακωτέρους, acinos molliore ligno cõuerterit: quum πυρὴν nucleũ, non acinum significet. Mihi certe uidetur, Marcellum tam hic, quàm alibi frequenter, occasionem potius quæsisse quàm inuenisse, Hermolaum calumniandi. Nam ut omittam, quod Hermolaus taxari in hoc nõ potest, nisi pariter & Plinius accusetur, qui lib. 15. cap. iuxta uulgatam capitum Plinij sectionem, 20. eisdem omnino uerbis locum illum

Azarolum pomum.

Anthedon. Aronion.

Patrocinatur Hermolao.

Theophraſti in ſuam tranſcripſit hiſtoriam. Nonne ipſemet Marcellus, capite de mâlo Punico, contra cõmunem (ut ait) æſtimationem, πυρὴν acinum maluit, quàm nucleum conuertere, quibuſdam coniecturis motus, quas nihil habere momenti, in quadam ad ipſum epiſtola demonſtrauimus. Sed quocunq; nomine intraneum illud lignum nuncupetur, conſtat id mollius eſſe noſtro Meſpilo, quàm Azarolo: nec tria tantum, ſed quinq; ueluti oſſula in noſtro contineri. Conſtat & illud, Azarolum diutius ſeruari: quando & adhuc apud me unus eius fructus hoc tempore ſupereſt incolumis, per tot miliaria ad nos aduectus, per quot à nobis diſtat Neapolis: quum uix ex mea uilla, minus quàm unius diei itinere hinc diſtante, circa Calendas Nouembris noſtratia Meſpila ferri poſſint incolumia: & pro miraculo haberi poſſit, ſi nunc unum reperiatur. Græcorum igitur teſtimonio, quibus ſubſcribit & Plinius, aperte ſatis, ut arbitror, oſtenſum eſt, Azarolum eſſe fructum primi Meſpilorum generis à Dioſcoride deſcripti. Vt tamẽ hoc etiam reddatur credibile his qui ſolum barbaris credunt, aliqua ex Arabum libris ſunt ſubijcienda, ex quibus & id cognoſcatur quod uolumus, & præterea intelligatur, unde ſit Azaroli nomen deriuatum.

Meſpilũ quo nomine appellauerit Serapion.

Serapion capite centeſimonono, cuius titulus eſt, de Sorbo, ſub Zarer nomine agit de Meſpilo: quod ſi quis non credit, conferat quæ ibi ex uerbis Dioſcoridis leguntur, his quæ ab ipſo Dioſcoride ſcribuntur, ſtatimq; cognoſcet fallere inſcriptionem, nec de Sorbo ibi agi, ſed de Meſpilo: ſimulq; quàm parum his fidendum libris, qui ex Punica lingua ad nos uenere.

Arabũ libri deprauati.

Auic. zarur.

Auicenna etiam libro ſecundo, capite 153. nomine parũ mutato, Zarur enim & Alzarur appellat, de eadem re agit. Mutatio autem ea uel uitio librariorum contigit, uel ob conſuetudinem hominum illius linguæ, qui Hebræorum more plerunque ſine uocalibus ſcribunt, unde facilis lapſus interpreti ex una in aliam uocalem. Sed quicquid de hoc ſtatuatur, nullius momenti res eſt: ſicuti & quod primum genus appellat Triangulum Latinorum, quum ad ſecundum potius genus pertineat, ut Latinum dicatur, ceu in Italia naſcens, ut dicit Dioſcor. nec Triangulum dici aliquo pacto, ſed Trigranium poſſit.

Error Auic.

Eiuſdem cenſus errores ſunt, quod ſecundum genus uocari à Græcis dicit Teſelimon & Sentalium, pro Setanio & Epimelide. Illa uero maioris ponderis, quod ſecundum genus facere capitis dolorem ait, & eſſe malum ſtomacho: quæ ratione carent, bonis autoribus aduerſantur, nec experimento comprobantur. Ea enim quæ adſtringunt, quum uapores deprimant, caput potius iuuant quàm lædant, & ui illa adſtringente uentriculum roborant.

Adſtringẽtia capiti & uentriculo utilia.

Sed & primum genus, quod non ualde à ſecundo uiribus differt, bonum eſſe ſtomacho ſcribit Dioſcorides, & eum ſequutus Serapion. Galenus etiam in lib. de rebus boni mali'ue ſucci, Meſpila uentriculum & uentrem dicit roborare. Cauſa uero erroris huius Auicennæ fuit, quod Comari uel Arbuti, quod idem eſt, fructum, rem quidem à Meſpili utroque genere diuerſam, nomine uero & effigie ſimilem, (nam & ipſa Epimelis à Galeno & Paulo dicta eſt) cum Meſpilo confundit: cuius fructus ita capiti & uentriculo nocet, ut Vnedoni ei ſit nomen: ex argumento, ut ait Plinius, unum tantum edendi.

Comarus.

Arbutum.

Vnedo.

Sed Auicennæ errata, ſeorſum à nobis dicato ad id opere, ſi operæprecium uidebitur, aperienda, miſſa nunc facientes, id potius proſequamur, quod ſuprà ſumus polliciti, unde ſcilicet Azaroli nomen deriuatum: quod certe facile eſt ſcientibus hanc arborem Neapolim ex Hiſpania tranſportatam, in qua longo tempore Punico idiomate Philoſophiæ & Medicinæ uiguerũt ſtudia, extareq; adhuc ibidem multarum rerum, præcipue earum quæ ad medicinam ſpectant, punica uocabula.

Azaroli nomen unde deriuatum ſit.

Tuliſſe igitur ueriſimile eſt hanc arborem ſecum Punicum in Italiam nomẽ, addito, ut lingua illa conſueuit, articulo. Dicta igitur primo Alzaror, deinde mutato r ultimo elemento in l, ob affinitatem quæ in utroq; eſt, additaq; Italica pronunciatione, quæ in uocalem deſinit, Lazarola uel Azarola fuiſſe denominata. Hæc ſunt quæ me mouent

mouent ad putandum, Azarola esse uera primi generis Mespila: quibus si arbor ipsa consentit, pedibus manibusq; in hanc abibo sententiā: si uidelicet est inter amplissimas & longæuas, aculeata, folio Pyxacanthæ, antequam decidat rubescente, floribus amygdalæ, non tamen rubentibus, lignoq; denso & solido. Cupio autem hæc à uobis discere, simulq; an meam hanc opinionem approbetis, intelligere. Valete Principes optimi, Manardi uestri memores.

Ex Ferraria, Idibus Decemb. M. D. XXIIII.

EPIST. II. pro Sacerdote uertiginoso.

Casus tuus, ut ex narratis abs te cōiicio, est uertigo, à crassa bile ad uentriculum ex iocinore transmissa. Pro cuius curatione ac præseruatione, præter ea quæ iam facta sunt, hæc obseruanda uidentur: Vtatur semel in hebdomada duabus uel tribus ex pilulis quæ habent, hieræ simplicis, rheubarbari electi, agarici trochiscati ana drachmā semis, mastiches, spicæ, sandalorum citrinorum, rosarum rubearum ana grana septem, cum syrupo rosato fiant pilulæ nouem, & sumantur per horam ante cibum. Diebus quibus non sumis pilulas, sumas duas placentulas confectionis sequentis: Specierum aromatici rosati, specierum triasandali ana drachmam semis, zuchari dissoluti cum aqua rosata quantum sufficit, fiat confectio in placentulas.

Vtatur interdum clystere tali: Mellis rosati unciam unam, zuchari rubri ℥. s. diaphiniconis drachmas duas, olei uiolati uncias duas, olei anethini unciam unam. Ex his cum iure carnis, uel decocto ex malua, beta, & uiolæ communis folijs facta, sale, & uitello oui fiat clyster.

Fugito aërem nebulosum, uentos, maxime austrum, aërem nocturnum, radios solis & lunæ, breues deambulationes, aspectum rerum uelociter motarū, ut aquæ currentis, rotæ, & similium, magnos strepitus, & sonos, fumum, multam intentionem in unam rem, & maxime luminosam, artem scribendi, ascensum loci eminentis, aspectum rerum profundarum, subitam reuolutionem de latere ad latus, inclinationem capitis ad inferiora.

Cibus & potus sit modicus, ita ut fames uitetur ac satietas. Panis sit ex farina non in totum à furfuraceis partibus mundata. Vinum debile, album, uel cæsiolum, ita dilutum, ut omnis fumus reprimatur. Vitentur euaporantia, qualia cepe, allium, porra, atque id genus alia. Item fabæ, phaseoli, & similia. Lactucis non continue uescatur. Magis enim conueniunt endiuia uocata, cicorium, portulaca. Brassica nullo modo comedatur, ius uero eius est non inutile.

Fercula conueniunt ex milio, panico, oryza, farre, ciceribus fractis. Bonum tamen est, ut uespere à cibarijs liquidis abstineat. Carnes sint pullorū gallinarum, perdicum, phasianorum, hœdorum castratorum, uitulorum. Vitetur uaccina, porcina &c. Condimenta fiant ex agresta, uino granatorū, succo limonum, uel arantiorum. Vitetur sinapismus, qui mostarda dicitur.

Fructus humidi uitentur. Item ex siccis, castaneæ & nuces. Conceduntur amygdalæ, pistacia, passulæ. Pira seu cotonea in fine omnis cibi ac potus sunt laudabilia. Eo uero tempore quibus non reperiuntur, utatur uel citoniato, uel coriandris præparatis in fine cibi.

Somnus sit capite bene eleuato per duas horas post cœnam, non supino corpore, sed super latus primo dextrum, pòst sinistrum, & adusque horarum octo spatium protendatur. Vitet somnum diurnum, neque caput multum calidum teneat in somno.

Summopere nitaris ut singulo quoque die uentris onus deponas, in quo si na-

turam auaram uideris,uel clyſtere,uel balano eam incites.

Frictionibus mane crebrò priuſquam ſurgas,utaris: quæ à ſupernis partibus,collo uidelicet incipientes,in infimas deſinãt. Veſperi uero cum te in lectum collocas, pedum plantas donec te ſomnus occupet,fricari facias. Operam des ut capitis ſuperflua per nares & os expurgentur: quod ſi per ſe non reſpondent, maſticatione maſtiches, & adhibitione in nares unius guttæ ſucci radicum betæ, recrementum prouocetur. Quæ tamen remedia non niſi rarò admodum,& poſt pilularum ſumptionem facienda ſunt. Frictiones magnæ capitis uitentur,leues tamen pectinationes cõueniunt. Caput bene à ſordibus mundum teneatur. Effuſio aquæ calidæ ſuper manus & pedes multũ laudanda eſt. Venereorum uſus, non minus in hoc caſu,à medicorũ canonibus interdicitur,quàm à ſacris canonibus eſt ſemper ſacerdotibus occidentalibus interdictus. Piſces omnes,præter paruos fluuiatiles, dimittantur. Caſeus,& quæ ex eo cibaria conficiũtur,ſimiliter dimittendus: pauco tamen interdum pro ſigillo (ut ita dicam) ſtomachi,in fine menſæ uti potes.

Oua recentia,ſorbilia,uel in aqua poſt fractionem decocta,& cum modico omphacij condita conueniunt: dura uel frixa & non recentia relinquantur.

Exercitio utatur temperato,& in quo quãtum poſſibile eſt caput quieſcat: ideo uitanda equitatio,equi tortoris,uel multum caput cõmouentis. Quies tam corporis quàm animi ſummè proficua eſt, ideo ira,clamor,contentio,cantus,cum ſimilibus fugienda. Hæc ſunt uenerande Sacerdos, quæ mihi in præſentia multum occupato,ſcribenda ſe obtulerũt,cum quibus ſpero te priſtinam ualetudinẽ recuperaturũ,annuente eo à quo eſt uera ſalus,& omnis medela,cui ſit honor & gloria.

EPIST. III. Conſilium pro infante coxendicis laxatione laborante.

Vexatur nobilis hic infans,ut ex his quæ non minus elegãter quàm erudite ſcripſit Excellentia tua, cognoſcere potui,morbo in cõpoſitione, atq; illo eiuſdem morbi genere,qui morbus in poſitu dicitur. Superius enim fœminis rotundum caput, à ſinu coxæ,quem cotylam Galenus uocat,in quo naturaliter conijcitur,diductum eſt, ita ut laxatus articulus ſit,non luxatus. Si enim luxatio adeſſet,neceſſariò fœmoris caput, ut Hippoc. primo,& poſt eum reliqui medici tradidere,uel in interiorem partem,quod maiori ex parte contingit,uel in exteriorem promotum eſſet: quod minus quidem frequenter fit,frequẽtius tamen quàm uel in priorem aut poſteriorẽ,quod rarò admodum contingit. Nullum autem horum in hoc caſu dici poteſt: nam ſi in exteriorem uergeret,crus breuius fieret,& in interiori parte fœmen magis concauum,& nates gibboſa,& extremitas fœmoris quæ iuxta genu eſt,cruſq; pariter & pes introrſum uergerent: ſi in priorem, ad calcem par alteri eſſet: ſi in poſteriorẽ, ut in ſecundo, breuius. Reſtat igitur ſolum primus modus,de quo ambigi poſſit,quoniam in eo crus longius ſuo compari eſt: quod in hoc infante,ut ſcribis,factum eſt. At ſi hoc eſſet,fœmoris caput manifeſte in interiori parte uerſus perineon ſentiretur, peſq; in exteriorem partem ſpectaret,genu prominentius eſſet,nec flectere crus ad inguen ualeret: quorum nullum Excellentia tua,quæ infantem diligentius attrectauit,inueniſſe ſignificat. Erit igitur morbus hic,ſi Pauli Aeginetæ modo loquendum eſt, non exarthrema,ſed pararthrema proprie uocandus: quanquam ſi Paulo ipſi credendum eſt,coxendix ſoli exarthremati,non pararthremati ſubiacet. Sed quomodocunque uocetur,morbus in poſitu eſt,quem ueluti ſymptoma ſequitur impedimentum ambulandi: præcedit ut cauſa,materia pituitoſa,ligamẽta,copulas ue relaxans, ac molliens. Quare intentio curatiua quæ à morbo ſumitur,ſiue exarthrema ſiue

ma siue pararthrema sit, erit capitis ossis fœmoris in suum locũ repositio. Quæ intentio ut facilis est cognitu, atq; factu non difficilis, ita annexam habet difficillimam cautelam, qua uidelicet caueatur, ne idem casus iterũ & crebrò cõtingat. Quæ res adeò difficilis est, ut multi, atq; hi quidẽ insignes medici, eam omnino impossibilem iudicarint. Contrariũ tamen & dixit & sensit Hippoc. cuius nos sententiã sequẽtes, primo quid pro cura agẽdum uideatur annotabimus, secundo quid pro cautione.

Ante omnia igitur enitẽdum, ut quãto magis fieri potest, corpusculum infantis superfluis humorib. & præcipue pituita, quæ morbi causa est, uacuũ sit. Si enim pleno existente corpore repositio tentetur, periculum erit ne maior copia materiæ ad locũ trahatur, quæ resilire os plus quàm nũc cogat. Hæc euacuatio cõmode fiet ex crebra assumptione uel medicaminis de Turbeto, uel pilulæ de agarico, uel ex rotula elescophi uocati. Couducent etiã ad hoc clysmata ex decocto unius partis Iuæ & cẽtaurij minoris, & duarũ partiũ maluæ, in aqua uel uino. Vbi mũdum satis corpus uidebitur, aggrediẽda principalis intẽtio, ut loco scilicet suo os reponatur, malusq; positus remoueatur. Fiet hoc apte, si unus uir plantæ pedis pueruli palmam manus leniter premendo admoueat, alius circundato utraq; manu fœmore, uersus coxendicem tandiu impellat, donec crus oblæsum, & ob laxationẽ longius factum, alteri æquale fiat. Quam chirurgiam si tensio aliqua ex mora in copula acquisita impedire uideatur, præmolliendus locus erit cum altheæ radicibus, oleis, adipibus, atque alijs id genus. Dehinc, ut dictum est, loco suo fœmur reducendum. Ita enim curatio finem habebit, sola remanente in medici consilio præseruatione, quæ ut difficilior, ita maiore ingenio & studio procuranda.

Reducto igitur fœmore, & utroq; crure æquali reddito, ne rursus recidat, statim afficula, utriq; plantæ ex æquo adnectenda, quæ ita crus firmet, ut prolongari plus suo cõpari non ualeat: puerq; erit diutius lectulo cõtinendus: omniq; ingenio procurandum, ut muci illi qui articulum laxarũt, resoluãtur, & ne alij ad locum denuò fluant, cauendum. Secundum cõgruo uictu, & ad siccum uergente, euacuationibusq; superius dictis procurãdum. Vomitus tamen cæteris præstaret, utpote simul distrahens & euacuans: sed dubito, ne ob ætatem imperari possit. Primum medicamentis loco admotis aggrediendum, quæ satis exiccent & adstringãt, nec nisi modice calefaciant: quale est fomentũ ex aqua in qua bullierint granatorum cortices, rubi cymæ, myrti folia, & cortices radicum ulmi. Fiat autem cum spongia noua.

Fomento ter ad minus facto, madefaciendum linteũ in oleo myrtino, cui quarta pars foliorum myrti adiecta sit, & suprà satis arcte alligandum. Quod ubi per tres dies factum fuerit, fomentum quod ex aqua paratum fuerat, ex uino nigro adstringente faciendum erit, additis gallis & alumine, ad reliquorũ pondus: oleo uero pro myrti folijs: addendi castanearum interiores cortices. Quibus per alios tres dies peractis, per totidem alios hoc cataplasmate utendum: Rosarum albarum, farinæ lentium & oroborum ana partem 1. dactylorum acerborum, foliorum salicis ana partem 1. s. cum oleo myrtino fiat cataplasma. His peractis summouenda afficula à pedibus est, diligentiusq; considerandum, an crura in debita æqualitate perseuerent. Quod si inuentũ fuerit, poterũt illigata dimitti: si non, rursus colligari: puero tamen in utroq; casu adhuc in lectulo detento. Mutandaq; auxiliorũ forma, à cataplasmate ad uocata nunc cerota. uocata nunc dico, quoniam antiquis ce- Cerota. rota ex sola cera oleo adiecta componebantur. Quæ uero nunc cerota dicuntur, resinacea esse oportet & glutinosa. Aptum autem mihi uidetur in casu nostro hoc futurum: Mastiches partem unam, myrtillorum, seminum rosæ, maceris, corticum thuris, uerorum balaustiorũ, hoc est florum syluestris mâli punicæ ana partis unius quartam partem, resinæ lariceæ purioris, quam lachrymam uocant, parum: fiat cerotũ, quod super corio extensum loco applicetur, & per decem dies absq; alia

permutatione teneatur. Quibus tranſactis,concedendum puero ut ſurgat,non tamen ambulare permittendus: ſed ſedere cogẽdus, pedibus æqualiter ſupra ſolium firmatis. Atq; hoc agendum,donec in totũ quadraginta dies tranſierint, poſt quos permittendum ut ambulet. Quod ſi facere nequiuerit,ad fortiora ueniendum erit, habita tamen ætatis ratione,quæ nec exuſtionem,quam Hippoc.& alij in hoc caſu faciunt,ſed nec medicamina tolerat uehemẽter urentia. Ego in hac ætate non tranſcenderem folia uel radices Lepidij,cum ſuillo adipe antiquo. Licet autem multæ ſint herbæ Lepidion uocatæ,Paulum Aeginetam ſequutus, eam acciperem quæ uulgò nunc Raphanus dicitur,folijs lauro quidem ſimilibus,ſed longe maioribus.

Hæc mihi uiſa ſunt in cura huius difficillimi morbi opportuna: quibus ſi non penitus ſanus fiet,Deo tamen optimo,& omnis boni largitore,iuuante,ſpero aliquantiſper conualiturum,coadiuuante etiam excellentia tua, cuius iudicio quæcunque ſcripta ſunt,permitto. Ex Ferraria, XVIII. Febr. M. D. XXXI.

EPIST. IIII. pro uenerabili quodam Monacho.

QVo magis magiſq; circa caſus P.T.cogito,eo magis ab eorum opinione recedo,qui te eo morbo laborare arbitrati ſunt, quem recentiores Melancholiam mirachiam, uetuſtiores hypochondriacam & inflatiuam uocarunt. Quanquam enim & temperatura,& corporis habitudo,& præcedens uictus,& profeſſio,& literarum ſtudium,ab atra bile non abhorreant: ea tamen abeſſe uideo,quæ adeſſe neceſſe eſt ei qui hoc morbo uexatur,& quæ in eius definitione,ueluti eſſentiam ipſius demonſtratiuam apponunt. Sic enim eam affectionẽ Paulus Aegineta definit: Melancholia eſt deſipientia abſq; febre,à melancholico humore facta,cerebrum atq; intelligentiã occupante. Nullam autem ego in P. T. deſipientiam,nullam in aliqua uirium cerebri,quas animales uocant, oblæſionem animaduerto: ſed totum potius contrarium,prudentiſſimum concinunt,tenacem memoria,atq; abſq; omni labe imaginationem. Tria præterea genera huius morbi,Galenus,atque alij qui eum ſequuti ſunt,enumerarunt. Primum,ubi cerebrum ab atra bile in ſeipſo contenta,malam recipit temperaturam. Alterum,dum atra bilis in uniuerſo corpore redundans cerebrũ malis uaporibus replet. Tertium,ſanguine melancholico circa hypochondria, præcordia à Celſo uocata, congregato,uapores ad cerebrum mittente. Primum & ſecundum neq; hi qui te melancholia laborare medici dicunt,tibi adſcribunt. Tertiũ uero præterea,quæ ſuperius dicta ſunt indicia,à bonis autoribus tradita, procul à te abeſſe demonſtrant. Ea ſunt à Diocle ſcripta,& à Galeno nõ reprobata, ſumpto cibo,ſputum humidum multum,ructus acidus,æſtus & inundatio in præcordijs,uentriculi quandoq; uehementes dolores,qui ad dorſum uſq; nonnullis extenduntur: uomitus uel cibi crudi,uel pituitæ,uel humoris amari,uel adeò adſtringentis, ut dentes ex contactu obſtupeſcant. Addit his Galenus ex Hippoc.metum & mœſtitiam longo tempore tenentes: ſub hiſq; duobus contineri dixit quæcunque melancholicis contingunt: mœſtitiamq; ad id eos ducere,ut odio omnes perſequantur: timorem uero,ut more puerorum in tenebris paueant.

Addit his Paulus inconcoctiones: præcordiorũ adeò uehemens pondus,ut conuelli uideantur. Auicenna nauſeam inſeparabilem,& plurimum in quibuſdam horis circa præcordia tremorem.

Hæc ſunt melancholiæ hypochondriacæ indicia. Quorum ſi qua fortè in te inueniuntur,ea uel leuia ſunt,uel non conuertibilia, ſed in alijs quoque morbis euenire ualentia, potiſſimumq; ex uentriculi imbecillitate, renúmque ac lienis aliquali obſtructione: facit enim uentriculi imbecillitas, ut cibus, præcipue ubi concoctu

difficilis

difficilis ſit, in eo diutius moram trahens, grauitatē & tenſionem in illis regionibus pariat, & ut aptior ad id pars in flatuoſum ſpiritum conuertat: qui huc atque illuc abſq; ordine excurrens, & dolores & tenſiones in inferiori uentre eouſque gignat, quoad exitum inueniat. Ad quod etiam iuuat & renum obſtructio, quæ alioqui ſola ea ſymptomata ſolet efficere. Sed & lienis obſtructio, uetans ne ſanguis bene à ſucco melancholico emundetur. Ex quo etiā mœſtitia aliqua & ſolitudinis amor, atque alia id genus nōnulla uel fiunt uel augentur. Augentur dico, quoniam profeſſio ipſa monachica ad hæc ſua ſponte inclinat, præſertim ubi ei adnectitur literarum amor. Notum enim eſt illud Ariſtotelis problema, cur homines qui ingenio claruerunt, uel in ſtudijs philoſophiæ, melancholici omnes fuiſſe uideantur.

Tribus igitur, ut ad rem iam ueniam, nuper dictis morbis P. tuam affici iudico: mala uentriculi temperatura, lienisq; ac renum obſtructione: ex quibus omnia ea ſymptomata ſequi puto, de quibus conqueritur. Primiq; cauſam eſſe, frigidorum humorum copiam, pituitæ ſcilicet, ob ocium & cibaria monachis conſueta genitæ, & atræ bilis à monachali uita auctæ, & à lienis obſtructione adauctæ. Secūda, eiuſdem ſucci melancholici craſſitiem. Tertia, arenulas, quarū partem in lotio reſidentem aſpeximus, à calore iecinoris ipſorumq; renum genitas. ut alia indicia breuitatis cauſa omittam, quæ in hanc ſententiam me impulere. Ad curationem enim feſtinandum, cuius gratia hæc omnia inueſtigata ſunt, ut curatiui ſcopi facile dici poſſint. Mala enim uentriculi temperatura cum frigida ſit, rebus calidis eſt amouenda: ſed quia cauſam habet ſuccorum frigidorum abundantiam, continuò fit. Ideo hi prius uacuandi, uictúſque talis inſtituendus, ex quo non amplius gignantur: & uentriculus roborandus, ut munere ſuo melius fungatur. Lienis uero & renum obſtructio, ſuis quæq; deobſtruentibus curanda, & demum hæc quoq; ſimul cum iecore roboranda.

Quod ad uictum ergo attinet, uitanda quæcunq; craſſi maliq; ſucci ſunt, & concoctu difficilia. Aſciſcenda cōtraria, & quæ aperiendi quandam uim habent, & deobſtruendi. Bonis ergo, quantum fieri poteſt, ueſcendum carnibus, quales ſunt inter uolatilia gallinacei pulli, perdices, phaſiani, atq; auiculæ, in ſpinetis, non in aquoſis locis uictitantes. Inter quadrupedes, uituli, hœdi, uerueces. Oua gallinarum recentia, ſorbilia, uel mollia ac tremula, omphacio & ſaccharo cōdita, adiecto cinamomi puluere. Si quando uero ad piſces accedendum, ſint quos petræos uocāt, exigui & littorales, pinguedine, lentore, & malo odore carentes. Omnia autem, tam carnes, quàm piſces, ſint potius elixa quàm aſſa, & cum petroſelini radicibus, odorataq; menta condita, adiectis aromaticis ſpeciebus huiuſcemodi: Cinamomi electi partes duas, ſeminis aniſi partem unam, piperis longi & albi, zingiberis ana par. s. croci partis unius quartam partem, ſacchari puriſſimi ad omnium aromatum pondus. Nullum olus cibi ratione accipiendum. Condimenti autem & medicamenti cauſa his herbis utendum, menta, betonica, petroſelino, fœniculo, anetho, bugloſſo, tam domeſtico quàm ſylueſtri. Ex his, adiectis quibuſdam betæ, atriplicis, & ſpinacij folijs, omnibusq; in bono iure decoctis, uel in aqua & optimo oleo, poſſunt fercula cōmuni modo parata miniſtrari. Ad quem modum hordeo optime cocto, ſolo anetho adiecto, ueſci poterit: necnon & farre ſimiliter, cum anetho condito. Poteſt & non inutiliter iuſculum ex oui unico uitello parari, addito omnibus puluere aromatico ſuperius deſcripto. Ex fructibus hæc tantum conceduntur, piſtacia, auellanæ, amygdalæ, paſſulæ. Et hæc de cibis dicta ſint: quæ enim non ſunt conceſſa, ea interdicta putanda ſunt.

Potus ſit uinum clarum, tenue, odoratum, fuluumq; potius quàm rubrum, uel nigrum: & nec dulce nec acidum, ſed adſtringētis potius cuiuſdam nō inſuauiter ſaporis particeps. Quod etiā ſi eſſet abſinthio, ſena, & botagine, uindemiarū tempore

condîtum,non potus ſolum,ſed magni medicamenti uim haberet.Modus cōdiendi talis eſt: Vindemiarum tempore impleatur uas ex muſto, quod per unicam tantum diem bullierit, ſacculusq́; raræ texturæ herbis oppletus taliter funiculo exterius pendente alligatus,ut extrahi cum libuerit,ualeat,intra uas mittatur,atq́; in eo per decem dies maneat,deinde extrahatur,& abiectis prioribus herbis,nouæ ſacculo adijciantur, perq́; alios decem dies intra uas ſimul cum uino ebulliant, rurſusq́; nouis appoſitis,ueteres abijciātur,quæ tandiu in uaſe dimittantur, donec muſtum deferbuerit,tuncq́; in uas aliud mundum,uinum abiectis herbis mittatur. Quod ſi moleſtum eſſet tali uino ſemper uti, primus ſaltem calix qui bibetur, ſit uini eo pacto condîti: reliqui,uini eas conditiones habentes quas ſuprà monſtrauimus. Donec ergo uinum ſic condîtum non erit paratum, in primo calice bibendo, per unicam horam antè madeant eædem herbæ. Et hæc quidem de potu dicta ſint: nunc ad reliqua accedendum.

Aër eligendus quantū poſſibile eſt temperatus: ſi ad alterum tamen extremum uergit,ad tenuem potius quàm ad craſſum inclinet. Conclaue orientem æſtiuum ſpectet,inter uernalem uidelicet & aquilonem. Turbulentus & nebuloſus atq́; obſcurus fugiatur. Solitudo,quantum religio permittit,tenebræ,ſolicitudo,& aſſidua nimis circa aliquam rem cogitatio,dimittantur,& paradyſi potius delitiæ,quàm inferni cruciatus mente uoluantur. Aſpectus ſit rerum uiridium,& florentium herbarum,resq́; odoratæ per cubile & ſternantur & ſuſpendantur. Sed iam ad alias intentiones accedendum.

Euacuatio redundantium in uentriculo & toto corpore humorū,per hunc modum procuranda: Vbi per tres dies P. T. quieuerit,hanc potionem in aurora bibat: Paſſularum,foliorū ſenæ,polypodij,ana ℥. s. in aqua fontis uel pluuiali tandiu bulliant,donec tertia pars conſumpta ſit: reſiduo abiectis herbis addantur catholici ʒ. 6. ſyrup.de pomis ℥. 1. Dehinc per ſeptem dies alia potio bibatur, in hunc modum parata: Agrimonium, abſinthij & boraginis coma paribus portionibus in aqua coquātur, herbisq́; abiectis aquæ ℥. 3. ſyr.biſanthini ℥. 1. s. adijciatur. Sumpto ſepties hoc potu,ſequenti mane hæc catapotia deglutiantur: Aloës,agarici, rhei barbarici ana ℈. s. pilularum aggreg. ʒ. s. cum ſaccharo 5. conficiantur. His peractis uentriculi regio, hoc decocto ex alto cadente perfundenda: Abſinthij manip. 2. roſarum manip. 1. ſcœnianthos ʒ. 2. maſtiches,gariophyllorū, ſeminis aneſi,careos, & cumini ana ʒ. 1. in tribus aquæ partibus,unica uini,& media aceti,ad tertiam bulliant,& lana in decocto madente,ex alto ſupra ea loca adſtricta,fiat ut liquor cadat.

Quo peracto,uentriculus ad umbilicum uſque hac mixtura illinendus: Olei de abſinthio,roſacei,rutacei ana ℥. 1. pulueris gariophyllorum,maſtiches, piperis longi,macis ana ℈. 1. ceræ albæ,& aceti parum. fiat unguentum. Præcordium uero dextrum ſub quo eſt iecur,ſequenti ungendum: Succi cicorij ℥. 2. olei de abſinthio ℥. 1. pulueris ſandalorum citrinorum,roſarum rubearum ana ʒ. 1. ceræ & aceti roſati parum. fiat linimentum. Siniſtrum,lienis regio,hoc: Olei rutacei ℥. 1. s. pulueris radicum capparorum ʒ. 1. ceræ & aceti ſcillitici parum. fiat unguentum. Prouidendum præterea ut bona ſit aluus,uel iniecto clyſmate tali: Succi betæ,mercurialis,maluæ ana ℥. 5. olei rutacei ℥. 3. ſalis ʒ. 6. Vel balano huiuſcemodi pulueris: Hieræ,diacolocynthidos ʒ. 2. ſalis nitri ʒ. 1. mellis cocti quantum ſufficit: conficiatur balanus. Vel ſi hæc fortè moleſta fuerit,uices eorum ſupplebit ʒ. pulueris ſenæ, quæ communiter paratur,adiecta ſacchari parte. Vel iuſculum ex uitello oui,additis fecis uini ſubtiliſſime contritis drachmis duabus. Supra omnia conducet Galeni picra,pondere ʒ. 2. uel ℈. 4. obuoluta pane tenui, quo in myſterijs utuntur, in aqua abſinthij madefacto. Verum quia hiera uel picra,non bene apud communes ſeplaſiarios paratur,ideo non ab re fore putaui uerū Galeni præparationis modum adſcribere,

adſcribere, qui habet, cinamomi partes 2. maſtiches, xylobalſami, aſſari, ſpicæ, croci ana partem 1. aloës lotæ partes c. Picra Galeni.

Nemo autem miretur ſi cinamomum duplicaui, quia quod uulgò cinamomum dicunt, non uerum cinamomum eſt, ſed caſia. Tradiderunt autem nobis antiqui, etiam qui Galenum præceſſerunt, cum uero caremus cinamomo, eius loco dupla caſia eſſe utẽdum. Vocaui igitur caſiam cinamomũ, quia ita uulgò uocatur. Duplicaui eam, antiquorum obſequens præceptis, qui imbecilliorem ſcientes, pro ſimplo cinamomo dupliciter eius accipi iuſſerũt. Hanc picram ſi P. T. ſæpe per horam ante exiguam cœnam acceperit, mirum in modum ex ea iuuabitur, & eam non immeritò dici ſacram agnoſcet. Verum in magnis æſtibus erit ab ea abſtinendum, atque eius loco, mixtura ex electuario Indo uocato, & diaprunon ſumenda, ut ſint utriuſque drachmæ duæ.

Et hæc quidem ſufficere uidentur ad omnes ſcopos ſuperius dictos cõplendos. Vnus tamen adhuc ſupereſt, quem ſuprà omiſeram, quoniam directe ad curationem pertinere non uidebatur: ſanguinis uidelicet per ora uenarum ſedis, prouocatio: ex hoc enim ſanguis ater, qui ad ſuperiora uel repit uel repere poteſt, & diſtrahitur & uacuatur: experientiaq; ipſa docuit, ex eius fluxu, ferè in totum cuncta ceſſare ſymptomata. Propterea hanc prouocationẽ uelim & nunc, hoc eſt, antequam deſinet uer, fieri: atque alijs annis citius, hoc ipſo ſcilicet Vere inſtante, necnon autumno. Quibus uero ingenijs, licet eorum ſint pleni medicorum libri, ego tamen ueluti expeditius & minus moleſtũ laudo, ut per hirudines uenis illis admotas fiat. Quorũ opus duplici modo augere poſſumus, abſcindendo uidelicet earũ caudas: neq; enim ob hoc ſugere deſinunt: uel ſi poſtquam oppletæ ceciderũt, uapor aquæ in ſede recipiatur: hoc enim modo tantum uacuatur ſanguinis quãtum optamus.

Poteram hoc loco finem facere, quoniam expleta iam ſunt, quæ ab initio iudicaui neceſſaria. Addere tamen adhuc uolui nonnulla, ut locupletius & P. T. quam ſummopere diligere cœpi, necnon peritiſſimo & eloquẽtiſſimo Iuriſconſulto Franciſco Bellenzino, qui te mihi per literas commendauit, ſatisfaciam. Vſus diacalaminthes, modo Galeni in lib. de tuenda ualetudine paratæ, mire conducet: uerum uerenda eſt eius nimia caliditas, & propterea erit cum roſaceo ſaccharo minuenda. Proderit & mane betonicam herbam mandere, & bene attritam deglutire. Non leue quoque auxilium erit ex rheo barbarico eodem modo manſo & deglutito, & ex rheo pontico uocato: ſi illius ſemidrachma, huius integra ſit, uocato dico rheo pontico: quia radix eo nomine nunc dicta, centaurij maioris radix eſt, non rhei. Proderit & maſtiches granum, & nux myriſtica, quam moſchatam dicunt, & ore detenta & deglutita. Item zingiberis conditi fruſtulum: cui æſtatis tempore myrobalanus chebula etiam condita adijciatur. Citro quoque condito, hyeme quidem ſolo cortice, æſtate ſimul cum cortice pulpa, concoctio mire roborabitur. Mire quoque iuuabunt flores roriſmarini ſaccharo conditi.

Hæc ſunt quæ in hoc biduo, publicis lectionibus & alijs negocijs impedito, mihi pro P. tuæ ſanitate occurrerunt. Quibus ſpero, Deo optimo fauente, à quo eſt & ſalus & omne bonum, te optatam ſanitatem conſequuturum.

Valeat P. T. meiq; in ſuis ad Deum precationibus ſit memor.

Ex Ferraria, VII. Idus Maij. M. D. XXXII.

X

EPIST. V. pro illuſtriſs. domina Alphonſa, tumore uteri cum multis ſymptomatibus laborante.

CAſus huius præclariſſimæ D. adeò difficilis cognitu mihi uidetur, ut non modo abſenti, ſed etiam præſentibus, quotidieq; cuncta indicia examinantibus, magnam ingerere debeat perplexionem. Quantum tamen ex ſchedula oſtenſa poſſum conijcere, ſatis uereor, ne tumor præter naturam uteri ceruicem infeſtet. Moueor ad hoc ſuſpicādum, ex doloris quaſi continua moleſtia, imò ut in fine ſcribitur, Nunc continua, ex mingendi difficultate, capitis grauitate, pulſus frequētia, renum dolore, appetitus proſtratione. Locum autem huius tumoris puto eſſe partem anteriorem, quæ uerſus ueſicam eſt: hincq; ſtranguriam & dyſuriam fieri, doloremq; in pectine, præcipue dum mingit. Quod uero aliquando, præſertim noctu, magnā urinæ copiam emittat, euenire puto, quoniā iacendo (maxime ſupino corpore) tumor à ueſica elongatus exire libere urinam permittit. Ex ſimili etiam cauſa fieri, id eſt tumore, quod ſanguis aliquando exeat conglobatus: ex quo enim libere exire non ualet, aliquo tempore in uteri concauitate manens coagulatur: ad quod facit ſanguinis aquoſi ſegregatio, qui non ita impediri poteſt ab exitu, ſed uiam exeundi inuenit. Quod modo in ſiniſtra, modo in dextera parte doleat, accidere puto ex ipſa tumeſcēte parte, modo in unam, modo in aliam partem uergente: ad quod etiam addit ſanguis ille conglobatus, qui & ipſe reuoluitur. Flatus quoque & inflatio in inteſtinis coarctata, & urina retenta, uterum utrinq; obſidentes, dolorem augent, & ad totum quandoq; imum uentrem extendunt. Quod à ſexta hora uſq; ad duodecimā plus ſentit moleſtiæ, fortè euenit, quia iam peracta ſecunda concoctione, id eſt, genito & diſtributo ſanguine, facto ex cibo accepto in prandio, deſcendentibus etiam excremētis alui & ueſicæ, locus ubi eſt tumor & comprimitur & trahitur. Quod nō bene cubet ſupra dextrum latus, eſt argumento, tumorem conſiſtere uerſus ſiniſtram. Cauſam huius tumoris arbitror eſſe materiam commixtam ex ſanguine ſatis pituitoſo, cum exigua bilis portione. Quod enim dolor aliquando uel mitigetur, uel quaſi totus auferatur, præter cauſas ſuperius tactas, accidere puto ex eo, quod bilioſa pars in tumore collecta, quandoq; ut tenuior ſaltem aliqua ex parte exhalat: remanet tamen ſemper obtuſus quidam dolor, à ſanguine illo pituitoſo factus, in una uentris parte, id eſt uteri ceruice congregato: quem qui ſcripſerunt, obtenebratū & obſcurum ſenſum uocant. His cōiecturis, quas quambreuiſſime potui, recitaui, mihi uidetur, ægritudinem huius excellentiſs. D. eſſe tumorem præter naturā ceruicis ſeu colli, ut uocant, uteri: & ſequi ex eo dolorem, uelut ſymptoma: foueri tamen à ſanguine ad ipſum uterū longo ex morbo debilem fluente: & inflatione, id eſt uento, ex imbecillitate tum ipſius uteri, tum naturalium membrorum genito: & urina retenta: quam retentionē etiam exiſtimo eſſe ſymptoma tumoris facti ab eo, obſtructione in collo ueſicæ per uiciniam coarctato. Coniungi etiam aliam malam affectionem, hoc eſt malam temperaturā humidam uteri, laxātem ipſum & imbecillem reddentem ad cōcoquendum proprium nutrimentū, & retinendum. Ex quibus elicio intētiones curatiuas: quarū prima & dignitate & propoſito, mihi uidetur eſſe euacuatio humoris in tumore collecti: & quia eum in augmento eſſe credo, iudico euacuationem fieri debere ex admixtione aliquorū repellentium cum diſcuſſiuis, hoc eſt reſolutiuis. Sed quia fortaſſis totum corpus repletum eſt, ideo prædominātium in toto corpore humorum, prius eſt facienda purgatio: uel ſi admixti cum ſanguine uiderentur, roburq; adeſſet, ſecanda uideretur uena interior cubiti, quam hepaticam uocant: ſimul enim diſtractio fieret & plenitudinis amotio: deinde ad localia poſſet accedi. Ipſa quoq; mala temperatura uteri, cum (ut uidetur) ſanguinem pituitoſum

Intentiones curatiuæ.

tuitoſum

tuitoſum pro cauſa habeat, purgationem deſiderat, quæ tamen non nouam ſuggerit intentionem. Siquidem ablata pituitæ copia, tam tumori quàm iſti malæ temperaturæ prouidebitur. Verum quia hic morbus non eſt in totum factus, ſed quotidie fit: non ſolum curationi ſubditur, ſed etiam præſeruationi: quæ fiet roboratis naturalibus membris, & ad gignendum bonum ſanguinē factis idoneis: ſimulq́; ipſo utero ut nutrimentum ualeat bene concoquere, bonumq́; ſanguinem retinere, & in propriam ſubſtantiam conuertere, ac deteriorem uſque ad tempus euacuationi debitum ſeruare. Erunt igitur intentiones curatiuæ, phlebotomia, prudentiæ præſentium medicorum relicta: purgatio ſuperabundantiū humorum: diſtractio: uacuatio humorum tam in tumore quàm in utero contentorum. Roboratio uteri & naturalium membrorum, hoc eſt iecoris & uentriculi. Ita enim ea nunc uocant.

Purgatio, ſi abundare uidentur craſſi & tenaces humores, nō antea facienda eſt, quàm attenuati fuerint & inciſi: ſin minus, ſaltem uiæ aperiendæ ſunt: ad quæ conferre uidentur ſequentes potiones: Decoctionis radicum aſſari factæ ſecundum artem uncias 4. ſyrup. de duabus ra. unc. 1. s. fac potionem depuratam & claram. Odoratam redde cum modico maceris. Sumpta ter hac potione dentur catapotia quæ recipiunt rhei barbarici electi, ſed non à cortice mundati, ʒ. s. agarici electi ℈. s. maceris gra. 6. cum uino odorifero fiant pilulæ 5. Catapotia hæc leuia deſcripſi, quoniā, ut audio, lubrici ſatis uentris eſt. Si tamen non plenè purgaſſe uiderentur, poſſent pluries repeti, aucto etiam, ſi opus uideretur, rheo barbarico & agarico.

Facta congrua euacuatione per uentrem, ad diſtractionem ueniendum, quæ uarijs ingenijs facienda eſt, adeò ut non ſolum diſtrahantur humores, ſed etiam uacuentur. *Diuerſio.* Vomitus utrunq; expleret, & ideo ſi non difficulter uomit, laudarem ut excitaretur cum facilibus, addendo tamen aliquid quod phlegma euacuaret, ut agarici decoctionem: quod tamen fieri nolo, niſi poſt aliquot dies à uentris purgatione. *Vomitus.*

Vrinæ quoq; prouocatio, aliquo modo deriuat, & aquoſitatem uacuat: nec uerenda eſt, quum à Galeno & Paulo maximè in hoc caſu commendetur, & ab Auicenna ipſo, qui nec Erythrodanum quidem, id eſt rubiam quam uocāt tinctorum, eſt ueritus. Ego autem, Dei ope, nonnullas mulieres per huiuſcemodi urinas mouentia curaui, quæ ex uſu adſtringenti quotidie ad peius labebantur. *Diuretica.* Diſtrahit quoque frictio, maximè ſuperiorum partium, quæ primo molli linteo, deinde aſpero facienda. Commendant etiam Galenus & Paulus poſt frictionem, unctionem ex melle cocto, qua & ego uſus ſum, addendo oleum, modo chamæmelinum, modo liliaceum. Proderit etiam diuerſionis gratia cucurbitulas apponere utriq; hypochondrio, uel ſub mammis, digitosq́;, qui minimo proximi ſunt, adeò alutis adſtringere, ut rubor cum dolore moueatur. Proderit & exercitiū, quo ſuperioribus partibus corporis motis, cæteræ quieſcant. Sanguinem quoque ex naribus prouocare ualde utile foret. *Frictio.*

Vacuationibus his, & diuerſionibus factis, ad loca ipſa ueniendum eſt uarijs ingenijs: balneo uidelicet uel ſeſſionibus, fomentis, unctionibus, tam extrinſecus adhibitis quàm iniectis: ſuffumigijs, peſſis, cataplaſmatibus, emplaſtris, ſacculis.

Balneum ex decoctione harum herbarum faciendum: Roſarum albarum, ſeminum earum, rubi ſummitatum uel florum ſi inueniri poſſunt: abſinthij florum & foliorum, chamæmeli, altheæ, alceæ, quam alij candelariam, alij herbam ungaricam uocant: matricariæ, plantaginis cum radicibus ana manip. 1. Coquantur hæc omnia in tribus partibus aquæ pluuialis, & quarta parte uini nigri ſtyptici, & herbis in ſolio manentibus fiat uel balneum uel ſeſſio bis in die. *Balneum.*

Vnctio uentris poſt balneum hoc modo paratur: Roſarum, matricariæ, S. lini ana unciam unam. Bulliant in libra una uini nigri ſtyptici, ad conſumptionem mediæ partis, & abiectis herbis addatur uino olei roſati ℥. 1. olei liliorum alborum ℥. 2. *Vnguentū pro uentre.*

bulliantq́ſimul in uaſe duplici,ad uini conſumptionem,& ipſo oleo uenter ab umbilico infrà inungatur, lanaq́ illota ſuperponatur,ſed aliquid etiam ipſius olei molli lana exceptum naturalibus ſub peſſi forma indatur. Ex eiſdem rebus emplaſtra fieri poſſunt,& ſacculi pleni,in uino & aqua calidis calefacti ſuperponi.

Suffumigia poſſunt fieri ex puluere roſarũ,macere & maſtiche eliquato ad congruam figuram compoſita.

Hepar & ſtomachum confortantia. Ad robur hepatis & ſtomachi multum conferre ſcio,ſi parum rhei barbarici maſticetur & deglutiatur.

Valebit & hæc cõfectio: Piſtaciorum electorum ℥.3. pulueris maceris, roſarum rubearum,cinamomi ana ʒ. 1. zuchari albiſſimi diſſoluti in aqua roſacea per balneum Mariæ uocatum,uel ad ſolem deſtillata quãtum ſufficit: fiat confectio iuxta modum conſuetum.

Proderit etiam aliquando myrobalanûm chebulam condîtam, puluere cinamomi inſperſam,mane comedere.Item nucem myriſticam,quam uocant moſchatam, condîtam. *Nux myriſtica.* Tum hoc aromatico puluere poteſt in ſuis eſcis uti: Roſarum rub.electarum,ſandalorum citrinorum ana ℥.1. cinamomi ℥.ſ. piperis albi,maceris ana ʒ. 1. zuchari optimi ad pondus omniũ. *Abſinthite uinum.* Vti uino abſinthite ualde utile puto.Quod ſi in parato forſan non inueniretur,ex tempore in hunc modum parabitur: Accipiantur molliores cauliculi abſinthij recentis,ſi inueniri poſſunt: ſi non,ſicci: digitisq́ aliqualiter intorqueantur,ſi recentes ſunt, ut uidelicet aptiores ſint ad uim tribuendam,& per horam ante cibum infundantur uino aromatite ſtomachico, ſtypſeosq́ alicuius participe:poſt horam,quãdo uidelicet bibendum erit, cum linteolo uinum coletur: & ſi nimis amarum uidebitur,cum alio ſimili,ſed non abſinthite, temperetur.

Regio quoque naturalium membrorum (medium illud ſpatium,quod eſt inter umbilicum & os ſtomachi) ſæpe foueatur uino & oleo,ita ut ſint uini odorati ſtyptici partes tres,olei omphacij, id eſt,facti ex oliuis immaturis partem 1. in quibus bullierint roſæ,abſinthium,& menta odorata.

Stomachicũ unguentũ Galeni. Vngi quoq́ poteſt unguento ſtomachico Galeni bene compoſito:quod tamen uix puto bene componi poſſe,quia uera Spica caremus. Et hæc quidem de membrorum naturalium roboratione dicta ſint.

Vterus ex dictis rebus,quas ad tumorem laudauimus, ſatis meo iudicio roborabitur. Si tamen amplior roboratio uideretur neceſſaria, foueri poterit ſpongijs uino madefactis,in quo folia myrti,menta, & roſæ bullierint,addita quinta parte aceti. Earundemq́ rerum fumus per os uteri recipiendus eſt. Et hæc quidem ſatis explere uidentur intentiones neceſſarias.

Verum libet præterea amplius nonnulla ſubtexere, (quoniam ægritudo ipſa multis ex cauſis quas ſilentio prætereo,difficilis eſt) prædictis intentionibus deſeruientia: inter quæ præcipuus uidetur hic ſyrupus: *Syrup.electus.* Rhei pontici ueri, ſi haberi poteſt,hoc eſt,ex Ponto portati ʒ. 1. uel ſi haberi non poteſt,loco eius rhei communis ʒ. ſ. turbit electi & mundi ʒ. ſ. myrob.cheb. ʒ. 1. roſarum,mentæ ſiccæ ana manip. 1. Fiat decoctio ſecũdum artem,& ex ea ſyrupus longus cum melle roſaceo,in quo dum coquetur,bulliant in linteolo raro cinamomi ʒ. ſ. ſandalorum & maceris ℈. 2. Hinc bibantur duæ, tres,uel ad ſummũ quatuor unciæ:leuiter enim purgabit,concoquet,roborabit. Interdum quoq́ utendum his pilulis: Rhei barbarici electi cum cortice ſuo ℈. 1. turbit electi & mundi ℈. 2. maceris,roſarum ana ℈. ſ. cum electuario de ſucco roſarum fiant pilulæ 15. ſumantur 5. uel 7. hora ante cibum.

Quoniam feſtinat nuncius,finem faciam,ſi unum addidero, quod uidelicet urgente dolore,& immoderato fluxu,adeò ut periculum uideatur, ne uires plus nimio proſternãtur,non eſt uerendus uſus Narcoticorum. *Narcotica.* Ego enim illorum beneficio

ficio quandam mulierem, ſimili morbo, ſed longe grauius uexatam, multos annos, præſeruaui. Inter reliqua autem eam compoſitionem ualde utilem inueni, quæ Sa zenea à Ioanne Meſue nuncupatur. Hæc ſunt quæ mihi in hoc breui tempore, alioqui & publicis lectionibus, & alijs negocijs occupato, occurrêre: in quibus benignum lectorem deſidero: quoniam nec mihi reuidendi, nedum amanuenſi reſcribendi tempus datum eſt. Si quid tamen offenderit excellentiſſimos doctores, qui hæc uiſuri ſunt, non dedignentur id mihi ſignificare, ut ego uel recantem, uel rationem oſtendam quæ me mouerit, quam breuitati ſtudens, prætermiſi. *Saxenea apud Meſuen.*

AT cum mihi ſit amplius nonnihil tẽporis condonatũ, addam nõnulla. Vſum aniſorum, albo ſaccharo coopertorum (ut fieri ſolet) commendo, addito ipſi ſaccharo modico maceris. Ad dolorem ſedandum & reſoluendum, mediocriterq; roborãdum, ſummè ualebit cataplaſma aluo appoſitum, ex radicibus liliorum alborum, uitellis ouorum, & oleo roſaceo omphacio. Ad idem, alijs non iuuantibus: Adeps coturnicis, ſi haberi poteſt, miſceatur cum oleo chamæmelino, & ℈. s. croci & opij addatur. Si haberi adeps ille nõ poteſt, loco eius ſumatur anſerinus.

Oua nuperrime nata adhuc calida, ſi ſorbeantur, mire conferunt: nec deſpiciatur remedium quia uulgatum. Et ſi quando fluxus urgebit, puluis pulchrorum corallorum rubrorũ ſupponatur. Ad dolorem ſedandum & reſoluẽdum: Oua, adeps anſeris, medulla cruris cerui, cum roſaceo ſoluantur, addaturq; parum croci, & cum lana illota bene molli inijciantur. Hinc eadem lana infuſa in uino & oleo, uel roſaceo, uel cotoneorum, uel myrtino, iuxta maiorem minorem ue adſtringendi neceſſitatem, inferiora omnia umbilico membra, & anteriora, poſterioraq; tegantur. In oleo ex glandibus expreſſo, magnam habeo fiduciam ad reſtringendum. Meliloton uerum, quod eſt ſertula campana, in bona ſapa coctum, additis quinque uitellis ouorum, in aceto uſq; ad duritiem coctis, roſaceo oleo diſſolutum confortat, dolorem ſedat, & reſoluit. *Oua recentia.* *Meliloton.*

IOANNIS MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER VNDECIMVS.

EPIST. I. Ioannes Manardus Ferrarienſis medicus, Ioan. B. Montano, eiuſdem artis profeſſori eminentiſs. S. D.

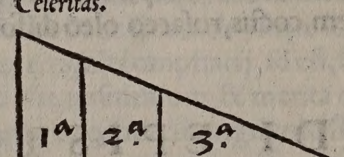
Exponitur caput 21. libri primi Galeni de differentijs pulſuum, iuxta antiquam translationem.

QVANQVAM ea in me minime agnoſco, quæ tu nimio forſitan amore ductus (malo enim hoc, quàm adulandi ſtudium in te ſuſpicari) mihi per tuas literas adſcribis: eam tamen mentem Dei Opt. Max. munere in me comperio, ut omnes iuuare, & amicis quidpiam in re præcipue literaria petentibus, ſemper cupiam ſatisfacere, atq; ijs præſertim, qui medicinalis ſcientiæ ſtudioſi, non barbarorum uerbis ueluti mancipia ſeruiunt, ſed rationi & experimẽto nixi, medicinæ decreta ex ipſis potius fontibus, quàm ex turbidis lacunis haurire deſiderant. In quorum numero cum te iampridem eſſe cognoſcam, quod petis, quantum per imbecillitatem meam licuerit, conabor abſoluere. Petis autem, ut ijs quæ à Galeno, uel à barbaro potius interprete, lib. 1. de diffe-

rentijs pulsuum,cap.in uulgata æditione 21. obscure scribũtur,lucem expositionis adijciam. Quod ut cõmodius exequi ualeam,primo de quibus pulsibus loquatur, ostendam:secũdo,primã quam subijcit figurã,describam:tertio,ad expositionẽ uerborũ me uertam,simulq; secundam figurã depingã. Vt igitur ad rem ipsam accedam,dico Galenũ cap. 17. agere incepisse de pulsibus in eo genere inæqualib. quod à motu sumitur:iuxta cuius motus considerationẽ dicimus aliquos pulsus ueloces, aliquos tardos,aliquos inter hos mediocres. Duasq; in eo statuisse differẽtias,unam quæ in unica arteriæ parte generationẽ habet,alteram quæ in pluribus. Primamq; in tres præterea alias secuisse:quoniã aliquãdo quiete media motus interciditur,aliquãdo nulla quidem quies interuenit,sed motus ipse non semper sibi parem habet celeritatem,aliquando motus qui finem accepisse uidebatur, iterum redit. De primo genere,hoc est,in quo motus cõtinuitas media quiete intercipitur, cap. egit 18: nouẽ in eo inueniens differẽtias. Secundũ,in quo nulla quies interuenit,sed diuersitas sola celeritatis & tarditatis,ulterius bifariã diuisit,quoniã aliqui regulam quandam seu uniformitatẽ in hac seruãt mutatione,alij irregulariter ac diuersimode motum uel intendunt,uel remittũt. De primis 19. cap. decernens,sex eorũ inuenit differentias. De secũdis agere cœpit cap. 20. sub nomine pulsuũ anomalam uersionẽ facientiũ. uersionẽ dicens,celeritatis mutationẽ,quæ à celeritate ad tarditatem,uel ecõtrario,uel à mediocritate ad utrumuis fit extremũ: quam uersionẽ illi pulsus irregularem facere dicũtur,qui non certo ordine uel intenduntur,uel remittuntur: sed cum,exempli gratia,primã partem æqualiter celerem habuerint,aliam tardam habebunt. Possunt autem facilioris doctrinæ gratia præcedentes,hoc est,qui regularem uersionem faciunt,hac triangulari figura ostendi:ubi quantum secunda pars à prima properando uel morando recedit,tantundem tertia uariat à secunda.

Prima figura.

Celeritas.

Tarditas.

Figura pulsuum regularem facientium mutationem,id est uniformitatem.

Secundi, hoc est,ij quos nunc declarare intendimus,qui uidelicet irregulariter uertuntur,per hanc ostenduntur:

Secunda.

Celeritas.

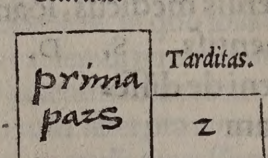
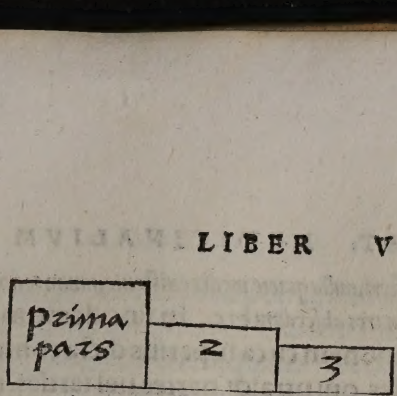

Figura pulsuum duas sensiles mutationes habentium.

In hoc secũdo genere quãdoq; duas, quãdoq; tres ostendi motus differẽtias dicit Galenus:quãdoq; etiã se quartæ imaginẽ deprehendisse:posseq; fortassis à quopiã, qui in hisce se diligẽter exercuerit,quartã illam manifeste cognosci: ea tamẽ in totũ prætermissa,de ijs se acturũ dicit,qui multoties & sibi,& ijs qui optime artẽ pulsuũ aggressi sunt,manifeste apparuerunt: in quibus uidelicet arteriæ motus,aut duas, aut tres sensiles differentias facit. Et addit,si duæ fuerint,sex fore complicationũ modos:si tres,quatuor & uiginti. Et hæc quidẽ est primæ particulæ huius uigesimiprimi capitis sentẽtia,quod male à præcedenti capite disiunctũ cum fuerit,obscuriorẽ Galeni mentẽ reddidit. Quam ut locupletius assequamur,sciendũ,per secũdam figurã superius descriptã cognosci eos pulsus qui duas sensiles differẽtias habẽt,diuiso uidelicet in duas partes toto arteriæ motu. Si quis uero cognoscere eos pulsus uoluerit,qui tres differẽtes ad sensum motiones habent,ad sequentẽ figurã respiciat.

Prima

Tertia:

Velox. Media. Tarda.

Figura pulsuum tres sensiles mutationes in eodem motu facientium.

In ea quippe intelliguntur tres in eadem motione differentiæ in uelocitate, sicuti per aliam figuram pulsus cognoscitur, qui duas tantummodo differẽtes habet motionis partes. Restat declarare, cur in primo genere sex tantum cõplicationes enumerentur, & in hoc secundo quatuor & uiginti: quum in primo nouem, in secundo septem & uiginti diuersitates contingant, sicuti sequentibus figuris ostenditur.

Prima figura continens omnes complicationes uelocis, tardi, ac commoderati pulsus, quotquot excogitari possunt, in duabus partibus diastoles, uel in duabus partibus systoles, in uno eodemq; pulsu.

	Prima pars.	Secunda.		Prima pars	Secunda.
1	Velox	Tarda	6	Tarda	Commoderata
2	Velox	Velox *inutilis proposito*	7	Cõmoderata	Tarda
3	Velox	Commoderata	8	Cõmoderata	Velox
4	Tarda	Tarda *inutilis proposito*	9	Cõmoderata	Cõmoderata *inutilis proposito.*
5	Tarda	Velox			

Nouem igitur sunt, nec plures, complicationum differentiæ, quas imaginari in hoc genere est possibile: quarum tamen sex sunt, quæ ad hoc genus uerè pertinẽt, quia ueram inæqualitatem habent, tribus ceu æqualibus reiectis, secũda uidelicet, quarta & nona. Illa enim tota uelox, hæc commoderata: sicuti quarta penitus tarda existit: atq; ut sequens est, æqualibus pulsibus, non inæqualibus cõnumerandæ. Si enim eũdem pulsum, ut ipse Galenus ait, nulla interueniẽte quiete bis posueris fieri, unũ & æqualem efficies pulsum. Ex his autẽ patet primæ partis huius uigesimiprimi capitis expositio, quæ ad eum usq; locum pertingit, ubi hæc uerba in antiqua æditione legũtur, *Homalis igitur in his tribus:* quæ quidẽ pars lucidioris expositionis gratia in tres particulas secari potest. Primo enim enumerãtur differentiæ quæ in his duobus generib. inueniri possunt: debetq; hæc pars cum præcedẽtibus hoc pacto coniungi: Verũ nũc de ijs agendũ, qui aperte & nobis, & ijs qui optime artẽ pulsuũ tractarunt, multoties apparuerũt: quãdo uidelicet motus arteriæ aut duas sensiles differẽtias, aut tres facit. Duabus igitur differẽtijs existẽtibus, sex erũt complicationes, quæ inter reliquas proxima iam figura recẽsitæ sunt: prima uidelicet, tertia, quinta, sexta, septima, & octaua. In tribus uero quatuor & uiginti, quas sicuti cõmemoratas priores per figurã aliã ostẽdemus, ubi Galeni omnia circa hãc primã dicta exposuerimus: q secũdo loco, in ea particula, cuius initiũ, *Cur utiq;*, causam reddit, quare cũ sint tres motus differẽtiæ, uelocitatis scilicet & tarditatis & cõmoderationis, quæ per binas motus partes multiplicatæ nouẽ cõstituũt diuersas inuicẽ cõplicationes, sex tantum in hoc genere differẽtias esse dixerit: claraq; est, ex his quæ sępius dicta sunt, huius particulæ sentẽtia. Si qua uero remanet in ea dubitatio, castigata istius æditionis litera remouebitur. Vbi enim legitur, *Cur utiq; unquã aut tribus,* lege, *Cur uero tribus.* Et ubi, *alterutro diuersorũ motuum,* lege, *utroq; differentiũ.* Illis autẽ uerbis, *si cognoueris eundem pulsum,* addendum, *quod,* & legẽdum, *Si cognoueris quod eundem pulsum.* Et ubi scribitur, *unũ homalum,* lege, *unum totum homalum.* Et ubi habetur, *tres ascendunt,* lege *abscedunt*: ut textus integer à fine capitis uigesimi, cum principio capitis uigesimiprimi cõnexus ita legatur, *Sed nunc de ijs agendum qui aperte & nobis & ijs qui optime artem pulsuum tractarunt, multoties apparuerunt: quando uidelicet motus arteriæ aut duas differentias, aut tres facit. Duabus igitur existentibus, sex erunt complicationes: in tribus uero uigintiquatuor. Cur uero tribus existentibus pulsibus, utroque differentium motuum, ueloci & tardo & commoderato, differentias dicimus ex dicta complicatione eorum non nouem, sed sex fieri, ita utique disces.*

Emendatus Galeni locus ueteris tradactionis.

Si cognoueris quod eundem pulsum deinceps bis supponens fieri, nulla quiete media existente, unum totum homalum operabere. Et secundum hoc ex nouem complicationibus tres abscedunt &c. In fine demum huius partis, eo loco, *Si uero & aliqua,* excludit dubitationem circa superius dicta contingentem. Dictum est enim eos pulsus esse æquales, qui utrasq; partes uel tardas, uel ueloces, uel commoderatas habent: uidetur enim inæqualitas quædam in his quoque intelligi posse, ut, si ambæ quidem partes celeres sint, sed una sit altera celerior. Prætermittendam autem esse nunc dicit hanc differentiam, ceu multam in se obscuritatem cōtinentem: partesq; huiuscemodi uarietatem habentes ueluti pariformes inuicem esse accipiendas, & pulsus ex his compositos tanquam ueré æquales, ab hoc genere segregandos. Et hæc quidem est Galeni mens, quam nonnullis locis castigatis, eruere non est difficile: nam ubi habetur *amplior est,* lege *ampliorem:* ubi *tribui, tribuet:* ubi *ut his eisdem, & fortaßis sibi paribus,* lege, *ut eiusdem & inuicem æqualibus.* Sic clara erunt quæcunq; à Galeno de primo hoc inæqualium pulsuū genere dicta sunt, in quo scilicet duas tantum diuersas partes cōsideramus. Alterū uero genus ex tribus differentibus partibus cōstans, bene intelligere nequimus, nisi ante oculos figurā, quam Galenus subijcit, posuerimus, quæ non solum in istis nostratibus exemplaribus, sed in plerisque etiam Græcis deest: simulq; nōnulla ante eam uerba, totum intellectum interturbantia, in uno tantum codice, hactenus apud ædes S. Ioannis & Pauli Venetijs inuenta, subijciam. hæc sunt: Similiter si tres supponens inuicem differentes motiones, in earum singula tres pulsus permutando complicueris, septem quidem & uiginti erunt omnes figuræ, quarum tamē tres æqualitatem incidere necesse est, ueluti sequenti figura manifestatur.

Figuræ pulsuum tres differentes partes in celeritate in eodem pulsu habentiū.

	1	Velox	Velox	Tardus
Inutilis.	2	Velox	Velox	Velox
	3	Velox	Velox	Commoderatus
	4	Velox	Tardus	Tardus
	5	Velox	Tardus	Velox
	6	Velox	Tardus	Commoderatus
	7	Velox	Commoderatus	Tardus
	8	Velox	Commoderatus	Velox
	9	Velox	Commoderatus	Commoderatus
	10	Tardus	Velox	Tardus
	11	Tardus	Velox	Velox
	12	Tardus	Velox	Commoderatus
Inutilis.	13	Tardus	Tardus	Tardus
	14	Tardus	Tardus	Velox
	15	Tardus	Tardus	Commoderatus
	16	Tardus	Commoderatus	Tardus
	17	Tardus	Commoderatus	Velox
	18	Tardus	Commoderatus	Commoderatus
	19	Commoderatus	Velox	Tardus
	20	Commoderatus	Velox	Velox
	21	Commoderatus	Velox	Commoderatus
	22	Commoderatus	Tardus	Tardus
	23	Commoderatus	Tardus	Velox
	24	Commoderatus	Tardus	Commoderatus
	25	Commoderatus	Commoderatus	Tardus
	26	Commoderatus	Commoderatus	Velox
Inutilis.	27	Commoderatus	Commoderatus	Commoderatus

Hac figu

Hac figura ante oculos poſita, facilia redduntur quæcunq; de ſecundo hoc inæqualium pulſuum genere à Galeno ſunt dicta. Conſtat enim tres ex uigintiſeptem hiſce pulſibus, uerè eſſe æquales: ſecundum uidelicet, quoniam tres partes ueloces habent: decimumtertium, qui tardas: ac uigeſimumſeptimum, qui commoderatas. Et propterea uerè à Galeno ſtatim ab initio huius capitis dictum eſſe, uigintiquatuor tantum eſſe huius inæqualis pulſus complicationes. Tres enim hi, non quia ad hoc genus pertineant, ſed ad explendas quaſcunque imaginari in eo genere complicationes poſſumus, in hac figura ſunt repoſiti. Liquet & illud, quod ſecũdo à Galeno in hac parte dictum eſt, duodecim ex huius ſecundæ figuræ pulſibus in primã figuram recidere, primum uidelicet, tertium, quartum, nonum, undecimum, decimumquartum, quintumdecimum, decimumoctauum, uigeſimum, uigeſimumſecundum, uigeſimumquintũ, uigeſimumſextum. Primus enim & quartus primam partem uelocem, aliam tardam habent, ſicuti primus primæ figuræ: in hoc inuicem differentes, quod primus uelocitatis, quartus tarditatis plus habet. Tertius & nonus huius figuræ, in tertium recidunt primæ, à uelocitate incipientes, & in commoderationem deſinentes. In hoc & ipſi inter ſe differentes, quod tertius plus uelocitatis quàm commoderationis habet. Nonus econtrario plus commoderationis quàm uelocitatis. Vndecimus & decimuſquartus, ad quintum primæ reducuntur: principium tardum, finem uelocem habentes: licet in undecimo uelocitas, in decimoquarto uincat tarditas. Ad ſextum primæ, decimuſquintus, & decimuſoctauus referuntur, à tarditate initiũ capientes, & in cõmoderationem deſinentes, ita tamen, ut in decimoquinto tarditas, in decimooctauo cõmoderatio dominetur. Cum ſeptimo cõcordant uigeſimuſſecundus & uigeſimuſquintus, ex cõmoderatione ad tarditatem tranſeuntes: ſed is quidem cõmoderationis, ille plus habet tarditatis. Demũ uigeſimus & uigeſimuſſextus huius configurationis, octauo primæ cõcordant, ex cõmoderata ad tardam motionẽ procedentes, uincente tamen in uigeſimo uelocitate, in uigeſimoſexto cõmoderatione. Hæc quidem eſt Gal. ſententia ad eam uſq; partem, cuius initiũ, Et fiet utiq; & hæreſis hic, uel ut habet alia litera, diæreſis: in qua Gal. diuerſas ait ac diſſidentes opiniones in hoc loco naſci poſſe, quibuſdam omnes in prima figura ſtatuendos pulſus putãtibus, qui duos tantũ motus in una diaſtole habent: alijs magnitudines attendendas dicẽtibus: & ſi æquales fiunt, in prima figura, ſi altera alteri duplex, in ſecunda collocantibus. Hanc opinionem ſi ſequuti fuerimus, duodecim nuper enumerati pulſus ad ſecũdam figurã pertinebunt, utpote alteram motionis ſpeciem ſemper geminam habentes. Nam primus (exempli cauſa) uelocitatem tarditati duplicẽ habet, ſicuti tertius cõmoderationi. Decem quoq; reliquos ſi cõſideraueris, unam alteri motionẽ duplicẽ habere cognoſces: & propterea iuxta hanc ſecũdam opinionẽ, ad ſecundam ſpectant figurã, qui aliam ſequẽdo opinionem, ad priorẽ pertinerent, cum duas tantũ habeant diuerſas motiones. Subdit deinde Galenus, ſe conaturũ fuiſſe ut hanc litem dirimeret, ſi magnum inde lucrũ ſe conſequuturũ in arte putaret: ſed ſatis eſſe hoc tantum ſtatuere, quod modo altera motionũ per maiorẽ fit, quàm reliqua dimenſionẽ, modo utræq; æqualiter ſe habent. Hoc enim ſi quis tãdiu memoria tenuerit, donec diſcat quid earũ ſingula apta ſit demonſtrare, in utram maluerit figurã duodecim cõnumeratos pulſus reponat.

Demum in ultima huius partis portiũcula, manifeſtum eſſe dicit, reliqua duodecim huius ſecundæ figuræ genera, quæ in totũ ſunt inæqualia, nullam cum primæ figuræ pulſibus habere cõmunicationem: hiſq; hanc ipſam inæqualitatẽ, quæ in tribus uidelicet attẽditur unius motionis partibus, manifeſte adſcribi: illis uero qui primæ figuræ cõmunicant, non uerè: & ſunt à primo ſecundum ordinẽ numerando quintus, ſextus, ſeptimus, octauus, decimus, duodecimus, decimuſſextus, decimuſſeptimus, decimuſnonus, uigeſimuſprimus, uigeſimuſtertius, uigeſimuſquartus.

Dicuntur autem duodecim hi pulſus ſecundum tres differentias habere inæqualitatem,non quidem quod tres illas motiones ſpecie diuerſas habeant: hoc enim tantum ſex eorum conuenit: ſexto, qui primam uelocem,ſecundam tardam,tertiam habet commoderatam. Septimo,qui primam uelocem, ſecundam cõmoderatam, & tertiam tardam. Duodecimo, qui primam tardam, ſecundam uelocem,tertiam commoderatam. Et decimoſeptimo,qui primam tardam, ſecundam commoderatam,tertiam uelocem. Et decimonono,qui primam cõmoderatam, ſecundam uelocem,tertiam tardam. Ac uigeſimotertio,qui primam commoderatam,ſecundam uelocem,& tertiam tardam habet. Sed uel quia omnes diuerſas habent, ſicuti ſex nunc enumerata genera: uel ſi duæ extremæ motiones ſunt ſimiles, per intermediam ab eis diuerſam dirimũtur,ita ut in una diaſtole tres animaduertere peculiares diuerſas motiones liceat:quod ſex reliqua genera percurrenti facile cõſtabit,ſcilicet quintum,octauum,decimum,decimumſextũ, uigeſimumprimũ, uigeſimumquartum. Quintus enim licet primam & tertiam partem ueloces habeat, prima tamen à tertia per ſecũdam,quæ tarda eſt,dirimitur: & octaui, prima & tertia ueloces,per mediam commoderatam diſtinguuntur: & decimi,extrema tarda,media uelocitate ſegregantur: ſicuti decimiſexti tarditates,cõmoderatione: & uigeſimiprimi commoderationes,uelocitate: & uigeſimiquarti, tarditate. Quoduis igitur horum generum cõſideranti liquidò patet, quod ſi à prima motione incipias,tres ſemper differentes motiones annotabis.Et hæc quidem eſt earum capitis huius partium expoſitio,quæ aliquam obſcuritatem ob barbaram interpretationem habent. Nam quæ ſequuntur,ubi de pulſibus agitur,qui dicroti, non diſcreti,ut habet communis lectio,ab Archigene uocati ſunt,ſatis clara uidentur. In quibus tamen ſi quid fortè te dubitare cõtigerit,idq; mihi ſignificaueris,conabor quantum tenues uires meæ poterunt,omnem tibi ſcrupulum eximere. Vale, &,quod facis,medicinam à fontibus, non à turbidis riuis haurias. Epiſtolæ meæ medicinales quas ſub prælo, & annotationes in Meſuen,quas ſub incude habeo, me in reſpondendo fecerunt tardiorem.

Ferrariæ, IX. Februarij. M. D. XXII.

EPIST. II. pro D. N. Regien. inflatione lubricitateq; uentris,appetitus deiectione,& concumbendi impotentia laborante.

Qvatuor ſunt de quibus conqueritur præſtantiſſimus hic uir: quod cibum non appetit,quod inflationem uenti inſtar in uentriculo & inteſtinis ſentit,quod uentrem nimis lubricũ habet,quod ad uenerea impotens ferè eſt. Quæ licet tam uehementia non ſint, ut debitas,ciuilesq;,ac conſuetas auferant actiones, atq; (ut ſequens eſt) neq; morbi propriè dici,neq; ſymptomata morborum poſſint:quia tamen nõnihil impedimento nunc ſunt, & uerendum ne procedente ætate (agit enim annum 44.) in peius ruant,deterioremq; aliquã inferant moleſtiam:ideo conſilium petit ad cauenda futura,& amouẽda præſentia. Cuius uoto ſatisfacturi aliqua neceſſaria præfabimur, quibus nõ animaduerſis nec præſeruatio,nec curatio rectè fieri poſſet. Affectus hi,licet uarij ſint,unam tamen habuerũt,ſicut ipſe narrat,præincipientẽ cauſam,immodicum uidelicet & intempeſtiuum uenereorum uſum: quo ferè per quinquennium perſeuerante,non ſolum genitalia,ſed & naturalia membra magnam imbecillitatem cõtraxere: euacuatis enim multis per frequentiores cõcubitus ſpiritibus, genitalia membra laſſa, & ueluti flaccida,laxataq; adeò remanſere,ut non ſolum ad

Intempeſtiuæ Veneris incõmoda.

ſuperflua

ſuperflua opera, ſed & ad ea quæ huic ætati congruerent, ſint inualida. Ex eadem cauſa, concurrente etiam temporis importunitate (ferè enim pleno ſtomacho concumbebat) ipſa naturalia membra, uẽtriculus & hepar, reddita ſunt debilia, & propterea deminuto in eis calore inflatio gignitur: appetitus cibi proſtratus eſt: & retentoria facultas non perfectè ſuo fungens officio, excrementa uentris liquidiora exire permittit. Naturalium autem horum membrorum impedimenta impotentiam illam coëundi fouent: ſiquidem prima ac ſecunda cõcoctione non debite perfecta, tertia non ita perfici poteſt, ut poſtquam reliqua corporis membra, quæ, ut ipſe narrat, fortia ſunt, ſuam alimenti portionem acceperunt, tantũ ſuperſit alimenti, quod ad multiplicandum ſemen ſufficiat: atq; hoc pacto ad impotentiam concumbendi, præter genitalium imbecillitatem, ſeminis quoq; defectus concurrit, qui ex naturalium membrorum debilitate quodam modo dependet. Vt igitur quæ agenda ſunt rectè inueſtigemus, conſiderandum eſt hanc concumbendi impotentiam ſymptoma quoddam exiſtere, actionem uidelicet deminutam, à mala temperatura, frigida & ſicca, genitalium pendentem. Ex defectu enim ſpirituũ, & ultimi alimenti, quod in ſemen uertendum eſſet, membra illa diu exinanita frigiditatem & ſiccitatem contraxerunt ultra eam quam naturaliter habebant. Alterum autem horum, id eſt defectus ſeminis, à naturalibus membris pendet, ſicuti ſuperius demonſtratum eſt. A quibus alĳ quoq; affectus in principio recitati originem trahunt: uentris enim lubricitas, quæ & ipſa ſymptoma eſt, malam uentriculi temperaturã & inteſtinorum ſequitur frigidam & humidam, quæ nunc fouetur à materia pituitoſa, ex mala concoctione facta. In quam etiam alia affectio, id eſt inflatio illa referenda eſt: quæ ſi læderet manifeſte operationes, morbus eſſet in receptaculo, uel in numero. In uacuitatibus enim uentriculi & inteſtinorum adeſt res, quæ adeſſe nõ deberet. Pendent ergo quoquomodo uniuerſa hæc à mala naturalium membrorũ temperatura impenſius frigida, & minus (plus tamen quàm deceret) humida. Non negarim tamen & atram bilem in liene, & circa hypochondria, imò in uniuerſo ſanguine abundantem, tum natura, tum ex accidenti (reſtricto ſanguinis atri per ani uenas fluxu, qui euenire olim conſueuerat) ſua frigiditate malam temperaturam frigidam, & inflationis generationem adiuuare, ſicuti ſiccando humiditatem quadantenus remittit.

Erit igitur prima intentio, & à qua inchoandum, euacuatio pituitæ, & atræ bilis in toto corpore, & præcipue circa naturalia membra repertæ. Secunda, malæ temperaturæ, factæ per ſua contraria, calida ſcilicet & modice ſicca, remotio. Tertia, inflationis in naturalibus membris abundantis diſſolutio. Quarta, naturalium membrorum, ut ſuo melius deinceps fungantur officio, roboratio. Sed hæc ad præſeruationem potius, quàm ad curationem ſpectat: ſicuti & uictus ratio, quam ſtatuere quintam poſſumus intentionem. Sexta, factam in membris genitalibus coërcebit intemperiem, & ex ea pendentem imbecillitatem. *Intentiones curatiuæ.*

Quæuis autem harum intentionum ita explenda eſt, ut ad alias interim quoque oculus habeatur. Nam (ut à prima exordiamur) per ea medicamenta abundans materia uacuabitur, quæ nõ ſolum purgent, ſed & malæ temperaturæ aduerſentur, naturalia membra roborent, & inflationem diſſoluant: quæ tametſi diuerſa eſſe poſſint, & ex his quæ parata apud officinas ſemper ſunt, & ex his quæ de integro componi poſſunt, nonnulla tamen à me deſcribentur, quæ noſtro propoſito melius conducere uidentur.

Prima ſunt catapotia, quæ habẽt, agarici præparati ʒ. 2. rhei barbari ʒ. 1. lapidis Armenici toties loti ut nec odorem, nec ſaporem amplius in aqua dimittat, & demũ ter quoq; abluti cum aqua roſ. gr. 16. cinamomi electi, piperis longi, maſtiches, ſpicæ nardi electæ ana ℈. 1. aloës bene ex uino Cretico lotæ quantũ omnium reliquorum pondus: reformentur cum eodem uino, deglutiãturq; drachmæ pondere, uel *Catharticum atræ bilis.*

mane,uel per horam unam ante leuem cœnam.

Conducent & hæc: ℈.2. pulueris hieræ picræ Galeni;quam simplicem uocant, cum elota aloë,Galeni,non Mesue modo compositæ:& ℈.1. agarici præparati cum uino Cretensi commixta, additis granis duobus lapidis Armenici, ut superius docuimus,loti. Aut ex eiusdem hieræ ℈.2. & ℈.1. pilularum aggregatiuarum Ioannis Mesue. Quod si amaritudinem non abhorreret,prodesset summopere puluis, qui haberet hieræ,ut superius diximus paratæ ℈.2. senæ,turbiti ana ℈.s. zingiberis ℈.s. sacchari ʒ.2. qui cum uino,uel iure pulli gallinacei bibi posset. Tempore autem medio inter unam & aliam purgationem,mane ubi surrexit, & bene se concoxisse cœnam sentit, sorbeat absq; aliquo liquore syrupi de corticibus citri unciã, cum dimidio tanto oxymelitis simplicis. Mixtura enim hæc concoctionem adiuuabit,crassitiemq; ac tenacitatem humorũ auferens,eos uacuationi reddet aptiores.

Expleta prima hac intentione,quo pacto secunda explenda sit, breuiter docet Galenus, & eundem sequutus Paulus: optima frigidæ & humidæ temperaturæ aiens auxilia,acria omnia,id est, quæ acuta uulgò dicũtur;quibus miscenda ea quæ adstringunt absq; manifesta infrigidatione. Ex proportione illis respondere oportere,quæcunq; extrorsum adhibentur. Scire autem uelim medicos,si qui fortè hæc

Auicēnæ caput male inscriptū.

nostra legerint,caput 25. Auicennæ,male in uulgatis codicibus inscribi,de cura malitiæ complexionis frigidæ & humidæ in stomacho: siquidem non antè ageret de compositis,quàm de simplicibus distemperantijs.Inscribendum autem esse illud caput,de cura imbecillitatis uentris secundum Empiricos, & secundum Quintum. Respondent enim quæ ab initio capitis scribuntur,capiti quarto, iuxta græcam diuisionem,libri septimi Therapeutices Galeni. Ea autem,quorum principium, Illa uero &c.respondent curationi,qua utebatur Quintus, ex eodem capite à Galeno accepta. Innitentes igitur Galeno,non Auicēnæ,dicimus,ad remouendam distemperantiam frigidam & humidam,post binam uel ternam purgationem, utendum puluere facto ex duabus partibus piperis longi, & parte una Maceris (uulgò Macem uocant) & æquali cinamomi. Optimumq; præsidium esse, paucissimũ potũ uini antiqui uehemẽter calidi,in quo si absinthij coma per aliquod tempus maduerit,longe erit præstantius. Et mulsum confectũ ex duobus sextarijs uini antiqui potẽtis,cui adsit austeritas in gustu, unoq; electi mellis: quæ tandiu simul bulliant, quoad fermè dimidium uini sit consumptum,terq; per sacculum excoletur in quo 20. pars pro uini portione sit pulueris ex piperis longi partibus duabus, cinamomi parte una,gariophyllorum parte media. Extrorsum autem ab ore uentriculi usque ad umbilicum inungendum cerato,quod habet olei de Spica odoriferi,olei de Mastiche ana unc.pulueris gariophyllorum,maceris, sandalorum citrinorum ana ʒ. s. ceræ albæ,& aceti rosati parum. Et hæc dicta sint de secunda intentione.

Tertia,hoc est,inflationis dissolutio,si ex his quæ suprà docuimus,non plenè absoluta fuerit (euacuata enim materia,& mala amota temperatura, auctoq; calore, uerisimile est inflationẽ cessare) sed reliquiæ aliquæ adhuc supersint,utendum medicamẽto,quod Diatrionpipereon dicitur,non uulgari illo quidem,quod Mesuen sequuti communiter præparant,sed eo, quod quarto Salubrium libro Galenus do-

Gal. Diatrionpipereon.

cet. Habet autem id trium piperum singulorum partes 25. anisiq;, thymi,& gingiberis partes 4. quæ optimo melli, & exactissime despumato commiscentur. Datur autem sæpius in die, ante & post cibum. Proderit & oleo antiquo uentrem ungere,cui octaua castorei pars sit adiecta.

His peractis si non tantum roboris naturalibus membris acquisitum fuerit,ut cibum appetere,tandiuq; retinere ualeant,donec concoctus planè sit, nec uentris lubricitas remiserit,indendum maius robur eis est,quod quarta pollicebatur intẽtio. Vtendum igitur rheo barbarico scrupuli pondere, ipsum sicut est masticatũ uacuo

stomacho

ſtomacho deglutiendo, addendáque cerato paulò ſuperius deſcripto, media uncia olei cotoneorum.

Cuncta autem quæ diximus irrita erunt, niſi congrua uictus ratio coniungatur. Vitanda igitur mali ſucci alimenta, & ad concoquendum difficilia. Longior uero fuerim, ſi ſingula hæc enumerauero, alioqui non ſolum medicis, ſed cuiuis etiam ciuiliter educato ferè cognita. At ſi nonnulla ſelegero ex omnibus, noſtro propoſito magis congruentia, breuitati ſimul & utilitati melius conſulam.

Alimenta probatiſsima.

Ex carnibus igitur præcipue ſunt, turdi, perdices, turtures, phaſiani, auiculæ, lepores, capreoli: poſt has gallinæ, & columborum uel ſyluestrium, uel in turribus nutritorum pulli, uituli, uerueces, hœdi. Ex granis, oryzæ, & lentes, prima abiecta aqua: chondrus, id eſt far, hordeum. Ex fructibus, pira, & cotonea, auellanæ, piſtacia, uuæ paſſæ. Paſſas uuas cum dico, non eas ſolum intelligo, quæ ex Corintho feruntur exiguis acinis, quas Romanias uulgò nominant, quia & eodem nomine Peloponneſi partem appellant, ubi Corinthus eſt: ſed ubicunq; paratas, ſi pingues, ſi cum auſteritate quadam dulces, ſi tenuis corticis ſint: tales enim & per ſe laudantur, & propoſito noſtro plus quàm reliquæ conducunt. Mâla, quæcunque ad hyemem reſeruata adſtringentia aliquo modo in guſtu ſentiuntur: oliuæ, & cappares. Ex oleribus, menta, origanum, intybum, præcipue ſylueſtre, aſparagi. Ex piſcibus, parui, fontini, petrini, non tenaces, non multum pingues. Ex uinis, flaua, odorata cum quadam auſteritate, uel amaritudine. Omitto multa non ſolum ad cibos, potusq; ſpectantia, ſed ad aërem, ſomnum, exercitiũ, ac reliqua quæ non naturalia uocant, ueluti omnibus nota: & ad ultimũ, hoc eſt, genitalium membrorum roborationem accedo.

Vuæ paſſæ: Corinthiæ uuæ.

Quanquam enim his actis, quæ ſuperius dicta ſunt, ſperandum eſt malam temperaturam genitalium deperituram, atq; ipſa debitum robur conſequutura: nonnulla tamen ſubijcientur huic rei idonea, nõ omnibus cognita: fruſtra enim ea ſcribuntur, quæ cuiuis ſunt manifeſta. Horum aliqua per os ſumenda, aliqua extrorſum admouenda. Ex primis aliqua ſimplicia, aliqua compoſita. Inter ſimplicia hæc maxime conueniunt: Radix, quæ ab Arabibus ſecacul, uulgò geniculam, uel genichellam, alij ſigillum ſanctæ Mariæ, alij, quod folia eius ſimilia fraxino ſint, fraxinellam uocãt: ego polygonaton à Dioſcoride uocatam puto. Lingua auis: hanc reponit Auic. lib. 3. inter medullas, lib. autem 2. plantam arbitratur: foliorum enim eius, & corticis medicinas ſcribit. Serapion arborem eſſe dicit ſimilem arbori Dirdar, id eſt Vlmo, quam & arborem Cimicum uocant, corrupto tamen & hic nomine: culicibus enim, non cimicibus ſimilia ſunt, quæ in Vlmi ueſicis inueniuntur animalia. In fraxino tamen, non in ulmo, inuenitur res, quæ Lingua auis nunc dicitur: de qua nulla mentio apud antiquos, nedum ut facere ad Venerem ſcribatur. Linguam quidem anſeris laudat in hac re Plin. lib. 30. unde fortè deriuari potuit, quod de auis lingua Arabes ſcripſerunt. Scolymi radix, Cardum Auic. uocat lib. 3. Harſuſum lib. 2. Articoccum uulgò, uolentes (ut arbitror) dicere Alcoccalon, uoci coccalon, quæ pineam ſignificat, articulum Arabum more addentes. Xyphij ſuperior radix in uino. Eſt autem Xyphion Græcis, nobis Gladiolus, in aruis naſcens, folio ad gladij ſpeciem acuto, à quo & nomen accepit: binas radices habens, ſuperiorem, quæ & craſſior: inferiorem, quæ tenuior & ueluti arida eſt. Et hæc de ſimplicibus.

Venerem excitantia.

Vlmus.

Linguæ auis nulla apud antiquos mentio.

Scolymus.

Xyphion. Gladiolus.

Compoſitionum apud recentiores & antiquos magna eſt copia: inter quas ego hanc elegi, ceu non ſolum ad concubitum, ſed ad robur membrorum omnium, inflationisq; in prima concoctione genitæ diſſolutionem optime facientem. Recipit autem radicum eius ſatyrij, quod triplici tantum folio conſtat, lilio ſimili, niſi minus eſſet: granorum pini, radicum paſtinacæ ana partes 20. zingiberis, ſeminis aniſi, &

erucæ ana partes 10. caudarũ ſcinci, cinamomi, ſeminis bulbi ana partes 4. moſchi quintam partem unius partis, mellis electi & deſpumati quantum ſatis ſit: radices in melle coquantur, caudæ, bulbi, & ſemina bene cum melle contrita addantur, & ubi ab igne hæc ſubmoueris, reliqua in puluerem redacta ſuperadde, cunctaqꝫ exactiſſime commiſce, & in uitreo uaſe reconde, utereqꝫ mane & ueſperi.

Multa quoqꝫ à medicis ſcribũtur extrorſum ad hunc uſum admouenda, in quibus cauendum, ne nimis exiccent: id autem conſequemur, ſi aliqua humectantia commiſcuerimus, ueluti ſeſaminum, aut amygdalinum oleum, uel etiam commune ex bene maturis oliuis paratum.

Miſceantur igitur amygdalinum oleum, & quod ex Saliunca præparatũ de Spica uocant æquis portionibus, & pudenda, & quæ circunſtant partes inungantur.

Aut amygdalino oleo ſtyracis quarta pars, & benzoi decima adijciatur. Vel ex oleo ſeminũ cucurbitæ, cui pyrethri octaua pars, & uigeſima moſchi ſit adiecta.

Laudat Paulus Aegineta oleum cui parum radicis narciſſi, uel pyrethri, uel coccignidij, aut ſtaphidos agriæ, aut ſeminis urticæ ſit adiunctum. Hæc igitur ſunt præſidia, quibus ſpero iuſto uigori præſtantiſſimũ hunc uirum reſtituendum, Deo optimo adiuuante, cui decus & honor.

Ferrariæ, VIII. Calend. Septembres. M. D. XXIX.

EPIST. III. Ioannes Manardus P. Nicolao Caſtellanio philoſopho & medico inſigni, de Citri ſemine.

Aliud ex alio negociũ in cauſa fuit, ut hactenus literis tuis non reſponderim, gratiſſimis mihi quidem & deſideratiſſimis, ut ab amico proficiſcentibus, de quo iandiu nihil intellexeram. Sed quarum auxerit gratiam, quod ex his cognoui, te non in eorum medicorũ numero eſſe, qui tantum barbaris fauent autoribus, ut nihil illis ſapiat, niſi quod barbariem oboleat, & putidas illas literas in quibus ab adoleſcentia nutriti ſunt, & in quibus conſenuerunt. Tantum autem uideo te ab his abhorrere, & in contrariam abijſſe ſententiam, ut meæ tibi placuerint epiſtolæ, alioqui parum dignæ, ut à tam emunctæ naris uiro, qualem te ſemper cognoui, legãtur, nedum probẽtur. Vel ex hoc uno igitur puto eas tibi placuiſſe, quod poſthabita multorum autoritate, libere ueritatem ſequũtur, etſi ſemper fortaſſis non aſſequãtur. Tantum autem uideo eas tibi placuiſſe, ut ad augendum earum numerum, petas ut diſcordiam ſubmoueam Auicennæ in Citri ſemine, quod lib. 2. ſuæ medicinæ, calidum, in cõmentario de uirib. cordis, frigidum, & in tertio quidem ordine, facit. Quod quidem onus his libenter dimitterem, qui illum ſibi in idolum erexere. Apud enim me non tanti eſt, ut in eo multas, hac etiam apertiores, non cognoſcam repugnantias: nec in diuerſis modo libris, quales ſunt quos tu adducis, ſed in uno eodemqꝫ libro, eademqꝫ libri parte, ſicuti quadam ad Pactum Mantuanũ medicum epiſtola, in Populo arbore olim demonſtrauimus, de qua quater eodem libro, hoc eſt, lib. ſuæ medicinæ 2. ſcripſit, & ſemper diuerſa. Vt tamen tibi morem geram, dabo operam, ut ipſum, ſi fieri poteſt, à contradictione in hoc uindicem. Theophraſtus, ut quantum poſſum alte exordiar, lib. 4. de hiſtoria plantarum, ſub nomine mâli Perſicæ & Medicæ, arborem deſcribit, Adrachnes folio, aculeatam, poma ferentem odorata quæ non mandantur. Citra autem ferentẽ intellexerit, an uocata Arantia, ſciri certe non poteſt: quia proceritatis arboris non meminit, quæ his magna, illis ita deeſt, ut arbuſta potius uideri poſſint quàm iuſtæ arbores. Sed nec figuram pomo dedit, quæ in Arantio orbicularis, in Citro oblonga eſt. Virgilius in Georgicis ſub Medicæ arboris nomine,

Auicennam ſecum pugnare in Citri ſemine.

ferentem

ferentem Arantia deſcripſiſſe abſq; dubio uidetur, cum libro ſecundo canit:

Media fert triſtes ſuccos, tardumq; ſaporem
Felicis mâli, quo non præſentius ullum
Pocula ſi quando ſæuæ infecere nouercæ
Miſcueruntq; herbas & non innoxia uerba,
Auxilium uenit, ac membris agit atra uenena.
Ipſa ingens arbos, faciemq; ſimillima lauro,
Et ſi non alium late iactaret odorem,
Laurus erat, folijs haud ullis labentia uentis,
Flos apprime tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & ſenibus medicantur anhelis.

Hæc ille. At Dioſcorides eodem nomine uſus, non eandem rem cum Virgilio, hoc eſt Arantium, ſed Citrum intellexit, mâlum eius oblongũ eſſe dicens, rugoſum, colore auri, & cum grauitate odoratum. Galenus quum arborem malum Medicam appellet, fructum nõ malum Medicũ, ſed Citrion uocari ab omnibus ſcribit: id dubio procul intelligens, quod Dioſcorides: carnem quippe edi dicit ſicuti corticem: quod de Arantio intelligi nequaquã poteſt, carnem uel non habente, uel ſi habet, non talem ut mandi per ſe poſſit. Serapion, Dioſcoridis & Galeni uerba afferens, nõ de alia re ſe loquutum oſtendit, quàm de qua illi. Quod & pariter dicendum de Auicenna, in 2. ſuæ medicinæ lib. de Citro eadem ſcribente quæ Dioſcorides, Galenus, & Serapion. Vnus igitur hic erit tuendi Auicẽnam modus, ut de Citro Dioſcoridis & Galeni, in 2. ſuæ medicinæ lib. eum loquutum dicamus: in commentario de uiribus cordis de Arantio. [*Prima cõtradictionis ſolutio.*] Sed quia Arantiũ in lib. 1. in tractatu de urinis, & lib. 5. uocauit Citrangulum, & ſemen quoq; ipſius Arantij æque amarum ſentimus ſicuti Citri, quod eſt caloris argumentum, ideo hæc tibi fortè non ſatisfaciet reſponſio. Et propterea alia uia inuenienda eſt, qua hanc ſubmoueamus repugnantiam. Dicamus igitur, Galenum [*Altera ſolutio.*] ſequentes, quod quum duplicem in hoc, ſicuti ferè in cuiuſuis alterius fructus ſemine, inueniamus partẽ, unam quidem extrinſecus quæ ueluti cortex eſt & tegmen, aliam interiorem ueluti nucleum: de hac in commentario de uiribus cordis, de alia in 2. medicinæ lib. loquutum Auicennam. Hanc, ne fortè ficta à nobis credatur, in Citri ſemine diuerſarum partium conſiderationem, facit Galenus lib. 7. de ſimplicibus medicamentis: ab initio enim capitis in quo agit de malo Medica, in ſemine (per ſemen totum id, ut arbitror, intelligens, quod carnem & nucleum interiacet) dominari dicit acidam qualitatem ac ſiccandi uim, adeò ut in tertio ſit ordine ſiccantium & infrigidantiũ. Prope finem autem capitis, nucleum, qui eſt uerum ſemen, amarum dicit, ſiccareq; & diſcutere in ſecũdo ordine. His igitur duobus modis uel altero eorum tueri quis Auicennianus ſuum magiſtrum poterit, ne ſibi repugnare in Citri ſemine uideatur. Quomodo autem ueritati eodem capite non repugnauerit, defendant alij. Ego loca monſtrabo, ubi à ueritate uideri poteſt deuiaſſe. [*Auicẽnæ lapſus in toto Citro.*] Corticem Citri calidum eſſe ait in primo ordine, ſiccum in fine ſecundi: quum Galenus ſiccum abſolute in ſecundo, nec calidum, ſed uel commoderatum dicat, uel parum infra temperamentum. In alia contrarietate, carnem calidam dicit, quam Galenus & Paulus frigidam. Sed neq; in ſemine Galeno penitus concordat: facit enim calidum in primo, & ſiccum in ſecundo: dicente Galeno, quod diſcutit & ſiccat in ſecundo. Decoctum eius ſuauem oris odorem, & corpus pingue reddere: quorum poſtremum nec à Græcis, nec à Serapione ſcribitur, & omnem excedit rationem. Acidam eius partem eſſe bonum nutrimentum gutturi & pulmoni: quorũ utrunque rationi, alterum contrarium eſt etiam Serapioni, nocere pulmoni affirmanti. Eandem ſedare mulierum infirmitatem, obſcuro ſanè ſenſu, & ſi de menſibus intelligatur, ut locus ille requirit, à Dioſcoridis ſentẽtia alieno, qui edi à mulieribus dicit,

πρὸς τὴν κίσσαν, id eſt, faſtidia quæ ipſis prægnantibus ſuperueniunt: quarum Ariſtoteles quoque meminit, libro de animalium hiſtoria ſeptimo. Cogitent qui Auicennam colunt, quomodo his reſpondeant: ſciantq́ non temere in toto ſecundo libro inueniri caput, in quo non ſimilia his, & longe etiam maiora errata diligens lector ualeat inuenire. Tu uero perge ut cœpiſti, & pluris ſit tibi ueritas, quàm multorum quantumuis magni nominis, multis ſeculis præſcripta autoritas. Vale.

Ex Ferraria, XV. Calend. Martias. M. D. XXIII.

EPIST. IIII. Ioan. Manard. Hieronymo Caranzono medico inſigni, de libyſtico, cordumeno, cardamomo, coralina.

Liguſticum. Libyſticum.

EX tribus quatuor'ue quæ à me petis doctiſs. paritérq; amiciſſime Hieronyme, uix unum eſt in quo tibi, neſcio etiam an plenè, poſſim ſatisfacere. Verum enim Liguſticum, ſeu (ut Galenus uocat) Libyſticum, uix ſemel conſpexi, neq; tunc quidem ſatis certe. Semen enim ſolum mihi monſtratũ eſt, cui quidem ea omnia quadrabant, quæ à Dioſcoride ſcribuntur: erat quippe nigrum, oblongum, odoratum, acre, & fœniculi figura. Sed quia neque folia, neq; radicem uidi, affirmare certò non auſim Liguſticum fuiſſe. Vulgarem uero hanc herbam, quam pro Liguſtico paſſim herbarij oſtendunt, apij ſemper ſpeciem putaui. Sed cum ad certũ eam caput referre laboro, mutare ſententiam cogor, atque ad ſecundam potius Dauci ſpeciem redigere: uerum & hoc non abſque formidine, donec partes eius omnes exacte fuerim contemplatus, quod tempeſtas anni nunc non patitur.

Vulgare Liguſticũ uel ad Apiũ uel ad Daucum redigendũ.

Cordumeni. Cardamomum.

Cordumeni ſeu Carui agreſte à Serapione uocatum, non eſt ambiguum id eſſe quod Græci & Latini Cardamomum uocant. Reſpondent enim quæ eo capite à Serapione dicũtur ex Dioſcoridis ſententia, his quæ Dioſcorides ipſe de Cardamomo ſcripſit, non abſque tamen multis erroribus, quorum nonnullos afferre non ab re putaui, non tui cauſa, quem norim ex eorum numero non eſſe, qui hiſce Arabibus medicis adeò afficiuntur, ut non aliunde medicinam haurire uelint, quàm ex illorum turbidis lacubus: ſed propter hos ipſos, ſi qui fortè tales in Academia ueſtra reperirentur. Atque ut multa mittam quæ in electione peccauit, atque alia nonnulla leuiora, in medicinis pro Lato uerme Aſcarides ſcripſit, quum ſint hi minimi uermes, & infimo inteſtino hærentes: Latus adeò magnus, ut tota ferè interior inteſtinorum membrana, in eum uerſa uideatur, ut quadam ad Pactum epiſtola olim aperuimus. Vbi etiam Dioſcorides miſceri dicit ad unguenta ſpiſſanda: Serapion oculorum uertit collyria. A primo errore nec Auicenna immunis fuit, ſub eadem Cordumeni uoce de Cardamomo ſcribens, pro Lato uidelicet uerme, Aſcaridem ponens. Quid uero uterque per Cardamomum intellexerit, bonus erit uates qui diuinauerit. Nullum ſiquidem in eo cap. græcum autorem affert Serapion: quod magno indicio eſt, eſſe medicinã nouam, antiquis medicis incognitam. Duplex uero quum faciant, maius ſcilicet & minus, in maiore deſcribendo parum inter ſe ſunt concordes: habere enim cortices & capita ſicuti roſa dicit Serapion, & eſſe grana maiora Nabacho, & alia in ſe granula claudere pulueruIenta, odorata, pinguia, & anguloſa, ſapore acria, & adſtringentia. Auicenna, maius Cardamomum nigrum, ciceris magnitudine, album intra ſe granũ habens. Verum in uiribus quoq; diſcrepant. Calidum enim & ſiccum in tertio ordine ſcribit Auicenna, Serapion in primo. atque in alijs nonnullis differunt, ut uel ex hoc diſci poſſit, quàm parum tutò multi ſe ægrotantes barbaris autoribus committant. Auget hunc errorem, quod tria ſemina paſſim norunt officinæ, non figura tantum, ſed & uiribus differentia, quæ pro

Errores aliquot Serapionis.

Cardamomum Arabũ antiquis medicis incognitum.

Arabũ diſſenſio in maiore Cardamomo.

Barbaris medicinæ autoribus ſe cõmittere periculoſum.

quæ pro Cardamomo uenditant: quorum nullum, uel ad Græcorum Cardamomum, uel ad barbarorũ Cordumenon referri poteſt, ſed nec ad horum Cardamomum. Omnia autem quæ Cardamomi nomen uulgò nunc habent, & ea omnia quæ à Serapione & Auicenna ſub eodem Cardamomi nomine traduntur, eſſe ab antiquorum Cardamomo diuerſa, uel ex hoc conſtare poteſt, quod nullum eorum uel ſcribitur, uel ad guſtum ſentitur, amaritudinis particeps, quam Dioſcorides ſuo adſcripſit. Hæc ſunt quæ de Cardamomis peregrinis omnino, & propterea parum notis rebus, diſcere hactenus potui. Ad Coralinam iam accedo. *Semina quæ pro Cardamomo circũferuntur, id non eſſe.*

Coralina, à Coralij ſimilitudine, dum utrunque in aqua eſt, nomen accipiens, & quæ à trigintaquinque ferè annis hactenus ad eijciendos è uentre uermes magni uſus eſſe cœpit, à Dioſcoride, ni fallor, Bryon Thalaſſion, hoc eſt Muſcus marinus, dicta eſt. His enim uerbis Bryon deſcribit libro quarto, capite nonageſimo: Bryon Thalaſſion naſcitur in lapidibus & teſtis in mari, capilloſa, tenuis, abſque caule. quæ omnia Coralinæ uocatæ, natalibus & effigie ita quadrant, ut nulli rei alteri magis. Bryi autem, ſeu Muſci nomen, ſi quis iam ſiccam intuetur, cõgruentiſſime attributum ei cognoſcet. Effigie enim & colore Muſci, ſupra arbores quaſdam naſcentis, conſpicitur. Duo tamen ſunt quæ huic ſententiæ aduerſari uidentur: unum, quod in Hermolai uiri doctiſſimi interpretatione lactucæ folijs maritimũ hoc Bryon pingitur: alterum, quod nulla interficiendi uel educendi uermes uis ab autore ullo uel græco uel barbaro ei attribuitur. Verum ad primum dicimus, Hermolaum nimis hoc loco, ſicut in alijs pleriſq; Plinio credentem, non quod in Dioſcoride, ſed quod in Plinio legerat Bryo adſcripſiſſe. Sic enim ille ſcripſit libro uigeſimoſexto Naturalis hiſtoriæ, capite octauo: Bryon marina herba, ſine dubitatione lactucæ folijs ſimilis, rugoſa, ueluti cõtracta, ſine caule, ab ima radice exeuntibus folijs: naſcitur in ſcopulis maxime, teſtiſq; terra comprehenſis. Diſcordia autem hæc inde nata uidetur, quod Plinius uel in Dioſcoride (ſi eum ſequutus eſt, ut multi credunt) uel in alio autore græco, non trichodes, quod capilli ſimilitudinem oſtendit, ſed tridacodes, quod lactucæ, legebat. Nec ego in hac parte Marcello conſenſerim, putanti aliud eſſe Bryon de quo Plinius, ab eo de quo Dioſcorides agit: ita enim concordant medicinæ, & præter folia ferè reliqua, quæ uterque ſcripſit, ut credi non debeat, diuerſas ab eis res eodem nomine comprehenſas. At ſi Plinius & Dioſcorides Bryo ſuo peculiarem aduerſus uermes uim, qualem in Coralina cognoſcimus, non attribuerunt: non propterea putandum, aliud eſſe eorum Bryon ab hac noſtra Coralina. Siquidem nec medicinarum ſingulas uires agnouerunt antiqui, nec quaſcunque nouerunt, ſcriptis mandauere. Adde quod nec Bryon ubicunque natum, æqualem habet in hoc efficaciam: ſed certis quibuſdam Italiæ locis hoc expiſcantur pharmacopolæ, quod ſub Coralinæ nomine plebi uenditant. Hæc ſunt quæ ad tua quæſita nunc occurrerũt: quæ licet putarem acri tuo ingenio non plenè ſatisfactura, malui tamen ea, quàm me abs te culpari. Vale. *Coralina, Bryõ Thalaſſion eſt.*

Ex Ferraria, VI. Februarij, M. D. XXIII.

EPIST. V. ad Andream Turrinum medicum reſponſio ad nonnulla quæſita.

Redditæ mihi hodie fuerunt literæ tuæ: quibus quantum per aduerſam ualetudinem licuit, exigente celeritatẽ nuncio, breuiſſime reſpondeo. Paulus duo capita ſcribit: alterum, cui titulus, De ſuperflua mulierum purgatione: ſecundum, De muliebri fluxu: in quo ſic ſcribit ad literam: Fluxus eſt rheumatiſmus uteri, quo totum corpus expurgatur. Tale autem eſt id quod uacuatur, quale eſt id quod abundat: rubrum quidem *Fluxus muliebris.*

» ut ἰχὼρ, id est, sanies quædam sanguinis, album uero à phlegmate factum: aliud pallidum, à bile factum amara, aliud aquosum. Si sanguis purus ceu secta uena feratur, attendendum diligenter ne corrosio adsit in utero. Cognoscitur fluxus, quoniam continue loca ex uersicoloribus humiditatibus madescunt: quæ autem laborat mulier decolorata est, non appetit, non bene nutritur, & in ambulando difficulter spirat, tumescentes habet oculos, atque quandoque dolet, quandoque non, modo cum ulcere, modo sine eo, & aliquãdo cum phlegmone, uel cum sorde, uel pure. De curatione uero sic scribit: Quoniam hæc passio humida est, subueniendum est uniuerso corpori cum his quæ absque manifesto calore exiccant. Vtendum igitur frictione totius corporis, atque unctione ex melle cocto, dandaq; diuretica pharmaca, sicuti aqua in qua est coctum asarum & apium: totúmque corpus per uentrem uacuandum. Et hæc quidem sunt quæ scribit Paulus, additq; multa ad adstringendum idonea, & ad dolorem sedandum, necnon quibus in interpollationibus utendum: quæ ideo non scripsi, quod ea tibi cognita esse iudicaui. Aliud igitur potius aggredior, quod & maiori eget perscrutatione: an uidelicet omne quod urinam prouocat, menstrua quoq; prouocet: & si ita est, quomodo asarum & apium in casu nostro conuenient, quum menstrua prouocent. Manifestum certe mihi uidetur ex Galeni sententia, licet non omnia quæ urinas mouent, menstruas quoq; purgationes moueant, multa tamen esse quæ utrunq; faciant, inter quæ asarum & apium connumerari à Galeno euidentissimum est: siquidem loco per te allato, inter medicinas quæ menstruas purgationes in totum detentas prouocant, Asarũ reposuit cum Sauina uidelicet, Meo, Iride, Calaminthe, Pulegio, Dictamno, Costo, Casia, Amomo, Cinamomo. Apium uero idem posse, scripsit idem Galen. lib. 8. de simplici medicina, in hunc modum: Apium adeò calidum est, ut urinas & menstrua moueat. Nec obstat, mea quidem sentẽtia, id quod dicis ex Galeni sententia, esse aliquas medicinas quæ singulares sunt, ex hoc nomine, quod uidelicet ita prouocant urinam, ut nõ menstrua, & lac: & quod sunt calidæ & siccæ, quum ea quæ prouocant menstrua, sint calida & humida. Non enim ita dixisse uidetur Galenus, sed hoc modo: Quæcunq; calefaciũt & exiccant moderatè, ad lactis generationem sunt utilia: quæ uero plus calefaciunt, non tamen uehementer exiccant, mensium lationibus sunt idonea: urinas autem & ambo hæc prouocant: & præter hæc nihil minus quæcunq; calefaciunt & exiccant, quæ propterea eximie uretica uocantur, non quia sola urinam moueant, sed quod solam absq; mensibus & lacte. Non igitur negat Galenus medicinas menstrua prouocantes esse uel actu uel potentia siccas, sed non adeò siccas esse ut illas, quæ per excessum quendam ureticæ nominantur: alioquin sibi ipse manifeste repugnaret, quum & Costum, & Casiam, & Cinamomum prouocare menstrua dixerit, quæ potentia sicca sunt, & nõ nisi actu quoque sicca ex orientalibus locis ad nos afferuntur. Neq; hoc Galeni dictum de ureticis ita ad uiuum resecandum est, ut credamus nõ posse inueniri medicinam, quæ simul & uehementer exiccet, & menses prouocet: quum ipsemet lib. 6. Sauinam inter fortiter exiccantia cõnumeret: quam tamen in educendis mensibus nulli medicinæ postponit, adeoq; ureticam facit, ut sanguinem per urinam educat: nam ad menstrua prouocanda non tantum uehementia siccitatis obest, quantum tenuitas partium prodest: quæ etiam facit ut Casia in tertio ordine sicca, & Cinamomũ, (cui parem nihil æque, hoc est, in tertio saltem calidum, exiccandi uim habet) menstrua uehementer educant. Si quid igitur est quod urinam solum mouere possit & non menstrua, calidum id esse oportet, & uehementer siccum, nec tenuium partium. Asarum autem & Apium non esse inter hæc enumeranda, uerba ipsa Galeni apertissime monstrant, utrunque (ut suprà ostensum est) inter prouocantia menses reponentis. Vnde cogimur dicere, non propterea hæc in casu nostro esse uerenda, quod

Marginal notes: *Fluxus muliebrem curantia.* — *An diuretica omnia menstrua prouocent.* — *Menstrua prouocantia.* — *Apium.* — *Lac generantia.* — *Sauina.*

quod menstrua prouocent: siquidem maius ex his iuuamentum consequemur in eo quod urinas mouent, quàm sit nocumentũ, quod ex prouocatione illa consequi possumus, quod certe uel nullum est, uel ualde exiguum: quoniam malæ illæ humiditates in utero & toto corpore retentæ (ut præter rationem experientia quoq; ipsa docet) magna ferunt nocumenta. Doctrinam igitur Galeni sequentes, primo materias peccantes proprio medicamine purgabimus, quod aquosos humores per uentrem educat: deinde Asari & Apij decoctum dabimus, quod humiditates ipsas ad uterũ fluentes ad ureticas uenas traducens per urinam purgabit: & si quæ erũt in utero congregatæ, uel adhuc ad eum fluxerint, leniter per os ipsum uteri emundabit: deinde rursus per inferiorem uentrem purgantes simul & uacuabimus, & diuertemus: postea frictionibus & unctione eadem perficiemus: demumq; ad adstringentia, nisi per hæc finem optatum fuerimus consequuti, pergemus: ita enim procedit Paulus: & enumeratis multis adstringere ualentibus, subdit, & quæ in utero sanguinem manante dicta sunt, quæ non sunt multũ fortia. Huic autem procedendi modo Auicenna quoque consentire uidetur cap. 23. cui titulum facit, De cursu matricis: quod quidem caput, capiti Pauli superius adducto corresp̃odet, adiectis tantummodo pauculis, quæ ad fluxum seminis spectant. In hoc tamen à Paulo differt, quod per iniecta uterum emundat & adstringit, non per epota, quod alio capite, hoc est quarto, effecerat: cuius titulus esse debet huiusmodi, De cura fluxus sanguinis: & in fine eius de cura patientis fluxum ex aquositate sanguinis. Incipit autem hanc curam his uerbis: Et reiteremus distinctionem curæ fluxus sanguinis facti propter tenuitatem & aquositatem eius. Dixit autem reiteremus, quoniam supra eodem capite dixerat de eo his uerbis: Et si causa eius fuerit aquositas, & prouocatio eius scilicet per urinam, & retractio eius ad cutem supple, erit eius curatio, & detur in potu de gummi Arabico, & Tragacantho, facta uidelicet diuersione & uacuatione per urinam & sudorem. Quam curam ueluti cõcisius positam, rursus repetit in ea parte, Dico ergo: interpositoq; uno remedio ad ulcera, ponit curam aliquorum una & eadem uia procedentium in cuiusque fluxus muliebris curatione, siue ab aquositate, siue ab alia proueniret causa: quæ cura constabat ex prouocatione, adstrictione, confortatione per uices facta: cuius ipse iudicium faciens in fine capitis eam in plerisque laudat: fieri tamen ait quandoque fluxum sanguinis ex alijs causis, non ex tenuitate & aquositate, quæ cogunt uti à pure stypticis puris. Distinctiorem autem doctrinam nobis reliquisset Auicenna, si, quemadmodum Paulus facit, seruasset penitus distincta capita de superflua menstruorũ purgatione, & de cursu seu fluxu uteri, quæ ita differunt secũdum Paulum, ut in illo de superfluente menstruo, hoc est singulo quoque mense facta sanguinis uacuatione: in hoc de assiduo uel sanguinis, uel alterius huiusmodi humiditatis fluxu agatur. Hæc sunt quæ mihi, alioqui podagra afflicto, & nuncij celeritate, ne dicam importunitate pene oppresso, ex tempore occurrerunt: ut uenia dignum uideri debeat, si quid peccatum est.

LARVM MEDICINALIVM LIBER DVODECIMVS.

EPIST. I. Ioannes Manardus Ferrarienſis medicus, Vincentio Caprili medico, de cochleari, & acetabulo.

QVVM apud Cælium, uirum ſicuti doctrina, ita liberalitate atque omni uirtutum genere nemini ſecundum, forte epularemur, interq; alia menſæ inſtrumenta, argẽtea cochlearia apponerẽtur: tu ne aſymbolus penitus in cõuiuio uidereris, in quo præter epulas, quas Cælius ipſe ſemper lautiſſimas conuiuis præbet, ſolet quiſq; cõuiuarum ſelectum aliquid in literis proponere, quæſtionem nobis in cochlearis menſura mouiſti, parem oxybapho eius faciens capacitatem. Quod cum Cælius minime probaret, atq; ego minimo minus, tu expletis epulis & pleriſq; alijs diſputationibus inter cõuiuas agitatis, demumq; allato Pierij Valeriani, cuius honorandi gratia cõueneramus, de myſterijs antiquis libro, magnaq; cum uoluptate & laude multis eius capitib. à nobis auſcultatis, quaſi cõcoquere eruiliam quam cum cochleari hauſeras, nõ poſſes, domum reuerſus, tumultuariã epiſtolam ad Cælium adornaſti, in qua tuam de cochleari ſententiam conaris adſtruere: melius certe horas illas collocaturus, ſi quæ ultro citroq; in utiliore argumẽto dicta fuerãt, annotaſſes. Sed fit neſcio quomodo, ut errare quiſq; malit, nouumq; errorẽ antiquo addere, quàm deprehẽſus monituſq; reſipiſcere, & alijs rectius ſentientibus cedere. In hac epiſtola poſt procœmiũ, primo ex Plinij autoritate acetabuli menſurã, quod idem oxybapho eſt, heminæ quartam partem capere ais, hoc eſt drachmas 15. Addis præterea, acetabulum idem eſſe Latinis, quod Græcis eſt cotyledon, multaſq; ac diuerſas ſignificationes habere. Cotylã quoq; in Græcorũ conuiuijs menſurã fuiſſe, cuius apud religioſos quoſdam adhuc extent ueſtigia: Romanos uero ea uſos ad intinctus, & ab aceto uocaſſe acetabulum: cuius forma eſſet parua, rotũda, ſenſim in cõcauitatem deſinens, ut in cochlearis figura cernitur. Ab hac figura herbam quandam uocatam, quia folia habet acetabuli figura: & acetabula in piſce polypo, & apud Galenum uteri cotyledones, partes eſſe concauas, in quibus fœtus hæret, & oſſium cauitates. Addis præterea, id quod potiſſimum urgere ais, modum medicinarum, quod Thymelæa datur pondere acetabuli, ſimiliter & Thlaſpi, item Epithymum & Tithymallus, quod non fieret ſi magna menſura eſſet acetabulum. Hæc ſunt (ni fallor) tuæ diſputationis capita. In quibus quantũ à ſcopo cadas, nemo non uidet, qui uel primum pedem in primis diſciplinis promouerit. Problema diſputandum erat, an cochlear & acetabulum eſſent idem. Cuius problematis partem affirmatiuã adſerere nemo poteſt, niſi oſtendat utroq; nomine eandem rem ſignificari. Quũ enim, Ariſtotele teſte, Idem tribus præcipue modis dicatur, genere ſcilicet, ſpecie & numero, nec de primis duobus modis eſſet diſputatio: nullus enim negabat & utraq; eſſe uaſcula, & in uſum menſarũ uenire: ſed de tertio tantum, an ſcilicet idem numero, erat cõtrouerſia. Eadem autem numero ſunt (ait idem Ariſtoteles) quorum nomina quidem plura, res uero ſignificata eadem. Tuum igitur erat probare, per acetabuli & cochlearis nomina eandem menſurã ſignificari: quod non facis: ſed cochleari in totum depoſito, acetabulum tantũ amplecteris, atq; ita pro arbitrio uerſas, ut inter acetabula cotylam quoq; reponas. Quod certe apte nunquam fiet, niſi pluribus acetabulis obruatur: quadruplo enim maius uas eſt quàm acetabulũ cotyla, iuxta bonos autores, quũ ſit eadem cũ hemina. Oportuit autẽ te, ſepoſita aliquãdo cotyla & acetabulo, cochleari manum

Marginal notes: *Pierij Valeriani liber de myſterijs antiquis.* — *Cotyledones.* — *Idem tribus modis dici.* — *Eadẽ numero.* — *Cotyla.* — *Hemina.*

manum admouere, nobisq; oſtendere eius capacitatẽ eſſe cum acetabulo parem: quod quum tota epiſtola non facias, fruſtra te in acetabulo & cotyla laboraſſe aperte oſtendis: Hermolai enim autoritas, licet uiri noſtro ſeculo doctiſſimi, non tanti momenti eſt, ut Galeno, Paulo, Plinio, Africano, Priſciano, uel Remnio, alijſq; antiquioribus, qui diuerſa ea uaſcula putauerũt, anteponenda ſit. Alioqui neq; corollarium, imò neq; ipſe ſub eius nomine uulgatus Dioſcorides, doctrinamq; & grauitatem Hermolai mihi ubiq; redolent. Nam ut alia nunc mittam, quis tantam hallucinationem in Hermolao alioqui oculatiſſimo admittat, ut cochleare ab acetabulo diſcernere non ualuerit? præſertim quum aliquando Plinium ſequutus, cochleare ligulam interpretatus ſit, ſicuti capite de Pytiuſa. Sed Hermolai autoritate in præſentia omiſſa, ad ea quæ tu urgere potiſſimum dicis, conuertamur. quæ tamen tantum abſunt ut urgeant, ut nec rem quidem uel de longinquo attingant, ſed maximo ab ea abſint interuallo. Nihil enim aliud probant, etiam ſi quicquid petunt, concedatur, quàm acetabuli menſuram non eſſe magnam. Sed quæſo mi Vincenti, nonne in Ariſtotele puer legiſti, magnum & paruũ de numero eorum eſſe quæ ad aliquid referuntur? milijq; granum, quanquam reliquorum cerealium comparatione paruum dicatur, alteri tamen ſui generis grano collatum, magnũ dici poſſe? Atq; econtrario, montem paruum dici, qui ſit myriade modiorum maximi milij longe maior? Dicimus igitur, acetabulum, modio, ſextario, medimno, cado, & ipſi quoque cotylæ, alijſq; maioribus menſuris comparatum, paruum & eſſe & dici. Cochleari uero quãtumuis magno, maius longe, ſexcupla ſcilicet & decima proportione. Eſt enim acetabulum, etiam temet ex Plinij autoritate teſte, quarta pars heminæ, quæ ſecundum omnes autores idem eſt cum cotyla: quare fit ut cotyla una quatuor ſupra ſexaginta contineat magna cochlearia. Vide igitur in quem labyrinthum te Marcellus coniecerit, à quo ferè ad uerbum bonam tuæ epiſtolæ partem excripſiſti. A quo errore nec ipſe immunis eſt, ſi id quod tu, de acetabulo ſenſit & cotyla. Quod ego tamen credere non auſim, de homine tantæ lectionis & eruditionis: nec eius uerba hoc aperte monſtrant, quæ ſunt: » Cotyledon facta eſt à cotyla Græcorum in poculis & conuiuio uini menſura & uaſculo. Et paulò infrà: » Quoties autem ſeruata eiuſdem uaſculi forma in alium transferebatur uſum, oxybaphum uocabatur. Quæ Marcelli uerba ad formam figuram'ue potius ſpectare, quàm ad capedinem uidentur: ſicuti prima uerba ad uocis potius deriuationem, quàm eiuſdem rei ſignificatum pertinere. Quemadmodum & id quod de poculis fictilibus, quibus in paupertate & cœnobijs (ut ipſe ait) utuntur. Si enim uaſcula fictilia quibus in cœnobijs utuntur, antiquis cotylis eſſent ambitu & continentia æqualia, ſicut iuuenibus & robuſtis fortè commoda, ita ſenibus & tremulis ualde eſſent incommoda, ut quæ utraq; etiam manu, ut mos eſt iſti hominum generi pocula amplecti, uix poſſent labris admouere. Sed ſiue magna ſit, ſiue exigua acetabuli menſura, non poteſt certe minor eſſe quàm drachmarum quindecim, ſi Plinio ſtandum eſt, quem tuis copijs ueluti ducem præmiſiſti. Si igitur Thymelæa (ut dicis) eſt de maxime ſoluentibus uentrem, quis audeat ex ea, quocunq; nomine, acetabuli uel cochlearis uocetur, quindecim drachmas ſemel dare? Dicere igitur oportet, uel locum illum in Dioſcoride deprauatũ eſſe, uel folia Thymelææ, quæ Cneorũ uſq; ad Theophraſti tempora uocabantur, non eſſe inter fortiſſima purgatoria numeranda. Ego primæ parti potius acceſſerim, ut qui norim Mezereon nunc uocatũ, corrupta ſcilicet uoce à Cneoro, adeò uehemẽter purgare, ut nedum acetabulum, quod iuxta omnes bonos autores cyathum unũ ſemis capit, hoc eſt, heminæ quartam partem, ſed uix cochleare paruum, id eſt, triobolum, quod minimum eſt omnium menſurarum, forti uiro audeam exhibere. Locum igitur deprauatum omnino puto, quod etiam ductus ipſe uerborum oſtendit, orationiſq; interruptus ordo;

Magnũ & paruum dici ad aliquid.

Acetabulum.

Mezereon.

Dioſcoridis locus deprauatus. primo enim plurali numero, folia nominat, ubi docet, ἀφαιρεῖν γὰρ αὐτοῖς ἶνας. deinde ſingulari, καθαίρει δὲ. & paulò poſt, ἄγον, & ποιεῖ, & μιχθέν. deinde redit ad plurale, λεῖα, ἀναληφθέντα. Auget autem cauſam huius ſuſpicionis, monſtratq́ quodam pacto uiam intelligendi hunc locum, ultimo æditus Dioſcoridis codex, in quo legitur, ὑποπλασσόμενον ὅσον ὀξυβάφου πλῆθος. quaſi uelit Dioſcor. non bibi acetabuli menſura, ſed emplaſtri modo apponi: in quem modum nec maior etiam acetabulo quantitas uerenda. Et hæc quidem de Thymelæa, licet præter rem, non tamen ab re dicta ſint. Thlaſpi & Epithymum nihil moror, in illo enim Galenum, cui refragari nemo audet, in hoc Meſuen, cui multi credunt, habeo ſuffragantes. Horum poſterior uiginti drachmas eius præbet: alioqui experientia ipſa docet, Epithymũ non eſſe inter uehementia medicamina cenſendum. *Epithymum.* Argumentum uero quo probas acetabulum uideri quatuor drachmis minus, optime refellit Cælius, in literaria palæſtra athleta inuictus. Maior difficultas eſt in Tithymallo, ſi tamen ea uera ſunt, quæ tu de eo ex Dioſcoridis ſententia ſcripſiſti. Equidem quum omnia quæ ille de ſeptem Tithymalli generibus ſcripſit, diligenter perlegerim, de nullo legi, quod folia eius acetabuli integri menſura præberet: ſed de primo tantum uocato Caracia, quod dimidiati. Excerpta autem ut puto à te ea uerba ſunt ex cap. de Peplo, de quo mihi me mirum dari acetabulum, quum & opſonijs ad aluum molliendam teſte Plinio inſpergatur, quod certo indicio eſt non eſſe ualde medicatum. Videmus etiam ruſticos, oleris modo ſupra duo acetabula folia Anabuli, & utriuſque Sambuci eſitare, atque ὀρθοστάδην, ut Hippocratis & Galeni uerbo utar, nec propter hoc à conſuetis negocijs laboribusq́ ceſſare. Ecce igitur, ut quæ tu maxime urgere putabas, nullo ferè negocio cecidere. Supereſt, ſi cauillatoris notam, quam nobis uelle inurere in calce tuæ epiſtolæ uideris, delere uoluero, ut ſcilicet melioribus quàm tui fuerint, teſtibus probem, oxybaphum acetabulum'ue maius eſſe cochleari: quæ certe res adeò in propatulo eſt, ut pudeat in ea tempus conterere. Vtar autem, quia cum medico ago, medicorum tantum teſtimonio. Verum quia intelligi non poteſt, an oxybaphum apud antiquos medicos idem ſit cochleari, niſi utriuſque menſura recte à nobis inueſtigetur: ideo utrunque medicorum teſtimonio metiri conabor. Oxybaphum tuipſe definiſti eſſe drachmarum quindecim. Si ergo probauero tantæ capacitatis non eſſe cochleare, teipſo opinor iudice uictoria à nobis ſtabit, etiam me non monſtrante certam cochlearis menſuram. Incipiens igitur à Dioſcoride ceu antiquiore, oſtendam ex eius dictis, cochleare non poſſe drachmas quindecim capere. *Aloës doſis.* Primus locus ſit, cap. de Aloë, ubi dicit cochlearia duo ſoluere uentrem, & ſtomachum purgare. Inſanior autem ſit Oreſte, qui triginta drachmas aloës, uel elephanto ad ciendam aluum dederit. Hoc argumento aperte monſtratur, cochleare non eſſe oxybaphi capacitate. Sed audi aliud, quo eius minimam menſuram agnoſcas. Paulò poſt ea uerba addit idem Dioſcorides, drachmas tres aloës perfecte purgare. Ex his manifeſte colligitur, drachmas tres plus eſſe quàm duo cochlearia: duo ſiquidem cochlearia ſoluunt uentrem, & ſtomachum tantum purgant: drachmæ tres perfecte purgant. Sequitur igitur ut cochleare minus capiat apud Dioſcoridem quàm ſeſquidrachmam. Sed audi & Plinium de eadem aloë loquentem libro
» 27. cap. quarto: Datur, inquit, ad ſtomachi diſſolutionem in duobus cyathis aquæ
» tepidæ uel frigidæ, cochlearis menſura, bis ter'ue in die ex interuallis, ut res exigit.
» Purgationis etiam cauſa plurimum tribus drachmis. Ex his Plinij uerbis ſequitur, quod cochlearis capacitas minor ſit quàm integræ drachmæ: quando tria cochlearia non tantum poſſunt apud eum, quantum tres drachmæ. *Cochlearis capacitas.* Idem alio teſtimonio Dioſcoridis probatur capite de Pityuſa, purgationis gratia dantis foliorum tres drachmas, radicis duas, ſeminis unam, ſucci uero cochlearium. Succum enim eſſe in hiſce plantis potentiorem ſemine, docet in lib. de ſimplicib. medicamẽtis Galenus.

Notum

Notum quoque & illud eſt, quod quanto res potentior, tanto eius exhibenda portio minor. Quod ſi datur ſeminis drachma, & ſucci cochleare, ſequitur plus eſſe drachmam quàm cochleare. Scillæ quoq; aſſæ, octuplo ſalis commixtæ, dat idem Dioſcorides duo cochlearia ad aluum emolliendam. Sed per Deum rogo, quiſnam fuerit, uel Dacus uel Geta, qui eius miſcellæ triginta drachmas poſſit eſitare? Aut eius quæ ſalis ſex cyathos, & ſcammonij drachmas uiginti recipit, deuorare drachmas quinq; ſupra quadraginta? quum tamen perfectam deſideranti purgationem, tria eius cochlearia dari Dioſcor. præcipiat. Sed præterea quis adeò temerarius ſit medicus, qui ſtruthij, id eſt radiculæ, in quarto ordine calidæ, drachmas quindecim audeat exhibere, cuius tamē idem Dioſcorides præbet cochleare? Liquet igitur apud Dioſcoridem exiguam eſſe cochlearis capacitatem, uixq; conferendam, nedum æquandam acetabulo. Idem oſtendamus Galeni teſtimonio. Is lib. 11. de ſimplicib. medicamentis, dari iubet caſtorei cochleare: quod neutiquam facere, niſi exiguam & ipſe putaſſet eius capacitatem. Lib. uero 7. curatiuæ methodi, ubi mediocriter cupimus euacuare, hieræ duo parua exhibet cochlearia: quando ad ſummum & plurimum, duo magna: minimam doſin eſſe dicens paruum cochleare. Quæ palàm oſtendunt, & duplicem eſſe cochlearis menſuram, & utranque acetabuli comparatione exiguam, præſertim quum acetabulum maius putauerit quàm Plinius. Siquidem lib. 6. de medicinis cōpoſitis ſecundum genera, quum tres cotylas diſtinguat, unam ſcilicet nouem, aliam 16. & tertiam 12. unciarum (quam heminam Italicam uocat lib. 4. de tuenda ualetudine) nullum acetabulum minus facere poteſt quàm uiginti drachmarum: ſi (ut omnes affirmant) acetabula quatuor heminam uel cotylam complent. Sed age aliorum quoq; teſtimonio medicorum, certam utriuſque inueſtigemus capacitatem. Eſt apud me antiquus codex Lazari, re & cognomine Bonamici, & utraque lingua eruditiſſimi, in quo multa habentur ad medicinam pertinentia, atq; inter reliqua medicinalis Dioſcoridis materia: cui adnectitur commentariolum ſub eiuſdem Dioſcoridis nomine, de menſuris & ponderibus inſcriptum. In hoc ita de oxybapho ſcribitur: Oxybaphum, quod eſt quarta pars cotylæ, capit uncias binas ſemis. De cochleario uero hoc modo: Cochlearium grammata habet tria. Gramma autem, ipſomet teſte, ualet obolos duos: oboliq; ſex apud omnes autores drachmam faciunt. Quare iuxta hunc ſcriptorem cochlearium continebit drachmam unam, quæ erit uigeſima pars oxybaphi, & octuageſima cotylæ, quod de magno cochleari intelligere oportet. Apud Paulum uero Aeginetam ita legimus: Oxybaphum habet cyathum unum ſemis: cyathus chemas paruas, ſeu myſtra parua duo. Myſtrum autem hoc paruum, licet Paulus nō definiat, eſt unius unciæ. Quare ſecundum Paulum oxybaphum continebit uncias tres: & hæc quidem eſt communis ſententia: ſicuti & quod cotyla capiat libram integram, & paruum cochleare tres obolos, magnum ſex. Vides igitur mi Vincenti quàm malo fundo innixa fuerit tua de cochleari & acetabulo præpropera ſententia, quam'ue noſtra ſolida & bene fulta. Nolim tamen te quaſi abſterritū, terga omnino uel manus dare, ſed à prælio quidem te optarim, non tamen à bello ſemel nobiſcum inito, ceſſare, quin potius redintegrata acie nos in alio campo minus paratos aggredi. Ex mutuo enim hoc congreſſu ueritas plerunque eruitur.

Cotylæ ſpecies tres.

» *Oxybaphū.* » » »

» *Cyathus.*

» *Myſtrum.*

Vale.

Ex ædibus noſtris, XV. Calend. Quintiles.

EPIST. II. ad Hieronymum Auegnam Vitilianen. medicum inſignem, ſtranguria & dyſuria uexatum.

Strangurià. Dyſuria.

QVum inter ſeniorum affectus, ab Hippocrate ultimo aphoriſmo libri tertij recitatos, urinæ ſtillicidia, difficultatesq; numerantur, quas ſtrangurias & dyſurias Græci, & ferè noſtri ſeculi medici uocant: nemo miretur, ſi tu quoque (qui, ni fallor, iam ſexageſimũ annum exegiſti, poſt uigilias, labores, & curas, quas neceſſe eſt eum perpeti qui medicinã exercet, præſertim in eo loco, ubi non adeſt alius qui feſſo tot laboribus manũ ſubdat) in hos caſus incidiſti. Sed illud potius admiratione dignũ, quod ſtatis determinatisq; circuitibus, hoc eſt, 15. quoque die hiſce affectib. tribus quinque'ue ad ſummum diebus ſequentibus affligaris, reliquo tempore tali moleſtia careas. Huius typi circuitusq; cauſam quum à me coram peteres, ad Galenum ſtatim confugi, qui 2. lib. de differentijs febrium cauſas huiuſcemodi circuitũ, tum in membrum mittens, tum in id quod recipit, transfundit. Ita enim natura inſitum eſſe, ut quæcunq; particula robuſtior eſt propria quadam ui, id à quo læditur ad debiliorem tranſmittat, nec ceſſet iſta tranſmiſſio, donec ad imbecilliſſimam uentum ſit. Fit enim in corporis particulis idem quod in ea mala republica, quam Ariſtoteles uocat ὀλιγοκρατίαν, in qua qui plus poſſunt, minus potentes opprimunt, & hi rurſus alios, donec ad infimam plebeculam peruentũ ſit, quæ adeò omni poteſtate deſtituta eſt, ut eam neceſſe ſit opprimi tantum, & neminem opprimere. Ad eundem modum membra quæ principem locum in corpore tenent, quicquid in eis redundat, ad ea tranſmittunt, quæ minoris dignitatis ſunt, & hæc rurſus ad alia, donec uel extra corpus pellatur, uel in aliquam ignobiliſſimam partem decumbat. Fit autem hoc præſertim, quando præter id quod particula minus nobilitatis habet, eſt etiam ad ſuſcipienda excrementa deputata: ex quorũ numero una eſt ueſica, ad ſeroſum humorem ſuſcipiendum, atque ad exteriora demittendum fabricata: cui ſeroſæ humiditati, ſi quid uel totius corporis, uel iecoris, uel renum uitio maligni miſcetur, id ſimul cum urina recipi ab ea neceſſe eſt. Quod ubi paulatim congeſtum ad molem uenit, quæ operationẽ ueſicæ in excernenda urina impedire poſſit, tunc ſtranguria dyſuria'ue fit, & pro qualitate eius morſus ardor'ue quiſpiã in urinæ exitu excitatur: quæ ſymptomata tantiſper durant, donec materia illa tota exierit. Facit etiam ad huiuſcemodi malæ rei in ueſica aggregationem, ueſicæ ipſius præternaturalis quædam imbecillitas, paulatim ex talium rerum receptione acquiſita. Facit & dolor calorq; loci, ita ut hæc ſeſe mutuò augeant, materia quidem calorem mordentemq; dolorem, atq; hi rurſus materiam: fitq; demum ex his omnibus, ut ipſa quoque ueſica ob imbecillitatem, proprium alimentum non probè tranſmutet, atq; hoc pacto ipſa quoque ſibimet perniciem afferat, cõcurrente etiamnũ quadam diſpoſitione in ea permanente, non abſimili qualitati quæ in his uaſculis remanet in quibus opſonia elixantur. Hæc igitur ſunt, ni fallor, cauſæ, quamobrẽ per uices circuitusq; affligaris.

Veſicæ munus.

Periodica afflictio.

Quænam uero ſit nocua illa res, quæ ita per uices aggregatur, incertum eſſe uidetur: poſſunt enim arenulæ, poſſunt lapilli, poteſt humor aliquis, & hic quidem uel bilioſus uel ſalſuginoſus, ardorem excitare, atq; uel per ſe & abſq; medio, uel ulcuſculo mediante. Nullius autem horum adſunt indicia præterquam arenularum & pituitoſi cuiuſdam humoris, quæ ambo remittente ſe ardore exire conſueuerũt: quare proculdubio ab his facta ea ſymptomata uidentur, quibus exeuntibus quieſcunt. Sed quoniã excellens quidam medicus, quo cum nobis fuit circa caſus hoſce tuos diſputatio, ſuſpicabatur uehementer à calculo hæc fieri, nec tu ab eius ſententia multum abhorrere uiſus es, ideo operæpreciũ me facturum putaui, ſi hanc ſententiam

tentiam pro uiribus eliminarem, præsertim quum non exigui sit momenti ad curatiuas intentiones inuestigandas. Sed quoniam argumentum, quo ex tempore usus sum, maturius etiam rem consideranti uisum est efficacissimum, ab eo exordiũ etiam nunc faciam. Dicebam enim, si symptomata hæc per uices à calculo fiunt, uel calculus in uesica semper adest, uel à renibus ad eam transmittitur. Si primum, nulla ratio assignari poterit, quare per certa & signata interualla affligat. Fieri quidem forte posset, ut nõ semper eodem modo infestaret, sed magis minus'ue, secũdum quod uel in caua parte, uel prope ceruicem inueniretur. Verum si hoc esset, non uideo quomodo certum tempus seruari ualeret, per quod symptomata illa reuerterẽtur. Facile præterea esset quoties in ceruice inueniretur, uel excussione, quam Galen. præcepit, uel aliquo alio ingenio à ceruice ad concauitatem eum repellere, quo expulso symptomata uel in totũ, uel magna ex parte cessarent. Cum tamen tu utrunque expertus, neq; ob excussionem cruribus leuatis factam, neque ex catheteris in meatum uirgæ impositi repulsione, ullam te inuenisse requiem testatus sis. Nequaquam igitur putandum, uicissitudinariã hanc certo tempore dysuriæ stranguriæ'ue reuersionẽ ex calculo in uesica semper residente fieri posse. Sed nec à calculo à renibus ad uesicam transmisso hæc fieri, euentus ipse testatur: si enim ita esset, oporteret semper ante cessationem pausam'ue symptomatum, lapillum exire: alioqui reuerteremur ad id quod iam destruximus, hoc est, ad calculum in uesica permanentem, qui, ut ostendimus, tametsi ualeat modo plus modo minus offendere, statis tamen & certis tẽporibus id facere non potest. Ex his euidenter concluditur, uel non esse in uesica calculum, uel etiam si adsit, inueniri aliam causam oportere, quæ uel sola, uel simul cum eo circularis illius molestiæ sit causa. Verũ ut ingenue fatear quod sentio, quo tempore apud nos fuisti, calculi in uesica indicia certa nõ apparuerunt. Neq; enim urina fuit aquæ similis, cum sabuloso sedimento, incocta'ue aut subalbida, nec sanguinis mictus, nec pudendi assiduus adfuit uel pruritus uel dolor, neque ipsum ultra modum uel laxum, uel intentum, nec perpetua mingendi uoluntas, aut stranguria, nisi quandiu durauit accessio: qua deniq; per exitum crassiorũ quorundam humorum & sabuli finita, nullum præterea indicium calculi remansit, sed matellam lotio unica mictione absq; molestia implebas, & quocunque placebat uel eques uel pedes absq; ulla læsione accedebas. Rebus igitur in futurum eodem modo cedentibus, præseruationis potius quàm curationis gratia (nullus enim morbus remansit, qui curationem desideraret, seruato semper congruo uictu, ante tempus alterius accessionis) utendum hac potione: Rhei barbarici tenuissimus puluis, in decocto polypodij, glycyrrhizæ, & adianti bibendus: sit aũt rhei integra drachma, polypodij uncia, utriusq; reliquorum drachmæ duæ. Bibita semel tertio aut quarto ante accessionem die hac potione, dempto rheo, singulo quoque die eadem iteretur potio, ex qua si forte aluus nõ leniretur, adiuuanda erit per mollis clysmatis iniectionem, quæ nec accessione superueniente dimittetur. Sed si immodicus forte adesset in mingendo morsus & ueluti ardor, addendus potioni succus seminum cucumeris & albi papaueris: & si his mitigatus non fuerit, ad cremorem corticũ ueniendum. Roborandum præterea semper iecur cum intybi succo, cui absinthij pars quarta, & aceti rosacei octaua sit adiecta: renumq; regio ad pudendum usq;, solani succo cum rosacea aqua fouẽda. Adderem alia multa, nisi me moraretur uetus adagium, Noctuas Athenas. His igitur contentus esto: quæ nec addidissem, nisi me identidem & ipse rogasses ut hoc agerem, & post tuum à nobis discessum adolescens ille ciuis tuus, qui hic studij gratia moram trahit, me frequenter tuo nomine solicitasset.

Catheter. καθετὴρ instrumentum chirurgicũ quo urina elicitur.

Calculi in uesicam incumbentis notæ.

Ad humores crassos in uesica residentes.

EPIST. III. Ioan. Manard. Petro Carnicer uiro eminentiſsimo, Bononienſisq́ Academiæ, ac Hiſpani Collegij Rectori digniſs. De Aloë, quod non aperiat uenarum oſcula.

FVisse in ſympoſio illo ueſtro, qui pro Meſue aduerſus me ſtarent, minime miror. Non facile enim quiſq; dogma deſerit in quo conſenuit. Sed illud potius admiratione dignum uiſum eſt, quod tales & tot uiri, primas in Academia ueſtra tenentes, nõ euidentiores pro ſuo & Meſues dogmate, quàm quas ſcribis, attulerint probationes. Quũ enim medicina, ſicuti & quælibet alia ars, duobus ueluti cruribus innitatur, experimento uidelicet & rationi, uel altero uel utroq;, decens erat, id quod dicebant euidenter adſtruere. At nec certo experimento, nec probabili ſatis ratione ſuam opinionem, ni ego fallor, roborarunt. Quod ad experimentum enim attinet, ut non negamus epota aloë quibuſdam uenarũ ani ora reſerari: ita Galeni clypeo muniti, non aloës maleficio, propria'ue ui, id fieri defendimus, ſed eorum quæ excernuntur acritudine. In hanc enim, non in pharmaci uim, id ipſe refert 6. lib. aphoriſ. 47. de homine loquens atra bile uexato, cui ex acrium humorũ purgatione bis in anno ipſius iuſſu data, ani uenæ aperiebantur. Alioqui nec ueriſimile eſt eum aloë uſum in expurganda hominis illius atra bile, ſed uel epithymo, uel elleboro nigro, uel alio medicamine nigri humoris purgatorio: inter quæ nec Meſuas ipſe aloën numerauit. Quare non eſt ut in aloën Galeni experimentum referatur. Noui etiam ego uirum qui ex potu rhei barbarici, quo frequẽter utitur, idem ſe pati affirmat, quod alij dicunt ex aloë: quum tamẽ nemo adhuc, quod norim, tale rheo barbarico adſcripſerit maleficium. Nec deſunt qui ſcripſerint, à polypodio ſanguinem per urinam elici: ſimili & ipſi, ut arbitror, argumento decepti, quod ſcilicet epoto polypodio ſymptoma illud nonnullis acciderit. Non in aloën igitur magis hoc referendum, quàm in alia purgantia. Sed dicet fortè, uel ſenex ille, uel alius eiuſdem ſectæ: Si ea uis non magis aloë adeſt quàm alijs medicamentis acres humores purgãtibus, unde factũ eſt, ut communis ſententia, non ſolum medicorum, ſed & aliorum hominũ aloë utentium ſit, quod ipſa potius, quàm alia medicamenta, ſedis uenas aperiat? Dicam, non alia ex cauſa in hominũ mentes hoc dogma irrepſiſſe, niſi quod crebrius aloë utuntur, quàm alio quouis purgatorio medicamẽto. Ferè enim quicunq; ſani uel lenienda alui, uel uentriculi expurgandi gratia aliquo medicamento utuntur, ad aloën, uel ad catapotia ex ea confecta, confugiunt. Quare factum eſt, ut quod ab excrementis ab aloë motis fit, id proprio uitio & per ſe ab ea fieri putetur. Confirmauit eorum credulitatem medicorũ opinio, qui Arabas medicos inſtar oraculi uenerantes, quicquid apud eos legebant, abſq; alio examine, & ipſi ſuſcipiebant, & alijs perſuadebant. Primus autem inter Arabes qui hoc ſcripſerit (quod quidem me legiſſe meminerim) fuit Serapion: cui quantum fidei tribuendum ſit, legenti eius aggregationes, & cum his quos affert autoribus conferenti, facile patere poteſt: uix enim caput inuenias, quod ſit ab erroribus immune. In hac uero ipſa re quantum ei credendum ſit, uel ex hoc cognoſci poteſt, quod Pauli ſententia id ſcribit, qui nec per ſomnium quidem quandoq; talem rem cogitauit. Nihil igitur experientia contra nos facit, nec Arabum, qui Serapionem unus poſt alium ſequũtur, autoritas. Iam rationes examinemus. Nullam certe uideo eos pro ſuo dogmate rationem attuliſſe, niſi quod cit menſes: hanc argumentationem innuentes, Aloë prouocat menſes, ergo aperit ora uenarum. Quæ certe ratio, inſtar rationis Meliſſi, in materia peccat & forma: falſum aſſumens, eoq; etiam dato, propoſitum non concludens. Nullus enim idoneus autor talem ei uim, menſtrua ſcilicet mouendi, adſcripſit. Quod ſi etiam

Meſue lapſus in Aloë.

Rheo barbarico epoto quibuſdam ani uenas reſerari.

Polypodij potione quibuſdã ſanguinem per urinam elici.

Aloë non ciere menſes.

ſi etiam hic ad experientiam prouocent, ego ad rationem prouocabo, quæ docet, uterum menſes non trahere: & propterea ſi ſint multum impediti, aut omnino retenti, non niſi à ualde calidis & incidentibus medicamentis reuocari, qualia ſunt ſauina, nepeta, pulegium, caſia, cinamomum, atq; id genus ſimilia, quæ ſcilicet in tertio calefacientium ordine reponuntur. Ad quem ordinem quoniam, Meſue etiam ipſo teſte, aloë non aſcendit, ideo non eſt inter ea quæ proprie menſes mouent numeranda: ſed ſi quando in hoc conducere forte uiſa eſt, id non propterea factum, quod uenas aperiret, ſed quia aliquid amouit quod eorum fluxum prohibebat. Ex quo fit, ut ſequela, cui tacite bonus ille ſenex innitebatur, non id cōcludat quod uolebat, ut uidelicet ſi quoquomodo in ciendis menſibus aloë ualet, idcirco ora uenarum aperiat. Hæc enim à nulla medicina aperiri poſſunt, Galeno teſte, quæ non ſit acris & terreſtris, atque ignea quadam prædita caliditate. Carere autem aloën omni acrimonia, & guſtus ipſe indicat, & Galeni autoritas: & uires quas quotidie experimur, & boni autores ei adſcripſere, demonſtrant. Nec eſt ut quiſpiam Iacobo de Partibus innixus, adſtringendi poteſtatem ei duntaxat adeſſe dicat, dum extrorſum admouetur: dum uero intus accipitur, aperire. Nam præter hoc quod nulla res id per ſe actu agit, ſiue intus, ſiue extrà adhibeatur, cuius agendi poteſtatem non habet: ſtatim etiam redarguitur à Dioſcoride dicente, quod pota ſanguinis excreationes compeſcit. Quam ſententiam à ſuo etiam Serapione poterant ediſcere. Sed & ab Auicenna (quicquid nugentur expoſitores) cap. de ſputo ſanguinis, inter medicinas quæ apertis uenis bibuntur, aloën numerāte. Taceo Plinium, teſtem apud eos forte minus idoneū, qui 27. lib. ait, Aloën ſanguinis excreationes, ſi modicæ ſint, drachmæ pōdere ex aqua: ſi minus, ex aceto potam ſanare. Cuius tamen teſtimoniū quum conſentiat Galeno libro quinto methodi, ſi uas fractum paruum fuerit, aloën laudanti, non uidetur poſſe à medico reſpui. Adſtringit igitur aloë ſecundum bonos autores, non ſolum foris admota, ſed & intrò aſſumpta: quod Iacobus negabat. Quare alium patronū inueniāt neceſſe eſt Meſues iſti ſectatores: quē ſi forte ob inopiam inuenire nequiuerint, fungar ego eius uice, abſque ulla ſpe præmij: docebóq; modum, quo ſi non uictoriam, ſaltem concordiam cum bonis autoribus, imò cum ipſa ueritate, poſſint inire. Erit hic modus (ne amplius ſuſpenſos eos teneam) ſi dicant, Meſuen non de quauis aloë, ſed de maligna tantum intellexiſſe. Vel ſi omnino cōtendant, eum etiam de bona loquutū, dicant, ab ea duntaxat ſanguinem elici dum exorbitat, hoc eſt, plus purgat quàm deceat. Quibus dictis ſi reclamauerint, moneas eos rogo, ut patienter expectent, donec utrunq; ex proprijs Meſues dictis oſtendam. Et ne diutius morer, grauerq;, ad ſeriem ipſius hic tranſcribendam, legāt ipſi caput ſecundū primi tractatus canonū uniuerſaliū: & niſi utrūq; eorum quæ dixi ibi reperierint, nihil poſthac mihi credant de erroribus Arabum loquenti. Quem locum ſi diligenter quoq; illi legerint, qui ipſum Meſuen reprehenſioni meæ capite de Centaurio, ſatisfeciſſe aſſeruerunt, nihil ſe dixiſſe cognoſcent: præſertim ſi addiderint Meſue dictis, ea quæ à Galeno de paruo Centaurio ſcribuntur libro ſeptimo de ſimplicibus medicamentis, quæ ſunt: Decoctum herbæ inijciunt nōnulli iſchiadicis, hoc eſt, coxendice laborātibus, ceu educens bilioſa & craſſa, hæc enim expurgat: uerum quando adeò uehementer operatum fuerit, ut ſanguinolenta euacuet, magis iuuabit. Educunt igitur tam aloë quàm centaurium ſanguinolenta, non quia ex propria natura uenas aperiant, ſed ut quodlibet aliud facit, dum uiolentius operatur: utrunque enim eorum acredine & morſu penitus caret, quæ adeſſe his oportet quæ uenas aperiunt. Et quāuis Meſue indiſcrete de maiore & minore Centaurio ſcribens, acredinem maioris in minus quoque uideatur transferre, non uſqueadeò tamen in hoc, ſicuti in aloë cæcutiens fuit, ut ſcilicet educere ſanguinem, aut uenas aperire dicat, niſi dum ſuperflue purgat. Quem etiam

Menſtrua quibus medicamentis moueantur.

Iacobi de Partibus lapſus.

Aloën ſiſtendo ſanguini ſalubri ter ſumi.

Centauriū qua ratione ſanguinolēta educat.

locum niſi conniuentibus oculis ſenex ille, de quo prius loquuti ſumus, uidiſſet, cognouiſſet utique diſtinctionem ſuam uel Iacobi de Partibus, cum Meſue non conuenire, duplicem operationem Centaurio intra corpus aſſumpto ordine quodam adſcribente: primam adſtringendi, quæ ab amaritudine & ſtypſi fiat, qualiatibus in eo inſignioribus: alteram à calore & acrimonia, quam poſt longam eius in corpore agitationem fieri dixit, nec ſemper, ſed proprie cum eius purgatio ſupra modum exuperat. Si igitur neq; reſponſio Io. M. cap. de Centaurio, noſtræ reprehenſioni ſatisfacit, quod de exorbitante tantū loquatur: facit enim immodica illa operatio, ut non ſolum aloë & centauriū, ſed omnia etiam purgatoria, ſanguinem euacuent: neque Iacobi de Partibus diſtinctio, ponens aloën intra corpus aſſumptam ſemper aperire, quod nos falſum eſſe ex bonis autoribus demonſtrauimus, perſtat noſtra opinio in ſuo robore, aloën per ſe maleficio illo uenas aperiēdi carere, quod ei Arabes impinxere: & ſiue foris admoueatur, ſiue intrò adigatur, adſtringendi ſemper uim & roborandi habeat, quam à natura eſt conſequuta. Hæc habui quæ pro aloë iam quarto ſcriberem, non ut inuenta mea tuerer, quæ nec ipſe multifacio, ſed ut tibi morem gererem, cui tantum me debere ſentio, quantum nunquam potero perſoluere. Vale uir magnifice, &, quod facis, eos quibus præes, à turbidis paludibus ad puriſſimos fontes euoca.

Arabum error.

Alica. *Zea.* De Alica & Zea nihil ſcripſi, quoniam nihilo plus compertū habeo, quàm quod Hermolaus & Marcellus tradidere: nam & Galeni quoque tempore res obſcura erat, & poſſumus nos hoc tempore abſq; humanæ uitæ damno utranq; ignorare.

Ex Ferraria, III. Calend. Sextiles, M. D. XXX.

EPIST. IIII. ad Vincentium Caprilem, quo nomine olus à uulgo Petroſelinon dictum, à bonis autoribus uocetur.

DVm medicinalem materiam, id eſt ſimplicium medicamentorum notitiam, longo tempore obfuſcatam illuſtrare conaris, Vincenti chariſſime, inter reliqua non ab re inquiris, quo nomine apud bonos autores id olus uocari putem, quod nunc paſſim Europa dapibus iuribusq;, necnon embammatibus miſcet, & à uulgo Petroſelinon dicitur. Eſſe enim aliam rem à uero antiquorū Petroſelino, adeò in propatulo eſt, ut probatione non indigeat. Veri ſiquidem petroſelini ſemē tam impenſe amareſcit, ut quoddam eius genus Theriacæ additum, eam reddere amariorem, quàm myrrha, praſſium, chamædrys, & tenue centaurium, ualeat, ut ex Galeno in libro de Antidotis colligi poteſt. Hoc igitur tibi ſciſcitanti reſpondi ſtatim, ingenueq; aperui id quod etiam alicubi ſcriptis mandaueram, eam ſcilicet herbam, quæ uulgò Petroſelinon dicitur, Selinon, id eſt apium hortenſe, ab antiquis uocari. Ad quod probandum, Plinij teſtimonio uſus ſum libro uigeſimo ſcribentis, »Ramos apij largis portionibus per iura innatare, & in condimentis peculiarem gratiam habere. Quæ certe ita petroſelino uocato conueniunt, ut nulli olerum magis. Quam ſententiam quum minime probares, aduerſus eam non alio uſus es argumento, quàm quod nullius apij inter olera, hoc eſt libro ſecūdo, meminerit Dioſcorides. Nullam enim herbam eſſe apud Dioſcoridem olus putādam, de qua in alijs libris tractauerit, quum ipſe apertis uerbis in proœmio ſecundi libri promittat ſe de oleribus in eo ſcripturum. Quod cum à me nō approbari uideres, petijſti, ut nominatim aliquod olus oſtenderem, de quo alijs in libris pertractaſſet. Viſum igitur mihi eſt, uel horulam non male locare, in qua pro hac ueritate oſtendenda laborarem. Sed quoniam, Ariſtotele teſte, oportet diſputantes in nominibus conuenire, prius ſtatuendum eſt quid oleris nomine ſignificetur;

Petroſelinon, Apium hortenſe.

significetur: hoc enim ignorato, cognosci non potest, an hæc uel illa res sit olus nuncupanda. Siue igitur ab alo uerbo, ut nonnulli, siue ab olla, ut Varro putat, oleris nomen deducatur, constat omnes herbas quæ uescendo sunt, esse inter olera reponendas. Olera enim, lib. 7. de hist. plant. ait Theophrastus, quæ nobis usui cibo ue sunt. Percurrendus igitur Dioscoridis codex, uidendumque an in alijs libris de aliqua herba scribat, quæ ad mensas cruda uel cocta feratur. Occurrit autem primo Scolymus, de quo ipse scripsit lib. tertio, quod in cibos recipitur: & post ipsum Eryngion, ciendæ Veneri à multis in cibum expetita: sed & Origanũ, Pulegium, Saluia, Menta, Calamintha, Thymus, Serpyllum, Sampsuchus, Acinos, Ligusticũ, Pastinaca, Caros, Anethum, quæ nullo pacto uidentur ab olerum censu submouenda. At si hæc olerum nomine dignamur, cur Apium tam hortense, quàm Hipposelinon uocatum reijciamus? scribente de hoc Dioscoride, λαχανεύεται ὥσπερ τὸ σέλινον, quo uerbo etiam in Smyrnio & Elaphobosco utitur, nec aliud notat quàm quod Plinius dicere solet, estur ut olus: addit, quod radix uescendo est cocta & cruda, folia & caules cocti tantum manduntur. Sed non solum duo hæc Apij genera inter olera recipit Galenus libro secundo de escis, & Paulus Aegineta libro de escis, uerum & cum his Smyrnium: quod à Romanis Olusatrum uocari quum dicat idem Galenus, quis neget inter olera habitum? Possem addere his Strichnon, id est Solanum hortense: Myrrhin, Cirsion, hoc Buglossum, illam Cerfolium uocant: ueramque Buglossum, quam Boraginẽ: Coriandrum, Rutam, Satureiam, aliaque permulta quæ simul cum Apio à Theophrasto inter olera reponuntur: de quibus tamen in alijs libris, non autem in secundo scripsit Dioscorides. Sed ueritus sum ne illud in me dicatur, λίθον ἕψεις. Vale.

Olus unde sit deductum.

Scolymus.
Eryngion.

Smyrniũ, Olusatrum.
Strichnon, Solanũ hortense.
Myrrhis, Cerfolium uulgò.
Cirsion, Buglossus uulgò.
Buglossus, Borago.

EPIST. V. ad Iacobum Pharusium Regiensem medicum, de uenæ sectione in Pleuritide, & Spodio.

NOn erat ut accusari, uel impudentiæ uel arrogantiæ uererer is, Iacobe dilectissime, si me, cum quo nullum antea fuerat commercium, in re medica interpellares: ita enim & natura ipsa, & animi propensione affectus sum, ut quoscunque agnosco literis deditos, ipsamque ueritatem in illis quærentes, eos summopere & diligam & amplecter: è quorum numero cum te esse, & multorum antea testimonio, & demum tuis literis cognouerim, nullus est in literaria palæstra labor, quem tui causa non sim libenter subiturus: tantum abest, ut duabus à te propositis dubitationibus grauer respondere, uel tu timere debueris ne mihi molestus esses. Accipe igitur tuorum quæsitorũ, si non qualem uelles, at qualem senex, mediocris eruditionis, ualetudinarius, uarijsque curis implicitus, præstare potest responsionem.

Secandam in pleuritide, iuxta Hippocratis & Galeni sententiam, interiorem cubiti uenam, atque ex eodem potius, quàm è diuerso phlegmonem patientis particulæ latere, clarius est, quàm ut multis uerbis ostendi oporteat. Nam ut alia loca omittam, libro quarto de uictu acutorum morborum scribuntur hæc uerba: » Si dolor supra ad clauem attigerit, uel circa mammam, aut brachium, interiorẽ brachij uenam » scindere oportet, ab ea parte, quæcũque illa fuerit, ubi est dolor. Quæ uerba enarrans » Galen. inquit: In hoc quoque loco rursus pertractat legitimæ partis sententiã, unum » addens, quod in illa fuerat prætermissum, quod scilicet uenæ sectio ex directo patientis lateris facienda est. Et lib. 1. de morbis, de pleuritide & peripneumonia quæ sine sputo sunt tractans Hippoc. secandam ait uenam in manu iecorariam uel lienicam, in ea parte, quæcunque illa sit, καθ' ὁποτέρην ἂν εἴη τὸ νόσημα, id est, in qua mor-

In pleuritidẽ sanguinem mittendum ex lateẽ re affecto.

bus fiat. Habenda igitur hæc pro indubitata Hippoc. & Galeni ſententia. Nec eſt, ut tu, uel alius quiſpiam abſterreatur, & pugnare cum Hippocratis ſententia Galenum putet eo loco libri curatiui ubi de uenæ ſectione docet, quamlibet inflammationem inchoantem eſſe reuulſione curandam, atq; ut ſequi uidetur, ex altero, non ab eodem latere faciendam uenæ ſectionem. Nos etenim dicimus ſectionem uenæ interioris cubiti eiuſdem lateris in pleuritide à reuulſionis ratione nequaquam cadere, quum ab interioribus ad exteriora ſanguinem euocet: quem reuulſionis modum Galenus ipſe in proprio de reuulſione commentario, apertiſſime docuit. Et libro quinto curatiuæ methodi, eam etiam quæ ab interioribus fit ad exteriora uacuationem, cum his numerans, quæ ex ſuperioribus ad inferiora, à dextris ad ſiniſtra, uel econtrario fiant, atque æque cum illis ſtatuens reuulſiuam. Quamuis igitur in » expoſitione illius aphoriſmi quinti libri, Dolentem partem capitis poſteriorem, » recta uena in fronte inciſa iuuat: eam cum cæteris non expreſſerit, non tamen propterea concludendum eſt, quod non habuerit in numero reuulſionum, quum nihil ſermoni ſuo adiecerit, quod illam excluderet, ſed potius ſub generali reuulſionis deſcriptione eam uideatur comprehendiſſe, reuulſionem eſſe dicens, uacuationem quæ ad cōtraria fit. Didicimus enim ab Ariſtotele in Moralibus, non ſolum unum extremum alteri, ſed etiam medium utrique extremo eſſe contrarium. Si quis tamen contendat, omnem reuulſionem à Galeno ſub triplici illa diuiſione fuiſſe comprehenſam: dicam, hanc de qua loquimur, uel à dextro ad ſiniſtrū, ſi in ſiniſtra parte fuerit inflammatio (coſtæ enim ſiniſtri lateris, brachio eiuſdem lateris comparatæ ad dextram partem uergunt) uel econtrario ſi in dextra, facere reuulſionem: atque ita ad ſecundum genus ibi recitatū, hoc eſt, ad eam quæ ſecundum latitudinem fit, eſſe reducendam, & inter reuulſiuas omnino computandam. Nec ab illarum ratione excidere, etiam ſi Hippocratis & Galeni modo ſanguinem euacuet in inflammatione contentum: non enim inuicem pugnant reuulſio & uacuatio, ut tu ſentire uideris, quum ſecundum Galenum libro decimotertio methodi curatiuæ, ſectio interioris uenæ dextri cubiti, ſanguinem qui ad iecur fertur, ſimul uacuet & auertat, & ſit ſemper eo inflammationem pati incipiente facienda. Nec alibi (quod meminerim) apud eum reperi, euacuantem uenæ ſectionem reuulſiuæ aduerſari, ſed potius euacuantem locum generis obtinere, adeóque cum ſectione uenæ conuenire, ut nulla ex cauſa uena ſecetur, niſi ut ſequatur, uel multa, uel exigua ſanguinis euacuatio.

Reuulſionem à uacuatione non differre.

Et propterea à Celſo & aliꝭs, qui latine loqui uolunt, ſanguinis miſſio quælibet uenæ ſectio uocitatur. Vacuatiua igitur eſt quælibet uenæ ſectio, non ſemper tamen eſt reuulſiua: ſed tunc à reuulſionis ratione cadit, cum uel ex ipſa patiente particula fit, uel ex ea quæ illi eſt ualde proxima: tunc enim nō ἀντίσπασις, hoc eſt, reuulſio dicitur, ſed παροχέτευσις, id eſt, ad propinqua deriuatio: utraq; tamē auerſio dicitur à Galeno libro quinto methodi, quia ſcilicet ad alia loca conuertit ſanguinem.

Sanguinis miſſio, uenæ ſectio.

Auerſio.

Primam, hoc eſt reuulſionem, conuenire ait Galenus in libro de uenæ ſectione, incipientibus inflammationibus: ſecundam antiquis. quæ tamen non ſemper uenæ ſectione fieri poteſt, quum multa membra inflammationem pati poſſint, in quibus nec uena eſt ſectioni idonea, nec alia ei uel cōmunis uel proxima, quæ commode præcidi poſſit: in quo caſu pro uenæ ſectione, uel cucurbitulis, uel hirudinibus utemur, quod agere in pleuritide medici præcipiunt, & nos fieri uidimus, cum magna ægrotantis utilitate, præcedente tamen uenæ ſectione ex cubito. At ſi forte uenæ ſectio non fuerit ab initio facta, ſitq́; ut tu in epiſtola ponis, neceſſariò facienda, fiet utique, iuxta Galeni doctrinam, ex iecoraria, & eiuſdem lateris uena: ſequeturq́; ex ea, ſi obſequendo Hippocrati ad mutationem uſque coloris ſanguinem fluere ſiuerimus, reuulſio, & ſanguinis in inflammatione cōtenti uacuatio: reuulſio quidem primo, deinceps uero ſanguinis inflammationē faciētis euacuatio: qui eſſe

Reuulſionem ſimul cum euacuatione fieri.

ctus

ctus non adeò inuicem diffident, ut ab una uenæ sectione non ualeant ambo prouenire. Nec obstat philosophorum dictum, cui tu inniteris, quod scilicet ab uno quatenus unum, non possunt uarij effectus prodire: non tantum enim duo illi, sed & doloris, tussis, difficilis spirationis ablatio, alijq́ multi effectus ex una poterunt uenæ sectione promanare. Quomodo autem philosophorum illud uerbum, si uerum esse debet, intelligendum sit, non est nostrum hoc loco declarare: satis enim sit nobis nosse, quod ex uno præsidio multi possunt in medicina boni effectus sequi, ut ex causæ ablatione, morbi, & omnium quæ ex eo sequebantur symptomatum ablatio. Quando uero subdis, si eadem uenæ sectio simul uacuet & auertat, sequi, ut idem eiusdem respectu sit propinquius & distantius. Ego certe hanc sequelam non aspicio, non enim procedit nisi posito, quod suprà à nobis negatum est, scilicet quod euacuatio & auersio in eo differant, quod hæc à longinquo fit, illa ex propinquo: & hæc euacuat, illa distrahit. Suprà enim ostendi, quamlibet uenæ sectionem esse euacuationem: auersionémque ueluti genus esse ad antispasin & parocheteusin. Quod si forte dixeris, te per uacuationē intellexisse parocheteusin, hoc est eam quæ ad propinqua deriuat: dicam, uenæ sectionem à cubito in pleuritide factam, quocunque tempore fiat, semper esse reuulsionem, quia semper trahit ad longinqua: & propterea non sequi, quod idem sit propinquius & remotius: quod utique sequeretur, si eandem uenæ in pleuritide sectionem, fateremur simul esse antispasin & parocheteusin. Quod uero obijcis de Anaxione, cui uena cubiti secta est in octaua die, in qua morbus (ut ais) nequaquam inchoans erat. Et quod non est ex loco patiente ab Hippocrate euacuatus, faciliter tollitur ab ipsomet Galeno in eius aphorismi cōmentatione dicente, quod signa coctionis terminant illud principium quod est pars totius morbi. & alio loco eiusdem cōmentationis, quod crudissimus morbus est in quo nihil omnino expuitur. Quum igitur Anaxion ad undecimam usque diem nihil expuerit, sequitur, crudissimum usque ad eam diem fuisse morbum, &, ut sequens est, uenæ sectionem octaua die, in principio, quod est pars totius morbi, factam fuisse. Nec admiratione dignū est, principium pleuritidis ad tot dies posse produci, legenti apud eundem Galenum libro primo de Crisibus, perdurare principium pleuritidis, quousque pauca & cocta ægrotans cœperit expuere: quod quum Anaxioni nō in undecima, sed tantum in decimaseptima cōtigerit, sequitur ad eam usque diem principium fuisse dilatum. Meminit autem huius sectionis uenæ Hippocrates, alioqui assuetus in eo libro tacere præsidia quibus utebatur: quoniam medici, ut scribit Galenus, eum locum enarrans, ueluti lege quadam sancitum obseruabant, ne post quartā diem uenam secarent. Putandum uero, ait idem Galenus, quod alios sectione uenæ egentes, secunda, tertia, quarta'ue die tali remedio curauerit. Cur uero tantum in hoc Anaxione distulerit, licet Galenus non dicat, forte fuit, quia antequā deliraret, anceps erat Hippocrates, an secanda uena esset, uel purgatorium pharmacū exhibendum. Viso autem delirio in octaua, & quod grauius se habuerat in septima, cum uehementiore febris spirandi difficultate, tussis molestia, atq; præterea quod ad calefactiones nulla sequebatur doloris remissio: octaua die uenā secuit, reuulsionis gratia, non deriuationis ad loca proxima: quoniam adhuc erat morbi principium, nec aliqua præcesserat uel naturæ uel artis euacuatio: quo casu non solum in principio, sed etiam in alijs temporibus eadem uena secari congrue poterit, ubi magnus sit morbus cum uirtutis robore. Siquidem Galenus in libro de uenæ sectione, duo hæc aduertenda docuit, non dierum numerum: idq́ opere exercuit in iuuene qui uiginti ferè dies inflammatione oculi laborauerat, quemadmodum ipsemet testatur in eodem libro. Nec, quod tu uereris, auersionem ipse formidauit, quæ necessariò per illam sanguinis missionem sequebatur non solum ab internis ad externa, sed etiam à superioribus ad

Ab uno præsidio effectus uarij.

Phlebotomiā in pleuritide semper esse reuulsiuam.

Anaxionis pleuritici curatio per Hippoc.

Aphor. part. prima.

Crudissimus morbus.

Principiū morbi unde sumendum.

Canones in uenæ sectione.

inferiora. Tantũ enim abeſt, ut auerſio repugnet (ut tu ſcribis) uacuationi, ut quandoq; ſola ſufficiat ad uacuandum. Euacuatio quippe non ſolum per affinia (ut tuis uerbis utar) & propinqua perficitur, ſed per ſeiuncta, etiam ſi abſq; extractione ſanguis ex loco patiente ad alium locum transferatur, ſicuti docet Galenus in arte medicinali, & in libro curatiuæ methodi 13. Non igitur ab initio repudianda ſectio uenæ eiuſdem lateris (ut tu cõtendis) quia ſimul cum auerſione euacuet: imò propter hoc præ ea quæ ex aduerſa parte fit, ex Galeni doctrina eligenda. Ex Galeni dico doctrina, quoniam, quemadmodum ego puto, à quibuſdam ab eo præſcriptis non eſt uſqueadeò grande nephas in noſtra regione quandoq; recedere. Magnus quippe Galenus fuit, homo tamen, & ideo non ubiq;, ni fallor, ab errore immunis. Eum enim in reddenda criſimorum dierum ratione, & alij ante me, & ego alio loco deuiaſſe demonſtraui. Ignoſcant igitur mihi Galeni manes, quod pro ueritatis amore facturos certe credo, ſi interdum aliter ſentire me cognouerint: cum in maioris momenti re, hoc eſt, in negligendo CHRISTO & Moſe, grauius ſe erraſſe iampridem agnoſcãt. Alioqui quo pacto nõ ignoſcat nobis ab eo recedẽtibus, qui uolens ac libens multis in locis ab Hippocrate, quẽ ueluti numen quoddam colebat, ſæpenumero receſſit? Atq; ne ſingula loca percurramus, in quibus ab Hippocrate diſcedit, in hac ipſa de qua nunc agimus pleuritidis cura, aliter quàm Hippoc. & egit, & nobis agendum conſuluit. Scribit enim Hippoc. lib. 2. de uictu morb. acut. Si ſub tranſuerſo ſepto fuerit dolor, nec ad clauem peruenerit, mollire aluum oportet, uel nigro Elleboro, uel Peplio. Galen. uero ab eius ſanctione recedens, inquit: Cognoſcere quidem hæc oportet, & meminiſſe, non ſemper autem uti in pleuriticis. Tantum autem ualuerunt hæc Galeni uerba, ut neoterici (ait Paulus) omnibus pleuriticis uenam ſecent, ueriti, ut idem Paul. putauit, eam quæ ex purgatione fit perturbationem. Quis igitur nos meritò culpauerit, ſi ſimultaneã ſanguinis uacuationem cauentes, nec tantũ ſanguinis auferre ſemel uolentes, quantum neceſſe eſt fluere, ſi is qui in phlegmone cõtinetur extrà duci debet, contrariã patienti lateri uenam, reuulſionis potius gratia, quàm euacuationis ſanguinis in tumore cõtenti, nonnunquam, ſi uideatur ita conſultũ, primo ſecuerimus? deinde uel eodem uel altero die, per eiuſdem lateris uenam reliquũ abſtulerimus: præſertim ſi peſtilentialis fuerit, hoc eſt, uagans & pernicioſa pleuritis, in qua ſanguis quantũ fieri poteſt, eſt longiſſime à principalibus membris diſtrahendus: quod per malleoli uel tali, magis quàm per alterius uenæ ſectionẽ fieri, nemo ignorat. Quod ſi ſit etiã mulier cui menſtrua defecerit purgatio, uel uir cui conſueta ſanguinis per ani uenas ceſſet uacuatio, quis uitio mihi dederit, ſi his per inferiores uenas ſanguinẽ detraxero? præſertim quum neq; hoc à Galeni dogmate multum abhorreat. In lib. ſiquidem de uenæ ſectione curatiuo, cautelæ gratia, in utroq; caſu uerè crurum uenas ſecat, & quod quiſpiam magis miretur, in comitiali uertiginoſoq; morbo laborãtibus, in quibus tamen minus timendum ex humoribus ſurſum latis eſt, quàm in peſtilentiali pleuritide. Adde quod nec eam quæ ex cõtrario latere in pleuritide uenæ ſectionem uſquequaq; uituperat Galenus: ſed ei quæ per rectum fit comparans, uel parum iuuare dicit, uel poſt tempus: quæ certe non faciunt, quin quandoque bona ex cauſa commode fieri poſſit. Nec ea quæ per cruris uenas ab eodẽ latere fit, ab Hippocratis dogmate recedit, iubentis per rectum ſemper fieri oportere euacuationes, ſi & ipſa per rectum fiat. Nec à Galeno, qui manu patiente ex altera manu ſanguinẽ trahit, uel ex eiuſdem lateris pede: & pede inflammato, uel ex altero pede, uel ex manu eiuſdem lateris. Nulla igitur alia ex cauſa Hipp. & Gal. uidentur in pleuritide eiuſdem lateris ſectionem præferre, niſi quod per unicam ſectionẽ uolunt ſanguinem in inflammatione exiſtentem citò è corpore extrahere. Hac igitur intentione ceſſante, quæ hoc æuo ferè ceſſat in hac noſtra regione, in qua non adeò copioſis propterea utimur

Galenum in criſimorũ dierum ratione lapſum, uide Picum Mirand. aduerſus aſtrolog. lib.

Pleuritis peſtilentialis.

In pleuritide ſanguinem aliquando mittendũ aliũde quàm à cubiti uena.

mur uacuationibus, quod corpora noſtra imbecilliora, quàm ut eas ferant, nunc inueniũtur, non magnopere aberrare uidetur, qui aliam uenam maioris reuulſionis gratia ſecuerit. Præterea magis congruit cum uena interiore unius brachij, uena interior alterius, quàm cum humerali, ſeu, ut alio nomine dicimus, cephalica: ſed hanc ſecari Galenus cõcedit, interiore uel media non ſe bene oſtendentibus. Quoniam (ut ipſe ait) euacuationes undecunq; fiant, in uniuerſum animalium corpus diſtribuuntur, licet non æque celeriter, neq; ſimiliter ex omni uena. Igitur uena alterius brachij ſecta, licet non æque cita neq; ſimilis, utilitas tamen non negligenda ſequetur. Quæ ſi non tanta fuerit quanta deſideratur, hoc eſt, non quãta ex ſectione ab eodem latere ad mutationem uſque coloris ſanguinis facta, erit tamen ſecurior. Magis enim (ut ipſe Galenus ait) cauere debemus ne uires reſoluantur, quàm ſtudere ut ſanguis abundans euacuetur. Maiorem autem affinitatem eſſe dextræ & ſiniſtræ interiorum uenarum, quàm humeralis cum alterutra, ex diſſectione cognoſcitur: oriuntur ſiquidem ambæ axillares ex uena concaua priuſquam in iugulares diuidatur: humerales uero poſtquam in iugulares eſt diuiſa. Quare neceſſarium eſt, ſanguinem, qui à ſubcingente membrana in qua pleuritis fit euacuari debet, antequam per humeralem tranſeat, ſupra axillaris utriuſq;, quas & baſilicas uocamus, exortum, ad iugulares uſque, quæ ſupra collum extra thoracem ſunt, aſcendere. Breuior igitur omnino, & expeditior uia eſt, ab una axillari ad aliam, quàm ab humerali ad eiuſdem lateris axillarem. Ad quod etiam facit axillarium amplitudo, quæ non parum humerales uincit: per maiores enim canales & ductus, æqua humoris moles citius & promptius educitur. Adde quod per humerales prius deſcendit ſanguis qui in iugularibus propinquiſq; eis locis continetur, quàm is aſcendat qui eſt in inferioribus. Sed dixerit forte quiſpiam: Si tua hæc argumenta concludunt, ſequitur erraſſe Galenum, qui non apparente interiore mediaq; cubiti uena, ſecari humeralem iubet, nõ autem alterius lateris iecorariam. Dicendum, Gal. nullam in eo loco, hoc eſt, lib. 2. de uictu morb. acut. feciſſe inter uenas duorũ laterum cõparationẽ, ſed inter uenas eiuſdem brachij diuerſas: alioqui uериſimile eſt, ſi una ex interiorib. latet, ſimilem quoq; alterius lateris pariter deliteſcere. Vel forte dicendum, quod directum aſpectum plus facere putauit, quàm propinquitatem: quod certe & ipſe in multis ſuarum cõment. locis præ ſe tulit. Et Auic. cap. de uenæ ſect. lib. 1. in coxendicis dolore, exteriorẽ tali uenam, non ob aliud interiori prætulit, niſi quod, licet utraq; ab eadem uena oriatur, ab ea ſcilicet quæ ſub poplite eſt, illa tamẽ magis è directo reſpicit coxendicem. Habes igitur meã quambreuiſſime potui, de uenæ ſectione in pleuritide ſententiã, de qua audio fere omnes, qui alicuius in Europa nominis ſunt, medicos, proximis annis ſcripſiſſe: quamuis nullius cõmentaria in ea materia mihi uidere hactenus cõtigerit: quæ ſi legiſſem, forte argumentorum ui, aliter me & ſentire & ſcribere coëgiſſent. Nõ enim ego is ſum, qui (quod aiũt) mordicus adeò mea dogmata tuear, ut melius ſentientibus libenter non acquieſcam.

Humeralis uena.

Axillarium uenarum origo.

Humeraliũ uenarum origo.

Galeni locus enarratus.

QVæris ſecundo, quid ſit Spodium, quum Dioſc. & Gal. inter mineralia computauerint: Auic. radicem cannæ dixerit, ui uentorum exuſtæ: alij pro eo rem quãdam uenditent, quam, ut uendibiliorẽ forte reddant, ex elephanti gutture conſtare dicũt. Ego, ut paucis rem abſoluã, dico Spodium proculdubio inter metallica numerãdum, magnæq; affinitatis eſſe cum Pompholyge, utrũq; enim fit liqueſcentibus in fornace ære uel Cadmia: in hocq; ſolum differũt, quod Pompholyx tecto parietibuſq; fornacis hæret, Spodium ceu ponderoſius ad terram cadit. Adeò præſtat igitur Pompholyx Spodio, ut Galen. nunquam ſe uſum Spodio dicat, quia Pompholygis copiam multam habuerit. Ex quo licet aduertere proximi ſeculi ad noſtra uſq; tempora inſcitiam, quando pleriq; noſtri pharmacopolæ non modo pro Spodio uiliſſimum Antiſpodium, exuſtarum uidelicet cannarum cinerem magno

Spodium.

Pompholyx.

precio emunt,ac præferunt. Sed nec Antiſpodium:nam adulteratam Pompholy-
ga uocat iſtas cannas eius libri autor,qui ad Paternianum de Simplicib. ſub Galeni
nomine inſcribitur. Hunc igitur iſti,utroque,hoc eſt uero Spodio,& Pompholyge
reiecto, accipiunt,& in nobiliſſima medicamenta, ad cordis uidelicet & iecoris ro-
bur compoſita, admiſcent: quum tamen ſi Antiſpodio utendum erat,parata ferè
ubique locorum eſſent ficus,caprificus,myrtus,oleaſter, cydonia,lentiſcus,atque alia
permulta,ex quibus uſtis Antiſpodium,Dioſcoride & Plinio teſtibus, facile parari
poteſt. Et ſi fortè iſta deerant,non poterant deeſſe craſſa lintea,quæ cum aliis ab eiſ-
dem autoribus ad confectionem Antiſpodij ſcribūtur idonea. Alioqui quæ neceſſi
tas cogit nos,ut relicto Spodio, Antiſpodio utamur? quum tanta copia ueri Spodij
ſuppetat,quanta & æris. Vbicunque enim ſunt ærariæ fodinæ,& fornaces,ibi Spo-
dium colligi ualet. Neque ſolum ubi fornaces ſunt æs excoquentes,ſed etiam in ar
Lauritis. genteis Spodion reperitur,Dioſcoride teſte,& Plinio quoque,qui Lauritim appel-
lari dicit: atque ſimiliter in aurariis. Fit etiam eiſdem autoribus ex plumbo. Quin
ipſum quoque plumbum quodam certo modo paratū,quem Plinius indicat,præ-
fertur Spodio. Quod ſi Spodium,atque etiam ea quæ numerauimus Antiſpodia de-
Tutia. fuerint,habemus apud ſeplaſiarium quenque Pompholygen,uulgò Tutiam uoca
tam,qua præſente,non eſt ut quiſpiam (ſi Galeno credimus) uel Antiſpodium uel
Auicēnæ lapſus etiam Spodium quærat:niſi fortè amore nimio Auicēnæ deceptus,Spodium ſuum
in Spodio. credat cor & uentriculum roborare. Quod ego non magis illi credo, quàm Sera-
Serap.error. pioni,à quo ferè ad uerbum,quæcunque de Spodio ſcribit,excripſiſſe uidetur. Huic
uero quàm parum hac in re credendum ſit,uel ex hoc colligi poteſt,quod Dioſcori
dem & Galenum affert de uiribus eius ſcribentes,apud quos nulla eſt illarum men
tio,ſicuti nec ullius uel Spodij uel Antiſpodij per cannarū exuſtionem facti. Quan
quam incertum eſt Serapionem de hoc loquutum: uidetur enim potius de alia re
eo capite ſermonem habuiſſe,quam Satuuſcir uel reſcius uocat,quum Auic. ſuum
Spodium,ut noua habet æditio, Thabaiſir uocauerit. Quicquid tamen id ſit de quo
ſcribere ibi uoluit,certum eſt quod non eſt Spodium Dioſcoridis & Galeni: de hoc
enim egit ipſe Serapion cap. 422. ſub Tutiæ nomine,modumque docuit faciendi An
tiſpodia,ex Dioſcoridis uerbis:licet non Antiſpodia ipſe uocet,ſed uicem Tutiæ ſup
plentia. Quem etiam Auicenna imitatus eſt capite quinto ſupra ſeptingenteſimū,
Genuenſis la- non abſque tamen (ut ferè ſolet) errore: qui occaſionem quoque errandi Simoni Ge
pſus. nuenſi & aliis dedit. Ait enim, id quod deorſum cadit dum fit Pompholyx,eſſe Cli
Succudus. miam,quæ nominatur Succudus: oblitus eorum quæ ſcripſerat de Succudo,cap.
669. ubi uidetur putaſſe Succudum eſſe plantam,non rem metallicam:calidumque,
non frigidum. Quod ſi quiſpiam errorem eſſe librarij dixerit, non Auicennæ,le-
Climia. gendumque non Succudum,ſed Deſcudium,negare tamen non poterit Climiam,
Cadmia. quæ græce Cadmia dicitur,eſſe rem diuerſam à Pompholyge & Spodio, uel ipſo-
met Auicenna teſte, qui in litera c de duplici ſcripſit Climia: & in hoc cap. ex ipſa
fieri Pompholygen teſtatus eſt. Quare fateri oportet,uel Climiam eſſe rem diuer-
ſam à Pompholyge,uel idem fieri ex ſeipſo. Sinamus igitur Auicennam cum ſuis
cannis ludere,& Pompholyge quādo opus fuerit utamur,atque ea præcipue,quam
Germani adeò publice Nil uocant,ut in iocum apud eos abierit, Nil oculis prodeſ-
ſe. Eſt enim hæc candida,atque,ut Dioſcoridi placuit,adeò leuis,ut ef-
flari poſſit. Hæc ſunt quæ mihi occurrunt ad tua quæſita
reſpondenda,in quibus ſi quid fortè te offen-
derit,ætati & ualetudini
ueniam dato.

Vale.

Ex Ferraria, Idibus Iuniis. M. D. XXIX.

Epiſt.

EPIST. VI. ad Dominicum Fonteium medicum Brixienſem, de nonnullis ſimplicibus.

SErus reſpondeo, uarijs preſſus negocijs: ſed duabus præſertim epiſtolis, conſilia quæ uocantur: in quarum altera mihi negocium fuit cum tribus nō infimi nominis medicis, ſecus quàm ego de ægroto quodam ſentientibus: mox tamen ut reſpirare occepi, epiſtolas tuas quæſiui, diligētiusq; perlectis reſponſionem aggreſſus ſum. Vt igitur à poſtremis exordiar, ualde mihi moleſtum fuit intelligere, tantā in hominibus illis regnare ingratitudinem, ut nec uerbis quidem ſe gratos oſtendant: quod certe non tam tua quàm mea cauſa doleo: uidere enim mihi uideor, te nouas ſedes quærere, atq; eas forte, tam à nobis ſemotas, ut mutua hac literarū uiciſſitudine nos priuari oporteat. Quandiu igitur licet, demus operā, ut per literas inuicem alter altero perfruamur, & mutuo attritu, uel ſcintillam aliquam ueritatis eliciamus.

Meſuen ſæpe erraſſe, & prima noſtra epiſtola, & in eum annotationibus oſtendi. Neſcio tamen ſicubi minus errauit, quàm in Fumaria: de temperatura ſiquidem eius melius longe ſentit quàm Auicēna, frigidam dicens: acris enim & amara qualitas in ea uincens, caliditatem præ ſe fert, quæ ab exigua acerbitate remittitur quidem, uerum non tota obtunditur. Modice igitur adeò caleſcit, ut, teſte Aëtio, in febribus tutò dari poſſit. Tum etiam obſtructiones hepatis ſanare, & multas urinas bilioſas prouocare, haud leuia indicia ſunt caloris. Multo magis quàm Auicenna errauit Serapion: ea quæ de hac herba ex Dioſcoridis & Galeni ſententia refert, non ex eo capite accipiens, ubi de ea ſcribunt, ſed à capite in quo de Gingidio agūt: quæ tamen ab Arabibus ſumpſit, de ipſa fumaria uidentur dicta. Auicenna uero quæcunq; ſcribit capite de Fumo terræ, ex his accepiſſe uidetur, quæ de fumaria ipſa ab autoribus ſunt ſcripta. Alijs tamen in locis ſuæ medicinæ, quæ de Gingidio ab illis ſunt tradita, Fumo terræ adſcribit. Mirum autem, quod omnes quaſi de compoſito præcipuas uires quas ad oculos habet, à quibus & nomen καπνὸς accepit, intactas dimiſerint: quod uero uim haberet uentrem molliendi, & uentriculum roborandi, à quodam idiota inuentum eſt tempore Galeni.

Fumariam non eſſe frigidam.
Auicēnæ error in fumaria.
Serap. lapſus.
Fumus terræ.

De Eupatorio ego quoq; ſemper dubitaui, an eſſet uulgare hoc Agrimonium: eo tamen libentius uſus ſum, quàm uulgari illa Eupatorio paſſim apud nos naſcente, cui præter folia quæ aliquo pacto canapim referunt, nihil eſt cum Dioſcoridis pictura commune: quam tamen ut certò ſcio non eſſe Eupatorium, ita certe neſcio quid ſit: ſicuti nec Agrimonium, ſi non eſt Eupatorium. Adde his, quæ nunc ignoramus, etiā ueram Argemonē herbam, ſi qua eſt alia, ita ad amuſſim à Dioſcoride effigiatā, ut ferè ſub oculos poſita uideatur: quæ tamē ad hanc uſq; ætatem ſemper mihi fuit incognita, nec hactenus inueni qui doceret, tanta fuit noſtris magiſtris cæcitas: inter quos putabātur excellentiores, nō qui hæc aut alia ad curandi rationem neceſſaria melius callerent, ſed qui in publica corona, dialectica problemata maiore linguæ uolubilitate, audaciusq; (ne dicā impudentius) clamitando diſputabant.

Eupatorium.
Agrimonium.
Argemone.
Sophiſtarum mos.

Vnde factum eſt, ut ſimplicia medicamēta, etiam quæ notiſſima erant, uel penitus ignorentur, uel dubia & incerta ſint: ſicuti Pulegium, quod adeò notum antiquis fuit, ut ſuperuacuū putarint ſcribere quale eſſet: nunc uero dubiū ideo apud te eſt, quia in Mirandulenſi agro nulla lanugine ueſtitur herba, quam pulegium uocant: alibi uero in aggeribus & mōtibus uilloſum, tam mas quàm fœmina conſpicitur, altitudine etiam maiore, quàm Mirandulanū, odoratiusq; & colore diuerſum. Nec ſolus es, ſed & Hermolaus in Corollario ambiguus in eo fuit, haud planè ſciri dicens, an Pulegium modo officinis & ruribus uocatum, Calaminthæ genus ſit, an uerum pulegium: magnamq; eſſe affinitatem nepetæ, mentæ, & pulegij. Addit

Pulegium.
Calamintha.
Nepeta.
Menta.

Mentastrum. alio loco his etiam mentastrum,addo ego sisymbrium, cuius tanta est cum menta af
Sisymbrium. finitas,ut in eam quandoque muteтur,teste Theophrasto. Inter has autem affines
herbas,nescio si ulla difficilius internoscitur,quàm pulegium:quoniã (ut pauló an-
te dixi) nullus autor eam pingit. Vna tantum nota est per quam agnosci certe ua-
let,quod scilicet (ut Theophrastus & Plin.scribunt)brumali solstitio surculi eius se-
iuncti,& in carnario suspensi florent. Illud quoq; indicium eius est non exiguum,
si nigram bilem purgat,ut dicit Diosc. Bibitur autem huius rei gratia cum melicra-
Oxybaphũ. to oxybaphi,hoc est acetabuli mensura,ut tradit Paulus.Continet autem acetabu-
Acetabulum. lum cyathum unum semis,eodem autore, hoc est,drach. 15. Sunt tamen qui 4. &
20. drachmarum acetabulum esse contendant,alij 22. Potes igitur,si certior fieri cu
pis,utrunq; experimentum facere.Ego pro comperto habeo,uulgare nostrum pu
legium,à uero nõ differre,eoq; quoties occasio se offert,securus utor:prosperec; ce
dit in his facultatibus,quas ei autores medicinæ adscripsere. Tenui & hoc nostrũ la-
nugine obducitur: nec ualde crescit: flosculosq; purpureos, albos ue circa caulem
per interualla ad serpylli similitudinem emittit. Neq; putarim Dioscoridem, quod
tamen tu contendis, cap. de Dictamno, innuisse pulegium depile esse,quum dixit
dictamnum habere læuorem,& esse pulegio similem:similitudo enim in foliorum
potius figura intelligenda mihi uidetur, quàm in læuore: sic enim uerbum ex uer-
» bo scribit Dioscor. Herba est Cretica acris,læuis,pulegio similis, maiora uero & to-
λεῖον. » mentosa folia habet. alioqui etiam λεῖον non semper id significat quod pilis caret,sed
interdum,& fortè magis proprie,id quod non est asperũ,& prominulum. Tomen
tosa autem folia dictamni dixi,sicut Hermolaus & Marcellus,non ut tu uelles,gna
γναφα- phalio similia: γναφαλιώδη enim legẽdum esset,non γναφαλώδη,ut omnes habent
λιώδης. codices. Sed & uerba quæ sequuntur (ni fallor) aperte ostendunt, non gnaphalio
herbæ Dioscoridem fecisse similia,sed tomentosa ea dixisse, sicuti & lanosa. Vt au-
tem in præmissis abs te aliquantum dissentio,ita in conclusione tecum prorsus con-
Dictamnum. sentio,non esse scilicet eam,quæ circumfertur,ueram dictamnum,quod uel hoc ar
gumento apertissime constat,quod dictamnum & caule,& flore caret, & semine,
teste Plinio & Dioscoride: uulgaris autem,si qua alia planta, floribus est refertissi-
ma. Adde quod uera radicem,Plinio autore,habebat tenuem & inutilem,folijs so-
lum utebantur,tanti ea facientes,ut qui legebant,in ferula,uel arundine cõderent,
Dictamni folia ne eorum uis euanesceret.Radix uulgaris huius nostri,satis crassa est,& sola in usu
usui esse, nõ ra habetur,neglectis folijs,quæ tamen (ut diximus) sunt in uera utiliora. Quod non
dicem. Plinij modo testimonio cõstat,sed etiam Galeni inter herbas Theriacen ingredien-
tes,non inter radices eam connumerantis. Sed & Democrates componere Theria
cen carminibus suis docens,ait: κόστου τε λευκοῦ, καὶ ἔτι δικτάμνου πόας. hoc est uerbum
ex uerbo, Costiq; albi, & dictamni herbæ. Vide igitur quantis in tenebris uersati
sint patres nostri,uiri alioqui summo ingenio præditi, erroreq; potius seculi,quàm
uel incuria,uel inscitia impediti:cæcos enim duces habebant,cum quibus eos quo-
que cæcutire erat necessarium. Vt enim à proposito non recedamus, si ad Auicen-
Auicen. lapsus. nam accedebant, uidebant eum cap. 472. secundi libri,dictamnũ cum pulegio con
fundere:& præterea,quod balatum facere in ouibus scribit Diosc. sanguinem ab
eis emungi interpretari:statimq; ad dictamni species cõuerti,deincepsq; ad pulegij
medicinas,quas etiam imperfecte scribit: prætermissis in totum dictamni peculia-
ribus uiribus.Et cap. 158. eiusdem, pari confusione miscere origanum & calamen-
tum,hoc fluuiale, illud montanum nominando. Sin Ioan. Mesue consulebant,in
Mesue lapsus. Diacalaminthes præparatione, pro pulegio montanũ calamentũ legebant, & pro
ipso calamento,quod montanum esse debet,fluuiale: quem errorem etiam sequu
tus uidetur Auic. in 5. in eiusdem Diacalaminthes confectione, ubi calamentũ uo-
cat fluuiale,& puleium, campestre calamentũ. Sed uide quomodo ad enarrandos
Arabum

Arabum errores imprudens me conuerterim, quibus ita ſcatent, ut non epiſtolis oſtendendi ſint, ſed magnis uoluminibus explicãdi. Ad epiſtolas igitur tuas redeo. Typham me quoq; pluries uidiſſe arbitror. Vtinam Typha quoq; mihi eſſet pariter agnita: *Typha.* in hiſce enim frumentaceis diſcernendis, multum ambigo: quod certe nemo mirabitur, qui Galenum legerit tam ſcrupuloſe in his incedentem. Proxime autem accedo ut credam Typham ita ſimilem tritico, ut triticum putem. Eos enim non improbandos dicit Galenus, qui eam paruum triticum uocant, adeò eſt illi colore, denſitudine, uirtuteq; ſimilis. Sed & Theophraſtus perquam ſimilem dicit tritico, & mutari in id, ſi piſta ſeratur. In eo autem differre à tritico, quod lemmate, id eſt foliculis tegitur, ſicuti Hordeum & Olyra, quam Siliginem uocat Plinius: *Hordeum.* unicum etiam tenuem culmũ habet, & magis flaua eſt. Sed in hac epiſtola diutius forte quàm opus eſſet immorati, ad aliam accedamus. *Olyra.* *Siligo.*

Lyſimachia Caranzono medico miſſa, ad manus meas peruenit: ſed in agro etiã *Lyſimachia.* noſtro frequens uiſitur. Flos dubitare adhuc nos facit, atq; Leoniceni autoritas, qui herbam, quam infectores Corneolam uocant, ueram Lyſimachion eſſe, ad aras uſ- *Corneola.* que, in ſecunda æditione de Plinij & aliorum medicorum erroribus, contendit. Autoritas dico: nam quas affert rationes, non ſatis mihi perſuadent: ſiquidem noſtra Lyſimachion, & in aquoſis locis naſcitur, & folia tenuia Salici ſimilia emittit, ſicuti Corneola uocata. Horum igitur indiciorũ gratia non minus dici Lyſimachion debet, quàm illa. Quod uero Corneola aureo flore ornatur, nõ purpureo, nec Plinio repugnat (ut credidit Leonicenus) nec eſſe ueram Lyſimachion probat. Aduerſum quidem Plinium eſſet, ſi conſtaret Corneolam uocatam, quam uiſus ipſe teſtatur aureum non purpureum florem habere, eſſe ueram Lyſimachion: ſed quum hoc probatum nondum ſit, non eſt ante manifeſtam probationem crimine falſi Plinius condemnandus. Dioſcoridis enim teſtimonium nihil facit aduerſus Plinium: nam præter id quod Iuriſconſulti ſingularem teſtem non admittunt, teſtimonium eius non eſt Plinio contrarium. Antiqua enim ac noua Dioſcoridis exemplaria, florem Lyſimachij eſſe purpureum, uel aureum dicunt: Plinius purpureum, non habita aurei mentione. *Plinio patrocinatur aduerſus Leonicenum.* Sciunt autem dialectici, tam recentes quàm ueteres, diſiunctiuam enunciationem, neutri ex ſuis partibus aduerſari. Noui præterea ex utrauis parte totam aſſerunt inferri diſiunctiuam. Et hæc quidem dicta ſint pro Plinio. Quod uero ex argumento floris aurei non probetur Corneolam eſſe ueram Lyſimachion, notius eſt, quàm ut à me probari debeat. Sunt ſiquidem aliæ multæ herbæ flore aureo. Eodemq; argumento utar in noſtra, imò tanto fortiori, quanto manifeſtius tam Dioſcoridis quàm Plinij innitetur autoritati. Dioſcorides enim Lyſimachij florem purpureum, uel aureum dicit: Plinius purpureum. Neutrius igitur ſententia noſtro, flore purpureo conſtanti, aduerſatur: quum ſuo, id eſt Corneolæ, Plinius manifeſtiſſime contradicat. Stat igitur noſtra Lyſimachion fortior duorum ſuſtentata teſtimonio, quàm ſua unius. Nec uideo etiam quare cogatur Plinius (ut Leonicenus ait) aureum fateri Lyſimachij florem, niſi uelit cognominem illi lapidem, aureis inſignem uenis, temere idem nomẽ fuiſſe ſortitum. Nam ut mittamus cognomines nõ eſſe, quum herba Lyſimachum, uel Lyſimachion dicatur, lapis Lyſimachus: *Lyſimachus lapis.* poteſt lapis idem nomen meruiſſe, uel quia ab eodem Lyſimacho inuentus ſit, à quo & herba, uel quod ſimilibus uirtutibus polleat, uel ex alia quauis potius cauſa, quàm ex floris cum uenis illius lapidis ſimilitudine. Alioqui neq; flos eſt qui Lyſimachion dicatur, ſed herba ipſa quæ Salici ſimilis eſt, non uenis lapidis.

Non uidetur præterea notandus Plinius, ſi fumum, quem Lyſimachion mittit, non acerrimum, ſicut Dioſcorides, ſed grauem uocat. Nec uſtionis meminit: non enim Dioſcoridis, uerum naturæ interpres fuit: naturalem uidelicet hiſtoriã, & ab ipſa natura, & à diuerſis autoribus acceptam deſcribens. Rationes igitur quibus

ſuam Leonicenus Lyſimachiam aſſerit, non tantarum uirium ſunt, ut noſtram omnino reijciant: ſed (ut dixi) hominis potius autoritas eſt, quæ me ambiguum reddit: quæ licet magni momenti ſit, non tanti tamen, quin plus ponderet ſenſus. Sed neſcio quo pacto à tuis epiſtolis ad Plinij patrocinium noſtra deflexit oratio: quamobrem ad illas, defenſione Plinij alijs dimiſſa, eſſet reuertẽdum. Sed ne diutius iam itineri accinctum tabellarium remorer, huic epiſtolæ finem faciam: quod reliquum eſt, in aliud differens tempus. Vale.

Ex Ferraria, ſeptimo Idus Quintiles, 1524

IOANNIS MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER DECIMVSTERTIVS.

EPIST. I. ad Bartholomæum Charandinum medicum Mutinenſem: quod plerunq; purganda materia non turgens ante concoctionem.

CVM me plerunque & in priuatis colloquijs, & in publicis lectionibus audiuiſſes Hippocrati & Galeno, quorũ alter medicinam ſeruit, alter diligentiſſime excoluit, inhærentem: recentiores Arabes, noſtratesq; eos ſequutos, nulla habita uel ætatis uel autoritatis ratione, audaciſſime taxantem; necnon ab eorum decretis, ſi quando aliter uidebatur, in operibus artis recedentem: ſumma admiratione affectus es, quod his quos in minoris momenti rebus depugnabam, in una quæ maximũ habere pondus uidebatur adhærerem, purgatorijs uidelicet pharmacis utens materia minime turgente, nulla præuia cõcoctione: ſcribente Hippocrate in illo famigerato aphoriſmo: Concocta medicamentis purganda & mouenda non cruda, neq; in principijs niſi turgeant, multa autem non turgent. Licet autem mei huius dogmatis rationẽ te præſente, & legendo, & familiariter colloquendo multoties reddiderim, petijſti tamen, & quaſi cum conuicio efflagitaſti, ut quod uoce tenus docuerã, ſcriptis quoq; mandarem, ut & ea melius poſſes memoriæ commendare, & his fierent communia, qui uiua (ut aiunt) uoce non poterant à me doceri: præſertim cum excellentiſſimi aliquot medici, & antiquitati non minus quàm ego addicti, ſecus & agerent & docerent. Vt igitur tibi morem geram, quem bonarum artium, & præcipue medicinæ, meiq; ſtudioſiſſimum cognoui, manum calamo admoueo, & iamiam quod petis aggredior.

Problema quod diſputandum proponitur, tale eſt: Liceat'ne, nulla præcedente per ſyrupos uocatos concoctione, purgantibus medicamentis uti. Quod problema diſputaturi, Ariſtotelis doctrinam ſequentes, ante omnia, ut in nominibus cum aduerſarijs conueniamus, intelligantq; quid ſit id de quo diſputatur, uidendum quid digeſtionis, quid ſyruporum, demum quid purgantis medicamenti uocibus ſignificetur.

Primum aggredientes dicimus, id quod Græci πέψιν, noſtri digeſtionem, & qui latiniores uideri uolunt, concoctionem uocant, in quarto Meteorologicorum libro definiri ab Ariſtot. perfectionem à proprio & naturali calore ex oppoſitis paſſiuis. Quæ uero ſint huiuſcemodi oppoſita paſſiua, ipſemet declarat, dicens: Hæc autem ſunt, propria cuiuſque materia; ubi enim cocta fuerit, perfecta iam eſt & facta: prin

Concoctio quid iuxta Ariſt.

cta: principiúmque perfectionis à propria prouenit caliditate, etiam ſi ab exterio- re quopiam auxilio ſimul perficiatur. Et paulò poſt ſubdit: Sed principium qui- dem eſt caliditas quæ in ipſa exiſtit: finis autem, his quidem natura, id eſt ſpecies & ſubſtantia: his uero in ſubiectam quandam formam, finis eſt coctionis, quando ta- le tantumq́ factum fuerit humidum. Nihil igitur aliud uidetur apud Ariſtotelem eſſe digeſtio, quàm operatio quædam caloris naturalis in qualitates paſſiuas, cuius finis eſt, uel ſpecies, uel qualitas quædam, & quantitas humiditatis.

Ex his autem ſequitur, erraſſe recentiores nonnullos, qui Auerroim ſequentes dicunt, digeſtionem apud Ariſtotelem in eo loco non alterationem, ſed alteratio- nis terminum ſignificare. Quomodo enim digeſtionis finem doceret, ſi ipſam dige ſtionem finem & terminum eſſe putaret? Sed num'ne uidebant Ariſtotelem in fi- ne præcedentis tractatus, ſe dicturum pollicentem, operationes actiuarum quali- tatum, generationi & corruptioni affines? atque in ipſo ſtatim huius tractatus ini- tio, pepſin, coctionem'ue, calori adſcribentem, atque in maturationem, elixatio- nem, & aſſationem, ueluti in ſpecies diuidentem? quas & ex ipſis nominibus, & ex propria cuiuſlibet earum definitione, actiones eſſe, non actionis terminos co- gnoſcimus. Eſt enim maturatio coctio quædam ſeminis in pericarpio, hoc eſt, in eo tegmine, quod ad fructus tutelam natura fabricauit. Operationem uero per hanc, non opus terminum'ue ſignificari, oſtendit Ariſtoteles, dicens: Quoniam conco- ctio perfectio quædam eſt. Tunc maturatio perfecta eſt, quando ea ſemina quæ in pericarpio ſunt, tale aliquid facere poſſunt, quale ipſum pericarpion eſt. Conſtat igitur maturationem de qua Ariſtoteles loquitur, longo tempore ſeminis maturita tem, quæ finis & terminus eius eſt, anteire. Quod cum pariter de elixatione & aſſa tione dicere oporteat, quæ & ipſæ concoctionis ſpecies ſunt, neceſſarium eſt earum genus, hoc eſt, concoctionem, operationem eſſe, non operationis terminum. Nec perfectionis nomine, quo ueluti ſub genere continetur, rem perfectam, ſed muta- tionem quæ in eam tendit, deſignari. Sed poſtquam de philoſophorum digeſtione, plura fortaſſis quàm opus eſſet diſputauimus: ad noſtram, hoc eſt medicorum di- geſtionem accedamus.

Pepſis duplex ſecũdum Medicos.

Pepſis, hoc eſt, concoctionis uel digeſtionis nomine, in duplici tranſmutatione utuntur medici: naturali uidelicet, quæ circa eſcam uerſatur, & nihil aliud eſt, quàm alteratio nutrimenti ad propriam nutriti qualitatem: & altera, quæ circa putridam uerſatur ſubſtantiam, & eſt alteratio ceſſare faciens putredinem, manente ſubſtan- tia. Conueniunt autem ambæ inuicem. Primo quidem in genere, quia utraque eſt alteratio. Secundo in agente, quia ab eodem calore fiunt, hoc eſt naturali, qui nihil aliud eſt quàm poteſtas per ualida corpora extenſa: qui tamen in prima ſolus, in altera coagentem ſecum habet calorẽ præternaturalem. Et propterea ſi id quod in prima concoctione concoquitur ſimilem naturam habet cõcoquenti, aut totum, aut certe maior eius pars in ſubſtantiam aliti mutatur, exigua eius portione ſemi- cocta remanente. Econtrario autem fit in ſecunda, quoniam uel nulla pars rei con- coctæ tranſit in ſubſtantiam concoquentis, uel exigua eius portio. Si enim humor qui concoquitur, talis naturæ ſit, ut mutari in ſubſtantiam aliti poſſit, nec putrefa- ctio magna ſit pro modo putrefactionis, plus minus'ue eius tranſit in ſubſtantiam nutriti. At ſi uel putrefactio magna ſit, uel humor natura ſua talis, ut aſſimila- ri corpori humano, & conuerti in eius ſubſtantiam nequeat, ſimilis quidem ad quendam modum fit membris ſolidioribus, ſed non adeò, ut in eorum ſubſtantiam conuertatur. Quare nec in utraque bile, nec in ſalſa pituita expectanda eſt uera & perfecta concoctio, quoniam ultra modum aſſi hi humores ſunt, & ueluti exuſti, à moderatóque ſanguine per ſuperfluentem coctionem receſſerunt. Sola autem

pituita dulcis & acida, quoniam citra temperamentum ſanguinis, præ cruditate remanſerunt, ita concoqui ualent, ut in bonum ſanguinem, & demum in ſubſtantiam membrorum conuertantur. Vtraque uero bilis, & ſalſum phlegma, & ichores, quum ita concoqui non poſſint, ut in ſubſtantiam membrorum uertantur: ſatis pro modo ſuo concocti erunt, quando ſolidis membris quadantenus ſimiles effecti, & à natura ſuperati, apti redditi fuerint, ut uel ab eadē natura per ſe, uel cum artis adminiculo expellantur. Et hoc eſt generalius concoctionis ſignificatum, iuxta quod & pus, & lotium, concocta medici nuncupant.

Et hæc quidem de concoctionis nomine dicta ſint: quod licet apud Medicos quandoque opus ſignificare poſſit, in hac tamen noſtra diſputatione, ſolam nobis ſignificat operationem.

De ſyrupis. De ſyrupis uero, primo circa nomen aduertendum, uideri hanc uocem, ſi græca eſt, ab ὀποῖς, hoc eſt ſuccis, & σύρω uerbo, quod Latinis eſt traho, deductam. Non inuenio tamen medicos græcos ea uſos: quare fortè ab Arabicis ad nos ueniſſe putanda eſt, qui ea uoce utuntur in ſuccis uel decocto cum aliqua re dulci inſpiſſatis. Scio tamen & latinos autores eadem uoce, ſed in alio ſignificato uſos. Quãtum uero ad rem ipſam attinet, medici, annis plus minus trecentis, ad concoquendos humores ſyrupis uſi ſunt, ab eaq; ui, quam ineſſe illis putabant, digeſtiuos uocarunt: apud eos enim concoctio, digeſtio, & cōcoquere, digerere dicebatur: qua uoce no ui ex græca in latinam linguam medicinæ interpretes, periculoſa æquiuocatione, alij quidem in diſcuſſione, ſeu reſolutione, alij in diductione & tranſitu nutrimenti ad membra utũtur. Sed dimiſſa uocũ lite, illud potius diſcutiamus, an ſyrupi quibus nunc paſſim utimur, uim habeant digerendi, ſeu, quod idem eſt, concoquendi.

An ſyrupis inſit uis cōcoquēdi. Ad quam dubitationem breuiter ex his quæ de concoctione declarata à nobis ſunt reſpondentes, dicimus, ſi propriè & uerè loquamur, nullum ex uocatis ſyrupis, qui uulgò confecti inueniuntur, uim habere concoquendi: hoc ſiquidem munus & priuilegium, ſoli calori naturali debetur: ipſe enim eſt, qui quocunq; trium modorum, quos prius recitauimus, loquamur, concoctionem facere poteſt, & ei ſoli referri debet accepta. Poſt ipſum uero naturalem calorem ſunt nonnulla, quæ quatenus calorem ipſum uel fouent, uel augent, eatenus ad concoctionem conducunt, & eam aliquo pacto adiuuant: qualia ſunt quies, ſomnus, modica excalefactio, ciborum boni ſucci modicus eſus, uini parum calefacientis potus. Modicè uero calefaciunt moderata frictio, uſus aquarum calidarum commoderatus, pharmaca atque edulia etiam temperatè calefacientia: adde, ſi placet, & cataplaſmata. Ex ſyrupis igitur tantummodo ij ad concoctionem conferunt, qui ad quodpiam eorum quæ numerauimus, cooperantur, caloremque naturalem aliquantiſper roborant: quod in paucis admodum agnoſces, ſi eorum uires methodo quadam ueſtigaueris. Quoſdam enim inuenies alterãtes, quoſdam uacuantes, quoſdam utrunque pollicentes: & ex alterantibus alios calidos, alios frigidos, alios humidos, alios ſiccos. Atque in uniuerſum, quicunque corpus uel corporis humores de una qualitate in aliam tranſmutant, ſiue illa qualitas inter primas, ſiue inter ſecundas & tertias ſit, alterantes dici debent. Et ex uacuantibus, alios per uentrem, alios per urinã, alios per cutis occultos meatus materiam educentes. Ex his autem omnibus, ſoli hi concoctioni ſeruiunt, qui calore, odore, adſtringendi ui, uel ſomnum augendo, calori naturali adminiculum ferũt. Quæ cum paucis inſint, ſequens eſt, ut pauci ſint, qui uel ex accidenti mereantur dici concoctioni deſeruientes. Non enim accedendum Druſiano, à ſolis frigidis & ſiccis ceu putredini contrarijs, iuuari hanc naturæ operationem aſſerenti: prohibent enim eam potius ne fiat, quàm factam concoquant. Et hæc quidem de ſyruporum & nomine & ui dicta ſint.

De purga

De medicamentis purgātibus. Elaterium.

De purgatorijs uero medicamentis illud in primis aduertendum, antiquiores calidis & uehementibus, atque corpora ualde agitantibus purgatorijs usos: quod uel ex Elaterij nomine licet agnoscere, quod latine agitatorium dici potest: quo nomine non solum in cucumeris agrestis succo, sed in omni purgante medicamine utebantur. Videmus etiam Hippocratem in morbis acutis, elleboro, & peplio usum: quorum alterum adeò uehemens nostratibus uisum est, ut eius usum præ formidine ferè penitus abdicarint. Alterum uel ex socio licet agnoscere. quanquā & ex lacte, quo abundat, uis quoque eius potest intelligi. Esse uero hæc calida, sicuti & alia omnia quibus antiquitas ad purgandum usa est, ex Galeno uarijs in locis licet discere. In cōmento enim illius aphorismi primi libri, cuius principium, In acutis passionibus &c. ait: » Omnia id genus, purgatoria scilicet, sunt potentia calida. Et in aphorismo, Sub cane &c. Exusta tunc natura, eam quæ à purgantibus medicamentis non fert acritudinem. Et libro quarto de uictu morborum acutorum: Quia uehementer mouent & lacerant, ideo prohibentur. Quoties igitur (ut iam ad diluendam propositam quæstionē accedamus) Hippocrates de purgatorio medicamento mentionem habet, de his intelligendus est, quæ ipse in usu habebat: quæ & ualde calida erant, & sua ualida ui corpora uehementius exagitantia, quodammodo lacerabant. At quum nostris temporibus inuenta sint multa, quæ uel frigida sunt, uel modicè calida, qualia sunt siliquæ Aegyptiæ interiora, uel ipsa siliqua uirens adhuc & tenera condîta, mel aërium, quod Mannam uocamus, dactyli Indi, quos Tamarindos Arabica lingua appellant, rosarum & uiolarum uel succus, uel aqua in qua maduerint, myrobalanorumq́ nonnulla genera, & pleraque alia, quis ea dixerit ab Hippocrate simul cum calidis illis suis & acribus uetita, quum ab eo fuerint uel penitus ignorata, uel inter purgatoria minime computata? præsertim quum uideamus ipsum asinino lacte & sero usum. Sed nec de his quoque uidetur Hippocrates loquutus, quæ ex fructibus quibusdam confecta, melléque, uel apum, uel eo quod Sacchar antiqui uocabant, uel zuccharo uulgari condîta, nonnihil, exiguum tamen id, recipiunt scammonij, & antea per assationem in cotoneo mâlo repressi ac castigati, uel alterius cuiuspiam antiquorum purgatorij: & cum magno modo liquoris alicuius frigidi dissoluta, purgationis leuis gratia à recentioribus medicis in morbi initio propinantur. Quæ quum qualitatibus his penitus careant, ob quas sua ipsa purgatoria antiqui prohibebant, careant etiam necesse est his symptomatibus, quæ illa materia non concocta exhibita ægrotantibus inferebant. Quod præter rationem, quotidiana quoque demonstrant experimenta. Deum ego immortalem testor, me, qui iam octo supra quadragesimum annos medicinam uarijs in locis professus, in febrium putridarum principio, nisi aliquid aliud prohiberet, siliquæ Aegyptiæ liquore usum, adiecta tertia parte medicamenti, quod per dactylos uel pruna seplasiarijs ubique paratur, nullum ex tali potione unquam cognouisse sequi ægrotantibus incommodum, quin potius modicam, & absque ulla notatu digna noxa purgationem. Alioqui neque modus hic euacuationis ab Hippocratis dogmatibus multum abhorret. Scribit enim secundo libro aphorismorum: Inchoantibus morbis si quid uidetur mouendum, moue. Quem locum enarrans Galenus, docet interdum ab initio morborum salubrium purgationem esse faciendam, ut minorem iam factam materiam natura ualeat facilius concoquere. Ex quibus uerbis & nomen & rem ipsam sumpsisse uidentur recentiores, purgationis quam ab initio febrium putridarum faciunt. Id autem quod interdum Galenus faciendum dicit, temporibus nostris crebrius, imò ferè semper faciēdum est: siquidem nostro hoc seculo corpora humana longe magis quàm Hippocratis temporibus repleta morbos incurrunt. Antiqui enim, uel parum, uel nihil mane comedebant, quo-

Mel aërium. Dactyli Indi.

tidianiſq; exercitijs, frictionibus, balneis, ciborum ſuperflua diſcutiebant, nec tot eſcarum uarietatibus, támque peruerſo earum ordine utebantur. Quis enim eſt uel ex infima plebecula, modo miſera pauperie non laboret, qui olera, earum'ue radices, legumina, fructus, iuſcula, panem, caſeum, carnes, piſces, lagana, orbiculos, placentáſque uarijs ex rebus confectas, ut ſors fert, abſque ullo uidelicet ordine, in eodem uel prandio uel cœna non ingurgitet? quum legamus antiquos, & quidem Athletas, mane ſolo pane, ueſperi ſolis carnibus uictitaſſe. Si igitur Hippocrates ſobrio illo ſeculo purgandum quandoq; iuſſit in morborum initio, quanto nos id audacius agemus in his qui quotidianis ferè crapulis æſtuantes, oppletis præ cruditate primis nutrimenti uaſculis, morbos ex immodica repletione incurrerunt? Nec eſt ut quiſpiam dicat, Hippocratem in aphoriſmo de morbis his loquutum, quorum materia inſtar furibundi & maniaci hominis, uel animalis ſtimulis Veneris agitati, ſtare loco nequit, ſed huc atque illuc irrequieto motu fluit & refluit. Quandoquidem id in laterali morbo Hippocrates iuſſit, in quo materia non de loco ad locum uagatur, ſed ad unicam mouetur, ad certam uidelicet ac determinatam ſedem, ubi facere cœpit inflammationem. Et Galenus ad eum morbum trahens aphoriſmum, interim prima, interim ſecunda, interim quarta, & quandoque quinta die pharmacum purgatorium, libro quarto de uictu in morbis acutis, ſe dicit exhibuiſſe. In quibus uerbis & illud aduertendum, multos fruſtra, imò cum ægrotantium non leui damno, uereri, ne pharmacum præbeant uel uenam ſecent in die uel iudicatorio uel iudiciali. Vt enim fugiendum, ne eo die fiat euacuatio per artem, quo iudicium facit natura, ita ſecurè & purgatio & uenæ ſectio fieri poteſt, quocunque die, etiam ſi de numero criſimorum ſit, modo iudicium in ea non expectetur: quarta enim die purgationem ſe feciſſe loco adducto Galenus teſtatur. Et in libro curatiuo de uenæ ſectione, ad animæ uſque defectum ſanguinem miſiſſe. Sed hoc obiter dictum ſit, fortè alio tempore fuſius cum alijs medicorum circa criſes erroribus explicandum: ad idq; reuertamur, quod nobis nunc eſt principale propoſitum. Diximus enim Galenum nos opere docuiſſe, non ſemper, materia etiam non turgente, ante purgationem expectandam eſſe concoctionem, ſed in principio pleuritidis, dolore ad præcordia deſcendente, materiam inflammationem facientem, plerunq; iuxta Hippocratis decretum per purgationem euacuaſſe. Dicimus quoque nos ab eodem Galeno didiciſſe, quoties uenæ ſectione egens eam detrectat, uicariam ei ſubijciendam copioſiorem purgationem. Quod cum ita in principio, ſicuti materia iam concocta poſſit contingere, ſequitur, eo caſu recte in principio poſſe fieri purgationem. Ipſe præterea primo libro de compoſitione medicamentorũ ſecundum loca, nulla præcedente concoctione, alia'ue præparatione, utranque bilem & pituitam purgat in alopecia. Atque paulò poſt idem facit in manantibus capitis ulceribus, quæ Græci uocant ἄχωρας. Et libro ſecundo in capitis dolore, & decimotertio libro methodi, uidiſſe ait multos, quibus inflammatio in oculis cœperat, ſola per inferiorem uentrem purgatione una die curatos. Hippocrates etiam in uulneribus & fracturis, & in epidemijs plerunque purgatione utitur, abſque ulla concoctionis mentione. Atque ut uno uerbo me expediam, uix inuenies Galenum in alijs à febre morbis, uel molientem eam, uel expectantem: neque unquam inuenies, aut eum, aut Hippocratem, ueram concoctionem per ſyrupos nunc uocatos facientem. Veram dico, quoniam præparationem & corporis, & humorum quandoque fieri iuſſerunt: cui per quandam abuſionem recentiores Auicennam ſequuti nomen concoctionis attribuere: quum tamen à concoctione uera longo diſtet interuallo. Quod enim uerè concoquitur, ideo concoquitur, ut, quantum fieri poteſt, ſimile euadat concoquenti. Quod uero expulſioni

Veterũ in uictu moderatio.

ſioni paratur, quanto magis id patitur, tanto redditur animali diſſimilius, atque ab eius natura magis alienum.

Præterea concoctio fit à natura, non ab arte: illa econtrario ab arte potius quàm à natura. Concoctio humorum conſeruat ſubſtantiam: illa eos diſſecat, attenuat, & quodammodo conſumit. Concoctio eſt tantummodo putridorum: illa non putreſcentibus etiam adhibetur, & animalis particulis. Concoctio eſt omniũ humorum putridorum: illa ſolum tenacium aut craſſorum. Quare ſi demus illis, ut quocunque libet modo loquantur, & quamcunque materiæ euacuandæ & corporis præparationem, concoctionem uel digeſtionem uocent, certe nunquam nobis oſtendent, Hippocratem aut Galenum, in tenuibus humoribus, ſiue eos imbibant uaſculorum parietes, ſiue in uaſculis ueluti fluctuent, aliqua uti præparatione: ſed in his tantum, qui præ craſſitie uel tenacitate, diuelli à ſuis ſedibus non poſſunt. Corpora enim, inquit Hippocrates, ubi quis purgare uoluerit, oportet bene fluida facere. Quis autem non uideat eos humores melius fluere qui ſint tenuiores, & lentore omni prorſus carentes? Tunc enim, inquit Galenus, purgatio bene procedit, cum humores craſſi, tenues facti fuerint, & tenaces præciſi, & meatus aperti, per quos tranſmittuntur. Et in fine commentationis ait: Corpus bene fluidum eſt, meatibus quidem omnibus reſeratis, humoribus uero inciſis atque tenuatis, ſi alicubi in corpore fuerit humor craſſus & tenax. Et in expoſitione aphoriſmi penultimi primi libri, tunc humores eſſe ait ad fluendum facillimos, cum fuerint tenues, & nullo lentore participantes, apertiq; meatus per quos fieri debet purgatio, & nullam obſtructionem habentes. Idem ſcripſit libro quinto in ſextam epidemiam. Libro demum methodi ſeptimo, ne uidear ambitioſe multa loca quærere, clare adeò hanc rem opere monſtrauit, ut inueniri nõ putem idiotam ita rudem, qui intelligere non poſſit, eum id uoluiſſe. Vitioſos enim humores in tunicis uentriculi receptos, nullo præuio apparatu, docet purgare per picram, aut per aquam mulſam in qua ſit coctum abſinthium. Tenacem uero pituitam uentriculo annexam, incidi iubet ante purgationem. Si igitur de hac humorum præparatione loquutus eſt Rhazes, quæ impropríe concoctio uel digeſtio dicitur, immeritò ab Auicenna reprehenditur: Galeniq; clypeo munitus, facile defenditur. Intentio quippe huiuſcemodi humorũ digeſtionis nihil aliud eſt, quàm inciſio & attenuatio: non, ut dixit Auicenna, ſubſtantiæ adæquatio ad euacuationem facilem parans. Quanto enim materia tenuior eſt, & lentore magis carens, tanto minus reſiſtit medicamini eam trahenti, & per meatus atq; emiſſacula facilius pertranſit. Quis enim neſciat aquam puram & limpidam, facilius & fluere & trahi, quàm terroſam & lutulentã? feſtucasq; tenuiores à ſuccino, & acus à magnete, quàm ab illo magnas paleas, & ab hac clauos melius trahi? At ſi de propria uel de utraq; loquutus eſt concoctione, longe à uero receſſit. Per ueram enim concoctionem non tenuatur neceſſariò humor, uerum plerunq; potius craſſeſcit: imò ſi proprie loquendum eſt, nec craſſior neceſſariò redditur, nec tenuior, ſed à calore naturali (ut ſuperius diximus) uincitur & ſuperatur: in qua tamen uictoria frequentius accidit ut fiat craſſior, quàm ut tenuior, ueluti ſolidis membris, quæ craſſa ſunt adſimilatus. Non perdit etiã neceſſariò craſſitiem atq; lentorem, quem prius habuit, ut ex Galeno colligitur circa finem expoſitionis in ſecundum librum Prognoſtici Hippoc. dicente, ſputum cõcoctum interdum ob craſſitiem & tenacitatem non expui. Quare contrario modo etiam in hoc ſe habet uera concoctio præparationi: hæc enim id quod craſſum eſt, reddit tenuius: illa quod tenue eſt interdũ facit craſſum. At ſi quis forte nobis obijciat Galenum, in libello de cõſtitutione medicinæ dicentem, quod craſſum & tenax eſt, eſſe attenuandum, & quod tenue craſſius reddendum; dicam (ut uerba ipſa demon-

ſtrant) eum loquutũ de his ſuperfluis quæ redire ad naturalem habitum poſſunt, non de his quæ penitus inutilia quum ſint, paranda ſunt expulſioni. Quam præparationem ſi digeſtionis concoctionis ue nomine dignamur, triplicem neceſſe eſt redundantium humorum intelligere coctionem. Vnam quidem, & perfectiorem, in his quæ ita eam recipiunt, ut conuerti in ſubſtantiam partium corporis reddantur idonei. Alteram in his quæ uitioſiora ſunt, quàm ut mutari in ſubſtantiam aliti poſſint. Tertiam ualde impropriè hoc nomen recipientem, qua corpora bene fluida, modo quem ſuperius ex Galeno oſtendimus, redduntur. Primæ finis eſt nutritio: Secundæ, naturæ uictoria: Tertiæ, commoda expulſio. Prima & ſecunda agunt pariter in materiam tenuem & craſſam, tertia tantum in craſſam & tenacem. Quare culpandus Auicenna, qui indiſcriminatim de tribus hiſce generibus loquutus eſt. In eo enim loco ubi docet non euacuandam materiam indigeſtam, loquitur de digeſtione ſecundo modo dicta. Vbi uero Rhazen taxans, digeſtionem ait eſſe adæquationem ſubſtantiæ materiæ ad facilem expulſionem, de tertia abſque dubio intellexit. Atque eodem modo in narratione, ſubtilis, craſſi & tenacis, præparatione indigentium, quam prædictæ ſubdit deſcriptioni.

In prima uero aduerſus Rhazen argumentatione, quæ ſi recte legatur, (mendum enim eſt in uulgatis codicibus) ſuper digeſtione ſputi fundatur, digeſtionem accipit ſecundo modo. Secunda uero ratio ſuper ſedimen urinæ fundata, primæ & ſecundæ concoctioni poteſt eſſe communis: licet eam per æquiuocationem trahat ad tertiam. Sed melius fortè fuerit, ut lucidioris doctrinæ gratia rationibus Auicennæ reſpondeamus.

Ad primam dicimus, aliquod ſputum tenue (per ſputum intelligẽdo materiam ei quæ expuitur ſimilem) poſſe concoqui primo modo concoctionis, id uidelicet quod acidum eſt uel dulce: & hoc quidem neceſſariò craſſeſcere, quia non aliter in membrorum ſubſtantiam, quæ craſſiora eo ſunt, tranſiret. Aliquod ſecunda tantũ: & hoc quidem ubi perfectè à natura uictum fuerit, aliquo pacto craſſius fiet: non quod in hoc ratio cõcoctionis conſiſtat, ſed quod ex actione uictoriaꝗ naturalis caloris hoc ſequitur. Tertiam uero nullum tenue deſiderat: quanto enim craſſius fieret, tanto difficilius & à purgante pharmaco traheretur, & per ductus & meatus pertranſiret, quemadmodũ ſuperius & Galeni autoritate & ratione mõſtrauimus.

Ad ſecundam dicimus, ſedimen in acutis morbis, in principio non deſcendere: quia materia quæ ſecundo concoctionis modo coqui debet, nondum debitam formam adepta eſt. Dicimus etiam tenuitatem ſecundæ concoctionis finem non eſſe, ſed naturæ uictoriam: quæ cum in conſiſtendi ſtatu, nec antea completa ſit, in eo, non in principio, ſedimen laudabile gignitur & deſcendit.

Ad tertiam dicendum, quod ars naturam imitans, purgationẽ materiæ, niſi uel qualitas uel quantitas uel locus cogant, non facit ante concoctionẽ ſecundo modo dictam: abſcꝫ præparatione tamen alia tenuis materiæ arte facta, ipſam expurgare poteſt. Dico, niſi quantitas cogat: quoniã ubi in corpore tanta redundet materia, ut ab ea natura uel opprimatur, uel periclitetur ut opprimatur, tunc ab initio, & non expectata ſecunda concoctione, hoc eſt naturæ uictoria, quæ in tanta copia uix ſperari poteſt, aliqua eius portio per artem demenda eſt, ut natura à tanto pondere leuata, reſiduum aggredi poſſit & uincere. Si enim bonus Athletarum habitus, Hippocrate teſte, ſtatim ſoluendus eſt: multo magis euacuationem deſiderabit malus ægrotantium habitus, non mole tantum, ſed & malignitate uires obruens. Rurſus, ſit Socrates, qui cum ſumma uitioſorum ſuccorum repletione febrem incurrat, ſequitur, ſi dum ſanus eſſet euacuatione egebat, quod multo magis ea indigeat febriens, aucta uidelicet ex febre ſpirandi neceſſitate, & uiribus oppreſſis. Item quan

titas

ritas supra modum aucta ad idem ducere potest, ad quod uitiosa qualitas, hoc est ad mortem. Ergo si in hac quandoque euacuandum ante concoctionem, etiam in illa pariter erit facienda euacuatio. Mala etiam alia quæ humores turgentes efficere possunt, & ab immodica copia contigerunt. Ergo eadem ratione quæ cogit euacuare humores turgentes, cogemur etiam demere immensam multitudinem. Veritas sumpti apparet discurrendo incommoda quæ turgentes humores possunt efficere: ea secundum Galenum in expositione illius aphorismi quarti libri, Pharmacum exhibendum in ualde acutis, si materia turget, eadem die: morari enim in his malum: sunt roboris dissolutio, caliditatis febrilis augmentum, & periculum ne humores qui per corpus uagantur, in aliquod membrum principale decumbant.

Imminere autem hæc discrimina in materia plus nimio aucta, clarius est, quàm ut probatione egeat: uires quippe ex immenso pondere labefiunt: calor febrilis cæteris paribus est in maiore materia maior, facillimèque humores totum corpus opplentes principalia membra attingent. Si igitur hæc pericula cogunt nos, materia turgente eadem die euacuare: cogent nihilominus ea supra modum aucta. Quin si quis diligenter consideret, facile agnoscet copiam immodicam magis indicare euacuationem, quàm turgentiam. Huic enim possumus alia uia occurrere, reprimendo uidelicet motum, alterando calorem, & membra principalia roborando. Immodica uero repletio nullum habet magis præsentaneum remedium, quàm euacuationem. Præterea, si humores qui agitantur & de loco ad locum mouētur ac transfluunt, uacuari debent, ut dicit Galenus in commento illius aphorismi, Concocta &c. quanto magis hi erunt aliqua ex parte uacuandi, qui adeò aucti sunt, ut ferè omnia loca absque alio motu occupent? His rationibus & similibus persuasus, dico solam exuperantē quantitatem cogere quandoq; medicū ad euacuationem per pharmacū, & præcipue ubi secari uena nō possit, in morbi initio faciendam. Quod uero qualitas idem faciat, omnes fateri oportet, qui turgentem materiam euacuandam esse à morbi initio concedunt: hoc enim ipsum, turgere scilicet, qualitatē quandam consequitur in humoribus repertam, adeò membra lædentem atque extimulantem, ut à nullo recipiatur, & propterea irrequieto motu huc atque illuc pulsa, fluctuet & refluat. Quænam uero sit huiuscemodi qualitas in humoribus reperta, quæ turgere eos facit, à nemine bene determinatum inuenio. Sunt qui hoc in materiæ tenuitatem referant: quod certe dici non potest: alioqui fateri oporteret, aqueam pituitam necessariò turgere: quod falsum esse nemo est qui nesciat. Mihi autem uidetur inter qualitates primas, hoc solo calori esse attribuēdum, qui adeò acris & uehemens sit, ut membra ueluti exurat, atq; ob hoc à quouis membro reijciatur: quem certe feruorem in alio humore præterquā in bile, uel bilioso ualde sanguine, inueniri non puto. Quare sola bilis hoc modo turgere dicenda est, & ratione eius sanguis. An uero quæuis exacta bilis putrescens turgeat, & euacuari à principio debeat, non inutiliter quæri potest. Ad quod dubium, quantū mihi uidetur, respondendum est, bilem certa sede intra uenas putrescētem, posse tam remisse calere, ut concoctio in ea sit expectanda. Eam uero quæ extra uenas putrescens intermittentem febrē facit, non sine ratione dixerit quispiam, ante concoctionē posse euacuari. Scribit enim Galen. in commento aphorismi superius adducti, cuius initium, Concocta &c. cōuenire, ut illi humores euacuentur, qui agitantur & de loco ad locum mouentur, & transfluunt. Et lib. 8. de cōpositione medicamentorū secundum loca, turgere intelligit ad excretionem moueri, & nondum ad certam sedem impetum habere aut consistentiam. In libro uero de iudicijs secundo, dicit, in tertianis bilem uehementer moueri, & per singulas corporis partes disseminari, atque delationis impetu per seipsam expurgari, atque ob hanc causam ex sudoribus & uomiti-

Calorē esse turgentium humorum causam.

bus finiri. Et in commentario cui titulus, Quos purgare oporteat,& quibus purgatorijs, & quando, ait: In principio ſeroſos & tenues humores euacuabis, concoctionem expectans in craſſis & tenacibus, quales natura ſunt bilis atra & pituita. Quare ſi quis in tertianis purgationem bilis ante concoctionem moliatur, non ſolum Galenum, uerum & naturam ſe imitari dicere poterit, per uomitum & ſudorem, ſed & plerunque per uentrem bilem in talibus febribus ante concoctionem expurgantem. Exuberans igitur caliditas tenuitati iuncta facit, ut bilis turgeat: tenuitas ſola concedit, ut etiam ſi non turgeat, ante concoctionem euacuari poſſit.

Verum præter qualitates primas & manifeſtas, alia quædam qualitas quandoque in humoribus reperitur, quæ turgere eos facit, & die primo egere purgatione: occulta quædam & peſtilens malignitas, qua affecti humores, niſi ſtatim purgentur, cor, uel aliud principale membrũ petentes, ultimam afferunt perniciem. Hanc & aliàs quandoque, & annis quinto & uigeſimooctauo, ſupra milleſimum quingenteſimum, uidimus ante magnam peſtilentiam in hac noſtra ciuitate, cum maxima mortalium, & præſertim nobilium ſtrage peruagari. Ab initio leni quadam febricula afficiebantur, pulſuſq; & urina uix à ſanis differebant: febris poſt biduum triduum ue ſupra modum creſcebat, uires proſternebantur, urina ueluti iumentorum, inquietudo, bilis praſinæ uomitus, materiaq; caput petente deliria, modo cum uigilijs, modo cum immodico ſopore hominem cruciabant: uarijq; coloris exanthemata per uniuerſam cutem effloreſcebant, omniáque demum incommoda, & his longe plura ſequebantur, quæ turgentem materiam ſuperius diximus comitari. Quare non poteram non admirari, quoſdam præcellentis doctrinæ & nominis medicos, purgationem in tam peſtifera lue ante concoctionem negligentes, atque alios medicos taxantes, qui ea utebantur. Si qui enim morbi inueniuntur, qui eiuſmodi purgationem eadem die ita deſiderent, ut tardare malum ſit, hoc maxime peſtilentes hæ febres requirunt, uelociſſimã mortem, niſi ea fiat, inferentes. Sed nonne apud Galenum quinto methodi legerant, quotquot ex immani illa peſtilentia incolumes euaſerant, multis per uomitum, omnibus per uentrem, corpus antea fuiſſe & purgatum & exiccatum? Quod ſiue natura, ſiue arte factum ſit, omnino nobis oſtendit, in his qui ex peſtilentia ſeruari debent, exiccationem corporis per purgationem eſſe neceſſariam. Quod uero expectanda non ſit euacuatio ſalutem factura in conſiſtendi uigore, ex hoc oſtenditur, quod iudicia quæ in peſtilentia fiunt, ad mortem potius quàm ad ſalutem tendunt, Galeno teſte in ſecundo aphoriſmorum commentario, & ipſa comprobante experientia. Quare illi mihi potius probandi uidentur, qui ab initio peſtilentium morborum, quanto citius poſſunt, omnia genera euacuationum exercent, quàm qui iudicium, quod potius malum quàm bonum in his ſperatur, expectant. Materiæ igitur qualitas euacuare plerunq; cogit ante concoctionem. Verum præter quantitatem & qualitatem, idem quoque fieri ex loco, ſuperius oſtenſum eſt. Vbi enim ad præcipuum aliquem locum materia decumbit, non expectata concoctione eſt uacuanda, quemadmodum in laterali morbo eſt demonſtratum.

Ab initio peſtilentium morborũ euacuandũ.

Vt igitur iam receptui canamus, & noſtra diſputatio, quæ diu uagando huc atq; illuc, ueluti œſtro percita, furentem materiam abſq; ordine ſequuta cucurrit, quaſi claſſici uoce ad id unde cœpit reuertatur, dicimus, materiã magna ex parte ante cõcoctionem purgãdam: eam enim quæ non proprie turget, ſed uel ſola quantitate, qualitate, uel loco perniciẽ, niſi euacuetur, timetur illaturã, euacuari oportere ante concoctionẽ à natura factam demonſtrauimus: ſicuti & eam quæ non proprie uel improprie turget, in alijs à febre morbis, & in ipſis etiã febribus debere à nobis potius quàm ab antiquis, ab initio minui, peiori ſcilicet uictu & maiore ocio utẽtibus, & medi

& medicamenta faciliora atque minus exagitantia habentibus: præſertim quum nihil habeant quod nobis obijciant aduerſarij, niſi uulgatum illum aphoriſmum: Concocta medicamentis purganda & mouenda non cruda, neq; in principijs, niſi turgeant: multa autem non turgent. quem tamen in multis exemplaribus non legi ait Galenus, licet in lib. de humorib. paſſim legatur. Et ut eum inter aphoriſmos recipiamus, habemus tamen cui opponamus aphoriſmum ſecundi libri decimumnonũ, qui dubio procul Hippocratis eſt, iubentem in principio mouendum, ſi quid mouendum eſt. Quem aphoriſmum non ſolum ſcribit Hippocrates, ſed etiam per alium ſequentem probat, quia uidelicet circa principia omnia ſunt imbecilliora. In his enim duobus aphoriſmis indulget medico Hippocrates, ut quando ei uidetur, euacuatione à principio utatur: quod & in penultimo primi libri permittit. Et licet dicat rarò hoc faciendum, nos rationibus ſuperius adductis moti, crebrius id facere & poſſumus & debemus, in materia præſertim ſeroſa ac tenui, qualis eſt bilis pallida, quæ à recentioribus citrina uocatur, quam noſtro ſeculo uidemus ſatis abundare. Dicimus etiam, ſi quando expectanda eſt uera concoctio, eam per uocatos ſyrupos, qui maiori ex parte eam potius perturbant, quàm agant, non eſſe procurandam, ſed cum his tamen rebus, quæ naturales uires augent & roborant. Nec nos alia præparatione humorũ indigere, niſi attenuatione craſſorum, & inciſione tenacium, quæ per cibaria & potus magis quàm per ſyrupos, Galeno teſte, qui integrũ huic rei uolumen dicauit, dicimus facienda. Habes igitur mi Charandine, meam de euacuatione ante concoctionem facienda ſententiam, confuſaneè certe & abſq; ordine ſcriptam, ut ab homine ſene, & multis negocijs impedito, quæ toties deponere calamum, & interrumpere commentationem coëgerunt, ut quod tribus diebus abſolui poterat, ad trienniũ ferè protractum ſit. Tu autem quicquid id eſt, pro tuo in me amore boni conſules. Vale.

Ex Ferraria, XV. Calend. Septemb. M. D. XXXI.

EPIST. II. pro nobili quodam uiro, magnum ueluti incendium in meiendo patiente.

Baldaſar Sala, uir generis nobilitate, ac in negocijs principalibus exercendis dexteritate inſignis, queſtus eſt apud me per literas, ſe, iam agitur ſecũdus annus, dum lotium emittit, maximũ in ueſica urinæ perſentire incendium: quod nec ex medicatarum aquarũ tertia potione, conſilio medicorũ facta, nec alijs auxilijs mitigari, ne exiguo quidem, nedum reſtingui potuerit. Huic quantum in me eſt opem laturus, in primis affectionis ipſius eſſentiam & cauſas inueſtigabo: deinde ex illis curatiuas intentiones eliciam. Affectus hic, ut iam primum aggrediar, à recentioribus ardor urinæ uocatus, nihil aliud mihi eſſe uidetur quàm dolor ulceroſus, ueſicam ipſam, & potiſſimum eius ceruicem atque meatum, qui ab ea per pudendum deſcendit, affligens: quare inter ſymptomata, ſicuti & quilibet alius dolor, eſt reponendus. Verum hoc ſymptoma ex alio ſequitur, hoc eſt, ex re exeunte immutata, lotio uidelicet ipſo ad maiorem quàm ex natura ſua exigeret acredinem conuerſo. Dico autem, hæc ſymptomata malam temperaturam conſequuntur, à ſalſa pituita, ut per indicia ab excellentiſſimo Machello conſcripta apertiſſime colligitur, genitam. Quæ quidem ſalſedo ex ſuperfluo iecoris & renum calore totam lotij ſubſtantiã quaſi aſſantibus, generatur. Ex his igitur ad ſecundum accedentes, intentiones tam proprie curatiuas, quàm præſeruantes elicimus. Mitigandus igitur primo iecoris & renum calor, ne decætero lotium ſuperfluò exurat: ipſaq; iam facta pituita purganda. Demum mala affectio ex longo tranſitu huius mordacis materiæ in meatibus

urinarijs derelicta,pro uiribus auferenda. In qua re sua solita diligentia ac solertia præsens medicus utetur,ad dignoscendum nunquid ulcuscula aliqua in huiusce locis sint facta,quod ut minime uellemus,ita maxime formidamus.

Inter diuersa quæ ad has explendas intentiones mihi occurrũt præsidia,sectio uenæ præcipuũ uidetur: per eam quippe & calor membrorum minuetur,& materia partim euacuabitur,partim distrahetur. Nec absterrere nos debet ætas,consentiente naturali temperatura,bono corporis habitu,& uictus ratione quæ præcessit.

Secanda igitur,si expertus & audax sector habetur, uena poplitis: si minus,à tali extrahendæ sunt plus minus ue,pro medici præsentis iudicio,unciæ sanguinis senæ. Facta uenæ sectione,bidui uel tridui interiecta mora,potio in aurora bibenda,in hunc modum parata: Polypodij recentis ℥. glycyrrhizæ recentis,seminũ cucumeris ana semũcia. Myxaria uulgò Sebesten uocata,septem in seri caprini libra, uel in alio,si hoc haberi non potest,tandiu bulliant,donec tertia pars seri consumpta sit,&adiecta decocto bene excolato,rhei barbarici drachma fiat potio,ipso rheo prius tenuissime contrito. Tertio ab hoc purgationis die,deriuationis gratia duæ cucurbitulæ à pari utriusq; natis admoueantur, suprà quàm sedendo quiescimus.

His peractis,ad ea quæ intrinsecus extrinsecusq; alterant,ueniendum. Iecur igitur inungendum oleo rosaceo,cui æqualis portio succi intybi,quarta pars olei absinthitis,octaua aceti rosacei sit adiecta. Renes succo solatri,cum unguento Galeni infrigidante uocato,æquilance commixto. Vesicæ regio cum toto ad sedem usq; pudendo aqua tepida foueat̃,in qua portulacæ & papaueris albi semina decocta sint. Quibus nisi ardor mitigatus fuerit, papaueris ipsius cortices,demum aliquid hyoscyami superaddatur. Ex decocto etiam earundem rerum utiliter fieri possunt sessiones,quæ ad regionem usque iecoris pertingant. Bibenda quoque singulo mane erit solatri aqua,in qua cucumeris,portulacæ,&papaueris albi semina decocta sint, addito modo syrupo de papauere,modo nenupharino. Venter assidue leniendus,modo per siliquæ ægyptiæ liquorem in decocto polypodij resolutum, modo per clysmata eundem liquorem cum melle rosaceo recipiẽtia, modo per uini fecem tenuissime attritam, modo per senam in sero decoctam. Quod si cum tot præsidijs adhuc passio non sit sublata,hirudines uenis ani applicentur, atque cum adiumento aquæ calidæ inferius adeò bene occlusæ ut uapores eius loca hirudinum petant,à quatuor usq; ad sex uncias sanguinis extrahatur. Dehinc ad uehementer infrigidantia ueniẽdum,de quorũ natura sunt trochisci,à Paulo diaphysalidon uocati,qui recipiunt seminũ cucumeris partes 4. sem. hyoscyami,cicutæ ana p. 2. fœniculi,seminis lapathij,croci,pini fructuum,amygdalarũ amararum,opij ana partem 1. physalidos,hoc est,granorum quæ alchechengi uocãt,partes 30. Compone cum uino albo odorato,& fac trochiscos quorum singuli pendeant semidrachmã, quibus primum uteris exterius dissolutis in oleo seminis cucurbitæ: deinde,si opus fuerit,dabis unum ad bibendum cum aqua solatri.

Frustra autem hæc omnia tentarentur, nisi congruo uictu uteretur. Qualis uero hic esse debeat,arbitrandum præsenti medico permitto, sicuti & quæcunq; superius scripta sunt. Non tacebo tamen puluerem in quo magnam habeo fiduciam: cõponitur autẽ ex physalidibus,hoc est,ut dixi,rubro illo fructu alchechengi uocato,quæ sint numero 12. sem.cucumeris,sem.papaueris albi ana ℥. s. saccharo albo ad omnium põdus. Fiat omniũ puluis,ex quo semper ante alium cibum deglutiat semunciam. Bonum etiam erit,si octo decem ue myxaria in aqua solatri madefacta per horã ante cibum edat,& in secunda mensa bolum unum ex partibus duabus,seminis cucumeris,& una parte fructu ũpini, saccharoq; in aqua solatri & ros. resoluto,confecto.

Ex ædibus nostris Ferrariæ, III. Nouemb. M. D. XXXI.

Epist.

EPIST. III. ad Ioannem Paulum Caſtilionum medicum. Per manum quandoq; totum brachium à medicis intelligi. Expoſitio item obſcurorũ quorundã Auicennæ uerborum, capite de lapide renum.

Viuo adhuc Dei gratia, Ioan. Paule, peſtilentiæ ſuperſtes: uigetq; in me adhuc animus, licet langueat corpus, & podagra me quandoq; lecto detineat, pedesq; adeò imbecilles ſemper relinquat, ut uix unquã ualeam abſq; auxiliatore ſcalas aſcendere. Adiunxerat & ſibi chiragram cum tuæ mihi redditæ ſunt literæ: atq; utrique ſucceſſit, longe illis ſæuior, Nephritis, quæ ut ſerior, ita moleſtior adeò fuit, ut ad fauces uſq; Orci me deduxerit. A qua tandem Dei optimi munere leuatus, ubi reuiſere cœpi meam bibliothecam, literas tuas inueni tertio Calend. Martias ad me datas. Quare erubeſcens quod tandiu reſponſum diſtulerim, arrepto calamo ſtatim reſpondere incœpi. In primis igitur gratias tibi ago pro tua humanitatis & amoris plena ſalutatione, atq; uice uerſa, te etiam atq; etiam & ſaluto, & quantũ per abſentiam licet, exoſculor. Deinde quod ad diſceptationẽ exortam apud nos pertinet, ſatis mirari non poſſum, in medico tanti nominis tantam dormitationem, ut non aduerterit, per manum interdum apud medicos ſignificari non ſolum extremã illam brachij partem, quæ in quinq; digitos, palmam, carpumq;, & metacarpum diuiditur: ſed totum id quod ab humeris extra thoracem prominet, & ex humero, brachio, extremaq; manu cõponitur. Quod ſi ex Galeno fortè non didicerat, poterat uel ex ſuo Auicenna cognoſcere, lib. 1. cap. de phlebotomia, ſex uenas manus ſecari dicente, atq; tres inter eas magis præcipuas ſupra brachij curuaturam ſecandas: iecorariam ſcilicet, quam ipſe baſilicam: humeralem, quam cephalicam: & mediam, quam nigram. Manum ergo intelligere eo loco abſq; dubio oportet humerum cum toto brachio, uenamq; in ſynocha ſecare per quã ſuperiora & inferiora uacuentur, qualis præcipue eſt media. Sunt tamen qui iecorariam præferant, fortè quia magis ex directo iecur reſpicit, quod eſt ſanguinis fons. Vbi tamen ſanguis in ſuperioribus corporis partibus magis exuperare uideatur, humeralem ſecare non fuerit abſurdum. Nulla autem ratio oſtendit, ut in tanta ſanguinis copia, per extremæ manus uenulas fieri debeat euacuatio, præſertim iubente Galeno, nec abnuente Auicẽna, ad defectionẽ uſq; animi ſanguinem eſſe educẽdum: quod ex uenulis illis manus uix fieri poſſet.

Petis præterea expoſitionem quorundam uerborum Auicennæ, cap. de lapide renum, quæ in communi æditione ſunt huiuſmodi: Et iterum ſi eſt lapis renum, & generatur ſecundum plurimũ, & non adhuc mingitur, tunc eſt ſedimen urinæ retentum cum ea. Et ſi eſt ueſicæ, & diſcernitur ſecũdum plurimũ poſt ſeparationem urinæ, tunc eſt fex ſanguinis, deinde aſſociatur ei, & diuerſificatur ab eo. Dico igitur in primis, in Arabico non omnino ſimilem eſſe lectionem: ita enim ad uerbum legitur: Et iterum lapis renum generatur ſecundum plurimũ, & non adhuc mingitur urina, & eſt ſedimen urinæ retentum cum ea. Lapis ueſicæ coagulatur ſecundum plurimum poſt ſeparationẽ urinæ: & eſt fex urinæ, quæ non aſſociatur ei, ſed poſtponitur ab ea. Sunt autem hæc uerba in utraque litera, ſed præcipue in prima, tanta barbarie obruta, ut Gentilis duobus expoſitis & altero immutato, ſententiam conniuendo præterierit. Pro uerbo ſiquidem, generatur, legit immergitur: & participium, retentum, exponit mixtum: & fecem ſanguinis intelligit hypoſtaſin. Poſſumus autem hanc ex ipſo elicere Auicennæ ſententiam: Si eſt lapis renum & immergitur, hoc eſt, ita hæret, ut non adhuc mingatur, ſedimen urinæ miſcetur cum urina. Lapis uero ueſicæ diſcernitur, id eſt manifeſtatur, poſt ſeparationem urinæ:

exit quippe primo urina, deinde percipitur lapidis nocumentum, postea exit sedimen, quod demum associatur urinæ: diuersum tamen est ab ea, quia non tantum miscetur urinæ, quantū in lapide renum. Nicolus desperans eorum sensum se posse assequi, attulit quidem uerba, sed dimisit inexposita. Iacobus de Partibus in hoc præferendus Gentili est, quod uerba Auicennæ seruat, nec extra proprium significatum extorquet, sed ex eis eam sententiam elicit quam & tu & alij potestis uidere, & recte, an perperàm, iudicare. Ego eo relicto, sensum potius Arabicæ æditionis, à nemine adhuc expositæ, conabor elicere: qui (ni fallor) est huiusmodi: In hoc differunt lapis renum & uesicæ, quod dum ille generatur, maiori ex parte urina simul cum suo sedimine retinetur: in huius uero generatione, exit quidem primo urina, deinde eius sedimentum. Prima autem huius sententiæ pars facile intelligetur consideranti modum quo lapis in renibus generatur. Quem modum sicubi aliàs, præcipue libro primo expositionis in 6. Epidemiarum, Galen. demonstrauit. Ait enim: Ostensum est in commentarijs de naturalibus facultatibus, renes ad se trahere quicquid serosi tenuisq; in uenis sanguini permiscetur. Vbi uero meatus qui in uentrē huiuscemodi serum excolant, plus nimio reserati fuerint, simul etiam aliquid ex his quæ crassiora sunt, excolatur. Quod quando calefactum, in renum uentre similem poro acceperit consistentiam, si quidem renum excretoria uis totum hoc cum urinis expulerit, arenosæ in ipsis subsidentiæ fiunt. Si uero adhærens uētri renis fuerit, difficulterq; ab eo uelli possit, alterum quidpiam sibijpsi simile ex concaua uena suscipiens, amplius augetur: semper enim id quod influit, ei quod præerat circumnectitur, atq; hoc pacto porus nota dignæ amplitudinis constituitur. Ex his igitur Galeni dictis ratio reddi potest, quare dum lapis in rene gignitur, urina simul cum suo sedimine retinetur, labefactata uidelicet ui renū expultrice, & crassiore materia intra renis concauitatem retenta. Idem ex eodem Galeno colligitur in expositione aphorismi ultimi libri tertij, rationem reddente, quare senes faciliter calculo renum laborent. Ait enim: Quum in senibus multæ & crassæ superfluitates generentur, & præter hoc quoq; uirium adsit imbecillitas, obstruuntur plerunq; renes, & lapides gignūtur. Obstructis itaq; renibus, & ui eorum facta imbecilli, mirandum non est, urinam cum suo sedimine aliquantisper retineri. Et propterea Paulus Aegineta, dum lapis generatur, exiguam urinam excerni dixit, atq; meatus per quos excernitur adstringi. Potest tamen tanta esse arenularum copia, nec uis renum excretoria adeò imbecillis, ut arenis quibusdā exitus patescat: quod & ipse Paulus expressit, & fortè Auicēna cognouit, addens particulam, secundum plurimum. Quæ uero dixit de lapide uesicæ, consonant Galeno libro primo de locis affectis, lapidis indicia esse dicenti, quod primo exit urina aquæ similis. Et lib. 6. quod pus ex uesica exiens, sine urina plerunq; excernitur, quia à loco propinquo excernitur. Vtrunque autem horum tetigit Auicenna: primum, cum ait, post separationem urinæ lapidem coagulari, postquam uidelicet urina aquosa exiuit, & fex retenta est: secundum, ubi ait, Et est fex urinæ quæ non associatur ei, sed postponitur ab ea. Hæc sunt Ioannes Paule dilectissime, quæ pro expositione illius difficilis textus mihi se obtulerunt.

Demum in calce tuæ epistolæ à me petis, an è re tua esse putem, ut in patriam reuertaris: quod te quærere arbitror, quia multos per proximam luem interijsse hic medicos intellexeris. Quæ res si te mouet, illud etiā considerare debes, quod si pauci supersunt medici, pauci quoq; sunt qui eorum opem exposcant: mediam enim hominum partem perijsse publica fama est: sed & in defunctorum medicorum locum multi insurrexerunt, qui uix, quando tu hinc recessisti, ad grammaticos pergebant. Fruimur præterea magna nunc salubritate. Quare cogitandum tibi est, si in patriam redieris, per multos menses proprio ære te militaturum: nisi fortè profitendi

tendi

tendi publice munus iterum aggrediare. Quod facile conſequeris,aſpirãte tibi Lodouico Bonacialo,ut doctiſſimo,ita bonis ingenijs fauẽte: quem præfectum aiunt gymnaſio inſtaurando. Vale.

Ex Ferraria, IIII. Calend. Sextiles, M. D. XXIX.

EPIST. IIII. ad Iacobum Pharuſium medicum Regienſem,de Leporina carne &c.

Legi amantiſſime Iacobe, nec ſine uoluptate,quæ tu non minus argute,quàm eleganter,pro leporina carne diſputaſti,eam & boni ſucci eſſe,& coctu non difficilem probans. Adeò autem mihi applauſerunt rationes tuæ,ut non minus tibi debere id animal putem,ſi quis modo illi ſenſus ſit,quàm illi poëtæ,qui primam ei gloriam inter quadrupedes dedit: aut ijs,qui formoſum fore ſeptem diebus dixerunt,qui leporinas carnes eſitauerit. Parúmque abfuit,quin tuis argumentationibus uictus,manus dederim, hisq; ac pedibus in tuam ſententiã uenerim.Quod certe non inuitus feciſſem,quoniam ipſis carnibus,cum datur,ego quoq; libenter ueſcor. Verum deterruit me ueneranda antiquitas,& ad hæc uſq; ſecula quaſi per manus nobis tradita ſententia, quæ ab Hippoc. uel ab aliquo certe uetuſtiſſimo cœpit autore. Scribitur enim in libro de Diæta 2. qui quidem Galeni tempore à multis,nunc ab omnibus Hippocrati adſcribitur,in hunc modum: Leporina caro ſicca & adſtringens,lotium aliquantiſper mouet. Poſt quem,quiſquis ille fuerit, Galen. lib. 2. de eſcis ait: Leporum caro ſanguinem craſſiorem gignit. Et in comment.de attenuante uictu,utilem eam dicit in uictu exiccante,non autem attenuante,quia craſſum ſanguinem gignit. Et apertiſſimis uerbis lib. 3. de locis affectis, magnam eam habere uim dicit in melancholici ſanguinis generatione. Pſellus quoq; & Paulus eiſdem ferẽ uerbis Galeno ſubſcribunt. Sed & Pſellus inter cibaria atram bilem gignentia eam cõnumerauit. Poſt quos omnes Simeon in lib.de eſcis,quaſi quæcũq; dicta à uetuſtioribus erant, colligens,inquit: Carnes leporũ,his qui exiccare corpus uolunt,ualde cõducunt: minime uero his qui temperatura ſunt ſicciore,ſanguinem quippe gignunt craſſarum partium,& melancholicum. Fecerunt omnia hæc Græcorum dicta, ut Arabes Latinosq; prætercam,me cogitare,nunquid rationes,quibus leporinas carnes extollis,dilui aliquo pacto poſſent:aliæq; in contrarium afferri,quæ antiquorũ autoritati ſuffragarentur. Vtrunq; autem poſt ſacras ferias,in quibus mihi ipſi uacandum fuerat,circa hæc meditanti,non poſt multam indaginẽ occurrit. Antequam autem alteram earum aggrediar,nonnulla tanquam nota ſubijcienda. Primo quidem,quod cum de temperatura cuiuſpiam rei medici loquũtur,non de ea loquuntur,quam in ſe,uel quo ad totam naturam habent, (ad philoſophum enim ſpectat hæc conſideratio) ſed hominis cõſideratione: ita ut id calidum aut frigidum,humidumq;,uel ſiccum dicatur,quod humanum corpus calefacere, frigefacere, humidumq; uel ſiccum reddere poteſt. Secundo ſubijciendum,eſcas & medicamina in hoc cõuenire,quod utraq; in nos agunt & à nobis patiantur: in hoc differre,quod medicamina agunt quidem potius,quàm patiantur: eſcæ econtrario magis patiantur quàm agant. Tertio ſubijciendum,eſcas tandiu rationem medicamenti ſubire, quandiu in ſanguinem mutantur: ubi uero perfecte in ſanguinem uerſæ ſunt,ſiue calidæ, ſiue frigidæ fuerint,ab eis ſemper calorem augeri. Quarto,eſcas, etiam ubi penitus mutatæ à nutriente ui ſunt,poſſe corpus reddere multo quàm eſſet antea frigidius,ſi uidelicet plus frigidiorum humorum,pituitæ ſcilicet & nigri humoris,quàm boni ſanguinis & bilis generent. Ex his quatuor ſuppoſitis colligitur, qua uia inueſtiganda ſit,& leporinæ carnis,& cuiuſque alterius eſcæ temperatura.

Rationes, quibus alimẽtorum tẽperaturæ inueſtigandæ.

Non enim extrinsecæ cuiuspiam rei uel consideratione uel cōparatione id metiendum, sed relatione ad corpus humanū iudiciū faciēdum: ex hoc quippe habet quid, ut sit homini cibus, quod talem habet cum homine similitudinem, ut cōuerti in eius substantiam possit: hoc enim est, & non aliud, quod facit aliquam rem, & dici & esse hominis escam. Et licet agere dum mutatur in corpus hominis aliud possit, non propter hoc esca, sed medicina potius dici debet. Si quis igitur recte iudicare uolueri leporinæ carnis quatenus esca est, temperaturā: agnoscere eum in primis oportet, in quos humores à calore humano concocta uertatur: quod certe non nisi ex longo usu dignosci euidenter ualet. Omnia enim nutrientia, ut Galenus ait lib. 3. de temperaturis, alterāt aliquo modo corpus, sed immanifeste, dum semel tantum accipiūtur: uerum si longo tempore offerantur, ualde alterant, atq; manifeste corpora immutant. Et lib. 1. de escis: Escæ cognitio uix in multo tempore ex determinata experientia recte fit. Et Hippoc. in Epidem. Cibi & potus experientia egent. In hoc ergo iudicio quod longo experimento innititur, standum antiquorum obseruationi, præsertim quādo illis rationes quoq; aliæ consentiunt, quas Galenus ab extrinseco acceptas uocat: inter quas multum ualida ea, quæ à carnis ipsius substantia assumitur, quæ certe in hoc animali dura satis apparet. Facit autem hæc durities, ut serò, & paulatim nutriat. Quæcunq; enim dura carne constant, ait Galenus in expositione aphor. 18. lib. 2. tardius & paulatim nutriunt. quod non leue frigiditatis argumentum est. Quemadmodum enim id quod facile cōcoquitur & celeriter nutrit, est quo ad nos calidum, Galeno teste, in fine libri tertij de temperaturis: ita econtrario quod tarde & paulatim, esse quo ad nos frigidum. Facile enim id in substantiam nostram conuertitur, quod cum natura nostra maiorem habet similitudinem: atq; id difficilius, quod magis dissimile. Sumus autem nos à prædominio calidi & humidi. Est præterea eadem durities euidens indicium siccitatis, ut ex 2. lib. de temperaturis, à Galeno colligitur. Licet enim nō omne durum sit siccum, id tamen durum quod neq; à uehementi calido duratum est, neq; à uehementi frigido congelatum, proculdubio est siccum. Tanta autem caliditas esse in lepore non potest, ut carnem eius induret: nec tanta frigiditas ut congelet. Quare quum sit dura, omnino etiam sicca esse uidetur: alioqui & ipsa sola durities eam à numero bonarū carnium eximit, Galeno teste, in lib. de attenuante uictu. Quod etiam testatur dissimilitudo quam habet cum carne porcina, quæ præ cunctis carnibus, Galeno & ipso sensu teste, est nostræ magis similis. Et propterea inter carnes quibus uescimur, statui potest ueluti mensura & regula, cuius comparatione alias cognoscimus. Recedere autem ab ea leporinam per frigus & siccitatem, nemo (ni fallor) ambiget, qui utrāq; bene norit: exanguis enim, arida, & ueluti usta leporina uidetur, suillæ comparata, uaporeq; omni atq; humore ac tenacitate ferè priuata: fragilis uero, & ceu fibris abundans: quæ omnia & difficilem cōcoctu, & feram ad diducendum ostendunt. Agilitas quoq; & in currendo uelocitas eam ualde à sue differre ostendunt, quod animal pigrum ualde est & ociosum. Sed & timiditas frigus indicat. Si enim siccitati coniungeretur caliditas, audaciam, quam summam in leone calido & sicco animali uidemus, in lepore quoq; efficeret. Si igitur substantia, durities, squalor, fragilitas, fibrarum copia, & suillæ dissimilitudo, antiquorum autoritati & longo experimento consentit, hanc carnem à numero bonarum seiungentium: quis non potius credat Galeno, inter quadrupedes suem, uitulum & hœdum duntaxat cōmendanti: quàm poëtæ, eam forte titillatione potius proprij palati, quàm certa ratione laudanti? Sed dices forte, te non à poëtis, alioqui mētiri assuetis, sed rationibus persuasum in hanc sententiam uenisse. Ideo tentanda mihi tuarum rationum solutio: quarum prima ex sanguine accepta talis est: Si leporina caro est melancholica, sanguis quoque eius erit melancholicus: talem enim temperaturam habet caro, qualem ha

Caro porcina, humanæ maximè similis.

lem habet ſanguis. Quod leporinum ſanguinem eſſe melancholicum ais,rationi, Galeno & Ariſtoteli uidetur repugnare. Rationi quidem, quia tenuis & aqueus eſt,non ater & ſpiſſus. Ariſtoteli uero,qui fibrarum ratione quæ leporino deſunt, ſanguinem craſſum & terreum eſſe dicit. Galeno quoq;,qui ſapidum eum dicit,& dulcedine,concoctionis facilitate,ſanguinem auium ſuperare. Hæc quidem uidentur capita tuæ primæ argumentationis, fuſius tamen à te explicatæ. Mihi autem in primis,mi Iacobe,id non conſtat,quod ueluti baſis fundamentúmque eſt argumenti,quod ſcilicet talem temperaturam habeat caro,qualem habet ſanguis. Mutari enim nutrimentũ à nutriendo debet,non ecõtrario,res nutrita à nutrimento: quod uel ex hoc conſtat,quod diuerſarum temperaturarum particulæ ab uno eodemq; ſanguine nutriũtur. Quare ſi talis eſſet animalis nutriti natura,qualis eſt nutrimenti,fieret ut omnes corporis particulæ ex eodẽ ſanguine nutritæ,eiuſdem eſſent temperaturæ: quod eſt ab omni ratione alienũ: quum nemo ſit qui neſciat,carnis temperaturam ab ea quæ eſt oſſis,plurimum differre: ſicut etiam ſcimus in latitudine partium corporis calidarum multis numeris ſanguinem uincere carnem: ſiquidem poſt ſanguinem,locant cor,poſt quod iecur,& poſt ipſum carnem.Longe igitur calidior eſt ſanguis quàm caro. Sed ex tuis,imò ex Galeni dictis abs te adductis,euidenter (ni fallor) colligitur,carnem non ſequi ſauguinis naturam. Leporinũ enim ſanguinem,ut tuipſe rectè adducis,ſanguini auium Galenus præponit,cap. 22.lib. 3. de eſcis:quum tamen auium carnes non ſolum leporinis,ſed omnium quadrupedum,cap. eiuſdem 67. concoctu dicit eſſe faciliores. Et in lib. de rebus boni mali ue ſucci,inter eſcas culpa uacantes,carnes multarũ auium reponit,omnemq; ſanguinem ceu concoctu difficilem uituperat. Ex animalis igitur ſanguine, iuxta Galeni decreta,nõ neceſſariò colligitur carnis temperatura. Verum ut hoc tibi detur,non euidenter tamen probas,leporinum ſanguinem non eſſe melancholicum. Tenuitas enim,& (ut tu uocas) aqueitas, frigus oſtendunt,non calorem. Sanguis enim qui dilutior eſt,ait Ariſtot. lib. 2. de Partib.animal.cap. 4. frigidior eſt: eaq; animalia timidiora,idem Ariſtoteles dicit,quibus eſt dilutior: qui certe timor uel ſolus in hoc animali ſummus,maximum eſt frigiditatis argumentum. Porrò ſicuti tenuitas non eſt caloris indicium,ita nec craſſities frigoris. Tauri enim (quod certe animal ualde calidum eſt) ſanguis craſſiſſimus eſt,eodem Ariſtotele teſte: qui cum etiam ſit nigerrimus,certo argumento nobis eſt,ex coloris nigredine non oſtendi frigiditatem,ſicuti neq; ex eo quod cõcreſcit & ſpiſſatur: nam & hoc calidiſſimorum animalium ſanguini, fibrarum ratione contingit,quæ craſſiorem eum reddunt,& ad concreſcendum aptiorem,ut Galenus quoq; lib. 1. ſimplic.medic. confirmat. Ariſtotelis igitur autoritas,pro antiquis potius ſtat,quàm pro tua ſententia: nec leporini ſanguinis affirmat frigiditatem,ſicuti nec ſaporis ſuauitas,uel dulcedo quam ei Galenus attribuit. Didicimus enim ab eo, lib. de ſimplic.medic. 4. cap. 6. non omnia dulcia eſſe calida, ſed ea tantum quæ dulcedinem magnam habent: quæ uero modicè dulcia ſunt,eſſe frigida. Ad tantam autem dulcedinem hic ſanguis non attollitur,ut calidus,hominis comparatione,ob dulcorem exiſtimari debeat. Hominis dico comparatione, quia aliarum leporis particularum comparatione omnino calidus eſt. At ſi ſanguis leporinus frigidus eſt,ſequitur,ſi ratio tua concludit,leporinam quoque carnem frigidam eſſe oportere. Nec ratio igitur,nec Ariſtotelis aut Galeni autoritas,leporinũ ſanguinem & eius carnem ab atræ bilis ſubmouent natura. Quod ad Auicennã uero attinet,cuius etiam autoritati inniteris,licet ea apud me magni momenti non ſit,dicere tamen poſſum iuxta ea quæ tanquam uera ſuppoſuimus,poſſe quidem leporinam carnem dum extrorſum adhibetur,& ut pharmacum ſolum agit,uim habere calefaciendi: dum uero intra corpus accepta,atque

Leporinum ſanguinem non eſſe melancholicũ.

Timor frigiditatis ſignum.

ab eo mutata eſt,in melancholicum ſanguinem uerſa,reddere corpus frigidius. Diſputationemq́; noſtram ſub eſcæ conſideratione,non ſub pharmaci eſſe ratione:ad quem modum & ipſemet Auicenna capite de lepore,frigidam eam dicit & ſiccam. Atque per hæc primæ tuæ argumentationi ſatisfactum puto: pariterq́; ſecundam eiſdem fundamentis elidi,tanquã eidem ferè medio innitentem,quod ſcilicet ea caro melancholica eſſe non poſſit,cuius ſanguis non ſit melancholicus, qualem non eſſe leporinum oſtendit tenuitas,aquea ſubſtantia,dulcor,atque fibrarum carentia,aquam potius quàm terram præ ſe ferentia. Diximus enim,animal nutritũ reddere potius nutrimentum ſibi ſimile,quàm econtrario nutrimentum animal. Diximus præterea,aqueam fluxibilemq́; ſubſtantiam non auferre à ſanguine frigus & ſiccitatem. Acetum quippe, aqua roſacea,omphacium,necnon aqua in qua fabæ, lentes,glandesq́; bullierint,ſimul cum fluida ſubſtantia frigus habent & ſiccitatem. Argumentum uero quod ab experientia ſumitur,per contrariã experientiam confutatur,longiori obſeruationi,& maiorum uirorum autoritati, & præcipue Galeni,innixam: quem certe,quicquid alij ſentiant,& nebulones nonnulli garriant, à Deo optimo maximo mundo datum puto,ad tam neceſſariam hominibus artem, medicinã uidelicet perficiendam. Nec eſt ut dicat quiſpiam, lepores noſtros ei fuiſſe incognitos, qui ſint Græcis meliores: ſiquidem in Galeni patria naſci puto longe noſtris præſtantiores. Vidi nanque in inferiore Pannonia,quæ ad Græciam uergit,multo noſtris pinguiores & ſapidiores. Nolim autem te ad eorum ſententiã accedere,qui Galenum culpant,quaſi uina alba,dulcia eſſe poſſe negãtem: quum ſint apud nos,corrupta forte à Trebelianis uoce,Trebiana uocata alba ſimul & dulciſſima: in hoc nedum mente,ſed & oculis adeò cæcutientes,ut nondum colorem album à pallido, rufo,flauo, fuluo,aureóque dignoſcant: ſed uulgarem loquendi conſuetudinem ſequuti,quæcunque uina nec rubra,nec ceraſiola,nec nigra ſunt, alba putent: quibus ſi aliqua mens adeſſet,nec eſſent ab odio in Galenum penitus infatuati,facile erat hanc diſtinctionem ab ipſomet Galeno diſcere in proprio com-
» mentario de uinis. Vbi enim dixit,nullum album uinum eſſe dulce: ſtatim ſubdit,
» Flaua & fulua nonnulla ſunt dulcia. Sicuti & libro de uictu morborum acutorum
» tertio,poſtquam dixit: Dulce uinum ſtatim & nigrum eſt. paulò poſt & in eadem
» commentatione ait: Duplex eſt fuluum,ſicut & nigrum: hoc quidem dulce,illud
» auſterum. Nolim tamen te ſuſpicari me in hæc tui cauſa diuertiſſe,quem nouerim & Galeni, & omnium bonorum autorum ſtudioſiſſimum. Nec accuſandi Galeni gratia,ſed excuſandi potius,uinorum exemplum attuliſſe.

In Galenomaſtigas inuehitur.

Sed ob nõnullos Galenomaſtiges,qui quũ uix pedem in medicina promouerint, à primiſq́; diſciplinis penitus ieiuni ſint, in foro,in tabernis, in circularib. ſermonibus aduerſus Galenũ, quem ne nominare quidem digni ſunt,blaterare non deſinũt. Sed hos in ſua ignorantia,ceu malis auibus initiatos relinquentes,ad ſecũdam tuam dubitationem accedamus: in qua probare conaris,laboranti quartana febre, aſſas magis quàm elixas eas carnes conuenire,quoniam ſint calidiores pariter & humidiores. Calidiores quidem,quia à calido igneo coctæ,non aqueo ut elixæ. Humidiores, quia denſata ab igne extima parte,humiditas tota intus manet,quæ in elixatis educitur.

Habes autem tuæ ſententiæ aſſertorem Ariſtotelem,quem ueluti oraculum omnes obſeruant, & meritò uenerantur. Ego uero Galeni clypeo munitus, in his præſertim quæ ad medicum magis quàm ad philoſophum ſpectant, Ariſtotelem minime formido.

Vna igitur & prima euadendi uia hæc ſit, ſi dixero Ariſtotelem naturam rerum in ſeipſas ſequutum,aſſa elixis humidiora ſtatuiſſe, congenitæ uidelicet humiditatis ratione,quæ in aſſatione adſeruata,elixatione deperditur. Quam conſideratione-

nem

nem quum medicus non ſequatur, quemadmodum ab initio ſuppoſuimus, ſed eam quam humani corporis comparatione res ſortiũtur: mirandum non eſt, ſi hac in quæſtione, ſicuti in pleriſque alijs, à philoſophis diſſentit.

Altera reſponſio communis eſt, nec multum à priore differens, quæ aſſa proprio humore, elixa aduentitio ait abundare.

His adijci poteſt tertia, ut ſimpliciter & abſolute utroque humore, elixa humidiora aſſeramus: congenito quidem, quod cum per elixationẽ non in tantum amiſerint, quantum aſſa per exuſtionem: aduentitio, quem ab aqua acquiſierint. Tantam enim uim eſſe ignis aſſantis dicimus, ut nedum exteriores partes, ſed & interiores plus nimio exiccet. A qua ſententia nec Ariſtoteles ipſe abhorret uigeſimoquinto problemate, ſectionis uigeſimæſecundæ, à pane dum torreſcit, humorem dicens extrudi: contrà uero in aqua tantam humiditatem, ùt res alioqui propria natura ſiccas, humidas reddat. Cuius rei euidens argumentum in hordeo habemus, quod per elixationem amiſſa ſiccitate, adipiſcatur humiditatem: & per torrefactionem fit ſiccius, ut ſcribit Galenus capite octauo primi libri de eſcis. An uero per aſſationem acquiratur caliditas, an auferatur, abſolute dici non poteſt: ſiquidem nonnullis aufertur, nonnullis adfertur, iuxta diuerſam rei & temperaturam & ſubſtantiam, necnon & aſſationis modum. Quantum autem ad propoſitum noſtrum attinet, leporinæ carni modicè atque ut coquina requirit aſſæ, nullam arbitror caliditatem ſuperaddi. Et de leporinis quidem carnibus hæc ſatis ſunto.

De albo uero à Galeno uocato iure, non eſt ut ſcrupuloſe inquiras, quænam eorum quæ in ipſo miſcẽtur ſeruanda proportio ſit: ſicuti neque ſalis, neque rhu, neque piperis, alterius'ue rei quæ condimenti gratia opſonijs adduntur: ſed pro domini palato, quod exploratum eſſe coquo debet, diuerſa portione miſcentur. Ita in porro & anetho & ſale & oleo, quæ iuri albo & ptiſanæ, tum uoluptatis, tum coercendæ humiditatis gratia adijciuntur, habita condîtæ rei, regionis, horæ, conſuetudinis, & reliquorum id genus ratione, plus minus'ue miſcendum. *De albo iure.*

Haud magni autem puto referre, quodnam porrum accipiamus, modo id hortulanum ſit: alioqui ſeculo noſtro ſolum capitatum ferunt: licet non magnopere ut grandioris capitis ſit laborent olitores. Nec etiam eſt ut uerearis, ne cognominis porrò bilis ex hoc iure gignatur, refracta omni acrimonia ex aqua in qua excoctũ eſt. Anethi etiam ſiue folia, ſiue ſemina, ſiue comam acceperis, non ualde peccabis. Calefaciendi enim & ſiccandi uim omnes eius partes habent, nec odore carent.

Ad hunc modum parato iure, piſcibúſque in eo elixis, ego quoque libenter ueſcor, præcipue ſi non deſint oliuæ: quæ ne deeſſent tua liberalitate cum caueris, factum eſt, ut qui tibi ex aſſe debebam, etiam grandi ære fœnerato, ſoluere non ualeam. Verſaui igitur uniuerſam ſupellectilem, ut illud ſoluerem quod ultimo loco petis, antiqui uidelicet cuiuſpiam medici Diapompholygos deſcriptionem: tandemq́; ad Paulum Aeginetam confugi, apud quem lib. 7. ſic lego:

Diapompholygos. »

Pompholygos unciæ duæ, lithargyri unciæ tres, teruntur cum lini ſucco, & »
adijciuntur ceræ unciæ ſex, adipis gallinacei uel anſerini unciæ duæ, chamæme- »
li unciæ ſex. »

Chamæmelon oleum ex floribus intelligo, modo quo idem Paulus præcipit, paratum, ut ſcilicet unciæ duæ florum uiridium quidem, ſed per unam diem antè collectorum, amoto albo, in ſextarium Italicum olei conijciantur, uaſeq́; ſimplici linteolo ut tranſpiret obtecto, per dies quadraginta inſolentur, uas deinde bene obturatum adſeruetur. Verum nec mihi diſplicet, id quod à neſcio quo, non aſpernabi-

li tamē medico, Galeno additum eſt: quiſquis enim ille fuit, à Galeni dogmatis nec in hoc ipſo medicamine, nec in aliјs multum recedit. Et hæc quidem qualiacunq; ſatis nunc ſint, aliàs fortè opulentiores facti dabimus meliora. Vale.

Ex Ferraria, pridie Calend. Iunias, M. D. XXXI.

EPIST. V. Conſilium pro muliere, uteri pruritu laborante.

Leuatus aliquantiſper uariјs & corporis & animi moleſtiјs, ſaluti filiæ tuæ conſulturus, feſſo calamo manum admoueo. Hæc, ut ſcribis, ſeptem ſupra triginta annos nata, tēperaturaq; & totius corporis & uteri calidiore, duplici ſymptomate iam ſexennium uexatur, uteri uidelicet ingenti pruritu: cui ſi quando cedens, uel leuiter locos ſcalpſerit, aliud ſtatim, fœda ſcilicet pollutio ſequitur. Horum primum ad tactus ſenſum pertinet, qui corrupta ſenſatione id ſentit, quod ſentire non deberet, materiam uidelicet tenuem, exiguū ueluti morſum quendam cuti inferentem. Alterum ad exiens mutatum: exit quippe res quæ exire eo modo non deberet. Morbus à quo primū pendet ſymptoma, eſt cōtinui ſolutio, ab acredine humorum facta: ueriq; ſimile eſt (licet hoc non ſcribas) tum ex natura ipſa humoris, tum ex frequenti ſcalptura gigni in loco puſtulas. Cuius uero generis ſit hæc materia, quæ certe pruritum, &, ut ego puto, etiam puſtulas facit, ex his quæ à te ſcribuntur cognoſci poteſt. Sanguinem enim qui per menſtruas purgationes exit, flaueſcere ais, iugiterq; manare ex utero croceum humorem, præcipue triduo ante menſium profluuium, præcedente ueluti anteambulatione, exiguo ſanguinis fluxu. Oſtendunt autem omnia hæc materiam quæ pruritum facit, eſſe ſanguinem bilioſum, ex totius corporis temperatura, præcipueq; iecoris ſuperfluo calore genitum. Qui etiam ſanguis ex locorum calore, maloq; eorum habitu impenſius calens, ſolutionem quandam continui, & hac mediante pruritum, & ueluti titillationem quandam facit: ex quibus non deficiente ſeminali materia, quæ & ipſa, & natura ſua, & bile ipſa exacuta, uim expulſoriam irritans, ex leui occaſione prorūpit. Quibus ex rebus ſecundum ſequitur ſymptoma, ſeminalis materiæ eruptio.

Vt igitur utrunque amoueatur, nec amplius redeat, euacuandus ex locis eſt bilioſus ſanguis, cauendumq; ne amplius ad eos fluat: amouendaq; mala qualitas ibi facta, quæ nutrimentum maligno illo acore inficit. Et quia iecoris totiusq; corporis immodicus calor, cauſa eſt ut ſanguis bilioſior generetur, refrigeranda ea ſunt: ſimulq; membra ad ſeminis generationem cōcurrentia, ut quantum fieri poteſt exiguum ſemen fiat, & minime mordax.

Vt autem hæc ordine quodam fiant, & ad particularia ueniatur, ante omnia ſecoraria uena incidenda eſt, ſelibraq; ſanguinis ad minus mittenda: ſequenti uero die, uel uno aut altero interpoſito, iuxta uirium robur, bibenda hæc potio: Senæ uncia una, ſeminum lactucæ & intybi ana ℥. ſemis, bulliant in unciјs ſex aquæ nymphææ, id eſt nenupharis, donec tertia pars ſit conſumpta: abiectiſq; herba & ſeminibus, in decocto ſoluantur liquoris ſiliquæ Aegyptiæ, quam caſiam uocant, ℥. 6. rhei barbarici ℥. 1. & fiat potio quæ in aurora bibatur.

Sequentibus diebus utatur hoc ſyrupo: Seminum fumi terræ, lactucæ, intybi, ana ℥. s. ſenæ drachmas quinque. Bulliant in unciјs ſex aquæ ad conſumptionem tertiæ partis, & decocto adde ſyrupi roſati facti ex roſis recentibus ſepties mutatis ℥. 2. Vtatur hoc ſyrupo diebus 15. & ſi quidem nota digna ſequetur purgatio, tertio quo

tio quoque die tantummodo bibatur: si exilis, quotidie, & tertio quoque die adijciatur syrupo pilula facta ex gran. 12. aurearum. Accepto 15. diebus syrupo, nisi immodica & ad imbecillitatem usq; sequuta fuerit purgatio, capiet hæc catapotia: Pilularum de fumo terræ ℈. 2. aurearum ℈. 1.

Expleto hoc purgationis ordine, quouis mane accipiat ℥. s. huius miscellæ: zucchari nenupharini, ex floribus cicorij ana ℥. 1. s. pulueris seminis lactucæ, radicis & seminis nymphææ, radicem albam & florem aureũ habentis, ana ʒ. 1. s. misce cum syrupo nenupharino.

Iecoris regio hoc inungatur unguento: Succi portulacæ & intybi ana ℥. 1. olei rosacei omphacini ℥. 2. ceræ albæ & aceti rosacei parum.

Imus uenter & pars ei in dorso aduersa, hoc: Succi arnoglossi, lactucæ, & agni ana ℥. 1. olei nenupharini ℥. 3. ceræ albæ & aceti rosacei parum.

Loca uero prurientia, uino nigro adstringente abluantur, in quo res istæ bullierint: Arnoglossi semina, oryzæ grana, lentes, rosarum semina, nymphææ radicis albæ ana partem 1. saluiæ p. s. Post bonam ablutionem hoc unguento inungatur: Olei rosacei omphacini, olei nenupharini, succi solani ana ℥. 1. pulueris lithargyri, cerusæ, ellebori albi ana ʒ. 1. Hæc in mortario plumbeo tandiu fricẽtur, donec congruam formam accipiant.

Completa purgatione superius descripta, ubi per octo dies usa fuerit præsidijs post eam narratis, nec sequuta fuerit optata requies, secandæ uenæ poplitis, si inueniri à sectore poterint: si non, uenæ supra talum inferiores: hauriendæq; ex singula earum ℥. 4. sanguinis, non simul tamen, sed primo die dextera, altero sinistra: interpositisq; duobus tribusq; diebus, cucurbitulæ fœminibus admouendæ, cum scarificatione: interpositisq; iterum totidem diebus, hirudines duæ ano applicandæ, nec amouendæ, donec oppletæ cruore spõte excidant: permittendumq;, ut adhuc per duas horas sanguis per locum morsuræ guttatim defluat. Quod si nõ fieret, iuuandus defluxus sessione supra uas plenum aqua calida, ita ut uapor eius occluso bene sedili, ad loca ubi hæserunt hirudines pertingat. His auxilijs, nisi fortè Dei prouidentia ob animæ salutem aliter statuerit, speramus, si non in totum, magna tamen ex parte fastidium leuari. Sed & nonnulla adijciemus, quæ & non parũ ad id quod optamus conducent.

Bibatur semper ante prandium & cœnam drachma pulueris radicũ nymphææ, cum uino nigro austero, aqua ferrata uel lactucæ diluto. Vtatur sæpe lentibus, prima aqua abiecta, cum aceto & oleo conditis. Lactuca mirum in modum confert & cruda & cocta. Portulaca item, intybum, cucurbita, atriplex, & cucumis. Si uinũ bibendum, austerum sit, & cum aqua præcipue lactucæ. Sed & ubi hæc non suppetat, intybi uel portulacæ diluatur, ita ut aquæ tribus partibus, duæ tantum uini misceantur. Substernat sibi folia nymphææ, agni, & cicutæ. Accubitũ supra dorsum fugiat ueluti inimicum. Ad hunc uitandum, plumbi laminas supra renes alliget, quæ alioqui per se proderunt. Salix siue epota, siue extrinsecus applicita, mirum in modum iuuabit. Sedeat in aqua ferè frigida, in qua nymphææ folia & flores, salicis & agni teneriores ramusculi, lactuca, & atriplex bullierint. Ex eadem aqua, sed frigidiore, abluat pedes & manus ad genua usq; & cubitos. Vtatur exercitio in quo brachia uelociter moueantur, immotis cruribus. Quotidie soluendus uẽter cum lenibus, qualia sunt beta, malua, & mercurialis. Si fortiora his quæ superius scripsimus fuerint necessaria, bibãtur drachmæ duæ seminis lactucæ cum syrupo de papauere. His etiam quæ extrinsecus admouentur, adijciantur hyoscyamus, cicuta, ac papaueris cortices.

Hæc habui quæ pro filiæ tuæ salute scriberem. Reliquum fusis ad Deum precibus supplebitis, præcipue ipsa quæ patitur, genubus nudis ad pedes IESV cruci-

fixi proſtrata, toto corde cum debitis circunſtantijs hoc inſtantiſſime petens: ſimul enim & corporali & ſpirituali remedio utetur. In quibus etiam precibus, mei uelim memineritis, iam ſeptuageſimum annum agentis, & uocationem domini quotidie expectantis. XX. Auguſti, M. D. XXXI.

EPIST. VI. pro muliere comitiali morbo laborante.

ALia de qua ſcribis mulier, temperaturæ à natura biliofæ, ſed ex ætate, morbo, & profeſſione, ad melancholicam uerſa, anno ætatis decimoquinto, cum ex arbore ſupra nates cecidiſſet, extrinſecusq́ nullibi læſa uideretur, poſt menſem à caſu ſtuporem in tota dextra parte pati occepit, tandemq́ comitialem morbũ incurrit, à quo in primis ſexto uel octauo menſe affligebatur, dehinc in totum eam dimiſiſſe uidebatur. Tribus enim annis eo caruit: nunc quaſi inſtauratis uirib. ualidior apparet, ſecũdo uel tertio quoque menſe, cum longioribus acceſſionibus, & maioribus ſemper ſymptomatibus eam inuadens. Menſes præter ætatem parcè defluunt: annum quippe agit octauum ſupra trigeſimum: ſpumaq́ in ipſa acceſſione circa os aggregatur. Hæc ſunt quæ de hac ſecunda mihi ſignificas, petens, ut ſicuti alios eodem morbo laborantes, à me uidiſti curatos, ita quoq́ huic opem feram.

Ego uero, ut à prognoſtico incipiã, alios quidem, & in Pannonia, & in Italia per manus meas à Deo curatos non inficior: neminem tamen (quod meminerim) tali ætate, ſed aliquos ante pubertatem, aliquos tertio ſeptennio, uel non multo ſuprà, in fine uidelicet pubertatis: quare ſatis uereor, ne hæc cum ſuo morbo ex hac uita recedat. Quia tamen manum domini ſcio non eſſe abbreuiatã, curationem eo auſpice aggrediar. Verum quia curari, niſi ex accidenti, morbus nõ ualet, cuius eſſentia non bene fuerit explorata, ideo ab eius definitione exordiendum.

Comitialis morbi definitio. Comitialis igitur morbus eſt conuulſio omniũ corporis partium non continua, ſed per interualla quædam temporis facta, cum ſenſuum & principalium operationum, rationis ſcilicet & memoriæ oblæſione, ex craſſo magna ex parte humore, uẽtres cerebri obſtruente, & tranſitum ſpirituum prohibente, principio neruorũ ſeipſum quatiente, ad expellenda quæ ſibi ſunt moleſta. Ex quo autem ſub conuulſione, tanquam ſub genere continetur, ſequitur ut ſit uitioſus motus: ad quem motum diligẽter attendere medicus debet, ut cognoſcat an per conſenſum quendam, uel primario affectu cerebrũ patiatur. Quando enim per conſenſum patitur, non accidunt uehementes & aſſiduæ conuulſiones, ſed per interualla breuibus quibuſdam ſaltuoſis motibus patiens concutitur. Quem cõuulſionis modum, cum ex his quę ſcripta ſunt cognoſcere nõ ualeã, pariter ambiguus remaneo, an primo, an per cõpaſſionem cerebrũ affligatur. Alioqui ueriſimile ſatis uidetur, ab eo latere quod ab initio ſtuporem paſſum eſt, ad cerebrũ mitti uel qualitatem, uel uapores, qui cerebrum percutientes, ſymptoma iſtud efficiant: quem aſcenſum ſolent & ipſi patientes præſentire. Nolo tamen propterea deſiſtere, quin, quantum fieri poteſt, ſaluti huius ſanctimonialis conſulam. Vtrouis enim modo hoc fiat, comitiali morbo laborat, uel, ſi exactius loquẽdum, ſymptomate, uel potius uarijs ſymptomatibus, uitioſo uidelicet motu, & principalium ac ſenſilium operationũ læſione, quæ uel non fiunt, uel non recte. Quæ ſymptomata à morbo fiunt in cõpoſitione, ex meatuum uidelicet obſtructione, à craſſa materia genita, uel à uentriculorum parietibus inuicem concidentibus, & ex ipſo adhæſu ſpirituũ tranſitum prohibentibus. Vnica igitur intentio curatiua ſufficit, ſcilicet obſtructionis remotio: quæ in primo quidem genere fit per expulſionem craſſæ illius materiæ quæ obſtruit: in ſecũdo, reſolutis uel qualitate mala quæ per partem poſt partem ad cerebrum aſcẽderat, uel uapore

maligno

maligno qui membranas uentris nobilioris cerebri percutiens, & cõuulsionem earum, & concidentiam faciebat: quam rem absq; medici auxilio per se explere natura solet. Et si in hoc pigra uideatur, iuuari debet per extremorum membrorum frictiones & ligaturas, & per cucurbitulas præcordijs admotas, demumq; per castorium ui in os demissum. Suscitat & galbani incensi suffumigium, & unguis odorati, quem blattam byzantiam uocant, & thymi.

Illud uero quod maioris momenti est, & cuius causa ad me scripsisti, est ut prouisio cautio ue adhibeatur, ne per uices, certósque uel incertos circuitus accessio redeat. Quæ res adeò difficilis est, ut plerunq; artifici, & quandoq; arti ipsi magnũ dedecus pariat: calumniantibus idiotis medicos, quod in tam longo interuallo prouidere non ualeant, ne accessio alia subsequatur. Hanc igitur prouisionem, diuino implorato auxilio, audacter aggredientes, primo huius typi ordinisq; circuituum causas inuestigemus. Dicimus igitur, cerebri, & præcipue principalium eius uentrium imbecillitatem, malamq; qualitatẽ, ex præcedenti accessione derelictam facere, ut quoties reperitur in corpore materia, quæ uel per propriã substantiam, uel per uaporem, aut qualitatem, uẽtres prædictos impetere ualeat, noua superueniat accessio, obstructis uidelicet meatibus, & impedito spirituũ transitu, membranisq; ipsis primo, dehinc toto corpore conuulso.

Scopi igitur & intentiones præseruandi, sunt, ut primo quidem corpus uniuersum, deinde ipsum cerebrum bene purgetur: & post hæc si quid mali humoris gignatur, ad alia ignobiliora loca retrahatur ac deriuetur: & si suspicio adest, ne ex alio membro mala aliqua res cerebro mittatur, cursus huiusmodi intercipiatur. Demũ cerebrum ipsum roborandum, & à mala omni qualitate mundandum.

Prima igitur in ordine intentio erit totius corporis euacuatio: quæ licet uarijs ingenijs fieri possit, præcipua tamen in hoc sunt, uenæ sectio, & purgatio. Incipiendum autem, ut ferè in omni casu, in quo utrunque agendum, à uenæ sectione. Sequenti igitur ab accessione die, nisi alia causa uetet, exterior cubiti uena aperiatur, sanguinisq; selibra, plus minus ue, ut præsens medicus iudicauerit, extrahatur: deinde sequentibus quinque diebus, mane hic syrupus bibatur: Aquæ decoctionis hysopi ℥. 3. oxymelitis ℥. 2. Sexto die, purgatio fiat per scrupulos duos semis hieræ Iusti, quæ recipit: Chamædryos, prassij, stœchados, ellebori nigri, scammoniæ, agarici, piperis longi, assæ, ana partes sexdecim, epithymi partes duodecim, euphorbij, interioris colocynthidæ, aloës, croci, gentianæ, seminis apij uulgò dicti macedonici, ammoniaci, sagapeni ana partes octo: opopanacis, polij, cinamomi, myrrhæ, spicæ nardi, schœnianthos, pulegij ana partes quatuor, aristolochiæ longæ & rotundæ ana partes duas, mellis quantũ satis sit. Bibatur cum uncijs quatuor aquæ mulsæ modice salitæ. Sequentibus tribus diebus redeat ad hysopi decoctum, cui loco simplicis oxymelitis addatur composita. Iterumq; purgetur per hieram Iusti, sed maior sit modus, hoc est, drachmæ unius & granorum 12. Rursusq; reuertatur ad hysopi decoctum, adiecto oxymelitide scillitico. Tertioq; per eandem hieram purgetur, quæ pondere sit quatuor scrupulorum.

Expleta trina hac purgatione, per dies septem resumatur, nullumq; aliud medicamentum accipiat, quàm pyrethrũ cum melle, ita confectum, ut sint pyrethri pars una, mellis bene despumati partes 4. cuius mane accipiat scrupulos 4. noctu dum dormitura decumbit, scrupulos duos. Præteritis septem diebus, si uires bene constiterint, accipiat drachmam catapotiorum Alexandri, quæ recipiunt: Aloës, scammoniæ, bdellij, ellebori nigri, colocynthidis, gũmi ana partẽ unam, euphorbij, nitri ana p. s. Confice cum succo brassicæ: da à scrup. duobus usq; ad 4. prout natura & uires ferunt. Paulus loco gũmi ponit epithymũ, quod ego laudo in casu nostro. His autem catapotijs nõ semel tantũ, sed pluries uti poterit. Sed & oxymel Iuliani

multos iuuit: & ſapa quæ per totam noctem in colocynthide bene ab interioribus emundata, in cineribus calidis manſerit, mane bibita, multum ualet ad uniuerſum corpus expurgandum.

Cerebrum quomodo purgandum.

Quod ubi ſatis mundum eſſe uidebitur, ſecunda inſurget intentio, cerebri uidelicet purgatio, quæ per nares quidem fiet, elaterij ſcrupulo, ſemũciæ lactis admixto, uel ipſo ſolo elaterio in puluerem redacto naribus inſufflato, uel cyclamini ſucco. Per os uero, ſi maſticet paſſulas quarta parte pyrethri admixta: uel gargariſſet aqua in qua pulegium hyſopuſq; decocta ſint, aceti ſcillitici quarta parte addita.

Toto autem corpore & cerebro purgato, tertia inſurgit intentio, humorum ſcilicet auerſio ad ignobiliora loca. Quæ cum dupliciter fiat, reuulſione & deriuatione, à reuulſione incipientes, cucurbitulas ſub poplitibus cum ſcarificatione primo admouebimus, poſtea hypochondrijs & dorſo abſque ſcarificatione. Balneis quoque aquæ calidæ, in qua hyſopus, ruta, & ſaluia bullierint, in extremis mẽbris utemur. Ad eandem quoque reuulſionem ſpectant clyſmata, ex decocto earundem herbarũ, adiecto oleo rutaceo & hiera, iniecta. Balaniq; ex puluere hieræ alicuius ex magnis, nitro & melle compoſiti: hirudineſq; uenis ani admotæ. Ligationes item extremorum, aſſiduæq; frictiones cum nitro & ſinapi. Sed & uomitus, ſiue à cibo, ſiue poſt cibum. Præcipue autem reuellunt rubificantia, & demũ exulcerãtia, extremis membris, & præcipue cruri ex quo ſuſpicio eſt uapores aſcendere, appoſita.

Ad deriuationem uero pertinent hirudines, fronti, naribus, & poſt aures appenſæ: cucurbitulæ ceruici admotæ, & uenarum quæ ſub lingua ſunt ſectio, & ipſius quoq; capitis frictio: quæ tamen fieri antè non debet, quàm totum corpus ad ruborem uſq; fuerit perfricatum. In frictionibus enim hic ordo ſeruandus, ut à brachijs & manibus inchoantes, ad uentrem ſecundo & pectus ueniamus: deinde ad crura deſcendentes, longiori tempore in his perfricãdis immoremur, fortioribus etiam utentes frictionibus, à ſuperioribus ſemper ad inferiora trahentes. Atq; ultimo loco caput ipſum perfricandum. Sed harum frictionũ hæc ſola ad deriuationem, tres primæ ſpectant ad reuulſionem: quanquam & in ipſa quoq; capitis frictione, quatenus ab interioribus trahit ad exteriora, reuulſio quædam poſſit intelligi, ſicuti & in cauterio. Quod ſi reliqua non contulerint, ſummæ ceruici, ubi uidelicet poſteriori capitis parti adnectitur, erit adhibendum: & poſt hoc in loco ubi ſuturæ anteriores caluæ cõiunguntur. Quanquam hoc poſtremum ad quartam quoq; intentionem pertinebit, robur membranis, uentribus, & cerebro ipſi imponens: prius tamen alijs ingenijs id erit experiundum, bibendo ſcilicet betonicæ folia cõtrita cum oxymelite, atq; ipſis in iure decoctis, & in acetarijs utendo. Ad idem facit caſtorium, mane cum aceto mulſo uel aqua aſſumptum. Berbena cum uino pota.

Agarici oboli tres, hoc eſt, grana 36. cum oxymelite. Ariſtolochia rotũda cum aqua. Balſami fructus aſſidue maſticatus. Libanotidis ſemen cum uino & pipere potum. Piperitis in ore retenta. Anthyllis ea ſpecies, quæ folio Ibigæ, id eſt, chamæpity ſimilis eſt, cum oxymelite. Inter omnia uero ad malam qualitatem à cerebro tollendam, & robur addendum, maxime excellit ſcillæ ſuccus, Galeni modo paratus.

Scillæ ſucci extrahẽdi modus.

Scillam in tenues partes manibus attritam, in uas ex quo mel extractum ſit, ponito, os uaſis bene obturato, pellem extrorſum toto uaſis corpori apponito, exacte colligato, uas in loco ad meridiem uerſo, & ab aquilonaribus uentis ita obtecto, ut nequaquam ab eis perflari poſſit, locato. Ea anni hora hæc facito, in qua canis exoriri ab omnibus Græcis putatur. Eſt autem tempus hoc dierum quadraginta, uiginti quidem numero ante eius exortum, & totidem pòſt: totoq; hoc tempore ita leniter poſitum uaſis mutabis, ut omni ex parte æqualiter caleſcat. Exacto hoc tempore, ſoluto uaſe inuenies ſcillæ corpus cocto ſimile, effluxiſſeq; ab eo ſuccum, quem optimo melli miſcebis, & cochleariũ magnum quotidie dabis. Corpuſq;

pusq; totius ſcillæ exacte terens, & melli pariter miſcens, eadem menſura dabis: ut tamen ſcias, ſecūdæ hoc notæ & poteſtatis eſſe. Ne tamen cochlearij nomine deceptus, aliquo eorum quæ nunc in uſu ſunt utaris, ſcias apud Galenum, magnum cochleare non plus capere quàm ſex obolos, hoc eſt grana hordei duo ſupra ſeptuaginta. Et hæc quidem de his dicta ſint, quæ intra corpus accepta, cerebro robur præbent, & reliquias malorum humorum conſumunt.

Ex his uero quæ extrorſum admouentur, quædam naribus, quædam auribus, quædam uertici apponēda. Naribus quidem ruta, præcipue ſylueſtris, hyſopus, ſampſuchus, lauri folia & baccæ, nux myriſtica. Omnibus uero præſtare creditur pæoniæ, præſertim maris, radix recens ex altiſſimis mōtibus effoſſa. Auribus infundatur uerus balſami liquor, ſi haberi poteſt: uel eius loco oleum antiquum oliuæ, in quo balſami lignū decoctum ſit: uel liquor aliquis ex his quæ per artem chymicam moderato ignis calore ex uarijs ſpeciebus guttatim ſtillauerit. Vertici cataplaſma apponendum, ex pane in aqua mulſa cocto, additis amaris amygdalis. Fouendumq; totum caput ex decocto nepetæ, & ſylueſtris uel domeſticæ rutæ. Demum ad ſinapiſmum ueniēdum, ut ex tenui eius puluiſculo uehemens fiat frictio, adiecto euphorbio, nitro, & agria ſtaphide. Cataplaſmaq; ex eodem ſinapi & caricis in acerrimo aceto pridie maceratis confectum, per horam unam ante cibum in loco ubi ſuturæ uerticis coniunguntur, detineatur.

Multa addere poſſem: uerum his, Deo adiuuante, ſpero uel in totum acceſſionem tolli, uel ita leniri ut rarius ueniat, & minore tēpore, mitiusq; affligat: niſi congruus uictus deſit: qui (ut breuibus me expediam) eſſe debet attenuans & præcidens, ad ſiccumq; potius quàm ad humidum uergens, non uentrem adſtringens, non caput replens, non inflans, non ex rebus concoctu difficilibus, uel mali ſucci, uel pituitam augentibus, non ad ſatietatem. An uero cœna plenior eſſe debeat quàm prandium, diſſentiunt inter ſe Galenus & Auicenna: quotidiano enim pane in tres partes diuiſo, ille duas partes dari cum fortioribus opſonijs in cœna iubet, unam in prandio, cum rebus uentrem mollientibus, ut oleribus, uel caricis, uel oliuis. Hic econtrario ſimpliciter duas cibi partes in prandio, in cœna unicam. Vtri autem ſententiæ magis hærendum, aliàs fortè maiore ocio diſputabitur. Non enim illis accedo, qui in quocunque caſu & homine lautius cœnandum quàm prandendum cenſent. Sed quantum ad caſum noſtrum attinet, ſi acceſſionem noctu futuram formidauerimus, parcius omnino cœnandum conſulo: ſi à prandio, parcius prandendum: ita ut acceſſio, quantum fieri poteſt, uentriculum, uel in totum uacuum, uel cum exiguo cibo reperiat. Nam ſi cauendum eſt, ut leuiculæ cuiuſque febris acceſſio uacuo uentriculo occurrat, quanto hoc magis cauendum in tam pernicioſo morbo? Qualiſcunq; uero cœna ſit, ſine uini potu fiat: ſed pro uino, melicratum ex aqua in qua pæoniæ radix decocta ſit, confectum bibatur. Si quando uero ob ſtomachum uino utendum, in prandio potius bibatur quàm in cœna, ſitq; colore flauum, clarum, tenue, guſtuq; aliquid acerbi habens. Vtatur aſſidue capparibus cum oxymelite conditis. Quod ſi ſcilliticum eſſet, longe magis conduceret.

Carnes quadrupedum uitet. Auibus, præterquam paluſtribus, ueſci poteſt: aſſatisq; potius quàm elixis, modo aſſatio ſine fumo fiat: pinguedoq; ſemper uitetur. Piſces, præter petrinos, dimittat: fluuialibus tamen ſi quando ueſci uoluerit, ſint omni tenacitate & pinguedine carentes, & in iure albo, quod porrū, anethum, oleumq; & ſales modicos recipit, decocti. Lac & caſeus & quæcunq; cum eis parantur fugiēda. Omnia etiam olera & legumina. Lactucis tamen, atriplice, beta, blito, braſſica, per uices quandoq; ueſci poteſt, ſicuti & lentibus & piſo: nam ptiſana etiam ſi crebrò utatur, nulla ex ea noxa ſequitur. Vitandi uehementes odores, ſiue boni, ſiue mali ſint: ſtrepitus, celer motus, præſertim à cibo, atq; rei ſplendi-

dæ,uel quæ uelociter aut per gyrũ moueatur,uel procul,aut deorſum ſit,aſpectus: uentorum perflatus,ſolares lunaresq; radij,clamor,cantus altior,& in totum quæcunq; uehementius agitare ſenſus & cerebrum ualent. Nam exercenda ſunt inferiora membra,capite quãtum fieri poterit immobili permanente. Atq; de uictus ratione hæc dicta ſint: cum quibus finem feciſſem,niſi occurriſſent nõnulla, à Græcis περίαπτα, à Latinis amuleta uocata,quæ cum phyſice hunc morbum curare ab excellentibus quibuſdam medicis ſcripta ſint,quãuis à me parum ſint credita,non penitus uiſa ſunt relinquenda. Lapillus albus uel ruber in uentre pulli hirundinis inuentus, brachio alligatus. Lapis Iaſpis capnoſtes,hoc eſt,fumalis nũcupatus, in collo geſtatus. Iaſpis alius calamo ſimilis in annulo ligatus. Idem facit chryſolithos,coralliũ,pæoniæ & ſolani radix in linteo colligata. Aſini frons in corio alligata.

Habes tandem,mi fili,quod tertio abhinc menſe petijſti. Moræ autem cauſa,nõ aduerſa,ut forte ſuſpicaris,ualetudo: ſatis enim belle per totam æſtatem me habui: ſed aliud ab alio negocium. Vale.

Ferrariæ, XII. Calend. Octob. M. D. XXXI.

IOANNIS MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER DECIMVSQVARTVS.

EPIST. I. Ioan. Manard. Andreæ Turino medico excellentiſs. S. P. D. Defenditur opinio de ſectione uenæ lateris patientis.

MARTINVS Hunnus Germanus magno cum fœnore me nomine tuo reſalutauit:pro ſimplici enim & uerbotenus facta ſalutatione,plenã amoris in me,ne dicã obſeruãtiæ epiſtolam, & acutiſſimam aduerſus Curtium, medicum noſtro æuo ualde famigeratũ,de ſectione uenæ in pleuritide,diſputationem, ab urbe reportauit. Hanc ego ſtatim & abſq; interſpiratione deuoraui potius quàm legi. Deus bone,quàm acer & uigil in argumentando,quàm ſolers & uiuax in confutando,quàm prudens & emunctus mihi uiſus es in reſpõdendo. Cœpi poſthac perlegere cunctatius,atq; in legẽdo cogitare,in quibus tecũ,& in quibus ſecus & ſentirem, & in quadam mea ad Iacobũ Pharuſium medicum inſignem epiſtola ſcriptis mãdaſſem. Quicquid autem occurrebat,mihiјpſi potius quàm alijs in margine tui commentarioli breuiter & cõciſim adnotaui. Hæc qualiacunq; ſunt,fuſius aliquantiſper explicata,quoniã id à me per epiſtolam tuam expoſcis,ad te mitto:hac tamen lege,ut eo animi candore accipias, & ea animi ſynceritate legas,quo à me & ſcripta ſunt,& ad te miſſa. Sitq; procul à nobis omnis lis & certamen,niſi id quod ueritatis indagandæ initur ſtudio,& honeſtum ab Heſiodo primum,deinde à Galeno reputatũ eſt. Vt igitur iam rem ipſam aggrediar,ordine quo ipſe uſus es ſeruato,ab his quæ ab initio operis ex Hippocratis & Galeni ſentẽtia tanquã axiomata ſupponis,incipiam. Ea ſunt plus minus'ue, ſi bene numeraui,nouem.

1 Duplicem eſſe humorẽ in phlegmone,qui per uiam defluxus generatur,fluentem ſcilicet & fluxum.

2 Fluenti deberi retractionem,fluxo deriuationem.

3 Incipiente phlegmone prohibendum id quod influit: in antiquo euacuandum id quod eſt in particulari occluſum.

Præſerua

4 Præſeruationem, ſeu ut nunc uocare cœperũt, prouidentiã & cautelam aliam eſſe à curatione.

5 Præſeruationem prius exequendam eſſe à medico, quàm curationem.

6 Aduertendum prius ad contrarium, poſterius ex ipſa parte uacuandum.

7 Retractio ad contrarium, deriuatio per rectum facienda.

8 Vtrunq; per communes & coniuges uenas moliendum.

9 Retractio ubi ſola intenditur, multo tempore præcedere debet deriuationem.

Hæc ſunt quæ ueluti principia quædam ex Hippocratis & Galeni doctrina à te ſubijciuntur, quæ à nobis ſigillatim ſunt examinanda.

In primo ego tecum ſentio: ſed tertium membrum addo, reperiri ſcilicet poſſe in corpore phlegmonem patiente humorem, qui nec fluit nec fluxit, ſed uel fluet, uel fluere, niſi aliò trahatur, uel à corpore euacuetur, aptus eſt: huic uerius quàm fluenti deberi præſeruationem.

Secundæ addo etiam quoddam genus tertium: ex ipſa uidelicet patiente particula euacuationẽ, aliam à retractione, quæ ad contraria loca: & à deriuatione, quæ ad propinqua. Sicuti alia eſt patiens particula, ab ea quæ contraria eſt, & à propinqua. Hancq; aſſero deberi materiæ quæ in patiente particula adeò fixa eſt, ut neq; per reuulſionem, neq; per deriuationem potuerit uacuari: in cuius tamen uacuatione tota cõſiſtit curatio, quæ ad nihil aliud tendit, niſi ad materiam, quæ tumorem præter naturam facit, uacuandam.

Tertiam ſic moderor, ut dicam, in incipiẽte phlegmone, ſicut & in antiqua, intentionem medici eſſe debere, non ſolum humorẽ qui fluit, ſed & eum qui fluere poſſet, prohibere ne fluat: & eam humoris partẽ quæ iam fluxit, euacuare. Licet hanc ultimam intentionem non ſemper opere ſimul cum alia exequi poſſit.

Ea deniq; moderatione utor in quarto, quinto, & ſexto: prouidentiam ſcilicet ſeu præſeruationem quæ humori debetur fluenti uel fluxuro, aliam eſſe cõcedens à curatione, & magna ex parte eam tẽpore præire: poſſe tamen utranq; à prudente & bono medico, ſimul & unica uenæ ſectione, in morbis præſertim acutis cõpleri: quæ in eo quod ad contrariũ trahit, reuulſio: in eo quod ad propinqua, aliquo modo dici poteſt deriuatio: in eo uero quod materiam in phlegmone contentam euacuat, curatio erit nuncupanda. Hancq; ab Hippocrate ceu audaciore quàm nunc ſumus, lib. 2. de uictu morborum acutorum, in laterali dolore ad iugulum aſcendente, & ad calefactoria non ſedato, imperari.

Septimæ primã partem admitto, ſi contraria intelligantur, non tantum quæ maxime diſtant, ut infimis ſuprema, ſed & quæ nõ maxime, ut dextris ſiniſtra, internis externa, anterioribus poſteriora. Secundæ quoq; parti libenter accedo, ſi hoc priuilegium nõ ita deriuationi adſcribatur, ut à reuulſione auferatur. Vtraq; enim (ut tuipſe etiã inferius fateris) eſt per rectum facienda. Satis tamẽ admiratus ſum, quod hic dicas deriuationẽ fieri per rectum, & infrà in reſponſione ad primam Curtij rationem eam fieri dicas ad latus.

In octaua nulla eſt nobis diſſentio. At in nona, tota (ut aiũt) uia diſtamus. In acutis quippe morbis (de his enim eſt diſputatio) quãdo deriuatio poſt reuulſionem eſt neceſſaria, magna nec poteſt nec eſſe debet inter utranq; mora: ſiquidem morbus ipſe acutus breuis eſt, & citò præterit occaſio. Hæc ſunt quæ in ſumma de tuis ſuppoſitionibus mihi uidentur ſentienda.

Reliquũ eſt, ut relictis, uel in alium locũ dilatis tuis ad Curtij rationes reſponſionibus, ad ſolutionẽ earum accedamus, quas ipſe Curtius contra propriũ dogma facit, & quibus tu maxime uideris inniti. Quarũ prima, ſumpta ex quatuor modis reuulſionũ, poſitis à Galeno in Methodo, & cõmentariolo de reuulſione, tantũ abeſt ut cõtra nos cõcludat, ut opinionẽ potius noſtram maxime cõfirmet. Si enim inter

reuulſiones ea connumeranda eſt, quæ ab interioribus trahit ad exteriora, quis unquam negauerit uenæ cubiti ſectionẽ eſſe reuulſiuã, quũ ex utrouis latere fiat, à coſtis ſemper trahat ad cubitum? Sed & ſi quis bene cõſideret, uidebit eam quoq; à ſuperioribus trahere ad inferiora, uel econtrario: flexura quippe cubiti (ubi iecoraria uena cõmuniter aperitur) inferior eſt ſubcingente mẽbrana, ſi manũ ad genu decli nes: uel ſuperior, ſi manũ uel ſupra caput eleues, uel totũ brachiũ quantũ uales, intendas, ut in ſectione uenæ fit: quod Celſus ſequutus, brachiũ ſupra coſtã eſſe affirmauit: & à dextris quoq; ad ſiniſtra, aut econtrario trahit, quẽadmodũ in epiſtola ad Pharuſium demõſtrauimus. Expletur igitur una & eadẽ uenæ eiuſdẽ lateris ſectione, triplex retractionis genus: ab interioribus quippe ad exteriora, à ſuperiorib. ad inferiora, uel ecõtrario iuxta uarios poſitus & cõſiderationes, & à dextro ad ſiniſtrũ, uel à ſiniſtro trahit ad dextrum. Quare nõ immeritò eſt inter reuulſiuas numerãda. Quicquid autem garriat Auer. ſuſq; deq; facio: aut enim Galenũ non legit, aut ſi legit, oſcitãter legit, nec intellexit. Vnã enim eandemq; ſententiã in hac re ſemper habuit: nec in uniuerſalib. & in Methodo aliud dixit, ut ille putat, q̃ reuulſionẽ ad partem aliquo modo contrariã faciendam, rectitudine tamen ſemper ſeruata. Nam id quod addis de hepatis apoſtemate, eodẽ fundamẽto ſoluitur. Sectio enim uenæ dextri lateris, reuulſiua & ipſa eſt: quoniam & ab his quæ intus ſunt, ad ea quæ extrà proculdubio trahit, & à ſiniſtris aliquo pacto ad dextra: cũ iecur, tametſi in parte totius corporis dextra ſitũ ſit, manus tamen dextræ cõparatione ad ſiniſtra deuergat. Quare reuellere omnino & eam fatendũ, ſicuti & illam quæ fit inciſa uena frontis, parte poſteriore capitis dolente. De ea enim ſic uerbũ ex uerbo loquitur Gal. in uulgati illius aphor. expoſitione: Dolentẽ partẽ capitis poſteriorẽ &c. Non ſolum ſtudet Hippoc. ubi opus eſt euacuare, ſed & cum reuulſione. Reuulſio aũt ad cõtraria fit: ſecundũ longitudinẽ quidem ſurſum & deorſum: ſecũdum latitudinẽ hinc atq; hinc, hoc eſt, à dextra & à ſiniſtra: ſecundũ profunditatẽ uero, ut antè & retro. Nũc igitur in poſterioris partis capitis dolorib. euacuatio cũ reuulſione ex fronte fiet. Ex quibus Galeni uerbis apparet, q̃ ridendi ſint ſapiẽtes illi, qui reuulſionẽ metientes, tantã intercapedinẽ requiri aiũt, inter locũ à quo reuulſio faciẽda, & eum ad quem, quantũ diſtat humerus ab humero. Nam ne in gigãte quidẽ tantũ diſtaret frons ab occipitio, quantũ in homine mediocris ſtaturæ humerus diſtat ab humero. Quanq; ſi totã uiam metiamur, quæ eſt à latere patiẽte ad uenã ſectam, nõ multo minor erit, q̃ diſtãtia humeri ab humero. Patet etiã ex eiſdẽ Galeni uerbis, eandẽ uenæ ſectionem & reuulſiuã eſſe & euacuantẽ: quod ſapientes illi negarũt, dicẽtes eam deriuatiuam, non reuulſiuam. Patet & tertio non ſemper ſeruandum illum ordinẽ, ut reuulſio euacuationẽ longo tempore præcedat. Vide igitur quàm facile ſit hoc argumentum primũ ſoluere, nec opus ſit uel afferere, Galenũ aliud alio loco ſenſiſſe, uel de reuulſione, dum ſola ſit intellexiſſe, uel de alijs reuulſionibus, non de uenæ ſectione loquutum, uel dextram plus trahere ad ſiniſtrum, quàm ſiniſtram.

Aliam dubitationẽ tãgis circa idem argumentũ: quare ſcilicet dolente uno pede, Gal. cõſentit ut uena alterius pedis ſcindat̃: & ſimiliter in manu: non aũt idem cõcedit in latere pleuritide affecto. Quæ dubitatio multos etiã ex noſtris adeò angit, ut Gal. ſecũ in hoc pugnare cõtendant, quũ tamẽ in prõptu reſpõſio ſit & diuerſitatis ratio. Vena ſiquidẽ in brachio phlegmonẽ patiẽte, alia nõ præeũte euacuatione, ſecari nõ poteſt, niſi ſanguis qui in toto corpore abũdat, uerſus locũ patientẽ moueat̃: quæ res intẽtioni medici in principio omnino aduerſat̃, quærẽti ad longinqua facere retractionẽ, non uerſus patientẽ locũ humorẽ attrahere. At in pleuritide, ſecta etiã eiuſdem brachij uena, hoc eſt, lateris inflammationẽ patiẽtis, fit ad longinqua & minime læſa retractio. Brachiũ enim ſatis diſtat à mẽbrana ſubcingẽte, nec ullam patitur inflammationẽ; quare non eſt in utraq; ſectione eadem ratio. Sed reſtat circa hanc

hanc materiā maior mihi ſcrupulus, quomodo ſcilicet in hac uenę pedis ſectiōe, alio pede phlegmonē patiēte, ſeruet Hip. decretũ, κατ' ἴξιν, hoc eſt, per rectũ ſemper fieri iubētis euacuationē: pręcipue cũ hanc uideat Gal. ei parē facere, quæ in manu ab eodē cũ pede latere facit retractionē, quā per rectũ fieri nemo poteſt ambigere. Cui dubitationi nō aliter, meo iudicio, reſpōderi poteſt, q̃ ſi dixerimus, retractiōes haſce, à pede ſcilicet ad pedē, uel à manu ad manũ, à rectitudinis ratiōe nō magis cadere, q̃ eā quę fit ab occipitio, ad frontē trahi uel imaginari poteſt: ita à brachio ad alterũ brachiũ, & ab imo crure ad reliquũ: quod in iecore, iecorariæ uenæ ſiniſtri brachij cōparato, uel in dextro latere eidē uenę ſiniſtrę cōparato, nō poteſt cōtingere. Si quis uero eadē ratiōe dicat, uenā iecorariā dextri cubiti nō eſſe è directo dextræ partis ſubcingētis mēbranæ phlegmonē patiētis: dicā, in huiuſcemodi uenæ ſectiōe, aliā rectitudinē ſeruari, q̃ per lineā longitudini corporis reſpōdentē, totũq; corpus in duas diuidentē medietates. Imaginamur in ſectione uenę, diuerſi lateris nullā eſſe directionē, nec eā uidelicet quæ per lōgitudinē, neq; eā quæ per trāſuerſum, ſeruādāq; pręcipue primā ubi hoc fieri poſſit: ubi uero nō poſſit, ad alterā potius recurrendũ, q̃ rectitudo penitus deſerēda. Et hæc quidē dicta ſufficiāt quantũ ad Achillem (ut tu uocas) repellendũ. Deinceps uidendũ quomodo Hectorē, hoc eſt ſecũdũ argumentũ, (ita enim & tu uocas) propulſemus. Eius uis in ordine euacuationũ uidet̃ cōſiſtere, inter quas præcedit reuulſio, ſequit̃ deriuatio, atq; poſt has tertia eſt quæ ab ipſa patiēte particula fit euacuatio. Cũ igit̃ ſectio uenę eiuſdē lateris ſit deriuatiua, eā in acie præcedere debet reuulſio, hoc eſt, oppoſiti lateris ſectio. Hęc, ni fallor, eſt ſecũdi arg. uis, quæ haud difficulter repellitur ex his quæ tuis, tertiæ, quartæ, quintæ, ſextæ, addidimus ſuppoſitiōib. Reuellit enim primo uenæ eiuſdē lateris ſectio, ut in ſolutiōe primi arg. oſtendimus. Vltimo uero, dũ ſcilicet ſanguis exijt q in inflāmata parte occludebat̃, principali, hoc eſt curatiuæ, cōducit. Et ne me hæc finxiſſe dicas, præter id quod ex definitiōib. illarũ operationũ mea hæc dicta ſequunt̃: (reuulſio enim eſt auerſio ad cōtraria: deriuatio, ad propinqua: & tertia ex ipſa patiēte particula euacuatio) uerba etiā Gal. 2. lib. de uictu morb. acut. eādē ſectionē uenæ cubiti, quā reuulſiuam eſſe oſtēdimus, euacuare ſanguinē in inflāmatione cōtentũ, aptiſſime mōſtrat. Iecorariā enim humerali cōparans, ait: Nos celeriter & magis q̃ alias particulas euacuare feſtinamus, eā quæ patit̃ inflāmationē, & præcipue in acutis morbis, quod interior cubiti uena facit. Et paulò poſt in ead. cōment. ait: Sufficiēs indiciũ, quod ſanguis ex particula inflāmationē patiēte trāſumptus ſit, eſt coloris permutatio. Liquet igit̃ ex Gal. ſentētia, per eandē uenæ ſectionē & reuulſionē fieri, & ſanguinis in inflammatione cōtenti euacuationē: & quod hoc quidē phlegmone inchoāte fieri uelint & Hipp. & Gal. ſeries ipſa Hipp. manifeſtiſſime oſtēdit. Vbi enim Hip. docuit, tentādum eſſe à principio ut dolorē per calefactoria exoluamus, uariaq; calefactoria recitauit, ſubdit: Si ad calefactoria dolor nō ſoluat̃, nō eſſe ipſis multo tēpore utēdum. Sed dolore ad clauũ aſcēdente inferiorē cubiti uenā ſecandam, nec à miſſione ſanguinis ceſſandũ, donec color ſanguinis mutet̃. Id uero q̃d in hoc loco tacuit Hip. ceu alibi dictũ, 4. lib. ſuppleuit quiſquis fuit illius libri autor, repetens primi libri dicta, atq; addēs, ex quo latere uena ſecāda. Ait enim: Si quidē dolor ſurſum ad clauũ peruenerit, uel circa māmillā & brachiũ, interiorē brachij uenā ſcindere oportet, ex ea, quæcũq; illa ſit, parte, in qua eſt dolor. Quē locũ enarrās Gal. inquit: Hic quoq; exequit̃ legitimæ partis ſententiā, additq; nōnulla quæ intelligi tamē poterāt ex his quæ dixerat, quale & hoc, per rectũ lateris patiētis faciēdā uenæ ſectionē. Hæc Gal. Ex quib. liquet, eādē eſſe huius libri quarti & libri ſecũdi de uenæ ſectione in pleuritide ſentētiā, adiecta cōditione ſemp ab Hip. intellecta, ut è directo patiētis particulę fiat. Cũ igit̃ (ut oſtēdimus) ſectio, quā in 2. lib. præcipit, ſit ab initio morbi poſt calefactoria faciēda: ſequit̃ eā è directo fieri debere. Nec eſt, ut dicas, calefactoria tentandi

gratia facta, & posse quocūq; morbi tēpore afferri, reclamāte ipso Hipp. & ab initio quidem lib. dicēte, primū calefactorijs tentandū ut dolorē soluamus. & paulò post: Si dolor ad calefactoria nō soluit, nō oportere multo tēpore calefacere, quoniā arescit pulmo & pus gignitur. Nec probādi hi mihi uident̃, qui uerbo Hipp. innixi, calefactoria nō ad curationē pertinere putāt, sed ad tentationē: quū tamē ad cōplendā primā curatiuā intētionē, hoc est, ad euacuādā materiā in inflāmatione cōtentā, ea fieri iubeat Hip. &, quēadmodū ait Gal. ad attenuandū & discutiendū sanguinē in phlegmone cōtentū. Quod si nō sequit̃, est quia plus trahit̃ q̃ discutiat̃: quod absq; copia humorū in toto corpore nō accidit. Quare euacuādū totū corpus uel p̱ uenæ sectionē, uel p̱ pharmacū, nec calefactorijs amplius utēdū. Et hęc pro solutiōe secūdæ ratiōis uident̃ sufficere, nec opus esse ut dicamus aliā indicationē sumi à materia, aliā à loco: uel q̇d in pleuritide nō sumus certi à quo loco materia fluat, sicuti in capite & utero. Tertiā rationē nō adducis, neq; ego scio quænā sit: sed cū dicas eadem uia remanere efficacissimā, ego pariter dicere possum, quod eadem uia tollenda sit.

Ad quartā accedēdo, quæ inter oēs uidet̃ ꝓbabilior, dico, Gal. uerba 13. Meth. quod auersio fit ad lōgissima faciēda, esse sanè & eo modo quo ipse semetipsum declarat intelligēda: alioq; semp opus esset scindere uenā, quæ per duas (ut aiūt) diametros distat à loco patiēte, atq; in pleuritide non è talo malleolo ue è directo lateris patiētis sito mittēdū sanguinē, sed ex opposito: quod nec tu, nec Auic. fatet̃. Moderari igit̃ hoc Gal. dictū oportet per duas eiusdē ratas & ꝑpetuas sentētias, eā scilicet quā nup tetigimus, ut è directo patiētis loci: & alterā, ut per cōmunes uenas, adde, si placet, & nota dignas, fiat euacuatio: ne cogamur fateri uenas extremæ manus, debere in pleuritide præ alijs secari. Sed aduertēda quoq; bene loca Gal. in q̄bus præcipit, reuulsionē ad lōgissima faciēdā, atq; cū pręcedētib. subsequētibusq; uerbis & sentētijs cōferēda. Occurrūt aūt nūc mihi quatuor loca, in quibus ea uerba scribunt̃. Primus lib. 2. de nat. humana, ubi nō ex ꝓpria sentētia à Gal. scribunt̃, nec quasi Hip. magni uerba, cū pro Hippocratico libellū illū secūdū Gal. nō agnoscat, sed ueluti à nescio quo scripta, quē deridēdo nouū Prometheū uocat: q̄ postq̄ modo suo uenas
» finxerat, edocturus earū sectionē, ait: Studere oportet incisiōes facere q̃ lōgissime à
» locis, in q̄bus dolores fieri didicimus. Quæ uerba exponēs Gal. autorē illum dānat, q̇d nō determinauerit, utrū dolentib. iā partib. reuulsio influentiū humorū sit ad remota faciēda, aut sanitatis tēpore: sibi aūt uideri, hæc potius in sanis dici: uolente scriptore, redūdātes humores assuescere ad alias ferri particulas. Secūdus locus est Artis medicinalis, q̄ eodē modo intelligendus est, scilicet sanitatis tēpore: siq̇dē de parte artis, quæ pręseruatiua dicit̃, inibi sermo habet̃. Tertius & quartus locus ubi mentio lōgissimæ huius reuulsiōis, est 13. lib. Meth. Bis aūt ibi hoc legit̃, sed secūdo loco cum exēplorū adiectiōe, per quæ ostēdit se nō de lōgissima simpliciter locutū, imò nec de ea, quę licet nō extreme distet, ualde tamē remouet̃. Siq̇dē in affectiōib. capitis, pręfert humeralē mediæ & iecorariæ: & in affectiōib. iecoris, pectoris & cordis, reliquis anteponit iecorariā: cū tamē apte cōstet, humeralē capiti, & iecorariā iecori, esse propinqorē. Demū generaliter loquēs, ait: Semp aūt in oīb. eas, quæ è directo. A qua directiōe cū cadat ea uena quæ ex opposito iacet lateri pleuritide uexato, cōstat secundū Gal. mētē, nō hāc, sed eā quæ è directo, esse secādā: q̇d etiā apte dixit in lib. curatiuo de uenæ sect. Nec dici potest (ut tu in respōsione ad primā Curtij rationē scribis) Gal. de illa uenæ sectiōe locutū, quæ in cōsistēdi uigore fit: quū aptissimis uerbis testet̃ in eod. 13. lib. Meth. se de principijs loq; inflāmationū. Ab initio siq̇dē eius ser-
» monis ait: Subijciat̃ igit̃ hepar incipiēs inflāmationē pati. Et paulò post: Oculis inflā
» mationē pati incipiētib. & in iocinore cū phlegmone laborare incipit, & in renib. si-
» cuti si renes. Et ne lōgiores simus in re manifesta, in tota illa serie de principio loquit̃ inflāmationū, atq; uniuersaliter cōcludit faciendā è directo euacuationē. Verū quo pacto possunt Hip. & Gal. quādo secādā uenā in pleuritide ex directo dicūt, in cōsi-

stendi

ſtendi uigore intellexiſſe, ipſo Hipp. quaſi prȩconis uoce in aphor. medicis clamãte: Incipientib. morbis ſi qd uidet̃ mouẽdũ, moue: cũ aũt in cõſiſtẽdi uigore ſunt, quietẽ habere melius eſt. Galenoq́; in hæc uerba ei ſuccinẽte, in illorũ morborũ principijs in qbus ſpes eſt ſaluari debere laborãtẽ, tentandũ eſt afferre maiora auxilia, de qbus dixit Hip. ſi quid uidet̃ mouẽdũ, moue. Sunt aũt hęc, phlebotomia præcipue, interdũ etiã purgatio, quorũ neutrũ in cõſiſtẽdi uigore accipiendũ. Niſi igit̃ uoluerimus fateri, Hip. & Gal. ſibijpſis pugnãtia ſcripſiſſe, dicere nõ poſſumus, eos dũ uenã ſecari, uel purgatoriũ medicamẽ dari præcipiũt, de cõſiſtendi uigore fuiſſe locutos, in quo maiora auxilia penitus interdicũt, & quieti indulgendũ, ratio ipſa, quæ plus ualet q̃ om̃is autoritas, pſuadet: purgationẽ tamẽ ſicuti & uenæ ſectionẽ ab initio quãdoq́; cõcedentes. Quod certe mirũ eſt te alioq oculatiſſimũ, apud Gal. nõ legiſſe, eũ locũ exponẽte, quẽ tu ex 4. lib. de uictu morb. acut. citaſti. Subijciã aũt Gal. uerba, à me utcũq́; ex tẽpore trãslata: Pharmacũ exhibẽdũ quarto die abſq́; determinatiõe dixit: in nullo enim auxilio laborãti afferẽdo intentio habẽda eſt ad dierũ numerũ, ſed ueluti Hip. inquit, aut ſtatim ab initio priuſquã humores firmẽtur, exhibẽda eſt pharmacia: aut poſterius, quãdo iam fuerint cõcocti. Quare & circa primã diẽ, interim & ſecundã & quartã, interdũ & quintã pharmacũ exhibuimus, nõ in quarta ſolum, quẽadmodũ iſte ſcripſit. Hæc Gal. Quibus ſi addideris ea quæ ab eodẽ in principio huius cõment. ſcribunt̃, aperte cognoſces, ſectionẽ uenæ & purgationẽ, quas Hip. lib. 2. præcepit, eſſe in pleuritide ab initio faciendas. Ait enim: Pleuriticũ nominauit, eũ qui ab Hip. in parte libri legitima dictus eſt, in quo purgat eos qui ita ſe habent pleuriticos. Hæc Gal. eos qui ita ſe habẽt intelligẽs, in quib. ſcilicet dolor eſt in inferiore thoracis parte, quos ſe quãdoq́; purgaſſe prima die Gal. fatetur, atq́; ut ſequens eſt, in principio (quocũq́; trium modorũ apud medicos notorũ principiũ accipiat̃) in quo etiã principio, dolore aſcẽdente, ſectionẽ uenæ facit. Nec dici poteſt (ut tu dicis) quod Hip. hoc pharmacũ dederit, ad materiã antecedentẽ uacuãdã, cũ loco ſectiõis uenæ eo utat̃, per quã euacuari uoluit materiã in inflãmatiõe cõtentã, q̃ ad iugulũ uſq́; & ad brachiũ dolorẽ facit, eãdẽq́; intentionẽ euacuãdi per pharmacũ in dolore ad præcordia declinãte habere uideat̃, ut ſcilicet utraq́; & reuellere, & materiã in inflãmatiõe cõtentã, ualeat euacuare. Sicuti enim purgatio ad cõtrariũ trahit, qa à ſuperiorib. ad inferiora: ita & uenæ ſectio ẽ directo facta, ad cõtrariũ multis modis trahit, ut ſuperius (ni fallor) demõſtratũ eſt: ambæq́; pꝑterea cõtrarietatis ratiõe pariter reuulſiuę dici merent̃. Gal. tamẽ, quẽadmodũ in epiſt. ad Pharuſiũ ſcripſi, in hac purgatiõe receſſit ab Hip. q̃d adeò clarũ eſt, ut mirari ſatis nõ poſſim, eſſe uiros alioq excell. q dicãt Gal. aliqñ ne latũ qdẽ unguẽ, unquã ab Hip. receſſiſſe: cũ nulla ferè ſit Hip. cõmẽtatio, in cuius expoſitiõe nõ ſemel eũ (modeſte tamẽ) reprehẽdat: præſertim ſi pro Hippocraticis habeamus, quæcũq́; ſub eius titulo & nũc legunt̃, & apud antiqores ſunt lecta. Sed & in legitimis magni Hip. lib. exponẽdis, ut erat liberi animi, & nullius addictus iurare in uerba magiſtri, modo ordinẽ, modo uerba, ſed & interdũ ſentẽtiã quoq́; nõ approbat. Sed ut reliqua nũc dimittamus, qs nõ cognoſcat in hac parte pro Hipp. Gal. nõ ſtare: ſcribẽte Hip. ſi ſubter ſeptũ fuerit dolor, & ad clauẽ nõ adnuat, mollire aluũ oportet, aut nigro elleboro, aut peplio: Galeno uero ipſo, poſtq̃ Hip. uerba expoſuerat, dicẽte, Cognoſcere qdẽ hęc oportet & meminiſſe, nõ ſemꝑ uero in pleuriticis uti. Quod enim dixerat Hip. agere oportere, Gal. dicit nõ ſemper agẽdũ: nec ſolũ dicit, ſed ratiõib. probat, etiã ex aphor. (cuius initiũ, In acutis paſſiõib. rarò, & in principijs, pharmacijs utẽdũ) atq́; ex febris uehemẽtia, in qua etiã ſi dolor ad præcordia perueniat, per ſectionẽ potius uenę, q̃ per pharmaciã euacuatio faciẽda, qa maius periculũ in ea eſt, & maiori infortunio ſubijcit̃, præcipue quãdo naturæ ægrotãtis experiẽtiã nõ habuerimus. Quod igit̃ Hip. dixit, ſermone abſoluto oportere fieri, hoc Gal. rarò faciẽdũ dixit, & ſolũmodo duab. ſtãtib. cõditionibus, febri ſcilicet nõ uehemẽti, & cognita per experiẽtiã ægrotãtis natura.

Aphorismus aũt à Gal. adductus, clare ostẽdit, pharmaciã hic ab Hip. pręceptã, esse intelligẽdã in principio: alioqui nõ esset proposito Gal. deseruiẽs, si Hip. in lib. de uictu morb. acut. de pharmacia, in cõsistendi uigore dãda, intellexisset, quũ aphor. de principio loquaẽ. Vtrunq; igiẽ liquet, & Hip. de euacuationib. in principio faciẽdis locutũ, & Gal. cũ Hipp. in sectione uenæ sensisse, sed in pharmacia ab eo discordasse. Pariter quoq; tolliẽ, quod à te dictũ est, Hipp. nõ de præseruatiõe, sed de curatione tãtũ locutũ, quæ morbo iam facto debeẽ. Nõ enim cõsueuit Hip. præseruationẽ à curatiõe, in morbis adhuc fiẽtibus distinguere: sicut nec semp eos actus distinguit Gal. Hippoc. siquidẽ in aphor. inquit: Quæcũq; ægritudines à plenitudine fiũt, euacuatio sanat. Quem aphor. Gal. enarrans, delirare quosdã neotericos dicit, asserẽtes ablationẽ causarũ morbos facientiũ nõ esse curationẽ, sed pręseruationẽ: ibi esse solã curationẽ dicens, ubi nõ adest causa faciens: ibi præseruationẽ, ubi causa quæ adest, nondũ morbũ facit: tũc mixtã quodãmodo præseruationẽ & curationẽ, cũ facit: nec habere propriũ nomẽ: & propterea aliàs alio, in hoc opere medicos uti, modo curationẽ, modo præseruationẽ uocãtes. Dicere igiẽ, Hip. docuisse curationẽ nõ præseruationẽ, est in nomine (ut Gal. ait) litem facere: & ut in cyclicis & clamorosis disputationib. forte tolerari possit hæc responsio, in his certe quæ pacato animo tractanẽ, fuga potius uideẽ q̃ defensio, præsertim cũ nullibi Hipp. aliã docuerit uenæ sectionẽ, neq; in pleuritide, neq; in alio quouis morbo, q̃ quæ per directũ: tacẽdoq; semp aliã, & hãc laudãdo, etiã tacẽdo nos monet, eã quæ ex diuerso fit latere, semp fugiẽdã: & quoties iubet uenæ sectionẽ, eã iubere quæ fit per directũ. Quod cõsiderãs Gal. obseruãsq; diligẽter ea quæ q̃tidie in ægrotis uidebanẽ, & quæ Hip. exacte custodiens scripserat, unũ & primũ caput esse dicit, sanguinis eruptiões: quæ per rectũ fiũt, maximũ afferre ęgrotãtib. emolumentũ: & quę ecõtrario, nõ iuuare, sed dissoluẽdo uires potius obesse. Quod ubi in lienis & iocinoris tumorib. mõstrauit, ad opatiões artis cõuersus, idem in cucurbitulis & uenarũ sectionib. cõtingere ostẽdit. Deinde ad pleuritidẽ ueniẽs, subdit: Verũ & in pleuriticis quæ ex directo patiẽtis lateris uenæ sectio, euidẽtissimũ multoties demõstrauit iuuamẽtũ: quæ uero ex opposita manu, aut omino exile, aut post tẽpus. Videre igiẽ hinc licet, & præponi eã quæ ex directo alteri: & Galenũ ad sic sentiendũ, nõ tantũ Hip. autoritate ductũ, quãtũ naturæ imitatiõe, & longi tẽporis obseruatiõe. Quod si (ut dicis) nõ ex ꝓposito ibi locutus est, ad quemnã quæso aliũ locũ ꝑtinere hæc tractatio magis poterit, cũ liber hic peculiariter sit sectioni uenæ dicatus, & in eius procœmio quærẽdũ inter reliqua dixerit, an differat, quãcũq; quis maluerit uenã secare, cũ omes ęque in omni iuuẽt affectione: an quẽadmodũ Hip. & alij probatissimi medicorũ uoluerũt, magnũ discrimen sit, si hãc uel illã secueris. Quod discrimẽ quũ in hoc loco ex eiusdẽ Hip. uerbis mõstrauerit, nescio quomodo dici possit, nõ ex ꝓposito locutus. Sicuti nec etiã uideo, quo pacto credẽdũ, sectionẽ ex directo in pleuritide nõ posse fieri ab initio: præsertim quũ ostẽsum sit, eã retrahere semper, & quãdoq; si mutatio coloris expecteẽ, ex loco euacuare, atq;, ut sequens est, triũ uenæ sectionũ uim habere: Reuulsiuæ quidẽ, quatenus ab interiorib. ad exteriora, à subcingente uidelicet mẽbrana, quæ intra thoracẽ est, ad cubitũ, atq; à dextro ad sinistrũ, uel econtrario, & aliquo etiã modo ab inferioribus trahit ad superiora. Deriuatiuæ, quia ad brachiũ trahit, à latere non ualde longinquum. Demũ & ex ipso loco, si sanguis eousq; sinatur fluere, quoad ille exeat, qui in phlegmone continebatur: quod permittere optimũ est, inquit Galen. lib. de uenæ sectione, in omni magna phlegmone, quæ est prope sectam uenam. Nemo autem mirabitur eandem uenam eiusdem loci comparatione, dici longe & prope, qui sciat eas uoces de numero earum esse, quæ relatiuæ nominãtur. Iecoraria quippe uena prope membranam inflammatam est, uenæ extremæ manus uel tali relata. Si igitur Hippocrates & Galenus ita in pleuritide sicut & in alio quouis morbo, eam

bo,eã quæ per directũ fit uenæ sectionẽ semper laudarũt,atq; ei quæ per aduersum prætulerũt,neq; unquã inueniunt aliter scripsisse:quis duabus uocib. quibus Gal. usus est,*cõtrarij* scilicet & *longißimi*,motus, (quas tamẽ sanè intellectas mõstrauimus ei quæ per rectũ conuenire)dicere potest,eã quæ in aduerso fit cubito,in aliquo uel casu uel tẽpore,iuxta illorũ sententiã,in pleuritide esse præferendã:quas certe uoces, *cõtrarij* scilicet & *longißimi*, nõ ex nostra(ut plerũq; fieri solet) imaginatione,sed modo quo ipsemet Gal.uoluit,intelleximus: atq; uel ex hoc unico fundamẽto dilui,quæcũq; ex uerbis Hippoc.& Gal.aduersus hãc sententiã fiũt argumẽta,mõstrauimus. Quo uero modo tueri se possint,qui Arabas secuti, uenã cõtrarij cubiti primo,postea eam quæ è directo est,scindũt,in quadã mea ad Pharusiũ epist.monstraui.Quã si fortè tantũ tibi ocij quãdoq; erit ut legere possis,unà cũ alijs meis multis nugis,ad te mitto,rogans obtestansq;, ut quæcunq; non probabis,quæ necessariò plurima erunt,obelo confodias. Malo enim tali ense pereant, quàm miseram uitam agant. Vale,& me ama. Ex Ferraria, V. Idus Iulias, M. D. XXXI.

EPIST. II. Iacobo à Barthen Dantisco,uarijs malis affectibus quinquennium afflicto.

Consideratis diligenter his,quæ tum ex tuis literis,tum ex colloquio sæpenumero inito,de tuis malis affectib.intellexi:iudico omniũ malorũ, quæ pateris,causas esse,atrã bilem &pituitã,in toto quidẽ corpore,sed præcipue circa præcordia,ostiũq; uẽtriculi,quod πυλωρὸν Græci nominãt,coaceruatas,atq; inde ad cerebrum fumidos uapores mittẽtes. A duobus aũt hisce humorib.ita oriri quæcũq; te uexãt symptomata,ut nõnulla utrũque,nõnulla alterũ tantũmodo sequãtur. Nam capitis dolor & ueluti quassatio,& eiusdẽ ac oculorũ grauitas & caligatio,auriũ sonitus,ructus, somniorũ copia & uarietas,totius corporis segnities,utriusq; humoris sunt germina. Frõtis uero calor,aluus adstricta,arida scabies,pruritus,dentiũ corrosio, immodicus appetitus,atrã bilẽ peculiariter consequi uidenẽ: sicuti somniorũ obliuio,nariũ obstructio,spirãdi difficultas,mucus,& screatus multus,mingẽdi difficultas,cũ lotij tamẽ copia,pituitæ redundantiã. Cũcta igiẽ hæc,præter frõtis calorẽ,pruritũ,& dentiũ corrosionẽ,à frigida sunt tẽperatura,quæ à naturalib.pręcipue mẽbris,ad loca patientia trãsmittitur. Frõtis uero ille calor quãdoq; perceptus,pruritus & dentiũ corrosio ab ea atræ bilis parte fiũt,quæ maiorẽ passa adustionẽ,ad quẽdã modũ calorẽ cõtraxit. Curatio igiẽ & præseruatio uniuersorũ cõgrue fiet,si duo illi mali & redũdãtes humores ita coërceanẽ,ut posthac modicè habẽtes,inter proprios fines delitescãt,atq; mẽbra,quæ ab eis lędi cõsueuerãt,adeò robusta reddanẽ,ut se ab eorũ impetu,si quãdo inuaserint, tueri ualeãt. Duo aũt hæc,quatuor salubrib.causis absoluenẽ:his uidelicet quæ sumunẽ,quæ gerũtur,quæ educunẽ,quæ foris admouenẽ. Sumẽda sunt,cibus,potio,medicamẽta,aër. A cibis ergo orsi,uitãda esse dicimus,cõcoctu difficilia,crassos humores gignẽtia,& quæcũq; immodicè uel calefaciũt,uel infrigidãt. Vitãdi ergo pisces magni,tenaces,& omnes quotquot in aquis stantibus capiunẽ. Qui uero ab his immunes sunt,aromatib.uel odoratis herbis sunt cõdiẽdi.Elixi præcipue conueniunt:sed & assi tolerãtur.Oua quocũq; modo parata,præter gallinacea,sorbilia uel tremula.Lac,caseus,butyrũ,& quæcũq; ex eis escæ paranẽ.Carnes senũ aquatiliũ & syluestriũ,præter phasianos, perdices,& paruas auiculas,quæ in dumetis pascunẽ.Salita omnia,&multis aromatib.uel acribus radicib.cõdita,frixaq;,& ex assatiõe ueluti exusta.Fructus omẽs,præter pistacia,passas uuas,auellanas. Legumina omnis generis. Omnia olera,præter mentã, apiũ,q̃d petroselinũ uocãt,saluiã,pulegiũ,origanũ:quę tamẽ medicamẽti potius,q̃ cibi ratiõe toleranẽ.Frumẽtacea omĩa, hordeo,farre & auena exceptis.Panis azymus,minus uel nimis coctus:clibanitius,

Pituitæ & atræ bilis incõmoda.

uel alio quouis modo, præterquã in furno coctus. Crapula demũ, & quantũ per patriæ conſuetudinẽ licet, ciborũ uarietas. Potus ſit uel uini mediocris, uel ceruiſiæ hordeaceæ, uel medonis uocati, quibus pauci lupi ſalictarij flores ſint adiecti: uel pura mulſa aqua in qua aſſatus panis ſit extinctus, uel aniſorũ ſemina decocta. Medicamenti potius quàm cibi ratione potes, rarò tamen, ℥. 2. uini Cretenſis, quod Maluaticum uocãt, mane bibere: capite tamen nõ multum laborãte. Medicamenta ſint, quæ præcidendi, attenuandi, & roborandi uim habeãt: qualia ſunt inter ſimplicia, abſinthiũ, anethum, meliſſophyllum: ſemina aneſi, fœniculi, cumini: caſia (quæ Cinamomũ dicitur) zingiber, piper. Ex his poſſunt parari aromata, addendo præcipue æſtatis tempore tantundem ſacchari. Inter cõpoſita: Syrupus de mentha, de abſinthio, de calamintha. Electuariũ, aromatitiũ roſatum, diambri, diamoſchon.

Aëris, cuius inſpiratio ſemper neceſſaria eſt, maxima habenda cura, ut ſit purus, nõ occluſus, nõ eximie uel calens uel frigens. Et ſi quãdo calefaciẽdus erit, lignis potius ſiccis & odoratis: idq; noſtro potius more fiat, quàm (per fornaces quas ſtubas uocatis) ueſtro. Debet etiã ab omni malo odore eſſe penitus immunis: quod per ſuffumigiũ agallochi, uel bẽzoi uocati, cõgrue fiet. Et hæc quidẽ de ſumẽdis dicta ſint.

Facienda, motu, ſomno, Venere, ſtudijs, cõprehenduntur. Motus ſub ſe cõtinet ambulationem, curſum, equitationẽ, aurigationem, nauigationem, & id genus reliqua. Sed & exercitiũ proprie acceptum, quod ſupra dictos motus addit ſpirationis mutationem. Nullus enim motus uerè exercitiũ dici poteſt, niſi adeò uehemens ſit, ut anhelare quodammodo cogat. Quod ut ſummæ utilitatis eſt, ſi cibum præcedat, ita maxime noxiũ ſi ſequatur. A cibo igitur uel quieſcendum penitus eſt, uel leniter corpus mouẽdum. Et quod de exercitio dictum eſt, de frictione etiã intelligendum, quãdo & ipſa motus quidam eſt. Quemadmodũ uero motũ cibus, ita hunc ſomnus ſequi debet, ita tamen ut inter utrunq; quies mediet. Somnusq; nocturnus ſit, nõ diurnus, niſi aliqua cauſa interceſſerit, quæ noctem inſomnem ducere coëgerit. Sit autem ſomnus horarũ ad ſummũ octo, nec corpore ſupino, ſed primo ſupra dextrũ, ſecundo ſupra ſiniſtrũ latus fiat. Ad agẽda quoq; uenerea pertinẽt: à quibus abſtinere Chriſtiana religio iubet eum, qui uxorem non habet: cui potius obediendum, quàm Galeno, modicũ eorum uſum & per interualla, in tuẽda ualetudine cõmendanti. Ad peragẽda quoq; referũtur ſtudia, quæ non alia ad te pertinere puto, quàm literarũ, in quibus laborãdum non eſt, niſi ubi cibus iam deſcenderit. Quo tẽpore nec aſſidue tibi cõgruit uel legere uel ſcribere, ſed utrũq; crebrò interrumpendum. Ita enim & minus lederis, & alacrior ad illa reuerteris. Sed de agendis hæc dicta ſint: ad tertium, hoc eſt, ad euacuanda ueniendum.

Ventris igitur excremẽta ſingulo quoque die procurãda, & lotiũ ciendũ. Quod ſi ſpõte, uel nequaq;, uel ægre eunt, illa uel clyſterib. uel uini fece, uel ſena, uel polypodio, uel ſiliquæ Aegyptiæ carne educẽda: hoc uel adianti, uel elij, aſparagi, uel pãpinellæ uocatæ, uel aſplenij decocto ducendum. Euocãdus præterea modicus ſudor, & ea quæ obtutũ effugit euacuatio adiuuãda: quæ ſi per frictionẽ & motus ſuprà recitatos, quantũ uidebit opus eſſe, fieri nõ uideatur, per ea quæ extrorſum occurrent erit adiuuãda: de quibus paulò poſt mentio futura eſt. Antea enim docere oportet, quo pacto redundãtes humores uacuãdi ſint, ſi qui fortè aderũt, quod uix uitari poterit. Purgandũ igitur bis in anno corpus uniuerſum, hiq; humores præcipue, ex quibus omnes tuos malos affectus diximus prouenire. Veris purgatio per potiones molienda, quæ recipiunt: Senæ ʒ. 6. epithymi ʒ. 1. myrobalanorum chebularum pulpæ ʒ. 1. s. ſampſuci ʒ. 2. Bullient hæc omnia in ſex uncijs aquæ, tantiſper donec media pars aquæ ſuperſit, cui addendæ ſyrupi de ſtœchade ℥. binæ.

Sumenda autem hæc potio, diebus ut minimũ decẽ, ex qua niſi cõgrua euacuatio fieri uideatur, tertio quoque die una ex his pilulis ante eam deglutienda ueniet:

Agarici

Agarici ℈. 2. pilularum ex Ciano lapide, quem Lazuli uocant, ℈. 1. nucis moschatæ grana 6. cum aqua sampsuci formētur tres. Vbi satis mundum corpus fore uidebitur, roborāda nobilia membra per hanc antidotū, mane & uesperi uacuo uentriculo degluttiendam: Sacchari rosacei ℥. 3. aromatici rosacei ℥. 1. misce. Autūno purgatio per hæc facienda: Fumariæ, senæ, polypodij ana ℥. s. pulpæ myrobal. citrinarum, seminis intybi ana ʒ. 1. foliorum mollium boraginis manip. 1. Bulliant in libra media aquæ, ad mediæ partis consumptionē, abiectisq; speciebus quæ bullierunt, addatur decocto, Syrupi de fumo terræ, & syrupi facti ex aqua in qua rosæ quinquies mutatæ maduerint, ana ℥. 1. Post has potiones decies plus minus ebibitas, hac confectura utendum: Sacchari rosacei, boraginacei ana ℥. 1. s. maceris ʒ. 2. seminis intybi ʒ. 1. cum iulebo rosaceo ad congruam formam reducantur, eiusq; miscellæ semuncia, cœna bene concocta, mane deglutiatur. Atque in hunc modum educenda quæ redundant, cauendumq; ne similia deinceps aggregentur.

Superest demum ut ad ea quæ extrinsecus admouenda sunt, accedamus: quæ hisce generibus continentur: aēre, aqua, balneo, oleo, unguento. Aērem inhabitet quantum potest, tum calore, tum etiam crassitie mediocrem: fenestræq; cubiculi ubi moratur, inter occasum & meridiem spectent: solaresq; radios quantum ualet, lunares semper deuitet. Balneo totius corporis utatur ex aqua, in qua saluia, origanum, pulegiumq; bullierint. Caput crebro abluat lixiuio ex sublimi cadente, in quo chamæmelum & lauri folia bullierint. Post balneum, uniuersum corpus bene perfricetur: & post frictiones, oleo oliuæ dulci inungatur, præter capitis suturas, quæ ex oleo per chymicā artem ex uera terebinthina & nuce moschata extracto, erunt inungendæ. Oleum tepidum auribus instilletur, in quo ruta, sampsucus, & lauri baccæ bullierint. Mane naribus per digitum uel pennā, molle ceratum infundet, quod sit hoc modo paratum: Olei nardini ℥. 1. pulueris piperis albi ʒ. s. ellebori albi ℈. 1. cum pauca cera fiat molle unguentum. Puluerem crebrò naribus admoueat huiusmodi: Nucis moschatæ ℈. 3. gariophyllorum ℈. 2. benzoi ℈. 1. ambræ ℈. s. moschi grana 5. Potest ex eisdem pulueribus cum laudano in aqua rosacea resoluto in eundem usum pila parari. Dextrum hypochondrium unguento inungatur, quod habeat: Olei de absinthio ℥. 1. s. pulueris sandalorum citrinorum ʒ. 1. cinamomi ʒ. s. ceræ & aceti rosati parum. Gingiuæ & dentes cum melle rosaceo perfricentur, cui puluis corallorum alborum sit adiunctus, ut sint ipsius mellis rosacei partes 8. & corallorum 1. Ventriculi os fouēdum uino, in quo menta & calamus aromaticus & mastiche decocta sint. Lienis regio ex oleo de capparibus, cui adiectus sit succus asplenij, uel ipsius herbæ puluis, & exiguū acetum, inūgatur.

His præsidijs spero te, mi Iacobe, Deo optimo maximo iuuante, ualetudinē priorem recuperaturum: qua instaurata, si in Italiam reuersus me adhuc superstitem inueneris, dabis operam ut me reuisas: sin minus, quod magis credo, pro salute animæ meæ ad Deum preces fundes. Interim tamen celebriores aliquas herbas, ex his quæ apud uos nascuntur, ad nos mittes: atq; si tibi occurrerit succini frustum, in quo uel muscæ, uel formicæ, uel insectilium id genus aliquod occlusum sit.

Ex Ferraria, IIII. Idus Martias. Anno à reparato per CHRISTI natiuitatem mundo, M. D. XXXIIII.

EPIST. III. ad Alphonſum Guarinum, de uini temperatura.

CVm ex ueterum autorum lectione, longoq; uſu didiciſſem, quàm arduum ſit inter doctos uiros inuicem diſſidentes, ſe ueluti mediatorem & arbitrum interponere: onus à te mihi iniunctum, quantum ſalua amicitia ualebam, detrectaui. Verum tibi iterum atq; iterum roganti, reluctari diutius non ualui: cui antequam in hanc lucem prodires, me ex aſſe debere cognoſcebam, qui patrem tuum Baptiſtam, morum integritate, incomparabili grauitate, bonarumq; literarū peritia, nemini ſecūdum, præceptorem habuerim: & Alexandrum fratrem ceu paternarum uirtutum hæredem, ſemper coluerim, & admiratus ſim: Vt auum Guarinū prætermittam, cui uniuerſa Europa, quicquid elegātiæ, quicquid peritiæ & nitoris in utraq; lingua habet, totum debet, & ueluti bonarum literarū parentem ueneratur, & adorat: Te etiam ab ineūte uſq; ætate maiorū ueſtigia ſequentem ſemper amauerim, & in magna habuerim & habeam expectatione. Accipe igitur meam de uinorū temperatura ſententiam, itaq; accipe, ut neutri parti ne præiudicij quidem, ſed nec maioris cuiuſdam teſtimonij loco cenſendam. Vale mi chariſſime Alphonſe, &, quod facis, in dies magis magiſq; fratris, patris & aui uirtutes æmulare.

Ex ædibus noſtris, X. Calend. Maias, M. D. XXXIIII.

IN uniuerſa naturæ hiſtoria haud temere rem inuenias, in qua tot agnoſcantur faſtigia, quot in uinorū genere. Nam ut conſiſtentias, colores, odores, uireſq; prætercam, nonnulla aquea, aliqua acida, alia auſtera, alia dulcia, alia amara, alia acria, quædam diuerſis mixtiſq; ſaporibus ſunt affecta. Saporis autem hæc multiplicitas non tantum in alijs atque alijs generibus, ſed & in uno eodemq; genere, pro ſoli natura & cultu, pro diuerſo uitis ad ſolem aſpectu, pro arborū quibus maritatur conditione, pro uuæ maturitate, atq; pro ipſius ætatis etiam uarietate contingit. Iuxta quorum ſaporum diſcrimina, temperaturas quoq; uariari neceſſe eſt: nec in qualitatibus paſſiuis ſolum, de quibus eſt inter excellentes hoſce medicos controuerſia, ſed in ipſis quoq; actiuis, in calore uidelicet & frigore. Alba enim & tenuia, aquoſa uocata, ſicuti aquæ conſimilem nacta ſunt formam, ita & uiribus ab ea non magnopere remouentur: quare non ſolum humida, ſed uel frigida, uel certe parum calida dicenda ſunt. Auſtera uero, & ſtryphna à Græcis, à nobis acerba uocata, ut in qualitatibus actiuis non multum ab aqueis recedunt, ita in paſſiuis non parum diſcrepare credenda ſunt. Quemadmodum & acida, quæ ſi exacte acida ſint, frigida potius quàm calida putanda uidentur. A tribus autem iam dictis generibus, dulcia, amara & acria, plus minus'ue abeſſe credendum eſt. Nam quæ exacte dulcia ſunt, calida modicè eſſe nemo dubitarit: ſicuti amara quāto dulcibus calidiora, tanto acribus eſſe minus calida. At quæ cōmixta ex uarijs hiſce ſaporibus ſunt, pro mixtionis uarietate mixtam quoque temperaturam habere neceſſarium eſt: ſicuti quæ nullum ex iam dictis ſaporē præ ſe ferunt, ſed ueluti ſine alia quàm uini ipſius propria qualitate ſe guſtui repræſentant, medium locum inter omnia enumerata tenere uidentur, ut ſcilicet intelligamus totam uinorū latitudinem, duobus extremis claudi: uno quidem uel ſimpliciter frigido, uel certe aquæ frigiditati ualde proximo: altero, ut acerrimo, ita ad quartum proxime calidorum ordinem accedente. Quorum extremorum unicum quidem ſit exacte medium, æquali uidelicet interſtitio ab utrouis extremo ſemotū: quod diuerſa utrinq; derelinquat media, calidiora uidelicet & minus calida, prout huic uel illi extremo ſunt propinqua magis: quæ tot ſunt, ut uix ualeant numerari. Nobilibus enim, quæ Plinij tempore ferè 80. erant, pleraq; nobilia

post Plinij tempora sunt addita: totq; ignobilia, ut nulla sit patria in qua peculiaria multa non sint reperta.

Est præterea in uinis sicuti & in multis rebus alia habenda cõtemplatio, quod scilicet & cibi & medicinæ subire rationem possunt. Cibi quidem, quatenus à calore naturali uicta, in substantiam transeunt membrorum: medicinæ uero, quatenus in ipsum corpus agentia eius immutant temperaturam. Primum si in uinis conside remus, plus minus ue, calida tamen & humida omnia esse dicemus, iuxta uidelicet maiorem minorem ue ad hoc ut in sanguinem cõuertantur aptitudinem. Si secundum, præter illa quæ aquea penitus sunt, uel exiguo quodam interuallo ab eis remouẽtur, reliqua calida & sicca dicemus. Sed & illud nõ prætereũdum, uina quantumuis sicca uiribus sint, actu tamen fluida humentiaq; dici posse. Nemo igitur qui hæc consideraucrit, uitio uertere debet, uel inscitia alterum horum duorum medicorũ damnare: quando habet uterq;, & autores medicinæ primarios suæ sententiæ fauentes, & rationes & res ipsas suffragantes. Hippoc. enim libro 2. de uictu, prius (quod sciamus) cum uinum calidum & siccum simpliciter esse dixisset, paulò post ait: Ex uinis nigra & austera ficciora, dulcia nigra humidiora. Et paulò post subdit: Humiditatem facientia. de eisdem dulcibus, ut ego arbitror, loquens, quatenus cibi rationem subeunt. Quod ex illis ostenditur quæ de defruto paulò post scribens ait: Ideo humectat, quia nutrit. Sequutus Hippocratem Galenus, ubi de medicamentis loquitur, uinum calidum & siccum esse, absolute & simpliciter affirmat: ad ea uina respiciens, quæ uerè uina dici merentur. Hæc enim siue intra, siue extrà corpori temperato admoueantur, & calefaciunt & exiccant. Nisi enim sicca essent, ulceribus humidis non conferrent: nisi simul calorem haberent, pituitosos non iuuarent: sed neque crassiorem sanguinem in uenulis oculorum abundantem, diffunderent & euacuarent: uerum nec immodicam & inexhaustam appetentiam, quam caninam uocant, sanarent. Vbi uero idem Galenus uina sub alimenti uel fluidæ quam in se habent naturæ ratione considerat, ea humida esse non abnegat: ut & in expositione illius aphorismi, Facilius est impleri potu quàm cibo. Et in 7. Methodi, in qua parte docet siccas intemperies per cibos sanare. Nam quæ in lib. de tuenda sanitate traduntur, nemo dubitauerit ad cibos pertinere. Sicuti & quæ in expositione libri introductorij de pulsibus, quum dicat eam quæ ab ipso adiectionẽ fit celerem esse, afferatq; ipsius Hippocratis uerba, in lib. de humoribus scribentis: Qui celeri egent appositione, his res humida remedio est. Humidã rem uocans eam quæ substantiã fluentem habet, non solidam. Quod etiam lib. 1. de uictu morb. acut. scribit, uinum & melicraton magis humectare quàm aquã, non de simplici, &, ut ita dixerim, qualitatis humectatione intelligi potest: quoniam quantumcunq; humidum uinum intelligatur, non tantũ habere humidæ qualitatis potest, ut aquam quæ humidissima est, superet. Quatuor elementa suas qualitates summas habent, Galeno teste. Humiditas ergo qua uinum aquam præcellit, in hoc intelligenda, quod post utriusq; potum substantia membrorũ eius qui uinum ptisanæ præbibit, magis humida remanet. Secundo autem lib. uinum non aquosum his dari præcipit, qui ex cœna præter consuetudinem demissa exinanitas uenas habent, non humectationis maioris gratia, sed ut robur imbecilli iam facto ob inediam uentriculo subministret, quemadmodum in eius loci expositione docet Galenus. Quod certe uinum non facit, nisi quatenus cibi rationem habet: quam aliam esse ab ea quam ut medicamentum sortitur, ex eodem Galeno apertissime monstratur in expositione illius aphorismi libri quinti, cuius principium est, Si inebriatus quispiam repente inuocalis fiat. Ait enim de uino loquens: Substantiæ igitur copia neruis affert conuulsionem: rursus autem qualitate, sanat eam quam fecit affectionem, neruos calefaciens & exiccans. In quibus uerbis, si uspiam alibi, aperte uini etiã nobilis & uinosi,

Vina cibi & medicinæ rationẽ subire.

alioqui non inferret ebrietatem, uim duplicem demõſtrauit, humectandi uidelicet, dum conuulſionem facit: atq; exiccandi, dum iam factam remouet conuulſionem. Quare nec culpãdus Gaionus, qui calidum & humidum: nec Fumanellus, qui calidum dixit & ſiccum: ſed & hic, & ille, non uitula, ut Maro inquit, ſed lauro dignus & auro: ſi modo bonas has lites nõ cõtendendi cupiditate, ſed ueritatis ſtudio proſequuntur. Congratulandum autem noſtro ſeculo, in quo non, ut olim, de medicinæ ſubiecto, non de primo ultimo'ue ſanitatis aut morbi momento, atque cæteris id genus ſophiſticis nugamentis, ſed de ipſiſſima (ut ita dixerim) medicina, hoc eſt, de his quæ ad opus ipſum & artis finem ſpectant, diſputatur.

EPIST. IIII. pro Reuerendiſs. Cracouienſi Epiſcopo, imbecillitate uentriculi & omnium principaliorum membrorum laborante.

PLurimis & quidem peſſimis, ac naturæ admodum rebellibus affectionibus, tribus iam annis afflictus eſt ſummè Reuerendus Cracouienſis Præſul, dignusq; ob innumerabiles ſingularesq; animi dotes, & Neſtoris annis, & Crotonis ſalubritate. Quum enim tres ſint principes humani corporis partes, caput, thorax, & aluus, nulla harum in eo fuit non ualentiſſime affecta. Quare nemo admirari debet, ſi Cracouienſis medicorum academia in eo recurando tanto tempore fruſtra laborauit, nec adhuc in priſtinam eum reducere ualuit ſanitatem, accedente præſertim grandiore iam ætate, uitaq; curarum & cogitationum plena, imbecillitate etiam totius corporis, ex reliquijs ſubdoli & atrocis morbi Gallici uocati, & hydrargyro, per quod ſanari uiſus eſt, derelicta. Huius enim pharmaci uulgato modo extremis mẽbris admoti, tanta eſt & tam pertinax uis atq; malignitas, ut qui eo ſemel curati ſunt, ſi (ut ferè omnibus contingit) in eundem morbum recidant, nullam aliam curationem admittant: ſed reliqua præſidia etiã alioqui ualde efficacia, penitus reſpuere morbus uideatur. Quam rem cum ego annos iam ſupra triginta obſeruauerim, non niſi inuitus eorum curationem accipio, qui tali auxilio in uulgato modo ſunt uſi. Vulgato modo dico, quoniã alium ego modum excogitaui, & longe tutiorem, & qui non adeò male affectum corpus relinquit. Verum quum modus quo rariſſimus hic antiſtes uſus eſt mihi ſit penitus ignotus, enitar ut quocunq; id modo factum ſit, qualitas illa maligna ab hydrargyro facta ſubmoueatur. Quod ut commodius atq; cum ordine quodam fiat, & deſiderio excellentiſſimorũ Cracouienſium medicorum, pro exiguis noſtris uiribus ſatisfiat, curatiuæ prius intentiones ex indicationibus acceptæ, ſunt à nobis, quantum ex literis ad nos datis colligi poteſt, inueſtigandæ.

Hydrargyri malignitas.

Eſt igitur, ut à naturalibus rebus exordiar, clariſſimus hic dominus calida & humida totius corporis temperatura, ſubdominante tamen bile: in iuuenta quidem, in qua ego Reuerendam ſuam Dominationem Viennæ & Piſonij uidi, rufa: demum immẽſis prouectiori ætati adiectis curis, atra: medio inter craſſitiem & tenuitatem habitu, & ueluti quadrato corpore. Quod ad partes uero attinet, frigidiore uẽtriculo, calidiore iecore, corde & capite, ita ut ex his quidem humiditas. Iecori autem ſi (ut ſcribitis) ſiccitas naturalis iuncta, omnino fuit exigua: copioſo enim mihi uiſus eſt abundare ſanguine, nec craſſiore, nec uenis eſſe duris, aut habitu ſicciore. Creuit autem bilis, ut ſuperius dixi, primo rufa, dehinc atra, nõ tam iecoris naturali ſiccitate, quàm uictus ratione, Gallicaq; lue, argenti uiui inunctione, corporisq; atque animi laboribus: quare aduentitia potius & præter naturam reputanda mihi uidetur, quàm naturalis. Nec hãc ſolam ſuperueniſſe iecori præternaturalem qualitatem

litatem putauerim, ſed etiam calorẽ: quare calidam & ſiccam in iecore innaturalem intemperiem & prius uiguiſſe, & nunc quoq; uigere non dubito: à qua bilis uitellina & atra, aliàs quidem maiore copia, nunc minore gignatur. Et ex uitellinæ abundantia, febris illa tertiana facta ſit, & bilioſus uomitus, & oris ſiccitas: quæ adeò exigua erat, quia à pituita (quæ & ipſa propter cauſas infrà dicendas redundabat) aliquantiſper obtundebatur. Et præter hæc, aliqua ex parte uẽtriculi incendium. Aliqua ex parte dico, quoniam in hoc magis contuliſſe puto atram bilem, & longiore tempore quàm rufam id effeciſſe. Siquidem ſcribũt excellentes medici Cracouienſes, cogitationes, ſilentium, mœſtitiam, mortis timorem, & omnium rerum tædium hoc incendium præceſſiſſe, & antequam contingeret, ueluti anteambulones præſignaſſe: quæ omnia fuerunt illius maligni humoris genimina. Quem certe humorem non ſolum in uentriculo, ſed in liene, & in peritoneo, & in præcordijs (Græci ὑποχόνδρια uocant) & in meſenterio abundaſſe non dubito. Et quia per ani uenas, ut antea conſueuerat, non expurgabatur: fumosq; ab eo exurgentes, & ſuſpiria, & cordis ueluti adſtrictionem, & interſectos pulſus, & ſomni carentiam, & aurium ſibilum effeciſſe, & nonnihil etiam ad capitis grauitatem contuliſſe: licet maioris in hoc momenti pituitam eſſe putem, quæ frigiditate & humiditate uentriculi genita, ipſum quidem ad uomitum commouet, & appetentiam cibi & potus tollit: ſurſum uero ſublata, & capitis grauitatem, & lachrymarũ abundantiam, & palpebrarum genarumq; tumorem: & per uniuerſum corporis habitum delata, rigorem gignit, atq; in muſculis tenſiuam fatigationem. Quod uero caleant lachrymæ, non ex calida materia pituitæ admixta fieri, ſed ex motus uelocitate, calore etiam natiuo capitis concoquente, qui ad ſuſtollendam quoque materiam confert: quam quum diſcutere non ualeat, ad aliquem modum concoctum & ſupercalefactum, ad oculos, mala iandiu qualitate affectos, tranſmittit. Quod uero oculus dexter magis quàm ſiniſter lachrymas emittat, ex maiore eius imbecillitate puto contingere. Ferè enim in cunctis hominibus dexter oculus ſiniſtro ſolet eſſe debilior: cuius cauſam in Problematis ſcripſit Ariſtoteles, nec operæprecium eſt hoc loco referre. *Oculus dexter ſiniſtro debilior.*

Ex diutino demum hoc & uaporum & humorum ad caput aſcenſu factum eſt, ut non ſolum per conſenſum, ſed & proprio affectu laboret, cõcurrente etiam mala qualitate, tum à morbo Gallico, tum ab argento uiuo in eo relicta: luem enim illam caput petere, indicio ſunt puſtulæ, quæ ſtatim à pudendorum infectione in capite ſolent oriri. Quantum uero argentum uiuum obſit cerebro, præter antiquorum medicorum autoritatem, quotidiana monſtrant experimenta. Qui enim bracteas aureas, argenteis uaſculis ſuperinducunt, quoniã id ſine eo facere nequeunt, tremorem totius corporis ſæpe incurrunt, & quandoque paralyſin: & qui eo extrema membra inungunt, ſtatim mala ulcera, quæ Græci uocant ἄφθας, in ore ſentiunt. Qualiſnam uero ſit cerebri lapſus, quo ad qualitates quidem actiuas, proculdubio eſt ad frigidum: quo ad paſſiuas uero, ſunt utriuſque contrariorum indicia. Lachrymæ quidem & palpebrarum craſſities, humiditatis: ſibilus & mœror, ſiccitatis. Verum quum lachrymæ & palpebrarum craſſities aſſiduæ ſint, mœror fiat per interualla, uictoria mihi uidetur humiditati tribuẽda. Sibilus enim licet aſſiduus ſit, obſtructionẽ potius uidetur ſequi, & fumos ſurſum aſſidue ſublatos, quàm atram bilem in cerebro conſiſtentem, præſertim quum noctu creſcat, & ſomni hora, quo tempore ſolent uapores magis cerebrũ petere, & minus diſflari. Vincit igitur, meo iudicio, etiam in cerebro præternaturalis humiditas: ſed à primis hiſce qualitatibus, frigiditate ſcilicet & humiditate, non tanta læſio fit, quanta ab occulta & uenenoſa illa ex argento uiuo derelicta malignitate.

Iam igitur, ni fallor, & morbi & cauſæ inuentæ ſunt, ex quibus longa illa ſymptomatum catena ueluti annexa depẽdebat, & pauci qui adhuc ſuperſunt eius annuli,

dependent. Sunt autem qui affligũt affectus, septem numero: inappetentia, lachrymæ, palpebrarum cum rubore crassities, aurium sibilus, capitis grauitas, mœstitia, uirium imbecillitas: quorum quatuor in primis enumerata perpetua sunt, tria postrema non perpetua. Grauitas enim capitis interdum, mœstitia multoties, & uiriũ imbecillitas reuertuntur: tolerabiliora tamen sunt, & minore quàm antea tempore perdurãtia. Horum primum, hoc est inappetentia, sub genere actionis ablatæ contentum, symptoma est malæ uẽtriculi temperaturæ: cuius causa est (ut superius diximus) crassa pituita in uentriculo contenta, concurrente etiam quandoq; atra bile, & maiore copia quàm par esset, ad eum fluente. Igitur hæc inappetentia tolli nõ potest, cum adhuc fiat, nisi morbus eam faciens amoueatur. Sed quia adhuc & ipse fit, causa ante omnia est auferẽda: materia uidelicet pituitosa, & si qua adhuc redundat plus æquo bilis atra. Erit igitur hæc, sicuti ultima per resolutionem symptomatis in suas causas inuenta, ita prima opere exequenda, materiæ uidelicet in uentriculo contentæ euacuatio: nisi forte tam benignæ naturæ esset, ut ueram concoctionem admitteret. Quod tamen ego uix crediderim, in tam longo morbo, cui etiam latens malignitas (ut sæpe diximus) sit coniuncta: præsertim quum Reuerend. hic præsul sit in cibo & potu moderatissimus: quæ moderatio (accedente fotu uentriculi, quo excellentes medici usi sunt) ad ueram concoctionem maxime conducit. Perseuerans igitur adhuc symptoma, materiam in uentriculo contentam non eius generis esse, quod ueram concoctionem possit suscipere, hoc est, ita alterari ut nutriat, ostendit: quare per abusiue uocatam concoctionem cõcoquenda erit, hoc est, euacuationi paranda, si eius substantiæ sit, qualis erat quando in morbo maiore per uomitum & per secessum euacuabatur, crassa uidelicet uitri liquefacti instar, & tenax. Parabitur autem primo, dehinc uacuabitur. Quibus uero præsidijs hæc agenda, inferius ostendemus: nunc enim intentiones inuestigandæ. Vacuata materia, hoc est, causa amota, ad iam factam ægritudinem deueniendum. Quæ causa si frigida & humida, per calida & sicca erit amouenda: non ualde tamen talia: tum quia lapsus est naturali temperaturæ similis, tum ob admistam atram bilem. Et hæ quidem duæ intentiones ad curationẽ primi symptomatis sufficient. Præcauendum tamen erit, ne rursus similis materia cõgregetur: quare roborandus erit uẽtriculus, atq; uictus ratio ita instituenda, ut amplius similis materia congregari minime possit.

Secundus affectus sub eo symptomatis genere continetur, quod exiens mutatum nuncupatur. Lachrymæ enim quæ non nisi uoluntariè exire deberent, exeũt præter uoluntatem. Sequitur hic exitus morbũ in uia, angulis uidelicet, meatibusq; alijs eos circunstantibus, oppletis: qui quidem ab initio solum ex materia à cerebro transmissa replebantur: nunc uero uerisimile est, ex nutrimento oculorum, quod ob eorum imbecillitatem bene concoqui non potest, aliquam etiam materiam in illis locis congregari. Morbus igitur in quo immediate dependet hoc symptoma, est morbus in uia, cuius causa est materia pituitosa, in uijs illis contenta, quæ partim ibi generatur, partim à cerebro ad ea loca transmittitur. Curatiua ergo intentio est, materiæ eos meatus opplentis euacuatio. Vbi enim illa non adsit, nec ipsæ aderunt lachrymæ: sicq; & morbus & symptoma amouebũtur. Verum quum morbus non in totum factus sit, sed continuè fiat, prouidendum ne amplius fiat. Quod agemus, si & materiam quæ in cerebro redundat, euacuemus: nec in futurum amplius congregari permittimus, & oculos etiam ipsos ita roboremus, ut proprium nutrimentum probè possint cõcoquere. Euacuandum ergo primo totum corpus, dehinc caput. Et quia difficile, imò impossibile, ut caput (quod & extrinsecis causis maxime obnoxiũ est, & totius corporis uapores & fumos excipit, post longas præcipue imbecillitates) mundum penitus perseueraret, ideo duæ aliæ insurgunt intentiones. Vna, ut excrementum quod per hanc uiam consueuerat expurgari, aliò distrahatur.

tur. Secũda, ut uiæ tranſitus occludantur. Et de lachrymis hactenus dixiſſe nunc ſufficiat. Ad tertium affectum uenientes dicimus, craſſitiem illam palpebrarum, non ſymptoma, ſed morbum eſſe, & fortaſſe in totum factum. Fortaſſe dico, quoniã neſcio, an uel ſemper, uel per interualla creſcat, an in eodem ſtatu permaneat: hoc enim modo erit omnino factus, nec aliam intentionem, quàm curationem deſiderabit: quæ eo ablato perfecta erit, ſimulq́; eius ſymptoma, rubor uidelicet abolebitur: quem ruborem ex ſanguine quodam bilioſo fieri puto, qui præ ſui tenuitate ad exteriora eleuatur. Neſcio tamen an durities adſit, cum pilorũ caſu: quæ ubi adſint, uel impoſſibilis, uel ualde difficilis erit curatio.

Iam ad aurium ſibilum ueniamus, qui & ipſe ſub ſymptomatis genere continetur: eſt enim operatio auditus corrupta. Fit autẽ ex alio ſymptomate, hoc eſt, à motu inordinato, fumorum in meatibus ad inſtrumentum proprium auditus pertingentibus, occluſis, atq; ut ſequens eſt, à morbo in eis exiſtente. Cum autem cõtinua ſint illa ſymptomata, continuum quoq; eſſe oportet morbum à quo fiunt, adeſſeq́; fumos illos ſemper, & moueri: ceſſante enim materia à qua fumus exhalat, ipſum quoq; fumũ ceſſare neceſſe eſt, ut in fumo ab alijs rebus exurgente manifeſte uidemus: quare adeſſe materiã oportet, à qua ſubleuatur. Cuiuſmodi uero ea ſit, grauitas oſtendit, præterea lachrymæ atq; mœſtitia: illæ enim pituitam, hæc atram bilem oſtendit. Curatiuæ igitur intentiones erunt, euacuatio materiæ, & fumi diſſolutio.

Ab eiſdem autẽ materijs fiunt reliqua duo ſymptomata, grauitas ſcilicet quæ ad ſenſum tactus pertinet: & mœſtitia, quæ ad principales facultates: quorũ altera ab utroq; humore fit, mediante ægritudine in quãtitate: altera ab atra tantum bile, no biliſſimum cerebri uentriculum, uel per ſeipſam, uel per fumũ ab ea eleuatum obſidente: à qua fit morbus in temperatura, & ab eo mœſtitia. Quare per euacuationẽ auferetur id quod utriuſq; factum eſt, & ne amplius fiat, per roborationẽ & reuulſionem cauebitur. Verum quũ hæc perpetua nõ ſint, uidentur per cõmunicationẽ quandam potius fieri, q̃ per propriũ cerebri affectum. Sicuti & uiriũ imbecillitas, quæ ad deminutũ motum uidetur pertinere, & à iam dictis morbis, & præſertim à melancholia dependere: quare nullam de ſe indicationẽ præbet, quia alijs recedentibus ipſa quoq; recedet: & niſi receſſerit, poterit per aliqua diſcutientia & roborantia extirpari. Quonam uero modo cuncta pellenda ſint, ex his quæ hactenus dicta ſunt, facile colligi poteſt. Omnes enim, ni fallor, intẽtiones ueſtigauimus, quæ in curando & præcauendo ſunt neceſſariæ. Quæ licet multiplices ſint, ſub tribus tantũ generib. cõtinentur, euacuationis uidelicet, alterationis, & diſtractionis. Inter quas euacuatio, quũ omnes hi affectus à repletione fiant, principatũ tenet, & propterea ab ipſa inchoãdum eſt. Duplicíq; ea exiſtente, uniuerſali uidelicet & particulari, ab uniuerſali inchoãdum. Quæ quũ etiã multiplex ſit, ab ea quæ proprie uniuerſalis, ſumendum (ut mihi uidetur) initiũ: hoc eſt, ab euacuatione ſanguinis per uenæ ſectionem. Per hanc enim & totũ corpus, & omnes corporis humores uacuabũtur, malignitasq́;, ſi qua adhuc ſupereſt, difflabitur: humores etiã à nobiliorib. ad ignobiliora retrahentur: quare tres ſimul intentiones ad aliquem modum explebit, euacuationis ſcilicet, diſtractionis, & alterationis. Ineunte igitur Vere, roborato prius per interiora exterioraq; uentriculo, media cubiti uena ſecanda eſt: eaq; ſanguinis quãtitas extrahenda, quæ prudentiæ præſentiũ medicorũ uidebitur ſufficere: attento præcipue, præter ea quæ ante apertionẽ uenæ cõſideranda ſunt, ſanguinis colore. Vbi enim ater fluxerit, tutius fluere permittetur. Nec nos abſterrere debet ab hac uenæ ſectione humorũ cruditas: quoniã ſi tanta eſſet, ut eam impedire deberet, colorem liuidũ faceret, nõ uiuidũ & purpurantẽ, qualem huic illuſtriſs. domino efflo reſcere medici ſcribũt. Roboratio aũt uentriculi non ideo præmittitur uenæ ſectioni, quia propoſitũ mihi ſit alterationẽ prius quàm euacuationẽ facere: ſed ut tutius &

quantū fieri poteſt abſq; noxa ſanguis euacuetur. Imponet quidē robur uentriculo cotoneorū & malorum punicorū uinum (adiecta aquæ roſaceæ particūcula) ante ſectionē potū. Exterius uero eorūdem cotoneorū oleum, aceto & aqua roſaceis adiectis illitū. Facta uenæ ſectione, mea quidem ſentētia, prius euacuationi materiæ in naturalibus membris cōtentæ intendendū eſt: ab ea enim omnes alij affectus aliquo pacto, ut oſtendimus, depēdent. Alterationi igitur eius primo intendendum, deinde euacuationi. Alterationiq; dupliciter, cōcoquendo uidelicet ſi quid eius eſt cōcoctionis capax, hoc eſt, quod ſubſtantiā non adeò malignā aut uſtam habet, ut cōuerti in nutrimentū non poſſit: & parādo expulſioni, id quod ueram concoctionem non ualet accipere. Vtraq; autē alteratio cōmode fiet, ſi ex abſinthij, fumariæ, & roſarū decocto, adiecta congrua aceti & mellis portione, oxymeli ea forma paretur, ut bibi ualeat, abſq; alterius liquoris admixtione: præbibaturq; quotidie bis, ante prandium uidelicet & ante cœnā, modo cibus qui antea ſumptus eſt, bene cōcoctus ſit. Tantum ſpatium inter potum eius & ſubſecuturū cibum intercedat, ut ex uentriculo deſcēderit: quod duarum horarū morula ſolet cōtingere. Præter oxymelitis potionē, alijs etiam rebus concoctio iuuanda, & craſſities humorum præcidenda, capparib. uidelicet eodem oxymelite conditis, iuribus gallinarū, in quibus uera bugloſſus, ea ſcilicet quæ uulgò dicitur borago, cum radicibus aſparagorū, aut oxymirſine, quam ruſcum Latini, & uulgares bruſcum uocant, decocta ſit. Iuſculum etiā quod apud nos in uſu eſt, ex branchia urſina, quam ego puto à Galeno bunion & arction uocari, non erit inutile, modo non ſit ſpeciebus ualde calidis aut multis cōditum. Proderit & hordei, & chondri, & auenæ ptiſana cum porris & anethi coma parata. Sed & radix quam Pannones tormā uocant, cōtrita, cum amygdalarum lacte mitior facta, aceto ad intinctus formam redacta. Caro etiam cum cepis more ueſtro condita. Primus potus ſit uinum abſinthites, in reliquis mulſam aquam (medonem uocāt) non damnauerim. Vbi uero triduo hoc uictu humorum craſſities attenuata fuerit, catapotijs purgatio facienda eſt, quæ recipiunt: Specierū picræ Galeni modo, non Meſues, paratæ ʒ. 1. pilularū aggregatiuarum ʒ. s. uel pilularum aſſaiereth drachma, cum ſemidrachma aggreg. tribus à purgatione dieb. loco oxymelitis, ante prandium & cœnam, cochleare huius miſcellæ deglutiendum: Chebularum myrob. conditarum p. 1. mellis roſacei cum folijs p. 2. cinamomi uulgò uocati, tenuiſſimi & odoratiſſimi pars quarta unius partis. Vulgò dixi uocati, quia uero nunc caremus. Demum ad oxymelitis potionem reuertēdum, eodem quidem modo præparatam, ſed quæ odorem acceperit cinamomi & maceris. Quæ ubi tribus quoq; diebus bibita fuerit, rurſum purgatio repetenda: ita tamen ut par modus pilularum aggreg. uel picræ, uel pilulis de aſſaiereth uocatis miſceatur. Sequētiq; purgatione triduo miſcella prius deſcripta utendum, adiecto piperis longi puluiſculo, qui ſit cinamomi pars media. Fouendusq; uentriculus lana in oleo cotoneorū & maſtichino madefacta, in quibus in duplici uaſe bullierint, maſtiche, abſinthij coma, macer, roſæ, ſandali citrini uocati, æquis portionib. Tertio demū ad oxymelitē reuertēdū, adiecto his quę odoris gratia miſcebant̄ lōgi piperis puluere. Repetēda quoq; poſt triduū purgatio, uincētibus aggreg. pilulis, ita ut ſint earū p. 2. & picræ uel aſſaiareth p. 1. Toto aūt hoc purgationū tēpore, nō eſt iecur negligēdū: ſed fouēdū ſucco intybi, roſarū & abſinthij, uariata proportione ad præſentiū medicorū iudiciū, adiectoq; tāto aceto roſaceo quantū iudicauerint opportunū. Nō ab re quoq; fuerit, lienis curā habere, ut quantū fieri poteſt & tumore careat & obſtructione. Quod optime cōſequemur unguēto ex oleo capparorū, ſucco altheæ, adipe anatis, & puluere aſplenij cōfecto. Eſt aūt aſpleniū herba locis humectis in ſaxis orta, folijs ſcolopēdræ uermi ſimilis, quæ à noſtris Citrac, ab alijs herba argētina uocat̄. Cōpleta hac purgationū ſerie, quieti & lætitiæ ad mediū uſq; Veris incūbendum,

Aſplenium.

dum,tuncq́ uenis ani duæ admoueãtur hirudines: sedeatq́ super sellam bene undiq́ opertã,quæ ad excremẽta alui cõmode emittẽda parari solet, pelui ænea aqua bulliente plena,ita supposita,ut fumus quidẽ anũ attingat,aqua autẽ ipsa nequaq́. Supernatet aũt aquæ,uasculum è directo ani,quod manantẽ sanguinẽ colligat,ut prospici postea à medicis possit. Repletis enim hirudinib. atq́ à uenis cadentibus, tandiu fluet sanguis,quãdiu medici uoluerint:tantũ autẽ fluere sinent,quantũ prodesse & minime obesse cõiecerint. Resumptis post hanc euacuationẽ uiribus,& sanguine ueluti renouato,nisi & corpus totũ,& uentriculus,& caput, leuata à symptomatib. malis uisa & domino & medicis fuerint,maiora remedia tentãda. Quotidie igitur bibenda erit hæc potio: In seri caprini ℔. 1. unico feruore bulliant res infrà scribẽdæ,atq́ per totã noctem sub diuo in sero eo maneãt:mane serũ ab alijs rebus bene expressis excolatũ,bibatur tepidum.Polypodij,stœcados,foliorũ senæ,siue lignis & uocatis foliculis,ana ℥. 4. sem.intybi,rosarũ recentium ana ℥. 2. myrob. cheb.rhei uestri,hoc est,uersus pontũ nati,ana ℥. 1. Cõtinuus aũt sit huius potionis usus,per dies ad minus 15. ex quo si nõ cõgrua sequet̃ purgatio,poterit tertio quoque die pilularũ ex gra. 15. aurearum uocatarũ,simul uel antè deglutiri. Si fortè magna adeò,ut imbecillitas timeri possit,interpollatione utendum. Finita hac purgatione,apposito emplastro uentriculo,ad curationẽ capitis accedendũ. Emplastrũ fit huiuscemod: Masticheselect.pulueris maceris ℥. 3. sandalorũ citrin.rosarũ rub.gariophyllorũ,nucis myristicæ quam moschatã uocant,cinamomi,ana ℥. 1. resinæ purissimæ bene ablutæ cum uino Cretensi,& aqua rosacea quantũ sat sit. Confice secundũ artẽ emplastrũ,ad modũ eorũ quæ nũc cerota uocãtur,quod ad formã scuti, supra molle coriũ extentũ,regioni uẽtriculi hæreat,prius tamẽ hoc thymiamate suffumigatũ: Agallochi,quod lignũ aloës uocãt,sandalorũ ana ℥. 1. benzoi,quod laserem odoratũ quidã uocãt,℈. 1. moschi ℈. s. misce,& supra ardẽtes prunas urens,fac fumũ ab emplastro accipi. Hoc hypochondrijs hærente,ad particularẽ capitis totius curã uenĩetes,binas primo cucurbitulas infra os latũ spatularũ admouebimus: unoq́ iterũ interposito die,duas aurib. hirudines: iterũq́ uno die intercalato,ad capitis purgationẽ per nares perueniemus,à leuiorib.etiã hic inchoãtes. Succũ amaraci,maioranã uulgò uocãt,succo radicũ betæ miscebimus, & puluere gariophyllorũ addito,per pẽnã quãto intimius fieri poterit adigemus. Sequẽtib.dieb.oleũ costinũ iunget̃,& aliquot ellebori albi grana,uel struthij,uel castorij,uel tãdem euphorbij. Qua purgatione cũ biduo triduo'ue usi fuerimus,ad particulares capitis affectus uenĩetes,cõsiderabimus in ipsis lachrymis,an earũ materia per interiora,an per exteriora fluat. Dignoscit̃ hoc extẽsiõe plenitudineq́ uasculorũ in tẽporib.& frõte apparẽtiũ.Hæc igit̃ si intumescere & tẽdi uidebunt̃,anacollematibus utẽdũ:inter quę hoc facile parabile est & utile: Gyreos,hoc est,tenuioris & ueluti uolatilis farinæ in moletrinis reptæ,mirrhæ,mannæ thuris,æquales partes cũ albo oui misce,& supra linteolũ extẽde,frõtiq́ & tẽporib.adnecte. Si uero ualẽtius exiccare & adstringere uolueris,adde his quæ dicta sunt, gallas omphacias,malorũ punicorũ cortices, acaciã,alumẽ ustũ.Nullo uero tumore,nulla'ue tẽsiõe in uasculis apparẽte,quia materia per interiores partes defluat,oberis potius per talia q̃ proderis. Vndecũq́ uero materia fluat,facies oxycrato,posca latine uocat̃,hoc est,aceto cũ aqua mixto abluẽda,& spõgia noua in eo madefacta oculis supponẽda. Proderit & malobathri foliũ uino inferuefactũ,uel loco eius nardi spica oculis admota. Item, cotoneorũ flores & folia illita,crocus suffitus,caseus caprinus mollis supra oculos tẽtus,rheon ue strate illitũ ex passo.In absinthio cũ melle magnã fiduciã habeo,pariterq́ in succo foliorũ oleæ. Multũ uero excellit hic puluis:Cornu cerui usti,& cũ aqua rosacea bis abluti,ebeni uel cõmunis uel Indici,quod lignũ sanctũ Hispani uocant:corticũ thuris,corallorũ rub.stibi,id est,antimonij, ana p. 1. moschi partis unius quartã partẽ.

Fiat tenuiſſimus puluiſculus, quo & ſicuti eſt, uti poſſumus, & cum uino collyria ad cõmunem formam conficere: quibus poſtea ſupra cotem cum uino diſſolutis utatur. Vinum autem adſtringentis ſaporis ſit. Maior autem iſtorum auxiliorũ pars, ad tumores palpebrarum conducet, quare non alia eius ſcribemus auxilia.

Proderit quoq; & oculis & auriũ ſibilo, ſi quotidie in ieiunio aures perfricentur. Particulariter uero ſibilo confert ſuccus cepæ inſtillatus, lauri lignũ in uino antiquo bullitum. Summè demũ prodeſt hæc cõpoſitio: Maioranæ folia in uino Cretico bene coquãtur, abiectisq; folijs pars olei rutacei uino addatur, & adiectis nouis maioranæ folijs, tandiu hæc in duplici uaſe bulliant, donec uinum penitus ſit conſumptum. Oleoq;, ſi efficacius id reddere uolueris, octauam euphorbij partem ſuperaddito, & tantundem ellebori. Et lachrymarum quidem & ſibili hæc ſint præſidia.

Mœſtitiæ obuiandum per aſpectũ rerum pulchrarũ, ut auri, argenti, gemmarũ, picturarũ, floreſcentis prati, atq; id genus cæterorũ. Item per auditũ inſtrumentorum muſicalium, carminũ, facetiarũ, rerum nouarũ, quæ afferre lætitiã queãt, præcipue uero per ſocietatẽ & cõmerciũ dilectorum hominũ, aſpectu pulchrorũ, ſermonisq; lepôre omnia exhilarantiũ. Olfaciendæ etiam res quæ delectationẽ quidem afferant, caput uero minime replentes: quod experimẽto potius quàm arte digno ſcẽdum. Guſtanda quæ delectent, modo nõ ſint ualde mala: inter quæ principatũ obtinet uinũ, præcipueq; mulſum, hoc eſt, tertia parte optimi mellis, cinamomo, gariophyllis, & modico moſchi cõdîtum. Tangẽdæ molles pelles, quales ſublimes illæ Gebellinæ uocatæ & Armellinæ. Vſus quoq; huius cõpoſiti mirũ in modũ exhilarabit, necnon robur mẽbris omnibus addet: Sem. cucurbitæ, melonũ, cucumeris, piſtaciorũ, nucleorũ pineæ, amygdalarũ dulciũ, ana ℥. 2. aquæ roſaceæ ℔. 1. zucch. albiſſimi ℔. 4. Cõfice ad formã electuarij liquidioris, & in fine cõcoctionis adde hũc puluerẽ: Cinamomi elect. ſandalorũ citrin. ana ℥. 1. gariophyllorũ ʒ. 2. ambræ ʒ. 1. moſchi gra. 15. foliorũ auri & margaritarũ ad libitũ. Fiat puluis tenuiſſimus. Potes, ſi ualentius facere ad recuperãdas uires uolueris, addere pulpas capi uel phaſiani ad libitum. In præſeruatione etiã & tutela capitis ſummè laudarẽ, ut noctu ante cubitũ deglutiret cochleare huius pulueris: Sem. fœniculi & coriandrorũ quæ per integrã diem in aceto maduerint, ana ℥. 2. maceris ℥. 1. nucis moſchatæ, gariophyllorum ana ʒ. 1. agallochi, hoc eſt, ligni aloës uocati ʒ. s. ſacchari optimi ℔. s. Fiat puluis non admodũ tenuis. Ad idem quoq; maxime cõducent frictiones, uincula, cucurbitulæ, extremis mẽbris, præcordijs, ſupremo & imo uentri admotæ. Proderit & exercitiũ quo eædem extremæ partes uehementius moueãtur, capite quantũ fieri poterit quieſcente. Retractio enim ex his à capite fiet, poſt quam deriuationis gratia cucurbitulæ poſteriori ceruicis parti admouẽdæ. Caputq; cum eburneo pectine pectendum. Atq; hic puluis uertici capitis infricãdus: Trium piperum, ſinapis, ana ℥. 1. Et ſi uehementiori indigebit, ſinapis augeatur ad parẽ cum piperibus portionẽ. Et ſi adhuc uehementiori, quarta pars cantharidarũ ſuperaddatur: cum quibus etiã cantharidib. ſi ulcus in inio uel in brachio excitetur, efficaciſſima per hoc retractio, per illud deriuatio fiet. Nec obliuiſcenda acria clyſmata, balaniq;, niſi uenter bene ſponte ierit. Inter reliqua demum præſidia, balneum uel uniuerſale, uel (quando hoc fieri ſatis cõmode nõ poterit) extremorũ mẽbrorũ multũ excellit. Præter enim reuulſionẽ, quam potẽter facit, totũ quoq; corpus humectat, laſſitudinẽ tollit, & lætitiam inducit. Cui ſi aliquæ herbæ addantur ad amouendam malam qualitatem, ab argento uiuo relictam, uehementer conducet. Herbæ autem in aqua fontis pro balneo coquẽdæ hæ ſunt: arthemiſia, ruta, betonica, calamentũ. Poſt balneũ uniuerſum corpus, uẽtre excepto, inungendũ oleo chamæmelino, in uaſe duplici cum uino Cretenſi decocto, addita cera alba, cum aqua roſacea moſchata abluta. Ad eandẽ malignitatẽ à cerebro amouendã, facit nux moſchata, aſſidue in ore retẽta & maſticata.

maſticata. Facit & oleum in hunc modum ex ea paratum: Amygdalarum mundarum p. 2. nucum moſchatarum p. 1. ſimul contuſæ, in uaſe bene occluſo per integram diem teneantur: poſt hoc in ſacculo lineo cum torculari bene exprimantur, oleumq́ manans colligatur. Poteſt & precioſius oleum ex ipſis nucibus ſolis, per deſcenſorium, ut uocāt chymici, parari. Ex hoc autem oleo, alæ narium, aures, tempora, uertex, & medullæ ſpinalis initia perungantur. Verum ſi omnibus huiuſcemodi præſidijs mali affectus non leuentur, ad lignum Indicum ſanctum uocatum, ueluti ad ſacram anchorā eundum. Inter uarios uero huius ligni uſus, ego eum magis probo, in quo eius decoctum, inſtar medicatarum aquarum, imò ſeri à Dioſcoride ſcripti, bibitur. Ab eo enim modus bibendi aquas medicatas uenit, qui in communi uſu apud Italos eſt: heminis uidelicet quinis per interualla epotis. Siue uero hoc ligno uſus fuerit, ſiue non, laudo, ut præcauendi gratia, & euacuatio ſanguinis per ora uenarum ani, & purgatio per ſerum autumno repetatur, & alia diſtrahentia & alterantia non dimittantur. Et hæc quidem pluſquam ſatis puto, peritis præſertim Cracouienſibus medicis, quorum iudicio quæcunq́ ſcripta ſunt permitto: ex eorum enim moderamine & diligēti cura, Deo optimo maximo aſpirante, ſpero hunc clariſſimum dominum priſtinam ualetudinem, quantū patitur ætas, recuperaturum. Ferrariæ, VII. Idus Febr. M. D. XXXII.

EPIST. V. pro Luca Remo mercatore Auguſtano, articulorum doloribus, & laxo totius corporis tumore uexato.

Præclarus hic uir annum agens tertium ſupra quinquageſimum, temperaturæ quidem, ut mihi ſignificatū eſt, totius corporis frigidæ & humidæ, cerebro tamen & uentriculo, in utraq́ illarum qualitatum, reliqua membra ſuperante: poſt multos animi & corporis labores, longasq́ ac uarias peregrinationes, trigeſimo ætatis anno articulorum doloribus uexari cœpit, qui ſingulo quoque anno, uel autumno, uel hyeme, cum horrida febre inchoantes, ter quater ue poſt mentientem mitigationē, quaſi reſumptis uiribus, eum denuò aggrediuntur. Hos ut effugere poſſet dolores, præter uenæ ſectionem, Vereq́ & autumno factas purgationes, catapotia quoq́ nōnulla in hac re ualde commendata, bis quolibet menſe deuorauit. Ex quibus licet maximam habuerit tenacis & bilioſæ materiæ purgationem, intercipi tamen nunquā potuit annuus ille circuitus: ſed quod magis quiſpiam miretur, quo plus materiæ, præſertim dolorum tempore, per medicamenta educitur, eo maiore copia uidetur abundare: adeò ut cum hoc anno intra duos menſes, medicamentorū ui, centies pituitoſa excrementa deiecerit, repletio tamen potius creuiſſe, quàm decreuiſſe uiſa ſit: corpore quidem mirum in modum macrefacto, ſed uiribus in ſuo robore permanētibus. Quæ tamē corporis tenuitas ubi dolores leuati ſunt, facile & citò ablata eſt, & craſſitiem priſtinam membra acquiſierunt: quæ tamen ueluti extumida malum potius quàm bonum habitum præ ſe ferre uidetur, grauitate etiam aſſidua in ceruice uel ſpinali medulla relicta. Huius igitur ſaluti, quantū per me fieri poteſt conſulturus, intendentiq́ pro eo Magnifico domino Catareno Zeno Patritio Veneto obtemperaturus, quem ob innumeras animi & corporis dotes mirum in modum ueneror & obſeruo: primo affectus de quibus queritur, in ſuas cauſas redigere conabor: ſecundo intentiones uel curatiuas, uel præſeruatiuas ex illis elicere: tertio, quibus explendæ præſidijs mihi uideantur, explicare.

Sunt igitur affectus quos uel patitur, uel formidat, numero ſeptem: Articulorū dolores, febris, totius corporis laxus quidam tumor, pituitæ immodica copia, grauitas ceruicis & ſpinalis medullæ aſſidua, profundi & longi ſomni.

Vt igitur à primo, & de quo magis quæritur, initium capiamus, articulorum dolores ſub ſymptomatis genere continentur, quod corrupta operatio dicitur. Sentit enim tactus id quod naturaliter ſentire non deberet. Sequitur autem hoc ſymptoma tria morborũ genera, malam uidelicet temperaturam, continuitatis ſolutiones, & malam compoſitionem, magnitudinem uidelicet membri, ſi (ut intelligo) ad tantam molem artus extumeſcant, ut ipſa quoqꝫ per ſe magnitudo operationes membrorum ualeat impedire. Horum morborũ cauſa, ut conijcio, eſt ſanguis, cui rufa bilis ſimul cum pituita cõmiſcetur. Quis uero trium horum humorum in his tumoribus magis dominetur, ex his quæ mihi ſcripta & narrata ſunt, non poſſum certò cognoſcere. Vehementia tamen & acuties doloris, qui à tribus ad ſex uſqꝫ dies ſolet ipſum acrius cruciare, ſimul cum loci rubore, bilioſi ſanguinis ſunt indicia, ab initio quidem dominantis, & poſt ſextum ad ſummũ diem ferè reſoluti, dimiſſa quaſi ſola pituita, quæ ad uigeſimum uſqꝫ diem remiſſiores dolores facit. Quod uero ter quater'ue, poſtquam declinare cœperũt, ad priorem acerbitatem reuertantur, non alia ex cauſa puto cõtingere, niſi quod humores ab aliqua fortè exteriore cauſa, ira uidelicet, cibo, potu, medicamine'ue calidiore, concubitu'qꝫ, alia'ue ſimili exagitati, uel ad priora, uel ad noua defluũt loca. Et hæc quidem de primo affectu dicta ſint.

Febrem non ſolum generali omnium febrium ratione, ſed ita uerè in hoc uiro morbum eſſe puto, ut nec ſymptoma, nec accidens dici poſſit: ſi, ut ſcribitur, ſimul cum doloribus & cum rigore inuadat. Sub eo enim genere cõtineri uidetur, quod in putreſcentibus humoribus accenditur. Fieri uel ex bile, uel ex ſanguine. Ex hoc quidem, ſi in primo ſolum inſultu cum rigore accedat, ipſo ſanguine ex uenis ſupra ſenſilia mẽbra exiliente, repentinoqꝫ ſuo motu rigorem cõmouente. At ſi non ſemel tantum, ſed pluries rigor ſuccedentibus diebus aduenerit, in bilem erit referenda, præſertim ſi tertio magis die inualeſcere uideatur.

Laxum illum tumorem, qui poſt dolorum remiſſionem naſci ſolet, ut morbum malæ compoſitionis eſſe non dubito, ita ab alio morbo oriri credo, hoc eſt, à mala iecoris frigida & humida tẽperatura, ex diuturno morbo, crebrioribusqꝫ fortè purgationibus orta. A qua etiam diſtemperantiam non ſolum in iecore, ſed in uentriculo quoqꝫ reperta, quartum affectum, hoc eſt, immodicã pituitam gigni arbitror. Quæ ſi in uentriculo ita redundet, ut ſua corpulentia operationes eius impediat, morbus malæ cõpoſitionis in cauitate uidelicet nũcupabitur. Si uero per ſolam malam temperaturã operationibus officiat, cauſa morbi, hoc eſt, malæ tẽperaturæ erit.

Ceruicis & ſpinalis medullæ grauitas, dolor quidem nõ uehemens mihi eſſe uidetur, ſolutionẽ continuitatis cum mala locorũ illorum temperatura ſequens: quorum cauſam ueriſimile eſt eſſe pituitam, à poſteriore cerebro per ſpinalis medullæ neruos deſcendentem: cuius etiam aliqua portio in cerebri uentriculis manens, ultimi ſymptomatis, hoc eſt, longi illius ac profundi ſomni ſit cauſa: qui nihil aliud eſt, quàm ſenſionis priuatio, talem ſequens intemperiem.

Hæc igitur ſunt huius uiri & ſymptomata, & morbi, & eorũ cauſæ. Ex quorum numero duo tantum, ſi rectè mihi omnia & ſcripta & narrata ſunt, in præſentia affligunt: obtuſus ſcilicet ille ceruicis cũ grauitate dolor, & pituitæ copia. Tertiũ uero, id uidelicet quod ultimo loco recitatũ eſt, quia non ualde à modo recedit, nec ſolitas impedit operationes, negligi & à patiẽte & à medico uidetꝰ, pro indicioqꝫ aliorũ magis, ꝙ quod propriã per ſe conſiderationẽ deſiderare uideatꝰ, reliquis cõnumeratũ.

Ab hiſce igitur duobus ſimul, quod magnã inuicem affinitatẽ habent, ideo orſi, curatiuas eorũ intentiones inueſtigãtes dicimus, dolorem illum amoueri non poſſe, morbo quem ſequitur, permanente: ſicuti nec hunc, niſi cauſa tollatur. Euacuanda igitur ea quæ ſpinalem medullam obſidet pituitã. Verũ quia morbus nõ in totũ factus eſt, ſed trãſmiſſa à cerebro noua pituita, ex mala tẽperatura eiuſdem cerebri aggregata

aggregata continuè fit, ideo hæc prius auferenda. Sed quum nec ipsa auferri possit, pituita in eo permanente, hæc antea demenda. Quod quum fieri non possit eius copia in toto corpore perseuerante, primo totũ corpus, secundo caput euacuandum: tertio cerebrum, ne nouam iterum uel gignat uel recipiat, roborandum: quarto ea quæ ad ipsam spinalem medullam fluxerat, discutienda: quinto ipsa quoque spinalis medulla roboranda.

Vt igitur iam tertium simul cum secundo, quantum ad hunc affectum spectat, propositum exequamur, cuius causa hactenus hunc laborem subiuimus, pituitam primo ex toto corpore euacuabimus, leui tamen purgatorio, & quod robur potius in membris relinquat, quàm auferat. Id erit huiusmodi: Aloës cum succo sampsuci bene lotæ ℈. s. agarici ℈. 2. mastiches, cinamomi, nucis moschatæ ana gra. 13. cũ uino odorato. Fiant pilulæ 9. quarũ tres primo in aurora deglutiãtur: tres alias, tertia post primas uesperi per horã ante cœnã: reliquæ tertia à secundis uesperi, sed duabus à cœna horis. At si fortè uel præsenti medico, uel ipsi ægroto leuiores hæ pilulæ uidebuntur, quàm ut congruam possint facere euacuationem, tribus quibusque tria plus minus diagridij grana adijciãtur. Eas tamẽ ex industria leuiores descripsi, tum quod uentrem habere eum facilem ad uacuandum intellexi, tum quia uereor ne medicamentorum immodico ante hunc diem usu membra sint facta imbecilliora. Vesperi illius diei, quo primum pilulas accipiet, per horam ante cœnam semunciam huius miscellæ deglutiat: Chebularum conditarum ℥. 2. corticum citri conditorum ℥. 1. pulueris nucis moschatæ ℈. 2. mastiches ℈. 1. mellis rosacei ℥. 1. s. Alijs autem diebus ante prandium per horam eiusdem miscellæ tantundem accipiet.

Consumptis omnibus pilulis, ad secundam iam intentionẽ accedendo, hoc est capitis euacuationẽ, mane ieiuno stomacho semidrachma sequentis pulueris per pennam uel canalem naribus insuffletur: Nucis moschatæ ℈. 4. piperis longi ℈. 2. ellebori albi ℈. 1. euphorbij ℈. s. Omnia in tenuissimum puluisculum redigentur.

Post hanc capitis ter quater'ue, uel quoties opportunũ uisum fuerit, reiteratam purgationem, cerebrum, quod tertia fuit intentio, per sequentia auxilia roborandum. Nares hoc unguento illinendæ: Olei de spica odorati ℥. 1. gariophyllorum ℈. 1. ambræ ℈. s. moschi grana 5. ceræ albæ ablutæ ex aqua rosacea p. s. cuius etiam gutta auribus instillata ad idem conducet. Caput lixiuio ex alto stillante abluendum, in quo hæc integram horam bullierint: Sampsuci, saluiæ, stœchados, chamæpityos, ana manip. s. sulphuris ignem non experti ℥. 2. Quod lixiuium si supra ceruicem & uniuersam quoque spinam ceciderit, ad quartam simul intentionem conducet. Ad quam unà cum quinta explendam, summè faciet oleum quod sequitur: Rhesinæ terebinthinæ, si haberi potuerit, uel eius loco laricеæ ℔. 1. laterũ antiquorum, post ignitionem in oleo oliuarum extinctorum, mastiches ana ℥. 1. Terantur lateres, & cum rhesina bene commixti, modo chymicis noto in uase uitreo optime incrustato, igni clibani admoueantur, liquoresq; qui manabunt seorsum colligantur. Tres enim uario colore defluent, quorum primus bonus, secundus melior, tertius optimus erit ad discutiẽdum quicquid illis locis inhæserit, & robur præterea relinquendum. Et hæc quidem de postremis tribus affectibus dicta sint. Nam ijsdem præsidijs profunditas quoq; illa somni, bona ex parte remouebitur. Et si quid fortè deesse uideatur, id per ea quæ de articulorum doloribus dicenda statim sunt, poterit suppleri.

Intentiones ad hos uitãdos cõducentes, ut nõ est difficile, ex his quæ de ipsis superius diximus elicere, ita difficillimũ & penè impossibile eas ita opere exequi, ut optatus inde sequatr effectus. Duo enim in hoc difficili negocio essent necessaria, corpus scilicet omni uacare superfluentiũ humorũ quãtitate & qualitate: alterum, loca ipsa ad ea quæ redundarint suscipiẽda nõ esse idonea. Secũdum plerũq; in nostra nõ est

constitutum potestate,sed auita quadam & gentili proprietate nobis contingit,ut ad hanc in certa ætate patiendam luem,nascamur parati: quæ res apud Italos prouerbio locum dedit,ut nobilium,quos nos Gentiles uocamus,malum dicatur. Primum,corpus scilicet penitus mundum custodire,uix inuenias qui facere uel possit, uel uelit:ita uoluptatibus trahimur,& genio indulgemus. Adde etiam quod multa uolentibus occurrunt,quæ nos ab orbita declinare cogunt. A quibus hi maxime læduntur,qui cum hisce doloribus senuerunt. Quare nobis satis esse debet,si tam belle cum nostro hoc domino conueniamus,ut mitius nobiscum agat. Quod ut consequi hic uir possit, præter congruũ uictum,quem partim per seipsum in 20. annis,partim à medicis didicit,uenæ sectione,& multiplicibus purgationibus corpus nitidum & purum reddere conatus est. Ex quibus cum nihil profecerit,tentanda noua præsidia,uictusq; frugalior instituendus. Quare uinum uel penitus dimittendum,uel melicrato diluẽdum: in quo dum coquitur,aliquid cinamomi unà bulliat: ubi iam coctum fuerit,panis per torrefactionem madefactus immergatur.

Cibum omnem ʒ. 2. huius pulueris præcedant: Calamenti sicci ℥. 1. piperis longi ʒ. 2. gariophyllorum,maceris ana ʒ. 1. sacchari quantũ omnium aliorum. Omnem uero cibum & potum,huius confecturæ bolus ueluti tegat: Granorum pini ℥. 2. pulueris coriandrorum præparatorum ℥. 1. maceros ℥. s. sacchari resoluti in aqua rosacea ℥. 10. Coque simul,& fac bolos põdere ℥. s. In cibo à patria consuetudine paulatim recedat,ita ut uni tantum opsonio assuescat,atq; eo etiam citra satietatem: post quem duabus horis corpore & animo quiescat. Somnũ ita moderet,ut nunquam octauam horam transcendat. A magnis piscibus,caseo,ouis duris,leguminibus abstineat. Concubitu non nisi per magna interualla utatur: quæ etiam non certo tempore metiatur,sed naturali potius concupiscentia præcedente, & alacritate ac leuitate consequente. Accidentia animi uehementia,præcipue uero iram,deuitet. Leniter & rarò ambulet, & rarius stet. Curru potius quàm equo uehatur,nec unquã nisi cibo bene concocto. Pistacijs,auellanis,amygdalis,pini nucleis,passulis,uesci potest. Reliquos fructus dimittat. Et hæc quidem de uictus ratione dicta sint.

Quod ad euacuationes uero attinet,uenæ sectio sanitatis tẽpore penitus interdicatur. In ipso insultu,si tumores cum febre & obscuro rubore se ostenderint,facienda. In quo casu ea membri uena secanda,quod nec tunc dolebit,nec anteactis temporibus dolere cõsueuit. At si nullum in corpore extremo membrum inueniatur, quod expers doloris semper fuerit,per hirudines ani uenis admotas cõmodior erit sanguinis detractio: quæ tamẽ undecũq; facta fuerit,selibrã sanguinis non transcendat. Omnis præterea uehemens purgatio dimittẽda,sed post uernale æquinoctiũ purgatorij medicaminis uice,eclegmatis quatuor uel ad summũ sex drachmæ,singulo mane deglutiãtur,quod recipit chamæpityos,eupatorij,quod uulgò agrimoniã uocãt,cẽtaurij ana ʒ. 1. agarici,senæ,polypodij ana ʒ. 2. zingiberis ʒ. 1. s. mellis rosati ex succo rosarũ parati ℔. s. Medicamentis in tenuissimũ puluerem redactis, eclegma paretur,cuius usus sit,donec maiores ingruant calores,in quibus ab omni cessandum medicamẽto,quousq; autumnale transierit æquinoctium. Quo transacto aliud eclegma accipiẽdum,quod habet: Senæ,rhei barbarici, myrobalanorum citrinarum ana ʒ. 2. seminis melonis & intybi ana ʒ. 1. s. maceros ʒ. 1. diaprunon non solutiui ℔. s. syrupi ex succo uel infusione rosarum compositi,quantum sufficiat ad reliqua ita cõponenda,ut congruam formam accipiant. Hoc pari modo quo prius sumendum,quoad frigora fiant uehementiora,uel fortè,quod Deus auertat, anniuersarij insultus incipiant. Et hæc quidem sufficere uidentur ad primã intentionem,hoc est,corporis emundationem peragendam. Quæ cum aliquo etiam pacto membra roborent,ad secundam quoq; conducunt: quæ tamen extrorsum admotis

motis locupletius hoc modo cōplenda eſt. Extrema membra crebrò muria abluantur, in qua roſarum folia, ſaluia, & cupreſſi nuces paribus portionibus decocta ſint: & poſt ablutionem oliuo ſalito ſunt inungenda. Et hæc quidem ſanitatis tempore facienda. Quibus ſi fortè acceſſio in totum auferri nequiuerit, leuibus etiam medicamentis tunc agendum, ita ut in mitigando dolore narcotica, in repellendo uehementer uel frigida uel ſicca, in diſcutiendo magnopere calida deuitentur. Mitigant ſine periculo tepidum calorem habētia, ueluti oua, chamæmelon, medulla panis in lacte decocta, lini, altheæ & maluæ ſemina. Modicè repellunt roſæ, lentes, lactuca, intybi, myrti fructus & ſemina. Faciliter diſcutiunt amygdalinū, liliaceum, ſeſaminum, anethinum & abſinthite oleum. Mitigandus proprijs medicamentis dolor non eſt, niſi uehementior ſit: nam plerunq; ipſa per ſe repellentia utrunq; agunt: inter quæ munus utrunq; ſimul explet roſaceum, ex oleo omphacio & incompletis roſis paratum. Sed & ipſum ſolum omphacinum oliuarum oleum. quibus ſi uitelli ouorum addantur, & croci parum, & intolerabili exiſtente dolore papaueris ſemina, uel demum cortices, tum ſedando dolorem, tum repellendo, mirum in modum iuuabitur. Nullum tamen horum localium admouendum corpore repleto. Quare primo uel ſecanda, ut diximus ſuperius, uena, uel ſanguis per uenarum ani ora euacuandus. Et de articulorum doloribus hæc dicta ſint.

Febris, præſentiā medici deſiderat, qui diligenter conſiderato eius genere & modo, congrua adhibebit auxilia, alterantiaq; potius quàm uehementius purgantia: atq; cum ſola ptiſana, uel abluto pane eum nutriet, donec febris & uehementes dolores in ſuo feruore perdurauerint, quod ferè intra quartum diem ſolet cōtingere. Poſt quos ſenſim ad craſſiuſculum uictum eum reducet, ita tamen ut uinum & carnes ad plenam uſq; ſanitatem deuitet. In qua ſi fortè ſubtumida facies, uel malus in toto corpore habitus relictus fuerit, ſingulo, uel ſaltem tertio quoque die, rhei barbarici grana 36. maſticata deglutiat: abſinthite uino decocto agrimonij diluto, utatur. Cinamomo ſuas eſcas condiat, oleo abſinthite naturalia membra foueat, parciusq; & edat & bibat, donec priſtinus habitus redintegretur: quod ita plenè ei præſtet Deus, ut ope ulterius medici non indigeat, cui ſit laus & gloria.

Ex Ferraria, XV. Ianuarij, M. D. XXXIIII.

IOANNIS MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER DECIMVSQVINTVS.

EPIST. I. Ioannes Manardus Virgilio Gerardo Bononienſi, de naturali ſpiritu, & urinæ pingui nubecula, uoluptate, ſanguinis & bilis calore, cerebro, ſudore, & prægnātibus.

CONCILIAVERANT te mihi pridem cōmunia ſtudia, in quibus intelligebā te non ſine magna fruge noctesq; diesq; enixiſſime inſudare. Auxit meam in te beneuolentiam humaniſſimus ille tuus congreſſus, & plena omnis officij ſalutatio. Tanta uero ex tuis cultiſſimis literis acceſſio facta eſt, ut iam in eo albo adamātinis literis te exculpſerim, potius quàm ſcripſerim, in quo eos reponere ſoleo, qui candidiſſimos mores cum ſelectiſſimis diſciplinis (quod ut rarius infeliciſſimo hoc noſtro ſeculo, ita precioſius) coniunxere. Quare uelim ita exiſtimes, te habere Ferrariæ ſenem, de quo poſſis tibi non ſecus ac de parente cuncta polliceri. Illud tantum cauere debes, ne ſupra ui-

res meas quicquam à me petas: quod ſatis uereor te in aliquo ex ſeptem illis nodis, quos diſſoluendos mihi proponis, feciſſe. Eos tamen utcunq; enodare aggredior, ſperans, ſi quid à me forte effluxerit, quod eruditas tuas aures offenderit, apud te ueniam haud difficile conſequuturū, quod non ſponte, ſed ut tibi obtemperarem, ad hæc diſſoluenda acceſſerim.

Quæris primo, quare Galenus ſpiritum naturalem modo ſub dubio ponit, modo aperte negare uideatur. Ad quod reſpondeo, conſueuiſſe Galenum, ubi non ex propoſito de aliqua re diſputat, ex aliorum quandoq; ſententia magis quàm ex propria loqui: ut in medicinæ definitione, in morbo definiēdo & diuidendo, in neutro, in cauſa continente, atq; in pleriſq; alijs eum feciſſe conſpicimus. Quare mirandum non eſt, ſi de hoc quoq; ſpiritu ambigue quandoq; loquutum reperimus. Sicuti nec admirari quiſpiam debet, ſi aliquando Stoicos ſequutus, uim nutritiuam, non animam, ſed naturam uocauit. Nam ubi ſeriò atq; ex propoſito de his loquitur, in totum ceu nequaquam conſiſtente naturalem ſpiritum præterit: & uim in iecore reſidentem, concupiſcibilem uel phyticen, id eſt, uel generatiuam, uel nutritiuam, uel naturalem uocatā, & cuius ſedes iecur eſt, ita ueram animæ ſpeciem uel poteſtatē eſſe dicit, ſicuti rationalem quam in capite, & iraſcibilem quam in corde, domicilium habere putauit. Quare non propterea dicendum, ſpiritum naturalem ab eo negari, quod hæc uis non ſit in numero animarum. Sicuti nec quia eandem cum uitali putauerit, ut Druſianus opinatus eſt: quoniam, ut dictum eſt, tres diuerſas animas agnoſcit, rationalem, iraſcibilem, & cōcupiſcibilem: quas licet in homine copulari uideamus, ſeorſum tamen in plantis quidem ſola adeſt nutritiua: ſicuti in dijs, hoc eſt, ſupramundanis ſubſtantijs, ſola rationalis. Iraſcibilis uero licet in nullo animali ſola reperiatur, ſicuti tantum loco, ita & re ab alijs differt, quemadmodum Galen. in commentarijs de Hippocratis & Platonis dogmatibus demonſtrauit: in quibus animalium quidem & uitalium ſpirituum ſæpe, naturalium nunquā mentionem facit. Sed ideo iecur inter principalia membra reponit, quia ſanguinem gignit, qui per uenas ab iecore ortas, in uniuerſas corporis particulas diſtribuitur, nutrimēti potius gratia, quàm ut ad ipſas uim, qua ſe nutriant, deportet. Eam quippe membris cognatam putat, ut magneti uim qua ferrum trahit: quemadmodum tu recte ex Galeno in fine primi libri de locis affectis collegiſti: & ex eo Auicennæ literam in 1. lib. caſtigaſti, ſimulq; interpretum inſcitiam & fruſtratoriū laborem detexiſti. Quod & ego abhinc ſupra uiginti annos feceram, dum eum locum meis diſcipulis enarrarem. Ex quibus locis bene intellectis colligi poteſt alia ratio: Cur ad hoc ut membra nutriātur, non eſt naturalis ſpiritus neceſſarius: modo enim eis ſuppetat nutrimentū, quod per uenas mittitur, abſq; alio uel facultatis uel ſpiritus naturalis influxu nutriri poſſunt. Quæ quidem ratio, ni fallor, locum non habet in uitali ſpiritu, quum eo non minus egeant membra, ſi in eis uitalis uigor debet conſeruari, quàm ſanguine ſi nutriri. Cum igitur ad conſeruanda membra naturalia ſufficiant ſanguis & uitalis ſpiritus, naturalis propter hæc nō eſt neceſſarius: & cum nihil aliud occurrat cuius gratia fieri debuerit, meritò à Galeno negatur. Et hæc quidē ratio à fine ſumpta ſit. Alia ex materia ſumi poteſt: quæ proculdubio ſicuti animali, ita & naturali uitalis ſpiritus eſſe debet: cuius cum prima generatio in corde ſit, & ab eo per arterias in totū corpus diffundatur, neceſſariū eſſet magnas arterias ad iecur tendere, ſpiritus uitalis tantam copiam portantes, quæ ad eius refrigeriū, & pro naturalis materia ſufficeret. Per diſſectiones autem didicimus, ad ſimas tantū iecoris partes, arterias, & eas quidem ualde paruas mitti, atq; exiguos, ut cōſequens eſt, ſpiritus adportātes: quos tamē multos eſſe oportuiſſet, ſi ex his naturales gigni deberent, cum multo plures ſint partes quæ ui egent naturali, ꝗ quæ animali. Quæcunq; enim uoluntarie mouentur & ſentiunt, eadem neceſſariò nutriūtur, non tamen

Iecur ſanguinē gignit.

men

men econtrario: multa nanq; nutriuntur,quæ animali motu carent. Deeſſe igitur uidetur iecori materia,ex qua naturalem ſpiritum poſſit generare. Sed deeſt & locus: nulla enim eſt in eo cauitas,in qua huiuſmodi credi debeat fieri generatio. Cauitas dico,qualem in corde &cerebro manifeſte cernimus. Sed nec uiæ ſuppetunt, per quas ubi genitus iam fuerit,ualeat ad membra deferri: niſi quiſpiam dixerit per eaſdem uenas unà cum ſanguine ſpiritum ipſum tranſire:quod tamen nec corpus ipſum uenarũ patitur,unica tantum tunica contentum: nec motus indicat,qui uenæ non ſecus ac arteriæ deberet adeſſe. Sed nec aëri uia patet,quo ſicuti animalis & uitalis nutriri poſſit. Nec iecoris ſanguis,ceu turbulentus & craſſus, atq; nondum ab alijs humoribus emundatus,idoneus uidetur ad ſpiritus generationẽ. Cum igitur nec finis adſit ob quem eum gigni oporteat,nec materia ex qua uel generari uel conſeruari poſſit,nec locus idoneus in quo gignatur,nec uia per quam ad membra mittatur: probabilius eſt,ut eo careamus,quàm ut ipſum inueniri ex noſtra imaginatione potius quàm euidentia aliqua dicamus, præcipue cum abſq; eius famulitio adhuc ſuum principatum iecur tueri poſſit,diſtributa annona non ſolum toti membrorum reipublicæ,ſed ipſis quoque duobus reliquis principibus,in eoq; reſidente concupiſcibili ſiue anima,ſiue ui,quæ ſuo plerunq; impetu ſociorum principum regnum interturbat. Hæc quidem de primo tuo quæſito dicta ſint.

Quæris ſecundo, quid ſibi uoluerit Galen. lib. 4. de tuenda ualetudine,nubeculas quaſdam urinæ ſuperſtãtes,ſimiles rebus quæ in ſummo lacte colligũtur,græce γραῦς dictæ,& rei quæ in ſummo refrigerati iuſculi concreuit. Quas nubeculas Hippoc. 2. Prognoſt. & ipſemet Galenus in commentario de atra bile,ceu colliquationis tabiſq; indicia,uituperat. Pro cuius dubij ſolutione,in primis mihi aduertẽdum uidetur,Galenum in lib. de tuenda ualetudine,de ſanis loquutum: Hippoc. de his qui acuto morbo laborant. Nec prætereundum,aliqua uerba adiecta eſſe ab interprete,ita ad literam ſcribente Galeno: Quando exacte cõcoctus fuerit ſanguis,tenuis & aquoſa eſt urina,neq; ſubſidentiam,neq; ſuſpenſionem habens. Concocto & hæc apparẽt,& quædã ſuperſtant tenues nubes,ueluti uocata γραῦς, & id quod concretum eſt ſupra infrigidata iura. Quicquid uero nomine illo ſignificetur (late enim patet ea uox apud Græcos) non neceſſariò eſt res eadem,uel ſimilis illi quæ in colliquantibus febribus,ſoluta ab igneo nimioq; calore adipoſa parte, urinis ſupernatat: nemo enim pingue id,recte nubẽ uocarit. Sed ut demus pingue aliquid à Galeno intelligi,non erit tamen neceſſarium cõuertibileq; colliquationis indiciũ. Scribit enim Galen. lib. 3. in tertiam Hippoc. epidimiam, ſe uidiſſe multoties urinã colore & ſubſtantia oleo ſimilem,citra tamen ullum laborantis incommodum: ſed quandoq; totum contrariũ,cum ipſius morbi concoctione. Cauſa uero quia adeps poſſit eſſe cõcoctionis indiciũ,ex Ariſtot. facile cognoſcitur,dicente, adipem & pinguedinem eſſe ſanguinẽ concoctum. Et alio loco,quod ex ſanguine per concoctionem gignitur adeps. Sanguis ergo cõcocti aliqua portio urinæ innatans,rem poteſt oſtendere illi ſimilem,quæ ſupra infrigidata iura concreſcit: eſſeq; ideo bonum indicium,quia caloris naturalis uictoriam oſtendit. Sicuti alia de qua in Prognoſtico eſt ſermo,mala eſt,quia à febrili calore adipoſa membra reſolui demõſtrat, in his uidelicet febribus,quæ ob hoc ipſum colliquantes uocantur. Nulla ergo hic eſt inter Galeni dicta repugnantia.

Adeps & pinguedo ex ſanguine cõcocto.

Sicuti neque in quæſtione tertio loco circa uoluptates propoſita, quas libro primo de cauſis ſymptomatum, in ſubitaneo & ſimul toto ad naturalem habitum reditu ideo conſiſtere dicit,quoniam id quod ſenſim paulatimq; fit, ſenſu non percipitur. In duodecimo uero Methodi libro contrarium ſcribit,aſſerens talem reditum, qui ad naturalem habitum fit,ſi delicioſius eſſe debet,paulatim fieri oportere: quoniam ſi affatim & ſubitò fiat,dolorem excitat. Quod argumẽto eorum probat,qui

dum uehementius refrixere, si se subitò calefacere properent, uehementi dolore afficiuntur. Videntur certe hæ duæ series inuicem pugnare, si seorsum singula, nec coniuncta his quæ præcedunt & sequuntur, considerentur: quod & in multis sententijs quæ ex autoribus præcisæ & quodammodo mutilæ afferri à disputatoribus consueuere, solet plerunque contingere. Quare non ab re dictum à prudentibus est, iudicãdum de huiusmodi, non ex sensu quem sic mutilata habere uidentur, sed ex eo quod significare is uoluit, qui ea scripsit: qui certe non perfecte elici potest, nisi ad ipsum unde decerptæ sunt autorem recurramus. Videndum ergo quid in utroque loco Galenus uoluerit. In libro igitur de causis symptomatum, causas doloris redditurus, simul ex Platonis sententia uoluptatis, ueluti dolori contrariæ, rationem reddidit: quoniam mutuò contraria se inuicem declarant. Verba Platonis ex Timæo à Galeno recitata, mihi latine sonant: » Passio quæ præter naturam & » uiolenter in nobis ἀθρόως fit, dolorosa est. Quæ uero ad naturam rursus ἀθρόως re» ducit, suauis. At quæ sensim & paulatim fit, insensibilis. Quid uero per aduerbium » ἀθρόως intelligendum sit, ipsemet Galenus paulò inferius declarat, dicens: » Voco autem ἀθρόως, quod per magna simul & celeriter fit. Hoc autem alicubi Plato uo» luit, dicens id quod cõpositum est ex uiolenta simul & athroωa passione, dum fit in » sensibilibus corporibus, tristem sensum facere. Nihil enim differt aut tristem aut do» lorosum, &c. Et paulò inferius concludens ea quæ ex Platone & Hippocrate col» legerat, subdit: » Sic igitur omnis tristis passio in omnibus sensibus fit: contraria ue» ro illi suauis, ob contrariam causam. Regressus enim athroos, ad id quod secũdum » naturam, eius rei quæ in periculo erat ne diuelleretur, uoluptatem operatur. Sed rationem reddens, cur cyaneus color delectabilissimus sit: quia, inquit, sine uiolentia congregat.

ἀθρόως.

Est igitur Galeni sententia ex Hippocrate & Platone collecta, dolorem fieri in omnibus sensibus, sed præcipue in tactu, à re præter naturam uiolenter & magno cum impetu, simultaneè in eos irruente. Voluptatem uero, ex reditu ad naturalem habitum, simultaneo quidem, sed absque uiolentia facto. Quare dolor & uoluptas in hoc quidem conueniunt, quod athroωs fiunt: differunt uero, quod dolor uiolentiam infert, uoluptas absque uiolentia contingit. Ab utroq; uero remouentur, quæ paulatim fiunt: quia præ exiguitate sensus effugientia, nec dolorem, nec uoluptatem inferunt. Quare si ualidus ignis frigido & ueluti cõgelato corpori magna cum uiolentia occurrat, intolerabilem dolorem facit. Nec moueat nos aduerbium, *paulatim*, quo in utroque loco utitur. In Methodo quidem, dicens, reditum in naturalem habitum oportere fieri paulatim, si debet absque dolore esse. In libro uero de symptomatibus, ea dicens non paulatim fieri, quæ dolorem uel uoluptatem inferunt. Videntur enim hæc duo aduersari, Reditus in naturalem habitum est dolorosus, nisi paulatim fiat. & hoc, Quod paulatim fit, sensu non percipitur. Quod enim sensu nõ percipitur, ut suprà etiam dictum est, nec dolorosum esse potest, nec uoluptuosum. Sed ut mittam, quod Galenus ipse non eisdem uocibus in utroque loco utitur: In libro siquidem de symptomatibus, id quod ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν, dicit absque sensu esse: In Methodo autem, reditum in naturalem habitum faciendum κατὰ βραχὺ: scimus paruum & breue relatiue dici: & propterea diuersarum rerum comparatione, idem posse modo magnum, modo paruum esse, sicuti & breue & longum. Id igitur quod quietè & adeò per breues portiones ac particulas fit, ut sensum penitus effugiat, neque dolorem, neque uoluptatem præstare potest: at id quod breuiter quidem, sed non usqueadeò tamen ut sub sensum non cadat, fit, potest & dolorem & uoluptatem afferre. Calor igitur qui cum uoluptate debet frigido corpori occurrere, ei comparatus qui dolorem infert, exiguus: ei uero qui non sentitur, magnus dici meretur.

Dolor & uoluptas quatenus conueniant differantq;.

Nulla

Nulla ergo eſt inter Galeni dicta, in hac re controuerſia: ſicuti nec in ſanguinis & bilis calore, de quo quarto loco dubitaſti. Nam diuerſarum & hac rerum comparatione, ſanguis calidiſſimus & non calidiſſimus dicitur: calidiſſimus quidem, alijs rebus poteſtate (ſicuti ipſe eſt) humidis comparatus, & præcipue pituitæ: non calidiſſimus, ſi etiam ſiccis compararetur, præcipue bili: quam non ſolum in libro de inæquali intemperie, ſed & in ſecũdo eiuſdem libro de temperaturis, ubi ex propoſito pertractat partium omnium corporis humani temperaturas, multo calidiorem dicit eſſe ſanguine. De ea enim ſermonem non habuerat in fine primi libri, ſicuti neque de atra, quia non ex propoſito in eo loco, temperaturas partium corporis numerabat. Sed cum uellet demonſtrare cutem eſſe medium quoddam, regulam & iudicatorium, cuius comparatione intemperiem aliarum partium cognoſceremus: omnes intemperies diſcurrens, aliquas corporis partes nominatim tranſegit, quæ per ſingulam octo intemperierum à cute recedunt: inter quas primo meminit pituitæ & ſanguinis, quæ per humiditatem à cute remouentur: inter quas, quum humiditate uincat pituita, ſanguis calore, ſicuti pituitam frigidiſſimam, ita ſanguinem calidiſſimum dixit, alijs uidelicet humidis facta cõparatione. Si quis uero ſtare huic noſtræ expoſitioni noluerit, habet & alium modum quo reſpõdeat: ſi uidelicet inhærens Arabicæ atque iandiu inuulgatæ æditioni, non calidiſſimum legat, ſed calidiorem. quod nemo damnabit, qui ſciat antiquas illas & barbaras æditiones Græcis codicibus, alioqui ualde negligenter & oſcitanter excuſis, nonnunquam præſtare. Nam ut in prouerbio eſt, Sæpe etiam eſt olitor ualde opportuna loquutus: uel, ut alij legunt, ſtultus. Quocunque autem modo legamus, ſatis fuit Galeno eo loco pro exemplo eorum quæ per calidum & humidum à cute recedunt, ſanguinis meminiſſe: ſicuti & cerebri meminit, pro exemplo eorũ quæ frigiditate ab eadem cutis recedunt temperie. Cerebri enim caro ſeorſum & per ſe conſiderata, proculdubio frigida eſt. Verum quia uenis atque arterijs tenuis meningos ita undiquaque obuoluta eſt, ut nulla eius inueniri particula poſſit, quæ illis careat, tantam caliditatem inde nanciſcitur, ut aëre etiam æſtatis tempore ſit calidior. Quod agnoſcentes chirurgi, dum caluæ fracturas curantes, cerebri meningas detegere cogũtur, etiam æſtate media teſtam excalefactam, uel uas carbonibus accenſis oppletum, ſuſpendi ſupra uulnus per miniſtros faciũt, ne cerebrum attactu frigidioris aëris oblædatur. Propriæ ergo temperaturæ conſideratione, Galenus in libro de temperaturis cerebrum inter frigida membra computauit. Ratione uero arteriarum & uenarũ, quæ minimæ cuique eius particulæ commiſcentur, in libro de uſu partium, calidum dixit. Ipſæ enim uenæ & arteriæ, licet natura ſua frigidæ ſint, uicinia tamen ſanguinis & ſpirituum coaleſcũt, & membranæ tenui, imò & ipſi ſubſtantiæ cerebri, calorem impartiuntur. Incaleſcit & cerebrum ſpirituũ animalium copia, qui tametſi remiſſius caleant quàm uitales, calidi tamen ſunt, alioqui celeritate carerent, quam & in uoluntario motu, in ſenſibus, præcipue autem uiſu, aperte cognoſcimus: cuius inſtrumentum, oculi uidelicet adeò calent, ut gelu non ſentiant, & uehementius agitati ueluti ſcintillas & fulgorem quendam emittunt. Et ſic ſoluta eſt, ni fallor, quinta dubitatio.

Sudorem uero, de quo ſexto loco quæritur, in ſano corpore, ſecundum Galenum & ueritatem, ego puto naturalem eſſe euacuationem, non ſecus ac alui & ueſicæ excrementorum, atq; craſſioris illius quod partim in materiam cedit pilorum, partim in ſordes. His enim nec temperatiſſimus quidem & frugaliſſimus homo caret, cum & frictione, & unctione, & exercitio, & balneo egeat: per quæ excrementa hæc & per occultam difflationem, & per ſenſui apertam uacuationem expurgantur. Quod uero Galenus hoc ſenſerit, præter loca abs te adducta, ex ſecundo libro de tuenda ualetudine aperte colligitur. Nec contrarium, ſi quis benè conſide=

ret, asserit in expositione illius decimiquinti aphorismi primi libri: sed quia locus ille non erat, in quo tractari disputatio illa deberet, An sudores essent naturales, uel præter naturam, ideo opinionem recitauit Dioclis, tanquam suo proposito inseruientem, quod erat, ostendere uim coloris innati. Propterea ait: Quanto robustior fuerit connatus calor, tanto magis effugit sensum transpiratio. Et propter hoc Diocles dixit, sudores esse præter naturam: quoniam omnibus circa corpus recte administratis, & nutrimento à natura bene superato, nunquam per cutem sensilis humiditas excernatur. Sententiam igitur Dioclis affert Galenus, atque rationem qua ad id sentiendum mouebatur: non eam tamen uel probat, uel reprobat: quoniam, ut superius dictum est, ubi tractandum ex proposito rem non suscipit, solet plerunque aliorum sententiam sequi, uel non confutare. At in libro de symptomatum differentijs, ubi ex proposito docendum susceperat, quomodo symptomata ab animalis operibus distinguantur: quam quidem discretionem non esse unicuique obuiam dicit, sed indigere exacto iudicio, quoniam opera plerunque ita symptomatibus sunt similia, ut symptoma opus, & econtrario opus symptoma putetur, ut in excrementorum uacuatione præcipue contingit: in qua discernenda, an scilicet symptoma sit uel opus, non ad qualitatem, quantitatem, substantiam'ue respiciendum: quum fieri possit, ut maior longe quantitas in ægroto uacuetur, quàm in sano euacuari consueuerit: nec tamen symptomatis ratione hoc contingat, sed ui & prouidentia naturæ. Et quod de quantitate dixit, idem de qualitate & substantia intelligendum est. Imò, quod magis quispiam miretur, sunt quædam à toto genere præter naturā, quæ tamē ubi opportune fiant, hoc est, ubi id euacuetur quod molestiam inferebat, non sint præter naturam dicenda, sicuti sanguinis per nares, uel per ani uenas, uel per uentrem inferiorem: & profluuium, uomitúsque, uel id genus aliud. Singulum enim horum quia utiliter fit, nocumentum operationis dici non potest: quare neque symptoma, manente eo quod (in confesso omnibus existens) suppositum est, Symptomata læsiones esse operationum. Sed fortè aliquis hæc alteri symptomatum generi subijciet, affectui uidelicet præter naturam: dissrumpi enim uenā in quauis corporis particula, uel hactenus referari, donec ea quæ prius detenta erant, effundantur, non est naturalis affectus, uerum uentris profluuium, aut urinæ multitudinem. Non poterunt, qui sic dicunt, ostendere, sequi aliquos præternaturales affectus: excretio enim per uentrem, uel per uesicam, uel per uterum facta, non est ex toto genere præter naturam, sicuti uidelicet uenæ disruptio, & meatus qui clausus esse solet reseratio. Dehinc ne dubia res remaneret circa sudorem, quem aliquando naturaliter fieri superius dixerat, ideo mentionem facere coactus est opinionis Dioclis, qui conatus est suadere, sudorem omnem esse præter naturam: dicens dogma eius uideri durius & actioni non consentiens. Propriam tamen sententiam neque hoc in loco plenè aperuit, sed de talibus, inquit, fortè quandoque rursus sermo nobis fiet. Quem quidem sermonem (ni fallor) fecit libro sexto, in hunc ferè modum: Pertransire igitur iam tēpus est ad sudores, de quibus alibi dictū est, quod resoluto interdum habitu fiunt, & passio hæc uocatur syncope. Huic uero contraria ea constitutio est, quæ in crisimis sudoribus contingit, robustam mōstrantibus, non dissolutam naturam. Tales quippe sudores corpus expurgant. Similes autē eis sunt, qui in moderatis exercitijs, & balneis, & æstiuo eueniunt calore: nam in immoderatis exercitijs, iam utile quid simul recedit. Hæc Galenus. Ex quibus uerbis, quid de sudore senserit, manifeste deprehenditur: aliquem uidelicet naturalem esse, eum qui iudicialiter fit, & à balneis moderatis, & aëris nos circundantis calore. Aliquem præter naturam, qui per syncopen, uel alium modum affectum, non iudicialiter fit, & ob immodicū exercitium, diuturnioremque in balneis moram, uel aëris uehementiorem calorem, non solum superflua, sed alia

qua

qua etiam utilia excernit. Ex hac autem Galeni ſententia rationes Dioclis ſolui facillime poſſunt. Omnibus enim quæ ad corpus pertinent, quantumuis recte adminiſtratis, alimentoq; à natura optime uicto, aliqua tamen in corpore relinquuntur, quæ cum per fugientem ſenſum difflationem euacuari non poſſint, per ſudorem euacuantur. Nec propter hoc imbecillis natura putanda eſt, ſicuti nec ſi non uſqueadeò ualida eſt, ut corpulentiora excrementa in uapores ſenſum effugientes ualeat expurgare: ſed abunde eſt, ſi pro cuiuſq; modo euacuat quæ redundant: aërea quidem inſenſibiliter, aquea per ſudorem. Quod cum uel ſola, ut in iudicijs, uel adiuta à balneo, exercitio, aërisq; calore, modum non excedentibus facit, non uiolenter facere dicenda eſt: ſicuti nec quando adiuta à moderato calore, concoctionem ciborum in uentriculo melius complet. Et de ſexta dubitatione hæc ſatis ſunt.

Supereſt ſeptima, quam, boni imperatoris more, ceu magis ſtrenuam, in ultima acie collocaſti. Vix enim poteſt Galenus ab oſcitatione defendi, 3. lib. expoſitionis in primam Epidem. tertium ab imprægnatione menſem, ſimul cum quarto, minus obnoxium eſſe aborſui ſcribens: in eisq; prægnantes magis ſanari à morbis acutis, quàm in aliquo aliorum. Atque ad id adſtruendum, aphoriſmum primum quartæ particulæ adducens, in quo tamen nulla tertij facta mentione, quartus, quintus & ſextus cæteris præponuntur. Quare uidetur in Aphoriſmo tertius non recte prætermiſſus, aut in Epidemia temerè, tacitis quinto & ſexto, laudatus.

Ego cum Hippoc. Aphoriſmos ante multos annos publicè enarrarē, de hac diſſonantia cogitans, non aliam inueni uiam qua Hippocratē excuſarem, niſi dicerem eum in aphoriſmo rationē potius quàm experientiā, obſeruationem'ue ſequutum: totum tēpus geſtationis uteri, in tres æquas partes diuiſiſſe, in duas uidelicet extremas, & unam mediam: ex duabusq; illis extremis, primā quidem ob redundantem in connexibus, quibus fœtus utero alligatur, humorem: & tertiam, ob eorundem nexuum nimiam ſiccitatem, ineptas omnino putaſſe ad motum, qui in purgatione neceſſariò contingit, tolerandum. Mediam uero ſolam, ceu ab utroq; extremo pariter ſemotam, ad purgationis impetum perferendum iudicauit idoneam. In libro uero Epidem. in quo non rationi, ſed obſeruationi innititur, tertij menſis uim agnouiſſe, ſeruata in eo ſimul cum fœtu muliere, non ſolum uehemētiſſima febre, quam ſolet ignem appellare, ſed delirio, conuulſione, multisq; alijs peſſimis, & (ut Galenus ait) fortibus & fallacibus ſymptomatibus afflicta. Cui obſeruationi Galenus quoq; innixus, hunc ſimul cum quarto difficillimum eſſe dixit ad patiendum. Adduxitq; aphoriſmū, non ad approbandum tertium, (de eo enim nulla ibi mentio) ſed ad oſtendendum quarti ualorem, qui ſit tertio non ſolum ordine, ſed uirtute proximus. Addidit autem Galenus rationi quam in expoſitione aphoriſmi reddiderat (quæ ex nexibus ſumpta erat, quibus fœtus utero colligatur) aliam ex ipſo fœtu acceptam, cuius corpus ſit in primis menſibus mollius, atque ob mollitiem ad patiendum magis obnoxium: in poſtremis, qui prope partum ſunt, cum magnus ſit, multa eget eſca, qua deficiente, plerunque in acutis morbis corrumpitur. Et paulò poſt infert: Propter hæc igitur, trimeſtria & quadrimeſtria magis alijs ſeruantur: quoniam uidelicet utrunque diſcrimen effugiunt, quum nec adeò mollia ſint, ut bimeſtria, nec tanta indigeant eſca, quāta ea quæ ſeptem, octo, uel nouem ſunt menſium. Quod fortè intellexit Hippoc. in ultima aphoriſ. parte, dicens: Νήπια καὶ τὰ πρεσβύτερα εὐλαβέεσθαι δεῖ. nō matres, ſed minores maiores'ue fœtus intelligens. Dubitaui enim ego quādoq;, an poſſent hæc ad mulieres ipſas prægnantes referri, quū eas in prima aphor. parte fœminino genere, κυούσας dixerit, & hic neutro genere utatur: ſed nec mihi quadrabat, ut mulieres quæ paulò ante conceperant, ſi grandioris ætatis eſſent, puellas uocaret: ſicuti nec ut eas quæ prope tēpus pariendi, ſeniores.

Sed siue matres, siue fœtus intelligas, eadem omnino sententia: similiter enim, ut docet Hippocrates, & ualent, & non ualent. Nisi fortè non ad impraegnationis tempus, sed, ut ego quandoque suspicatus sum, ad ætatem prægnantis hæc ultima aphorismi pars referatur, quasi docente Hippocrate ut cautè adulescentulas seniorésque prægnantes etiam illis medijs mensibus purgaremus.

Sed relicta noua expositione, illud potius quod maioris momẽti est, uestigemus, Quot dierum menses sint, qui ab Hippocrate utrobique nominantur: siquidem ipsemet Hippocrates in tertio libro Prognosticorum docet, neque menses, neque annos posse integris diebus numerari. Et eum locum enarrans Galenus, mensem omnem minorem esse ait triginta dierum, maiorem uero nouem & uiginti: mensémque apud antiquos Græcos uocatum, tempus medium duorum solis & lunæ congressuum. Sed & Hippocrates ipse in libro de septimestri partu, duos menses ait in nouem & quinquaginta ferè diebus absolui: & decem, septem dierum quadragenis. Quæ uera non essent, si singulo mensi triginta dies daremus. Vbi etiam aduertendum, Hippocratem multum in prægnante muliere quadragenis tribuisse: ut hinc etiam fortasse accipi possit ratio, quare tertius quoque mensis inter bonos sit computandus. Inchoat enim die ferè decimasexta post primam quadragenam, quam pessimam esse dicit Hippocrates, & præcipuam ad aborsus faciendos. In quo tempore, sexdecim uidelicet dierum, si quid imbecillitatis ex prima illa quadragena fœtui contractum est, potuit emendari: quod præcipue in fœmella contingit, cuius formatio in quadragesimosecundo die completur. Serius enim quàm mas & formatur & mouetur: nam magna ex parte ante quartum puella non mouetur, quum mas moueatur in tertio. Vt hinc etiam pateat uia, per quam quis nostram dubitationem effugiat, si uidelicet dixerit, prægnantem ex mare, mense tertio fieri ualidiorem: ex fœmella, in quarto: déque hoc in Aphorismis, de illa in Epidemijs Hippocratem loquutum. Sed & tertia quoque occurrit fugiendi uia, si dixerimus, in aphorismo de tolerantia purgationis per pharmacum agitatorium loquutum: de potẽtia uero resistendi morbis & symptomatibus, in Epidemijs. Quæ responsiones in clamorosis quidem disputationibus, quæ captandæ potius popularis auræ, quàm ueritatis indagandæ gratia fiunt, uideri possunt probabiles: re autem ipsa non plenè intellectum quiescunt. Quare, mea quidem sententia, primæ quis tutius inhærebit. Tuum tamen erit, acri tuo ingenio & exacto iudicio tam hæc quàm alia quæ à me scripta sunt, diligenter examinare, calculumq́ue uel album uel nigrum singulis porrigere: utrunque enim æqui boniq́ue consulam, modo me ames: quod ut facias, etiam atque etiam rogo. Vale uir eruditissime, meiq́ue obseruantissime.

Mensis significatum apud antiquos Græcos.

Ex Ferraria, v. Calend. Octob. M. D. XXXIII.

EPIST. II. pro domino Iacobo Hephtho Boëmo, interdiu imbecilliter, uesperi parum, noctu nihil cernente, nisi lumen lucernæ geminatum.

ADuersa ualetudo, quæ paulò post tuum à nobis discessum, quadraginta ferè dies me lecto iacere coëgit, profitendiq́ue publicũ munus, cuius tempus antequam plenè conualuissem aduenit, fecerunt ut desiderio tuo satisfacere nondum potuerim. Nunc tandem occasione horum trium dierum captata, quibus cessare à publicis lectionibus nobis concessum est, arrepto statim calamo, impellente Sinapio, rem ipsam aggrediar.

Queſtus apud me es, quod interdiu imbecilliter, ueſperi parum, noctu præter lucernæ geminatum lumen, uix aliud cernas. Horum ſymptomatum duo prima ad deminutam, tertium ad corruptam pertinent uiſus operationem: fiuntq; omnia ab ægritudine, tum in ipſo primo uiſus primario inſtrumento, cryſtalloeide uocato: tum in oculi humoribus & tunicis illi ſeruientibus conſiſtente. Quæ quidem ægritudo ad genus malæ compoſitionis ſpectat. Eſt enim obſtructio duplicis uiæ, illius nempe per quam uiſibilium ſpecies ad cryſtalloeidem deferuntur, & eius quoque quæ cryſtalloeide ad neruos uiſuales. Fit autem hæc obſtructio à craſſis humoribus meatus occupantibus: qui, ut ego per exiguam illam conſuetudinem, quam tecum eo tempore habui, quo in noſtro hoc collegio doctorum inſignia ſuſcepiſti, potui conijcere, pituitoſi potius ſunt, quàm atrabilarij: hæc enim præ ſua craſſitie & lentore ægre interdiu, ueſperi ægrius, tranſitum ſpecierum admittunt. Addita uero noctis obſcuritate, exiguum illud lumen, quod ſolis radijs aliquantiſper fouebatur, ita extinguitur, ut ne lucernæ quidem integrum lumen admittat: quare per duas ueluti feneſtras ingrediens, rem unam duas uideri facit, non ſecus quàm in ebrijs, uini uapores ſolent efficere: cuſpide uiſualis coni non ualente in uno puncto tantam craſſitiem penetrare.

Vt ergo iam ad curationem ueniamus, humana manu amoueri hæc ſymptomata non ualent, niſi craſſi illi humores è ſede quam occuparunt, dimoueātur. Quod quum fieri aliter nequeat, quàm per medicamina, quæ ualidam uim habeant & attenuandi & exiccandi, neque hæc tutò adhiberi poſſint capite oppleto: ſicuti neq; caput quoque ipſum euacuari, toto prius corpore non euacuato: primo erit corpus uniuerſum, ſecundo caput, tertio oculus euacuandus. Totius corporis euacuatio à ſectione uenæ incipienda eſt, illius præcipue quæ in cubiti exteriori parte demonſtratur: per eam enim & reuulſio fiet & euacuatio, nonnihilq; forte materiæ in capite contentæ euacuabitur. *Corporis euacuationem à uenæ ſectione auſpicandam.*

Secta uena non ab re fuerit purgatorio medicamento pituitam educere. Quod ut commodius fieri ualeat, eius primo craſſities & tenacitas erunt potu ſubmouenda, qui recipit: Aquæ in qua fœniculi uel ſemen uel radix decocta ſit, tres uncias, oxymelitis binas: quo potu ter per horam ante cibum hauſto, in aurora hæc catapotia deuorentur: Agarici grana trigintaſex, Tralandal uocatorum grana duodecim, nucis myriſticæ tantūdem, diagridij grana tria, cum abſinthij ſucco, ciceris magnitudine catapotia adformentur. *Pituitæ purgandæ ratio.*

Vniuerſo corpore per hæc duo euacuato, ad capitis euacuationē accedendum: quam & ipſam primo per earum uenarum ſectionem faciemus, quæ prope maiores, hoc eſt, interiores angulos oſtenduntur. Quæ ſi fortè uel lateant, uel imperitus ſector eas ſecare non auſus fuerit, uicem earum ſuppleat uena frontis media, uel hirudines eiſdem locis admotæ. Poſt hanc ſanguinis euacuationem, bidui intercedente quiete, mane cœna bene cōcocta, penna in ſequēti oleo intincta, in utranq; narem intime adigatur. In nobilis meri uncijs duabus tādiu bulliant res quæ ſtatim ſcribentur, ut uinū ad unicam unciā redactū ſit: Sampſuci ſicci, rutæ ſiccæ ana ʒ. 1. piperis albi ℈. 2. ellebori albi ℈. 1. Hæc omnia in craſſum puluerē redacta, ubi in uino, ut dictū eſt, bullierint, abijciātur: uinoq; ſuperſtiti à puluere excolato, binæ unciæ olei laurini adijciātur, ſimulq; in duplici uaſe ad uini cōſumptionē ebulliant. Sed & eiuſdem olei calidi gutta, citriq;, auri inſtilletur, meatuſq; auriū poſt inſtillationē goſapio moſchato obturētur. Fiat autē hoc duabus à cœna horis, ſimulq; auellanæ magnitudine, ſequens antidotū deglutiatur: Myrob. cheb. conditarum ℥. 2. pulueris ſeminis fœniculi & rutæ ana ʒ. 1. zingiberis ℈. 2. mellis roſacei ℥. 1. Quarto tamen uel quinto quoque die, antidoti loco una ex catapotijs deglutiatur, quæ recipiunt: Pilularum cocchiarum ℈. 2. lucis ℈. 1. diagridij, gariophyllorum ana grana

ſex,cum aqua berbenæ. fiant pilulæ tres. Vbi uero per hæc auxilia caput leue factum uideatur,oculi cum hac aqua,poſt narium expurgationem abluantur: Berbenæ,rutæ ſylueſtris (ſi haberi poteſt: uel domeſticæ,ſi ſylueſtris non inueniatur) criſtæ gallinaceæ,quam ſclaream uocant,ana ℥. i. chelidonij ℥. s. ſeminis fœniculi ℥. i. s. in libris duabus uini,uaſe æneo uigintiquatuor horas madefacta, per æneũ etiam uas,conſueto apud chymicos modo,ſimul cum ipſo uino deſtillentur, in æneoq; uaſe bene obturato,aqua quæ manauerit adſeruetur. Ex cuius lotione per quindecim dies facta,niſi ſymptomata uel in totum leuata ſint,uel manifeſte mitigata,uni illius aquæ parti, media hircini fellis portione addita,collyriũ paretur, quod diductis palpebris ſupra oculi pupillam,ſupino capite immittatur. Accedere autẽ omnibus his debet congruus uictus,ita ut crapula,ebrietas,Venus,fumus,puluis, meditatio,& lectio à cibo, labor,curſus,meridianus, longiorq; ſomnus, immodica uigilia,æſtas,frigus,uentus,præcipue auſtrinus,ira,rixa,clamor, merum,turbidior fortiſq; ceruiſia, legumina,magni piſces,antiquæ carnes, creber braſſicarum & lactucarum uſus, & demum quæcunque replere turbulentis uaporibus caput poſſunt,euitentur. At ſi forte ſeruatis quæcunque ſcripta ſunt, parum te profeciſſe cognoueris,ineunte Vere reiteratis quæ ſcripſimus euacuationibus,ad fortiora auxilia ueniendum. Inter quæ præcipuũ eſt,ut laqueus ex equinis ſetis obtortis contextus,perforata duobus foraminibus ceruicis cute,inſeratur,in ea parte quæ occipiti eſt proxima: ex eo enim ſingulo die moto,fit,ut ad patentia illa uulnera,materia deriuetur,quæ defluere ad oculos cõſueuerat: quo præſidio niſi res ex uoto ſucceſſerit,ante æſtatis initium, ad uſtionem uerticis ueniendum,quæ ad os uſq; perueniat,ulcuſq; poſt caſum cruſtæ remanens, per quadraginta dies,cicere,alia ue ſimili re intromiſſa,apertum conſeruandum. His præſidijs,luce prima, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum,adiuuante,ſpero te oculorum tuorum lucem & conſeruaturum & aucturum.

Ex Ferraria, M. D. XXXIII.

EPIST. III. Ioannes Manardus Symphoriano Campegio,Equiti aurato,Lotharingorumq; archiatro,de Cyanei lapidis uſu,Ocymo,Parthenio,ac Limonio.

CVm anno ante hunc uigeſimo, Pannoniã petiturus eſſem,Ticinenſis quidã,meus in medicina diſcipulus,libellum mihi dono dedit, in quo nonnulla in philoſophiæ,medicinæ & theologiæ ſcientijs, partim per te commentata,partim ex præclariſſimis autoribus collecta,legebantur.Quem ego librum mecum in itinere indiuiduum comitem habui, & quotieſcunq; præſtabatur occaſio,magna cum animi uoluptate perlegi. Ex qua lectione factum eſt,ut poſthac te ſemper magnopere & dilexerim, & obſeruauerim,& quæcunq; abs te ædita commentaria intelligebam,diligenter inquirerem,& inuenta magna cum auiditate perlegerem. Volui autem ſæpenumero meam hanc in te obſeruantiam, apud te per literas teſtatam facere: ſed deſiderium hoc meum in Pannonia primum retardauit,quod inter illam gentem & Gallicam rara admodum erant commercia: in Italiam uero reuerſo, atque in eodem deſiderio perſeueranti,tandem neſcio quo fato,Ioannes Campegius tibi ex fratre nepos, & tanto patruo digniſſimus,tuo me nomine humaniſſime ſalutauit: quem certe non permiſiſſem,ut ad te ſine meis literis rediret,ſi promiſſis ſtetiſſet: hoc eſt,ſi,ut ſpoponderat, hàc iter in Galliam feciſſet: quod tamen non ſua culpa, ſed domini imperio fa

rio factum puto. Tu uero, qua es benignitate præditus, officium meum non literis modo, sed muneribus quoque, quæ bonus quisque orientalibus gemmis prætulerit, cogitatum meum tam diuturnum anteuertisti. Libros enim misisti, uel potius thesauros, quos in literarium ærarium post penè infinitos, nuperrime contulisti. Quibus nominibus me tibi tantum debere sentio, quantum nec si Nestoreos annos mihi Deus optimus donarit, unquam possim persoluere. Ne tamen ingratitudinis nomine (quod semper abhorrui) à te penitus grauarer, cœpi per hortum tuum Gallicum lento gradu expatiari, floresque, quibus passim uernat, suspensa manu colligere, cauens ne aliqua latitans fortè spina me incautum cõpungeret. Nihil autem inueni quod me tantum pungeret, sed nonnulla quæ me simul cum aliis attingerent: plura tamen præ illis fuerunt, quæ mihi adblandirẽtur. Verum dum spinas caueo, imprudens lapidem offendo, inter molles herbas delitescentem: cristas enim iam erexeram: doctissimum me uocari audiens: quum tamen (tanti nomen illud constat) nec dignum me putem, qui inter doctos numerer: contentus inter eos haberi, qui doctos ita & sequuntur & admirantur, ut tamen ueritati semper plus tribuant, quàm cuiuscunque autoritati. Fecit autem hic ueritatis amor, non contradicendi, ut ais, studium, quod semper à me alienum fuit, ut à Leoniceno, homine certe cui honorem maximũ debet nostra ætas, homine tamen, aliquando dissentirem: ut in hoc ipso lapide Cyaneo, de quo, tacito tamen ob reuerentiam nomine, ita ad uerbum scripsi: Ego his non accesserim, qui non secus ac perniciosissimum uenenum hunc formidant: experientia enim certa scio, quod si bene abluatur, multum iuuat, & uel nihil, uel parum lædit. Contra quæ uerba, tu quasi cum bile insurgis, dicens: Sed ego certe scio, quod qualitercunque abluatur, si sumatur à Christicola, multum nocebit, ac tandem lædet plurimum. Scias autem & hoc uelim, mi Symphoriane, me neque hoc, neque aliud ceu expertum laudasse, de quo non certam habuerim experientiam: alioqui neque est apud nos adeò inexpertus pigmentarius, ne dicam medicus, qui huius lapidis incolumitatem non hàbeat exploratam. Nuspiam uero legi, ueros Christianos magis quàm Iudæos & gentes debere hunc lapidem formidare. Sed lapide hoc in suo loco relicto, reliquum horti tui, sine aliqua tamen bile peragrantes, nullibi mentionem Manardi præterquam honorificam inueni, cognouique in plerisque locis mea tibi non displicuisse: quare ut tua quoque uicissim à me probentur, necesse est, nisi uoluero penitus rusticus uideri. Amplector igitur studium, laudo diligentiam, ingenuitatem exosculor. Inter multa tamen quæ placent, non eo inficias, quædam mihi occurrisse, quæ nisi aliter intelligantur quàm sonant, non mihi usquequaque probanda uideantur: quæ, quoniã id à me efflagitas, non uerebor adnotare: non quidem ut tecum talionis agam, cuius tot in me sunt beneficia, ut leuem illam calumniam, imò etiam longe maiorem debeant obnubilare: sed potius ut tibi de me bene merito, & cui usque ad aras debeo, morem geram.

Lapidem Cyaneum bene ablutũ nõ lædere.

In primis itaque mihi non placet, quod omnia purgatoria medicamenta fortia, dicantur pernecantia, & penitus abiicienda. Neque usquam hoc dixit Galen. alioqui secum aperte pugnaret, quum & scammonio, & elleboro, & colocynthide crebrò utatur, ut per totum ferè librum de compos. medic. secundum loca, manifeste demonstratur. Neque secundo libro de uictu morb. acut. id scripsit, quod tu, malum interpretem sequutus, ad tuam sententiam affers roborandam, sed contrarium potius. Verba enim Galeni utcunque (fideliter tamen) interpretata, hæc sunt: Vna est cautela, ne lædant purgantia pharmaca, ut non solum sit purgans pharmacum, intemperatum scilicet & impermixtum aliis quæ obscurare apta sint eius malignitatem. Contraria enim est natura omnium purgantium pharmacorum, naturis corporum quæ purgãtur, & ut quispiam dixerit perniciosa, & ipsorum ue-

nenum. Quemadmodum autem papaueris lachrymæ, mandragoræ, hyoſcyami, atq; aliorum multorum talium pharmacorum, quæ contraria noſtris ſubſtantijs & uiribus ſunt, & apta corpora corrumpere, exiguā partem aliquam accipientes, magnis eorum fruimur emolumentis: ita & cum purgatoria contrariam naturam habeant noſtrorum corporū naturæ, exiguam quandam eorum ſubſtantiæ partem abſcindentes, ad noſtrum utimur emolumentum. Hæc ſunt Galeni uerba, laudantis potius quàm damnantis, ut conſtat, horum medicamentorum uſum. Qui nec etiam (ut tu reris) minoris malitiæ eſſe elleborum quàm ſcammonium, in eadem ſcripſit commentatione. Sed in fine quidem præcedentis commentationis, non elleborum ſcāmonio, ſed eius hieræ quæ per colocynthiden uario modo paratur, eam quæ elleborū recipit, ei in dolore lateris prætulit, quæ recipit ſcammonium. Quod etiam eodem capite ſcribitur, drachmas duas ellebori interimere, bonis autoribus, Plinio uidelicet, Oribaſio, ut Arabes omittam, aduerſatur.

Ea præterea quæ ex antiqua libri tertij de ſimplicibus medicamentis traductione afferuntur, non ſatis fideliter uerſa ſunt. Sic enim latine ſonant: Omnino quidem ſimilitudinem quandam habet purgans pharmacum, uni ex humoribus qui in nobis ſunt: non tamen in uniuerſum miſcetur ei aliqua uenenoſa poteſtas: quare neq; in uniuerſum lædet non purgans, ſed cōcoquetur, & talem gignet humorem, qualem trahere aptum erat. Hæc Galenus: aſſerens omne quidem purgatorium pharmacum ſimilitudinem habere cum aliquo noſtrorum humorum, non tamen habere ſemper ſecum commixtam uenenoſam uim.

Capite quoque de ocymo, ex Dioſcoridis ſententia res ei adſcribitur, cui ipſemet Dioſcorides & alij boni autores aduerſantur, eius uſum damnantes tanquam mali ſucci, difficilis concoctu, redundantis humoris, & uiſum obſcurantis. Putauerim tamen librarij potius, quàm tuo uitio contigiſſe, ut oculorum claritatem facere dicatur. Male uero ſibi conſuluiſſe Gallos, qui eo pro cibo, ut ſcribis, uti cœperunt.

In Parthenij nomine aperta proculdubio eſt æquiuocatio, ſicuti & in amaraco. Amaracus enim quæ nomen amaracino unguento dedit, herba eſt ſuauiſſimū ſpirans odorem, de qua Dioſcorides ſub nomine ſampſuci ſcribit lib. 3. A qua omnino diuerſa eſt ea de qua eod. lib. ſcribit ſub Parthenij nomine, quæ, ut ipſemet ait, odore uiroſo eſt. Vtraq; harum notiſſima eſt: prima quidem ſub nomine maioranæ, ſecunda ſub nomine matricariæ, uel ut noſtris mulierib. magis placet, marellæ.

Non contemnenda quoq; æquiuocatio facta eſt in Limonij nomine: de fructibus enim qui nunc limones dicūtur, & ad lautitiem menſis petuntur, uel non meminerunt antiqui, uel ſub nomine citri. Limonium uero de qua ſcribit Galen. lib. 7. herba eſt, nomen habens, ut inquit Dioſcorides, quia in pratis naſcitur, & paluſtribus locis. Neq; quenquam mouere debet fructus nomen, ſiquidem & ea uoce, hoc eſt, καρπὸς, etiam in herbis Græci utuntur. Mitto differentiā inter cytinon & balauſtion, quod in ea falli quiſpiam poſſit citra uitæ humanæ præiudicium.

Hæc ſunt, mi Symphoriane, quæ perambulanti tuos amœniſſimos hortos, imbecillibus alioqui meis pedibus occurrentia, greſſus meos aliquantiſper retardarūt: quæ ideo ad te ſcripſi, quod & tu petieras, & ut etiā agnoſceres reliqua omnia à me albo calculo eſſe ſignata, totumq; hortum eſſe me diligētiſſime perſcrutatū. Quam diligentiam ſi tu quoq; in examinādis meis nugis adhibueris, non dubito, quæ tua eſt perſpicacia, ne multa inuenias, quæ maiore cenſura, quàm id quod de Cyaneo lapide ſcripſeram, digna ſint: quod tantum abeſt ut ægre laturus ſim, ut magis tibi uel hoc nomine debiturus ſim, quàm ex alijs in me collatis beneficijs. Campos quoq; tuos Elyſios, ſed cum feſtinatione, luſtraui, qui mirum in modum mihi arriſerunt. Legam, Deo uolente, poſthac cunctatius, & quid de his ſentiam, quod magnū omnino erit, ad te ſcribam. Hoc tacere non poſſum, plus tibi uel ex hoc commentariolo

tariolo debere tuam Galliam,quàm olim ſuis Druidis. Vale Galliæ ornamentum,&,quod facis, perge bonas mentes iuuare,tibiq́ immortale decus & patriæ, imò toti Chriſtiano orbi maximum emolumentum parere.

Ex Ferraria, III. nonas Quintiles, M. D. XXXIII.

EPIST. IIII. Ioan. Manard. Gaſparo Marcello philoſopho excellentiſsimo,obſtructione uiſualium neruorum laborante.

Vellem celeriorem fuiſſe tabellarium,qui tuas ad me literas attulit: decimoquarto enim Calend.Martias datæ,ipſis mihi Calendis ſunt redditæ,eo uidelicet die,quo poſt Laruales ferias,publicũ profitendi munus mihi erat redintegrandum.Nam ſi congruo tempore fuiſſent redditæ,dum alij genio indulgebant,ego ſaluti tuæ omnem operam & diligẽtiam nauaſſem. Quod ad hanc diem facere cum nequiuerim,tuum erit meam hanc moram boni conſulere,celeritatiq́ & anguſtiæ temporis ac imbecillitati meæ, (chiragra enim,podagra & febre per hæc tempora laboraui) cõdonare,ſi mea hæc minus expectationi tuæ,quam de me maiorem longe quàm merear habere præ te fers,reſpondebunt. Tantum enim ea attingam,quæ ad ſalutem tuam conſequendam magis uidebuntur opportuna: multa ſciens uolensq́ prætermittens, quæ ad artis potius oſtentationem,quàm uſum eſſent accommoda. Ratio enim per ocium copioſius reddẽda eſſet,cur imagines illæ modo cõminus,modo eminus, modo maiores,modo minores,& albæ uel nigræ aſſidentes uel tremulæ ſe repræſentent. Verum longiore circa hæc diſputatione in tẽpus locumq́ reiecta,rem ipſam, curandi ſcilicet præſeruandiq́ methodos aggrediamur: illud tantum præfati,ſine quo nec curatio,nec præſeruatio,cautela ue inueſtigari nedum fieri recte poteſt,affectionis uidelicet ipſius,de qua quereris,eſſentia.

Vidiſſe te ais,iam agitur quintus annus,in oculo dextro duas imagines, unam quidem albam & tremulam,alteram nigram,muſcam repræſentantem. In ſiniſtro plures,in longum porrectas,ferè continuas:primo tamen autumni tempore,menſe uidelicet Nouembri,unicam in ſiniſtro oculo comparuiſſe. Sequenti anno in fine Veris menſe Maio,in dextro albam tremulam,quæ per decem cubitos diſtare uidebatur. Facta uero purgatione,adhibitoq́ collyrio, non multum tamen uehementi,uiſum eſſe tibi tunicas oculorum diſrumpi:quare collyrio dimiſſo,menſtrua per pilulas purgatione,præeuntibus nonnullis ſyrupis,ad menſem uſq́ Maij anni M. D. XXX. uſus,cum nocumentum potius quàm iuuamen perſenſiſſes,in ſiniſtro præcipue oculo,quo magis uales,ad commune medicorum & ægrotorum auxilium, medicatas uidelicet aquas,cõfugiſti. Aponi igitur fontis aquas non ſolum, ut moris eſt,bibiſti,ſed & cadentis ex alto ictum in capite pertuliſti, ex quibus plus læſus quàm adiutus es. Imago enim illa alba quæ lõgius uidebatur,uiſa eſt propior fieri,additæq́ ſunt binæ,altera muſcæ ſimilis,altera longe minor. Quæ uero ſiniſtro oculo obuerſabantur,ad maiorẽ molem deuenere,licet non adeò diſtare uideãtur.

Addis præterea annum te agere XXXV. bilioſa eſſe temperatura, graciliore corporis habitu,exiguis uenis,optima memoria, ingenio mediocri, oculos habere humidos,& ad tactum calidos,cum manifeſtis uenis. Omnibus his diligẽter conſideratis,addita etiam mea aliqua coniectura,neq́ enim omnia particularia ſcripta ſunt,præſertim unum quod multum ad rem facit, an uidelicet diligenter conſideranti tuas pupillas, perturbatio aliqua demonſtretur, iudico certe te paſſum ſymptoma,quod Græci παρόρασιν, hoc eſt,obuiſionem,libri ex Arabica in linguam latinam uerſi,imaginationem uocant,atq́ id quidem oculos primario affectu,non per

purum conſenſum laborantes: quod quidem ſymptoma ad actionem corruptam, ueluti ad genus ſpectat: uides enim quæ uideri ab oculo ſano non debent, nec ab alijs uiſuntur. Pendet autem ſymptoma hoc à morbo in uia, obſtructione uidelicet inter corneam membranam & cryſtalloidem uocatam conſiſtente: quæ licet à uaporibus de uētriculo eleuatis interdum fieri poſſit, conijciendum tamen factam ibi potius eſſe, quàm fieri: alioqui nec imagines illæ tandiu perduraſſent, nec aſſiduæ eſſent, ſed & purgationibus toties factis, aquisq; ebibitis, uel penitus amotæ, uel diminutæ potius fuiſſent quàm exhauſtæ. Putauerim igitur humorem ad eam regionem deſcēdiſſe, qui tenuem inibi naturaliter conſiſtentem, plus minus ue, uarijsq; in locis diſſecet: neq; omnino uniformis ſimilarisq; ſit, ſed ex diuerſis partibus conſtet, craſſioribus, tenuioribus ue, continuis etiam & diuulſis: & ubi tenuior, ibi imagines magis ad album uergunt: ubi craſſior, magis ad nigrum: ubi in plures particulas diuulſus, plures ueluti culices uel muſcas muſciones ue repræſentet: ubi continuus & oblongus, ueluti filamenta quædam demonſtret. Moueri autem huiuſmodi imagines, ex ſpiritus uiſualis ad ea loca accedentis mutatione, concurrente etiam ea quæ fit ab exteriore lumine agitatione. Scimus enim oculos nedum imbecilles ac languidos, ſed robuſtos & fortes, ex uehementiore, uel etiam mediocri luce repente ingruente ualde commoueri, & ueluti radios quoſdam intra ſe gignere. Fieri præterea hunc præternaturalem humorem, modo cryſtalloidi, modo corneæ uiciniorem: priusq; fuiſſe huic, poſt aquarum uero uſum illi magis propinquum: atq; ex hoc fieri ut quæ prius diſtantiora, poſthac uiſa ſint propinquiora. Diſtant porrò iſtæ imagines inter ſe plus minus ue, iuxta facientium eas humoris partium, maiorem minorem ue diſtantiam. Videnturq;, ut iam dictum, ibi albiores, ubi humor eſt tenuior: ibi nigriores, ubi magis craſſus. Nondum tamen ad tantam craſſitiem deuenerunt, ut uiſum in totum in aliqua oculi parte poſſint auferre: quod ſi fieret, ubi muſcæ apparent, res quæ extrinſecus uiſendæ occurrūt, feneſtratæ apparerent: & ubi lineæ uiſuntur, res quantumuis integræ in plures partes diſſectæ demonſtrarentur: & ſi demum coirent ſuffuſione iam completa, incepiſſe enim eam puto, uiſus in totum perderetur: quod ne fortè cōtingat, Deo optimo auſpice, pro uiribus doceamus. Ad hoc enim prohibendum, parte artis indigemus quæ præſeruatiua nuncupatur: ſicuti ad delendum quod iam factum eſt, curatiua. Duæ autem hæ artis partes adeò in noſtro caſu inuicem cōnectuntur, ut curatio magna pars ſit præſeruationis. Si enim id quod iam factum eſt, ſuſtulerimus, bona pars præſeruationis ſimul abſoluetur, ſublata uidelicet ab oculo ea materia, quæ ſi denſior fieret, plenam gigneret ſuffuſionē. Prima igitur nobis occurret intentio euacuandi ab oculo eam materiam, quæ obſtructionem in uiſualibus uijs faciens, idoneum prohibet oculorum uſum. Verum quia hæc uacuatio fieri non poteſt, niſi per medicamenta quæ magnam uim habeant diſcutiendi: quæ utiq; ſi repleto capite adhiberentur, plus eſſet id quod traherent, quàm id quod diſſiparent: propterea altera nobis occurrit intentio, capitis uidelicet euacuatio. Verum quū caput euacuari non debeat, nec bene poſſit, toto corpore oppleto: ideo tertia præſtò nobis eſt intētio, totius uidelicet corporis euacuatio. Demum, quia accedente etiā, quod uix fieri poteſt, congruo in omnibus rebus uictu, uapores ſemper ceu leues ſuperiora petentes, caput & cōſequenter oculos, iam ex longo morbo imbecilles, oblæderent, quarta erit intentio, ut omni ingenio retrahantur & deriuentur. Sic igitur iam quatuor, uel ſi uis quinq; intentiones inueſtigauimus, quæ ad præſeruationem & curam ſunt neceſſariæ: quas ordine quodam exequi nos oportet, ut ſcilicet illæ primo exequutioni mandentur, quæ in reſolutiuo noſtro progreſſu ultimo loco ſunt inuētæ, totius nempe corporis euacuatio, & materiæ ad oculos fluentis auerſio.

Ab his igitur inchoantes, magnitudine affectus nobilitateq; patientis mēbri conſiderata,

ſiderata,necnon oculorum calore cum rubore & uenarum apparentia,ubi uis conſtet,de quo minime ambigo,ſecandam exteriorem cubiti uenam iudico,eam uidelicet quæ humeraria appellatur: extrahendũ tamen non multũ ſanguinis,quoniã, ut ſcribis,exiles tibi ſunt uenæ. Satis igitur fuerit à quatuor ad octo uſq; uncias hauſiſſe. Id uero latus eligendum quod è directo ſe habet oculi magis læſi. Seruiet enim nobis huius uenæ ſectio ad euacuandum totum corpus,& ad materiam ad ſuperiora fluentem retrahendam. Poſt hoc,quia materia,ut diximus, craſſitiem quandam habet,quo purgatio melius fieri ualeat,ipſam per hanc potionem tribus diebus mane ebibitam ſecabimus. Betonicæ nobilis & ueræ manip. 3. bulliant in ℔. 1. s. aquæ fœniculi tandiu,donec tertia pars ſit conſumpta: eáque aqua quæ ſupererit in tres partes æquas diuiſa,ſingulæ parti oxymelitis ſimplicis ℥. 1. ſuperaddatur,quæ concocta præcedenti cœna,mane bibatur. Interim quoq; ad eundem finem,comæ fœniculi in iure quo pro cibo uſurus es,decoquantur,pariterq; in uino quem potabis eædem comæ per integram ante potum horam madeſcant. Attenuata iam aliquantiſper per tres dies materia,ſummo mane pilulæ deglutiantur,quæ habent: Pilularum lucis ℈. 2. cocchiarum ℈. 1. quæ mixtæ horas decem in fœniculi ſucco maduerint. Veſperi eiuſdem diei duæ drachmæ huius miſcellæ hora ſomni accipiãtur: Seminum fœniculi,ſeſeleos,nucis myriſticæ ana ʒ. 1. ſucci fœniculi ℥. s. mellis roſacei quantum ſatis ad conficiendum electuarium uocatum. Altero die mane ſemuncia eiuſdem electuarij,cõcocta bene cœna accipiatur,quam trium horarum ieiunium ſubſequatur: per tres deinde ſequentes dies mane potio bibatur, quæ recipit: Seminis fœniculi orientalis,ſi haberi poteſt,uel noſtratis in mõtibus nati ʒ. 3. bulliant in ℔. 1. s. aquæ,donec tertia pars deſit,diuiſoq; toto decocto in tres partes,ſingulæ parti uncia oxymelitis cõpoſiti ſuperaddatur. Completa uero triduana hac potione,catapotia mane accipiantur,quæ habeant pilularũ lucis ℈. 1. cocchiarum duos, & per octo horas in ſucco berbenæ maduerint: & ſequenti die in aurora media uncia electuarij ſuperius deſcripti,cui drachma una pulueris gariophyllorum ſit adiecta. Quo etiam electuario placet ut ueſperi hora (ut diximus) accubitus ſemper utaris: primo quidem eo modo,quo deſcriptum antea fuerat: poſt hanc uero ſecundam purgationem adiecta ſemper pulueris gariophyllorum ſemidrachma. Accedendum deinde ad tertium potionum ordinem,quæ conſtent ex decocto chelidonij herbæ,adiecta cuilibet potioni ſcillitici oxymelitis uncia: qua potione (ut in alijs diximus) ter ſumpta,ſequenti aurora hæc ſumantur catapotia: Pilularum cocchiarum ℈. 2. Sine quibus ℈. 1. madeſcant in ſucco chelidonij horas decem,inſperſaq; aceti ſcillitici gutta conformentur. Eiſdem quoq; intentionibus non inutilis erit uomitus,modo abſq; magna ui ac uehementiore capitis commotione prouocari poſſit. Peractis uero hiſce nota dignis præſidijs,per quæ non ſolum totius corporis euacuatio,ſed materiæ etiam retractio fieret,ad alia properandum, per quæ & deriuatio compleatur,& caput quoq; ipſum uacuetur. Fiet primum per cucurbitulas,diſſecta cute,primo quidem inter ſcapulas,deinde occipitio admotas. Secundo per ſectionem,ſi apparuerint,earum uenarum quæ prope interiores oculi canthos ſunt: uel ſi illæ ſecari non ualeant,hirudinibus primo poſt aures,deinde temporibus appoſitis. Tertio per ea quæ uel naribus infuſa,uel manſa, uel gargarizata materiam euacuant: quæ tamen prudenter adminiſtranda ſunt,ne caput nimium exagitantia,plus obſint quàm proſint. Sint igitur & natura ſua mitia, & quantum fieri poteſt,blande adhibeantur. Satis itaque fuerit,betæ ſucco butyro commixto,narium alas penna interius inungere,paſſulaſq; cum thure & nuce myriſtica, quam moſchatam uocãt,mandere,& oxycratum parum acidum, in quo fœniculi ſemina & roris marini coma bullierint,gargarizare. Verum licet deriuent hæc omnia,atque aliquo pacto materiam ab oculo retrahant,non tamen perpetua poteſt eſſe eorum

operatio,ſicuti neque aſſiduus uſus: ideo aliud machinandum,per quod continuò materia deriuetur: quod optime fiet,ſi duobus foraminibus unico iniectu in coniunctione occipitij & poſterioris colli factis,chordula ex ſerico uel ſetis contexta ita inſuatur,ut ora uulnerum diu conſeruet aperta,per quæ continuò deſtillantes humores ab oculis deriuentur. Non omittendæ etiam quotidianæ extremorum membrorum frictiones,atque poſt eas eorundem cum aqua calida in qua fœniculi herba decocta ſit,ablutiones. Sed & ex cucurbitulis integra cute uarijs locis admotis, non mediocre ſequetur emolumentum: ſicuti & exercitio: quo quantùm fieri poteſt capite quieſcente manus & pedes moueantur,& capitis crebra lotione ex lixiuio in quo ſaluia & chamæmelon bullierint,proderit: & per interualla ſcrupulus unicus uel duo earum pilularum quas ultimo loco deſcripſimus,duabus uel tribus à leui cœna horis deglutitus. Et per hæc quidem tres primæ intentiones explebuntur,quæ fientem potius morbum quàm factum reſpiciunt: atque ut ſequens eſt,ad cauendum potius quàm ad curandum cõducunt. Supereſt igitur quarta,quæ morbo iam facto debetur,quæ ut primo nobis proponitur,ita non niſi poſt alias executioni mandari perfecte poteſt. Perfecte dico,quoniam nihil uetat,quo minus eam, prima completa purgatione,à leuioribus quibuſdam collyrijs orſi,aggrediamur.

Leuiſſimum eſt,ut in aqua ubi decocta ſit berbena,purum aurum ignitũ quinquies extinguatur. Fortiuſculum erit,ſi decoctio in uino fiat,& præter aurũ, ignitum quoque æs in eo extinguatur: quantoq; uinum potentius fuerit,tanto reddetur efficacius. Augebitur amplius uis, adiecto teſtudinis felle uel perdicis,fœniculoq; & berbena. Completa uero ſecunda purgatione,chelidonio poteris uti: & peracta tertia,ſuperaddito ſagapenum. Vbi uero deriuationes quoque & particulares capitis euacuationes finem habuerint,nec aliqua ſuperſit in oculo inflammatio,parum quoq; euphorbij poterit adiungi. Incipiendum uero eſt à granis quinque pro ſingula uncia: per gradusq; creſcendum, ita tamen ut nunquam duodecima pars tranſcendatur: pro duodecim uidelicet drachmis reliquorum euphorbij drachma. Quod ſi ex hoc uel alio collyrio ingẽs ardor ſuboriatur, ſero caprino oculi ſubluantur. Inter efficacia quoq;, ſuccus cepæ cum melle numerari poteſt,& ſuccus cyclaminis cum eodem,& gallinæ rubrum ſtercus. Poteſt & id inter potentia numerari quod recipit: Succi fœniculi & taurini fellis partes æquales, cum duplo melle. Caput quoq; hirundinis in æneo uaſe uſtum, & in tenuiſſimum puluerem redactum,phyſica quadam ui mirabiliter iuuat,ſi uel per ſe,uel cum melle illinatur. Plura addi poſſent,à recentioribus & antiquis medicis in hoc caſu cõmendata: ſed hæc puto ſufficient,Deo optimo adiuuante: niſi adeò ſuffuſio hæſerit, ut ſola paracenteſi curari poſſit: accedente ſemper congruo uictu,quo craſſiora & ad caput uapores mittentia, maliq; ſucci & humidiora cibaria caueantur. Venti quoque,ſoles, fumus,uina generoſa,concubitus, corporis & animi labores,quantũ fieri poteſt euitentur.

XV. Calend. Maias, M. D. XXXIII.

Epiſt.

EPIST. V. Ioannes Manardus P. Nicolao Caſtellano, de falſitate iudiciariæ aſtrologiæ, de bona ſexti climatis temperatura, de ſaccharo, & ligno Indico Gyarcha.

DVplici nomine mihi gratiſſimæ fuerunt literæ tuæ: uno quidem, quod graui admodum oneri (quod dudum imbecillibus humeris meis aſſumpſeram) uindicandæ uidelicet à barbarorũ ineptijs medicinæ, atq; inueteratis malignisq; ulceribus in ea relictis ſplenium ſi nõ cicatricẽ afferre, te quoq; ualidiſſimam manum admouiſſe conſpicio. Altero, quod in his quæ à me antea æditæ ſunt medicinales Epiſtolæ, paucula quædã obeliſco perfodiſti, cum ego multo plura eſſe in eis putarem, emũctæ naris hominibus, qualem te eſſe ſemper cognoui, non placitura, imò pauca in illis ſcribi, quæ nõ mererẽtur à tui ſimilibus uel negligi, uel nec legi. Feciſti igitur me, ut uerum ingenue fatear, ex tuis literis audaciorem, & meas mihi epiſtolas plauſibiliores ita reddidiſti, ut tentare non ſim ueritus, an quæ à te taxantur, poſſim ad aliquem modum defendere. Ea ſi bene numeraui, in tria capita rediguntur. Diſplicet enim tibi in primis, quod aſtronomiam non admittam, à Platone, Hippocrate, Ariſtotele, Galeno, Auguſtino, Auerroë probatam. Secundo loco non probas, quod ſextum clima, quarto quintoq; prætulerim. Tertio non uidetur tibi credendum, ſaccharum quod nũc in uſu eſt, fuiſſe Galeno incognitum, cum eius Varro & poëtæ, ante illum permultos annos meminerint. Vt igitur primum aggrediar, ſi aſtronomiam intelligimus ſuperſtitioſam illam ſyderum obſeruationem, per quam futuri euentus ex horoſcopo & uocatis annorum reuolutionibus prænunciantur: & quæ cuique negocio peragendo, etiam (ſi Deo placet) ueſti uel incidendæ uel induendæ certas præ alijs horas præſcribit: ut cuicunque de re ſibi ignota interroganti, ex ſyderibus hora interrogationis uel orientibus uel occidentibus, uel ſupra uel infra terrã in fictitijs quibuſdam ſedibus, quas domos uocant, imaginariè potius quàm uerè exiſtentibus, certa ueluti oracula depromat: eam tantum abeſt ut admittam, ut ab omni republica cum ſuis autoribus expellendam ueluti inutilem, deceptoriam, & omni penitus ueritate carentem, putem. Longior autem fuerim, ſuperfluoq; laborauerim, ſi præſtigioſa eorum dogmata pergam ſigillatim confutare, alioqui ab Ioanne Pico Mirandula, iandudum duodecim libris exploſa: ad quos illi remittẽdi ſunt, qui ueritatem in hac controuerſia perfecte ſcire deſiderant. Satis autem in præſentia mihi fuerit tuis reſpondiſſe rationibus: quod certe, ni fallor, unico iacto fundamento non erit difficile. Fundamentum tale erit, ut quotquot à te afferũtur teſtes, non de ſuperſtitioſa illa diuinandi arte loquutos dicamus, ſed de ea quæ motus, ortus, occaſusq; cœleſtium metitur: atque ex his non hominum fortunas, ſed defectus lunæ uarios, ſolis labores, atque aërias mutationes uaticinantur.

Vt enim ab Hippocrate incipiam, nihil in eo inuenio quod iudiciariæ illi adſtipuletur. In libro quidem de Aëre, locis & aquis, qui maxime aſtrologiæ fauere uidetur, quidnam legimus, niſi conſideranda medico anni tempora, uentos, loca, & regiones? Non enim alia de cauſa caniculæ, arcturi, uergiliarum exortus uel occaſus, ſolſtitiaq; & æquinoctia conſideranda medico dicit, quàm ut per ea temporum mutationes agnoſcat, cum quibus hominũ uentres dixit permutari. Cum igitur hanc tantum ob cauſam afferat aſtronomiam non parum conducere ad medicinam, euidentiſſime conſtat, eum de motrice tantum, non de iudicatoria intellexiſſe. Quod & apertius cognoſcetur totum illum libellum lectitanti: ſiquidem morum, rituum, ingeniorum, ſtudiorum, corporumq; uarietates, non in erroneas fixasq; ſtellas, fortunata infortunatá ue cœli uel partium eius loca, ſed in temporum, uentorum, aë-

ris,aquarum, terrarum, ciborum & potuum refert qualitates. In Epidemijs quoque ſi quãdo Arcturi, Pleiadum,ſolſtitij,æquinoctij, caniculæ meminit, ad circunſcriptionem anni fecit,ut Galenus eum librum exponens apertiſſime teſtatur. Sic & in Aphoriſmis purgationes moleſtas eſſe dixit ſub Cane & ante Canem: non quia ſydus illud purgationibus per ſe aduerſetur,ſed quia,ut idem Galenus ait,exuſta eo tempore noſtra natura,purgatorij uim nõ ſuſtinet. Exuritur autem eo tempore natura, non quod ſtella Canis uocata adurendi uim aliquam habeat, ſed ex accidenti id noſtro aëri contingit: quia dum illa oritur, ſol & uertici noſtro magis propinquat, & in noſtro hemiſphærio longiorem moram trahit. Si enim propria id Syrij ui fieret,his qui ad antarcticum polum eadem qua nos ad arcticum uergũt inclinatione,eoſdem quos nobis calores iacularetur: quum tamen eodem tempore maxime algeant,quo nos maxime æſtuamus. Quod certe argumentum uel unicum,totam ferè aſtronomicam diuinationem tollit, ſignorum uiribus inhærentem,quas in noſtra regione ex ſolis ad ea acceſſu demonſtrat. Sed quo pacto poteſt Hippocrates diuinatoriæ noſtratium aſtronomiæ mentionem feciſſe,quum ſupra quadringentos annos ante Ptolemæum fuerit,à quo ferè qua recentiores uſi ſunt, emanauit,in totum diuerſa à Necepſi & Petoſiris aſtronomia: quæ tamen ſolo nomine cum motrice conuenit,re tantum diſcrepat, quantum mendacium à ueritate,& figmentum à uera re.

Purgatiões ſub Cane cur moleſtæ.

Non eſt igitur ut præſtigioſi iſti diuinatores ſua commenta Hippocratis autoritate tueantur: ſicuti neque Platonis aut Ariſtotelis:nam & hi nihilo plus aſtris attribuunt,quàm quod Hippocrates,indicari ſcilicet per eorum ortum temporum mutationes. Anni enim partes per ortus & occaſus ſtellarum antiqui diſtinguebant, ceu per rem quæ ad oculos patebat, & ſenſibilior firmiórque apud omnes gentes erat,quàm digeſtio earum per menſes, quorum nec nomina nec numerus eadem erant apud omnes. Numam enim nouimus duos anno ſuperaddidiſſe menſes: & dierum menſium numerum ſicuti & nomina ſcimus apud diuerſos fuiſſe diuerſa. Quæ uero in Timæo à Platone ſcribuntur, non de corporibus ipſis cœleſtibus intelligenda ſunt,ſed de ea mouentibus animabus,quas & deorum dignatus eſt nomine,& idearum (quas in ſe habent) ratione eſſe dixit fati conſcias.

Apud Ariſtotelem quoque nihil lego, quod me ad credendum iſtis uaticinatoribus cogat. Exploſa enim iandudum eſt illorum cõmentitia expoſitio,qui id quod in Meteoris,de pluuijs,grandine,uentis, terræ motibus,atque id genus cæteris dixerat,ad omnia quæ in terra quomodolibet aguntur,transferebant. Sicuti & quod de acceſſu & receſſu ſolis,in obliquo circulo,in libro de Cœlo & mundo eſt proditum. Vt enim negari non poteſt,corpora cœleſtia, & præcipue ſolem ſuo acceſſu & aſpectu,calorem per ſe in nos influere,& ſuo receſſu ex accidenti frigus:ita concedi non debet,ut peculiari alia ui, uel nocua nobis ſint,uel ſalutaria. Quare quod Thaleti ab Ariſtotele attribuitur,& Democrito à Plinio,præuidiſſe ſcilicet eum per aſtronomiam olei penuriam,ſi ex aëris intemperie coniecturam feciſſe credatur,ut ex Plinio colligitur,hoc non inuiti concedimus: ſi de Martis,Saturni, uel alterius ſyderis maligno afflatu,factum ipſum negamus: nec Ariſtotelis aut Plinij teſtimonia nobis aduerſantur,ſi recte uerba eorum perpendantur. Attribuunt hoc Thaleti,ait Ariſtoteles,& de eo dici. Et Plinius, Ferunt,inquit,Democritum &c. Quæ uerba non credidiſſe ei famæ Ariſtotelem aut Plinium demonſtrant,ſed eam hiſtoriam ueluti ab alijs proditam enarraſſe. Nec ut oſtendat philoſophiam utilem eſſe ad comparandas diuitias,Thaletis exemplum affert Ariſtoteles,ſed potius ut oſtenderet μονοπώλιον ad cumulandam pecuniam multum conducere. Verum quidnam potuit Thales ex cœleſtibus poteſtatibus cognoſcere,quum eorum ſubſtantiam ignorauerit? aſtra enim terreſtria,& cœlum ſectum putauit. Quid per motus

explo

explorare,qui nondum exacte agnoscebantur? Quid uero (quisquis ille fuit qui philosophorum historiam texuit, Galenum enim non fuisse satis constat) de uaticinio illo Thaletis senserit,non ualde mihi curæ est,scienti magnam hominum partem desiderio noscēdi futura tractos,non solum astronomiæ,sed uanioribus etiam diuinationibus fidem mancipasse: quanquam,ut uerum ingenue fatear,id in eo libro non memini me legisse. Maioris autem momenti apud me est Galeni ipsius autoritas,qui in libro de diebus decretorijs,qui proculdubio eius est,astrologorū delyrijs manum dedisse aperte cognoscitur. Nam Augustinus & Auerrois tam aperto Marte aduersus astrologos ubique pugnant,ut ambigi non possit,eos si quid uideantur quandoque cœlo adscribere,id non plus esse, quàm quod nec cæci ignorant,caloris uidelicet & frigoris influxum. Quod uero ad maiorem machinam,hoc est ad Galenum attinet,non adeò ei adstricti sumus,ut non ueritati magis. Ab eo siquidem didicimus,nulli quantumuis summo plus credendum esse,quàm quantum rationi & experientiæ est consonum. Age igitur uideamus quantum rationes quas in libro de iudicialibus diebus affert,roboris & momenti habeant in reddenda earum dierum ratione,quas Hippocrates præ cæteris commendauit.

Sunt igitur quæ axiomatis loco ab eo subijciuntur ueluti experientia nota,septem numero:

1 Non omnes dies sunt æque iudiciarij.
2 Fortissimi sunt septenarij.
3 Secundum locum obtinent quaternarij.
4 Quidam inter hoc cadunt.
5 Non omnes septimanæ,nec omnes quartanæ disiunguntur, Sed nōnullæ con-
6 iunctæ,aliæ uero disiunctæ sunt.
7 Acuti morbi diebus imparibus magna ex parte iudicantur,& diuturni paribus.

Horū rationē redditurus multa subijcit quæ à nobis sigillatim sunt examinanda.

Duo in primis esse dicit omnium quæ fiunt prima principia: unum, quod ex inferiori materia exordium capit: aliud, quod ex cœlestibus.

Nos autem duobus hisce principijs,alia duo superaddenda à bonis philosophis didicimus: in inferioribus quidem humanam mentem: in superioribus,cunctis & cœlestibus & terrestribus imperantem, diuinam potestatem, & inseruientem illi supernarum mentium innumerabilem cateruam.

Addit Galenus,absque ordine esse quæcunq; ab inferiori hoc principio:cum ordine uero quodam & ornatu semper progredi,quæ à cœlestibus proficiscuntur.

Nos scimus tam cœlestia quàm terrestria, imò & quæ supramūdana appellantur,cū certo ordine esse à summo opifice cōstituta: multaq; hic & esse & fieri cum ordine, quæ ordinē suū uel à propria natura,uel à potestatibus cœlo potētioribus nanciscūtur. Nam ut mittā ea quæ supra omnē & cœlorū potestatē & ordinē solius dei gloriosi munere in nobis fiunt,elemēta,quocunq; modo cœlestia corpora uoluta sint, nunquā ex proprio ordine recesserūt. Plantæ,radices deorsum,ramos sursum semper miserūt,atq; in omnē dimensum auctæ iamq; perfectæ, semina quibus species seruaretur,produxerūt. Pisces aquas,aues aërem,metalla terræ uiscera, quocunq; uersa sint sydera,nunq; deseruerunt. Demū,ut Aristot. docuit 8. naturalis auscultationis,ea sola ordine carere dicimus,quæ præter naturā sunt. Sed & Gal. ipse in doctrinis ordines quosdā agnouit,quos in cœlū nec retulit,nec referre uel debuit uel potuit. In agricolationū quoq; disciplina,in domo uel repub. gubernanda,in re militari,& in quauis deniq; arte,siue speculatiua,siue factiua,multa ex ordine fieri uisunt,quæ in cœlestes causas nequaq; sunt referēda, neq; ab illis,ut Gal. putauit,ad ordinē sunt redacta. Quare nō erat ut pro reddenda crisimorū dierū ratiōe ad solē uel lunā confugeret. Nam ut demus illi nos uirtute omniū astrorū,solisq; præcipue

frui,quatuor anni tempora ab eo fieri,ex terreſtri limo animalia gigni, fructus ad maturitatem duci, ad concubitumq́ & generis permanentiam animalia quæque, homine excepto,prouocari:non propterea tamen concedendum eſt, morbos eius peculiari ui ad ſalutem uel mortem iudicari. Agit quidem ſol morborum curationes,ſicut & reliqua quæ diximus,calore ſuo uiuifico, quē plus minus'ue uario motu & lumine nobis impartitur. Hinc enim fit ut ægritudines æſtate inchoantes,in qua ex ſolis ad nos acceſſu maxime incaleſcimus,hyeme ob frigus,receſſu eius nobis contingentes,reſoluantur: atque econtrario quæ hyeme cœperunt(ut Hippocrates docuit) calore æſtatis euaneſcant. Verum non hoc perpetuum eſt, neque eundem ordinem ſemper ſeruat,ſicuti contingere deberet, ſi inferiora hæc à cœlo (ut Galenus dicit) in certum ordinem redigerentur. Plerunque enim contingit,ut æſtiui morbi ante hyemem,& hyemales ante æſtatem,finem uel bonum uel malum ſortiantur. Quandoque etiam, licet non tam crebrò, euenit, ut ad longius quàm ſex menſium tempus,nullo uel ægrotantis,uel medici, uel aſſidentium errore interueniente,prorogetur. Quod ſi ea quæ à ſole in morbis fiunt (qui etiam, ipſomet Galeno teſte, princeps ſummus eſt inter cœleſtia ſydera) non ſunt firma & rata: quid de luna dicendum,quæ eius ueluti uicaria,mutuatum tantum lumen nobis impartitur,atque id quidem non eodem ſemper ordine? Et licet menſe uno tantum itineris perageret quantum ſol in duodecim,exiguos tamen præ illo in nos parit influxus,atque non adeò manifeſtos. Quare neſcio an recte eius operatio in quatuordecim diebus,operationi ſolis in ſex menſibus,in ſoluendis morbis, à Galeno comparetur. Sol quippe,præter id quod ſummam habet inter ſydera poteſtatem,ex maximo ad nos acceſſu ad minimum, uel econtrario,in ſex menſium ſpatio neceſſariò permutatur:Luna uero cum exiliter ſemper in nos agat,in ſemimenſtruo illo circuitu,prout uel ad ſeptentrionem uel ad auſtrum magis uergit, modo plus modo minus uertici noſtro fit proxima, & tardius uel citius mouetur, ſecundũ quod uel in ſuperiori ſui parui circuli parte,uel inferiori reperitur. Quare quantum ad hæc,minus ſtata & certa longe eſt eius,quàm ſolis in nos alteratio.

At ſi quiſpiam Galenum ſequutus dixerit,operationes lunæ in nos ex abſceſſu eius à ſole, uariáque ex eo configuratione,non ex maiore minore'ue ad nos directione, aut motus uelocitate contingere: fortiores enim mutationes fieri in congreſſibus,atque dum πανσέληνος plena'ue eſt: minores,dum διχότομος,ſeu diuidua: exiles,dum ἀμφίκυρτος μηνοειδής, hoc eſt,utrinque curua,& cornicularis: hoc certe dictum ad tuendum dogma aliquid faceret,ſi omnes ægroti labi in morbos luna ſilente inciperent. Ita enim in ſeptimo diuidua,magnam: in decimotertio plena,maximam alterandi habens uim,acutos morbos iudicaret. Verum hoc rariſſime contingit: & propterea Hippocraticam criſimorum dierum doctrinam deſtruit potius quàm adſtruat. Nam quum indeterminata ſint morborum initia,ſicuti quouis lunæ die poteſt morbus incipere,ita poteſt quælibet ad ſolem configuratio in ſingulo morbi die contingere. Atq; hoc pacto nulla dies magis quàm quæuis alia dici merebitur iudicatoria: morbo enim inuadente ſecundo lunæ die,ſexto nõ ſeptimo tetragonus, & decimotertio nõ decimoquarto oppoſitos cõtinet aſpectus. Quare ſi iudicium configurationes huiuſcemodi ſequi dicatur,nec ſeptima potius quàm ſexta, nec decimaquarta potius quàm decimatertia, nec dies una magis quàm alia iudicandi poteſtatem habebit: totáque Galeni machina, ſupra obſeruatos ab Hippocrate dies fabricata,cum ipſo corruet fundamento,uniuerſusq́ eorum ordo interrumpetur: alioqui ob aliud Galeni dictum nutabundus: nihil enim manifeſtum ob ea fieri dicit,dum luce caret,quod magna ex parte tribus diebus à coitu ait contingere: in quibus ea quæ apud nos ſunt, alterare non ſufficit. Quocunque igitur morbi die nouilunium euenerit,ut nulla alteratio perpetuo tri

duo

duo in hæc inferiora à luna fiet, ita nullum eo tempore poterit eius uirtute in morbis iudicium fieri. Quare mensis ille Galeni, quem ex tempore quo luna totum signiferum circulum peragrat, & ex tēpore quo nobis uisibilis est, fabricauit, triduo illo quo lucem ad nos non mittit, necessario cadet, ueluti altera cadente columna qua sustinetur. An uero alijs etiam ex causis nutet, age exactius examinemus: quod ut probius fiat, prius Galeni mens bene elucidanda. Cum ex tribus lunæ ueris mensibus nullus suppeteret in quem crisimorum dierum rationem commode posset referre, quartum quendam machinatus est, imaginariè potius quàm re ipsa ex duobus compositum. Tres dico, adiecto his duobus quos nuper recensuimus, alio, qui apud Græcos, ut dicit Galen. tertio Prognosticorum, proprie mensis nuncupatur, tempore uidelicet medio duorum congressuum solis & lunæ. Addit autem supra eum quo luna signiferum circuit, duos semis ferè dies quibus solem attingit, à loco in quo antea secum coniuncta fuerat, triginta iam partibus summotum: in quem certe mensem, si in lunam referendi essent crisimi dies, potius quàm in utrumuis iam dictorum referri deberent, cum configurationes eius ad solem, in quibus magnam uim esse Galenus fatetur, per hunc maxime & fiunt & agnoscūtur. Verum cum hic uigintinouem dies semis capiat, tres eius septimanæ supra uigintiduos atque octauam alterius diei partem superadderent: quod ab Hippocratis doctrina multum abhorret. Hoc igitur reiecto mense, ueluti non modo Hippocrati, sed nec Archigeni conueniente, ad mensem peragrationis accessit: quem cum uigintiseptem dierum & tertiæ partis alterius diei esse putaret, uideretq; tres eius septimanas compleri, in diebus uiginti & media alterius diei parte, atque ut sequens est, non plus ad uigesimam quàm ad primam & uigesimam pertinere, isto quoque reiecto, ad mensem apparitionis confugit: quem cum indeterminatum ideo reperisset, quod luna non semper æquali tempore post coitum cum sole delitesceret, ex proprio potius arbitrio, quàm re ipsa tempus, quo lateret, trium, & id quo luceret, uigintisex dierū spatio, tertia alterius diei parte superaddita, definiuit. Quod etiam cum in totum suo desiderio non satisfaceret, tres enim eius septimanæ octaua diei unius parte, à uiginti diebus deficiebant, quare ad decimumnonū potius quàm ad uigesimum uidebantur pertinere: alium ex duorum compositione commentus est, qui minor esset quàm is qui circuitum signiferi describit, maior eo qui illuminationē metitur. Coniuncto igitur utriusq; tempore simul, atq; eo numero qui ex commixtione nascebatur, in duas æquas partes resecto, id quod remanebit, quasi in eo utriusq; uires complecterentur, idoneum putauit, in quod crisimi dies referrentur. Restabunt autem ut supputanti manifestum fiet, dies integri sex & uiginti, & præterea alterius diei media & tertia & duodecima pars: quæ partes si ad nostrum horologium reducantur, æquinoctiales horas duas supra uiginti constituunt. Media enim diei pars horas duodecim capit, tertia octo, duodecima duas: quæ simul iunctæ duas & uiginti cōplent: ut sit hic factitius mensis, duodecima diei parte, hoc est, horis duabus minor uigintiseptem diebus. Quod tempus si in quatuor secuerimus partes, cuilibet septimanæ dabimus dies sex, addita alterius diei media sexta, uigesimaquarta & quadragesimaoctaua parte: quæ utiq; partes simul iunctæ horas quot diximus complebunt. Medietas quippe diei horarum est duodecim, sexta pars quatuor, uigesimaquarta unius, quadragesimaoctaua semi hora perficitur. Iunctæ autem hæ simul, horas quas diximus, septemdecim uidelicet semis efficiunt. Et quoniam hæc eadem septimæ diei fragmēta, alio modo signans Galenus dicit esse mediam & quintam partem, adiecta sexagesima, centesima & uigesima & ducentesima quadragesima diei particulis, uideamus quomodo hæc in idem recidant cum prioribus, hoc est, quomodo horas septemdecim semis conficiant. Media pars diei est horarum duodecim: quinta pars est horarum quatuor, & quatuor ex quinque

partibus alterius horæ: quæ clarioris ſupputationis gratia ſunt iuxta recentiores,
minuta horæ octo & quadraginta, dando unicuique horæ ſexaginta talia minuta.
Sexageſima porrò diei pars, quatuor & uiginti ex eiſdem minutis comprehendit:
centeſima & uigeſima duodecim: ducenteſima & quadrageſima ſex: quæ omnia
minuta ſimul iuncta numerũ complent nonaginta, quæ horam ſemis conſtituunt.
Quare horis his omnibus ſimul iunctis, redeunt horæ priores, decem ſeptem uide-
licet ſemis, quibus ad complendam ſeptimam, deſunt horæ ſex ſemis: quas Gale-
nus dicit eſſe quartam diei partem, additis ſexageſima & ducenteſimaquadrageſi-
ma diei unius portiunculis. Licet in impreſſo græco codice mendoſe addatur por-
tio centeſimauigeſima: tũc enim redundarent minuta horæ duodecim. Nam ſexa
geſima, ut diximus, diei portio, quatuor & uiginti horæ minuta conſtituit: & ducen
teſimaquadrageſima ſex: quæ iuncta uigintiquatuor, triginta partes (medietatem
Locus Galeni emendatur. uidelicet horæ) complent. Quare delendum ρκ' in græco codice, atque in hac par-
te barbara æditio non ſolum nouam interpretationem, ſed & græcam ipſam lectio-
nem uincit. Alioqui neque ſolum in hac parte erratum eſt in noua interpretatio-
ne, ſed & eo loco ubi menſis à Galeno dearticulatur. Referendæ enim illæ tres por-
tiones, ſcilicet medietas, tertia & duodecima, ad integram diem: non, ut interpres
putaſſe uidetur, tertia & duodecima pars medietatis intelligenda. Nec uelim uel te
uel alium fortè qui hæc legerit, arbitrari me detrahẽdi ſtudio in hæc diuertiſſe. Tan-
tum enim ab hoc abſum, ut ſumma laude & præconio dignum eum interpretem
ducam: culpandosq; potius, ſi qui culpandi ſunt, librorum excuſores, qui dum cele
ritati nimis ſtudent, caſtigationes recognitionesq; plerunque præuertunt, & præci
pitari æditiones cogunt: quod de hac ipſa interpretatione interpres ipſe queritur.
In hæc autem diuerti, ut Galeni ſenſum, qui præ literæ corruptela excerpi non po-
terat, aperirem. Galenus præterea, ut ad id redeamus unde diſceſſimus, oſtenſurus
uigeſimam potius quàm uigeſimamprimam iudicatoriam eſſe, ait: Quod cum hæc
» ita ſe habeãt, ternæ ſeptimanæ uiginti erunt dierum, & præterea alterius diei ſextæ
» partis. In quo loco etiam menda eſt, tam in græco quàm in barbaro codice: maior
tamen in græco, in quo nihil præter ſextam illam partem legitur: quum in barbara
æditione legatur, ſexageſimaquinta pars, ex centeſima quinquageſimaoctaua. Re-
» ſtituendus ergo locus in hunc modum: His ita ſe habentibus, tres dierum ſeptima-
» næ uiginti dies, & præterea unius diei ſextam & ſexageſimam, & ducenteſimam
» quadrageſimam partem continebunt. Atque ad hunc modum exactè ratioci-
nantibus, parum excellit uiginti dies, trium ſeptimanarum numerus: & huius ma
gis quàm uigeſimusprimus eſt proprius: quanquam & hic quoque erratum eſt in
græco codice, pro uigeſimo enim die legitur octauus. Demum quaſi epilogum fa-
» ciens, ſubdit Galenus: Mihi quidem demonſtratum eſt iuxta ueritatem, & Hippo
» cratis ſententiam, quod nullum horum totis diebus uerè numerari poteſt, hoc eſt,
» exactè & perfectè, neque ſeptimana, neque quartana, neq; menſis, neque annus.
In quibus uerbis aliquantiſper ſiſtendum, conſiderandumq; an ad intelligendam
Hippocratis de decretorijs diebus ſententiam, eorumq; rationem reddendam, ne-
ceſſarium ſit ad lunam recurrere, & per eius aliquem motum eos numerare. Per-
currenda igitur in primis loca, in quibus de his diebus mentionem facit. In aphoriſ-
» mis legimus, in quatuordecim diebus acutos morbos iudicari: quartum diem eſſe
» indicem ſeptimi: alterius ſeptimanæ octauam eſſe principium: undecimũ eſſe con
» templabilem ceu quartam alterius ſeptimanæ: & pariter decimumſeptimũ. Sudo-
» res bonos & qui iudicãt morbos incipere die tertio, quinto, ſeptimo, nono, undeci-
» mo, quartodecimo, ſeptimodecimo, uigeſimo, uigeſimoſeptimo, trigeſimoquarto.
» Et alio loco: Febrem quæ diebus parib. relinquit, ſolere reciduare. Morbum regiũ
» bonum eſſe, qui ſeptimo, nono, undecimo, quartodecimo febris die ſuperuenerit.

Suppu

Suppuratos à pleuritide niſi in quadraginta diebus purgentur, tabidos fieri. Podagricos tumores, ſedata inflammatione, in quadraginta diebus finiri. Deſtillationes in uentrem ſuperiorē intra uiginti dies ſuppurari. In quibus dictis nihil ego uideo quod currere ad lunam nos cogat: uideo potius quod auertat. Vt enim argumentum quo ab initio tertij libri utitur Galenus, in argumentantē retorqueatur, ſi dierum Hippocratis ordo ſtatus eſt & determinatus, quo pacto poteſt in lunam referri, in qua nihil ratum & ſtabile inuenitur? Nam ut à menſe coniunctionis incipiamus, non ſemper idem ſpatium primā & ſequentem coniunctionē interiacet: alioqui una ſcita, perfacile eſſet abſque ullo labore futuras omnes cognoſcere, quod in medijs ut uocāt coniunctionibus docent aſtrologi: quanquā nec ipſæ id præciſe habent interuallum, quod Galen. putauit, ſed ſupra uigeſimumnonū diem ſemis, partes quatuordecim ſuperaddunt. Minus quoꝗ ſtabile eſt peragrationis ſub ſignifero circulo tēpus, ipſa uidelicet luna modo uelocius, modo tardius lata: quādo enim celerrime mouetur, ſupra 15. gradus quotidie perambulat: quādo tardiſſime, duodecimū non attingit. Ex quo fit, ut inſtabiliſſimū ſit illuminationis tempus: cuius inconſtantiā quum agnouiſſe Galenus uideatur, mirū eſt, quod eo ueluti ſtabili utatur. Quod etiam tēpus ſi præfinitū certumꝗ eſſet, nihilominus ordinē & numerū dierū Hippocratis peruerteret, quum eo quo latet tēpore, nihil huc influat, ut ſuperius quoꝗ dictum eſt. Sed & quomodo poſſunt hi dies certi quidpiam habere, ſi uerum eſt aliud quod experientia obſeruatū dicit Galen. luna beneuolos planetas reſpiciente, bonos & ſanis & ægrotis dies cōtingere: ſi ad maleficos reſpiciat, malos & cōtriſtantes? Ex hoc enim plerunꝗ euenit, ut laudati ab Hippoc. dies, maligni ſint: & quos ipſe uituperat, boni. Sicuti etiā ex alio aſtrologorū dicto, à Galeno non minus recepto. Aſſerunt quippe ijdem Aegyptij aſtrologi, quoties id ſignum, in quo boni planetæ fuerint, natiuitatis alicuius hominis tēpore luna inſederit, bonos dies illi homini futuros: atꝗ è diuerſo malos, quoties in eo ſigno fuerit, in quo mali planetæ errant, dum homo naſceretur. Idem iudicātes ex ſignis quæ de quadrato uel aduerſo primordia illa ſigna reſpiciūt: ut ſi Arietem boni planetæ tenuerint hora natiuitatis, & mali Taurū: quando luna in Ariete, Cancro, Libra, & Capricorno fuerit, bene cum homine illo agetur: quādo in Tauro, Leone, Scorpio uel Aquario, male. Quid igitur certi relinquetur diebus Hippoc. ſi in uno lunæ circuitu uix decem ſupererūt dies, qui ex cœleſti cauſa nō impediantur? Sed quū duo ſint ſecūdum aſtrologos beneuoli planetæ, Iupiter & Venus: duo maleuoli, Saturnus & Mars: fingamûs aliquē naſci planetis his quatuor diuerſa ſigna tenētibus, ut me hæc ſcribentē cōtingebat: Iupiter enim in Scorpione, Venus in libra, Saturnus in Cācro, & Mars erat in Virgine: nullus ei nato, quocūꝗ ægrotauerit tēpore, ex notatis ab Hippoc. diebus relinquetur, qui à proprio ſignificato nō detorqueatur. At dixerit fortè quiſpiam, per bonos hoſce influxus iuuari bonos Hippoc. dies: per malos malorū malitiam augeri. Sed dicat mihi, quidnam fiet, ſi cum bono influxu malus dies, uel cum malo bonus cōiungatur? Mixta, inquiet, ex bono & malo proueniet operatio. Verum nonne hoc eſt Hippocraticas obſeruationes peruertere, & ordinem omnē ab eis auferre, atꝗ medicū à propria profeſſione ad ſupputandos cœleſtes motus euocare, & in hanc neceſſitatē adducere, ut cuiuſcunꝗ ægroti curationem accepturus eſt, natalem horā cognoſcat, & planetarū loca cum ſtylo & abaco in eadē hora ſuppurādo perueſtiget? Verū & morborū initia nō minore diligētia erunt obſeruāda, quum iuxta aſtrologorum & Galeni ſententiam, bona futura ſint, his orientibus ſignis in quibus boni planetæ fuerunt, tempore natiuitatis: & mala illis orientibus, in quibus mali fuerunt collocati. Idemꝗ iudicandum de ſignis quæ uel ex aduerſo uel ex quadrato reſpiciunt. Tanti autem momenti eſſe Galenus putat principia, ut ab his ferè depēdere dicat uniuerſam ex criſimis diebus prognoſticationem.

Magnas enim quæ in quadratis uel in aduerſis locis fiunt mutationes, in bonis principijs bonas, in malis malas eſſe arbitratur: ut & hic illud dici poſſit, quale fuerit principium, talem & exitum. Quare principij hora erit cum aſtrolabio à medico accuratiſſime cognoſcenda, & quod ſignum in ea oriatur ſolertiſſime inueſtigandum: hoc enim perdito, ſimul omnis dierum iudicialium ars deperibit: alioqui eo etiam habito ruitura, ſi horæ principij magis ſtandum ſit, quàm diebus ab Hippocrate ſcriptis. Longior fuerim, ſi quæcunq; recentioribus aſtrologis circa morborum præſagia conſcripta, uel potius conficta ſunt, criſimis Hippocratis diebus aduerſantia, hic afferre uoluero. Extant peculiaria duo cōmentariola, unum Hippocrati, alterum Galeno adſcriptū: in quibus quicquid ferè legitur, Hippocrati in hac doctrina aduerſatur: ad ea relegentur, qui huius rei pernoſcendæ ſunt auidi: ſatis mihi nunc fuerit ea afferre, quæ à Ptolemæo aſtrologorum principe de his diebus ſcribuntur, ut uel ex hoc cognoſcatur aſtrologorū dicta cum medicis non conſentire. Is enunciato quodam inter centum, ſexageſimum, in hunc modum ſcribit: » Super ægrotis » criticos dies inſpice, ac lunæ peragrationem in angulis figuræ ſexdecim laterū. Vbi » enim eos angulos bene affectos inueneris, bene erit languenti: contrà male, ſi afflictos » inueneris. Quodlibet huius figuræ latus uigintiduos gradus capit, & præterea alterius gradus medietatem. Erunt igitur in lunari menſe dies ſexdecim obſeruandi, qui nec ſtati erunt, nec Hippocraticis, præterquam raró, conſentientes: quoniã luna uelocius mota, paucioribus diebus unum latus abſoluet: ubi tardior fuerit, pluribus in uno pertranſeundo immorabitur. Verum nec ex ipſa ſecundum ſeipſam die, ſed anguli bona maligna ue affectione, bonum uel malum iudicium dependebit. Quo magis igitur ad aſtrologos conuertimur, eo magis ab Hippocrate diuertimur. Sed hæc quidem ad omnes pertinent, qui in reddenda criſimorum dierum ratione, ad aſtrologos cōfugiunt. Illud uero ad Galenū peculiariter pertinet, quod de intermittentibus febribus 4. Aphoriſmorum lib. Galenus, & 3. Prognoſt. idem Galenus & Hippoc. ſcribunt, numerandos uidelicet in his non continuos dies, ſed ipſas acceſſiones. Quæ certe acceſſionum numeratio in lunam referri non poteſt continuè motam, nec quãdoq; ſuam motionem interrumpentem: & ſi in eam referatur, neq; ijdem dies, neque eædem configurationes remanebunt. Quarta enim quartanæ acceſſio, ad nonam diem, & ſeptima ad octauamdecimam pertinebit, atque deinceps quoq; in reliquis uniuerſus & dierum & configurationum ordo perturbabitur. Sed & in tertianis quarta acceſſio ad ſextum, ſeptima ad tertiumdecimum ſpectabit. Quare hi dies, ſextus uidelicet & tertiuſdecimus, iudiciales potius in his erunt, quàm ſeptimus & decimuſtertius. Mitto argumentū quo præcipue Aponenſis in Galenum utitur, licet non minus cōtra ipſummet argumentantem, quàm contra Galen. cōcludat: ſequi uidelicet ex Galeni numeratione, quadrageſimamprimam diem magis quàm quadrageſimam eſſe iudicialem, ſuperfluentibus ſecundo uicenario duodecim horis, ſicuti primo, quæ prioribus duodecim iunctæ diem integram conſtituent: quare iudicium ad quadrageſimamprimã, non ad quadrageſimam pertinebit. Neque eſt ut ad numerum parem recurrant qui ſit diuturnis morbis congruentior, per eum potius quàm per imparem motis. Nam quum in his natura ceu minus exagitata ſegnius aduerſus morbum moueatur, ſi paritati hoc dandum, ad quadrageſimamſecundam potius quàm ad quadrageſimam iudicium pertinebit.

Hæc & alia permulta faciũt, ut à Galeno in hac parte recedam: nec ſolum ab eo, ſed ab omnibus quotquot aſtrologica ſuperſtitione præclariſſimam & caſtiſſimam medicinæ artem fœdare & adulterare contendunt. Nec eſt ut Galen. uel alius quicunque hanc criſimorum ex cœlo rationem in Hippocratem referat, in tertio Prognoſtico, ubi criſimos dies per ſex quaternarios ad uigeſimum uſq; digeſſit, in hunc modum

modum ſcribentem: Nullum autem horum totis diebus uerè numerari poteſt: neque enim annus, neque menſes totis diebus apti ſunt numerari. Quartanos enim & ſeptimanos inſultus (de his enim loquitur Hippocrates) non eſſe integris diebus numerandos, ex eo probat, quod nec menſis neq; annus integris diebus ſunt numerandi. quod certe argumentum, ut pro argumento ab eo affertur, non uidetur concludere, niſi quartanorum & ſeptimanorum ſupputatio ex anni ſupputatione dependeat. Quod ſi tanquam uerum recipiamus, ad agnoſcendam dierũ certam quãtitatem neceſſarium erit anni circuitum exacte cognoſcere, ut hoc in duodecim partes diuiſo, menſtruum tempus habeamus: quo in quatuor partes diſſecto prodeat ſeptimana. Eſt autem uerus anni circuitus, iuxta Alphonſi ſupputationẽ, quæ cæteris exactior reputatur, dierum trecentorũ ſexagintaquinq;, horarũ quinque, & quadragintanouem ſexageſimarum alterius horæ, & præterea partium ſecundæ ſexageſimæ ſexdecim. Hunc numerum ſi per duodecim diuiſerimus, occurrent primo integri dies triginta, ſupereruntq; quinq;: quos ſi clarioris ſupputationis gratia ad horas reduxerimus, fient horæ centum & uiginti: quibus per ſingulos menſes diſtributis, decem cuiq; obtingent. Erit igitur quilibet menſis dierum triginta, horarum decem. Et ſi quis exactius rem ſupputare uolens, quinq; horas quæ remanſerunt, in minutias ſecuerit, & cuilibet horæ, ut aſtrologi faciunt, ſexaginta tribuerit, reſultabit ſumma trecentorum. Quibus ſi adijciantur nouem & quadraginta primæ minutiæ, erunt in totum CCCXLIX. Quæ rurſus in menſes duodecim diſtributæ, addent cuilibet minutias nouem ſupra uiginti, unica ſuperſtite minutia. quæ cum ſexaginta ualeat ſecundas minutias, ex his etiam ſecundis quinque erunt ſuperaddendæ. Sed ex ſexdecim huiuſcemodi minutijs, quas diximus in exacto anno contineri, ſingula ſingulo menſi data, adhuc quatuor reliquæ erunt: quæ ad tertias redactæ, & ſumma earum per duodecim diuiſa, ſingulo menſi uiginti tertias minutias ſuperaddent. Conflabiturq; præciſa menſis quantitas ex diebus triginta, horis decem, minutijs primis uigintinouem, ſecundis ſex, tertijs uiginti. Quare uerus hic menſis Galeni menſem longo interuallo ſuperabit: & ſi integritas à die tollitur, quia nec menſibus, nec anno adeſt, per auctionem potius quàm per diminutionẽ auferetur, treſq; ſeptimanæ ultra primum & uigeſimũ diem extendentur, nedum quod uigeſimo finiantur. Quanquam ſi aſtrologis ſtandum, incertior longe eſt dierum menſura, ipſis quidem plus minus ue modo auctis modo minutis, iuxta inæqualitatem tum motus ſolis in obliquo circulo, tum obliquarum & rectarum aſcenſionum, ſemper tamen uigintiquatuor horas excedentibus, ut Ptolemæus lib. 2. & 3. magnæ compoſitionis demonſtrauit. Si igitur Hippocratis autoritati, quæ certe non maxima apud quemlibet non eſſe debet, dandum eſt, ut diebus non integris & quartanos & ſeptimanos circuitus ita numeremus, ut ſex quartani tres ue ſeptimani, quod idem eſt, in uigeſimo die finiãtur: non hoc ad dies æquales uel inæquales aſtrologorum acceptum eſt referẽdum, ſed ad id potius quod Hippocrates expreſſit, quod ſcilicet aliqui quartani, ſicuti & aliqui ſeptimani circuitus, cõiunctim, aliqui diſiunctim ſunt ſupputandi. Nec id quod de anno & menſe ab eo dicitur, pro efficaci argumento, ſed pro exemplo eſt recipiendum, ut quemadmodum nec anni nec menſes, ita nec quartani nec ſeptimani circuitus, completis & ſolidis diebus ſunt metiendi: alioqui & ſex quartani & tres ſeptimani uigeſimam diem tranſcendent. Nihil igitur ego in doctrina Hippocratis de iudicialibus diebus uideo, quod in aſtrologorum dogmata referri uel debeat uel poſſit: uideo potius per Hippocraticas obſeruationes illorũ decreta circa morbos funditus tolli. Laudandum igitur in hac parte Galeni ingeniũ, quod ſubtili artificio Hippoc. dicta in cœlum redigere conatus ſit. Non propterea tamen eius autoritati tantũ eſt tribuẽdum, ut ueritas deſeratur: quæ ſola amica magis eſſe cuilibet bono uiro debet, quàm myrias Galenorũ.

Anni circuitus iuxta Alphonſi ſupputationẽ.

Secundum quod in meis Epiſtolis non probas,eſt,quod clima noſtrum ſextum magis temperatũ eſſe dico,quàm quartum,quod Galenus:& quintũ,quod Auerrois putauit temperatiſſimum. Tibi enim uideri ais iuſtitiali temperamento quartum & quintum excellere,quoniam calor amicior eſt naturæ quàm frigus:qualem temperiem potius debet ſpectare atq; optare medicus. In quibus uerbis,quinq; uideris innuere: primo,temperatiſſimum hominem non uerè æqualem habere primarum qualitatum mixtionem,ſed iuſtitialem: ſecundo, iuſtitialem hanc temperiem ad calidum magis quàm frigidũ uergere: tertio,hanc in quarto & quinto magis quàm in ſexto climate reperiri: quarto,calorẽ magis amicum eſſe naturæ quàm frigus,& in temperata regione calorem potius quàm frigus deſiderandum. Ego uero,ut à primo incipiam,dum eam medicinæ partẽ,quam theoricen uocant,profiterer,quicquid recentiores putent,tenebam temperatiſſimum hominem, ſi modo quis talis inueniatur, temperaturam habere inter utranq; primarũ qualitatum contrarietatẽ exactè mediam,humanumq; in uniuerſum genus inter reliqua quæ cœli ambitu continentur,huic certe æqualitati eſſe maxime propinquum: nobiliſſimæ quippe formæ,qualis proculdubio eſt anima humana,nobiliſſimã deberi temperaturam, & quantũ fieri in hac fluxa & fragili materia poteſt, cœlo,quod omni prorſus contrarietate caret,ſimillimam. Cæteris quidem animalibus eam temperaturam à ſummo opifice condonatam,quæ ad ſua cuique exercenda munia eſſet idonea: quam iuſtitiæ Galenus comparauit. Homini uero ceu in interliminio ſuperiorum & inferiorum exiſtenti,ea dari debuit,quæ ſimpliciter & abſolute eſſet perfectiſſima,& ab utraq; extremarum qualitatum contrarietate æqualiter & ad amuſſim remota: quæ propterea exactè & maxime temperata eſt à Galeno,ponderéq; & menſura æqualis uocata,ut primo libro de Temperaturis,& primo ac quinto Salubrium ita aperte declarauit,ut Auerrois ſecundo libro ſui Colliget,licet in totum non probauerit,eſſe tamen Galeni opinionem non negauerit. Hac autem pro uera ſententia recepta,ſecundum tuum dictum non poteſt bene conſiſtere: id enim quod ueram habet mediocritatem,non magis ad calidum inclinat,quàm ad frigus, ſed quatuor primas qualitates omnino æquales habet. Sicubi uero Galenus uidetur cõtrarium aſſerere,hominemq; à prædominio calidum dicere, de eo quatenus animal eſt & uiuit,intellexit: quandoquidem non ſolum exangues quoſque uermiculos,uerum & hyoſcyamum atque mandragoram quatenus uiuentia exuperantem habere dixit qualitatem:quibus tamen iuſtitiale,ut nunc loquimur,temperamentum non ſecus ac homini adſcripſit. Quare nec ex iuſtitiali temperamento, nec ex calore,quem temperatiſſimus homo præ ſe fert,quod recentiores nonnulli contendunt,argumentari licet,humanam temperaturam ad calidum potius quàm ad frigidum uergere. Viuit ſiquidem & actu calet hominis cutis,quam tamen exactiſſime inter omnia quæ in mundo hoc ſunt,mediam ſtatuit Galenus. Cuius comparatione cum climatis æqualitas maxime ſit attendenda, ſequens eſt,id clima magis æquale eſſe,quod certe cutis æqualitati magis eſt propinquum: quam propinquitatem non habere quartum clima,ex cutis earum hominum qui in eo degunt colore,craſſitie & duritie,liquidò poteſt agnoſci,quæ in Mauritanis,Aegyptijs,Siculis,hominibus ſexti comparatis,reperiũtur. Quinto uero,ſi qua temperies adeſt, in ea maxime parte adeſt,quæ ad ſextum declinat. Media autem eius pars quæ ad quartum uergit,ſicuti & totum ipſum quartum,cum impenſius caleant, innatum calorem (cuius bene temperata eſt,ut Galenus ait,ſubſtantia) reddunt imbecilliorem: quare eorum caliditas inimica magis eſt naturæ,quàm ſexti modicum frigus: quod,Hippocrate teſte,hyemis tẽpore uentres reddit calidiores,& uniuerſum corpus magis robuſtum facit,quàm æſtatis caliditas. Si à temperamento igitur recedere debet habitatio,ad modicum frigus potius uergere deberet, quàm ad calorem.

Probas

Probas præterea ex Luſitanorum nauigatione clima noſtrum non eſſe medium, ſecundum graduum numerationē, quia trans æquinoctialem uerſus meridiem latior quàm ego ſcribo ſit habitatio. Sed, mi Nicolaë, cum Hippocrates, Galenus, cæteriꝗ in climata terram diuidunt, non de uniuerſo orbe, ſed de una tantum terræ portione conſiderant, in eaꝗ duas partes omnino inhabitabiles ſtatuunt: unam, quæ ad æquinoctialem, ob immenſos calores: aliam, quæ ad polum arcticum uerget, ob frigus immodicum: in mediaꝗ tantum parte ſeptem climata diſtinguūt: inter quæ quoniam noſtrum, utpote cuius medietas quadragintaquinꝗ gradibus ab utroque diſtat extremo, uerè medium exiſtit. Quod ſi in aliꝭs quoque tribus quartanis terræ portionibus, uel Luſitani, uel aliꝭ quiuis climata diſtinguere uoluerint, ſub quadragintaquinꝗ pariter eius quartæ partibus, medietatem ſuæ habitationis comperient: quæ licet à polo noſtro arctico per centum & trigintaquinꝗ remouebitur, ab æquinoctiali tamen & polo antarctico non plus quàm per quadragintaquinꝗ, ſicuti noſtrum clima, diſtabit. Quocunꝗ autem modo ſuas inibi habitationes ſecernant, noſtram climatum diuiſionem non perturbabunt. Illud potius Galenum & Auerroën turbare poteſt, quod priore epiſtola ſcripſeram, inuenta ſcilicet eſſe in noſtra hac habitatione noua utrinque loca, in quibus poſſint alia climata intelligi: quæ res maxime Ariſtotelem tangit, dicentem, prius deeſſe habitationes, quàm umbræ ceſſent uel flectantur: quum poſt uerſas ad arcticum uerticem umbras, multa nunc inuenta ſint loca, in quibus difficilis quidem, ſed tamen poſſibilis ſit habitatio: nōnulla etiam in quibus ſatis commodè habitatur. Vnde & illud corruit, quod antiqui de zonis tradiderunt, ex quinꝗ uidelicet duas tantum habitari. Nam torridam coli iam eſt omnibus notiſſimū, ſicuti & gelidæ bonam partem: cuius habitationem ita extendit Iacobus Ziglerius noſter, ut probabilibus argumentis probet prope polum habitari, & ſub ipſo polo etiam poſſe habitari. Corruunt igitur antiquorum dogmata ex nouis hiſce nauigationibus: noſtra uero firma remanent & inconcuſſa.

Tertium quod in meis Epiſtolis non probas, eſt, quod ſacchar apud Galenū puto eſſe rorem Indum, & mannæ uocatæ ſpeciem, non cannæ ſuccum. Tibi autem non uidetur fieri potuiſſe, ut Galenus curioſiſſimus medicus, qui Antonini Cæſaris tempore fuit, rem Domitiani, imò Varronis ætate notiſſimam, ignorauerit. Ego, licet ea quæ bis ter'ue in hac re ſcriptis mādaui, mihi adeò aperte ſententiam meam probare uideantur, ut non relinquatur amplius dubitandi locus: ut tamen tibi, qui unus pro populo à me haberis, ſatisfaciam, breuibus repetā quæ de ſaccharo & ſcripſi, & adhuc ſentiam: addamꝗ nonnulla quæ meam opinionē magis confirment. Dico igitur uulgare hoc ſaccharum non modo Galeno, ſed & omnibus medicis eo uetuſtioribus, & nonnullis qui per multos annos eum ſequuti ſunt, penitus fuiſſe incognitū, ipſum minime ſilentio prætерituris dum medicamenta & alimenta pertractant, ſi in eius notitiā perueniſſent. Verum nonnulli nec nominis quidem mentionem habent. Aliꝭ nominant quidem, non tamen uulgare hoc intelligunt, quod plantæ ſuccus eſt: ſed melleum rorem ſupra arundinis folia conglobatum, à manna uocata parum differentem: utrunque enim ſub roſido melle uel aërio (quod & ſylueſtre nonnulli uocant) contineri. Nam ut à uetuſtiſſimo exordiar, Hippocrates noſtræ medicinæ parens, mellis ſæpe, ſacchari nunquam meminit. Idem aliꝭ minores Hippocrate fecerunt, & Polybus & Archigenes. Arundineum mel etiam nominaſſe dicitur. Sed cum Indicum ſalem uocauerit, nihil aliud intellexiſſe uidetur, quàm id quod Dioſcorides mellis genus dixit, in India & Felici Arabia, ſalis ſimilitudine, in arundinibus concretum. Et Plinius, mel in arundinibus collectum, gummium modo candidum, dentibus fragile. Quibus cum Galenus in capite de melle, in hunc modum ſubſcribat: Sacchar autem uocatum, quod ex India Feliciꝗ

Arabia fertur, συμπήγνυται, id eſt, addenſatur quidem, ut aiunt, calamis. Eſt autem & ipſum mellis quædam ſpecies. Quis ambigere poſſit, de eadem re loquutum de qua & Dioſcorides, nec cannæ uel plantæ alicuius ſuccum, ſed melleum rorem putaſſe in arundinibus concretum? Neque propterea negligentiæ uel inſcitiæ accuſandus, quod rem Varronis tempore, ut ſcribis, cognitam, uel neſcierit uel neglexerit. Res enim de qua ſcripſit Varro, non inter mella, quanquam ei dulcedine ſimilis, ſed inter plantas potius reponenda. Quam tamen nec penitus fuiſſe Galeno incognitam conſtabit, ſi ad memoriam reuocauerimus, id quod quarto libro de ſimplicibus medicamentis, ſcriptis mandauit, radices ſcilicet calamorũ, præcipue Aegypti, dulces eſſe. Verum cum ſuccum per earum preſſionẽ elicitum, neqꝫ ipſe, neqꝫ Varro, ſed neque Solinus, qui earum quoque cannarum mentionem facit, ſacchar uocari, uel eſſe ſcripſerint: minime mirãdum, ſi de ſaccharo ſcribens, hoc præterijt, re ſcilicet nullum cum eo de quo ſcribebat, præter dulcedinis conſortium habente. Niſi forte putemus eum de omnibus dulcibus ſcribere, eodem de melle capite debuiſſe. Illud potius quiſpiam haud immeritò admirabitur, quod Serapion Arabs, qui annos ſupra ferè ſexcentos Galenum ſequutus, quæ ab Arabibus & Græcis de ſimplicibus medicamentis ſcripta fuerant, in unum congeſſit, inter quatuor quinque'ue zucchari (ut ipſe uocat) genera, uulgare hoc penitus prætererit: cuius tamen dicta, quaſi de eo ſcripſerit, recentiores accipiunt, à uocis, ut ego puto, ſimilitudine decepti, additis dulcedine ac etiam colore, quæ elaborato illi ſuo & multipliciter excocto, cum antiquo erant communia. Adiuuit eorum errorem, quod utrũqꝫ, licet diuerſa ratione, mel cannæ dicebatur: antiquũ quidem, quod ſupra ueras cannas colligeretur: nouum, quod ex cannis expreſſis conficeretur: quæ tamen non ueræ cannæ ſunt, ſed exteriore tantũ facie cannas repræſentant. Græci medici Galeni ueſtigijs in hac re ſicut in alijs inhærentes, non aliud ſacchar nouiſſe uidentur, quàm id de quo priſci medici ſcripſerant. Non negauerim tamen recentiores etiam quoſdam Græcos, ut qui ex Arabibus quoque multa accepere, de alio quandoque meminiſſe. Quo tempore uero in communem uſum uenerit medicorum, haud ſatis mihi conſtat. Plinius ſaccharum de quo ipſe loquitur, ad medicinæ tantum uſum fuiſſe ſcribit: nullas tamen ei peculiares uires adſcribit, nec quod medicinæ potionibus, ut nunc fit, miſceretur. Primus inter Arabes, apud quem ego hunc ſacchari uſum legerim, fuit Serapion: quanquam nec ſciri certò poſſit, de utro duorum generum intellexerit: probabile tamen alicui uideri poteſt, eum de hoc uulgari loquutum: quoniam, ut ſuperius diximus in libro de ſimplicibus medicamentis, eius proprio capite nullam mentionem fecerit. Sed quodcunqꝫ intellexerit, nihil ad me pertinet: quoniam, ut diximus, multis ſeculis eum Galenus præceſſit, cuius tempore dicimus uulgare hoc zuccharum non fuiſſe cognitum. Nec detergendi deobſtruendiqꝫ uis, quam (ut ais) in curatiua methodo ſaccharo adſcribit, cogit nos fateri, de uulgari zuccharo ipſum loquutum, non de antiquorum ſaccharo: quod cum ſit mannæ ſpecies, non uideatur poſſe uires illas habere. Ego enim non dixi ſaccharum ſpeciem eſſe mannæ, ſed ſub melle ueluti ſub genere, utrunque, mannam uidelicet & ſaccharum, contineri. Quare ſi quid à manna remouetur, non neceſſariò remouetur à ſaccharo. Ex dialectica enim didicimus, multa uni ſpeciei ineſſe, quæ alteri non inſunt, ſub eodem genere contentæ. Eſto igitur quod manna uires illas non habeat, poteſt nihilominus eas habere ſaccharum. Quanquã ſi Arabibus credendum, nec ipſa manna uocata detergendi ui caret. Hanc enim libro ſuo ſecundo ei adſcribit Auicenna, ſub nomine Tereniabin: & ultimo capite eiuſdem ſub nomine zucchari: alioqui ſi uim accipit ab his ſuper quæ cadit, quemadmodum ipſi fatentur, quæ ſupra herbas eas uires habentes ceciderint, eaſdem ut acquirant neceſſe eſt. Sed & ſi mellis eſt ſpecies, quod utraqꝫ ui pollet, cur non eſt & utriuſque parti-

ticeps? Quæcunque enim generi conueniunt, eadem speciebus conuenire, iijdem probant dialectici. Nihil igitur ego uideo quod nostram de saccharo sententiam tollat. Et hæc de his dicta sint, quæ circa meas Epistolas dubitasti: nunc ad ea ueniendum quæ à me petis.

Primum quæris, an quicquam olfecerim apud Græcos de ligno Indo, quo nunc multi medici utũtur ad morbi Gallici uocati curationem: te enim de eo nescio quid apud Auicennam legisse. Ego hac in re uelim tecum mutua opera uti: ero autem primus, ingenueq́ aperiam, quid apud Græcos uel inuenerim, uel inuenisse me suspicatus sim. Primum illud lignum quod à Lusitanis ad nos allatũ est, Hebeni Indi genus puto: præter duritiem enim, pondus & spissitudinem, διαφύσειςꝗ albicantes & subfuluas, gustus quoq; consentit, quem acrem ostendit & subadstringentem.

Quæris secundo, quo nomine uocari putem herbam, quam uos glaream, nos gyarcham, quasi terræ principem: alij galbegam, fortè à gale, id est mustela, quæ quãdo cum uipera pugnat, uisa est ad hanc gustandam crebrò, ueluti ad quoddam alexipharmacum confugere: uoce autem gallica deflexa, quod rutæ gallicæ uocatæ sit non absimilis, & propterea fortè à quibusdam ruta capraria dicatur. Mihi sæpius de ea cogitanti, uisa est ad polemoniam à Dioscoride uocatam, referri posse: folia enim habet rutæ maiora atque longiora. Consentiunt uires, quas habere eam dicit Dioscorides: feras & scorpionum ictus non abhorret: & Cappadocũ nomen, à uirium multitudine chiliodynamin uocantium. Scio tamen non omnia quadrare, sed scio etiam hoc illi esse commune cum multis, quas tamen habemus pro compertis. Habes quid de duabus his rebus suspicer, potius quàm sciam. Tuum erit mihi quoq; significare quid de eisdem putes.

Demum petis modum diuersum ab eo qui passim in usu est, ad succum aqueum ex herbis eliciendum. Ego cum iandudum considerassem patrum nostrorum hac in re, sicuti & in multis hallucinationẽ, putantium eandem uim adesse aquis illis, sic per ignem ab herbis extractis, quæ toti herbæ: cum tamen neq; idem odor, neque idem sapor, in aqua qui in herba erat, seruaretur, sed plerunq; contrarius. Aquam enim ab absinthio dulcem, à menta & ocymo mali potius quàm boni odoris exire uidebam: quod certam mihi fidem faciebat, quod nõ eisdem uiribus aqua sola, quibus tota herba polleret: cœpi anxie cogitare, consultis etiam his qui ab huiuscemodi fusionibus chymici uulgò dicuntur, quonam ingenio ualeret idem odor & sapor in aquis hisce custodiri, qui in tota planta reperiretur. Longum autem esset scribere modos omnes, quos ad hæc consequenda attentauerim. Sed unum tantum attingam, qui melior mihi simul uisus est & facilior. Is autem est, ut in duplici uase, eo modo quo Galenus iussit omnia unguenta confici, hæc fiat operatio, ita tamen ut eius uasculi fundum in quo herba cõtinetur, aquam in maiore bullientem non attingat, sed solo uaporifero humore ab ea eleuato incalescat: à calore enim illo miti, ex totius herbæ substantia, uapores exhalant, qui in aquam uertuntur, omniũ herbæ partium uires adseruantem, quæ ex odore & sapore aperte cognoscuntur.

Succi aquei ex herbis eliciendi modus excellens.

Habes igitur, mi Nicolaë, seram quidem, nec qualem tuæ dubitationes exigerent, sed ingenuam responsionem, quam ita accipias uelim, ut ab eo qui te diligit sine aliquo fuco, proficiscentem. Vale.

Ex Ferraria, III. Calend. Octobres, M. D. XXXII.

EPIST. I. Io. Manard. Ioanni Iacobo Sauio S. P. D.

Declarantur quædam Hippocratis dicta.

QVOD mea qualiſcunque eſt doctrina familiariſſime uteris, facis quidem rem mihi admodum gratam: ex hoc enim facile cognoſco quantũ me diligas. Quod uero difficillima loca, & tot uerborum inuolucris adeò impedita, ut Sybillæ folijs obſcuriora meritò dici poſſint, à me aperiri petis, uideris maius aliquod de me cogitare, quàm quod puſillæ meæ uires poſſint ſuſtinere. Addit tamen amor audaciam, & quod per meipſum non auderem, facit ut aggredi tentem, boni æquiq; te conſulturum confidens, quicquid non mea ſponte, ſed tibi morem geſturus, in rebus tam arduis ſcripſero.

Quæris quidnam ſibi uoluerit Hippocrates in libro de alimento, in uerbis quorum initium eſt: Quorum omnium naturæ doctrina ſcientia'ue non capiuntur. Sanguis proprius & alienus utilis. Sanguis proprius & alienus non utilis. & quæ ſequuntur. Vnum autem antequam expoſitionem illorum uerborum aggrediar, aduertendũ eſt: uerba illa, ſiue Theſſali, ſiue Herophili fuerint, (non eſſe enim magni Hippocratis multi putant, quum tamẽ eum libellum quaſi Hippocraticum Galenus in Aphoriſmo, & in libro de optima ſecta citet) non rectè, atq; ex fide eſſe à Caluo translata. Ego enim in rebus tam ſerijs transferendis Horatij præceptum minime ſeruandum puto, admonentis, ne uerbum uerbo reddatur, fidi interpretis uitio: quum uideam eos qui ab autorum uerbis recedunt, à ſenſu quoq; plerunq; recedere, & dum elegantiæ ſtudent, à ueritate deuiare. Neq;, ut Galenus ſæpe monet, orationis elegantiam quærendam in medicina uel alia ſcientia puto, ſed ut ea quæ ſcribimus aperta & clara ſint. Quod non aduertentes ferè omnes, quotquot noſtra ætate libros in latinam linguam transferunt, ita à ſenſu autorum plerunque recedunt, ut omnia potius dicant, quàm quæ ipſe autor. Quod præ cæteris Caluus peccauit, alioqui medicinæ, ut cum eius honore dixerim, penitus ignarus. Sic igitur legendum erat: Naturæ omniũ doceri non poſſunt. Sanguis alienus utilis, ſanguis proprius utilis: ſanguis alienus nocuus, ſanguis proprius nocuus: humores proprij nocui, humores alieni nocui: humores alieni conferentes, humores proprij conferentes. Conſonans diſſonans, diſſonans conſonans. Lac alienum gratioſum, lac proprium nocuum, lac propriũ utile. Omnia hæc ab autore ſcripta uidentur, ut id declararet quod ab initio propoſuerat, naturas uidelicet hominũ doceri non poſſe: cuius rei argumentum efficaciſſimum eſt, quod nonnulli ſimilibus, nonnulli alienis iuuantur. Quibus enim ſanguis proprius malus ualde eſt, his alienus, ille ſcilicet qui contraria qualitate ei qua proprius afficitur, utilis eſt: ut, cui ſanguis ſupra modum eſt calidus, illi is qui tantum frigore à mediocritate receſſit, quantum proprius calore, utilis & proficuus erit. Quibus uero ſanguis uel non magnopere, uel nequaquam à modo recedit, his ſanguis proprius utilis. Quare & eſcæ quæ talem gignunt, ſunt utiles: & hæ quæ contrarium aptæ ſunt gignere, ſunt inutiles. Quod ipſe per hæc uerba inſinuauit, Sanguis alienus nocuus. At qui ſanguine male affecto ſunt, his ſanguis proprius, atque quæ eum gignunt eſcæ, ſunt nocuæ.

Idem de alijs humoribus à ſanguine intelligendum. In his quippe corporibus in quibus pituita præter modum redundat, illæ eſcæ nocuæ, quæ pituitam aptæ ſunt gignere. Quibus uero modicè habet, cibi congruunt qui eam gignunt. Et ad hunc modum reliqua intelligenda: atque id etiam quod quaſi ex his omnibus concludit,

consonans scilicet tum esse dissonans, cum concinit male: tum uero dissonans consonare, cum contrariam aufert dissonantiam; dissonans quippe malo, concinit bono. Idem demum ostendit in lactentibus infantibus, quibus tum lac alienum proficuum, cum & maternum male affectum, ipsos quoque male afficit. Quod quidem maternum proprium uocat, & esse ait quandoque nocuum. Sicuti dum bene affectum ipsos quoque bene afficit, proficuum est: & econtrario alienum, tunc est nocuum. Tollitur autem quæcunque in his uerbis apparet repugnantia, ex his quæ ipsemet prope finem addit, quare scilicet omnia & bona & mala ad aliquid dicũtur.

Petis præterea aliorum uerborum, quæ in eodem libello postea in hunc modum leguntur, declarationem: Pueri cibum putrefaciunt: adolescẽtes nihil mutant: senes penitus mutant. Quibus uerbis licet menda etiam subsit, ea tamen ex græco codice utcunque castigata, remanent adhuc densa obscuritate obducta. Ita enim ego nunc uerterim: Cibus iuuenibus parum maceratus, senibus ad finem maceratus, his qui in consistendi uigore sunt omni maceratione carens. In quibus uerbis, ut Galenus quoque putat in libro de optima secta, uoluit autor cibi qualitatem docere. Ait ergo, pueris cibum deberi bene maceratum, qui facile concoqui & mutari possit, humidum uidelicet: quoniam (ut inferius in eodem cõmentario scribit) humida esca facilius mutabilis est quàm sicca. Senibus summè maceratum & concoqui aptissimum, quia ob caloris imbecillitatem, impotentes sunt ad difficilem concoctu immutandum. His uero qui in consistendi uigore sunt, eum qui omni prius maceratione careat, solidiorem scilicet: nam humidiora his concoctu facilia cibaria, ob caloris immensitatem & acumen facile corrũpuntur, solidiora uero bene mutãtur.

Rursus ambigis circa alia uerba quæ in hunc modum legis: Alij ad discretionem quadraginta, ad transmutationes octoginta, ad excisionem quadraginta & ducenti, non est & est. Quæ certe uerba non difficile est intelligere, intellectis his quæ paulò ante scripsit, ubi ait, Quinque & triginta soles, & reliq. Quatuor enim opiniones recitat de tempore, quo fœtus in utero completur: quas ubi recitauit, addit, est & non: uolens uidelicet ostendere, dies formationis, motus & partus, non esse certos & præscriptos, sed uarietatem tantam recipere, ut quæuis opinionum quandoque uera esse possit: cui sententiæ non solum philosophi & medici, sed iureconsulti quoque subscribunt. Habes, mi Sauie, si non qualem optabas, qualem potuit Manardus tuus senex, uerborum senis declarationem: quam ita uelim à te recipi, ut ab homine qui te magnopere diligit, proficiscẽtem.

Vale.

Ex Ferraria, pridie Calend. Iulias, M. D. XXXIII.

EPIST. II. Ioan. Manard. Petro Carnicer S. P. D.

Curatio deminutæ & ferè ablatæ uisionis.

NOster utriusq; genius eodem fermè tempore utrunq; ad scribendum excitauit: eadem enim septimana ego ad te, & tu ad me literas dedimus: atq; utriq; idem scopus, nempe ut sciret uterq; quid alter ageret: pariterq; amici saluti consuleremus, ego quidem animi, tu partis corporis, quæ inter reliquas menti magis est similis, hoc est oculorum imbecillitati. A qua re ut prius ordiar, satis uereor, si (ut ais) penuria & tenuitate spirituum fit, ut amicus tuus male uideat, ne ue (ut Pauli Aeginetæ uerbo utar) ἀνίατος sit hæc affectio. Quod enim exigui & tenues spiritus uisuales ad oculos ferãtur, uel uitio cerebri fit, multos gignere & sanè crassos non ualentis: uel uisualium neruorum obstructione aut adstrictione, crassiusculos ferri non permittente. Vtrum autem horum sit, si non impossibilis, certe difficilis ualde est curatio. Antiqua enim, atque ex ipsa antiquitate ueluti habitualis facta cerebri imbecillitas, uix amoueri potest. Obstructio uero, & fortè ex ictu facta obstipatio neruorum, atq; eorum præcipue qui in uentribus cerebri latitant, Aesculapium curatorem uidetur desiderare. Debilia nanque præsidia in penitas adeò partes non adigentur: & fortia alias oculi partes, alioqui diuturnitate temporis & defectu spirituum ueluti obsoletas, offendent. Relinquendus ergo præclarus hic uir, & summa tibi, ut scribis, necessitudine coniunctus, sine ullo penitus præsidio? non certe. Satius enim est aliquod experiri, quàm nullum: & naufrago amico uel tabellam porrigere, si manum non ualemus. Verum cum duas causas posse hanc spirituum & carentiam & tenuitatem facere dixerimus, cerebri uidelicet imbecillitatem, & neruorum adstrictionem: discutiendum antequam ad auxilia ueniamus, quænam earum in hac noxa præualeat. Mihi autem proculdubio uidetur culpa in secundam potius quàm in primam referenda. Si enim uitio cerebri hoc contingeret, non uideo quo pacto & alij quoq; sensus, & ipsa motrix potestas, imò & principes pariter facultates hanc labem effugerent, quum omnes hæ facultates ad sua peragenda munia spirituum copiam requirant. Quare cum de solis oculis, & non de alijs uel sensorijs uel particulis præstans hic uir queratur, hæc spirituum carentia in neruos potius quàm in cerebrum uidetur referenda. Conandum igitur præcipue, ut uisuales nerui ad portandos spiritus reddantur idonei, ita tamen ut nec cerebrum ipsum, ueluti omnium sensuum principium, penitus deseratur.

Spiritus uisualis tenuis & imbecillis duæ causæ

Vt igitur uniuersum corpus bene fuerit expurgatũ, atq; post hoc cerebrum per nares probè emundatum, factaq; ad ignobiliora loca & reuulsione & deriuatione, quemadmodum aliàs me scripsisse memini: conandum erit, si qua materia neruos obstruit, discutiatur: demumq; & cerebrum & nerui & omnes oculi partes quantum fieri potest, & roborentur, & detergantur, & limpidi reddantur. Quibus uero præsidijs hæc molienda, morosus fuerim, ne dicam temerarius, si uos docere tentem, illudq; in me meritò dicetur, Noctuas Athenas. Tantummodo igitur aliqua signabo, quæ ad id quod præcipue à me petis conducere uidebuntur, hoc est, ad uisuales spiritus in oculis multiplicandos: nam eos reddere crassiores, nec tutum uidetur, nec necessariũ: nam uia patente, spiritus (qui ea obstructa transire nequeãt) & maiore copia, & crassiores ad oculum peruenient.

Visuales spiritus in oculis multiplicantia.

Præbibat igitur uinum flauũ & limpidum, in quo hysopus & ruta decocta sint, eiusdemq; bullientis fumum apertis oculis ieiunus excipiat.

Oua recentia, superiecto hoc puluere, assidue sorbeat: Nucis myristicæ, quæ & moschata dicitur, partem unam, gariophyllorum p. semis, satureiæ par. 2. Acetum scilliticũ in ore teneatur. Sanguis palumbi recens, collyrij modo instilletur.

Et si

Et ſi aliquo potẽtiore collyrio utendum erit, prius oculus aquoſo melicrato abluendus. Aquoſum dico, in quo tam exigua portio mellis ſit, ut exilis & uix perceptibilis guſtui ſit eius dulcedo. Præſtat autem ut non per ſpongiam ablutio fiat, ſed per ampullam uitream, arctiſſimũ habentem roſtri oſculum, ſenſim inſtilletur. *Melicratum aquoſum.* Inter omnia uero collyria hoc in caſu noſtro magis uidetur eligẽdum: Pompholygos partes ſex, opobalſami partem unam, mellis partes duas, uini Cretenſis uel alterius potentis antiqui & albi quantum ſatis ſit. Hoc autem pacto conficito: Pompholygi tenuiſſime cõtritæ opobalſamum primo adijce, dehinc mel, poſtremo uinum. Vbi cuncta miſcueris, perpetuo triduo hanc miſcellam accurate conterito: exacto triduo in uitreum uaſculum conijcito: ubi uti uolueris, uaſculum exagitando omnia bene confundito, ſicq; utitor. At ſi forte uerum opobalſamum inuenire nequiueris, eius uice oleum antiquiſſimum apponito, in quo balſami lignum bene fuerit incoctum. Et hæc quidem ſunt quæ mihi ſeſe obtulerunt, pro uiſu amici tui reparando: quæ ita faxit Deus optimus maximus eſſe proficua, ſicuti ſummo cum deſiderio à me ſunt quæſita & ſcripta.

De me autem ſic habeto. Satis belle pro ætate & ualeo, & per totam hyemem ita ualui, ut ſcholas & adire ualuerim, & Galeni ſenſa in libro de febrium differentijs, auditoribus aperire: & præterea nonnullas etiam epiſtolas, duasq; præcipuas, quæ eſſe uſui iuuenibus poſſint, uel ad excitanda eorum ingenia: quarũ una materiam iterum retractat de uenæ ſectione in pleuritide: altera, uacuandam per purgatoria medicamenta materiam antequam ſit concocta, etiam ſi non turgeat, oſtendit.

Addam & aliud: quoniam de expoſitione mea in prooemium artis medicinalis à me ædita mentionem habes, eſſe apud me ſimilem expoſitionẽ in totum librum primum, & partem ſecundi: quam ſi librarius quiſpiam Phaëllo, qui primum meas excudit epiſtolas, fidelior, uelit formis excudere, ad te propediem mittam. Gratum mihi erit intelligere, quod & alia ſcripſi epiſtola, an Bononiæ manſurus ſis: forte enim de ueniendo iſtuc, cogitarem. De Melguizo quod ſcribis, antea mihi ab eo fuerat ſignificatum. Vale, &, quod facis, me ama.

Ex Ferraria, VIII. Calend. Febr. M. D. XXXII.

EPIST. III. pro Reuerendiſsimo & ſummo honore digniſsimo Cardinali Campegio, ex articularibus doloribus uix ambulare potente.

REuerẽdiſſimus hic dominus ob diuturnos mentis & corporis labores, longaq; & incommoda itinera, quæ pro pace Chriſtianæ religioni reſtituenda multos annos pertulit, podagra primum, dehinc nephritide uexatus, nec propter hoſce morbos ingraueſcentem'ue ætatem, eoſdem & maiores etiam labores detrectans, crurum tandem & pedum uſum ita perdidit, ut non ambulare modo, ſed nec ſtare ualeat, oedematode quodam tumore crus utrunque, ſed potiſſime dextrum aggrauante, articuliſq; ipſis ueluti relaxatis. Cuius noxæ nec manus ipſæ ſunt penitus immunes: altera enim non bene flecti poteſt, nullo tamen in ea apparẽte tumore. Et hæc quidem aſſidue. Per interualla uero quædam, materiã ſentit à capite per ſpinalem præcipue medullam ad inferiora membra deſcendentem, & in omnibus ferè articulis dolorem excitantem. Quandoq; præterea calculo affligitur. Huic, Deo Opt. Max. fauente, opem laturi, primo affectus & cauſas eorũ indagabimus: ſecũdo intẽtiones curatiuas ex his eliciemus: tertio, quibus inſtrumentis explendæ hæ ſint, docere pro uiribus noſtris conabimur. Primã rem aggrediẽtes, tribus ad præſens D. eius R. affligi affectibus intelligimus, crurum uidelicet tumore, uetita ambulatione, & alterius manus imbe

cilli motione. Totidemq; uereri à capite: in subiectas scilicet partes destillationem, articulorum dolorem, & calculi in renibus generationem. Primus, id est crurum tumor, morbus est iam factus, aucta uidelicet magnitudo, sub genere morbi malæ compositionis cōprehensus. Hunc facit cruda pituita, ob iecoris imbecillitatem supra modum aucta, & ad crura ceu ignobiliora mēbra transmissa, concurrente ipsorum crurum etiam imbecillitate, ob quam proprium alimentum in sui substantiam non ualent conuertere, & sibi unire. Ex his fit, ut pituitosa crassiorq; caro gignatur, & præter modum crura intumescant. Morbus ergo hic auctæ quātitatis à duobus malæ temperaturæ morbis fit, crurum uidelicet & iecoris, quæ proculdubio frigida & humida in utroque est. Augent autem sese & mutuò adiuuant hi crurum affectus: magnitudo siquidem à pituita facta malam temperaturam in crure facit: quæ econtrario causa est, ut nutrimentū crudum permanens, tumorem & molem cruris adaugeat.

Ex eiusdem quoque pituitæ tenuiore parte, neruos, coniunctiones & tendones madefaciente, secundus affectus, id est imbecillitas pedum, nascitur, musculis oblæsis, quibus ad standum & ambulandum uis utitur animalis.

Ad eandem etiam tenuiorem pituitam tertius affectus, manus scilicet oblæsio, referendus est, qua coniunctiones madidæ, non satis suo munere funguntur. Et hæc quidem de his affectibus dicta sunt qui ad præsens molestia afficiunt.

Inter eos uero qui nunc non adsunt, sed timor est ne superueniant, fluctio quidem ad id symptoma referenda est, quod excrementorum mutatio dicitur. Exit enim à cerebro, & in inferiora prorumpit res quæ exire non deberet: pituitosa uidelicet humiditas, quæ in uaria repente loca destillans, dolores, & in quibusdam etiam tumores facit: qui admixta quandoque bile, ex usu rerum calidarum uiniq; generosi potu genita, tandiu sunt acriores, donec bile discussa sola remaneat circa articulos pituita. Ex uno ergo symptomate, hoc est destillatione, & aliud symptoma, dolor scilicet sequitur & tumor, qui morbus compositus est, & quandoque continuitatis solutio. Ipsum uero primum symptoma, hoc est destillatio, morbum malæ temperaturæ frigidæ & humidæ cerebri sequitur. Sed & morbum instrumentalem, ex copia pituitæ uentres cerebri opplente, & cerebrum ipsum madefaciente, quæ, accedente potissimū extranea aliqua causa, ceu res grauis deorsum ruit. Ad tertium uero affectum formidatū, hoc est calculum generandum, ultra eandem materiam, hoc est pituitam, concurrit calor renum, cum eorum imbecillitate. Est autem calculus ipse morbus in numero, & ut sequens est, ad instrumentales pertinet. Hi igitur sunt affectus præter naturam, quibus uel affligitur uel affligi solet hic Reuerendissimus Dominus: quorum curatiuæ præseruatiuæq; intentiones ex ordine inuestigandæ sunt.

A primo ergo & ordine & dignitate inchoantes, hoc est crurum tumore, dicimus, primam intentionē esse, magnitudinis præternaturalis amotionem: quæ cum tolli non possit, pituitosa materia in ea remanente, hanc euacuare opus est. Euacuabitur per discutientia: tanta enim & tam crassa pituita, repelli nec debet nec potest.

At si eam discutere uoluerimus, uehementer calidis & siccis egebimus: quibus si corpore toto repleto utamur, plus certe attrahemus, quàm erit id quod uacuabitur. Demenda igitur in primis totius corporis, deinde crurum ipsorum plenitudo: atque his duobus curatio complebitur. Verum quia hic morbus, ut diximus, non in totum factus est, sed quotidie ob imbecillitatem tum iecoris tum crurum fit, propterea duæ aliæ insurgunt intentiones, iocinoris uidelicet & crurum roboratio: quæ fieri non potest, nisi prius frigida & humida temperatura ab utrisque remoueatur. Curandæ ergo hæ per contraria, calida uidelicet & sicca, & demū robur utrisque est addendum. Duæ igitur & ad præcauendum intentiones occurrent,

occurrent,alteratio uidelicet & roboratio: eruntq; in totum quatuor intentiones, hoc ordine exequendæ,ut primo totum corpus purgemus,ſecundo pituitā in cruribus contentam diſcutiamus,tertio malam temperaturam iecoris & crurum remoueamus,quarto ipſis robur addamus: quibus peractis,ſperandum ſecūdum ac tertium affectum uel in totum deſituros,uel magna ex parte minuendos. Si qua tamē in articulis ſupererit mala temperies,quæ fungi eos proprio officio non permittat, ea per cōtraria tollenda,medicaminibusq; quibuſdam peculiaribus neruoſa membra,quæ uoluntarij motus ſunt inſtrumenta,erunt roboranda. Et hæc quidem ſunt præſentium affectuum curatiuæ intentiones.

Eorum uero quorum formidamus aduentū,præcipuum,ut diximus,deſtillatio, tolli non poteſt,niſi morbi à quibus fit,amoueātur. Mala igitur tēperies cerebri frigida & humida per ſua cōtraria eſt auferēda:quæ cum auferri nō poſſit cauſa permanente,materia uidelicet pituitoſa,quæ non ſolum ſua qualitate cerebrū ut ſimilare membrū eſt,lædit,ſed & ſua ſubſtantia quatenus inſtrumentale,primum igitur erit pituita à capite euacuanda,ubi tamen antea fuerit à toto corpore educta. Euacuabitur à cerebro,tum per meatus à natura expurgationi excrementorū eius ordinatos,tum per ea quæ illam aliò uel retrahunt uel deriuant. Erunt ergo hi in curatione deſtillationis ſcopi,euacuatio primo totius corporis,ſecundo cerebri:& hæc quidem duplex,per propria uidelicet expurgatoria,& per retractionem & deriuationem. Vniuerſa uero hæc ad proprie dictam ſpectant curationem. Sed prouidendum præterea erit,ne denuò ſimilis pituita in cerebro coaceruetur: quare & bonæ concoctioni prouidendum,& cerebrum roborandum, ut & probè alimentū proprium in ſui ſubſtantiam conuertat,& aſcendentem ad eam materiam uel non recipiat,uel citò conſumat. Quæ ubi bene cauerimus,ſimul etiam articulorum dolores uel ſuſtollemus, uel ut leniores cōtingant,efficiemus. Fieri enim uel nequaquam, uel difficillime poteſt,ut aſſueti articulorum affectibus eos penitus effugiant:cum æque fieri non poſſit ut corpus,præcipue ſenile,abſque redundantia humorū diutius adſeruetur. Erunt igitur hi ubi acciderint,primo mitigandi, deinde curatione aliorum tumorum amouendi.

Supereſt calculus: qui quum ægritudo ſit in numero, facilem quidem dictu curationem habet,eius uidelicet amotionem: factu uero non adeò facilem. Quare cauendum potius ne gignatur,quàm ſinendum ut iam genitus expellatur. Cauetur eius generatio,ſi operam dederimus primo,ne eius gignatur materia: ſecundo,ut ſi qua genita fuerit,antè excernatur,quàm in calculum ſit conuerſa: in quem uerti non poteſt,niſi calor ipſam ueluti exaſſans renibus præſtò ſit. Cauenda igitur quæcunque calorem ipſum poſſunt augere: & ſi quis adeſt calor,per frigefacientia remouendus eſt. Et hæc de ſcopis intentionibus'ue dicta ſint.

Supereſt demum ut tertium quod ſpopondimus exequamur, quibus uidelicet auxilijs ſcopi à nobis inuenti explendi ſint,edocentes.

A primo igitur affectu inſtante orſi,hunc primū exequutioni mandandum ſcopum diximus eſſe,totius corporis euacuationem: hanc tali moderatione exequemur,ut uētriculo & iecori nullam noxam inferamus,ſed quantum fieri poteſt eorum potius uim augeamus: quod ſubſcripta facient catapotia:

Pulueris hieræ Galeni modo parati, rhei barbarici, agarici,ana partem unam, myrobalani chebulæ partem ſemis. Terantur,& in eupatorij (quam agrimonium uulgò uocant) ſucco, diem integram madeant,atque ubi exiccata modicè fuerint, cum uino Cretico componantur, & ex una quum opus fuerit huius commixtionis drachma,uel ſcrupulis quinque,catapotia formentur,quæ ieiuno una ante cœnam uel prandium hora tertio uel quarto quoque die deglutiantur. Quibus uero diebus catapotijs non utetur, potum ieiunus bibat,qui recipit: Eupatorij,

quod agrimonium dicitur, & Aiugæ (quam chamæpityn & Iuam) decoctam cum oxymelite. Sint autem decocti quatuor, oxymelitis unica uncia.

Pituitosam materiam in cruribus discutiẽtia.

Catapotijs per interualla, ut dictum est, toties acceptis, ut congrua per ea uideatur facta totius corporis expurgatio, secunda iam intentio prosequenda, quam esse diximus materiæ pituitosæ in cruribus contentæ discussionem. Hanc per gradus quosdam moliemur, ut scilicet à facilioribus inchoantes, ad potentiora sensim progrediamur. Primo itaq; à posca ex multa aqua & pauco aceto composita incipiemus, nouas spongias ea madentes cruribus arctè colligantes, initio ab imis partibus facto. Paulatim uero aceti & portionem & uim augebimus, non maiore tamen copia, quàm ut ipsam poscam possit quispiam citra offensam bibere. Decoques deinde in eadem posca anethum, primo quidem uiride, deinde siccum: & post hoc rutam, primo quoq; & ipsam uiridem, pòst siccam: atq; demũ alumen. Quod si cum his non penitus profecerimus, ad lixiuiam quoq; ueniendum, à leuioribus & hic initium capientes: uaria enim eius uis, pro cinerum & modo & uiribus. Ex pluribus quippe cineribus potentioribusq;, quales ficulnei, & pluribus etiam iteratis excolationibus, potentius, ex cõtrarijs debilius redditur. Quod si fortissimum desiderauerimus, calcis quoq; portiuncula addi poterit. Portiuncula dico, quoniam si nota digna calx adderetur, urendi uim nancisceretur. Quibus auxilijs nisi malum cesserit, ad lutum ueniendum, cui uel natura uel arte alumen, sulphur & nitrum admixta sint. Post cuius adhæsum crura aqua uel naturaliter uel per artem salsa abluantur.

Iecur roborantia.

Dum uero hæc explebitur intentio, non obfuerit tertiam aggredi, iecur uidelicet & per epota & per extrorsum admota roborantes. Inter ea quæ bibuntur excellit eupatorium, de quo superius quoq; mẽtio habita: asarum, agallochon (quod xyloaloẽn, seu, quod idem est, lignum aloë uocant) amygdala amara, cinamomum, pistacia, zingiber, & citri cortices conditi, iecur lupi siccum & in tenuissimum puluerem redactum, cum uino dulci propinatum. Inter ea quæ extrorsum sunt admouenda, laudo ut præcordia foueantur uino nobili, in quo absinthium, menta, schœnianthos, pari mensura bullierint, adiectis rosis ad reliquorum omnium pondus. Sequatur autem trinum quinum'ue fotum, sequens inunctio: Ceræ, ammoniaci thymiamatos, hoc est, ammoniaci opi, nõ eius fumi, ut quidam alioqui magni nominis medicus putat, ana partes 4. mannæ thuris, id est, tenuioris eius puluisculi, resinæ terminthinæ, ex terebintho uidelicet, non ex larice (ut hactenus putatũ est) collectæ, ana partes 3. Misce cum irino, atque ubi super linteolum extenderis, agallocho suffumigatum hypochondrijs admoueto.

Roborato iecore, crura quoq; ipsa erunt roboranda, atq; cum his etiam articuli, ut simul etiam aliud symptoma, standi uidelicet & ambulandi impotẽtia, qui est inter præsentes tertius, tollatur: nam his quæ superius scripsimus peractis, acta ferè erunt quæcunq; hanc roborationem debent anteire. Incipiemus autem hic pariter à leuioribus, ut sic per quosdam gradus ad fortiora conscendamus. Ex leuioribus ad hanc rem conducentibus præcipua sunt quæcunq; cum modico calore & siccitate modicam etiam uim habent adstringendi: potentiora, quæ in his magis excellunt. Leuiora: Stœchas, absinthium, althea, saluia, lens, melilotũ uerum in Campania inuentum, non uulgare hoc. Mediocria: Anethum uiride, fœnogræcum, artemisia, nux cypressi, elenium, melissophyllon, id est melissa, uel apiaria, chamæpitys, arction, id est personatia, uulgò sparpanatium. Fortiora: Origanum, calamintha, amaracus, sabina, urtica, laurus, ruta, & præcipue syluestris. Ex his fient balnea, fomenta, cataplasmata, & oleo coctis, addita resina, acopa. Inter quæ summè mihi placet id quod ex semine abietis in hunc modum conficitur: Olei antiqui ℔. 1. uini Cretensis ℥. 3. fructuum abietis ℥. 2. resinæ abiegnæ, quæ oleum uulgò dicitur, terebinthinæ ana ℥. s. ceræ ℥. 1. ammoniaci ʒ. 3. piperis albi ʒ. 2. euphorbij ʒ. 1.

Bulliant

Bulliant fructus cum uino & oleo in duplici uase donec uinum consumptũ sit: expressisq; & abiectis fructibus, quæ liquari possunt, liquata oleo addantur, & quæ conteri, contrita. At si per hæc ambulatio redintegrata non fuerit, erit & aliud certe efficacissimum experiendum, quod recipit: Nucis myristicæ quam moschatam uocant, ℥. 2. thuris, terminthinæ ana ℥. 3. chamæpityos, centaurij, florum luperici, ana manip. 1. Madescant omnia horas uigintiquatuor in tanto uino Cretensi uel alio generosiore, quãto bene tegantur: assidueq; misceantur: deinde in uase uitreo, igni primo leniori, dehinc fortiori, consueto chymicis more admoueantur. Tres enim diuersi liquores manabunt, sicut colore, ita & uiribus differẽtes: ex quibus seorsum collectis artus illinentur, inchoando & hic ab eo qui primus exierit, ceu minus potente. Tertius quippe qui olei substantiam habebit, preciosissimus & ualentissimus adeò erit, ut uel exigua eius gutta primo admixta, eum longe præstantiorẽ reddat. Medius, medijs pariter uiribus constabit. Hos ego liquores in discutiendis pituitosæ materiæ reliquijs, artubusq; roborandis, supra omnem medicatã aquam, & lutum ex earum fontibus acceptum efficaciores iudico. Verum quia difficile est inueteratas opiniones & ab omnibus receptas è mentibus hominum extrudere, si luto uel balneo naturalibus utendum est, inter luta Aquense, inter balnea Porretanum prælegerim. Conducibilius tamen putauerim, si sulphur, alumen, sal, nitrũ, ferrum, & id genus alia, uaria proportione, pro medici cõiectura, quæ experimento quotidiano probaretur, cõmuni aquæ uel pinguis terræ luto misceantur. Vsum tamen luti quodcunq; sit, optarem alium ab eo qui consuetus est: uellem enim ut sex minimum horas particulis hæreret, ita ad solem porrectis, ut reliquum corpus in umbra esset, tandiu uidelicet donec planè aresceret, & tum demum aqua uel modo quo diximus parata, uel naturali ablueretur.

Et hactenus de his affectibus dictum sit, qui ad præsens affligunt. Inter eos uero quos formidamus, destillationi quidem obuiandum primo diximus per totius corporis euacuationem. Hanc igitur procurandam putamus per medicamenta quæ non uehementer corpus exagitent, & præterea uim aliquam habeant roborandi, & ante id tempus (si statum & determinatum est) quo solet aduentare: sin incertũ, quoties per aliqua indicia eum de proximo futurum timemus. Inter omnia autem purgatoria id maxime mihi uidetur idoneũ, quod ex manna, rheo, & rosaceo syrupo constat, ut sint mannæ & rosacei syrupi unciæ singulæ, rhei drachma. Eum autẽ syrup. accipi uelim, in quo conficiendo quinquies rosæ recẽtes fuerint permutatæ.

Toto corpore euacuato, secundum scopum, hoc est capitis particularem euacuationem, ieiuno per nares commodè faciemus, inspirata per cannulam utrinque patentem, uel per scriptorium calamum pẽnam ue, huius pulueris exigua portione: Nucis moschatæ ʒ. 1. piperis albi ℈. 2. ellebori albi ℈. 1. ambræ grana 4. moschi grana 2. Quæ insufflatio si fortè molesta fuerit, poterit idem puluis cum succo sampsuci misceri, & per pennam succo madidam intrò adigi.

Retractio uero, quam etiam ad hunc scopum diximus pertinere, per cucurbitulas non incommode fiet, inter scapulas admotas, præcisa uel non præcisa cute, iuxta sanguinis maiorem minorem'ue abundantiam: quæ tanta esse posset, ut etiam per hirudines uenis ani applicitas, euacuationem simul & retractionem congrue posse fieri demonstraret: quæ certe euacuatio, & calculo & podagræ cauendæ esset ualde accõmoda. Retrahunt quidem hæc, sed non assidua est eorum operatio: quare aliquo ingenio ut perpetua sit hæc procurandum, sicuti continua & perseuerans est destillationis suspicio. Id fiet si aliquo loco ulcus excitetur, per quod sanies manans materiam à capite continuò detrahat. Locus idoneus esset inter cubitũ & humeros, nisi chiragræ adesset suspicio: quare eligendus uidetur locus qui spinam humerosq; interiacet. Nec ab re fuerit, singulum ex utraque parte, dextra uidelicet &

ſiniſtra, ulcus excitare. Et his quidem materia quæ deſtillare poterat, à capite aliquo pacto auferetur. Sed præter hæc (ut diximus) danda etiam opera erit ne noua iterum aggregetur: quod præter congruam uictus rationem (quæ ut cuiuis facile innoteſcit, ita difficillime ſeruatur) fiet capitis corroboratione: ad quam ſummè faciet ſi caput abraſum, lixiuio ex alto ſupra futuræ præſertim loca cadente crebrò perfundatur. Sit autem lixiuium ex pluuiali aqua, in qua multoties candens ferrum extinctum ſit, præparatum: quæ aqua per ſacculum excoletur pyramidali forma conſutum, præter modicos uitium cineres, aſaro, ſaluia, chamæmelo & ladano ſemiplenum. Poſt quam perfuſionem uertex ex oleo inungatur, ex nuce moſchata, macere, & lauri baccis confecto, omnibus prius in aqua roſacea moſchata bene maceratis. Demumq; tegatur panno ſerico, grano tinctorio bis tincto, & gallia bene moſchata ſuffumigato. Et his quidem, accedente (ut dixi) congruo uictu, cauebitur deſtillatio, atq; ut ſequens eſt, articulares dolores, qui magna ex parte ex ea contingunt, non adeò affligent: non uſquequaq; tamen prohibebuntur, ſiquidem non tantum ex deſtillatione à capite cōtingunt, ſed & ab humorum ſuperfluitatibus in toto corpore redundantibus. Quærendum ergo & aliud præſidium, per quod & reliquiæ, ſi quæ ſupererunt, penitus abſumantur, & de reliquo affectus & præſentes & formidati extrudantur. Inter præcipua uero auxilia lignum quod nō multos ante annos Hiſpani ex India (ut aiunt) apportarunt, plurimorum iudicio excellentiſſimum reputatur. Et propterea quæſitum à nobis eſt, an eius decocti potum putemus huic Reuerendiſs. domino cōuenire. Cui quæſito ingenue reſpondentes, dicimus, nos in nullo, qui morbo uerè articulari laboraret, eo unquam uſos: ſed in doloribus tantum qui membranam potius eam tegentes, quæ oſſa complectitur aut muſculos, quàm articulos ipſos affligunt. Necnon in ulceribus quæ quandoq; hoſce dolores comitantur: eiusq; uſum inueniſſe præcipuum. Scio tamen aliquos eo in ueris podagricis chiragricisq; dolorib. uſos, qui uel peius poſthac, uel non melius ſe habuerunt. Quare ſi ſua Celſitudo mihi crediderit, tantam tamq; diuturnam inediam (ut alia mittam tædia) quantam hi ſuſtinere coguntur, qui leges hac in re Ibericas ſequūtur, effugiet. Sed ſi hoc auxilium omnino uoluerit experiri, erit contenta quotidie mane bibere uncias octo aquæ, in qua binæ unciæ ramentorum ultimi ligni tandiu bullierint, donec tantundem aquæ conſumptum ſit: ut ſcilicet fuerint ab initio ℥. 16. quibus etiam ℥. una mellis roſacei, quo potus ipſe & minus abominabilis ſit, & nec minus utilis, addi poteſt. Ego tamen huic ligno in his caſibus ea medicamēta prætulerim, quæ ab hac ipſa ui podagrica ab antiquis ſunt dicta: inter quæ D. S. Reuerendiſſimæ maxime accommodatum putauerim ad Proclum relatum, quod Phu unam, agarici duas, meu tres, ſeminis petroſelini Macedonici, quod Alexandrinū corrupte, ni fallor, ab oluſatio uocant, quatuor, hyperici quinque, gentianæ ſex, ariſtolochiæ ſeptem, centaurij octo, chamædrios nouem partes recipit, & mellis quantum ſat ſit ad eclegma cōcinnandum. Huius quoque die ieiunus accipiet drachmam, initio ab autumnali æquinoctio facto: nec deſiſtendum, donec quinquageſies acceptum ſit. Victus autem ratio non adeò tenuis erit neceſſaria, ſicuti his qui ligno Indico utūtur: nec plena tamen, ut ſanorū, ſed media quodammodo inter utranq;. Veſci enim parcè poterit carnibus bonarū auium, ouis ſorbilibus, petrinis piſcibus, lactucis elixis: atque in ſecunda menſa piſtacijs & auellanis, uel ut ſunt, uel ſaccharo opertis. Vinumq; bibere tenue, limpidum, modicè dilutum: exercitijq; gratia quotidie ambulare, uel uehi, nō in cubili marceſcere. His diligenter cuſtoditis, cauebitur etiam calculus. Ad cuius tamen ampliorē cautelam non ab re fuerit, renes per cerotum roſaceum, adiecto etiam ſi opus uidebitur, ſolani ſucco, refrigerare. Hæc ſunt quæ pro ſalute Reuerendiſs. huius Domini, noſtri huius infelicis ſeculi ſplendore & gloria, mihi enixiſſime laboranti occurrerunt:

quibus Deum Opt. Max. ita uelim aſpirare, ut perpetuam inde conſequatur ſanitatem, labantemq́ iamiam CHRISTI eccleſiam ſuſtinere.

Ex Ferraria, IIII. Calend. Iulias, M. D. XXXIII.

EPIST. IIII. de ligni Indici decocto, pro Reuerendiſs. Cardinali Campegio.

Lignum Indicum ſicco pede tranſiueram, quod putabam eius potum Reuerendiſs. D. iam ſeni, & uarijs magnisq́ negocijs impedito, non multo uſui futurū, præcipue quia tenuiorem uictum expoſcere uidebatur, quàm ſua Reuerendiſs. D. uel ferre poſſet, uel uellet. Verum quum intelligam & uires ei maiores quàm putabam adeſſe, & maximam in eo fiduciam, dicam breuiter quid de his ſentiam quæ per excellentiſſimum quendam medicum ſcripta de eo ligno ſunt.

In primis, ego quoque Sanctum illud uocatum magis quàm primū efficax eſſe puto, & propterea conſueui prius per dies circiter decē, primo illo ceu faciliore uti, ut natura aſſuefacta, ſecundum, quod potentius eſt, melius ferat. Soleo autem octo aquæ partibus unam ligni addere, contentus quod tantum bulliat, ut media pars aquæ ſit conſumpta.

In ſecunda quoq́ illa aqua, quæ potus loco in prandio & cœna bibitur, non omnino cum eo ſentio. Magis enim mihi placet ut ex nouo & crudo ligno conficiatur, quàm ex eo qui primæ decoctioni ſeruiuit: ita tamen ut quarta ſolum pars in coctione decreſcat, tres ſuperſint. Nec mihi diſplicet, ſi ad reddendum potum magis placidum, portio aliqua mellis roſacei ad guſtum domini adijciatur.

Vellem etiam ut decocti quod mane ſyrupi loco bibitur, maior eſſet modus, hoc eſt, ſex minimum unciarum.

Laudo præterea & modū & uſum ſpumæ ſupra dolentia loca. Efficacius tamen eſſe puto oleum ex eodem ligno (modo quem chymiſtæ per deſcenſorium uocāt) deſtillatum, inunctis uidelicet ex eo locis dolentibus & tumidis.

Soleo etiam ex ramentis ligni crudi, in nobiliq́ aliquo uino decoctis, addito antiquo oleo, linimentum parare, quod dolentibus locis utiliter illinitur. Ante uero quàm tempus commodum uſui ligni ueniat, quod ego poſt æquinoctium nouiluniumq́ proximū, maxime cōgruum puto, purgatio totius corporis facienda. Quibus uero medicamentis, arbitrio præſentium medicorū permitto, qui uiſis his quæ ab alijs excellentioribus medicis, & à me ſcripta ſunt, ea eligēt quæ magis iudicauerint idonea. Nam ut uerum ingenue fatear, multiplices illæ ſiue ſyruporum ſiue pilularum commixtiones à me non probantur.

Rationem uictus pariter arbitrio eorūdem præſentium medicorum permittendum puto, ita tamen ut eorum ſententiā probem, qui tenuius primo reficiunt, dehinc paulatim augent, donec ad uictum ſanorū uentum ſit. Vnum tamen addiderim, quod quo parcior erit uictus, modo eum uires ferant, erit utilior. Quare laudarem ut prima ſaltem ſeptimana ſolo pane, & uel amygdalis, (neq́ enim has renuo) uel piſtacijs, uel pini nucleis etiā ſaccharo opertis, uel paſſulis eſſet cōtentus. Quem uictum ſi bene & ſuo & medicorum iudicio toleraret, laudarem ut ad tertiam uſq́ ſeptimanam ſeruaret: qua completa, iam auiculas guſtare poſſet: quem lautiorem uictum citius inchoabit, ſi uires tenuem illum non poſſe commode ferre uideātur. Quam tamen uictus permutationē uelim non repente fieri, ſed per gradus quoſdam, ita ut primo uel parui ualde pulli uel auiculæ, & exigua quantitate exhiberentur, ſicq́ fieret ad phaſianos uſque paulatim acceſſus.

An uero durante hoc potu, uenter, ſi ſponte non ierit, ſit aliquo medicamēto iu=

uandus, dicam quid conſueuerim, & quid agendum putem. Si penitus uenter retinetur, uel ſingulo uel tertio quoque die decoctum eiuſdem ligni per clyſterem infundo, adiecto melle roſaceo, & aliquo oleo quod uideatur cōgruere. Sed & præterea ſingula quoque ſeptimana ſemel potioni quam in aurora bibunt, uel mannā uel ſyrupum roſaceū ſolum uel caſiam adijcio, uel polypodium, uel ſenam, quibus fiat qualiſcunque euacuatio humorum: non tanta tamen ut ſudorem poſſit auferre, ſed potius euacuatis craſſioribus quibuſdam humoribus, tenuiores partes melius per ſudorem, urinam, ac ſenſu non perceptam difflationem, ualeant euacuari.

In potu quoq; ueſperi ſumendo (quem minorem eſſe uolo quàm matutinum) non tantum ad ſequuturam cœnam reſpiciendum puto, quantum ad prandium quod præceſſit. Sed hoc potiſſimum in utroq; conſiderandum, ut bona cibi concoctio facta iam ſit, & ut quantum fieri poteſt uacuo uētriculo potio accipiatur. Quare ſi in aurora non uideatur cōpleta cœnæ cōcoctio, tandiu differatur potus, quandiu perfecta concoctio uideatur. Quod & in ueſpertino potu ſeruandum duco, ut ſcilicet non antea ſumatur quàm prandium ſit plenè concoctum. Mora uero inter potum & cibum tanta mihi ſufficere uidetur, ut faſtidium deſierit, quod ex potu fortè fuerit excitatum. Satis autem mihi uidebitur ſi dimidia pars ueſperi detur eius quod mane bibitum eſt, quatuor uidelicet unciarum. Quo uero tēpore tenuiore illo uictu utetur, rarò ex lecto, nunquam è cubiculo exeat. Sitq; cubiculum lucidum, bene à uento tutum. Aſt ubi cœperit locupletius refici, completo & abſterſo ſudore, è thalamo ſereno aëre & tranquillo exire poterit, & per domū uehi: & poſt quartam ſeptimanā ad amœna loca ſolatij gratia extra domum uel lectica uel curru deferri.

Hæc circa ligni uſum mihi notatu digna uiſa ſunt: quæ tamen non ideo ſcripſi, quod ſententiam priorem mutauerim, ſed ut morem gererem Domino Reuerendiſſimo, quem intelligo magnam incolumitatis ſuæ ſpem in hoc ligno collocaſſe: quæ ſpecies non parum uidetur ad ſalutem conferre. Deus autem Opt. Max. tantum huic præſidio & reliquis aſpiret, ut optata inde ſequatur ſanitas, uniuerſæ Chriſtanæ Reipub. profutura.

Ex Ferraria, IIII. Nonas Auguſti, M. D. XXXIII.

EPIST. V. Ioannes Manardus Iacobo Pharuſio medico inſigni, de Melancholia phlegmatica, ſero, & aquis medicatis, demum de curatione hemicraneæ antiquæ.

MIhi ex tuis humaniſſimis literis illud Poëtæ contigit, ut dum cupio ſedare ſitim, ſitis altera creuerit. Tenebar quidem maximo tuarum literarum deſiderio: uerum dum eas lego, maius mihi deſideriū excitarunt, cognoſcendi ſcilicet quænam illa ſint, in quibus adhuc dubitas, circa à tot ingenijs agitatam de ſectione uenæ in pleuritide quæſtionem: tam impatienſq; moræ ſum, ut aduentum ad nos tuum ut maxime deſideratum, ita maxime ſuſpectum nō poſſim expectare. Quare ſi me amas, & ſi te à me amari putas, uel moras rumpe, uel deſideriū hoc meum per literas exple. Non enim eſt ut apologiam Turini expectes, quam iam triennium parturiens nūquam peperit. Quare uerendum ne mola ſit, non uerus fœtus, quod tandiu utero clauſum tulit: cum nec deſint qui obſtetricentur, & qui ad pariendum irritent. Quicquid tamen tandem in lucem ædiderit, boni æquiq; conſulam, & Curtio alijs ue uel lactandum uel exponendum permittam. Quanquam niſi melius hac in re ſuas partes tutatus fuerit, quàm in prandio & cœna fecerit, non erit ut uel Curtius uel alius quicunque in

confutando uel reluendo multum laboret. Sed quicquid in hac scena egerint, ego spectator esse uolo, non poëta uel actor. Si quid uero mihi deinceps scribendum erit, amicè & cum amicis fiet: inter quos cum nō postremus sis, imò (si uera dicenda sunt) inter primos à me te haberi cogunt & eruditio non uulgaris, & munificentia qua singulo quoque anno in me uteris, hominem minime officiosum, & qui gratias nedum referam, sed nec agam, iamiam tuis literis respondebo, ab antiquioribus ini tium faciens. In his aduersus meam de atra bile sententiam multa affers & subtilia quidem argumēta, fieri eam ex pituita sicuti & ex bile & sanguine superassata contendens. Primo quidem ex mutatione crassæ pituitæ ad nigri sabuli ariditatē, priusquam in renibus uel uesica calculus generetur: quæ fieri non præuijs alijs minoribus mutationibus quum nō possit, necessarium tibi uideri, ut prius in atram bilem quàm in sabulosum illum & nigerrimum cinerem crassa & pituitosa materia conuertatur. Quod argumentum haud difficulter dilui posse uidetur, si aduerterimus nigra illa admodum sedimēta rarò in urinis eorum subsidere, qui calculo sunt obnoxij. Maiori enim ex parte album esse id quod subsidet: quandoque uero plus minus ue ab albedine recedere, iuxta sanguinis admixti maiorem minorem ue portionem: eiusdemq́; colorem modo ad flauum, modo ad rufum, modo ad nigrū tendentem, accedente etiam renum & colore & calore excoquente & ad fuscum conuertente. Non esse enim eundem cuilibet sanguini colorem, & ratio dictat, & experientia in sanguine ex uenæ sectione collecto manifestat. Nec minus etiam notum est quidpiam sanguinis à renibus unà cum serosa substantia trahi. Nigrum ergo illud quod urinæ quandoque subsidet, non ab alterata pituita deciditur, sed ab alia re urinæ commixta.

Ex dominatu præterea atræ bilis in senili ætate, idem conaris ostēdere, quem tantum esse dicis, ut attonitus morbus qui alioqui à pituita magis fieri cōsueuit, ab atra solum bile in senibus fiat. Quod cōtingere non alia ex causa uidetur, quàm ex ipsa pituita in atram bilem conuersa. Attonitum uero morbum in senibus à sola atra bile fieri, ex aphorismo sexti libri 57. probas: in quo dicente Hippocrate, apoplexias maxime fieri à quadragesimo anno ad sexagesimū, Galenus aphor. enarrans, apoplexiam ex atra bile factam intellexit. Aphorismi tamen literā esse corruptam suspicaris, & pro aduerbio maxime, legendum, maximæ: ut sit sensus, maximas apoplexias ea ætate fieri, quia quæ ab atra fiunt bile maiores sint illis, quæ fiunt à pituita. Me, ut ab aphorismo incipiam, præter græcorum exemplariū fidem, in quibus legitur μάλιστα græcum aduerbium, cui latine respondet maxime uel præcipue, quod nomen non legā, mouet & ratio, quæ apoplexiæ uim non ex materiæ facientis genere, sed ex respirationis impedimento cognoscendam dictat, quæ dum penitus aufertur, maximā facit apoplexiam. Legendum ergo maxime, uel præcipue: atq; hic aphorismus præcedenti ita est coniungendus, ut intelligamus ex morbis enumeratis, qui cum periculo melancholicos sequantur, apoplexiam præcipue accidere his, qui ætatem agunt à quadragesimo anno ad sexagesimū. Reddidit autem Leonicenus hunc aphorismum obscuriorem, pro apoplexia in præcedenti aphoris. scribens stuporem. Nec Hippocrates igitur nec Galenus apoplexiam asserūt uel in illa uel in alia ætate, ab atra potius bile quàm à pituita fieri: sed inter quatuor illos morbos, in quos cum periculo cadunt qui melancholicis morbis afficiūtur, apoplexiam maxime in ætate senili contingere, quādo & ea ætas maxime apoplexiæ est obnoxia, & atra abundat bile, non ex pituita, sed ex ipsa senili ætate frigida & sicca, atque autumno simili genita.

Addis præterea argumentum ex febre quartana sumptum, quæ proculdubio ab atra bile fit, & tamen sæpe sequitur febrem ex miscella bilis rufæ & pituitæ genitam; quod aliter non uidetur posse contingere, nisi quia resoluta tenuiore parte,

crassa permaneat. Quare cum in ea mixtione bilis tenuior & pituita crassior sit, sola pituita superat, quæ in atram bilem uersa quartanam facit. Mihi autem in hac dubitatione dicẽdum uidetur, quartanã, quæ tales nothas spurias'ue tertianas sequitur, pariter quoq; esse spuriam. Fieri enim ab atra bile uera, per assationem rufæ genita, atq; pituita, assatione quidem & ipsa reddita crassiore: uerum non adeò ut pituitæ naturam in totum amiserit, repugnante uidelicet ingenita eius humiditate, ne melancholiæ siccitatem acquirat. Totius itaque miscellæ, siue in unicam formam redactæ, siue sua cuique adseruata forma, tenuioribus consumptis partibus, crassiores post assationem supersunt, uincentibus tamen (sicuti & ante assationem) biliosis partibus, & propterea quartanum circuitum facientibus, sicuti antea tertianum faciebant, rufa uidelicet bile in atram transmutata. Si enim, ut scribis, sola superstite pituita, bilis in totum euanesceret, non quartanus circuitus, sed quotidianus nasceretur, qualem uidemus ex salsa fieri pituita. Atque de prima tua dubitatione hæc dicta sint.

Dubitas secundo circa seri temperaturam, quoniam in ea non solum alij autores & inter se & à Galeno discordare uidentur, sed & ipse quoque Galenus secum pugnare, in libro de simplicibus medicamentis quarto, frigidum, & in libro decimo calidum faciens, sicuti & libro tertio Alimentorum.

In hac controuersia cum aliàs Galeni dicta diligenter considerarem, atque cum re ipsa quotidiano usu cognita conferrem, serum frigidæ & humidæ temperaturæ esse & credidi, & scriptis mãdaui.

Lactis tres partes.

Cum enim ex tribus diuersis partibus lac componatur, atque ex his butyrum quidem temperatum, caseosa pars à temperamento parum ad frigoris latus deuergit, si serum calidum esset, uniuersa lactis substantia calida potius quàm frigida redderetur: cuius contrarium & tota sentit medicinæ schola, & communis idiotarum opinio, ab ipso usu edocta. Hoc exigua dulcedo ostendit, quam adeò habet imbecillem, ut acidum potius quàm amarum ex mora fiat, contrà quàm mel, quod dulcissimum quum sit, per se temporis diuturnitate amarescit potius quàm acescit. Rursus si serum calidum esset, quo serosius lac esset, eo esset calidius: quum tamen asininum, quod maxime serosum est, multum sit frigidum: alioqui præ cæteris in hectica febre non eligeretur.

Serũ frigidum.

Frigidum itaque simpliciter serum esse puto, sicuti & lac, atque alia non parum multa, quæ ex uarijs constant partibus, quæ iuxta qualitatem cæteris præualentem frigida dicuntur, non quod caliditatis penitus sint expertia, sed quod eam præ frigiditate habeant perexiguam. A qua tamen tametsi pauxilla admodum in sero sit, & latitans quædam acredo, & attenuandi, detergendi, ac uentrem subducendi uis oritur. Quas uires quoniam lactis tota substantia à serosis potissimum partibus nanciscitur, minime mirandum est, si illis deperditis, simul & uires illæ à lacte in totum submouentur. Quare lac cui serum ademptum est, uentrem potius abstinet, quàm subducit: & in quantumuis calido uentriculo ad nidorem non amplius conuertitur, resolutis scilicet non solum serosis partibus, in quibus calor aliquis supra temperamentum inueniebatur, sed & pinguibus, quæ temperatam, ut diximus, habent caliditatem, non autem tantam ut (quemadmodum tu putare uideris) butyrum reddant absolute calidum. Facilis quippe inflammatio ita in hoc sicuti in oleo, modum substantiæ potius quàm caloris copiam demõstrat. Ex tepido etiam modicoq; eius calore fit, ut in mollibus corporibus inflammationes concoquat, & quandoq; discutiat. Quod serum licet partes aliquas, ut inquit Dioscorides, habeat calidiores, facere idcirco nequit, quia hæ ab aqueis ceu amplioribus obtũduntur, ob hocq; fit ut absque acredine purget. Quare uero in medicatis aquis idem non contingat, in quibus cum aqua cunctas alias quæ in eis miscentur, uel res, uel potestates tam longe superet, ut nihil aliud quàm pura aqua inspicientibus uideatur: potestate tamen

quadam

quadam in omnibus ſiccitas, & in pluribus etiã calfactio ſimul cum ea quam ui obti net, euidentiſſime perſentitur: non alia, ni fallor, ratione contingit, quàm quod metallicæ res, quarum uires in eis relinquuntur, in exiccando calefaciendoq́ adeò potentes ſunt, ut aquam alioqui ſubſtantia ſua liquidam, & ad recipiendam cuiuſque rei ſecum conuerſantis poteſtatem idoneam, in propriam quodammodo naturam conuertant, & quas nactæ ſunt uires in eam transfundant, accedente & longa mora, & loco ferè ab omni ſpiratu ſemoto. Negari tamen non poteſt, quandoq́ aliunde tantam aquæ frigidæ copiam ad horum fontes effluere poſſe. Quod de Magneſijs teſtatur Ariſtoteles, ut calorem quem actu habebant, deperdant, & uim calefaciendi noſtra corpora in totum amittant. Vidi ego in medio Danubij alueo calidas aquas ſcaturientes, quæ ipſius fluminis aquis commixtæ, ad aliquod quidem uſque ſpatium eas ualde calidas reddunt: in maiore uero diſtantia paulatim calor remittitur, donec ad aliarum Danubij aquarum ſaporem & frigus reuertantur. Scimus econtrario aquas magnorum fluminum mare ingredientes ſuum dulcorem tandiu ſeruare, donec à maritima ſalſugine ſuperentur. Quis igitur ambigere poſſit, ex alienarum aquarum miſcella, medicatarum aquarum uim & remitti poſſe & penitus auferri? Ex quo fit, ut maximo errore teneantur medici, qui commentarijs credentes, particulatim de his medicatis aquis à nonnullis conſcriptis, omnem uim eis adeſſe ſemper putant, quam ſcriptam in illis inueniunt. Si enim uernæ pluuiæ, ut in libro de Antidotis Galenus teſtatur, ab herbis in Italia natis uires auferunt, quanto magis aquæ aquis cõmixtæ idem præſtabunt? Quis etiam negauerit, uino quantumcunque potenti tantum aquæ miſceri poſſe, ut uinoſitas omnis penitus euaneſcat? Notum illud Græcorum Sympoſiorum adagium, ἢ πέντε πίνειν ἢ τρία ἢ μὴ τέτταρα. monens miſceri ita aquam uino, ut tres aquæ partes duabus uini, uel duæ uni: non ita tamen ut tres aquæ, unicæ uini miſceantur: ex tanta quippe aqua uinum uſquequaq́ iugulari. Non igitur ambigendum, medicatas haſce aquas, quantumcunque calidæ ſint, poſſe ex dulcis aquæ mixtione, & actu & ui refrigerari. An uero aliquæ ſint quæ ſponte & ex ſui natura frigidæ ſint (ut de uilla in Lucenſi, & calidariæ in Veronenſi agro nuncupatæ) affirmare uel negare non auſim, de illis non multam habens experientiam, ut qui non magnopere uel his uel alijs uti conſueuerim, permittere magis earum uſum ſolitus, quàm imperare. Quãtum autem per qualemcũnque experientiam cognoſcere ualui, Lucenſes illæ frigidam potius quàm calidam mihi temperaturam oſtenderunt: quam & ratio, ſi ferreæ, ut dicuntur, ſunt, demonſtrat, & guſtus non magnopere à communis & potabilis aquæ diuerſus. Ferrũ enim frigidæ eſſe temperaturæ ſicuti & ſiccæ non dubito. Nec, quod tu ſcribis, ſulphur eius, etiam ſecundum chymicos in eo ſuperans, contrarium demonſtrat. Noſti enim medicum non naturam ipſam medicaminum in ſe conſiderare, ſed iuxta id quod in corpus humanum, atque id præcipue quod temperatiſſimum eſt, agũt, ipſa uel calida, uel frigida, uel humida, uel ſicca, decernere. Alioqui ſi ſulphuris & argenti uiui naturam, ex quibus ſingula metalla conſtare aiunt, ſequuti fuerimus, omnia proculdubio erunt calida ſtatuenda, quum tamen ſtybion, plumbum, ſtannum, argentum, frigida ab omnibus reputentur. Licet autem natura ferrum frigidum ſit, non propterea tamen exiſtimauerim, aquam in qua ardens extinctum fuerit, in omni homine qui febrem patitur ex humorum putredine dependentem, congruere: quoniam cum frigore nota dignam ſiccitatem, atque adſtringendi uim coniunctam habet. Febris uero qua febris eſt, humida: qua à putrida materia fiens, aperientia potius deſiderat, quàm adſtringentia. Et hæc quidem de aquis Sacris uocatis dicta ſint. Nunc ad ea reuertamur quæ tu adhuc circa lac & ſerum dubitas. Circa lac quidem, an aſininum ſit omni alio tenuius; quoniam Galenus ſecum etiam in hoc pugnare uidetur ſexto Salubrium,

Lucenſes aquæ.

inter omnia lactis genera tenuissimum dicens. Escarum uero tertio, camelinum & equinum ei in tenuitate præferens, Aristotelem 3. de animalium historia sequutus. Verum quantum ad Galenum attinet, si eius in utroq; loco uerba considerentur, nullo modo inuicem pugnare uidebuntur. Sexto enim de tuenda ualetudine lib. asininum λεπτομερέστατον, id est, maxime tenuium partium, affirmat: in tertio uero de Escis, camelinum asinino non in tenuitate, sed in humiditate præfert: ὑγρότατον enim dicit. Quare nisi fateri uoluerimus Aristotelem aliud sensisse quàm Galenũ, dicere oportebit, quod per tenuissimum non intellexerit tenuissimarum partium, sed maxime humidarum.

Circa serum præterea dubitas, quare caprinum cæteris à Ioanne Mesue præferatur: hoc enim non alia ratione factum putas, nisi quia ut calidioris animalis est, ita sit etiam calidius. Quare quum medici ipsum præ cæteris eligant, uidentur in sero calorem potius quàm frigus desiderare. In qua dubitatione, ut dem tibi quod petis, idcirco uidelicet eligi caprinum, quia sit calidius: non tamen id sequitur quod contendis, esse scilicet uel caprinũ uel aliud serum absolute calidum dicendum: sed ex hoc solummodo sequitur, quod in calore reliqua superet caprinum. Sicuti enim cerebrum aliquod dicimus aliorum cerebrorum comparatione calidum esse, quum tamen omnia cerebra absolute sint frigida: ita licet omne serum sit frigidum, caprinum tamen inter reliqua dicimus esse calidius.

Petis præterea per easdem literas, ut meum ex euphorbio medicamen (de quo in annotationibus in Ioannis Mesue simplicia medicamenta mentionẽ feci) clarius aperiam. Rem autem sic habeto: Euphorbio, mastiches & tragacanthæ æquas partes ita misceto, ut tantum unius euphorbij sit quantũ illorum: in medio crudi panis occludito, panem more quo alij coquũtur bene in furno coquito, coctum ubi refrixerit perfringito: quicquid intus inueneris, à pane bene separatũ in catapotia conformato, & ad drachmæ põdus, etiam mulierculæ tutò dato, robustiori modum duplicato. Ad leporinas demũ carnes reuersus, eas ideo calidas esse probas, quod ab Auicenna in comitiali morbo qui à pituita plerunq; fit, cõmendantur. A qua dubitatione possum me facile extricare, si dixero, leporem in eum locum inuocatum irruisse: habebóque mei dicti Bellunensem testem, qui leporem ab illo loco in suis in Auicẽnam castigationibus abegit. Verum quia Galenus suo puero hoc morbo laboranti, leporinas quandoq; carnes concedit, ideo alia mihi uia inuenienda est, per quam fugiam, si non propterea admitti leporem dixero quia caleat, sed siccitatis potius ratione, quàm modicã tamen in cibis epilepticorum desiderat ipsemet Auic. licet etiam in uulgatis codicibus, pro siccitate legatur humiditas.

Addis præterea, quod maioris ponderis esse putas, Galenum 3. lib. de causis symptomatũ dicentem, Si pituitosus sanguis sit, pituitosam etiam carnem reddit: quod etiam 11. lib. de simplic. medic. cap. 2. uiperarum exemplo declarat: quasi ex his dictis unum colligens, quod ego in mea epistola negauerã, talem scilicet temperaturam habere carnem, qualem habet sanguis. Ego, mi Iacobe, nec negaui, nec negare possum, ex male affecto sanguine carnẽ quoq; male affectã gigni: præsertim ubi imbecillis sit carnis uis, quæ nutrimentũ in sui naturam debet cõuertere: sed negaui & adhuc nego, talem esse necessariò carnis naturalem tẽperaturã, qualis eam nutrituri sanguinis: nec necessariò qualis est animalis sanguis, aliorũ animalium sanguini cõparatus, talem esse carnem, carni aliorũ animalium cõparatam: præsertim si eo modo de his rebus loquamur, quo medici, non quo philosophi loquũtur, non in se ipsa uidelicet re considerata, sed hominis præcipue bene temperati cõparatione: alioqui sequeretur, eorum animalium sanguinem esse boni succi & facilis concoctionis, quorũ caro ab homine temperato facile concoquitur, & in bonum succũ conuertitur: quum tamen contrariũ & medici doceant & experimẽta confirment.

Quis enim ignorat gallinarum & uitulorū carnes multo uſui eſſe hominibus: ſanguinem uero ita deſpici ut penitus abijciatur?

Habes igitur ſeram quidem, ſed feſtinatam tamen, ad tuas epiſtolas reſponſionem: quam ita uelim à te recipi, ut à ſene negocioſo, adeoq; imbecilli, ut quandoq; ei libros quærere & aperire graue ſit, ne dicam legere & ſcribere. Aliud tamen adhuc addam quod pluries me facturum ſum pollicitus, aliqua uidelicet præſidia, quibus pudiciſſima non minus quàm nobiliſſima matrona Lucretia Pratoneria, à dolore capitis antiquo ſanari poſſit.

Cum dolor hic (ſiue hemicranea, ſiue cephalea dicatur) ab atra præcipue fiat bile: danda opera ut humor ille peſſimus, qui nunc adeſt, à toto primum, dehinc à capite euacuetur, ac in reliquum alius ſimilis non gignatur. *Hemicraneæ medela.* A toto corpore amouebitur per medicamina, cerebro quidem exhibita, ſed leuiter purgātia: inter quæ præcipuum erit ſerum, in quo ſena, polypodium, & epithymū, cum exigua gariophyllorum portione, per integrā noctem maduerint. Eſto autem ſeri libra, ſenæ ſemuncia, epithymi drachma, polypodij drachmæ binæ, & gariophyllorum obolus: cuius potionis uſus ſit tertio quoque die. Per hunc enim non ſolum atra bilis, à qua, ut dixi, præcipue dolor fit, purgatur, ſed & bilis ac pituita, quæ ſecum quandoque coniunguntur. Quibus uero diebus non bibetur, ſerum dabitur cum unica uncia ſyrupi Saporis uocati, & eodem gariophyllorum puluere. Vbi per aliquot dies his potibus uſa fuerit, ad retrahendam ſimul & uacuandam hanc bilem atram (quæ procuIdubio ſanguini miſcetur) multum conducet, ſi hirudinibus circa ſedem admotis, ſanguinis ſelibra per ani uenas extrahatur. Dehinc quibuſdam interpoſitis diebus, quibus quieti uacet, deriuationis gratia duæ etiam hirudines poſt aures admoueantur, quæ binas ſanguinis uncias inde exugant. Sed per nares quoque deriuatio facienda, inſtillato anagallidis ſucco. His peractis, laudauerim ut ſingulo quoque mane hypochondrio dextro cucurbitula per horam hæreat, atque ubi amota fuerit, locus ubi hæſit, roſaceo & abſinthite oleo pariter commixtis inungatur: capitis uero dolens pars, unguento quod diſcutiendi uim habeat & roborandi: quale erit id quod ſic parabitur: Roſarum ſiccarum, calamenti montani, ana ℥. 3. maceros, nucis myriſticæ, ana ℥. 1. aſpergantur uino odorato, & per integram diem tegantur olei roſati & chamæmelini æquis partibus: dehinc per balneum Mariæ uocatum, cum duplici uidelicet uaſe trium colorū liquorem conſueto à chymicis more eliciant: magnarum quidem uirium omnes, ſed qui poſtremo exierit, longe alijs præſtabit. Ordine igitur quodam his utendum, ut ſcilicet à primo inchoantes, eo triduo utamur: deinde tribus alijs diebus ſecundo: quibus ſi dolor amotus non fuerit, portiuncula tertij utriſque prioribus miſceatur. Modus uſus erit, ut linamentum illis madidum triplicatum ſupra dolentem locum, ſtrictim colligetur. Adieci hæc, non ut te monerem, alioqui ingenio, ſtudio, & exercitatione ad difficiliores morbos curandos idoneum, ſed ut præclaræ huic Dominæ eiusq; affinibus morem gererem.

Vale, & me, ut facis, ama.

Ex Ferraria, XI. Iunij, M. D. XXXIII.

LARVM MEDICINALIVM LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

EPIST. I. pro Magnifico Equeſtris ordinis uiro, Mantuanoq́; Patritio, D. Aurelio Recordato, hypochondriaca atra bile, uentriculi imbecillitate, uertigine, & totius corporis macie laborante.

Mantuanis medicis eius curationi inuigilantibus.

BREVIS ero, cum quod mihi cum uiris ſermo futurus eſt qui docere potius quàm doceri debent, tum quod chiragra uix mihi continere calamũ permittit. Rem igitur ipſam ut abſq; alia præfatione aggrediar, Clariſſimus hic uir poſt longũ morbũ, quatuor, ut Excell. ueſtræ ſcribunt, malis affectionib. uexatur, hypochondriaca uidelicet melancholia, ſtomachi præcipue in cõcoquendo imbecillitate, (ex qua eructuationes, rugitus, inflationes, tẽſionesq; ſequũtur:) uertigine, cum cerebri imbecillitate, quæ potiſſime in naturalibus eius operationibus demõſtratur: macie quæ tabem minatur. Quatuor hiſce ab Excell. ueſtris quaſi colligẽdo enumeratis, addenda uidentur nõnulla ab eiſdẽ alijs in locis recitata, & præterea etiã quædã quæ ipſemet nobilis ægrotans ſignificauit. Addũt quidẽ ueſtræ Excell. auris ſiniſtræ ferè cõtinuũ tinnitũ: frigiditatem nota dignã in uẽtriculo ſenſu perceptã: ſaltũ infra uentriculum in ſiniſtro latere, uerſus umbilicũ: bilis exuſtæ copiã, quæ tertio quoque die periodũ faciens, uertigine promouet, cum manifeſto faciei rubore, ſiti quandoq; nota digna, leuiq́; totius corporis calore. Ipſe uero Dominus ægrotans addit, frontis quendã obtuſum dolorem ac ſi digito locus premeretur: pulſum nõ continuũ, tum modo cũ frigore, modo cum calore, in loco ubi futuræ caluariæ anterioris cõiunguntur: oculorũ imbecillitatẽ, cutis pallorẽ ad auri colorẽ uergẽtem. Hi ſunt affectus, quibus poſt diutinũ morbũ Magnific. hic dominus ad præſens affligit: qui licet uarij ſint, in unũ tamẽ ordinẽ redigi poſſe uident, quia aliqui ſymptomata, aliqui morbi ſunt. & in aliũ, quod nonnulli ad totum, nõnulli ad mẽbra naturalia uocata, nõnulli ad caput pertinent.

Secũdum igitur ordinẽ ſequẽtes, nõ obliti tamẽ interim prioris, ab his qui aliquo pacto ad totum corpus ſpectãt, initiũ capiamus. Tria nobis in hoc genere occurrũt, macies uidelicet, tertianarius circuitus, & cutis pallor. Quorum primũ proculdubio ſub morbo cõpoſitionis cõtinetur: eſt enim quãtitas deminuta, cuius (ni fallor) cauſa ex tertiæ nõ minus quàm ex primæ uel ſecũdæ cõcoctionis pẽdet impedimẽto: mẽbra quippe diutinis morbis, multisq; & ualidis euacuationibus facta imbecillia, atq; ex toties reiteratis calidis & ſiccis balneis ultra modum exiccata, propriũ nutrimentũ cõuertere in ſui ſubſtantiã nõ ualentia, in dies macreſcũt & quaſi cõtabeſcũt. Tertianarius uero ille caloris circuitus ſub morbo malæ tẽperaturæ calidæ neceſſariò cõtinetur, quæ cũ per totũ corpus, ut ſcribũt Excel. ueſtræ, extẽdatur, cum ſiti ac faciei rubore, febris dicẽda uidetur, & tertiana, nõ exacta tamẽ, quoniã bilis feruor à redundante magna copia pituitæ obtũditur & ueluti ſuffocatur. Pallor uero, ſeu (ut cõmuniter loquimur) citrinitas cutis, ſub ſymptomate collocãda, quod qualitas mutata nuncupatur, & ſequens morbum malæ temperaturæ, & fortè etiam morbum in uijs, qui obſtructio dicitur. Et hæc quidem de affectibus dicta ſint.

Inter capitales antiquior & maioris momẽti eſt uertigo, quæ græce δῖνος & σκοτόδινος dicit: inter quæ licet quãdoq; hãc differentiã agnoſcat Gal. quod δῖνος ſit cũ caput circũferri uidetur, σκοτόδινος quando ſimul cum hoc tenebroſa uiſio apparet: aliquando

aliquando tamen ſub ſcotomatico affectu utrunque comprehendit,etiam ſi interdum caſus illis duobus coniungatur: ſicuti quandoque huic præclariſſimo uiro accidiſſet,niſi præſtò fuiſſent qui eum adiuuarent.Quodlibet autem horum trium,ut mihi quidem uidetur,ſub eo ſymptomatis genere continetur,quod actio læſa dicitur. Vbi enim caput obuolui uidetur,& exteriora illa quæ quieſcunt, ſenſus adeſt corruptio,cum illud ſentiatur quod ſentiri non deberet. Vbi præter id adſit obtenebratio, ſi totalis ſit,ad actionem ablatam pertinet: ſi non in totum uiſus aufertur, ad deminutã. At ubi præter hæc caſus ſequitur, poteſtatis motiuæ operatio aufertur, quæ motu tonotico uocato corpus tenere rectum ſolet. Omnia autem hæc ſymptomata morbos compoſitionis conſequũtur,qui in uia uel in cauitate conſiſtunt: quorum cauſa ſunt uaporoſi ſpiritus,inordinato motu exagitati: qui ſi uiſuales neruos uel cryſtallo ſimilem humorem,uel alios ad uiſum pertinentes meatus obſtruant,uiſum obtenebrant: ſi ad poſterius cerebrũ uergant,motum impediunt:quorum tanta interdum copia eſſe poteſt,ut utrunq; impedimentum ſimul fiat: quod nobili huic Domino quandoque contingit,principalibus tamen uiribus in ſuo uigore permanentibus. Nec enim neceſſarium mihi uidetur,quemadmodum aliqui putant,ut in his affectibus imaginatio lædatur:quandiu enim homo cognoſcit non eſſe uerum id quod uidetur, hoc eſt,nec caput ſuum nec exteriora moueri, licet ita appareant,tandiu imaginatiuæ operatio remanet incolumis. A morbo igitur in cõpoſitione cuncta hæc ſymptomata præcipue progrediuntur. Licet enim quandoque ex inæquali cerebri temperatura hæc fieri contingat,continens tamen ſemper cauſa eſt illa uaporoſa ſpiritus agitatio,ab inæquali illa temperie,uel ab alia cauſa facta. An uero inæqualis hæc intemperatura cerebri in caſu noſtro reperiatur,& ut ſequens eſt,primario affectu cerebrum patiatur,non uſquequaque mihi exploratum. Crediderim tamen ſicuti ab initio ex uentriculo tota res pendebat,ita nunc bonam partem cerebrum ipſum in ſe habere,quod ex tinnitu,uiſus imbecillitate, capitis dolore,futurarum pulſu,aſſiduaq; uertiginis ſuſpicione conijci poteſt. Maiorem tamen partem à uentriculo adhuc naſci puto,quum ultimi etiam inſultus per uomitum ceſſarint. A qua uero materia hi uaporoſi ſpiritus & ſuſtollantur, & in capite gignantur,ut credere nos cogit pituitoſus uomitus & frigus, tum in uentriculo,tum in capitis ſuturis quandoque perceptus,pituitam in hoc uincere: tamen non negandum mihi uidetur,bilem etiam concurrere,actione ſua in pituitam ueluti ebullitionem facientem: quod uel ex tertianis illis quos Excellentiæ ueſtræ obſeruarunt,uertiginoſis circuitibus cognoſci poteſt,ſicuti & ex calore quandoque in ſuturis caluæ percepto. Et hæc quidem de capitis affectibus dicta ſint. Nam auris tinnitus in eundem uaporoſum ſpiritum,uerſus auditus inſtrumentũ delatum, referendus eſt: ſicuti pulſatio in locis ſuturarum in tenaciorem eius partem,diffla ri & exire appetentem. Dolor uero frontis in craſſiorem, circumoſſali membrana occluſam.

Inter naturalium membrorũ affectus ab Excell.ueſtris enumeratos primas partes teneret hypochondriaca melancholia,nomen quidẽ habens à cauſa,actionẽ tamen læſam denotans principalium potentiarũ,ſi huic Domino adeſſet: quod certe (ſaluo ſic ſentientiũ honore) ego nequaquã credere poſſum. Notum enim ex dialectica eſt,de nulla re definitum dici,de qua non dicatur definitio. Notum & illud,de quo remouetur genus in definitione poſitũ,ab eodem etiam remoueri definitionẽ. Sed & hoc quoq; notum eſt,quod ſub genere non continetur,nec ſub aliqua generis ſpecie cõtineri. Cum igitur omnes tam Græci quàm Arabes melancholiam definiunt deſipientiam abſque febre,cumq; ſic definitam in tres ſecent ſpecies,in eam ſcilicet quæ ob proprium cerebri affectum,& eam quæ ex totius corporis communicatione,& tertiam hanc quæ ex hypochondriorum communicatione contingit:

nec præclarus hic uir unquam desipuerit,nec uel uobis ipsis testibus desipiat,qui sensus eius interiores seruari post uertiginem dicitis incolumes:sequitur illum nec laborare,nec unquam laborasse melancholia,atq; propterea nec hypochondriaca melancholia. Timor enim & mœstitia si huic uiro adsunt,melancholiam nedum faciunt,sed neq; præsagiunt,cum à causa certa ac manifesta fiant. Quis enim non pauеat,considerans post tot tamq; excellentia præsidia amputari penitus uertiginem nequiuisse,affectum tam formidabilem & pessimorum morborū antesignanum? Minus quoq; me mouent rugitus & eructuationes,atq; alia id genus,quum charactêre melancholiam præsagientem careant,timore scilicet ac mœstitia, sine causa, quæ hunc affectum solent præcedere:necnon desipientia,sine qua non potest consistere:ut mittam æstum,ructus acidos,iuuamentum à frigidis cibis,odium hominū & uitæ,quæ nec Excellentiæ uestræ,nec ipsemet ægrotās,sibi uel adesse,uel aliquādo adfuisse scripsistis. Quare quum adduci non possim,ut ab hypochondriaca uel flatuosa melancholia fieri hæc membrorum naturalium symptomata putem,alius mihi morbus quærendus est, in quem referantur. Nullus autem mihi occurrit, in quem potius referenda uideantur,quàm frigida & humida uentriculi intemperies; quæ ipsum imbecillem reddit,cōcoctionem probè fieri uetat,inflationem parit,ructus cōmouentem & præcordia,hoc est,hypochondria extendentem: & dum uel suapte spōte uel à calore iecoris excitata de loco ad locum mouetur,rugitus saltusq; & quas dicitis iectigatiões facit,quæ magis in sinistro quàm in dextro latere demonstratur,ob arteriarum copiam inibi existentem,cōcurrente fortè etiam ipsius lienis aliquali obstructione. Fit autem mala hæc temperatura à pituita,partim in cauitate uētriculi coaceruata,partim parietibus hærente. Et hi quidem sunt huius magnifici domini affectus,in suas causas,quantū imbecilles meæ uires ualuuerūt,redacti.

Superest igitur ut ex his curatiuæ prēseruatiuæq; intētiones eliciantur. Quod ut luculentius expediamus, ordinemq; quendā seruemus,prius inquirēdum,à quonam affectu incipiēdum sit. Magnitudo enim morbi,quæ ex nobilitate læsarū operationū agnoscitur, exigeret,ut à uertigine inchoaremus. Verū quia hæc tam inueterata affectio nō nisi ualidissimis præsidijs elidi potest,quæ adhiberi cum tanta corporis totius tenuitate nō ualent,ideo danda opera ut prius hæc amoueat̄,ita tamen ut interim alij affectus nō usquequaq; negligātur. Vnica hoc in negocio,& quidē inuētu facilis,licet exequutiōe difficilis,est intētio,ut corpus scilicet alatur & augeat̄: quæ licet exteriorib.auxilijs adiuuari aliquo pacto possit, præcipue tamē boni succi cibis & cōcoctu facilib.procurāda est,quæ uim quoq; habeāt substātificē,ut aiūt,humefaciēdi. Inter quos præcipuū,& experientia ab ipso Domino patiēte cōprobatū esset lac,nisi senex noster nos deterreret,dari illud uetans his quibus caput dolet,& quibus præcordia suspensa sunt & murmurātia: &, si Plinio & Auic.credimus,cū peculiariter uertiginē facit,nostro proposito est penitus alienū. Lacte igit̄ dimisso, eius loco utendū ptisanæ succo,modico longo pipere adiecto:uel si aut ęgrotāti aut medicis piper nō placeat,eius uice cinamomū uocatū adijciat̄: quod etiā iurulentis & alijs cibis addere nō erit inutile. Inter quæ mihi placeret,ut in iure pulli bulliente duo uitelli ouorū bene agitati ita bene coquerentur,ut exacta fieret cōmixtio,parū à iuris cōsistentia differens: cui puluis ducis uocatus,cū exiguo aquæ rosaceæ,moschatæ,uiniq; odorati adijceretur. Eclegma etiam laudo quod pulpas phasiani recipiat, amygdalaq; & cucurbitæ semina, necnon olei amygdalarū dulciū parum,& cum saccharo aqua rosacea dissoluto cōponatur,adiecto ubi ab igne leuatū sit,cinamomi & sandalorū citrinorū puluisculo,proportione sub sextupla,uel alia quæ Excell.uestris uideatur opportunior. Eadem quoq; cucurbitæ semina,amygdalis & pistacijs additis solidiore forma cum saccharo cōfici nō inutiliter possunt:quod etiā saccharū sit aqua rosacea moschata resolutū & cinamomo, ad patientis delectationē.

Adremo

Ad remouendam etiam membrorū ſiccitatē,nutrimentumq́ʒ ad ea trahendum, multum meo iudicio confert mollis frictio,& aquæ tepidę dulcis balneum,completa ſecunda cōcoctione facta:in neutro tamen diutius immorandū. Confert etiã omnium membrorū inunctio,ex mixtione olei roſacei,chamęmelini,& nenupharini. Nec inutile putauerim,ſi tres hi flores in aqua balnei prius maderēt. Vbi uero hiſce uel alijs Excell. ueſtræ præſidijs hic clariſſimus dominus tantum priſtini uigoris & carnis recuperaſſe uideatur, ut iam curationem aliorum affectuum ferre poſſit, tunc ad eorum curationē erit accedendum.Sed quia,ut dictum eſt, aliqui caput,aliqui naturalia membra moleſtia afficiūt, ab illis ceu maioris momenti eſſet inchoandum, ſi in totum facti eſſent, nec adhuc ab his fierent. Verum cum ſicuti ab initio, ita hoc quoqʒ tempore,caput à naturalibus membris noxam contrahat,ideo ab his exordiendum eſt. Quæ ubi ſana reddiderimus,ad alios affectus,quæ ſcilicet in capite uel fiunt uel facti ſunt,ſecurius accedemus.

Ex naturalibus membris duo ſunt,quæ manifeſte patiunt̃,iecur & uentriculus: unum de quo ambigi poſſit, lien. Inter quæ licet iecur nobilitate præcellat,tamen quia uidemus ex pituitę in uentriculo cōtentę uomitu ceſſare uertiginē antequam alia leniri ſymptomata,ideo à uentriculo incipiendū, præcipue ſi febricula illa, quæ de tertia intentione affligere cōſueuerat,penitus(ut ſpero)antea ceſſauerit. Ventriculo curatio debetur & præſeruatio. Curatio fiet amota mala temperatura: quæ amoueri non poteſt,cauſa,à qua fit,permanēte:hoc eſt,pituita in ea exiſtente. Hæc igitur ante omnia eſt euacuanda. Fruſtra autem hæc euacuaretur, ſi ſtatim alia noua gigneretur. Præcauendū itaqʒ ne alia loco eius quæ uacuabitur,ſuccedat. Quod fiet,ſi præter congruam uictus rationem,uentriculus roboretur. Quibus uero duę hæ intentiones cōplendę,ſuperuacaneū uidetur pręſcribere Excell. ueſtris,in cunctis quæ ad artem pertinent,& ſcientia & experientia probatiſſimis. Sed quia,ut dici ſolet,quot ſunt capita tot ſunt ſententiæ: dicam quibus ego remedijs utranqʒ intentionē executioni mandarē, iudicio tamen Excell. ueſtrarū hæc ſicuti & alia cuncta permittens. Cum igitur experientia comprobatum ſit, magnum atqʒ præſentaneum ſemper ex uomitu ſecutum eſſe iuuamentū,ab hoc ego inchoarem,uomitoria aliqua,leuia tamē cum oxymelite exhibens. Inter quæ potiſſimū agaricū eligerem,decoctiōe eius,cum thymo & radicibus betonicæ parata. Ex hoc enim potu at tenuaretur præcidereturq́ʒ pituita atqʒ pariter educeretur,roburq́ʒ potius ꝙ imbecillitas in uentriculo relinqueretur. Verum quoniam,ni mea me fallit coniectura, non omnis pituita in uentriculo huius domini contenta,apta eſt per uomitū educi, ideo catapotijs etiam leuibus illam per ſeceſſum euacuare conarer, quæ recipiunt, puluerem picræ Galeni,non Meſues modo compoſitū: agaricum,rheu barbaricū æquis portionibus:& cum abſinthij ſucco conficiuntur. Attenuationem uero atqʒ inciſionem non per ſyrupos uocatos,quos puto iam huic domino eſſe faſtidio,ſed per cappares oxymelite conditos,thymumq́ʒ uel pulegium in iure decoctum procurarē. Vterer uero his catapotijs tertio uel quarto quoque die, atqʒ per horã ante cibum. Quibus uero diebus ea non ſumeret,mediocri clyſmate aluum ſubluerem, ne quid fortè à leuioribus hiſce purgatorijs motū in inteſtinis remaneret. Licet autem his præſidijs non ſolū materiæ præparatio & euacuatio, ſed & male temperaturæ ablatio,& uentriculi roboratio fieri poſſe uideatur,ad hęc tamē uberius perficienda,ad localia tandem auxilia deuenirem,inter quæ mihi præcipuū uidetur ut tota naturaliū membrorū regio,ſolo uitato iocinore,oleo inūgatur,quod in hunc modum paretur: Chiæ,maſtiches p.4. maceros p.2. gariophyllorū p.1. per integram diem in uino odorato madeãt:dehinc ſeparata à uino,in uitreo uaſe cum igne claro & primo quidem leniore,donec aquoſior pars exierit, dehinc fortiore deſtillentur. Tres enim exibunt liquores,magnarū quidem uirium omnes,ſed is qui poſtremus

exierit, longe alijs erit excellentior, atq; ad tollendã uentriculi imbecillitatẽ, simulq; quæcunq; eam sequebantur symptomata, efficacior. Vt uero lienica, si qua adesse uidebitur, infirmitas auferatur, puluis radicum capparũ, cum aceti scillitici gutta, oleo uel antequã fiat, uel iam facto superaddatur.

Ad amouendam uero malam iecoris temperaturã, eiusq; uenas deobstruendas, palloremq; & calorẽ ex his consequẽtes mouendũ, utile mihi uidetur decoctũ eupatorij & intybi (hanc endiuiam, illam agrimoniã uocant) bibere, earundemq; succis, adiuncto etiã absinthij oleo, extrinsecus fouere. Atq; per hæc præsidia & totius corporis & naturalium membrorum affectus, Deo adiuuante, auferendos puto.

Superest ut ad caput conuertamur. Huius tametsi uarios numerauimus affectus, in unicã tamen ueluti continentẽ causam, uapores uidelicet crassos obstruentes, & exagitantes animalem spiritũ, uniuersos retulimus: quare nobis intentio esse debet ad spirituũ quietem. Quiescere uero his non ualentibus quandiu manserint uapores crassiores obstructionẽ & exagitationem cõmouentes, ideo altera ad eos resoluendos uertitur intentio. Rursus quia hi discuti non ualent, humoribus à quibus surgunt perseuerantibus, prius erunt hi submouendi. Pituita igitur, ex qua fiunt, & bilis quæ eam exagitat, erunt ex capite euacuanda. Nisi forte totum corpus non plenè uideretur purgatũ, tunc enim reiterãdę essent priores pilulæ, loco picræ subijciendo Iusti hieram, ne uidelicet noua materia ad caput traheretur. Qua peracta euacatione, caput ipsum per caputpurgia & gargarismos uacuabimus: mediocria tamen, ne nimis exagitando plus obsint quàm prosint. An uero sanguis quoq; ex capite uacuãdus sit, arbitrio Excell. uestrarũ relinquendũ, quæ sciunt quantũ ab autoribus sectio uenarum post aures, & cucurbitulæ cum scarificatione posteriori parte capitis admotæ, in hoc casu cõmendantur. Ex alia quoq; parte norunt, ex uenæ sectione paulò antea facta, nocumentũ potius secutum esse quàm iuuamentũ. Vtraq; ergo parte prudentia uestra ueluti ad æquilibriũ põderata, utra interuergat arbitrabunt. Quod si iudicauerint agendũ, iubebũt etiam (quæ eorum est eruditio) ut prius sanguis auferatur, ꝗ uel per nares uel per os fiat quam diximus euacuatio.

His omnibus peractis, pręter cõmunes retrahendi modos, ad cõtinuã faciendam retractionẽ, excitandum mihi uidetur cum aliquo medicamine adurendi uim habente ulcus, loco congruo inter sinistrum humerũ & cubiti flexuram, longoq; tempore consuetis ingenijs conseruandum. A quo ubi crusta fuerit eleuata, tempus erit ut ad ea ueniatur quæ uapores ipsos in cerebro cõtentos discutiant, uel aliò trahant, imbecillitatemq; ab eo tollant. Quod & per ea quæ sumuntur, & per ea quæ foris admouentur, sicuti & per ea quę geruntur, complendum est. Sumunt cibi & medicinæ, & quæ utriusq; sapiunt naturam.

Inter cibos ego oua laudo sorbilia, albo semoto, & eius loco apposito puluere ex partibus æqualibus gariophyllorũ, nucis myristicæ, margaritarũ, & quadruplo sacchari. Laudo etiã ius pulli in quo sampsucus & pulegiũ bullierint: & præ cęteris carnibus turtures, et post eas phasianos, perdices, auiculas, cũ his quę diximus cõditas.

Potui quarta pars aquæ addatur, quę ex floribus saluiæ, roris marini & summitatibus pulegij, in uasculo uitreo, in duplici uase (balneo uidelicet Mariæ à chymicis uocato) destillauerit: dando operã ut in uase (recipiente uocato) ijdem flores ita resideant, ut super eos stillę cadant: itaq; rostra utriusq; uasis inuicem coniungantur, ut nulli uapores exire ualeãt. Vinũ uero sit albũ, tenue, austeriq; aliquid habens, nec caput tentans. Quodam demũ ueluti tectorio cibus & potus tegantur, ne ad caput uapores mittant: quod per gelu cotoneorũ, cui coriandrorũ puluis admisceatur, commode fiet. Et hæc de cibis satis superq; dicta sint: nam & ipse dominus ægrotans cum acerrimi ingenij uideatur, nec minus memoria polleat, longo usu didicit, non solum qui cibi potus ue ei prosint uel obsint, sed & idem puto in alijs obseruauit quæ

uit quæ extrinſecus occurrunt,ut aëre,uentis,& id genus cęteris.Quare his pręter miſſis,ad medicamenta accedendum eſt.

Ex ſimplicibus ergo nux myriſtica,moſchata uocata : agallochon,quod lignum aloës dicunt: & balſami fructus,mirifice conducunt. Inter compoſita uero quæ in communi uſu ſunt,Diamoſchũ pręcipuum mihi uidetur:cuius calor ſi forte uidea- tur obfuturus,roſacei ſacchari admixtione retundi poteſt. Poteſt & hoc non inuti liter componi:Florum ſaluiæ & roris marini ana p.4.nucis moſchatæ, carpobalſa- mi ana p.1.cum ſyrupo in quo condita ſunt citra. Cõponuntur adiecta aqua roſa- cea moſchata ad ægrotantis & medicorũ iudicium. Et hæc quidem medicamento rum locum tenent. Media uero inter cibum & medicinã ſunt myrobalanus & ci- tri cortices & zingiber cõdita, quæ uel ſigillatim uel ſimul mixta poſſunt exhiberi. Cuncta autem hæc non ſolum uacuo uentre,ſed etiam poſt cœnam iamiam dormi turo dari debent. Et hæc quidem de ſumendis dicta ſint.

Foris admoueri diuerſa poſſunt à medicis cõmendata.Horũ ego putauerim ex cellentiſſimũ,Olei oliuarũ antiqui,uini Cretici ana ℔.s. ligni & fructus balſami ana ℥.1.florũ ſclareæ quã nonnulli Alectorolophon dicunt,ſaluiæ & roris marini etiam florum ana manip.1.miſceantur bene omnia,& per triduũ in uitreato uaſe bene ob turato,ſub equino fimo permaneant, poſtea modo, quomodo ſuperius docuimus, igni applicentur:tres enim uarij liquores exibunt magnę quilibet uirtutis,&tertius maximæ. Ex primo debet totum caput, optime tamen ut dictum eſt purgatũ,quo tidie perfricari:ex ſecundo cum exigua parte tertij,ſuturarũ loca inungenda, tertio uel quarto quoque die. Vnaq; gutta ſiniſtræ auri eſt inſtillãda. Ad hanc quoq; par tem,hoc eſt ad ea quæ extrorſum afferuntur,aquæ medicam uim habentes ſpecta- re uidentur, ſicuti & ad epota ſi bibuntur. De quibus nõ ab re dubitant Excell.ue- ſtræ,an huic præclaro uiro cõueniant : afferuntq; in utranq; partem rationes. Ego, ut libere dicam quod ſentio, nullo modo horũ uſum nunc laudo,ſiccandi enim om nes uim habent,& nonnullę meatus adſtringunt. Verendũ ergo ne ſubſtantialem quidem humiditatẽ plus nimio conſumentes,ad tabem hominem deducant: extra neam uero,hoc eſt pituitã,reddant ad euacuandũ longe q̃ ſit ineptiorem:præterea meatus occludant per quos difflari uapores ſolent.Sed &urinæ morſus,nephritis, ictericia, febris, quibus plerũq; uexatus eſt, magnopere me ab eorũ uſu deterrent.

Balneis igitur pretermiſſis ad ea agenda conuertamur,quæ efficaciora licet ſint, quia tamẽ citò abſoluunt ſunt minus periculoſa. Primũ eſt,ut quatuor cruſtę,duæ quidem retro aures in inio(hoc eſt,poſteriore capitis parte quæ ceruici copulat)uel *Inium.* igne uel aliquo q̃d eandẽ uim cũ igne habeat,excitent. Si uero nec hæc iuuerint, ad uſtionem uerticis ceu ultimũ & excellentiſs.præſidiũ ueniendũ.Nam,ut in quibuſ- dam libris in fine aphoriſmorũ legitur,quę nõ ſanant pharmaca,ferrũ ſanat:& quæ ferrum non ſanat,ſanat ignis.Deo tamen optimo maxime fauente ſpero non opus fore,ut ad ultima hæc deueniat,accedẽte Excell.ueſtrarũ diligentia,quibus cuncta quæ ſcripſimus, ut etiam ſuperius dixi, & moderanda & caſtiganda permittimus.

Ex Ferraria, VI. Calend.Maias, M. D. XXXIII

EPIST. II. Io.Manardus Petro Canicer ſereniſſimi Ro.regis phyſico S.D. De ſibilo auriũ,& deminuto auditu, atq; puerorũ morbo lactumen uocato.

TIbi an Cæſari magis gratuler, nondum ſatis cõſtitui : utriq; tamen gra- tulandũ duco.Cæſari quidem,quod talem nactus ſit medicũ,cuius inte gritati & eruditioni poſſit & liberorũ,& uxoris,& propriam uitam tu- tò cõmittere ; quum pleriq; hoc tempore, medicorũ ſibi nomine uſur-

pent, qui carnifices potius quàm medici dici merētur. Tibi uero talem dominū, ultro & nihil tale (ut audio) cogitanti occurrisse, qualem summus quantūuis medicus debeat apud nuper inuentos antipodas, omni studio, labore & diligentia perquirere. Perge igit, &, quod facere te nō dubito, nocturno diurnoq; studio, tāto te principe in dies digniorem redde. Multum quidem profecisti, sed tam profundū est medicinæ pelagus, ut in eo qui se elephantes putant, quādoq; demergi uideamus. Sed quur equo uelocissime currenti calcaria addere laboro? operæprecium magis facturus, si duobus quæ à me petis respondero. Petis igitur primo præsidium aliquod à me longo usu probatum, ad sibilum obtusumq; auditum ab aure dextra remouendum. Horum symptomatū alterum ad corruptam actionē, alterum ad deminutam pertinet: quod tanto deterius est primo, quanto est ablationi totali surditati uidelicet propinquius, quæ & pessima est, & cum difficultate magna remouetur. Sequūtur ambo hæc symptomata necessariò morbum in uia, obstructionem uidelicet, partim à spiritu flatuoso uento'ue, in itinere aures ingresso, exitum quærendo absq; ordine exagitato: partim à pituita, ex cerebro, præter consuetudinē piscium esu, & ex cerebri imbecillitate, proprium alimentum non probe mutante, genita: adiuuante omnia hæc, cutis etiam capitis adstrictione, ex aquilonari uento insuetoq; frigore contracta, difflari uapores non permittente. Erit ergo curatiua intentio prima nobis occurrens, flatuosi illius spiritus resolutio. Sed quia hic non solum factus est, sed assidue etiam à pituita introclusa fit, ipsam quoq; oportet tum euacuare, tum prohibere ne de nouo in capite generetur. Verum quia caput euacuari non potest, pleno existente toto corpore, alia insurgit intentio, ipsius uidelicet totius corporis euacuatio, quæ licet à nobis ultimo inuenta sit, prius tamen executioni est demandanda. Primo igitur totum corpus uacuandum, secundo caput, tertio resoluendi uapores, quarto mala temperatura cerebri, quæ ipsum imbecille reddit, amouenda, meatusq; aperiendi per quos difflari excrementa possint. Licet autem sciam me frustra laboraturū, si quibus hæc complenda sint te docere uoluerim: tamen ut tibi morem geram, dicam quæ in singulis explendis ego putem magis idonea.

Totius igitur corporis purgationē, per aliquā ex magnis hieris facerem, præcipue per eam quæ Iusti dicitur, quā Paulus lib. 7. describit. Sumi aūt debet cum melicrato & sale, & non semel, sed toties per interualla, donec corpus bene mundū uideatur.

Caput, insufflato in nares hoc puluere, expurgabitur: Piperis longi ℈ 4. sinapis ℈ 2. Euphorbij ℈ 1. Acetū quoq; scilliticū gargarissatū optime ad hoc cōduceretū. Ad quod etiā faciet, si materia ad alia loca trahat, q̄d hirudines uenis ani admotæ præcipue pręstabūt. Itē balneū spōtanearū aquarū, quę prope Viennā scaturiūt: uel aquę tantū salitæ, ut mari sint similes. Sed & cucurbitulę dorso, spinæ, natibusq; admotæ.

Inter multa uero quæ auribus immitti in hunc usum possunt, magnā fiduciam habeo in aceto in quo absinthium, quod istic optimum passim nascitur, excoctū sit. Item in succo cæpę, uel in oleo rutaceo, quod in ipsa excauata cæpa bullierit. Quod si per hæc non in totum symptoma auferat, ad nigrum elleborum cum melle coctum accedendum est, & demum ad laterinum oleum.

Ad roborandum dehinc cerebrū, & meatus cutis aperiendos, oleum maxime conducit in hunc modum paratum: Olei antiqui, uini odorati ana ℔. mediam, nucis moschatæ, thuris, maceros ana ℥ j. arida mediocriter trita cum humidis bene misceantur, & crebro tribus diebus exagitentur, quarto die in uase uitreo rostrato ad hoc munus idoneo inclusa, supra leuem ignem tandiu detineantur, donec exeuntis per rostrū liquoris color mutetur: quo mutari incipiente, aucto igne, uas quoq; in quo liquor stillatim manabat permutetur, ut seorsim secūdus liquor colligatur, qui longe primo erit efficacior. Ex primo cutis caluæ, & præcipue in locis suturarū ieiuno perfricabitur: secundi uero gutta naribus & auribus instillabitur. Et his quidem

dem præsidijs, Deo opitulante, spero te longe melius auditurū.

Morbū, quo regius ille puer laborat, ut ex his quæ scripsisti conijcio, putat prēclarus ille medicus esse, quē apud nos uulgò mulierculæ lactumē uocãt, de quo in fine meæ de exterioribus morbis epistolæ, mentionē feci: docuiq; ad achores, ceria, psydracia, exanthemata'ue pertinere: uaria enim specie in diuersis uisit. De hoc morbo primus (ut ego puto) inter recentiores particulatim scripsit Gulielmus de Salicetto, sub nomine crustæ uel lacticij. Crustæ quidē (ut arbitror) quoniã eminēt in cute patientiū puerorū ueluti quædã crustulę: Lacticij uero, q̃d ex lactis acredine, salsam pituitã & tenacē in puero subnutrientis, generatur. Hunc morbū nec ego in lactentibus magnopere pellere nitor, præsertim quãdo faciem nō admodū dehonestat, nec periclitatur ut oculos oblædat, quod nōnullis accidisse scio. Gulielmus tamen ipse, non contemnēdus medicus, curã docet, qua se multos sanasse ait absq; aliquo periculo uel timore. quod ego quoq; sine mendacio possum affirmare: nō eisdē tamen præsidijs semper usus, sed pro materiæ morbū facientis, reliquarūq; rerum à quibus indicationes curatiuę sumendæ sunt, uarietate, remedia mutaui: unū tamen semper cauendo, ne scilicet rebus nimis adstringentibus, frigidis'ue, materiam introrsum repellerē. Verū suspicio talis morbi, in regio hoc puero mihi habenda nō uidetur, iam septimū annum agente: nisi fortè quispiã dixerit, à lacte primo contractū morbum, ita loca infecisse, ut bonū quantumuis nutrimentū, bene immutare nō ualentia, similem priori infectionē gignant. Quod si ultro dederimus, longe maior nobis incumbet curationis necessitas, ne uidelicet longiore mora, quotidie difficilior reddatur, peiore in dies habitu, in ipsis mēbris patientibus derelicto, præcipue si iam 7. ætatis annū agit, in quo solent infantiū morbi, unà cum ipsa infantia recedere. Purgandum igitur ducerē primo, nec semel corpus, leui aliquo medicamine, ex rheo uidelicet, rosaceo uocato syrupo, quem Bononienses Mucarū uocãt, senę, polypodio mannàue, aut simili aliquo cōcinnato. Abluēda deinde patiētia loca, ex aqua in qua lapathū, fumaria, absinthiū decocta sint, & post balneum, rheo præcipue pontico, quod nunc è Polonia defertur, in aceto resoluto perfricanda: deinde illinenda unguento ex oleo amygdalarū amararū, succo radicū uitis albæ, & modico lithargyri parato. Adere possem multa, sed hæc satis superq; fore cōfido, ad fœditatē illam potius q̃ morbū, à nobilissimo illo puero depellendã: cui deus opt. max. Nestoreos annos incolumes cōcedere dignetur: sperandū enim ex tam splendidis rarisq; parentibus ortum, in summū, & omnibus numeris laudandū principē euasurū. Tu uero dabis operam, ut serenissimi eius parentes seniores, senē uideant filium, in quo uirtutes eorum eximiæ reflorescant. Vale, tui Manardi memor.

Ex Ferraria, Calend. Octob. M. D. XXXIII.

EPIST. III. De Ebeni Indici electione & usu.

ETsi Deus optimus maximus summe iustus sit & summe benignus, pro imperscrutabili tamen cōsilio suo & uniuersali prouidētia, modo unum modo aliud, nec ita unum, quin & aliud simul, nobis manifestat. Quū igitur anno ante hunc duodequadragesimo, ad coërcenda humani generis delicta, luem pessimã Gallicam uocatã, ueluti multicipitem hydram, in nos grassari permisisset: nō paulò post quasi alexipharmacū, ex incognito antiquis orbe, ad incogniti morbi curationē, lignum quoddam iussit afferri, quod sanctū haud immeritò ab his nuncupatū est, qui eius beneficio à tam pernitioso morbo, atq; alijs qui ferè incurabiles uidebantur, sunt pristinæ ualetudini restituti, & de lacu miseriæ in portū reducti salutis. Huius usum uarij uario modo docuere: omnes tamen in uno hoc peccãt, quod omnes uno calceo (ut aiunt) calceandos existimarūt: eum tamē ita in hoc, sicuti & in alijs medicinæ præsidijs pro natu

ralibus,non naturalibus, & præternaturalibus rebus oporteat & uictus rationē & ipſius ligni modum,atqꝫ uſum uariare. Quæ licet non ad amuſſim præcipi poſſint, patiente non continue uiſo, ut tamen Reuerendiſs. domino & mihi ſummè obſeruato morem geram, attentis his quę aliàs per Excell. Cracouienſes medicos mihi de illius affectibus ſignificata ſunt, quantum mea poterit imbecillitas conaberoſtendere, quænam agenda mihi uideantur,ut deſideratus finis ex huius ligni decocto conſequatur.

Vt igitur ordine quodā incedamus, quatuor præcipue cōſiderabimus,uidelicet ligni electionē,eiuſdē prępartionē,uſum,uictus rationē. Tria ad nos hactenus huius ligni genera peruenere. Primū, quod guaiacū uocant,denſius,grauius,craſſius, interiore parte nigricātius,exteriore ſubpallida,& ueluti lineis quibuſdā ad fuſcū inclinantibus, in æque diſtantibus per longū interſecta. Alterius ad albius magis uergit exterior pars,neqꝫ eſt tam manifeſtis lineis diſtincta:nigrum tamen & ipſum colorem intrinſecus oſtendit,ſed minore orbe ꝗ præcedens. Tertiū,quod ſanctū præcipue uocatur, tam intrinſecus quàm extrinſecus albicantē colorem præ ſe fert, exilibusqꝫ ualde lineis eius diſtinguitur longitudo. Ex tribus hiſce generibus ego in caſu noſtro primum prætulerim, quod proculdubio hebenum eſſe Indicum puto, nec ab eo ſecundū,niſi fortè natalibus,differre. Tertium ualentius eſſe non dubito, quoniam & acrius eſt, & odoratius. Quia tamen eius decoctū & aſpectu turpius, & guſtu eſt inſuauius,ueritus ne ita diſpliceat,ut uentriculū proſternat,nec cōtinuari eius potus poſſit,idcirco primum potius eligendū ab initio puto. Vbi tamen eius potus per 20. dies ſumptus,non plene profuiſſe uiſus fuerit,poterit D. ſua Reuerend. per quinqꝫ uel decem dies hoc tertio uti, uel pluribus etiā,ſi opus eſſe præſentes medici iudicauerint. Et hæc quidem de ligni electione dicta ſint.

Præparatio haud difficilis eſt: atteritur enim uel lima uel torno uel ſcobina uel alio inſtrumento,&in tenuiſſimū quantum fieri poteſt puluerem redigitur,in decuplaqꝫ electiſſima aqua, uitreo uel uitreato uaſe, tandiu claro igne,nec admodū uehementi,bullit,donec tertia pars excoquatᷣ. Semper aūt dum bullit ſpuma auferatur, & per ſe ad uſum,quem inferius docebo, reſeruetur. Et hæc quidem aqua erit pro medicata potione,ſicuti inferius docebimus,mane & ueſperi bibenda.

Alia uero aqua ex eodem quidem ligno,ſed in craſſiuſculas partes diſſecto, hoc modo paretur:Sunto ligni pars una,aquæ uigecupla, mūdoqꝫ uaſe,uehemētioreqꝫ claro tamen igne bulliant, donec quarta tantū aquæ pars conſumpta ſit: qua aqua inter prandendū cœnandumqꝫ,non alio potu,ſicuti inferius monſtrabitur,utetur.

Vſus primæ aquæ talis ſit. Præcedat purgatio, per tres ſequentes potiones:Senæ,polypodij,paſſularū ana ʒ.6.bulliant in ſex uncijs aquæ fœniculi ad tertiæ partis conſumptionem,& in decocto madeant horas decem:rhei barbarici,agarici ana ʒ s. dulcoretur cum melle roſaceo ad guſtum domini. Sumpta ter hac potione, mane ſequenti in aurora bibat decocti primo modo parati ℥.4. quantum ferre poterit calidi, atqꝫ per horam dormiat: dehinc iterum quatuor alias uncias bibat, iaceatqꝫ per aliam horam, ſed non dormiat: poſt quam tertio eandem quantitatem aquæ bibat,ſed tepidam,ſtatimqꝫ à potu ſurgat, & loco calido leuiter tandiu inambulet,donec aqua è uētriculo deſcendiſſe uideatur, tuncqꝫ eo modo prandeat quo inferius iubebimus. Veſperi ubi iam cōcoctum prandium erit,quinqꝫ uncias eiuſdem aquæ bibat,non ualde calidæ,& poſt horam unam cœnet: eundemqꝫ præciſe ordinem per continuos dies quinqꝫ ſeruet. Die ſexto ex præſcriptis purgatorijs potionibus unam accipiat,nec eo die primam illam aquam bibat:ſequenti, hoc eſt ſeptimo, penitus quieſcat,nihilqꝫ aliud medicinale accipiat,præterquam unum cochleare ſequentis mixturæ: Ramentorum tenuiſſimorum illius tertij ligni quod ſanctum uocant, p.1. maceris, quem florem moſchatum uocatis p.s. mellis roſa-

cei

cei p. 4. Octauo die ad potum primi decocti reuertatur, eoque decem diebus quo superius diximus modo utatur: nisi forte augenda quantitas præsentibus medicis uideatur, ad uncias usque quinque pro singula potione. Vndecima die, quę erit à primo potu decimaoctaua, eandem purgatoriam potionem accipiat, post quam duobus diebus quiescat, eadem qua diximus mellis rosacei mixtura utens. Sequentib. diebus, post uidelicet uiginti, semel tantum aquam ex ligno sancto factam, mane ad quantitatem quinque unciarum bibat: quem potum per alios decem dies continuare poterit, & diebus tranquillis ac serenis domo exire: quibus nisi aluus sponte ierit, clysmatibus ex eadem aqua factis, adiecto melle rosaceo & oleo chæmęmelino, mollienda erit; quod etiam prioribus diebus agendum, si opportunum uidebitur. Vidi enim nonnullos, qui ex decocti primi ligni octonis uncijs, solutam satis aluum nacti sunt. Completis his decem diebus, uel eadem purgatoria potio, uel alia consimilis, uel etiam ualidior, si præsentibus medicis uidebitur, erit exhibenda, atque post hanc mixtura utendum quæ habeat, ligni sancti, nucis myristicę, seminis fœniculi ana partem unam, ambræ p. s. moschi partis unius quartam partem, mellis, chebularum quadruplum aliorum. Spuma, quam diximus ex primo decocto seruandam, frons & tempora assidue perficanda, & si qua pars corporis alia male uidetur affecta. Et hic quidem horum lignorum usus mihi uidetur Reuerendiss. huic domino conducturus. Quod faxit dominus Deus noster.

Superest uictus ratio, quæ ui constante, primis quinque diebus satis tenuis sit, ut uidelicet quotidie sex tantum unciæ panis edantur. Sit autem non semidalites, purissima ue farina confectus, sed ex ea cui aliquid crassiorum tritici partium sit commixtum, beneque fermentatus & coctus, ac modice salitus. Opsonij autem loco nihil accipiatur, nisi pinei uel amygdalarum nuclei uel pistaciorum, aut nudi, aut saccharo obducti. Addere potest & orientales passulas maiores minores'ue, sed ita modicas, ut omnium horum etiam pondus selibram non excedat. Panis autem & alia quæ opsonij uice accipiuntur, inter pran dium & cœnam ita dispartiantur, ut consuetudo seruetur. Tutius tamen uidetur, ut cœna minor sit prandio, quo mane dum aqua bibenda erit sit plene concocta. Sexto die quo purgatione utetur, addet ius paruæ pullę gallinaceæ. Decem sequentibus diebus si ferre eundem uictum poterit, nihil plus adijciat: si minus, tres carnis eiusdem pulli parui unciæ iuri superaddantur. Post uiginti dies, phasiani uel perdicis pulpæ concedantur, quæ tamen selibram per diem non excedant. Transactis in totum triginta diebus paulatim annonæ adijciatur, ita ut exactis quadraginta diebus, ad consuetum uictum, qui tamen parcus semper est, ut audio, reuertatur.

Quod ad potum uero attinet, secunda aqua à me superius descripta, primis quinque diebus simplici utetur. Sequentibus decem diebus mel uel saccharum adijciet. Post uiginti, tribus uini cyathis contentus erit, hoc est, uncijs in totum sex. Hæc sunt quæ mihi alioqui occupatissimo, uisa sunt de potu horum lignorum scribenda. Quæ tamen omnia arbitrio præsentium clarissimorum medicorum & correctioni permitto, quibus me etiam atque etiam commendo, Reuerendissimoque domino cum humilitate me trado.

Ex Ferraria, in uigilia sancti Matthæi, M. D. XXXII.

EPIST. IIII. Consilium pro nobili quadam matrona, sputo sanguinis, febre, hulcere palati, tussi, laborante.

AFfectus pręter naturam, quibus honesta hęc matrona laborat, sunt, sputum sanguinis, febris, destillatio, ulcus palati, tussis. Naturalia: Caput humidum, calidum, latorum pororum, imbecille. Iecur calidum & siccum. Ventriculus fri

gidus,humidus. Victus,ocium,cruditas,cibi pituitam gignentes. Ex his creuit pituita in uentriculo: ex iecore in toto ſanguine bilis. Eleuantur uapores ab utroq; humore ad caput, qui ob eius imbecillitatem non diſcuſſi, craſſeſcũt, & occurrente cauſa exteriore deſtillant: ex qua deſtillatione omnes mali affectus & fiunt & facti ſunt,qui ſunt enumerati.

Sputum quidem ſanguinis,ſymptoma eſt,exiens ſcilicet mutatũ.Morbus à quo prouenit, eſt ſolutio continui uenæ. Cauſa eius eſt pituita,aliqualiter à bile ſecum miſta exuſta,& ad ſalſedinẽ conuerſa. Dubia,quæ uena,quomodo aperta. Solutio primi,uena aſperæ arteriæ.Probatur,quia exit ſanguis ſine tuſſi,uel cum parua, cum quodamq; potius ſcreatu. Sentitur in gutture uel parũ infra ſenſus ueluti loci ulcerati: & licet aliquando emittatur ſanguis cum tuſſi,eſt ſanguis,qui exiens ex loco læſo, deſcendit ad pectus, qui poſtea cum tuſſi eijcitur. Non obſtat quod ſpumoſus,quia,ut dicit Auicenna,& ratio dictat,quandoq; ſpumoſus eſt ex canna pulmonis, & eſt ueniens cum ſcreatu & tuſſi exigua, & eſt id quod egreditur parum,& eſt ibi ſenſus cum dolore. Solutio ſecundi, aperta per ulcerationem.Et ſi dicitur,deberet exiſſe pus:dic,quod nondum erat genitum.

Febris morbus eſt,ut conſtat. Et ſi quis quærat, quænam ſit: dico eſſe febrem in putridis humoribus accenſam, continuam, ex materia ſalſa,id eſt,phlegmate ſalſo, putreſcente in concauitate pectoris. Et ſi quis obijciat,quod deberet eſſe intermittens,quia materia putreſcit extra uenas:dic,quod eſt continua,ratione propinquitatis ad cor. Deſtillatio ſymptoma ſub eodem genere contentũ, ſcilicet ſub exeunte mutato. Sicut Tuſſis ſub malo motu. Vlcus uerò palati ſolutæ cõtinuitatis morbus eſt:ambo autem ex deſtillatione ſequuntur.

Prognoſticum:Periculũ eſt empyematis,hoc eſt ſuppurationis,ex materia fluxa & fluente ad pectus:& demum phthiſis.Periculũ etiam eſt rupturę uenæ in pulmone uel pectore,ob tuſſim,ſuffocationisq; demum ex multa materia.

CVRATIO.

Harum affectionum quædam ſunt factæ,ſcilicet ſolutio continuitatis uenæ,& ulcus palati,quæ curatione proprie dicta indigent, quæ in exiccatione & unione conſiſtit.Quædã fiunt,ut deſtillatio & tuſſis.Quædã partim factæ,partim fientes, ut febris.Operatio igitur medici aduerſus eas,partim præſeruatiua,partim curatiua eſſe debet. Ad quam recte agendam uariæ occurrunt intentiones: quo ſcilicet ad ſputum ſanguinis,uenæ cõſolidatio:quo ad tuſſim,uacuatio materiæ cõtentæ in pectore:quo ad febrem,curatio factæ per frigida, fientis per cauſæ remotionẽ:quo ad deſtillationem,ut ſiſtatur:quo ad palati ulcus,conſolidatio.

Dubitari igitur non ab re poteſt,unde incipiendũ. Dic,quod à deſtillatione:tum quia inde omnia alia pendent,ueluti ab ea uel facta uel fientia:tum quia magis ſuſpecta,ſiquidem nunc ſputum ſanguinis exile eſt.Incipientes ergo à cura deſtillationis, eliciamus intentiones eius curatiuas,non negligentes tamen cætera.

Deſtillatio, quantum ad ipſam fluctionem attinet, eſt exiens mutatum:quantum ad affectionẽ,quę ipſum facit,dicit malam temperaturam cum materia in capite contentam, quæ eget euacuatione, quæ tum extrahendo ipſam materiam,tum ad alia loca diſtrahendo,eſt agenda.Primum poteſt fieri uel phlebotomia, uel pharmacia purgante.

Dubitari igitur poteſt, an conueniat phlebotomia: & ſi conuenit, an ſola ſufficiat. Dic, quod conuenit: quia deſtillatio eſt ulcera faciens & ſuffocationis formidinem.Conuenit autem non tota ſimul,ſed per interualla facta,ex iecoris uena,& modo dextri modo ſiniſtri cubiti. Ad aliud dic, quod non ſola,quia materia in uentriculis cerebri contenta ſubſtantiam madefaciens,per eam non euacuabitur.

Circa purgationẽ etiam dubitari poteſt,an ſola ſufficiat pharmacia,quæ per infe

riora

riora materiã educat. Dic,quod nõ:ſed uacuare etiam caput particulariter oportet. Nec etiam hæc ſola ſufficit, ſed uacuandum quoq; eſt tum ad longinqua retrahendo,tum ad propinqua deriuando.

Dubium etiã contingit, unde cõputandi dies iudiciales,an ſcilicet à deſtillatione, an à uenæ apertura.Ego teneo quod à deſtillatiõe:iuxta quam ſupputationẽ,uena aperta eſſe uidetur in uigeſimaſeptima die à morbi initio.

Ad opus tandem accedendo, Victus ſit ualde tenuis, prohibeaturq; caro, uinum,oua. Vtatur auena,uel ordeo, uel amygdalarum ſucco,quibus ob fracturam uenæ,ſuperponatur puluis aliquis adſtringens,ut nucleorum mali punici acidi,uel rhoi Syriaci,uel fructuũ myrti,qui præ alijs mihi magis placent,etiam ſi per ſe edantur. Potus ſit aqua calybeata uel aurata cum iuleb roſato. Omnes eſcæ uergant ad frigidum.Poteſt uti coriandris,& manuchriſti uocato,cum margaritarum puluere & corallij parato. Aẽr uergat ad ſiccum & frigidum, quare non conuenit ignis.

Retractio fiat per frictiões, per extremorũ membrorũ uincula, quibus quãdoq; admoueanť cucurbitulæ, quæ etiam ſupra iecoris regionẽ nõ inutiliter apponenť.

Purgatio cum pilulis quidem cocchijs, niſi uehementia febris prohibeat:alioqui cum polypodio & ſiliquæ Aegyptiæ liquore eſt faciunda. Caput purgetur butyro intra nares dato,cui octaua pars elaterij ſit adiecta.

Deriuatio per ſinapiſmum abraſo capiti cum columbino ſtercore factũ. Neceſſitate cogẽte aliquod narcoticũ detur,uel philoniũ perſicũ,uel theriaca noua,quã laudat Galenus. Syrupus myrtinus cum iulebo roſato, & tuſſi,& febri, & ſanguinis ſputo cõducet. Vnguentũ aliquod adſtringẽs,circa gutturis & pectoris ſuperiora etiam conducet,ut quod ex oleo myrtino & paſtillis per electrum uocatis componitur. Palati ulcera per gargariſma curabũtur,ex plantaginis decocto & ſucco nucum,modo Galeni adſeruatum.

EPIST. V. Io.Manard. Academiæ medicorum Cracouienſium. Examinantur quædam à medicis nonnullis ſcripta pro Reuerendiſs. D. Cracouienſi Epiſcopo.

Cum iam ſcriptis mãdaſſem ea quę ad ſalutẽ Reuerendiſs.domini Cracouienſis epiſcopi conducere mihi uidebantur,placuit ne fruſtra mihi miſſa uiderenť ea perlegere, quæ à nõnullis medicis ſub Italorũ medicorũ nomine,eandẽ ob cauſam fuerãt ſcripta.Inter legendũ aũt multa occurrerũt in quibus ego aliter & ſentiebã & ſcripſerã,q̃,quicũq; nam fuerint,excellentes illi medici ſcripſiſſent.Operæpreciũ aũt me facturũ putaui,ſi hæc ſigillatim explicarẽ,atq; enucleanda Cracouienſi medicorũ academiæ proponerẽ,adiectis rationibus quæ me cogerent in priore ſententia perſtare, nec ab alijs quæ ſcripſeram recedere. Veſtrũ autem erit, Cracouienſes medici, ad æquilibriũ rationis utraq; dicta referre,& quæ lanx interuergat ſolerter penſitare.

Primum diſſidiũ inter nos eſt,quod illi laboraſſe in noſtro Reuerendiſs.domino cogitationẽ putãt:ego potius imaginationẽ. Ad cogitationes ſi ſpectat ratiocinatio, rationis ue diſcurſus,quã labefactã ex his quæ ſcripta ſunt minime colligo, ſcribitis enim adfuiſſe ſilentiũ, mœſtitiã, faſtidiũ, mortis expectationẽ. Ex hoc enim, quod proculdubio corruptã imaginationẽ faciebat, per rectum ratiociniũ reliqua ſequebantur.Quis enim nõ mœreat mortem expectans? quis nõ ſileat,&mundana cuncta in ſummo faſtidio non habeat? Incolumi igitur permanente ratiocinio, ex ſola mortis imaginatione, reliqua meo iudicio ſequebantur. Quæ etiam imaginatio non penitus abſq; ratione contingebat, cum conſideraret ſecum tot præſidijs, tantaq; medicorum diligentia, continue ad deterius labi, nec uel tantillum ſubleuari.

faciunt hæc ut imaginationem in eo potius laborasse putem, quàm intellectum, quem Galenus cogitationẽ uocat. Verum apud eundem Galenũ, disputatio hæc dialectica potius est quàm medicinalis, cum eodem in uentriculo principes omnes uires secundum eius sententiam reponantur.

Aliud uero maioris momẽti dissidiũ est, quod tremore cordis cõtinuò affligi eum dicũt: quod nec uos scribitis, nec ego putarim uos alioqui oculatissimos in tanti momẽti re hallucinatos. Nec est ut se Auic. clypeo tueanť, dicentis, non posse cõmunicari cordi à capite uel uentriculo (Sic enim legendũ puto: licet in exemplari ad me misso pro uentriculo legatur cor) aliam noxã, q̃ tremoris. Nam neq; Auicen. inuenio hoc dixisse: nec si dixisset, esset illi plus quàm rationi, Galeno & experientię credendũ, quæ ostendũt alios quoq; affectus, pręter tremorẽ, posse cordi ab alijs membris cõmunicari, ut dolorem, syncopã, seu animi defectũ: hæc enim fieri ab ore uentriculi præter experientiã & rationes quas facile quisq; considerare potest, Galenus quoq; testatur lib. primo de causis symptomatum, quinto de locis affectis, & primo Artis curatiuę ad Glauc. Vnum uero est, quod maxima me afficit admiratione: me dicos uidelicet illos Patauos, qui certe ex tot locis Galeni adductis uidentur in eius lectione assidui, eum tremorem cordis per consensum fieri, in secundo suo consilio scripsisse, quem in primo continuũ esse affirmauerant: docente Galeno in secundo libro de locis affectis, tunc affectum proprium putandum, cum permanere in parte quapiam conspicitur.

Addunt & aliud, quod ego non probo, certum scilicet esse, humorẽ melancholicum non ferri in Reuerendiss. hoc domino ad uentriculũ. Hoc probant quadam coniectura. Coniectamus, inquiunt, in splene esse ingentẽ obstructionẽ, ergo certum talem humorem nõ posse ad os uentriculi deferri. Quod uero adsit obstructio in liene, non aliter probant quàm ex suppressione fluxus sanguinis per uenas ani, per quem sanguis melancholicus consueuerat expurgari. Sequelam probantes ex Galeno, libro de atra bile dicẽte, sanguinem illum retentũ facere obstructiones, & corpus inficere. Cui sententię addunt aliud testimoniũ Galeni 5. de locis affectis. Innituntur igitur duabus sequelis, secundum hunc ordinem: Fluxus sanguinis melancholici per ani uenas consuetas est retentus, ergo ab illo sanguine non expurgato fit lienis obstructio & corporis infectio. Secunda sequela est: Obstructus est lien ingenti obstructiõe, ergo humor melancholicus nõ potest ad os uentriculi ferri. Ego uero tantum absum ut cum eis sentiam, ut credam totum contrarium: tantam uidelicet quantitatẽ atrę bilis ad uentriculum ferri, ut appetitum tollat, non faciat: hoc enim quandoq; cõtingere & Galenus lib. 6. de locis affectis, & Auicen. primo cap. de ægritudinibus splenis affirmant. Delatam autem magnam atræ bilis copiam ad uentriculum, ex his quę à uobis scripta in uarijs locis sunt, colligo. Et primo ubi enumeratis symptomata multa, quæ ardorem uentriculi præibant, Mœstitiam scilicet, silentium, tædium, mortis expectationẽ, quæ certe sunt (ut nec ipsi diffitentur) atræ bilis genimina: ad quę cum (ut scribitis) sequeretur oris uentriculi ardor, negari non potest quin ab atra bile ad uentriculũ delata, ardor ille excitaretur: ad quem tantum defluxum nõ sequeretur appetẽtia, quia & maiore copia quàm par esset, ferebatur, & melancholia potius erat quàm melancholicus succus, ueluti uos alio loco scribitis, deijci dicẽtes ex clysmate, alephanginis pilulis & manna, magnũ modum spumantis & ueluti ebullientis exustæ melancholiæ. Acida enim ualde sit oportet, si excitare appetitum debet, quæ ad uentriculum fertur melancholia, ut Galenus testatur lib. 6. de locis affectis. Et fluere igitur & fluxisse magnam atræ bilis copiam ad uentriculum puto: nec uideo ex suppresso sanguine, per ani uenas euacuari consueto, lienis obstructionem necessariò fieri. Potest enim humor ille ater, partim in uentriculo, partim in hypochondrijs atque in alijs locis congregari: sed & per

totius corporis uenas diffundi. Poteſt & in ipſo liene plus quàm antea abundare, non tamen obſtructionē in eo facere. Non uideo etiam aliam eorum ſequelam eſſe neceſſariā, hanc ſcilicet, In liene eſt ingens obſtructio, igitur melancholia ad os uentriculi non poteſt deferri. Poſſunt enim aliæ lienis uenæ obſtrui, ea remanente non obſtructa, quæ melancholiā portat ad os uentriculi. Multos enim uidimus cum ingenti lienis obſtructione, cibi appetitū non amittere. Vidimus etiam nōnullos, effuſa ad os uentriculi melancholia, quod ex dolore & ſapore eius in ore percepto cognoſcebatur, mœſtitiā melancholicā abſq; appetitu incurriſſe. Quod etiā Galenus lib. 6. de locis affectis teſtatur, cuius uerba libuit adſcribere, ut Excell. ueſtræ cognoſcant, ea quæ nos ſcripſimus, eſſe ad Galeni mentem dicta: nec ex ſuppreſſione euacuationis atræ bilis conſuetæ, tolli acceſſum eius ad uentriculū. Sic enim uerbū uerbo reddendo ſcribit Galenus, de liene loquens: Verum plerunq; à ſeipſo excrementa quemadmodū iecur expellit, adeò ut & quandoq; melancholicū ſanguinē ſimul cum nauſea per uomitū eijciat, & per inferiora aliud ſimile ſubeat, & nō facta tali euacuatione, mœrores & puſillanimitatē melancholicā faciat, necnon interdū ciborum uehementiſſimas appetentias, & præcipue ubi exacte acida fuerit ea quæ ad uentrem fertur ſuperfluitas. Plerunq; uero euerſiones & abominationem, quando aliam quandā habuerit corruptionē. Ecce igitur, ex ſuppreſſione ſanguinis, qui defluere cōſueuerat, non neceſſariò tolli effluxū humoris atri ad uentriculū, nec neceſſariò tolli appetitū, ſicuti nec neceſſariò fieri eum, humore atro ad eam fluēte. Non recedendum igitur à noſtra ſententia, quæ effluere quidē ad uentriculū melancholiam dicit, tolliq; appetitū: Tum ab ea, quoniā ſcilicet corruptione quadā participat: tum à pituitæ tenacis copia. Mœſtitiæq; cauſam nō in atrā bilem, ut ipſi dicunt, in uenis cerebri contentam: perpetua enim eſſet, & nō (ut ſcribitis) quandoq; reuerteretur: ſed in fumos ab ea ex naturalibus membris eleuatos generari.

Addunt & aliud, quod magni momenti eſſet, ſi ueritatē haberet: Reuerendiſs. ſcilicet hunc dominū, eſſe ad aquam intercutē præparatū: ea enim quæ de ſanguinis euacuatione à me ſcripta ſunt, uel in totum deijceret, uel moderāda ualde oſtenderet. Verū uix crediderim Excell. ueſtras, quæ tantū operæ in curando hoc clariſs. domino ſumpſerūt, & tam ad unguē uniuerſa acta & quæ in dies occurrerūt ſymptomata cōſcripſerūt, rem hanc tam arduā prætermiſiſſe, imò cōtraria potius indicia nobis ſignificaſſe, facie uidelicet eum alba, & ad purpureū uergente, fuiſſe: nulla cachexiæ, hoc eſt, mali habitus, mutatiq; coloris aut tumoris faciei, præcordiorū, manuū, uel pedum, facta mentione. Palpebrarū quidem tumoris cū rubore meminiſtis, qui malam potius loci q̃ totius corporis affectionem demōſtrat: ad quam tamen hydropen ſi præſtantiſſimi hi conſultores agnoſcebant D. ſuam Reuerendiſs. eſſe præparatam, certe debuerant huic rei magis conſulere quàm lachrymarum fluxui.

Scribunt præterea Galenū. 4. libro de uſu partium, & 2. de temperaturis dixiſſe, à ueſica fellis ferri ad uentriculū: cum tamen ipſe Galenus libro 5. de uſu partium rationē reddat, quare natura nō ad uentriculum, ſed ad primum inteſtinum bilem tranſmittat. Libro uero ſecundo de tēperaturis, fluere quidē nonnullis bilem à ueſica ad uentriculum, rarum autem eſſe hoc, & pauciſſimis contingere. Et hęc quidem ſunt rerum capita, in quibus quantum ad eam partem attinet differimus.

Quod uero ad operationē ſpectat, in nōnullis etiam diſſentimus. In cōcoquēda quidē bile ipſi laudāt ſyrupū de fumo terræ, puto à Ioanne Meſue deſcriptū. Quem quidē aptum ego puto ad uacuandū, nō ad cōcoquendū, ut ſimplicia medicamēta, ex quibus cōponitur, manifeſtāt, Myrobalani ſcilicet, epithymū, polypodiū, pruna Tamarindi, ſiliqua Aegyptia (caſia ſcilicet uocata) & demū ſuccus ipſe fumarię. Alio qui neq; exuſta illa bilis, cū ſuperfluò cocta ſit, uerè concoqui poteſt: ſed ſatis eſt ut ita à natura uincat, ut pelli per purgatoriū medicamentū poſſit, quod tamē neq; ex

pectandū uoluit Galenus, nisi in materia putrescente: in ea enim, non in alia, concoctionem agnoscit in urina: sed in achoribus & cephalalgia, lib. primo de medicamentis secundū loca, nulla præuia uel concoctione, uel alia alteratione, materiā purgat: semperq; materiā quidem tenacē & crassam attenuat & præcidit, tenuē uero ceu suapte natura euacuationi paratam, statim euacuat. In cæpis quoq; dissentimus. Eas enim ego incidendi gratia, & patriç consuetudinis ratione, cum carnibus coqui ignosco: nō ignarus eas mali succi esse, & uel parum uel nihil alere. Verum non eis uescendum dico, sed carnes eis condiri concedo. Vuas siccas penitus interdicunt, tanquam ad rem non facientes: quas tamen Galenus modicè detergere, uentriculum roborare, & oris eius lenes morsus ait hebetare: quare eorum usum potius laudo quàm uitupero: sicuti & caricarū, ueluti incidendi & attenuādi uim habentium.

Vituperant etiam pistacia, quç ego laudo, tanquā iecur roborantia, & eius obstructiones remouentia: licet Galenus se nescire dicat, stomacho ne sint nocua uel utilia. Paul. tamen Aegineta, & Auicenna eum secutus, tanq̄ ei utilia cōmendarunt. Lupulos laudant, & ceruisiam uituperāt, uel fortè nescientes eam illis confici, uel nocumentū in frumentū, nō in lupulos referentes. Ego uero, ut ingenue fatear nō bene me nosse lupulorū uim, Mesue in his sicuti in alijs multis rebus parū credēs, ita ceruisiam uituperare nequeo, cū septentrionales homines eius potu utentes, saluberrimos uideo & robustissimos. Quicquid tamen de ceruisia statuat, medonem apud uos uocatū, quod est hydromelitis genus, magnopere in hoc. Reuerendiss. Domino cōmendo, quem Deus optimus maximus longo tēpore seruet incolumē, cui sit laus & gloria. Ex Ferraria, XII. Calend. Martias, M. D. XXXII.

EPIST. VI. Antonio Pedochæ medico, de Rheo, an conueniat in pleuritide, & an magis purget si totum deglutiatur, quàm eius decoctum.

DVas inter te & Fabiū in rheo barbaro obortas cōtrouersias scribis. Primam, antiquam quidem, & à multis discussam, an pleuritide laboranti bus cōgrue exhiberi possit. Alterā nouam, & à nemine quod norim disputatam, an uehementius purget si totum, sicuti est, deglutiat, uel solo liquore in quo conuenienti tempore maduerit epoto, corpulentia eius abijciatur. Quærisq; meam in utraq; lite sententiam. Quod certe onus non libenter subeo, tum quod non meū est tantas inter uos lites cōponere, tum ueritus ne ex duobus amicis alterū perdam. Tibi tamen & per literas & per nūcios hoc efflagitanti negare non potui, quin statim à podagra aliquantisper respirans, calamo manum admouerem, & quid de utraq; quæstione sentirem, tibi significarē: illud præfatus, mea hæc qualiacunq; effluxerint, nō modo ut prçiudicij, sed nec ut testimonij alicuius maioris uim habitura, scriptis esse demandata. Sed ne procœmiū maius sit quàm cantilena, primam dubitationē aggredientes dicimus, de quocunq; rheo sermo sit (duplex enim esse in quadā ad Leonicenū epistola iandudum ostendimus) tutò id, imò, cum nota digno iuuamento, pleuritide laboranti posse exhiberi. Id enim quod supra Bosphorū Dioscorides, & supra Pontum Plinius nasci scribunt, ad asthmata, & eos qui circa thoracem affectus cōtingunt, ualere dicit Dioscorides: ad orthopnœam q; Galenus & Paulus. Sed & Auicenna Dioscoridem sequutus, ualere dixit ad asthmata. Cum igitur circa thoracē, in membrana uidelicet eum subcingente, pleuritis gignatur, ad ipsam quoq; cōferre Dioscoridis testimonio uidetur, atq; non minus ei prodesse, q̄ spirandi difficultati, quæ maiori ex parte à crassiore tenaciore'ue materia fit, quàm pleuritis: quā tenacē crassamq; materiā si educi terrestris adstringensq; rhei substantia nō uetat, sputum quoq; ne in pleuritide exeat minime prohibebit:

hibebit, ſicuti neque in maiore centaurio: quod licet minorem adſtringendi uim habeat quàm rheon, peculiariter tamen à Dioſcoride laudatur in pleuritide. Nec in adianto, cuius ſyrupum Ioannes Meſue laudat in eadem atque in peripneumonia. Sed idem quoq; Ioannes Meſue laudat zuccharum (ut uocat) alhuſar, quod tamen Auicenna ſaporis acerbi, quem ponticum uocat, dicit eſſe participem. Omnes demum medici laudant glycyrrhizam, quam habere quid ſtypſeos ſcribit Galenus. Laudant & gummi, quod adſtringẽdi uim habet & glutinandi. Laudant crocum, qui Auicenna etiam ipſo teſte, ut Græcos prætercam, ſtypticitate non caret. Taceo intybi & cotoneorum ſemina, mâla punica, aquam roſaceam, paſſulas, florem æris, quæ adſtringentia quum ſint, à medicis, & præcipue ab Auicẽna, in pleuritide commendantur. Quodnam igitur infortunium rheo huic contigit, ut tot adſtringentibus admiſſis ſolum condemnetur? Quod ſi hoc de quo antiqui ſcripſerunt, & quod penitus odore caret, recipiendũ in pleuritide eſt: quis non libentius admiſerit aliud genus, quod in communi uſu ante Paulum Aeginetam eſſe cœpit, barbarum ſcilicet uocatum, odore ſuo eximio principalia membra, & præcipue ſpiritualia, miro modo corroborans & uires recreans. Ego certe, ſentiant alij quicquid uelint, ei uel ſiliquæ Aegyptiæ liquorem, caſſiæ uocatæ, uel aëreum mel, quod mannam dicunt, quæ membra potius laxant quàm roborent, nunquam in hoc morbo prætulerim. Et hæc quidem circa primam dubitationem dicta ſint.

Secundam, ſolius Ioannis Meſue teſtimonio, quem apud te magnæ autoritatis eſſe puto, facillime diſſoluemus. Dari enim permittit hic uir liquorem, in quo rhei barbari maduerint decem drachmæ, contriti uero quatuor ad ſummum drachmas concedit, contrarium facturus ſi maiorem uim purgandi relinqui in liquore putaſſet, ea quæ in tota ſubſtantia reperitur. Neq; hoc rheo peculiare exiſtimãdum, cum omni medicamini ſiue leniter ſiue uehementer purganti ſit commune: æqua enim cuiuſq; portio ualidius longe purgat per ſe tota deglutita, quàm eius decoctum uel cremor ebibita. Nec credendum, ut tuæ innuũt rationes, totam purgatoriam uim in liquorem transfundi: nam in eo etiam qui per quinq; dies maduit, ad nos delato, licet animam perdidiſſe à Meſue dicatur, uis tamen adhuc quædam ſupereſt purgatoria, ut qua nec pars ipſa terreſtris penitus caret, in his præcipue medicamentis quæ (ut Meſue modo loquamur) euacuant comprimendo. Stantibus autem his fundamentis, rationes quas ad contrarium probandum adducis, non difficulter ſoluuntur. Quare non eſt, ut in eis ſigillatim diluendis amplius laborem, præſertim cum adhuc non plenè conualuerim.

Vale igitur, & non contendendi ſtudio, ſed ueritatis inueniendæ gratia, bonis his litibus certare non deſiſte.

Ex Ferraria, M. D. XXXIII.

IOANNIS MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER DECIMVSOCTAVVS.

EPIST. I. Ioannes Manardus Petro Nicolao Caſtellano medico Fauentino S. P. D. Defenduntur aliqua dicta in alia ad eundem epiſtola. Item de ptiſana, rheo, tenui uictu, apio, populo, citro, medicamento purgatorio, coturnicis carne, myxis, & pilulis Ruphi.

EX DISPVTATIONE illa tua pro aſtrologis tam longa & tot autorib. munita, ego non aliud euidentius colligo quàm id quod uolens lubensq; illis ſemper dedi, & quod quiuis è medio nouit, corpora uidelicet cœleſtia generali quodam influxu per motũ & lumen hæc inferiora permutare: præter hunc uero particulares illas uires, uitæ, necis, ſalutis, morbi, ingenij, hebetudinis, uirtutum & uitiorum, inopiæ, diuitiarum, famæ, infamiæ, amoris, odij, fortunæ demum bonæ uel malæ effectrices, nec illis adeſſe puto, nec à magnis (quos tu affers) uiris cœlo adſcriptas credo. Longior autẽ fuerim, ſi ſigillatim tuas afferre rationes uelim atq; refellere: ſed & ſuperuacuè laborare cognoſcar uiris bonis, qui celeberrimorum & uita & doctrina uirorum commentaria legerunt, aſtrologiam hanc diuinatoriam quantaquanta eſt, non ſolum redarguentium, ſed & floccifacientium atq; deridentium: & ea præcipue quæ duo Pici, ut poſtremi tempore, ita & copia & argumentorum efficacia, reliquis qui in eadem alea uerſati ſunt eminentiores, nobis reliquêre: quæ cum legiſſe te monſtres, mirum eſt quod adhuc pergas tam præſtigioſæ arti fidem mancipare: in qua ſi adhuc perſeuerare uolueris, prius erunt, quæ illi aduerſus eam tam late ſcripſerunt, confutanda. Ne igitur actum (ut aiunt) agam, ad alia quæ in meis epiſtolis nõ probas, quam breuiſſime potero deſcendam: nec tuendi mei gratia, ſed ut mentem meam à te (ut mihi uidetur) nondum bene perceptam, reddam lucidiorem.

Quod ad clima noſtrum attinet, ſcias uelim me nimio fortè zelo in laudem noſtri climatis ideo prorupiſſe, quod uiderem nonnullos amore ſuæ patriæ uictos, ſuũ reliquis prætuliſſe. Cœpi igitur cogitare, an ego quoq; poſſem meum cæteris præferre. Arriſit autem mihi argumentum, cui inniti Galenus uidebatur, Hippocratis patriam ex hoc cõmendans, quod eſſet exacte media orbis terrarum: quam medietatem cum uiderem noſtræ magis zonæ quàm Hippocratis patriæ cõuenire, auſus ſum patriã meam Hippocratis patriæ, & totum ſextũ clima quarto & quinto præferre. Pluribus igitur argumentis conatus ſum demonſtrare, noſtrum clima uerius dici poſſe medium terræ habitabilis quàm Hippocraticũ, ut eodem argumẽto quo Galenus uſus eſt, meam approbarem opinionem: ad quam rem ſi non penitus collimaui, non multum à longinquo ſcopum attigi. Nec rationes meas tollit quicquid de hominis temperatura ſtatuatur, (non enim hoc mihi erat diſputandum) ſed an clima noſtrum uerè eſſet medium, in terra hac quam incolimus, non in uniuerſo orbe, quemadmodum prima tua epiſtola uideris intellexiſſe. Hoc igitur probare conatus ſum, ſiue totam ipſam quartam terræ quam incolimus partem, ſiue eam quæ commodius habitatur, conſideraremus. Et hæc quidem de climate.

De ſaccharo toties ſcripſi, ut graue mihi ſit eandẽ rem tam crebrò perfricare. Sentias tu, ſentiant medici quicquid uelint, quando utri ſententiæ quis hæreat, non eſt ad uitam hominis magni momenti. Si quis tamen, ſepoſito quocunq; affectu, diligenter aduerterit ea quæ à me ſcripta ſunt, diuerſas res ſub ſacchari uel zucchari nomine

mine eſſe comprehenſas cognoſcet. Sed,ut uideo, (fortè quia te piget bonas horas male collocare) mea non diligenter legis: quod euidenter oſtendis in aquis deſtillatis,putans me uelle ut Galeni modo extrahantur,quum ego putem deſtillationem omnem,nedum hanc meam,penitus ei fuiſſe incognitam.

De ligno Indo nihil apud Auic.lego,quibus tu ais locis. Cap.enim 384. de neſcio quo grano ſcribit,quod kormiden uocat,quod nullam cum ligno Indo cõmunionem habet. Cap. uero 484. ſub mehenbethcat nomine,agit de lathyride,id eſt, cataputia uocata. An uero Aethiopicum Indo præferendum,alij cogitent: ego ab Indo receſſurus non ſum,ut quod &cognitum & expertum habeam,cum Aethiopicum ut maioris longe precij poſſit (ut olim)ab interpollatoribus fingi.

De ſectione uenæ in pleuritide bis etiam ſcripſi,atq;,ut mihi uidetur,omnẽ ambiguitatem ſuſtuli.Ideo enim(ut ſcripſi)Galenus ſecat contrarij cruris uenam,alio inflammato, quia ex crure laborante non licet ab initio uacuationem facere, ne plus ſit quod aliũde trahitur,eo quod euacuatur. Oportet ergo ut reuulſionis gratia uel eiuſdem lateris in manu uena ſecetur,uel contraria pedis. Ambæ enim cum uena cruris laborantis habent communionem: per quas tamen uenæ ſectiones non intendit ſanguinem euacuare in inflammatione contentũ,ſicuti in pleuritide:in qua ob membri nobilitatem cogitur euacuationẽ accelerare. Contrarij enim lateris uenæ ſectio,uel nequaquam,uel tarde iuuat:quam tarditatem in cruris inflammatione non ueremur: ſicuti neq; ueremur in dolore à dorſo ad humerum deſcendente uenam cubiti ſecare,naturam iuuantes,quæ à nobiliore parte ad ignobiliorem,materiam tranſmittit. Quare uero Hippoc.in dolore ad præcordia deſcendente uenæ ſectionem prohibuerit,Galenus ex diſſectione uenarum manifeſtat. Cur uero in tali dolore,ſcilicet deſcendente,ad uenas tali non ſe uerterit Galenus, ideo factum puto,quia materiam citò ab inflammato loco uoluit extrahere,quod & ſerò & non ſine diſcrimine fieret per tali uenam. Quod etiam ad cõtrariam nunquam accedat cubiti uenam,licet ambæ ex eadem cauæ uenæ parte oriantur,directus fecit aſpectus: quem ſemper conſiderandum Hippoc.iuſſit,experientia ipſa ab euacuatione ſanguinis per nares edoctus: quæ ſi è dextra nare,inflammato iecore fiat,iuuat: ſi è ſiniſtra,potius obeſt. Cuius rei cauſam ego non in filamenta,ut nonnulli,ſed in minores quaſdam uenas refero,cum uena eius lateris cõmunionem habentes,non cum contraria.

De herba Gyarcha uocata nihil moror quocunq; uoces nomine:& ſi nihil aliud quàm natales uetant,non eſt ut eam ſub alio collocem,quàm ſub polemonij capite,cum notiſſimas etiã plantas uideamus alijs locis naſci,quàm quibus ſcripſit Dioſcorides. Sed aliæ cauſæ me mouent,ut aliam rem ſuſpicer eſſe,quarum nonnullas ad te altera epiſtola ſcripſi.

Modum parandi ptiſanam,ita abſum ut putem incognitum, ut(ſi recte memini) in epiſtola ad Comaclenſem epiſcopum,me cõmentariolum illud latinitate donaſſe ſcripſerim,in quo modus ille docetur. Verum libri non ſufficiunt coquum bonum facere,ſicuti neque nautam. Vt in prouerbium abierit, Nauta ex commentariolo: in eos qui artem aliquam factiuã ex libris didicerunt. Experientia autem ipſa comperi paucos admodum eſſe,qui noſtro tempore ptiſanam norint recte parare. Et propterea ſcripſi inter reliquas rationes,& hanc me mouere,ut ea non admodũ uterer. Sicuti & diſſuetudinem: quoniam magis abhorremus ea quibus ſani nunquam ſumus uſi: & uitiatũ ordeum,quia ſcilicet non ad uſum hominum, ut olim, & etiam apud multas nationes,ſed brutorum tantum animalium apud nos,& ſeritur,& adſeruatur.

Aquam etiam ordei quæ nunc nomen hoc habet,dixi me dum ſcriberem non meminiſſe,niſi uno loco apud antiquos legiſſe (quia nullus mihi,præter unum,oc-

Nauta ex commentario, Prouerbium.

currebat locus) ubi eius esset mentio. Nunc scio etiam unum aut alterum in quo legatur, *Aqua hordei.* aquam hordei, ut dixi, intelligens eam in qua hordeum post modicam ebullitionem eijcitur, non autem succum aut cremorem à Celso uocatũ, de quo frequentissima mentio: quanquam scio apud Arabes hæc sicuti & alia multa plerũque confundi.

Rheon barbaricum notum fuisse & Paulo & alijs nonnullis Græcis, & dico, & dixi: non quod eius meminerit libro septimo inter simplicia, in quo quæcunque scripsit, ex Galeno fermè excripsit: sed in quibusdam cõpositis medicaminibus. Nec, quod purgatorium non dixerit uel ille, uel alij, probat quod eius notitiam non habuerint, quandoquidem & ipsum quod in Ponto nascitur, & inodorum est, ac demum omnibus rebus idem, ei quod Plinius & Dioscor. pingunt, non minus purgat, quàm nostrum nunc uocatum barbarum, ut ego certa experientia pluries cognoui. Quod uero locum in Pauli primo libro corruptum putas, & pro rheo legendum, nitrum, libenter amplector, ueluti meæ sententiæ adstipulans, quod antiqui rheon non habuerint in numero purgantium. Non adeò autem libenter accipio, quod inter podagrica antidota pro barbarico ponticum intellexerit, quod inter simplicia, simpliciter rheon uocauit. Frustra quippe barbarici nomenclaturam addidisset, si eandem rem accipi uoluisset, de qua eodem libro sub rhei nomine simpliciter scripserit. *Alexander male translatus.* Nec me mouet Alexander ille, tam male in latinam linguam conuersus, ut in unico capite ego aliquando per ocium supra quinque & uiginti insignes errores annotauerim. Non ausim tamen certò affirmare errorem huic loco subesse, quoniam græcũ meum exemplar eum locum non attingit. Sed ut dem tibi Alexandrũ suæ antidoto ponticũ apposuisse: quis uetuit Paulum pro pontico elegisse barbaricum, tempore suo uel paulò ante, ut Hermolaus putat, cognosci cœptum?

Dubitas præterea quomodo uictum tenuem probem, quum Hippoc. in aphorismo aperte dicat, uictum paulò pleniorem esse securiorem. Cui quæsito satis (ni fallor) mea ad Cittadinum epistola respondet: imò Hippocrates ipse, non alio nomine damnans tenuem uictum, nisi quia ægrotãtes eo utentes interdum in alijs rebus delinquunt, & errata difficilius ferunt. Et in libro de uictu morborum acutorum, apertissimis uerbis absque alia adiectione, ubi superstes futurus usque ad consistendi uigorẽ æger est, tenuem pleniori præferens. Tua uero glossemata ex recentioribus desumpta, ceu autorum mentem detorquẽtia, in rebus tam serijs non admitto. Sicuti nec minimam illam uirtutem quæ sanare possit: nam sanare non potest, nisi morbum superet. Quem si superat, excessu aliquo superat: qui cum secari in partes possit, sequitur dari aliquã uim prima minorem, quæ adhuc morbum superabit: quare non fuit illa, ut uolebas, minima. Sed uide quo pacto me cogas in iuuenilia hæc & penitus inutilia descendere. Melius ergo est ut ad res quæ sensu cognoscuntur accedamus.

Primo quidem ad apium, de quo interrogas, si quod nos petroselinum, est illud quod apium antiqui uocarũt, quidnam erit nostrum apium? Scripsi aliàs apium antiquis uocatum hortulanum, uideri mihi esse id quod nos nunc uocamus petroselinum: nec solum dixi, sed rationem reddidi, cur ita dicerem & sentirem. Tu aliam quæstionem proponis magis certe dubiam quàm fuerit prior, à qua possem me facile absoluere, si dicerem me nunquam hanc mihi prouinciam assumpsisse, ut antiquorum nuncupationes cum nostris cõcordarem: sed satis mihi uisum esse, si nonnulla prout mihi occurrebant, ingenue aperirem: quæ tamen non præiudicij, sed nec maioris testimonij uim habere uolui, paratus semper ita in hac re, sicuti in omnibus alijs melius sentiẽtibus cedere. Verum eadem hic quoque ingenuitate utens, dico uulgare hoc nostrum apium uideri mihi esse quod Græci elæoselinũ, & Theodorus paludapiũ uertit. Quodnam uero genus sit, quod in comitiali morbo damnatur, ego indiscriminatim putauerim (quicquid tuus ille tertius Plinius dicat) omne

apium

apium alimenti ratione damnari: præcipue tamen Smyrnion damnauit Alexand.

Violæ purpureæ flores conferre pueris comitiali morbo laborantibus, præter Dioſcoridem, ſcribunt Plinius, Macer, & Serapion, qui tuam quoque amouet dubitationem, dicens proprietate quadam id fieri.

Quod populum albam in primo ordine calidorum repoſuerim, & autoritas, & ratio, & experientia ſuaſit. Nec impreſſus Galeni græcus codex, in quo tertij legitur ordinis, ab ea ſententia me dimouet, ut ubiq; erroribus maculatus. In manuſcripto ac melius alijs quoq; in locis caſtigato legi, in primo. Potuit & Oribaſius in ſuo Galeno legere: quanquam & maculatus quoq; eſt, & male in latinum uerſus, qui inuulgatus in Germania eſt Oribaſij libellus.

De citro uolens, ut tibi morem gererē per epiſtolam id petenti, tollere repugnantiam inter Auicennæ dicta, nonnulla cōmentus ſum quibus excuſari poſſet, & inter reliqua dixi, per ſemen poſſe intelligi totum id quod carnem & nucleum intermediat, in quo proculdubio acedo continetur, ut ſcilicet ſimul tutarer & in concordiam redigerem Galenum & Auicennam, acedinem & frigus ſemini adſcribentes. Tu uero, neſcio an calumniandi gratia, ſed ut credere malo, quia tibi ita uiſum eſt, in me inſurgis, quaſi in hoc etiam ſemen uerum, hoc eſt nucleum, comprehendi uoluerim: quum tamen paulò poſt dixerim, ſemen uerum à Galeno ſtatui calidum. Impingis etiam mihi, quod dixerim corticem ipſum nucleum continentem per ſe frigidum eſſe: quod certe non dixi, ſed Galenum dicentem in ſemine uincere acidam qualitatem, dixi comprehendiſſe ſub ſeminis nomine medullam illam in qua apertiſſima deprehenditur acedo, quam tamē periſperma mauis uocari quàm ſperma. Sed ſi in ſolo nomine erat controuerſia: non erat ut chartam & tempus in hoc perderes, & mihi eandem iacturam faciendi occaſionem præberes. Addam tamen & hoc, quia tu bene correcti Galeni mentionem habes, me in codice manuſcripto ac bonæ fidei utrunque legiſſe, ſemen ſcilicet & aciditatem: poſſeq; utriuſque lectionis argumentū capi ex his quæ uerſus finem capitis ab eodem Galeno ſcribuntur. Ait enim: Totum autem ſemen ineſibile: humidum uero & acidum, de quo prius » diſſerui, eſt qui in ipſo nucleus inuenitur, qui uerè eſt ſemen. Cum enim dicat hoc » eſſe uerum ſemen, innuit ſe de non uero prius loquutum: ſed aperte etiam teſtatur ſe de acedine antea diſſeruiſſe.

Petis ulterius, quomodo Galenus excuſari debeat, dicens pharmacum non purgans uerti in humorem talem qualemcunque debebat purgare: in qua re dicis me mutaſſe ſententiam. Ego certe non memini in hoc me mutaſſe ſententiam, ſed ſine hæſitatione credo id eum uoluiſſe quod uerba ſonant. Quod & alioqui aſſequens eſt Galenico dogmati, quo aſſerit purgatoriū medicamētum ex ſimilitudine quam cum humore habet, unum præ alio & trahere & uacuare. Quod niſi fecerit, in eundem humorem quem trahere debebat ſimilitudinis ratione quādoq; permutatur.

Nitrū quo nunc paſſim in bellicis tormentis utuntur, aliam rem eſſe ab eo quod in nitrarijs olim repertum, condiendis & colorandis opſonijs, & alijs rebus non parum multis in uſum antiquorum ueniebat, non ſolus, ſed cum Hermolao, Marcello, alijsq; & ſenſi & ſentio, nec ueto quin tu modo tuo ſentias.

Coturnicis etiam carnes non probo, non ſolum quoniam à maioribus noſtris improbatas inuenio, ſed etiam quia Veris & æſtatis tempore ſiccæ admodum ſunt, & ad atram potius bilem quàm bonum ſanguinem gignendum idoneæ. Autumno & hyeme pinguedine nimia obeſæ, ut palato gratiores, ita uentriculo & concoctioni ineptiſſimæ, exigui nutrimenti, nauſeamq; & faſtidium pariunt, & quibuſdam etiam in aquilonari ora extremam perniciem, ut à fide dignis intellexi, attulerunt. *Coturnicum caro improbatur.*

Myxaria uel myxa à Græcis & Latinis uocata, eſſe fructus quos ſebeſten (fortè à loco in quo frequentiora ſunt, licet aliam cauſam reddat Hermolaus) Arabes uo

cant, facit primo quidem nomen: mucoſa enim adeò ſunt, ut ex ipſis in Syria excellentiſſimũ id uiſcum paretur, quod Damaſcenũ uocant. Facit præterea & ſimilitudo, quam cum prunis habent. Quod uero uermes interficiant, eſt, ut inquit Serapion, quia illi dulcedini hærent. Addo ego, & quia præ tenacitate ab eis nõ poſſunt auelli, fit ut cum illis exeant. Quare non eſt ut labores pro Paulo caſtigando, ubi hæc laudat in uermibus interficiendis: ſicuti neq; laborandum tibi erat, uel ad Auicennam recurrendum, ut propotiſma Ruphi ab eodem Paulo deſcriptum caſtigares, ammoniaco thymiamati crocum ſupponens, motus non tam autoritate Auicennæ, quàm cõmuni, ut arbitror, fama, quæ ſummam excellentiam croco tribuit in corde roborando, quæ res maximo uſui ſit in peſtilentia. Et cum ab ammoniaco minime fiat, nihil ad propoſitum facere ammoniacum ipſum arbitraris. Verum animaduertere debebas, antiquos autores non tantum tribuiſſe croco quantũ recentiores: fuiſſeq; inter illos qui inter uenena eum reponerent. A qua ſentẽtia nec Arabes penitus receſſere, ſed & uẽtriculo & cerebro noxium eſſe dixere, appetitumq; deijcere. Quod ſi in aliquo morbo, maxime in peſtilentia eſt fugiendum. In ammoniaco uero animaduertenda uis quam habet in aluo ſubducenda, & liene liquãdo: quæ duo in peſtilentia cauenda, ſunt plerunque neceſſaria. Nam, ut ipſemet Ruphus dicit, præcordiorum dolores & tenſiones in ea ſolent contingere. Valeat igitur Auicennæ & quorundam aliorũ Arabum autoritas, apud eos qui eis credunt, in laudandis catapotijs quæ crocum recipiunt: non tanti tamen ſit, ut Ruphi ipſius compoſitionem ualeant peruertere.

Minus quoque committendum eſt, ut pro myrrha in eodem Ruphi propotiſmate intelligamus herbam. Nam ut mittam quod uox qua utitur Ruphus, æquiuocationem hanc tollit (ſmyrnam enim, non myrrham accipit) lachryma myrrha dicta multis nominibus meretur ut in eo recipiatur: ſuauiſſimi enim odoris eſt, putrediniq; adeò reſiſtit, ut mortuorũ etiam corpora ab incorruptione defendat: ſcorpionum ictibus utilis eſt, uermes necat: & ob uarios eius uſus, non eſt ferè antidotum cui non miſceatur. Tua uero herba myrrhis uel myrrha uocata, eſcæ potius quàm medicamẽti gratia in uſum uenit, ſi, ut multi credũt, nec ego abnuo, eſt quæ uulgò cerfolium dicitur, quam nõnulli & chæerphyllum dictam in horto Columellæ putant: alioqui (quicquid nam ſit) uix inuenias antidotum quod ipſam recipiat. Nec laus eius in peſtilentia cauenda uſquequaque à Dioſcoride probatur. Verbo enim ἱστοροῦσι utitur, quo tum uti ſolet cum aliquid ex ſentẽtia potius aliorum quàm ex propria ſcribit. Sed & Plinius cum alias eius uires ſimpliciter narraſſet, huic addidit uerbum, aiunt, quo & ipſe uti ſolet cum aliquid narrat quod non credit. Quod nec alios medicos credidiſſe ſatis ueriſimile eſt: quoniam inter medicamina peſtilentiam arcentia huius herbæ non meminerunt. Verum ualeat quantum tu uis: non tanti tamen facienda eſt, ut locum quem per tot annorum ſecula myrrha ſibi præſcripſit, ei cedere debeat. Hæc ſunt quæ mihi alijs negocijs impedito ſe obtulerũt ad tua argumenta obiter diluenda. Vale, & me ama.

Ex Ferraria, IX. Calendas Auguſti: qua die primum in lucem æditus ſum, anno ante hunc M. D. XXXIII. primo ſupra LXX.

EPIST. II. ad Simonem Grynæum ex gingiuis laborantem.

MAlum quendam hic uir gingiuarũ affectũ incurrit,& duobus ferè annis perpessus est,fluctionẽ uidelicet copiosam ex gingiuis,materiæ purulẽtæ,flauæ,mali odoris,modo tenacis,modo aqueæ:quę assiduo defluxu gingiuas adeò erosit, ut primorũ dẽtiũ radices in totũ detexerit. Malus hic affectus hauddubie sub eo symptomatis genere cõtinetur,quod exiens mutatũ dicitur: humor quippe exit unde exire nõ deberet,qui & colore,& odore,& substãtia,& modo,alienus à naturali est. Sequit̃ hoc symptoma necessariò morbũ aliquẽ. Videndũ igitur quinam sit is morbus. Solet enim pus uel disrupto abscessu,uel uulnere nõ adglutinato,uel ulcere ex fluctione corrodentis materiæ exiccato,emanare. Cũ igitur nullus præcessisse abscessus scribatur,nec uulnus,nisi ante decimumoctauũ annũ,ex quo si pus genitũ fuisset,non poterat tanto tẽpore latitare: sequitur,in tertiã causam, hoc est,in materiæ defluentis erodentem uim,debere ulceris & puris ex eo manãtis originẽ referri,ita ut symptoma sit ipsius puris exitus: ulcus morbus ex quo absq; alio medio gignitur. Verum cum ex tantillo ulcere nõ uideatur tanta copia pus posse abũdare,ut cõtinua ferè emũdatione (ut scribitur) per linteola egeat, considerandum unde nam tanta moles redundet. Quæ certe nõ potest in aliud referri,quàm in continuũ ad ea loca materiæ defluxũ, atq; eorũdem malum habitũ ex diuturna affectione contractum:qui facit ut nutrimentũ nõ probè mutetur,sed in saniẽ simul cum humore ad ea loca defluente conuertatur. Nõ enim crediderim syncerũ pus esse quodcũq; exit, sed miscellam quandam puris ex ulcere geniti,nutrimẽti male concocti,& humorũ ad imbecillem locũ cõfluentiũ: quod uel ex hoc cõstare potest quod scribit̃,interdũ crassum,tenue interdũ esse quod exit,atq; pro uictus ratione permutari. Gingiuarũ enim ipsarũ ratione eiusdẽ substãtiæ semper deberet effluere. Quare nõ in ipsas,sed in materiæ naturã hæc difformitas referẽda:quam materiã ut à cerebro credã defluere,præter reliqua,faciũt literarũ indefessa studia. Ex cerebri nanq; longa atq; intẽpestiua fatigatione factũ est,ut nec propriũ nutrimentũ probè cõcoquat,nec uapores è toto corpore ad se elatos ualeat resoluere. Quibus ex causis secutũ est,ut humiditates multę inibi aggregatæ in inferiores partes descẽdentes,pectus per aliquod tẽpus læserint, spirãdiq; difficultatẽ effecerint: quæ tandẽ suctione illa assidua gingiuarũ,cõfossioneq; attractæ,ad gingiuas defluxerũt,quibus nõnihil bilis misceri color flauus ostẽdit: ex qua,accedente etiam pituitosæ materiæ ustione,ulcus gingiuarũ est genitũ. Vt igit̃ ex his curatiuas intẽtiones,ipsarumq; ordinẽ colligamus, tollendũ ulcus ex quo fœda illa exit materia, per unionẽ solutarũ partiũ:quæ cum uniri nõ possint præsente humiditate,quæ eas disiũgit ac cõiungi uetat,detergẽda hæc est & exiccãda:deinde uulnus adglutinandũ. Sed cũ cõtinuò ad locũ noua defluat materia,amputãdus iste defluxus. Quare danda opera,ut materia quæ defluxura est,ex capite euacuet̃,& pariter ne noua iterũ in cerebro aggregetur. Et si hoc in totũ fieri nõ potest,aliò diuertat̃. Sed q̃a corpore uniuerso repleto,caput euacuari recte nõ potest, primo ab uniuerso corpore amouẽda repletio. Erũt igit̃ curatiõis tres scopi: Totius corporis primo:secũdo capitis euacuatio:tertio ulceris cõsolidatio. Et quia morbus cõtinuè fit,ad prohibendũ ne fiat,mẽbrũ in quo materia aggregat̃,roborãdũ:ipsaq; materia ad aliũ locũ trahẽda,&gingiuis quoq; ipsis occurrendũ ne amplius lædant̃: ut in totũ etiã sint tres præseruationis scopi,capitis roboratio,retractio,& gingiuarũ tutela. Vt igit̃ ab eo qui ultimo inuẽtus est curatiõis scopo incipiamus,totũ corpus euacuare uolentes,à uenæ sectiõe initiũ capiemus. Ineũte igit̃ Vere & autũno,exterior cubiti uena secãda est, quã cephalicã uocãt,extrahẽdæq; sanguinis sex octo'ue unciæ. Post hanc sanguinis missionẽ,hæc potio decẽ duodecim'ue diebus in aurora

bibenda: Betonicæ,polypodij ʒ. 5. myrob. citrin. ʒ. 2. bulliant in uncijs ſex aquæ
ſaluiæ donec tertia pars conſumpta ſit,decoctoq; addantur, Catholici ℥. 6. & Ve-
re electuarij Indi: autumno,electuarij de ſucco roſ. ʒ. 2. Poſt has potiones,niſi ma-
gna purgatio ſequuta fuerit,catapotia deglutienda quæ habent, Agarici ℈. 2. rhei
barbarici unum,adiecta diagridij ſiliqua,uel chalco,&betonicæ ſucco quantum ſat
fuerit ad conformandum. Quibus catapotijs,niſi magni æſtus id uetent, bis ter'ue
ſingulo menſe uti poterit.Purgato toto corpore,caput,attracto per nares hoc liquo
re,expurgandum:Succi radicũ,betæ albæ ℥. 1. pul.nucis myriſticæ gra. 6. piperis
longi grana tria. Interim tamen,dum uidelicet hic liquor in nares adigitur,tuendi
gratia aqua in ore contineatur,in qua plantago decocta ſit.Ex hac enim non ſolum
hoc bonum conſequemur,quod ſcilicet liquor per nares attractus,os non ingredie
tur,ſed pars etiam tertij ſcopi abſolui incipiet,qui ad ipſum ulcus ſpectat,quod exic
cantibus,ut diximus,eget,& detergentibus: quæ facultates in plantagine coniun-
guntur. Verum quia præclari huius uiri temperatura,quantum ex his quæ à Sina-
pio intellexi,conijcere ualeo,ad ſiccum uergit, craſſiorq; plerunq; eſt materia quæ
exit,ideo plantago ipſa ſola præſertim in aqua decocta, tam antiquum ulcus plenè
exiccare nõ ualebit: quare non ſolum eadem in uino cocta,ſed ualentioribus quo-
que uti erit neceſſarium,quale eſt hoc: Vre alumen ſciſſile,& in uino auſtero extin
gue,eiq; commiſce pari pondere maſtichen,thus,cyperum:puluereq; ex omnibus
facto,uel ſolo gingiuas perfrica,uel addito melle roſaceo illine. At ſi ulcus quaſi
depaſcendo ſerpat,nec ſub hoc medicamento ſaneſcat,æris æruginem ad cuiuſque
aliorum pondus ſuperaddito,& abluto antea ulcere,cum aceto ſcillitito utitor. Fa-
cit ad idem &oſtreorum oſtracorũ cinis,ſale ammoniaco adiecto,conſimiliter uſto:
& puluis gallarũ cum myrrha,& demũ naturale arſenicũ,quod auripigmentũ offi
cinæ uocant. Quod ſi nec his malum ceſſerit,ad ſumma ueniendũ. Lanã igitur ſpe
cillo circumligatã,feruenti oleo immerſam gingiuis toties admoue donec exæquen
tur,& partes circunſtantes albeſcãt: uel oliuæ ligno in oleo chalcitidis,quod uitrio-
lum Romanũ uocant,intincto,exulcerata loca cõbure.Hoc enim ignea quidem ui
malignitatẽ ulceris cõpeſcet, inambulationẽ tollet:adſtrictoria uero ulcus coaleſce-
re faciet,& locum firmabit. Et de curatiuis quidem intentionibus hæc dicta ſint.

Quod autem ad præſeruationẽ cautelam'ue attinet,caput magna diligẽtia à calo
re,frigore,uẽto,fumo,cœlo nubilo,ſole,luna,cuſtodiendũ:cauẽda à cibo omnis lu-
cubratio &meditatio,omnis demũ corporis & animi exagitatio.Cibus modicus ſit,
& rerũ quæ facile cõcoquãtur,& boni ſucci ſint. Vino utatur uel leui,uel cui tantũ
aquæ admixtũ ſit,ut omnis uis & acredo ab eo receſſerint. Vſus tamen melicrati cũ
puluere maceris conditi quãdoq; cõducet,ita ut inuicẽ modo hoc,modo uino utat.
Quicquid aũt aſſumpſit,aliquo adſtringentiũ includatur,qualia ſunt meſpila, ſor-
ba,pira,cotonea,uel per ſe dum recẽtia inueniũtur,uel ſaccharo melle'ue condita.

Caput ſæpe abluat lixiuio in quo roſæ & ſaluia cocta ſit, ea portione ut æſtate ro
ſæ,hyeme ſaluia ſuperet:medijs tẽporibus utraq; ſint paria. Odoret puluerẽ ex ſan
dalis citrinis uocatis,roſisq; compoſitũ,cui hyeme præſertim parum moſchi adijcia-
tur. Et his quidem præſidijs caput roborabitur. Vt uero materia quæ aggregari
in cerebro ſolet,aliò trahatur,& reuulſionibus &deriuationibus procurãdum.Re-
uulſionẽ faciẽt extremorũ membrorũ frictiones, cucurbitulæ poplitib.dorſoq; ad-
motæ.Sed omnibus præſtabũt hirudines ſedis uenis admotæ,&ſuccus betæ per na
res attractus:cuius etiã inter curatiuas intẽtiones meminimus. Deriuationẽ facient
& hirudines poſt aures,tẽporibus'ue,aut ſupra infra'ue nares admotæ.Roborabũ-
tur demũ gingiuæ corallis rubris,ſem.roſarũ,ſandalis citr.myrob.macere,gallis,om
nibus uel quibuſdã in puluerẽ redactis,perfrictæ. Sũmè uero ad hoc faciet,ſimulq;
cerebrũ roborabit,& malum odorem ab ore ſubmouebit,paſtillus ore retentus qui

recipit, Roſas, ſandalos citrinos, macerem, æquis partibus, tantumq́ſacchari quantum omnium aliorum, moſchi decimam unius partis particulam, & cum ſucco tragacanthi per roſaceam aquam eliciti, pōdere duarum drachmarum conformatur.

Hæc ſunt quæ mihi præter ætatis & ualetudinis impedimenta, immenſo etiam æſtu afflicto, pro clariſſimi huius uiri ſalute occurrere. Deus Opt. Max. ſuppleat id quod pauxillitas mea non potuit, & eximium hunc uirum protegat.

Ex Ferraria, pridie Calend. Sextiles, M. D. XXXIIII.

EPIST. III. Camillo Gyrlinzono philoſopho & medico, S.

Sicuti ſera gratulatio nunquam reprehendi ſolet, ita ſera conſolatio ſæpe culpari, præſertim ubi cum philoſopho agitur, quem profeſſio ipſa facit, omnes fortunæ ſæuiētis ictus æquo animo perferre, atq; eos præcipue qui ex repentino hominis obitu contingunt: quem ad hoc natum eſſe cognoſcit, ut bene uiuendo meliorē uitam acquirat, cum omni felicitate perpetuò duraturam: quam matri tuæ contigiſſe, candidi eius mores, uita abſq; noxa acta, euidentiſſime demonſtrarunt. Hac igitur prætermiſſa conſolatione, ad ea potius me conuerto, quæ à me petis. Herba quam citracum nonnulli, alij cetracum, aliqui uirgam auream uocant, ea eſt proculdubio, quæ à Dioſc. lib. 3. aſplenon dicitur, quam à nonnullis ſcolopendrion, ab alijs ſplenion, ab alijs hemionium, ab alijs pteryga uocari dicit. Aſplenon quidem, ex eo quod miro modo & potu & litu lienem minuit. Qua ui ſplenij etiam nomen meruit, non ex foliorum figura, quæ ſit aſciolæ ſimilis, ut Marcellus putauit. Scolopendrion à uermis ſimilitudine, quem in aduerſa præcipue parte, hoc eſt quæ lapides in quibus naſcitur ſpectat, repræſentat, lineis quibuſdam interſecta, multiplicibus illius pedibus non diſſimilibus. Dicta uero hemionion eſt à mulis, qui ea plurimum delectari dicuntur, ut Theophraſtus ſcribit: uel quod ſterilitatem facere creditur, mulis peculiarem. Preryx quoq; ideo dicta eſt, quia eius folia inciſuris adeò plena ſunt, ut pennarum auis effigiem præ ſe ferant: quod Marcellus propterea non agnouit, quia communem errorem ſequutus, ſimilitudineq; nomēclaturæ deceptus, aliam herbam, de qua ſtatim poſt hanc Dioſcor. ſub hemionitidis nomine ſcribit, folio ut dracontiū grandi, & propterea in totum pennæ diſſimili, eſſe aſplenon ſuſpicatus eſt, multis quidem indicijs motus, ſed fallacibus, utpote ea fallacia peccantibus, quam conſequentis dialectici uocant, quæ multis in rebus homines decipit, & præſertim in medicinali materia dignoſcenda. Ita enim argumentatur: Vtraq; nomen à mulis habet: utraque nec florem, nec caulem, nec ſemen fert: utraq; in petris naſcitur: utraq; lienem minuit: ergo eadem eſt, diuerſis uocibus indicata. Poterat autem ſimilibus argumentis, niſi forte euidentioribus, phyllitin eandem cum hemionitide putare. De ea enim ſcribit Dioſcorides, quod folia habet lapatho ſimilia, cui dracontij folia proprio de dracontio capite, fecerat ſimilia. Naſci in umbroſis locis, carere item caule, flore, & ſemine, ſicuti hemioniten, ſed & guſtu acerbo eſſe: qui ſapor ſub genere ſtyptici continetur, quem hemionitidi adſcribit. Diuerſis enim rebus ut idem nomen adſcribi poteſt, ita & ijdem natales, & conſimiles ſapores, & eædem uires, atque id genus multa, quæ ad ipſam rei ſubſtantiam non ſpectant, poſſunt contingere. Vt igitur res ipſas per propria indicia à me cognitas tibi aperiam, herba citracū uulgò uocata, eſt uera illa ſcolopendria: cuius tanta uis ab antiquis in liquando ſplene adſcripta eſt, ut aſpleni nomen meruerit. Quam rem, ut neminem ſua laude defraudem, ante annos ducentos cognouit Simon Genuenſis, uir ſuprà quàm ferret illa ætas, multarum linguarum peritia ſatis inſignis, & medicinæ non ignarus.

Citracum herbam ueram eſſe ſcolopendriam.

Ea uero quæ hactenus ferè ſcolopendria credita eſt, & adhuc à multis creditur, eſt,ut ego puto,quam hemionitin uocat Dioſcorides. Et quæ phyllitis à Dioſcoride,Teucrion à Plinio,inter rumicis genera nunc numeratur,nec ſine ratione: maiori quippe eius generi adeò ſimilis eſt,ut eadem uideri poſſit,niſi longiora folia haberet,& in ea parte quæ terram aſpicit,ueluti hærentes uermiculos oſtenderet. A tribus uero his,lichen uocata,licet & ipſa in petris naſcatur,& effigie & uiribus longe diuerſa eſt,duabus tamen rebus hoc nomen attributũ uideo,una tamen & communi quadam ratione,quia lichenis morbi præcipua remedia ſunt. Eſt autẽ lichen morbus à Græcis uocatus,Latinis impetigo, qui uulgò dum leuis eſt,uolatica nuncupatur. Dum leuis dico eſt,quia interdũ adeò difficilis,præſertim dum faciẽ deturpat,ut uix elidi poſſit. Quẽ Romani,quoniã à mento ferè inchoabat,uel præcipue id afficiebat,Mentagrã uocarũt,ab Aſia in Italiam apportatũ,& ab uno homine ad alium faciliter per oſcula tranſeuntem:eo modo quo Gallicus nũc uocatus,à Gallis cum multis malis in Italiã inuectus,per concubitũ propagatur,ut non inſulſè eum Pudendagrã nonnulli uocarint.Qui tamen altas radices annis quatuor ſupra quadraginta iecit,& tam late ſerpſit,ut extirpari uix poſſe uideatur,niſi manum ſuam ille admouerit,qui ad duo peſſima uitia compeſcenda,oris uidelicet & pudendorũ, eum primo immiſit.Huius morbi quando ab initio apparuit,tanta uiſa eſt cum antiqua illa mentagra conformitas,ut nonnulli, nec cõtemnendi quidem medici,ſub eodem genere,hoc eſt ſub lichenibus,utrunq; collocarint.Quæ opinio,diſſeminato iam eo & peiora longe capita proferente, maligna uidelicet ulcera, articulorum immites dolores, difficillimas cephaleas,ardentiſſimas oculorum inflammationes, paulatim per ſeipſam concidit:peritiſq; medicis iudicatum eſt,non poſſe ad certum genus,& (ut dicunt) unicum caput,tot morborum diſcrimina redigi. Sed & dum ſolam faciem occupat,malignam quandam totius ſanguinis infectionem coniunctam habet, quæ facit ut præſidia quæ olim habita ſunt in lichenis efficaciſſima,negligere uideatur.Quod mirum eſſe non debet legenti apud Celſum,inter quatuor quæ enumerat impetiginis genera,unum, quod curationem omnino non recipit: aliud,quod in temporibus aut oritur,aut deſinit,neq; ex toto tollitur. Sed & apud Galenum quoſdam lichenes feros,& quoſdam calloſos,qui auferri,niſi excoriantibus pharmacis non poſſint. Tam late enim apud etiam antiquos patuit lichenũ genus,ut nonnullos ſolo ſputo auferri dixerint, aliquos cum acerrimis urentibuſq; medicamentis uix extirpari. Ex hac lata poteſtate defendi à calumnia Plinius poſſe uidetur,qui leues illos ſub impetiginis nomine toto uolumine comprehenderit: feros uero alios,& nouos,mentagræ nomẽ meruiſſe ab initio lib. 26. teſtatus eſt. Vbi etiam duarum rerum meminit,quæ à peculiari curandi huius morbi ui,lichenis,ut diximus,nomen meruere:quarũ una quæ uera herba eſt,nunc uulgò hepatica dicitur,alia ad muſcum eſt referenda. Ab omnibus hiſce differre uidetur ea quam tu ultimo loco ſatis pulchre pingis: quæ,niſi fallor,eſt quam Græci ἀείζωον maius,nos ſemperuiuũ,uel ſedum,& uulgò oricularem. Hæc habui quæ tuis quæſitis reſponderem. Vale,& patri tuo uiro integerrimo & medico celeberrimo me plurimum commendato.

Ex Ferraria, VI. Idus Auguſti, M. D. XXXIIII.

EPIST. IIII. Ioannes Manardus Ioan. Paulo Castiliono S. P. D. Declarantur quædam notæ ponderum inuentæ apud Celsum.

ALexandrum Capelinum, licet antea magna mihi familiaritate coniunctum, tua etiam causa benignissime excepi, quantumq; pro tempore ualui, saluti hominis consului: uix enim duobus diebus apud nos fuit. Ex eo poteris de mea ualetudine intelligere. De Celsi uero characteribus quid sentiam, breuiter subscribam. p. pondo intelligo. χ uel * denarium, septimam uidelicet (ut ipsemet seipsum declarat) unciæ partem. Per notas quæ sequuntur, denariorum numerum accipio. Atque ut hæc exemplis reddantur clariora, ubi in primo malagmate libri quinti legitur, Aeruginis rasæ & thuris singulorum p. χ II. intelligo accipiendos singulorum, æruginis scilicet & thuris, binos denarios. Ceræ uero & squammæ VIII. subdit enim XVIII. Sicubi uero in antiquioribus exemplaribus, iandiu uidelicet excusis, scribuntur duo chi, ut in malagmate sequente ad iecur dolens, per primum intelligo pondus denarij: per secundum, denariorũ numerũ: ut, accipiamus lachrymæ balsami denarios duos & uiginti, & costi cum reliquis quæ sequuntur, sexdecim. Simili modo in Andreæ malagmate, ubi scribitur p. χ χ χ. intelligendum pondus uiginti denariorum. Idem in similibus intelligendum: ita tamen ut sciamus per p. non semper simpliciter pondus accipiendum, sed interdum põdo, hoc est, libram: ut in Moschi malagmate ubi scribitur p. II. ego duas libras intelligo: nisi forte in exemplari nota desit denarij, ut scilicet sit legendum p. χ II. tunc enim duos denarios intelligeremus. Vbi uero p. ꝫ. octauam partem libræ: uel si χ desit, octauam partem denarij: & pro triente, tertiam libræ partem. Legitur & quandoq; apud eundem Celsum, p. sextantem, ubi ego intelligo sextã libræ partem, binas uidelicet uncias: sicut & per bessem, octo uncias. Hæc habui, alioqui in profitendi munere occupatus, quæ de ponderibus Celsi scriberem. Si quid uero adhuc in his desideraueris, mihi per literas significato. Vale.

Ex Ferraria, XII Calend. Decemb. M. D. XXXIII.

EPIST. V. pro Illustri D. Alexio Turzo, continua destillatione laborante: ex qua, præter articulorum dolores, multa mala symptomata sequuntur.

EGi quãta cum diligẽtia ualui ea quæ clarissimi illi Viennenses medici, pro salute M. T. D. scriptis mãdauere: atq; quid de illis sentirẽ, morem ei gesturus annotaui, æquo animo laturos illos confidens, si in aliqua re, secus quàm illi sentirem, cum sæpenumero cõtingat, ut inter medicos, qui simul eundem ægrotũ quotidie uisitãt, uariæ discrepãtesq; sententiæ, & disceptationes nascãtur: quæ si non cõtendendi studio, sed ueritatis indagãdæ gratia, & ad utilitatẽ ægrotãtis ineũtur, debent & patienti, & amicis, atq; ipsis etiã met cõcertantibus esse nõ molestæ. Ita enim & ipsi ægroto melius cõsulitur, & plerũq; etiã medicis, qui post disputationẽ domũ doctiores reuertũtur. Hac igit̃ spe animatus rem ipsam iam aggredior. Vt igitur ad uos sermo meus uertat̃, medici eminentissimi, ego illustrẽ hunc D. (quantũ meminisse de eius tẽperatura possum post sextũdecimũ annũ quo eum ultimo Budæ uidi) calidæ & humidæ tẽperaturæ ab ipso ortu fuisse non ambigo: Id enim præ se ferebat uiuidus quidã color, ex albo rubroq; cõmixtus, caroq; supra mediocritatẽ parum aucta, hilarisq; admodum & benigna facies, nihilq; demũ in eo uisebatur, quod uel rufæ bilis multã redundantiã ostẽderet, uel timorẽ ingereret, ne ad atrã ætatis accessu mutaret̃. Alioqui neciecur

ad tantum feruorem efferri uidebatur, ut id minaretur, præſertim cum humiditatis non ſiccitatis in uenis uniuerſoq; corporis habitu ueſtigia cernerẽtur: cuius rei etiã ſatis euidens argumentum ex Galeni dictis quibus uos inniti uidemini, colligi poteſt. Scribit enim in libro artis medicinalis, eos qui calidioris ſimul & ſiccioris iecoris ſunt, in cõſiſtendi ætate plurima atra bile abundare. Quam certe ætatem cum iam (ni fallor) attigerit, nec in eo adhuc, ut ſcribitis, indicia bilis illius appareant, ſequitur, eum ab ipſo ortu ſanguineum potius fuiſſe, quàm biliofum: præſertim cum ex indicijs quibus bilioſum probatis, nonnulla poſſint ſanguineis congruere, ut capilli ſubtiles, rari, ſubnigri, rubicunda facies, oculi, naſus, ingenium, acuti pili, thoracis amplitudo, pulſus, aptitudo ad morbos calidos, atq; id genus cætera. Alia ex aduentitia quapiam cauſa contigiſſe, ut corporis gracilitas & ſiccitas: nam quibus temporibus à me uiſus eſt, ut ſuperius dixi, cõtraria penitus in eo demonſtrabantur. Quæ uero ex appetitu ſumuntur, uentriculi potius, quàm uel iecoris, uel totius corporis, nec tamen caloris, ſed frigoris (ſi uera dicẽda ſunt) uidentur indicia. Naturales quidem temperaturæ ſimilibus, non contrarijs lætantur. Sequitur autem ex his omnibus, ut calidæ & humidæ temperaturæ ſimpliciter, non calidæ & ſiccæ dicendus ſit. Quod & cum uos agnouiſſe uideamini, ubi de paſſiuis qualitatibus inquiritis, mirum eſt quod ab initio, ubi de temperatura agere incipitis, bilioſum ſimpliciter pronuncietis. Et hæc de naturalibus dicta ſint.

Accedentes deinde ad affectus præter naturam, eos, ſi bene numeraui, decem inuenio:

1 Continuam deſtillationem materiæ tenuis & ſalſæ.
2 Hemicraneam dextri lateris non continuam.
3 Oculorum ruborem cum deſtillatione.
4 Linguæ ſciſſuras.
5 Dolorem muſculorum pectoris.
6 Anguſtiam cordis & pectoris.
7 Articulorum dolores.
8 Totius corporis, & præcipue partium quæ ad uentrẽ attinent, extenuationem.
9 Febres putridas.
10 Calidas inflammationes. Quorum affectuum unum tantum perpetuum eſſe dicitis, qui ferè & reliquorum ſit cauſa, illam ſcilicet à capite in ſubiectas partes deſtillationem.

Ex his affectibus, dum eos diligẽter examino, quatuor tantum ſub morbi genere contineri uideo, febrem uidelicet quæ malæ temperaturæ, extenuationem quæ quantitatis deminutæ, linguæ ſciſſuras quæ ſolutæ continuitatis generibus continentur: & inflammationem, quæ morbus compoſitus eſt: reliquos ſub ſymptomate. Quare horum morbi & cauſæ ſunt inueſtigandæ, atque ex omnibus cura, uel præſeruatiuæ intentiones colligendæ.

Vt igitur à deſtillatione incipiam, quam uos, & recte quidem (ut puto) ferẽ aliorum malorum cauſam eſſe exiſtimatis, eam ad ſymptoma id pertinere dico, quod exiens mutatũ nuncupatur. Exit quippe à capite materia, quæ ſano exire non conſueuerat. Pendet hoc à materia præter naturam in capite aggregata, quæ ideo paulatim aggregatur, quia cerebrum nec proprium alimentum probẽ cõcoquere, nec uapores ad ipſum ex inferiorib. partibus ſubleuatos ualet, reſoluere. Naſcitur hæc imbecillitas ex mala tẽperatura: quæ cum multiplex eſſe poſſit, ambigi poteſt qualiſnam ſit: quod certe dignoſcere, difficile abſenti, nec facile etiam præſentibus puto. Tantum enim de hac dubitare contingit, quantum & de ipſa ſalſa pituita, quam nõnulli calidam, alij frigidam putant. Vtri uero ſententiæ magis hærendum ſit, inuidioſum eſt decernere; præſertim cum hæc dubitatio ab alia pendeat, de qua non minor

minor est controuersia, quo pacto uidelicet pituita hæc salsa constet. Auicēna quippe, & qui eum sequuntur, ex miscella fieri putant bilis cum pituita. Quam opinionem si sequuti fuerimus, quantum dubitare contingit de proportione duorum humorum eam cōponentium, tantum & de totius compositi humoris temperatura. Vincēte enim bile calida, uicta frigida euadet. Sed, quod pace Auic. dictum sit, ego fieri posse non uideo, quo pacto ex miscella bilis & pituitæ, qualiscunq; ea sit, nasci sapor salsus possit, cum uideam exiguam aloës portionem multiplici aquæ commixtam, amaram eam, non salsam reddere. Viderimq; etiam plerunque pituitam per uomitum ab ægrotante eiectam, cui mixtam esse bilem, amaror in ore uomentis relictus, ostendebat: tam exigua tamen quantitate, ut oculatissimi etiam hominis uisum penitus effugeret. Quis ergo credat, ex admixtione bilis amarissimæ cum pituita, salsum saporem resultare? Satius ergo fuerit in hac re, sicuti in plerisq; alijs, Galeno potius quàm Auicennæ credere, dicenti lib. 2. de differentijs febrium, hanc pituitam fieri, aut propter putredinē, aut propter salsæ serosæ humiditatis admixtionem. Quem locum quum non recte in linguam suam translatum legeret Auicenna, sed corrupte in hunc modum, Phlegma salsum fit propter ipsius putredinē, aut aquositatem quæ ei admixta fuit: putauit disiungēdi notam debere copulatiue intelligi: uel, ut in codice castigato legitur, loco *aut*, *&*, esse legendum: modestius erga Galenum se gerens, quàm Gentilis, qui hunc locum Auicennæ enarrans, non erubuit Galenum rudem appellare: propriam in hoc ruditatem aperte detegens, qua adeò laborauit, ut ueram Galeni literā, ex græca sine alia media uenientem, & quidem clarissimam, non intellexerit, sed per salsam serosam humiditatem, salsam pituitam acceperit: tantamq; oscitationem Galeno adscripserit, ut causam pituitæ salsæ esse diceret, salsam ipsam pituitam aquositati mixtam: non aduertens, serum humorum quintam quandam humiditatē esse, à quatuor primis humoribus diuersam: sicuti serosa lactis pars alia res est quàm caseus & butyrum, ab eaq; serosa parte, si salsa sit, dum phlegmati miscetur, ipsum salsum reddi.

Duas igitur causas, ô bone Gentilis, Galenus esse uoluit, quarū utraq; sola sufficit pituitæ salsedinem dare, putredinem uidelicet, quæ ueluti ebullitionē quandam in eam faciens, terrestriores nōnullas partes reddit, salsuginem toti eius substantiæ tribuētes, eo modo quo puteales quasdam aquas uidemus, ex longa ebullitione salsum saporē acquirere. Altera causa est serosa quædam humiditas extrinsecus ei occurrens, quæ salsum saporem quem in seipsa habet, illi impartitur. Generationes hæ salsedinis eos non latent, qui norunt ex quauis herba salem extrahere. Vtrouis autem horum modorum pituita salsa sit reddita, ambigere contingit, calida an frigida sit: ab aqueis siquidem partibus, dum propriam seruant naturam, frigus: à serosis & putredine, calorem habere uidetur. Quare nemo admiratione affici debet, si eam etiam Galenus quandoq; calidam, quandoque frigidam dicit. Libro siquidem de uictu morb. acut. 4. & 2. Virtutum naturalium, frigidam: primo uero de simplicib. medic. & 3. Aphor. calidam. Quæ enim maxime salsa est, quocunq; modò hoc acquisierit, calida: quæ minime, frigida, cum aliquo tamen calore censenda est. Nam in ea id cōtingit, quod & in muria, in qua si exigui sales multæ aquæ misceantur, frigida remanet: si tot ut dura adeò fiat quod ouum in ea supernatet, calida: & si adhuc plures addantur, calidior continuò fit, ita ut iam ad amaritudinem uergat. Ex superfluente enim salsedine amaritudo gignitur, non ex amaritudine salsedo. Ex maiore ergo minoreq; salsedine de temperatura eius iudicādum est: nec solum ex hac, sed & ex ipsa substantia & cōsistentia: nam quo salsior efficitur, crassior etiā euadit. Quod in dysenteria ab ea facta euidenter cognoscitur: in qua exiens pituita, ualde crassa & tenax uisitur, ut propterea difficillimā inter dysenterias 4. Aphorismorum libro eam putauerit Galenus. Prudentia ergo uestra qui præsentes estis,

qualitas eius agnoſcenda eſt, quam tamen ego in hoc clariſſimo uiro non uehementer calere exiſtimo, ſi, quemadmodum ſcribitis, materia quæ fluit tenuis eſt. In cerebro tamen ipſo malam adeſſe temperaturam naturali conformem iudico, calidam uidelicet & humidam, quæ humiditatis ratione, pituitæ ipſius ſubſtantiã, calore ſalſedinem gignit. Quæ ſi uera ſunt, danda in primis opera, ut mala hæc diſtemperies à cerebro auferatur, adſeruata ea quam naturaliter adeptus eſt, quæ & alioqui non ualde à temperamento mihi diſtare ſemper eſt uiſa. Non enim intentio noſtra eſſe nunc debet, ad naturalem eius temperaturam in meliorem permutandam: ſed ſatis nobis erit, ab omnibus malis affectibus, uel præſentibus, uel qui imminent, illum immunem reddere & ſeruare. Quod certe magna ex parte fecerimus, ſi hanc pituitæ in inferiora membra deſtillationem ſuſtulerimus. Ad quod faciendum maxime conducere uidetur uenæ ſectio, quæ totius corporis repletionem auferet, & materiam à capite partim euacuabit, partim retrahet. Vere igitur & autumno ſectio uenæ facienda, tantumq; ſanguinis extrahendum, quantũ, conſiderantibus quæ conſideranda ſunt præſentibus medicis, uidebitur opportunum. Quæ ſi facta ante id tempus fuerit, quo ſolet materia in articulos decumbere, ad ipſos quoq; artuum dolores uel tollendos, uel minuendos cõducet. Fiat autem è uena cubiti media, ut ex ſuperioribus æque atque inferioribus euacuet. Poſt hanc, Vere hæc potio octo uel decem diebus mane bibenda: Polypodij uncia una, comæ fœniculi ſemuncia, glycyrrhizæ drachmæ duæ, turbit communis, myrob. chebularum drachma. Bulliant in ſelibra aquæ donec tertia pars conſumpta ſit, & additis mellis roſacei binis uncijs, mane, concocta pridiana cœna bibatur. Ex hac potione ſi congrua euacuatio facta ſit, alia præterea purgatione non egebit: ſi non, catapotijs de agarico uocatis adhuc purgetur, quibus tertia pars aurearũ adiecta ſit. Autumno alia utendum, quæ recipiat, Senæ, ſeminis endiuiæ ſemunciam, rhei barbarici drachmam, comæ boraginis ℥. quæ eodem modo bulliant: ſed loco mellis roſacei additur ſyrupus ex roſis recẽtibus quinquies permutatis confectus, pari, hoc eſt duarũ unciarum pondere.

Toto euacuato corpore caput quoq; ipſum euacuetur: quod duplici uia fieri poteſt, auerſione uidelicet, & per particularẽ aliquam euacuationem. Et auerſio quoque dupliciter, uel ſcilicet ad longinqua, uel ad propinqua. Inter ea quæ ad longinqua reuellunt, nihil mihi aptius uidetur, quàm ſi per ora uenarum ani, hirudinibus admotis ſanguis extrahatur, ea quantitate quæ præſentibus medicis uidebitur expedire. Deriuatio ad propinqua commodè fiet, ſi ſanguis per nares, aut prope aures, uel ex fronte mittatur.

Ad auerſionem quæ pertineãt.

Ad auerſionem quoque pertinent cucurbitulæ, infra os latum humerorum admotæ: frictiones, extremorum membrorum uincula, & balnea, atque omnia exercitationis genera, quibus quieſcente, uel parum moto capite, extrema membra laborent: cauendo tamen ſemper ne illa fatigentur, quæ dolore affici conſueuerunt. His igitur uel omnibus, uel quibuſdam, præſentes medici uti poterũt, non ſolum Vere & autumno, ſed alijs quoq; temporibus, prout magis uidebitur conuenire. At ſi per hæc optatum finem non fuerint aſſequuti, aſſidue retractionis gratia, uel ignito ferramento, uel medicamento aliquo uim urendi habente, quorũ nunc multiplex numerus, ulcus excitetur, inter duos maiores muſculos exterioris humeri partis: quod dies minimũ quadraginta, cicere primo, deinde ubi iam ſatis profundum oſculum uidebitur, pilula aurea uel argentea intromiſſa apertum conſeruetur. Et hæc quidem de auerſione dicta ſint.

Pituita ex capite per nares euacuanda.

Particularis uero pituitæ ex capite euacuatio, per nares potius quàm per os molienda: quoniam, ut ſcribitur, lingua ſolet ulcuſculis quibuſdam affligi. Plura autẽ ſunt, quibus per nares attractis, hæc euacuatio procurari poteſt. Sed faciliora, & ferè ubiq; inuenta, ſunt, ſampſuci, betæ, anagallidis & cyclaminis ſucci, quibus iridis, ellebori, & demum euphorbij puluis addi poterit, ſi opus eſſe uidebitur. Ex quibus

ſi immo

fi immodicus ardor in naribus fortè excitetur, uiolaceo oleo, uel butyro mitigetur.

Euacuata plenè materia in uniuerſo corpore, ſed potiſſimum in capite abundanti te, roborandum erit caput, ne rurſus eandem incurrat repletionem: quod tum per extrinſecus admota, tum per intrinſecus accepta faciendum eſt. Ex his quæ extrinſecus adminiſtrãtur, aliqua caluæ, aliqua naribus, aliqua auribus inſtillanda. Calua, aqua ex alto guttatim ſupra ſuturarum loca cadente, abluenda eſt, quæ per ſacculum tranſierit, quod hiſce rebus ſemiplenum ſit: Cinerum ſarmentorum uitis p. 2. roſarum, florum chamæmeli, ana p. 1. maceris, quos flores moſchatos uocatis, partis unius quartam partem. Poſt ablutionẽ, eadem ſuturarum loca ſacculo tegenda ſunt, ex tenui ſerico panno, quem zendalum uocant, cõſtructo, qui ſit cocco tinctus quem granum uocant, uel eo quem carmeſium. Et his rebus in craſſum puluerem redactis oppletus, roſarum, ſandalorum citrinorum, maceris ana p. 2. gariophyllorum p. 1. miſce & inſperge leuiter aqua roſacea moſchata. Naribus crebrò pila admoueatur, quæ habet, Pulueris roſarum, ſandalorũ citrin. maceris, gariophyllorum, ſingulorum ana ſemunciam: ſtyracis, ladani, benzoi, ana ʒ. 2. & cum aqua roſacea moſchata conficiatur. Auribus oleum tepidum inſtilletur, ex amygdalis expreſſum, quæ triduo occluſæ cum ſtyrace, ambra & moſcho permanſerint.

Et per hæc quidem peſſimum deſtillationis ſymptoma remouendum puto, atq; eo ablato, quæcunq; ab eo fiunt ſimul ſubmouenda. Sed quia fortè adeò fixas radices habent, ut per ſe abſq; alterius adminiculo conſiſtere ualeant, ideo nonnihil addemus, quibus ſingulum eorum poſſit extirpari, incipientes ab hemicranea: quæ cum dolor ſit, ad ſymptoma pertinet quod actio læſa uocatur. Operatio enim tactus ita à dolore mutatur, ut id ſentiat quod ſentiendum non eſſet: quod certe in caſu noſtro eſt mala temperatura, quæ in temporis dextri uenis & arterijs per quandam cõmunionem fit. Si enim primario affectu caput laboraret, perpetuo dolore uexaretur. Satis autem ueriſimile eſt iecur eſſe, à qua mali uapores ſurſum eleuati, dolorem in dextro tẽpore cient. Quare præter reuulſiones quas ſuprà docuimus, non ab re fuerit cucurbitulam quandoq; hypochondrio dextro admouere: ſed & iecur quoq; ipſum per ſuccos cicorij, & abſinthij, & acetum roſaceum ſimul mixta roborare. Caputq; ipſum, qua parte dolet, oleo roſaceo perfundere, in quo abſinthium & ſyluestris cucumeris radices ad colliquationem bullierint: cataplaſmateq; ex eiſdem rebus ita colliquatis compoſito, contegere.

Oculorum rubor, qui qualitas mutata eſt, ablutione arcendus aquæ roſaceæ, in qua ſandali citrini & myrobalanorum flauorum cortices bullierint. Linguæ ſciſſa, quæ ſolutæ continuitatis morbus ſunt, tollit lac, præcipue caninum. Amylum cum ſaccharo & aqua roſacea, formatis inde lupinorum forma cycliſcis. Dolorem muſculorum pectoris mitigabit radicum altheæ ſuccus, cum recente gallinæ adipe commixtus. Item amygdalarum oleum cum butyro recente inuncta. Cordis & pectoris anguſtiam tollent roris marini & bugloſſi flores cum ſaccharo adſeruati, comeſti: & gariophylli ore retenti, ſenſim ſaliua deglutita.

At his quidem omnibus facile occurritur. Articulorum uero doloribus difficillime, ne dicam hoc penitus fieri non poſſe. A duabus enim cauſis pendent, ab humorum uidelicet redundantia, & naturali uel acquiſita artuum imbecillitate. Hanc remouere, præſertim ſi ab ortu ipſo naturæ contracta ſit, quis unquam poterit? Illam quis uel uelit, uel poſſit? Nam ut mittam cibos & potus, quos ſeligere & ad certam normam ſemper redigere, in tot abuſibus, & tot gulæ irritamentis, & ſociorum inuitamentis continentiſſimus etiam uir uix poteſt, certe infinita penè occurrũt, quæ omni etiam adhibito ſtudio nõ poſſis effugere, ut quæ ad aërem, motum, curas, animiq; affectus pertinent. Noui ego nonnullos, qui cum ſatis recte ualerent, ex ſola ira in uehementes dolores inciderunt. Quantum tamen fieri poteſt, utriq; rei dili-

genter intendendũ,ut articuli robuſtiores reddantur, & nulla cauſa occurrat,quæ humores abundare,& ad articulos moueri faciat.

Ad primam rem complendam Excellentiæ ueſtræ docent fieri balneum in aqua calybeata,in qua nonnullæ res bullierint.Quod certe balneum ego quoq; cõmendo:licet (ut uerum ingenue fatear) neſciam quid per pſidias intelligatis,cum in eodem balneo granatorum cortices apponatis,quæ apud me idem ſunt cum pſidijs. Neſcio etiam quanam ex cauſa alumen in linteo colligari iubeatis, niſi forte ueriti ne eius ſubſtantia aquæ bullienti miſceatur:cum tamen conſtet in multis naturalibus aquis naturã alumen miſcuiſſe,quas tamẽ tutò homines bibunt, nedum quod eis abluantur.Adderem igitur ego aquæ non ſolum alumen,ſed & contritos ſales: atq; poſt balneum,ſalito etiam oleo articulos perfricarem. Sed & putauerim ipſam ſolam aquam à ferrario fabro acceptam,ablutioni ſufficere: ſicuti & ad ungendum ſolum oleum ſalitum. Vt uero res altera compleatur,uictus ratio ita inſtituenda eſt,ut mali humores nunquam aggregentur,nec boni etiam redundent. Quas res Excell.ueſtræ ita diffuſe complexæ ſunt,ut ſuperfluum mihi uideatur circa id diutius immorari. Percurram igitur quæ ſcripſiſtis: & ſi quid occurrerit in quo aliter ſentiam,uel quod addendum mihi uideatur,uel id addam,uel locum ſignabo.

Quod ad aërem ergo attinet,ego modicè frigidum potius quàm calidum commendauerim: ſiccum etiam potius quàm humentem. Duæ enim hæ qualitates ut putrefactioni aduerſantur,ita malam huius magnifici Domini temperaturã remittere quodammodo poſſunt & retundere.Non enim talis eſt ut conſeruari debeat, quum ab ea omnes ferè mali affectus pendeant,quibus ſubijcitur.Laudo igitur,ut locus quem habitat,inter aquilonarem & occidentalem regionem reſpiciat,boreali tamen uento,præcipue dum incipit,& hyeme,euitato.Fauonij uero ſuauem auram,nunquam illi obfuturam putauerim. Reliqua quæ de aëre dicuntur, à me quoque probantur.

Quod ad odores pertinet,ego,quicquid apud Arabes ſcribatur,ſandalos & ambram in numero calidorũ habendos,& ratione & uſu didici. Quare trochiſcos illos ueſtros dimittendos puto.Et ſi ſuffimentis opus eſt,plenæ ſunt huius generis ſeplaſiariorũ tabernæ,quæ cum multis alijs malis ex Hiſpania in Italiam apportata ſunt. Si uero à Meſue recedendũ nõ eſt,laudauerim ego potius galliæ moſchatæ uſum, quæ facile parari poteſt,& uel per ſeipſam ſuffiri,uel roſaceæ aquæ ad inſperſionẽ miſceri. Ipſamq; ſolam roſaceam aquam,ſi laminæ ferreæ ignitæ inſpergatur, ſcio odoratum fumum emittere,& ſuauem,& qui deſtillationi poſſit obſiſtere.

Accedentes deinde ad cibos,concedere uidemini,aues in aqua uiuentes,ſi iuuenes ſint: quum tamen mihi æque cauendæ uideantur,niſi forte magis quàm grandiores,ſiquidem naturali humiditati,eam quæ ex ætate fit,coniunctã habent. Prætulerim autem omnibus carnibus auiculas in dumetis degentes, & poſt eas turtures,perdices, phaſianos,turdos, merulas, columborum qui in turribus educantur pullos uolare incipientes,gallinas,capos. Sed inter quadrupedes,hœdos,uerueces anniculos,iuuencos,uitulos,capreolos,damas,cuniculos,lepores tolerarem.Ciconiarum uero,echinorũ, & teſtudinũ carnes,ceu proprietate quadam articulorũ doloribus cõuenientes, non damnarẽ. Non placent etiam cõdimenta,ſi tamen condimenta dici poſſunt,quæ uos ex frigidis oleribus,præcipue etiã ſi humida ſint,fieri iubetis. Inter quæ,frigida ſcilicet,bletã miſcetis: pro qua,ſi (ut puto) cõmune id olus intelligitis,quod apud uos ſicuti apud nos crebrò ad mẽſas uenit,& quæ beta latine dicitur,ea proculdubio inter calida,nõ inter frigida numeranda eſt:quod uel ex ea ui colligi poteſt,quæ ſi per nares hauriatur,morſu quodã ſternutamenta prouocat.

Condimẽti igitur gratia ego potius paſſulas,arida pruna,ceraſia acida, ſed & macerem addiderim,qui à tẽperamento in actiuis qualitatibus nõ recedit.Sed nec cro-

ei modicū uſum formidarem, qui licet in ſecundo ordine calefacientium collocetur, concoquendi tamen uim habet & adſtringendi. De piſcibus, ego ſemiſalitos non uituperauerim, ſi non magni nec tenaces ſint: atque præter iam dicta duo aromata, modico etiam cinamomo cōdiantur. Petreos uero maritimos omnibus præferrem, atq; poſt eos fluuiatiles ſimiliter petreos: dehinc carpiones, lucios, trottas, atq; albos illos quos in Pannonia aſſare & macere condire conſueuerunt. Ex leguminibus nullum à me probatur: ex reliquis granis, hordeum, farrem, & auenam albam laudo. Panis mihi placeret, uel cibarius, quem cibotum uocant, uel Italus uocatus, uel ſimilagineus modico ſaccharo condîtus. Et quia de fructibus & oleribus nulla à uobis fit mentio, ideo ea ſubijciā quæ in his duobus generibus tolerari poſſunt, à fructibus exorſus, qui etiā conferre aliquātiſper uidentur. Hi ſunt: Nuclei pinei, auellana, piſtacia, amygdala, caricæ, paſſulæ: pruna uero, melopepones, pira, cotonea, meſpila, ſorba, non ſunt penitus reſpuenda. Ex oleribus quoq; hæc toleranda uidentur: Aſparagi, ſaluia, menta, origanum, petroſelinū, fœniculum, anethum: ſed & lactuca, intybus, malua, ſpinacia, cum aliquo priorum commixta.

Regulas quas in potu præſcribitis libenter ſuſcipio. Inter omnes tamen potus, ego mulſam aquam antepono: & poſt eam hyemis tēpore, ex ſaluia in duplici uaſe extractam, roſaceo melle temperatam. Ceruiſiam ex hordeo tolero, ſaluiatumq; & abſinthite uinū: uinaq; alia plus minus ue pro cuiuſq; ui, hyeme quidem aqua ſaluiæ, æſtate aqua intybi temperata. Si à cœna bibendum eſt, aquam hordei cum ſaccharo non laudo, ſed aquam potius ſaluiæ hyeme, æſtate intybi.

Exercitationem ego laudo moderatā: quam tamē fieri poſſe nō uideo ita quietè, ut nihil moueatur, nec aliqua inde, ut iubetis, contingat in humoribus agitatio: ſed etiā ſi hoc fieri poſſet, motus ille exercitatio dici nō mereretur. Sic enim eam patres noſtri definierūt, ut ſpirationē mutet. Equitare etiam ſcio podagricis alienū. Quare cōgruere ei magis putarem aurigationē & uectationem, earumq; partiū uehementiorē motionē, quæ uel nunquā uel minus doloribus uexatæ ſunt. Per uocē quoq; altam & ualidam, claramq; & apertā uel lectionē uel pronunciationē, pectus & uocalia inſtrumēta exercētur, naturalis calor augetur, & extremæ etiā partes purgantur, robuſtæq; redduntur: ſed & uētriculi uitia emēdantur, atq; appetitus excitatur.

Sudorem non ita abominor ut frictionem, uectationem, uociferationemq; uetem, quæ ad eum ducant, niſi modum excedat.

Regulas quas repletioni præſcribitis, omnes probo, præter unam, de qua nunc eſt inter Italos medicos magna controuerſia, ampliorem ſcilicet ſemper eſſe debere cibum in prandio, quàm in cœna. In qua diſcordia licet adhuc meam ſententiā ſupprimam, hoc tamen unum maxime compertum habeo, conſuetudinem non eſſe ſubitò mutandam, melioremq; concoctionem noctu quàm interdiu factam, non eſſe in hac diſceptatione negligendam. Mirari tamen non poſſum, uos aſſerere magnificum hunc Dominum in maiori eſſe diſcrimine inanitionis quàm repletionis: præſertim cum affectus ob quos periclitatur, repletionem ferè omnes ſequantur. Sed & uoſmetipſi in regimine quod ei præſcribitis, repletioni magis occurrere uidemini, quàm inanitioni. Iubetis enim inter reliqua, ut non prandeat, quoties uel in uentriculo uel in capite grauitatem ſentit. Quod quanto cum periculo ab his qui aſſueuerunt, dimittatur, demonſtrat Hippocrates: alioqui experientia ipſa oſtendit, capitis grauitatem plerunque & cibo auferri, & ieiuno augeri. Laudauerim ego quoque uomitum, ubi repletio in uentriculo perſentiatur, & ut prandium differatur, leuiusq; fit: ut tamen penitus dimittatur, niſi magna cogente neceſſitate, non probauerim. Vomitum quoque ſingulo menſe poſt crapulam, ſi abſque uehementi cōnatu fieri poteſt, magno uſui futurum puto.

Laudo etiam ut clyſmatibus, leuibusq; quibuſdam purgatorijs deiectionem mo

liatur,ita tamen ut per æſtum pilulas caueat. Regulas quoq; ſomni ex Auic.acceptas probo:prolixitatem tantũ non probo,hoc eſt,ut ad octo nouem ue horas protendatur,præſertim ubi deſtillatio uitãda eſt. Et ſi interdiu ſomno quacunq; ex cauſa indulgendum,uelim ut ſedendo potius quàm iacendo id fiat.Parantur apud nos cathedræ,quas imperiales uocant,quæ ſunt in hunc uſum maxime idoneæ. De concubitu ego Celſo & Galeno acceſſerim,qui frequentiam eius non numero adſcribunt,ſed tantum interualli in eius uſu adhiberi uolunt,ut neq; reſolutio aliqua ſentiatur,& homo ipſe leuior factus uideatur ac melius ſpirans.

Poſt uictus rationem ad alia acceditis auxilia, ſectionem uidelicet uenæ,purgationem,alterationemq;,tam per exterius admota,quàm per intra corpus accepta: quæ omnia iuxta patriæ ueſtræ conſuetudinem per ordinem digeritis.Longior autem fuerim,ſi ſingula uoluero diſcutere, & quid de illis ſentiã explicare: præſertim cum de uenæ ſectione,anniuerſarijsq; purgationib. ſuperius mentẽ meam aperuerim. Pro particulari uero purgatione ad articulorũ dolores cauẽdos facienda,magnam fiduciam habeo in Pauli catapotijs,quæ recipiunt, Aloës ʒ. 6. agarici, croci ʒ. s. coſti,ſpicæ nardi,ſchœnianthos,carpobalſami ʒ. 1. caſſiæ,id eſt,uocati nunc cinamomi,ſcãmonij ʒ. 2. epithymi ʒ. 3. s. hyeme ſucco braſſicæ,æſtate ſucco intybi cõponantur: licet,ut ſuprà diximus,pilulæ,quantum fieri poteſt,ſint æſtate fugiendæ. Doſis à granis 48. ad 96. poſt quas æſtate ſelibra aquæ intybi bibatur. Laudo etiam tum ad purgãdum,tum ad roborandum,ut drachma rhei barbari quandoque manſa deglutiatur. Myrobalani quoque cheb. conditæ,mane comeſtæ,oſſeq; illo interiore diu ore retento,& deſtillatio prohibebitur,& mẽbra robur acquirent.

Ad mitigandos uero in ipſo inſultu dolores,ſi,quemadmodum ego puto,à ſanguine fiunt,cui nonnihil bilis,& plus pituitæ miſcetur,reiterata,ſi oportuerit,uenæ ſectione,purgatoq; per ſuperius deſcripta catapotia corpore,non uehemẽtibus localibus utendum cenſeo:ſed ab initio oleo roſaceo,ex acerbo oleo & nõ plenè apertis roſis confecto:cui magno cogente dolore uitelli ouorum,& quandoq; etiam lac miſceatur: & ſi intolerabilis fuerit,croco & opio.In augmẽto eidem roſaceo miſceatur chamæmelinũ, minore quidẽ primo portione, dehinc paulatim maiore,donec ad conſiſtendi uigorẽ inflãmatio deuenerit.Tunc enim ad purè diſcutienda ueniendum,quæ tamen nunquam ſint ualde potẽtia: ſic enim uitabuntur pori, qui quandoque ſolent poſt ualide diſſoluentia in articulis relinqui.Ego inter olea nunquam tranſcendo liliaceum,abſinthiacum,& anethinum. Inter herbas, thymum,thymbram,& calaminthen. Inter adipes,ſuillum,gallinaceum,& anatinum. Et hæc de doloribus articulorũ dicta ſint. Si adeò tenuis eſt ut ſcribitis,danda erit opera enixiſſime,ut per carnis augmentũ extenuatio amoueatur. Ad quod nihil magis conducere uidetur,quàm lactis aſinini,ſi haberi apud uos poſſet,uel caprini potus,admixto melle,ad eum modum quem 7. Methodi docet Galenus. Vſus quoq; ptiſanæ excolatæ,quem cremorem hordei uocant,multum conducet. Sed & hordeũ ipſum cum bonis carnibus plenè coctum,atq; balneum aquæ dulcis, ſecunda completa concoctione,his tamen temporibus quibus nec adſunt articulorum dolores, nec expectantur: quanquam minus formidandi hi ſunt quàm tabes, quæ ex magna illa extenuatione ſequi poſſet:quæ tanti momenti eſt,ut omnem & à uobis & à me ſuperius ſcriptam ſuperet intentionem.

De ultimis duabus affectionibus non eſt quod ſcribã:nam per ea quæ antea notata ſunt,cauebuntur: & ſi quando fortè acceſſerint,oculato egebunt medico,non tantum aurito. Valete uiri optimi,& noſtra hæc qualiacunq; ſunt,boni conſulite: nec alia ex cauſa ſcripta putate,quàm ut præclariſſimi huius Domini ſaluti conſulerem: cuius gratia ut & uos euigiletis,etiam atque etiam rogo.

Ex Ferraria, IIII. Idus Quintiles, M. D. XXXIIII.

Epiſt.

EPIST. VI. Ioannes Manardus Ioanni Iacobo Sauio, philosopho & medico excellentissimo, professori Bononiensi, S. D.

Plura ad te amandum me pridem impulerunt. quod cognomines sumus. Nam & ego anno ante hunc LXXIII. Christianæ religioni per sacram ablutionē initiatus, eodem quo tu, Ioannis uidelicet Iacobi nomine, uocatus sum. Quod patrem tuum iuuenem, iunior uidi, Dialecticen cum magno honore Bononiæ publicè profitentem, atque inde per gradus ad eum quem tu nunc meritò tenes, summum uidelicet in eadem academia locum euectum, intellexi. Quod me per tuas humanissimas literas ad mutuā amicitiam prouocasti, dignumq; reputasti, qui difficillimos in medicina scrupos explanarem. Verum magna accessio facta est, quod Virgilium Gerardum, tecum in eadem Theorices professione concurrentem, contra inueteratum aliorum morem summo amore te prosequi, ex tuis postremis literis cognoui. Fuit enim hoc mihi maximo indicio, te (quod paucis admodum datum est) sanctos mores bonis literis coniunxisse. Volebant hæc omnia ut absq; aliqua mora tuis quæsitis responderem. Verum aliud ex alio negocium fecit, ut in hunc usq; diem res protracta sit. Optarim autem, ut longam hanc procrastinationē, dicendorum grauitas recompensaret. Sed cum id præstare non possim quod uellem, tu id læto animo accipies quod possum.

Primum quod à me petis, est, An odor nutriat: dicente Hippocrate, & approbante Galeno, ubi uires citissima recuperatione egent, odoribus esse reparandas. Affersq; Petri Aponensis in hac quæstione sententiam: quæ, si bene colligo, est huiuscemodi: Odor per uaporosam exhalationem aëri commixtus, per asperamq; arteriam ad pulmones & cor delatus, atq; ab his per aortam, ad retiformem primo plicaturam, dehinc ad cerebrum, in hisq; locis ueluti concoctus, spiritus uerè nutrit & reparat. Quod facere nequit, quando primum occurrit olfactus instrumento: quia adhuc qualitas ferè nuda est & simplex, quæ, Aristotele & Galeno teste, nutrire nō potest. Atq; hoc quidem modo, spiritus tantum, præcipue animales nutriri per odores dicit: solidiores uero partes refocillari quodammodo ab eo, non nutriri.

Hæc Aponensis dicta non paruam mihi relinquunt dubitationem. Si enim tam longum iter, totq; motus, circuitus, & cōcoctiones requiruntur, priusquā odor nutriat, non uideo quomodo eius nutricatio possit dici citissima, nec quomodo possit odoris uis in tot permutationibus conseruari. Quare non erit odori, sed aëri potius nutricatio hæc adscribenda, præsertim cum ita congruat aëri puro, & nulla odoris qualitate affecto, sicuti odorato: siquidem ex aëre quātumuis syncero spiritus ipsos nutriri, & Hippocrates uoluit, & Galenus. Sed & experientia ipsa ostendit, mox ubi odoratæ res olfactui occurrunt, uires quæ exhaustæ erant, ad aliquem modum reparari: quod fieri non posset, si tot essent agenda, priusquam huiuscemodi fieret nutricatio. Reparari uero ex odore, non solum spiritus, sed & solidiora membra, exemplo Democriti ostendi uidetur, qui nonum & centesimum annum agens, uitam triduo, cum solo panis odore conseruauit: ut id dimittā, quod de Aristotele legitur in lib. de Pomo inscripto. Alioqui, si, ut Aponensis ait, solidiora mēbra ex odore refocillarētur solum, & non uerè nutrirentur, quo pacto posset odor uino in nutriendo cōparari? per quod totū corpus non solum restauratur, sed impletur. Hoc enim uerbo Hippoc. utitur in aphor. in quo, ut Galen. exponit, de his loquitur qui refectione corporis egent, de quibus antea fuerat loquutus, in eo uidelicet aphoris. Quæ longo tēpore extenuantur &c. in quo proculdubio de refectione loquitur, quæ ex morbo conualescentibus debetur, in quibus non spiritus tantū, sed singulæ corporis particulæ plus minus ue sunt exhaustæ. Fateri igitur oportet ex Hippoc. *Democritum uitam triduo panis odore prorogasse.*

& Galeni ſententia, uera nutricatione odores illas reficere, atque hoc magis facere dum ſunt naribus propinquiores, cõtra id quod putauit Aponenſis: tunc enim magis reſeruant naturam rei à qua deciduntur, quàm cum per longius ſpatium uagantes, multo aëri commixti in multas partes diſſipantur. Falſum enim eſſe id quod ex uulturũ argumento Auerrois primo, dehinc Aponenſis & recentiores multi exiſtimarũt, alibi oſtendimus, qui odorem per ſpeciem quandam ſolam, quam uocant intentionalem, nulli ſubſtantiæ innixum, ad cerebrum dicũt accedere. Nam odor, Odor quid. ut inquit Ariſtoteles, eſt fumida quædam euaporatio. Sed & Galenus effluxum quendam corporum eſſe definiuit. Quare corporeum quid eſſe oportet, non merè ſpirituale & ſimplex, id quod per olfactum ſentitur: ut minime mirandum ſit, ex eo Plin. lib. 7. cap. 2. corpora ſolidiora poſſe reſtaurari, gentemq́ illam Aſtomorũ apud Plinium ex ſolo odore uiuere. Et hæc de prima tua dubitatione ſint dicta.

Dubitas ſecundo circa dictum Galeni in expoſitione eiuſdem aphoriſmi, aquoſa uina ſicuti aquæ ſimilem formam habent, ita & uim habere aſſerentem, & propterea lotium ciere: in quibus uerbis innuere uidetur, aquam ipſam lotium prouocare. Cuius cõtrarium lib. 3. de uictu morb. acut. ſcribit Hippoc. aquam dicens urinam non prouocare: & ipſe Galen. qui lib. 5. de ſimpl. med. aſſerit medicinas urinã prouocantes calidas eſſe. Vt hæc tollatur dubitatio, aduertere oportet, aliud eſſe apud Hippocratem & Galenum, urinam mouere, & diureticũ eſſe, eo modo quo aliud eſt genus à ſpecie. Quicquid enim diureticum eſt, urinam mouet: non autem cõmigrat ratio, ut ſcilicet quicquid urinam mouet, diureticum dici poſſit. Ea enim quæ uere & proprie uretica dicuntur, acria, uehementerq́ calida & ſicca eſſe oportet, ut ſanguinem diſcindant, diſcernantq́ à craſſioribus partibus eas quæ aqueæ ſunt, tenues, ac ſeroſæ: quas renes trahentes, & à ſanguineis partibus quibus nutriuntur, excolantes, in urinam conuertunt, quæ ad ueſicam tranſmiſſa mingitur.

Vis ergo hæc calidis & ſiccis medicamentis conuenit, non aquæ uinoq́, uel alijs quibuſcunq́ rebus aquæ ſimilibus: per quas tamẽ urina ideo augetur, quia eorum ſubſtantia celeriter in eam tranſmutatur: non quod uim aliquam habeant, qua ſanguinem ab ea humiditate expurgent, quam ſecum habet in uenis cõmixtam. Hoc autem in his maxime oſtenditur, qui uitam ocioſam agentes, potu tenui utuntur, hyberno præſertim tempore. Nam hi, ut Galenus in fine libri primi de naturalibus poteſtatibus ait, celeriter mingunt, & ferè tantum quàntum in potu hauſerunt.

Vtrunq́ horum modorum prouocandi urinam tangere uidetur Ariſtoteles prima ſectione Problematum. Primum quidem probl. 41. ea quæ humida ſunt, atque aqua referta, ueſicam ſoluere dicens. Alium probl. 49. ubi ait, odorata urinam mouere, quia ſunt calida. Hæc ſunt, mi Sauie, quæ imbecilles mei ingenioli uires in tuis quæſitis cognoſcere me fecerunt: in quibus uelim animũ potius erga te meum, quàm res ipſas conſideres.

Vale.

Ex Ferraria, IIII. Nonas Septemb. M. D. XXXIIII.

LIBRORVM DVODEVIGINTI EPISTOLARVM MEDICINALIVM IOANNIS MANARDI FINIS.

IOAN. MANARDVS FERRARIENSIS MEDICVS, IVVENIBVS Medicinæ ſtudioſis.

QVEMADMODVM nihil mihi curæ magis fuit iuueni, quàm indagandæ in omnibus bonis artibus, & præcipue in medicina, undequaq; ueritatis gratia diuerſa loca perluſtrare, doctorum hominū colloquia inire, bibliothecas rimari, ſchedas euoluere, & diuerſarum linguarum cōmentaria perlegere: ita nihil aliud curandum magis nunc uidetur ſeni, quàm quicquid longo uſu, & multiplici lectione didici, publicis priuatiſq; lectionibus, & domeſticis colloquijs, uobis ô boni iuuenes aperire. Sed ob maligna, in quæ incidimus tempora, à publicis lectionibus penitus uacare neceſſe eſt: & ob aduerſam ualetudinem, nunc etiā à priuatis: quibus tametſi, Dei optimi munere reſtituta ſanitate, operam dare poſſemus, pauci tamen omnino, ob tumultus bellicos eſſent, qui noſtris lectionibus adeſſe, & ſermonibus aures poſſent accommodare. Mecum igitur animo euoluens, quonā alio modo profectui ueſtro poſſem cōſulere, nulla mihi alia ſe oſtendit uia, quàm ut mutato antiquo meo, nihil hoc pacto inuulgandi inſtituto, quod uiua (ut aiunt) uoce facere non ualeo, per eos facerem qui libros formis excudunt. Inter uaria autem, quæ à me obſeruata literis mandata ſunt, non paruo emolumento uobis fore exiſtimaui, annotationes quaſdā libro meo, Ioannis cognomento Meſue, per me olim adiectas, ut quē diurna nocturnaq; manu uerſant Medici: in quibus multa obſcura declarant, cōciſa ampliātur, amiſſa reſarciunt, & errata corriguntur. Inuidioſum ſcio eſſe hoc uerbum, ijs præſertim qui cum eo conſenuerunt: ſed tantum apud me poteſt ueritatis & profectus ueſtri amor ô iuuenes, ut quicquid de me illi uel ſentiant uel loquantur, ſusq; deq; faciam: reliquū hoc, quantulumcunq; id erit uitę, utilitati ueſtræ deſpondens. A uobis tamē unum hoc mihi pro laboribus hiſce meis rependi ſtipulor, ut ſcilicet in noſtris iudicandis, nullius magis uel mortui uel uiuentis autoritati, quàm rationibus, & ueritati credatis: nihil perinde noxium in omni uita eſſe ſcientes, quàm uulgarem hāc perſuaſionem, qua maiorum decreta, abſq; delectu pro oraculis habentur. Accipite igitur hęc nunc bonę mētis iuuenes, & meliora indies, Deo fauente, à nobis expectate. Ex ędibus noſtris Ferrarię, quarto nonas Decemb, M. D. XXI.

IOANNIS MANARDI FERRARIENSIS MEDICI ANNOtationes in Ioannis Meſue Simplicia medicamenta: & primum quæ ſint à Meſue omiſſa.

Purgatoria medicamina à Meſue omiſſa.

CVM præter ſimplicia medicamenta ad aluum ciendam, à Ioanne Meſue ſcripta, alia nonnulla apud medicinæ autores inuenerim: ea annotationibus hiſce noſtris pręmittere, uiſum eſt non inutile. Ea ſunt: Myxa, id eſt, Sebeſten: Cynocrambe, hoc eſt, Canina braſſica: Pulegium, Bdellium Arabicum, Parthenium, id eſt Matricaria: Tragoriganum: Iuli nucis iuglandis, catuli uocati: Fex uini, Tartarum dicta: Atriplex, Malua, Aſphodeli radix, Allium, Beta, Blitum, Ceſtri, id eſt, Vetonicæ folia. Braſſica ſemicocta. Aqua ſtillans à cucurbita in fornace excocta. Chamæpitys, dicta Iua. Lapathon uulgò Rumex uocatum. Lac præcipue aſininum. Butyrum. Lentis primũ ius. Semen cornicularis, & ſpumei Papaueris. Reſina pini piceæ, & Laricis, quæ uulgò putatur & uocatur Termintina. Item uera quæ nunc adfertur ex Terebintho, terebinthina. Vrtica. Seſamoides maius & minus. Peplis, Peplos, Chamæſyce, Lappago, Clematidis ſemen. Picnocomon. Apios, id eſt ſylueſtris Raphanus. Alipon, Empetron, Heliotropion, Magnes, Cortex radicis Capparis, Thlaſpi, flos æris, Squama æris, Mandragoræ ſuccus, Daphnoides, quę & laureola, Sambucus, Ebulus, Lac, & Cimæ ficus, Filicis fœminæ folia, Peponis & Cucumeris radix, Lactuca ſylueſtris, Radix Peucedani, Staphis agria, Tapſiæ ſuccus, Androſæmos, Aſcyros, Hippophaës, Hippopheſtos, Lactariæ multæ ſpecies, Mercurialis, Struthion, id eſt Radicula uel Condes. Horum hiſtoriam & uires, ex ipſis autoribus licet ediſcere: mihi ſatis ſit hoc loco nomina conſcripſiſſe.

Ad uitandã crebriorem Meſues & Manardi nominũ repetitionẽ, quæcunqȝ illius ab hoc emendandi gratia producũtur, hac nota] includere uiſum eſt, teqȝ eius, Lector, in tempore admonere.

Cap. de Aloë.

Aperit orificia uenarum.] Hoc non dicunt antiqui, ſed contrarium potius: dicit enim Dioſcorides, quod ſanguinem ſiſtit per ora uenarum ani manantem. & Plinius, undecunqȝ fluentem. Dicendũ igitur, ſi aperit, eo id facere, quod acres humores mouet, ut ex Galeno colligitur lib. 6. Aphor. xlvij. nec eſſe hoc ei magis peculiare, quàm cæteris purgatorijs medicinis: imò forte id minus facit ꝙ reliqua, quæ adſtringendi uim purgatoriæ coniunctam non habent. Verum Meſue hoc ſumpſit ab Auicen. Scio tamen quid pro utroqȝ dici poſſit: ſed ſat ſit nunc locũ ſignaſſe. Electio: aliud eſt quod fit in Sucutri, & reliq.] Ait Dioſc. in India plurimam generari, & in Aſia, Arabia, maritimiſqȝ quibuſdam locis ac inſulis, ut Andro. Galen. in Syria non bona, in Cœleſyria & Arabia melior, in India optima. In colore quoqȝ, ut ſit coloris citrini.] Eligit Dioſc. ſubflauam, reſplendentem, non lapidoſam aut arenoſam. Et ſapor eius declinans ad amaritudinem.] Galen. ſaporis eſſe dicit parum adſtringentis, & multum amari. Quod pręter Galeni autoritatem, ipſe quoqȝ ſenſus demonſtrat. In ſubſtantia tenerum.] Facile humeſcere eam quæ bona ſit, ait Dioſc. Eſt autẽ complexionis calidæ in ſecundo.] Calidam in primo ordine extento, uel ſecũdo remiſſo, dicit Galen. Aperit orificia uenarum.] Cum ſcribat Dioſc. quod arcet ſputum ſanguinis, negare uidetur quod ora uenarum aperiat. Et dicunt quidam quod lædit hepar.] Dixit hoc Auicen. cui parum in hac parte credendum eſt: ſapore eius, & antiquis autoribus, contrarium potius atteſtantibus: niſi calidum uel ſiccum ſupra modum hepar intelligamus. Stomachi confortatiuũ

Aloe hepar non lædit.

fortatiuum.] Tantum in hoc ei tribuit Galen. ut nulli cedere medicamini dicat, maxime si lota fuerit. Et mixtum cum melle, est minoris solutionis.] Maioris potius, ut ratio, autoritas, & experientia contestantur. Vix pertransit hepar.] Si quantitate exuperet ad hepar usq; attingit, inquit Gal. non tamen totum corpus euacuat, nisi ualde multa detur, ait Paulus. Tria sunt in eo in quibus cadit correctio.] Adde ex Galeno, quod nocet temperaturæ uentriculi calidæ & siccæ, & ei quoq; siccæ, quæ cum frigiditate ad tabem ducit. Solutione educit cholerã & flegma.] Probe intellige: siquidem crassos humores, etiam qui sint in uentriculo, trahere ob imbecillitatem nequit, Galeno teste: sed bili & humiditatibus quæ uentriculus imbibit optime facit. Paul. Datur quibus caput graue est, lippientibus, siticulosis, imaginabũdis in somno, absq; febre horroribus, acres inflationes excernentibus, morsum in intestinis patientib. atq; uentriculi incendium. Et qui assiduat acceptionem eius diebus continuis, non uidebit in corpore suo ægritudinem, quæ non sit habilis sanari.] Ne quid dicam de iuuenibus interim, certe senes, si Galeno magis quàm huic uiro crediderint, non nisi magna urgente necessitate, Aloë utentur. Caue ergo dare Aloën in temporibus frigidis.] Cauenda mihi magis uidetur temporibus calidis, cum sit, ut tu scribis, calida & sicca in secundo ordine, & calidæ ac siccæ noceat temperaturæ, ut superius notatum est: nisi fortè quia bilem uacuat, quæ hyeme non abundat, ideo eo tempore danda non sit.

Aloe lota, stomachum mirè confortat.

Aloe ob imbecillitatem crassos humores non purgat.

Senes non tute Aloe utuntur.

Cauenda aloe calidis temporibus.

De Myrobalanis.

Nomen, glandem unguentariam designat: res autem ipsæ, ad pomorum potius genus spectant. Proprium de eis caput non scripsit Diosc. sed nec Galenus, licet inter remedia aliquãdo nominis meminerit. Quare sanè intelligendum, quod ab Auerroë dicitur, Galenum de ijs non scripsisse. Plin. quidem de Myrobalano loquens, rem (ut inferius explicabitur) ab ijs diuersam intellexit, & quæ ad genus palmæ referatur, sicuti & ea de qua Diosc. scripsit lib. 1. Bene igitur examinanda sunt, quæ de uiribus ab hoc homine scribuntur, quoniam nullum habuit quem sequeretur bonum ducem: præsertim cum Gal. lib. 8. de comp. med. secundũ loca Chrysobalanũ uim habere discutiendi scribat, quæ proculdubio calorẽ ostẽdit.

De Rheobarbaro.

Rhecoma de quo Pli. lib. 27. si rectè legitur, & Rhauel rheon, de quo Diosc. alia res est à uocato nunc Rheobarbaro, ut quadam nostra ad Leonicenũ epistola demonstratũ est. Ex speciebus Rhauet aliud est quod nascit in India.] Cum dicat Dios. quod nascitur in locis supra Bosphorũ, & Plin. supra Pontũ, taceantq; Indiam, cognouisse Indicum non uidentur. Paul. in duabus ad Podagram compositis medicaminibus barbarici meminit. Et laudatur magis subnigrum.] Similem Costo nigro facit. Plin. minorem tantum, & paulò russiorem. Diosc. Centaurio magno, sed minorem, nigro quidẽ colore, sed Crocum aliquo pacto, dum manditur, referente. Conuenerunt in permixtione eius aqueitas & terreitas.] Clarius Galenus, sic loquens ad uerbũ: Mixtæ est temperaturæ, habet enim quid terreum frigidum, quod ex adstringente eius sapore demonstratur: & caloris aliquid, quem ubi multum masticatum fuerit, acredine quadam ostendit: tenuis & aëreæ potestatis esse participem, laxitas & leuitas declarant. Et non prætermittatur cum eo spica.] Ego spicam hanc prætermitto, tum quod ea egere non uidetur, ob commixtas, ut diximus ex Galeni sententia, uires: tum quod uera Spica caremus, & ea qua utimur, horribilis ualde saporis est. Solutione educit. & reliqua.] Antiqui suo Rheo uim purgandi non adscribunt, sed nec Auic. Auerrois, Galenum & alios medicos taxans, qui adstringere scripserunt, purgare asseruit: quod experientia quoq; ipsa in utroq;, Pontico uidelicet & Indico attestatur. Decoctio etiam similiter resoluit in eo uirtutem.] Non intelligas, ut pleriq;, nõ esse propterea coquendũ: nam & ipse Mesue & alij, eius deco-

Rheobarbarũ uulgare aliud est quàm Rheacoma. Plin. & Diosc. Rha.

cto utiliter utuntur: sed in ipsa radice quæ decocta fuerit, uirtutem esse resolutam,
& in eo liquore in quo fuerat decocta, remãsisse. Et maior eius proprietas.]
Alias quoq; uires suo adscribũt antiqui. Dios. enim ualere ait hepaticis, nephri
ticis, torminibus, lieni, pectoris & uesicæ uitijs, atq; uentriculi dolori, imbecillita-
ti, & inflationi. Ex parte substantiæ.] Adde ex Dios. quod inflammatio-
nes cum aqua illitum, dissoluit: & ex Plinio, quod uulnera, & mali moris ulcera
sanat, epiphorasq; & purulentas exscreationes, lassitudinem quoq; & dolores: &
ex Galeno, quod ualet asthmati, orthopnϾ, cœliacis, ischiadicis, uteri morbis, &
ferarum morsibus: & cum aceto illitũ, impetigines aufert ac peliomata. Et
proprie eius drachma una, mumiæ grana duo, Rubiæ granum unum & mediũ.]
Manifestus est hoc loco error: quam enim uim hac in re habere potest tam exigua
mumiæ, & Rubiæ quantitas? Sed & Auicen. quem in multis est hic secutus, capi-
pite de Rubia, drachmam integram cum Rheobarbaro miscet: & similiter libro
Pernitiosus tertio, in cura Apostematis calidi hepatis. Potio eius infusi à drachmis .ij. s:
Mesue in dan- ad drach. x.] Excellit nimis hæc quãtitas, nec possunt sine discrimine 10. drach.
do Rheobarba semel dari; ut cum malo suo, nobilis quidam Pannon. expertus fuit.
ro modus.

De Cassia fistula.

Cassia fistula De hac non scripserunt antiqui, sed fistularem illam uocauerunt, quã nũc Cas-
Arabũ, alia est siã ligneã uulgus appellat: res tamen nobilis est hæc Mesue Cassia, & qua ad aluũ
à Cassia fistula leniẽdã, & sani & ægrotãtes, siue mane, siue parũ ante cibũ, tutò utũtur. Cõdiri cœ
antiquorum. pit & saccharo recens in eundem usum; in quem semina quoq; efficacia sunt, lon
geq; magis quàm intraneus liquor.

De Tamarindis.

Hos quoq; numerat Auerrois inter medicinas, de quibus nõ est Galenus locu
tus. Si nomen sequaris, dactylos putabis. Tamar em̃, barbaris dactylũ significat.
Pli. cuiusdã palmæ meminit in Aegypto nascẽtis, quã uocari ait adipson, quasi ar
cere sitim diceres, uiridemq; esse, & mali cotonei odore, nullo intus ligno, colligiq;
anteq; incipiat maturescere: & quod relinquitur, uocari phœnicobalanũ. Dios. fe
rè eadem lib. 1. Idẽ Plin. lib. 23. Palma, quæ fert myrobalanũ, probatissima in Aegy
pto, ossa nõ habet reliquarũ modo in balano. An uero Tamarindos hos intellexe
rint, cogitandũ lectori relinquo. Sicuti etiã, an Myrobalani, quarũ superius habita
est mentio, ad palmulas pertineãt. Frigidæ cõplexionis in secũdo.] Auer
rois, in tertio. Solutione educũt, & reliqua.] Dios. suas Myrobalanos acer
bas dicit & adstringẽtes, ualereq; diarrhœæ, & muliebri fluxui. Et phœnicobalanũ
magis adstringere recentẽ q̃ siccã, sputoq; sanguinis, intestinorũ difficultati, & sto
machicis conferre. Quare si eandem rem, quã hoc loco Mesue intellexit, cõtrarias
ei uires adscripsit.

De Manna.

Hanc quoq; reposuit Auerrois inter medicinas à Galeno non scriptas: ego ta-
Mannam Gale men mentionẽ eius habuisse arbitror lib. Alimentorũ 3. sub nomine mellis aërei
no cognitam uel roridi: de quo scribit plurimũ colligi in monte Libano, æstate media, nocte se-
fuisse. rena, uariasq; uires à uarijs super quas cadit plantis acquirere: quæ ita quadrãt uo-
catæ nũc Mannæ, ut ambigi nõ possit, esse eandẽ rem. Est æqualis.] Auer.
Calidã facit & humidã, in primo ordine. Galenus autem miscuit ipsam cũ
Scammonea.] Melli quidem inuenio Galenum miscuisse Scammonium, Man
næ nequaquam. Educit choleram cum facilitate.] Auer. faciliorem dixit
esse inter omnia, quæ purgandi uim habent.

De Aqua lactis.

Galenus dicit antiquos sero ad inferioris uentris subductionem usos: & Dios.
ijs dari, quibus absq; acredine uentris, excretionẽ uolumus prouocare. Est
calidæ & siccæ complexionis in primo usq; ad secũdum.] Galenus lib. 4. simp.
med. cap. 16. dicit frigidam & humidam: alicuius tamẽ caloris participem esse, ait
lib. 3. de alim. Mel uigorat eius operationem.] Galenus tantum mellis ad

dendum iubet, quantũ delectare poſſit, nõ uentriculum ſubuertere: quoq; magis ſubducere uentrẽ uolueris, plures ſales adijciẽdos, modo guſtui nõ ſint moleſti. Poſſe, ſolutione educit cholerã.] Iuuare dixit Dioſc. lepræ, elephantiaſi, epilepſiæ, & exanthematibus. Bubulũ uero ſerũ conferre ſcripſit orthopnœcis, id eſt his, qui nõ niſi erecti ſpirant. Doſis ab uncijs ſex, uſq; ad lib. unã.] Dioſc. bibi heminis per interualla ſingulis, uſq; ad quinas. Paul. Aegin. dari uiris iubet ſextar. ij. pueris unũ. Ex eo aũt Dioſc. loco, natus uideri poteſt modus, qui nunc in cõmuni uſu eſt, bibendi medicatas aquas, quæ balnearum dicuntur.

De Roſis.

Roſam nõ uideo à Grȩcis, neq; ab Auer. inter purgatoria medicamina reponi, experientia tamen ipſa, collocari inter ea debere oſtendit. Cui etiã Dioſc. conſentire uidet̃, roſaceũ unguentũ uires habere dicens, ad ſoluendã aluum conducentes: quas uires nõ ab alia re habere poteſt, præterq̃ à roſis. Cõponitur ex tereis partibus.] Gal. cõſtare dixit ex aqua, ea ſubſtãtia calida, cui qualitas adſtringens & amara coniuncta eſt. In abſciſione rubedinis nõ plus eſt roſa, q̃ homo mortuus.] Hoc dictũ ualde mihi eſt ambiguũ: neq; enim ex rubore ſpeciẽ habet roſa: alioquin alba roſa, roſa nõ eſſet: colore etiã deperdito, ſeruari odorem adhuc uidemus, & adſtringendi uim. Vſum uero roſæ Plin. diuidit in folia, flores, & capita. Foliorũ partes candidæ, ungues uocant̃. In flore aliud ſemen, aliud capillus: in capite aliud caput, aliud calix. Florem luteum, illud intraneum intellige, quod magis reliquis partibus exiccare & adſtringere dicit Galenus. Dioſcorides, facere ad gingiuarum defluxus. Plinius dat in poſca ad mulierum fluctiones, maxime albas, & ſanguinis exſcreationes, & ad uentriculi dolores cum uino. Vinum in quo folia ſicca cocta ſint, laudat Dioſcorides in dolore capitis, oculorum, aurium, gingiuarum, pudendi, ani, uteri, ſi eo membra illa abluantur: nullam aũt roſæ partem, præter capita, præbet bibendã. Per albas non fit ſolutio aliqua.] Apertus hoc loco error deprehenditur: albæ enim de ſeni uocatæ, & uulgò apud nos Damaſcenæ, cum albiſſimæ ſint, cæteras in purgando excellunt. Succus uero eius.] Succũ nõ reponit Dioſ. ad alium, q̃ ad oculorũ uſum.

De Violis.

Nec uiolã inuenio apud Græcos purgare: credi tamen poteſt, ſi magna quantitate ſumatur, uentrẽ lenire. Et ipſa quidem eſt narcotica.] Quomodo narcotica, ſi frigida eſt tantũ in primo ordine, ut tu ſuperius ſcripſiſti? Poſſe.] Folia uel per ſe, uel cum polenta, facere ad uentriculi exuſtiones, oculorũ inflammationes, & ſedis caſus, ſcribit Dioſc. quoſdamq; aſſerere partem floris purpuream anginæ, & puerorum comitiali morbo conferre.

De abſinthio.

Dioſc. Plin. Gal. inter purgatoria medicamina numerauere. Sed illud q̃d intendimus nunc, eſt abſinthium Romanũ.] Neſcio ubi ſomniauerint Arabes abſinthiũ hoc Romanũ. Dioſc. Plin. Gal. laudant Ponticũ, quod flore & folio minore q̃ cȩtera, dicit Gal. 2. curat. meth. odoreq; nõ modo nõ inſuaui, uerũ aromatum quid præ ſe ferente. Tale ego in Pannonia & uidi, & guſtaui. Cappadocum etiã Dioſc. Romanũ ne nominarunt quidẽ. Siccũ in ſecundo.] In tertio dicit Gal. Succus nocet ſtomacho.] Adde ex Dioſc. quod dolorẽ facit capitis: & ex Pli. quod decoctũ eſt ſtomacho ſaluberrimum. Et ex eodẽ Dioſc. quod ualet ad inflationes, ſtomachiq; ac uentris dolores, ſi cum Seſeli bibat̃: & quod crapulæ reſiſtit, & menſes citat. Solutione educit cholerã.] Educit biliosa ſtomacho & uentri inhærentia, Dioſc. teſte. Et dixit Auenzoar, ſolutione etiã phlegma educit.] Hoc aperte negauit Gal. Et aquæ ſublimationis eius.] Si hæc aqua communi modo fuerit parata, exiguas certe uires habebit. Nos autẽ ſcimus, & alibi docuimus modũ eliciendi aquã, quæ odorẽ & ſaporẽ eius retinet, &

cum his, ut consentaneũ rationi est, etiã alias uires. Potus infusionis,] Curat etiam inappetentiam atq; arquatum morbum, ut scribit Diosc. & thoracem purgat cum iride. Seminis drachmas sex dabant antiqui, cum marinæ aquæ sextario, purgationis gratia, secundum Plinium.

De Sticados.

Stœchas græce dicitur, nec inter purgantes medicinas ab ea gente cõputat: quod Auic. quoq; cõfirmauit. Stichados Arabicũ.] Nõ Arabicum, sed potius Gallicum: nam teste Dios. & Plin. in insula eiusdẽ nominis generatur, quæ Massiliæ opposita est. Et est planta foliorũ subtiliũ.] Nõ foliorũ subtilium, ait Diosc. sed leptocarphon, quasi dixeris tenuiũ festucarum. Hermol. cirrulas interpretatur, longiorũ foliorũ, comãq; habere Thymi. Pli. hyssopi, & odoratã, eiusq; decoctum facere ad thoracis passiones, sicuti hyssopus: tenuare quoq; & abstergere. Plin. leuare pectoris dolores, menses ciere, & antidotis misceri. Galenus, uiscera omnia roborare, & uniuersi corporis habitum, atq; obstructiones aperire.

De Fumo terræ.

Capnion Greci uocãt, Latini fumariã. Lenire uentrẽ tradit Gal. experimento cuiusdam idiotæ, siccum subductionis gratia cũ melicrato exhibentis. Dixerũt quidam quod est frigidũ.] Auic. frigidũ facit in primo ordine, & siccũ in secundo. Gal. uidetur fecisse calidũ, acri simul & amara dicẽs participare qualitate, nec carere acerba: qui loquendi modus, uincere in eo caliditatem demõstrat. Et ducit choleram.] Diosc. & Gal. per urinam. Plin. absolute dixit, quod detrahit bilem. Cõfert etiã febribus.] Aëtius dari tutò ait etiam his qui febriunt. Prętermisit autem Mesue præcipuas eius uires, à quibus & nomẽ accepit, quod lachrymas scilicet instar fumi educit, uisum acuit, renasci euulsas palpebras prohibet, ut Diosc. Pli. Galenusq; testantur. Potio succi est ab uncia media ad duas.] Vix puto esse tam mollẽ uentrẽ, qui ea quantitate leniatur. Auic. usq; ad octo uncias prębet. Multos ego noui qui Auicennæ etiam modum longe excedunt.

De Eupatorio.

Non facile fuerit diuinare, quamnam herbã hoc loco pingat: uera enim Eupatoriũ à Diosc. & Plin. descripta, tantũ ab hac differt, quantũ centaurij tenuis folia à canapinis. Calidum est in primo.] Obscurissimã esse eius caliditatem, scripsit Gal. & quod mundat absq; calefactione. Solutione educit choleram.] Neminẽ legi (quod meminerim) uel Græcum uel Arabem, purgandi uim huic herbæ adscribentem: imò de ea scripsit Diosc. cum uino potam ualere dysenterię.

De Epithymo.

Durioris Thymi florem, & Satureiæ similis, esse Epithymũ scribit Diosc. habereq; capita tenuia, leuia, caudiculas ueluti capillos. Plin. postq̃ eadẽ ferè dixit quę Diosc. addit, Quidã aliter Epithymũ tradunt sine radice nasci, tenui similitudine Pallioli, rubens. Videtur autẽ Epithymũ hoc Mesue, ad secundum Plinij referri: sicuti & id quod in usu nũc est, & uel ex Apulia, uel ex orientalibus locis affert. Est simile cuscutę.] Res nota est sub hoc nomine cuscutę, nec alia re à uocato Epithymo uidet differre, nisi quod passim cũ lino nascitur, illudq; quasi strangulat: atq; hoc argumento aliud nomen inuenit, ut podagra uidelicet lini dicatur. Alail & Halasce.] Thymbrã, & Thymũ intellige. Eius aliud est Cretense, aliud est Syriũ.] In Cappadocia & Pamphilia plurimũ generari scribit Diosc. Et dixit Gal. est calidũ in tertio.] Adde & siccũ, & simile Thymo uirtute, sed in omni re fortius. Et generat æstuationẽ.] Stomacho minus utile dixit Plin. & uomitiones mouere. Aqua uero mellis cũ pauco sale. Diosc. & Plin. cũ melle & sale, & pauco aceto. Et quidam dicunt.] Si legisses Diosc. scires ipsum scripsisse, quod cũ melle potum purgat per inferiora bilem nigrã, & pituitam. Et dixit

Paul.]

Paul.] Optimũ esse ait Paul. in euacuanda melancholia: nec uideo quo pacto posset esse magna medicina in morbis qui à Mesue ipso enumerantur, nisi atram bilem exustam, quæ proprie melancholia dicitur, expurgaret. Dosis potio eius usq; ad uiginti. & reliq.] Nimis creuit hæc dosis: siquidem Dioscorides quatuor, Paulus quinque, Plinius sex, ad summũ cõcedunt.

De Hyssopo quod uocatur Asce.

Dicunt quidã q̃d sit hyssopus hortensis: dicũt alij esse unam ex speciebus Origani.] Nomen ipsum modusq; loquẽdi, ostendũt ignorasse Mes. de quà re scriberet. Tu aũt scias uoluisse eum loqui de thymo, re nõ obscura: utpote quã dicit Dios. ab oĩbus cognosci. Sicut nodus foliorũ.] Intellige ex Diosc. thymi captula. Et eius flos est sicut calamẽti.] Nõ hoc Diosc. ex quo reliqua iste sumpsisse uidet. Plin. duo genera facit, candidũ, radice lignosa, quod & prefertur: alterũ nigrius, florisq; nigri. Semẽ deprehẽdi nõ posse, sed flore sato enasci. Et dixit Dioscor. quod est in principio tertij.] Cũ Diosc. nunq̃ meminerit graduũ, liquet hũc uirũ Diosc. uerũ nõ habuisse, sed nec Gal. & Paulũ bene legisse: hi enim fuere, qui calidũ & siccũ in tertio ordine posuere. Valet ad ęgritudines cerebri.] Valet comitialibus secundũ Plin. uisus obscuritati secundũ Diosc. discutit œdemata, dissoluit coagulatũ sanguinẽ, tollit uerrucas, & cũ uino ac polenta iuuat coxendice laborantes.

De Hyssopo montano.

De uulgari hoc capite Hyssopo loquitur. Electio.] Diosc. prefert Ciliciam. Hipp. & Plin. in Tauro mõte natã, & post eam Pamphileã & Smyrneã. Calida & sicca in secũdo.] Galen. in tertio. Solutione educit phlegma.] Cũ oxymelite & sale trahit pituitas, inquit Plin. crassos humores Diosc. qui edi etiã ait cũ ficis ad aluũ subducẽdã, fortiusq; purgare mixto cardamomo, aut Iride, aut Erysimo: aliqui tamen pro cardamomo legunt cardamũ. Et tussi.] Cũ ficis, aqua, melle, & ruta, peripneumonicis: asthmati, tussi antiquę, catarrho, si cum melle lingatur, ait Diosc. esseq; optimũ gargarisma anginę cũ ficis. Cum uino resoluit apostemata dura.] Phlegmones, ait Diosc. Dosis usq; ad drach. x.] Manipulũ integrum Plin. Ego maiorem longe quantitatem posse tutò dari arbitror.

De Prunis.

Coccimelia uocant Græci, uel κοκκυμῆλα. Damascena & Armena.] Damascena iampridẽ inquit Plin. in Italia nascuntur, grandiore ligno, & exiliore carne, nec unquã in rugas siccata, quãdo soles sui desunt. Galen. magis adstringentia ait esse Damascena, Hbierica dulciora: miratur tamẽ Diosc. dixisse Damascena sicca uentrem sistere: optima uero esse inter eadẽ quæ sint mediocriter adstringentia, magna ac laxa. Dulcia sunt inter caliditatẽ & frigiditatẽ.] Mediocriter humectant, & infrigidant, ait Galenus. Decocta in melicrato plus mellis habente, uentrem molliunt, magisq; si melicraton superbibatur, dehinc uinum dulce, & prandiũ differatur. Adstringunt syluestria, pariterq; domesticorũ folia. Gummi lapidem frangit.

De Psyllio.

Græci psyllium. Latini à gręci nominis significato non recedentes, pulicarem herbam uocant: nec per os nisi raro, aut hi aut illi præbent: quoniam inter uenena numerant, sed exterius tantum ad molliendum, adstringendum, & infrigidandum adhibent. Substantia autem eius interior medullaris, calida est & sicca in quarto gradu: & est de genere ueneni.] Venenũ esse Psylliũ dicunt Græci, nõ medullæ ratione, quæ sit, ut iste scripsit, in quarto ordine calida, sed ex frigore potius, quod in tota ostendit substantia. Secutus autem est Mesuas in hac re, sicut in alijs multis, Auic. libro 2. cap. primo. Damocrates porrò, autore Gal. libro 2. de Antid. iubet plurimũ conteri in cõpositione cuiusdam antidoti.] Est frigidum & humidum in tertio excessu.] Gal. frigidũ in secundo, mediũ in alia scribit con

trarietate,nec alicui,ut diximus, eius parti calorem attribuit. Quod ex eo conquassatū est,cum aqua frigida solutione educit choleram.] Hoc sic in aqua tuso, Dios.utitur ad infrigidandū. Et conquassatum cum aceto confert apostematibus calidis.] Cum rosaceo aceto uel aqua,ualere articulorū doloribus, tumoribus post aures,panis,ramicibus,umbilico procidēti,& erysipelati,scripsit Diosc. Et dixit Diosc. quod est in secundo:& uerius:inquit enim Hipp. in Epidemijs,nō eleuaē res frigida,iuncta cū humiditate ultra secundū gradū.] Quomodo hæc dixerunt Diosc. & Hippoc.qui gradus uel ordines in medicinis non agnouerūt:Paul. frigidum in secundo,mediū inter humectantia dixit & siccātia, quēadmodū & Gal.

De Capillis Veneris.

Adianton à Græcis dicitē,quia ut Theophrastus,& post eum Pli.scripsit,aquas respuit perfusum mersumq́;. Diciē Callitrichon uel Polytrichō,ab effectu (ut ait Pli.) quia capillos tingit & pulchros reddit. Theophr. & recētiores duo eius genera faciūt,albū & nigrū. Sunt aūt cōpositi ex partibus aqueis & terreis & subtilibus mediocriter, à quibus inest eis stypticitas,& ex partibus subtilibus calidis ualde.] Nisi aduerbiū ualde,iunxeris uoci subtilibus,error erit in hoc loco manifestus,etiā ipsomet Mes.teste,qui ex Gal.sentētia uix excedere eos tēperamentū dixit. Sed forte melius est addere negationem,& legere, nō ualde. Et solutiui uentris.] Autoritas,ratio,experimentū,falsum esse hoc cōprobant: siccat enim adianton,attenuat,discutit, inquiunt Gal. & Paulus. Auer.ait Gal. dixisse,quod aluum adstringit: nouos medicos,q̄d purgat. Diosc. ipse aperte dixit,quod aluū sistit. Mundificat pectus.] Per screatū dixit Gal. Et abscindit furfures.] Diosc.addit & achores cum lixiuio. Frangit lapidē.] Præcipue nigrum,inquit Plin.eaq́; de causa dici saxifragum. Et delet cum oleo chamæmelino scrofulas.] Nō addit Diosc.oleum: sed dixit absolute,quod strumas discutit:quod etiā pariter scripsit Galen. Abscindunt sanguinē.] Sanguinis screatum ait Diosc. Et confortant stomachum.] Dioscorides,poti cum uino.

De Asaro.

Asaron ideo uocatum uidetur,quia in coronas nō adderetur. Diosc. herbā coronariā dicit,errore ut credo scioli cuiuspiam librarij, Baccharē Asaro miscentis, quod nunc etiā uulgus facit. Sicut folia Hederæ.] Adde,sed minora & rotundiora,ex Diosc. Sicut flores Hyoscyami.] Sicut Cytini,nō sicut flores,ait Dioscor.in medio foliorū apud radicē purpurei,odorati:semē in floribus acinosum: coliculi angulati,subasperi:radices multæ,geniculatæ,tenues,obliquæ, gramini similes,multo tamen tenuiores,odore cinnamum referentes. Electio.] Optimū nasci ait Pli.in Ponto,proximū in Phrygia,tertiū in Illyrico. Gal.solam radicē utilē esse dicit. Cōplexio.] Diosc.ut sæpe dixi,gradus in medicinis non distinxit. Gal. huic medicinæ non adscribit. Sed cum dicat easdem Acoro uires habere,sed fortiores,quā posuit calidā & siccā in tertio ordine: sequitur hanc quoq́; uel saltem in tertio ordine collocandā. Quidā infundūt ex eo aliquid in mustū.] Diosc.miscet uncias tres in heminis musti duodecim, & dat ad lotiū,intercutē, coxendicē & icterū. Posse,est ex rebus faciētibus uomitū.] Crateyas, Dios.& Pli.purgare aiūt eius radices, ellebori albi instar. Multas quoq́; alias uires ei adscribunt. Dosis eius usq́; ad drachmas quatuor.] Diosc.dat pondus drach. septem.

De Iure.

Gallorū ius,uentrē laxat, gallinarū adstringit, ait Gal. ἐπικρατητικῆς δυνάμεως ἐστί. Marcellus tamen in Diosc.aliter interpretaē. Decoquaē in aqua sufficienti.] In sextarijs xx. ut Diosc. uel tribus congijs, ut Plin. & reducaē ad tres cotylas. Misceē decoctioni eius Turbit.] Quidā (dicit Dios.) Brassicā marinā coquūt, aut Mercurialem, aut Carthamum,aut Polypodiū, educitq́; humores crassos, crudos,

crudos, tenaces, nigros, & ualet febribus antiquis. Plin. præclare medetur uenenis ſerpentũ, torpentibus membris, tremulisq́; capitis dolorib. epiphoris, inflammationib. faſtidijs, incipienti tenaſmo, iocinori, renib. ueſicæ, cruditati, ſuſpirijs.

De Volubili.

Inuenio apud Dioſc. Galenũ, Paulum, cap. de Helxine, quæ uidetur prima ſpecies hic poſita, apud nos frequens, ſicuti & ſecũda. Tertia, ut puto, eſt Clematides. Quartã ſpeciem uidetur Plin. lib. 21. cap. 15. uocare Lupũ. Legitur Lupi huius uel Lupuli nomen, tertio lib. de locis affectis: qui liber uulgo de interioribus inſcribitur. Sed litera corrupta eſt, pro bato uel Rubo, Lupulũ habẽs: ſicuti & lib. 4. Therapeutices, ut nouæ eius libri interpretationes manifeſtãt. Græcorũ uulgus Bryon nũc uocat, noſtri Luuerticiũ, quaſi lupũ uerticiũ. Cõplexio & proprietas.] Nõ id dixit Dioſc. quod hic ei adſcribit, ſed de triplici ſcripſit Smilace, leni uidelicet, aſpera, & hortulana. Item de duplici Clematide, & Scammonio, quæ omnia ab hac ſe circũuoluendi proximis rebus proprietate, dici Conuoluoli, uel uolubiles poſſunt. Helxinen potã, uim habere uentris purgatiuã, tradit idem Dioſcor. Lupulus eſt æqualis.] Vires florũ quas in Ceruiſia oſtendũt, ſatis calidos & ſiccos atteſtãtur: quibus rebus grauitas etiã odoris cõſentit. Videant igitur me dici, qui Lupulos tantopere cõmendant, cui fundamento innitantur.

Volubilis ſpecies quatuor.

Galeni locus lib. de interioribus caſtigatur.

Lupuli flores calidi.

De Scammonio.

Scammonia proprie dicitur ipſa planta, Scãmoniũ ſuccus, utrũq; tamen Scammoniũ quãdoq; uocatur: & quia cæteris præſtat id quod in Colophone gignitur, ideo & Colophoniũ nominatur. Cuius folia ſunt ad modũ ſagittæ alatæ.] Helxinæ ſimilia inquit Dioſc. uel Hederæ molliora, trianguli figura, flores albi, rotundi, cõcaui forma calathi. Primus eſt cũ manifeſtatur radix.] Clarius Dioſc. reſecatur caput à radice, radixq́; ipſa ita fit concaua, ut ſuccũ colligere confluentem poſſit; quidam terrã circũfodiunt, nuciſq́; iuglandis folijs obtecta fouea, ſuccũ effundunt, hunc aũt ſecundum modũ, prætermiſit Meſue. Electio melior eſt Antiochena.] Id quod ex Myſia Aſiæ præponit Dioſc. Colophonium Plin. & poſt ipſum Prienenſe. Quæ uero fit in partibus noſtris, & Coraſceni, eſt mala.] Syriacũ & Iudaicũ peſſimũ eſſe, dicit Dioſc. denſum exiſtens et graue. Clara ſicut Gummi.] Dioſc. & Plin. Taurino glutini q̃ſimillimũ, ſplendens, nitidũ, decorum, rarum, fungoſum, tenuiſſimis fiſtulis, ſpongioſum. Sit pondere leuis.] Plin. q̃leuiſſimum. Tenera.] Citò liqueſcens ait Plin. Boni odoris proprij.] Virus redolens, inquit Plin. Si tangitur cõfractũ eius aqua uel ſaliua.] Plin. lingua: & cũ diluitur, albeſcens. Dioſc. huic indicio docet nõ fidendum, quoniã mixto Tithymalli ſucco, idem fit: ſed attendendum alijs indicijs, & ne linguam deurat. Quinq; ſunt ei familiaria, quæ in corporibus imprimunt magnitudinem nocumentorũ.] Nocere ſtomacho plus q̃ omnia purgatoria medicamina, dixit Paul. miſcetq́; ei Sal aut Piper, aut Zingiber, aut rem aliam, quæ ſit bona ſtomacho: format etiã inde catapotia cũ melle. Inquit Galen. miſcui cũ ſexcuplo ipſius Mannæ.] Neſcio ubi hoc dixerit Galen. illud aũt ſcio, quod Manna apud eum Thuris tenuiorem puluiſculum ſignificat, nõ rem Saccharo noſtro dulcore & colore ſimilem, quæ nunc paſſim Manna uocatur, & à Meſue intelligitur. In eius contritione nõ nimiũ inſiſtatur.] Contrarium nõnulli ſentiunt: quod uerius eſſe, alio loco eſt demonſtratũ. Solutione educit cholerã.] Dioſc. addit & phlegma. Paul. purgat ut Elleborus, & magis bilem. Vitet eius acceptionẽ, qui calidæ & ſiccæ cõplexionis eſt.] Docet Paul. dãdũ his qui boni ſunt ſtomachi, febre carẽt. Doſis à quinq; granis ad duodecim.] Dioſc. dare drachmã integrã nõ ueretur: ſufficere tamẽ ad ſoluendã aluũ dicit duos obolos. Si uero placeat abũdãtius purgari, tribus obolis addi debere duos Ellebori obolos, et Aloës drachmã. Paul. dat obolos quatuor. Ego licet nunq; ſim auſus tãtũ dare, duodecim tamẽ grana trãſcẽdere

Manna apud Galenũ quid.

Tuto tradi Scãmonij pluſ quàm duodecim grana.

non ſum ueritus, ſcicq́ꝫ quoſdam ſcrupulum integrum hauſiſſe ſine noxa.

De Turbit.

Difficile eſt diuinare, quam rem hoc loco pingere uoluerit: non enim deſcribit Turbit Serapionis, ſeu, quod idem eſt, Dioſc. tripolium: non radicem Pityuſæ, quæ à Dioſc. uocatur Turpet: ſiquidem folio hæc Pini, illud Iſatidis, non ferulæ conſtat. Sed nec eam qua nunc utuntur medici, quoniã (ut audio) folio eſt Myrti, quali à Dioſc. ſecunda Tithymalli ſpecies eſt, quam uocant fœminam. Fatendum igitur errorem eſſe in nomine ferulæ, cum nulla res Turbit uocata, ferulæ ſimilis extet. Calidum eſt in tertio.] Si eſt radix alicuius ſpeciei Tithymalli, ſuccus eius erit in quarto ordine calidus, radix paulò minus ex Gal. ſententia. Auic. radices calidas eſſe dicit in ſecundo, uſq́ꝫ ad tertiũ. Si eſt Turbit Serap. & ut ſequẽs eſt Tripoliũ Dioſ. & Gal. erit tertij ordinis. Vires quidem, quas huic ſuo Turbit Meſ. adſcribit, manifeſte oſtendũt eum intellexiſſe de uocato ab Auic. & Serap. Turbit: licet neuter ipſorũ cognouiſſe herbã eius uideatur, alioqui non erant miraculũ tacituri, quod recitat Dioſ. & ex eius ſententia Serapion, flores uidelicet ter in uno die colorẽ mutare.

Flores Turbit ter in uno die colorẽ mutant

Erunt igitur tres uel forte quatuor res, nomen Turbit ſuſcipientes, radix uidelicet Tripolij, de qua tractat Serap. ſub Turbit nomine: radix Pityuſæ, quam lib. 4. Dioſc. dixit appellari Turbet: radix Tithymalli fœminæ Myrtites uocatæ, qua nunc paſſim ſub Turbit nomine utuntur medici: & quartũ demum, niſi penitus ſomnium eſt, quod folio ferulæ conſtare dixit Meſue. Aperiant igitur oculos medici eo uſuri. Et declinat à proprietatibus bonis quæ ſunt ſeptem.] Hæc à Serap. capite de Turbit. Rectificatores in primis abradi iuſſerunt.] Et hoc à Serapione.

De Agarico.

Glandiferæ arbores, inquit Plin. maxime Agaricum ferunt: eſt autem fungus candidus, odoratus, nocte relucẽs. Gal. radicem uocat, & Premno dicit innaſci, hoc eſt Ilici. Dioſc. aliquos putaſſe radicem, alios fungorum modo in truncis arborum naſci, & eſſe Laſerpitio ſimilem. Maſculus eſt malus, & ille proprie qui eſt longus.] Marem rotundum ait Dioſc. & undequaq́ꝫ ſibi coalitum. Et habens in confractis ſuis fila neruorum.] Fœminam dicit Dioſc. curſu uenarum recto conſtare, mariq́ꝫ præferendam. Et ut appareat dulcis in primo guſtu.] Non hoc peculiariter adſcribit Dioſ. bono, ſed mari pariter & fœminæ facit commune. Gal. amaritudini in tempore ſuccedere, apparentiam quandam acredinis dicit, & modicè ſtypſeos. Paul. eligendum albiſſimum, quod facillime frangatur, nec ſit ualde lignoſum, aut perforatum. Eſt calidum in primo.] Auerrois dixit Gal. in nullum ordinem redegiſſe: ei autem uideri calidum in primo, ſiccum in fine ſecundi. Et eſt compoſitus ex ſubſtantia aërea.] Ad de ex Gal. & terreſtri, quæ à calore attenuata eſt, minimum aquoſæ particeps. Et ipſe quidem eſt ſubtiliatiuus.] Diſcutit, craſſos humores diuidit, obſtructiones uiſcerum repurgat, inquit Gal. Inquit Dioſc.] Nõ leguntur hęc apud Dioſc. ſed Paulus Aegineta ſimilem habere uim ait Colocynthidi, tarde tamen agentem, nec ualde uentriculo moleſtam. Et Galen. dixit, fiant trochiſci.] Nec hoc legi apud Gal. Et educit materias ex iuncturis.] Dioſc. dat in coxendicis & aliorum artuum doloribus cum oxymelite. Ad omnes dolores intrinſecos.] Ad omnes internos affectus, ait Dioſcorides. Vlceribus pulmonis.] Phthiſicis cum defruto, ait Dioſcor. Et ſanat dolores ſtomachi.] Per ſeipſum, ſi edatur, inquit Dioſcor. ualereq́ꝫ etiam torminibus, cruditati, & acido ructui. Mundificat matricem.] Confert præfocationi uteri, eodem Dioſcor. teſte: inflationi quoq́ꝫ, fracturis, caſibus, dyſenteriæ, & ſanguinis exſcreatui: ualet & ferarum morſibus qui infrigidando ſunt, ſiue potum, ſiue exterius appoſitum, ſecundum Galeni ſententiam.

Doſis Agarici

Doſis eius contriti potio eſt à drach. una uſq́ꝫ ad duas.] Dioſcor. obolorum duorum

rum pondere dat ad rupta, conuulsa, tormina, & cruditates, drachmæ pondere hepaticis, asthmaticis, dysenteriæ, tres obolos sanguinis exscreatui & comitialibus, ad aluũ purgãdã unicã, uel duas drachmas. Paul. drach. duas dat cum melicrato.

De Colocynthida.

Colocynthis græce, latine agrestis Cucurbita dicitur. Eius folia sunt ampla, pilosa.] Ramulos & folia ait Dioscor. per terram sterni, esseq́ satiuo Cucumeri similia, quibusdam diuisuris scissa. Verum quæ non est completa, mala est. & reliqua.] Si hæc uera sunt, nunq̃ erit tutus Colocynthidis usus: nõ em̃ scire possumus, quo solo genita, an in unica plãta unica, uel in una regione unica planta. Et proprie dum iam citrinescit.] Colligendam docet Diosc. cum in pallidiorem colorem mutari occeperit. Est calidæ complexionis & siccæ in tertio.] Amaram dicit Gal. non posse tamen id efficere, quod alia faciunt amara, dum bibitur, ob uehementem purgandi uim. Ex quibus uerbis monstrat, non ita calidam putasse, ut Mesue: licet sub quo ordine calida esset, non expresserit. Modus rectificandi eius, secundum quod narrauit filius Serapionis. & reliqua.] Non hoc præcipit Serapion, sed Paulus, drachmam unam in duobus melicrati cyathis coquens cum Ruta. Et dixit filius Serap. oportet ut perueniatur ad ultimum puluerizationis.] Non hoc dixit Serapion, sed contrarium, non esse uidelicet multum terendam. Paulus autem & Auicen. quem est Mesue secutus, plurimum teri iubent: quoniam (ut inquit Paulus) asperæ eius partes interioribus hærentes, ulcera faciunt quibus nerui compatiuntur. Solutione educit phlegma.] Bilem etiam & strigmenta, dicit Diosc. Et dixit Dioscor. non efficit operationem in materijs quæ sunt in uenis. & reliqua.] Non hæc Dioscorides, sed Paulus, cuius hæc sunt uerba: Interiora Colocynthidis uacuant præcipue bilem, & mucos, non à sanguine ut Elleborus & Scammonium, sed à neruis & neruosis membris. Sicut est dolor capitis antiquus.] Paul. danda his quibus caput est læsum, aut interior uel exterior eius membrana: illam piam matrem, hanc circumossalem uocant: ut uertiginosis, hemicranicis, comitialib. attonitis, cynico spasmo, asthmaticis, & nõ nisi recta ceruice spirantibus. Descensui aquæ ad oculũ.] Paulus, diuturnis oculorũ fluctionibus. Ad antiquam tussim.] Docet Plin. aquam mulsam in ea coqui ad dimidias, & sic tussientibus infundi obolis quatuor. Multæ eius uires sunt prætermissæ, ut quod secundum Paul. ualet his, qui circa renes & uesicam patiuntur. Iuxta Plin. in morbo regio utiliter semina insumuntur, & protinus aqua mulsa: & quod cum oleo si infricetur, spinæ, lumborum, & coxarum dolores sanat: & succus eius uiridis perfricatus, iuuat coxendice laborantes, autoribus Diosc. atq; Galen. & quod utiliter clystere pilæ eius inijciuntur, coxendici, paralysi, & uitijs coli, ut testatur Dioscorides. Dosis decem ceratia.] Paulus drachmam integram dare non ueretur: quæ secundum eum pendit ceratia xviij.

Male affert Mesue Serapionem.

Colocynthis quatenus terenda.

Male adducit Diosc. Mesue

Pia mater, Circumossalis.

Colocynthidis facultates à Mesue prætermissæ.

Drachma ceratia decem & octo pendit apud Paulum.

De Polypodio.

Polypodium nostri Filiculam uocant, inquit Plinius, similis est filici. Est radix.] Adde ex Diosc. pilosa, cirrhos polyporum modo habens. Ortus eius super arbores.] Diosc. in arborum truncis, præcipue roborum. Et super lapides.] Adde ex Diosc. muscosos. Et proprie quod est grossum.] Minimi digiti crassitudine, Diosc. & Plinius. Et cuius confractum est coloris fistici.] Coloris herbacei Plin. & Diosc. Et in quo est ex aromaticitate aliquid, & in cuius sapore est dulcedo cum stypticitate, relinquens in gustu &c.] Obscure, nec cõformiter bonis autoribus. Diosc. enim sapore dicit in acerbo subdulci. Gal. dulcem simul & austeram habere qualitatem dominantem. Dixit Diosc. calidum est in tertio.] Diosc. nunquam. Gal. in hoc nõ meminit gradum, sed cum exiccare dicat absq; morsu, nec aliam qualitatẽ præ se ferre, quàm dulcem & acerbam, non est tam calidum putandum: & propterea magis creden

dum Auerroi, quasi temperatum dicenti, quàm Auicennæ, qui dixit calidum in secundo, nedum his qui in tertio ordine statuerunt. Est ex maxime extenuantibus & siccantibus corpora, & facit subuersionē & nauseam.] Nescio quo pacto maxime possit corpora extenuare, cū leuiter purget, nec excellēti aliqua (ut dictum est) polleat qualitate. Scio autem quod per se exhibitum, nec subuersionem, nec nauseam facit. Et propterea in hac etiam parte, magis credo Auerroi dicenti, quod est secura medicina, & melior Epithymo, quàm uel huic uiro, uel etiam Plin. stomachum offendi ab eo asserentibus. Inquit Hamec, coquitur cum iure gallorum & gallinarum.] Coquit Dioscorides cum gallinaceo, uel pisce, uel Beta, uel Malua, uel aridum inspergit in aquam mulsam. Plin. Exprimitur, inquit, succus aqua madefacti, & ipsum concisum inspergitur oleri & Betæ, uel Maluæ & salsamento, uel cum pulticula coquitur. Solutione educit choleram nigram.] Diosc. & Plin. bilem absolute, & pituitam. Paulus radicem contritam cum melicrato, idem dicit agere Colocynthidi. Dosis usque ad aureos quatuor.] Exhibui ego sæpe unciam integram, parumque, & id quidem sine molestia, eduxit.

Polypodiū nec extenuat corpora, nec nauseam inducit.

De Scilla.

Scillarum, inquit Plin. alba est quæ masculus, fœminæ nigræ: tertium genus est cibis gratum, Epimenidum uocatur, angustius folio, ac minus asperum. Pancratium etiam inter Scillas numerat Diosc. & pusillam Scillam uocari dicit, easdemque uires alteri habere, sed imbecilliores. Scillę, sicut dicit Gal. duplex est iuuamentum: solutione enim educit materias, & præparat ad soluendum.] Non memini me uspiam hæc legisse apud Galenum. Sola, (sicut dicitur) est uenenosa.] Si hoc uerū est, nemo Scilla tutò utetur, nisi qui præsens fuerit dum effoderetur. Et adhuc melior est, quæ saporem, & reliqua.] Adde his ex Plin. quæ candidissima fuerit, eam esse utilissimam. Calida est in tertio.] Gal. uirtutis dicit esse satis incidentis, non tamen uehementer calidæ, sed in secundo ordine: quod etiam confirmauit Auer. Vlcerat, urit.] Nimis hoc est: satis erat acrem dixisse: uehemētius enim calida sint necesse est, quæ urēdi uim habent. Assatio acquirit ei facilitatem in soluendo.] Multi usus fieri per assationem, ait Diosc. & Galeno teste, elixatio & assatio eius uehementiam reprimunt: docetque Gal. pro puero epileptico, quomodo in diebus canicularib. optime eius succus eliciatur. Et quandoque admiscetur ei post assationem tantundem farinę Orobi.] Sic parantur artisci uocati Scilletici Theriacen ingredientes. Paulus tamen non æqualiter, sed media parte farinam Orobi miscet. Gal. ex Andromachi sententia, sesquialterā uult esse Scillam farinæ, & Orobos albos. Posse, Solutione educit humores grossos & uiscosos.] Datur tosta cum sale, ita ut uni parti octo salis adijciantur, cochlearis unius uel duorum mensura, ad aluum leniendam, ex Diosc. sententia. Est medicina bona pulmoni et pectori.] Antiquæ tussi, utilem scribit Diosc. tribus obolis sumptam in eclegmate, & etiam asthmaticis. Eodem pondere etiam ualet ad urinam ciendam, ad morbum regium, ad aquam intercutem, ad stomachicos, & quibus innatet cibus.

Scilletici artisci in Theriaca

De Hermodactylis.

Vt notissima radix nunc ea est, quam officinæ Hermodactylum uocāt: ita ignotum obscurumque est, quo nomine sit apud antiquos uocitata, & quam rem uoluerint ipsi Hermodactyli uoce significare. Paul. siquidem breue caput de Hermodactylo, his ferè uerbis scribit: Radix, atque eius decoctū purgandi uim habet: datur peculiariter arthriticis in ipsis fluctionib. stomacho aūt est satis mala. Serapion uero sub Hermodactyli uoce, uno & eodem capite, Colchicon & Ephemeron Dioscoridis, necnon Pauli Hermodactylum comprehendit. Auicenna Serapionem in uirtutibus secutus, in historia maxime lapsus est, aperiri eam dicens, cum aperiuntur flores: scribente Diosc. & Serap. ex eius sententia, exitu autumni, post

florem,

florem, ſciſſo bulbo, folia erumpere. Serap. & Auic. ueluti ſuos duces ſecutus Meſue, alium longum, alium rotundū eſſe Hermodactylum ſcripſit, ſeq; de rotundo, quaſi meliore, ſermonem habiturum: aperte Galeno repugnans, qui de Ephemero ſcribens, non de eo quod Colchicon alio nomine dicitur, uenenūq; eſt, & radicem habet rotundam, ſcripturū ſe dicit: ſed de eo quod Iris ſylueſtris uocatur, foliaq; & caulem habet lilio ſimilia, radicem longam, nō rotundam: imitatus Dioſc. qui cum de Colchico tanquam de ueneno ſcripſiſſet, de Ephemero ſcribit, quod radicem habet unā digitali craſſitudine, & longam. Sed & Plin. lib. xxv. Ephemerū eodem ferè quo Dioſ. modo deſcribens, inter medicinas enumerat: & ſimiliter lib. xxvi. in uigeſimo autē octauo, Colchicon inter uenena reponit. Nō uſqueadeo tamen nominibus fidendū, ut Cholchici nomine uenenū, nomine Ephemeri rem bonam ſemper intelligamus: nam apud Nicandrū in alexipharmacis, & plerosq; antiquos, Ephemeri tanquā ueneni fit mentio: & Galen. utrunq;, Ephemeron uidelicet & Colchicon, eodē nomine Ephemerū uocauit. Noſtrū hoc, quod Hermodactylum uocamus, notas habet eius Colchici quod inter uenena numeratur. Ephemerū me nunquā in Italia uidiſſe memini: in Pannonia (ni fallor) frequēs eſt: cuius ego folijs deceptus, Satyrion, donec effoſſa radice differentiam cognoſcerem, ſemper exiſtimaui. Hęc ſi uera ſunt, patet non tutum eſſe Hermodactyli huius noſtri uſum: niſi forte dicamus, eum tantū eſſe uenenū, qui in Colcho natus eſt. Securius tamen eſt ab eo penitus abſtinere, præſertim quia nō eſt ea radix, quæ ab antiquis in articularibus morbis tantopere cōmendatur: ſiquidem Paul. ſeorſum de ea ſub Hermodactyli nomine ſcribit, cum de utroq; Ephemero propria ſcribat capita. Idem feciſſe Gale. præter hoc, quod fere Paul. nihil de ſimplici aliquo medicamento ſcribit, quod ab eo nō acceperit, teſtimonio etiam Serapionis probatur, uerba eius recitantis. In communibus tamen Galeni exemplaribus græcis latinis ue, Caput de Hermodactylis nō legit. *Non tutus Hermodactyli uſus*

Et dixit Alex.] Paulus ſatis malum ſtomacho eſſe dicit. Solutione educit phlegma groſſum.] Paulus decoctū eius eſſe ait potentiæ purgatiuæ.

Et eſt medicina artheticæ magna.] Paulus dari proprie dixit arthriticis, in ipſis fluctionibus.

De Ireos.

Cuius duæ ſunt ſpecies.] Variare in Iride flores ſcribit Dioſcorides. alios enim candidos, alios pallidos, alios luteos, alios purpureos, alios cyaneos eſſe. Non tamen ex hiſce florum coloribus ſpecies eius diſtinguit, ſed potius ex radicis colore, quem in Illyrica dicit eſſe ſubruffum, qualem quandoq; ex Illyrio delatum uidimus: in Libyca candidum, qualis eſt quæ paſsim inuenitur. Et ex his eſt melior.] Secundū Dioſc. optima eſt Illyrica Macedonicaq;: & in his optima, cuius radix denſa, ſubmutila, frangi cōtumax, ſubruffa, ualde odorata, ſternutamenta mouens dum perfringit. Et cuius ſapor eſt acutus.] Dioſc. guſtu amara. Et melius tempus collectionis eſt uer.] Apertus eſt hoc loco error: incipiente eñ foliorū defluuio, colligēdas radices docet Dioſc. Et eſt abſterſiuus.] Dioſc. attenuare dicit. Paulus tenuiū eſſe partium, tergere, & concoquere. Ad ſplenem.] Dioſc. pota cū aceto. Et confert dolori capitis.] Dioſc. cum aceto & roſaceo. Et fit ex ſucco ipſius & farina fabarū.] Dioſc. cum Elleboro albo, & mellis duabus partibus. Doſis à drachmis duabus uſq; ad ſex.] Dioſc. dat drachmas ſeptem cum aqua mulſa. Paulus uero octo obolos dicit purgare, ut Agaricum, modo non ſit antiqua aut perforata.

De Cucumere ſylueſtri.

Sycin agrion Græci, Latini Cucumerem anguinū, uel erraticum, uel ſylueſtrem uocant. Elaterium utriq; medicamen ex fructu factū.] Sicut Cucumer

paruus.] Solo fructu à ſatiuo differt, ait Dioſcorides,quem minorem multo habet;& glandibus oblongis ſimilem,folia & uiticulas domeſtico ſimiles, radicem albam & magnam. Amaritudinis ueræ.] Omnes eius partes amaræ ſunt ex Dioſcoride,& Elaterium extremè amarum ſecundum Galenum. Cuius ſuccus eſt albus.] Notæ boni Elaterij ex Dioſc.ſunt,ut ſit album,parum humeſcens,lęuorem habens,& leuitatem,amariſſimũ,& quod facile accenditur. Malum eſt quod uireſcit,aſperumq; & turbidum eſt, medio colore inter Eruum & cinerem,ac ponderoſum. Calidæ complexionis & ſiccæ in tertio.] Galenus parum calidum dicit in ſecundo ordine. Et proprie quando citrineſcũt.] Tempeſtiuos eſſe dicit Dioſc.cum ſolo tactu ſuccum effundunt. Plin.autumno. Puto errorem quoq; eſſe,ubi dicit,radices colligendas in fine Veris. Modum faciendi Elaterium late Dioſc.explicuit,quem ab eo facile diſcere potes: nam modus Meſue conciſus nimis eſt & mancus. Educit per uomitũ, & per uentrem.] Dioſcor. Si uolueris purgare per inferiora, duplum ſalis miſceto,& Antimonij quantum ſat ſit, pilulasq; Erui magnitudine ex aqua formato, quas ubi deglutieris,aquæ tepidæ cyathũ ſuperbibito. Si per ſuperiora, aqua Elaterium reſoluito, & penna in eo madente, loca infra linguam, quantum maxime potes intima attingito.Quod ſi ad uomitũ difficilis ſit qui curatur, oleo, uel Irino unguento Elaterium reſoluito. Dixit Ioannitius.] Neſcio an dixerit Ioannitius: ſcio autem Paul.ſcripſiſſe, quod uacuat ut Scammoniũ, quantitate trium obolorum tritum cum lactis cotyla.& Dioſc.quod trahit bilem & pituitã. Educit materias quæ ſunt in iuncturis.] Non erat prætermittendum,ualere difficulter ſpirantibus, ut ſcripſit Dioſc. Reſoluit apoſtemata.] Radicem, ait Galen. abſtergere,diſcutere,mollire.& Dioſc.ueteres tumores cum polenta diſcutere,& cum Terebinthina panos rumpere. Conſeruatur ſuccus eius triennio.] Nullum ex medicamentis longiore æuo durare ait Pli. incipereq; à trimatu. Dioſc.à bimatu ad decennium eſſe purgationi aptum. Theophraſtus ducentis annis ſeruatum teſtatur. quo uero uetuſtius,eo eſſe melius,dixit Plinius. Doſis eius ſucci,à decem granis & reliqua.] Diſtinctius Dioſc.integram menſuram dicẽs eſſe obolum, minimam ſemiobolum, infantibus æra duo ſufficere,hoc eſt dicalchon, pondus uidelicet quatuor granorum;maiore copia eſſe periculoſum. Paulus dat tres obolos.

Dicalchon.

De Centaurea.

Centaurium hoc à Chirone Centauro nomen accepit, à quo etiam Chironiũ dictum eſt,quũ ſolo nomine cũ minore conueniat.Imperiti (ut Plinij uerbo utar) inuicem utrunq; confundunt: quod & feciſſe Meſuem facile eſt uidere, cum de utroq; eodem capite ſcripſerit,& uires utriuſq; indiſcriminatim commiſcuerit,ſecutus in hoc,ſicuti in pleriſq; alijs, Auicennam. Centaurea alia maior,alia minor.] Maiorem noſtri ſeculi herbarij ignorantes,minorem quæ humectiore ſimul & pinguiore loco nata,in maiorem longitudinẽ adoleuerit, pro ea imperitis uenditant. Alij paulò ſolertiores herbam pro ea monſtrant, folijs per interualla binis,interna parte uirentibus,externa candicantibus, ſalice maioribus, flore luteo.Si quis tamẽ bene conſiderauerit notas, quas Dioſc.& Pli.maiori Centaurio adſcribũt,eas ita quadrare cognoſcet uocato nunc à uulgo Rheo pontico, ut nulli rei magis. Tertium eſt præter hæc genus cognomine Triorchis,quod, ni fallor, fuit olim mihi è Liguria allatum, minori non multum abſimile, ſed longe magis aluum ſoluẽs. Minor melior eſt in omni re.] Falſum eſt hoc:alia enim in re utraque melior. Cuius flores & crura colorem habent citrinum palearem.] Falſum eſſe hoc,& res ipſa oſtendit,& Dioſc.autoritas: flore enim conſtat in punico purpureum referente,qualis eſt Lychnidis flos. Melior pars plantę ſunt flores

flores.] Radicem inutilem dicunt Dioſcor. & Galenus: ramos uero, magíſq; folia & flores, utiliſſima. Et melius tempus collectionis eſt principium æſtatis.] Dioſcorides uidetur diſtinctius locutus, dicens: Exprimitur cū prægnans eſt ſemine. Auicenna dicit naſci utrunq; in fine Veris. quod ſi eſt uerum, nō uideo quo modo in principio æſtatis perfectæ eſſe poſſint. Calidæ complexionis eſt, & ſiccæ in ſecundo.] Nec Galenus nec Serapion eas reponunt in ullo ordine, Auicenna in tertio. Si quis uero recte naturam utriuſq; examinauerit, dicet minorem eſſe calidiorem, non uſqueadeo tamen, ut ad tertium ordinem aſcendat.

Et eſt compoſita ex partibus terreis aduſtis, dantibus ei amaritudinem: & ex non aduſtis cum permixtione aquoſitatis, quibus ineſt ei ſtypticitas, & eſt in ea de dulcedine.] Confundi hic utriuſq; qualitates, conſideranti res ipſas, & legenti Galenum, facile conſtat: de maiori enim ita loquitur Galenus: Radix ſicuti in guſtu contrarias qualitates, ita in uſu contrarias oſtendit operationes: guſtui enim acris ſimul & adſtringens, cum exili quadam dulcedine ſe offert. De minore uero, quod dominatur in ea amara qualitas, quæ exiguæ cuiuſdam ſtypſeos, id eſt, adſtringentis ſaporis, eſt particeps. Solutione educit phlegma crudum, proprie minor, & choleram citrinam.] Modus loquendi innuit de utraq; hactenus locutum, & hanc ipſam uim, pituitæ ſcilicet & bilis purgandæ, utriq; conuenire, licet minori magis: cum tamen Galenus & Dioſc. minori tantum hoc adſcribant, & Paulus purgare bilem & mucos dicat. Et confert Sciaticæ.] Hoc etiā priuilegium minoris eſt ſolum: de ea enim ſcribit Galenus fere his uerbis: Decoctum herbæ nonnulli clyſtere inijciunt iſchiadicis, hoc eſt, his qui coxendice laborant, ut bilioſa & craſſa educant. Quando autem adeò uehementer operatur, ut ſanguinem uacuet, tunc magis iuuat. Et contritioni lacertorum.] De maiore ſcribunt Dioſcorides & Galenus, quod datur ad rupta & conuulſa. Et eſt medicina oppilationum hepatis.] Succum minoris in hoc eſſe optimum ſcribit Galenus. Spleni.] De eodem minoris ſucco dicit Galenus, bonum eſſe durato ſpleni, & potum, & extrinſecus applicitum. Et prouocat menſtrua, & educit fœtum.] Eidem ſucco hoc adſcribit Galenus, quod ſuppoſitus menſes educit & fœtum: de radice uero maioris, quod menſes prouocat, mortuos fœtus extrahit, uiuos corrumpit & deijcit. Et Dioſcorides, quod radix maioris ad collyrij tenuitatem eraſa, ſi ſubditur, menſes & partus euocat. Sanat dolorem matricis.] De radice maioris ſcribit Dioſcorides, quod pondere duarum drachmarū pota, uuluarū doloribus confert. Valet colicæ, & dolori uentris.] De maiore ſcribit Dioſcorides, quod torminibus pota medetur. Abſcindit ſputum ſanguinis.] De maiore ſcribit Dioſcorides, quod pota in aqua, ſi febris adſit: ſi non adſit, in uino, ſanat cruentas exſcreationes. Et ſanat uulnera.] Vtraq; huius uirtutis eſt particeps. De maiore enim ait Galenus, manifeſtari adſtringentis eius qualitatis opera, in uulnerum glutinatione. Et Dioſcorides utilem dicit uulneribus, & quod in eum uſum recens tunditur. De minore idem Dioſcorides, quod tuſa uirens, uulnera cōglutinat. & Galenus, quod magna uulnera ea ſanantur adhuc uiridi. Et mundificat ea & conſolidat, & proprie difficilis conſolidationis.] Hæc uidentur de minore intelligenda, de qua ſic ad literam ſcribit Dioſcorides: Repurgat ulcera antiqua, & ad cicatricem adducit. & Galenus: Antiqua, & ad cicatricē difficillime euntia ulcera, per eam ad cicatricem adducuntur. Et proprie puluis eius.] Non ſic Galen. ſed quod herba adhuc recens. & eodem modo Dioſcorides. Et quidam dixerunt.] De magna hoc ſcribit Dioſcorides, quod coaleſcunt ea carnes, ſi cum contuſa ſimul coquantur. Et proprie ad fiſtulas & ulcera magna.] De minore dixit Galenus, quod exiccata, exiccantibus & glutinantibus miſcetur, quæ ſinus & fiſtulas ſanare poſſunt, ac maligna ulcera, duritieſq; emollire, nulla de potu facta tunc mentione. Dari tamen ait ſuccum à quibuſdam in neruorum paſſionibus bibendum, ceu

ſiccantem ſimul, & abſque moleſtia uacuantem. Eundem cum melle illini oculis: purgat enim (ut inquit Dioſcorides) ea quæ obſtant luminis claritati. Maiorem præterea ualere ad ſpirandi difficultatem, & antiquam tuſſim, tradunt Galenus & Dioſcorides: additq́ hic lateris dolores. Doſis.] Dioſcorides & Galenus dant duas drachmas maioris, Paulus drachmam unam ſemis minoris, in cotyla aquæ ad medietatis conſumptionem cocti.

De Carthamo.

Cnicum uocant Græci & Latini, Carthamus iam cœpit dici.] Duorũ modorum eſt.] Dioſcorides de unico loquitur. Theophraſtus duo facit genera, ſylueſtre, & ſatiuum. Calidum eſt in primo, ſiccum in ſecundo.] Sic Auicenna præceptor huius. Gale. autem & Paul. calefacere dicunt in tertio, ſi quis extrinſecus utatur. Nocet ſtomacho.] Laudat eum ualde Auerrois, nobiliorem eſſe dicens omnibus medicinis purgantibus, & quod pituitam euacuat abſq; timore. Sed & Galenus libro quinto ſalubrium, præfert Cnicum Aloë in ſoluenda aluo ſenum, per triduum adſtrictam. Dimittit ueſtigia lenitatis in uiſceribus.] Galenus loco ſuprà allato, potius uidetur contrarium dicere. Inquit Paulus.] Paulus coquit drachmas quinq;, cum ptiſana & paucis ſalibus, ut educat aquam, nec meminit Cardamomi. Et dixit Galenus.] Neſcio ubi dixerit Galenus: ſcio autem Dioſcoridem dixiſſe, contundi eius grana, & dari cum aqua mulſa, aut gallinacei iure. Et dixit etiam.] Dioſcorides ſic deſcribit: Cnici albi ſextarium, amygdalæ thaſiæ toſtæ & expurgatæ cyathos tres, aniſi tantundem ut cnici, aphronitri drachmam, ficuum ſiccarũ numero triginta, interiorem carnem. Gal. Caricas & Cnicum miſcet æquo pondere.

De Ben.

Græci Balanum myrepſicen, Latini unguentariam glandem uocant. Plinius & Aëtius Myrobolanum nominarunt: diuerſa quidem uoce, ſed eodem ſignificato: quod ſcilicet, ut etiam Martialis ait, ex unguento conſtet, & ex balano: res ut olim celebris, ita paucos ante annos ferè ignota, nunc autem unguentarijs ad odorũ materiã notiſſima, & (ut audio) in Hiſpania frequens. Quo tempore hanc epiſtolam ſcripſi, ignota erat, nunc cœpit eſſe notiſſima. Eſt autem fructus, ut ait Dioſcorides, arboris Myricæ ſimilis. Plinius Heliotropij, Theophraſtus myrti folio conſtare dicit. Et eius aliud magnum, aliud paruum.] Non uidi quempiam magnitudine ſpecies huius fructus diſtinguentem, ſed Dioſcorides & Plinius abſolute magnitudine auellanæ definiunt. Theophraſtus, Capparis quantitate & figura: Plinius ex uarietate regionum, in quibus naſcuntur, genera diſtinguit. Triangulatum.] Sanè hoc intellige: triangulum enim æquilaterum in baſe habet, ſupra quem pyramis ſurgit triangula & ipſa, ſed cum quadam ueluti circulari extuberantia, qualem in nonnullis auellanis & capparibus inſpicimus, quibus ſimilis ab autoribus dicitur. Electio.] Illam eligit Dioſcorides, quæ eſt plena, candida, & quæ ſuo cortice facile ſpoliatur. Plinius petræam optimam eſſe dicit, nigro cortice, & candido nucleo. Et quod eſt antiquũ, melius eſt recenti.] Totum contrarium ſcribit Dioſcorides, recentem uidelicet eſſe meliorem. Magnum calidum eſt in principio tertij.] Galenus ſuccũ carnis calidũ eſſe dicit, ſed non quo in ordine. Ego ex his quæ probati de ea autores ſcribunt, non adeò calidã puto. Et eſt inciſiuũ, abſterſiuũ.] De fecali parte ſcribit Galen. quod abſtergit & incidit, de toto fructu idem, addens quod adſtringit. Nocet ſtomacho.] Dioſcorides addit, ualde. Oleum autem eius.] Dubiũ eſt ex quanam parte elici oleum debeat. Prima Dioſcoridis græca æditio, ex interiore: ſecunda ex quanam parte elici debeat, nõ meminit. Hermolaus ex cortice: quod ego magis probo, ceu conſonum Theophraſto & Plinio.

nio. Succo carnis eius uti unguentarios ait Galenus. Vnguentarios autem propterea eos uocabant olim, qui unguenta odorata parabant. Per uomitũ & uentrẽ educit phlegma.] Galenus: ſi quis carnis biberit drachmæ pondus cũ aqua mulſa, uomitorium experietur pharmacum, quod plerunq; etiam per inferiorem uentrem copioſe educit. Et emplaſtratur ſuper hepar & ſplenem, proprie cum farina lupinorum.] Pro ſplene farinam orobinam uel loliaceã miſcet Galenus. Bibitur etiam cum oxycrato ad expurganda uiſcera, pręſertim hepar & lienem, quem etiam conſumit ſecundũ Dioſcoridem pota drachmæ pondere. Et cum melle tantum ualet ſimiliter ad ægritudines neruorum frigidas.] Dioſcorides cum aqua mulſa imponit podagricis. Oleum autem de Ben confert ueſtigijs ulcerum.& reliqua.] Dioſcorides totam ipſam glandẽ, Galenus feculentam partem cum aceto, ad ſcabies & lepras apponũt. Dioſc. addito nitro, ad uitiligines, & cicatrices nigras: & cum urina ad lentigines, uaros, & ephelidas.

De lapide Armeno.

Armenicum Galenus libro nono. Plin. Armenium uocat: dicitq; eſſe Chryſocollæ modo infectum. Inquit Alexander.& reliqua.] Alexander Trallianus, ubi reliqua non contulerint, hunc lapidem melancholicis præbet, quem præſtare dicit Elleboro albo, non ſolum quia efficacior, ſed etiam quia abſq; moleſtia & periculo operatur: & ideo legendum in Meſue pro Elleboro nigro, album. Virtuoſior lapide lazuli.] Hoc non lego apud Alexandrum.

Melior eſt habens colorem medium inter uiridem & obſcurum.& reliqua.] Dioſc. probat eum in quo læuor eſt & cæruleus color cum æqualitate magna, illapidoſusq; eſt & facile frangitur. Plinius optimum eſſe dicit Armeniũ, quod maxime uiride eſt, cõmunicato colore cum cæruleo. Calidæ eſt cõplexionis in principio ſecundi, & ſiccæ in ipſo.] De loto ait Alexander, quod neq; calefaciendi, neque ſiccandi uim ualidam habet, ſicuti nec amaritudinẽ aut inſuauem aliã qualitatem. Et eſt reſolutiuus, abſterſiuus.] Galenus, abſtergit cum pauca acredine, & minima ſtypſi. Ars autem in lauando.] Alex. uult, ut lauetur quinquageſies. Tutius uero iuxta Galeni ſententiam, toties abluere, aquamq; tandiu mutare, donec aqua ipſa pura ab omni ſorde uideatur, omniq; ſapore medicamenti careat. Docuit autem hoc Galenus, non peculiariter de hoc lapide, ſed in uniuerſum de quauis re lapidoſa, quę ſit abluenda. Solutione educit choleram nigram.] Aëtius, purgat atram bilem, & quicquid craſſum & tenax commixtum ſanguini eſt. Quare datur his qui atra bile uexantur, elephantioſis, nephriticis, aſthmaticis. Dioſcorides, poteſt omnia quę Chryſocolla, ſed imbecillius. Plinius uero Chryſocollam dat in angina, & his qui non niſi recta ceruice bene ſpirant. Quare ſequitur, ut etiam hic lapis in eiſdẽ morbis bibi poſſit. Ophthalmicis quoq; miſcetur, & pilos auget palpebrarum. Doſis.] Aëtius grammaria quatuor, quæ faciunt obolos octo; Alexander illoti tres uel quatuor ſcrupulos, loti quinq; uel ſex præbet.

Modus lauandi lapides ſecundũ Galenum.

De lapide ſtellato.

Magnum hic certe chaos. Aſter enim qui per ſtellatum lapidem hoc loco uidetur intelligi, Dioſcoridi, Galeno, Græcis omnibus, Samiæ terræ ſpecies eſt, & pariter Plinio. At quod Marcaſitam Arabes, Græci Pyriten lapidem uocant: & quod illi Lazulum, hi Cyaneum, Latini cęruleum. Eſſe autem tria hæc, aſtera uidelicet, pyriten, & cyaneum, res diuerſas, adeò eſt clarum, ut probationem nõ deſideret. Meminerunt Græci ac Plinius rei uocatæ Sil, cuius unum genus lucidum eſt, aliud marmoroſum, in argenti et auri metallis inuenta, ſed coloris eſſe lutei dicunt. Quare difficile eſt iudicare, quas iſte res intellexerit: elici hoc tantũ ex dictis eius poteſt, quòd lapidem ſtellatum genus facit, & ſub eo Marcaſitã & La=

zulum ueluti ſpecies reponit. Auicenna lib. ſuę medicinæ tertio, capite de Sputo ſanguinis, lutum Samiũ, ſtellam terræ, & Talcũ, pro eadem re habet. Habens maculas ex auro.] Cyaneus cuius nunc uſus, aliquando punctis aureis interſtinctus inuenitur, aliquando abſconditum intra ſe aurũ tegit, quod arte quadam ab eo elicitur: quod mirandum non eſt, cum in metallis auri gignatur.

Alius uiridis, clarus, cœleſtis, & uocatur lapis lazuli.] Cęrulei coloris eſt, quod præter nomen, res etiam ipſa indicat, & tam Græci quàm Latini teſtantur. Theophraſtus tamen, dũ teritur, in quatuor mutari colores ſcribit, candidiorẽ, nigriorem, craſſiorem, tenuiorem. De Armenio uero ſcribit Plinius, quod optimus eſt, qui maxime uiridis eſt, communicato colore cũ cæruleo, ut ſuprà in Armenio dictum eſt. Et eſt in ipſo acuitas.] De Cyaneo dicit Galenus, acris purgatoriæ & diſcuſſiuæ facultatis eſt, cum quadam ſtypſi. Dioſc. reprimit, modice exeſt, cruſtã elicit, & exulcerat. Omnia autem hæc intelligenda, dum foris adhibeẽ. Solutione educit melancholiã.] Gręci nullã talem uim ei adſcribũt: ſed uidentur hæ uires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim utrunq; confundũt: Serapion quidem & Auerrois, ſub lazuli nomine de Armenio tractantes. Auic. de Azulo ſcribens, ferè ei omnes uires attribuit, quas Gręci utriq;. De Armenio uero ea ſcribit, quæ Græci: ſolũ addens, quod atram bilem magis purgat, quàm Cyaneus. Quæ omnia licet uera ſint, non tamen ego his acceſſerim, qui nõ ſecus ac pernitioſiſſimum uenenum hunc formidãt. Experientia enim certa ſcio, quod ſi bene abluatur, multum iuuat, & uel nihil, uel parum lædit.

De Sena.

Auerrois hanc quoq; reponit inter medicinas nouas. Auicenna de ea nõ ſcribit ex profeſſo: meminit tamen eius in fine cap. de fumo terræ, & cap. de quintana. Scribit Serapion, ſed non affert (ut ferè alijs in medicinis conſueuit) Dioſc. uel Galeni de ea uerba. Quidam Delphinion, alij Pelecinon: Iſacius Peplion. Ego aliquando dubitaui an eſſet Empetron, aliquando Analypon. Parum autẽ refert ſcire, quo nomine à ueteribus ſit nuncupata, modo eius uires non ignoremus, quæ certe nobiles ſunt & efficaces. Melior pars plantæ eſt folliculus.] Experientia ipſa oſtendit, folia in purgandi ui eſſe potentiora. Naſcitũ in Apulia; ſed præſtantior eſt quæ ex Aegypto affertur. Calida eſt in principio ſecundi, ſicca in primo.] Auerrois dicit ſiccam in ſecundo: Serapion paucę caliditatis & ſiccitatis, cui ego credo. Et debilitat ſtomachum.] Experientia contrariũ oſtendit, ſaporq; ſubamarus & adſtringens: ſed nec illud dixit Serapion. Et dixit Gal.] Vtinam dixiſſes quo loco, & ſub quo nomine: ſed puto te hic, ſicuti & alibi plerunq;, hallucinatum. Decoquatur cum iuribus gallorum.] De Empetro dixit Dioſc. decoquendum in iure uel aqua dulci: & nos ſcimus ius, in quo uulgaris hæc bullierit, uel per noctem maduerit, facile purgare. Serapion decoctam plus conferre ait, quàm contritam. Solutione educit cum facilitate melancholiam, & choleram aduſtam.] Bilem abſolute dixit Serapion, non addendo uſtam: & quod ualet melancholiæ, Rhagadis, neruorũ quaſſationibus, capillorum defluuio, dolori capitis antiquo, ſcabiei, & morbo comitiali. Dioſcorides de Empetro, quod purgat pituitam, bilem & aquoſa. Auerrois negat Senam poſſe purgare pituitam. Ego experientia didici, quod poteſt: & quod multum ualet in morbo Gallico uocato. Doſis eius infuſi potio uſque ad unciã unam.] Serapion dat tritæ drachmam unam, decoctæ quinque. Ego ſcio utranque decoctã excedi tutò poſſe, unciamq; decocti ex aqua mediocriter purgare.

De ſpeciebus Salis.

Salis famoſæ ſpecies ſunt quatuor.] Tres tantũ enumeraſſe ſpecies Dioſc. uidetur, & alias, atq; aliter q̃ Meſue. Diuidit enim ſalẽ primo in marinũ & foſſilẽ:

& hunc

& hunc in cõmunem & Hãmoniacũ. Cum tamen inter cõmunes eligat candidũ, lucidũ, illapidoſum, denſum, & æqualẽ, eũ intellexiſſe uidetur, quẽ ob perſpicuitatem, luciditatẽq́;, ſalẽ gemmã uocant. Huius nõnullas glebas, olim ego ex Pannonia adeò ſplendentes portaui, ut ueram Cryſtallum, quotquot uidebant putarent. Sal napticus.] Huius nõ meminit Dioſc. Gal. lib. iiij. & ix. de ſimplicibus medicamentis, Salẽ uocatũ Sodominũ, fieri dicit in mari Palęſtinæ Syriæ, mortuo uocato, in quo etiam plurima Aſphaltus gignitur, id eſt bitumen. Eſt autẽ Naphta bituminis ſpecies, à qua Naphticus Sal. Plin. quoq; lib. xxxi. in Babylone fieri Sal dicit, detracto prius bitumine. Et Sal Indus.] Quid per Salẽ Indum intelligant Arabes, nõ facile quiſpiã iudicauerit. Auic. lib. ij. connumerat reliquis, colore nigrũ eſſe dicẽs, propria nigredine, nõ acquiſititia, ut naphticus. Lib. uero iiij. Paulũ ſecutus, dicit eſſe in colore ſalis & dulcedine mellis: ita ut clare cognoſci poſſit, multiplicẽ eſſe apud eũ eius uocis ſignificationẽ. Plinius meminit ſalis qui in India ex Oromeno monte exciditur. Nunc uendunt officinę pro ſale Indo, metę forma, nigricantis in albo, ſalis glebulas. Alius ſubniger, alius ſubruffus obſcurus.] Plinius, quicũq; lignis conficitur, nigrũ eſſe dicit: & quod rubens eſt Memphi, ruffus circa Oxum, Centuripis purpureus. Sal gemma eſt ſicuti Cryſtallus ſciſſilis.] Hoc adſcribit Dioſc. Hammoniaco, dicens quod eſt facilis ſcindi ſciſſuris rectis. Plinius uero ſimilem colore dicit alumini ſciſſili, longis glebis, neq; perlucidis. Qui pro Hãmoniaco nunc habetur, nõ res naturę eſt, ſed arte paratur, in uſum argentariorũ magis q̃ medicorũ. Indus eſt fortior omnibus.] Dioſc. præfert Hammoniacũ. Eſt autẽ ſal liquefactiuus. & reliq.] Dioſc. adſtringit, tergit, expurgat, diffundit, reprimit, attenuat, cruſtas ſicut ea quæ urunt facit. Lapis quo alij lapides inciduntur.] Intellige Smyridẽ: de quo cũ ſcribat Serapion ſub nomine Adamantis, multis occaſionẽ errandi præſtitit. Et ſal bullitus cũ oleo.] Valet eodẽ modo ad laſſitudines, & aquã intercutẽ, ſecundũ Dioſc. & ſecundum Paul. ut podagra caueatur. Et conferunt Synanchiæ.] Dioſc. cũ aceto, oleo, & melle. Et cũ ſolo melle toſtus, ad tonſillas & aphthas: cũ eodẽ melle & farina, luxatis. Et ſal mixtus cũ oleo & melle, delet ueſtigia nigra.] Dioſc. ſugillata cum melle: & cum oleo & aceto prope ignẽ inunctus, pruritum, impetiginẽ, & ſcabiẽ ſedat. Sacros ignes & herpetas, cum aceto. Multas quoq; particulares uires habet, quas ex Dioſcor. licet ediſcere. & Plinius, qui demum ait, totis corporibus nihil eſſe utilius ſale & ſole: & propterea cornea uideri piſcatorũ corpora. Salire quoq; ob eam cauſam mox natos infantes, & conſueuiſſe antiquos, docent ſacræ literæ, & Galenus iubet primo libro ſalubrium.

De Baurach.

Nitrũ appellant Græci & Latini, rem olim quotidiani uſus in balneis & eſcis, nunc ferè incognitã. Aliud naturale, aliud artificiale.] Sal nitrum nunc uocatum, quod ex terra paratur: incognitum antiquis (ut reor) fuit: utinam & nunc eſſet, ad ſubitã tantum hominum necẽ, miſſilibus igne tormentis, quas Bombardas uocant, quæſitum. Alia arte olim ſuum in Aegypto parabant antiqui, quam ex Plinio licet cognoſcere: ſed & ex quercu cremata, eodem autore. Aliud Armenum.] Apud Medos exiguum fiebat, ait Plinius, quod uocabant Halmigara minus: in Thracia iuxta Philippos, quod appellabant Agrion: optimum copioſumq́; in Clitis Macedoniæ, quod uocabatur Caleſtricum. Artificiale ſicut dicitur eſt ſpuma Nitri.] Res naturæ eſt Nitri ſpuma, tenuiſſima uidelicet pars, non arte parata, ut ex Dioſcoride & cæteris conſtat. Quæ eſt alba, lenis & ſalſa.] Optimum eſſe Aphronitrum dicit Dioſcorides, quod ſit leuiſſimum, cruſtaceum, ad frangendum facile, ſubpurpureum, ſpumeum, & mordens. Plin. præfert Lydium. Et melius ex eis eſt, quod habet proprietates ſeptẽ.] Dioſc. in tribus laudat, ſcilicet ut ſit leue, roſei coloris uel candidi, foraminulentum ut ſpongia: taleq́; eſſe dicit quod ex Bunis affertur. Addit Plin. quod ſit purum, ſyncerum,

tenuiſſimum,& facile reſoluatur. Videtur autem Meſue Aphronitri boni notas, his quæ ſunt Nitri commiſcere. Et mordicatiuum.] Id quod eſt adulteratum, pungere ait Plinius. Calidum eſt in principio tertij.] Auicenna,in fine ſecundi. Dioſcorides,uires habent Nitrum & Nitri ſpuma ſimiles ſali.

Et de ſtypticitate aliquid.] In Aphronitro adeſſe ſtypſin,negat Galenus. Auicenna in capitis initio ſtypticitatem Nitro quod Baurac uocat,ait non ineſſe:infra uero eodem capite, dicit in eo eſſe paucam ſtypticitatem. Eſt autem exiccatiuum,inciſiuum. & reliqua.] Plinius,calefacit,extenuat,mordet,ſpiſſat, ſiccat, exulcerat,euocat, diſcutit. Confert ſecundum omnem modum adminiſtrationis colicæ.] Tritum cum Cymino, & potum ex aqua mulſa uel ſapa,uel aliquo ex his quæ inflationes poſſunt diſcutere,ualet ſtrophis,id eſt torminibus,ait Dioſcorides:& ante ſuſpectas acceſſiones prodeſt inunctũ. Et Plinius facere ad papulas,puſtulas,oculorum cicatrices,& argemata, & ungues, ad dentium dolores,capitis animalia,lendes,aures purulẽtas,albas uitiligines. Multa quoq; alia poteſt, quæ legenti Plinium & Dioſcoridem patebunt.

De Sarcocolla.

Nomẽ inuenit apud Græcos,& ſeruauit apud Latinos, ex eo quod carnes glutinat. Eſt autem gummi arboris eiuſdem nominis in Perſide naſcentis.

Fortius eſt ſubcitrinum albo.] Dioſcorides colore eſſe ait ſubruffo. Plinius candidam meliorem dicit eſſe,quàm ruffam, & uetuſtate nigreſcere. Calida eſt in ſecundo.] Galenus non meminit in quo ordine calefaciat: ſed ex his quæ dicit innui uidetur,nõ eſſe adeò calidam: mixtam enim habere dicit uim ex emplaſtica quadam ſubſtantia, & exigua amaritudine,& propterea ſine morſu exiccare ac uulnera glutinare. Plinius cum quadam acrimonia eſſe dulcem dicit,& Dioſc. ſubamaram: quæ qualitates non ualde calere oſtendunt. Solutione educit phlegma.] Inuentum hoc Arabum. Greci enim ea non niſi extrorſum utebantur. An uero purget,& ſi purgat,quomodo id faciat,cum expertus nõ ſim, dicere non audeo. Inquit Dioſcorides,uſus eius impinguat corpora.] Non hoc Dioſcorides:nec uideo quo pacto nõ pugnet cum his quæ dicta ſunt: ſi enim purgat,& ſtomachum, ut dixiſti,turbat, quomodo pingueſcere facit corpora, & ſemen auget? niſi humores purgare fortè dixeris, qui nutriri corpus prohibebant. Sed quare alia quæ purgant, nõ idem poſſunt? quod tamen alteri pharmaco non adſcribis. Eſt medicina ſublimis ophthalmiæ.] Experientia ipſa ſępius cognoui eius iuuamen in ophthalmia diſcutienda. Diſcorides dixit, quod oculorũ ſiſtit fluctiones:& Plinius,quod cum uino ſiſtit fluctiones. Sanè tamen hoc intelligendum,præſertim in oculorum inflammationibus: non enim ab initio fluctionum ea utendum,ſed ubi iam diſcutiendi ſurgit intentio.

De Serapino.

Sagapenum Græci & Latini uocant:ſunt & qui Sacopenium. Ferulaceæ plantæ ſuccus eſt,in Media naſcẽtis:uel potius planta ipſa,ut tradit Galenus. Sed quia inutilis alioqui planta eſt, ideo ſucco ipſi nomen reliquit. Et eſt arbor ſimilis oleandro.] Similem Panaci ſcribit Galenus in libro de Antidotis.

Melius eſt,cuius color inter ſubrubeum & ſubalbidum. & reliqua.] Excellit teſte Dioſcoride ſplendidum,exterius ruffum, interius album, guſtu acre.

Quod habet odorem porrorum.] Neſcio ubi Meſue olfecerit,pręſertim cum ipſemet ſcribat paulò poſterius hæc uerba: Et quod non eſt in uehementia odoris aſſæ,nec habet odorem Galbani.] Quæ uerba licet non bene ex Dioſcoride accepta ſint,ſcribẽte,odore eſſe medio inter Silphium & Chalbanen. Nec mirum eſt ſi odorem habet Chalbanes, quum adeò propinquæ naturæ ſint, ut Chalbane mutetur in Sagapenum,ſicuti ſcribit Galenus eodem de Antidotis libro.

Et quod eſt facile reſolubile in aqua.] Verum Sagapenum,ibidem ſcribit Galenus,aqua infuſum aut uino,ſtatim diſſolui. Et eius caliditas eſt in tertio.]

Galenus

Galenus dicit calidum & tenuium partium, ſicuti alij opi, id eſt ſucci: nec dicit in quo ordine: ſed cum dicat Chalbanen eſſe calidum in fine ſecundi, uel principio tertij, idem de hoc pariter ſentiendũ. Eſt reſolutiuum.] Galenus tenuium eſſe partium, & habere quid dixit abſterſiuum. Solutione educit humores uiſcoſos.] Inuentum & hoc Arabum: non enim purgatoriam ei uim adſcribunt Græci. Purgatiuam uim cum dico, per inferiorẽ uentrem intelligo: ſcribit ſiquidem Dioſcorides, quod craſſos humores ex pulmone expurgat. Et conferre ægritudinibus eorum, ſcilicet cerebri & neruorũ.] Conferre opiſthotonicis ſcribit Dioſcorides, id eſt rigori, quo caput ad ſcapulas trahitur: ad rupta quoque & conuulſa. Bibitum prouocat menſtrua.] Cum aqua dulci, ſcribit Dioſcor. Et præfocationi matricis.] Si cum aceto illud mulier odoretur, ait Dioſcorides. Confert obſcuritati uiſus.] Cicatrices quoque oculorum ſecundum Galenũ attenuat & expurgat. Dimittit autem Meſue uim qua præcipue excellit, in his quos ſerpentes momorderint.

De Euphorbio.

Euphorbion græce & latine dicitur: apud quoſdã Græcos Eupholbion. Arbor eſt ſecundum Dioſcoridem: ſecundum Plinium herba: ſecundum utrunq; ferulacea. Plinius folijs acanthinis, in monte Atlante. Dioſcorides monte Tmolo Mauritaniæ, opo plena acerrimo. Excedens omnia genera gummi.] Non inter gummi, ſed inter opos reponit Galenus. Dioſcor. abundare dicit Euphorbium arborem opo acerrimo, adeò, ut ſine metu colligi non poſſit. Eſt ex arbore deſertorum locorum.] Nec apud Græcorum, nec apud Arabum quenquam legi, qualis ſit hæc planta. Plinius tantum folijs eſſe acanthinis Euphorbium, & à Iuba rege inuentum, ac nomine ſui medici Euphorbium uocatũ. Fuit enim Euphorbius medicus Iubæ, & frater Antonij Muſæ. Melius eſt lene frangibile.] Eligendum ſecundũ Dioſcoridem id quod ſplendidum eſt & acre: eſſe enim eius duo genera, alterum ſplendidum, ut Sarcocolla, Erui magnitudine: alterum quod in auiũ uentribus colligitur, uitreo colore. Plinius lacteum ſuccum cõmendat, & habere dicit thuris effigiem: adulterari hœdino lacte, ſed diſcerni igne: quoniam id quod ſyncerum non eſt, faſtidiendum odorem habet. Dioſc. adulterari Sarcocolla & glutino. Galenus libro ſecundo de medic. comp. ſecundum loca, circa finem, id quod recens eſt, albiſſimum eſſe, antiquius ad flauius uergere. Aduſtionem faciens.] Galenus cauſticæ eſſe uirtutis dicit, & tenuiũ partiũ. Dixit Alcanzi.] Iuſſi aliquando ut in pane coqueretur, addens maſtichen & gummi ex Tragacantha, eoq; uſus ſum in Gallicis artuum doloribus, & ſine manifeſto nocumento iuuit. Et dixit Humain.] Dioſcorides cum melle abſolute, Paulus cum melle cocto præbet. Educit phlegma uiſcoſum.] Paulus ſimpliciter pituitam. A locis profundis corporis.] Si cum odorata potione bibatur, coxendicis doloribus mederi ſcribit Dioſcorides. Eſt ex medicinis educentibus aquam.] Paulus educere magis aquam quàm pituitam dicit, datq; ad hunc effectum ſiliquas quinq; uel ſeptem. Et dixit Dioſcorides, aureus unus ex eo interficit.] Non hoc dixit Dioſcor. ſed Paulus quidem dat drachmam unam cum melle cocto, ad pituitam & aquam educendam. Raſis, Serapion & Auicenna, dicunt tres drachmas interficere. Diſcutit etiam ſuffuſiones, & ſquammas oſſium reſoluit, ſecundum Dioſcoridem. Doſis eius eſt Chirat, id eſt uſq; ad tres.] Ad drachmam uſq; accedit Dioſcorides, ut ſuperius diximus. Auic. dat tres analoſat, id eſt obolos. Serapion duas: ſecundo practicæ excedis aureum.

Euphorbius medicus.

De Opopanace.

Opopanacem Græci & Latini uocant liquorem Panacis Herculei: triplicem

enim Panacem tradunt, Herculeum, Asclepium, & Chironium. Videtur tamen non Herculeum, sed Asclepium potius describere, dum ait: Gummi plantæ similis ferulæ. & reliqua. De Herculeo siquidem scribit Dioscorides, quod caulem habet & umbellam, non quod planta sit similis ferulæ. Sed nec ex duobus reliquis generibus, ullum ferulaceum facit. Cuius stipes eleuatur super terram, circiter cubitum unum uel duos.] Herculei caulem dicit Diosc. esse altissimū, Asclepij tenuem & cubitalē. Et folia eius sunt minora folijs ferulę.] Hoc nullo pacto potest Herculeo congruere, quem folia habere dicit Diosc. fico similia, in quinq; partes per ambitum diuisa: sed respondet potius Asclepio, quē folio fœniculi constare dicit, sed maiore. Quod etiā de ferula dixit Mesue, Flores odoris boni, coloris auri: hæc ferè sunt Diosc. uerba de Asclepij floribus. Herculei uero flores, dicit esse melinos, hoc est luteos. Secundū semitam florum Anethi.] Hoc utriq; potest aptari. de Herculeo tamē peculiariter scripsit Diosc. quod umbellam Anethi habet. Ex his igitur patet, Asclepium potius hic describi quàm Herculeū: cum tamen omnes medicinæ autores, ex Herculeo, non ex Asclepio fieri opopanacem scribant. Et faciunt cultores eius incisiones paruas, inter radicem & eleuationem thyrsi, circiter palmū medium.] Radicem ipsam scindi scribit Diosc. germinantibus caulibus: caules uero messis tempore.

Et egreditur humiditas aurea.] Egredi liquorem candidum scribit Diosc. sed ubi inaruerit, Croci colorem exterius acquirere. Melius ex eo quod est citrinum extra, & subalbidū intus.] Laudat Diosc. eum qui sit interius candidus uel subruffus, exterius croceus. Et quod est amarum.] Amarissimum dicit Diosc. Et quod est odoris boni.] Grauis odoris esse debet secundum Diosc. & præterea pinguis, friabilis, dissolui facilis, ac lęuis. Nigrū et mollem esse malum dicit. Odor & albedo fracturæ deocculant fallaciam.] Diosc. uerus digitis in aqua cōtritus, diluitur & lactescit. Calidus & siccus in tertio.] Gale. calidū in tertio, siccum in secundo. Et est resolutiuum. & reliqua.] Gal. calefacit, mollit, discutit: radix uero abstergit, siccat: & quia non uehementer calefacit, ideo carnē generat. Solutione educit phlegma.] Nec Diosc. nec Galen. uim ei purgandi adscribunt. Est ex rebus addentibus in uisu.] Diosc. ad claritatem oculorum inungitur. Confert tussi antiquæ.] Diosc. ualet ad lateris dolores & tusses cum aqua mulsa, aut uino sumptus, & ad rupta ac conuulsa. Et emplastratur super nodositates membrorum, & super scrofulas.] Durities, inquit Diosc. uteri, & inflationes discutit, cum melle solutus.

Confert guttationi urinæ.] Diosc. ad strangurias, & uesicæ scabies ac tormina, cū aqua mulsa aut uino. Et facit aborsum.] Diosc. cum melle dissolutus fœtus occidit. Et de radice ait, quod abrasa & supposita, educit fœtum. Præfocationi matricis.] De fructu hoc scribit Diosc. si cum uino bibatur. Et podagræ]. Cum uua passa linitus, ait Diosc.] Sciaticæ secundum omnem modū administrationis.] Dioscorides, inunctum. Vulneribus antiquis.] De radice hoc ait Dioscorides. Galenus, quod ualet ad ulcera mali moris, atq; in eis generat carnem. Vestit ossa nuda.] De radice hoc quoque scribunt Dioscorides & Galenus, tanquam de minus calida, quàm opos. Adde ex Dioscoride, quod acopis & capitis medicinis miscetur, ac cauis dentium dum dolent. Carbunculos rumpit: & pici mixtum, est contra morsum rabidi canis optimum emplastrum.

De Mezereo.

Mezereon Serapionis, est absq; dubio Chamælea Diosc. ab hoc autē scriptore describitur Thymelęa, atq;, ut sequēs est, aliud Mezereon, si hoc Mezereon est, quàm quod à Serap. Eleuatur à terra circiter cubitos duos.] De Thymelæa

ſcribit Dioſc. quod ab ea ſurgunt rami tenues, ſpecioſi, binũ cubitorum: de Chamælea uero quod dodrantales, id eſt, duodecim digitorum longitudine. Et folia eius ſunt ſimilia folijs oliuę, ſed maiora.] Hic eſt error manifeſtus. De Thymelæa ſiquidẽ ſcribit Dioſc. quod folia habet Chamæleæ ſimilia, ſed anguſtiora: de Chamęlea uero quod ſimilia oliuæ, ſed tenuiora: ex quibus ſequitur, nõ poſſe Thymelæam habere folia maiora abſolute quàm oliua, ſecundum Dioſc. Et producit grana nigra in magnitudine fructus Myrti.] Quod magnitudine Myrti fructum ferat, cõgruit Dioſc. Thymelęæ in colore diſſidet: ſiquidem dicit Dioſc. quod in initio uiridis, dehinc rubẽs: operimentoq; tegitur duro & nigro exterius, intus candido. Cuius ſpecies ſunt plures.] Licet uoluiſſe uiſus ſit deſcribere Thymelęam: per hæc tamen uerba putare uidetur Mezereon eſſe genus ad Thymelæam, & Chamæleam: &, quod magis abſurdum eſt, ad albũ & nigrum Chamæleonta, diuerſas omnino ab his plantas: quod etiã peccauit Auicenna in quarto, & aliquatenus in ſecundo, maxime ubi uires enumerat. Eſt enim quædam magna habẽs folia, & ſubtilia.] Hic uidetᷣ tangere Chamæleam. Et eſt parua, habẽs folia ſicut folia oliuę, & ſpiſſa nimis.] Hic tãgit Thymelęã, de qua dicit Dioſc. quod folia habet anguſtiora, & pinguiora. Et eſt habens folia criſpa & aſpera.] Hic tangit Chamęleonta: neutra enim illarũ (Thymelęã dico & Chamæleam) folia habet criſpa uel aſpera, ſed oliuæ ſimilia. Et ex eis eſt habens colorem uiridem] Albũ deſignat Chamæleonta. Et aliud habens colorem ſubnigrum.] Nigrum hic innuit Chamæleonta: nomen enim habet à uarietate foliorum, ſecundum Dioſcoridem, quæ ualde uiridia interdum, modo cyanea, modo ſubalba, modo rubra, iuxta locorum differentias, uiſuntur. Melius eſt habens magna folia.] Hic uidetur eligere Chamæleã, ſequutus Auicennam. Calidũ eſt & ſiccum in quarto.] Licet Gal. Chamæleam non reponat in ordine, nõ uidetur tamen adeò calidam putaſſe: dominantem enim amaram habere qualitatem dicit, & ſordida ulcera curare, quæ nõ uidentur rebus tam impenſe calidis cõuenire. Thymelęæ autem cauſticam uim tribuit Paulus & Dioſc. eius grana urere fauces dicit, folia guſtũ mordere, & fauces ſcarificare: qui tamen effectus in alijs quoque rebus inueniuntur, quæ non ſunt in ſummo calidæ. Eſt proximum ueneno, nocens membris, quæ ſunt mineræ uirtutum.] Nec de Chamælea, nec de Thymelæa lego, quod ſit proxima ueneno, ſed de Chamæleonte nigra: ſcribit enim de ea Galenus, quod radix eius habet quid uenenoſi: de Thymelæa Dioſc. quod nocet ſtomacho.

Et hoc faciemus cum auxilio rerum frangentium ea.] De folijs Thymelęæ, quæ dicit uocari Cneorum, unde (ut puto) deriuata eſt uox Mezereon: de eius inquam folijs ait Dioſc. quod tundenda ſunt, ab eis omnes fibræ ſeparandæ, & ſi minorem uolumus fieri purgationem, elixas, & lenti uel conciſis oleribus admixtas, dare debemus. Duplum eius ex abſinthio.] Hoc dicit Dioſc. de folijs Chamæleæ, factis ex eis catapotijs cum dulci aqua. Inquit Dioſcorides, infundantur folia eius in aceto die una.] Hoc non legitur apud Dioſc. ſed apud Auicennam. Et dixit Galenus, infundantur folia eius in ſyrupo roſarum.] Non memini me aliquod horũ apud Galenum legiſſe: alioqui neque ſyrupi roſacei uſpiam meminit Galenus. Et dixit Ruffus.] Neſcio an id dixerit Ruffus: ſcio autem Dioſc. docuiſſe modum parandi uinum Thymelæite & Chamæleite. Circiter unciæ duæ in cado magno.] Dioſc. ponit drachmas xxx. Thymelęæ coliculorũ, foliorum & ſeminis, in congios tres, & coqui iubet donec remaneant duo: & ex Chamælea ſimili quidem proportione, ſed nõ coquit, uerum bullire ſinit muſtum duobus menſibus. Et ſcito quod Mezereon de decoctione modicum ſuſtinet.] Dioſc. (ut ſupra diximus) coquit Thy

melæam donec tertia pars uini ſit conſumpta. Serap. Chamæleam, donec duę partes ex tribus. Vtraq; autem multa dici poteſt, nō modica decoctio. Solutione educit aquam.] Chamælea ſecundum Dioſc. ducit per aluum pituitam & bilem. Paul. ad aquam intercutem dat Chamæleam cum æquali ære & Aniſo. Dioſc. Thymelææ folia meſſis tempore collecta, & in umbra exiccata. Semen uero, quod coccum uel granum Cnidium uocat, euacuare dicit per aluum bilem, & pituitam & aquam. Et interficit lumbricos & uermes & ſerpentes uiſcerum.] De Chamæleonte albo ſcribit Dioſcor. quod pondere oxybaphi educit uermem latum; nullam talem uim Chamæleæ aut Thymelææ adſcribens; ueri tamen ſimile eſt, quod & ipſæ poſſint uermes interficere. Et ſi fiant tentæ ex eo & melle, curat fiſtulas, & ulcera fraudulenta.] De Chamælea ſcribūt Dioſc. & Gal. quod cum melle purgat ſordida ulcera & cruſtoſa; de Chamæleonte uero nigra, ait idem Dioſcor. quod ualet phagedænicis comedentibus, & feris ulceribus. Et confert dolori dentium.] De Chamæleonte nigro ſcribit Dioſc. quod eius decocto, utiliter dolentes colluuntur dentes, & quod dolentem dentē, cum graphio impoſita confringit. Capite uero de Chamælea, & Thymelæa, nulla dentium mentio. Fit unguentum ex eo & aceto & oleo & cæra, ad ſcabiem.] De Chamæleonte nigra ſcribit Dioſc. quod curat ſcabiem cum Chalcanto, cedria, & axungia: non de aliqua illarum. Et fit ex eo linimentum ex ſulphure & melle.] Admixto ſulphure & alumine ait Dioſc. ualere eandem Chamæleonta contra impetigines, ſi ex aceto coquatur & inungatur. Et cum ſulphure ſolo, ad uitiligines & Ephelides. Doſis in decoctione à drachma media, ad drachmam unam: in puluere, à duobus ceratijs ad quinq;.] Paulus dat quatuor drachmas Chamæleæ: in aquæ mulſæ cotylis duab. coctas, donec quarta pars ſuperſit: quoſdamq; cōficere catapotia, ex duabus abſinthij partibus & unica Chameleę, purgareq; dicit ut Elleborum. Cnidia uero grana, à uiginti uſq; ad triginta.

De Alſebram.

In hac quoq; planta, quam & Alſebram & Eſulam uocant, non omnino conueniunt Arabes. Serapion enim abſq; dubio intellexit uocatam à Dioſcoride Pityuſam. Auicenna licet in ea deſcribenda à Dioſcoride, & ab ipſo etiam Serapione diſcordet, eandem tamen rem intellexit. Meſue potius in ſpecies diſtinguit, quàm oſtendat qualis ſit. Neſcio autem an Cypariſſiam ſpeciem quandam Tithymalli hic intellexerit, uel Paralium: ſatis enim tres hæ plantæ inuicem conueniunt, Pityuſa uidelicet, Cypariſſia, & Paralion. Paralion enim lini folio, Cypariſſiam Picee, ſed tenuiore gracilioreq;, & ſimiliter Pityuſam deſcribit Dioſ. ſatisq; ſuſpicor, ne quæ nunc Eſula uulgò uocatur, Paralios potius ſit, quàm Pityuſa: folio enim lini conſtare uocatam Eſulam, noſtri affirmant herbarij. Eſt ſpecies Lacticiniorum.] Si Paralios uel Cypariſſias eſt, uera ſpecies eſt Lactariæ. Si Pityuſa, genus per ſe, ſecundū Dioſc. & Gal. licet inter lactarias, ob ſucci ſimilitudinem & purgandi uim enumeretur. Aliud eſt magnum, habens radices rotundas & craſſas.] Dioſc. poſtquam Pityuſam deſcripſit, eamq; habere dixit radicem candidam, craſſam, lacteo liquore manantem, ſubdit: Inuenitur quibuſdam in locis grandis hic frutex. Non igitur putaſſe uidetur aliam eſſe tenuibus, aliam craſſis radicibus, ut dicit Meſue. Magnum eſt malum.] Nō hoc Greci, ſed Serapion, autoritate cuiuſdam Abix uocati, & ſecutus eum Auic. Et melior pars plantę eſt cortex radicis eius.] Nec hoc dicūt aperte Græci, ſed cum maiorem quantitatem præbeat Dioſc. radicis quàm ſeminis, uidetur minus potentem exiſtimaſſe, & folia debiliora radice eadem ratione, quia ſcilicet plus eorum dat, quàm radicum uel ſeminum. Lac uero an putauerit fortius, incertum ita eſt, ſicuti incerta eſt cochlearis menſura. Gal. enim ſeptimo Artis curatiuæ, duplicis meminit cochlearis, maioris uidelicet, & minoris. Quicquid aūt alij ſenſerint, Gal. hunc ordinem ponit inter lactariarum partes, ut opon fortiſſimum, radicem debiliſſimam,

debiliſſimam; ſemen & folia in medio reponat. Calidæ complexionis eſt, & ſiccæ in principio tertij.] Galen. Pityuſam in ordinem non redigit, ſed cum ui ſimilem dicat lactarijs, quorum ſuccos calidos poſuit in quarto ordine, uidetur quoq; Pityuſæ ſuccum in eodem ordine ſtatuiſſe. Mihi quoq; uidetur uerbum inconueniens.] An id dixerit Ruffus, neſcio: ſcio autem ſcripſiſſe Auicennã, quod ſedere in aqua frigida, ſuperfluam eius abſcindit purgationem. Paulus uidetur cum Meſue ſentire. Fortè dici poſſet, ex parua mora fluxum augeri, ex longa tolli, frigoris ui ad intima attingente, & ueluti ſtuporem inferente.

Et quidam ex lacte & farina faciũt oblatas.] De Pityuſa ſcribit Dioſcorides, ex eius ſucco cum farina fieri catapotia. Doſis corticis radicis eius à ceratijs duobus uſque ad ſeptem, & lactis ab uno ad tres.] Exigua certe eſt quantitas. Dioſc. ſiquidem radicis pityuſæ drachmas duas, fructus unam, ſucci cochleariũ, foliorum ternas drachmas exhibet.

De Luf.

De tribus plantis ſcribunt Græci, magnam inter ſe affinitatẽ habentibus, Dracontio uidelicet maiore, & minore, & Aro, magnæ (ut inquit Plinius) cum Dracunculo litis. Theophr. Arum genus putauit, diuerſas ſub ſe ſpecies continentem. hunc Syri, teſte Dioſcoride, Lupha uocant. Serapion ſub Luf nomine, eodẽ capite de Aro ſcribit, & minore dracontio. & ſimiliter Auicen. ſed dracontium appellat Luf criſpam, Aron planam: in remedijs tamen utrũq; miſcet dracontiũ. Meſ. Auicennã (ut ferè ſolet) ſecutus eſt. Dicitur collum draconis.] Dracontion dicitur, uel dracunculus. Radix plantę, eſt ad nigredinem attinens exterius, interius alba.] Aron dicit Dioſc. habere radicem albam, ſimilem Dracontio, Plin. nigram. Criſpæ uero exterius cineritia, interius uero alba, & ad citrinitatem declinat.] Dioſcorides radicem maioris dracontij dicit candidã, rotundam, cum tenui cortice. Minoris, bulboſam, raphano ſimilem. Adeò autem albam dracontij radicem putauit Hippocrates, ut abſoluto ſermone radicem candidam cum dicit, eam intelligat. Et ſuper utriuſq; radicem eleuantur Thyrſi, habentes maculas ad modum ſerpentis.] De maiore dracontio ait Dioſcor. quod caulis colore eſt adeò uario, ut ſit ſimilis draconi. De minore, quod uarium habet caulem, ſerpenti ſimilem, cum purpureis lituris. De Aro, quod in purpurã tendit. Et melius tempus collectionis eſt Ver, & principium æſtatis.] Radicem utriuſq; dracontij meſſibus colligendam, docet Dioſc. Inquit Dioſcorides.] Dicit Dioſcorides quòd minorem acrimoniam oſtendit Aron, dum manditur, quàm dracontium. & Gal. quod dracontium acrius amariuſq; eſt, & propter hoc tenuium magis partium, & calidius Aro. Et dixit Galen. plana eſt calida in principio ſecundi.] Galenus Aron dicit calidam, & ſiccam in primo. Drocontium uero non ponit in aliquo ordine, ſed dicit calidius Aro.

Nocet utraq; acuitate ſua, & ſtomacho & hepati.] Ratione adſtringentis uirtutis quæ amaræ & acri coniungitur, eſt inter efficacia & præcipua medicamina ſecundum Galenum reponenda: nec uidetur multum poſſe nocere, cum ſcribat Dioſcorides, quod radix minoris cruda & cocta, more olerũ à ſanis eſtur: noſq; uidimus homines folijs libenter ueſci, & abſq; noxa. Galenus etiam inter ea quæ ueſcendo ſunt, Ari & dracontij radices, in libro de eſcis enumerat. Dixit Philagrius.] Plinius dixit Cleophantum dediſſe purulenta exſcreantibus, farina permixtum, in pane cocto. & Dioſcorides, quod in Balearibus inſulis parantur placentæ ex radicibus minoris, cum multo melle, & in conuiuijs dantur.

Solutione educit phlegma.] Græci non uidentur uim ei purgandi per inferiora uel ſuperiora adſcribere: Galenus ſiquidem & Paulus eum ſequens, expurgari ab eo uiſcera dicentes, non uidentur de ea purgatione locuti, quam habent medicamẽta cathartica uocata, ſed de obſtructionis reſeratione intellexiſſe: quod patere poteſt per uerba Galeni dicentis, Craſſos præcipue & tenaces attenuans

humores. Plinius tamen dixit folia ex ſale & aceto ſumpta, aluum inanire. Prouocat urinam, & excitat coitum.] De minore ſcribit Dioſcorides, quod urinam & Venerem excitat, radix pota in uino. de maiore tantum, quod Venerem. Et eſt ex rebus mundificantibus pectus & pulmonem.] De utroq; hoc ſcribit Dioſcor. Et confert ulceribus fraudulentis.] De utroq; etiam hoc ſcribit Dioſcorides. Galenus uero ait ſemine curari Cancrum & Polypum. Et fiſtulis.] Collyrijs factis cum melle, ait Dioſcorides. Succus autem eius cum melle deſtillatus in aurem.] Cum oleo dicunt Dioſcor. & Plin. & loquuntur de ſucco ſeminis. Et fit emplaſtrum ex ea, cum melle & ſtercore caprarum ad podagram.] De Aro ſcribit Dioſcorides, quod priuatim podagris illinitur. Plinius, folia cum ſale recentia uel ſicca articulis podagricis. Et facit aborſum.] Solus odor radicis ſecundum Dioſcoridem. Multas alias uires potes è Plinio & Dioſcoride colligere: ex quibus unam tantum addam, quod in peſtilentia ſalutaris eſt radix in cibis.

De Alfeſcera.

Græci Ampeloleucen, & Bryoniam, & Pſilothrum uocant. Latini Vitem albam. Cuius radix eſt terrei coloris exterius, interius uero alba.] Dioſcorides radicis colorem non expreſſit. Plinius albam dixit & grandem. Et eſt ſpecies eius feſcereſin.] Videtur hic loqui de nigra, quam Græci Ampelomelan uocant, Latini uuam Taminiam, Tamnum, uel Tanon. Eius radix eſt cineritia exterius, & interius alba, non albedine prioris.] Loquitur de ea quam uocant feſcereſin Arabes, & Latini Tamnum. De cuius tamen radice ait Dioſcorides, quod foris eſt nigra, intus buxei coloris. Feſcera inquit Dioſcorides, calida & ſicca in tertio.] Hic eſt manifeſtus error: ſiquidem (ut aliàs ſæpius diximus) de medicinarum gradibus nõ eſt locutus Dioſcorides. Galenus radicem dixit moderate calidam. Noſter Meſue ſecutus eſt Auicennam, qui tamen male ſibi conſtat. Nam cum dixiſſet calidam in tertio, paulò poſt dixit, quod temperate calefacit. Et eſt compoſita ex partibus igneis, cum partibus terreis aduſtis, & igneitas eſt dominans.] Nec hoc dixit Dioſcorides, ſed quod folia, fructus & radices acria ſunt. Et dixit Galenus, eſt in ea de ſtypticitate aliquid. & reliqua.] De Aſparagis huius plantæ dixit Galenus, quod boni ſtomacho ſunt ob ſtypſin, quam ſubamaram & debiliter acrem habent. De radicibus uero, quod abſtergunt, ſiccant, & tenuium partium ſunt. Feſcerin uero eſt nimis calida.] Lege, minus, non nimis: nihil enim de ea ſcribit Galenus, niſi quod albę in omnibus eſt ſimilis, uerum debilior. Vtriuſq; radix, & proprie ſuccus eius, ſolutione educit phlegma.] De alba dixit Dioſcorides, quod ſuccus radicis Verè exprimitur, bibiturq; cum mulſa aqua, & pituitam educit. Epilepſiæ.] Drachmæ pondere anno integro radix pota datur comitialibus, ait Dioſcorides. Et comeditur talus eius in primis cum creſcit.] Intellige primæua Veris germina, quę elixa aluum & urinas mouent, ſi manduntur, ſecundũ Dioſcoridem: & ſecundum Galenum, ob ſtypſin, quod & ſuperius dixi, ſunt bona ſtomacho. Plures tamen uirtutes adſcribit Dioſc. aſparagis nigræ quàm albę, ſcilicet quod menſes mouent, lienes minuunt, comitialibus, uertiginoſis, & reſolutis ſunt utiles. Veruntamen permiſcent ſpiritus.] Dioſcorides ubi multiplices radicis uitis albæ uſus oſtendit in comitialibus, attonitis, uertiginoſis, ſerpentum morſibus, aborſibus: ſubdit, mentem interdum perturbat. Eſt ex reſoluentibus apoſtemata dura.] Non duros tumores, ſed phlegmonas diſcutere ex uino, emplaſtri modo impoſitam, & abſceſſus rumpere, dicit Dioſcorides. Et apoſtemata ſplenis.] Lienem, inquit Dioſcorides, de alba loquens, liquat, trium obolorum pondere per dies triginta cum aceto pota. Poſtea ſubdit: Ad eundẽ cum fico utiliter illinitur. Galenus: pota, & extrinſecus cum ficis admota. Et abſcindit cum uino panaritium.] Cum oleo donec colliquescat

quefcat excocta, delet pterygia, fecundum Diofcoridem, de alba loquentem, & fugillata. Et confert ulceribus malis.] De eadem alba inquit Diofcorides, folia, femen & radix acrem habent uirtutem: unde cum fale ad chironia, gangrę nica, phagedænica, & cum putredine crurum ulcera, faciunt impofita. Et trahit fracturas offium, & fpinas & ligna.] Diofcorides de offibus tantum fcribit. Quod fi radix albæ trita emplaftri modo imponatur, offa educit. Sorbitiones factæ ex fucco eius, & frumento decocto & melle.] Diofcorides non apponit mel, fed dicit, fi fuccus cum triticeis granis decoctis bibatur, exuperare lac facit. Radix quoq; eius & fuccus eius abftergit faciem. & reliq. Et fubdit, & proprie cum farina cicerum & fabarum.] Diofcorides cum eruo Ephelides, ionthos, lentigines, ac nigras cicatrices. Confert morfibus animalium uenenoforum.] Contra uiperæ morfus, ait Diofc. pota duarū drach. pondere.

De Arthanita.

Cyclaminon Græci, Latini Rapum uel Vmbilicum terræ: aliqui orbicularem uocant. Magni radix eft in modum rapi rotundi.] Diofcorides parum latam dicit, & res ipfa idem oftendit. Cuius pars exterior eft terrea, nigra: interior alba.] Diofcorides abfolute nigram dicit. Et eleuantur fuper radices frondes, & parum infrà, fine eleuatione ftipitis.] Error eft hic manifeftus: caulem enim Diofcoride & re ipfa tefte, fert quatuor digitorū, fed nudū. Flores fecundum femitam uiolarum fubalbidarū.] Error & hic: flores enim cōmunis Cyclaminis rofacei funt, & ad purpuram uergentes. Altera uero & fecunda fpecies, florem fert candidum: fed de ea nondum loqui cœpit. Paruum uero habet radices fubterraneas plurimas.] Nefcio ubi hæc inuenerit ifte homo. Diofcorides & Galenus radice effe aiunt inutili, nulla de hac pluralitate habita mentione.] Calidæ complexionis eft & ficcæ in tertio. Gradum ei nec Galenus determinat, nec Auicenna. Et eft incifiuum. & reliqua.] Addit & aliam uim Galenus, quod attrahit. Dixit filius Serapionis, accipe fucci eius drachmas quatuor.] Trium drachmarum pondere, ait Diofcorides, cum paffo, aut melicrato aquofo bibatur radix, in morbo arquato. Solutione educit phlegma mucilaginofum.] Pota, inquit Diofcorides, cum hydromelite, pituitam educit & aquam. Et etiam linitum fuper femur.] Succus illitus umbilico, pectini & coxendicibus, dicit Diofcorides, aluum mollit, & aborfum facit. Et maxime fplenis.] De altera Cyclamino fcribit Diofcorides, quod denario acinorū eius in uini albi cyathis duobus, per quadraginta dies poto, lien emittitur per aluum & urinam. Et proprie Caputpurgium.] Succus cum melle, ait Diofcorides. Et confert Caputpurgium ex eo factum debilitati uifus. & reliq.] Non immiffum naribus hoc facere fcribit Diofcorides, fed inungi oculis fuffufis & hebetibus eius fuccum cum melle. Et fecundum omnem modū adminiftrationis confert duritiæ fplenis & aliorum apoftematum & fcrofulis.] Mifcetur, inquit Galenus, his quæ tubercula, ftrumas, omnesq; duritiès difcutiunt. Multa quoque alia poteft, fed hoc præcipue, quod cum uino bibitur contra uenena omnia, fecundum Diofcoridem.

De Ariftolochia.

Ariftolochia apud Gręcos hoc nomen adepta eft, quod ad ea quæ in puerperis defiderantur, optime faciat. Latini ferè eodem nomine appellāt: funt tamen qui malum terræ, fiue erraticum uocent. Ariftolochiæ tres funt fpecies.] Addunt nonnulli quartam, quam Piftolochiam nominant, uel à radicum multitudine, Polyrrhizon. Longa.] Marem hanc uocat Diofcorides. Et rotunda.] Et hanc fœminam. Et alia, cuius radix currit fecundum fimilitudinem uitis.] Clematitis hæc dicitur, quafi farmentariam diceres, ramu-

los tenues habens, & folia modicè rotunda, minori ſemperuiuo ſimilia. In- quit Dioſcorides, omnes calidæ ſunt in principio tertij.] Hic eſt error, ſicuti & alibi plerunq; : non enim hoc Dioſcorides, ſed Auicenna. Et uidetur quod longa ſit calidior.] Galenus dixit longam non minus calefacere, ſed fortè magis. Quamuis terreitas ipſius uincat terreitatem rotundæ.] Mi- nus tenuium partium eſt, inquit Galenus, quàm rotunda. Eſt utraq; ape- ritiua. & reliqua.] Galenus abſoluto ſermone dixit radicem utiliſſimam eſſe ad medicinam, cum ſit amara & ſubacris. De longa uero dixit, quod abſter- git & diſcutit, ſed minus quàm rotunda: & ideo utilior eſt, ubi opus eſt mo- derate abſtergere, ſicuti in generanda carne, in ulceribus & uteri fomentis.

Extrahens ſpinas.] Rotundæ hanc uim adſcribunt Dioſcorides & Gale- nus. Paulus ſeſquidrachmam Clematitis educere ait, ut Colocynthim. Aëtius drachmas duas fructus ſicci, purgare bilem & pituitam. Aſthmati & tuſ- ſi.] Rotundam dixit Galenus auxiliari aſthmaticis, ſingultientibus, epile- pticis, podagricis, ſi cum aqua bibatur. Ruptis quoque & uulſis, atque his do- loribus qui obſtructiones ſequuntur, aut incocti ſpiritus craſſitiem: ſanare pu- tredines, ſordida ulcera expurgare, dentes ac gingiuas limpidare. Et o- mnes quidem ſpecies eius mundificant matrices fœtarum.] Cum pipere & myrrha pota, ait Dioſcorides de longa: eademq; poſſe, ſubditum ex ea peſſu- lum. Et medicina bona rigori febrium.] Rotundam ait Dioſcorides cum aqua potam ualere rigori: & Galenus Clematiten cum oleo, aut ſuillo adi- pe inunctam: ſuffumigio uero ad graues febres.

De Albemeſude, id eſt Cherua.

Cici uel Crotoma, Dioſcorides & Græci. Ricinum Latini primam eius ſpe- ciem uocant. Nota ſatis planta. Miraſolem uulgò apud nos uocant, & ad de- corem ſolum in hortis ſerunt, neſcientes non exiguum ex ea quæſtum facile haberi poſſe, parato ex ſemine oleo ad lucernas utili. Aliud magnum, ali- ud paruum.] Magnum iam diximus eſſe Ricinum: paruum Lathyriden Græci, uulgò Cataputiam nominant. Dicit Dioſcorides, Calidæ comple- xionis & ſiccæ.] Hoc non dixit Dioſcorides, ſed nec cuius ſit temperaturæ. Galenus uim habere diſcutiendi & abſtergendi dicit Ciceon, oleumq; ex fru- ctu factum, calidius eſſe, tenuiorumq; partium, quàm commune. Lathyriden uero ſimilem, quo ad uim, Tithymallis. Facit uomitum & ſolutionem la- borioſam.] Educunt triginta eius grana, ait Dioſcorides, per uentrem, pi- tuitam, bilem, & aquam, & uomitum mouent. Valde tamen inſuauis eſt, & laborioſa talis purgatio, ſtomachum uehementer peruertens. De Lathyride ue- ro ait, quod eadem, id eſt, aquam, pituitam & bilem, purgant grana eius ſe- ptem uel octo deglutita uel pota. Galenus uero de Ricini folijs, quod abſter- gunt, diſcutiunt, & purgant: minus tamen omnia hæc faciunt, quàm fructus.

Et coquuntur grana eius, & proprie contrita in iure galli antiqui.] De folijs Lathyridis ait Dioſcorides, quod cum gallinaceo aut oleribus cocta, ean- dem habent ſeminibus operationem. Oleum autem confert colicæ.] Purgare hoc oleum aquam dicit Dioſcorides, & ualere lumbricis alui, ſcabiei, ulceribus capitis, ſedis inflammationibus, & uteri præfocationibus. Su- muntur ex Cherua à granis quinque, uſque ad ſeptem: & alterius à granis ſeptem, uſque ad duodecim.] Dioſcorides, ut ſuperius tetigimus, Ciceos quidem exhibet grana triginta, Lathyridis ſeptem uel octo cum Caricis, aut dactylis, aqua frigida ſuperbibita. Paulus uſque ad quindecim, ita ut robuſti, & qui pluri egent purgatione ea mandant. Debiliores & qui malo ſunt ſtomacho, ſyncera deglutiant. Plinius uicena grana cum aqua pura aut mulſa purgare ait

facile bilem & aquã, ſi munda ſumantur: ſi cum folliculis, uehementius purgare, & ſtomachum lædere.

De Albrachin.

Spartion Dioſcorides uocat, Galenus Spartum, Latini Geniſtam. Vtinam omnia æque cognouiſſet, & deſcripſiſſet hic uir: nõ tamen facere potuit ut errorem omnino effugeret, pro Phaſelo Orobum ſcribens. Denſitas fuſtium.] Dioſcorides, uirgas longas habet, abſq; folijs, ſolidas, ad frangendum difficiles. Flores lunares.] Dioſcorides Leucoij. Inquit Dioſcorides calidũ & ſiccũ in ſecundo.] Nihil de hoc Dioſcorides. Et in flore eius & ſtipitibus eſt humiditas ſuperflua.] Nec hoc lego apud Dioſcoridem uel Galenum: ſed ait Galenus, ſemina & ſurculorum ſuccũ attrahere non ingenerofe. Per uomitum & per uentrem educit phlegma cum fortitudine.] Semen & flores, cum melicrato pota, ſine periculo purgant per ſuperiora, ſicuti Elleborus, inquit Dioſcorides. Et per uentrem.] Semen purgat per inferiora, ait Dioſcorides: ramis uero in aqua madefactis extractus ſuccus, in ieiunio cyathi quantitate potus, coxendice & angina laborantibus eſt utilis. Plinius macerat pluribus diebus in aceto, pro coxendicis dolore, perungiq; eodem ſucco docet cũ oleo. Sunt tamen, inquit Dioſcorides, qui macerent muria, aut marina aqua, & clyſterem imponant his qui coxendice laborant, educuntq; cruenta, atque ſtrigmenta. Quidã ad ſtranguriam utuntur ſemine, ut Plinius teſtatur, qui etiam ſanari genua dolentia Geniſta ait tuſa cum axungia. Doſis eius & proprie florum.] Dioſcorides ex ſemine & floribus dat quinq; obolos. Plinius drachmam & dimidiam.

De Elleboro.

Latini Veratrum, Græci Elleborum: ſunt & qui nigrũ Melampodion uocent, Hipp. Ectomon. Niger incolumior eſt albo, imò minatur albus accidentia terroris.] Quondã, ait Plinius, terribile fuit, poſtea tam promiſcuum, ut plerique ſtudiorũ cauſa ſumpſerint. Idem tamen Plinius album multo terribilius eſſe ait nigro. Et quod ex eo magis eligitur.] Dioſcorides eligit carnoſum, ſpecioſum, interiorem partem tenuem habens, guſtuq; acre & feruidum, aſperis tumulis & ſiccis locis (qualis eſt Anticyra) natum, in frangendo puluerem emittens, ait Plinius. Et melior pars totius plantæ eſt radix ipſius.] Solas radices in uſum uenire, ait Dioſcorides, à quibuſdam tamen ſemen purgationibus adhiberi. Melior pars radicis ſunt fuſtes.] Intellige radiculas graciles, ex cepoſo ueluti capite procedentes: has enim in uſum ſolas uenire dicit Dioſcorides, & ſimiliter Plinius, qui eligi dicit tenuiſſimas radices, breues, & ueluti decurtatas: ſummam, quæ eſt ueluti cepæ, dari canibus, purgationis cauſa. Et melior pars earum eſt cutis.] Eximitur ex utroque ſecundum Dioſcoridem interior medulla. Et melius tempus collectionis eſt Ver & æſtas.] Meſſium tempore colligendas albi radices, docent Dioſcorides & Plinius. Albus minoris eſt acuitatis.] Galenus amariorem & minus acrem eſſe dixit album, quàm nigrum. Et eſt eius mordacitas non apparens ſubitò.] Videntur hæc ſumpta ex Dioſcoride in electione albi: inter reliqua enim eligendum docet id, quod guſtu quidem feruens eſt, non uehementer tamen, ſed ſaliuam non ſimul, ſed particulatim mouet. Addit etiam, ut ſit mediocriter extentum, candidum, fragile, carnoſum, non acuminatum aut iunceum, nec dum frangitur puluerulentum, ſed interiorem medullam exilem habens: laudariq; maxime Cyrenaicum, periculoſius eſſe Galatium, Cappadocium & Italicum, quæ & albiora & magis puluerulenta. Albus corporibus noſtri temporis eſt moleſtus, imò eſt eis ſicut uenenum.] Pauli tempore utebantur Elleboriſmo per album: & hoc etiam tempore, eum qui bonus ſit, non puto eſſe uenenoſum.

Nigri autem uſque ad tempora noſtra uirtus tolerabilis eſt, licet adhuc diffi-

cilis: inquit enim Hippocrates, molestus est Elleborus eis, quorum sana sunt corpora.] Experientia certa didici, operationem eius non esse difficilem: neque aphorismus propositum probat, siquidem alia quoque purgatoria medicamina sanos offendunt, iuxta eundem Hippocratem in alio aphorismo, & secundum Galenum. Cum Elleborum absolute dicimus, album intelligimus. Inquit filius Zezar, fit Teremabin sicut mel.] Bonam esse oportebit Ellebori quantitatem, alioqui parum proficies: siquidem drachma integra sola pota, parum operatur. Paulus infundit aqua uncias duas, per dies quinque. Et aliqui persorant radicem Raphani.] Modũ hunc esse Elleborismi simpliciorem dicit Paulus, si fiat cum Elleboro albo. Et quandoque infunditur in iure gallorum.] Dioscorides de albo inquit, datur per se, & cum Sesamo, aut Thapsiæ succo, aut alica, aut mulsa aqua, aut pulte, aut lenticula, aut sorbitione alia. De nigro uero, quod coquitur cum lente, aut aliquo iure. Daucus autem & piper.] Miscent aliqui (ait Paulus) Pulegiũ, Thymbram, uel aliud simile. Bene autem miscetur.] Cum Scammonio & sale, dat Dioscorides nigrum. Paulus album dat debilibus cum succo ptisanæ, aut alicæ, alioue simili. Puluerem tamen Ellebori sumere non est tutum.] Paulus ualde nocere ait album in puluere potum, & suffocationes facere: nigrum uero tritum, dat cum Melicrato. Et solutione educit cum facilitate choleram permixtam grossam, & phlegma.] De nigro ait Dioscorides, per inferiora purgat bilem & pituitam. Paulus bilem maxime flauam. Album uero, inquit Dioscorides, purgare per superiora res uarij coloris. Et Plinius, rem terribilem uisu in uarijs coloribus uomitionum. Ad Lepram, Cancrum, & species Herpetis.] Paulus Elleborum dicit bonum esse his qui exanthemata, impetigines, Lepras, Herpetas, Erysipelataque patiuntur, & ictericis. Et quando ponitur Elleborus in alchohol, confortat uisum.] De albo ait Dioscorides, quod apponitur oculorũ collyrijs contra caligines. Plinius, oculorum caliginem fotu discutit. Et destillatur acetum decoctionis eius in aurem.] Indi auri dicit Dioscorides, & post biduum triduum'ue eximi, ad difficilẽ auditum: loquens de nigro. Prouocat urinam & menstrua.] De albo ait Dioscor. menses educit, & fœtus occidit suppositus. De nigro, appositus menses agit, & fœtus occidit. Et remouet ægritudines cutis.] De nigro dicit Dioscorides, quod scabiem curat, cum thure, aut cæra, & pice, & Cedrino oleo inunctus: cum aceto uitiliginem, impetiginem, & lepras. Albus difficulter uomere facit cum accidentibus terroris.] Illum qui fit puluerulentus, ait Paulus suffocationes facere: incidi propterea debere in formas sesamorum magnitudine. In quibus uero suspecta sit acceptio per os, clysmate infundit decoctum duarum drachmarũ, Antylus medicus. Supponitur & balanus ex eo facta cum melle, secundũ Paulũ. Diosc. cum aceto balanum format. Et confert uterque Elleborus fistulis.] Diosc. nigrũ ait appositũ, si triduo maneat, fistulas purgare.

Dosis eius à ceratijs sex ad drachmæ tertiam, uel drachmã unam.] Diosc. dat nigrum trium obolorum, aut drachmę pondere, adiecto etiam Scammonio: quod & nos aliquando experti sumus, drachmæ grana duo Scammonij assi in cotoneo malo adijcientes, minorque & leuior secuta est purgatio, quàm ex pilularum, quas aggregatiuas uocant, ęqua quantitate sequi consueuerit. Albi autem (ut refert Plinius) Themison binas drachmas dabat: sequentes quaternas dedere, antiquorum uitium cognoscentes, qui propter metum parcius dabant, cum celerius erumpat, quo largius sumitur. Vetant tamen dari senibus & pueris. Item mollibus ac fœmineis corporibus. Paulus dat drachmas duas ad summum, ad minus drachmam unam: debilioribus in succo ptisanæ, aut alicæ: robustioribus

bus cum calida aut melicrato: ſectum tamen, nón in puluerem redactum, ut ſuprà etiam notatum eſt. Ego albo nunquam uſus ſum: puto tamen homines regionis noſtræ robuſtos ferre eum poſſe. Non dandum tamen niſi in diuturnis & fortibus morbis, & qui per alia auxilia non ſunt ſanati, ut Hydrope, Cachexia, Elephanto, Paralyſi, Epilepſia, Podagra (ut Paulus teſtatur) quibus ego adijcio morbum qui Gallicus nuncupatur: quoniam & peſſimus, & longiſſimus eſt, communiaq́ꝫ auxilia ueluti contemnit.

Hæc ſunt quæ in Panonnia olim margini ſimplicium medicamentorum cuiuſdam mei, enchiridij forma, Meſue ad proprium potius quàm communem uſum annotaui: quæ quum iuuenibus profutura cognoſcerem, quibus alio modo nunc prodeſſe, ob bellicos tumultus nõ poteram, publicanda conceſſi. Quæ ſi fortè in manus doctiorũ uenerint, æqui rogo boniq́ꝫ conſulant, & amicè, quando nihil melius agunt, legant: & ſi quid non probant, ſcripto potius quàm uerbis corrigant. Vos uero bonæ mentis iuuenes, à Deo Optimo Maximo uotis & precibus bonum pontificem expetite, qui pacem, quam moriturus nobis reliquit, mundo reddat, ut pacatiore animo, & quieta mente, prout uobis deſpondi, utilitati ueſtræ ualeam inſeruire. Valete. Ferrariæ, Nonis Decembr. M. D. XXI. poſtridie eius diei, qua ad nos delatum per ocyſſimos tabellarios fuerat, Leonem decimum eius nominis pontificem maximum attonito morbo ſubito corruiſſe.

ANNOTATIONVM IO. MANARDI in medicamenta ſimplicia Meſue finis.

IOANNES MANARDVS IVVENIBVS MEDICINAE STVDIOSIS.

MAla nomina non usquequaꝗ putanda sunt, quæ nullo interpellante, fidem datam reluere, procrastinando negligunt. Quare non est ut mihi uitio quispiam uestrum det, si promissas ante duodecim annos, in Ioannis Mesue composita medicamenta annotationes, hactenus in publicum tradere distuli, præsertim cum eas nulli expostulanti negauerim: & præterea multa interim in uestrum usum ædiderim, quæ non spoponderam, & quæ haud iniquè possint fœnoris loco supputari: imò sortem ipsam tam longe anteuertere, ut per ea omnis iam ratio mihi expuncta posset uideri, nisi IO. SINAPIVS natione quidẽ Germanus, sed utriusꝗ linguæ peritia, bonarũ disciplinarũ eruditione, ἐνθέῳꝗ quodam perdiscendæ medicinæ furore, paucis Italis cõparandus, me etiam atꝗ etiam monuisset, & quasi cum conuicio efflagitasset, ut promissis starem: nõ licere dicens philosopho, præsertim christiano, uel præscriptionis, uel alio quouis prætextu, sponsionum suarum obliuisci.

Accipite igitur & hæc adolescentes, ea fronte, qua iam æditas à me cõmentationes suscipere consueuistis, & morã hanc meam boni consulite. Ex Ferraria, pridie Nonas Maias, M. D. XXXIIII.

DE MEDICAMENTIS COMPOSITIS.

COmpositis medicamentis plerũꝗ uti cogimur, tum ad simplicium uel augendam, uel coërcendam uim: tum quod cõplicatos inuicem, uarios, & quandoꝗ contrarios morbos curamus: tum alias ob causas, quas operæpreciũ nõ est hoc loco recensere, quũ ab ipso medicę artis exordio, ad nostra usꝗ tempora, quasi per manus, cõpositio medicaminũ emanauerit, modo solũ præparationis atque usus mutato. Olim enim ipsimet medici sua sibi quisꝗ medicamẽta domi parabãt, & parata adseruabant: quibus ubi opus esset, pro arbitrio, & ægrotantiũ necessitate uterentur. A quingentis uero plus minus annis citra, ab ipsis medicis non sine ægrotantium (ut mihi uidetur) detrimento, ad nonnullos hoc negocium deuolutum est, qui ab ipsis simpliciũ medicamentorũ speciebus, quas ueluti supellectilem & syluam quandam, ad compositiones parandas in tabernis habẽt, Speciarij uocantur. Quorũ tantũ creuit autoritas, ut ipsis quantumuis famosi medici, totũ hoc illis negocium inueniendi scilicet medicamenta simplicia, atꝗ ea cõponendi, & permiserint, & demandauerint. Et propterea factum sit, ut cæci, duces etiam magis cæcos sequentes, in barathrum ignorantiæ, cum magno mortalium damno plerunꝗ mergerentur. In quo adhuc omnes cæcutiẽtes

caliga-

caligarent, nisi Deus sua inuisibili luce, quorundam aciem mentis illustrasset, qui species illas solerter indagantes, aliquasq; suppostitias, alias in totū spurias inuenientes, Speciarijs & medicis monstrare conati sunt, quantis in erroribus uersarentur. In quo campo cum ego quoq; pro imbecillibus meis uiribus, supra XL. annos desudarim, cogitaui sæpenumero, quonam modo possent inueterati illi errores penitus extirpari. Nihil autem magis præsentaneo mihi in hac re præsidio occurrebat, quàm ut ex antiquis Græcorum commentarijs, ex quibus ueluti ex fontibus Arabum & Salernitarū compositiones emanarūt, ea seligerētur, quæ ex his simplicibus, quæ facile inueniri possent, & obuia cognitaq; essent, construebant: non repudiatis tamen recentiorum inuentis, modo clare descripta essent, & rationi ac experimento consentanea. Verum cum hoc pluries attentassem, nec unquam adsequi potuissem, aliud aggressus sum, non adeò utile, sed quod omnes facillime possent & deberent recipere, declarandi uidelicet ea, quæ in suis tabernis Speciarij illi ad ægrotantium & medicorū usum adseruabant. Et quia Ioannem cognomento Mesuen pręcipue sequebantur, ideo quæ de simplicibus & cōpositis medicinis ille conscripserat, cœpi diligētius examinare: & quicquid occurrebat, quod ad eorum uel dilucidationem uel castigationem pertineret, in libri mei margine adnotare. Quorum partem, eam scilicet quæ ad simplicia spectabat, in cōmunem usum ante multos annos æditam, quum ex eo non penitus displicuisse intelligerem, quod secundam multi desiderarent, in hac quoque ædenda eis obsequi non negaui.

Vt igitur & in hac parte ordinē ipsius Ioannis sequar, ab Electuarijs ab eo uocatis incipiam: quæ ideo hoc nomen habuisse uidentur, uel quod ex electis quibusdam simplicibus medicamentis cōstarent, uel quod multi usus essent, tam in bona ualetitudine adseruāda, quàm in mala submouenda, ut propterea à Cælio Aureliano Electuaria sint uocata. Videntur tamen non incongrue antidota uocari posse: tam late enim patet apud Galenum Antidoti nomen, ut sit omnibus facultatibus commune, quæ non extrorsum admotæ, sed intra corpus acceptę malos affectus sanant, qui uel ex uenenis ebibitis, uel ferarum morsibus, uel malo uictu contingunt. Aspirante itaq; diuino fauore rem aggrediar.

DI CENSVRA MEDICAMENTORVM QVORUNDAM compositorum ex Ioannis Mesue Grabadino.

In Electuarium de Aromatibus.

Hisce signis] desinentia uerba, Mesues sunt, cætera Manardi.

AB odoratis rebus nomen accepit, ex quibus componitur: nuspiam tamen, quod norim, paratum inuenitur. Quod scripsit Galenus.] Cum ingrediantur Sandali, non potest esse Galeni: siquidē apud eũ aut antiquos alios, de his nulla mentio. Ligni aloës.] Agallochon Græci uocant. Crudi.] Quia si coquatur, ut quidam excipiendi odoris gratia faciũt, uim amittit. Galliæ muscatæ.] Compositio est, quā habes infra inter trochiscos. Cassiæ.] Intellige quod nunc cinamomũ uocant.

Macis.] Cortex est nucis moschatæ interior: duplici enim tegitur. Græci macerem, Plinius macirem uocat, nisi in libris sit menda. Doronici.] Doronicum uocant: sunt radices odoratæ passim cognitæ. Spicæ.] Nardum intellige. Cinamomi.] Verum ad nos nunc nō affertur, pro eo accipe uulgare duplo pondere. Calami aromatici.] Et hoc caremus: radicē enim, nō calamũ officinæ ostendunt: atq; alterius rei, non ipsius calami. Cardamomi maioris & minoris.] Quod Græci cardamomũ, id Arabes Cordumemi uocant. Plin. quatuor species cardamomi enumerat. Vidi ego tres res, quæ nunc cardamomũ dicunt, inter quas nescio an una sit, quæ uerũ sit cardamomũ. Cheisin.] Ligysticon Græci uocāt, pro quo herbā aliam ostendunt officinæ, quæ non est uerum Ligysticon: uerum tamen nunc cœpit agnosci.

Electuarium de Gemmis.

Nec hoc in tabernis inuenietur, alioqui et eo possunt carere homines. Gemmis enim in antidotis nō sunt usi antiqui: nec ego libenter utor: siquidē quæ eis contritis ad confortandum uis? Et si qua etiam sit, bonas perfringere oporteret, non ramentis quibusdā uti, quibus nulla præterq̃ coloris cũ ueris gemmis conformitas. Similiter argenti & auri folia non nisi ad decorē & ostentationē puto conducere.

Margaritas.] Non in totum sperno, sicuti Corallium. Hyacinthi.] Auic. prima parte lib. v. ex eo & granata medicamentũ parat. Sardinis.] Sardium lapidem eum puto, qui nunc Corneolus dicitur. Zedoariæ.] Radix nunc uulgò nota, antiquis uel incognita, uel sub alio nomine scripta. Doronigi.] Doronicum uocant, etiam antiquis non notum. Alfeleniemisek.] Id est ozimum. Carabe.] Succinũ latine dicitur. Been albũ & rubeum.] Radices de quibus Arabes, olim ex Armenia ferebant, nũc in Italia inuentę, sed uel alię, uel nō æque bonæ. Heyl.] Cardamomi species. Folij.] Et hoc caremus: Græci malabathrũ uocant. Trochisc. diarodon.] Horũ cōpositionē habes infra. Galangę.] Radix ut nunc notissima, ita priscis ignota. Zurumbet.] Satis nō constat apud Arabes. Quidā faciunt speciē Zedoariæ, aliqui arborē, ut uideri potest apud Serap. Auicenna herbā. Ambra.] Res noua, quā non tanti facio, quanti æstimat. Medici post Gal. Ambar uocant, de qua latius inferius agā, ubi Diambrā declarabo: sicuti & de moscho in diamusco. Succũ emblicorũ.] Cum recentes habere nō ualeamus, poterunt qui parare uoluerint, ex siccis, bene uino uel aqua maceratis, succũ exprimere. Geleniabin.] Rosaceum uel mel, uel saccharũ intellige.

Confectio Alchermes.

In hac quoq; nunq̃ iactarē pecunias: nam neq; in serico uocato, neq; in cocco, uel baphico, uel charmes nuncupato, agnosco uim nisi constringentem: colorisq; rubri ratione, lędere potius uidetur cor quàm iuuare, spiritus & sanguinē trahēdo, propter similitudinem. Cyanei uero ratione, uomitũ & secessum citabit, quæ præ exigua eius quantitate perficere nō ualens, lędet magis q̃ iuuabit. Alguesgues.] Desipientiam

Deſipientiã uocant Arabes. Setã.] Bombyx latine dicit. Darſeni.] Cinamomi genus intellexit.

Confectio Xyloaloes.

De cubebis nõ conſtant inter ſe Arabes: nam Serap. putauit eſſe oxymyrſinẽ, & ſic eſſet Ruſcus. Auicen. Carpeſion, & ſic eſſent feſtucæ quædã, non ſemina. Quibus uero nunc utimur, ſemina aromatica ſunt, quæ ſatis hic cõgruere uidentur. Squinanti.] Floris uidelicet ſchœni. Afferuntur aũt nunc, non flores, ſed ipſa abſq; floribus planta. Miua.] Ex cotoneorum ſucco cõfecta, de qua inferius.

Electuarium Sarbotheng.

Hæc cõpoſitio ſatis cõferre uidet ad ea quæ laudatur, & nihil eſt in ea obſcuri, præter duo cardamomi genera: quæ eſto, ut quomodo apud antiquos uocent, neſciamus, tamẽ ea quibus uulgò utimur, & per ſe bona ſunt, & ſatis hic cõgruentia. Aliam eiuſdẽ [lętificantis] cõpoſitionẽ habes ab ipſomet Meſue Cap. de Melancholia: aliam à Raze, & Nicolao & alijs. Fert & alia ſub Galeni nomine, quã tamen nondũ apud illũ legi.

Electuarium de Citro.

Placet mihi hoc cõmixtum: cui ſi apponerentur citra condìta, ſuauius eſſet, nec minus utile. Galanga.] Eſt radix nunc notiſſima, quam, ut ſuprà quoq; dictum eſt, apud Græcos nondum euidenter inueni.

Confectio teſticuli Vulpis.

Hæc eſt quæ in communem uſum parata inuenitur. Secacul.] Non eſt Eryngion, ut multi putant: ſed eſt radix, quam geniculam uulgò uocant, à multitudine geniculorũ. Herbam uero eius fraxinelliam, quoniã fraxini folio conſtat, ego puto eſſe quã Polygonaton uocat Dioſcorides. Teſt. uulpis.] Orchis ſcilicet. Radix Raphani.] Domeſtici potius quàm ſylueſtris. Luff plani.] Dracontiũ maius, uidetur ad hoc aptius. Lingua auis.] Nõ una lingua loquuntur Arabes. Serap. enim linguã paſſerũ, auiũ uidelicet ſalaciſſimarũ in hunc uſum adhibet. Auic. medullis adnumerat. Recentiores rem quandã in fraxino reperiũt.

Confectio de Galanga.

Laudo hanc, cõmuniter enim paraf. Cauendũ tamẽ puto in æſtate, & in ualde biliosa temperatura. Calamus aromaticus.] Ad nos hoc tẽpore, ut ſuprà etiã dixi, nõ defert, ſed eius loco radix quædã uendit, quã non credo eius cannæ eſſe, nec ex India adferri: ſiquidem & recens multũ aliquando uidet, & exiguo nimis uendit. Mellis.] Nunc cũ ſolo ſaccharo conficit, magnaq; ui inflationẽ pellit.

Diarodon deſcriptione communi.

Hæc nõ paraf, ſed alia cũ Abbatis cognomine, quã Nicolaus deſcribit. Trociſch.] Hos inuenies inferius. Spodij.] De hoc ſcribã inferius, atq; pariter de Berberis. Scariola.] Species eſt (ut puto) ſonchi minus ſpinoſa. Per citrullum ego intelligo cucumeris ſpeciem, quæ colore & forma citrum æmulatur.

Aromaticum Roſatum.

In mala temperatura frigida magis hoc mihi probatur quàm ſequens: non tamen in communi uſu eſt, ſicuti id quod ſequitur.

Aromaticum Roſatum, deſcriptione Gabrielis.

Parum calidũ, ideoq; ſecurius in temperatura & hora calida dari poteſt, quàm præcedens. Syrupi roſati.] Paratur & abſq; his ſolidiore forma, cũ ſolo ſaccharo, ſimulq; & delectat & iuuat.

Aromaticum roſatum minus.

Hoc quoq; parũ calidũ, præcipue ſi teneamus ſandalos tales eſſe, quales ſcribunt. Nullibi tamẽ quod ſciã paraf.

Aromaticum Muſcatum.

Quo pacto conueniat præfocationi, quũ eximio ſuo odore uterũ ſurſum trahat, non uideo, niſi exigua admodũ quantitate. Darſeni electi.] Secundũ Serapionẽ eſt cinamomũ. Sed mirũ eſt, quod hactenus dixerit cinamomũ, nunc utatur alio nomine. Ego potius intelligerẽ Aſpalathũ, quẽ Arabes uocãt Darſiſahã.

Aromaticum Gariofilatum.

Difficile est hoc præparare, quia caremus folio: elegans tamen esset, si bene pararetur.

Aromaticum Nardinum.

Hoc quoq; uidetur non posse bene parari. Galliæ sebellinæ.] Quære hanc inferius.

Diaciminum bonum.

Satis inflationi mederetur, sed pauperes tanti non faciunt inflationis redemptionem, præsertim cum aliud minoris emere possint, quod ex Nicolao parant: sed & aliud quod ipse Mesue inferius scribit.

Dianeson.

Hoc nō minus utile est q̃ præcedens, & minoris emitur. Carui.] Caros uocatur à Diosc.

Diambra.

Præclara est hæc compositio, si bene præparetur, sed preciosa: ego ea sæpe utor, præsertim in mulieribus & senibus.

Confectio de Cinamomo.

Darsenum.] Ecce quod darsenum non est cinamomum, ideo expone ut suprà. Enulæ.] Id est, elenij accipiendæ radices, ut Dioscorides docet, exiccatæ. Et quandoq;.] Si hoc modo cum saccharo misceatur, erit multi usus ad escas condiendas, specierum uocatarum loco.

Electuarium de granis myrti.

Vtile quidem esset, non tamen in usu est.

Diacalamentum descriptione Galeni.

Calamenti fluuialis.] Id est pulegij, errore communi Arabum. Galenus nō ponit zingiber. Siseleos.] Seseli. Petroselinum.] Verum ad nos non portatur: id uero quod sub eo nomine uulgo uenditur, imbecille satis est: ego loco ueri utor olusatri semine. Alhasce.] Id est Thymi. Cheisin.] Id est Ligystici. Piperis.] Adde & longi piperis, & auge pondus, ad drachmas uidelicet xxiiij.

Dia trium pipereon.]

Galenus trium piperũ drach. 50. Thymi, anisi, zingiberis drachmas octo. Amomo.] Caremus, quia quod pro eo uendunt, nihil habet commune cum Amomo, quod tamen non apponit Galenus, sicuti nec reliqua quæ sequuntur.

Diaciminum.

Diospoliticon non ualde differt à diacimino: constat enim ex pari portione, piperis longi, cimini, rutæ, nitri. Baurach.] Id est nitrum, quod nunc ad nos non adfertur, sed loco eius habemus copiam factitij, à quo & salsędinem per artem remouent, ut sit ad tormenta habilius.

Confectio de seminibus.

Alia hæc est ab ea, quam diaspermaton Græci uocant. Fac sicut suffuff.] Redigendo uidelicet omnia in tenuem puluerem, quo uti poteris eo modo, quē in confectione de Cinamomo docuimus.

Confectio de Citonijs.

Hanc nunc etiam mulierculæ parant, cotoneatam uocantes. Medici uero Diacitoniten uocant.

Confectio de citonijs facta cum succo.

Nunc nouo quodam artificio succum congelant, gelatinamq; uocant, colore pulcherrimum: translucidum, & gustu sapidissimum.

Electuarium de pomis.

Arabũ inuentũ est mala adeò cordi congruere: quod certè uix credo, maxime ubi hoc modo parenť, quo hic uir iubet: quid enim habent cordi congruens præter odorem? quem certe deponunt cum à cortice separantur, & multũ coquunť.

Electuarium de Persicis.

Nescio quomodo sitim extinguat, si tot aromata apponantur.

Electuarium quo utuntur Reges.

Ego utroq; horum usus plerunq; sum, sed à primo amoui oleum, ne uomitum moueret:

moueret,& à ſecundo ſandalos, qui multis non placent, quandoq; addens cucurbitæ & peponum ſemina: aromata etiam, prout mihi uiſum, moderans.

Electuarium de fructibus.

Efficax eſt, neq; inſuaue, ſi bene præparetur.] Sumach.] Græci Rhum Syriacum uocant. Pirorum ponticorum.] Id eſt, ſaporis adſtringentis & acerbi.

Confectio alia Galeni.

Non eſſe Galeni, Camphora & Sandali oſtendunt. Faufel.] Fructus quidam adſtringens, antiquis incognitus, nunc auellanam Indam uocant. Bolo armeno caremus: falſum Apothecarij paſſim habent. Cœpit aliud ferri ex orientali plaga, quod nec ipſum eſſe uerum Armenicum puto.

Confectio de Prunis.

Non diſplicet mihi, modo ſtomachus non ſit ualde debilis. Muzorum.] Id eſt, quæ dulcacida ſunt. Electuarium de Sorbis.

Vehementer adſtringunt, & ad eum uſum cōmuniter paratur, id facturum uehementius, ſi pro ſorbis meſpila accipiemus.

PARS SECVNDA PRIMAE DISTINCTIONIS.

Theriaca Diateſſaron.

Theriaca dicitur, quia ad morſus ualet ferarum. διατεσσάρων, quia ex quattuor, præter mel, componitur. Antiqua eſt & ualde utilis. Mulomedici addunt ebur, & uocant διαπηγῦτε, ſublimemq; eſſe dicunt ad præſeruanda curandaq; iumenta, ut uidere potes apud Abſyrtū, & Vegetium. Myrrham.] Hoc tempore apud nos reperire bonam, eſt difficile. Mel ſit quadruplum ſpecierum, ut in hac, ſicut in alijs ſimilibus. Tryphere omnes hæ ab Arabibus uidentur inuentæ, nam ferè myrobalanos recipiunt, quæ antiquis erant uel ignotæ, uel non adeò aſſuetæ.

Tryphera Sarracenica.

Tryphera quaſi delicioſa uel uoluptuaria.] Setaragi Indi.] Eſt Lepidium: dicit tamen Auicenna, quod Indum eſt, fruſta parua ſubtiliaq; ligni.

Tryphera Muſcata.

Baucia.] Eſt paſtinaca domeſtica. Tryphera Galeni.

Non credo eſſe Galeni, cum neq; behen, neq; ambram, neq; moſchum agnouiſſe uideatur. Alufulſumen.] Difficile eſt de his barbaris diuinare dictionibus, potes tamen ſumere ozimū. Interpres Auic. exponit radicē piperis. Quidam textus nō habēt hanc dictionē. Tryphera minor ex arte Phenonis.

Carmezit.] Eſt fructus Tamariſci: magnam uim habet in adſtringendo, quæ hoc deſiderant, & præcipue mulierum redundantes menſes.

Tryphera minor.

Efficacior uidetur ſcoria ferri addita, quæ nutrire dicitur, quando in aceto madet longo tempore. Diacurcuma.

Melius eſt hanc dimittere, quia nō bene conficitur: ſi quis tamen conficere eam uelit, uideat ut habeat ueram eupatorium: nam quo paſſim utuntur, mendax eſt. Sed & uerū & meon & ſcordium agnoſcat, ut oleum balſami taceā. Scolopendriū eſt, quam uulgo citrach appellant. Diacurcuma minor.

Minorem hanc quiuis parare poteſt: non multum enim errabit, qui herbam Schœni, pro flore receperit. Diamoruſia.

Daucus eſt trium ſpecierum.] Eligendus eſt Creticus, cuius flores & ſemina alba. Acori.] De hoc quid ſentiam, infra notabo. Marmacur.] Id eſt Meliſſophyllon. Dialacca magna.

Hac tutius utimur quàm Diacurcuma: omnia quæ in ea ponuntur, nota ſunt: ſolum attendendum, ut lacca ſit, quod dicunt Græci κάγκαμον, quia arte alia parāt, qua paſſim infectores utunt̄. Dialacca minor.

Hæc quoq; bona eſt, & facilius quàm prima parari poteſt.

Confectio de Raued seni.

Placet mihi & hæc, si bene paratur: multũ enim in mulieribus ualet, quibus ob malã hepatis temperaturã ad frigidũ, retinent menses. Diacoston.

Potens hoc est in quauis tẽperatura, frigida & humida, & in obstructione: procurandũ tamen ut uerũ costũ habeamus. Cõfectio Elect. ex inuẽtione nostra.

Sicut Alcohol.] In tenuissimum puluerẽ. Per cõchulas adustas, intellige coopercula paruarũ conchularũ, qualia apud nos multa, ut quæ piperatia uocant, & similia: quanquàm meliora essent que blattas byzantias uocãt, & Gręci onychas, hoc est ungues. Electuarium Confortans.

Magnam uim haberet adstringendi, si bene pararetur. Seminis rosarum.] Quid sit, uide in nostris epistolis. Confectio Alcanzi.

Florum alcheil.] Credo legendum esse Alkilil, quod uocãt Arabes granatũ syluestre. Confectio de Asa.

Lasser uel opos Cyrenaicus Diosc. est res quam Arabes uocant asam: nõ defertur ad nos nisi fœtida. Optimum est subrubeum, splendidum, myrrham referens non porrũ, & quod facile dissoluitur in colorẽ albũ. Sunt qui putent benzoin nũc uocatũ esse uerũ lasser. Confectio Anacardina.

Hac perraro utimur, nisi ad febrem in frigidioribus morbis prouocandam.

Bedust.] Intellige castoriũ. Burungi.] Pro hoc pone Melissophyllon, uel Erysimon. Aliqui tamen intelligunt erucã agrestem. De Anacardo non uideo Græcos inter simplicia medicamenta scripsisse: inuenio tamen eis usos, & uocare Anacardia. Auerroes reponit inter noua medicamina. Paulus describit Theodoreton, quam per Anacardia uocat.

SECVNDA DISTINCTIO. De medicinis Opiatis.

Vsus horum admodũ prudentem desiderat medicũ, non adeò audacem, ut ubi opus non est, eis utatur: nec adeò timidũ, ut quoties urget necessitas, eorum usum reformidet. Confectio Philonij.

Vtere hoc tanq̃ uero Philonis medicamine, & dimitte alia. Inuentione propria.] Scilicet Philonis. Castorium.] Galenus non ponit. Dosis eius ut cicer conuenit pueris: ut faba parua, debilibus: ut auellana, prouectioribus ac robustis.

Confectio Philonij Hamech.

Nigella.] Melanthion, Gr. Nõ tamen quod uulgò sic uocãt: id enim est melampyron: sed semẽ odoratũ. Placet ut apponatur crocus, & sint omnia ęqualia. In alio.] Nam duo aurei opij, plus essent q̃ sit opus. Zazenea.

Ego multoties hac usus sum, præsertim in uteri affectibus, & satis profeci.

Cum rob.] Per hanc dictionẽ significant Arabes omnẽ succũ crassiorẽ factũ: cũ uero simpliciter proferũt, rob uini intelligunt. Athanasia magna.

Adip.] Lupi. De cornibus Capræ.] Sic & Auicenna, cuius hęc est descriptio. Alias habes à Paulo & Oribasio, sed & à Nicolao, quę parata cõmuniter inuenitur, & est in adstringendo longe q̃ hæc efficacior. A Paulo etiã alia scribitur, quæ Oribasij esse dicitur, nullibi tamen cornu mẽtio: alioqui nemo, nisi superstitiosus, dextrum potius q̃ sinistrũ apponeret. Diasulphur.

Magnam uim habet in dolore renum, & spirandi difficultate, in quibus locis paratur: nec difficile esset ubiq; parare: quæcunq; enim in eo ponenda, nota sunt.

Sunt qui hoc pacto parent: sulphuris ignem nõ experti, hyoscyami, cardamomi, styracis, opij, myrrhæ, costi, rutæ ana drach. x. croci, piperis an. drach. iiij. casiæ drach. xij. lybistici drach. iij. mellis quantum sat sit. Confectio de Storace.

Styrax uerus lachryma est, humiditatem non remittens nisi dum manibus attrectatur. Fit uero arte quædã miscella, quæ grauis est, & somnũ faciens, quam hic puto Mesuen intellexisse, & esse quã liquidam uocãt. Vide Diosc. Si tamen hoc melius intelligere uelis, lege Galenum in lib. de Antidotis.

Distinctio

DISTINCTIO TERTIA. De medicinis solutiuis. Hiera picra.

Ab hac cœpit ueluti ab antiquiore, & à qua reliquæ nomen acceperunt, cuius permixtio tempore Galeni Romæ uocabat̃ picra. Gal. accipit solum sex res, dimittens xyloaloen & cassiã, & pro carpobalsamo ponit xylobalsamũ: & auget aloen: pro sex enim drach. aliorũ, uel centum, uel cxx. aloes apponit. Et est resolutiua materiarũ malarũ grossarũ.] Has tamen oportet attenuasse & dissecuisse. Aloe aũt sit duplum pondere.] Fermè triplum esse debet, quia pro 36. drach. illorum, centũ Aloes uel cxx. adijciendæ sunt. Hiera Hermetis.

Alãdal.] Hos habes infra ab ipso Mesue descriptos, qui tamen Thermetis tempore nõ cõponebant̃. Luf.] Dracontiũ. Seminis mezerion.] Id est cocci gnidij, chameleæ uidelicet. Hiera Archigenis.

Ex Auic. ad uerbũ. Pulpæ coloquintidos drach. ij.] Aliqui libri habent drach. xxij. alij unc. ij. cepæ. Muris assatæ.] Id est scillæ.

Hiera Archigenis descriptione Pauli.

Omniũ an. aur. v.] Auic. xx. Paul. x. Post poliũ Paulus addit, myrrhe. Infunde in melle.] Paulus, in melicrato per noctem unã, & sicca. Cõpone eam cum aqua mellis.] Paulus, cũ melle optimo, & repone in uase uitri uel plumbi. Et modus hic est omnibus hieris cõmunis. Addat̃ salis drach. i. & si uis ut magis purget, adde scammonium. Hiera coloquintidos.

Est multũ similis hierę Rufi, ab Auic. & Paulo positę. Troch. Alũdal.] Pul. Sycionię, id est elaterij: certum enim est hosce trochiscos Rufo nõ fuisse cognitos. Opopanaci.] Hoc nõ apponit Paulus. Hiera ex inuẽtione nostra.

Hæc inter magnas connumeranda est, & multi usus, licet nullibi parata inueniatur. Alserachostũ.] Per alserachost Arabes intelligunt speciẽ mannæ. Tamarindorum.] De his licet nulla apud antiquos mentio, utiles tamen sunt in bile coërcenda. Foliorum lupuli.] Hic puto subesse errorem, intelligendosq; asparagos eius potius quàm folia. Seminum communium.] Hæc dici solent maiora.

Triphera Persica.

Cuscuta.] Amplexicaulis herba est, quæ linum amplectitur, & uidetur esse quam linoderã Theophrastus uocat: licet apud græcos in medicorũ usum (quod quidem meminerim) uenire nõ cõsueuerit. Est autẽ magnæ similitudinis cum uocato nunc epithymo. Confectio electuarij Alharif.

Confectio alia.] Neutra harum neq; ego usus sum, nec uidi medicum utentẽ. Nabeth.] Quidã intelligunt zuccharum, quod candum uocant. Sed uidetur alia res apud ipsum Mesuem, infra de cõditis. Alij potum ex ficis, dactylis & sacharo. Confectio electuarij Indi maioris.

Est minus potens ad purgãdum q̃ diaphœnicon, si in diaphœnicõ nõ sit scãmonium, per coctionem castigatum, & in hoc sit. Si utrobiq;, hoc erit efficacius.

Dosis eius est aure. iij.] Illa dosis exigua est, uix puero sufficiens: grãdioribus enim ac robustis potest integra uncia dari. Ego in expurgandis renibus eo utor, cum cassiæ succo, ita ut huius sex, illius iij. drachmæ misceantur.

Electuarium Indum minus.

Minus hoc à maioribus nostris neglectum est, cũ tamen satis efficax sit, & adeò delicatum, ut possit sine melle in pulueris forma cum iure sorberi.

Confectio de dactylis Diaphœnicon.

Benigna satis est & tuta per hanc purgatio. Gal. tertio simpliciũ medic. misceri ait purgatoria medicamina cũ dactylis, & alijs adstringentibus, ut occultet̃ sapor, tollatur abominatio, & fastidium stomachi. Ego ponerem scammonium non coctũ, quia per dactylos & aromata satis castigat̃. Nec credendũ his qui dicũt, quod per dactylos uetat̃, ne à longinquo humores trahat: siquidẽ cum uapores ad caput mittãt, simul etiã purgatoriã uim adferunt. Elect. de Psilio.

Recipe succi buglossæ.] Boraginis uidelicet & buglossi uulgarium. Accipiatur eius uiscositatis.] Id est eorũ succorũ, in quibus succus hic psyllij per diẽ & noctẽ

remansit. Hæc enim est uiscositas, de qua uult pro singulis 4. ℔. apponi, sacchari ℔. ij. s. Dosis.] Potes integrã unc. tutò dare. Electuarium Elescoph. Scribitur ab Auic. fermè eodẽ modo, & uocat Episcopi. Conficiuntur & ex his speciebus placentæ cũ saccharo, quæ aliquando nihil, aliquando nimiũ purgant: uel quia scilicet aliquãdo urunt, uel nõ bene inuicem miscentur species. Dosis ab aur. ij. usq; ad iij.] Potes & hanc excedere.

Confectio medicaminis Hamech.

Prima hæc cõpositio cõmuniter paratur, licet nõ omnes eã bene parent. Vbi bene parata sit, utraq; bilem & pituitam facile purgat, præcipue si maiori quantitate detur quàm iubet Mesue: uncia enim absq; periculo exhiberi potest.

Confectio alia Hamech.

Hanc nunq̃ uidi parari. Bedagar.] Diosc. ἄκανθαν λευκὴν, id est spinam albã uocat. Iuiube.] Id est zezipha. Sebesten.] Myxa:. Rob. lib. ij.] Intellige sapã.

Modus electuarij Rosati.

Hoc carere nõ possunt qui pilulas aggregatiuas modo Mesue parare uolũt, preciosumq; est & delicatum. Aliud modo Nicolai cõmuniter ab omnibus parat, & sub nomine elect. de succo ros. agnoscit.

Confectio Alfesara.

Radix alphesara, id est uitis albæ, ueluti ostensum est capite proprio in annotationibus supra simplicia, ubi ijsdem uerbis hec scribitur præparatio. Dosis eius à duabus drach. usq; ad iiij.] Vsq; ad v. scripsit ipsemet: sed potes etiã tutò plus exhibere.

Confectio mannæ ex inuentione Galeni.

Ego hanc apud Gal. non reperi: si tamen Galeni est. Per mannã intellige aëreũ mel: sic enim ipse nominat lib. iij. Aliment. Manna autem apud eum est thuris puluisculus.

Confectio Almezereon.

Scis quid intelligendũ per mezereon, ex ijs quæ à me alibi adnotata sunt. Foliorũ Almezereon præparatorũ.] Eo scilicet modo quo ipse docuit cap. proprio. Carniũ citoniorũ elixorũ in aceto uini & zuccharo ana partes lxxx.] Suprà dixit lxx. Tereniabin xl.] Suprà dixit lx. Nos hoc tẽpore multũ ueremur mezereũ, & quæ ex eo cõponũt, & propterea hãc nõ parãt speciarij: nõ inutilẽ tamen futurã his qui aqua intercute laborant.

Modus confect. Alsebram.

Quid sit alsebrã, uide proprio capite inter simplicia: nunc plantã pro ea accipiunt lino similẽ, quã esulã uocãt. Succi feniculi.] Vereor ne hic sit menda: siquidem ubi de hac planta inter simplicia agit, succum aliquẽ frigidum secum misceri iubet, ut portulacæ uel intybi.

Modus confect. de Eupatorio.

Eupatorium accipe, nõ quod uulgò sic uocant, sed quam apud nos agrimoniũ nuncupãt. Posses dare plusq; aureum, si conficeret. Seminis cuscutæ.] Nescio an semẽ colligi possit, scio tamen nõ colligi. Et uolubilis.] Lupum salictarium intellige, quem lupulum uocant: aliæ enim uolubiles uocatæ impensius calent.

Alchechengi medicamen.

Trochiscos hosce omnes habes infra loco suo. Accipe succum uolubilis.] Intellige & hic lupulum uocatum. Esset medicamen uehemens, sed non conficitur.

Confectio electuarij Diacitoniten.

Græci aliter conficiebant, ut apud Paulum licet agnoscere. Mellis Tabarzet.] Ita genus quoddam sacchari Arabes uocant.

QVARTA DISTINCTIO. De Conditis.

Nunc omnia melius condiuntur quàm docuerit Mesuas, uel sciuerint antiqui. Chebuli.] Ex Aegypto adferunt conditi: sed quia cassiã redolent, ideo diligentiores speciarij aqua madefactos cum saccharo iterum condiunt. Ars autem.] Hac arte potes quaslibet res aridas, quasi recentes facere. Emblici.] Modus hic ostendit, quod neq; in Damasco habeãtur recentes. Citonia & alia poma, si bene condiantur, sicuti & saporem & odorem seruant, ita & uim. Citra.] Cortices uel soli cõdiunt, pulpa abiecta, & calidi sunt: uel sola pulpa, extimo absciso

cortice,

cortice, & frigidi: uel utrunq;, & ferè temperati. Sicut nabet.] Ad mediocrem uidelicet crassitiem. Secacul.

Dixi supra quid esset: uideri tamen potest ex modo loquẽdi Mesue, quod ipse aliã rem intellexerit. Nostri pro eo cõdiunt eryngiũ. Zinziber conditũ.]

Zinziber conditum ex Aegypto adfertur, & uiride uocant.

Confectio de Zinzibere.

Vidi ex puluere aridi & saccharo parari ueluti offas, efficaces in calefaciẽdo uentriculo, & inflatione discutienda. Bauciæ conditæ.

Σταφυλῖνος græce, pastinaca latine. Condiũ etiã elixa cum melle & aceto, & nõ inutiliter ad mensas uenit. Acorus conditus.

Acorus uulgaris non est uerus acorus, sed radix xiris, ut cõstat ex pictura utriusq; apud Dios. Ego quãdoq; suspicatus sum radicẽ quę a speciarijs calamus aromaticus dicitur, esse uerã acorũ. Zuccharum Rosatum.

Nunc sunt alij modi faciendi zuccharum rosatũ: pulchrius enim & suauius fit ex succo rosarũ in formã placentę, cũ saccharo redacto: quod & uim quandã retinet ciendæ alui: amouendi tamen semper sunt à rosis ungues.

Zuccharum Violatum.

Indigent tamen uiolæ &c.] Dubium est mihi hoc, siquidẽ uis earũ facile resoluitur: quare puto addendã negationem, ut scilicet intelligamus, nõ esse soli exponendas, uel longo tẽpore adseruãdas. Zuccharum Buglossatũ.

Vera buglossus dicĩ, quã nostri uulgo boraginẽ uocãt: quæ tamen in antiquo herbario Apuleio adscripto, corago uocabaĩ. Zuccharum Alchilil.

Lege alchilebel, & est rosmarinus. Appellãt autẽ cõfectionem quæ ex floribus eius paratur, dianthos. Solent tamen aliud parare, secuti Nicolaum, cui aromata multa adduntur. Mel Rosatum.

Dicitur hoc primum, mel rosatum cum folijs. Et sunt qui ponunt, mellis & succi rosarum.] Hoc dicitur mel rosatum colatum.

QVINTA DISTINCTIO. De speciebus Loch, quæ Græci ἐκλέγματα, Latini linctus uocant.

Loch de Pino.

Hoc apud omnes paraĩ. Mellis passularum.] Id est, in quo bullierint passulę usq; ad liquationem. Sumatur quasi lambendo un, una.] Errant nostri medici, exiguum quid iubentes homines horũ deuorare. Zucchari tabarzet] & paulò post [mellis tabarzet.] Dubitari ergo potest in quo differant. Dicendum per mel intelligi succum ipsum, ex quo per cocturã fit saccharum, quod tamen nondũ exiccatum sit. Zuccharũ uero, id quod iam plene exiccatum est. Serap. conficit cum melle. Loch de Papauere.

Hoc quoq; solet ab omnibus componi. Et fit proprie] Non ex hoc componunt, sed ex eo qui inter syrupos nominatur.

Modus confectionis iacur, secundum intentionem Galeni.

Recipe decem papauera.] Melius est recipere ea quæ nondũ dura sunt, nec tamen ualde mollia: quæ enim sicciora sunt, parũ habent succi: quę humidiora, multum quidẽ, sed incoctũ: propterea & quæ in locis humidioribus orta, sunt repudianda. Sint aũt magnitudine mediocri: si enim maiora sint, aqua erit augenda: si minora capitum numerus, Aquæ sextar.] Id est ξέστην. Et sit aqua pluuialis.] Galenus, uel fontis, nõ per plũbeos cannales defluentib. Tunc decoque ea usq; dum discocta sint.] Gal. ueluti marcida. Et aquæ duæ partes.] Hæc uerba sunt superaddita. Oportet autem ut misceatur ex rob quantitas.] Syreo, uel uino cocto, uel dulci. Et nõ conuenit in hac intentione mel.] Galenus, misceri autẽ oportet huic pharmaco dum coquitur glycyrrhizam, uel succũ eius. Et si uelis medicamen abstergens, tunc mel est cõuenientius.] Adde ex Gal. Sicut enim his qui somno egent melius est ea quæ fit per Syreũ, ita his quos oportet expuere,

ea quę per mel optima, quoniã materias quę sunt in pectore, ad expellendum habilitat: dabis aũt alterã earum, cui opus esse cognoueris. Et quandoq; fit medicamen ex utrisq;.] Ex eo scilicet quod per mel, & ex eo quod per Sireon paratũ est. Adde ex Gal. & si æquales fuerint intentiones, æqualiter miscebis: si inæquales, in ęqualiter. Dosis eius drach. i.] Gal. duo cochlearia magna, uel plus, uel minus, iuxta ætatẽ, horã. Si omnia ad frigidum uergent, dabis minus: si ad calidum, plus. Respicies quoq; destillationis quantitatẽ & qualitatẽ. Si aũt uelis.] Hæc Crito. Beufistidos.] Lege hypociſtidos. Balaustiæ & Ramic.] Non hæc Criton.

Confectio de Moris.

Huius cõmunis usus, & uulgaribus quoq; notus est. Quæ currunt secundũ semitã.] Quia scilicet dicuntur sycamina, quasi fico mora. Et mororũ de seni.] Id est rubi. Gal. facit ex his uel ex illis, & dicit quod ex his est melius. Rob.] Nõ ponit Galen. Et mellis.] Gal. Succus per se melior est phlegmone incipiente, quia scilicet tũc intentio medici est solum ad repellendũ. Sed quia toto anno conseruari non potest, ideo mel miscetur. In sequentibus enim phlegmones temporibus utilior est compositio cum melle, dum scilicet mixta est intentio ad repellendum & resoluendum. Ana libram unam.] Galenus quintam partem mellis miscet in mediocri. Myrrhæ.]. Qui cõposuit pharmacũ, miscuit & crocũ & myrrhã. Crocus enim stypticus est, myrrha uero discutit, & ad profundũ meat. Aluminis, succi agrestæ.] Gal. Ego in principio aliquando misceo rhun, id est sumacũ, aliquando omphacium: & si hæc nõ adsunt, uel flores rosarum, uel rosas siccas, uel balaustias, uel citinos, uel gallã, uel corticẽ granatorũ piceæ, uel thuris, uel hypociſtidos, uel lentisci succum, uel, ut in summo dicã, aliquid adstringens, quod non sit διαλυτήριον. Ut uero hæc congruunt in principio, ita postea non egemus aliquo horum, sed ad cõcoquendũ sat est addere myrrhã, crocũq;. Ubi uero concocta fuerit, miscendũ quid discutiens, ut aphronitrũ, uel nitrum, uel sulphur, uel sireon, incocto origano, uel hyssopo, uel pulegio, uel thymo, uel aliquo tali. Ana partes æquales.] Placet Gal. ut sint mellis ℔. i. succi ℔. v. croci & myrrhæ ana drach. i. s. omphacij drach. i.

Modus confect. de succis nucum.

Hoc inuenit Gal. & dicit habere uim multũ excellentem reliqua ςομαχικὰ pharmaca. Defluit & ad cannam pulmonis.] Copula, &, abolẽda est. Et humidis natura.] Debilibus mente ait Gal.

Loch de squilla.

Communiter conficitur, & est ualde efficax ad crassam materiam & tenacem.

Loch de alfescera.

Et hoc cum sit ualde potens, non paratur. quandoq; ego confici iussi, & uix inueni qui uoluerit uel potuerit uim eius ferre. Alfescera, intellige uitis albæ radicem.

Loch sanum & expertum.

Hoc paratũ ubiq; inuenies: est calidius & potentius eo quod de pino, minusq; insuaue: & propterea ego eo libentius q̃ illo utor.

Loch ad caliditatẽ.

Non est in usu apud nostros. Chesmes pinguium.] Id est passulas. Sebesten.] Id est myxa: græce μύξα. Cassiæ fistulæ.] Eius scilicet qua recentiores utuntur ad aluum leniendã. A scoffis.] A seminibus uidelicet, & his quæ inter ea mediant.

Loch aliud nostrum.

Valeret hoc in calidis destillationibus, suaueq; esset, quamuis non conficiatur.

Loch bonum.

Nec hoc confectum inuenies, scio tamen nonnullos usos.

Loch ad asthma.

Multum potens, & à nonnullis conficitur.

Loch de amygdalis.

Granorum uini.] Lege pinſ: nec hoc paratur, licet utile sit.

SEXTA DISTINCTIO. De syrupis, & robub & iuleb.

Magna pars eorũ quæ in hac distinctione scribunt, sub his potionibus cõtineri uidentur,

uidentur, quæ Græci ἡδέα & ὠφέλημα, suauia uidelicet & utilia uocant. Sed & ad προπόματα, hoc est uerbū uerbo, præpotiones.

Modus operationis iuleb.

Iuleb recentiores Græci zulapon uocant. Primum hoc iuleb ex infusione rosarum. Paulus hydrorosatum parat, coctis lib. iiij. rosarum, in sextarijs v. aquæ, & duobus mellis.

Modus iuleb uiolati.

Græci iozulapon uocant, atq; in hunc modū conficiunt: Viol. unc. iij. in tribus sextarijs aquæ per diem macerant, excolatæq; aquę lib. iij. sacchari adijciunt.

Operatio infusionis rosarum.

Si quinquies rosæ mutētur, addito saccharo, fiet syrupus quē nunc rosatū solutiuū uocāt nostri, Bononienses mucarū.

Iuleb rosarum aliud.

Hoc est in usu, & dicitur iuleb rosarū, ex quo aquæ cōmixto fit suauissimus potus, ad calorem & sitim amouendam maxime idoneus: quo tamen antiqui nō utebantur, quia nec aquam rosatam norant, nec hunc sacchari usum.

Iuleb de succo uiolarum.

In cōmuni usu est id, quo multi parū considerātes, in uentris fluxibus, quasi ad stringente aluum utunt: cum tamen cōtrarium potius operetur. quod ex succo rosarum fit, & syrupus rosatus dicit.

Iuleb iuiubinum.

Zizipha grece & latine dicit, & sorica. Gal. nihili fecit: recentiores in usu habēt sicca, nec ego ea in totum respuenda puto.

Syrup. de pomis.

Scis quid supra scripserim de malis. Paulus ex dulcibus parat, & uocat hydromalum.

Syrupus de piris.

Licet non sit in communi usu, efficaciam tamen haberet si ex congruis piris pararetur, in his quæ Mes. dicit.

Syrup. de Citonijs.

Et hunc uocat Paul. hydromalon. Recentiores quidā factum ex malis, malozulapon, hoc κυδωνίων γλύκισμα.

Syrupus de Persicis.

Et hic non inutiliter parari potest.

Syrupus de succo acetosæ.

Auic. uocat omnem lapathon acetosam. Videtur autem apud Diosc. sola illa lapathi species quā uocāt oxalyda.

Syrup. de succo cucurbitæ.

Magnas uires hic habet in siti & magno incendio extinguendo.

Syrupus de prunis.

Hic præter hoc quod infrigidat, aluū etiā lenit: loco eius utimur diaprunon simplici, sicuti & duobus de granatis. Paul. rhoiton parat ex part. iij. succi, & una mellis. Sunt qui immergunt setam, quia uidelicet putant habere magnam uim in roborando corde.

Syrupus de corticibus citri.

Cum bene parat, cerebrum etiā & cor confortat, si intemperie frigida laborant.

Syrupus acetositatis citri.

Paraui instar huius ex limonibus, & inueni placidum ac utilē. Et cōfert ebrietati, uertigini.] Biliosæ.

Syrupus de agresta.

Hic quoq; præstans est. Paulus omphacomeli uocat.

Syrupus de granis myrti.

Myrteton uocat Paulus: magni usus in fluente aluo.

Syrupus Chesmes.

Passulas uocant: nullum tamen uidi qui pararet.

Syrup. alchelach.

Dicunt esse dactylos: sed mirū est cum alias interpres cōsueuerit uti uoce dactylorum, quod nunc utatur uoce illa.

Syrupus compositi.

Compositos hos uocat, quia præter saccharum aut mel, ex pluribus quam ex una re constant.

Syrupus de papauere.

Longa nimis uidetur hæc decoctio, adeo ut in recentibus uim perdat. Tutius est coquere donec tabescant, nec amplius.

Syrupus dinari, id est de bizantijs.

Barbara certe est hæc inscriptio: & si id notat, quod uerba significant, auaritiā ostēdit, quæ à bono & uiro & medico debet esse aliena. Efficax tamen est syrupus & multi usus in longis febribus, præsertim ab atra bile factis. Accipe eius clarificati ℔. iiij.] Id est, pro quibuslibet iiij. ℔. accipe sacchari ℔. ij. s. Et quandoq;.]

Parant cõmuniter utroq; modo, cum aceto uidelicet & absq; eo, dum tamen simpliciter scribitur, acidus est accipiendus.

Sermo in syrupo acetoso.

Et hoc quidem Galenus testatur.] Galenus nusq; huius meminit, sed oxymelitis. Propter similitudinẽ & cõmunitatẽ.] Hippocrates & Galenus, acetũ iuuat eos in quibus amara; lædit summopere in quibus atra bilis dominatur: magis tamen mulieribus quàm uiris est inimicum, quia uterum lædit. In leui.] Si uidelicet non uis multum acidum. Et in forti.] Id est, si uis multum acidum.

Cum aqua frigida &c.] Non exprimit quantitatem aquæ: nos autem duplam aquam miscemus, & ex herbis potius elicitam quàm naturalem.

Modus syrupi acetosi cum radicibus.

Hoc frequenter utimur, uocamusq; acetosum compositum.

Modus syrupi acetosi de succis herbarum.

Est ferè byzantinus, nisi quod in hoc minus additur aceti.

Modus syrupi acetosi de succis fructuum.

Eadem ferè descriptio suprà, nisi quod ibi tantum acida, hic acida & dulcia granata accipiuntur. Loco huius officinæ parant oxysaccharum uocatum.

Modus syrupi acetosi de succis & aquis fructuum.

Zarur, id est mespilorum. Nullam acedinem preterq̃ à granatis habet: magni tamen usus esset si pararetur, in uomitibus & uentris fluxibus coërcẽdis: possumus tamen & hoc, & quatuor ante eum descriptis pro embammatis condimentisue ciborum uti.

Modus syrupi acetosi de Prunis.

Aquæ tamarindorũ & prunorũ nescio quo pacto uelit ut fiant, ita ut à succis differãt: nisi per coctionẽ uel macerationẽ. Acedo uero citri, nescio quare hic uocetur aqua, cũ superius eã appellauerit succũ: utcunq; tamen paretur, utilis erit in his, in quibus à Mesue cõmendatur.

Modus syrupi acetosi de pomis.

Hic quoq; si pararetur, & utilis & suauis esset, amota tamen camphora. Et da cũ aqua melonũ.] Melones hyemales credo esse, qui apud nos cõseruari ad hyemem, nõ edi consueuerunt: suntq; citris & colore & forma similes, sed colore magis.

Syrupus alius acetosus.

Alius quoq; acetosus de pomis uocatus, magni usus esset in siti sedanda, non in acutis febribus tantũ, sed & æstatis tempore in sanis, & præcipue biliosis: setam tamen illã ego dimitterẽ.

Syrup. acet. alterniabin.

Ille uero qui inscribit alterniabin, ex recentiorum uidelicet manna confectus, præter alterandi uim, aluum quoq; modicè leniret. Quod quidẽ ut uehementius facit ille qui post eum scribitur sub titulo Acetosi solutione educentis bilem, & uim purgandi habet, præcipue scammonio superaddito, ita minus iucundus est.

Syrupus conferens catharris calidis.

Nescio quomodo ex his fructibus possit fieri syrupus, nisi decoquant: quare cũ in fine dicat, fiat syrupus, intelligere nos facit ut coquerentur.

Syrupus de Cannis.

Aquæ malorũ de seni.] Seni nomen est regionis, sed nos ponimus dulcia nostratia, & per has aquas intellige succos.

Syrup. de Portulaca.

Placet mihi æstate, atq; tẽperatura & morbo biliosis.

Syrup. de Violis.

Hic ubiq; paratus inuenitur, & eo utimur in pleuritide.

Syrupus de Iuiubis.

Zezipha uel sorica, ut diximus, uocant. Libræ. x.] Libræ iiij. aquæ nõ ualerent tot iuiubas continere, quare libræ numero centũ, cõmunis usus est in calidis fluctionibus. Vtor tamen ego etiã in hulcere uesicæ, & ualde confert.

Syrupus de Papauere.

Papauer rubeũ, est quod Græci ἀνεμώνην, & est calidũ: quare potius legendũ, papaueris nigri.

Sermo in aqua mellis.

Latini aquã mulsam appellãt. Hipp. melicraton: minusq; aptũ esse dicit his qui amara bile abundant, & magnorum sunt uiscerum. Galenus in colliquantibus febribus

bribus ait esse nocentissimã. Idq; quod aqueum est, ad urinas & sputũ aptius: minus uero aqueum, aptius ad uentrem subducẽdum: magisq; nutrire q̃ uinum inodorum tenue, quod pauciferũ uocãt: & hoc, nisi uentrẽ perturbet, satis urinã mouet: nisi aliquid in uisceribus prohibeat, biliosa etiã per inferiora excernit. Et si bibitur recens.] Hoc uocat Diosc. melicraton. Si autẽ bibitur antiquũ.] Hydromel dicit. Melicraton enim uocãt Græci mixtionẽ ex melle & aqua, quæ ideo cõficitur ut statim bibat. Hydromeli id proprie dicunt esse, quod ita pręparatũ est, ut diutius seruetur. Melicratũ etiã duplex, scilicet coctum & incoctum: coctum quidem, ut ait Hipp. 3. reg. acut. pulchrius est uisu, sed nullam habet uirtutem, qua crudum excellat, quod ex bono melle paratum est: debilius uero est, & alui excrementa minus educit, q̃ id quod est crudũ. Auic. accipit mellis part. i. aquæ part. ij. & coquit ad tertiæ consumptionem. Paulus ut Mes. aquam octuplam ad mel.

Sermo in Secaniabin.

Secaniabin Arabes, Gręci oxymeli, Latini acetũ mulsum. Hip. os & guttur humectat, sputum educit, insiticulosum est. Galen. spleni & hepati maxime utile est, ea absq; molestia expurgans. Hipp. inflationes purgat, & urinas prouocat, inferiora intestina molliora reddit, & abradit. Exiguum eius bibit noctu, & ieiuno ante sorbitionem. Potest & bibi multo post sorbitionem. Gal. Satis est duarum horarum spatium intercedere inter oxymelitis potum & sorbitionem. Hipp. cum quis solo usurus oxymelite est in toto morbo, paucum acetum misceatur, adeo ut tantummodo agnoscatur: quoniam Syruporum quorum nunc communis usus, ab usu aceti huius mulsi manauit. Multa ex his quę ex Hipp. & Gal. notaui, prudens lector elicere potest, quæ communi illorum usui aduersantur.

Modus Secaniabin de Radicibus.

Hoc plerũq; utimur, ubi scilicet antea per multos dies simplici usi fuerimus, oxymelq; cõpositum uocamus. Modus Secaniabin educens phlegma.

Suspende in ipso quando coquitur medullã Carthami, Cnici uidelicet: & quia non exprimit quantitatem, tu potes ponere usq; ad libram carthami. Turbit uero unc. iij. Modus Secaniabin solutione educens Melancholiã.

Buglossæ domesticæ.] Id est boraginis. Syluestris, id est, quæ nomen habet buglossi. Chamædryos.] Vulgò calamandrinã dicunt, uel trisaginem. Camæpityos.] Vulgò Iuam, uel aiugam. Bedegar.] Spina alba: addito elleboro, satis efficaciter purgabit atram bilem, pondere duarum unciarum.

Modus Secaniabin de Cheisin.

Quidã hoc utuntur, ceu ualido in deobstruendo. Cheisin.] Id est lybistici.

Secaniabin de Calamento.

Cassiæ.] Pro ea accipe cinamomum. Calamenti agrestis.] Id est nepetæ. Domestici.] Nõ inuenio domesticũ, nisi menthã. Acetosus Diarhodon.

Hic celebratissimus est, magnã habens cõformitatem cum byzantino, calidior tamen eo parumper: ille uero magis uidetur atram bilem respicere.

Acetosus de succis herbarum.

Vtilis esset, sed nõ cõponitur. Syrupus de Mentha.

Ex his duobus, secundum tantũ inuenimus in officinis, utilem quidem in uentriculo roborando. Syrupus de Absinthio.

Non detur in febribus in principio, neq; etiã post ubi febris uehemens, nisi frigidum aliquid secũ miscueris. Ego quãdoq; eo usus sum in albis humoribus ex utero fluentibus. Syrupus de Absinthio secundus.

Dici potest simplex, & ualde congrueret in febribus à bile post vij.

Syrupus de Fumo terræ maior.

Purgat si in debita quantitate exhibeatur, unc. uidelicet iij. usq; ad quinq;.

Syrupus de Fumo terræ minor.

Si suspendat in eo scammoniũ, purgabit plus q̃ pręcedẽs: primus tamen cõmuniter parat, & ego eo utor in morbo qui gallicus dicitur.

Syrup. Liquiritiæ.

Videant qui cauent in pleuriticis Manumchristi uocatum,& rheon, quomodo dent hunc Syrup.in quo aqua rosacea. Ego enim nõ formido in morbis pectoris, medicinas modice adstringentes.

Syrup.de Hissopo.

Hic quoq; syrupus seminum cotoneorum & dactylorum ratione cuiusdã adstrictionis particeps est.

Syrup.de Calamento.

Non cognosco calamentum domesticũ: credo intelligi menthã, sicut etiã supra. Nullus tamen horũ Syrup. cõmuniter parať. Secundus satis similis est syrupo de mentha.

Syrupus de Thymo.

Licet in usu non sit, efficaciam tamen magnam haberet in frigidis morbis.

Syrup. de Eupatorio.

Hic si bene componatur, quod certe non est facile, ualde utilis erit. Bedegar Sucaha.] In his patres nostri magnopere errabant, syluestris rosæ fructũ supponentes: tu uero intellige, spinã albã & arabicã. Diosc. uocat primũ λδυκακανθα, alij arabicã. Eupatorium.] Accipe quod uulgo agrimonium uocãt. Pro folio quo caremus, accipe folium gariophylli, si inuenire potes: si non, cinamomum uocatum, uel nardum.

Syrup.de Epithymo.

Scabiẽ & saphati.] Id est ἀχῶρας, cũ educit, ut ipsemet ait, humores adustos: propter quod magis reponẽdus est inter purgatoria, q̃ inter proprie uocatos syrupos: sicuti syrupus de fumo terræ, qui cũ hoc multũ cõuenit, est tamẽ minoris purgationis & minus calidus: & propterea illo ego utor in humoribus magis biliosis, hoc uero, quia calidior est, in minus calidis.

Syrup.de Stichados.

Conficiť hoc duplici modo, addendo uidelicet cinamomũ, & reliqua aromata: uel nõ addendo. hunc incõpletum, illum completũ uocant. Hasce, id est thymi. Alchilil, id est rorismarini.

Sermo in Melicrato condito.

Oenomeli græce appellať, quod ex uino austero antiquo & melle cõponitur. Oenon uero melititen, id quod ex musto, & latine mulsum. At cũ melicratũ, ut superius diximus, ex aqua & melle cõstat. Proijce super ea.] Appellant hoc tempore uinũ in hunc modũ conditũ Hippocratẽ.

Conditum de Citro.

Corticem citri.] Intellige exteriorẽ, absq; pulpa. Vel foliorum.] Vbi scilicet cortice careres: uerum facilius multis in locis habebis fructum & corticem, quàm folia.

De alio condito de Citro.

Vbi legit croci drach. i. iiij. lege, drach. unius quarta pars. Marmacur.] Melissophyllon intellige.

Modus conditi de Buglossa.

Trium generum cydoniorum.] Duo passim nascunť, tertij sunt parua. Vel intellige dulcacida, & sic intellige poma. Alfelengemisch.] Id est ocimũ, quod ab odore gareophylliton uocant.

Conditum de Citonijs.

Sub miuæ nomine ubiq; parať: hydromalon Græci uocãt. Hydromalon sic cõficit Paulus: Succi cotoneorũ p. ij. mellis p. iij. aquæ. p. vi. coque ad tertiã expumãdo. Species alefangine.] De his, ubi de pilulis agemus. Magis tamen utimur ea quam simplicem miuam uocant. Aliæ uero duæ quæ sequuntur parari non consueuerunt.

Sermo in aceto squillitico.

Quia cõfert epilepsiæ.] Pli. Melãcholicis & uertigini. Matricis præfocationi.] Plin. neruis infirmis. Additq; tantã esse uim huius aceti, ut auidius haustum, extinctæ animæ momẽto aliquo speciẽ præbeat. Quod inueteratum, magis probať, clariorẽ oculorũ aciem facit, prodest acescẽtibus cibis, & eis qui ieiuni uomunt. Tarditatẽ aurium gargarizatione purgat: percussis aut præcipitatis, & ob id sanguine coagulato: renum uitijs: cauendum exulceratis: salutare est stomacho, laterumq; doloribus, parum sumptum binis diebus. Quo pacto præparetur scilla, proprio cap. inter simplicia declaratum est.

Modus oxymellis squillitici.

Non uideo quomodo possit bene parari sine aqua, si uera sunt quæ uir iste superius dixit de oxymelite, oportere uidelicet addere aquã. Huius aũt cõmunis est usus in longioribus morbis. Duo enim quæ sequuntur, parari nõ solent, licet sint

meliora

meliora, præſertim id quod ſcribitur ſub nomine Democriti, in quo multæ herbæ apponuntur, quæ ſunt à nobis alijs locis declaratę. Rob.

Quid hoc nomine ſignificet, ipſemet declarat, ſuccus uidelicet primo defecatus, dehinc calore ſolis uel ignis craſſior in tantũ factus, ut adſeruari ſine corruptione longo tẽpore poſſit. Rob de Ribes.

De hoc non eſt mentio apud Græcos uel Latinos, ſed apud Arabes tantũ: pro quo uide Serap. cap. proprio. Affertur ex Aegypto præparatus. Poſſemus nos ex ſucco herbę acetoſæ uocatæ, quæ genus lapathi eſt, id quod iubet Meſue, cõmode parari. Rob de Agreſta.

Paratur à matribusfamilias, & appellatur omphacium ſiccum. Rob de Cornis.

Corna crania uocantur grece. Fructus conferunt ad uentris fluxum & dyſenteriam. Rob de Berberis.

Græci uocant ὀξυακάνθαν. Fructus ualet in diarrhœa & fluxu muliebri. Rob de Sumach. Græce dicit̃ rhus. Rob de moris ſeni.

Syluestribus uidelicet. Alij noti ſunt uſq; ad eos qui de fructibus inſcribuntur, in quorũ primo per Zarur ego intelligo meſpila, & pręcipue genus id quod Azarolum ſiue lazarolum uocant. In ſecundo ego potius dulcia granata eligerem, ceu ad aluum ſubducendam aptiora.

DISTINCTIO SEPTIMA. De decoctionibus & infuſionibus.

Decoctiones huiuſmodi multum ſunt utiles, & ego uſus eis multoties, multũ profeci: quas tamen compono ad libitum, ſecundum intentiones occurrentes. Aqua Fructuum.

Hæc eſſet magni precij ob mannam: noſtri autem aromatarij pręparãt abſq; ea & caſſia. Modus infuſionis aquæ caſei.

Hæc eſt nobilis, & ea ſum uſus plerũq;, pręcipue tẽpore roſarum, amota tamen ſpica ceu nõ neceſſaria, & guſtui inſuauis. Decoctio fumi terræ.

Succi altaraſacon.] Troxuna Græci, uulgo ſcariolam dicunt. Decoctio Alhaſce, id eſt thymi.

Paſſularum enucleatarum drach. xx.] Lege drach. iiij. Caue ne in dauco decipiaris ab aromatarijs. Decoctio Myrob.

Hac nunq̃ ſum uſus, eã tamen puto fore utilẽ, ſi quis ea uſus fuerit, ſicuti & ea quæ de ſtœcade inſcribitur. Decoctio de Eupatorio.

Cyprus ſcilicet, quam Arabes Alchannã uocant, plantæ uidelicet quæ liguſtrũ florem gignit: multi cauroſinum uocãt. Ego tamen puto potius legendũ Cyperi. Decoctio Epithymi.

Hæc efficax eſt in morbo gallico uocato: ualet enim & ulceribus & doloribus. Infuſio de Hiera.

His infuſionibus de hiera multoties ſum uſus in antiquis affectionibus, & ex eis maius iuuamentũ cõſecuti ſunt patientes, q̃ ex potu aquarũ ſpontinarũ, quas balnea uocãt: ſed, quod etiã alia pagina monui, modo meo, prout ſcilicet in re egro tantium eſſe putabam, eas parari iuſſi.

DISTINCTIO OCTAVA. De Trochiſcis.

Trochiſci uel cycliſci Græce, Latine paſtilli, à figura apud Græcos nomen habuere: quorum aliqui bibuntur, alij inijciuntur, nonnulli inunguntur. Confectio galliæ Muſcatæ.

Defertur ex Oriente, ſed nõ bene præparata. Ambræ canni.] Eſt epitheton ambræ quæ à recentioribus grecis ambar dicit̃. Ex noſtris fuere qui ſuccinũ orientale uocarint. Folij Myrrhæ.] Lege Myrti. Oleo de Been.] Ex unguentaria uidelicet glande facto. Confectio galliæ Sebellinæ.

Et hæc nõ minoris eſt uſus q̃ præcedens. Ramic.] Deſcriptionẽ habes infra;

Confectio Galliæ Alefangine.

Et hæc eosdem usus haberet, si bene pararetur. Sandali Citrini aromatizati.] Lege aromatici.

Confectio Trochiscorum Diarhodon.

Nomen hi habent à rosis, & sub eo in multis compositionibus apponuntur, bibunturq́ in morbis ad diuturnitatem uergentibus.

Confectio Troch. de Rosis.

Ex duabus istis compositionibus secũda est efficacior. Si uis addere scãmoniũ, Vbi legis lib. iij. lege drachmas. Florũ squinãti.] In uoce schœnoanthos includit flos, quare superflue additũ floris.

Confectio troch. de rosis & Eupatorio.

Hi ualidiores sunt omnibus his qui à rosis nomen acceperunt.

Sucahal ertif.

Hac uoce Suc utũtur Arabes ad significandũ galliã. Succi Albelac.] Sunt ex genere dactylorum, & credo quod sint immaturi. De lingua auis, & Darseni, suprà dictum est.

Confectio Ramic.

Ramic solent uocare Arabes mixturam quandam ex gallis & passulis. Valde adstringit quocunq́ modo quis ea utat. De spodio infra dicit. Sicut alcohol.] Id est subtilissime, ut oculares medicinæ teri solent.

Trochiscorum de Camphora.

Res noua, quam gummi arborum dicunt, & putant ualde frigidam. Ego eam quæ ad nos defertur rem factitiam puto, & calidam. Simeon Ampar uocat, dicitq́ multis in locis emanare à quibusdã ueluti fontibus, sicuti asphalthũ & sulphur, esseq́ aliud fuluum, aliud subalbum, & tertium nigrum: habereq́ uires calefaciendi & incidendi.

Confectio de Rheubarbaro.

Horum potus in his qui mali habitus sunt, magnæ utilitatis est. His uti assueuerunt medici in febribus ex decidentia acutis, & incipiente malo habitu.

Confectio Troch. de Spodio.

Spodium fit liquescentibus cadmia & ærario lapide: tenuior enim pars exhalans, & tecto fornacis adhærẽs ampullescit, & πομφόλυξ appellatur. Pars uero grauior descendit, & pauimento uel lateribus hæret, quæ spodium uocatur. Recentiores Auicennã sequentes, antispodion spodio præferunt, maxime id quod ex cannarum radicibus exustis: licet sint alia plura præstantiora, ut quod ex myrto, uel olea, uel lentisco. Modum autem confectionis tradit Dioscorides lib. 5. Veri autẽ spodij usus non fuit, nisi extrinsecus admouendo.

Confectio Troch. de Spodio cũ semine acetosę.

Potentes essent in adstringendo, sed non parant.

Confectio de Berberis.

Nec hos uidi parari: non putarim tamen tam ualidos, ut dicit Mesue, ad sitim sedandam.

Confectio Troch. de Absinthio.

Hi communiter conficiuntur, & utiliter bibuntur in longis febribus.

Confectio Troch. de Eupatorio.

Et hi quoq́ passim conficiuntur, sed à paucis bene, ignorantibus uerã Eupatorium. Cum succo herbarum.] Cum succo uidelicet Eupatorij.

Confectio Troch. de Aniso.

Hi parari recte non ualent, quia caremus folio. Secundi possent quidem parari, sed non parant.

Confectio Troch. de Lacca.

Si ex uera parentur, erunt ualde utiles in aqua intercute.

Confectio Troch. de Terra sigillata.

Terra sigillata ante paucos annos nõ afferebatur, nũc cœpit adportari. A Gręcis dicitur Lemnia sphragis, uel terra Lemnia. His igitur troch. non magna uis est, si communis illa & uulgaris apponatur, quam terrã sigillatam officinæ adhuc uocant, & pro uera uendunt. Sanguinis Draconis.] Secundum Serap. & Auicennam, est succus herbæ, quæ à Dioscoride uocatur Achillion. Nunc defertur à Lusitanis, diciturq́ ab eis esse succus quarundã arborũ. ~~Euphistidos.] Planta est.~~

Sedenagi] Dicit esse semen

ſemen cannabiſi, quod quidem adeò ſiccum eſt, ut genituram uirorum extinguat.

Confectio troch. alhandal.

Sunt hi ueluti caſtigatio quædam, ſeu præparatio colocynthidos: & propterea longe ſecurior eſt eorum, quàm illius uſus. Diligenter autem cognoſcendum ab eo qui hoſce parauit, quantum colocynthidis in eis poſuerit: alij enim plus, alij minus accipiunt, cum ægrotantium detrimento, ſi id medicus ignorauerit. In meo codice decem drachmis colocynthidos, adduntur decem & octo aliarum rerum: qui modus facit ut tutò poſſit eorum dari integer ſcrupulus, præcipue ſi ſecundo contritis eadem addita ſint.

Confectio troch. de ſandalis.

Satis anceps ſum, an quos ſandalos nunc uocāt, frigidi ſint. Calefacere enim uidentur dum guſtantur, & extrorſum admouentur. Non conſueuerunt tamen trochiſci ex eis parari, ſed electuarium, quod triaſandalum Nicolaus nuncupat: quo tamen infrigidandi cauſa dato, multos audiui ſe amplius calefactos affirmantes.

De confectione troch. Hamech.

De cyperis & de ligno aloës, quia nō conficiuntur, fortè ob immodicū precium, dimiſi.

Confectio troch. de capparis.

Horum creber eſt uſus in lienis affectibus. Scolopendriam.] Eam uidelicet quæ uocatur citracum. Agnus caſtus.] Lygos, uel uitex dicitur.

Confectio troch. de charabe.

Iſti trochiſci à Paulo trochiſci de electro dicuntur, & aliter, in hunc uidelicet modum, deſcribuntur: Pſyllij ʒ. 5. maſtiches, ramentorum electri, ireos, croci, ana ʒ. 4. opij ʒ. 2. Charabe.] Succinum, & à quibuſdam electrum dicitur.

Confectio troch. alchechengi.

Alchechengi eſt ſpecies ſolani, quam ueſicariam uocant, & Græci phyſalida. Inde trochiſci diaphyſalidon, qui ab Auicen. corrupte dicuntur dyſſalidi. Albateche.] Cucumeris uidelicet magni, qui anguria dicitur. Boli.] Intellige milton, quæ & macra: ſunt magni momenti in renū & ueſicæ doloribus. Solent etiam cum opio & abſque eo parari. Paulus hoc pacto: Seminis cucumeris ʒ. 4. ſeminis hyoſcyami, cicutæ ʒ. 2. fœniculi, lapathi, croci, nucleorum pini, amygdalarum amararum, opij ana ʒ. 1. phyſalidon ʒ. 3. uini quantum ſat ſit.

DISTINCTIO NONA. Suffuf.

Videtur intelligere Meſue medicamina ex odoratis rebus in puluerem redactis cōpoſita: quæ cum aliquo liquore bibuntur. In his pauca ſunt quæ declarationem deſiderent. In primo quidem nihil.

Suffuf aliud de ligno aloës.

Marmacur.] in hoc ſecundo, quod uel meliſſophyllon, uel citratum ocymum ſignificat. In aromatizato, nabet.] Pro quo ſaccharum candum accipiunt.

In impinguante.

Tortelarū de ſeni.] Per quas panem bis coctum. Efficax ſatis etiam eſt ad concubitum ciendum.

Suffuf de granis myrti.

Sauich.] Græce ἄλφιτα, latine polenta. Anabach.] Abach apud Auicen. eſt quod Dioſc. loton arborem uocat. Charub.] Græce ceratia, latine ſiliqua. Sed fortè totum hoc legendum ſimul, hoc pacto: Sauich anabach charub de ſpinis. Nam Auic. cap. de nabach, meminit ſauich de nabach. Serap. uero dicit unā eius ſpeciem habere ſpinas. Erit ergo ſenſus: Sauich, id eſt, fructus acerbi torrefacti ſumpti à nabach, dicto charub ſpinoſa. Alij tamē per anabach intelligūt zeriperba, hoc eſt iuiubas. Curticuri.] Id eſt, arboris acaciæ. Tarathit.] Id eſt, hypociſtidos.

DISTINCTIO DECIMA. De pilulis.

Græci coccia & catapotia uocant. Pilulæ alefanginæ. Et quandoq; exigit diſpoſitio.] Mihi potius augenda quàm minuenda uidetur aloë. Pilularum doſis ʒ. 1.] Multi nunc aloën lauant cum aqua in qua rheon barbarum longo tempore maduit. Alij cum ſucco braſſicæ.

Pilulæ ſtomaticæ.

Stomachicæ à ſtomacho debebant appellari. Quidam eas paratas habent, & certe utiles ſunt. Trium myrobalanorum.] Citrinarum ſcilicet, chebularum, & Indarum. Doſis eius eſt ʒ. 2. uel ʒ. 1. s.] Sed unica etiam mediocriter purgat.

Pilulæ aggregatiuæ.

Inter pilulas quibus utimur hæ maxime excellunt. Elect. roſ.] Intellige non id quod Nicolaus, ſed quod ipſemet Meſue inter electuaria ſua ſcripſit.

Pilulæ aggregatiuæ maiores.

Hæ non parãtur. Si quis tamen parare uoluerit, pro ſataragi Indi accipiat quod Dioſcorides uocat lepidion: & pro Harmel, intelligat ſpeciem rutæ ſylueſtris, non cicutam, ut multi. Caſſiæ.] Intellige ligneam uocatam, id eſt, cinamomum uulgare.

Pilulæ de eupatorio.

Maioribus quidam utuntur ad morbum arquatum.

Pilulæ de rheubarbaro.

His uti ego conſueui in fine notharum tertianarum in autumno, corroborando eas cum alijs ut opportunum uidetur. & da ʒ. 2. mane, uel ʒ. 1. s.

Pilulæ de alchechengi.

Nec hæ ſunt in cõmuni uſu. Caſſiamfiſtulam.] Intellige ut ſuprà, ligneã.

Et ſi eſt tuſſis cum febre.] Nota hanc mixtionẽ in tuſſi, quam potes in alijs quoque pilulis facere.

Pilulæ ad febrem antiquam.

Bedegar.] Id eſt, ſpina alba, ut ſuperius diximus. Satis leniter purgant.

Pilulæ Indæ.

His cõmuniter utimur in atra bile purganda. Lapidis Lazuli.] Id eſt, Cyanei. Loti.] Toties ut nullum amplius uel ſaporem uel odorem in aqua relinquat. Doſis.] Satis eſt ut unica drachma detur.

Pilulæ alandal.

Nonnulli eas parant, ſed pauci utũtur, quum tamen efficaces ſint in pituita educenda.

Pilulæ de ſarcocolla.

Ego nunquam his uſus ſum, nec uidi medicum utentem.

Pilulæ fœtidæ maiores.

Harmel.] Audi, ut ſuprà, ſpeciem rutæ ſylueſtris. Da drachmam unam: ſatis enim potentes ſunt.

Pilulæ fœtidæ minores.

Minus ualidæ ſunt prioribus.

Pilulæ de ſerapino.

Neq; his uſus ſum unquam.

Pilulæ de euphorbio.

Validæ ſunt in articulorum affectibus à pituita factis.

Pilulæ de raued.

Licet raued idem ſit quod rheon barbarum, pilulæ tamen hæ longe efficaciores ſunt quàm quæ de rheubarbaro uocãtur. Doſis tamen non tranſcendat drachmã.

Pilulæ mezereon.

Valide purgant aquam: tutius tamen eſt miſcere cum eis rheon, uel pilulas de rheubarbaro uocatas.

Pilulæ

Pilulæ lucis maiores.

Has ego roborare conſueui, in pituita quidem educẽda cum coccijs, in bile cum aureis. Minores magis reſpiciunt atram bilem quàm maiores.

Pilulæ ſtomaticæ noſtræ.

Primæ pituitam purgant, & uentriculum roborant: ſecundæ bilem etiam purgant: tertiæ pituitam: quartæ inter omnes has ſunt minus calidæ.

Pilulæ alandahal.

Hæ minus calidæ ſunt quàm quæ iuxta Hermetem ſuperius ſunt deſcriptæ.

Pilulæ aliæ ſtomaticæ.

Non multum differunt ab his quæ tertio loco ſuprà ſunt ſcriptæ.

Pilulæ de agarico.

Hæ ubiq; confectæ inueniuntur, & pectori ſunt admodum utiles. Auic. eas deſcribit cap. de aſthmate, ſed non apponit myrrham.

Pilulæ quæ conferunt ad febres cholericas.

Non eſt tutus earum uſus in febribus magnis.

Pilulæ diarhodon.

Faciles admodum eſſent, ſed non parantur.

Pilulæ de Turbit.

His patres noſtri utebantur, & Turbitatas uocabant.

Pilulæ de lapide Lazuli.

Sunt fortiores quàm Indæ, in atræ bilis purgatione.

Pilulæ de lapide Armeno.

Non parãtur hæ, quoniã lapide Armeno caremus. Ab Alexãdro deſcribunt̃, & ſummopere cõmendantur. In uarijs tamẽ codicib. uario modo legit̃ earũ cõpoſitio. In antiqua interpretatione hoc modo: Picræ, epithymi, agarici, ſcãmoneæ ana ℈. 4. lapidis Armeni loti ʒ. 4. gariophyl. gra. 20. In alio exẽplari legit̃: Scãmoneæ ℈. 2. lapidis Armeni ℈. 4. In alio legit̃, ana ℈. 4. Confice cũ ſucco citri uel rhodomelite: dabiſq; ℈. 2. Meſue infrà de ſoda melancholica accipit de alijs ʒ. 4. de ſcãmonea ʒ. 5. gariophyl. ʒ. 1. Pilulæ ad omnes morbos.

Has uocant aliqui alchhaiher, alij de cynogloſſa, & magnã uim habent in tenuibus ſiſtendis deſtillationibus: ſed non eſt eis temere utendũ, ſicuti neq; alijs ſtuporẽ inferẽtibus. Aliæ in eundẽ uſum ſcribũtur ab ipſomet Meſue cap. de catarrho, quas dicit eſſe Alexãdri: quæ nõ alia re differũt ab eis quæ deſcribit Alex. niſi quod iubet Meſue cõficere eas cũ ſucco cynogloſſæ, & Alex. cũ aqua in qua opiũ diſſolutũ ſit.

Pilulæ de ſerapino.

Sagapenon, ut inter ſimplicia ſcripſi, Galen. nõ habet pro purgatorio, ſicuti nec opopanacem. Sataragi.] Vt ſuprà lepidion. Harmel.] Ruta ſylueſtris.

Pilulæ de bdellio maiores.

Pilulæ iſtæ omnes quæ de bdellio dicunt̃, ualent profuſioni ſanguinis ex ano, nõ aũt his quas hæmorrhoidas cæcas uocãt. Venarũ aduſtarũ.] Accipe uel cortices auellanarũ aduſtos, uel radicem aliquã ſtypticã aduſtam. Vltimæ efficaciſſimæ ſunt nõ ſolum in fluxu ſanguinis per ani uenas, ſed & in menſtruo ſuperfluẽte, & per os exeũte. Pilulæ de colocynthida.

Hæc in uſu non ſunt: eas tamen ſi quis parare uoluerit, pro albo naſturtio thaſpi accipiat.

Pilulæ de opopanaco.

Nec hæ in cõmuni uſu ſunt: efficaces tamẽ in articulorũ dolorib. à pituita factis.

Pilulæ de hermodactylis.

Maiores ubique, minores in multis locis parantur, tertiæ nullibi. Harmel.] Accipe ſylueſtrem rutam.

Pilulæ ſebeliæ.

Parari aſſueuerant, ſed nullus ferè utebatur.

DISTINCTIO VNDECIMA.

Vnguenti & Emplaſtri nomine, ſed & Ceroti, aliter antiqui, aliter neoterici uſi ſunt. Illi enim unguẽta ea duntaxat uocabant, quæ ex odoratis rebus cõficiebãtur: emplaſtra, quæ ex metallicis: cerota, quæ ex oleo & cera. Neotericis unguenti nomen ad antiquorũ emplaſtra & cerota extenditur, cerota ea ſolum uocantes, quæ ita cuti hærent ut uix auelli poſſint: quæ ab hærendi ui à Galeno ἐγκόλλα dicta ſunt. Emplaſtra uero neoterici, quæ antiqui cataplaſmata, nominant.

DE VNGVENTIS ET EMPLASTRIS.

Hyſopi cerotum deſcriptione Galeni.

Oeſypum uocant Græci, neutro uel maſculino genere, pingue illud quod ouiũ lanis adhæret. Terebinthinæ.] Vera hactenus caruimus: ſed eius loco imperiti accipiebant lariceam reſinam, quam Venetijs adhuc largatum, quaſi laricatum uocant. Cœpit uera nuper adportari ex Rhodo, ſed cocta.

Operatio hyſopi humidæ.

Alium modum colligẽdi, nõ magnopere tamen ab hoc diuerſum habes à Dioſ. lib. 2.

Hyſopi cerotum deſcriptione Philagrij.

Eſt fortius quàm primum & magis potens ad emolliendum, quare idoneum eſt ad tollendas eas durities quæ à morbo Gallico fiunt: adiectis etiam interdum quibuſdam potentioribus, & magna cogente neceſſitate cinnabari.

Hyſopi cerotum deſcriptione Pauli.

Apud Paulum hanc cõpoſitionnem nõ legi, ſed aliã longe diuerſam. Sigiæ.] Styracem ego potius caperem, licet aliqui myrrham intelligant, quæ ſtacte dicitur.

Vnguentum diaphœnicon.

Adipis zirbi.] Aliqui legũt cerui. Calchotar.] Chalchãti nũc accipit, quod uitriolum uocãt, quia & ex his multa depdita ſunt noſtrorũ ignauia. Auic. habet hoc loco chalchadis, quod ſignificat chalcitim: ſicuti & Gal. 1. lib. de cõpoſ. med. ſecundũ genera: ex cuius lectione multa potes caſtigare quæ hic perperàm legũtur. Vbi ſcribitur, Ignis autem ſicut primæ: legendum eſt, Ignis autem ſit prunæ.

Vnguentum diaphœnicon Arabica deſcriptione.

Cheiri.] Id eſt leucoij, matronalis uiolæ. Pro triafilon, fortè legẽdum trifolium acidum, quod alleluya uocãt. Nam ingreditur etiã aliud unguentũ, quod uiride uocatur. Vel intellige loton domeſticã, de qua Auic. ſcribit cap. de Andacoca, & quã etiam Paulus uocari ſcribit trifolium. Aliſam uero intellige uel quam Dioſc. uocat alyſſon, & Auicen. alguaſen: uel lege aliſma, quod eſt uirga paſtoris ſecundum Stephanum. Quidam pro hac etiam legunt trifolij acidi. Calchadis.] Id eſt, chalciteos. Acori.] Non memini me legiſſe compoſitionem in qua hæc folia reciperentur, quare ſuſpicor hic ſubeſſe errorem.

Emplaſtrum Arabicum.

Ex folijs herbarum earundem.] Leucoij ſcilicet & trifolij.

Emplaſtrum relatum ad Nichodemum.

Quidã chirurgi hoc utũtur in antiquis ulcerib. addito uitriolo. Valet etiã fiſtulis.

Vnguentum aliud Nichodemi.

Hoc ceu liquidiore poſſunt in eodem uſu tingi linamẽta quæ intra ulcus dantur.

Vnguentum ceraſeos.

Vim habet molliendi, mundandi, & glutinandi. Paruum uero maiorem uim habet in carne gignenda.

Vnguentum arthanitæ magnum.

Vidi magnam utilitatem sequutam ex hoc in aqua intercute. Paruum.] Magnam uim habet in liene minuendo. Et succi cauenizich.] In cap. de Harta, ubi etiam describitur hoc unguentum, non ponitur hæc res, uel aliquid eius loco. Nec bene, præterquam diuinando, inueniri potest quid sit: nisi forte legendum sit carmezich, quo fructus Tamarisci intelligitur. In quibusdam codicibus legitur chamæactes, & placet ea lectio.

Vnguentum de lino.

Panni linei soli uim habent exiccandi ulcera, ita ut cum his quidam curent uulnera recentia, additis tamen quibusdam cantionibus.

Vnguentum altaranhel.

Taranhel.] Intellige uel cantharides, uel cãpas, uel pityocampas, uel buprestes.

Vnguentum rosatum, & unguentum uiolatum.

Docet Diosc. odorare adipes ex quo modo hæc manarũt: sicuti & uocata pomata, si addatur opium, erunt efficacia in doloribus mitigandis & somno prouocando.

Vnguentum de papauere.

Hoc quoq; est ualde efficax ad somnum, & ad arcendos dolores.

Vnguentum basilicon.

Quomodo ualet uulneribus in quibus est calefactio, cum sit calidum? Puto deesse negationem, & legendum, non est calefactio: & sic etiam scripsit Auicenna. Basilicon Pauli recipit, Ceram Colophoniam, picem, adipem taurinum, æqualia.

Cerotum de sandalis.

Satis suspicor ne multum uergat ad calidum: siquidem sandali calidi esse uidentur, ut suprà dictum est, & camphora. Spodij.] Sumunt moderni pro spodio antispodiũ ex ambustis cannis: quod certe uel calidum absolute est, uel partes multas calidas habet, Auicenna etiam teste.

Cerotum Galeni.

Vltimum in infrigidatione.] Vltimum intelligendum non in gradu seu ordine, sed in modica & absque noxa infrigidatione. Galenus dixit simplicissimum inter infrigidantia & humectantia, & eo utebatur in erysipelatibus & phlegmonis pudendorum ab initio. Ceræ albæ.] Pontica optima abluta. Olei rosati uncias quatuor.] Vel, tres. Oleum omphacinum.] Optimum est autem exacte tenuium partium, ut Sabinum. Aquæ fontium.] Galenus: Misceantur & simul liquentur in uase duplici, & fiat humidum cerotum. Infrigidato ceroto inspergatur tantum aquæ frigidæ paulatim in mortario, quantum potest suscipere ut mollificetur. Satis autem infrigidabis cerotũ ubi primũ fuerint mediocriter coagulata, infundens totum uas in aquam frigidissimam. Cum aceto albo.] Si miscueris parũ aceti satis tenuis & splendidi, magis humidum & frigidum facies pharmacũ. Nec debes pharmacũ tandiu dimittere supra corpus donec calefiat, sed continuò mutare: quod pauci hoc tempore aduertunt. Vide Galenũ decimo Methodi.

Vnguentum de bdelio.

Validum certe est hoc, & potens ad discutiendum & emolliendum.

Vnguentum ualens similiter.

Potentius est hoc quàm præcedens. Cauendum tamen ne discussa tenuiore materia residuum induresçat. Rhodinum tamen eius uim minuit.

Vnguentum philagrios.

Glutinis alimbac.] Id est, terminthi. Sigiæ.] Vel styracis liquidi, uel puriores myrrhæ: sed primum magis hoc loco probo.

Vnguentum aureum.

Resinæ colophoniæ.] Vel totum simul coniunctim pro una re intellige, uel per

reſinam,pineam: per colophoniam,eam quæ ex Colophone adfertur.

Vnguentum de ceruſa.

Merdaſengi.] Id eſt,lithargyri. Scoriæ argenti.] Spurcitia in omni metallo ſic uocatur: ſed argẽtea uocatur helcyſma à Dioſcoride. Argenti uiui.] Vbi argentum uiuum tractas,caue ne membra principalia eius uim perſentiant.

Ziniar.] Id eſt,æris æruginem.

Vnguentum ſericinum.

Hoc neminem uidi utentem: ualidum tamẽ puto,atq; longe ualidius ſi ſericum ureretur.

Vnguentum Aegyptiacum.

Hoc in frequenti uſu eſt uulnerarijs medicis,ſolentq; unguentum de melle appellare. Floris æris.] Sunt ueluti milij ſquamæ ſponte ab ære cadentes,quum panes æris aqua refrigerantur.

Vnguentum tripharmacum.

Hoc quoq; frequentiſſimum eſt,& uocant expertum. Triti ſicut alcohol.] Id eſt,ſubtiliſſime. Galenus 1. de medic.compoſ. ſecundum genera,hoc dupliciter parari docet,per hydrelæon uidelicet,& oxelæon. Addit & tertium per œnelæon. Docet quoq; ibidem uſum crudi lithargyri.

Vnguentum tripharmacum aliud.

Hoc coctum uocant,& in eundem uſum habent priori ſplenio ſuperpoſitum.

Vnguentum alfeſiricon.

Relatum ad Alexandrum.] Pro Climia,Cadmia intelligenda,de qua Dioſcor.

Per alfeſiricon intellige pſoricon,de quo ſtatim. Oleum de oleandro.] Nerion uocatur à Dioſcoride,ſoſandriũ à Latinis,ut ipſemet dicit: alij rhododendron.

Confectio alfeſiricon.

Pſoricon.] Græce dicitur,& ſecundum Dioſc.recipit chalciteos p. 2. Cadmiæ p. 1. & teruntur cum aceto. Iuxta Galen.chalciti partes duas,lithargyri unam.]

Confectio unguenti ſanans &c.

Hoc nullibi uidi parari: putarim tamen non inutile.

Hyſopi cerotum.

Hoc facilius parari poteſt quàm huius generis alia,nec erit minus utile.

Cerotum Galeni.

Quomodo in aqua roſarum,ſi Galeni? quum eius tempore non fuerint inuentæ noſtræ hæ aquæ. potes decoctum intelligere. Cerotum tamen Galeni quo aſſidue utebatur,deſcribitur ab eo lib. 8. de compoſ.medic.ſecundum loca, & à Paulo hoc modo: Ceræ albæ unciam unam,uel in æſtate drachmas ſeptem,aloës,maſtiches drachmam unam,olei omphacini,uel melini, uel nardini,quantum ſufficit. Si uero pluri egent ſtypſi,adde omphacij drachmam unam,aut abſinthij, & tertium cum his hypociſtidos & œnanthes,& rhu,id eſt,ſumachi ſuccum.

Cerotum diapente.

Hoc formam habebit cerati recentiorũ,ſi exiguũ quid addatur irini olei: ſi plus, cerotum fiet antiquorũ. Sigiæ.] Id eſt ſtyracis,ut ſuperius dictum eſt. Glutinis zanaham.] Fortè gummi ederæ.

Cerotum Alexandrinum.

Storacis calamitæ.] Styracen calamitem uocat Galenus eum qui intra calamos ferebatur: nunc deſijt ferri,ſed loco eius habemus ſiccum uocatum.

Cerotum aliud eiuſdem.

Hoc ſi bene paretur ualde idoneũ erit ad duros tumores,& præcipue Gallicos, articulorumq; dolores. De naphtha habes apud Dioſcor.cap.de aſphalto.

Cerotum Andromachi.

Olei de been.] Id eſt balaninum,ut ſuprà,nec paratur,nec parari recte poteſt.

Emplaſtrum diaquilon.

Diachylon dici debet, ſicuti & quæ ſequuntur, à ſuccis quæ recipiunt, quas mucilagines recentiores uocant. Iſtud eſt Auicennæ fermè ad literam. Deſcribitur & à Galeno iuxta Democritum, ſed oleum ſedecuplum eſt ad lithargyrũ tempore hyemis, æſtate ſeſquiſextum lithargyri ad altheam duplum. Paulus ſcribit aliud emplaſtrum διαχύλων, hoc modo: Lithargyri ℔. 6. olei æſtate ℔. 7. hyeme 8. ſeminis fœnugræci ξέστην ſemis, ſeminis altheæ ℔. 3. bulliant ſemina fœnugræci & altheæ in xeſtis uiginti aquæ donec remaneant libræ quatuor, pòſt miſceas oleum: bulliantq́ donec ceſſent ampullæ: deinde inſpergens lithargyrum coque lento igne. In Galeno legimus ſextarios octo aquæ. Diachylon inuentum à Menecrate recipit, Lithargyri auri libras duas, axũgiæ antiquæ libras quatuor, olei antiqui libras quindecim: addit aliquando libram unam radicis altheæ.

Emplaſtrum diachylon magnum.

Operoſius eſt quàm præcedens. Diachylon paruum.] Hoc minus calidum.

Emplaſtrum de granis lauri.

Inuenitur mirabile ad hydropiſim.] Erit quoq; ad multa alia utile, præcipue ad inflationes diſcutiendas.

Emplaſtrum ad ſtomachum & hepar.

Cauendum æſtate, & in temperatura billioſa.

Emplaſtrum de gallia.

Duo hæc de gallia nuncupata efficaciter adſtringerent, ſimul & roborarent, ſi recte pararentur. Tortellarum de ſeni.] Id eſt, panis bis cocti.

Emplaſtrum aliud de gallia.

Sauich.] Latine polenta, græce ἄλφιτα.

Emplaſtrum relatum ad Andromachum.

In doloribus Gallicis eſt ualde efficax. Auripigmenti rubei.] Dioſcorides ſandaracæ. Et citrini.] Id eſt, arſenici naturalis, non factitij: nũc auripigmentum uocant primum: ſecundum non facile inuenias. Iameni.] Id eſt quod Græci ſchiſton, Latini ſciſſum, uulgò plumacium, uel de pluma.

Emplaſtrum aliud Andromachi.

Vicem habet cauterij, ſicuti & alia permulta per chymicã artem inuenta. Tribus horis.] Caute agat medicus ubi admouet huiuſcemodi urentia, crebroq́; locũ inſpiciat. Vidi ego quandoque ex minore quàm trium horarum mora, difficillima facta ulcera, cum patientis damno & agentis uerecundia.

Emplaſtrum ſinapiſmum deſcriptione Democriti.

Sinapiſmi creber apud antiquos uſus, ad materiam longioribus in affectibus extrorſum euocandam. Ad uenam ſciaticam &c.] Archigenes in uetuſtis ferè omnibus. Sit ſinapis pars una, & ficuũ alia.] Si mediocri eges ſinapiſmo: ſi imbecilli, pone ficuum par. 2. ſinapis partẽ unam. Syriacũ & Aegyptium ſinapi præfert Paulus. Schibalæ.] Caprinum uidelicet ſtercus. ſunt expeditiores ſinapi, proprie autem ſunt iſchiadicorum. In corporibus boni ſenſus, & quorum in cute languor non eſt, panis loco ficuum congrue apponitur. Fimo columbarum agreſtium.] Hoc ſe crebrò uſum ait Aëtius: apponitur autem ſtomacho & uentri in longis eorum affectionibus. Valet præcipue iſchiadicis & podagricis, & omni membro reſoluto, uel aliter refrigerato, in lethargicis & alijs deſipientijs. Valet etiã ſecundum Paul. epilepſiæ, uertigini, maniæ, ſi capiti apponatur: ſin thoraci, aſthmati, orthopnœæ, tuſſi antiquæ, catarrho antiquo: ſi utrique, capiti uidelicet & pectori. Sinapi antè aceto infuſum, ut quidam faciunt, debilius facit ſinapiſmũ: ubi abſtuleris, ablue: & ſi dolor ſit magnus & bullæ, appone cum linteo ſuccum maluæ uel fœnugræci, & pòſt roſaceum cerotum cum ceruſa. In reſolutis qui non ſentiunt,

crebrò detergere & reſpicere oportet ne immodicè agas.

Emplaſtrum de fermento.

Faufel.] Auellana Inda, uel alia res Indica, de qua Simon Genuenſis. Sieff memithe.] Glaucium à Græcis uocatur. Et rumpit apoſtemata.] Tumores præter naturam qui diſcuti nequeunt, ad ſuppurationẽ ducit. Dubeleth.] Eos ſcilicet qui iam ſuppurati, rumpit. Baurach.] Nitrum, naturale tamen, nõ factitium. Paulus ad rumpenda apoſtemata: Fermenti, axungię uncias quinq;, ſalis uncias quatuor, reſinæ pini uncias tres, ceræ uncias quatuor, aphronitri unciã unam, ammoniaci uncias duas, mellis uncias ſex, ſaponis uncias duas. quod efficax certe eſt in his qui ferrum pauent.

Emplaſtrum filij Zachariæ.

Emollit, ſed non eſt ualde potens, niſi omnia addantur quæ hic ſcribũtur. Glutini zanahan.] Intellige ut ſuprà.

Emplaſtrum diaphœnicon ad ſtomachum.

Calidius eſt quàm id quod ſequitur, & ideo antiqui noſtri uocabant calidum.

Emplaſtrum diaphœnicon Alexandri.

Hoc uocabant noſtri patres frigidum. Aliſtimbre.] Id eſt, concoctionis.

Emplaſtrum Alexandri.

Hoc uim habet diſcutiendi, ſimul & molliendi.

Emplaſtrum relatum ad Ariſtarchum.

Hoc efficaciam maiorem habet quàm id quod præceſſit, in molliendo & diſcutiendo.

Emplaſtrum Oribaſij.

Conficæ.] Id eſt, laudani. Cuſcutæ.] Vel error hic eſt, uel non eſt Oribaſij: ſiquidem eius tempore Cuſcutæ uox ignorabatur.

Emplaſtrum Oribaſij aliud.

Si cum aceto ſcillitico componatur maiorem uim habet molliendi: ſi cum ſucco apij, diſcutiendi.

Emplaſtrum de meliloto.

Vera meliloto caremus, ex qua ſi cõponeretur longe excellentius eſſet. Sed nec cum uulgari paratum uiribus caret: diſcutit enim, emollit, & inflationem aufert. Paulus τὸ διὰ μηλιλώτου, Croci, nardi celticæ, cyperi, cardamomi, myrrhæ ana drachmas duas, meliloti libram unam, ceræ libras tres, terebinthinæ libram unam, cyprini olei libras tres, gleucini libras duas, bdellij uncias ſex. Aliqui & cipheos uncias duas, uini quantum ſufficit. Galen. lib. 8. de compoſ. medic. ſecundum genera, addit ammoniacum & acetum, & in ponderibus differt.

Mixtura ad uulnera ſananda.

Gariophyllata herba eſt nunc uulgò nota, neſciẽtibus tamen quo nomine apud antiquos uocaretur. Dubitaui aliquando, an eſſet rhodia: nunc ab ea ſententia in totum receſſi. Herbæ ueteris.] Si legitur uitri, parietariam intellige: ſi uenti, cotyledon, quæ & cymbalaria. Caulis tenerarum rubei.] Si omnia hæc ſimul legantur, braſſicæ rubræ caules intellige: ſi ſeorſum, duas res accipe, braſſicam uidelicet & rubum. Cõmendatur in hoc caſu utrunque, braſſica uidelicet, & præcipue rubra, & rubus. Neſcio tamen quo caſu hæc mixtura in hunc locum irrepſerit, ſiquidem potus eſt, non emplaſtrum. Ad eius exemplum formantur infinitæ penè eius generis potiones, ad uulnera noua & antiqua ſummè utiles: quas ego non ſemel expertus ſum, curauiq; cum ſolis eis peſſima & deſperata ulcera.

Vnguenta duo palmea nõ ualde differũt à duobus quæ ſuprà diaphœnicon uocata ſunt. Et loco palmæ, ego quandoque accepi ramũ quercus, & parari feci, atq; utile admodum inueni. In primo cuſtoditur proportio ipſius Galeni libro primo de medi

de medicamentorum compoſitione ſecundum genera.

Vnguentum expertum ad ſcabiem.

Potens eſt. Sed caue ne ob argentum uiuum attingat propè membra principalia, addeꝙ maſtichen.

DVODECIMA DISTINCTIO. De oleis.

Oleum dum abſolute legis, oliuarũ intellige: & nouum, quod etiam uim rerum in eo madentium facile ſuſcipit, & ita ſecundum genus à Meſue ſcriptum cõſtituit. Tertium inter omnia efficaciſſimum, pauci norunt elicere, ſed hi tantum qui artem chymicen uocatam callent. Hi enim ſunt de quibus Meſue dicit, quod uires quæ ſunt in concreto, id eſt, in compoſito occultæ, manifeſtas faciunt. Hos, chymiſtas ſcilicet, monet ut conſulamus. Primum & ſecundum genus omnes parare ſciunt.

Oleum de amygdalis dulcibus.

Paulus: Quidam contundentes ℥. 2. amygdalarum, ponunt in ſextario uno olei dulcis, & coquunt in duplici uaſe. Fit autẽ ex amaris, non ex dulcibus, etiam ſecundum Paulum Aeginetam. Quidam metopion dicunt, ait Dioſcor. de eo tamen loquens, quod fit ex amaris: nam de hoc non ſcribit. Modus operationis alius.] Modus hic ſimilis eſt ei quem docet Dioſcorides. Et fundatur deſuper aqua calida.] Dioſcorides pro octo ſextarijs amygdalarum, addit cotylas duas aquæ, & dimittit per ſemihoram: factaꝙ maiore attritione iterum apponit cotylam aquæ. Zainari.] Torcular intellige.

Oleum de amygdalis amaris.

Dioſcorides: Facit ad uteri dolores, præfocationes, euerſiones, & inflammationes cephalalgiæ, nephriticis, difficulter mingentibus, & calculoſis, aſthmaticis, lienoſis, rugas & ephelidas faciei cum melle & lilij radice cyprino, uel rhodino ceroto emendat &c.

Oleum de nucibus.

Καρυινὸν eandem uim habet balanino, de quo inferius Dioſcorides.

Oleum de auellanis.

Non ualde differt ab oleo nucum. Bibitur autẽ utiliter in articularibus morbis.

Oleum de criſomilis.

Sic uocant quæ Græci Armeniaca, & Latini præcocia: ex quorum nucleis hoc oleum paratur, qui ſunt & dulces & amari ſicuti amygdalarũ, nec uiribus multum ab illis euariant.

Oleum de Perſicis.

Valet etiam & potum & inunctum in renum affectibus, uermesꝙ & interficit & educit.

Oleum de been.

Balaninum dictum, uentrem purgat. Surditati.] Dioſcor. cum adipe anſeris: ſed ſtomachum lædit. Cicinum ualet achoribus, ſcabiei, phlegmonæ, ſedi, clauſo utero, cicatricibus, dolori auris, uermibus, & aquoſis humoribus, per os ſumptũ.

Oleum de cherua.

Græci uocant cicinũ. Valet achoribus, ſcabiei, ſedis inflãmationibus, uteri euerſionibus & occluſionibus, fœdis cicatricibus, atꝙ aurium doloribus.

Oleum de carthamo.

Dioſcorides cnicelæum uocat: ualétque idem, dicit, quod cocci gnidij, ſed eſſe imbecillius.

Oleum de nuce Indica.

Huius non meminerunt Græci. Valere nunc creditur conceptui.

Oleum de ceraſis.

Mirabile eſſe dicitur in renum doloribus & calculo.

Oleum almahaleb.

Quidam dicunt eſſe ceraſum ſylueſtre. Conficienda utraq; ex nucleis.

Oleum de granis citri.

Valet in peſtilentia, & uermes interficit potum & inunctum.

Oleum de fiſticis.

Piſtacia Græci uocant. Stomacho tamen nocet.] Hoc non credo.

Oleum laurinum.

Daphninon. Confert neruis læſis.] Omnibus etiam eorũ affectibus. Dioſcorides ei uim tribuit calfactoriam, apertoriam, mollificatiuam, ſolutiuã dolorum, horroribus qui fiunt in febribus, auris dolori, catarrhis. Purum fit ex granis ipſis puris: commixtum accipit tantundem oliuarum maturarum. Confert dolori ſtomachi, & dolori colico, & renum.] A frigiditate ſcilicet factis & inflatione.

Oleum de granis uiridibus.

Id eſt, de fructibus Terebinthi.

Oleum de ſtincho.

Pro ſtincho credo legendum ſchino. Eſt autem σχῖνος lentiſcus, ex cuius fructu fieri oleum docet Dioſcorides: ſanareq; ſcabiem iumentorum & canum, ſiſtere ſudorem, miſceri peſſis, acopis, & his quæ ad lepram cõmuniter proſunt. Cõueniunt tamen remedia Meſue potius maſtichino.

Oleum de balſamo.

Longitudine unius cubiti, ſimilis rutæ agreſtis.] Dioſcor. magnitudine leucoij, folio rutæ ſimili, albiore. Scalpellatio.] Dioſcorides, cum unguibus ferreis, diebus canicularibus. Et quandoque ego in oleo antiquo madere facio lignum & fructum balſami integram diem, extrahiq; deinde per chymicam artem oleum, & adſeruari ceu opon balſami ad multiplices uſus. Modum tamen à Meſue ultimo ſcriptum ualde etiam probo.

Oleum de granis ſiſami.

Vox barbara altachine eſt: credo debere fieri ueluti panes, uel quod nõ fiat perfecta mollitura. Seſaminon, ait Paulus, fit contuſis & expreſſis, uel inſperſis aqua calida, ſeſami granis.

Oleum de ſemine lini.

Vbiq; præparatur, quia uidelicet ad alios uſus quàm medicinæ accommodatur. Quidam dederunt pleuriticis, nec ſine utilitate.

Oleum de granis papaueris.

Et ſahare.] Id eſt, uigiliæ. Hoc aliquando uidi paratum, ſed ex lactucæ ſemine nullibi. Vtrunq; tamen utile putauerim & introrſum & extrorſum, in ſomno ciendo, & doloribus, præcipue qui cum morſu fiunt, mitigandis.

Oleum de ſemine cucurbitæ, citrulli, & cucumeris.

Iuſſi hæc parari pro lotij ardore mitigando. Ex multis alijs.] Vt ex ſemine hyoſcyami, raphani, melanthij, ſinapis, canapis. Fiunt autem olea per.] Secũda pars, ubi alius modus docetur faciendi olea, ab initio à Meſue propoſitus. Paulus appellat hæc olea μυρώδη, id eſt, unguentaria: quorum quædam dicit ſimplicia, quædam compoſita.

Oleum roſarum completum.

Folia roſarum.] Exungulata. Quantitatẽ ſufficientem.] Græci determinant quantitatẽ, ſed puto modum Arabum meliorẽ. Paulus ſic conſtruit: Roſarũ rubearum exungulatarũ per diem unam naturalem exiccatarũ ℥. 3. olei omphacini ſextarium unum: obſtrue diligẽter uas ne expiret, expone ſoli per quadraginta dies: reponeq; nõ ſuper pauimẽto, ſed tabula. Alij nõ ſoli exponũt, ſed in puteo ponunt: alij

alij fodiunt sub terra quadraginta dies.

Oleum chamæmelinum.

Prohibet febres, ut Galenus testatur. Propter stipticitatē.] Galenus ei uim laxandi non adstringendi adscribit. Paulus sumit florum absq; albo, per naturalem diem siccatorum uncias duas pro sextario uno Italico, & tegit uas linteo simplici ut transpiret, & exponit soli per quadraginta dies: pòst bene obturato uase reponit. Vbi non habes flores uirides, potes facere ex siccis, & coquere in uase duplici, sed erit debilius.

Oleum uiolatum.

Iaton uocat Paulus, cōficiq; dicit uel ex purpureis, uel ex croceis, uel leucoio. Et modus operationis ut rosati: non tamē tandiu in sole morari debet, secundum Paulum, sed dies tantum decem: mutādasq; dicit ter uiolas, exacteq; claudendum uas ne transpiret: addendasq; demum siccas uiolas.

Oleum anethinum.

Est sedatiuum dolorum.] Diosc. articulorum. Diosc. pro ℔. 8. & ℥. 9. olei, ponit florum ℔. 11. ℥. 8. exponit soli diem unum, deinde exprimit & reponit. Ego tamen non uideo quo pacto olei illa mensura tot florum sit capax, præsertim quum Paulus accipiat comæ siccatæ per unum diem unciam unam, pro sextario. Resoluit apostemata.] Mollificat & reserat uterum, inquit Dioscor. Modus operationis.] Potest parari cum anetho sicco.

Oleum de lilio.

Κρίνινον, alij σούσινον σύνθετον, hoc est compositum, sic conficit Paulus: Olei sext. 3. calami aromatici libras quinque, myrrhæ ℥. 5. cardamomi libras tres, πετάλων lilij exungulatorum & diem unum expansorū libras decem, cinamomi ℥. 3. croci ℥. 5. Primo infunde in uino myrrham & calamum per dies quinq;, mouendo ter in die: pòst coque cum oleo donec uinum ferè consumptum sit. Secundo cardamomum aqua infunditur, & ter in die mouetur, & similiter coquitur per horam unam cum oleo. Postea auferentes cardamomum, oleo puro imponimus tertiam partem liliorum, & post tres dies, priore ablata, addatur alia tertia liliorum pars: & interim post tres dies hac amota, additur ultima tertia pars cum croco resoluto, & post tres dies oleo puro addimus cinamomum contusum & reponitur. Idem Paulus in compositione simplicis susini accipit ℥. 2. foliorum, & sextarium olei, ut in rhodino, & exacte obturat ut non respiret, perq; tres dies exponit soli: abiectis dehinc folijs alias uncias duas apponit, & iterum exponit soli per alias tres dies.

Oleum Irinum.

In hunc modum communiter parant. Aliud uide apud Dioscor. quod certe magnarum esset uirium si bene pararetur.

Oleum sambucinum.

Vidi ex floribus concinnatum, utile in doloribus sedandis: alij ex medio cortice conficiunt, quo ad ambusta utuntur.

Oleum de cheiri.

Paulus accipit uncias tres exungulatarū pro sextario uno olei, obturat exacte, exponit soli per decem dies, & ter mutat: & ubi reponendum est, addit alias bene siccas, ut in uiolato dictum est.

Oleum de papauere.

Si ex nigro fiat, erit longe in stupefaciendo efficacius.

Oleum de lactuca.

Est longe debilius oleo papauerino, utile tamen.

Oleum de meliloto.

Si ueram meliloton haberemus, præstantissimum ex ea oleum conficeretur.

Oleum de nenufare.

Eſt potentius oleo uiolaceo præcipue in Veneris tetigine prohibenda, inunctis ex eo genitalibus. Nymphæa latine dicitur.

Oleum de cucurbita.

Videtur ſatis ſimile præcedenti, tamen hoc eſt humidius.

Oleum de citonijs.

Magni uſus eſt hoc in uētris fluxibus. Vide aliam pulchriorem præparationem apud Dioſcor. Paulus melinon appellat, & in hunc modum componit: Cydoniorum bene deterſorum & cum ſuis corticibus inciſorum accipit ℥. 3. olei omphacini ſextarium unum, exponit ſoli diebus quadraginta.

Oleum myrtinum.

Et hoc utimur in uentris fluxibus: uehementer enim exiccat.

Oleum de pomis rabiole.

Hoc non paramus, quia pomis illis caremus: ualde tamen potens eſſet in doloribus per ſtuporem ſedandis.

Oleum de enula.

Si ſecundo modo conficiatur, erit in his quæ Meſue dicit ualde efficax.

Oleum de cinamomo.

Vide eius elegantem præparationem apud Dioſcoridem: quam tamen facere nō poſſumus, quum uero cinamomo careamus. Sed ſi etiam cum uulgari paretur, erit ſatis utile.

Oleum de ſauina.

Efficaciam habet in Gallicis doloribus; ſed & in cutis defœdationibus, etiam ſi ex ſolo paretur.

Oleum de ruta.

Potenter inflationem diſcutit: efficacius tamen erit ſi ex ruta ſicca ter uel quater permutata conficiatur.

Oleum de pulegio.

In ciendis menſibus magnam uim habet.

Oleum nardinum.

Dioſcorides dicit maiori ex parte miſceri in præparatione eius oleo balanino uel omphacino ad adſtrictionem ſchinoti, ad bonum odorem coſtum, amomum, nardum, myrrham, balſamū. Secundus & tertius modus Meſue nobile conſtruerent, ſi quæ ingrediuntur haberi poſſent.

Oleum maſtichinum.

Μαστίχινον ἁπλούστατον & ποικιλώτερον conficit Paulus, ſimpliciſſimum ſcilicet & magis uarium. Vltimum accipit olei ſext. 50. ℔. elenij 5. xylobalſami ℔. 10. ſchœnoanthus ℔. 5. cardamomi ℔. 7. maſtiches ℔. 5. xylomaſtiches ℔. 8. terebinthinæ libras tres, comæ abſinthij libram unam, uini odorati ſextarios quinque, aquæ ſextarios decem. Res ſiccæ in uino madefiant per tres dies, miſceātur oleo & aquæ, & coquātur horas ſex, & tunc maſtiche & terebinthina additur, & exacte commixta & infrigidata depurantur. In ſimpliciſſimo, pro oleo ſeſamino Paulus accipit omphacinum, & non niſi unciam unam maſtiches: dicitq; aliquos addere abſinthij & ſtyracis ana unciam unam. Chiſt.] Græce ξέστην, & eſt duarum cotylarum.

Oleum de ſtorace.

Valet & ſcabiei, præcipue addita octaua parte ellebori albi.

Oleum coſtinum.

Vtile eſt in uehementi rigore, uera tamen coſti radice caremus.

Oleum de alcanna.

Cyprinon dicitur à Paulo; quod enim Arabes alcanna, Græci cyprum uocant.

Poſſidonius

Poſſidonius ſic parat, ait Paulus: Sext. unum cyperi, elenij, ireos ana libram unam, ſanſuci, hyſopi, ſeminis agni, ſaluiæ, pulegij, ana omnium ℥. 3. florum cypri libram. Alia omnia præinfuſa uino per diem unum, coque ſex horas cum oleo: quæ ubi amoueris, oleo pura cyprus immittitur, ſi quidem adſit uiridis, mollibus ramuſculis non præciſis: ſi non, ſicca contrita & cum pauca aqua per ſeſquihoram coquatur, ſi uis ut tingat. Vbi ablata ab igne eſt, adde æruginis puræ libram unam ſemis. Poſſidonius tamen acredinem æruginis fugiens, tribus, ait, poſt concoctionē diebus mitte oleum in uas quod purum ſit, tingeturq́; illæſa eius ui. Aliud idem Paulus in hunc modum conficit: Foliorum cypri, foliorum lauri, ireos, cyperi, ſaluiæ, ana uncias tres, dendrolibani, ariſtolochiæ longæ, agni caſti uncias quatuor, elenij, aſpalathi ℥. 6. rutæ & cupreſſi ana drachmas duas, olei ſextarios decem. Vbi hæc prius uino perfuderis, cum oleo coquito: & extrahens, adde rurſus xylobalſami, xylocaſſiæ uncias quatuor, ſanſuci, cumini, myrti, ſtyracis, maſtiches uncias tres, opopanacis drachmas duas, florum cypri uncias ſex, æruginis unciam unam.

Oleum de ſanſuco.

Si ter quaterq́; comæ ſanſuci permutētur, & in uaſe duplici oleum coquatur, bene odoratum erit, & ſternutamenta leniter ciebit.

Oleum de mezereon.

Quid per mezereon intelligendum, inter ſimplicia declaratum eſt. Habet hoc oleum magnam uim, præter ea quæ à Meſue dicuntur, in aluo lenienda, ſi umbilico admoueatur.

Oleum de alhaſech.

Auicenna uocat oleum de haſce, quod eſt thymus: tripliciq́; modo componit, non magnopere ab his qui à Meſue ſcribuntur diuerſo.

Oleum de cucumere aſinino.

Sicyonium uocat Paulus: quod aliud tamen eſt ab Sicyonio à Dioſcor. inter alba olea deſcripto. Hoc uero duplici modo cōſtruere docet ipſe Paulus. Simpliciter quidem hoc pacto: Radicis ſylueſtris cucumeris uncias duas, olei ſextarium unum: coque in uaſe duplici. Compoſitum hoc pacto: Radicis cucumeris ſylueſtris abraſæ libram unā, olei ſextarios decem, ſerpylli, meliloti ana uncias ſex, dadon piceæ pinguium, altheæ ana ℥. 5. ſcolopendrij ℥. 6. fœnugræci ſextarios duos. fœnugræcum infunditur in aqua per diem unum, poſtea extrahitur, & cum his quæ dicta ſunt & oleo, duobus uini ſextarijs additis infunditur. Et ubi omnia cocta ſint, additur medullæ ceruæ cum pauco oleo ſolutæ uncias quatuor, adipis gallinæ ℥. 4. & rurſus oleum extractū reponitur. Quidam exponūt ſoli poſtquā coctum fuerit dies XL.

Sicyonium aliud efficacius: Succi elaterij ſextarios tres, ariſtolochiæ longæ & rotundæ, ſtyracis, elenij, hyſopi, ireos, colocynthidos, pulegij, origani, cyperi, dendrolibani, centaurij, foliorum lauri ana uncias duas, olei ſextarios quinq́;: miſcens coque donec parum ſucci relinquatur.

Oleum de pomis citranguli.

Citria uocant. Eſt autem fructus mâli Medicæ uel Aſſyriæ. Et ſint proprie antiqua.] Credo illum intelligere dudum ab arbore amota, uel bene matura. Nam ſemper in arbore inuenies flores, fructus, & paruos & maiores: atque inter hos quoſdam uirides, quoſdam ſemiaureos, quoſdam penitus aureos qui antiquiores dicuntur.

Oleum de croco.

Dioſc. accipit oleum præadſtrictum cum calamo, myrrha & cardamomo, deinde apponit crocum. Et uide ab eo, quia alia arte utitur quàm hic. Somnum facit ſecundum Dioſcoridem etiam in phreneticis ſi odoretur, aut infricetur naribus, ſuppurat, purgat ulcera. Dolori matricis.] Dioſcorides clauſioni, ma-

lignis ulceribus cum cera,croco,medulla,& duplo oleo. A Paulo aliud deſcribitur longe hoc ſicuti præſtantius,ita & precioſius.

Oleum de piperibus.

Iuſquiami albi.] Suſpicor hic eſſe mendam. Quid enim operatur hoc loco hyoſcyamus,præſertim in tam exigua portione? Haſach humidi.] Id eſt thymi, ut credo. Sextaria.] Græce ξέστα. Adminiſtretur ubi oportet.] Credo autoris intentionem fuiſſe,ut etiam biberetur,ſicut & nonnulla de quibus ſermo habitus eſt. Auicenna deſcribit hoc ſub nomine olei alchechengi.

Oleum de euphorbio.

Galenus ex ſolo euphorbio & oleo parat,euphorbiũ uel augens uel minuens, iuxta maiorem minorem'ue indigentiam. Vide lib. 2. de cõpoſitione medic.ſecundum loca. Condiſi.] Condes uel radicula,nũc paucis nota,quæ & ſtruthion. Auicenna accipit coſtum,caſtoreum,calamentum,pyrethrum.

Oleum uulpinum.

Viuã ſumit Paulus,& coquit in oleo. Olei antiqui kiſt 3.] Videntur duæ cotylæ,ut ſuprà. Eſt enim mirabile balneũ.] Laudant Græci in oleo ſimplici decoctionis uulpis uiuæ. Oleum de ſerpentibus.

Viperas intellige,& elige ut in Theriaca,& abſcinde caput & caudam, & ualebit elephantiaſi. Oleum de ſcorpionibus.

Modus operationis eius alius.] Paratur nunc cum oleo antiquo, additis multis ſimplicibus medicamentis ad uenena laudatis: eſtq; mirabile in peſtilentia & uenenis omnibus.Scio ego hominem qui hoc ſolo munitus,ſæuiſſimam quãtumuis peſtilentiam nihili facit: nec ſolum ſeipſum,ſed & famulos ſecum ad uiſendos peſtilentia affectos accedentes,incolumes conſeruat. Scio & ex ſola inunctione aliquos liberatos,qui ſæuiſſima biberant uenena.

Oleum de ranis.

Hoc uidi quoſdam utentes in podagra: ſed in ea nullum magis præſentaneum uidi auxilium & abſq; periculo,quàm ut eam homo æquo animo ferat, expectans Hippocratis terminum.

Fiunt autem olea.] Tertius eſt tractatus qui à recentioribus maiori ex parte natus eſt. Qui quæ ſunt occulta.] Hoc eſt chymiſtæ:hi enim cõpoſita in quædam ueluti elementa ſegregant,quorum id quod igni reſpõdet,maximæ eſt potentiæ.

Oleum de ouis.

Mirum in modum aufert cutis fœditates,& cicatrices præcipue quæ poſt uſtionem remanſerunt: ſed difficile eſt ita parare,ut non uehementer fœteat; minus tamen male olet illud quod per deſtillationem uel ſublimationem fit.

Oleum de frumento.

Et hoc ualde in cutis infectionibus conducit. Feci ego quandoq; parari per deſcenſorium,ut chymiſtarum uoce utar.

Oleum ſinapinum.

Hoc nũquam uſus ſum. Eſt autem (ut puto) adeò efficax,ut ad extima trahens, materiam,id eſt ruborem,cuti inducat.

Oleum de iunipero.

Hic deſtillandi modus eſt,eliciendi à rebus ſuccum quem chymici per deſcenſorium uocãt,per quem olea ex lignis uel lignoſis rebus extrahuntur. Vidi ego quandoq; extrahi ex pineis ad erugãdas mulierũ cutes. Vſus etiam ſum eo quod è ligno Indico Guaiaco uocato,uel,quod melius ſucceſſit,ex ſancto, per eundem modum manauit,in Gallicis uel ulceribus uel doloribus: in quem uſum & hoc ſcilicet ex iunipero factum,non parum conducit. Malo mortuo.] Ita uocant recentiores mala quædam ulcera in cruribus præcipue contingentia.

Oleum

Oleum Fraxini.

Non ſolum inunctum,ſed etiam ebibitum confert lienicis.

Oleum de Gagatis.

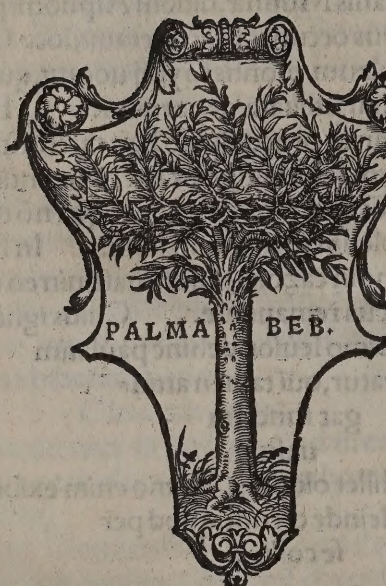
Lapis hic à Dioſcoride Gangites dicitur,quo ſicuti & multis alijs rebus caremus. Quod uero de dæmoniacis dicitur,ſuperſtitioſum eſt,& à Chriſtiano alienum.

Oleum philoſophorum.

Philoſophorum,chymiſtarum uidelicet: de quorum numero cum & ipſe eſſet, ut pluribus ex locis colligi poteſt,ideo ei placuit hanc partem cum hoc oleo finire, quod & Perfecti magiſterij uocauit,illorum loquendi modum ſequutus. Vt uero ego ſcribam quid de hiſce rebus ſentiam,dicam,ubi opus eſt uehementer calefacere,& ad intima uſq; accedere,nullam naturalem rem poſſe his oleis,per hanc uidelicet artem elicitis conferri,adeò ut etiã uim ignis & æquent & ſuperent. Vidi enim his oculis guttam cuiuſdam olei fortuito cadentem, lectiſternia omnia,quæ multiplicia erant,momento penetraſſe,& lecti fundum quod ex aſſeribus,inuſſiſſe.

Quod fit à natura.] In montanis Mutinæ,ditioni Alphonſi principis noſtri,qui propria uirtute ea loca ab hoſtibus occupata recuperauit,loco Gybium uocato,liquor certis temporibus manat,oleum montis Gybij uocant,qui ad longinqua loca,non ſine magna recte eo utentiũ utilitate,deportatur. Eſt enim quoddam ſubalbidum.] De naphtha,ad quem proculdubio hæc referuntur,ſcribit Dioſcorides,aliam eſſe albam,aliam nigram. Accipe ex lateribus antiquis.] Albuchaſis in libro qui Seruitor dicitur,nouos lateres accipit quos aqua nõ tetigerit. Cuius opinioni ego potius adhæreo,quia oleum melius imbibent. In fruſta.] Vnius unciæ,ait Albuchaſis. Pone in cazola.] Id eſt,uaſe uitreo uel uitreato, tertia parte uaſis uacua remanente. Cuius ignis ſint prunæ.] Primo leuior,dehinc paulatim augeatur,qui tamen attingat fundum uaſis. Vſquedum deſtillet oleum.] Primo enim exibit aqua,deinde oleum,quod per ſe collige.

ANNOTATIONVM IOANNIS MANARDI
IN COMPOSITA MESVE
FINIS.

PALMA BEB.